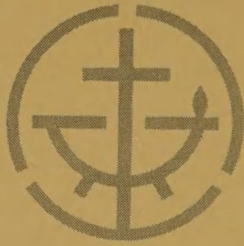

School of Theology at Claremont

10011442534

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

R. GRAFFIN

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOME XXVII — FASCICULES 1 ET 2

HIPPOLYTE DE ROME SUR LES BÉNÉDICTIONS D'ISAAC, DE JACOB ET DE MOÏSE

SUR LES BÉNÉDICTIONS D'ISAAC ET DE JACOB :
TEXTE GREC; VERSIONS ARMÉNIENNE ET GÉORGIENNE

SUR LES BÉNÉDICTIONS DE MOÏSE :
VERSIONS ARMÉNIENNE ET GÉORGIENNE

TRADUCTION FRANÇAISE RÉSULTANTE ET NOTES

PAR

MAURICE BRIÈRE, Ch. hon.

Professeur honoraire à l'Institut catholique de Paris

LOUIS MARIÈS, s. j.

Professeur honoraire à l'Institut catholique de Paris

B.-CH. MERCIER, o. s. b.

Professeur à l'Institut catholique de Paris

PARIS

FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS

LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

1954

AVIS DES ÉDITEURS

La **Patrologie orientale** est destinée à compléter les **Patrologies grecque et latine** de Migne, dont elle emprunte le format, ainsi que la **Patrologie syriaque** (3 volumes parus) de Mr Graffin. Tous les textes chrétiens orientaux qui n'entrent pas dans ces collections sont de son ressort.

Le premier volume de la **Patrologie syriaque** a paru en 1894 et la **Patrologie orientale** a été fondée en 1897, au Congrès de Paris des Orientalistes, voir t. I, p. [vii]; t. V, p. 523. Cf. t. I, pages v, 104, 219.

Les éditeurs de la **Patrologie orientale** s'attacheront à faire imprimer d'abord les traductions et les commentaires de la Sainte Écriture, les ouvrages historiques, les synaxaires et les apocryphes; ils admettent, en même temps que des traductions latines, des traductions en anglais, en français et en italien.

Les éditeurs publient par fascicules de quatre-vingts à deux cents pages chacun, qui sont réunis en volumes de six à huit cents pages. Chaque série de dix volumes est suivie d'une table générale.

ONT DÉJÀ PARU :

PATROLOGIA SYRIACA

Tome I, Aphraate (I-XXII) (DOM PARISOT), 1.052 pages.	2.800 »
Tome II, Aphraate (XXIII) (DOM PARISOT); Bardesane, Livre des Lois (F. NAU); S. Siméon bar Sabbaë; Apocalypse et lettre de Baruch, Testament d'Adam (M. Kmosko); Apotelesmata grecs d'Apollonius de Tyane (F. NAU), 1.428 pages	3.000 »
Tome III, Le Livre des Degrés (M. Kmosko), 1168 pages	3.000 »

PATROLOGIA ORIENTALIS

<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>Tome I, f. 1, 2, 4</td><td style="text-align: right;">1.500 »</td></tr> <tr><td>— II, f. 2, 3</td><td style="text-align: right;">1.400 »</td></tr> <tr><td>— III, 646 pages</td><td style="text-align: right;">3.000 »</td></tr> <tr><td>— IV, f. 1, 2, 4, 5, 6</td><td style="text-align: right;">3.000 »</td></tr> <tr><td>— V, f. 1, 2, 4</td><td style="text-align: right;">2.400 »</td></tr> <tr><td>— VI.</td><td style="text-align: right;">»</td></tr> <tr><td>— VII, f. 2, 3, 4</td><td style="text-align: right;">3.100 »</td></tr> <tr><td>— VIII, 784 pages.</td><td style="text-align: right;">3.200 »</td></tr> <tr><td>— IX, 678 pages</td><td style="text-align: right;">3.200 »</td></tr> <tr><td>— X, 676 pages.</td><td style="text-align: right;">3.000 »</td></tr> <tr><td>— XI, 859 pages.</td><td style="text-align: right;">3.300 »</td></tr> <tr><td>— XII, f. 1, 2, 4, 5.</td><td style="text-align: right;">2.400 »</td></tr> <tr><td>— XIII, 738 pages</td><td style="text-align: right;">3.400 »</td></tr> </table>	Tome I, f. 1, 2, 4	1.500 »	— II, f. 2, 3	1.400 »	— III, 646 pages	3.000 »	— IV, f. 1, 2, 4, 5, 6	3.000 »	— V, f. 1, 2, 4	2.400 »	— VI.	»	— VII, f. 2, 3, 4	3.100 »	— VIII, 784 pages.	3.200 »	— IX, 678 pages	3.200 »	— X, 676 pages.	3.000 »	— XI, 859 pages.	3.300 »	— XII, f. 1, 2, 4, 5.	2.400 »	— XIII, 738 pages	3.400 »	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr><td>Tome XIV, f. 1, 3, 4, 5</td><td style="text-align: right;">3.200 »</td></tr> <tr><td>— XV, 800 pages</td><td style="text-align: right;">3.500 »</td></tr> <tr><td>— XVI, 864 pages</td><td style="text-align: right;">3.400 »</td></tr> <tr><td>— XVII, 857 pages</td><td style="text-align: right;">3.400 »</td></tr> <tr><td>— XVIII, 834 pages.</td><td style="text-align: right;">3.500 »</td></tr> <tr><td>— XIX, 744 pages</td><td style="text-align: right;">3.200 »</td></tr> <tr><td>— XX, 828 pages</td><td style="text-align: right;">3.500 »</td></tr> <tr><td>— XXI, 880 pages</td><td style="text-align: right;">3.600 »</td></tr> <tr><td>— XXII, 889 pages</td><td style="text-align: right;">3.400 »</td></tr> <tr><td>— XXIII, 772 pages</td><td style="text-align: right;">3.100 »</td></tr> <tr><td>— XXIV, 802 pages</td><td style="text-align: right;">3.400 »</td></tr> <tr><td>— XXV, 815 pages</td><td style="text-align: right;">3.200 »</td></tr> <tr><td>— XXVI, 747 pages.</td><td style="text-align: right;">4.200 »</td></tr> </table>	Tome XIV, f. 1, 3, 4, 5	3.200 »	— XV, 800 pages	3.500 »	— XVI, 864 pages	3.400 »	— XVII, 857 pages	3.400 »	— XVIII, 834 pages.	3.500 »	— XIX, 744 pages	3.200 »	— XX, 828 pages	3.500 »	— XXI, 880 pages	3.600 »	— XXII, 889 pages	3.400 »	— XXIII, 772 pages	3.100 »	— XXIV, 802 pages	3.400 »	— XXV, 815 pages	3.200 »	— XXVI, 747 pages.	4.200 »
Tome I, f. 1, 2, 4	1.500 »																																																				
— II, f. 2, 3	1.400 »																																																				
— III, 646 pages	3.000 »																																																				
— IV, f. 1, 2, 4, 5, 6	3.000 »																																																				
— V, f. 1, 2, 4	2.400 »																																																				
— VI.	»																																																				
— VII, f. 2, 3, 4	3.100 »																																																				
— VIII, 784 pages.	3.200 »																																																				
— IX, 678 pages	3.200 »																																																				
— X, 676 pages.	3.000 »																																																				
— XI, 859 pages.	3.300 »																																																				
— XII, f. 1, 2, 4, 5.	2.400 »																																																				
— XIII, 738 pages	3.400 »																																																				
Tome XIV, f. 1, 3, 4, 5	3.200 »																																																				
— XV, 800 pages	3.500 »																																																				
— XVI, 864 pages	3.400 »																																																				
— XVII, 857 pages	3.400 »																																																				
— XVIII, 834 pages.	3.500 »																																																				
— XIX, 744 pages	3.200 »																																																				
— XX, 828 pages	3.500 »																																																				
— XXI, 880 pages	3.600 »																																																				
— XXII, 889 pages	3.400 »																																																				
— XXIII, 772 pages	3.100 »																																																				
— XXIV, 802 pages	3.400 »																																																				
— XXV, 815 pages	3.200 »																																																				
— XXVI, 747 pages.	4.200 »																																																				

BR
60
P25
Y.27

R. GRAFFIN

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOME XXVII — FASCICULES 1 ET 2

HIPPOLYTE DE ROME SUR LES BÉNÉDICTIONS D'ISAAC, DE JACOB ET DE MOÏSE

SUR LES BÉNÉDICTIONS D'ISAAC ET DE JACOB :
TEXTE GREC; VÉRSIONS ARMÉNIENNE ET GÉORGIENNE

SUR LES BÉNÉDICTIONS DE MOÏSE :
VERSIONS ARMÉNIENNE ET GÉORGIENNE

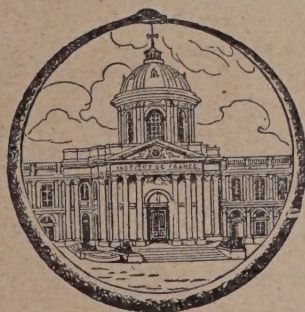
TRADUCTION FRANÇAISE RÉSULTANTE ET NOTES

PAR

MAURICE BRIÈRE, Ch. hon.
Professeur honoraire à l'Institut catholique de Paris

LOUIS MARIÈS, s. j.
Professeur honoraire à l'Institut catholique de Paris

B.-CH. MERCIER, o. s. b.
Professeur à l'Institut catholique de Paris

PARIS

FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS

LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

1954

MEMORIAE

DOMINI · RENATI · GRAFFIN

QVI · POSTQVAM · ANNO · MDCCCLXXXVI

IN · INSTITVTO · CATHOLICO · PARISIENSI

SYRIACAE · LINGVAE · DOCENDAE

ALIARVM · LINGVARVM · ORIENTALIVM · FOVENDARVM

PATROLOGIAE · ORIENTALIS · CONDENDAE

INVENTOR · INCEPTOR · FVIT

RVRSVS · ANNO · MCMXXVI

SCHOLAE · LINGVARVM · ORIENTALIVM

E · DVOBVS · PRAESIDIBVS · ALTER · DVM · LINGVIS

ARABVM · CHRISTIANORVM · ARMENIORVM · HIBERORVM

DOCENDIS · FAVET

HVIVS · SCHOLAE · PERFECTOR · EXSTITIT

EAMQVE · XV · ANNOS

OPERA · ET · IMPENSIS · AMPLIAVIT

MAVRITIVS · BRIÈRE

LVDOVICVS · MARIÈS

CAROLVS · MERCIER

QVI · DOMINI · RENATI · GRAFFIN

SVB · IMPERIO · OLIM · LABORARVNT

HOC · OPVS

QVO · PIETATEM · SIMVL · ET · AMICITIAM · SIGNIFICENT

D. D. D.

NIHIL OBSTAT
Paris, 15 février 1954.
F. GRAFFIN, S. J.

IMPRIMATUR
Paris, 4 mars 1954.
† ÉMILE BLANCHET,
Évêque de Lero,
Recteur de l'Institut Catholique de Paris.

AVANT-PROPOS

Qu'un Hippolyte soit l'auteur du Commentaire sur les Bénédictiones d'Isaac, de Jacob et de Moïse, personne, jusqu'ici, ne le conteste. Cet Hippolyte est-il un écrivain romain du début du IIIe siècle : Hippolyte de Rome, comme, jusqu'à nouvel ordre, nous continuerons de l'appeler, ou un écrivain oriental du milieu du IIIe siècle, comme d'aucuns le prétendent? *Controuertitur*. Les lecteurs qui, en abordant le présent commentaire, se sentiraient émus par le bruit que fait la controverse, trouveront, à la fin de ce fascicule (p. 271), une liste des principaux articles qui ont alimenté et alimentent encore ladite controverse. C'est à notre demande que M. Marcel RICHARD a bien voulu prendre la peine de dresser cette petite bibliographie critique et nous lui en exprimons ici notre reconnaissance.

Nous sommes trois à avoir, pendant quelque cinq ans, travaillé à la présente édition et traduction, et il convient dès l'abord de marquer quelle a été la part de chacun.

Les textes géorgiens ont été transcrits par M. le chanoine BRIÈRE. M. BRIÈRE avait poussé la conscience jusqu'à faire, indépendamment du grec et de l'arménien, une traduction française du géorgien pour lui-même. Un instant nous avions pensé, dans le seul intérêt des lettres géorgiennes, à imprimer cette traduction à part, à la fin du fascicule. Mais, la plupart du temps, elle aurait fait double emploi avec la traduction résultante. Pour les endroits où le géorgien, qui traduit l'arménien, a des variantes intéressantes, ou aussi des contresens, les géorgisants trouveront ces variantes signalées, ou dans les notes, ou dans l'apparat critique.

Le texte arménien du ms. *Venise* 352 a été transcrit par le R. P. MERCIER.

L'apparat critique du texte géorgien a été, de concert, établi et par M. le chanoine BRIÈRE et par le R. P. MERCIER.

L'apparat critique des textes grec et arménien a été établi par le R. P. MERCIER.

La traduction résultante française et les notes ont été rédigées par le P. MARIÈS. Mais le P. MARIÈS doit dire que traduction et notes doivent beaucoup à la revision qu'a bien voulu en faire le R. P. MERCIER.

On doit rappeler ici, qu'il y a plus de vingt ans, de la version arménienne des Bénédictiones de Moïse — telle que nous l'a conservée le ms. arm. *Jérusalem* 347, c'est-à-dire avec une lacune considérable (voir ici p. 137) — le regretté Père GABRIEL vardapet BAYAN avait fait une transcription et un premier essai de traduction française. De cette transcription et de cette traduction il a été tenu compte.

Pour les faits et travaux où se trouve impliquée l'invention des différents manuscrits sur lesquels repose la présente édition, nous ne pouvons que renvoyer aux pages 37-43 de la plaquette : MARIÈS. *Hippolyte de Rome, etc.*, dont on trouvera ici, p. XIII, le titre complet.

Patrologues et patristiciens n'auront jamais assez de reconnaissance à Monseigneur VASILY KARBELOV (Karbelašvili) et à G. Nath. BONWETSCH qui, sur la demande de M. le Pasteur BEERMANN, lui-même sollicité par A. HARNACK, ont fait, KARBELOV, du géorgien en russe, et BONWETSCH, du russe en allemand, une première traduction de la version géorgienne des Bénédiction d'Isaac, de Jacob et de Moïse.

C'est cette première traduction, sous sa forme allemande, parue dans les *Texte und Untersuchungen* en 1904, qui a amené la découverte du grec original pour les Bénédiction d'Isaac et de Jacob, *Texte und Untersuchungen* 1911 (titre, p. IV).

Et c'est elle aussi qui a ramené l'attention sur la version arménienne qui est à la base de la géorgienne.

Les textes arménien et géorgien sont publiés ici pour la première fois.

Dans sa traduction allemande, dans les notes, G. Nath. BONWETSCH cite des textes d'Ambroise, de Rufin, de quelques autres Pères ou écrivains, textes dans lesquels ces écrivains s'inspirent manifestement d'Hippolyte. BONWETSCH a aussi, dans ces notes, multiplié les références, accompagnées souvent de courtes citations, aux autres écrits d'Hippolyte. Un instant encore nous avons pensé à reproduire ces textes et ces références en appendice. Mais, à la réflexion, il nous est apparu que c'eût été à la fois trop et trop peu. Trop, pour le présent ouvrage qui est avant tout une édition et traduction. Trop peu, si, par là, nous eussions prétendu apporter une contribution à l'histoire de l'exégèse et démontrer la cohérence de pensée qui existe entre les divers écrits d'Hippolyte. Nous ne sommes que de pauvres patrologues. Les patristiciens, les amateurs de typologie surtout, curieux de l'influence qu'a exercée Hippolyte et de la cohérence qu'il garde en sa propre pensée, trouveront dans les *Texte und Untersuchungen* la première cueillette de BONWETSCH, qu'ils n'auront pas de peine à enrichir, et, une fois enrichie, à exploiter.

Nous espérons, dans un prochain fascicule, pouvoir publier un lexique à trois entrées des textes grec, arménien, géorgien. Ce lexique sera précieux, surtout pour les arménisants et géorgisants.

Ce prochain fascicule contiendra aussi une étude du R. P. MERCIER sur la langue et la grammaire de la version arménienne, sur la manière du traducteur.

Mais, dès ce présent fascicule, dans l'Introduction, (p. XXIII), nous donnons, du R. P. MERCIER, comme une ébauche de l'étude qui serait à faire plus complè-

tement sur les citations bibliques du grec et de l'arménien. Dans leur teneur actuelle ces citations posent, et pour le grec et pour l'arménien, des problèmes intéressant la transmission. Il est peut-être impossible de les résoudre, mais il est utile d'essayer d'entrevoir au moins comme ils se posent.

Peut-être eût-il convenu pour le géorgien lui aussi, par rapport à l'arménien et même au grec, de donner des études analogues : sur la langue et la grammaire de la version géorgienne, sur la manière du traducteur, sur les citations bibliques dans l'arménien et le géorgien, etc. Mais nous avons pensé que pareil travail était plutôt du ressort des géorgisants qu'intéressera la présente publication.

Les notes relatives aux textes et à la traduction, vu la longueur de beaucoup d'entre elles, ont été toutes mises à la suite des textes édités et traduits, p. 200 et suivantes.

Le français de la traduction, tout en restant correct — on l'espère! — serre les textes de près, pour essayer d'en rendre, en même temps que le sens, autant que possible, le style.

Hippolyte a souvent compris et commenté le texte des LXX à sa façon (voir par exemple notes 94, 243, 255, 257). Il faut évidemment respecter sa façon de le comprendre. Et ceci dès les Bénédictions d'Isaac et de Jacob pour lesquelles on a le commentaire en grec.

Pour les Bénédictions de Moïse on n'a plus que l'arménien, le géorgien étant traduit de l'arménien. C'est donc à travers l'arménien qu'il faut se contenter de voir la façon dont Hippolyte a compris et commenté le texte grec de la Bible qu'il lisait (voir par exemple note 342).

Les cas où il faut tenir compte de ces remarques sont signalés dans les notes.

La présente traduction française n'est qu'un premier essai qui voudrait aider les traducteurs futurs à faire mieux.

Nous remercions M. Frédéric Feydit, Professeur à l'École Nationale des Langues Orientales Vivantes, qui a bien voulu, pour l'arménien, relire une épreuve.

Les tables des noms propres, des citations bibliques, les listes de variantes orthographiques ont été établies par le R. P. Mercier.

Louis MARIÈS.

INTRODUCTION

CHAPITRE I : LES MANUSCRITS

§ I. TEXTE GREC : POUR LES BÉNÉDICTIONS D'ISAAC ET DE JACOB, SEULEMENT

I. MANUSCRIT MÉTÉORES 573

1. COURTE DESCRIPTION.

Dans : *Hippolyts Schrift über die Segnungen Jakobs* von C. DIOBOUNIOTIS und N. BEIS. *Hippolyts Danielcommentar*, in Handschrift N° 573 des Meteoronklosters, von Constantin DIOBOUNIOTIS, mit Vorwort von G. Nathanael BONWETSCH. — Texte und Untersuchungen, de toute la série t. 38. 1. Leipzig 1911, iv-60 pages, les pages 1-10 de l'*Einleitung* donnent de ce manuscrit une description complète. D'après cette *Einleitung* nous ne donnerons ici, de ce manuscrit, que les caractéristiques essentielles.

xe siècle. Parchemin.

290 folios : 0.12 × 0.185.

Cadre écrit : 0.08 × 0.128.

21 lignes par page.

Hauteur des lettres : de 0.001 à 0.003.

Une seule main ; pourtant pas écrit partout avec le même soin.

Reliure : plats bois couverts de cuir.

Porte au dos le numéro d'un classement antérieur : 108 (numéro qu'il porte au Catalogue Uspenski) ; en 1911, au Catalogue du Cloître des Météores, portait le n° 573.

État du manuscrit : était, en 1911, en bon état, sauf quelques-unes des premières pages tachées et endommagées par l'humidité. Le bord des pages pour les folios 87-105, en partie brûlé.

Contenu : Voir ouvrage cité ici en tête : pp. 5-9.

Le Commentaire d'Hippolyte va du fol. 119a à fol. 155b. Il y est intitulé : Ειρηγέου επισκόπου Λογδόνων εις τὰς εὐλογίαις τοῦ Ἰακώβ. L'attribution à Irénée est sûrement fautive. (ouvr. cité en tête : pp. 1-4).

Copiste. Peu instruit. Les fautes de graphie fourmillent. On pourra juger de ces fautes par la liste que nous avons donnée à part (voir p. 259), pareilles fautes n'ayant pas à figurer dans un appareil critique. Un lecteur du xviie siècle a çà et là, dans les marges du manuscrit, écrit quelques corrections.

L'édition de ce texte grec dans les *Texte* ne repose que sur deux copies manuscrites : une première faite par C. DIOBOUNIOTIS, une seconde, par N. BEIS (ouvr. cité, p. 4) ; copies évidemment très soignées, mais n'ayant pourtant pas la valeur documentaire d'une photographie.

Par la gracieuse entremise de Mlle VIELLIARD, Secrétaire Général de l'Institut de Recherche et d'Histoire des textes, nous avons demandé à l'Académie des Sciences de Berlin, si la Commission des Pères de l'Église, de 1911 à 1939, ne

s'était pas procuré une photographie du ms. *Météores* 573. Il nous fut répondu que ladite copie (sans doute les deux copies susmentionnées) avait existé dans les Archives, mais que, du fait des bouleversements de la guerre, elle était, momentanément du moins, perdue. De photographie prise après 1911 on ne parlait pas. Dans ces conditions et ne voyant pas dans les circonstances actuelles la possibilité de nous procurer un microfilm du manuscrit lui-même, nous avons au mieux utilisé l'édition des *Texte*. D'ailleurs, par l'apparat critique, par les notes, on verra combien le texte grec lui-même a pu être, dans notre édition, amélioré. La comparaison avec l'arménien décèle dans le manuscrit grec une foule d'omissions par saut du même au même (homoioteleuton). On en trouvera des exemples aux notes 40, 51, 56, 60, 67, 68, 70, 72, 99, 106, 118, 126, 128, 131, 141, 205, 215, 259, 289. Soit : 19. Et cette énumération n'est pas absolument complète.

Liste des additions faites au grec du ms. 573 soit par les éditeurs des *TU*, soit par nous, et qui se trouvent dans l'arménien.

Les additions faites par les éditeurs des *TU* sont suivies des indications *TU*, ou *Bo[n-wetsch]*, ou *Di[obouniotis]*. Le premier chiffre indique la page, le second, la ligne de notre édition. Cette liste a été dressée par le R. P. Mercier.

<έν τῷ> *Bo* 2₆

<ίνα *Di* 2₉

τὰ μακράν> *Bo* 2₉

<δέ> *TU* 10₅

<σε> *TU* 14₈

<καί εἰς τροφήν πνευματικὴν τῷ λόγῳ ἐξηρτισμένοι> 16₅

<ἀνθρώπου> 20₁

<καί εἰς γῆν ἀπελεύση> *TU* 20₂₋₃

<υἱός> 24₄

<ὡς> 24₆

<ἔθνη, καὶ προσκυνήσουσιν σοι> 24₈

<τοῦτο καὶ μεχρὶ νῦν γίνεται· τίνι σήμερον τὰ ἔθνη πιστεύοντα δουλεύουσι καὶ τίνα προσκυνοῦσιν οἱ τῆς ἐκκλησίας ἄρχοντες> 28₁₋₃

<καὶ οἱ ὁμνούντες ἐπὶ τῆς γῆς ὁμοῦνται τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν> 28₅₋₆

<τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο ὡς ἐξῆλθεν Ἰακώβ> 30₇₋₈

<ἕκστασιν μεγάλην σφόδρα, τοῦτ' ἔστιν· ἐθαύμασεν...> 34₁₋₂

<διὰ Ἡσαΐ τὰ συμβησόμενά...> 36₈

<ἦν> *TU* 40₁₂

<καὶ τὰ τῆς δικαιοσύνης σαφέστατα δειξάντων> 42₁₁

<ἀπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς· λαβὼν δὲ Ἰωσήφ> 46₁₋₂

<ἡ μὲν γὰρ εὐλογία> *TU* 52₁

<καί> 52₃

<κοίτην> *TU* 54₃

<ὡς προφήτην> 56₄

<καί> 56₇

<σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρὸς αὐθάδης> 56₇₋₈

<καί> *TU* 58₄

<οἱ> *TU* 58₉

<λέγει γὰρ οὕτως> 60₃

<καὶ ἐν τῇ ἐπιστάσει αὐτῶν μὴ ἐρίσαι τὰ ἥπατά μου> 60₆₋₇

<φέρεσθαι καὶ σκληρός> 70₄

<κατὰ τὸ πνεῦμα τὰ μέλλοντα, εὐλόγησε... Δαβὶδ... τὸν ἐκ τοῦ> 72₂₋₃

<καί> 72₈

<τοῦ τὴν τοῦ Λευὶ φυλὴν πρὸς τοῦ Ἰούδα ἐπι> 72₉₋₁₀

<ὁ υἱός> 72₁₁

- <Χριστὸν τὸν> 74₂₋₃
 <καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς> TU nos 76₁₀
 <οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας> TU 78₆₋₇
 <καὶ οὐκ εἶπεν· οὐδεὶς ἐγείρει αὐτόν> 78₉
 <στολὴν μὲν εἶπε τὴν σάρκα> TU nos 82₂
 <αὐτοῦ· τὴν περιβολὴν> 82₄
 <ζῶ ἐγὼ, λέγει> 82₅
 <δικαίως> 82₈
 <πᾶς> 84₃
 <αὐτοῦ> 84₄
 <ἐν σκοτίᾳ εἶδεν φῶς μέγα, τοῖς καθημένοις> 86₄
 <καὶ αὐτὸς δέ> TU 94₁₀
 <πειρατεύσει αὐτῶν> 94₁₀₋₁₁
 <υἱὸς εὐλογημένος μοι> 100₅
 <μαστῶν, καὶ μήτρας εὐλογίας> TU 100₁₀
 <ἐπ' εὐλογίας> 102₁
 ὁρέων μονίμων καὶ> TU 102₁
 <ἀενάων> TU 102₂
 <ἡγήσατο ἀδελφῶν> TU 102₂
 <γενησόμενα> 102₄
 <τοὺς δικαίους> 104₇
 <σου> 106₅
 <ἐπ' αὐτὸν γενομένων> 106₉₋₁₀
 <πάντα> TU 106₁₁
 <ὡς> 108₁
 <ἵνα> TU 108₁
 <καὶ τὸ κατὰ πνεῦμα καὶ> 110₁₋₂
 τὸ> TU 110₂
 <ὡς> 110₂
 <φάνη> 110₅
 <ὡς... τοῦ προφήτου... λέγει ὁ κύριος> 110₅₋₆
 <μήτρα> TU 110₁₀
 <ἀδελφῶν> TU 112₈

2. GLOSES ET INTERPOLATIONS DANS LE MS. MÉTÉORES 573.

Le ms. *Météores* 573 contient, par rapport à l'arménien, 7 plus de longueur inégale. Nous en donnons ici d'abord le relevé.

1. Page 2, lignes 7-9. Cette interpolation est diffuse dans la troisième phrase du début. Elle a été étudiée en détail dans la note 6.

I. 7 κατεμήνυσεν ἡμῖν [TU; M : ἡμᾶς] διὰ τῆς σκιᾶς τὴν ἀλήθειαν.

1. 8 κρεμάμενος.

1. 9 λέγω δὴ τῶν ἐπ' αὐτῷ πνευμάτων, ὧν αὐτὸς ἐτήρησεν, ἐν τῇ ἀγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐωράθη· ἐν ταύτῃ γὰρ καὶ ὁ ἐπτάμυξος λύχνος ἐν τῷ τότε τῆς Ἱερουσαλὴμ εὐκτηρίῳ καταυγάζων τὴν ἐν τῷ νόμῳ σκιάν.

2. Page 6, ligne 6. καὶ βλέπε μοι τὸ παράδοξον, Ἰωσήφ ἐν τῇ παλαιᾷ τύπος διὰ τῶν ἐνυπνίων χρηματίζεται· ἐνταῦθα Ἰωσήφ τὴν Μαρίαν μνηστεύεται καὶ μάρτυς ἀληθινὸς τῆς θεοτόκου γίνεται.

3. Page 56, ligne 5. τρίτον. ἀλληγοροῦντες. Voir note 129.

4. Page 78, ligne 10. ἐὰν δὲ πατέρα ἀκούσης, μὴ χώριζε τὸν υἱόν, ἀλλ' αἰετὶ μνημόνευε τοῦ κυρίου λέγοντος· ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί· ὅτε οὖν ὁ πατὴρ ἤγειρεν, τοῦτον ἐν υἱῷ ἤγειρεν, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων διέσωσεν γένος. Voir note 195 et mieux MARIÈS, *Hippolyte*, etc. pp. 49-50.

5. Page 78, ligne 12. εἰ γε ἀκατάσχετος καὶ ἀπαθὴς ὁ τοῦ θεοῦ ἔστιν υἱός. Voir note 198.

6. Page 82, ligne 2. τοῦτο δὲ ἐγένετο, ἵνα πιστεύσωσιν οἱ ὀρώντες· οὐ γὰρ ἐλίπετο τοῦ ἀγίου πνεύματος ὁ κύριος, ὁ πᾶσιν ἐπιχορηγῶν τὴν τοῦ ἀγίου πνεύματος χάριν κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν τὴν σάρκα. Voir note 203.

7. Page 92, ligne 1. καὶ ἀναρπεῖν. Voir note 226, dans les notes à la traduction de la recension arménienne pour Dan, note 5.

Avant qu'aient paru nos « Notes sur la tradition manuscrite du texte grec et des versions arménienne et géorgienne » (*Hippolyte de Rome*, etc. titre complet, p. XIII), le R. P. Hugo RAHNER, S. J., dans la *Zeitschrift für katholische Theologie*, t. LIX, 1935, pp. 73-81, avait publié un article intitulé : Hippolyt von Rom als Zeuge für den Ausdruck θεοτόκος. Il trouvait ce témoignage dans le *plus 2*.

Peu après, dans un Bulletin d'histoire des origines chrétiennes, *Recherches de Science Religieuse*, t. 26, 1936, pp. 203-204 et la note 25 de la page 204, le R. P. J. LEBRETON rendait compte de notre plaquette. A la page 204, en haut, il écrivait : « En plusieurs passages, le grec contient des développements théologiques qui manquent dans l'arménien et dont l'authenticité doit être tenue pour très suspecte ».

Le P. Hugo RAHNER ne se tint pas pour battu. Dans la même revue, t. LX, 1936, pp. 577-590, il publia un second article intitulé : Probleme der Hippolyt-überlieferung. Aux pages 581-588 il essaie de démontrer — sans nous convaincre — que les *plus 4* et *6* ont pu être introduits dans le texte dès le IIIe siècle. Mais aux pages 588-590 il maintient que le *plus 2* fait partie intégrante du texte genuin.

Un des *confirmatur* qu'il en donne est que les premiers éditeurs de ce texte grec, bien qu'ils en aient constaté l'absence dans le géorgien, n'ont pas, dans leur édition, comme ils ont fait pour d'autres *plus*, mis ce *plus 2* entre crochets.

On comprend pourquoi ils ont hésité à le faire. Nous-mêmes, quand, pour la première fois, nous avons simplement collationné matériellement l'arménien sur le grec, nous avons d'abord pensé à une omission accidentelle dans l'arménien.

Mais, à y regarder de près, on voit nettement que ces lignes font, dans le texte, figure de corps étranger.

Qu'on relise tout ce début. Une seule typologie cohérente commande les développements : Jacob est le type du Père Céleste; Joseph, le type de son Fils Jésus (cf. aussi note 12).

Or le *plus 2* du grec introduit une seconde typologie, absolument hétérogène à la première. Au lieu d'avoir Joseph fils de Jacob, type de Jésus, on a Joseph, fils de Jacob, type de Joseph, époux de la Vierge. De cette seconde typologie on pourrait dire familièrement qu'elle vient sur la première comme des cheveux sur la soupe.

Au surplus les termes mêmes de cette addition indiquent qu'elle ne se rapporte pas au contexte d'Hippolyte. Il est quasi impossible de voir dans l'adverbe ἐνταῦθα l'équivalent de ἐν καινῇ en opposition à ἐν παλαιᾷ. Le sens obvie de ἐνταῦθα c'est : « ici; dans le cas qui nous occupe ». Or cet « ici », « le cas qui nous occupe », n'est évidemment pas le cas dont s'occupe ici Hippolyte. Ce ne peut être que la péricope de Matthieu 1, 18-25, plus précisément le verset 20, où l'Ange invite Joseph à prendre Marie pour épouse. Donc, vraisemblablement, cette glose est tirée de l'ouvrage d'un commentateur inconnu, ou à identifier, de l'évangile, ou de cette péricope, de saint Matthieu.

On la traduirait à peu près ainsi : « Et vois-moi ce qui passe là toute attente ! Joseph [fils de Jacob] dans l'Ancien (Testament), en (sa) qualité de type [type de Joseph, époux de Marie], c'est bien par l'intermédiaire des songes qu'il reçoit les réponses oraculaires ; (mais) ici (Mt. 1, 20), à Joseph, c'est la main de Marie qui est promise et il devient le témoin véridique de celle qui a mis au monde Dieu ». On notera qu'Hippolyte, en parlant des songes de Joseph, les désigne coup sur coup quatre fois par le mot *ὄραματα*, une fois on lit *δι'ὄραμάτων*, et non *δι' ἐνουπνίων*. De même pour les songes du panetier, de l'échanson du pharaon, c'est encore le mot *ὄραματα* qu'il emploie (ici p. 8, lig. 6).

Dans son second article, même en voulant prouver sa thèse, le R. P. Hugo RAHNER a été amené à faire entrevoir les retouches ou les ajoutis qui, au cours de la transmission, ont défiguré le texte grec dont nous n'avons plus, malheureusement, qu'un témoin unique. Et il a ainsi indirectement prouvé, ce qu'il continue à nier, mais que nous affirmions et affirmons encore, savoir que ce manuscrit des *Météores* est moins bon que l'exemplaire grec qu'avait sous les yeux le traducteur arménien. Ce faisant, à notre construction, le R. P. Hugo RAHNER aura été le diable-porte-pierre. Comme le diable il l'a fait à contre gré, mais nous devons pourtant, nous, l'en remercier.

Nous n'écrivions plus aujourd'hui, comme nous le faisons en 1933 (*op. cit.* p. 59) que « pour les Bénédictions d'Isaac et de Jacob l'original grec retrouvé fait passer la version arménienne au second rang ». Le grec que suppose l'arménien est souvent meilleur que le grec du manuscrit des *Météores* ; et, dans l'ensemble, ces deux recensions sont, chacune en sa qualité de témoin, au moins *ex aequo*.

Louis MARIÈS.

II. NOTE SUR LES FRAGMENTS DE LA CHAÎNE DE PROCOPE¹ ET SUR LES DEUX FRAGMENTS DU PSEUDO-IRÉNÉE²

1. LES DEUX FRAGMENTS PSEUDO-IRÉNÉENS.

En publiant sa traduction allemande du Commentaire d'Hippolyte sur les Bénédictions d'Isaac et Jacob, d'une part, et sur celles de Moïse, d'autre part³, G. Nath. BONWETSCH prit soin d'y intercaler des fragments attribués à Hippolyte et conservés dans la chaîne de Procope, et deux fragments dits du Pseudo-Irénée. Par acquit de conscience, nous les avons comparés au Commentaire, pour voir s'ils étaient de quelque utilité dans l'établissement du texte.

Les fragments du Pseudo-Irénée qui se rattachent aux Bénédictions de Moïse, confirment la tradition textuelle telle que l'arménien et le géorgien, à défaut du grec, l'ont conservée. Entre ces fragments et le Commentaire, la parenté littéraire est telle qu'on ne peut que souscrire au jugement de BONWETSCH, qui se reconnaît le droit de les imprimer, par manière de supplément,

1. Édition H. ACHELIS, I, 2, p. 55 sv. (cf. T. U., p. V).

2. Édition HARVEY, Fragm. 16 et 17, p. 487 (cf. T. U., p. XIII).

3. T. U., nouvelle série, XI, Leipzig, 1904, p. 1-78.

comme étant vraisemblablement la propriété d'Hippolyte¹. Nous les reproduisons ici pour qu'on puisse juger du bien-fondé de cette appréciation.

Pour le premier nous donnons, sur deux colonnes parallèles, le grec et la traduction de l'arménien auquel ce fragment correspond.

Pour le second nous donnons ici simplement le fragment grec et renvoyons à l'article du P. MARIÈS : *Le Messie issu de Lévi chez Hippolyte de Rome*, dans *Recherches de Science Religieuse*, t. XXXIX-XL, 1951-1952, Mélanges LEBRETTON, pp. 381-396. A la page 389 on trouvera ce fragment en parallèle avec la traduction arménienne de la portion du Commentaire à laquelle il correspond. Voici donc le premier fragment :

Il leur exposait ce qu'enseigne la Seconde Loi, en reprenant pour eux les principaux chefs de la Loi; non qu'il leur donnât là une Loi différente de la première qu'il avait donnée à leurs pères, mais c'est cette même Loi qu'il leur expliqua, pour qu'après avoir entendu ce qui s'était passé avec leurs pères dans la terre des Égyptiens et dans le désert, de tout leur cœur, ils eussent la crainte de Dieu.

Les premières lignes du fragment rappellent d'un mot seulement ce que raconte assez longuement le Commentaire, savoir : l'extermination par Iahvé de la première génération qui n'avait pas voulu croire Josué et Caleb, retour de leur exploration dans la Terre Promise. Mais pour le reste, à part de menues différences (*ἀνακεφαλαιούμενος*; arm. « reprenant les principaux chefs », pas à la même place; *ἐν τῇ ἐρήμῳ*; arm. « dans le désert » : en tête dans le grec, à la fin dans l'arménien; *ῥορισμένον*; arm. « donnée »; arm. « dans la terre des Egyptiens » omis dans le fragment, etc.), le fragment est évidemment tiré du Commentaire.

Et voici le second fragment :

Ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς προετυπώθη καὶ ἐπεγνώσθη καὶ ἐγενήθη· ἐν μὲν γὰρ τῷ Ἰωσήφ προετυπώθη· ἐκ δὲ τοῦ Λευὶ καὶ τοῦ Ἰούδα τὸ κατὰ σάρκα ὡς βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς ἐγενήθη· διὰ δὲ Συμεῶν ἐν τῷ ναῶ ἐπεγνώσθη· διὰ τοῦ Ζαβουλὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐπιστεύθη - ὡς φησὶν ὁ προφῆτης· γῆ Ζαβουλὸν-, διὰ δὲ τοῦ Βενιαμὴν, τοῦ Παύλου, εἰς πάντα τὸν κόσμον κηρυχθεὶς ἐδοξάσθη.

(T. U., p. 50; Fragments d'Irénée, éd. Harvey, p. 487).

Au lieu de vraisemblablement, on peut dire que, certainement, ces deux fragments sont d'Hippolyte et qu'ils ont été tirés du Commentaire sur les Bénédiction de Moïse, d'un ms. qui devait attribuer cette partie du commentaire à Irénée, comme le ms. des Météores le fait pour les Bénédiction d'Isaac et de Jacob.

2. FRAGMENTS TIRÉS DE LA CHAÎNE DE PROCOPE.

On n'en peut dire autant des autres fragments, mis sous le nom d'Hippolyte. BONWETSCH², après avoir constaté, à la fois, des ressemblances et des différences

1. T. U., XI, p. xiv.

2. T. U., XI, pp. v-viii.

entre ces fragments et le Commentaire, conclut, perplexe, en se demandant si Procope n'avait pas sous les yeux un remaniement de l'œuvre d'Hippolyte. Voyons ce qu'il en est.

A. *Le vocabulaire.*

En nous limitant aux formules d'introduction, nous constatons des différences caractéristiques. Ainsi, dans le Commentaire, pour dire comment il entend les différentes parties de chaque bénédiction, Hippolyte emploie 15 fois le verbe σημαίνειν, qui est totalement inconnu des fragments. En revanche, Hippolyte ignore λαμβάνειν, que l'on trouve, avec ses composés, 8 fois dans les fragments. Δηλοῦν apparaît 8 fois et son passif 10 fois, dans les fragments, alors qu'Hippolyte est avare de l'actif et ne connaît pas le passif.

Sans attacher une importance excessive au vocabulaire, on se doit cependant de signaler ces divergences, qui s'ajouteront, en *confirmatur* aux différences, plus lourdes de conséquences, que l'on constate, soit dans le texte biblique, soit surtout dans les idées.

B. *Le texte biblique.*

A les dénombrer, les ressemblances l'emportent sur les différences, mais elles peuvent s'expliquer par le recours à une même tradition textuelle biblique. Au contraire, les divergences, surtout si elles s'appuient sur des leçons de manuscrits bibliques, remettent en question l'unité d'auteur des fragments et du Commentaire.

La première variante concerne une citation d'Isaïe 11,1 (T. U., p. 26, 11), malheureusement tronquée dans le grec du Commentaire, mais que l'on peut restituer d'après l'arménien. Dans le fragment, nous lisons « ... Καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναθήσεται », alors que l'arménien du Commentaire suppose « ... ἐξ αὐτῆς », (p. 76, 10), leçon également du *De Antichristo*.

Dans la Bénédiction de Zabulon (T. U., p. 32, 6), les fragments, citant Isaïe 8,23-9,2, ont Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, qui manque dans le Commentaire, p. 86, 3-5.

La Bénédiction de Dan présente deux variantes. Les fragments (T. U., p. 35, 1) ont « ... ἐφ' ὁδοῦ ὄφεις ἐγκαθήμενος », au lieu de « ... ὡς ὄφεις ἐφ' ὁδοῦ καθήμενος » du Commentaire, p. 90, 5.

Voici trois variantes que l'on relève dans la longue Bénédiction de Joseph.

Fragments	Commentaire (p. 100, 5-102, 2).
θεός μου (T. U. p. 42, 6)	ὁ θεὸς ὁ ἐμός
εὐλογία (ν) ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ (T. U., p. 42, 14)	εὐλογίαν οὐρανοῦ ἄνωθεν
ὑπὲρ εὐλογίας ὀρέων μονίμων (T. U., p. 44, 22)	ἐπ' εὐλογίαις ὀρέων μονίμων

On notera que les deux variantes des fragments, ἀπὸ et ὑπὲρ, reproduisent le texte biblique du ms. C.

Quant au dernier fragment se rapportant à cette bénédiction (T. U., p. 44, 22), il se sépare à la fois des autres fragments et du Commentaire par sa leçon βουνῶν (de certains mss) καὶ ὀρέων, au lieu de θινῶν.

Enfin, le texte de la Bénédiction de Juda présente une variante d'importance, puisqu'elle a entraîné, à notre avis, une différence notable d'interprétation. Le texte du Commentaire (p. 68, 11-70, 1) est le suivant :

Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν ὄνον αὐτοῦ καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ.

C'est ce qu'on retrouve, mot pour mot, dans le *De Antichristo*.

Les fragments (T. U., p. 29, 10) supposent ceci :

Δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ,

car, après avoir expliqué le premier πῶλον comme une figure de la vocation des Gentils, l'auteur continue :

Λέγει καὶ ἄλλον πῶλον, τὴν ἐκ περιτομῆς κλήσιν, ὄνον δὲ μίαν, δηλῶν ὅτι ἐκ μιᾶς ὄνου, τουτέστιν ἐκ μιᾶς πίστεως οἱ δύο πῶλοι, ὅπερ ἐστὶν αἱ δύο κλήσεις.

Peut-on supposer Hippolyte commentant, dans son Commentaire et dans le *De Antichristo*, d'une part, et dans une autre œuvre à découvrir, d'autre part, le même texte sous deux rédactions différentes?

C. Les idées.

A partir de ces deux textes différents, le Commentaire et le fragment interprètent diversement, et le *De Antichristo* est dans la ligne du Commentaire.

Sans doute, dans ces trois œuvres, le thème central est celui des deux vocations, celle des Juifs et celle des Gentils. Mais, dans le fragment, si ces deux vocations procèdent de la même foi, elles ont, si l'on peut dire, un point d'attache différent. Celle des Juifs se rattache « à la vétusté de la Loi » : τὴν δὲ ἐκ περιτομῆς τῇ τοῦ νόμου παλαιότητι — et l'auteur en voit le symbole dans ces mots : δεσμεύω τῇ ἔλικι — tandis que celle des Gentils se rattache au Christ : τὴν μὲν ἐξ ἔθνῶν κλήσιν προσδεδέσθαι τῷ κυρίῳ — ce que figurent les mots : δεσμεύων τῇ ἄμπέλῳ.

Le fragment distingue donc deux symboles dans la vigne et le pampre, tandis que le *De Antichristo* voit dans les deux la figure du Christ et qu'il met, comme le Commentaire, l'accent sur l'identité du point d'aboutissement des deux vocations : « ὡς περιτομὴν καὶ ἀκροβυστίαν εἰς μίαν πίστιν καλῶν ». Dans le Commentaire, cette unité est l'œuvre de la charité : « τῇ αὐτοῦ ἀγάπῃ εἰς ἐνότητά συναγομένας ».

A la fin de la Bénédiction de Siméon et Lévi, les mots « διασπερῶ αὐτοὺς ἐν Ἰσραήλ » sont ainsi expliqués dans le fragment (T. U., p. 23, 8) : « Nous savons clairement que « Israël » est un homme voyant Dieu. Il veut donc dire que d'autres « verront Dieu » et non pas eux (les scribes et les prêtres). Quant à : « Je les disperserai en Israël », (cela veut dire) qu'ils seront dispersés dans toutes les nations, qui voient Dieu ». Si, à la fin des Bénédictions de Moïse (p. 197, 10-11), Israël est aussi traduit par « voyant Dieu », sans aucune interprétation, ici, le Commentaire voit dans Jacob et Israël la figure du Christ.

Expliquant, dans la Bénédiction de Juda, les mots : « τίς ἐγερεῖ αὐτόν; » Hippolyte, dans le Commentaire (p. 78, 9-12), répond à la question par une cita-

tion de s. Paul et une de s. Pierre, en concluant que c'est le Père qui a ressuscité le Christ. Dans le fragment (T. U., p. 28, 7), la réponse est bien différente : « A savoir, le Père dans le Fils et le Fils dans le Père. Qui l'éveillera? Qui d'autre sinon que Lui-même s'éveillera Lui-même? » Or, coïncidence curieuse, dans le texte grec du Commentaire, il y a, à cet endroit, une interpolation, que n'ont ni l'arménien, ni le géorgien, et dont le sens rejoint l'interprétation du fragment. En voici la traduction : « Si tu entends le Père, ne sépare pas le Fils, mais souviens-toi toujours du Seigneur disant : Moi, dans le Père et le Père en moi. Donc, lorsque le Père l'a éveillé (ressuscité), c'est dans le Fils (ἐν υἱῷ) qu'il l'a éveillé, (le Fils) par lequel il a également fait les siècles et sauvé la race des hommes ».

Est-ce le fragment qui s'est inspiré de cette interpolation ou inversement? Mais ni l'un ni l'autre ne sont d'Hippolyte.

Terminons par la Bénédiction de Dan. Le Commentaire (p. 90, 9) et le fragment (T. U., p. 35, 1 sv.) voient l'Antéchrist sous les traits de Dan. Mais, dans le Commentaire, Judas est la victime des embûches du démon, alors que le fragment fait du traître l'instrument de Satan et que c'est le Christ qui est principalement l'objet des attaques du diable.

Il ne nous reste plus qu'à signaler un dernier trait qui accentue encore ces différences. En plusieurs bénédictions, Hippolyte donne une première interprétation qui explique ou des patriarches eux-mêmes, ou de leurs descendants, le contenu des Bénédictions, soit qu'il admette cette interprétation, ne serait-ce qu'en partie (v. g., Samson, dans la Bénédiction de Dan; Ruben, en tant que premier-né), soit qu'il la rejette (dans le cas de Joseph ou de Siméon et Lévi, dans les Bénédictions d'Isaac et Jacob). Dans les fragments, toutes les explications sont uniquement typologiques au sens messianique. Si, dans la Bénédiction de Benjamin par Jacob (T. U., p. 45, 16), le texte « πρωτόν ἐδεταί » est appliqué, par l'auteur du fragment, à Saül persécutant David, c'est en tant que David était la figure du Christ : « ὁ γὰρ Σαοὺλ ὦν ἐκ τῆς Βενιαμὴν φυλῆς τὸν εἰς τύπον τοῦ κυρίου κείμενον Δαβὶδ ἐδίωκεν ».

CONCLUSION

La conclusion de ce bref examen est que la plupart de ces fragments, pour reprendre la formule de BONWETSCH, ne s'accordent pas avec le Commentaire d'Hippolyte. Il semble bien que ce désaccord ne puisse pas s'expliquer simplement par un remaniement de l'œuvre d'Hippolyte. C'est plutôt de refonte qu'il faudrait parler, d'où la pensée d'Hippolyte ressortirait méconnaissable. Mais, alors, nous ne sommes plus en présence de l'œuvre d'Hippolyte et l'on peut se demander s'il n'est pas plus simple de voir dans ces fragments des extraits d'une œuvre qui ne doit rien directement à notre auteur.

Quant aux fragments dont l'accord avec le Commentaire est indéniable, mais se limite à des détails, il faudrait les confronter avec d'autres œuvres d'exégèse, pour décider s'ils sont de l'Hippolyte démarqué ou une œuvre originale, de la même veine exégétique que celle d'Hippolyte.

B.-Ch. MERCIER.

§ II. TEXTES ARMÉNIEN ET GÉORGIEN :
POUR TOUT LE COMMENTAIRE : BÉNÉDICTIONS
D'ISAAC, DE JACOB ET DE MOÏSE

I. TEXTE ARMÉNIEN

Dans : L. MARIÈS. *Hippolyte de Rome. Sur les Bénédiction d'Isaac, de Jacob et de Moïse*. Notes sur la tradition manuscrite : texte grec, versions arménienne et géorgienne. Paris, *Les Belles Lettres*, 1935, in-8°, 62 pages, on trouvera pp. 9-14 une notice sur le manuscrit *Jérusalem* 347, et, pp. 15-24, une notice sur le manuscrit *Venise* 352. De ces deux manuscrits nous ne donnerons ici que les caractéristiques essentielles.

1. LE MANUSCRIT *Venise* 352.

Pour les Bénédiction d'Isaac, de Jacob et de Moïse.

Ce manuscrit appartient à la Bibliothèque des P.P. Mekhitharistes de Saint-Lazare. Il y est rangé sous la cote 352 *թ. Ե*. La notice détaillée qu'on trouvera dans MARIÈS *op. cit.* a été élaborée d'après les renseignements fournis par le regretté Père GABRIEL vardapet NAHABEDIAN qui, de son vivant, avait voulu absolument garder l'anonymat. En novembre 1931, j'avais eu, à Venise, entre les mains, ce manuscrit, mais n'avais pas eu le temps de l'étudier sur place. Je n'ai pu faire telle étude que pour les pages 308-364 sur des photographies directes excellentes, noir sur blanc, dues au maître photographe Gratia Dei.

Seconde moitié du XIIe siècle. Papier. 397 folios, 794 pages : 26,4 cm. × 16 cm.

Cadre écrit : 21 cm. × 12 cm.

Nombre de lignes à la page. Du commencement jusqu'à la page 155, 32 lignes à la page; ensuite 33 à 35 environ.

Foliotation et pagination. Le manuscrit est folioté en chiffres arméniens. Et vraisemblablement cette foliotation remonte à l'époque où il a été copié. Mais, ultérieurement, le bibliothécaire qui a rédigé en tête le Catalogue (table) des matières (MARIÈS, *op. cit.*, p. 18) l'a paginé en chiffres arabes.

Cahiers. Le manuscrit compte 36 cahiers numérotés de Ա à Ք, plus la lettre Ո = 0, qui est sur deux cahiers. La nature exacte de chacun de ces cahiers resterait à déterminer. Le deuxième cahier Բ, p. 17-40, est un sénion; le quinzième Կ, p. 325-348, lui aussi, un sénion. Le dernier cahier ne compte qu'un folio double, soit 4 pages.

Dans chaque cahier la signature est au premier folio d'abord, puis elle est répétée au dernier.

Interversion accidentelle. Le folio : pages 411-412 se trouve actuellement entre le folio : pages 387-388 et le folio : pages 391-392; et le folio : pages 389-390, entre le folio : pages 409-410 et le folio : pages 413-414. Il n'y a qu'à lire ces deux folios interversés chacun à leur place respective.

Folios manquant. Au début, en tête du premier cahier, il manque 4 folios, 8 pages. Il manque encore sûrement, au moins 1 folio : entre le folio ճՃԲ, 188 : pages 363-364 et le folio ճԼ, 190 : pages 365-366; c'était le folio ճՃԴ, 189 (précisions : MARIÈS, *op. cit.*, p. 20 et p. 53).

Lacune, p. 309 .1. (voir MARIÈS, *op. cit.*, p. 46; 48-49).

Feuillets de garde et pages vides. Il n'y en a point.

Écriture. Elle paraît être partout de la même main. Très belle *bolorgir* : minuscule, ramassée; les hampes des lettres telles que *բ, ր*, sont courtes; le tracé de certaines lettres est tout proche de celui de la capitale, par exemple le *չ* page 309, ligne 27 : *ի շարշարանն Տերձեցու*, etc.

Un détail semblerait indiquer que ce manuscrit a été copié sur un exemplaire écrit en *erka'agir*, onciale. Le copiste y confondait les *ճ* avec les *ս* (MARIÈS, *op. cit.*, p. 24 et p. 35); ce qui n'est guère possible qu'en onciale où les lettres *Մ* et *Ս* se prêtent parfois à pareille confusion. De même, confusion de *Չ* et *Չ*, note 108; de *Չ* et *Չ*, note 112; de *Յ* et *Չ*, note 127; de *Ն* et *Ս*, note 211, 287, ou *vice versa*.

Si, comme il est probable, la substitution de la minuscule à la majuscule dans la librairie arménienne s'est faite à la même époque que dans la librairie grecque, l'exemplaire en onciale copié par le copiste de *Venise* 352 remonterait au moins au ixe siècle. On voit du coup l'antiquité du chaînon auquel se rattacherait dans la tradition ce manuscrit *Venise* 352.

Le travail du copiste a été révisé soigneusement.

Ornements, lettres en rouge. Il n'y en a point.

État actuel du manuscrit. En 1931 le manuscrit était en bon état, bien relié, reliure en cuir.

Mémoriaux. Trois, qu'on lit aux pages 112, 548, 794 (texte, traduction, etc. MARIÈS, *op. cit.*, p. 16; 18; 20; 22).

Date du manuscrit. Deuxième moitié du xiie siècle. En s'appuyant sur ce qui est dit dans les premières lignes du mémorial de la page 794 (MARIÈS, *op. cit.*, p. 22) : « Ce livre divin a été écrit par l'humble copiste Grégoire, dans la capitale de Halbat (Հաղբատ) sous le priorat de Barsef (Բարսեֆ) », un des P.P. Mekhitharistes du Couvent de Saint-Lazare, a, en tête du Catalogue des Matières, mis cette annotation : « Selon le mémorial on dit que le manuscrit a été écrit dans la seconde moitié du xiie siècle. Car Barsef, le prieur du Couvent de Halbat, était contemporain de Saint Nersès le Gracieux (1102-1172). »

Contenu. Table détaillée dans MARIÈS, *op. cit.*, pp. 18-24.

Le Commentaire d'Hippolyte sur les Bénédictions d'Isaac et de Jacob forme le n° VII de cette table, pages 308-338 du manuscrit.

Le Commentaire sur les Bénédictions de Moïse forme le n° VIII, pp. 338-364 du manuscrit. C'est après cette page 364 qu'il manque un folio (MARIÈS, *op. cit.*, p. 16; 20; 53).

Les deux livres de ce Commentaire sont dans le manuscrit à la suite l'un de l'autre, et, à sa façon, cette simple disposition prouve l'unité de l'ouvrage. Sur cette unité, voir MARIÈS, *op. cit.*, pp. 34-36.

Pour le n° IX de cette table, *Commentarius Levitici* — *Chaine* composée d'extraits de divers auteurs — après le premier paragraphe de la page 24 de MARIÈS, *op. cit.*, on ajoutera les références suivantes : Prof. ALMO ZANOLLI. *Un très ancien commentaire grec sur le Lévitique, conservé en arménien.* Bazmavêp, 1932, juin-juillet, n°s 6-7, pp. 282-294; août-septembre, n°s 8-9, pp. 390-395; octobre-novembre, n°s 10-11, pp. 436-444; 1933, mars, n° 3, pp. 106-111.

Le texte de ce manuscrit est très bon.

2. LE MANUSCRIT Jérusalem 347.

Pour les Bénédictions de Moïse seulement.

Ce manuscrit appartient à la Bibliothèque du Patriarcat de *Saint-Jacques de Jérusalem*. Les photographies (actuellement : fol. 50^v-53^v et 99-110^v) qu'avait pu en avoir Mgr GRAFFIN avaient été faites sur le manuscrit non encore folioté. A notre prière Sa Béatitudo Mgr Papken GULESSERIAN, alors encore à Jérusalem (octobre 1929), voulut bien folioter le manuscrit et nous envoyer la brève description qu'on trouvera dans MARIÈS, *op. cit.*, pp. 10-13. Du manuscrit nous ne donnerons ici que les caractéristiques essentielles.

Nombre de folios : 198.

Dimensions du folio : 25 × 16,5 cm.

Cadre du texte écrit : 20,5 × 12,5 cm.

Nombre de lignes par page : 30.

Matière : Papier de coton, épais, luisant.

Reliure : en cuir.

État actuel du manuscrit (en 1929). — Le manuscrit a été assez maltraité. Ça et là, partiellement, il a été rongé par les vers. Il est incomplet, c'est-à-dire que des folios manquent au commencement et à la fin. Comme les cahiers existants se composent chacun de 12 folios (sénions), il y a lieu de supposer qu'il manque 11 folios au commencement, où il reste un folio du premier cahier. Le manuscrit a été préservé de dégâts et détériorations ultérieurs grâce à la dernière reliure. Il est difficile, pour ne pas dire impossible, de déterminer le nombre des folios manquant à la fin.

Écriture. Le manuscrit est écrit en écriture *bolorgir*, minuscule, par divers copistes. Dans la dernière partie du manuscrit l'écriture se transforme en *šelagir*, cursive.

Ornements. Les titres, les majuscules sont en rouge ainsi que les abréviations dans les marges.

Feuilles vides. Il y a trois feuilles vides au commencement comme « gardes », et deux à la fin.

Age du manuscrit. La date de l'écriture est difficile à fixer; mais nous pouvons la placer entre les XIIe et XIIIe siècles, en nous basant sur l'écriture du folio 129^v.

Copistes. Hagopos et Vardan : le dernier — Vardan vardapet — est en même temps le possesseur du manuscrit. Les autres informations manquent complètement.

Contenu. Voir MARIÈS, *op. cit.*, pp. 11-13. Le Commentaire d'Hippolyte sur les *Bénédictions de Moïse* seulement, va du folio 99 au folio 110^v.

Entre le folio 102 et le folio 103 il y a une lacune de deux feuilles doubles, 4 folios, autant qu'on peut la mesurer par comparaison avec *Venise* 352. Le contenu d'une page de *Jérus.* 347 est un peu moindre que le contenu d'une page de *Venise* 352. Cette grosse section, manquant dans *Jérusalem* 347, se trouve dans *Venise* 352, p. 354.4-352.21, soit 7 pages et demie.

Les folios 50^v-53^v comprennent une section intitulée dans le manuscrit : « Commentaire des Bénédictions de Jacob sur ses fils ». C'est la section d'une *Chaîne* sur Genèse, Exode, Lévitique, allant du fol. 1 au fol 98^v (voir MARIÈS, *op. cit.*, pp. 25-30). Les fragments d'Hippolyte que contiennent les fol. 50^v-53^v, résumant, modifiant l'original, ne présentent pour le texte aucun intérêt, vu qu'on a pour ces Bénédictions d'Isaac et de Jacob le texte grec au complet et la traduction arménienne dans *Venise* 352, au complet sauf lacune d'un folio, mais lacune qui devait exister dans l'exemplaire grec sur lequel travaillait le traducteur (MARIÈS, *op. cit.*, p. 46; puis pp. 48-49).

La fin de l'ouvrage manquant dans *Venise* 352 (entre la page 364 et la page 365; ici, plus haut, p. XIV) se trouve dans *Jérusalem* 347, si bien qu'avec le grec et l'arménien on a l'ouvrage en son entier. Le géorgien n'est que la traduction de l'arménien.

Le texte de ce manuscrit *Jérusalem* 347 est moins bon que celui du manuscrit *Venise* 352.

LOUIS MARIÈS.

II. TEXTE GÉORGIEN

Pour les Bénédictions d'Isaac, de Jacob et de Moïse.

Quatre manuscrits, deux à Tiflis et deux à Jérusalem, ont conservé, sous le nom d'Hippolyte, sept traités, à savoir :

- a) Un commentaire sur les bénédictions de Moïse;
- b) Un commentaire sur les bénédictions de Jacob;

- c) Un Commentaire sur David et Goliath;
- d) Un commentaire sur le Cantique des Cantiques;
- e) Sur la fin des temps, sur le Christ et sur l'Antéchrist;
- f) Sur la foi;
- g) Sur la forme de la promesse.

Les deux derniers traités sont l'un apocryphe et l'autre d'Aphraate.

Dans *Studies and Documents* edited by Kirsopp Lake and Silva Lake, II. *Epiphanius de Gemmis. The Old Georgian Version and the Fragments of the Armenian Version*, by Robert P. Blake, and *The Coptic-Sahidic Fragments*, by Henri de Vis, London, Christophers, 1934, in-8°, cxxxiii-335-51 pages, on trouvera, pp. L-LVI, une notice sur les manuscrits *Tiflis* 1141 et *Tiflis* 165. Et dans le *Catalogue des manuscrits géorgiens de la Bibliothèque patriarcale grecque à Jérusalem*, paru dans la *Revue de l'Orient chrétien*, t. XXIII, pp. 345-413, t. XXIV, pp. 190-210 et 387-429, et t. XXV, pp. 132-155, et formant un tirage à part de [157] pages, on trouvera, t. XXIV, pp. 208-210 et 387-388, ou dans le tirage à part, pp. [88]-[92], une notice sur le manuscrit *Jérusalem* 44, et, t. XXIV, pp. 407-408, ou dans le tirage à part, pp. [111]-[112], une notice sur le manuscrit *Jérusalem* 74.

1. LES MANUSCRITS *Tiflis* 1141 ET *Tiflis* 165.

Le manuscrit *Tiflis* 1141 se trouve à la Bibliothèque de la Société pour l'extension de la culture intellectuelle parmi les Géorgiens à Tiflis. Il y a été découvert par N. MARR en 1888 et décrit par E. TAKAICHVILI en 1909. C'est le manuscrit de Schatberd, qui est d'une grande importance pour la littérature chrétienne, puisqu'il contient des écrits théologiques de Grégoire de Nysse, d'Épiphane, de Basile, d'Hippolyte.

C'est un volume in-4°, écrit sur parchemin, avec une reliure ancienne en cuir sur bois. Des 304 folios qu'il avait à l'origine, il en reste actuellement 288, en cahiers de 8 folios, chaque cahier ayant sa signature en caractères *asom'avruli* au commencement et à la fin. Et il possède maintenant une pagination en chiffres arabes, souvent surchargés.

Les pages 1-255 sont écrites en caractères *asom'avruli* (ecclésiastiques majuscules), et les pages 256-588 en caractères *nuskhuri* (ecclésiastiques minuscules), les principaux paragraphes étant indiqués en marge par de grandes majuscules. La page a 18 × 24 cm. et le texte est sur deux colonnes de 27 lignes chacune. L'encre est brun foncé, et les en-têtes sont en rouge vermillon.

Ce manuscrit est de la seconde moitié du xe siècle. Il a été écrit par Ioané Beray, son oncle Michel et son frère David, pour le célèbre monastère de Schatberd, en Tao-Klardjéti, qui était à cette époque un grand centre intellectuel au sud-ouest de la Géorgie même, alors que la plupart des couvents géorgiens se trouvaient en dehors du pays, par exemple au mont Athos, au mont Sinaï, à Jérusalem, etc. Par suite de la perte de la fin du colophon, on ne connaît pas l'année exacte où le manuscrit a été écrit et on place sa composition vers 965-970; car on sait que Beray a écrit en 973 les Évangiles dits de Parkhal.

Pour le contenu du manuscrit, voir BLAKE, *op. cit.*, pp. LIII-LV. En particulier, on a :

— pp. 256a-284a. Hippolyte. Commentaire sur les bénédictions de Moïse (adressées) aux douze tribus.

— pp. 284a-314a. De saint Hippolyte. Ce qui a été dit sur les bénédictions de Jacob, comment il a béni les douze patriarches.

Ces deux traités appartiennent aux cahiers 17 (4 fol. et demi), 18, 19 et 20 (8 fol. chacun), et 21 (un fol.). Il manque un folio, soit 2 pages ou 108 lignes, à savoir le dernier folio du cahier 17, entre les pages numérotées maintenant 264 et 265. Est-ce la raison pour laquelle on lit au bas de la page 264 la lettre *a*, c'est-à-dire 1, et au haut de la page 265 la lettre *b*, c'est-à-dire 2?

De plus, il existe une interversion *en pleine page*. Le passage, qui dans le manuscrit va de la page 284*b*, ligne 11, à la page 285*a*, ligne 22, doit être reporté vers la fin de la page 293*b*.

Pour établir le texte géorgien, nous avons eu à notre disposition d'assez bonnes photographies, qui nous avaient été envoyées par le professeur BLAKE. Cependant il nous a manqué les photographies des pages 292 et 293, correspondant l'une à un verso et l'autre à un recto, comme si le photographe était passé de la page 291 à la page 294, sans ouvrir le manuscrit aux pages intermédiaires. Par conséquent nous n'avons pas pu collationner le texte géorgien de ces deux pages 292 et 293 sur le manuscrit *Tiflis* 1141.

Le manuscrit *Tiflis* 165 appartient au Musée ecclésiastique de Tiflis. C'est une copie du manuscrit de Schatberd faite au XVIIIe siècle; et pour cette raison nous n'avons pas eu lieu de l'utiliser. En particulier il présente, au même endroit, la même lacune que le manuscrit *Tiflis* 1141. Voir *ROC*, t. XXV, p. 226, avec la note (2).

2. LES MANUSCRITS *Jérusalem* 44 ET *Jérusalem* 74.

Le manuscrit *Jérusalem* 44 se trouve à la Bibliothèque du Patriarcat grec de Jérusalem. C'est un manuscrit du XIIe ou du XIIIe siècle.

Il est écrit sur papier; et sa reliure, moderne, est en cuir jaune. Il contient actuellement 245 folios, en cahiers de 8 folios, avec leurs signatures en caractères *asom'avruli*. Les folios sont numérotés avec des chiffres arabes, placés au recto de chacun d'eux.

Le manuscrit est écrit en caractères *nuskhuri*. Le commencement des paragraphes est indiqué par des caractères *asom'avruli*, soit en marge, soit à l'intérieur du texte. Le folio mesure 291 × 241 mm., et l'écriture 225 × 157 mm. Il y a 32 lignes par page, sur une colonne. L'encre est brune, et les en-têtes sont en rouge vermillon.

C'est un recueil d'écrits théologiques de Basile, de Grégoire de Nysse, de Jean Chrysostome, d'Épiphane, d'Hippolyte. Les sept traités, mis sous le nom d'Hippolyte dans le manuscrit de Schatberd, se retrouvent ici, disposés dans le

même ordre, avec l'indication : « chapitre I, chapitre II, ..., chapitre VII ». On a ainsi :

— fol. 195r-172v. Ce qui a été dit par le saint père Hippolyte. Commentaire sur les bénédictions de Moïse (adressées) aux douze tribus. Chapitre I.

— fol. 172v-186v. Ce qui a été dit par le saint père Hippolyte. Sur les bénédictions de Jacob, comment il a béni les douze tribus. Chapitre II.

Ces deux traités font partie des cahiers 23 (7 fol.), 24 et 25 (8 fol. chacun), et 26 (5 fol.).

Nous avons eu de très bonnes photographies de ce manuscrit, faites par le professeur BLAKE, et aussi une copie due au P. Schalva VARDIDZÉ, qui remonte à 1931.

Le manuscrit présente beaucoup d'abréviations dans les mots. Il a permis de combler la lacune qui existe dans les deux manuscrits de Tiflis; voir *ROC*, t. XXV, pp. 226-231 : *Une page de saint Hippolyte retrouvée* (Ms. Hib. Hieros. 44), par Robert P. Blake. Mais on y constate, également *en pleine page*, l'interversion qui a été signalée dans les manuscrits *Tiflis* 1141 et *Tiflis* 165; et le passage qui se trouve au fol. 173r, de la ligne 3 à la ligne 27, doit être placé au fol. 177r, ligne 17.

Le manuscrit *Jérusalem* 74 appartient aussi à la Bibliothèque patriarcale grecque. D'après la notice, voir *ROC*, t. XXIV, pp. 407-408, ou le tirage à part, pp. [111]-[112], il a le même contenu que le manuscrit *Jérusalem* 44 et il a dû être copié sur le même original, au monastère de Kallippos, près d'Antioche. Son mauvais état n'a pas permis son utilisation.

On rappelle que, des sept traités, énumérés en tête de cette note, les trois premiers :

- a) Un commentaire sur les Bénédictions de Moïse;
- b) Un commentaire sur les Bénédictions de Jacob;
- c) Un commentaire sur David et Goliath;

ont été traduits en allemand, par G. N. BONWETSCH, en 1904 sur une première traduction rédigée en russe par KARBELOV (voir MARIÈS, *Hippolyte*, etc. pp. 39 et 41);

Le quatrième :

- d) Un commentaire sur le Cantique des Cantiques
a été édité et traduit en russe par MARR en 1901, et traduit en allemand par G. N. BONWETSCH en 1902 (voir MARIÈS, *op. cit.*, p. 38).

Maurice BRIÈRE.

3. VALEUR COMPARÉE DES DEUX MSS GÉORGIENS

Tiflis 1141 (T) ET *Jérus.* 44 (J).

Les deux manuscrits géorgiens utilisés dans la présente édition ont le même contenu (cf. L. MARIÈS, *Hippolyte*, etc., pp. 40-41). C'est une preuve de parenté,

dont le degré était à préciser. L'enquête menée à ce propos nous a permis également de comparer la valeur de ces deux textes. C'est le résultat, très résumé, de ce double travail que nous livrons.

Il n'y a pas filiation de l'un à l'autre de ces manuscrits. Elle ne pourrait être que dans le sens suivant : J descendant de T, puisque J est du XII-XIIIe siècle, tandis qu'on admet, pour T, la date de 965-970.

Mais J n'a certainement pas été copié sur T. En effet, plusieurs omissions qui déparent T ne se retrouvent pas dans J. Nous en donnons quelques-unes, prises en dehors des citations bibliques.

ինձ որս	absent de T, présent dans J	(13.10, 12.11) ¹
և դեղեցիկս	—	(15.6, 14.8)
արդ... զճարգարէն	—	(55.10-57.3, 54.14-56.4-5)
քրիստոսի	—	(59.8, 58.10)
դպիրքն	—	(67.2, 66.2)
քանզի զածենայն	—	(107.11, 106.14)

140.14-146.4 : longue lacune dans T.

Toutefois, à l'origine, non seulement le texte arménien de base, comme nous le disons plus loin, fut le même pour les deux textes de JT, mais encore ces deux manuscrits remontent à un même archétype et ne représentent pas deux traductions géorgiennes faites indépendamment. L'unité de traducteur ressort de l'identité de tournure des phrases géorgiennes, du vocabulaire et des fautes communes à [nos deux manuscrits. Nous en relevons quelques-unes. Nous mettons en premier lieu le texte arménien.

Թարգմանն sujet : attribut dans JT (7.8, 6.14);

« Et des Ismaélites étrangers l'achètent » : « Et ils le vendirent aux Ismaélites étrangers » JT (9.5, 8.5);

« porte l'image » : « est dite l'image » JT (15.9, 14.11);

« ajouta » : « commença » JT (25.5, 24.6);

« l'odeur de ses vêtements » : « dans l'odeur de sa venue » JT (27.5, 26.5-6);

« nom qui sera béni sur la terre » : « eux qui me glorifieront sur la terre » JT (29.4-5, 28.6);

« mais au contraire » : « et, parce qu'il était devenu un ennemi pour Esaü » JT (29.11-12, 28.14);

« pour les oreilles des lecteurs » : « pour ceux qui demandent et entendent » JT (57.6, 56.9);

« de ceux qui étaient devenus ses ennemis » : « à cause des faits à venir » JT (77.1, 74.14-76.1).

Enfin, de ces deux manuscrits, le meilleur est J, et de beaucoup :

1° Son texte est plus complet, comme on a pu le voir par les quelques omissions de T que nous avons relevées.

1. La première référence renvoie au texte arménien; la seconde, au géorgien, dans notre édition.

2° Nombre de fautes qui entachent T ne sont pas reproduites dans J. En voici quelques exemples :

աշխարհի = J, royaume T (15.11, 14.14);
 իշխանին = J, prince des prêtres, Caïphe T (67.2, 66.3);
 ճարիած = J, au sujet de Marie T (77. 12, 76.15);
 փորձարան = J, Gad T (95.10, 94.13);
 Իճա = J, toi T (101.6, 100.8);
 ճաշու ճեռցի = J, est digne de mort T (157.12, 156.13);
 ճարդ : hommes J, tribus T (163.2, 162.2).

3° Sans être, et loin de là, un modèle de traduction, le texte de J, dans un bon nombre de détails, serre de plus près le modèle arménien. On peut supposer, en J, un certain travail de correction, mais timide, et [plus de soin à copier le manuscrit qu'il utilise.

B.-Ch. MERCIER.

III. VALEUR DE LA VERSION GÉORGIENNE

Dans sa traduction allemande, faite sur une version russe de la traduction géorgienne, du Commentaire d'Hippolyte sur les Bénédictiones d'Isaac et Jacob, et de Moïse, G. Nath. BONWETSCH a inséré 34 (?) en 78 pages. Si l'on ajoute à ces points d'interrogation, par où s'exprime la perplexité du traducteur, les passages dont le sens, plausible en soi, est en désaccord avec le contexte, on obtient une masse d'à-peu-près, d'inexactitudes et de contre-sens qui discréditent la version géorgienne. On ne peut pas y trouver d'excuse dans le fait que le traducteur géorgien a travaillé lui-même sur une version; car cette version, arménienne, était d'excellente qualité.

Après avoir situé le modèle sur lequel a été faite la traduction géorgienne, nous essaierons d'apprécier précisément la valeur de ce travail.

1. LE GÉORGIEN A ÉTÉ TRADUIT SUR L'ARMÉNIEN.

A. Preuves.

Que le géorgien ait été traduit sur l'arménien, cela ressort d'un ensemble de faits.

a) Dans les bénédictiones d'Isaac et Jacob, arménien et géorgien ont la même lacune et le même déplacement de texte par rapport au grec.

b) Ni l'un ni l'autre n'ont les interpolations que signalent les éditeurs du texte grec dans les *TU*.

c) Certaines leçons qui opposent l'arménien au grec se retrouvent dans le géorgien. Dans la bénédiction des fils de Joseph, le grec, 46.8, a ἐπιτεθήσεται, mais, en arménien, 47.8, on lit կոչեսցի auquel correspond გვადგნ du géorgien, 46.10. Page 12.9, au lieu de πατήρ, l'arménien a հոգևոյ, 13.9, et le géorgien, 12.9, l'a rendu par l'adjectif სულიერო, « spirituel ». Dans un passage où le traducteur arménien a hésité, le passif grec χρίνονται, 44.2, est rendu en arménien, 45.2, et en géorgien, 44.2, par l'actif.

d) Enfin, l'un des contresens du géorgien ne peut s'expliquer qu'à partir de l'arménien. Quand Esaü demande à Isaac s'il ne lui a pas laissé une bénédiction, 38. 3-4, Hippolyte voit dans la totalité de la bénédiction accordée à Jacob le symbole de la divinité habitant en plénitude dans le Christ (Col. 2,9) : τὸ πλήρωμα. L'arménien րուսի, 39.3, traduit bien πλήρωμα, mais géor. ოვბოლო *silence*, 38,6, suppose une mélecture րուսի au lieu de րուսի.

B. *Mais sur un ms. différent de Venise 352.*

Mais, si l'arménien est indiscutablement à l'origine de la traduction géorgienne, le ms. utilisé présentait des différences avec *Venise 352*.

a) En effet, certaines chutes qui se sont produites dans ce manuscrit ou ses ancêtres ne se retrouvent pas dans le géorgien. 'Εν τῷ 'Ιακώβ, 22.9, tombé de l'arménien ne manque pas dans le géorgien. La chute qui, en arménien, correspond au grec πιστεύοντες καὶ νῦν σωθῆναι δύνωνται τῶν οὖν μακαρίων 42. 9-10, n'affecte pas le géorgien. Dans la bénédiction de Siméon et Lévi, 62.6-7, les mots καὶ ἐν τοῖς Φερεζαίοις manquent dans l'arménien, mais non dans le géorgien. Enfin, καὶ ἀνατρέφει de la bénédiction de Joseph par Jacob, 108.5, présents dans le géorgien, sont absents de l'arménien.

b) Par certaines leçons, le géorgien marche avec le grec contre l'arménien en son état actuel.

μη νοήσας, 48.3, bien rendu en géorgien est devenu, par faute de lecture d'un copiste arménien, դարձացեալ (cf. note 108). Μέγα, 56.1, à la suite également d'une distraction de copiste, est passé de ճեճ à ճեղ en arménien, alors que le géorgien a ოოო « grand ». Si τῷ μακαρίῳ, 62.12, se retrouve en géorgien, l'expression a été remplacée par որդույ իւրուճ en arménien. Le même adjectif, au nominatif cette fois, ὁ μακάριος, 74.2, présent en géorgien, a été changé en սրբոյն en arménien.

Dans cet examen, nous ne faisons pas état des citations bibliques tronquées dans l'arménien et complètes dans le géorgien. Le traducteur a pu avoir pour principe de donner ces citations en entier.

2. VALEUR DE LA TRADUCTION GÉORGIENNE.

A. Les grandes lignes de la pensée originelle ressortent, identiques, en géorgien. Dans cette mesure, le traducteur n'a pas trahi son modèle.

B. Mais il n'est pas maître de la langue sur laquelle il traduit. Alors que le traducteur arménien se meut à l'aise dans la phrase grecque, du même type que la sienne, son collègue géorgien se perd facilement dans les phrases longues.

C. Il est des tournures arméniennes dont il semble avoir mal compris la syntaxe. Ainsi, nous avons relevé plus de dix expressions : օ՛ՅԵ avec le génitif « au sujet de », qui correspondent, en arménien, à un accusatif précédé de դ, alors que le verbe géorgien employé admet lui aussi l'accusatif. Dans quatre de ces cas, l'arménien a դ plus un participe futur en -ոյ. Malgré la fréquence de la tournure : génitif avec օ՛ՅԵ, dans les textes géorgiens originaux, il est permis de se demander si notre traducteur n'a pas pris la désinence -ոյ pour

celle de l'ablatif pluriel, laquelle, avec la préposition *q*, signifie « au sujet de ».

Les adjectifs placés avant le substantif et, comme tels, restés invariables en arménien, le déroutent. Il ne voit pas toujours très bien à quoi les rapporter et il s'en tire plutôt mal que bien.

Mécaniquement, il traduit *արդ օ՞ն* par *ճ* « maintenant ». En plusieurs endroits, *եղեւոյ, եղեալ* sont rendus par « futur ».

D. Le traducteur arménien a serré de près son texte et a gardé, de son modèle, à peu près toutes les nuances. Son collègue géorgien prend toutes sortes de libertés : il change les temps des verbes, remplace un mot expressif par un terme banal, paraphrase, interprète à sa guise. Constamment, sa traduction a besoin d'être rectifiée.

E. Il fait, enfin, partie de ces traducteurs qui, lorsque le sens d'un texte résiste à leur perspicacité vite lassée, traduisent mot pour mot, forme pour forme, et réalisent, en fin de compte, un monstre incompréhensible. Que l'on compare dans les Bénédictiones de Moïse, arménien 117. 5-8, et le géorgien correspondant !

On peut donc dire qu'en dehors de quelques leçons où il supplée à des lacunes ou corrige de mauvaises lectures de l'arménien, le géorgien représente, de l'œuvre d'Hippolyte, une traduction très déficiente.

B.-Ch. MERCIER.

CHAPITRE II : LES CITATIONS BIBLIQUES DANS HIPPOLYTE GREC ET ARMÉNIEN

Les traducteurs arméniens, mis en présence de citations bibliques, ont procédé de deux façons.

Les uns ont retraduit, sur nouveaux frais, les textes scripturaires de leurs modèles. C'est ce qui semble démontré pour la version arménienne des livres 4 et 5 de l'*Adversus haereses* : l'identité du texte dans les deux traductions, latine et arménienne, ne paraît pas pouvoir s'expliquer autrement ¹.

Les autres, plus simplement, ont recouru à la version biblique en usage dans leur langue à leur époque. Ce fut le procédé suivi par le traducteur arménien de s. Jean Chrysostome ².

A laquelle de ces deux catégories se rattache le traducteur d'Hippolyte, c'est ce que nous voudrions rechercher. L'objet de ce chapitre II est donc bien délimité. Les suggestions que nous pourrions faire à propos du texte biblique d'Hippolyte ne seront qu'accessoires. Le matériel biblique de cet écrit est trop léger pour permettre des conclusions définitives : on risquerait de prendre pour la voie maîtresse de simples amorces de pistes ou mieux, d'impasses. Tout au plus, trouvera-t-on, dans ces pages, le début d'un dossier à compléter par l'examen des autres écrits authentiques d'Hippolyte.

Selon que le traducteur aura suivi l'une ou l'autre méthode, son témoignage amènera à des conclusions bien différentes.

S'il a suivi la version biblique arménienne en usage de son temps et si cette version s'avère différente de celle que reproduit Zohrab, il sera un témoin précieux des origines de la version arménienne.

S'il retraduit pour son compte, il ne nous apportera aucune lumière sur cette question si importante, mais, outre que nous pourrions en tirer des conclusions littéraires sur sa façon de traduire, nous aurons un témoin du texte biblique d'Hippolyte et le moyen de contrôler le texte *grec* des citations. Car nous ne sommes pas assurés que le texte grec d'Hippolyte ait été transmis fidèlement, notamment celui des citations. Il ne s'agit pas seulement des fautes ordinaires des copistes. On s'est livré, en dehors des interpolations, à un travail de correction, dont l'ampleur est difficile à fixer.

De cette entreprise, qui avait pour but d'imposer le texte biblique utilisé du temps des copistes, nous avons une double preuve. Dans les citations de l'A.

1. Cf. LAGRANGE, *Critique textuelle*, II *La critique rationnelle*, p. 174-175.

2. S. LYONNET, *Les Origines de la version arménienne et le Diatessaron*, p. 100.

T., il existe des divergences entre le lemme et les reprises. Hippolyte commence par citer en entier le texte de chaque bénédiction, puis il en reprend les différentes parties pour les commenter. Or, l'on constate, en plus d'un cas, des variantes entre le lemme et la reprise et, remarque capitale, le commentaire suppose le texte sous sa deuxième forme et non tel qu'on le lit, aujourd'hui, en grec, dans le lemme. Au contraire, dans la traduction arménienne, le lemme est identique aux reprises et présente le texte que suppose le commentaire : nouvelle preuve que le grec a été retravaillé.

Dans les cas où ces deux arguments s'épaulent, on est à l'aise pour rétablir, en grec, le texte original du lemme. Mais, quand il s'agit de citations dont le texte ne peut pas être contrôlé par cette comparaison entre le lemme et des reprises, faut-il toujours opter pour le texte arménien? A supposer que le traducteur ait eu pour principe de traduire le texte biblique tel qu'il le trouvait dans son modèle grec, nous ne pourrions donner par principe la préférence à l'arménien que si nous étions certains que la transmission textuelle en cette langue fût toujours impeccable. Ce serait naïveté de le croire. Il reste à examiner chaque cas en particulier, en suivant les principes de la critique textuelle. Il est superflu de dire que toutes les difficultés ne peuvent pas être résolues.

§ I. LES CITATIONS DU NOUVEAU TESTAMENT

Nous commencerons par les citations du Nouveau Testament, dont la critique, bénéficiant d'excellentes éditions, doit aboutir à des conclusions relativement fermes. Nous essayerons aussi d'en dégager des critères que nous utiliserons dans l'examen des citations de l'Ancien Testament.

Avant d'aborder ce travail, deux remarques préliminaires s'imposent :

1. Si l'on classe les citations d'après la manière dont elles sont introduites, il se forme deux groupes : d'une part, les citations tirées des Évangiles; d'autre part, celles du reste du Nouveau Testament et celles de l'Ancien.

Dans le deuxième groupe, les citations sont très souvent mises sous un nom propre : Paul ou l'Apôtre, Pierre, Ézéchiél, Jérémie, David, Isaïe, Moïse. On y trouve douze fois ἡ γραφή, exclusivement pour l'Ancien Testament, contre deux fois γέγραπται pour les Actes et les Évangiles.

Au contraire, les citations du premier groupe, à savoir celles des Évangiles, ne sont jamais mises sous un nom d'Évangéliste, sauf trois fois, où, dans les Bénédictions de Moïse, s. Jean est cité nommément. Les autres citations ou bien sont insérées dans le développement sans être annoncées, ou bien sont introduites par diverses expressions: διὰ τοῦ εὐαγγελίου, ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένον.

Faut-il en conclure qu'Hippolyte utilisait une harmonie et plus précisément le Diatessaron? A première vue, cette conclusion semble confirmée par la seconde remarque :

2. Deux citations des Évangiles présentent une harmonisation : Mt., 21, 23-27 et Jn, 6, 48.49.51. Toutefois, comme ce procédé se rencontre aussi

dans des citations de l'Ancien Testament et dans 1 Cor., 15, 9-10, il faut admettre, chez Hippolyte, une tendance personnelle à cette façon de citer, ce qui atténue peut-être la force probante de cet argument en faveur de l'emploi du Diatessaron par Hippolyte.

Voici d'abord les citations les plus simples, qui ne posent aucun problème :

1. Mt., 4, 15-16 (86.3-5).

γῆ Ζαβουλῶν καὶ γῆ Νεφθαλὴμ ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου· ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.

Dans l'édition des *TU*, la référence de cette citation est donnée à Isaïe, en fait, Hippolyte l'emprunte à Matthieu. Dans le grec, il y a une lacune par homoioteleuton (cf. note 215).

A¹ reproduit rigoureusement H, sans la lacune, mais avec l'omission, comme dans H, de γαλιλαία τῶν ἔθνῶν. Par plusieurs détails, il s'éloigne de Zohrab. Le court fragment cité par Ephrem² a la variante πορευόμενος au lieu de καθήμενος. Dans les Bénédictions de Moïse, le même texte est cité, avec une légère variante, la suppression de ἴσῃσιν / αὐτοῖς, à la fin.

Cette citation a donc été retraduite sur le texte grec d'Hippolyte, sans aucune influence de la version arménienne biblique.

2. Lc, 11, 27 (108.7-8).

μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστήσασά σε· καὶ μαστοί, οὓς ἐθήλασας.

A traduit personnellement, sans introduire la copule *իցէ* de la vieille version arménienne³. Zohrab a bien *է* dans le texte, mais plusieurs manuscrits l'omettent; toutefois, nous expliquons l'absence de copule en arménien par la fidélité du traducteur à son modèle grec, plutôt que par l'influence de ces manuscrits.

3. Gal., 1.1 (78.10-11).

καὶ θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

La traduction de A, à part la suppression du *καὶ* initial, que le traducteur aura jugé insolite au début d'une citation, reproduit et le modèle grec et Zohrab. Prise isolément, cette citation ne permet aucune conclusion, mais, rapprochée des précédentes, elle confirme l'habitude du traducteur de suivre son modèle.

4. 1 Cor., 15,27 (Eph., 1, 22), (106.12).

πάντα γὰρ ὑπέταξαν ὑπὸ τοῦς πόδας αὐτοῦ.

Il faut rétablir *ὑπέταξεν* qu'impose le commentaire et que suppose l'arménien *Հաղորդեաց*.

A suit H, en s'éloignant de Zohrab sur trois points : *բառիք* au lieu de *և*; *Հաղորդեաց* à la place de *Հաղորդի արար* et suppression de *իւց* après *զաδեկայի*.

1. A : traduction arménienne d'Hippolyte; H : texte grec d'Hippolyte; G : version des Septante (A. T.) et Nouveau Testament (Nestle, 17e éd.); Z : version arménienne de la Bible, éd. Zohrab.

2. Œuvres de s. Ephrem, Venise, 1836 (en arménien), t. II, p. 47.

3. LYONNET, *op. cit.*, p. 51.

5. 2 Cor., 2, 15-16 (26.6-8).

ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν γὰρ ὁσμή θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμή ζωῆς εἰς ζωὴν.

Par la suppression de ἐκ devant θανάτου et ζωῆς, ce texte s'apparente à D, Irénée latin, etc... A part la présence de la préposition ἡ devant δωσινωῆς, tandis qu'elle manque devant ἡβήωηηηβήηη, A reproduit exactement le texte de H alors qu'il s'écarte par trois fois de Zohrab : au lieu de la tournure plus classique ζουω ἡβήηηη ηδρ βῆη, le traducteur arménien a gardé l'ordre du grec φρηωουηη ζουω ἡβήηηη ηδρ; comme H, A n'a pas τῶ θεῶ après ἐσμὲν, alors que ces mots sont présents dans Z. Enfin, fidèle à son vocabulaire, il traduit ἐν τοῖς σωζομένοις par ἡ ἡβήωηηηη, au lieu d'emprunter à Z ἡ δεηη φρηηηηηη.

6. Mt., 15, 24 (14.13).

οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

C'est exactement ce texte que recouvre celui de A, qui s'écarte de Z, en écrivant բայց ճիայն, au lieu de եթե ոչ (εἰ μὴ).

Nous abordons maintenant les citations où se posent des problèmes de critique textuelle à propos du grec ou bien dans lesquelles l'on note des divergences entre H et A.

1. Mt., 26, 4 (64.10).

ὅπως... δόλω κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν.

Plutôt qu'une citation explicite, nous avons ici une réminiscence, où le texte évangélique est raccourci et modifié. A reproduit le texte de H, mais avec omission de κρατήσαντες qu'il faut sans doute attribuer à une faute de copiste. En tous cas, son texte est très différent de celui de Z.

2. Lc, 2, 4 (76.12).

διὰ τὸ εἶναι ἔξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ.

Ces paroles qui sont appliquées, dans l'Évangile, à S. Joseph, sont dites de la Vierge par Hippolyte, d'où la suppression du pronom αὐτόν. S'il est rétabli par A, ce sera plutôt par réminiscence que par recours à une traduction; en tous cas, ἡρηω, s'il est original dans A, car on peut aussi supposer une addition postérieure de copiste, rapproche A de Z, et non du Diatessaron, car, dans le Commentaire d'Ephrem¹, ἡρηηηηη suppose ἀμφοτέρους, non αὐτόν de Z, ni αὐτούς de certains manuscrits.

3. Jn, 4, 32 (16.6-7).

ἐγὼ βρωῶσιν ἔχω φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.

Dans A, la traduction recouvre exactement le texte cité et celui de Z, sauf qu'elle omet φαγεῖν et qu'elle a ηηηη au lieu de ηηηηη. Là encore, il est difficile de parler d'une influence extérieure sur A, car l'absence de φαγεῖν/ηηηηη n'est signalée dans aucun manuscrit. Elle sera le fait d'un copiste arménien.

4. Lc, 23, 34 (38.9).

πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἴδασιν ὃ ποιοῦσιν.

Cette citation d'un verset qui manque dans plusieurs recensions du N. T.,

1. *Op. cit.*, p. 17.

mais qu'on lit en D, dans Tatien, Ephrem, la Peschitto, Irénée, etc... a une grande importance pour le classement du texte biblique d'Hippolyte.

Le traducteur arménien en a modifié le début. Au lieu de *πάτερ*, il a écrit *դհայր առէ* : *ad Patrem dicit*. Pour le reste, il reproduit H et s'éloigne de Z, par l'emploi de *բանիլի* au lieu de *լի*.

5. Act., 2.24 (78.11-12).

ὄν ὁ θεὸς ἤγειρεν, λύσας τὰς ὀδύνας τοῦ θανάτου, καθ' ὅτι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτοῦ.

Les particularités de cette citation sont : *ἤγειρεν* au lieu de *ἀνέστησεν* de toute la tradition manuscrite; *ὀδύνας* à la place de *ὠδίνας*, mais, en raison des nombreux itacismes de notre manuscrit, et des confusions *ω/ο*, cette leçon n'est pas sûre et l'arménien ferait croire que H avait *ὠδίνας*, car, à la suite d'un examen rapide, nous avons constaté que *երկուիլի* traduit *ὠδίν* et non *ὀδύνη*, dans la Bible. Mais la leçon la plus importante, c'est l'opposition *τοῦ θανάτου* du grec à *դժխոյ* de l'arménien (= *ջծոս*). Opposition que nous retrouvons dans les Bénédiction de Moïse, où le même passage est cité. Est-ce une influence de la vieille version arménienne qui explique *դժխոյ*? Est-ce, au contraire, une correction qui a introduit *θανάτου* à la place de *ջծոս*? Nous penchons vers cette deuxième hypothèse, puisque, jusqu'ici, nous avons constaté la fidélité de A à suivre son modèle et que, d'autre part, D, la Peschitto, Irénée ont *τοῦ ὄδου*.

6. Mt., 12, 40 (78.5-6).

ὥσπερ Ἰωανᾶς ἐποίησεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

Par homoioteleuton, un copiste grec a sauté la deuxième partie du verset, qui est présente dans l'arménien, et cette chute est très regrettable, car il s'agit d'un passage qui était susceptible d'apporter beaucoup de lumière sur le texte biblique suivi par Hippolyte, comme on le verra par l'analyse de l'arménien.

On notera, d'abord, au lieu de *ἦν* ou *ἐγένετο* du texte biblique, l'aoriste *ἐποίησεν* avec le même sens que dans Act., 20, 3 et *ἐν τῇ καρδίᾳ* au lieu de *ἐν τῇ κοιλίᾳ*, sans doute sous l'influence de la fin du passage.

Dans A, *ἐποίησεν* est rendu par *եղև* : initiative du traducteur? Influence de la vieille version arménienne qui, à l'opposé de Z, a l'aoriste *եղև* au lieu de l'imparfait *էր*?¹ Les deux explications sont possibles. Sous quelle influence a-t-il remplacé *ἐν τῇ καρδίᾳ* par *ի վոր*? En traduisant *κήτους* par *կիտիկ*, il s'éloigne d'Ephrem, qui a *ձկան*. On peut penser à des réminiscences de vocabulaire pour ces deux dernières leçons.

Quant à la deuxième partie du verset, telle qu'elle est dans l'arménien, elle se rapproche singulièrement de la leçon d'Ephrem² :

A : *այնպէս պարտ է լինել որդւոյ ճարդոյ ի սիրտ երկրի զերիս ախւս* (la fin manque).

Ephr. : *այնպէս պարտ է ճտանել որդւոյ ճարդոյ ի սիրտ երկրի զերիս ախւս (և զերիս զիշերս)*.

Le P. LYONNET fait remarquer que l'accusatif *ի սիրտ* qu'on trouve même

1. LYONNET, *op. cit.*, p. 20-21.

2. *Op. cit.*, p. 109.

avec le verbe *κηλυή* dans Zohrab, postule à l'origine un verbe de mouvement. Cette remarque vaut pour A. Aussi, malgré la présence de *κηλη* au lieu de *διουλη* d'Ephrem, ce texte est de la famille du Diatessaron et nous le croyons original même dans le grec. Il est dommage que l'omission que nous avons signalée nous empêche de contrôler cette affirmation.

7. Jn, 6,48.49.51 (96.7-9).

ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἀπ' οὐρανῶν καταβάς· οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον, ὁ τρώγων ἐκ τοῦ ἐμοῦ ἄρτου θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

La référence donnée par les éditeurs doit être complétée, car le dernier verset est contaminé par Jn, 8, 51. On notera la liberté avec laquelle Hippolyte a cité ce passage. Regardons de près tous les éléments de cette citation.

V. 48 : H ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος, ὁ ἀπ' οὐρανῶν καταβάς.

G ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

Suppression de τῆς ζωῆς, que remplace un fragment qui peut être emprunté soit au v. 50 ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, soit au v. 51 ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, soit au v. 58 ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς.

V. 49 : H οἱ πατέρες ἡμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον.

Hippolyte a reproduit fidèlement le texte biblique, car la leçon ἡμῶν /ύμῶν est probablement due à un copiste.

V. 51 : H ὁ τρώγων ἐκ τοῦ ἐμοῦ ἄρτου θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

ὁ τρώγων apparaît aux vv. 54.56.58, tandis qu'au v. 51, nous avons ἐάν τις φάγῃ. Là encore, Hippolyte a innové. La leçon ἐκ τοῦ ἐμοῦ ἄρτου est intéressante, car elle oppose le *Sinaiticus*, 3 mss de la vieille latine et le *syrus Sinaiticus* aux autres manuscrits dans lesquels on lit ἐκ τοῦτου τοῦ ἄρτου.

La dernière partie est empruntée à Jn, 8,51, avec changement de θεωρήσῃ en la leçon ἴδῃ, qui n'est attestée par aucun manuscrit.

A part la leçon ἡμῶν, qui s'explique par une faute de copiste grec, c'est ce texte que nous lisons dans A, nouvelle preuve qu'il a pour principe de retraduire les citations sur son modèle.

8. Act., 2, 37-39 (38.11-40.4).

³⁷ ἀκούσαντες γὰρ αὐτὰ κατενύγησαν τῇ καρδίᾳ, εἰπόντες πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους· τί ποιήσωμεν ἄνδρες ἀδελφοί; ³⁸ οἱ δὲ εἶπον· μετανοήσατε καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου πνεύματος· ³⁹ ὑμῖν γὰρ ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις ἡμῶν καὶ πᾶσιν τοῖς εἰς μακράν, ὅσους ἂν προσκαλέσῃται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν.

Cette longue citation suit de près le texte néotestamentaire. Les variantes suivantes : γάρ/δέ; τῇ καρδίᾳ/τὴν καρδίαν; οἱ δὲ εἶπον/Πετρος δὲ πρὸς αὐτούς; εἰς τὸ ὄνομα/ἐπί, ἐν τῷ ὀνόματι; après Χριστοῦ, omission de εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν, doivent être prises comme des modifications intentionnelles de l'auteur, car aucune n'est appuyée par les manuscrits.

Mais en voici trois qui peuvent servir à préciser le texte biblique auquel se référerait Hippolyte :

V. 37 εἰπόντες : *Sinaiticus* et D, contre les autres témoins; λοιπούς, absent de D, mais, comme le mot ne figure pas dans A, on peut se demander s'il est original

dans H ou s'il représente une correction de scribe. Nous le croyons secondaire.

V. 39 (τοῖς τέκνοις) ἡμῶν : D, mais la confusion fréquente entre η et υ dans notre manuscrit et la leçon *ἄβρηγ* /ὕμῶν de A ferait pencher pour ὕμῶν.

En face de ce texte grec, la traduction arménienne présente des anomalies, dont elle n'est pas coutumière :

V. 37 *սրածեղահ* /κατενύγησαν, au lieu de *ի գութ գալ, դթալ*, qu'on trouve deux fois juste avant la citation et alors que le Thesaurus ne donne aucun exemple de la traduction *κατανύσσεσθαι* /*սրածել*.

V. 38 *հաւատադէբ* /βαπτισθήτω ἕκαστος ὕμῶν, cela est plus grave. Le traducteur arménien a-t-il délibérément modifié son modèle, sous l'influence des passages, où le rôle de la foi dans le salut est mis en relief, v. g., Mc, 16, 16? Il ne nous a pas habitués à de semblables initiatives et nous pencherions à voir dans A le vrai texte d'Hippolyte; plus tard, un copiste grec, reconnaissant la première partie de la citation, aura rétabli le texte courant.

A l'unique *δωρεάν* du grec répondent deux mots arméniens : *շիրհիս* et *սարհիս*. Si certains traducteurs, ceux d'Irénée, de Chrysostome, n'hésitent pas à rendre un mot grec par deux mots arméniens, celui d'Hippolyte ne pratique pas ce procédé. Nous préférons son texte à celui de H, en raison de sa fidélité habituelle et parce que, p. 82,2, Hippolyte grec associe ces deux termes : *ἔλαβεν τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου πνεύματος*. Ensuite, un copiste aura élagué en grec pour rétablir le texte biblique exact. Quant à la préposition *ἡ*, elle a été ajoutée après coup dans l'interligne.

Il nous semble que le texte grec de cette citation a été soumis à une revision serrée dans les passages où il s'éloignait le plus du texte courant. On comprendrait moins que le traducteur arménien eût pris pareille initiative, qui n'avait aucun appui dans la tradition textuelle arménienne.

9. Mt., 21, 23-27 (94. 2-9).

²³ τότε προσήλθον αὐτῷ τινες τῶν φαρισαίων λέγοντες· διδάσκαλε, εἰπέ ἡμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς καὶ τίς ἐστὶν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην; ²⁴ ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἓνα λόγον, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, κἀγὼ ἀπαγγελοῦ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ· ²⁵ τὸ βάπτισμα τοῦ Ἰωάννου πόθεν ἦν, ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες· ἐὰν εἴπωμεν ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; ²⁶ ἐὰν δὲ εἴπωμεν ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν λαόν· πάντες γὰρ γινώσκουσιν τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως προφήτης ἐστίν. ²⁷ καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπαν· οὐκ οἶδαμεν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Dans cette longue citation, nous mènerons de pair l'examen du texte grec et de la traduction arménienne.

V. 23. La première partie *τότε... λέγοντες διδάσκαλε* a été arrangée par Hippolyte lui-même. La suite est tirée non de Mt., mais de Lc, 20,2, notamment *εἰπέ* (*εἰπόν*) ἡμῖν et la périphrase *τίς ἐστὶν ὁ δούς*, au lieu du simple *τίς δέδωκεν*. Mais, dans A, c'est le verbe simple *εἰπ* que nous trouvons et nous le croyons secondaire par rapport à *τίς ἐστὶν ὁ δούς*. On pourrait voir ici l'influence de la vieille version arménienne, car c'est le verbe simple que donnent Tatien, la vieille syriaque, la géorgienne et d'autres.

V. 24 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, avec suppression de ἀποκριθεὶς fait penser à Mc, II, 29.

ἐρωτήσω... μοι : tel qu'il est dans H, ce texte reproduit au verbe ἀπαγγελοῦ / ἐρωθ près, Mt., 21, 24, mais, dans A, անսպասելիք հիմն renvoie à Lc, 20, 3 et nous croyons cette dernière leçon primitive. Plus tard, le grec aura été conformé, en ce point, au texte de Matthieu.

V. 25. C'est exactement le texte de Matthieu que nous lisons dans H, avec la seule omission de οὖν. Dans A, à part le présent անսպասելիք pour le futur ἐρωθ, nous retrouvons H; mais le և avant ընդհանրապես peut être la traduction de οὖν. Cette particule, au voisinage de ուրեմ, a pu tomber du grec.

V. 26. Deux détails rapprochent H de Mc, II, 32 : λαόν (de certains manuscrits de Marc) au lieu de ὄχλον, et γινώσκουσιν (ἤδεισαν dans certains manuscrits de Marc) ὅτι ὄντως προφήτης ἐστίν (Mc 37). Les divergences avec les autres parties du texte de Marc font supposer une citation de mémoire. Quant à A, il est encore plus proche de Marc, car գիտեմք հիմն = ἤδεισαν et էր = 37. On peut voir, dans արդարև, la traduction soit de ὄντως, soit de ἀληθῶς, ces deux adverbes se partageant la tradition manuscrite de Marc.

V. 27. La première partie reproduit Matthieu. La deuxième partie est un arrangement d'Hippolyte, qui se retrouve tel quel dans A.

Nous pouvons conclure en disant que H a cité ce passage en harmonisant, que son texte semble avoir été conformé plus tard sur un point à Matthieu et que A reproduit l'original, en remplaçant peut-être la périphrase par le verbe simple.

En conclusion de ces analyses des citations du N. T., reprenant ce que nous disions au début, nous nous croyons en droit d'affirmer :

1° Que H harmonise, tantôt sous l'influence d'une harmonie préexistante et nous pouvons penser au Diatessaron, tantôt de sa propre initiative.

2° Que A retraduit, et, semble-t-il, fidèlement, les citations de son modèle; que les copistes arméniens ont respecté habituellement le texte qu'ils reproduisaient et, par conséquent, qu'on peut s'appuyer sur leur texte pour corriger les passages du grec qui ont été altérés au cours de la transmission textuelle.

§ II. LES CITATIONS DE L'ANCIEN TESTAMENT

Nous n'analyserons pas toutes les citations de l'A. T., car bon nombre ne présentent aucun intérêt pour notre propos. A l'occasion, nous faisons appel au témoignage d'Ephrem arménien, en son commentaire du Diatessaron ou de l'Heptateuque, mais il y a peu à glaner en ce domaine.

Les exemples que nous utiliserons pour caractériser le procédé de notre traducteur seront de deux sortes. Dans les premiers, le texte biblique de H diffère du texte grec sous-jacent à Z, dans les seconds, il est identique à celui que recouvre cette version.

Voici quatre exemples de la première catégorie :

1. Gen., 27, 6-10 (14. 3-8).

a) Ἡ εἶπεν δὲ Ρεβέκκα πρὸς Ἰακώβ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν νεώτερον.

A *ἡ στρεβλωγ αωωγ θβαληρε γρηρηλῆ ριρ γληρτερ.*

Z *ἡ ρωλωεγαι στρεβλωγ ρνη θβαληρωγ ηρηρηγ ριρριδ ἡ αωε.*

Z suppose le texte qu'on trouve dans certains manuscrits grecs de la Bible, où τὸν νεώτερον (ou τὸν ἐλάσσων) manque, tandis qu'on a ajouté λέγουσα; Z n'a pas *ληρτερ* et son *ἡ αωε* rend λέγουσα. Au contraire, A traduit littéralement H.

b) Ἡ ἰδοὺ ἐγὼ ἤκουσα τοῦ πατρὸς σου λαλοῦντος πρὸς Ἡσαῦ τὸν ἀδελφόν σου καὶ λέγοντος.

A *ἡ σωλωωρηλῆ ἔω ριωγ ρ ζωιρτε ρριδετ ἡ ρωλωετρ ρνη ἔωωωγ ἔηρωιρ ρη ἡ αωετρ.*

Z *ἡ σω ριωγ ἔω ρ ζωιρτε ρριδετ ἡ ρωλωετρ ρνη ἔηρωιρ ρριδ ἡ αωετρ.*

Dans Z, on notera la suppression de *ἔωωωγ* et la place de *ἔω*, que A a mis, sans nécessité syntaxique, avant *ριωγ*, parce que telle est la place de ἐγὼ dans H.

c) Ἡ νῦν οὖν ἄκουσόν μου τέκνον τῆς φωνῆς.

A *ἡρη ωγδδ ἡρηεωλῆ ριρ δωρηρ ριρριδ.*

Z *ἡ ἡρη ἡρηεωλῆ ρδ ριρ ρηδ.*

A traduit H, alors que Z suppose ἄκουσόν μου, sans τῆς φωνῆς, conformément aux Septante. *ἡρη ωγδδ* est un décalque de νῦν οὖν. Le seul point où A se rapproche de Z, en s'éloignant de H, c'est la place de *ἡρηεωλῆ ρδ*.

d) καὶ πορευθεὶς εἰς τὰ πρόβατα λάβε μοι ἐκεῖθεν δύο ἐρίφους ἀπαλούς καὶ καλούς καὶ ποιήσω αὐτοὺς ἐδέσματα τῷ πατρὶ σου ὡς φιλεῖ, καὶ εἰσοίσεις τῷ πατρὶ σου καὶ φάγεται, ὅπως εὐλογῆσθαι σε ὁ πατήρ σου πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν αὐτόν.

Sur un point important, A diffère de Z et suit H : *ρωωρ* traduisant τὰ πρόβατα de H, tandis que Z a *ρωωρ*, c'est-à-dire τὸ πεδῖον, leçon que n'appuie aucun manuscrit; *ηρηεγρηλῆ* traduit exactement καλούς de H, alors que Z a, en cet endroit, *ρηρηρρ*. Au lieu de l'élégant *ηωω* de Z, A écrit *ηρηεωω* en suivant scrupuleusement H. Nous noterons cependant une leçon de A qui diffère de H : *ἡ ἡρηεγρητ ἡ αωρζηεωγτ*, au lieu de καὶ φάγεται ὅπως. Mais, à part ce détail, A s'est conformé très exactement au texte de son modèle.

2. Gen., 27, 18-19 (22.1).

H τίς εἶ σύ; ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ εἰμι ὁ υἱὸς σου ὁ πρωτότοκος Ἡσαῦ.

G τίς εἶ σύ, τέκνον; καὶ εἶπεν Ἰακώβ τῷ πατρὶ αὐτοῦ· ἐγὼ Ἡσαῦ ὁ πρωτότοκός σου.

H a un texte assez différent de celui de G. Or, si Z reproduit G (Z ajoute *ἔδ*, correspondant à εἰμι de certains manuscrits grecs), c'est le texte de H qu'on retrouve dans A, avec omission toutefois de Ἡσαῦ, qui, d'ailleurs, est absent du grec à la reprise (24, 4-5) ce qui permet de supposer qu'il n'était pas cité dans le lemme.

3. Gen., 27, 41 (36. 5-7).

H καὶ ἐνεχότει Ἡσαῦ τῷ Ἰακώβ καὶ εἶπεν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ λέγων· πότε ἐγγίσωσιν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρὸς μου...

A *ἡ ηρηωωωζερ ἔωωι θβαληρωγ ἡ αωωγ ρ ἡρηρ ριρριδ ἔρηρ δερδεωγρη αωρηρρ δωζηωωδ ζωιρ ριρρη.*

Z և պահէր Եսաւ որս Յակովբայ... և աւեր Եսաւ ի ծոխ իւրում՝ ճերձեցին աւուրք կարեաց չաւր իծոյ.

H a supprimé un élément de phrase après 'Ιακώβ, ce qui l'a obligé à retrancher également 'Ησαῦ après εἶπεν. Puis, tandis que, dans G, on lit ἐγγισάτωσαν, H a modifié le texte en πότε ἐγγίσωσιν. Les mêmes modifications se retrouvent dans A. Mais on fera attention surtout, dans A, à la traduction de πένθους par δահուան, tandis que Z présente la curieuse leçon կարեաց, qui suppose le grec πάθους du ms. l.

4. Gen., 37,4 (102. 10-11).

4b : G ἐμίσησαν αὐτόν καὶ οὐκ ἐδύνατο λαλεῖν αὐτῷ οὐδὲν εἰρηνικόν.

H ἐζήλωσαν αὐτόν καὶ μᾶλλον προσέθεντο τοῦ μισεῖν αὐτόν.

A Խախանձեցան ընդ Էսաւ, ճահուանի շաւրին աւեր զիւ.

On notera la différence de cette finale avec ce que l'on trouve dans les LXX :

1° : ἐζήλωσαν au lieu de ἐμίσησαν. À suit H.

2° La suppression de la phrase καὶ οὐκ ἐδύνατο λαλεῖν αὐτῷ οὐδὲν εἰρηνικόν. .

3° La présence des mots μᾶλλον προσέθεντο τοῦ μισεῖν αὐτόν, qui ne sont pas dans les LXX, mais qu'on trouve en hébreu, en latin; en arménien, sous la forme բաղձացաւ որսովորիւ, dans le Commentaire d'Ephrem ¹.

Dans toutes ces particularités, A suit H.

5. Gen., 49, 19 (92. 8-9).

H Γὰδ πειρατήριον πειρατεύει αὐτόν, καὶ αὐτὸς δὲ πειρατεύει αὐτόν κατὰ πόδας.

A Փաղ՝ փորձարան փորձեցէ զիւ և իւ փորձեցէ զիւ արագ.

Z Փաղ ճիւղի ելցէ և ինքն ելցէ ճիւղի զճեա Կոջա.

H fait subir au texte courant deux modifications. Dans G, πειρατήριον a le sens de « bande de pirates » et πειρατεύσει (au futur) se traduira par « il exercera la piraterie ». Mais, dans H, πειρατήριον est pris comme un dérivé de πειράω et πειρατεύειν est traduit comme ἐκπειράζειν, par « mettre à l'épreuve ». C'est exactement ce que l'on rencontre dans A, alors que Z est dans la ligne de G. Après le second πειρατεύει, H a αὐτόν, au singulier, au lieu du pluriel; c'est aussi le singulier qu'on lit dans A. Quant au présent πειρατεύει, nous y voyons une faute de copiste et nous avons rétabli le futur πειρατεύσει comme dans A.

D'autre part, l'indépendance de A par rapport à Z se manifeste encore dans la traduction de κατὰ πόδας, que Z rend par « à leur suite » et que A traduit par « rapidement ».

Achevons cette série par une longue citation, dans laquelle A, plus fidèle que le grec au texte primitif, suggère des corrections à H.

6. Gen., 48, 8-16 (44. 7-46. 10).

a) V. 8

H τίνες εἰσιν οὗτοι;

G τίνες σοι οὗτοι;

A հյք եմ սոքա.

C'est à tort que les éditeurs des TU ont remplacé εἰσιν du ms. par σοι. Ce verbe est attesté par A et par plusieurs mss bibliques.

1. Œuvres d'Ephrem, Venise, 1836 (en arménien), t. I, p. 103.

b) V. 10

H οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ Ἰακώβ ἐδαρύνθησαν... καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν τοῦ βλέπειν.

G οἱ ὀφθαλμοὶ δὲ αὐτοῦ ἐδαρωπήθησαν... καὶ οὐκ ἠδύναντο βλέπειν.

A և աքք Յակոբայ ճահրառես եհն ... և ոչ կարէր տեսանել.

Le verbe grec ἐδαρύνθησαν est rendu dans Z par ճահրացեալ եհն. Or, dans A, nous lisons ճահրառես եհն, qui n'est donné par aucun dictionnaire. Nous avons donc affaire avec un hapax, qui aura été forgé pour les besoins de la cause; ce n'est pas le verbe ἐδαρύνθησαν qui a nécessité cette création, mais bien le verbe ἐδαρωπήθησαν, dont ճահրառես եհն est la réplique parfaite. Nous croyons donc que ἐδαρύνθησαν est une correction postérieure dans le grec.

Au pluriel ἠδύναντο répond le singulier կարէր. Nous croyons le singulier originel, il se trouve d'ailleurs dans des mss grecs. Le pluriel aura été mis par un correcteur.

c) V. 16

H ὁ ἄγγελος ὁ ρύόμενός με ἐκ πάντων... καὶ ἐπιτεθήσεται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτούς...

A Հրշուկի՛ որ փրկեցեր զես յաճեալն... և կոչեցի ի վերայ սոցա ահուկ իճ...

Au présent ὁ ρύόμενος répond l'aoriste arménien փրկեցեր. Faut-il y voir la leçon originelle, qui se lit dans certains mss grecs, ou une interprétation d'A? Dans Z, on a bien aussi l'aoriste, mais à la 3e personne.

La divergence la plus grave est entre ἐπιτεθήσεται de H et կոչեցի de A, qui suppose ἐπικληθήσεται. A première vue, on ne comprend pas que ἐπικληθήσεται ait pu être corrigé en ἐπιτεθήσεται, car ce verbe n'est signalé dans aucun ms. Mais, par ailleurs, rien ne poussait A à employer le verbe կոչեցի, car l'expression « imposer un nom » existe aussi en arménien. Nous croyons que ἐπιτεθήσεται est une faute de copiste, qui aura confondu, ce qui est assez facile, τε avec κλη. En effet, l'expression « imposer un nom » a un tout autre sens que « invoquer le nom » et l'on n'imagine pas Hippolyte modifiant à ce point le texte biblique.

La seule variante de A par rapport à H que nous expliquerions soit par une réminiscence, soit par influence de la version arménienne, c'est l'inversion de ի վերայ սոցա ահուկ իճ dans A, qui se retrouve aussi dans Z, comme elle est dans G, à l'exception du ms. B.

Nous arrêterons cette série, en renvoyant encore à quelques citations : Gen., 27, 15-16 (20. 4-6); Gen., 27, 21-22 (22. 6-8); Gen., 42, 23 (6. 9-10).

En conclusion, il apparaît que, dans celles des citations bibliques de H, dont le texte diffère plus ou moins de celui qui est à l'origine de la version arménienne Z, A s'en est tenu à son modèle et qu'il présente un texte plus primitif que les leçons actuelles de H.

D'autre part, on constate, dans les citations qui reproduisent le texte biblique auquel s'apparente celui de Z, que A traduit toujours, en visant à une version très fidèle, qui entraîne, par rapport à Z, des modifications de construction et des différences de vocabulaire, qui ne sont pas des améliorations du point de vue de la langue.

1. Gen., 27, 13 (18. 5-6).

H : ἐπ' ἐμὲ ἢ κατὰρα σου, τέκνον, μόνον ὑπάκουσον τῆς ἐμῆς φωνῆς καὶ πορευθεὶς ἔνεγκε μοι.

Trois modifications caractérisent la manière de A : ἐπὶ est rendu, dans Z, par ι η ϵ ρ ω γ , tandis que, dans A, on a préféré la préposition simple ι , qui aura paru mieux répondre à ἐπί... De même, le simple δ ρ ω γ rend μόνον, au lieu de ρ ω γ δ ρ ω γ de Z. Enfin, l'expression πορευθεὶς ἔνεγκε est rendue brutalement dans A, par ϵ ρ θ ϵ ω ι ϵ ρ ϵ qui est certes moins élégant que les deux impératifs juxtaposés de Z : ϵ ρ θ ω δ .

2. Gen., 27, 26-27 (24. 1-2).

H ἔγγισόν μοι, τέκνον, καὶ φίλησόν με. ²⁷ καὶ ἔγγισας ἐφίλησεν αὐτόν. καὶ ὠσφράνθη.

Au v. 26, A a rendu ἔγγισον par un verbe simple, δ ϵ ρ δ ϵ ω γ , au lieu de l'expression nominale-verbale très classique δ ω ω ϵ ι de Z. Même différence de procédé de traduction avec ὠσφράνθη, rendu par ζ ω ω ω ω ϵ γ ω ι dans A et par ω ι η ζ ω ω , dans Z.

Au v. 27, à ἔγγισας correspond un participe, tandis que Z a eu encore recours à deux verbes personnels juxtaposés : δ ω ω ϵ ι ζ ω δ ϵ ρ ι ϵ ρ ω γ .

3. Gen., 27, 27-29 (24. 5-10).

De cette longue citation, nous ne retiendrons que les trois détails suivants : γίνου est traduit très littéralement par ι ϵ ρ , tandis que nous lisons ϵ η ρ η γ ϵ ω dans Z. Les deux participes présents καταρῶμενος et εὐλογῶν sont mis au présent dans A, alors que, dans Z, nous avons le futur attiré par le futur du verbe principal. Dans les reprises de ce texte, il n'y a aucun changement.

4. Gen., 49, 24-25 (100. 8).

H ἐκεῖθεν ὁ κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ θεοῦ πατρός (σου).

A 1 ζ ω ι δ ω δ ϵ ζ ω ι ϵ ρ ω γ ω ι ϵ ρ ω γ ϵ ρ ω γ ι ζ ω ω ω ω ι δ η ζ ω ι ϵ ρ .

2 ω δ ω ι ϵ ρ ω γ ω ι ϵ ρ ω γ ω ι ζ ω ω ω ω ι δ η ζ ω ι ϵ ρ .

Dans son effort personnel de traduction, A en arrive au contre-sens. Dans la deuxième traduction de Gen., 49, 24-25, en rendant plus littéralement ἐκεῖθεν par ω δ ω ι , A se rapproche de Z, mais, dans les deux cas, il fait erreur en traduisant par un passif l'actif κατισχύσας, qui est rendu très exactement par ζ ω ι ϵ ρ ω γ ι ζ ω ω ω ι δ η dans Z.

Il serait fastidieux d'allonger cette analyse. Toutefois, faisons remarquer encore que, dans la bénédiction de Siméon et Lévi par Jacob, A transcrit toujours, d'après son modèle, ψ ρ δ ϵ (ι) ω ι , alors que Z a l'orthographe ζ δ ω ω ι . Cette dernière orthographe, d'autre part, se retrouve, dans cette même bénédiction, quand il s'agit du vieillard Siméon, du Nouveau Testament. Dans les Bénédictions de Moïse, les deux formes alternent, mais ψ ρ δ ϵ ω ι prédomine. Enfin, on peut se reporter aux citations suivantes : Is., 65, 13-14 (28. 6-9); Gen., 27, 30-31 (30. 7-10); Gen., 27, 32-33 (32. 8-9); Gen., 27, 34-35 (34. 8-10); Gen., 27, 37-38 (38. 5-7); Gen., 48, 18-19 (48. 4-6); Gen., 48, 22 (62. 12-64. 1).

Ainsi, soit dans les citations dont le texte grec diffère de celui que suppose Z, soit dans celles dont le texte grec d'Hippolyte est identique à celui qui est

sous-jacent à Z, on peut affirmer que le traducteur arménien a donné, des citations bibliques, une traduction nouvelle; que, dans ce travail, il a eu la préoccupation de mouler sa phrase sur la phrase grecque et que, son texte ayant été moins retravaillé que l'original grec, il sert, en maints endroits, à rectifier le grec actuel d'Hippolyte.

Il serait cependant excessif d'avancer que l'arménien est indemne de toute retouche et les quelques exemples que nous apportons devraient montrer que même ce texte a été retouché. Ce qui nous amène à cette conclusion, c'est l'accord, en certains cas, entre A et Z contre H. Faut-il redire que, là aussi, on doit être prudent en ses affirmations? Il se peut, en effet, que les différences actuelles entre A et H viennent de retouches apportées au grec. Si nous lisons le Commentaire d'Hippolyte en sa rédaction originelle, peut-être constaterions-nous plus souvent accord entre A et H, conjointement avec l'accord A et Z. Cet accord en deux temps, AH et AZ, s'expliquerait tout naturellement par le fait que le texte primitif d'Hippolyte reproduisait le texte biblique grec sous-jacent à celui de Z. Après cette mise au point, analysons quelques citations.

1. Gen., 27, 4 (12. 6).

H նա ֆάγω, ὅπως εὐλογήσῃ.

A զև հերաց եւ աւրհնեցէ.

Au lieu de subordonner, A coordonne par **և**. On pourrait expliquer cette divergence par l'influence de Z, qui coordonne aussi, ou en supposant que H avait *καί*, au lieu de *ὅπως*, comme le ms. *b*. Mais cette double explication n'est plus valable pour Gen., 27, 31, où, en deux occasions, un unique *ὅπως* est remplacé par **և** dans A. Nous croyons à une modification intentionnelle de A.

2. Gen., 48, 19 (48.5).

H οἶδα, τέκνον.

A զհտեճ որդեակի՛ զհտեճ.

զհտեճ répété dans A, l'est aussi dans Z, tout comme, dans G, on trouve un second *οἶδα*. On serait tenté de donner la préférence à A, mais il se peut aussi que le second *զհտեճ* soit dû à une revision postérieure, sous l'influence de la vulgate arménienne, ou même au premier traducteur.

3. Gen., 49, 16 (90.4).

H Δὲν κρινεῖ... ὡσεὶ καὶ μία φυλή.

A Գան դատեցի... որպէս զճի այր.

L'arménien *այր* ne répond pas du tout au grec *φυλή*, mais c'est justement le mot qui se trouve dans Z. Cette dépendance de A par rapport à Z sur ce point, alors que le même mot grec *φυλή* est traduit exactement par *ադդ* un peu plus loin (90. 7), pousserait à croire que les corrections ont porté surtout sur les lemmes. C'est ce que prouverait encore l'exemple suivant.

4. Gen., 49, 24 (100. 7-8).

H ἐξελύθησαν νεῦρα βραχιόνων χειρὸς [χειρῶν] αὐτῶν.

A և լուծան ջիբ բաղկաց նոցա.

բραχιόνων χειρὸς sont rendus par le seul mot *բաղկաց*, tout comme dans Z,

mais, à la reprise de ce texte (106. 1), c'est par deux mots arméniens, *ձեռին բաղկաց*, que A traduit *βραχιόνων χειρὸς* [*χειρῶν*].

Il nous reste à signaler quelques citations bibliques, reprises par H en plusieurs fois et dans les mêmes termes et qui se trouvent traduites chaque fois différemment dans l'arménien, sans reproduire jamais le texte de Z. C'est un exemple du procédé de *պէսպիսութիւն*. Nous n'analyserons qu'un texte, nous contentant de donner des références à d'autres cas.

Gen., 49, 7 (60. 8; 66.10-11; 70.6-7).

H *ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι ἀθάδης καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληροῦνθη.*

A 1° *անիծեալ բարկութիւն նոցա՝ զի հպարտ, և ցասումն նոցա՝ զի խիստ է.*

2° *անիծեալ ցասումն նոցա՝ զի հպարտ, և բարկութիւն նոցա՝ զի խիստ.*

3° *անիծեալ ցասումն նոցա՝ զի հպարտ, և բարկութիւնն, զի խտտացաւ.*

Entre la première et la seconde citation, A a interverti les termes qui rendent *θυμὸς* et *μῆνις* et a ajouté *է* dans le premier cas. A la troisième reprise, le second *նոցա* est omis, *բարկութիւնն* est muni de l'article et au lieu de l'adjectif *խիստ*, on trouve le verbe *խտտացաւ*.

Qu'on se reporte aux exemples suivants : Gen., 27, 29 (24. 9-10; 30. 3-4); 49, 5-7 (60. 5-9; 64. 3-5); 49. 6 (60. 7-8; 66. 7).

CONCLUSION

En conclusion, le traducteur arménien d'Hippolyte retraduit, pour son compte, les citations bibliques de son modèle.

Parfois, et surtout, semble-t-il, dans les lemmes, l'influence de la version arménienne de la Bible s'est fait sentir, soit sur le traducteur, soit sur les copistes.

Enfin, une dernière catégorie de citations doit ses traductions variées à la *պէսպիսութիւն*. Cette dernière constatation a une importance pratique : lorsque, dans les Bénédictions de Moïse, dont l'original grec a disparu, le même texte biblique est rendu, en arménien, par des mots différents, mais synonymes, il ne faudra pas en conclure que le grec présentait, lui aussi, la même variété. Tout essai de rétroversion, qui ne tiendrait pas compte de cette particularité de la littérature arménienne, risquerait fort de défigurer le texte original.

B.-Ch. MERCIER.

NOTES SUR LES APPARATS ET RÉPERTOIRE DES SIGLES

Outre le relevé exhaustif des variantes entre les manuscrits de la même langue, pour l'ensemble de l'ouvrage, en ce qui concerne le géorgien, et pour les *Bénédictions de Moïse*, en ce qui concerne l'arménien, nos apparats comportent une comparaison assez détaillée du texte original et des deux versions.

Pour établir cette dernière partie de l'apparat, nous avons tenu compte du fait que l'arménien a été traduit sur le grec, et le géorgien, sur l'arménien. Aussi l'apparat arménien compare-t-il le texte écrit en cette langue avec l'original grec,

tandis que l'apparat géorgien — second étage — compare cette dernière version avec l'arménien. En raison du très grand nombre de variantes infimes entre ces deux versions et pour ne pas allonger démesurément ce fascicule, nous n'en avons pas fait un relevé complet. Mais nos lecteurs auront toute facilité pour achever la liste, puisqu'ils auront sous les yeux les trois textes.

Les variantes orthographiques sont données en appendice, à moins que les mots qui rentrent dans cette catégorie ne se trouvent cités dans l'apparat, pour une autre raison, avec l'orthographe du manuscrit. On ne s'étonnera donc pas de rencontrer, dans les apparats, des barbarismes, des formes insolites, que nous n'avons pas munies, en raison de leur grand nombre, du signal d'avertissement (*sic*).

I. APPARAT DU TEXTE GREC.

M : Manuscrit 573 des Météores.

TU : Leçons restituées par les éditeurs du texte dans les *Texte und Untersuchungen*.

Bo : Conjectures de Bonwetsch reproduites par les TU, soit dans le texte, soit dans l'apparat.

Di : Conjectures de Diobouniotis reproduites par les TU, soit dans le texte, soit dans l'apparat.

We : Conjectures de Wendland reproduites dans les TU, soit dans le texte, soit dans l'apparat.

nos : Leçons restituées par nous.

(6) : Renvoi aux notes.

Quand, dans une variante, le texte n'est suivi d'aucun sigle, il reproduit la leçon de M.

Les variantes purement orthographiques, qui ne modifient pas le cas des noms, qui ne peuvent pas être prises pour une autre personne ou un autre mode du verbe, qui ne changent pas un mot en un autre — et elles sont légion — sont renvoyées, comme nous l'avons dit, dans un appendice, à moins qu'elles doivent être signalées dans l'apparat, pour une autre raison.

II. APPARAT DU TEXTE ARMÉNIEN.

A. Pour les *Bénédictions d'Isaac et de Jacob*.

G : Le texte grec, tel que nous l'éditions.

M }
 TU } Cf. notes à l'apparat du texte grec.
 nos }

V : Manuscrit 352 de Venise.

B. Pour les *Bénédictions de Moïse*, dont l'original grec n'existe plus.

V : Manuscrit 352 de Venise.

J : Manuscrit 347 de Jérusalem.

C. Pour l'ensemble du texte arménien.

Un texte grec non suivi d'un sigle reproduit le texte de notre édition.

ι corr. γ : La lettre ι a été écrite en corrigeant un γ.

ι corr. : La lettre ι a été écrite en corrigeant une lettre que nous n'avons pas pu identifier.

λλ, λλ : à lire sans doute λλλ (une autre fois) ou λλλλλλ (répétition). Les trois premières fois, cette abréviation suit les premiers mots d'une citation biblique qui est reprise pour la 2e ou la 3e fois. Dans le dernier cas (p. 79, l. 6-7), ces lettres remplacent la fin de la citation Mt., 12.40 « et trois nuits », ces mots se trouvant déjà dans la première partie de la citation.

Les variantes qui représentent l'orthographe postérieure à l'âge classique (v. g. *ηρηρη* pour *ηρηρηη*) sont renvoyées dans un appendice, à moins qu'elles doivent être signalées, avec leur orthographe, dans l'apparat, pour un autre motif. Cependant, nous avons gardé les deux infinitifs passifs en -ηη ; nous avons reproduit, à la fantaisie des manuscrits, les deux orthographes *ηρηηηη* et *ηρηηηηη*, *ζηηηηηηη* et *ζηηηηηη*. Nous avons gardé, au nominatif, l'orthographe des noms propres que l'on trouve dans les manuscrits, mais, pour les autres cas, nous avons rétabli l'orthographe courante, v. g. instrum. *θηρηηηηη* et non *θηρηηηηη*. Nous signalons que l'on rencontre le génitif *θηρηηηη*, sur le type *θηρηηηη*, *θηρηηηηη*.

III. APPARAT DU TEXTE GÉORGIEN.

J : Manuscrit 44 de Jérusalem.

T : Manuscrit 1141 de Tiflis.

A : Le texte arménien, tel que nous l'éditions.

G : Le texte grec, tel que nous l'éditions.

M : Manuscrit 573 des Météores.

(.) : Ces parenthèses, dans l'apparat, indiquent que les mots du texte qu'elles remplacent n'entrent pas en ligne de compte dans la variante.

AG : Accord des leçons grecques et arméniennes contre le géorgien. Pour réduire l'apparat, nous n'avons reproduit, dans ces cas, que le texte arménien.

Quand les deux textes, arménien et grec, sont donnés, c'est qu'ils diffèrent à la fois du géorgien et entre eux. Dans ces cas, nous avons jugé inutile de mettre les sigles.

Quand la leçon arménienne n'est suivie que du sigle A, c'est que géorgien et grec vont ensemble.

Pour ne pas allonger démesurément cet apparat, les leçons où le géorgien marche avec l'arménien contre le grec — et c'est le cas le plus fréquent — ne sont pas indiquées. On devra confronter le texte géorgien avec l'apparat arménien, où sont signalées les variantes entre l'arménien et le grec, ou se reporter aux Notes, auxquelles nous renvoyons souvent, pour permettre cette comparaison.

Quant aux lacunes que nous avons comblées dans l'arménien, si elles se retrouvent dans le géorgien, nous ne l'avons pas indiqué, mais si le géorgien a le texte complet, nous indiquons la lacune de l'arménien dans l'apparat, sous la forme : om. V[enise] (Cf. p. 22, l. 11) sauf s'il s'agit d'une citation biblique.

Dans le premier étage de l'apparat géorgien, nous avons mis les variantes entre les deux manuscrits J et T.

Le texte géorgien donné dans le second étage est le texte résultant établi sur la comparaison des deux manuscrits J et T, en tenant compte des indications fournies par le texte arménien, qui est à la base de la version géorgienne.

Pour les variantes orthographiques, nous avons suivi le même principe que pour l'arménien et le grec.

Le second apparat du géorgien, en raison de son ampleur, se continue presque toujours au bas de la page suivante, sous l'apparat arménien.

EXPLICATION DES CHIFFRES OU LETTRES QUI SE TROUVENT DANS LES TEXTES

I. DANS LE GREC.

119^x : Foliotation du ms. des *Météores*, d'après l'édition des *TU*.

[11] : Pagination de l'édition des *TU*.

III	} Indications données par le ms. lui-même, telles qu'elles sont reproduites dans les <i>TU</i> .
Δ	
Κεφ Ιβ	
ζ	

II. DANS L'ARMÉNIEN.

A. *Bénédictions d'Isaac et de Jacob*.

308 : Pagination du ms. de Venise.

B. *Bénédictions de Moïse*.

V 338 : Pagination du ms. de Venise.

J 99^r : Foliotation du ms. de Jérusalem.

III. DANS LE GÉORGIEN.

T 184b : Pagination, à deux colonnes, du ms. de Tiflis.

J 172r : Foliotation du ms. de Jérusalem.

IV. DANS LE FRANÇAIS.

Les chiffres entre parenthèses renvoient aux notes qui font suite au texte, à partir de la page 200.

SIGLES EMPLOYÉS
DANS LES APPARATS CRITIQUES
DE L'ÉDITION D'HIPPOLYTE

I. Apparat du texte grec

- M** : Manuscrit 573 des Météores.
TU : Leçons restituées par les éditeurs
d'Hippolyte grec dans les *Texte und
Untersuchungen*.
nos : Leçons restituées par nous.
Bo : » » » Bonwetsch,
d'après les *TU*.
Di : Leçons restituées par Diobouniotis,
d'après les *TU*.
We : Leçons restituées par Wendland,
d'après les *TU*.

II. Apparat du texte arménien

- J** : Manuscrit 347 de Jérusalem.
V : Manuscrit 352 de Venise.
G : Le texte grec, tel que nous l'éditions.
Pour les autres sigles, cf. apparat
du texte grec.

III. Apparat du texte géorgien

- J** : Manuscrit 44 de Jérusalem.
T : Manuscrit 1141 de Tiflis.
A : Le texte arménien, tel que nous
l'éditions.
AG : Accord des leçons arménienne et
grecque contre le géorgien.
Pour les autres sigles, cf. apparat
du texte grec.

N. B. Dans tous les apparats, les chiffres
entre parenthèses renvoient aux notes.

HIPPOLYTE DE ROME

SUR LES BÉNÉDICTIONS

D'ISAAC, DE JACOB ET DE MOÏSE

TEXTE GREC

VERSIONS ARMÉNIENNE ET GÉORGIENNE

TRADUCTION FRANÇAISE

NOTES

LIVRE I. BÉNÉDICTIONS D'ISAAC ET DE JACOB

PRÉAMBULE

119^a [11] Τοὺς περὶ εὐλογιῶν τοῦ Ἰακώβ ποιούμενος λόγους αὐτός, αὐτὸς τὴν παρὰ τοῦ κυρίου εὐλογίαν αἰτῶ. τίς γὰρ ἀνθρώπων ἱκανὸς διηγῆσασθαι τὰ πνευματικῶς εἰρημένα, εἰ μὴ ἡ οὐράνιος σοφία συνεργεῖ τῷ λέγοντι; τίς δὲ ἐρμηνεῦσαι δύναται τὰ διὰ 5 τῶν μακαρίων προφητῶν διὰ παραβολῶν αἰνιγματωδῶς εἰρημένα, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ λόγος ἑαυτοῦ ἐρμηνεύς γένηται; ὃς πάλαι μὲν < ἐν τῷ > Ἰσραὴλ ὡς λύχνος ἐν τῷ νόμῳ ὑπὸ τὸν μόδιον κρυπτόμενος [], ἵνα τοὺς ἐν νόμῳ διὰ τῆς περιτομῆς δικαιομένους φωτίση, νυνὶ δὲ παρρησίᾳ ἐπὶ τοῦ 119^b ξύλου [] ὡς ἐν λυχνίᾳ ἐπτάμυξος λύχνος φαινόμενος, [] < ἵνα τὰ μακρὰν > ὑπάρχοντα ἔθνη πρὸς σωτηρίαν πρὸς τὸ ἑαυτοῦ φῶς καλέσῃ.

10

VISIONS DE JOSEPH

Παρέστω τοίνυν ἡμῖν αὐτὸς ὁ λόγος [12] ἐρμηνεύς τῶν ἑαυτοῦ μυστηρίων γινόμενος, ἵνα καὶ τὰ τοῦ Ἰωσήφ ὄραματα τοῖς πιστεύουσιν φανερώσῃ. οὐδὲ γὰρ μάτην τοῦτον ὄραματιστὴν ἐκάλουν οἱ ἀδελφοί, εἰ μὴ δυνάμει προεώρων τὸν ἐν αὐτῷ πολιτευό-

Titulus : Εἰρηνέου ἐπισκόπου Λογδόνων εἰς τὰς εὐλογίσεις τοῦ Ἰακώβ. — 3 αἰτῶ : corr. ἐτῶ. — 4 εἰ μὴ : corr. 2^a εἰμί. — 5 τῶν μακαρίων προφητῶν *TU* : τὸν μακάριον προφήτην. — εἰ μὴ *TU* : εἰμί. — 6 ὃς *TU* : ὁ. — < ἐν τῷ > *Bo*. — 7 [] : κατεμήνυσεν [ἡμᾶς *M* ἡμῖν *TU*] διὰ τῆς σκιάς τῆν ἀλήθειαν (6). — τοὺς *TU* : τοῖς. — 8 [] : κρεμάμενος (6) — ἐπτάμυξος *TU* : ἐπάμυξος. — 9 [] : λέγω δὴ τῶν ἐπ' αὐτῷ πνευμάτων, ὧν αὐτὸς ἐτήρησεν, ἐν τῇ ἀγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐωράθη ἐν ταύτῃ γὰρ καὶ ὁ ἐπτάμυξος λύχνος ἐν τῷ τότε τῆς Ἱερουσαλήμ εὐκτηρίῳ καταυγάζων τὴν ἐν τῷ νόμῳ σκιάν (6). — < ἵνα > *Di*. — < τὰ μακρὰν > *Bo*. — ὑπάρχοντα : corr. — 13 εἰ μὴ *TU* : εἰμί.

PRÉAMBULE

კუთხევათა მათ თჳს იავღბისთა გამოქჳმად სიტყუანი. მეოჯღისა მიერ კუთხევათა მათ ვეძიებ. რამეთუ ვინმე არს კავთავანი შემძლებელ გამოქჳმად სელიერთა წიგნთა გან. არა თუ მისა ზესკნელი იგი სიბრძნე 5 თანამემწეს საქმითა იყავს : ანუ ვინ შემძლებელ არს გამოქჳმად დაწერილნი იგი ნეტართა წინადაწარმეტყუელთანი ივავით გამოქჳინებელნი სიტყუანი. არა თუ თჳთ სიტყუამან მან გამოქჳას ვითარ წინანდელთა მათ T 284b J 173^r

5 თანამემწეს : -შემწე J. — 7 გამოქჳას : -თჳს J.

Titulus : წმიდისა იბელიტეს თქუმული კუთხევათა მათ თჳს იავღბისთა ვითარ იგი ათღრმეტნი ნახვეტნი აკუთხენა T თქუმული წმიდისა მამისა იბელიტესი კუთხევათა მათ თჳს იავღბისთა ვითარ ათღრმეტნი იგი ნათესავნი აკუთხენა თავი ბ J ჴყოილთავ ჯარწნიქრისნს მალირავ ირ ვერლითასან ნაჯაყეთან არწინავ A Εἰρηნέου ἐπισκόπου Λογδόνων εἰς τὰς εὐλογίσεις τοῦ Ἰακώβ *M*. — 4 სელიერთა წიგნთა გან : ვწიგნისანი ათავხელ კირი τὰ πνευματικῶς εἰρημένα. — 5 დაწერილნი : ვათავხელ AG. — 6 ივავით გამოქჳინებელნი : ათავხელ ხ ანხერლიქ დია παραბოლან აინიგმათადან. — 7 მან : add. ვხენ AG. — ვითარ : ირ AG.

PRÉAMBULE

Au moment où, sur les bénédictions de Jacob, j'entreprends de discourir (1), je demande moi-même la bénédiction (2) qui nous vient du Seigneur (3). Qui, en effet, parmi les hommes est capable d'énarrer (4) ce qui a été dit en un sens spirituel, si la Sagesse céleste ne collabore avec lui tandis qu'il parle? Et (5) qui peut interpréter ce qui a été dit par les bienheureux prophètes au moyen de paraboles, à mots couverts, si le Verbe lui-même ne se fait son propre interprète? (Ce Verbe) qui, aux jours anciens d'abord, en Israël, telle une lampe, au temps de la Loi, sous le boisseau était caché¹, [] afin d'illuminer ceux qui étaient, au temps de la Loi, justifiés au moyen de la circoncision; puis (Verbe qui), au temps où nous sommes, en un langage qui dit tout, apparaît sur le bois [], comme une lampe à sept branches sur un chandelier [], afin d'appeler au salut, à sa propre lumière, jusqu'aux nations lointaines (6).

VISIONS DE JOSEPH

(7) Qu'il nous assiste donc lui-même, le Verbe, se faisant interprète de ses propres mystères, afin qu'elles aussi, les visions de Joseph, il mette sa puissance à les rendre claires aux croyants. Et, en effet, ce n'est pas sans raison que ses frères lui donnaient du visionnaire puisqu'ils ne voyaient pas à l'avance le Verbe, par puissance, faisant en lui sa demeure. Ils dirent en effet, se parlant à eux-mêmes : « Voici venir le visionnaire! Ça, venez donc, et le tuons, et voyons ce qu'il en sera de ses visions! ² » Mais quelles étaient ses visions, fils de Jacob, dites? —

1. Mt. 5. 15; Mc 4. 21. — 2. Gen. 37. 19-20.

PRÉAMBULE

308 Վասն արհնութեանցն Յակոբայ առնելով բանս, ես գտեառն արհնութիւնսն ինդրեմ : Բանզի ո՞ որ ի մարդկանէ բաւական է՝ պատմել զհոգեկան ասացեալ գիրս, եթե ոչ նմա երկնական իմաստութիւնն գործակից լիցի : Կամ ո՞ որ մեկնել կարող է՝ զասացեալսն յերանելի մարգարէիցն առակաւ եւ աներեւոյթ բանեար, եթե ոչ նա ⁵ ինքնին բանն զինքն մեկնեսցէ, որ յառաջ յԻսրայելի, որպէս ճրագ ընդ արինաւքն, իբրեւ ընդ գրուանաւ, ծածկեալ էր, զի զարդարացեալսն արինացն թլփատութեամբ

Titulus : Հիպոդրոտայ յարհնութիւնսն Յակոբայ որ դերկոտասն նահապետն արհնեաց : Ειρηνέου επισκόπου Λογδόνων εις τὰς εὐλογήσεις τοῦ Ἰακώβ. — 2-5, 3 վասն արհնութեանցն... կարացէ : (6-7). — 2 ես : αὐτός, αὐτός (3). — արհնութիւնսն : εὐλογία. — 3 բաւական է : inter lineas. — գիրս : om. G. — 4 նմա : τῶ λέγοντι. — կամ : δέ. — 5 բանեար : om. G. — 6 յԻսրայելի [] ¹⁰ inter lineas] : Ἰσραήλ M. — որպէս : ■ inter lineas. — 7 իբրեւ : om. G. — ծածկեալ : add. κατεμήνυσεν... ἀλήθειαν M (6).

μενον λόγον. « εἶπον γὰρ πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες. ἰδοὺ ὁ ὄραματιστὴς ἔρχεται· δεῦτε
 καὶ ἀποκτείνωμεν αὐτόν, 120^a καὶ ἴδωμεν τί ἔσται τὰ ὄραματα αὐτοῦ ». τίνα δὲ ἦν τὰ
 τούτου ὄραματα, υἱοὶ Ἰακώβ, εἶπατε. ἐθεώρει, φησὶν, δράγματα ἐν παιδίῳ δεσμούμενα
 καὶ τὸ ἑαυτοῦ δράγμα ὀρθοῦμενον, τὰ δὲ ἡμέτερα πεσόντα· ἐπιστραφέντα δὲ προσεκύνουν
 5 τὸ τοῦ Ἰωσήφ δράγμα. τί ἐν τούτῳ ἠδίκησεν Ἰωσήφ, εἰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι ἀπήγγειλεν
 ὑμῖν; τί παραζηλοῦτε καὶ μισεῖτε τὸν δίκαιον, εἰ θεὸς τούτῳ τὰ ἑαυτοῦ μυστήρια
 ἀπεκάλυψεν καὶ τὰ ἐπ' ἐσχάτων γινόμενα δι' ὀραμάτων ἐφάνέρωσεν; τί ἐλυπήθητε
 ἰδόντες χιτῶνα ποικίλον ἐπ' αὐτῷ, εἰ ὁ δίκαιος πατὴρ τοῦτον παρὰ πάντας ἀγαπήσας
 ἐτίμησεν καὶ ποιμένα ποιμένων εἰς ἐπίσκεψιν ὑμῖν ἀπέστειλεν καὶ μάρτυρα πιστὸν ἐν
 κόσμῳ προήγαγεν καὶ δράγμα 120^b γήρως ὡς ἀπαρχὴν ἄγιον πρωτότοκον ἐκ νεκρῶν
 ἀνέστησεν; τί ἀγανακτεῖτε, εἰ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἔνδεκα ἀστέρες προσεκύνουν αὐτόν,
 οἱ πάλοι προτυπούμενοι; οὐδὲ Ἰακώβ καὶ Ῥαχὴλ ἥλιος καὶ σελήνη ἐχρημάτιζεν, ἀλλ'
 οὐδὲ γὰρ οὕτω γεγένηται. ἡ μὲν γὰρ Ῥαχὴλ ἤδη τεθνεῶσα ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ ἐτέθηπτο,
 ὁ δὲ Ἰωσήφ συναντήσας τῷ πατρὶ αὐτοῦ, πεσὼν προσεκύνησεν, ἵνα ὁ τύπος τηρηθῇ καὶ ἡ

2 ἀποκτείνωμεν TU : ἀποκτίνομεν. — 3 παιδίῳ TU : παιδίῳ. — 4 ἡμέτερα : ὑμέτ- Di. — 5
 τούτῳ TU : τούτο. — εἰ TU : ἡ. — 6 εἰ TU : εἰς. — 8 ἐπ' αὐτῷ TU : ἐπαυτό. — 9 εἰς TU : εἰ.
 — 10 γήρως TU : γῆρος. — 13 τῷ TU : τό. — 14 αὐτοῦ TU : αὐτοῦ.

ყამთა ისრანის შიშის. ვითარცა ხანთელი მჯუღსა შინა ცვმირსა ქვეშე დამა-
 ლულ იყვ. რამთა განმართლებულნი მჯუღლითა წინადგუეთით განათლებად
 შეუძლეს. და აწ განცხადებულად ზედა ძელსა ვითარცა სახანთელსა შვიდ პირად
 ხანთელნი აღნებულ და გამეჩინებულ. რამთა შიშისგანა ნათესავთა ცხლ-
 5 რებად თხსა მას ნათელსა მთუწოდეს:.

VISIONS DE JOSEPH

(Lacune)

T 285 a, 22 J 173^r, 27.

რამეთუ იგინი სახედ ხლელ : არამედ იაკობ და რაქელ არა თუ მზს და
 მთავარს იყვნეს. და არცადა თუ ესე ესრეს ყოფილ არს : რამეთუ რაქელ მრ-
 10 ვლით ყამითგან გზასა მას დამარხული დგას : ხლელ იცხებ ვითარ შეგმთხვა

3 სახანთელსა : ხანთელსა J. — 5 ნათელსა : ხანთელსა T. — მთუწოდეს : -წოდეს J.
 — 8 არამედ : add. რამეთუ T. — მზს : მზე J. — 9 მთავარს : მთავარე J. — არცადა :
 არცა J. — ესრეს : ესრე J.

1 შინა : add. ჩერჩ A. — 2 იყვ : add. M (6). — მჯუღლითა წინადგუეთით : *სარჩინაყნ
 მრჩათიქსადრ* A. — 4 აღნებულ და : om. AG. — 4-5 ცხლრებად... მთუწოდეს : *ჩ
 ჩრჩიქჩინს ლ ქჩრ რყანს კიჯელ კარაყეს* A hic lacuna quae patet a παρέστω τοίνυν ad οἱ πάλοι
 (7). — 8 რამეთუ... ხლელ : *მჩაკნს კერყარანსიყელ* οἱ πάλοι προτυπούμενοι. — 10 ყამითგან :
 add. *მნოლ* AG. — გზასა : *კასყარჩინ* AG.

« Il contemplait, dit-il, dans une plaine, des gerbes liées; et sa propre gerbe se tenait droit levée, mais les nôtres avaient chu; puis s'étant tournées vers elle, elles adoraient la gerbe de Joseph ¹ ». — Quels droits, en l'occurrence, Joseph a-t-il lésés, s'il vous annonçait là ce qui devait être? Pourquoi jalousez-vous et haïssez-vous le juste, si Dieu lui a révélé ses propres mystères, et s'il a rendu clairs par des visions les événements de la fin des temps? Pourquoi vos mines contristées à la vue d'une tunique brodée sur son dos ², si le Juste Père (8), en son amour le préférant à tous, l'a honoré, et vous a envoyé en visite ³ un Pasteur des pasteurs, et a produit dans le monde un témoin fidèle ⁴, et, gerbe de vieillesse (9), telles des prémices, a fait se lever d'entre les morts un saint Premier-Né? Pourquoi vous indigner si le soleil et la lune et onze étoiles ⁵ l'adoraient? Ils sont là, dès les temps anciens, en préfigurateurs (10). Et ni Jacob n'était appelé (11) « Soleil », ni Rachel, « Lune ». Car aussi bien les choses ne se sont pas ainsi passées. Rachel, elle, en effet, déjà morte, gisait ensevelie en l'hippodrome ⁶. Quant à Joseph, lorsqu'il fut allé à la rencontre de son père, s'étant prosterné, il adora ⁷, pour que la valeur de type fût bien gardée et que l'Écriture apparût bien disant la vérité (12). Où donc est accompli ce qui a été

1. Gen. 37. 7. — 2. Gen. 37. 3, 4. — 3. Gen. 37. 13. — 4. Apoc. 1. 5; 3. 14. — 5. Gen. 37. 9. — 6. Gen. 35. 19; 48. 7. — 7. Gen. 46. 29.

լուսաւորել կարացէ : Եւ այժմ համարձակութեամբ ի վերայ փայտի, իբրեւ յաշտանակի եւ թնոստեան ճրագ երեւեալ, զի եւ զհեռաւոր ազգս ի փրկութիւն եւ չիւր լոյսն կոչել 309 կարացէ :

VISIONS DE JOSEPH

(Lacune)

309, 27... ճիւղն կերպարանեալք. այլ ոչ եթե Յակոբ եւ Ռաբել արեզակն եւ լուսին 5 եին. եւ ոչ բնաւ այդ այդպէս եղեալ է, քանզի Ռաբել վաղուց մեռեալ յասպարիսին թաղեալ կայր : Իսկ Յովսեփայ պատահեալ հաւրն՝ յառաջ նա անկեալ երկիր ե- 310 պագ, զի աւրինակն պահեսցի, եւ զիրք արդարացեալ երեւեսցին : Արդ ո՞ւր կատարի ասացեալն. արդեւք եկեալ՝ ես եւ մայր քո եւ եղբարք քո երկիր պազցուք քեզ ի վերայ

2 երեւեալ : add λέγω δη... σιάν M (6). — զի և զհեռաւոր : om. M. — և 2° : om. G. — 3 կարացէ : hic lacuna quae patet a παρέστω τοίνυν ad οί πάλαι (7). — 5 ճիւղն կերպարանեալք [կերպարանքեալք V] : οί πάλαι προτυπούμενοι. — այլ ոչ : οὐδέ. — 6 եին : ἐχρημάτιζεν ἀλλ'. — բնաւ. այդ : γάρ. — 7 յառաջ : om. G.

γραφή ἀληθείουσα φανῆ. ποῦ οὖν πληροῦται τὸ εἰρημένον, τὸ « ἄρα γε ἐλθόντες ἐγὼ καὶ ἡ
 μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου προσκυνήσωμέν σοι ἐπὶ τῆς γῆς », ἀλλ' ἢ ὅτε οἱ μακάριοι
 ἀπόστολοι ἄμα Ἰωσήφ [13] καὶ Μαρία ἐλθόντες ἐν τῷ ὄρει τῶν ἐλαιῶν προσεκύνησαν
 τὸν Χριστόν; Ἰούδας μετ' αὐτῶν οὐκ ἦν. 121^a οὐδὲ γὰρ ὁ Ἰωσήφ αὐτὸς Χριστὸς ἦν, ἵνα
 5 ἐν Αἰγύπτῳ τοῦτο γεγενῆσθαι νομισθῆ, ἀλλὰ ἦν τύπος τοῦ μέλλοντος παραδεικνυμένου
 διὰ Ἰωσήφ [] παρέστω τοίνυν ὁ ἀληθινὸς καὶ ἐπουράνιος Ἰωσήφ ἐρμηνεύς, ἵνα τὰ δι'
 αὐτοῦ κηρυχθέντα ὑπὸ τῶν μακαρίων προφητῶν αὐτὸς πάλιν ἐρμηνεύων φανῆ· οὐδὲ γὰρ
 παρεσιώπησεν ἡ γραφή ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ, ἀλλὰ ἐρμηνέα τοῦτον ἀπέφηνεν· αὐτὸς γὰρ ἦν
 ἐρμηνεύς τῶν τοῦ πατρὸς ἀποκρύφων μυστηρίων. καὶ γὰρ ἡ γραφή λέγει· « αὐτοὶ δὲ οὐκ
 10 ἔγνωσαν ὅτι ἀκούει » αὐτῶν « ὁ Ἰωσήφ· ὁ γὰρ 121^b ἐρμηνεύς ἀνά μέσον αὐτῶν ἦν ».

Τί ὠφέλησαν οἱ ἀδελφοὶ ἔριφον τότε ἀποκτείναντες καὶ τὸν ἑαυτῶν πατέρα

1 ἄρα γε *TU*: ἄρα γε. — 2 σοι *TU*: συ. — ἀλλ' ἢ *TU*: ἀλλή. — 3 ὄρει *TU*: ὄρη. — 5 παρα-
 δεικνυμένου *TU*: παραδικνυμένου. — 6 []: καὶ βλέπε μοι τὸ παράδοξον, Ἰωσήφ ἐν τῇ παλαιᾷ
 [τύπος *M* τὸν τύπον *Di*] διὰ τῶν ἐνυπνίων χρηματίζεται· ἐνταῦθα Ἰωσήφ τὴν Μαρίαν μνηστεύεται καὶ
 μάρτυς ἀληθινὸς τῆς θεοτόκου γίνεται (16). — 7 φανῆ *TU*: φανεῖ.

მამისა T 285 b პიძველად მას თაყუანის-სება. რამთა სახე იგი ეგვს და წიგნნი
 განმართლე J 173^v ბულ იძვინენ : აწ სადაღა აღესრულების თქუმული იგი.
 აწ უკუე მღ-სამე-ვიდეთ მე და დედაა შენი და ძმანი შენნი და თაყუანის-
 გვემდეთ შენ. არამედ რაჟამს ათორმეტნი იგი ნეტარნი მღვიქულნი იღებდით-
 5 ურთ და მარიაპით-ურთ აღვიდეს მთასა მას ზეთის-ხილთასა და თაყუანის-
 სებს ქრისტესა : რამეთუ იუდა არა მათ თანა იყო არცა იღებოთ თავადი ქრისტე
 იყო. რამთა ეგვბტეს შინა ესე ყოფილად შერაცხილ იყო. არამედ მსგავს იყო
 ყოფადთა მათ თვს სახეთა. რომელ წინამწარ გამდევნადა იღებობს გან : წარ-
 მდევინ აწ საშუვალ ჭემმაროტი იგი და ზეცისაა განმმარტებელი : რამეთუ
 0 რომელ იგი მის მიერ იქადაგა ნეტართა მათ წინამწარმეტყუელთა მიმართ
 მანვე მეორედ გამდაცნადენ : არამედ არავე გარე წარჰცდეს წიგნნი იღებობს
 გან. ვითარმცა არა განმმარტებელ ითქუა. რამეთუ იგი იყო გამომთხრობელ
 მამისა თვს დაფარულთა მათ ზრახ T 286 a ვათა. და წიგნნი იტყვან. ვითარმედ
 მათ არა უწყოდეს ვითარმცა ესმა მათი იღებებს. რამეთუ განმმარტებელად
 15 შდრის მათსა დგა:.

რამე სარგებელ ეყო მამინ ძმათა მათ თიგინისა მის დაკლვამ. რამთა მამია

1 სახე : სახე J. — 2 თქუმული : თქუმულ T. — 3-4 თაყუანის-გვემდეთ : -გვეთ J. —
 8 იღებობს გან : 2^a manu supra lineam J. — 10 რომელ : 2^a manu inter lineas J. —
 12 გან : თვს J.

dit, savoir : « Faudra-t-il donc que nous venions moi et ta mère et tes frères, t'adorer front contre terre? ¹ » sinon quand (13) les bienheureux Apôtres, ensemble avec Joseph et Marie, une fois arrivés sur le Mont des Oliviers, adorèrent le Christ? Judas n'était pas avec eux (14). Et Joseph, en effet, n'était pas le Christ en personne, au point qu'on aille croire que cette (vision prophétique) s'est réalisée en Égypte, mais il était la figure du (Christ) à venir, représenté par Joseph (15). [] (16) Qu'il vienne donc le véritable et céleste Joseph, en interprète, pour que, ce qui, par son intermédiaire, a été annoncé par les bienheureux Prophètes, Lui-même, derechef, en l'interprétant, se fasse voir! (17) Et, en effet, l'Écriture n'a pas (là-dessus) gardé le silence dans l'histoire de Joseph, mais elle nous l'a bien fait voir (18), Lui (i. e. le Joseph céleste), comme interprète. Lui-même en effet était interprète des mystères cachés du Père. Et, en effet, l'Écriture dit : « Pour eux, ils ne s'aperçurent pas (19) que Joseph les comprenait, car l'interprète était entre eux intermédiaire ² ».

Qu'ont gagné les frères à avoir alors tué un chevreau et trompé leur père (20)? Car voici que Joseph, en Égypte, a reçu le titre (21) de roi. Pourquoi avez-vous

1. Gen. 37.10. — 2. Gen. 42.23.

երկրի, եթե ոչ յայնժամ յորժամ երանելի առաքեալքն հանդերձ Յովսեփաւ եւ Մարեմաւ եկեալ ի լերինն ձիթենեաց, երկիր պագին Քրիստոսի, քանզի Յուդայ չէր ընդ նոսա, եւ ոչ Յուսէփ ինքնին Քրիստոս էր, զի յԵգւպտոսի այս եղեալ համարեսցի : Այլ էր նմանութիւն լինելոց իրացն, որ յառաջ երեւեցաւ Յովսեփաւ : Եկեսցէ ի մէջ այժմ ճշմարիտ եւ երկնաւոր մեկնիչն, զի որ նովան քարոզեցաւ յերանելի մարգարէիցն, նա դարձեալ մեկնեսցէ : Այլ եւ ոչ զանց արարին զիրք զՅովսեփաւ՝ թարգման զնա ասելով, քանզի նա էր թարգման հաւր ծածուկ խորհրդոցն. եւ զիրք ասեն՝ եթե նոքա ոչ գիտեին՝ եթե լսէր նոցա Յովսեփ, քանզի թարգման ի մէջ նոցա կայր :

Զինչ աւգտեցան եղբարքն զուրն այժից յայնժամ սպանանել, զի զհայրն իւրեանց

1 յայնժամ յորժամ : Ծե. — 2 քանզի : om. G. — 3 ոչ : add. γάρ. — 4 լինելոց [L 1° inter lineas ին corr.] իրացն : τοῦ μέλλοντος (15). — յառաջ երեւեցաւ [L inter lineas] : παραδεικνυμένου (15). — Յովսեփաւ : add. καὶ βλέπε... γίνεται M (16). — այժմ : τοῖνον. — 5 երկնաւոր : add Ἰωσήφ (17). — 6 այլ : γάρ. — 7 ասելով : ἀπέφηεν (18). — և : add. γάρ.

1 ծոնցեղաւ : յառաջ A om. G. — 2 օծոցնցն : երևեսցին AG. — 3 օր քցքց : արդևք ἄρά γε. — 4 ցնց : add. ի վերայ երկրի AG. — սօւղթմցժնօ : om. AG. — 7-8 մեքացն... ևսնցտա : էր նմանութիւն լինելոց իրացն ՚ն տύπος τοῦ μέλλοντος (15). — 8 ցնց : add. M (16). — 9 Թամցոյ : զի AG. — 10 նցժառտա... մոմառտ : յերանելի մարգարէիցն AG. — 13 օչն : om. AG. — 14 յօտառմցն : եթե AG. — ցնմմառժցեղաւ : թարգման AG.

πλανήσαντες; ἰδοὺ γὰρ ὁ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ βασιλεὺς ἐχρημάτισεν. τί ἐμολύνατε τὸν χιτῶνα τὸν ποικίλον τῷ αἵματι τοῦ ἐρίφου ψευδόμενοι καὶ παρερμηνεύοντες τὰ ὑφ' ὑμῶν γεγενημένα; ὁ δὲ πατὴρ χιτῶνα υἱοῦ τοῦτον εἶναι ὠμολόγει μεθ' ὑμῶν καὶ ἔφερεν τὸ γεγενημένον. σὺ δὲ πωλεῖς, Ἰούδα, τὸν Ἰωσήφ ἐπιθυμίᾳ κόσμου κρατούμενος. οἱ 5 δὲ ἀλλόφυλοι Ἰσμαηλῖται τοῦτον ἀγοράζουσιν, ἵνα εἰς Αἴγυπτον ἀχθῆι κάκει δέσμιος γένηται καὶ ὀράματα δι' αὐτοῦ ἀποκαλυφθῆι καὶ ὑπὸ Φαραῶ ζητηθῆι καὶ βασιλεὺς Αἰγύπτου κατασταθῆι καὶ τὸν δεῦτερον θρόνον πῖσ 122^α τευθῆι καὶ σῖτος πολὺς δι' αὐτοῦ συναχθῆι καὶ εἰς ἀποθήκην τηρηθῆι καὶ ἡ ἑβδομάς ἐτῶν πληρωθῆι καὶ λαὸς λιμῶντων τραφῆι καὶ ὑπὸ ἀδελφῶν προσκυνηθῆι καὶ πατὴρ ὑπ' αὐτῶν ὁμολογηθῆι.

10

BÉNÉDICTIONS D'ISAAC

[14] Πῶς οὖν μὴ δοξάσω τὸν ἐπουράνιον βασιλέα, τὸν τὰ ἴδια μυστήρια διὰ προφητῶν σκηνοποιήσαντα. II. ἀλλ' ἐπεὶ καιρὸς λοιπὸν ἐπέστη πρὸς τὴν τῶν εὐλογιῶν ἔρμη-

2 τῷ *TU* : τό. — 3 καὶ *TU* : γῆ. — 4 πωλεῖς *TU* : πόλις. — 5 κάκει *TU* : κακή. — 7 πολὺς *TU* : πολλοῖς. — 8 ἡ *TU* : εἰς. — 12 σκηνοποιήσαντα : κοινοποιήσαντα *TU* (27). — ἐπέστη *TU* : ἀπέστη (28).

იგიმცა თხზი შეიტყუვებს : ამა აწ იოხებ ეგვბტებს ცნოველ არს : რამსა შეჰმდა-
ლეთ სისხლითა სამოხელი იგი ყუავილოვანი ტყუვილით. რომელ იგი თქუენ
ჰქმენით. რომელ იგი იაკობ მამამან იგნა სამოხელი იგი და ყოფილად შეგიონა-
ნა : განჰყიდი მ იუდა იოხებნა გულის-თქუმიითა ამის სოფლისადთა ძლეულ
5 და ისმაიტელთა მათ უცნო-თესლთა მიიყიდეს. რამთა ეგვბტედ შთავიდეს და
მუნ საზერობილედ მიეგებს და სიზმარნი მის მიერ განცხადნენ. რამთა ფარა-
ოდს მიერ მოიძიოს და მეფედ მეგვბტელთა გამოჩნდეს და შემდგომ მლხაყდრს
სარწმუნო გამოჩნდეს და იტქლი მის მიერ დიდძალად შეკრბეს და საუნჯეთა
დაიმარნოს და შუდნი იგი წელნი ადგესტუნენ T 286 b და ერი სიყმილისა
10 მის გან გამოიზარდოს და ძმათა გან თაყუანის-ცემად მიიღოს და უფალ მათ
მიერ იწოდოს:.

BÉNÉDICTIONS D'ISAAC

აწ ვითარ არა ვადიდებდე ზეცათასა მას მეუფესა. რომელმან თხზნი იგი
ზრახვანი წინადაწარმეტყუელთა მიერ ვითარცა სარკი J 174^r თა სილულნი

1 იგიმცა თხზი : იგი თხზიმცა J. — 2 ტყუვილით : ტყუვლით T. — რომელ :
რომელი J. — 5 ეგვბტედ : ეგვბტეს J. — 7 მლხაყდრს : მლხაყდრე J.

1 აწ : om. A γάρ. — 2-3 ტყუვილით... ჰქმენით : (23). — 3 იაკობ : om. AG. — 3-4 და
ყოფილად შეგიონანა : om. V καὶ ἔφερεν τὸ γεγενημένον G (24). — 5 და... მიიყიდეს : L
აყღღღღ ἰσμηλῆται ἰσμηλῆται ἰσμηλῆται ἰσμηλῆται AG. — შთავიდეს : ხრჩჩჩჩ ἄχθῆ. — 6 რამთა : L AG.
— 7 გამოჩნდეს : ლაყყყ AG. — 7-8 და შემდგომ... გამოჩნდეს : L გერკერერ აჰიონს ჯალ-
საყყყ AG. — 9-10 სიყმილისა მის გან : სილლლ AG. — 13 აწ : L ὅν. — 14 სარკითა :
(27). — სილულნი : om. AG.

souillé la tunique, la tunique brodée! du sang de ce chevreau (22), mentant et mésinterprétant les événements dont vous étiez, vous, les auteurs (23)? Le père, lui, était d'accord avec vous pour reconnaître que c'était bien là tunique de fils et supportait (avec douleur) l'événement¹ (24). Et toi, Juda, tu vends Joseph, vaincu que tu es par « la concupiscence du monde² ». Et les étrangers Ismaélites l'achètent pour qu'en Égypte il soit mené³; et que là il soit mis aux fers⁴; et que, de visions, le sens caché, soit, par lui, dévoilé⁵; et qu'il soit, par le Pharaon, mandé⁶; et qu'il soit institué Roi d'Égypte et siège, en témoignage de confiance, au second trône⁷ (25); et que du blé, en abondance, soit par lui rassemblé et en magasin conservé; et que la semaine d'années s'accomplisse; et que le peuple affamé soit nourri⁸; et qu'il soit, par ses frères, adoré, et père, par eux, reconnu (26).

BÉNÉDICTIONS D'ISAAC

Comment donc ne glorifierai-je pas le Roi Céleste, lui qui, en se servant de prophètes, a mis en scène (27) ses propres mystères? Par ailleurs, puisqu'au surplus occasion a surgi de nous tourner vers l'interprétation des Bénédic-

1. Gen. 37.33. — 2. 1 Jean 2.17. — 3. Gen. 37.27-28. — 4. Gen. 39.20. — 5. Gen. 40.12-14, 18-20. — 6. Gen. 41.14. — 7. Gen. 41.43. — 8. Gen. 41.41 sv.

խաբեցեն : Ահաւասիկ Յովսէփ յԵգիպտոսի կենդանի է. զի շաղախեցէք զհանդերձն ծաղկեայ արեամբ, ստերով < և ոչ ուղիղ մեկնելով > զոր դուքն արարէք, զայն զոր հայրն զհանդերձ որդւոյն իւրոյ լինել խոստովանէր < ընդ ձեզ և կրէր զայն որ պատահեալ էր > : Վաճառես Յուդայ զՅովսէփ՝ ցանկութեամբ աշխարհիս յաղթահարեալ. և այլազգիք Իսմայելացիք զնա զնեն, զի յԵգիպտոս երթիցէ, և անդ ի 5 կապանս մտցէ, և երազք նովաւ յայտնեցին, և ի Փարաւոնէ ինդրեացի, և թագաւոր Եգիպտոսի կացցէ, և զերկրորդ աթոռն հաւատասցի, և ցորեան շատ նովաւ ժողովեցի, և լշտեմար 311 անս պահեսցի, և եւթներորդ ամացն կատարեցի, և ժողովուրդ սովեալ կերակրեցի, և յեղբարցն երկրպագեցի, և տէր ի նոցանէ կոչեցի :

BÉNÉDICTIONS D'ISAAC

10

Եւ զի արդ ոչ փառաւորեցից զերկնից թագաւորն, որ զիւր խորհուրդսն մարգարէիւքն իբրեւ տեսանակաւ եցոյց : Այլ վասն զի ժամանակս ինդրէ զաւրհնութեանցն

1 (զի) խաբեցեն : (καί) πλανήσαντες. — ահաւասիկ : add. γάρ. — կենդանի է : βασιλεύς ἐχρημάτισεν. — 2 արեամբ : add. τοῦ ἐρίφου. — < և... մեկնելով > : (23). — 3-4 < ընդ... էր > : (24). — 5 երթիցէ : ἔχθῃ. — 9 տէր ի նոցանէ կոչեցի : πατήρ ὑπ' αὐτῶν ὁμολογηθῆ (26). — 11 և : om. G.. — 12 տեսանակաւ (leg. ատեսարանաւ ?) : σκηνοποιήσαντα (27). — այլ : inter lineas. — վասն զի ժամանակս ինդրէ : ἐπεὶ καιρὸς λοιπὸν ἐπέστη (28).

ნეიან ტრაპჿნაი ἡμᾶς, ἐπιστήσαντες τὸν νοῦν ἴδωμεν, εἰ αἱ εἰρημέναι ὑπὸ τοῦ Ἰακῶβ
 εὐλογίαί ὡς εὐλογίαί ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ ἐχώρησαν. εὐρίσκομεν γὰρ τοῦναντίον
 εὐλογίας μὲν ἐκεῖ λόγῳ γινομένης, ἔλεγχον δὲ αὐτῶν καὶ προφητείαν μεγίστην δι' αὐτῶν
 5 δεικνυμένην, ἥτις εἰς τὰ σπέρματα τῶν ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν γεννηθέντων 122³ ἀπέβη.
 ὥστε ὁ μακάριος Ἰακῶβ πρὸς μὲν τοὺς ἰδίους υἱοὺς ὡς τὸ παρὸν ἐλάλει, τὰ < δὲ >
 λεγόμενα εἰς ἔσχατον καιρὸν συνέβη. καὶ τὰς μὲν εὐλογίας προδιέστειλεν, δι' ὧν ταῦτα
 προσηφητεύετο, ἐδίδου δὲ τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ ἔλεγχον τῶν παραπτωμάτων ποιούμενος καὶ
 ἠπεῖλει ἐκ τῆς τοιαύτης πράξεως ὑπεξαιρούμενος.

Εὐρίσκομεν δὲ καὶ τὸν μακάριον Ἰσαὰκ τὰ ὅμοια πεποιηκότα, καὶ τὸν μὲν Ἰακῶβ
 10 τὸν νεώτερον υἱὸν εὐλογοῦντα, καὶ πάντα τούτῳ χαριζόμενον διὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ μέλλοντα
 κατὰ σάρκα γενναῖσθαι Χριστόν. τὸν δὲ Ἡσαῦ, τύπον ἔχοντα τοῦ προτέρου λαοῦ,

3 εὐλογίας *TU*: εὐλόγως. — αὐτῶν 1° *TU*: αὐτον. — 4 δεικνυμένη *TU*: δεικνυμένων. —
 5 < δὲ > *TU*. — 6 δι' ὧν *TU*: διόν (29). — 9 εὐρίσκομεν *TU*: εὐρίσκωμεν. — 10 τούτῳ
TU: τοῦτο. — 11 γενναῖσθαι *TU*: γενναῖσθε.

გზუენნა : არამედ რამეთუ უამი ესე გამოეძიებს კურთხევათა მათ თჳს განმარ-
 ტებასა. გულს-მოდვინებთა გონებისათა ზედა-მცა-მიწევნულ ვართ. რადთა
 თქუმულნი იგი იაკობისნი კურთხევანი ვითარცა კურთხევანი ადგსრულენ
 ზედა ძეთა მათ ისრაელისათა : ხოლო ვჰპოვებ მგდომსაგა. მუნ კურთხევანი
 5 იგი ყოფილ მათა მიმართვე შესატყუებელ და წინააღწამტყუელებდა დიდი
 მათ მიერ გამოჩინებულ. რომელი დასამტკიცებელად ნათესავისა მისისა მომა-
 ვალთა შვილთა ზედა ადგსრულა : და თუ ეგე ეგრეთ არს. უკუე ნეტარი იგი
 იაკობ შვილთა მათ მიმართ მსგავსად მათ უამთამსა ეტყოდა. ხოლო თქუმულნი
 იგი შემდგომად მრავალთა უამთა გან **T 287** აგნადნეს : და კურთხევათა მათ
 10 განჰყოფდა და მისცემდა რომლისა თჳს ამას წინააღწამტყუელებდა : ხოლო
 ძეთა მათ ისრაელისათა ურთიერთას შეტყუებით შეცოდებათა მათთა თჳს
 უთქუმიდა და თავსა თჳსსა ესე-ვითართა საქმეთა მათთა გან განამორებდა :

ვჰპოვებთ მასვე სახესა ნეტარისა მის ისაკის თანა. რომელმან იაკობი ძმ
 თჳსი მრწემი აკურთხა და ყოველივე მას მიჰმადლა. რამეთუ განმზადებულ
 15 იყო გორცითა შობად მის გან ქრისტე. და ესავისი წინააღწარ უწყოდა ვითარ-
 მედ სახმ ერისა მის აქუნდეს და გულისა მისისა უკეთური ზრახვა გულის-

1 გამოეძიებს : მოძიებს **T**. — 4 ძეთა : თა 2^a manu **J**. — 7 ეგრეთ : ეგრე **J**. — 10
 განჰყოფდა : ჰყოფდა **T**. — 13 ძმ : ძე **J**. — 16 სახმ : სახე **J**.

1 რამეთუ... გამოეძიებს : (28). — 2 ზედა-მცა-მიწევნულ ვართ რადთა : *თხუილე
 ხრე AG*. — 3 ადგსრულენ : *ჯიგან AG*. — 4-12 ხოლო... განამორებდა : (29). — 4 ვჰპოვებ :
კათანბე AG. — მგდომსაგა : *ყენიქმასან AG*. — 5 შესატყუებელ : *კანნიქმანნიქინ AG*.
 — 6-7 ნათესავისა... ზედა : *აყჳინ ნორა ხელციე ირციენ* რძნ ἔκ τῶν γένους αὐτῶν γεννηθέντων.
 — 7 უკუე : *om. AG*. — 9 შემდგომად მრავალთა : *ქქათინ AG*. — განცხადნეს : *კათარენან
 თანბე*. — 11-12 ურთიერთას... უთქუმიდა : *კანნიქმანნიქინ არარხაქ კანგანანყენ საკათ-*

tions (28), notre attention une fois bien fixée, voyons si les bénédictions prononcées par Jacob sont bien allées, en tant que bénédictions, sur les fils d'Israël. Car nous trouvons le contraire, savoir : d'une part, bénédictions, qui là (en Égypte ou dans la Bible) sont bien telles par formulation; d'autre part, preuve de leur culpabilité (des fils d'Israël), et, présentée en leurs personnes, très ample prophétie qui s'est réalisée dans la lignée de ceux qui provièrent de leur souche. Si bien que le bienheureux Jacob parlait, il est vrai, à ses propres fils, comme s'il se fût agi du présent, mais que ce qu'il disait est arrivé aux derniers temps. Et, d'une part, au préalable, il distinguait les bénédictions au moyen desquelles ces choses (à venir) étaient prophétisées; d'autre part, il (les) donnait aux fils d'Israël, en faisant la preuve de leurs transgressions, et il (les) menaçait, se retirant de pareils agissements ¹ (29).

Nous trouvons d'ailleurs que le bienheureux Isaac lui aussi agit semblablement, et que, Jacob, son plus jeune fils, il le bénit et lui accorde toutes faveurs ², à cause du Christ qui, selon la chair, devait être engendré de lui. Mais Esaü, porte-type du premier peuple, (Isaac), connaissant en quelque manière

1. Gen. 49.6. — 2. Gen. 27.27-29.

Թարգմանութիւնս, կացուցեալ զմիտս ի վերայ՝ տեսցուք եթե ասացեալք ՚ի Յակոբայ աւրհնութիւնքն՝ իբրեւ զաւրհնութիւնս չոգան ի վերայ որդւոցն Իսրայէղի : Այլ գտանեմք զընդդիմականն. անդ աւրհնութիւնս եղեալ նոցա յանդիմանութիւն եւ մարգարէութիւն մեծ նոքաւք երեւեալ, որ ի հաստատութիւն ազգին՝ նորա եղելոց որդւոցն՝ կատարեցաւ : Ապա թե այդպէս է, երանելին Յակոբ առ իւր որդիսն ըստ ⁵ ժամանակին խաւսէր. այլ ասացեալքն ի յետին ժամանակին կատարեցան. եւ զաւրհնութիւնսն որոշէր, եւ տայր, վասն որոյ գայս մարգարէանայր : Իսկ որդւոցն Իսրայէղի յանդիմանութիւն արարեալ յանցանացն, սպառնայր, եւ զինքն յայսպիսի գործոց նոցա որոշէր :

Գտանեմք եւ գերանելին զԻսահակ՝ զի նմին նման արար, որ զՅակոբ զկրսեր ¹⁰ որդին իւր աւրհնէր, եւ զամենայն ինչ նմա շնորհէր, վասն զի հանդերձեալ էր ի նմանէ ըստ մարմնոյ ծնանել Քրիստոս : Եւ զԵսաւայ յառաջ գիտացեալ եթե զկերպա-

1 Թարգմանութիւնս : add. *τραπήναι ήμᾶς*. — 2-9 այլ... որոշէր : (29). — 2 այլ : *γάρ*. — 3 աւրհնութիւնս : add. *λόγῳ* (29). — 4 ի հաստատութիւն : *εις σπέρματα* (29). — 4-5 ազգին... որդւոցն : *τῶν ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν γεννηθέντων* (29). — 6 այլ : *om. M.* — ժամանակին : *in ult. incertum*. — կատարեցան : *in corr. l.* — 7 և տայր : *post մարգարէանայր G.* — վասն որոյ : *δι' ὧν TU δὶὸν M* (29). — Իսրայէղի : *inter lineas*. — 10-13, 3 գտանեմք... զյառաջակայսն (30). — 12-13, 1 յառաջ գիտացեալ () իմացեալ : *προειδῶς* (30). — եթե () ունի : *ἔχοντα* (30).

նայր AG. — 13-12, 3 ջձձձձձձ... տչն : (30). — 13 ջձձձձձձ... տան : գտանեմք և գերանելին զԻսահակ զի նմին նման արար AG. — 14 յշտոտն : աւրհնէր AG. — մօձմաձձ : շնորհէր AG. — 15-16 ջօտաձձձձ () յձձձձձ : եթե () ունի *ἔχοντα* (30). — 16 ՆՅՆՅՅՅ : խորհուրդսն A.

προειδώς που τὸν < ἐν > τῆ καρδίᾳ πονηρὸν λογισμὸν, τοῦτον οὐκ αὖ ἠνλόγησεν, ἀλλὰ, δυνάμει ῥητῶν, 123^a διὰ προφητείας ἐπέπληξεν. ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, αὐτῆ ἡ γραφή ἀναπτυχθεῖσα σαφέστερον ἡμᾶς διδάξει τὰ προειρημένα. III. λέγει γὰρ οὕτως: « καὶ ἐκάλεσεν Ἰσαὰκ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρεσβύτερον καὶ εἶπεν αὐτῷ· λάβε τὸ σκεῦός σου, τὴν τε 5 φαρέτραν καὶ τὸ τόξον καὶ ἔξελθε εἰς τὸ πεδῖον καὶ θήρευσόν μοι θήραν, καὶ ποιήσόν μοι ἐδέσματα ὡς φιλῶ ἐγὼ· καὶ ἔνεγκέ μοι, ἵνα φάγω, ὅπως εὐλογήσῃ σε ἡ ψυχὴ μου πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν με ». τὸ μὲν οὖν ἐντέλλεσθαι τὸν προφήτην τροφήν αἰτοῦντα παρὰ τοῦ Ἡσαῦ σημαίνει τὴν διὰ τοῦ λόγου κλήσιν [15] τοῦ προτέρου λαοῦ γεγεννημένην, ὡς ἀπαιτεῖ καρπὸν ἔργων δικαιοσύνης παρ' αὐτοῦ, ἥτις ἦν ὡς τροφή τῷ πατρὶ λογιζομένη. 10 τὸ γὰρ 123^b « ἔξελθε εἰς τὸ πεδῖον καὶ θήρευσόν μοι θήραν » τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀναστροφὴν σημαίνει. τὸ δὲ εἰπεῖν πρὸς αὐτόν, « λάβε τὴν φαρέτραν καὶ τὸ τόξον σου » δηλοῖ, ὅτι ἔμελλεν ὁ λαὸς ἰδίᾳ δόξης ἀντιποιοῦμενος μὴ πίστει δικαιοῦσθαι, ἀλλ' ἐν πολέμῳ καὶ

1 που TU : ποῦ. — < ἐν > nos (30). — αὖ nos : ἄν (30). — 2 οὕτως TU : ουτος. — αὐτῆ TU : αὐτή. — 3 οὕτως : corr. ὅτως. — 4 αὐτῷ TU : αὐτό. — 5 πεδῖον TU : παιδιον. — 6 εὐλογήσῃ TU : -γήσει. — 8 ὡς : ὅς Di. — 9 ἔργων TU : ἔργον. — 10 πεδῖον TU : παιδιον. — τῷ TU : τό.

გმა-ყო და აწა ავერთხა. აწამედ ძლიერებოთა თქუძულთა მისთათა დასაჯა : და რამეთუ ესე ესრეთ არს. თავად წიგნთა გან გულის-გმის-საყოფელ არს შემდგომთა თვს : რამეთუ იტყვს ესრე. ვითარცა მოუწოდა ისაკ ძესა თვსსა პირმძლსა და ჰრქუა. აღიდე მშვლდ-ვაპარჭი შენი და განვედ ველად და მინა- 5 დირე მე ნადირო T 287 b და მიქმენ მე ჭამადი ვითარცა მიყუარს და მომიძყარ და ვჭამო და გაკურთხოს შენ სულმან ჩემმან. ვიდრე ესე ცოცხალდა ვარ : და რომელი იგი უბძმანა წინადაწამეტყუელმან მან ესავს. და ითხოვდა მის გან ჭამადსა. მოასწავებს სიტყვთ ჩინებასა. პირველისა მის ერისასა. რომელი ეძიებდა ნაყოფსა სიმართლისასა მის მიერ. რომელი იყო ვითარცა სულიერი 10 ჭამადი შერაცხილ : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ განვედ ველად და მინადირს მე ნადირო. სახესა სლვისა ამის სოფლისასა მსგავსად ერისა მის მოგუასწავებს : J 174^v და რომელ იგი თქუა. აღიდე მშვლდ-ვაპარჭი შენი. გვხუენებს რამეთუ განმზადებულ იყო ენი იგი თვისსა დიდებისა შეყუარებად და

1 ante ყო : littera eras. J. — მისთათა : add. ძლიერებოთ<ა> T. — დასაჯა : დასა del. T. — 2 ესრეთ : ესრე J. — თავად : <თ>ადად T. — 7 რომელი : რომელ J. — 10-11 მინადირს : -დირე J. — 11 მე ნადირო : om. T.

1 მისთათა : om. AG add. *მარცარეიძხანარე AG.* — 2 რამეთუ : *ქასნ ვე A.* — 2-3 თავად... თვს : *ჩნქჩნ ჩსკ ვჩრე ჩ ძეჯ ხეხალ კყოსნაჟინ ვიყენს ყასოაჯსაკაყსნ* აწთ ἡ γραφή ἀναπτυχθεῖσα σαφέστερον ἡμᾶς διδάξει τὰ προειρημένα. — 3 ვითარცა მოუწოდა : *ლ ლოჯესყ ასს* καὶ ἐκάλεσεν. — 4 მშვლდ-ვაპარჭი : *ვლადმად ვო ვარერნ ლ ვლავარან AG.* — 6 და 1° : *ვე AG.* — ვიდრე ესე ცოცხალდა ვარ : *კასოაჯ ვან ვმნანხლ AG.* — 8 ჩინებასა : *ვეჩოღონ AG.* — 9 ეძიებდა : *ჩსჩრქ AG.* — ნაყოფსა : add. *ვორძოე AG.* — 9-10 სულიერი ჭამადი

à l'avance le méchant calcul qui lui viendrait au cœur¹, ne le bénit pas [à son tour], lui, mais, dans la force du terme, par une prophétie, il le réprimanda. D'ailleurs, qu'il en est bien ainsi, l'Écriture elle-même une fois ouverte nous apprendra plus clairement ce qui a été dit précédemment (30). Ainsi, en effet, parle-t-elle : « Et Isaac appela son fils aîné et lui dit : « Prends ton équipement : et ton carquois et ton arc, et va-t'en dans la plaine, et tue-moi à la chasse du gibier, et fais m'en un bon plat, comme je (l')aime, et apporte (le) moi, que je (le) mange, afin que mon âme te bénisse avant que je meure² ». Le fait donc que, d'une part, le prophète, demandant à Esau de la nourriture, le fasse en lui donnant un ordre (31), signifie l'appel que le Verbe fait entendre au premier peuple quand il lui demande le fruit des œuvres de justice, (justice) qui était considérée comme nourriture pour le Père³ (32). Car ces mots : « Va-t'en dans la plaine et tue-moi à la chasse du gibier⁴ » désignent la vie dans le monde. Le fait, d'autre part, de lui dire : « Prends ton carquois et ton arc⁵ » montre que le peuple devait, revendiquant (33) sa gloire personnelle, non point

1. Gen. 27.41. — 2. Gen. 27.1-4. — 3. Jean 4.32, 34 (?). — 4. Gen. 27.3. — 5. Gen. 27.3.

բանս ժողովրդեանն ունի, եւ զսրտին զչար խորհուրդսն իմացեալ՝ ոչ աւրհնեաց, այլ զաւրութեամբ ճառիցն մարգարէութեամբ տանջեաց : Եւ վասն զի այդ այդպէս է՝ ինքնին իսկ զիրք ի մէջ եկեալ յայտնագոյն ցուցցեն զյառաջակայսն : Քանզի ասէ այսպէս. եւ կոչ 312 եաց, ասէ, Իսահակ զորդին իւր զանդրանիկ, եւ ասաց նմա. առ զկազմած քո, զաղեղն եւ զկապարճս, եւ ել ի դաշտ, եւ որսա ինձ որս, եւ արա ինձ⁵ կերակուր՝ որպէս եւ սիրեմ ես, եւ բեր ինձ, զի կերայց եւ աւրհնեսցէ զքեզ անձն իմ յառաջ քան զմեռանել : Եւ հրաման տալ մարգարէին Եսաւայ, եւ խնդրել ի նմանէ կերակուր՝ նշանակէ զկոչումն բանին առաջին ժողովրդեանն, որ խնդրէ պտուղ զործոց արդարութեան ի նմանէ՝ որ էր իբրեւ զկերակուր հոգւոյ համարեալ : Եւ զի ասաց թե ել ի դաշտ եւ որսա ինձ որս, զգնացս յաշխարհի ժողովրդեանն նշանակէ : 10 Եւ զասելն առ նա՝ թե առ զաղեղն եւ զկապարճս քո, ցուցանէ եթե հանդերձեալ էր ժողովուրդն զիւր. փառսն սիրել, եւ ոչ հաւատովք արդարանալ, այլ պատերազմաւ

1 ժողովրդեանն : προτέρου λαού (30). — և : om. G (30). — զչար : զ inter lineas. — ոչ : add. αὖ nos ἄν M (30). — 2 վասն զի : ὅτι (30). — 3 ի մէջ եկեալ : ἀναπτύχθεισα. — ցուցցեն : ἡμᾶς διδάξει (30). — ասէ : inter lineas V om. G. — 4 իւր : supra lineam. — 5 և 19 : μὲν οὖν. — Եսաւայ : post խնդրել G (31). — ի նմանէ : om. G (31). — 8 ժողովրդեանն : add. γεγεννημένον. — որ : ὡς M ὅς Di. — 9 հոգւոյ : τῷ πατρὶ (32). — 10 ժողովրդեանն : om. G. — 12 սիրել : ἀντιποιούμενος.

Յղճճեօճ : կերակուր [հոգւոյ A τῷ πατρὶ G] համարեալ AG (32). — 11-12 եսնցես... ժոջոյն-
 քոջոյն : զգնացս յաշխարհի [ժողովրդեանն A om. G] նշանակէ AG. — 12 տէյա : add. առ նա
 AG. — մմջլլ-ճճճճ : զաղեղն և զկապարճս AG.

μαχαίρα καυχώμενος τύραννον ἑαυτοῦ βασιλέα αἰτεῖσθαι, ὡς καὶ Μωϋσῆς πρὸς αὐτὸν ἔλεγεν, « καὶ ἡ μάχαιρα καύχημά σου ».

IV. « Εἶπεν δὲ Ῥεβέκκα πρὸς Ἰακώβ τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν νεώτερον· ἰδοὺ ἐγὼ ἤκουσα τοῦ πατρὸς σου λαλοῦντος πρὸς Ἡσαῦ τὸν ἀδελφόν σου καὶ λέγοντος· ἔνεγκέ μοι θήραν
5 καὶ ποίησόν μοι ἐδέσματα καὶ φαγῶν εὐλογήσω σε ἐναντίον κυρίου. νῦν οὖν ἄκουσόν μου τέκνον τῆς φωνῆς καὶ πορευθεὶς εἰς τὰ πρόβατα λάβε μοι ἐκεῖθεν 124* δύο ἐρίφους ἀπαλούς καὶ καλούς καὶ ποιήσω αὐτούς ἐδέσματα τῷ πατρὶ σου ὡς φιλεῖ καὶ εἰσίοσεις τῷ πατρὶ σου καὶ φάγεται, ὅπως εὐλογήσῃ < σε > ὁ πατήρ σου πρὸ τοῦ ἀποθανεῖν αὐτόν ».

Δ. Ἡ μὲν οὖν Ῥεβέκκα εἰκόνα φέρουσα τῆς ἐκκλησίας ἤδη προετύπου τὰ μέλλοντα διὰ
10 τοῦ νεωτέρου υἱοῦ ἐπιτελεῖσθαι. φησὶν γὰρ πρὸς αὐτόν· « πορευθεὶς εἰς τὰ πρόβατα λάβε μοι ἐκεῖθεν δύο ἐρίφους ἀπαλούς καὶ καλούς». ὁ μὲν Ἡσαῦ εἰς τὸ πεδίον πέμπεται, ὡς ἐν κόσμῳ προσήλυτος ζῶν· ὁ δὲ Ἰακώβ εἰς τὰ πρόβατα, ἵνα πληρωθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένον· « οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ ».

3 νεώτερον *TU* : νεώτε. — 5 φαγῶν *TU* : φαγόν. — 8 εὐλογήσῃ < σε > *TU* : εὐλογήσει. — 9 προετύπου *TU* : -ἐτύπη. — 11 πεδίον *TU* : παιδίον. — 13 εἰ μὴ *TU* : εἰμι.

არა საწმენდებოთა განმარტლებად. არამედ დუაწლისა და მახვლისა თვისისა მღვსავ და განდგომილისა მეფისა გამომწევაჲ. ვითარცა იგი მღვემან ჰქრქა მათ. ვითარმედ მახვლ შენდა სიქადული შენი .:

და რებეკა ჰქრქა თვისსა მას ძესა მწმემსა. აჲა მეხმედა T 288 a მამისა
5 შენისაჲ. რამეთუ გტყვოდა ესავს ძმასა შენსა. მინადირე მე ნადირი და მიქმენ ჭამადი და ვჭამე და გაკურთხე შენ წინაშე ოჯღისა : აწ ისმინე შვილო სიტყუათა ჩემთაჲ და მივედ სამწყსოდ და მომგუარენ მე ორნი თიკანნი ჩხვლნი და შეენიერნი და უქმნე ჭამადებო მის გან. ვითარცა უყუარს მამასა შენსა. და მიუყვარ მამასა შენსა. რაჲთა ჭამელ და გაკურთხელ შენ უწინარეს სიკუდილისა
10 თვისსა:.

რებეკა ხანს ეკლებისა ითქუმის. რამელი წინადაწარ გამთახინებდა ყოფად-
თა მათ თვს უმწმემესოთა მით ძითა. ჰქრქა მას, მივედ სამწყსოდ და მომარტუენ
მე ორნი თიკანნი ჩხვლნი და შეენიერნი : ესავს ველად წარავლინებს. რევათუ
სოდველსა შინა მწმომბასა გამთაცხადებს. ხელე იაკობი სამწყსოდ. რაჲთა
15 ადგნულელს თქემული იგი ოჯღისა მიერ. ვითარმედ არა ვიდრე მოვლინებულ
ვარ გარნა ცხვართა მათ ხელე წარწყმედულთა ხანლისა ისრამლისათა .:

3 ვითარმედ : om. T. — 6 ვჭამე და : 2^a manu in margine J. — 8 და შეენიერნი : om. T. — post შენსა : linea una eras. J. — 11 ante რებეკა add. რამეთუ J. — ხანს : ხანე J. — 12 მას : მან J. — 14 სოდველსა : სუფევაჲ T. — 16 ხელე : om. T.

2 მღვსავ : ყარძელ AG. — მეფისა : add. ჯერ AG. — მღვემან : add. ჯსლ A. — 3 შენდა : om. AG. — 4 ჰქრქა : add. ვმარერ AG. — 5 გტყვოდა : ჯაასერ () ჯაასერ AG. — მინადირე : მერ AG. — 6-7 სიტყუათა ჩემთაჲ : ძაქსი ჩმონ AG. — 7 მომგუარენ : ან () ანორ AG. — 8 ჭამადებო : add. ჯაერ გნ AG. — მამასა შენსა : om. AG. — 9 მიუყვარ : მოძგეს AG. — შენ : add. ჯაერ გნ AG. — 11 ითქუმის : მერს AG. — გამთახინებდა :

être justifié par la foi, mais, se glorifiant en la guerre et l'épée, demander un roi (qui sera) son tyran ¹ (34); comme Moïse, lui aussi, (le) lui disait : « ... et l'épée est ce dont tu te glorifies ² » (35).

« Or Rébecca dit à Jacob, son fils cadet : « Voici que je viens d'entendre ton père parlant à Esaü, ton frère, et (lui) disant : « Apporte-moi de ta chasse, et fais-moi un plat, et, après avoir mangé, je te bénirai devant le Seigneur. » Maintenant donc, écoute ma voix, mon enfant, et, t'en étant allé (au parc) des brebis, prends-moi de là-bas deux petits boucs (36), tendres et beaux; et j'en ferai un plat pour ton père, comme il (l')aime, et tu (le) porteras à ton père, et il (en) mangera; pour que ton père te bénisse avant qu'il ne meure ³. »

D'une part, donc, Rébecca, porte-image de l'Église, préfigurait (là) déjà l'avenir qui devait se réaliser par son fils cadet. Car elle lui dit : « T'en étant allé (au parc) des brebis, prends-moi de là-bas deux petits boucs, tendres et beaux ⁴. » Esaü, lui, est envoyé dans la plaine comme vivant en étranger (37) dans le monde; mais Jacob (est envoyé) (au parc) des brebis, pour que s'accomplisse ce qui a été dit par le Seigneur : « Je n'ai été envoyé qu'aux brebis perdues de la Maison d'Israël ⁵ ».

1. 1 Sam. 8.9-20. — 2. Dt. 33.29. — 3. Gen. 27.6-10. — 4. Gen. 27.9. — 5. Mt. 15.24.

և սրով պարծել, և զընդդիմադարձ թագաւորն իւր ընտրել, որպէս և Մովսէսն իսկ ասաց առ նոսա՝ եթէ սուր պարծանք քո :

Եւ Ռեբեկայ ասաց ցՅակոբ ցորդին իւր ցկրսեր. ահաւասիկ ես լուսչ ի հաւրէ քումէ, զի խաւսէր ընդ Եսաւայ եղբաւր քո, եւ ասէր՝ բեր ինձ որս < և արա ինձ կերակուր եւ կերայց և աւրհնեցից > զբեզ առաջի տեսուն. արդ այժմ որդեակ՝ լուր 5 ձայնի իմում, եւ երթեալ ի խաշն՝ առ ինձ անտի ուլս երկուս փափուկս եւ զեղեցիկս, եւ արարից զնոսա կերակուր հաւր քո որպէս սիրէ. եւ մուծցես առաջի հաւր քո, զի կերիցէ եւ աւրհնեսցէ զբեզ հայր քո յառաջ բան զմեռանել :

Ռեբեկկա պատկեր բերէ զեկեղեցուոյ, որ յառաջ կերպարանէր զլինելոցն կատարել կրտսեր որդւովն իւրով : Ասէ ցնա. երթեալ ի խաշն՝ առ ինձ անտի երկուս ուլս փափ- 10 < ուկս և > զեղեցիկս : Եսաւ ի դաշտ առաքի, որպէս թէ յաշխարհի զպանդուխտն ինդրիցէ. իսկ Յակոբ ի խաշն՝ զի կատարեսցի ասացեալն 313 ի տեսունէ՝ եթէ ոչ ուրեք առաքեսցայ՝ բայց միայն առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայելի :

1 ընտրել (leg. խնդրել ?) : αἰτεῖσθαι (34). — 2 նոսա : αὐτόν. — եթէ : add. καί. — 4-5 < և... աւրհնեցից > : primum այլաբն deinde per correctionem այլաբնհից. — 5 զբեզ : inter lineas. — 7 զի : καί. — 8 և : ἕπως. — զբեզ : om. M. — 9 Ռեբեկկա : add. οὖν. — որ : add. ἡδῆ. — 10 ասէ : add. γάρ. — 11-12 որպէս թէ յաշխարհի զպանդուխտն ինդրիցէ : ὥς ἐν κόσμῳ προσήλυτος ζῶν (37).

կերպարանէր AG. — 11-12 ցօցցաձտա : զլինելոցն կատարել AG. — 12 մօմաճտջցն : առ () անտի AG. — 13 ֆաճաջլոնցն : առաքի AG. — 14 ցամաջնցն : ինդրիցէ չօն (37).

Τὸ δὲ εἰπεῖν αὐτὴν, « λάβε μοι ἐκεῖθεν δύο ἐρίφους ἀπαλούς καὶ καλοὺς » ἔδειξεν τὰς 124^β δύο κλησεις, τὰς διὰ τοῦ εὐαγγελίου γεγενημένας· ἔριφοι μὲν ὄντες ἀπ' ἀρχῆς, ἐπειδὴ πάντες ἦμεν ἁμαρτωλοὶ, ἀπαλοὶ δὲ καὶ καλοὶ διὰ ὑπακοῆς γινόμεθα τῇ ἐν Χριστῷ πίστει δικαιοῦμενοι, μηκέτι ὡς ἔριφοι κρινόμενοι, ἀλλ' ὡς πρόβατα εἰς « ὄσμην εὐωδίας » θυσία 5 καθαροῦ [16] θεῷ προσφερόμενοι, < καὶ εἰς τροφήν πνευματικὴν τῷ λόγῳ ἐξηρητισμένοι > ὅς διὰ τοῦ εὐαγγελίου τὰ ὅμοια ἐπιτελῶν ἔλεγεν τοῖς μαθηταῖς· « ἐγὼ βρωσὶν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε ».

V. « Εἶπεν δὲ Ἰακώβ πρὸς Ῥεβέκκαν τὴν μητέρα αὐτοῦ· ἔστιν ὁ ἀδελφός μου ἀνὴρ δασύς, ἐγὼ δὲ ἀνὴρ λεῖος, μήποτε ψηλαφήσῃ με ὁ πατήρ μου καὶ ἔσομαι ἐναντίον αὐτοῦ ὡς κατα- 10 φρονῶν καὶ ἐπάξω ἐπ' ἐμαυτὸν κατάραν καὶ οὐκ εὐλογίαν. » πῶς σαφῶς ἐνθάδε τὸ ἴδιον εὐλαβὲς ὁ Ἰακώβ 125^α ἐπέδειξεν. μαθὼν γὰρ τὸ γεγενημένον ὑπὸ τοῦ Χάμ, ὅς ἰδὼν γυμνωθέντα τὸν Νῶε κατεγέλασεν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ ἐπεσπάσατο ἐφ' αὐτὸν τὴν κατάραν,

1 τό : τῷ TU. — 2 γεγενημένας TU : γεγεννημένας. — ἔριφοι... ὄντες nos : ἐρίφους... ὄντας (38). — 5 < καὶ... ἐξηρητισμένοι > nos (40). — 9 ψηλαφήσῃ TU : ψαλαφήσει. — 11 μαθὼν TU : μαθόν. — ὅς TU : ὡς.

და რომელ იგი ჰრქუა მას. ვითარმედ მომკუ T 288 b არენ მე ორნი თიკანნი ჩხვლნი და შუენიერნი. გზუენებს ორსა მას წოდებასა სახარებისასა. რომელნი ეხე დასაბამითგან ვითარცა თიკანნი ვიყვენით. რამეთუ ყოველნივე ცოდვასა ქუემს ვიყვენით. ჩხვლ და შუენიერ აწ ვიქმნებით მოღჩილებითა ქრისტეს 5 მიმართ სარწმუნოვებითა განმართლებულ : ამიერთგან არა ვითარცა თიკან-ნი შერანხილ ვართ. არამედ ვითარცა ცხვარნი სულნელად მსხუერპლად წმიდად დმრთისა მიმართ შვიწირვით და გამოწრდითა სულიერისა მის სიტყ-ყსა მიმართ განვმტკიცებით. რომელ იგი სახარებასა შინა მსგავსსა მას აღ-ასრულებდა მოწაფეთა მიმართ. რამეთუ გტყოდა. ვითარმედ მე ჰამადი იგი 10 მაქუს. რომელ თქუენ არა უწყით :

და იაკობ ე J 175^რ ტყოდა რებეკას დედასა თვსსა. ვითარმედ არს ძამა ჩემი მატყიერ და მე ვაგი წყრტუ ვარ : ნუ უკუე მრევდეს ძამა ჩემი. და ვიბოვლ მის წინაშე ვითარცა შურაცხის-მყოფელი და მოვიკრიბლ თავისა ჩემისა წყევამ და არა კურთხევამ : ჰხედავა რამეთუ განცხადებულად თვსი იგი მოშიშებამ 15 იაკობ გამოაჩინა : T 289 a მეცნიერ ყოფილ საქმეთა მათ ქამისთა. რომელ იხილა შიშულდამ იგი ნოვესი მამისა თვსისამ და განიცივნა. რომლისა თვსცა დაიკრიბა თავსა თვსსა ზედა წყევამ იგი. შეეშინა იაკობსცა. ნუ უკუე ვითარცა

2 სახარებისასა : 2^a manu in margine J. — 14 ჰხედავა : ხედავა J. — 17 შეეშინა : შიშინა T. — იაკობსცა : იაკობცა T.

1 მომკუარენ : an () anoi AG. — 2 გზუენებს : ხეყე AG. — სახარებისასა : გასთარანასს ხელაღ AG. — 3 ვითარცა : om. AG. — 3-4 ცოდვასა ქუემს : ძეღათორე AG. — 6 სულნელად : add. L A. — 7-8 და... განვმტკიცებით : L ქ ცერაქორ ზოფხორ რანქნ ჯათათხეღე A om. M. — 9 მოწაფეთა... გტყოდა : ასელიქ ყაჯაქეროსს AG. — 11 არს :

D'autre part, du fait qu'elle a dit : « Prends-moi de là-bas deux petits boucs, tendres et beaux¹ », elle a indiqué (par là) les deux appels qui, de fait, se trouvent avoir été adressés par l'Évangile. D'une part, étant des boucs à l'origine (38), puisque tous nous étions pécheurs, nous devenons d'autre part, par l'obéissance, tendres et beaux (39), justifiés par la foi dans le Christ, non plus comme des boucs condamnés², mais, comme des brebis, en sacrifice pur, en « odeur de suavité³ », offerts à Dieu < et constitués nourriture spirituelle pour le Verbe > (40) qui, au moyen de l'Évangile, donnant aux similitudes leur pleine réalisation, disait à ses disciples : « J'ai, moi, une nourriture à manger, que, vous, vous ne connaissez pas⁴ ».

Mais Jacob dit à Rébecca sa mère : « Mon frère est (41) un homme velu, et moi, un homme sans poils. (Je crains) que mon père ne vienne à me palper, et j'aurai l'air (42) à ses yeux de le mépriser, et j'attirerai sur moi-même malédiction et non bénédiction⁵ ». Comme (43) clairement ici Jacob a bien montré sa propre piété! Car instruit de ce qui était arrivé par la faute de Cham, qui, ayant vu Noé nu, s'était moqué de la nudité de son père, et avait sur lui-même attiré la malédiction⁶, il se garda bien d'aller risquer lui aussi (44) de passer pour quel-

1. Gen. 27.9. — 2. Mt. 25.32. — 3. Gen. 8.21. — 4. Jean 4.32. — 5. Gen. 27.11-12. — 6. Gen. 9.22, 25.

Եւ զի ասաց ցնա. առ ինձ անտի երկուս ուլս փափ < ուլս > եւ գեղեցիկս՝ եցոյց գերկուս կոչմունսն զաւետարանան եղեալ. որք ի սկզբանէ ուլքն եաք վասն զի ամենեքեան մեղաւորք եաք, փափուկք եւ գեղեցիկք այժմ լինիմք լսելով, Քրիստոսի հաւատովք արդարացեալ՝ ոչ եւս այտուհետեւ իբրեւ ուլք համարիմք, այլ իբրեւ ոչխարք հոտ անոյշ եւ զոհ սուրբ՝ աստուծոյ մատչիմք, եւ ի կերակուր հոգեւոր բանին⁵ հաստատեալք, որ եւ յաւետարանին նմանագոյնսն կատարէր, ասելով ցաշակերտսն՝ եթե ես կերակուր ունիմ, զոր զուք ոչ զիտէք :

Եւ Յակոբ ասաց ցՌեբեկկա՝ ցմայր իւր, եթե < է > եղբայրն իմ այր թաւ, եւ ես այր լերկ. գուցէ շաշափիցէ զիս հայր իմ, եւ գտայց ես առաջի նորա իբրեւ արհամարհող, եւ ածից ի վերայ իմ անէժս՝ եւ ոչ աւրհնութիւն : Տեսանես՝ զի յայտնապէս¹⁰ աստ զիւր երկիրդաժութիւնն Յակոբ եցոյց, ուսեալ գեղեալսն ի Քամայ, որ ետես զմերկութիւնն Նոյի, եւ ծիծաղեցաւ զմերկութեամբ հաւր իւրոյ, վասն որոյ՝ եւ ած ի

1 ցնա : αὐτήν. — 2 որք ի սկզբանէ ուլքն եաք : ἔριφοι μὲν ὄντες ἀπ' ἀρχῆς nos ἐρίφους μὲν ὄντας ἀπ' ἀρχῆς M (38). — 3 այժմ : om. G. — 5 և զոհ սուրբ : θυσία καθαρῆ. — 5-6 և ի ... հաստատեալք : om. M (40). — 6 ցաշակերտսն : εν inter lineas. — 7 ունիմ : add. φαγῆν. — 8 < է > : (41). — 9 գտայց : ἔσομαι. — 10 տեսանես զի : πῶς. — 11 ուսեալ [զուսեալ, del. Գ.] : add. γὰρ. — 12 վասն որոյ : om. G.

om. V. — Բցթօ : add. այր AG. — 12 ցած : om. AG. — 13 մոջօջծօժօ : ածից AG. — 14 ցանցնաճճճճ : add. աստ AG. — 16 Յամօն տշնօն : om. AG. — ցանցօնն : add. զմերկութեամբ հաւր իւրոյ AG. — 17 ճօջծօժօ : ած AG.

εὐλαβήθη μήποτε καὶ αὐτὸς ὡς ἐκπειράζων τὸν ἑαυτοῦ πατέρα νομισθῆ καὶ ὑπὸ κατάραν πέση· ἦν δὲ καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον ἀληθές, ὅτι μὲν « Ἡσαῦ ὁ ἀδελφός μου ἔστιν ἀνὴρ δασύς », τοῦτ' ἔστιν ἀμαρτωλός, « ἐγὼ δὲ ἀνὴρ λεῖος », ὥπερ δέικνυται τὸ ἄσπιλον καὶ ἀναμάρτητον τῆς σαρκὸς τοῦ κυρίου. ἀλλ' ἐπειδὴ μὴ ἔδει ἐπὶ ἐτέρου ἐπιτελεῖσθαι τὰ 5 μυστήρια, φησὶν πρὸς αὐτόν· « ἐπ' ἐμὲ ἡ κατάρα σου τέκνον, μόνον ὑπάκουσον τῆς ἐμῆς φωνῆς καὶ πορευθεὶς ἔνεγκέ μοι ».

Ε. Καὶ γὰρ ἔστιν ἐπιγινῶναι τὸ εἶρη 125³ μένον ὑπὸ τῆς Ῥεβέκκας πάλαι, νῦν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν πεπληρωμένον. τὸ γὰρ « ἐπ' ἐμὲ ἡ κατάρα σου τέκνον », τοῦτο δηλοῖ, ὅπερ νῦν τινες βλασφημοῦντες τὴν ἐκκλησίαν ὀνειδίζουσιν ὡς σεβομένην τὸν ἐσταυρωμένον, κατάραν ἡμῶν 10 καὶ ὄνειδος κατὰ ταῦτα ἐπιφέροντες. τὸ γὰρ πάθος τοῦ κυρίου τοῖς μὲν ἀπίστοις νομίζεται κατάρα, τοῖς δὲ πιστεύουσιν « ζωὴ καὶ εἰρήνη ». καὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος λέγει· « Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα », ὅπερ ἐπεπλήρωσεν ὁ

1 ἐκπειράζων *TU* : -ράζων. — 3 ὥπερ *We* : ὅπερ. — 8 πεπληρωμένον *TU* : πληρωμένον. — 9 σεβομένην *TU* : σεβομένη. — 10 κατὰ *TU* : καί. — νομίζεται *TU* : νομίζετε.

გამომცემელი მამისა თახისა იძვოვს და წყევასა ქუეშე იყოს : იყო მის-მიერნი იგიცა თქუებული მართლ. ვითარმედ არს ესავი ძმაჲ ჩემი მატყიერ. რომელი ითქუმის ცოდვილ. და მე ვავი წყრტვ. რომელი გამთაჩინებს შეუგინებელს და უბიწვს გორცთა მათ ქრისტესთა : არამედ ვერამთ ეგებოდა სხვთ რამთმე 5 აღბრულებად ზრახვისა მისი. ჰრქუა. ჩემ ზედა იყავნ წყევამ იგი შვილღ. ვარნა ისმინე ჩემი და მივედ. და მომართუენ .:

და არს გულის-გმის-საყოფელ თქუებული იგი რებეკას მიერ წინადაწარ. აწ ეკლესიათა მიერ აღებრულების : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ ჩემ ზედა იყავნ წყევამ იგი შვილღ. ამას მღვთასწავებს. ვითარცა აწ რომელნიმე აყუ- 10 ედრებენ და შეურაცხ-ჰყოფენ ეკლესიათა. და იტყვან. ვითარმედ ჯუარ-ცუ-მულსა მას ვჰმსახურებთ. T 289 b წყევამ და შეურაცხის-ყოფამ ჩუენდამღ ესე არს : რამეთუ ვნებანი იგი ოვფლისანი ურწმუნეთა თვს წყევა არს. ხელღ მღრწმუნეთა თვს ცხდრება და მშვდობა. რამეთუ მღციქული იგიცა იტყვს. ქრისტემან გამოვცხსნა ჩუენ წყევისა გან შჯულისაჲსა. თავს-იდვა ჩუენ თვს

1-2 მის-მიერნი იგიცა : მის-მიერიცა იგი J. — 3 წყრტვ : წყრტუ J. — 4 რამთმე : რამმე J. — 5 ზრახვისა მისი : ზრახვისაჲ მის J. — 7 არს : om. T. — 9 შვილღ : om. J. — ვითარცა : add. იგი J. — 11 ჩუენდამღ : ჩემდამღ J. — 13 თვს : om. J.

1 იძვოვს : *ერსხუი* ნომისწ. — იყოვს : *ანსუი* AG. — 2 ჩემი : add. *აყრ* AG. — 3-4 შეუგინებელს და უბიწვს : *განსაღო ლ გალანყ მნყაყ* AG. — 4 ეგებოდა : *აყარო ლრ* AG. — 5 ზრახვისა მისი : *ელორჯორღნ* A τὰ μυστήρια G. — იყავნ : om. AG. — იგი : add. *pn* AG. — 6 ჩემი : *ჯაქჩი ჩმიღ* AG. — 7 არს გულის-გმის-საყოფელ : *ჲ ჩმანსლ* AG. — 8 აღებრულების : *ლათარსლ* πεპληρωμένον — 9 იყავნ : om. AG. — იგი : add. *pn* AG. — შვილღ :

qu'un essayant de tromper son propre père et de tomber sous une malédiction. Par ailleurs ce qui est dit (là) par lui était vrai aussi, savoir : « Esaü mon frère, lui, est un homme velu », c'est-à-dire pécheur, « mais je suis, moi, un homme sans poils », par où est montré (le caractère) qu'a la chair du Seigneur d'être sans tache et sans péché. Mais puisqu'il ne fallait pas que les mystères, sur un autre (que le Seigneur? Jacob?), s'accomplissent (45), (Rébecca) lui dit (46) : « Sur moi (soit) ta malédiction, mon enfant (47); sois seulement docile à ma voix, et va, apporte-moi! ¹ »

Car on peut reconnaître que ce qui, jadis, a été dit par Rébecca s'est maintenant accompli sur l'Église. Car : « Sur moi (soit) ta malédiction, mon enfant », cela rend manifeste ce que précisément certains maintenant, en leurs blasphèmes, reprochent outrageusement à l'Église, de vénérer le Crucifié, ajoutant à ce sujet contre nous malédiction et outrage (48). Car (49) la Passion du Seigneur est, d'un côté, pour les infidèles, réputée malédiction, de l'autre, pour les fidèles, « vie et paix ² ». Et, en effet, l'apôtre dit : « Le Christ nous a rachetés de la malédiction de la Loi, s'étant fait malédiction pour nous ³ », ce qu'a précisément

1. Gen. 27.13. — 2. Rom. 8.6. — 3. Gal. 3.13.

վերայ իւր զանէծան : Երկեաւ եւ Յակոբ, զի մի իբրեւ փորձիչ հաւրն իւրում երեւեսցի, եւ ընդ անիծիւք անկցի : Էր եւ ի նմանէ ասացեալն արդար՝ եթե Եսաւ եղբայր իմ այր թաւ է, այսինքն մեղաւոր, եւ ես այր լերկ, որ երեւեսցուցանէ զանաղտ եւ զառանց մեղաց մարմինն տեառն : Այլ վասն զի չէր պարտ այլով իւրք կատարել զխորհուրդն, ասէ. չիս անէծքն քո՝ որդեակ իմ. միայն լուր ձայնի իմում, եւ երթեալ՝ բեր ինձ : ⁵

Եւ է իմանալ զասացեալն ի Ռեբեկկայ չառաջ, այժմ եկեղեցի կատարել : Եւ զասելն. չիս անէծքն քո, զայս նշանակէ, 314 որպէս այժմ ոմանք հայհոյեն զեկեղեցի եւ նախատեն, ասելով՝ եթե զխաչելեալն պաշտէ, անէծս և նախատինս մեզ զայս համարելով : Այլ չարչարանքն տեառն անհաւատից համարեալ են անէծք, իսկ հաւատացելոց՝ կեանք եւ խաղաղութիւն, քանզի եւ առաքեալ ասէ. Քրիստոս զմեզ զնեաց յանիծից ¹⁰ աւրինացն, եղեալ վասն մեր անէծք : Որպէս կատարեաց փրկիչն մեր այժմ, զմարմնովն

1 և Յակոբ : καὶ αὐτός post զի մի. — երեւեսցի : νομισθῆ. — 2 անկցի : կ corr. γ. — 3 որ : ὅπερ We ὅπερ M. — 5 ասէ : add. πρὸς αὐτόν. — 6 և 1° : add. γάρ. — ի Ռեբեկկայ : յՌեբեկկայ, կ 2° inter lineas. — 7 քո : add. τέκνον. — որպէս : ὅπερ. — 9 այլ : γάρ. — 11 որպէս : ὅπερ (50).

om. A. — 11 Յիմնանջոյծտ : պաշտէ AG. — 11-12 հցցնա... սԾԵ 1° : անէծս և նախատինս մեզ զայս համարելով AG. — 12 սԾԵ 2° : համարեալ են AG. — 14 Յամոցցննն : զնեաց AG.

σωτήρ νῦν διὰ τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ ξύλου θάνατον < ἀνθρώπου > ἀναδεξάμενος, ἵνα διὰ τῆς ἰδίας ὑπακοῆς ἀναλύσῃ τὴν τοῦ Ἀδὰμ ἐν τῷ νόμῳ κειμένην κατάραν, τὸ « γῆ εἶ < καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ > ».

126^a [17] VI. « Λαβοῦσα οὖν ἡ Ῥεβέκκα τὴν στολὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τοῦ πρεσβυτέρου 5 τὴν καλὴν ἐνέδυσεν τὸν υἱὸν αὐτῆς Ἰακώβ καὶ τὰ δέρματα τῶν ἐρίφων περιέθηκεν περὶ τοὺς βραχίονας αὐτοῦ ».

Τὸ μὲν ἐνδύσασθαι αὐτὸν τὴν στολὴν, σημαίνει ὡς ἔμελλεν ὁ λόγος τὴν σάρκα ἐνδύσεσθαι, τὸ δὲ περιθεῖναι τὰ δέρματα τῶν ἐρίφων περὶ τοὺς βραχίονας αὐτοῦ, δηλοῖ ὅτι τὰς πάντων ἡμῶν ἁμαρτίας αὐτὸς ἀνέλαβεν, ἐν τῷ σταυρῷ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς βραχίονας 10 ἐκπετάσας. ὡς καὶ Ἡσαΐας εἶρηκεν « αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἦρεν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν ».

Τὸ δὲ εἰπεῖν τὸν Ἰακώβ τῷ πατρὶ « πεποίηκα καθ' ἃ ἐλάλησάς μοι », σημαίνει τὴν αἰετὸς τοῦ λόγου πρὸς τὸν πατέρα 126^b ὑπακοήν. ὡς καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ λέγει « ἐποίησα καθ' ἃ ἐνετείλατό μοι ».

1 < ἀνθρώπου > nos (51). — 2 νόμῳ nos : κόσμῳ (52). — εἶ TU : ἦν. — 2-3 < καὶ... ἀπελεύσῃ > TU. — 7 μὲν nos : οὖν (53). — ἐνδύσασθαι TU : -ύσσασθε. — 12 τὴν αἰετὸς nos : τὴν TU τίνα ἢ M. — 13-14 καθ' ἃ ἐνετείλατο TU : καὶ ἐνετείλω.

წყევამ იგი. ვითარცა ადასრულა აწ ქრისტემან. გორცითა თხზითა ვაცთა სიკუდილი ჯუარსა მას ზედა თავს-იდვა. რადთა თხზითა მით დამდაბლებითა განგხნებს წყევანი იგი შჯულისანი. რომელ ადამის ზედა იყვნეს. რამეთუ ჰრქუა. მიწამ იყავ. და მიწადცა მიხვდე .:

5 და მიიღო რებეკა სამოხელი იგი პატიოსანი მისა მისისა პირმშობსა მუენიერი. შთაგუა იავობს ძესა თხსა და ტყავნი იგი თიკნისანი გარდააგუნა მკლავთა მისთა .:

შთაგუმასა მას სამოხლისასა მოგუასწავებს სიტყუასა მას. რომელი იგი განმზადებულ იყო შთაგუმად გო J 175^v რცთა. ხლოდ შთაგუმად იგი თიკნი- 10 ერთამ მათ მკლავთა მისთა მოგუასწავებს ჩუენ ყოველთა ცოდვათა მოტევებასა ზედა ჯუარსა მას გელთა განპყრობითა. T 290 a ვითარცა იტყვს ესაია. მან ცოდვანი ჩუენნი თავს-ისხნა და უშჯულღვებანი ჩუენნი იტვრთნა .:

და რომელ იგი ჰრქუა იავობ მამასა თხსსა. ვქმენ ვითარცა მიბრძანე მე. მოგუასწავებს მარადის სიტყვსა მის დამორჩილებასა მამისა თხსისა მიმართ. 15 ვითარცა ეზეკიელ იტყვს. ვყავ რადცა მიბრძანე მე .:

1 ვაცთა : add. თხს T 2^a manu inter lineas J. — 2-3 განგხნებს : განჰგხნებს J. — 6 ტყავნი იგი თიკნისანი : თიკნიერნი იგი J. — 8 რომელი : რომელ J. — 9 იყო : არს J. — 11 განპყრობითა : აპყრობითა J. — 12 უშჯულღვებანი : ურჩულღვებანი T.

1 ქრისტემან : ქრქქნ [ძერ A] AG. — ვაცთა : ძარყო A om. M. — 2 დამდაბლებითა : ზნაყანრქიქნ AG. — 3 შჯულისანი : კარქნან A ἔნ τῷ κόσμῳ M. — რამეთუ ჰრქუა : ხრქნ

accompli maintenant le Sauveur (50) ayant, grâce à son corps, pris sur soi, sur le bois, la mort < de l'homme > (51), afin, par sa propre obéissance, d'abolir la malédiction d'Adam couchée dans la 'Loi' (52), savoir : « Tu es terre et en terre tu retourneras ¹ ».

« Rébecca donc, ayant pris la robe de son fils aîné, la plus belle, en revêtit son fils Jacob et mit autour de ses bras les peaux des petits boucs ² ».

'D'une part' (53), le fait de le revêtir de la robe signifie que le Verbe devait revêtir la chair; d'autre part, le fait de mettre les peaux des petits boucs autour de ses bras montre qu'il a pris lui-même sur soi les péchés de nous tous, une fois qu'il eut étendu sur la croix ses mains et ses bras, comme Isaïe lui aussi l'a dit : « Lui-même a pris sur lui nos péchés et s'est chargé de nos maladies ³ ».

Le fait par ailleurs que Jacob dise à son père : « J'ai fait une à une les choses que tu m'avais dit de faire ⁴ » signifie l'obéissance où le Verbe se tenait jour à jour (54) vis-à-vis de son Père; comme aussi bien dans Ezéchiel il dit : « Je fis une à une les choses qu'il m'avait ordonné de faire ⁵ ».

1. Gen. 3.19. — 2. Gen. 27.15-16. — 3. Is. 53.4-5. — 4. Gen. 27.19. — 5. Ézéchi. 12.7.

զմարդոյ մահ ի վաչտին յանձն առեալ, զի իւրով հնազանդելովն լուծցէ որ յարէնսն ի վերայ Ադամայ անէծքն եին՝ եթե հող ես եւ ի հող դարձցիս :

Եւ առեալ Ռեբեկայի զպատմուճանն որդւոյ իւրոյ զանդրանկան զգեղեցիկն, զգեցոյց զՅակոբ՝ զորդի իւր, եւ զմորթիս ուլոցն արկանէր զբազկաւք նորա :

Զգեցուցանել զպատմուճանն՝ նշանակէ զբանին, որպէս հանդերձեալ էր զմար- 5 մինն զգենուլ : Իսկ շուրջ արկանել զմորթիս ուլոցն զբազկաւքն նորա՝ նշանակէ զամենեցուն մեր զմեզս առնուլ, ի վերայ խաչին զձեռս եւ զբազուկս տարածեալ, որպէս եւ Յսաի ասաց. նա զմեզս մեր առ, եւ զհիւանդութիւնս եբարձ :

Եւ զասնին Յակոբայ հարն իւրում՝ եթե արարի որպէս խաւսեցար ընդ իս, նշանակէ զհանապազ բանին հլութիւն առ հայրն, որպէս եւ յԵգեկիէլ ասէ. արարի 10 որպէս եւ հրամայեցեր ինձ :

1 զմարդոյ : om. M (51). — յարէնսն : ἐν τῷ κόσμῳ (52). — 2 հող 1° nos : ի հող. — և ի հող դարձցիս : om. M. — 3 և : οὖν. — 5 զգեցուցանել : τὸ [μὲν nos οὖν M] ἐνδύσασθαι αὐτόν (53). — զբանին : ὁ λόγος post հանդերձեալ էր. — որպէս : պէս inter lineas. — 10 զհանապազ : τὴν ἀεὶ nos τὴν TU τὶνα ἢ M (54). — յԵգեկիէլ nos : Եգեկիէլ.

տօ. — 5 մաթուսան : om. AG. — 6 քաճառքն : արկանէր A. — 8 եօթյոցն մս : զբանին A ὁ λόγος G post օցա. — թաղանթ : որպէս AG. — 9 թաղանթ : add. զմորթիս AG. — 10 մաթուսան : առնուլ AG. — 11 քաճառքն : add. և զբազուկս AG. — 12 քաճառքն : զհիւանդութիւնս AG. — 13 մաթուսան : խաւսեցար AG. — 15 քաճառքն : Եգեկիէլ V ἐν τῷ 'Ιεζαիήλ G. — թաղանթ : որպէս καθ' ἄ.

Εἶπεν δὲ αὐτῷ Ἰσαάκ· « τίς εἶ σὺ; ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ εἰμι ὁ υἱός σου ὁ πρωτότοκος Ἡσαΰ ». οὐχ ὡς ἀγνοῶν ὁ προφήτης ἐπερωτᾷ τὸν Ἰακώβ· ἐνορᾷ γὰρ πνευματικῶς τὰ γινόμενα. οὐ γὰρ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ἐπερωτῶν τοὺς Γαδωνίτας ἠγνῶει τὸ ὑπ' αὐτῶν τετεχνασμένον πανούργευμα, ἀλλὰ εἰδότης συνεχῶρει, ἵνα τὰ ἔθνη εἰς Ἰησοῦν καὶ εἰς Ἰησοῦν μετανοοῦντα καὶ 5 πιστεῦντα σωθῆ. οὕτως οὖν καὶ ἐνθάδε νοεῖν χρῆ.

« Ἐγγισόν μοι, φησίν, καὶ ψηλαφήσω σε τέκνον, εἰ σὺ εἶ ὁ υἱός μου Ἡσαΰ ἢ οὐ. καὶ ἠγγισεν πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ ψηλαφήσας ἔφη· ἢ μὲν φωνὴ φωνῆ Ἰακώβ, αἰ δὲ χεῖρες χεῖρες Ἡσαΰ ».

ζ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐν τῷ Ἰακώβ τὰ μυστήρια προτυπῶν 127^a καὶ φωνῆ 10 ἐγένετο τῶν προφητῶν, αὐτὸς ἐν αὐτοῖς προφαίνων τὰ μέλλοντα. αἰ δὲ χεῖρες αὐτοῦ ἐγενήθησαν « χεῖρες Ἡσαΰ »· διὰ γὰρ τὰς τοῦ λαοῦ ἀμαρτίας τῷ θανάτῳ παρεδόθη.

2 ἐνορᾷ nos : ἐροτά (56). — πνευματικῶς TU : πνευματικός. — 3 τετεχνασμένον TU : ἐτεχνασμένον. — 4 εἰδότης nos : ἐν δόλω (56). — ἔθνη εἰς Ἰησοῦν καὶ εἰς Ἰησοῦν nos : ἐν θεῷ Ἰησοῦ (56). — 9 ζ. Τοῦτο σημαίνει TU : τοῦτο σημενῆ. ζ. — ὅτι nos : γὰρ TU om. M (57).

და ჰრქუა მას ისაკ. ვინ ხარ შენ. და მან ჰრქუა. მე ვარ ძმ იგი შენი პირმ-
 შლად : არა თუ უმეცრეებით რას ჰკითხვიდა წინამხწარმეტყუელი იგი იაკობს.
 არამედ რამეთუ ჰხედვიდა სულიერთა მათ ყოფადთა : არცა ისუ ნავესმან.
 რომელი გაბოღნელთა ჰკითხვიდა. უწყოდა მათი. რომელ მათ გან მანქანებით
 5 სიბღრღტენი ყოფად იყვნეს : არამედ მეცნიერებითა მიუშუებდა. რადთა ნათე-
 სავსა მას ისუ ნავესსა ჰრწმენეს და ცხოვრდეს : ეგრეცა აქა ჯერ არს გულის-
 გმის-ყოფად :

რამეთუ იტყვს. მომეახლე მე და ვიხილო შენ. შვილო ჩემო. უკუეთუ შენ
 ხარ ესავ ძმ ჩემი ანუ თუ არა : და ვითარცა მიეახლა. იწყო რევად და თქუა.
 10 გმად ესე გმად იაკობისი. ხოლო გელნი ესე გელნი ესა T 290 b ვისნი :.

ამას მოგუახსვენებს. რამეთუ სიტყუად იგი იაკობის მიმართ გამოაცხადებს
 ზრახვასა მას. რომელ იგი წინამხწარმეტყუელთა მიმართ და იგი მათ მიერ
 წინამხწარ გამოაცხადებდა ყოფადთა მათ თვს : ხოლო გელნი მისნი იქმნეს
 მსგავს გელთა ესავისთა. რამეთუ ერისა მის მეცოდებდათა თვს სიკუდილდ მიეცა :.

1 ჰრქუა 2° : add. მას T. — ძმ : მე J. — 3 ჰხედვიდა : ხედვიდა J. — 4 მათი : მათ
 2^a manu inter lineas J. — 9 ძმ : მე J. — 10 ხოლო : და J. — ესე გელნი : om. T. —
 14 მსგავს : მსგავსად J.

3 არამედ : om. AG. — ისუ : add. ირქინ A. — 4 უწყოდა : ჯჳსჳს AG. — 5 სიბღ-
 რღტენი ყოფად იყვნეს : ჯაროქრინს ქრინს AG. — 5-6 ნათესავსა... ცხოვრდეს : აჳჳჳ ἰ
 მხოლ ἰ ἰ მხოლს აჳჳჳჳჳჳ ἰ ჯაროთაჳჳჳჳ ἰ ჳჳჳჳ A τὰ ἐν θεῷ Ἰησοῦ μετανοοῦντα καὶ
 πιστεῦντα σωθῆ M (56). — 8 რამეთუ : om. AG. — ვიხილო : ჯარჯარჳჳჳ AG. — 9 იწყო :
 რევად : ჯარჯარჳჳჳ AG. — 10 ესე bis : om. A. — ხოლო : ἰ ძმ. — 11 იაკობის მიმართ
 om. V ἐν τῷ Ἰακώβ G. — გამოაცხადებს : ჯარჯარჳჳჳ ἰ ჳჳჳჳჳჳჳ AG. — 12 ზრახვასა :

Or Isaac lui dit (à Jacob) : « Qui es-tu? » Lui dit : « Je suis ton fils, ton premier-né Esau¹ » (55). Ce n'est pas parce qu'il ignore que le prophète interroge Jacob; car il « contemple » en leur signification spirituelle les événements. Josué, fils de Navé, interrogeant les Gabaonites², n'ignorait pas en effet ce qu'en leur fourberie ils tenaient machiné, mais « sciemment » il pardonnait, pour que « les Gentils » venant à repentance et croyant « en Josué et en Jésus » fussent sauvés. Ainsi, donc, ici aussi (dans la Genèse), faut-il entendre (56).

« Approche-toi de moi, dit (Isaac), et je te palperai, (mon) enfant, (pour voir) si tu es mon fils Esau, ou non ». Et il s'approcha de lui. Et lui, après l'avoir palpé, dit : « La voix, elle, est la voix de Jacob, mais les mains sont les mains d'Esau³ ».

Ceci signifie « que » (57) le Verbe, celui-là qui est en Jacob préfigurant les mystères, s'est fait aussi voix des prophètes, faisant lui-même en eux voir à l'avance l'avenir (58). Mais ses mains se sont faites « mains d'Esau », car, à cause des péchés du peuple, il fut livré à la mort.

1. Gen.27.18-19. — 2. Jos. 9.3-27. — 3. Gen. 27.21-22.

Եւ ասաց նմա Իսահակ. ո՞նք ես դու : Եւ նա ասաց. ես եմ որդինքս քո անդրանիկ :
Ոչ եթե անդիտութեամբ մարգարէն հարցանէր ցեակոր, քանզի տեսանէր հոգեպէս
զլինելոցն : Եւ ոչ Յեսու՝ որդին նաւեայ, որ ՂԳաբաւոնացիսն հարցանէր, չզիտէր որ
ի նոցանէն մենքեանայիւք չարութիւնն լինէր, այլ զիտելով թողացուցանէր, զի 315
ազգք ի Յեսու եւ ի Յիսուս ապաշխարեալ եւ հաւատացեալ կեցցեն. նոյնպէս եւ աստ 5
պարտ է իմանալ :

Մերձեաց առ իս' ասէ, եւ շաւղափեցից զքեզ՝ որդեակ, եթե դու ես Յսաւ որդի իմ,
եթե ոչ : Եւ մերձեցեալ ի նա՝ շաւղափեաց եւ ասէ. ձայն՝ ձայն Յակոբայ, եւ ձեռք՝
ձեռք Յսաւայ :

Զայս նշանակէ զի բանն < Յակոբան > յառաջագոյն զխորհուրդս կերպա- 10
րանեալ՝ ձայն մարգարէիցն եւ < ս եղեւ >. նա նորաւք յառաջ ցուցանէր զլինելոցն :
Իսկ ձեռք նորա եղեն ձեռք Յսաւայ, քանզի վասն ժողովրդեանն մեղաց մահու
մատնեցաւ :

1 անդրանիկ : add. 'Hcaũ. — 2-5 ոչ եթե... կեցցեն : (56). — 2 քանզի : ն inter lineas.
— տեսանէր : ενορᾱ nos εροτά M (56). — 3 զլինելոցն : τὰ γυνόμενα. — 4 զիտելով :
ειδότηας nos ἐν δόλω M (56) — 5 ազգք... Յիսուս : ε̄θη εις 'Iησοũν και εις 'Iησοũν nos ἐν θεῶ
'Iησοũ M (56). — ի 2° : inter lineas. — 4 3° : οũν και. — 10 զի : ὅτι nos γάρ TU om. M (57).
— 10-11 բանն... եղև : (58). — 10 յառաջագոյն [add. յանկոյց 2^a manu in margine] : praem.
ἐν τῷ 'Iακώβ (58). — զխորհուրդս [զխորհուրդն V] : τὰ μυστήρια (58).

զխորհուրդն V τὰ μυστήρια G. — ճամբը օջո : ձայն AG. — Բոնաւեճաճմեցճցլլլլլլա մոմատ :
մարգարէիցն [ἐγένετο G] AG (58). — 13 ցուցաւ մատ տչ : զլինելոցն AG. — 14 մեզոց :
om. AG.

VII. Φησὶν οὖν πρὸς αὐτόν· « ἔγγισόν μοι, [18] τέκνον, καὶ φίλησόν με. καὶ ἐγγίσας ἐφίλησεν αὐτόν. καὶ ὠσφράνθη τὴν ὀσμήν τῶν ἱματίων αὐτοῦ, καὶ ἠλόγησεν αὐτόν καὶ εἶπεν ». καὶ τοῦτο σαφῶς προμηνύων ὁ προφήτης, ὡς οὐδεὶς ἀνθρώπων στόμα ἄγιον προσοίσει πατρὶ ἢ μόνος ὁ πρωτότοκος ἐκ τῆς παρθένου γενόμενος < υἱός >. « ἐγὼ γὰρ φησιν εἰμι ὁ υἱός σου, 5 ὁ πρωτότοκος ». παραυτίκα γοῦν ἐπήνεγκεν τὴν εὐλογία ὁ προφήτης καὶ λέγει· « ἰδοὺ ὀσμή τῶν ἱματίων τοῦ υἱοῦ μου < ὡς > ὀσμή ἀγροῦ πλήρους, ὃν εὐλόγησε κύριος· καὶ δόξη σοι ὁ θεὸς 127³ ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς πλήθος σίτου καὶ οἴνου· καὶ δουλευσάτωσάν σοι < ἔθνη, καὶ προσκυνησοῦσιν σοι > ἄρχοντες, καὶ γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ προσκυνησοῦσιν σε οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου. ὁ καταράμενός σε ἐπικα- 10 τάρατος, ὁ δὲ εὐλογῶν σε εὐλογημένος ».

Εἰ μὲν οὖν νομίζει τις, τὴν εὐλογία ταύτην ἐπὶ τὸν Ἰακώβ γεγενῆσθαι, πεπλάνηται· οὐδὲν γὰρ τούτων συνέθη τῷ Ἰακώβ. εὐρίσκεται γὰρ πρῶτον μὲν ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ εἰκοσι

1 φίλησόν με *TU* : ψηλαφήσω σε. — ἐφίλησεν *TU* : ἐψηλάφησεν. — 3 προμηνύων *TU* : -νύων. — 4 < υἱός > *nos*. — 6 < ὡς > *nos* (59). — δόξη *TU* : δόση. — σοι *TU* : συ. — 8 < ἔθνη... σοι > *nos* (60). — 9 σου 2^ο *TU* : συ. — 11 εἰ *TU* : ἦ. — νομίζει *TU* : -ἴζη. — 12 οὐδὲν... τούτων *nos* : οὐδὲ... τοῦτο (61).

და ჰრქუა მას. მომეახლე და ამბოღს-მიყავ შვილო. და ვითარცა მიეახლა. ამბოღს-უყო მას და იყნოხს სული სამოღლისა მისისა და აკურთხს იგი. და ჰრქუა : ამის თჳს წინადაწარ განცხადებულად იტყვს წინადაწარმეტყუელი იგი. ვითარმედ არავინ კაცთაგანმან ამბოღს-უყო მამასა გარნა მხოლოდ-შობილ- 5 მან მან. რომელ ქალწულისა გან იშვა ძმ. რამეთუ იტყვს. მე ვარ ძმ იგი შენი პირმშობა : და. მუნთქუესვე იწყე წინადაწარმეტყუელმან მან ერთობით კურ-თხევისა მის თჳს. და თქუა. აჲა ესერა სულნელებდა სამოღლისა მისა ჩემისა ვითარცა სული აგარაკისა სავსისა. რომელ აკურთხს ოჯალმან : და ჰრქუა მას. მოგვიცინ შენ ღმერთმან გუარისა გან ცისა J 176³ ხა და სიპოხისა გან 10 ქუეყანისადა. სიმრ T 291a ავლს იფქლისა და ღვნისა : და გმონებდენ შენ ნათესავნი და თაყუანის-გვემდენ შენ გელმწიფენი. და იყო შენ უფალ ძმისა შენისა და თაყუანის-გვენ შენ ძეთა მამისა შენისათა : რომელმან გაკურთხოხს შენ კურ-თხელ იყავნ. და რომელმან გწყეოს შენ წყეულ იყავნ .:

ხოლო აწ ჰგონებდეს თუ ვინმე ვითარმედ კურთხევანი ესე იაკობის ზედა 15 იყვნეს სეთების. რამეთუ არარა ამათგანი იქმნა იაკობის ზედა. რამეთუ იბოვა შუვა-მდინარეთა ოც წელ მონად ლაბანისა და მერმე მან მამასა თჳსსა ესავს

1 მომეახლე : მომეახლო T. — მიეახლა : add. და J. — 5 ძმ bis : ძე J. — 6 მან : om. T. — 10 სიმრავლს : სიმრავლე J. — 11 თაყუანის-გვემდენ : თაყუანის-გვენ J. — გელმწიფენი : -მწიფეთა J. — 16 ესავს : add. თჳთ J.

2 სამოღლისა : ჯანღერძიყ AG. — 3 ამის თჳს : ლ გაყუ AG. — იტყვს : აღწარქე AG. — 4 ამბოღს-უყო : სორე ეზრან მათოსუე AG. — 4-5 შობილმან : ანღრანსიქნ AG. — 6-7

Il (Isaac) lui dit donc : « Approche-toi de moi, (mon) enfant, et baise-moi ». Et, s'étant approché, il (Jacob) le baisa. Et il (Isaac) sentit l'odeur de ses vêtements et le bénit et dit ¹ ». Et, ce disant, le prophète révèle clairement à l'avance que nul d'entre les hommes n'offrira au Père une bouche sainte, hormis, et seul, le < fils > (58bis) premier-né, né de la Vierge. « Je suis, dit en effet (Jacob), ton fils, le premier-né ² ». Aussitôt donc le prophète lui imposa sa bénédiction et dit : « Voici l'odeur des vêtements de mon fils, < comme > (59) l'odeur d'un champ plantureux qu'a béni le Seigneur! Et que Dieu te donne, de la rosée du ciel et de la graisse de la terre, abondance de froment et de vin! et que te soient les < Gentils > asservis, < et t'adoreront > (60) les princes! et sois le seigneur de ton frère, et t'adoreront les fils de ton père! Qui te maudit, qu'il soit maudit! te bénit, qu'il soit béni! ³ ».

Si vraiment donc quelqu'un estime que cette bénédiction s'est réalisée sur Jacob, il est dans l'erreur. Car « rien de tout ceci » n'arriva à Jacob (61). Car on le trouve d'abord en Mésopotamie, vingt ans au service de Laban ⁴; puis, en personne, adorant son propre frère Esaü et, par des présents, cherchant à trouver

1. Gen. 27.26-27. — 2. Gen. 27.19. — 3. Gen. 27.27-29. — 4. Gen. 31.38.

Եւ ասէ ցնա. մերձեաց առ իս, եւ համբուրեա զիս՝ որդեակ : Եւ մերձեցեալ՝ համբուրեաց զիս. եւ հոտոտեցաւ ի հանդերձից նորա. եւ արհնեաց զնա, եւ ասաց : Եւ զայս յայտնապէս յառաջագոյն ականարկէ մարգարէն, եթե ոչ ոք ի մարդկանէ սուրբ բերան մատուցէ հաւր, բայց միայն անդրանիկն, որ ի կուսէն ծնաւ որդի, քանզի ասէ. ես եմ որդի քո անդրանիկ : Եւ անդէն եւ անդ յարեաց զարհնութիւնն մարգարէն, 5 եւ ասաց. ահաւասիկ հոտ հանդերձից որդւոյ իմոյ՝ իբրեւ զհոտ անդոյ լիոյ, զոր արհնեաց տէր. եւ տացէ քեզ աստուած ի ցաւոյ երկնից եւ ի պարարտութենէ երկրի, բազմութիւն ցորենոյ եւ զինւոյ. եւ ծառայեսցեն քեզ ազգք, եւ երկիր պազցեն քեզ իշխանք, եւ լեր տէր եղբաւր քում եւ երկիր պազցեն քեզ որդիք հաւր քո : Որ անիծանէ զքեզ՝ անիծեալ, եւ որ արհնէ զքեզ՝ արհնեալ եղիցի : 1

Արդ եթե կարծէ ոք զարհնութիւնս զայս ի Յակոբ եղեալ, մոլորի, քանզի ոչինչ յայցսանէ եղեւ ի Յակոբայ, զի գտանի յառաջ ի միջագետս քսան ամ ծառայեալ

1 և 1° : օ՛ն. — 2 զնա 2° : ա inter lines. — 4 որդի : om. M (58 bis). — 5 անդ : add. Կօ՛ն. — 6 իբրև : om. M (59). — անդոյ ոս : անդոյ [ւ inter lines]. — 8 ազգք... քեզ : om. M (60). — 9 քում : մ inter lines. — 11 զայս : inter lines. — 11-12 քանզի ոչինչ յայցսանէ : օ՛մծն յօր տօտաւ ոս օ՛մծն յօր տօտաւ M (61).

օ՛ցցա... տչ : [Կօ՛ն G] յարեաց զարհնութիւնն մարգարէն AG. — 7 եմօքեցոս : հանդերձից AG. — 8-9 Յօրեայ մաս : om. AG. — 12-13 յայտնեց... օյցն 2° : որ անիծանէ զքեզ անիծեալ և որ արհնէ զքեզ արհնեալ [եղիցի A] AG. — 14 եւզգա մ : արդ AG. — 15 օ՛մծն : գտանի յառաջ AG. — 16 մս : om. A.

ἐτη δουλεύων τῷ Λάβαν, ἔπειτα αὐτὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Ἡσαΐ προσκυνῶν καὶ διὰ τῶν δώρων τὸ τούτου πρόσωπον ἐξίλασκέμενος, μετὰ ταῦτα πάλιν εἰς Αἴγυπτον κατερχόμενος, ἵνα μὴ σὺν τοῖς τέκνοις λιμῶ διαφθαρή. 128^a ἐπὶ τίνα οὖν πληροῦται τὸ εἰρημένον· « ἰδοὺ ὁσμη τῶν ἱματίων τοῦ υἱοῦ μου· ὡς ὁσμη ἀγροῦ πλήρης, ὃν εὐλόγησεν κύριος»; ἐπ' οὐδένα
 5 ἄλλον, εἰ μὴ ἐπὶ τὸν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ. ἀγρὸς γὰρ ἔστιν ὁ κόσμος. ὁσμη δὲ τῶν ἱματίων αὐτοῦ εἰσιν πάντες οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. ὡς ὁ ἀπόστολος λέγει· « ὅτι Χριστοῦ εὐωδία ἔσμεν ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις, οἷς μὲν γὰρ ὁσμη θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμη ζωῆς εἰς ζωὴν ».

[19] Ζ'. Τὸ δὲ εἰπεῖν· « δόξη σοι ὁ θεὸς ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πύοτος τῆς γῆς πληθὸς σίτου καὶ οἴνου » σαφέστατα διὰ τοῦ ῥήτου τὸν λόγον, τὸν ἀπὸ οὐρανῶν καταβάντα ὡς δρόσον, ἐσήμανεν· τὴν δὲ γῆν, τὴν σάρκα, τὴν ἐκ τῆς παρθένου προσειλημμένην. « πληθὸς δὲ σίτου 128^a καὶ οἴνου » εἰπὼν ἔδειξεν τοὺς ἁγίους ὡς σῖτον εἰς ἀποθήκην συναγομένους καὶ διὰ τοῦ πνεύματος ὡς οἶνον δικαιομένους.

1 τῷ *TU* : τό. — 3 οὖν *TU* : οὐκ. — πληροῦται *TU* : πληροῦτε. — εἰρημένον *TU* : -μένα. —
 4 πλήρης : πλήρους *TU*. — 5 εἰ μὴ *TU* : εἰμί. — 8 οἷς *TU* : οἱ. — 9 σοι *TU* : σὺ. — 10 οὐρανῶν *TU* : οὐσύν. — 11 σάρκα *TU* : σάρκαν. — 13 οἶνον δικαιομένους *nos* : οἶνον δικαιομένους (66).

თაყუანის-სცა და ძღუნითა პირსა მისსა ევედრა. და ამისა შემდგომად ეგვბტედ მთავიდა. რამთა არა ნამობით-ურთ სიყმილითა მოწყდენ : აწ ვის ზედა აღეს-
 რულეობის თქუმული იგი. ვითარმედ აჰა ესერა სულნელებამ მისა ჩემისა ვი-
 5 თარცა სული აგარაკისა სავსისა. რომელი აკურთხა ოვფალმან. არავის ზედა.
 აწამედ ქრისტეს ზედა მისა მის დმრთისა : აგარაკ არს სოფელი ესე. სულნე-
 ლებასა მას მოხვვისა მისისასა არიან ყოველთა რომელთა ჰრწამს იგი. ვი-
 თარცა მოციქული იგი იტყვს. ვითარმედ სულ T 291b სულნელების ვართ
 ქრისტესა. ცხოველთა და მკუდართა. რომელთათხმე სულად სიკუდილითი
 სიკუდილად. და რომელთათხმე სულად ცხორებითი ცხორებად :.
 10 ხოლო რომელ იგი თქუა. მოვეცინ შენ ოვფალმან ცუარისა გან ზეცისადას
 და სიბოხისა გან ქუეყანისა. სიმრავლს იტკლისა და ღვინისა. განცხადებულად
 თქუმულითა მით ვითარცა ცუარსა მოგუასწავებს სიტყუასა მას. რომელ გარდა-
 მოცდა ზეცით : და რომელ თქუა. ვითარმედ სიბოხისა გან ქუეყანისადას. გორ-
 ცთა მათ ოვფლისათა იტყვს. რომელ იგი ქალწულისა გან მთაიცუნა : და
 15 რომელ იგი თქუა. სიმრავლს იტკლისა და ღვინისა. ვჩუენებს სახესა წმიდა-
 თასა საუნჯეთა შეკრებულ და სულითა ვითარცა ღვინითა განმსიარულებულ :.

2 მოწყდენ : მოხწყდენ J. — 4 არავის : არამის T. — 5 დმრთისა : დმრთისადას J.
 — 6 ყოველთა : ყოველნი J. — 7 იგი : om. J. — 8 რომელთათხმე : რომელთამე
 მიმართ J. — 9 სულად : სულ J. — 11 სიმრავლს : სიმრავლე J. — 13 გან : om. J. —
 14 იგი : om. J. — 15 სიმრავლს : სიმრავლე J.

1 ძღუნითა : *ყათარაყაჲ* AG. — 2 აწ : L ოსწ. — 3 სულნელებამ : add. *ჯანღერძიყ* AG.
 — 5-6 სულნელებასა... მისისასა (*leg.* სულნელებამ სამოხლისა მისისადა ?) : *ჯით ჯანღერძიყ*
სორა AG. — 8 ქრისტესა : *ჴრისთოხი* AG. — 10 ოვფალმან : *აათოსად* AG. — 12 ვითარცა

grâce devant la face de celui-ci¹; après cela, de nouveau (62) (on le trouve) descendant en Égypte, pour ne pas, avec ses enfants, périr de famine. Sur qui donc s'accomplit ce qui est dit là : « Voici l'odeur des vêtements de mon fils, comme l'odeur d'un champ plantureux qu'a béni le Seigneur² »? Sur personne autre que sur le Christ, le Fils de Dieu. Car le champ est le monde. Et l'odeur de ses vêtements, ce sont tous ceux qui croient en Lui, comme l'Apôtre dit : « Nous sommes la bonne odeur du Christ parmi ceux qui sont sauvés (63) et parmi ceux qui se perdent; pour ceux-ci en effet odeur de mort, pour la mort; pour ceux-là, odeur de vie, pour la vie³ » (64).

Quant à ce dire : « Que Dieu te donne, de la rosée du ciel et de la graisse de la terre, abondance de froment et de vin⁴ », très clairement, par le terme (employé), il a désigné le Verbe, qui est descendu du ciel comme rosée; et, par la terre, la chair qu'il a assumée de la Vierge⁵; et, en disant : « Abondance de froment et de vin »⁶, il a montré les saints rassemblés comme froment (65) en magasin⁷, et, grâce à l'Esprit, « comme par vin, justifiés »⁸ (66).

1. Gen. 33.3, 8, 10. — 2. Gen. 27.27. — 3. 2 Cor. 2.15-16. — 4. Gen. 27.28. — 5. Zach. 8.12; et peut-être aussi Jug. 6.36-40 (la toison de Gédéon). — 6. Gen. 27.28. — 7. Mt. 13.30. — 8. 1 Tim. 3.16 (?) ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι mais du Christ. Cf. aussi Mt. 9.17; Mc 2.22; Lc 5.37, le « vin nouveau » de l'Évangile. Cf. aussi 'asis « vin nouveau; moût » Joël 1.5; 3.18.

Ղարանայ : Եւ դարձեալ իւր եղբարն Յսուայ երկիր եպագ, եւ պատարագաւք զերեսս նորա ալ 316 աչեաց : Եւ յետ այտորիկ յեզպտոս էջ, զի մի հանդերձ որդովքն իւրովք ի սովոյ ապականիցի : Եւ յ՞ կատարի ասացեալն. ահաւասիկ հոտ հանդերձից որդոյ իմոյ՝ իբրեւ զհոտ անդոյ լնոյ, զոր արհնեաց տէր : Ոչ յոք՝ այլ ի Քրիստոս յորդին աստուծոյ : Անդ է աշխարհս, հոտ հանդերձից նորա են ամենեքեան, որ ի նա⁵ հաւատան, որպէս առաքեալ ասէ՝ եթե Քրիստոսի հոտ անոջ եմք ի կենդանիս եւ ի կորուսեալս. ոմանց հոտ ի մահուանէ ի մահ, եւ ոմանց հոտ կենդանութենէ ի կեանս :

Այլ գասելն՝ թե տացէ քեզ աստուած ի ցաւոյ երկնից եւ ի պարարտութենէ երկրի, բազմութիւն ցորենոյ և գինւոյ, յայտնապէս ճաւիւն զբանն, որ յերկնից էջ իբրեւ զցաւը, նշանակէ : Եւ երկիր՝ զմարմինն, որ ի կուսէն ընկալաւ : Բազմութիւն¹⁰ ցորենոյ եւ գինւոյ ասացեալ՝ զսուրբն եցոյց, յտեմարան < իբրև ցորեան > ժողովեալ եւ հոգւովն իբրև գինեաւ արդարացեալս :

1 և դարձեալ : ἔπειτα αὐτός. — 2 այտորիկ : add. πάλιν. — 3 ապականիցի : ա 2° inter lines. — և : οὐν. — 4 այլ : ἄλλον εἰ μὴ. — 5 անդ : add. γάρ. — 7 ի մահուանէ : θανάτου (64). — կենդանութենէ : ζωῆς (64). — 9 գինւոյ : և inter lines. — ճաւիւն : ն inter lines. — 11 < իբրև ցորեան > : (65). — 12 իբրև գինեաւ արդարացեալս : ὡς οἶνω δικαιοσύνηνους nos ὡς οἶνον δικαιοσύνην M (66).

քշառնա : post Յեցոտ AG. — 13 զ... իջցանոսանս : եւ երկիր AG. — 14 օշոկոստա օշոկոստ : om. AG. — ժողովն : ընկալաւ AG. — 15 ցշիցեցեմք : եցոյց AG. — 15-16 նախնա ֆիմոմատան : զսուրբն AG. — 16 ցանձնօրէն յարգեալս : արդարացեալս A δικαιοσύνην M (66).

Τὸ δὲ εἰπεῖν « δουλευσάτωσάν σοι ἔθνη καὶ προσκυνήσουσιν σοι ἄρχοντες » < τοῦτο καὶ μεχρὶ νῦν γίνεται· τίνι σήμερον τὰ ἔθνη πιστεύοντα δουλεύουσι καὶ τίνα προσκυνοῦσιν οἱ τῆς ἐκκλησίας ἄρχοντες > ἀλλ' ἢ τὸν Χριστόν, δι' οὗ ὄνόματος καὶ σώζονται. ὡς καὶ διὰ Ἡσαΐου αὐτὸς ὁ λόγος προαναφωνῶν λέγει· « τοῖς δὲ δουλεύουσίν μοι κληθήσεται
 5 ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς· εὐλογήσουσιν γὰρ τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν < καὶ οἱ ὀμνύοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὀμοῦνται τὸν θεὸν τὸν ἀληθινόν > ». καὶ πάλιν λέγει· « ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε· ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι πίονται, ὑμεῖς δὲ διψήσετε· ἰδοὺ οἱ δουλεύοντές μοι ἀγαλλιάσονται ἐν εὐφροσύνῃ, ὑμεῖς δὲ αἰσχυνθήσεσθε, ἀπὸ συντριβῆς πνεύματος ὀλοούζετε ».

10 Ἐἴτα ἐπιφέρει λέγων· « γίνου κύριος τοῦ ἀδελ 129^a φῶ σου, καὶ προσκυνήσουσιν σε οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου ». τὸν μὲν Ἰακώβ οὕτε τις προσεκύνησεν, οὕτε γεγένηται κύριος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἡσαΐ· ἀλλὰ τοῦναντίον, οὗτος φοβηθεὶς αὐτὸν ἔφυγεν, καὶ πρῶτος

1-3 < τοῦτο... ἄρχοντες > nos (67). — 3 ἀλλ' ἢ : δηλοῖ *Di.* — σώζονται *TU* : σώζονται. — 5 καινόν *TU* : κενόν. — 5-6 < καὶ... ἀληθινόν > nos (68). — 7 πίονται *TU* : πίονται. — 8 διψήσετε *TU* : διψήσεται. — αἰσχυνθήσεσθε *TU* : -θήσεσθαι. — 9 ὀλοούζετε *TU* : -ύζεται. — 11 τὸν *TU* : τό. — οὕτε τις *TU* : οὐτέτι. — 12 φοβηθεὶς *TU* : -βηθῆς.

და რამეთუ თქუა. ვითარმედ გმონებდენ შენ ნათესავნი და თაყუანის-
 გვემდენ შენ გელმწიფებანი. ესე აქა ეამამდგა იქმნებობს : ვისმე აქამდმდე
 ნათესავნი მღრწმუნენი ჰმონებენ. და ვისმე თაყუანის-სგემენ ეკლესიასა შინა
 გელ T 292 a მწიფენი. არა თუ ქრისტესა. რომლისა სახელითაგა ცხონდებოან.
 5 ვითარცა ესადას მიერ სიტყუა იგი დადადებს. რომელნი მმონებდენ მე იწოდელს
 მათ ზედა სახელი ახალი. რომელნი J176^a მადიდებდენ მე ქუეყანასა ზედა.
 რამეთუ აკურთხევდენ დემრთსა ჭემმართსა. და რომელნი ფუცვენ ცასა ფუცვენ
 დემრთსა ცხოველსა : და მერმე იტყვს. აჰა ესერა რომელნი მმონებდენ მე
 იგინი იშუჭბდენ. ხოლო თქუენ გვიოდის. აჰა ესერა რომელნი მმონებდენ მე
 10 იგინი იხარებდენ. და თქუენ გწყუროდის. აჰა ესერა რომელნი მმონებდენ მე
 იგინი იხარებდენ. ხოლო თქუენ ვრცხუნოდის.

და მუნქუსხვე შემდგომად იტყვს. იყავ შენ უფალ ძმისა შენისა და თა-
 ყუანის-გვემდენ შენ ძენი ძამისა შენისანი : და იავობს არავინ თაყუანის-სგა
 და არა იქმნა უფალ ძმისა თვისისა ზედა ესავისა. და რამეთუ მგდომ ექმნა ესავს
 15 ძმასა თვისსა. შეეშინა და ივლტოდა და პირველ შუდ გზის მას თაყუანის-სგა :

2 აქამდმდე nos : აქუნდენ TJ. — 4 T 292 a : (67).

1 რამეთუ: *qđ* AG. — 2 აქა : *L A om. M* (67). — 5 მიერ : *add. ἰνῆν* AG. — დადადებს :
add. αὐτοῦ AG. — მმონებდენ : *δαοαყენს* AG. — 6 რომელნი... ზედა : *որ აღբზნესი ἰ*
ქერայ ἑρქრ AG. — 8 ცხოველსა : *გდარქო* A om. M (68). — მმონებდენ : *δαοაყენს* AG.
 — 9 იშუჭბდენ : *կერყენ* ფაჭონთა. — 9-10 მმონებდენ bis : *δαοაყენს* AG. — 10 იხარებდენ :

Quant à ce dire : « Que te soient, les Gentils, asservis! et t'adoreront les princes ¹ » < ceci, même jusqu'à cette heure, se réalise. Qui, aujourd'hui, les Gentils, devenus croyants, servent-ils? Et qui, les princes de l'Église, adorent-ils > (67), si ce n'est le Christ par le nom duquel ils sont aussi sauvés? Comme aussi, par Isaïe, le Verbe lui-même, l'annonçant à l'avance, dit : « Ceux qui me servent, on les appellera d'un nom nouveau, qui sera béni sur la terre. Car ils béniront le Dieu véritable; < et qui jurent sur les cieus, jurent (désormais) sur le Dieu véritable > ² » (68). Et de nouveau il dit : « Voici que ceux qui me servent, mangeront; mais vous, vous aurez faim; voici que ceux qui me servent, boiront; mais vous, vous aurez soif; voici que ceux qui me servent, tressailliront de joie; mais vous, vous serez dans la honte; dans le déchirement de votre esprit vous hurlerez³ ».

Puis il ajoute, disant : « Sois le seigneur de ton frère; et t'adoreront les fils de ton père ⁴ ». A la vérité, de Jacob, les deux sont faux : personne ne l'a adoré et il n'a pas été seigneur de son frère Esaü; mais, bien au contraire, il a, de frayeur, fui devant lui, et, le premier, l'a adoré sept fois ⁵. Ce qui, donc, est

1. Gen. 27.29. — 2. Is. 65.15-16. — 3. Is. 65.13-14. — 4. Gen. 27.29. — 5. Gen. 32.7-8; 33.3.

Եւ զի ասաց՝ եթե ծառայեսցենք քեզ ազգք, եւ երկիր պագցենք քեզ իշխանք, այս եւ մինչեւ ցայժմ ինի։ Ու՛մ այսաւր ազգք հաւատացեալ ծառայեն, եւ ո՛ւմ երկիր պագանեն եկեղեցուց իշխանք՝ եթե ոչ Քրիստոսի, որով անուամբ եւ կեան, որպէս եւ Յսայեաւ ինքն բանն գոչէ՝ ասելով. որ ծառայենն ինձ, կոչեսցի անուն նոր, որ աւրհնեսցի ի վերայ երկրի, քանզի աւրհնեսցեն զաստուած ճշմարիտ : Եւ որք երդնուն յերկինս, ⁵ երդնուն յաստուած ճշմարիտ : Եւ դարձեալ ասէ՝ թե ահաւասիկ որ ծառայենն ինձ, կերիցեն, եւ դուք՝ քաղցիջիք. ահաւասիկ որ ծառայենն ինձ, արբցեն, եւ դուք՝ ծարաւեսջիք. ահաւասիկ որ ծառայենն ինձ, ցնծասցեն ուրախութեամբ, եւ դուք՝ ամաչեսջիք եւ ի բեկմանէ ոգուց աղաղակեսջիք :

Եւ անդէն յարէ՝ ասելով. լեր տէր եղբաւր քում, եւ երկիր պագ 317 ցենք քեզ որդիք ¹⁰ հաւր քո : Եւ Յակոբայ ոչ ոք երկիր եպագ, եւ ոչ եղեւ տէր եղբաւր իւրոց Յսաւայ, այլ զընդդիմակն նա երկուցեալ՝ ի նմանէ փախեաւ, եւ յառաջ եւթն անգամ երկիր եպագ :

1-3 այս... իշխանք : om. M (67). — 4 նոր : post r initium = ut videtur. — 5-6 և որք ... ճշմարիտ : om. M (68). — 5 որք : corr. ոք. — յերկինս : leg. յերկրի? (68). — 9 և : om. G. — 12 յառաջ : add. αὐτόν.

արբցեն AG. — 11 օնաճցծոցն : add. ուրախութեամբ ἐν εὐφροσύνη. — ցնծեսցեն օգոս : add. [և A] ի բեկմանէ ոգուց աղաղակեսջիք AG. — 12 աս... օճցչս : եւ անդէն յարէ ասելով εἶπα ἐπιφείει λέγων. — 14-15 աս 2° ... տչեսս : այլ զընդդիմակն նա AG. — 15 օցլոճոճ : add. ի նմանէ AG. — ծսն : om. A.

αὐτὸν προσεκύνησεν ἑπτάκις. τὸ οὖν εἰρημένον πληροῦται ἐπὶ τὸν σωτήρα. τῶν γὰρ νομιζομένων κατὰ σάρκα ἀδελφῶν ἐγένετο κύριος καὶ δεσπότης, ἵνα ὑπ' αὐτῶν ὡς βασιλεὺς προσκυνηθῆ. διὰ τοῦτο λέγει· « ὁ καταρῶμενός σε ἐπικατάρματος, ὁ δὲ εὐλογῶν σε εὐλογημένος ».

5 Τῆς μὲν οὖν εὐλογίας ταύτης ἐμφάσει μὲν ὡς ἐπὶ τὸν Ἰακώβ εἰρημένης, τῇ δὲ ἀληθείᾳ ἐπὶ τὸν Χριστὸν πεπληρωμένης, ἴδωμεν τί λέγει [20] ἐν τοῖς ἑξῆς.

VIII. « Καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ παύσασθαι Ἰσαὰκ εὐλογοῦν 129³ τὰ Ἰακώβ < τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο ὡς ἑξῆς Ἰακώβ > ἀπὸ προσώπου Ἰσαὰκ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ Ἡσαῦ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦλθεν ἀπὸ τῆς θήρας⁴ καὶ ἐποίησεν καὶ αὐτὸς ἐδέσματα καὶ προσή-
10 νεγκεν τῷ πατρὶ αὐτοῦ ».

Τὰ μὲν οὖν Ἡσαῦ ἐδέσματα σημαίνει τὴν ἐν τῷ νόμῳ τοῦ λαοῦ θρησκείαν, ὡς καυχώμενοι καὶ νομίζοντες διὰ περιτομῆς δικαιοῦσθαι προσέφερον προσήλυτα ἔθνη ὡς τροφήν αὐτοὶ τροφῆς ἐπιδεόμενοι, ἄρτου ἐπουρανίου θιγεῖν μὴ δυνάμενοι.

1 ἑπτάκις *TU* : ἑπτὰ. — πληροῦται *TU* : -ροῦτε. — 1-2 τῶν... νομιζομένων... ἀδελφῶν *TU* : τὸν... νομιζομένον... ἀδελφόν. — 5 ἐμφάσει *TU* : -φάσεις. — τῇ δὲ ἀληθείᾳ *TU* : τῆς δὲ ἀληθείας. — 7-8 < τὸν... Ἰακώβ > *nos* (70). — 11 τῷ *TU* : τό. — 11-12 καυχώμενοι... νομίζοντες : -μένου... -μίζοντος *TU*. — 12 προσέφερον : < ἦν > προσέφερον < πρὸς > *TU* (71).

ხელე აწ თქუმელი იგი აღესრულებდის მცხნელისა ზედა. რამეთუ რომელი იგი ჰგონებდა ძმა ყოფად მისა გორციელად უფლად მის ზედა გამოჩნდებოდა. რამთამცა მათ გან ვითარცა მეუფემან თაყუანის-გემად მიიღე : ამის თვს იტყვს. რომელმან გწყევლ შენ წყეულ იყავნ. და რომელმან გავუთხოვლ შენ კუთხეულ
5 იყვლ : .

აწ კუთხევამა ეხე სიტყვთ იავობის ზედა ითქუა. ხელე ჰუმმარიტად ქრისტეს ზედა აღესრულებდის. ვიხილოთ რასამი იტყვს შემდგომად : .

რამეთუ იტყვს. და შემდგომად კუთხევამათა მათ თვს ისავისთა იავობის ზედა. და იყვ ვითარცა გამოვიდა იავობი ისავის გან მამისა თვისისა. მოვიდა
10 ესავიცა ძმად თვისი ნადიროთ. და უქმნა ჭამადი და მიუბყნა მამასა თვისსა : .

ხელე ესავის ჭამადსა მას ამსგავსებდ ვრსა მას. რომელთა იგი მჯულისა მიმართ მსახურებამა აქუნდა. რომელნი იგი სიქადულით ჰგონებდეს წინადაცუ-
15 ლთილებითა განმართლებასა. შეადგინებდეს ნათესავთა ვითარცა ჭამადსა მას. რომელი ჰუმმარიტებისა სახედ გარე წარჰგდის და ზევისასა მას პურსა მის-
15 ლებად ვერ იკადრებს : .

1 ხელე : om. AG. — 2 ჰგონებდა : *კარძერს* τῶν νομιζομένων (69). — გამოჩნდებოდა : *ქრსერ* ἐγένετο. — 4 გწყევლ : *ანჩძანს* AG. — იყავნ : om. AG. — გავუთხოვლ : *აურსნს* AG. — 5 იყვლ : om. AG. — 6 სიტყვთ : *ერსერსა* ἐμφάσει add. *ქერს* AG. — 8 რამეთუ იტყვს : *ერს ასს* ἐγένετο. — 8-9 შემდგომად... ზედა : *ქნა გაგარერსენ რასაჰაყ კარსნსოვ ვმსიერ ვორქინ რერ* μετὰ τὸ παύσασθαι Ἰσαὰκ εὐλογοῦντα Ἰακώβ M (70). — 10 უქმნა : add. *ეს ნა* AG. — 11 ხელე : om. A ὁὖν G. — 11-12 ჭამადსა... აქუნდა : *კერსიერს ნჯანსსს ვძორიერანს*

dit là, a son accomplissement au Sauveur. Car de ceux-là qui sont regardés comme étant, selon la chair, ses frères, il devint Seigneur et Maître (69), afin que, par eux, comme Roi, il fût adoré. C'est pour cela qu'il dit : « Qui te maudit, qu'il soit maudit ! Mais qui te bénit, qu'il soit béni !¹ »

Cette bénédiction donc ayant été, en apparence, d'une part, prononcée comme sur Jacob, s'étant, en vérité, d'autre part, accomplie sur le Christ, voyons ce qu'il dit dans ce qui suit.

« Et il arriva, quand Isaac eut cessé de bénir Jacob < son fils, il arriva, aussitôt que Jacob > (70) s'en fut allé loin de la face d'Isaac son père, qu'Ésaü, son frère, lui aussi, revint de la chasse; et il fit lui aussi un plat, et l'offrit à son père² ».

Sans aucun doute le plat d'Ésaü désigne le culte du peuple sous la loi, en tant que (ce peuple) se glorifiait et estimait être justifié par la circoncision. Ils offraient (à Dieu) les Gentils prosélytes en guise de nourriture, manquant eux-mêmes de nourriture, ne pouvant pas toucher au pain céleste (71).

1. Gen. 27.29. — 2. Gen. 27.30-31.

Արդ ասացեալն կատարի ի փրկիչն, քանզի որ կարծէրն եղբայրն նորա լինել ըստ ճարմնոյն, նորա տէր < և տանուտէր > լինէր, զի ի նոցանէն իբրեւ զթազաւոր երկրպագեսցի : Վասն այսորիկ ասէ. որ անիծանէ զքեզ՝ անիծեալ, եւ որ արհնէ զքեզ՝ արհնեալ :

Արդ արհնութիւնս երեւելեալս իբրեւ ի Յակոբ ասացեալ է, այլ ճշմարտու- 5 թեամբ ի Քրիստոս կատարեալ : Տեսցուք զինչ ասէ եւ յետ այսորիկ :

Եւ եղև՝ ասէ, յետ դադարելոյն Իսահակայ յարհնելոյ զՅակոբ զորդին իւր, եւ եղև՝ իբրեւ ել Յակոբ յերեսաց Իսահակայ հար իւրոյ, եկն եւ Եսաւ եղբայր նորա յորոտ : Արար եւ նա կերակուր. եւ մատոց հար իւրում :

Եսաւայ կերակուրն նշանակէ զժողովրդեանն որ յարհնսն պաշտան ունեին, որք 10 պարծեցեալք կարծեին թլիատութեամբ արդարանալ : Մատուցանեին եկամուտ ազգս իբրեւ զկերակուր, որք ի կերակրոյն պակասեին, եւ յերկնաւոր հացն մերձենալ ոչ կարեին :

1-2 քանզի... ճարմնոյն : τῶν γὰρ νομιζομένων κατὰ σάρκα ἀδελφῶν (69). — 2 < և տանու- տէր > : (69). — 6 և : om. G. — 7 ասէ : om. G. — յարհնելոյ ոտ : յարհնել. — 7-8 զորդին [զյորդին V] ... Յակոբ : om. M (70). — 9 յորոտ : add. καί. — իւրում : add. οὖν. — 12 և : om. G.

որ յարհնսն պաշտան ունեին τὰ () ἐδέσματα σημαίνει τὴν ἐν τῷ νόμῳ τοῦ λαοῦ θρησκείαν. — 13 Յարճոցոցմց : add. եկամուտ AG. — 14 Թազաւոր... Ֆաթճաւոր : որք ի կերակրոյն պակասեին AG. — 15 ոչ ազգոցմ : կարեին AG.

< H̄ > Εἶπεν οὖν Ἡσαῦ· « ἀναστήτω ὁ πατήρ μου καὶ φαγέτω τῆς θήρας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅπως εὐλογήσῃ με ἢ ψυχὴ σου ». πῶς ὑπερήφανον τὸ ῥῆμα καὶ ἐπηρμένον τῇ καρδίᾳ· καὶ γὰρ ἕως σήμερον οἱ ἐκ περιτομῆς ὁμοίως καυχῶνται, ὡς μόνοι δεδικαιωμένοι. ὁ δὲ μακάριος 130^a Ἰακώβ τὸ εὐλαβὲς καὶ ταπεινόφρον προσλαβόμενος ἔλεγεν τῷ πατρί· « ἐποίησα καθ' ἃ 5 ἐλάλησάς μοι »· ὁ δὲ Ἡσαῦ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ « ἀναστήτω ὁ πατήρ μου καὶ φαγέτω τῆς θήρας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅπως εὐλογήσῃ με ἢ ψυχὴ σου ». ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἔφη· « τίς εἶ σύ; ὁ δὲ εἶπεν· ἐγὼ εἰμι ὁ υἱός σου, ὁ πρωτότοκος, Ἡσαῦ. ἐξέστη δὲ Ἰσαὰκ ἔκστασιν μεγάλῃν σφόδρα καὶ εἶπεν· τίς οὖν ὁ θηρεύσας μοι θήραν καὶ εἰσενέγκας μοι, καὶ ἔφαγον ἀπὸ πάντων πρὸ τοῦ 10 σε ἐλθεῖν καὶ ἠυλόγησα αὐτόν, καὶ εὐλογημένος ἔσται ». πῶς ἐγρηγόρησεν ἐνθάδε τὸ πνεῦμα τοῦ προφήτου. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ εὐλογίᾳ προσομιλῶν τῷ Ἰακώβ εἶπεν· « ὁ εὐλογῶν σε εὐλογημένος· ὁ δὲ καταρῶμένος σε ἐπικατάρατος », Θ' διὰ τοῦτο ἐπεσφαλίστατο ἐκ δευτέρου καὶ ἐπεσφράγισεν 130^b τὴν πρώτην εὐλογίαν εἰπών· « ἠυλόγησα αὐτόν καὶ εὐλογημένος ἔσται ». ἦν γὰρ τὸ γεγονός ὑπὸ τοῦ Ἰακώβ μυστήριον οἰκονομίας εἰς Χριστὸν προτυπούμενον, ὃς εὐλογημένος ὑπὸ [21] τοῦ πατρὸς γεννηθεὶς εἰς τοὺς αἰῶνας ἐγένετο εὐλογημένος.

4 ταπεινόφρον *TU* : -νόφρονον. — 5 οὕτως *TU* : οὗτος. — 9 ἔσται *TU* : ἔστε. — 11 καταρῶ-
μενος *TU* : καταρον, v del. μενος in margine. — 13 ἦν *TU* : ἦν. — 14 ὃς *TU* : ὡς. — γεννηθεὶς
TU : γεννηθείς.

Յրէկայ յեսզ. ԳձճԵԳ մամա իքիմ զա Յամբ նաճորնսա ցան մնս Յեննսա զա
մաշլորտեքն Տլլման Յենման. Նեճազա ամարտազանբնսա Տոճլցնսա զա Տոճոցնլլցնսա
շլլոնսա մոննսնսա. Տամբետլ ախա յամամճԵԳ ռոմբլլ քննաճաճլլտոլլցնսա Տոնն
աննան յցրն յխաճնան զա Յլոննեքն յոտարմբլլ յոցոնն Տոլլո ճանմարտլլցնսա
5 աննան. Տոլլո նեքարոնն յալոմ մոճմոճեքնոտ զա Տոմճաճոլլոտ քննճԵԳ զա Յրէկայ
մամնսա տշնսա. յոտարմբլլ յցազ Տնաճա մոմքման յք. Տոլլո յեսզ անն յեսն Յրէկայ.
աննմբլլ J 177^r փոցնլլաճ. յոտարմբլլ ԳձճԵԳն մամա իքիմ զա Յամբն նաճորնսա
անն զա մաշլորտեքն յք Տլլման Յենման : զա ման Յրէկայ. յոն Տար Յեն. զա ման
մոլլցո. յք յար յեսզ յք յոցո Յենն Յոննմլլո : ճասլլոմնսա յեսզո զա յարճեքնոտ
10 ճոճոճոտա. զա Յրէկայ. զա յոննք յցո յոցո ռոմբլլո Յենճա մոնլլաճաճմբլլ մոճոճոճա
զա մոճարտլլա յք զա յճամբ յոլլոննսաճանն զա յաշլորտեքն յոցո զա յցազն յլլորտ-
նլլլ : Նեճազա յոտար ճաննճա ախա Տլլման ման քննաննարմբլլցլլլցննսանն.
Տամբետլ յլլորտեքնսա յատ Տոնն յալոմնն մոմարտ Յրէկայ յեսնետ. ռոմբլլման
ճաշլորտեքն Յեն յլլորտեքնլլ յցազն. զա ռոմբլլման ճքքցոնն կքլլլ. անն տշ

1 ԳձճԵԳ... Յեննսա : յարիքէ Հայր իմ և կերիքէ յորոյ որոյ իւրոյ AG. — 2 Նեճազա : տեսանես անն. — 3 մոննսնսա : om. AG. — ախա : om. AG. — քննաճաճլլտոլլցնսա Տոնն : ի թրխատոլլենն AG. — 4 զա Յլոննեքն : om. AG. — 5 մոճմոճեքնոտ... քննճԵԳ : երկեղա-
ճոլլենն և խոնարհոլլենն յառաջ մատուցեալ AG. — 6 Տնաճա... յք : [որպէս A քաժ' & G]
խաւսեղար ընդ իս AG. — Յրէկայ : om. AG. — 7 փոցնլլաճ : om. AG. — 8 անն : որոյ իւրոյ
AG. — 9 մոլլցո : սասց AG. — 10 ճոճոճոտա : add. յոյժ AG. — զա 2° : իսկ AG. — Յենճա...
մոճոճոճա : post յոլլոննսաճանն add. որսացալ [մոյ G] որս AG. — 11 յցազն : երկիք AG. —
12 Նեճազա : տեսանես A om. G. — 13 յլլորտեքնսա : յարհոլլենն add. խաւսեղոլլ AG. —

Esau donc dit : « Que mon père se lève et mange de la chasse de son fils; pour que ton âme me bénisse ¹ ». Quel orgueil en ces paroles! et quelle superbe en ce cœur! Et, en effet, jusqu'à aujourd'hui, ceux de la circoncision se glorifient pareillement, seuls qu'ils sont, pensent-ils, à être justifiés. Le bienheureux Jacob, lui, y joignant la piété et humilité d'esprit, disait à son père : « J'ai fait une à une (les choses) que tu m'as dit (de faire) ² ». Esau, lui, rien de tel, mais : « Que se lève mon père et qu'il mange de la chasse de son fils; pour que ton âme me bénisse ³ ». Or (Isaac) lui dit : « Qui es-tu? » (Esau) dit : « Je suis ton fils, ton premier-né, Esau ». Lors, hors de lui, Isaac s'extasia grandement, très fort, et dit : « Qui est donc celui qui est allé chasser pour moi du gibier et m'en a apporté; et j'ai mangé de tout avant que tu vinsses; et je l'ai béni, et béni il sera ⁴ ». Comme ici resta en éveil l'esprit du prophète! Parce qu'en effet, dans sa bénédiction, s'adressant à Jacob, il avait dit : « Qui te bénit, qu'il soit béni! mais qui te maudit, qu'il soit maudit! ⁵ », pour cela, il confirma une seconde fois et scella la première bénédiction en disant : « Je l'ai béni, et béni il sera ⁶ ». Ce qui en effet était arrivé du fait de l'acte de Jacob était mystère d'économie (divine) en vue du Christ préfiguré (par Jacob), (du Christ) qui, béni du Père, une fois né (naissance temporelle), a été béni pour les siècles.

1. Gen. 27.31. — 2. Gen. 27.19. — 3. Gen. 27.31. — 4. Gen. 27.32-33. — 5. Gen. 27.29. — 6. Gen. 27.33.

Ասաց Նսաւ. յարիցէ հայր իմ, եւ կերիցէ յորսոյ որդւոյ իւրոյ, եւ աւրհնեցէ զիս անձն քո : Տեսանես զհպարտ բանն եւ խիստ սրտի : Քանզի մինչեւ ցայսաւ որք ի թրխատութենէն են, նոյն պարծին՝ թե նոքա միայն արդարացեալք իցեն : Իսկ երանելին Յակոբ երկեղածութեամբ եւ խոնարհութեամբ յառաջ մատուցեալ, ասէր ցհայրն, եթե արարի որպէս խաւսեցար ընդ իս : Այլ Նսաւ ոչ այսպէս, այլ՝ յարիցէ հայր իմ ⁵ եւ կերիցէ յորսոյ որդւոյ իւրոյ, եւ աւրհնեցէ զիս անձն քո : Եւ նա ցնա ասաց. ո՞նք ես դու : Եւ նա ասաց. ես եմ որդին քո անդրանիկ Նսաւ : Հիացաւ Իսահակ զարմացումն մեծ յոյժ, 318 եւ ասաց. իսկ ո՞նք որ որսացաւ որս, եւ եբեր ինձ, եւ կերայ յամենայնէ, մինչեւ դու եկեալ էիր. եւ աւրհնեցի զնա, եւ աւրհնեալ եղիցի : Տեսանես զևարդ զարթեալ աստ հոգի մարգարէին, վասն զի յաւրհնութեանն խաւսելով ընդ Յակոբայ՝ ¹⁰ ասաց. որ աւրհնէ զքեզ՝ աւրհնեալ, եւ որ անիծաւ՝ անիծեալ, վասն այսորիկ զգուշացոյց երկրորդան, եւ կնքեաց զառաջին աւրհնութիւնն՝ ասելով. աւրհնեցի զնա, եւ աւրհնեալ եղիցի : Եւ էր եղեալ ի Յակոբայ խորհուրդ մատակարարեալ ի Քրիստոս յառաջ կերպարանեալ, որ աւրհնեալ ի հարէ՝ ձնեալ՝ յախտեանս եղեւ աւրհնեալ :

1 ասաց : add. οὖν. — և 2° : ὁπωσ. — 2 տեսանես : πῶς. — 6 և 2° : ὁπωσ. — ցնա : w inter lineas. — 8 յոյժ : d inter lineas. — 12 աւրհնութիւնն : r infra lineam.

ցեճցոտ : om. AG. — 14 ճոճշտոճեճ : աւրհնէ AG. — օցայն : om. AG. — ճցցցեճ : անիծա... καταρώμενος.

Τὸ δὲ εἰπεῖν τὴν γραφήν « ἐξέστη δὲ Ἰσαὰκ < ἔκστασιν μεγάλην σφόδρα », τοῦτ' ἔστιν ἐθαύμασεν Ἰσαὰκ > ἐπὶ τῷ γεγονότι, προορῶν < τὰ > ἔθνη διὰ τοῦ νεωτέρου υἱοῦ < ὑπὸ > τοῦ θεοῦ μέλλοντα εὐλογεῖσθαι καὶ εἰς τὴν διαθήκην τῆς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων χωρεῖν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ Ἰακώβ τικτόμενος καὶ ἔσχατος ἐκ κοιλίας μητρὸς 5 ἔκπορευόμενος τὴν πτέρναν ἐκράτει τοῦ Ἡσαῦ· ἤμελλεν γὰρ ὁ τοῖς ἔχουσιν τῶν προφητῶν κατακολουθεῖν ἔσχατος λαὸς λήψεσθαι τὰ πρωτοτόκια εἰς καινὴν διαθήκην πρῶτος ἐνρισκόμενος.

« Ἐγένετο ἡνίκα ἤκουσεν Ἡσαῦ τὰ ῥήματα Ἰσαὰκ 131^a τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀνεβόησεν φωνὴν μεγάλην καὶ πικρὰν σφόδρα καὶ εἶπεν· εὐλόγησον δὴ καὶ ἐγὼ πάτερ. εἶπεν δὲ αὐτῷ· 10 ἔλθὼν ὁ ἀδελφός σου μετὰ δόλου ἔλαθεν τὴν εὐλογίαν σου».

Τὸ οὖν εἰπεῖν αὐτῷ· « ἔλθὼν < ὁ ἀδελφός > σου μετὰ δόλου < ἔλαθεν τὴν εὐλογίαν

1 ἐξέστη *TU* : ἐξέστι. — 1-2 < ἔκστασιν... Ἰσαὰκ > *nos* (72). — 2 τῷ *TU* : τό. — < τὰ > *TU*. — 3 < ὑπὸ > *nos* (73). — 6 πρωτοτόκια *TU* : προτότοκα. — καινὴν *TU* : κενῆν. — 9 αὐτῷ *TU* : αὐτόν. — 11 αὐτῷ *TU* : αὐτό. — 11-36, 1 < ὁ ἀδελφός > ... < ἔλαθεν... σου > *nos* (75).

განაკრძალა და მეღრითა მით დაამტკიცა წინამწარი იგი კურთხევამ. და ჰრქუა. ვაკურთხე იგი და იყავნ კურთხეულ. და იყვ ყოფილი იგი იაკობისგანი წრახვამ აღსრულებულ ქრისტესა ზედა წინამწარ გამონატულ. რამელი იკურთხა მამისა გან შობილ საუკუნითგან იყვ კურთხეულ უკუე :.

5 ანამედ რამეთუ იტყვს წერილი იგი. ვითარმედ დაუკვრდა ისაკსა დაკვრე-ბითა დიდითა. ესე არს ვითარმედ დაუკვრდა ზედა ყოფადთა მათ. წინამწარ ეცნობა ვითარმედ ნათესავნი ყრმითა ამით მისა ამის დმრთისადთა იკურთხნენ და აღთქუმასა მას მამათა თანა შესლვად. J 173^r, 7 T 284b, 11 რამეთუ ამის თვსვა იაკობ შობასა მას თვსსა. რამელ შემდგომ იყვ შობად. წარმლემდელა და შენმა 10 უყვ ბრჭალსა ესავისსა. რამეთუ განმზადებულ [იყვ მეღრს იგი ნათესავი შემდგომად კულსა წინამწარმეტყუელთასა და მღღებად პირმშობისა მის და ახალსა მას შჯულსა მთავრად გამლჩინებად :.

და იყვ. ვითარცა ესმა ესავს სიტყუამ იგი ისაკის მამისა თვსისამ. ცმა-ყვ გმითა მადლითა განმწარებულად. და თქუა. მაკურთხნს მეცა მამად. და ჰრქუა 15 მას. მღვიდა წაკუვით მამა შენი და მიიღვ კურთხევამ იგი შენი:.

და რამელ იგი თქუა წაკუვით. გამლჩინებნს წრახვითსა T 285 a რამეთუ

10 მეღრს : მეღრე J. — 14 მაკურთხნს : მაკურთხე J. — 15 მას : add. ისაკ T 2^a manu inter lineas J. — იგი : om. J. — 16 თქუა : add. ვითარმედ J.

1 და მეღრითა მით დაამტკიცა : *երկրորդან և կնքեայ* AG. — წინამწარი : *գառաջին* AG. — 2 იყავნ : *եղեի* AG. — 3 აღსრულებულ : *մատակարարեալ* *οικονομίας*. — 4 შობილ... უკუე : *ծնեալ յաւիտեանս երև աւրհնեալ* AG. — 5 რამეთუ : *իև* *τό*. — 6 დოფთთა : add. *յոյժ* A om. M (72). — ყოფადთა მათ : *եղիցն* *τῷ* *γεγονότι*. — 7 ეცნობა : *սեսանելով* AG. — მისა

Pour ce que dit l'Écriture : « Lors, hors de lui Isaac < s'extasia grandement, très fort¹ », c'est l'équivalent de : « Isaac fut saisi d'admiration > (72) » au sujet de ce qui était arrivé, voyant à l'avance que, les Gentils, c'était par le fils cadet que, < par > (73) Dieu, ils devaient être bénis et accéder au testament de la Promesse faite aux Pères. C'est pour cela, en effet, que Jacob encore, au moment où il était enfanté et sortait le dernier du sein de sa mère, s'agrippait au talon d'Ésaü². C'est qu'en effet, suivant de près à la trace les pas des prophètes, le dernier peuple devait s'emparer du droit d'aînesse, premier qu'on le trouve dans le Nouveau Testament (74).

« Il arriva, lorsqu'Ésaü eut entendu les paroles d'Isaac son père, qu'il poussa bien haut un cri grand et véhémentement amer, et dit : « Bénis-moi donc, moi aussi, père ! » (Isaac) lui dit : « Ton frère, venu avec ruse, a pris ta bénédiction³ ».

Le fait donc de lui dire : « Ton < frère >, venu avec ruse, < a pris ta bénédiction > (75) » signifie, impliquant là un mystère (76), que le Verbe de Dieu,

1. Gen. 27.33. — 2. Gen. 25.26. — 3. Gen. 27.34-35.

Այլ զի ասացն զիր՝ եթե հիացաւ Իսահակ հիացումն մեծ յոյժ, այս է՝ եթե զարմացաւ ի վերայ եղելոցն, յառաջ տեսանելով զազգս տղայ որդւոյն աստուծոյ հանդերձեալ արհնիլ, եւ յուխտ խոստման հարցն մտանել : 309, 1 Քանզի եւ վասն այտորիկ Յակոբ՝ ի ծնանելն եւ յետոյ ի մաւրն յորովայնէ յառաջ գալ, զգարչապարէն ունէր զԵսաւայ. զի հանդերձեալ էր երկրորդ ժողովուրդն զհետոց մարգարէիցն⁵ երթալ եւ առնուլ զանդրանկութիւնն, եւ ի նոր կտակարանս առաջին գտանել :

Եւ եղեւ՝ յորժամ լուսւ Եսաւ զբանս Իսահակայ հաւր իւրոյ, գոչեաց ի ձայն մեծ եւ ի դառն յոյժ եւ ասաց. արհնեա եւ զիս՝ հայր : Եւ ասաց նմա. եկեալ եղբայր քո նենգութեամբ՝ առ զարհնութիւն քո :

Եւ գասելն նորա. նենգութեամբ՝ նշանակէ խորհրդեամբ, քանզի հանդերձեալ էր¹⁰

1-2 հիացումն... զարմացաւ : om. M (72). — 2 որդւոյն : add. υπό nos (73). — 3-37, 9 քանզի ե... մերձեցաւ : in ms hic locus male translatus est post կարասցէ p. 5, 3 (7). — 5 հանդերձեալ : in supra lineam. — երկրորդ : ἕσχατος. — 7 ե : om. G. — 9 քո : ք corr. u. — 10 ե : οὐν. — նորա : ἀπὸ TU ἀπὸ M. — նենգութեամբ [corr.] : ἐλθὼν σου μετὰ δόλου M (75). — քանզի : ὅτι compl.

ამის : որդւոյն AG. — 7-8 და... თანა : ե յուխտ խոստման հարցն AG. — 8-36, 11 რამეთუ... მიგახლა : in mss hic locus male translatus est post მთუწოდებს p. 4, 5 (7). — 9 რომელ... წარმოდგება : ե յետոյ ի մաւրն յորովայնէ յառաջ գալ AG. — 9-10 მეშმა უყო : ունէր էպάται. — 12 მთავრად გამოჩინებდა : առաջին գտանել AG. — 13 ხობუჯად : զբանս AG. — 14 განმწոցებულად : ե ի դառն յոյժ AG. — 16 გამოჩინებს : նշանակէ AG.

σου > » σημαίνει μυστικῶς, ὅτι ἤμελλον ὁ λόγος τοῦ θεοῦ σαρκωθεὶς μορφὴν δούλου λαμβάνειν, ἵνα δι' αὐτοῦ ἄγνωστος γεννηθεὶς ἀναδέξῃται τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ πατρὸς, μεταδιδούς καὶ ἡμῖν τοῖς ἐπ' αὐτὸν πιστεύουσιν.

Ἄδὲ ἀκούσας ἔφη « δικαίως ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰακώβ· ἐπτέρνισεν γάρ με ἤδη 5 δεῦτερον τοῦτο· τὰ τε πρωτοτόκιά μου εἴληφεν καὶ νῦν ἔλαβεν τὴν εὐλογίαν μου. καὶ ἐνεκότει Ἡσαῦ τῷ Ἰακώβ, καὶ εἶπεν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ λέγων· πότε ἐγγίσωσιν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρὸς μου, ἵνα 131³ ἀποκτείνω Ἰακώβ τὸν ἀδελφόν μου; »

Πῶς σαφῶς ἐνθάδε προανεφώνησεν ἡ γραφή < διὰ Ἡσαῦ τὰ συμβησόμενα τὰ συναφῆ > καὶ γάρ ὁ λόγος πατήρ τοῦ λαοῦ ἐδείκνυτο, ὅς ἐπ' ἐσχάτων διὰ τῆς σαρκὸς 10 ἐπὶ τὸ πάθος ἤγγισεν. ὡς Μωσῆς ὀνειδιζων τὸν λαὸν λέγει· « ταῦτα κυρίῳ ἀνταποδίδοτε, οὐκ αὐτός σου πατήρ; » διέστειλεν οὖν ἡ γραφή, ἵνα νοήσωμεν τὸ εἰρημένον. τὸ γὰρ εἰπεῖν τὸν Ἡσαῦ· « πότε ἐγγίσωσιν αἱ ἡμέραι τοῦ πέν [22] θους τοῦ πατρὸς μου; » περὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πάσχα διηγεῖται, ἐν αἷς παρῆι ὁ λόγος κηρύσσων αὐτοῖς τὴν βασιλείαν.

1 μυστικῶς *TU* : -ικός. — 2 δι' αὐτοῦ ἄγνωστος *nos* : διὰ τοῦ ἀγνόστου (77). — γεννηθεὶς *TU* : γενηθείς. — 4 ἐπτέρνισεν *nos* : -έρνικεν *TU* -έρνησεν *M*. — ἤδη *nos* : ἰδού *TU* ἴδη *M*. — 8-9 < διὰ... συναφῆ > *nos* (80). — 9 ὅς *TU* : ὁ. — 11 νοήσωμεν *TU* : -σομεν. — τὸ εἰρημένον *TU* : τῷ εἰρημένῳ. — 13 παρῆι *nos* : παρῆν *TU* παρῆ *M* (81). — κηρύσσων *TU* : -ρύσσων.

განმზადებულ იყო სიტყუა იგი დმრთისაჲ განგორცელებად და ხატი მონისაჲ შთაგუმად. რაჲთა მის მიერ გამოუჩინებულ შობითა მოიღოჲ კურთხევაჲ მამისა გან და მოგუეგეს ჩუენცა რომელთა გურწამს იგი:.

და ესავს ვითარცა ესმა თქუა. მართლიად ეწოდა სახელი მისი იაკობ. 5 რამეთუ აჲა ესერა ორჯერ შემიტყუა მე. მიმიღო პირმშობაჲ ჩემი. და აწ მიმიღო კურთხევაჲ ჩემი : და უთქმიდა ესავ იაკობს. და იტყოდა გულსა თვსსა. ოდესმე მოახლდენ დღენი სიკუდილისა მამისა ჩემისანი. რაჲთა მოვკლა იაკობ ძმა ჩემი:.

ვითარცა განცხადებულად აჲა წინამწარ თქუეს წიგნთა ესავის მიერ 10 ყოფადთა მათ თვს : რამეთუ სიტყუა იგი მამად ერისა გამოჩნდებოდა. რომელი იგი შემდგომად გორცითა ვნებასა მას მიეახლა: J 177^r, 17 ჰტქუა მოხეცა ყუფდრებით ერსა მას. მაგას ოვტალსა ეგრე მოავებთ. არამე ესე თავადი არსა მამაჲ შენი : გამოუჩინა წერილმან მან. რაჲთა გულის-გმა-ჰყვნეთ თქუმულნი იგი : და რომელ იგი თქუა ესავ. ვითარმედ ოდესმე მოახდენ დღენი სიკუდილისა მამისა 15 ჩემისანი. დღისა მის თვს აღვსებისამა იტყვს. რომელ მახლოდელ იყო სიტყუა

3 მოგუეგეს ჩუენცა : მოგუეგეს ჩუენ J. — 5 ორჯერ : ორგზის J. — 10 გამოჩნდებოდა : add. და J.

2 შთაგუმად : *ახნოლ AG*. — 3 და : *om. A*. — 5 პირმშობაჲ : *განგორანლიქრისან AG*. — 6 კურთხევაჲ : *გარეწოლქრისან A*. — უთქმიდა : *იქაყაჲ ლრ AG*. — 10 ყოფადთა მათ თვს : *ქრისტიენ A om. M* (80). — მამად : *ჯარე პატერ* (80). — 11 შემდგომად : *add. ლ A*. —

une fois incarné, devait prendre forme d'esclave ¹, afin que, « grâce à lui (l'esclave), inconnu en sa génération (temporelle) (77), il reçût la bénédiction du Père, nous la communiquant à nous aussi, nous qui croyons en lui.

Or Esaü, une fois cela entendu, dit : « A bien juste titre on l'a appelé du nom de Jacob! Car il m'avait déjà (78) supplanté! Cette fois c'est la seconde! Mon droit d'aînesse il l'a déjà pris! Et maintenant il vient me prendre ma bénédiction! ² » « Et Esaü restait profondément irrité contre Jacob. Et il dit, le disant en son cœur : « Quand approcheront-ils (79) les jours où je ferai le deuil de mon père? pour que je puisse tuer Jacob, mon frère! ³ »

Comme manifestement ici l'Écriture a prédit < par Esaü les événements futurs conjointement arrivés >! Et, en effet, le Verbe « Père du peuple » était là montré, (Verbe) qui, aux derniers temps, grâce à la chair (qu'il avait prise) s'approcha, jusqu'à la toucher, de la Passion (80). Comme Moïse, faisant au peuple des reproches, dit : « Est-ce là ce qu'au Seigneur vous rendez? N'est-il pas Lui, ton Père? ⁴ » L'Écriture a donc distingué pour que nous comprenions bien ce qui était dit là. Car le fait qu'Esaü dise : « Quand approcheront-ils les jours où je ferai le deuil de mon père? ⁵ » s'explique des jours de la Pâque,

1. Phil. 2.7. — 2. Gen. 27.36. — 3. Gen. 27.41. — 4. Dt. 32.6. — 5. Gen. 27.41.

բանն աստուծոյ մարմնանալ եւ կերպարանս ծառայի առնուլ, զի նովաւ անձանալթ ծնեալ՝ ընկալցի զաւրհնութիւնն ի հաւրէ, տացէ եւ մեզ որք ի նա հաւատամք :

Եւ Եսաւայ լուեալ, չիրաւի՝ ասաց՝ կոչեցաւ անուն նորա՝ Յակոբ. ահաւասիկ այս երկիցս անգամ խաբեաց զիս. առ զանդրանկութիւնսն իմ եւ այժմ առ զաւրհնութիւնսն իմ : Եւ յիսապահ էր Եսաւ Յակոբայ, եւ ասաց ի սրտի իւրում. Երբ մերձեսցին ⁵ աւուրք մահուան հաւր իմոյ, զի սպանից զՅակոբ զեղբայր իմ :

Որպէս յայտնապէս աստ յառաջագոյն ասացին զիրք Եսաւաւ զլինելոցն < զյարեւրոցն >, քանզի բանն հաւր ժողովրդեանն երեւէր, որ չետոյ սպա եւ մարմնովն ի չարչարանսն մերձեցաւ : 318, 16 Ասաց եւ Մովսէս՝ նախատելով զժողովուրդն. զայդ տեսուն հատուցանէք. ոչ սա ինքն է հաւր քո : Որոշեաց զիրն, զի իմասցուք զասացեալն : ¹⁰ Եւ զասելն Եսաւայ՝ թե Երբ մերձեսցին աւուրք մահուան հաւր իմոյ, վասն աւուրցն զատկի պատմէ, յոր մերձ էր բանն քարոզելով նոցա զարքայութիւն : Այլ որ ասէն՝

1-2 զի նովաւ անձանալթ ծնեալ : նա δὲ αὐτοῦ ἀγνώστος γεννηθεὶς nos նա διὰ τοῦ ἀγνόστου γεννηθεὶς M (77). — 3 և Եսաւայ : ὁ δέ. — ահաւասիկ : ἤδη nos ἰδοῦ TU ἴδῃ M (78) add. γάρ. — 5 իւրում : add. λέγων. — 7-8 զլինելոցն < զյարեւրոցն > : om. M (80). — 8 հաւր : πατήρ (80). — և [inter lineas] : om. G. — 9 և : ὥς. — 10 որոշեաց : add. οὖν. — 11 և : γάρ. — 12 մերձ էր : παρήει nos παρήν M (81).

չեցծնծ : ի չարչարանսն ἐπὶ τὸ πάθος. — 12 ցցոց : om. AG. — 13 ճամբայծոծ : որոշեաց AG. — ցլլոծոծ-ցմա-թիցցեցոց : իմասցուք AG. — 15 լլծոծ : աւուրցն AG. — օծցցծ : պատմէ AG.

τὸ δὲ « ἵνα ἀποικτείνω Ἰακώβ τὸν ἀδελφόν μου », ἵνα δειχθῇ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ κατὰ σάρκα ἐκ τοῦ Ἰακώβ γεννηθεὶς καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ ξύλου προσηλωθεὶς.

IX. Φησὶν οὖν πρὸς αὐτόν· « οὐκ ὑπελίπου μοι εὐλογίαν πάτερ; » ἵνα γὰρ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σω 132^a ματικῶς ἐν τῷ Χριστῷ κατοικοῦν εὐρεθῇ, ὅδε πρὸς αὐτὸν 5 ἔφη· « εἰ κύριον αὐτὸν ἐποίησά σου καὶ πάντας τοὺς ἀδελφούς αὐτοῦ πεποίημα αὐτοῦ οἰκέτας, σίτω καὶ οἴνω ἐστήριξα αὐτόν, σοὶ δὲ τί ποιήσω τέκνον;

Καταναυθέντος δὲ Ἰσαὰκ ἐβόησεν φωνὴν Ἑσαῦ καὶ ἔκλαυσεν». τὸ οὖν καταναυγῆνα¹ τὸν Ἰσαὰκ τὸ ἐπισπλαγχνισθῆναι τὸν λόγον ἐπὶ τῷ τοῦ λαοῦ παραπτώματι. καὶ γὰρ ὁ σωτήρ δεόμενος ὑπὲρ αὐτῶν ἔλεγεν· « πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν ὁ ποιοῦσιν ». 10 Τὸ δὲ ἀναβοήσαντα τὸν Ἑσαῦ κλαῦσαι τὸ μετανοῆσαι αὐτοὺς ἐφ' ᾧ ἔπραξαν ἔργω. ὡς καὶ ἐν ταῖς πράξεσιν τῶν ἀποστόλων γέγραπται· « ἀκούσαντες γὰρ αὐτὰ κατενύγησαν τῇ

2 γεννηθεὶς *TU* : γεννηθείς. — 3 ὑπελίπου *TU* : -λίπω (83). — 4 ὅδε *nos* : ὁ δέ (83). — 6 ἐστήριξα *TU* : ἐστήρισι — σοὶ δὲ τί *TU* : οὐκ ἔτι. — 7 φωνήν : -νῆ *TU*. — 8 τῷ *TU* : τόν — 10 ἔργω *TU* : ἔργον.

იგი მამათა მიმართ T 294 a ხანაწმისაჲ სახუფეველისა თჳს : ხოლო რომელსა იგი იტყვს. ვითარმედ მღვკლა იაკობ მამა ჩემი. რათა გამეჩნდეს ვანი იგი. რომელ მსგავსად გლწვითა იაკობის გან შობილ და მათ გან ძელსა ზედა დამოკვიდებულა:.

5 და ჰრქუა ესავ. არა დამიმარნეა ვურთხევაჲ მამაჲ : რამეთუ იყო ყოვლით-ურთ დუმილი დმრთაებისაჲ მსგავსად გლწვითა ქრისტესთა თანა დამკვდრებულ. და მან ჰრქუა მას. უკუეთუ უფლად დავადგინე იგი შენ ზედა და ყოველნი მამანი მისნი დავამრენ მას. იფქლითა და ღვნითა განვამტკიცე იგი. აწ შენ რაჲ გიყო შვილო:.

10 და შეეწყალა ისაკს. აღიმაღლა ესავ გმითა მადლითა. და ტირილდა : და რომელსა იგი იტყვს. J 177^v ვითარმედ შეეწყალა ისაკს. შეწყალებდასა სიტყვთა მით ერისა მის შეგოდებათა თჳს მდახწავებს. რამეთუ მცხნელი იგი ვედრებით მამასა ეტყოდა. მიუტევე ამათ. რამეთუ არა იგიან რასა იქმან :.

და მადლად გმასა მას და ტირილსა ესავისსა. შენანებდასა საქმეთა მათ თჳს. 15 რომელ ქმნებს. გვჩუენებს. ვითარცა საქმესა მას მოციქულთასა წერტი T 294 b ლ

2 მღვკლა : ვ 2^a manu inter lineas J. — ჩემი : ჩემილ J. — 4 დამოკვიდებულ : მოკვიდებულ J. — 8 იგი : add. და T. — აწ : წ 2^a manu in margine J. — 13 მიუტევე : მო- J. — 15 ქმნებს : ქმნეს J.

1 მამათა (leg. მათ?) მიმართ : სოგა AG. — ხანაწმისაჲ : გაროიერიქ AG. — 4 დამოკვიდებულ : რხხესეა AG. — 6 დუმილი : კრიმს AG. — 6 მსგავსად... თანა : მარწსაყესი რ რრსათი AG. — 7 მას : add. რლ A. — დავადგინე : არარჩი AG. — 8 მას : add. ლ A (84). — აწ : om. A 8e G. — 10 მადლითა : om. AG. — ტირილდა : ხლყ AG. — 10-11 და

pendant lesquels le Verbe [s'approchait], leur prêchant le Royaume (81). Mais qu'Esau dise : « Pour que je puisse tuer Jacob, mon frère ¹ », c'est pour que (par là) soit montré l'homme lui-même (dans le Verbe), l'(homme) qui, selon la chair, a été de Jacob engendré, et, par lui (Esau = le peuple juif) sur le bois cloué.

Esau (82) lui dit donc (à Isaac) : « N'as-tu pas, de reste, laissé pour moi une bénédiction, père? ² » En effet, afin que toute la plénitude de la divinité se trouvât habiter corporellement dans le Christ ³, celui-ci (83) (Isaac) lui disait : « Si je l'ai fait ton Seigneur, et fait tous ses frères, ses serviteurs, j'ai (du même coup) consolidé sur lui (seul) les droits au froment et à l'huile; dès lors, pour toi, que puis-je faire, enfant? ⁴ » (84)

« Devant le brisement (85) d'Isaac Esau poussa un grand cri et pleura ⁵ ». Le brisement d'Isaac, donc, c'est la pitié qui, jusqu'aux entrailles, émut le Verbe devant la transgression (86) du peuple. Et, en effet, le Sauveur, priant pour eux, disait : « Père (87), pardonne-leur, car ils ne savent pas ce qu'ils font ⁶ ».

Quant aux pleurs que versa Esau, après qu'il eut poussé un grand cri, c'est (88) le repentir qui les prit pour l'action qu'ils avaient commise. Comme aussi bien, dans les Actes des Apôtres, il est écrit : « En effet, quand ils eurent

1. Gen. 27.41. — 2. Gen. 27.36. — 3. Col. 2.9. — 4. Gen. 27.37. — 5. Gen. 27.38 ms. D⁵¹¹. — 6. Lc 23.34.

Թե սպանից զՅակոբ զեղբայր իմ, զի երեւեսցի մարդն, որ ըստ մարմնոյն ի Յակոբայ ճնեալ, եւ ի նոցանէն ի վերայ փայտի բեւեռեցաւ :

Եւ ասէ ցնա Եսաւ. ոչ թողեր ինձ աւրհնութիւն՝ հայր : Քանզի էր ամենայն լրումն աստուածութեանն մարմնապէս ի Քրիստոսի բնակեալ, եւ նա ցնա ասաց՝ զի եթե տէր զնա արարի քո, եւ զամենայն եղբարս նորա արարի նմա ծառայս, եւ ցորենով եւ զինւով հաստատեցի զնա, քեզ զի՞նչ արարից՝ որդեակ :

Եւ ի գութ եկեալ Իսահակայ՝ գոչեաց ձայնիւ Եսաւ, եւ ելաց : Եւ զգթալն Յակովբայ՝ զգթալ բանին ի վերայ ժողովրդեանն յանցանաց նշանակէ, քանզի փրկիչն՝ աղաչելով վասն նոցա, 319 ցհայրն ասէ. թող սոցա, քանզի ոչ զիտեն զինչ գործեն :

Եւ զգոչելն Եսաւայ եւ զլալ զղջանալն նոցա ի վերայ գործոցն, զոր գործեցին, ¹⁰ ցուցանէ, որպէս ի գործս առաքելոց գրեալ է. լուեալ՝ ասէ, զայս, տրտմեցան ի

1 Թե : add. նա. — 2 նոցանէն : αὐτοῦ. — 3 և : οὖν. — Եսաւ : om. G. — քանզի : ἕνα γάρ (83). — էր : εὐρέθη (83). — 4 և նա : ἕδε nos ó δέ M (83). — 5 և 2° : om. G (84). — 7 գութ : add. ի in margine. — և 3° : οὖν. — 8 Յակովբայ : Ἰσαάκ. — նշանակէ : om. G. — 9 ցհայրն : πater. — 10 զլալ : add. և et del. — զղջանալն : ն 1° corr. L. — 11 ցուցանէ : om. G. — որպէս : ■ inter lineas. — ասէ : γάρ.

Ծղծղլլ... օճճճ : եւ զգթալն Յակովբայ A τὸ οὖν κατασυγῆναι τὸν Ἰσαάκ G. — 12 չղծղլլ... add. վասն նոցա AG. — 14 մաղճաղ ճմճճ : զգոչելն AG.

καρδία, εἰπόντες πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς 132³ ἀποστόλους· τί ποιήσωμεν ἄνδρες ἀδελφοί; οἱ δὲ εἶπον· μετανοήσατε καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ λήψεσθε τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὑμῖν γάρ ἐστιν ἡ ἐπαγγελία καὶ τοῖς τέκνοις ὑμῶν καὶ πᾶσιν τοῖς εἰς μακράν, ὅσους ἂν προσκαλέσῃται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν».

5 Αὕτη οὖν ἡ εὐλογία, ἣν ἐζήτει λαβεῖν ὁ Ἡσαΰ τότε. X. ἀλλ' ἐπειδὴ καιρὸς οὐκ ἦν, προφητεύων Ἰσαὰκ τὰ μέλλοντα φησὶν πρὸς αὐτόν· « ἰδοὺ ἀπὸ τῆς πιότητος < τῆς > γῆς ἔσται ἡ κατοίκησις σου καὶ ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν καὶ ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ σου ζήσει καὶ τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις· ἔσται δὲ ἡνίκα ἂν καθέλῃς καὶ ἐκλύσῃς τὸν ζυγὸν ἀπὸ τοῦ τραχήλου [23] σου ». τὰ μὲν εἰρημμένα ὑπὸ τοῦ μακαρίου Ἰσαὰκ 133^a πότερον εὐλογίας
10 ἔχει δύναμιν ἢ προφητείας; χρὴ γὰρ νοεῖν τὰ προκείμενα. ἰδοὺ φησιν· « ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς ἔσται < ἡ > κατοίκησις σου, καὶ ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν ». συνέβη γὰρ κατοικῆσαι τὸν λαὸν ἐν τῇ γῇ τῶν Χανααναίων, < ἦν > διένειμεν αὐτοῖς Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ.

2 εἶπον TU : εἶπων. — 3 λήψεσθε TU : ληψεσθαι. — 4 ὑμῶν nos : ἡμῶν (92). — προσκαλέσθητα⁴ TU : -λέσθητε. — 5 οὐκ ἦν TU : μὲ ποιῆν leg. μήπω ἦν? — 6 < τῆς > TU. — 8 καθέλῃς... ἐκλύσῃς TU : θέλῃς... ἐκλύσῃς (94 bis). — 9 πότερον TU : πρότερον. — 10 ἔχει TU : ἔχη. — προφητείας TU : -τειαις. — 11 < ἡ > TU. — 11 συνέβη TU : -έβην. — 12 < ἦν > TU. — αὐτοῖς TU : αὐτούς.

არს. ვითარება ესმა ესე. და წუხნეს. და ჰრქუეს პეტრეს და მოციქულთა მათ. რამეც ვყოფთ ძმანო : და მათ ჰრქუეს. შეინანეთ და გრწმენინ სახელი იესოვ ქრისტესი. და მოიღოთ მადლი და ნიჭი სულისა წმიდისა გან. რამეთუ თქუენდა არიან აღთქმანი ესე და შვილთა თქუენთა და ყოველთა შორიელთა.
5 რომეულთა მოწოდის ოჯგალი დემრთი ჩუენი:.

აწ ესე არს კურთხევაჲ იგი. რომელსა ეძიებდა ესავ წინანდელსა ყამსა : არამედ რამეთუ არდა იყო ყამი. ხოლო წინამსწარმეტყუელეობით ისავ ყოფადთა მათ თვს იტყოდა. აჰა აწ სიბოღისა გან ქუეყანისა იყო მკვდრობაჲ შენი და ზესვნელს ცუარისა გან ცისამსა. და მასვლითა შენითა სცნოვნდებოდი და
10 ძმასა შენსა ჰმონებდე. ხოლო იყო რაყამს განიგნენ და განაგდო უღელი მისი ქედისა გან შენისა : აწ სიტყუასა მას ნეტარისა ისაკისსა კურთხევისა ხოლომე ძალი აქუს ანუ წინამსწარმეტყუელეობისამცა. რამეთუ თანა-გუაც გულის-გმის-ყოფად ყოფადთა მათ თვს. რამეთუ თქუა. აჰა ესერა სიბოღისა გან ქუეყანისამსა იყო მკვდრობაჲ შენი და ცუარისა გან ცისამსა ზეგარდამო. რამეთუ იყო
15 დამკვდრებდა ერისა მის ქუეყანასა T 295 a მას ქამისსა. რომელ იგი განუნაწილა მათ ისუ ძემან ნავესმან : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ ცუარისა გან

4 შვილთა : ნამდბთა J. — 10 ხოლო : და J. — რაყამს განიგნენ და განაგდო : ოდესმე დაიგნენ T. — 12 აქუს : აქუნ T.

1 ესმა : add. *საქ* A. — და 1° : om. AG. — წუხნეს : add. *ქ სირსო* AG. — 3 ნიჭი : *ყარყის* A. — წმიდისა : om. A. — 6 ეძიებდა : add. *საწილ* AG. — წინანდელსა ყამსა : *ყამსად* AG. — 7 ხოლო : om. AG. — 8 იტყოდა : add. *ესა* AG. — აწ : om. AG. — 10

entendu cela, ils en eurent le cœur brisé et dirent à Pierre et aux autres (89) apôtres : « Que ferons-nous, hommes frères? » Ceux-ci leur dirent : « Repentez-vous, et que chacun d'entre vous soit baptisé (90) au nom de Jésus-Christ, et vous recevrez le don du Saint-Esprit (91); car la promesse est pour vous et pour vos¹ (92) enfants et pour tous ceux qui sont au loin, autant que (93) le Seigneur notre Dieu en appellera¹ ».

C'était là donc la bénédiction qu'Esau, alors, demandait à recevoir. Mais, parce que ce n'était pas le moment, Isaac, prophétisant l'avenir, lui dit : « Voici que de la graisse de la terre subsistera ton établissement, et de la rosée qui descend du ciel (94). Et de ton épée tu vivras, et de ton frère tu seras serviteur. Viendra pourtant un temps où tu secoueras et délieras le joug de dessus ton cou² ». De vrai, ce que dit là le bienheureux Isaac a-t-il valeur de bénédiction ou de prophétie? Car il faut bien entendre ce qui précède. Voici qu'il dit : « De la graisse de la terre subsistera ton établissement, et de la rosée qui descend du ciel³ ». Il arriva en effet que le peuple s'établit dans la terre des Cananéens que leur partagea Josué, fils de Navé. Et qu'Isaac dise : « et de la

1. Act. 2.37-39. — 2. Gen. 27.39-40. — 3. Gen. 27.39.

սիրտս, եւ ասեն Պետրոսի եւ առաքելոցն. զինչ արասցուք՝ եղբարք. եւ նոքա ասացին. ապաշխարեցէք, եւ հաւատացէք յանուն Յիսուսի Քրիստոսի, եւ ընկալջիք շնորհս եւ պարգեւս ի հոգւոյն, քանզի ձեզ են աւետիքս այս եւ որդւոց ձերոց եւ ամենեցուն, որ հեռի են, կոչեսցէ տէր աստուած մեր :

Արդ այս է աւրհնութիւն, զոր խնդրէր առնուլ Նսաւ յայնժամ, այլ վասն զի չեւ 5 էր ժամանակ, ճարգարէանալով Իսահակ զհանդերձելոցն՝ ասաց ցնա. ահաւասիկ ի պարարտութենէ երկրի եղեցի բնակութիւն քո եւ ի վերուստ ի ցաւոյ երկնից, եւ սրով քով կեցցես, եւ եղբար քում ծառայեսցես. եւ եղեցի՝ չորժամ լուծցես եւ ընկեսցես զլուծն ի պարանոցէ քումէ : Արդ ասացեալն յերանելոյն Իսահակայ՝ արդեք աւրհնութեան ունիցի զաւրութիւն եթե ճարգարէութեան : Քանզի պարտ է իմանալ զյառաջի- 10 կայսն. ահաւասիկ՝ ասէ, ի պարարտութենէ երկրի եղեցի բնակութիւն քո եւ ի ցաւոյ երկնից ի վերուստ : Քանզի եղեւ բնակել ժողովրդեանն յերկրին Քանանացւոց, զոր բաժանեաց նոցա Յեսու՝ որդի Նաւեայ : Եւ զասելն՝ եթե ի ցաւոյ երկնից ի վերուստ,

1 եւ 2° : add. τοὺς λοιπούς. — 2 հաւատացէք βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν. — 2-3 շնորհս և պարգևս [ի inter lineas] հոգւոյն τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου πνεύματος. — 3 այս : om. G. — ձերոց : ὑμῶν nos ἡμῶν M (92). — 4 են : add. ὅσους ἄν (93). — 8 լուծցես և ընկեսցես : καθέλῃς καὶ ἐκλύσῃς TU θέλῃς καὶ ἐκλύσῃς M (94bis). — 9 արդ : μέν.

ծոծո : om. AG. — 11 եզլլոմց : om. AG. — 13 ցալլոմոս ծոտ տչե : զյառաջիկայն AG. — Ծոմցոյ : om. AG.

τὸ δὲ εἶπεῖν « καὶ ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ ἄνωθεν », ὅτι οἱ προφηῆται νεφέλης δίκην ἐδρόσιζον αὐτοὺς γνωρίζαντες αὐτοῖς τὰ τοῦ θεοῦ λόγια. τὸ δὲ εἶπεῖν « ἐπὶ τῇ μαχαίρᾳ σου ζήσει », ὅτι αἶε ὁ λαὸς οὐκ ἐπαύσατο πολεμῶν καὶ πολεμούμενος πρὸς τὰ κύκλωθεν ἔθνη κατοικοῦντα, καθὼς αὐταὶ αἱ γραφαὶ δηλοῦσιν. τὸ δὲ εἶπεῖν « καὶ τῷ ἀδελφῷ σου δουλεύσεις »
 5 σημαίνει τὸν νῦν ἐνεστῶτα καιρόν, ἐν ᾧ παρῆν ὁ σωτὴρ 133⁹ ἐπισκεψάμενος τοὺς ἰδίους κατὰ σάρκα ἀδελφοὺς, ᾧ παραινεῖ ὁ προφήτης ὑπήκοον γενάμενον δουλεύειν. διὰ τοῦτο ἔφη « ἔσται δὲ ἡνίκα ἂν καθέλης καὶ ἐκλύσης τὸν ζυγὸν ἀπὸ τοῦ τραχήλου σου ». ποῖον ζυγόν, ἀλλ' ἢ τὸν ἐν τῷ νόμῳ κείμενον; ἵνα μηκέτι νῦν δοῦλοι ὑπὸ ζυγὸν νόμου πολιτεύωνται, ἀλλὰ ἐλεύθεροι τῷ εὐαγγελίῳ πιστεύοντες καὶ νῦν σωθῆναι δύνωνται.

10 Τῶν οὖν μακαρίων προφητῶν κατὰ γενεὰν ἡμῖν τὰ τοῦ Χριστοῦ μυστήρια προκηρυζάντων < καὶ τὰ τῆς δικαιοσύνης σαφέστατα δειζάντων > τίς διστάζει ἐπὶ τούτοις

1 νεφέλης *TU* : -φέλαι. — 2 ἐδρόσιζον *TU* : ἰδρόσιζεν. — αὐτοὺς *TU* : αὐτοῦ. — γνωρίζαντες *nos* : γνόσαντες (96). — αὐτοῖς *TU* : αὐτοῦ. — 3 πολεμῶν *TU* : πολεμόν. — 4 αὐταὶ *TU* : αὐτα. — δουλεύσεις *TU* : -λεύσης. — 5 νῦν *We* : μὲν οὖν. — 6 ὑπήκοον *TU* : ὑπήκοοι. — γενάμενον *We* : γενάμενομενος. — δουλεύειν *TU* : -λεύη. — 7 ἔσται *TU* : ἔστε. — καθέλης *TU* : θέλησης (94 bis). — 8 ἀλλ' ἢ *TU* : ἀλλή. — 9 δύνωνται *TU* : δύνανται. ἐνήφασι. — 10 οὖν *TU* : νῦν. — 10-11 προκηρυζάντων *TU* : -ρύξαντα. — 11 < καὶ... δειζάντων > *nos* (99).

ზეგისაბა. რამეთუ წინამხწარმეტყუელნი იგი ვითარცა ღრუბლისა გან ცუარსა გარდმო უხვავდებს მათ ზედა სიტყუასა მას ღმრთისასა : ხოლო რომელ იგი თქუა. ვითარმედ მახვლითა შენითა სცხვანდებოდიო. რამეთუ მარადის ერი იგი არა დასცხრებოდა წყობად და ბრძოლად გარემომხ ნათესავთა მათ. რომელნი
 5 დამკვდრებულ იყვნეს. ვითარცა წიგნი გზუენებენ : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ ძმასა შენსა ჰმონებდე. მოასწავა ამით უამთა თვს. რომელსა მახლო-ბელ იყო ქრისტე მოხედვითა ძმათა თვსთა რომელ მსგავსად გორცთა. რომლისა თვს J 178^r წინამხწარმეტყუელი იგი ასწავებს დამორჩილებად და მონებად : ამის თვს ჰრქუა. ვითარმედ რაჟამს განცხნე და განავდო უღელი ქედისა გან
 10 შენისა : არამედ რომელი უღელი. არამედ რომელ შჯულისამ მის ედვა მათ ზედა. რადთა არა ვითარცა მონანი უღელსა ქუემს შჯულითა მით ცხვანდებიან. არამედ ვითარცა განთავისუფლებულნი სახარებისა მის საწმუნდვებითა ცხვანდებიან:.

T 295 b ვითარცა ნეტართა მათ წინამხწარმეტყუელთა ნათესავითი ნათესავად
 15 ქრისტეს ზრახვასა მას წინამხწარ ქადავებდეს და სამართალი ჩუენდა მომართ

4 გარემომხ : გარემო J. — 6 ამათ : მათ J. — 8 მონებად : დამონებად J. — 9 რაჟამს : om. T. — განცხნე : განჰცხნდე T. — უღელი : add. მისი T. — 10 რომელ : om. T. — მათ : მას T. — 11 არა : om. T. — 11-13 ცხვანდებიან bis : ცხვანდებოდიან J.

1 ზეგისაბა : add. *ქ ქერიასი* AG. — 1-2 ვითარცა... ღმრთისასა : *ჩერს ღამაყი ანაგრქინ ყყარღნ გაროქელიქ სიყა დასთოდოი რანის* ნეფელს ძსიენ ედროსიჯონ ავთოს გვარისანტეს ავთოის ტა თოთ თეოს ლგია (96). — 4 დასცხრებოდა : *ღაღარხეან* AG. — ბრძოლად : *ყათხერაყმქ* AG. —

rosée qui descend du ciel »¹, c'est parce que les prophètes, tel un nuage, les laissaient trempés de rosée (95) après leur « avoir fait connaître » (96) les oracles de Dieu. Et qu'il dise : « De ton épée tu vivras »², c'est parce que, toujours, le peuple ne cessa d'être en guerre agressive et défensive contre les peuples établis tout autour de lui, comme les Écritures elles-mêmes le montrent. Et ce qu'il dit : « Et de ton frère tu seras serviteur »³, marque l'époque qui dure encore maintenant, (époque) où le Sauveur était présent, venu visiter ses propres frères selon la chair, (le Sauveur) que le prophète (ici) conseille, après qu'on sera devenu (97) docile, de servir. C'est pour cela qu'il disait : « Viendra pourtant un temps où tu secoueras et délieras le joug de dessus ton cou⁴ ». Quel joug sinon le joug qui gît en la Loi? Afin qu'ils ne vivent plus maintenant esclaves sous le joug de la Loi, mais que, en hommes libres croyant à l'Évangile, ils puissent maintenant encore être sauvés (98).

Les bienheureux prophètes, de génération en génération, nous ayant donc ainsi à l'avance annoncé les mystères du Christ < et, très clairement, montré ceux de la justification > (99) qui peut douter devant ces (mystères) manifeste-

1. Gen. 27.39. — 2. Gen. 27.40. — 3. Gen. 27.40. — 4. Gen. 27.40.

զի մարգարէքն իբրև զամպս առաքելն զցաւղն, քարոզելով նոցա զաստուծոյ բանն : Իսկ զասելն՝ եթե սրով քով կեցջիւր, զի հանապաղ ժողովուրդն ոչ զադարեաց պատերազմեալ եւ պատերազմիլ ի շուրջ ազգացն, որ բնակեալ էին, որպէս եւ զիրք ցուցանեն : Իսկ ասելն՝ թե եղբար քում ծառայեսջիւր, նշանակէ զայժմու ժամանակս, յորում մերձ էր փրկիչն, այց առնելով իւրոց եղբարցն, որ ըստ մարմնոց : Որում⁵ մարգարէն խրատ տայ՝ հն 320 ազանդս եղեալ ծառայել : Վասն այնորիկ ասաց՝ եթե եղիցի, յորժամ լուծցես եւ ընկեսցես զլուծն ի պարանոցէ քումէ : Զոր լուծ՝ եթե ոչ որ յարինացն կայր ի վերայ, զի մի եւս իբրև ծառայք ընդ լծաւ արինացն վարիցին, այլ իբրև ազատք աւետարան < ի հաւատացեալ և այժմ կեալ կարացեն :

Արդ երան > ելի մարգարէիցն ըստ ազգս ազգս զՔրիստոսի խորհուրդն յառա-¹⁰ ջագոյն քարոզեալ եւ զարդարութեանն մեզ յայտնապէս ցուցեալ, ո՞ յերկուսացի

1 զցաւղն : add. αὐτοῦς TU αὐτοῦ M. — քարոզելով : γωρῖσαντες nos γωρῖσαντες M (96). — 2 կեցջիւր : γ inter lineas. — 4 թե : add. καί. — 6 հնազանդս : ὑπήκοον TU ὑπήκοοι M. — 8-9 իբրև bis : -om. G. — 9-10 < ի... երան > : (98). — 11 և... ցուցեալ : om. M (99). — զարդարութեանն : η ult. inter lineas.

5 րա : իսկ AG. — 6 մռօսճնա : նշանակէ AG. — ամտ յամտա տչ : զայժմու ժամանակս AG. — 7-8 Թռթռօս տչ : որում AG. — 9 յօտաճմեց : add. եղիցի AG. — 10 արմեց 1⁰ : om. AG. — 10-11 Թռթռ... Նրա : որ յարինացն կայր ի վերայ AG. — 11 ար : մի ևս AG. — Մշշլլօտա մօտ ցեռցնդցծօն : արինացն վարիցին AG. — 12-13 ՆՆՆՆթցծօս... ցեռցնդցծօն : աւետարան... V τῶ εὐαγγελίῳ πιστεύοντες καὶ νῦν σωθῆναι δύνανται G (98). — 14 յօտաճա նրա : om. V τῶν οὖν μακαρίων G (98).

προφανῶς λελαλημένοις; εἰ γὰρ τὰ πρὸ παραφρηκότα καὶ τὰ ἐνεστῶτα εἰπόντες πιστοὶ ὑφ' ἡμῶν κρίνονται, πῶς οὐχὶ καὶ τὰ μέλλοντα ἔσσεσθαι;

BÉNÉDICTIONS DE JACOB

LES FILS DE JOSEPH : EPHRAÏM ET MANASSÉ

5 XI. Προμηγύσαντες οὖν τὰς ὑπὸ τοῦ Ἰσαὰκ εἰρημένους 134^a εὐλογίας, παρέλθωμεν καὶ ἐπὶ τὰς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰακώβ γεγενημένας πρὸς τοὺς υἱοὺς εὐλογίας. φησὶν γὰρ ἡ γραφή οὕτως. [24] « ἰδὼν δὲ Ἰσραὴλ τοὺς υἱοὺς Ἰωσήφ εἶπεν· τίνες εἰσὶν οὗτοι; ὁ δὲ εἶπεν· υἱοὶ μου εἰσὶν, οὓς δέδωκέν μοι ὁ θεὸς ἐνταῦθα. καὶ εἶπεν· προσάγαγέ μοι αὐτούς, ἵνα εὐλογήσω αὐτούς. οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ Ἰακώβ ἐβαρύνθησαν ἀπὸ τοῦ γήραος, καὶ οὐκ ἤδυσήθησαν τοῦ βλέπειν. καὶ ἤγγισεν
10 αὐτούς πρὸς αὐτόν, καὶ ἐφίλησεν αὐτούς καὶ περιέλαβεν. καὶ εἶπεν Ἰσραὴλ πρὸς Ἰωσήφ· ἰδοὺ τοῦ προσώπου σου οὐκ ἐστερήθη καὶ ἰδοὺ ἔδειξέν μοι ὁ θεὸς καὶ τὸ σπέρμα σου. καὶ

1 εἰ nos : οἱ TU ἢ M. — πρὸ παραφρηκότα nos : προπαρ [φρη TU οχι M] κότα TU M (101). — 2 κρίνονται TU : κρίνονται. — ἔσσεσθαι TU : ἔσεσθε. — 5 παρέλθωμεν TU : -έλθομεν. — ἐπὶ : corr. ἐπεί. — 6 γεγενημένας TU : οὓς γενομένας. — οὕτως TU : οὓ-τος. — 7 εἰσὶν : σοι TU. — 11 οὐκ ἐστερήθη TU : οὐκο στερίθει. — μοι TU : με.

განცხადებულად ვაჩუენა. ვინმე შეორველდეს ეკვივართა განცხადებულთა თქუმულთა : ოჯვეთუ წარსულთა მათ თვს და მძმავალთა ჩუენ გან ეძიებენ. რავდენ არა უფრომს ყოფადთა მათ თვს წინამსწარ ჰრწმენეს.

BÉNÉDICTIONS DE JACOB

LES FILS DE JOSEPH : EPHRAÏM ET MANASSÉ

5 აწ გულის-გმა-ყოფილ თქუმულნი იგი ისაკისნი. მღვიდეთ იაკობისთა მათგა კურთხევათა. რამელ იგი ძეთა მიმართ მისთა : რამეთუ იტყვს წერილი ესრე. ვითარმედ ისილნა იაკობმან ძენი იგი ილხებდისნი. და ჰრქუა. ვინ არიან ესენი : და მან ჰრქუა. ძენი ჩემნი არიან. რამელნი მძმვნა მე ოჯვალმან აქა : და
10 ჰრქუა. მძმავლენით ჩემდა. რამთა ვაკურთხნე იგინი : და თუალნი იაკობისნი დამძიებულ იყვნეს სიბერითა და ვერ ჰხედვიდა. და მიიახლნა იგინი წინამე მისსა. და გელნი მღახსნა და ამბორს-უყმ მათ. და ჰრქუა ისრაელმან ილხებს. აჰა სილვასა პირისა T 296 a შენისასა არა გუებულ ვიქმენ. და მიჩუენა დმერთმან

6 იგი : om. J. — მღვიდეთ : მღ-დით J. — 8 ილხებდისნი : ისაკისნი J. — 9 ძენი : შვილნი J. — რამელნი : რამელ J. — ოჯვალმან აქა : აქა ოჯვალმან J. — 10 მძმავლენით : მძმავლენ J. — 11 ჰხედვიდა : ხედვიდა J. — 13 სილვასა : -ვისა J. — შენისასა : შენისა J. — მიჩუენა nos : მიჩუნა J მიჩუნნა T.

1 ვაჩუენა : ვიყესალ A om. M (99). — 2 თქუმულთა : add. ელ AG. — 2-3 ოჯვეთუ... ჰრწმენეს : (101). — 6 აწ... ისაკისნი : არე ვიყესალ ვასაყესალ სარწინოქილსან რასაკსაყ

ment prédits? (100) Si, en effet, lorsqu'ils ont, avant l'événement, prédit le passé et le présent, ils sont, par nous, jugés dignes de foi, comment ne (le seront-ils) pas aussi (lorsqu'ils prédisent) ce qui doit arriver (*i. e.* l'avenir) (101)?

BÉNÉDICTIONS DE JACOB

LES FILS DE JOSEPH : EPHRAÏM ET MANASSÉ

Après donc avoir d'abord donné ces indications sur les bénédictions prononcées par Isaac, venons-en aussi aux bénédictions (102) qui se trouvent de fait avoir été, par Jacob lui-même, adressées à ses fils. Ainsi, en effet, dit l'Écriture : « Or Israël, à la vue des fils de Joseph, dit : « Qui sont ceux-ci ? » (Joseph) dit : « Ce sont mes fils, que Dieu m'a donnés ici ». Et (Jacob) dit : « Amène (103)-les-moi, que je les bénisse ». Or les yeux de Jacob s'étaient appesantis du fait de la vieillesse, et ne pouvaient (104) plus bien voir. Et (Joseph) les fit approcher de lui, et il les baisa et tint embrassés (105). Et Israël dit à Joseph : « Voici que je n'ai point été privé de (voir) ta face, et voici que Dieu m'a montré même ta lignée! » Et Joseph les retira doucement < d'entre

յայսպիսի յայտնապէս ասացելոց, զի եթե զանցեալսն եւ զկալս ամենայն հաւատա-
ցեալք ի մէջք քննեն, որչափ եւս առաւել եւ զլինելոցն յառաջ ասացեալ հաւատասցին :

BÉNÉDICTIONS DE JACOB

LES FILS DE JOSEPH : EPHRAÏM ET MANASSÉ

Արդ ցուցեալ զասացեալ արհնութիւնսն Իսահակայ, անցցուք եւ որ ի Յակոբայն 5
եղեւ առ որդիսն իւր արհնութիւնս, քանզի ասէ զիր յայսպէս. տեսեալ՝ ասէ, Իսրայ-
ելի զորդիսն Յուսիփայ, ասաց. ո՞ք ես սորա : Եւ նա ասաց. որդիք իմ են, զորս ետ
ինձ աստուած աստ : Եւ ասաց. ածէք առ իս զըրոսս, զի արհնեցից զըրոսս : Եւ աչք
Յակոբայ ծանրատես եին ի ծերութենէ, եւ ոչ կարէր տեսանել : Եւ մերձեցոյց զնոսս
առ նա, եւ ի զիրկս իւր առեալ՝ համբուրեաց զնոսս : Եւ ասաց Իսրայէլ ցՅուսէփ. 10
ահաւասիկ ի տեսլենէ երեսաց քոց ոչ զրկեցայ, այլ եցոյց աստուած եւ զգաւակ քո :

1-2 զի եթե... հաւատասցին : (101). — 1 եթե : εἰ nos οἱ TU ἢ M (101). — ամենայն :
εἰπόντες (101). — 2 քննեն : κρίνονται (101). — յառաջ ասացեալ հաւատասցին : om. G (101).
— ասացեալ : corr. — 5 և : add. ἐπί (102). — ի Յակոբայն : ὑπ'αὐτοῦ τοῦ Ἰακώβ. — 6
արհնութիւնս : εὐλογία (102). — ասէ 2° : om. G. — 7 զորդիսն nos : զսորդիսն. — Են 1° :
εἰσὶν M σοι TU. — 8 ածէք : προσάγαγε. — 9 կարէր : ἠδυσήθησαν. — 10 ի զիրկս իւր առեալ
համբուրեաց : ἐφίλησεν αὐτοὺς καὶ περιέλαθεν. — 11 այլ : καὶ ἰδοῦ. — եցոյց : add. μοι.

AG. — մտջոճտ : անցցուք AG. — 7 մյտս մոմածտ : եղև առ որդիսն AG. — 8 սեօղնս :
add. ասէ A. — օպջօճման : Իսրայելի AG. — 9 օպջօղման : աստուած AG. — 11 ֆօնսմյ :
առ AG. — 12 ճջլնօ մօպննն : ի զիրկս իւր առեալ περιέλαθεν. — 13 ղս : այլ A.

ἐξήγαγεν αὐτοὺς Ἰωσήφ < ἀπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς· λαβὼν δὲ Ἰωσήφ > τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ, τὸν τε Ἐφραΐμ ἐν δεξιᾷ, ἐξ ἀριστερῶν δὲ τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τὸν Μανασσήν ἐν τῇ 134³ ἀριστερᾷ, ἐκ δεξιῶν δὲ Ἰσραήλ, ἠγγισεν αὐτοὺς πρὸς αὐτόν. ἐκτείνας δὲ Ἰσραήλ τὴν χεῖρα τὴν δεξιάν, ἐπέβαλεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
 5 Ἐφραΐμ, οὗτος δὲ ἦν ὁ νεώτερος, καὶ τὴν ἀριστεράν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Μανασσή, ἐναλλάζας τὰς χεῖρας ἠλόγησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν· ὁ θεός, ᾧ εὐηρέστησαν οἱ πατέρες μου ἐναντίον αὐτοῦ, Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ, ὁ θεός ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας, ὁ ἄγγελος, ὁ ῥυθιμίζων με ἐκ πάντων τῶν κακῶν μου, εὐλόγησον τὰ παιδία ταῦτα, καὶ ἐπιτεθήσεται τὸ ὄνομα μου ἐπ' αὐτούς· καὶ τὸ ὄνομα τῶν πατέρων μου Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ πληθυνθήσονται
 10 εἰς πλῆθος πολὺ ἐπὶ τῆς γῆς ».

Κεφ Ιβ. Ταῦτα εἰπὼν ὁ προφήτης μυστήριον μέγιστον ἡμῖν ἐπέδειξεν. ἐν γὰρ τῷ ἐναλλάξαι 135⁴ τὰς χεῖρας καὶ τὸν νεώτερον υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, λέγω δὴ τὸν Ἐφραΐμ, εἰς τὰ δεξιὰ μεθιστάνασθαι τὸν δὲ Μανασσήν τὸν πρωτότοκον εἰς τὰ ἀριστερά, ἔδειξεν δι' αὐτῶν δύο κλήσεις

1-2 < ἀπὸ... Ἰωσήφ > nos (106). — 2 ἐξ nos : ἐκ TU. — 3 ἐκ nos : ἐξ TU. — 4 χεῖρα TU : χεῖραν. — ἐπέβαλεν TU : ἐπέλαθεν. — 5 τὴν ἀριστεράν TU : τῇ ἀριστερᾷ. — 6 τὰς χεῖρας TU : ταῖς χεῖραις. — ᾧ TU : οὗ. — 7 τρέφων TU : τρέφον. — τῆς σήμερον ἡμέρας TU : τὴν σήμερον ἡμέραν. — 9 πληθυνθήσονται TU : ἐπληθύνθησαν. — 11 τῷ ἐναλλάξαι TU : τοεναλαξαι. — 13 αὐτῶν TU : αὐτόν.

ნამღობიგა შენი. და აღჭმართნა იგინი იღვებმან უბეთა მისთა გან და თაყუანის-
 ხცეს მას ჰიონსა ზედა თვსსა ქუეყანასა ზედა. და წარმთადგინნა იღვებ ორნი იგი
 ძენი თვსნი ეფრემ მარჯუენით მისა. მარცხლ ისრაფლისა. და მანახე მარცხენით
 მისა. მარჯულ ისრაფლისა. და მიანსლნა იგინი მას. და განყო გელი თვსი
 5 მარჯუენე ისრაფლმან და დახდვა თავსა ზედა ეფრემისსა მრწემისა მძისასა
 და მარცხენე თავსა ზედა მანახესსა. გელნი ერთი ერთსა ზედა გარდართსმით
 აკურთსნა იგინი. და თქუა. დმერთო. რომლისა წინაშე სათნო გიხნდეს მამანი
 ჩემნი. ანრანამ და ისაკ. დმერთო. რომელმან გამომწარდე მე სიყრმით ჩემითგან
 აქამოდდე. ანგელვზმან შენმან. რომელმან მიგსნა მე ყოველთა J 178⁵ ჰიონთა
 10 ჩემთა გან. აკურთხენ ყრმანი ესე. და ეწოდენ ამათ ზედა სახელი ჩემი და სახელი
 მამათა მათ ჩემთად. ანრანამისი და ისაკისი. და T 296 b განმრავლდენ განმრავ-
 ლებითა დიდითა ქუეყანასა ზედა:.

ესე თქუა წინადაწარმეტყუელმან მან. დიდი წრახვაა გვჩუენა ჩუენ. გელთა
 მათ ერთი ერთსა ზედა გარდასხმითა და უმრწემესსა მას ძესა იღვებისსა ეფრემს
 15 მარჯულ დადგინებითა და მანახე. რომელ იგი ჰიომშოდა იყო. მარცხენით.
 გვჩუენებდს მათ გამო ორსა წოდებასა და ორსა ერსა ყოფადსა. და მრწემი იგი

1 ნამღობიგა შენი : ნამღობიგა შენნი T. — 2 მას : om. T. — ზედა თვსსა : თვსსა ზედა J.
 — ზედა 2° : om. J. — 3 ეფრემ : ეფრემი J. — 4 მარჯულ : მარჯუენით J. — 5 ზედა :
 om. T. — ეფრემისსა : ეფრემის J. — 6 თავსა ზედა მანახესსა : ზედა თავსა მანახესა J.
 — 7 მამანი : add. იგი J. — 14 გარდასხმითა : გარდადებასა J. — 15 მანახე : მანახე T.

les genoux de (Jacob), et ils l'adorèrent face contre terre. Et Joseph ayant pris > (106) ses deux fils, Ephraïm à sa droite, donc à la gauche d'Israël, et Manassé à sa gauche, donc à la droite d'Israël, les fit approcher de (Jacob). Or Israël, ayant étendu la main droite, la mit sur la tête d'Ephraïm — or celui-ci était le plus jeune — et, sa main gauche, sur la tête de Manassé. Ayant ainsi croisé les mains, il les bénit et dit : « O Dieu, devant qui ont été agréables mes pères, Abraham et Isaac, O Dieu qui vas me nourrissant depuis ma jeunesse jusqu'au jour où nous sommes, O Ange qui me délivras de tous mes maux, bénis (107) ces petits enfants, et sur eux restera imposé mon nom et le nom de mes pères, Abraham et Isaac, et qu'ils se multiplient en grande multitude sur la terre!¹ »

Ce disant, le prophète nous a ouvertement fait voir un très grand mystère. Car dans le fait d'avoir croisé les mains et fait (ainsi) passer le plus jeune des fils de Joseph, je veux dire Ephraïm, à sa droite, mais Manassé, l'aîné, à sa gauche, il a, par eux, montré qu'il existait deux appels et deux peuples;

1. Gen. 48.8-16.

Եւ եհան զնոսա Յովսեփի ի ծնգաց նորա, եւ երկիր պագին նմա ի վերայ երեսաց իւրեանց յերկիր : Առեալ Յովսեփայ զերկուս որդիսն իւր՝ զԵփրեմ ընդ աջմէ, ի ձախմէ Իսրայելի, եւ զՄանասէ ի ձախմէ, ընդ աջմէ Իսրայելի, մերձեցոյց զնոսա առ նա : Եւ ձգեալ Իսրայելի զաջ ձեռն իւր՝ եղ ի վերայ զլիոյն Եփրեմի, որ էր կրտսեր, եւ զձախն ի վերայ զլիոյն Մանասէի, զձեռս զմիմեամբք արկեալ . աւրհնեաց զնոսա, 5 եւ ասաց. աստուած որոյ առաջի հաճոյ եղեն հարբն իմ՝ Աբրահամ եւ Իսահակ, աստուած՝ որ կերակրեցեր զիս ի մանկութենէ մինչեւ ցայսաւր, հրշտակդ՝ որ փրկեցեր զիս յամենայն չարեաց 321 իմոց, աւրհնեա զմանկունսս զայս. եւ կոչեսցի ի վերայ սոցա անուն իմ եւ անուն հարբն իմոց՝ Աբրահամու եւ Իսահակայ. եւ բազմացին ի բազմութիւն մեծ ի վերայ երկրի :

Ձայս ասացեալ մարգարէին՝ մեծ խորհուրդ եցոյց մեզ : Եւ զմիմեամբքն արկանել զձեռսն, եւ զկրտսեր որդին Յովսեփայ՝ զԵփրեմ՝ յաջ անցուցանել, եւ զՄանասէ, որ էր անղրանիկ, ի ձախակողմն, եցոյց նորաւք երկուս կոչմունսս եւ երկուս ժողո-

1-2 ի ծնգաց... Յովսեփայ : om. M (106). — 5 զմիմեամբք nos : զմիմեամբ [q inter lineas]. — 11 և : γάρ.

2 და քաթմադցոննա : առեալ A om. M (106). — 5 մթթցմոնս մմոնսնա : որ էր կրտսեր οὐτος δὲ ἦν ὁ νεώτερος. — 7 Յոնեղք : եղեն AG. — 8 Իյմոտ (ցան) : om. A. — 9 անցցալման մցման : հրշտակդ ὁ ἄγγελος. — 11 քանթաջլլեցն : բազմացին AG. — 15 քազցոնցմոտ : անցուցանել AG. — 16 քնքցցցմն : եցոյց AG. — քազալնս : եղեալ γινομένους.

καὶ δύο λαοὺς γινομένους· καὶ τὸν μὲν νεώτερον διὰ πίστεως εἰς δεξιὰν τοῦ Χριστοῦ εὐρισκό-
 μενον, τὸν δὲ πρεσβύτερον λαόν, τὸν ἐν τῷ νόμῳ καυχώμενον, εἰς ἀριστεράν μετατιθέμενον.
 ὅθεν μὴ νοήσας [25] ὁ Ἰωσήφ πνευματικῶς τὸ γινόμενον ὑπὸ τοῦ προφήτου, οἴόμενος πλα-
 νᾶσθαι τὸν πατέρα, ἀντελάβετο αὐτοῦ καὶ εἶπεν « οὐχ οὕτως, πάτερ, αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ πρωτό-
 5 τοκος, ἐπίθεε τὴν δεξιάν σου ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. ὁ δὲ εἶπεν· οἶδα, τέκνον, καὶ αὐτὸς ἔσται
 μέγας καὶ αὐτὸς ὑψωθήσεται, ἀλλ' ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ νεώτερος μείζων αὐτοῦ ἔσται » « καὶ
 ἔθηκεν 135³ τὸν Ἐφραὶμ ἔμπροσθεν τοῦ Μανασσή ». ἀλλ' ἐπειδὴ λεληθότως πολλὰ ἔγχειται
 ἐν ταῖς ἀγίαις γραφαῖς καὶ τοῦτο ἀφθόνως διηγησόμεθα, τί λέγων ὁ μακάριος Ἰακώβ
 10 πρὸ τοῦ με ἐλθεῖν πρὸς σε εἰς Αἴγυπτον, ἐμοὶ εἰσιν, Ἐφραὶμ καὶ Μανασσή, ὡς Ῥουβὴμ
 καὶ Συμεὼν ἔσονται μοι· τὰ δὲ ἔγγονα, ἃ γενήσεις μετὰ ταῦτα, σοὶ ἔσονται », τοῦτο
 σημαίνει· ἐπειδὴ γὰρ δώδεκα ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἰακώβ, ἐξ ὧν περ αἱ δώδεκα φυλαὶ γεγένηται,

1 εἰς δεξιάν *TU* : εἰςδεξήται. — 1 εὐρισκόμενον *TU* : -όμενος. — 2 μετατιθέμενον *We* : μεταθέμενον.
 — 3 πνευματικῶς *TU* : -τικός. — 4 αὐτοῦ *nos* : αὐτούς (110). — οὕτως *TU* : οὕτος. — 5 τὴν κεφαλὴν
TU : τῆς κεφαλῆς. — οἶδα *TU* : οἶδατε. — 7 λεληθότως *TU* : -ότως. — 8 ἀφθόνως *TU* : -όνως. —
 9 εἶπεῖν *TU* : εἶπεν. — ἐν Αἴγυπτῳ *TU* : ἐξ Αἴγυπτου. — 10 Μανασσή *TU* : -ασῆν. — 11
 γενήσεις *nos* : γενήσας (114). — σοὶ *TU* : συ. — 12 ἐξ ὧν περ *TU* : ἐξόνπερ.

სარწმუნოვებითა მარჯულ ქრისტესა პოვნილ. ხოლო პირველი იგი ერი.
 რომელი შჯულითა იქადოდეს. მარცხენით დადგინებულ : რომლისა თვს ვერ
 გულის-გმა-ეყვ იოხებსა ყოფადი იგი წინამხწმებტყუელისა მის გან. ჰგონ-
 ნებდა ვითარმედ დაავიწყდა მამასა მას. რომლისა თვს უპყრა გელი მისი. და
 5 ჰრქუა. არა ეგრე მამა. არამედ ესე არს პირმშო. დასდევ მარჯუენე გელი
 შენი თავსა ზედა მისსა : და მან ჰრქუა. უწყი შვილო. უწყი. ესეცა დიდ იყო
 და ამადღეს. ხოლო ძმა მისი უმრწემესი უმადლეს მისა იყო. და დასუა
 T 297 a ეფრემი ზემთა მანახსა : არამედ რამეთუ გამოუჩინებელი დიდ არს
 წიგნთა შინა წმიდათა და უმუწველად გამოვტქუათ : რომლითა სიტყვთა სა-
 10 ვკვთარ იყვნა ორნი იგი ძენი იოხებისნი : რამეთუ ჰრქუა მას. ორნი ეგე შვილ-
 ნი. რომელ გამოცდეს შენ გან ეგვბტეს. ვიდრე შთასლვადმდე ჩემდა ეგვბტედ.
 ჩემდა იყვნენ : ეფრემ და მანახე. რუმენის და სუმენის-ებრ იყვნედ ჩემდა :
 და სხუა ამიერთგან. რავდენ გესხნენ. შვილნი შენდა იყვნენ : ამას მოგუას-

5 პირმშო : add. და J. — 10 იყვნა : ყვნა J. — 11 შენ გან ეგვბტეს : ეგვბტეს შენ
 გან T. — შთასლვადმდე ჩემდა : შთამოხლვად ჩემდამდე J. — 12 მანახე : მანახე T.
 — 13 იყვნენ : იყვნედ T.

3 ყოფადი : *ეჟაჲ* γινόμενον add. *ჰიჟაჲ* AG. — 3-4 ჰგონებდა : *ჰარბხა* AG. — 5
 არამედ : om. A *გარ* G. — გელი : om. AG. — 7 უმადლეს : *მხდაჲ* AG. — 7-8 დასუა
 ეფრემი ზემთა : *სათყე ვსჲრქმ აოაჲ* ჰმეხენ τὸν Ἐφραὶμ ἔμπροσθεν. — 9 უმუწველად
 გამოვტქუათ : *ყაჲ არნახარნძ ყათმხეიღ* AG. — 9-10 სავკვთარ იყვნა : *[სჲჲჲჲჲ-
 ხეიჲ A ἰδιοποιήσατο G] ჰრანხჲნ მარჲ* AG. — 10-11 შვილნი : add. *ჲ* A. — 11 გამოცდეს

et que le plus jeune, lui, grâce à la foi, se trouve à droite du Christ, tandis que le peuple plus âgé, celui qui se glorifie dans la Loi, est, par mutation, placé à gauche. D'où Joseph, n'ayant pas compris (108) en sa signification spirituelle ce qui se faisait là par le prophète, pensant que son père se trompait (109), [1] arrêta (110), et dit : « Pas ainsi, père! Car celui-ci est le premier-né! Mets ta (main) droite sur sa tête ». Mais Jacob dit : « Je sais, mon enfant; lui aussi sera grand, lui aussi sera exalté, mais son frère, le plus jeune, sera plus grand que lui ¹ ». « Et il plaça (111) Ephraïm avant Manassé ² ». Aussi bien, puisqu'il y a, dans les Saintes Écritures, beaucoup de choses (112) à l'état caché, ceci encore nous l'expliquerons largement, savoir quel sens ont les paroles par lesquelles le bienheureux Jacob fit siens les deux fils de Joseph (113). Le fait de dire, en effet : « les deux fils nés en Égypte avant que je vinsse à toi en Égypte, sont à moi; Ephraïm et Manassé, comme Ruben et Siméon, seront à moi; quant aux puînés que tu [engendreras] (114) après eux, ils seront à toi ³ », marque bien cela (que Jacob fait siens Ephraïm et Manassé). Puisqu'en effet Jacob avait douze fils, auxquels précisément les douze tribus doivent leur

1. Gen. 48.18-19. — 2. Gen. 48.20. — 3. Gen. 48.5-6.

վուրդս եղեալ, եւ վերտսերն հաւատովք ընդ աջմէ Քրիստոսի գտեալ, իսկ զանդրանիկ ժողովուրդն, որ յարէնսն պանծացեալ էր, ի ձախակողմն եղեալ : Վասն որոյ չիմացեալ Յովսեփայ հոգեպէս զեղեալն ի մարգարէէն՝ կարծեաց՝ եթէ մոռացաւ հայրն, վասն որոյ կախեալ զձեռանէ նորա՝ ասաց. ոչ այլպէս՝ հայր. սա է անդրանիկ. զիր զաջ քո ի վերայ գլխոյ սորա : Եւ նա ասաց. գիտեմ՝ որդեակ՝ գիտեմ. եւ սա եղիցի 5 մեծ եւ բարձրացի, այլ եղբայր սորա կրտսեր մեծագոյն քան զսա եղիցի. եւ նստոց զՅիրեմ առաջի Մանասէի : Այլ վասն զի աներեւոյթ շատ ինչ կայ ի գիրս սուրբ, եւ զայս աննախանձ պատմեսցուք, որով բանիւ սեփականացոց երանելին Յակոբ զերկուս որդիսն Յովսեփայ : Քանզի ասաց նմա. երկու որդիքդ քո՝ որ եղեն քեզ յՅզպտոս, մինչչեւ եկեալ եի ես առ քեզ յՅզպտոս, իմ են, Եփրեմ եւ Մանասէ, 10 որպէս Ռուբէն եւ Սիմէոն եղիցին իմ : Եւ այլ որդիք՝ որքան եւ ծնցիս յետ այսորիկ, քո եղիցին : Եւ այս նշանակէ. վասն զի երկուսսան եին Յակոբու որդիք, յորոց եր-

2 պանծացեալ : ն corr. ρ, այ inter lineas. — 2-3 չիմացեալ nos : դարձացեալ (108). — 3 մոռացաւ : πλανᾶσθαι (109). — 4 զձեռանէ նորա : αὐτοῦ nos αὐτούς M (110) — սա : add. γάρ. — 5 գիտեմ 2° : om. G. — 6 և 1° : add. αὐτός. — նստոց : ἔθηγεν (111). — 7 ինչ nos : ինձ (112). — 8 աննախանձ : ն ult. inter lineas. — 9 բանիւ ասաց նմա : τὸ γὰρ εἰπεῖν. — 11 այլ : om. G. — ծնցիս : γεννήσεις nos γενήσας M (114).

Յցն Յձ : եղեն [քեզ A] AG. — Մտակցածմզց հցմզձ : մինչչև եկեալ եի ես առ քեզ AG. — 12 ոցցցցց : են AG. — ոցցցցց : եղիցին թսոտաւ. — 13 Յցնցցց : ծնցիս A γενήσας M (114). — Յձձ : և այս տժտ.

τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ἰωσήφ εἰς δύο φυλάς ἐμέρισεν, καὶ ἐγένοντο φυλαὶ δεκατρεῖς, τῆς φυλῆς Ἰωσήφ εἰς τοὺς δύο υἱοὺς μερισθείσης· καὶ οὕτω οὐκ ἄργος ἦν Παῦλος ὁ ἀπόστολος, τρισ 136^α καιδέκατος μετὰ τοὺς ἀποστόλους, ἐκλεγείς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φυλῶν, κατελογίσθη καὶ οὕτως τοῖς ἔθνεσιν ἀπόστολος ἐπέμφθη.

XII. Τῶν οὖν ἀγίων γραφῶν κατὰ πάντα λόγον πληροφορουσῶν ἡμᾶς διὰ τῶν προφητῶν πειρώμενοι ἴδωμεν ἐν τοῖς ἑξῆς τί λέγει.

« Ἐκάλεσεν δὲ Ἰακώβ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ εἶπεν· συνάχθητε, ἵνα ἀπαγγείλω ὑμῖν, τί ἀπαντήσει ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτῳ τῶν ἡμερῶν· ἀθροίσθητε καὶ ἀκούσατε, υἱοὶ Ἰακώβ, ἀκούσατε Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ».

Τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν αὐτόν· « συνάχθητε, ἵνα ἀπαγγείλω ὑμῖν τί ἀπαντήσει ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτῳ

3 ἐκλεγείς *TU* : ἐκλογῆς ἀπόστολος < ὅς > *We*. — 4 οὕτως *TU* : οὕτος. — 6 πληροφορουσῶν *TU* : -φορεῖν. — 6-7 προφητῶν πειρώμενοι *nos* : πεπληρωμένων *TU* πληρωμένων *M* (117). — 8 ἀπαγγείλω : ἀν- *TU*. — 9 ἐπ' ἐσχάτῳ : -άτων *TU*. — 11 αὐτόν *TU* : αὐτῷ. — ἐπ' ἐσχάτῳ : -άτων *TU*.

წავքնծ. Ռամետյ առեմբէտ օցցնք ժքնի օցի օգլծօննի. Ռամելտա ցան առեմբէտնի նատեխանի օցցնք. Երնի օցի ժքնի օլքեծօննի Երաճ նատեխազաճ ցանցնա. Եւ օլքնքն առեմբէտ նատեխազ. նատեխազի օցի օլքեծօննի Երտա ժատ ժքտա ցանյցլ : Եւ ցեւ առա տյ ցլլաճ Ռամի. Ռամետյ Յազլլ ժլլցիլլա ժլլատցամբէտլլ ժլլցիլլա ժատ ժլլմճլլաճ օլլաճ. Ռիցնլլա նատեխազտա ժլլարտա Եւ ժլլցիլլա նատեխազտա օլլոնա:.

LES DOUZE FILS DE JACOB

T 297 b հի ըմօճատա ընցնտա ցլնքնանի իլլքննի խտնա J 179^r ցցնք. ընանքնարմբէտլլա ժլլարտ ցամլլցլլաճ. ցլնլլաճ ժլլմճլլաճ ճլլոնա Ռանաճի օլլքնք : .
10 Ռամետյ օլլքնք. ժլլլլաճ օգլծ ժքտա ժատ տքնա. Եւ Յրլլա. ժլլմլլցլլարմօտ. Եւ ցլտնրա Ռա օցի ցլլաճ առն տլլքնա ժլլմճլլաճ ժատ յամտա. ժլլլլաճ Եւ օլլոնքտ ժքտա ժազտ օգլծօնտա. օլլոնքտ օլլառլլաճ ժամոնա տլլքնոնա:.

Եւ Ռամելա օցի օլլքնքն ցլտարմաճ. ժլլմլլցլլարմօտ Եւ ցլտնրա տլլքն Ռա օցի ցլլաճ առն տլլքնա ժլլմազալտա յամտա. ցեւ ընանքնարմբէտլլաճ առն

3 օլքնքն : օցցնք J. — 4 Յազլլ : Յազլլ T. — 5 ժլլմճլլաճ : om. T. — 8 ցցնք : ցցցնք J. — 11 ժատ : om. J. — 13 տլլքնոնա : տլլքնի T. — 15 ժլլմազալտա : ժլլմարտ ժլլմճլլաճ J.

3 ցանյցլ : բաճանեալ AG. — 5 օլլաճ : ընարեալ AG. — ժլլարտա : համարեալ AG. — 6 օլլոնա : առաքեալ AG. — 8 ընցնտա : add. ամեննիլլ AG. — 9 ցամլլցլլաճ : փորճեալ AG.

existence, il répartit les deux fils de Joseph en deux tribus; et les tribus furent dès lors au nombre de treize, la tribu de Joseph ayant été répartie entre ses deux fils. Et ainsi n'était-il pas sans rien avoir à faire (ici), Paul, l'Apôtre (115). Choisi (116) d'entre le nombre des tribus (Benjamin) il fut compté treizième après les Apôtres, et ainsi il fut, aux Gentils, comme Apôtre, envoyé.

LES DOUZE FILS DE JACOB

Reconnaissant donc par expérience que les Saintes Écritures nous donnent, sous tout rapport, pleine garantie par les prophètes, voyons, dans ce qui suit, ce qu'il (le prophète Jacob) dit (117).

« Or Jacob appela ses fils et dit : « Rassemblez-vous, pour que je vous annonce ce qui vous arrivera aux derniers jours. Serrez-les rangs; et écoutez, fils de Jacob, écoutez Israël, votre père ¹ ».

Sans aucun doute quand il dit : « Rassemblez-vous, pour que je vous annonce ce qui vous arrivera aux derniers jours ² », c'est là prophétie et non bénédiction.

1. Gen. 49.1-2. — 2. Gen. 49.1.

Կոտասան ազգքն եղեն, զերկուս որդիսն Յովսեփայ յերկուս ազգս բաժանեաց. եւ եղեն ազգք երեքտասան, ազգին Յովսեփայ յերկուս որդիս բաժանեալ : Եւ այս ոչ ընդ վայր՝ վասն զի Պաւղոս առաքեալ երեքտասաներորդ յետ առաքելոցն ընտրեալ, ի թուոյ ազգացն համարեցաւ, եւ առաքեալ ազգաց առաքեցաւ :

LES DOUZE FILS DE JACOB

5

Արդ սրբոց զրոց ամենեւին զմեր զմիտս հաճեալ, ճարգարէիւքն փորձելով, տեսցուք՝ 322 յետ այտորիկ՝ զինչ ասէ :

Կոչեաց՝ ասէ, Յակոբ զորդիսն իւր, եւ ասաց. ժողովեցարուք, եւ պատմեցից ձեզ զինչ պատահելոց իցէ ձեզ ի յետին ժամանակի. ժողովեցարուք եւ լուարուք՝ որդիք Յակոբայ, լուարուք Իսրայելի՛ հաւր ձերում :

10

Եւ զասելն նորա՝ եթե ժողովեցարուք, եւ պատմեցից ձեզ զինչ պա < տահելոց

1 ազգքն : p inter lineas. — 2-3 և այս... առաքեալ : και οὕτω οὐκ ἀργὸς ἦν Παῦλος ὁ ἀπόστολος (115). — 4 և : add. οὕτως. — առաքեցաւ : առ corr. համ. — 6-7 արդ... ասէ : (117). — 6 ամենեւին զմեր զմիտս : κατὰ πάντα λόγον... ἡμᾶς (117). — հաճեալ : πληροφοροῦσάν TU πληροφοροεῖν M. — ճարգարէիւքն փորձելով : διὰ τῶν προφητῶν πειρώμενοι nos διὰ τῶν πεπληρωμένων TU διὰ τῶν πληρωμένων M (117). — 8 ասէ : om. G. — և պատմեցից : ἵνα [ἀπαγγείλω M ἂν- TU]. — 11 և 1° : οὖν. — և 2° : ἵνα. — 11-53, 1 < տահելոց... ժաման > : կրկ.

om. M (117). — 10 Ծածկոցի օճցչն : ասէ A om. G. — 11 Յցմաջգմտա... յամտա : ի յետին ժամանակի ἐπ' ἐσχάτῳ τῶν ἡμερῶν.

των ἡμερῶν », προφητεία ἐστὶν τοῦτο, οὐκ εὐλογία < ἡ μὲν γὰρ [26] εὐλογία > φέρεται ἐπὶ τινι εὐλογομένῳ, ἡ δὲ προφητεία γίνεται ἐπὶ ἔργῳ τινὶ τελουμένῳ. λεγούσης οὖν 136² τῆς γραφῆς: « πάντες οὗτοι υἱοὶ Ἰακώβ δώδεκα, < καὶ > ταῦτα ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ πατὴρ αὐτῶν καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ἕκαστον, κατὰ τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ ἠλόγησεν αὐτούς », πῶς 5 συμφωνήσει τὸ προκείμενον, ποτὲ μὲν προφητεῖαι δεικνύμεναι, ποτὲ δὲ εὐλογίαι ὀνομαζόμεναι; ἐν τούτῳ δεῖ νοεῖν, ὅτι ἐν αὐτοῖς τοῖς ῥητοῖς καὶ εὐλογίαι κεῖνται καὶ προφητεῖαι, ἵνα αἱ μὲν εὐλογίαι καταντήσωσιν ἐπὶ τὸν ἐκ τοῦ Ἰούδα γενόμενον καὶ τὸν ἐν τῷ Ἰωσήφ προτυπούμενον, τὸν ἐκ τοῦ Λευὶ ἱερέα τοῦ πατρὸς εὐρισκόμενον, αἱ δὲ προφητεῖαι ἐπὶ τοῖς τὰ ἔναντία πράξασιν καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐξουδενήσασιν.

10

RUBEN

XIII. "Ὅτι δὲ οὕτως ἔχει αὐτὴ ἡ γραφή σαφέστερον διδάξει ἡμᾶς. φησὶν γάρ: « Ῥουβὴμ πρωτότοκός μου σὺ εἶ. 137² ἰσχύς μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρὸς

1 < ἡ... εὐλογία > TU. — φέρεται TU : φέρετε. — 2 εὐλογομένῳ TU : -γημένῳ. — ἡ δὲ TU : ἴδε. — 3 < καὶ > nos (119) — 4 αὐτοῦ nos : αὐτῶν (120). — 5 συμφωνήσει TU : οὖν φωνήσει. — 5-6 εὐλογίαι ὀνομαζόμεναι TU : εὐλογίαν ὀνομαζομένην. — 6 τούτῳ TU : τούτο. — 7 τὸν TU : τῶν. — τῷ TU : τό. — 11 οὕτως TU : ὅπως.

და ანა კურთხევა : კურთხევამ. რუბენ ვინმე იკურთხის. მის ზედა ითქვს. ხელთ წინამსწარმეტყუელებამ იქმნის საქმისა თვს რამხმე აღხრულებისა : და წიგნთა შინა უთქვამს. ვითარმედ ყოველნი ესე ძენი იავობისნი ათლმეტნი : და ამას ეტყოდა მამამ იგი თვსი და აკურთხნა იგინი თითოეულად 5 მსგავსად კურთხევისა მათისა : და ვითარმე ერთობა აქუნდეს ყოფადთა მათ : ოდესმე წინამსწარმეტყუელებამ განცხადნეს. ანუ T 298 a ოდესმე კურთხევამ იგი ითქვას. ამით თანა-გუაგ გულის-გმის-ყოფამ ვითარმედ მათვე სიტყუათა შინა კურთხევანიცა არიან და წინამსწარმეტყუელებანიცა. რამთა კურთხევანი იგი დაადგრენ მის ზედა რომელი იუდაის გან იშვა და რომელი იგი ილხების 10 მიერ მოგუესწავს და რომელი იგი ლევის გან მდდელ მამისა გამოვიდა. ხელთ წინამსწარმეტყუელებანი იგი მათ ზედა რომელნი იგი მკდომად აღდგეს და ძმ დმრთისამ შეურაცხ-ყვეს:

RUBEN

ოჯვეთუ ესე ესრეთ არს. თვთ წიგნნი გუასწავებენ ჩუენ : რამეთუ იტყვს. 15 რუბენ პირმომად ჩემი შენ. დასაბამ და ძლიერება შვილთა ჩემთა. ფიცხლად

4 და : om. T. — 8 კურთხევანიცა : კურთხევანი J. — და : om. T. — კურთხევანი : კურთხევანიცა T. — 10 რომელი : რომელ J. — 12 ძმ : ძე J. — 14 იტყვს : add. s in margine J.

3 წიგნთა... უთქვამს : ყიყ სასყესა AG. — 5 მათისა : add. აღჩხესა ყნოსა AG. — ყოფადთა მათ : აღაჯაყეს AG. — 6 განცხადნეს : ყიყესნი დეიხსმენი. — 7 ითქვას s ანოსანი ὀνομαζόμεναι. — ამით : ყაყამ AG. — 9 დაადგრენ : ხლხესენ კათანτήσωთ. —

Car la bénédiction, elle, (118) porte sur quelqu'un que l'on bénit, tandis que la prophétie se réalise à l'accomplissement d'un certain fait. Avec ces paroles de l'Écriture : « Tous ceux-ci sont les douze fils de Jacob; < et > (119) c'est ainsi que leur père parla leur père et qu'il les bénit; il les bénit chacun selon 'sa' bénédiction¹ » (120), comment concordera l'(explication) plus haut proposée (121) : tantôt prophéties manifestement telles, tantôt (prophéties) nommées bénédiction? (122) Dans cette (explication) il faut comprendre que c'est dans les (choses) mêmes exprimées que gisent et bénédiction et prophéties, de telle sorte que les bénédiction, elles, tombent sur Celui qui de Juda est né, et sur Celui qui en Joseph est préfiguré, sur Celui qui, (issu) de Lévi, se trouve être Prêtre du Père, tandis que les prophéties (tombent et demeurent) sur ceux qui ont agi en adversaires et, pour néant, tenu le Fils de Dieu.

RUBEN

D'ailleurs, qu'il en est bien ainsi, l'Écriture elle-même nous l'enseignera plus clairement (123). Elle dit en effet : « Ruben, mon premier-né, c'est toi!

1. Gen. 49.28.

իցէ ձեզ ի յետին ժաման > ակի, այս մարգարէութիւն է եւ ոչ արհնութիւն : Արհնութիւն չորժամ արհնի ոք, ի նա ասի : Իսկ մարգարէութիւն լինի ի < վերայ > գործոյ իրիք կատարելոյ : Եւ զրոց ասացեալ՝ եթե ամենայն այս որդիք Յակոբայ երկոտասան, եւ զայս խաւեցաւ ընդ նոսա հայրն նոցա, եւ արհնեաց զնոսա, իւրաքանչիւր ըստ արհնութեան նոցա արհնեաց զնոսա : Եւ զհմարդ միաբանեսցի 5 առաջակայն. երբ մարգարէութիւն ցուցանի, կամ չորժամ արհնութիւն անուանի : Յայսմ պարտ է իմանալ՝ եթե ի նոսին ճառսն եւ արհնութիւնք կան եւ մարգարէութիւնք, զի արհնութիւնքն եկեսցեն յայն՝ որ ի Յովդայէն ծնան, եւ որ Յովսեփիան նշանակեցաւ, եւ որ ի Ղեւի քահանայ հաւր գտաւ : Իսկ մարգարէութիւնքն յայնս՝ որ զընդդէմն գործեցին եւ զորդին աստուծոյ արհամարհեցին :

10

RUBEN

Եթե այդ այդպէս է, ինքն իսկ զիրք ուսուցեն զմեզ, քանզի ասէ. Ռուբէն՝ անդրանիկ իմ դու. գաւրութիւն եւ սկիզբն որդոց իմոց, խիստ բերար եւ խիստ

2 արհնութիւն : om. M (118). — 2-3 ի < վերայ > գործոյ : ἐπὶ ἔργῳ. — 3 և : οὐν. — 4 և 1° : om. M (119). — 5 նոցա : αὐτοῖς nos αὐτῶν M (120). — 6 երբ... չորժամ : ποτὲ... ποτὲ (122). — 8 արհնութիւնքն : ἢ ult. inter lineas. — 9 և : om. G. — 12 զիրք : add. σαφέστερον. — 13 դու : add. εἴ. — գաւրութիւն : add. μου.

10 Յամուզոյ : գտաւ AG. — 11 մզլոմազ ճլլճցն : զըն դէմն գործեցին AG. — 14 աշտըտը : եթե ՚ու. — ճրահայնըն : ուսուցեն AG. — 15 ճահճճ ճա մլոցըն : գաւրութիւն և սկիզբն AG.

αὐθάδης· ἐξύδρισας ὡς ὕδωρ, μὴ ἐκζέσης· ἀνέβης γὰρ ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρός σου, τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν, οὗ ἀνέβης». τί οὖν, ἐροῦμεν προφητεῖαν τοῦτο ἢ εὐλογίαν; τὸ γὰρ λέγειν « σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρὸς αὐθάδης» καὶ τὸ « ἀνέβης ἐπὶ τὴν < κοίτην > τοῦ πατρός σου· τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν, οὗ ἀνέβης» φαίνεται ἔλεγχος εἶναι μᾶλλον [] τοῦ
 5 γεγονότος πράγματος ἢ μέλλοντος γενέσθαι. ἀλλ' ἐρεῖ τις, τοῦτο εἰρηκέναι ἐπειδὴ 'Ρουβὴμ μετὰ Βάλλας τῆς παλλακῆς τοῦ πατρός αὐτοῦ κοιμηθεὶς ἐμίανεν τὴν κοίτην τοῦ πατρός. εὐρίσκεται οὖν κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον ὁ προφήτης παρ < φηκῶσι πράγμασι, οὐ μέλλουσιν, ἐνθάδε παρ > ἀκολουθῶν. ἔν γε τῷ εἰπεῖν αὐτόν· « συνάχθητε υἱοὶ 'Ιακώβ, 137⁹ ἵνα ἀπαγγείλω ὑμῖν τὰ συμβησόμενα ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν », περι
 10 μάτων τινῶν αἰνίττεται [27] εἰπεῖν ὁ προφήτης. πῶς οὖν ἐνθάδε νομίζει τις αὐτὸν περι πράγματος γεγονότος λέγειν; ὡς γὰρ προφήτης κατὰ τοῦτον τὸν λόγον κρίνεται προφήτης,

1 ἐξύδρισας *TU* : -ίσα. — 2 οὗ *TU* : οὗ. — 3 < κοίτην > *TU*. — 4 [] : [ῆ] *Bo ei M* (125). — 5 τις *TU* : τίς. — ἐπειδὴ *TU* : παιδιον. — 6 τῆς *TU* : τῆν. — 7 εὐρίσκεται *TU* : -ίσατε. — 7-8 παρ < φηκῶσι.. παρ > *nos* (126). — 8 παρακολουθῶν *TU* : -ακολουθόν. — γε *nos* : γὰρ (126). — τῷ *TU* : τό. — 10 πῶς *TU* : ὡς. — τις *TU* : τῆς. — 11 λέγειν *TU* : λέγει.

ადინარდე და ფიცილად ამპარტავან. მაგინე ვითარცა წყალი. ნუმცა აღსდუღ-
 ნეძი. რამეთუ აჰკედ სარეცელსა მამისა შენისასა. მამინ შვაგინე ცხედარი
 იგი რომელსა აჰკედ : აწ რამცე ვთქუათ. წინამწარმეტყუელეობამე არსა ესე
 ანუ კურთხევა : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ ფიცილად მოიზარდე და
 5 ფიცილად და ამპარტავანად : და რომელ იგი თქუა. T 298 b ვითარმედ აჰკედ
 სარეცელსა მამისა შენისასა. მამინ შვაგინე ცხედარი იგი რომელსა ზედა აჰკედო.
 ოვფროდს რამეთუ შეტყუება ჩას ანუ ყოფილთა საქმეთა თვს. ანუ ყოფადთა
 თვს : ვინ უწყის. თქუას ვინმე. ვითარმედ ამის თვს თქუაო. რამეთუ რუბენ
 დაწვა ბალად თანა ხარჭისა მის მამისა თვისისა და შვაგინა სარეცელი მამისა
 10 თვისისამ : J 179⁹ უკუე იზოვების მსგავსად სიტყვსა მის მისისა წინამწარ-
 მტყუელისა მის მიერ სხუად სხუად თქუმულ : და სიტყუასა მას მისსა. ვითარ-
 მედ შეკვრებით ძენი ევე იავობისნი. და ვითხრა რამ იგი ყოფად არს თქუენდა
 შემდგომთა მათ ჟამთა. ამას ყოფადთა საქმეთა თვს რასამე იტყვს წინამწარ-
 მტყუელი იგი : აწ ვითარმე შევჰრაცნოთ იგი ყოფილთა საქმეთა თვს : წინა-
 15 მწარმეტყუელეობამ მის ზედა არს რომელი ყოფადთა საქმეთა თვს წინამწარ-

1 და ფიცილად : ფიცილ და J. — 5 და 2⁹ : om. T. — 7 ჩას : ჩანს J. — 8 თვს 1⁹ : om. J. — რამეთუ : ვითარმედ J. — 9 და : რამეთუ T. — 12 ევე : იგი J. — თქუენდა : add. და J. — 13 რასამე : om. J. — 14-56, 4-5 აწ ვითარმე... წინამწარმეტყუელი იგი : om. T.

1 ადინარდე : բերար AG. — მაგინე : սնարգեսեր AG. — 3 ვთქუათ : ասեմք A. — 4 მოიზარდე : բերար AG. — 5 და 1⁹ : om. AG. — რომელ იგი თქუა : om. AG. — 7 რამეთუ : om. AG. — 8 ვინ... ვინმე : այլ ասէ որ ἀλλ' ἐρεῖ τις. — ამის თვს : գայս AG. — 11 სხუად სხუად თქუმულ : գայլ եւ գայլ ասելով A παρακολουθόν M (126). — და : om. A γὰρ G. — 13 შემდგომთა მათ ჟამთა : ի յետին ժամանակի այլ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν. —

Ma force et le chef de file de mes enfants! Dur en emportement (124) et dur en arrogance! Tu as débordé avec force, comme l'eau. Ne bouillonne pas (de passion)! Car tu es monté sur la couche de ton père; lors tu as souillé le lit où tu es monté¹ ». Quoi donc? Disons-nous que nous avons ici prophétie? ou bénédiction? Car ces paroles : « Dur en emportement et dur en arrogance » et « tu es monté sur la couche de ton père; lors tu as souillé le lit où tu es monté² », paraissent bien être blâme [] d'une chose ayant eu lieu, plutôt que (blâme) d'une chose devant avoir lieu (125). Eh! mais! dira quelqu'un, (Jacob) a dit ceci une fois que Ruben, après avoir dormi avec Balla, la concubine de son père, eut souillé la couche de son père³. Au compte de cet (opinant) le prophète se trouve donc < ici > suivre par la pensée < des choses passées, non futures >. 'Ce qui est sûr' (126) c'est que, quand il dit : « Rassemblez-vous, fils de Jacob, pour que je vous annonce ce qui vous arrivera aux derniers jours⁴ », c'est bien de certaines choses futures que le prophète laisse entendre qu'il va parler. Comment donc, ici, quelqu'un ira-t-il penser qu'il parle d'une chose ayant eu lieu? En tant que prophète, en effet, c'est à ce compte qu'il est jugé prophète,

1. Gen. 49.3-4. — 2. Gen. 49.3-4. — 3. Gen. 35.22. — 4. Gen. 49.1.

ամբարտաւան. անարգեցեր իբրեւ զշուր. մի եռասցես. քանզի ելեր յանկողին հաւր քո, յայնժամ պղծեցեր զստարանն յոր ելեր : Արդ զինչ ասեմք. մարգարէութիւն է այս՝ եթե արհնութիւն. եւ զասելն՝ եթե խիստ բերար եւ խիստ ամբա < րտաւան > եւ՝ եթե ելեր յանկ < ողին հաւր քո >, յայնժամ պղ < ծեցեր զստարանն > յոր ելեր. մանաւանդ յանդիմանութիւն երեւի կամ եղելոց իրաց կամ լինելոց : Այլ ասէ որ՝ եթե⁵ զայս ատաց, վասն զի Ռուբէն ընդ Բալլայ քունեալ ընդ հարձի հաւրն իւրոյ՝ պղծեաց զանկողինս հաւրն : Ապա զտանի ըստ նորա բանին մարգարէն զայլ եւ զայլ 323 ասելով, յասել նորա՝ եթե ժողովեցարուք՝ որդիք Յակոբայ, եւ պատմեցից ձեզ զինչ լինելոց իցէ ձեզ ի յետին ժամանակի : Այլ վասն լինելոց իմն իրաց ականարկէ մարգարէն ասելով : Արդ զհարդ աստ համարեսցի որ զնա վասն եղելոց իրաց ասել : 10 Մարգարէ ըստ այնմ բանի երեւի մարգարէ, որ վասն լինելոց իրաց պատմէ, եւ ոչ վասն

1 եռասցես : եռ. corr. մեռ. — 3 և 1° : γάρ. — 4 < ողին... քո > : կր. — < ծեցեր զստարանն > : կր. — 5 յանդիմանութիւն, add. εἶναί. — կամ bis : (125). — 7-8 զայլ և զայլ ասելով : παρ<α>χαρησὶ παράγμωσι οὐ μέλλουσιν ἐπιθᾶδε παρ<α>κολουθῶν nos παρακολουθῶν M (126). — 8 յասել, add. γάρ. — և : ἔνα. — 9 այլ [corr. այն?] : om. G. — 10 ասել, add. ὡς γάρ. — 11 երևի : κρίνεται. — որ : ὅταν.

Տեսաձց : ante Եպիթոս A om. G. — օճցն : ականարկէ () ասելով αἰνιττεται εἰπεῖν. — 14 Յեզեքիէլ... տես : աստ համարեսցի որ զնա վասն եղելոց իրաց ասել AG. — 14-15 ճոնաձնճաճմեցեղլլլլլլլ... ճոն : [γάρ G] մարգարէ ըստ այնմ բանի [երևի A κρίνεται G] մարգարէ AG. — 15-56, 1 ճոնաձնճաճմեցեղլլլլլ : պատմէ AG.

ὅταν περι μελλόντων διηγήται, οὐ παρωχηκότων πραγμάτων. οὐδὲ γὰρ μέγα ἢ παράδοξον νομισθήσεται, εἰ τὰ πρὸ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν ὑφ' ἡμῶν ἑωραμένα, ταῦτα ὡς δῆθεν προφητεύοντες ἄλλοις ἐκδιηγούμεθα, ὑπὸ ὀφθαλμῶν ἑωρακότες τὰ γεγονότα. δεῖξωμεν οὖν τὸν προφήτην < ὡς προφήτην >. λέγει γάρ· « Ῥουβὴμ πρωτότοκός μου σὺ εἶ, ἰσχύς μου
5 καὶ ἀρχὴ τέκνων μου ». καὶ τοῦτο μὲν [] τινες [] φέρουσιν 138^a ἐπὶ τὸν σωτήρα, ὡς δῆθεν τοῦ πατρὸς προσομιλοῦντος τῷ ἰδίῳ υἱῷ. ἀλλὰ τὰ ἐπιφερόμενα ῥητὰ βλάψει τὰς ἀκοὰς τῶν ἐντυγχανόντων. < καὶ > εἰ [] νομίζει τις τοῦτο πρὸς τὸν σωτήρα εἰρηῆσθαι, < « σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρὸς ἀσθάρης » > καὶ τὰ ἀκόλουθα [] ἐπισυνάψει· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει. ὁ γὰρ Ῥουβὴμ πρωτότοκος ἦν τοῦ Ἰακώβ υἱός, ὡς καὶ λαὸς πρωτότοκος ἦν, διὰ τοῦ νόμου
10 εἰς υἰοθεσίαν < θείαν > κεκλημένος λαός. τὴν οὖν πρᾶξιν τοῦ Ῥουβὴμ, τοῦ πρωτοτόκου, συνέκρινεν πρὸς τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι τοῦ προτέρου λαοῦ. τὸ γὰρ εἰπεῖν αὐτόν· « Ῥουβὴμ πρωτότοκός μου σὺ εἶ, ἰσχύς μου καὶ ἀρχὴ τέκνων μου », δύναιται πρὸς αὐτὸν τὸν Ῥουβὴμ

2 εἰ τὰ *TU* : εἰτα. — δύο *TU* : δυῶν. — ἑωραμένα *TU* : αἰρόμεναι. — 4 < ὡς προφήτην > *nos* (128). — 5 [] : τρίτον (129). — [] : ἀλληγοροῦντες (129). — 6 βλάψει *We* : βλάψαι. — 7 < καὶ > *nos* (130). — εἰ : ἡ. — [] : γάρ (130). — 7-8 < σκληρὸς... ἀσθάρης > *nos* (130). — 8 [] : τίνι (130). — ἐπισυνάψει *TU* : -άψαι. — οὕτως *TU* : οὐτος. — 10 θείαν κεκλημένος *nos* : κεκληρομένος *M* (131).

მეტყუელებნ და არა ყოფილთა თვს. და არანა დიდ არს და არცა დასაკვ-
ვებელ. უკუეთუ წინადაწარ ორისა და სამისა წლისა ხილულ რამეჲ არს ჩუენ
შორის. სხუა იგი წინადაწარმეტყუელებით სხუათა მიმართ მითხრობილ. და
ჩუენ თუალითა ვინილნეთ ყოფილნი იგი : აწ გამოვაჩინეთ წინადაწარმეტ-
5 ყუელი იგი ვითარცა წინადაწარმეტყუელი : რამეთუ იტყვს. რუბენ პირმშოდა
ჩემი შენ. ძლიერებდა ჩემი. დასაბამი შვილთა ჩემთაჲ. და ამას რომელნიმე
მაცნოვრისა ზედა წარმოიდებენ. ვითარმედ მამაჲ ზეგარდამო სიტყვთა მით
ძესა თვსსა ეტყვს : არამედ რომელ იგი შემდგომად სიტყუანი მოვლენან
სავნებელ იქმნის **T 299 a** მკითხველთა და მსმენელთა. და თუ ჰგონებდეს
10 ვინმე მას ქრისტესა თქუმულად. რომელსა იგი იტყვს. ვითარმედ ფიცხლად
აღორძნდიო და ფიცხლად ამპარტავან და სხუასა მას განწესებულად ავნებდეს :
არამედ არა ეგრე რომელ ჰგონებენ ვითარმედ პირმშოდა ძმ იყო იაკობისი. და
ერი იგი პირმშო მჯუღითა მით წოდებულ მკვდრად ერად. და საქმენი იგი
რუბენისნი პირმშოდა მის ამსგავსნა ყოფადთა მათ საქმეთა თვს პირველისა
15 მის ერისა გან : და რომელ იგი თქუა. რუბენ პირმშოდა ჩემი შენ. ძლიერებდა
ჩემი და დასაბამი შვილებისა ჩემისაჲ : შემძლებელ არს იაკობ რუბენის ზედა.

9 იქმნის : იქმნეს *J*. — 10 ქრისტესა : ქრისტეს ზედა *J*. — 11 აღორძნდიო : აჭღორძნდიო *T*. — ფიცხლად : *add.* და *J*. — ამპარტავან : ამპარტავანად *J*. — 12 ძმ : ძე *J*. — 16 და : *om.* *T*.

1-2 დასაკვრვებელ : *ჩნჯ ჯამარს* *L* νομισθήσεται. — 2 არს : *om.* *AG*. — 2-3 ჩუენ შორის : *ჩ ძნჯ* *AG*. — 3 სხუა : *ყაყ* *AG*. — 6 ჩემი 2° : *add.* *h* *AG*. — 7 ზეგარდამო სიტყვთა მით : *საასელიო* *AG*. — 9 სავნებელ იქმნის : *ქნასხეს* *AG*. — მკითხველთა და მსმენელთა : *სხესეჲ კარყაყაღაყს* *AG*. — 10 ქრისტესა : *ჩ ყრქჩნ* *AG*. — რომელსა... ვითარმედ : *om.* *AG* (130). — 11 აღორძნდიო : *ქერხარს* *A om. M*. — ავნებდეს : *ყარხეს* *AG*. — 12

savoir : quand c'est sur des (choses) futures qu'il fait ses énonciations, non pas sur des choses passées. On ne regardera pas en effet comme bien fort (127) ou extraordinaire que, des choses, vues par nous deux ou trois ans auparavant, nous les racontions aux autres en détail, comme si, à nous en croire, nous les prophétisions, alors que de nos yeux nous avons vu les événements. Faisons donc voir le prophète < en tant que prophète > (128). Il dit en effet : « Ruben, mon premier-né, c'est toi! ma force et le chef de file de mes enfants¹ ». Et ceci, il est vrai, [] quelques-uns [] (129) le font porter sur le Sauveur, comme étant en réalité parole du Père s'adressant à son propre Fils. Mais les choses exprimées aussitôt après offenseront les oreilles des lecteurs, et si quelqu'un estime que ces (premières) paroles visent le Sauveur, < les mots « dur en emportement et dur en arrogance² » > et les suivants [], il devra (les) appliquer (aussi au Sauveur) (130). Mais il n'en est point ainsi. Car Ruben était fils premier-né de Jacob, comme le peuple lui aussi était premier-né, [appelé] de par la Loi à l'adoption < divine > (131). Les agissements donc de Ruben, le premier-né, (Jacob) les a rapprochés des (agissements) qui devaient être ceux du premier peuple. Car ce qu'il dit : « Ruben, mon premier-né, c'est toi! ma force et le chef de file de mes enfants³! », Jacob peut l'avoir dit en s'adressant à Ruben lui-

1. Gen. 49.3. — 2. Gen. 49.3. — 3. Gen. 49.3.

եղերց. եւ չէ մեծ եւ ոչ զարմանս ինչ համարել, եթէ յառաջ քան զերկուս եւ կամ զերիս ամս տեսեալ ի մէջ իրս՝ զայն ճարգարէանալով այլոց պատմել, մեր աչաւք տեսեալ զիրան : Արդ ցուցցուք զմարգարէն իբրեւ զմարգարէ : Քանզի ասէ. Ռուբէն՝ անդրանիկ իմ դու, զաւրութիւն իմ եւ սկիզբն որդւոց իմոց : Եւ զայս ոմանք բերեն ի փրկիչն, եթէ հայր խաւսելով որդւոց իւրոս՝ ասէր : Այլ որ զկնի բանքդ գան՝ վնասեցէ⁵ լսելեաց կարդացաւդացն : Եւ եթէ իմասցի ոք՝ զայս ի փրկիչն ասացեալ, զխիստ բերեալն եւ զխիստ հպարտ, եւ զայլ ի կարգի չարեացէ : Այլ չէ այսպէս, զի Ռուբէն անդրանիկ որդի էր Յակոբայ, եւ ժողովուրդն անդրանիկ, աւրինաւք յորդեգրութիւն աստուծոյ կոչեցեալ, եւ զգործս Ռուբէնի անդրանիկան հաւասարեաց լինելոց գործոցն յառաջին ժողովրդեանէն : Եւ զասելն նորա՝ թէ Ռուբէն՝ անդրանիկ իմ դու, զաւրու-¹⁰

1 և չէ : οὐδὲ γάρ. — մեծ nos : մեղ (127). — յառաջ : ■ inter lineas. — 3 իբրեւ զմարգարէ : om. M (128). — 4 դու : add. εἰ. — զայս ոմանք բերեն : τοῦτο μὲν τινες φέρουσιν nos τοῦτο μὲν τρίτον τινὲς ἀλληγοροῦντες φέρουσιν M (129). — 6 կարդացաւդացն : այ inter lineas. — 6-7 և եթէ... յարեացէ : καὶ εἰ νομίσαι τις τοῦτο πρὸς τὸν σωτήρα εἰρησθαι σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρὸς αὐθάδης καὶ τὰ ἀκόλουθα ἐπισυνάψει nos εἰ γὰρ νομίσαι τις τοῦτο πρὸς τὸν σωτήρα εἰρησθαι καὶ τὰ ἀκόλουθα τίνι ἐπισυνάψαι M (130). — 8 Յակոբայ : add. ὧς. — 9 աստուծոյ : om. M. — կոչեցեալ : κεκλημένος ἵνος κεκληρομένος M (131). — և : οὖν. — հաւասարեաց [լինելոց nos լինել V] գործոցն : συνέκρινεν πρὸς τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι (131). — 10 և : γάρ. դու : add. εἰ.

ԹՎԹՂ... ՅՈՒԹԹՂ : զի Ռուբէն AG. — 13 ՅՅԾԾԾԾ յԾԾԾ : յորդեգրութիւն աստուծոյ A εις υἱοθεσιαν M (131). — 14 տչ : om. AG. — 16 օճճճ : add. ասել AG.

ὁ Ἰακώβ εἰρηκέναι. τὸ δὲ « σκληρὸς φέρεσθαι, καὶ σκληρὸς ἀσθάδης » ἐνορῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἀπειθὲς 138³ καὶ ἀνυπότακτον τοῦ γένους αὐτοῦ. καὶ γὰρ Μωϋσῆς ὁμοίως πρὸς αὐτοὺς ἔφη· « ὑμεῖς δὲ λαὸς σκληροτραχὴλός ἐστε. προσέχετε αὐτοῖς, μήποτε θυμωθεὶς ὀργισθῆ ἰκύριος < καὶ > ἐξολοθρεύσῃ ὑμᾶς ». ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν τὸν Ἰακώβ· « ἐξῆδρισας ὡς 5 ὕδωρ, μὴ ἐκζέσῃς » ἐμείωσεν αὐτῶν τὸ κατὰ σάρκα γένος, διὰ τὸ ἐνυβρίσαι αὐτοὺς τῷ νόμῳ καὶ ἐξυβρίσαι αὐτοὺς τὸν διὰ αὐτοῦ κηρυχθέντα λόγον. « ἀνέβης γὰρ » λέγει [28] « ἐπὶ κοίτην τοῦ πατρὸς σου, τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν, οὗ ἀνέβης ». κοίτην δὲ καὶ στρωμνὴν εἴρηκεν τὴν ἀγίαν σάρκα Χριστοῦ, ἐφ' ἣν οἱ ἄγιοι ὡς ἐπὶ κλίνην ἀγίαν ἀναπαυόμενοι σῶζονται· ἦν τότε λαθόντες < οἱ > ἄνομοι ἐνυβρίσαν ὄξος τοῦτω προσφέροντες καὶ 10 καλάμῳ κεφαλῆν τύπτοντες καὶ μάστιγας νώτῳ 139⁴ ἐπιβάλλοντες καὶ εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ἐμπτύοντες καὶ ῥαπίσμασιν σιαγόνας δέροντες καὶ ἦλους χερσὶν ἐμπηγύοντες· ταῦτα πάντα ἔδρασεν ὁ ἀσεβὴς καὶ ἄπιστος λαὸς σὺν ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν καὶ

2 αὐτοῦ nos : αὐτοῦ (133). — 3 προσέχετε αὐτοῖς TU : -ἐχεται αὐτοῖς. — 4 < καὶ > TU. — τῷ TU : τό. — 5 αὐτῶν nos : αὐτοῦ We αὐτόν M (135). — αὐτοὺς TU : ἐαυτοῦς. — 8 ἐφ' ἣν TU : ἔφην. — 9 < οἱ > TU. — τοῦτω TU : τουτον. — 10 ἐπιβάλλοντες : -βάλλοντες TU. — 11 ἦλους nos : ἦλοις (138). — ἐμπηγύοντες TU : ἐμπύσσοντες.

სოღღ რომელი იგი თქვს. ფიცხლად აღიზარდე და ფიცხლად ამპარტავანო. ჰხედვიდა ხელითა ურჩებდასა და ურწმუნოვებასა ნათესავისა მისისასა : რამეთუ მღებვა მათა მიმართ მხგავსად მისა ეტყოდა. თქვენ ერი ქედ ფიცხელი ხართ. ნუმცა განრიხხნების თქვენ ზედა ოვთალი და ადგოცნებს თქვენ : 5 სოღღ რომელი თქუა იაკობ. ვითარმედ მაგინე ვითარცა T 299 b წყალი. ნუმცა აღბედუნებოდ. შეამოვლა მათ გან გორციელობა. რამეთუ შეაგინებს მათ შჯული და შეურაცხ-ყვეს რომელ იგი მათა J 180^f მიმართ მის მიერ სიტყუა იქადაგა : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ აჰკედ სარეგელსა მამისა შენისასა. მაშინ შეაგინე ცხედარსა მას რომელსა აჰკედღ : სარეგელს და ცხედარს იტყვს წმი- 10 დათა მათ გორცთა ქრისტესთა. რომლისა მიერ წმიდანი ვითარცა ცხედარსა განსუენებულ არიან. რომელი იგი წინანდელთა ქამთა უკეთურთა შეურაცხ-ყვეს. ძმნისა მის მიპყრობითა და ლერწმითა თავსა მას ცემითა. რომელსა გელითა ყურნიმალსა ხცემდებს და სამშჯულითა გელთა მათ დამშჯულავიდებს : ესე ყოველი უყვეს მას ურჩმან და ურწმუნომან მან ერმან და მდღელთა მათ

1 ფიცხლად 2° : ფიცხელ და J. — 2 ჰხედვიდა : ხედვიდა J. — 7 სიტყუა : om. T. — 8 სარეგელსა : add. ზედა J. — 9 მას : om. T. — 10 ქრისტესთა : om. T. — 11 წინანდელთა : 6 2° inter lineas J. — 14 ურჩმან : ურჩთა მათ T.

1 რომელი იგი თქვს : om. A τὸ G. — აღიზარდე : **բերար** AG. — 2 ხელითა : om. A τὸ πνεῦμα G. — ურჩებდასა და ურწმუნოვებასა : **զանհաւանութիւն** τὸ ἀπειθὲς καὶ ἀνυπότακτον. — 4 ხართ : add. **զպոյզ կայէք** προσέχετε αὐτοῖς. — ნუმცა : add. **երբեր** AG. — თქვენ ზედა : om. AG. — 5 მაგინე : **սարգեցեր** AG. — 6 შეამოვლა... გორციე-

même, mais « dur en emportement et dur en arrogance ¹ », (il le dit) parce qu'il pénètre par vue (prophétique) l'esprit d'indocilité et d'insubordination (132) de sa propre race à lui (Jacob) (133). Et, en effet, Moïse, pareillement leur disait : « Pour vous, vous êtes un peuple à la nuque dure. Prenez garde à vous! De peur que le Seigneur courroucé (134) ne vienne à se mettre en colère et ne vous extermine ² ». En disant : « Tu as débordé avec force, comme l'eau. Ne bouillonne pas de passion ³! », Jacob a rabattu (l'orgueil) de là race qui, selon la chair, est la leur (135), pour ce qu'ils ont (les gens de cette race) outragé la Loi et traité avec les derniers outrages le Verbe annoncé par elle. Car : « Tu es monté, dit-il sur la couche de ton père. Lors tu as souillé le lit où tu es monté ⁴ ». Or « couche » et « lit », dans sa bouche, c'est la sainte chair du Christ, sur laquelle les Saints, goûtant, comme sur un saint divan, le repos, sont sauvés (136); chair qu'alors ces sans-lois, après s'en être emparés, ont outragée, offrant à Celui-ci (au Christ) du vinaigre, et lui frappant la tête avec un roseau, et lui lançant sur le dos des coups de fouet, et lui crachant au visage (137), et lui écorchant les

1. Gen. 49.3. — 2. Ex. 33.5. — 3. Gen. 49.4. — 4. Gen. 49.4.

< թիւն իմ և սկիզբն > որդւոց իմոց, կարող է Յակոբ ասել ի Ռուբէն : Այլ խիստ բերար եւ խիստ հպարտ՝ տեսանէր զանհաւանութիւն ազգի նորա. քանզի եւ Մոփսէս առ նոսա գնձանագոյնն ասաց՝ եթէ դուք ժողովուրդ խստապարանոց էք. զգոջ կացէք՝ զի մի երբեք բարկացի տէր, եւ սատակեսցէ զձեզ : Այլ ասելն Յակոբայ՝ թե անարգեցեր իբրեւ զջուր. մի եռա < սցես >, պակասեցոյց զնոցա մարմնոյ ազգա- 5 կանութիւնն, քանզի անարգեցին նոքա զաւրէնան, եւ արհամարհեցին որ նովա բարոզեցաւ բանն : Եւ զի ասէ՝ թե ելեր յանկողին հար բո, յայնժամ պղծեց 324 եր զստարանն ուր ելեր, անկողին եւ ստարան ասաց զսուրբ մարմինն Քրիստոսի, յորոյ < վերայ > սուրբք իբրեւ ի մահիձս հանգուցեալ կեան : Զոր յայնժամ առեալ անաւրինացն՝ անարգեցին, քացախ նմա մատուցանելով, եւ եղեամբ զգլուխն հար- 10 կանելով, զորոյ եւ ապտակաւքն զճնաւտն հարկանելին, եւ բեւեռս ի ձեռսն հարկանելին : Զայս ամենայն անցոյց ընդ նա անաւրէն եւ անհաւատ ժողովուրդն հանդերձ

1 < թիւն... սկիզբն > : կր. — ի : add. αὐτόν. — 2 զանհաւանութիւն : τὸ πνεῦμα τὸ ἀπειθές καὶ ἀνοπίτακτον (132). — 4 երբեք [inter lineas] : add. θυμωθεῖς. — և : om. M. — 5 զնոցա : αὐτῶν nos αὐτοῦ We αὐτόν M (135). — 5-6 ազգականութիւնն : ն 1° inter lineas. — 7 և զի : γάρ. — 8 յորոյ : ἐφ' ἧν. — 9 կեան nos : կան (136). — 10-11 հարկանելով : add. καὶ μάστιγας νότῳ ἐπιβάλλοντες καὶ εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ἐμπτύοντες (137). — 11 բեւեռս : ἥλους nos ἥλους M (138). — 12 անաւրէն : է corr. ի. — և : corr. ել.

զգծն : պակասեցոյց զնոցա մարմնոյ ազգականութիւնն AG (135). — 7 մատս մոմածո : om. AG. — 10 մոցո : ի < վերայ > AG. — Յնջգածն : ի մահիձս ἐπὶ κλίνην ἀγίαν. — 11 մոսն : կան V σάζονται G (136). — Գոնջգածն յմոս : յայնժամ AG add. առեալ AG. — Յնջոջածն : անաւրինացն AG. — 14 շեմնն : անաւրէն ἀσεβής.

παῖσιν τοῖς ἀρχουσιν τοῦ λαοῦ. διὰ τοῦτο οὐδὲ τούτων τὸ ἔργον παρεσιώπησεν ὁ μακάριος προφήτης, οὐδὲ κοινωνὸς τῆς τούτων πονηρίας ἢ συμβουλίας γίνεσθαι θέλει, ἀλλ' ἐξαιρεῖται ἑαυτὸν τῆς τοιαύτης αὐτῶν κακομηχάνου πράξεως. < λέγει γὰρ οὕτως >.

SIMÉON LÉVI

- 5 XIV. **IE.** « Συμεὼν καὶ Λευεὶ ἀδελφοί, συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξαιρέσεως αὐτῶν. εἰς βουλὴν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχὴ μου < καὶ ἐν τῇ ἐπισυστάσει αὐτῶν μὴ ἐρίσαι τὰ ἥπατά μου > ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ἐνευροκόπησαν ταῦρον. ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι ἀθάδης, καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, 139° ὅτι ἐσκληρύνθη. διαμεριῶ αὐτοὺς ἐν Ἰακώβ καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν Ἰσραήλ. »
- 10 Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως νομίζει τις ἐπὶ τῶν Σηκιμιτῶν λελαληκέναι τὸν μακάριον Ἰακώβ, ὀνειδίζοντα τοὺς δύο υἱούς, τὸν τε Συμεὼν καὶ Λευεὶ, ἐπειδὴ δόλω ἐπεισαν τοὺς Σηκιμιτάς

2 θέλει *TU* : θέλων. — 3 < λέγει γὰρ οὕτως > *nos* (139). — 6 ἔλθοι *TU* : ἔλθη. — 6-7 < καὶ... μου > *nos* (141). — 7 ἀνθρώπους *nos* : -πον (142). — 8 ἐσκληρύνθη *TU* : ἐσκληρώθη. — 9 διασπερῶ *TU* : -σπειρῶ. — 11 ἐπειδὴ δόλω ἐπεισαν *TU* : ἐπι δὴ. Δο λωεπισαν.

და მწიგნობართა და ყოველმან ემბან გელმწიფებდით-ურთ მათით. ამის თხზცა საქმეთა მათთა არა გარს წარჰგდა ნეტარი იგი წინადაწარმეტყუელი და არცა ეზიარა უკეთურთა წრახვათა მათთა. ანამედ განაშლრა თავი T 300 a თხზი ეგვიპთართა მათ მანქანითთა საქმეთა მათთა : რამეთუ იტყვს :

5

SIMÉON LÉVI

- სვმეონ და ლევი ძმათა ადასრულეს უშჯულოვებდა შეთქმულეებითა თხზითა. წრახვასა მათსა ნუ შეერთვინ სული ჩემი და კრებასა მათსა ნუ ეზიარებინ შინაგანი ჩემი. რამეთუ რისხვითა თხზითა მოწყვდეს კაცი და გულის-წყრღმითა თხზითა კირნი დაჰკუეთნეს კურღსა. იწყევნს გულის-წყრღმდა მათი.
- 10 რამეთუ ამპარტავანებით იყელ და განრისხებდა მათი. რამეთუ სიფიცხლით იყელ : განვევნე იგინი შიღრის იაკობსა და განვანინე შიღრის ისრანლსა :

და ვინ უწყის. ესე ეგონრს ვისმე. ვითარმედ სიკიმელთა თხს თქუა ნეტარ-მან იაკობდ. ვინებდას მას ღრთა მათ ძეთა სვმეონ და ლევი. რამეთუ ზაკუვით

4 რამეთუ : add. *δὲ in margine J.* — 6 თხზითა : მათითა T. — 8 თხზითა : თა 2^a manu inter lineas J. — 10 და : om. T. — რამეთუ 2° : om. T.

1 ემბან გელმწიფებდით-ურთ : *ჩქსანსაჲ შიღორღანს* AG. — 3 ეზიარა : *კვირი () ქინს* [*კანხეა* A *θέλει* G] AG. — განაშლრა : *ირიღ* AG. — 4 მანქანითთა : *ჯარაკანდაჲნ* *კაკომეჩანო*. — იტყვს : add. *აკყჲს* A om. M (139). — 7 წრახვასა : *ჩ ქორჯორჲს* A. — შეერთვინ : *დათჲ* ჰლთი. — კრებასა : *ჩ შიღორჲს* A om. M (141). — 8 შინაგანი : *ხერქინჲ* A om. M (141). — კაცი : *მარქჩ* A *ანროპონ* M (142). — 8-9 გულის-წყრღმითა : *ჩ ყანსიღრანს* *ეპიხმიჲ*. — 9 კურღსა : *ყვიღ* A. — 10 იყელ : om. AG. — 11 იყელ : *ჲ* A. — 12 ვინ უწყის : om. AG. — ესე : add. *არქჲ* AG. — 12-13 ვითარმედ () თქუა ნეტარმან იაკობდ : *ასახეა* A. — 13 ძეთა : add. *ჩრ* A.

joues de soufflets, et lui enfonçant des clous (138) dans les mains. Tout cela c'est ce qu'a fait le peuple impie et incrédule de concert avec les princes des prêtres et les scribes et tous les chefs du peuple. Voilà pourquoi le bienheureux prophète ni n'a passé sous silence l'œuvre de ceux-ci, ni ne veut avoir rien de commun avec leur méchanceté et leur conseil (138); mais il se retire pour sa part de leurs agissements où entrent de si criminelles machinations. < Car il dit ainsi : > (139)

SIMÉON LÉVI

« Siméon et Lévi sont frères. Ils ont commis ensemble une injustice en tuant comme ils ont fait (140). En leur conseil que n'aïlle pas mon âme! < Et qu'en leur rassemblement point ne querelle mon cœur! > (141). Parce qu'en leur courroux ils ont tué des hommes (142), et, dans leur convoitise (143), coupé les jarrets au taureau. Maudit soit leur courroux, parce qu'arrogant; et leur fureur, parce qu'elle s'est endurcie! Je les partagerai en Jacob, et les disperserai en Israël¹ ».

Ceci encore, à la vérité, peut-être quelqu'un pensera-t-il que le bienheureux Jacob (144) l'a dit à propos des Sichimites, en faisant des reproches à ses deux

1. Gen. 49.5-7.

քահանայիւքն եւ դպրաւքն եւ ամենայն իշխանաւք ժողովրդեանն : Վասն այտորիկ եւ ոչ զգործովքն նոցա զանց արար երանելի մարգարէն, եւ ոչ կցորդ նոցա՝ չար խորհրդոցն լինել կամեցաւ, այլ որոշէ զինքն յայնպիսի չարակամաւքն գործոց նոցա : Քանզի ասէ այսպէս.

SIMÉON LÉVI

5

Սիմէւոն եւ Լւեի եղբարք, կատարեցին անարեւութիւն միաբանութեամբ իւրեացն. ի խորհուրդս նոցա մի ձոցէ անձն իմ, եւ ի ժողովս նոցա մի հաւասարեցին ներքինք իմ, զի ի բարկութեան իւրեանց սպանին մարդիկ, եւ ի ցանկութեանն իւրեանց ջրակոտոր արարին զցուլս : Անիծեալ բարկութիւն նոցա՝ զի հպարտ, եւ ցասումն նոցա՝ զի խիստ է : Բաժանեցից զնոսս ի Յակոբ, եւ ցրուեցից զնոսս յԻսրայէլ :

10

Եւ զայս արդեւք համարեցի որ վասն Սիկիմացւոցն ասացեալ, նախատելով զերկուս որդիսն իւր՝ զՍիմէւոն <ւոն> եւ զԼւեի, վասն զի նենգութեամբ հաւանեցուցին

2 չար խորհրդոցն : πονηρίας ἢ συμβουλίας (138). — 3 չարակամաւքն nos : չարանկամաւքն, ն 1° inter lineas. — 3-4 քանզի ասէ այսպէս : om. M (139). — 6 միաբանութեամբ : ἑξαιρέσεως (140). — 7-8 ե ի... իմ : om. M (141). — 8 բարկութեան : corr. բարձկութեան. — մարդիկ : ἀνθρώπους nos -πον M (142). — 9 զի հպարտ : inter lineas. — 10 է : inter lineas. — զնոսս 1° : ա inter lineas. — յԻսրայէլ nos : Իէլ. — 11 ասացեալ : λελαληκέναι τὸν μακάριον Ἰακώβ (144).

περιτμηθῆναι διὰ τὴν Δείνα, τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν, ἣν ἔφθειρεν Ἐμώρ, υἱὸς τοῦ Σουχέμ. οἵτινες ἐπεισελθόντες τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐφόνευσαν πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν Σηκίμοις καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν ἐπρονόμεισαν.

Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἔχει· καὶ γὰρ αὐτοὶ τότε ἀπελογήσαντο τῷ πατρὶ τὴν αἰτίαν, ὅτι
5 δικαίως ἐποίησαν. [29] εἰπόντος γὰρ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, ὅτι « μισητόν με πεποιήκατε,
ὥστε πονηρόν με ἐν πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν τὴν γῆν, ἐν τε τοῖς Χαναναίοις καὶ ἐν τοῖς
Φερεζαίοις· ἐγὼ δὲ ὀλιγοστός 140^α εἰμι ἐν ἀριθμῷ, καὶ συναχθέντες ἐπ' ἐμὲ συγκόψουσίν
με καὶ ἐκτριβήσομαι ἐγὼ τε καὶ ὁ λαός μου », ἀπεκρίθησαν λέγοντες· « ἄλλ' ὡς πόρνη
χρησθήσονται τῇ ἀδελφῇ ἡμῶν; » ὅτι ἐπαινετοὶ εἰσιν μᾶλλον ἢ μεμπτεῖοι ἐν τούτῳ τῷ
10 λόγῳ, οἵτινες νέοι τὴν ἡλικίαν ὑπάρχοντες οὕτως ἐζήλωσαν ἕνεκεν τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν
φθαρείσης τότε ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Σουχέμ, καὶ αὐτὸς δὴ ὁ Ἰακώβ μετὰ ταῦτα χαριζόμενος
τὴν πόλιν τῷ μακαρίῳ Ἰωσήφ ἔφη· « ἐγὼ δίδωμί σοι Σήκιμα ἐξαιρετον παρὰ πάντας τοὺς

1 περιτμηθῆναι TU : περιτεμήνε. — 4 οὕτως TU : ὅυτος. — 5 ἐποίησαν TU : -σεν. — μισητόν
TU : -ητόν. — 6 ἐν τοῖς TU : αὐτοῖς. — 7 συγκόψουσιν TU : ἐκτριψουσιν. — 9 τῇ ἀδελφῇ TU : ἡ
ἀδελφῇ. — 10 οὕτως TU : ὅυτος. — 11 δὴ nos : δέ (149).

დაიმღრხილნებს სიკიძელნი იგი წინადაცუეთად დინაჲს თჳს დისა თჳსისა.
რომელი შეაგინა ემღრ ძემან სჯქემისმან. რომელნი შევიდეს შემდგომად სამისა
დდისა. მოწყვდნეს ყოველნი რომელნი დამკვდრებულ იყვნეს სიკიძას და
T 300 b საგნოვანი მათი წარტყუენეს:.

5 სოლო არა. ესრე იყო. არამედ იგინივე წინადაწარ იტყოდეს მამისა მის
თჳს მიხეხსა ვითარმედ სამართალი ქმნესღ : ჰრქუა მამამან მათმან. ვითარ-
მედ საძულელ მქმენით მე და მტერ ყოვლისა რომელნი დამკვდრებულ არიან
ქუეყანასა მას ქანანელთასა და ფერეზელთასა. და მე მცირედ ვარ რი J 180^ა გხვთ.
ნუ უკუე შეკრბენ ჩემ ზედა და დამცენ მე და აღმცოდნენ მე და ერი ჩემი : და
10 მათ მიუგეს და ჰრქუეს. და რაჲსა რეხვიპ-ებრ ითრიეს დაჲ იგი ჩუენი : ოკკუ-
ეთუ ესე ესრეთ არს. საქებელ არიან სიტყუასა მას და არა საგმოდელ. რომელთა
ესევითარი სახს სიყრმისაჲ აქუნდა და აღიმურვეს დისა მის თჳსისა თჳს შე-
გინებისა მისა მის თჳს სჯქემისა : და თჳთ თავადმან იაკობ შემდგომად ამისა

3 მოწყვდნეს : მოწყვდნეს J. — 5 იგინივე წინადაწარ : იგი წინადაწარვე J. — 6 სამარ-
თალი ქმნესღ : მართლ იქმნესღ J. — 8 ქანანელთასა : ქანანისასა J. — რიგხვთ :
რიგხვთა T. — 9 მე 1^ა : om. J. — 10 რეხვიპ-ებრ : რეხვიპ-ებრ T. — 11 საქებელ :
საქებულ J. — 12 სახს : სატი J. — თჳსისა : მათისა T.

3-4 და... წარტყუენეს : om. A. — 5 იყო : om. A ἔχει G. — არამედ : **բանի** A **კაი** γάρ G.
— 5-6 წინადაწარ... მიხეხსა : **յայնძամ** [**ասային** A **ἀπελογήσαντο** G] **ჯარს** [**զգատճառսն** A
τὴν αἰτίαν G] AG. — 7 მტერ : **ჯար** AG. — 8 და ფერეზელთასა : om. A. — 9 ნუ : om. AG.
— შეკრბენ () და დამცენ : **ძიოქლეს** () **ჯარყენ** AG. — და აღმცოდნენ... ჩემი : om. A

filz Siméon et Lévi, quand ils eurent, par ruse, persuadé les Sichimites de se laisser circoncire, à cause de Dina, leur sœur, qu'Emor, fils de Sichem (145) avait déflorée; (Siméon et Lévi) qui, après avoir fait irruption le troisième jour, tuèrent tous les habitants de Sichem et razièrent leur bétail¹ (146).

Mais il n'en est pas ainsi. Et, en effet, eux-mêmes, alors, pour leur défense, représentèrent à leur père qu'ils n'avaient fait là qu'œuvre juste. Car, aux paroles de leur père : « Vous m'avez rendu haïssable, au point de faire de moi un homme méchant aux yeux de tous les habitants du pays, et vis à vis des Cananéens (147) et vis à vis des Phérézéens. Or, moi, je suis numériquement le plus faible; et, une fois ligüés contre moi, ils me tailleront en pièces et je serai mis en miettes moi et mon peuple² (148) », ils répondirent par ces paroles : « Alors? comme d'une prostituée, ils abuseront de notre sœur?³ ». C'est parce qu'ils sont dignes de louange plutôt que de blâme, en raisonnant ainsi, eux qui, en plein âge de la jeunesse, ont ainsi, bouillants de colère, pris fait et cause pour leur sœur alors déflorée par le fils de Sichem, que Jacob lui aussi, et de sa bouche, bien après ces (événements), en faisant don gracieusement de la ville

1. Gen. 34. — 2. Gen. 34.30. — 3. Gen. 34.31.

զՄիկիմացիսն՝ թլիատել վասն Դինայի՝ քեռն իւրեանց, զոր ապականեաց Եմովր՝ որդի Սիւքեմայ : Որք մտեալ չերրորդ աւուրն՝ սպանին որք միանգամ բնակեալ եին ի Միկիմ :

Այլ ոչ այսպէս, քանզի նորա յայնժամ ասացին հաւրն զպատճառսն՝ թե արդար արարին : Ասաց նոցա հայրն՝ թե ատելի զիս արարէք, եւ չար ամենեցուն որ բնակեալ 5 էն չերկրիս Քանանացոց. եւ ես սակաւաւոր եմ թուով, եւ ժողովեալ ի վերայ իմ՝ հարցեն զիս : Եւ նոցա պատասխանի տուեալ՝ ասեն. եւ ընդէր իբրեւ զպոռնիկ արարին զքոյրն մեր : Ապա եթե այդ այդպէս է, զովելի են յայսմ բանի եւ ոչ պարսաւելի, որք գայն 325 պիտի հասակ ծանկութեան ունենին, նախանձեցան վասն քեռն իւրեանց՝ ծանակելոյ յայնժամ յորդոցն Միւկեմայ : Եւ նա ինքն իսկ Յակոբ չես այտորիկ 10 շնորհելով զքաղաքն որդոց իւրում Յովսեփայ՝ ասաց. ես տամ քեզ զՄիկիմ սեփական

2 սպանին : inter lineas. — 3 Միկիմ : add. και τὰ κτήνη αὐτῶν ἐπρονόμεισαν. — 4 քանզի : και γάρ. — ասացին : ἀπελογήσαντο. — զպատճառսն : ■ inter lineas. — 5 ասաց : add. γάρ om. նոցա. — 5-6 և չար... Քանանացոց : ὥστε πονηρόν με ἐν πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν τὴν γῆν ἐν τε τοῖς Χαναανίοις και ἐν τοῖς Φερεζαίοις (147). — 7 զիս : add. και ἐκτριβήσομαι ἐγὼ τε και ὁ λαός μου (148). — և 2° : ἀλλά. — 8 ապա եթե այդ այդպէս է : ἔτι (149). — յայսմ nos : ἵνα. — 9 նախանձեցան : և ult. inter lineas. — 10 յորդոցն : ὑπὸ τοῦ υἱοῦ. — Միւկեմայ : և inter lineas ք ras. — ինքն իսկ : δὴ nos δέ M (149). — 11 որդոց իւրում : τῶ μακαρίῳ. — սեփ(հ)ական : հ inter lineas.

(148). — 10 οὐδὲν : արարին AG. — 12 Եմով : հասակ AG. — 12-13 քոս... Եմով : վասն քեռն իւրեանց ծանակելոյ յայնժամ [յորդոցն A ὑπὸ τοῦ υἱοῦ G] Միւկեմայ AG.

ἀδελφούς σου, ἣν ἔλαβον ἐκ χειρὸς Ἀμορραίων ἐν μαχαίρᾳ μου καὶ τόξῳ », ὥστε καὶ αὐτὸς Ἰακώβ μαρτυρεῖ δικαίως τοὺς Σηκιμίτας ἀναιρεῖσθαι.

Ποῖ οὖν πληροῦται ἡ προφητεία ἡ εἰρημένη· « Συμεὼν καὶ Λευὶ 140³ ἀδελφοί, συνετέλεσαν ἀδικίαν ἐξαιρέσεως αὐτῶν· εἰς βουλήν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχὴ μου, καὶ ἐν τῇ
5 ἐπισυστάσει αὐτῶν μὴ ἐρίσαι τὰ ἥπατά μου »;

Ἰς. Ἀνάγνωθι τὸ εὐαγγέλιον καὶ εὐρήσεις τὸ γεγραμμένον· ἐκ γὰρ τῆς φυλῆς τοῦ Συμεὼν ἦσαν οἱ γραμματεῖς, ἐκ δὲ τοῦ Λευὶ οἱ ἀρχιερεῖς. ἐπεὶ οὖν τῇ τούτων βουλῇ καὶ γνώμῃ παρεδόθη ὁ Χριστὸς καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀνηρέθη, προειδὼς ὁ προφήτης λέγει· « εἰς βουλήν αὐτῶν μὴ ἔλθοι ἡ ψυχὴ μου ». βουλήν δὲ λέγει, ἣν ἐβουλεύσαντο ζητοῦντες ἀφορμὴν
10 κατὰ Ἰησοῦ, ὅπως αὐτὸν « δόλω κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν ». ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει· « οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν, ὅτι ἐβουλεύσαντο βουλήν πονηράν καθ' ἑαυτῶν εἰπόντες· δῆσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχηστος ἡμῖν ἔστιν ».

3 ποῖ οὖν TU : ποιῶν. — πληροῦται TU : πληρόυτε. — ἡ 2^ο TU : εἰ. — 5 ἐρίσαι TU : ἐρισθῆ. — 6 ἀνάγνωθι TU : ἀνάγνωθη. — 7 ἐπεὶ TU : ἐπι. — 12 ἡμῖν TU : ὑμῖν.

მინიჭებოთა ქალაქისა მის ნეტარსა მას იოხეშ. ჰეტქუა. მე მიგცემ შენ სიკიძნასა საზეპურლხა ჩემსა უმეტეს ძმათა შენთა. რომელი დავიძყარ ამონეველთა გან მახვლითა და მშვლდ-კაპარჭითა ჩემითა : T 301 a ოჯვეეთუ ეგრეთ არს. თვთ იაკობ განამართლებს სიკიძელთა მათ მოხრვისა თვს :.

5 აწ სადა ადესრულეობის წინამსწარმეტყუელეობა იგი. ვითარმედ სხმეონ და ლევი ადასრულეს უმჯულღვეობა ერთობითა თვსითა. ზრახვასა მათსა ნუ შევალნ თავი ჩემი და კრებასა მათსა ნუ ესიარებინ სული ჩემი :.

იკითხე საზარებისა გან. და ჰპოვნე წერილნი იგი. რამეთუ ნათესავისა გან სხმეონისა იყვნეს მწიგნობარნი იგი და ლევის ნათესავისა გან მდდელთ-მოდულ-
10 არნი იგი. და რამეთუ მათითა ზრახვითა და ნებითა მიეცა ქრისტე და მათ მიერ მოივლა. წინამსწარ უწყოდა წინამსწარმეტყუელმან მან და იტყოდა ზრახვასა მათსა : რომელსამე იტყვს. მას ზრახვასა იტყვს. რომელსა ზრახვიდეს ქრისტეს ზედა. რომლითა ზაკუვით მოაკუდინეს იგი. ვითარცა ესაია იტყვს. ვაჲ მათა. რამეთუ ზრახვს ზრახვაჲ უკეთური თავთა თვსთა თვს. რამეთუ
15 თქუეს. შევკრათ მართალი იგი. რამეთუ განმამნელებელ მექმნა ჩუენ :.

3 ეგრეთ : ეგრე J. — 7 თავი : სული T. — სული : თავი T. — 11 მან : om. J. — 12 იტყვს 2° : om. J. — 13 ვითარცა ესაია იტყვს : om. J. — 15 განმამნელებელ : განმამნებელ T.

1 ნეტარსა მას : ირეთი ჩროინ A. — 2 საზეპურლხა ჩემსა : სხიარსან AG. — ძმათა : ჟამნსაჲს ხერარს AG. — 3 ოჯვეეთუ : ქე A ოსთე G. — 4 განამართლებს : ქლასე ქირაქ AG. — 5 იგი : add. სასაგხალ AG. — 6 უმჯულღვეობა : ხსნყოქჩინ A. — ზრახვასა : ქ სორჯორჲ A. — 7 კრებასა : ქ ძიოქი A. — 12 ზრახვასა : ქ სორჯორჲ A. — მათსა : add. მქ მთეს ანან ქმ AG. — რომელსამე იტყვს : om. AG. — მას : om. AG. — ზრახვიდეს : add. სსრქლ [ყასაძაო A აფორჲ G] AG. — 13 რომლითა... მოაკუდინეს :

au bienheureux Joseph, disait (149) : « Comme part de choix, de préférence à tous tes frères, je te donne Sichem, que j'ai prise de la main des Amorréens avec mon épée et mon arc ¹ ». Si bien que (150) Jacob aussi, lui-même, atteste que la suppression des Sichimites est justice.

Où donc s'accomplit la prophétie là énoncée : « Siméon et Lévi sont frères (151). Ils ont commis ensemble une injustice (152) en tuant comme ils ont fait (153). En leur Conseil que n'aille pas mon âme! Et qu'en leur rassemblement point ne querelle mon cœur ²! (154). »

Lis l'Évangile et tu le trouveras écrit. De la tribu de Siméon étaient les Scribes; et de celle de Lévi, les princes des prêtres. Puis donc que c'est par le Conseil de ceux-ci et la résolution qu'ils y prirent, que le Christ fut livré et par eux mis à mort, sachant cela à l'avance, le prophète dit : « En leur Conseil que n'aille point mon âme ³! » Or il parle là du Conseil où ils délibérèrent, cherchant d'où ils pourraient lancer une accusation contre Jésus, afin qu' « après s'être emparés de lui (155) par ruse, ils pussent le tuer ⁴ ». Comme aussi Isaïe (le) dit : « Malheur à leur âme! parce que dans leur conseil ils ont pris contre eux-mêmes une résolution mauvaise, disant : « Mettons aux liens le juste, puisqu'avec nous il se montre intraitable ⁵ ».

1. Gen. 48.22. — 2. Gen. 49.5-6. — 3. Gen. 49.6. — 4. Mt. 26.4. — 5. Is. 3.9-10.

քան զամենայն եղբարս քո, զոր առի ի ձեռաց Ամովրհացոց սրով եւ աղեղամբ իմով :
Թե ալդպէս է՝ եւ նա իսկ Յակոբ վկայէ չիրաւի զՍիւկիմացիսն սատակել :

Արդ ո՛ր կատարի ճարգարէութիւնն ասացեալ՝ եթե Սիմէոն եւ Ղեւի կատարեցին
նենգութիւն հաւասարութեամբ իւրեանց. ի խորհուրդս նոցա ճի մտցէ անձն իմ, եւ
ի ժողովս նոցա ճի հաւասարեցէ հոգի իմ :

Կարդա զաւետարանն, եւ գտցես զգրեալսն՝ զի յազգէն Սիմէոնի եին դպիրքն,
եւ ի Ղեւեայ ազգէն՝ քահանայապետքն : Եւ վասն զի նոցա խորհրդեամբ եւ կամաւք
ճատնեցաւ Քրիստոս, եւ ի նոցանէն սպանաւ, յառաջ զիտացեալ ճարգարէին՝ ասէ.
Ի խորհուրդս նոցա ճի մտցէ անձն իմ : Խորհուրդս ասէ, զոր խորհեին խնդրել
պատճառս ի վերայ Յիսուսի, որպէս նենգութեամբ սպանցեն զնա, որպէս եւ Եսայի
ասէ. վայ անձանց նոցա, զի խորհեցան խորհուրդ չար ի վերայ իւրեանց. ասեն.
կապեցուք զարդարն, զի դժպհի է մեզ :

3 Ղեւի : add. ἀδελφοί. — 4 նենգութիւն : ἀδικίαν. — հաւասարութեամբ : ἐξαιρέσεως (153).
— 5 հոգի : τὰ ἦπατα. — 7 և 2° : οὖν. — 10 նենգութեամբ : add. κρατήσαντες. — սպանցեն :
և 1° inter lineas.

որպէս նենգութեամբ սպանցեն ծրաց () δόλω κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν. — 14 ծծոճ : անձանց
նոցա τῆ ψυχῆ αὐτῶν. — Ծծծցոց 2° : om. AG.

« Καὶ ἐν τῇ ἐπισυστάσει 141^ο αὐτῶν μὴ ἐρίσαι τὰ ἥπατά μου »· τότε γὰρ ἐπισυνήχθησαν ἐπ' αὐτὸν [30] πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ ἡγεμόνος, αἰτοῦμενοι θάνατον κατ' αὐτοῦ.

« Ὅτι ἐν τῷ θυμῷ αὐτῶν ἀπέκτειναν ἀνθρώπους ». τίνας δὲ ἀνθρώπους, ἀλλ' ἢ τοὺς 5 μακαρίους προφήτας, οἵτινες ἐκπεμπόμενοι πρὸς αὐτοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀπεκτείνοντο, τὴν ἀλήθειαν αὐτοῖς προκηρῦσσοντες;

« Καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν ἐνευροκόπησαν ταῦρον ». ἐπιθυμίαν δὲ αὐτῶν εἶρηκεν τὴν τοῦ κόσμου, οἵτινες ἐπιθυμήσαντες τὰ ἐπίγεια ἀπώλεσαν τὰ ἐπουράνια, τὸν ἀρχηγὸν τῆς 10 ζωῆς ὡς ταῦρον ἀποκτείναντες.

10 Διὰ τοῦτο « ἐπικατάρατος ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι ἀσθάθης, καὶ ἡ μῆνις αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη ». μῆνιν δὲ αὐτῶν εἶρηκεν τὴν ὀργήν, 141^ο ἐν ᾗ αἰεὶ ἐμμένοντες ἐσκληρύνουν τὸν ἑαυτῶν τράχηλον τῷ ἀγίῳ πνεύματι ἀντιπίπτοντες.

« Διαμεριῶ αὐτοὺς ἐν Ἰακῶβ καὶ διασπερῶ αὐτοὺς ἐν Ἰσραήλ ». τίς δὲ ἦν Ἰακῶβ καὶ

2 αὐτόν *TU* : αὐτῶν. — 4 ἢ *TU* : ἡ. — 7 εἶρηκεν *TU* : -ήκαμεν. — 10 ἀσθάθης *TU* : -άδεις. — 11 ἐν ᾗ *TU* : ἐνί. — 12 ἑαυτῶν *TU* : εαυτόν. — 13 διασπερῶ *TU* : -σπειρο ἢ φ.

და კვებახა მათხა T 301 b ნუ ეხიარებინ სული ჩემი : რამეთუ მას ეამხა შეკრებეს მის ზედა მდგელთ-მოდელკანნი იგი და მწიგნობარნი წინამძღუარნი ერისხანი შეკრებეს ხახლხა მას გელმწიფისახა სიკუდილისა ძიებად მის ზედა:.

რამეთუ რისხვითა თხსითა მოწყყდნეს კაცნი : რამელნი კაცნი. ანა თუ 5 ნეტარნი იგი წინამწარმეტყუელნი. რამელნი მოკვლინებულ მათა მათ გან მოწყდეს ხამართლისა მათა მიმართ ქადაგებითა:.

და გულის-თქუპითა თხსითა ვირნი დაჭუეოთნეს კურღსა : გულის-თქუმაჲ მათი თქუა სდგლისაჲ ამის. რამელთა გულის-თქუპითა ამის სდგლისადათა წარწყმიდეს ზეგი J 181^r ხაჲ იგი. წინამძღუარი ცხდრებისაჲ ვითარცა ზუარავი 10 დახცეს:.

ამის თხს. იწყევენ გულის-წყრღმაჲ მათი. რამეთუ ამჰართკავანებით. და რისხვაჲ მათი. რამეთუ ფიცხელ : გულის-წყრღმაჲსა მათხა იტყვს რისხვახა რამელსა შინა მარადის იყვნეს განფიცხებითა ქედთა თხსთადათა. სულისა წმიდისა მიმართ T 302 a მგდომნი:.

15 განვყვნე იგინი იავღმსა შდრის და განვანბინე იგინი ისრაჲლსა შდრის : ვინ იყო იავღმ ანუ ვინ ანხ ისრაჲლ. არამედ წმიდაჲ იგი პირმშოჲ ძმ ღმრთისაჲ.

2 მწიგნობარნი : om. T. — 3 ერისხანი : ერისა მის J. — გელმწიფისახა : მდგელთ-მოდელურისა მის კაიავაჲსა T. — 5 მათა : add. იყვნეს T. — 6 მოწყდეს : მოხწყდეს J. — 12 რისხვახა : რისხვას J. — 16 პირმშოჲ : 2^a manu inter lineas J. — ძმ : ძე J.

1 კვებახა : ἢ *σπουδῆ* A. — ნუ : *νῦ* A. — 2 ზედა : *sup* A. — 3 შეკრებეს : om. AG. — ძიებად : *πιστηρικῶ* AG. — 5 ნეტარნი : om. A. — 8 ამის 1° : om. AG. — გულის-...

« Et qu'en leur rassemblement point ne querelle mon cœur ¹ » (156). Alors, en effet, contre lui, tous (157) les princes des prêtres et les scribes et les anciens du peuple se rassemblèrent à la maison du gouverneur, demandant la peine de mort contre lui ².

« Parce que, dans leur courroux, ils ont tué des hommes ³ ». Quels hommes donc, sinon les bienheureux (158) prophètes, qui, envoyés vers eux, étaient par eux tués, parce qu'ils leur annonçaient à l'avance la vérité (159)?

« Et, dans leur convoitise, coupé les jarrets au taureau ⁴ ». Or, en disant « leur convoitise », il entend « la convoitise (qu'ils ont eue) du monde ⁵ », eux qui, pour avoir convoité les biens terrestres, ont perdu les célestes, une fois que le Prince ⁶ de la Vie, comme un taureau, ils l'eurent tué.

Aussi : « Maudit soit leur courroux, parce qu'arrogant; et leur fureur, parce qu'elle s'est endurcie! ⁷ ». Par leur « fureur », il a entendu dire la colère (160), en laquelle toujours s'obstinant, ils ont durci leur nuque, « en résistant au Saint Esprit ⁸ ».

« Je les partagerai par Jacob; et les disperserai par Israël⁹ (161) ». Qui donc était Jacob et Israël, sinon le Saint Enfant premier-né de Dieu, auquel ayant

1. Gen. 49.6. — 2. Mt. 26.3. — 3. Gen. 49.6. — 4. Gen. 49.6. — 5. 1 Jean 2.17. — 6. Act. 5.31. — 7. Gen. 49.7. — 8. Act. 7.51. — 9. Gen. 49.7.

Եւ ի ժողովս նոցա ոչ հաւասարեսցի հոգի իմ, քանզի չաչնժամ ժողովեցան առ նա քահանայապետքն եւ դպիրքն եւ առաջինք ժողովրդեանն ի տուն իշխանին, խնդրելով մահ ի վերայ նորա :

Զի ի բարկութեան իւրեանց սպանին մարդիկ. զոր մարդիկ՝ եթե ոչ զմարգարէան, որք առաքեալ առ նոսա՝ ի նոցանէ մեռան, վարդարութիւն նոցա քարոզելով : 5

Եւ ի ցանկութեան իւրեանց կարթակոտոր արարին զցուլ : Յանկութիւն նոցա ասաց զաշխարհի, որք ցանկացեալ երկրաւորիս՝ կորուսին գերկնաւորն, զառաջնորդն կենաց՝ իբրեւ զցուլ սպանեալ :

Վասն այնորիկ 326 անիծեալ ցասումն նոցա՝ զե հպարտ, եւ բարկութիւն նոցա՝ զի խիստ. յորում հանապազ կաշին խտացուցեալ զվարանոցս իւրեանց, հոգւոյն 10 սրբոյ ընդդիմացեալք :

Բաժանեցից զնոսա ի Յակոբ, եւ ցրուեցից զնոսա յԻսրայէլ . ո՞ն էր Յակոբ, կամ

1 հաւասարեսցի nos : հաւ [աս inter lineas] արասցի. — հոգի : τὰ ἦπατα. — առ նա : ἐπ' αὐτὸν πάντες. — 4 զմարգարէան : τοὺς μακαρίους προφήτας. — 10 խիստ : add. μῆψιν δὲ αὐτῶν εἴρηκεν τὴν ὀργὴν (160). — 12 կամ : καί.

ևզցլոսնատա : ցանկացեալ երկրաւորիս AG. — 12 ցլոս... օոսնցաս : om. A (160). — 16 աս : om. AG.

Ἰσραήλ, ἀλλ' ἢ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ πρωτότοκος παῖς, ᾧ ἀπειθήσαντες διεσπάρησαν νῦν ἐν βλαφ τῷ κόσμῳ αἰχμάλωτοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν γεγενημένοι;

JUDA

XV. Ἐπεὶ οὖν φθάσαντες εἶπομεν, ὅτι ἐν αὐτοῖς τοῖς ῥητοῖς αἱ μὲν εὐλογίαι κεῖνται,
 5 αἱ δὲ προφητεῖαι, εὐλογόν ἐστιν πείσαι τοὺς φιλομαθεῖς, μὴ λόγῳ μόνον ἐπιδειῖξαι, ἀλλὰ
 δυνάμει ῥητῶν φανερωῖσαι τὰ προκείμενα. λέγει γὰρ εὐλογῶν τὸν Ἰούδαν ἸΖ. οὕτως.
 « Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου· προσκυνή-
 σουσίν σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου. καὶ σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ, σὶέ μου, ἀνέ-
 θεης. 142^α ἀναπεσῶν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος· τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐκ ἐκλείψει
 10 ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς
 ἔσται προσδοκία ἐθνῶν· δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν [31] ὄνον αὐτοῦ καὶ τῆ ἔλικι τὸν πῶλον

1 ἀλλ' ἢ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ TU : ἀλλή ἤς ἅγιστοῦ. — ᾧ TU : ὁ. — 4 ἐπεὶ TU : ἐπι. — 6 φανε-
 ρῶσαι τὰ TU : φανερωθέντά. — 6-7 οὕτως Ἰούδα Bo : οὗτος ἰούδας. — 7 αἰνέσαισαν TU : ἔνεσαν.
 — νότου TU : νότον. — 9 ἐγερεῖ TU : ἐγείρη. — 10 ᾧ TU : ὁ. — 11 ἔσται TU : ἔστε.

რომელსა არა დაემოწმებინეს. და განიბნინეს ყოველნი ცის-ვიდეთა. წარტყუე-
 ნულ მტერთა გან იქმნეს:.

JUDA

და რამეთუ წინადაწარ ვთქუთ. ვითარმედ მუნვე თქუმულთა მათ შინა არიან
 5 კურთხევანი იგი. ოვმჯობეს არს დამოწმებდად სწავლის მოყუარეთა. არა
 თუ სიტყვთ ხელღ გამოცხინებით. არამედ ძალით-ურთ თქუმულთა მათ განცხა-
 დებულად რა იგი წინა-გვც : რამეთუ ეტყვს კურთხევით იუდას ესრე. იუდა.
 შენ გაქებენ ძმანი შენნი. კელნი შენნი ბეჭთა ზედა მტერთა შენთასა. თაყუა-
 ნის-გვემდენ შენ ძენი მამისა შენისანი : ლეკუ ლომის იუდა : აღმოცენებისა
 10 გან. შვილო ჩემო. გამოჰყვედ. აჰყვედ. ინაგ-იდგ ვითარცა ლომიან და ლეკუმიან
 ლომისამან : ვინ აღადგინოს იგი. ნუ მთავლედებინ მთავარი იუდას გან და
 არცა კელმწიფც წყვილთა მისთა გან. ვიდრემდის მოვიდეს რომელსა იგი ემარ-
 ხვის : და იგი იყოს სასო T 302 b ნათესავთა. გამოაბას ვენაცხა კარაული თხვი
 და მასკნესა ვენაცხასა კიც კარაულისა : განრცხეს ღვნითა სამკაული თხვი

1 ყოველნი : om. T. — 2 იქმნეს : იქმნეს T. — 4 მუნვე : om. T. — 7 ესრე : add.
 დ in margine J. — 8 შენთასა : add. და J. — 12 კელმწიფც : კელმწიფე J. — გან : om. J.
 — 14 კარაულისა : იგი ვირისა J.

1 ყოველნი ცის-ვიდეთა : *ღნე ამნსაკს აჯარარ* AG. — 5 დამოწმებდად : *ჯაღანს-
 ვილესანს* AG. — 5-6 არა თუ : *ლ იჯ* A. — 6 არამედ : add. *ლ* A. — 8 გაქებენ : *ყოცხესენ* AG. —

refusé obéissance, ils ont été dispersés, actuellement, dans le monde entier, détenus captifs par leurs ennemis?

JUDA

Puis donc que, par avance (162), nous avons dit que c'est dans les termes eux-mêmes (qui les expriment) que, d'une part, gisent bénédictions, d'autre part, prophéties (163), il est raisonnable, pour en bien persuader ceux qui ont le désir de s'instruire, non seulement de démontrer par la raison, mais, par la force même des termes, de rendre évidentes, ces propositions (164). Car (Jacob), en bénissant Juda, parle ainsi :

« Juda, toi, que te louent tes frères! Tes mains (sont) sur le dos de tes ennemis. T'adoreront les fils de ton père ». Puis (165) : « Lionceau de lion (est) Juda. D'une pousse, mon fils, tu es monté. Après avoir ployé l'échine, tu t'es couché (166), comme un lion et (167) comme un lionceau. Qui l'éveillera? Point ne manquera de chef issu de Juda, ni de conducteur (du peuple) sorti de sa cuisse; jusqu'à ce que vienne celui-là à qui est réservé (de l'être); et lui, sera (168) l'attente des nations. Le voilà qui attache à la vigne son ânesse et à l'orbe (du pampre), le poulain de son ânesse. Il lavera dans le vin sa robe, et dans le

հ Խարպէղ՝ եթե ոչ սուրբ անդրանիկ որդին աստուծոյ, որում ոչ հաւանեալք՝ ցրուեցան ընդ ամենայն աշխարհ, գերիք ի թշնամեաց եղեալք :

JUDA

Եւ վասն զի յառաջագոյն ասացաք՝ թե անդէն ի ճառսն են արհնութիւնքն, < և ընդ այլ մարգարէութիւնքն >, բարեբազոյն է հաւանեցուցանել զուսմասէրս, 5 եւ ոչ բանիւ միայն ցուցանել այլ եւ զաւրութեամբ ասացելոցն յայտնապէս զառաջիկայսն, քանզի ասէ՝ արհնելով զՅուդայ, այսպէս. Յուդայ՝ զքեզ զովեցեն եղբարք քո. ձեռք քո ի վերայ թիկանց թշնամեաց քոց. երկիր պագցեն քեզ որդիք հաւր քո. կորիւն առիւծու Յուդայ. ի շառաւղէ ելեր՝ որդեակ իմ. բազմեալ՝ ննջեցեր իբրեւ զառեւծ, իբրեւ զկորիւն. հ յարուսցէ զնա. ոչ պակասեցէ ի Յուդայ իշխան, եւ ոչ 10 պետ յերանաց նորա, մինչեւ եկեսցէ որում կայն. եւ նա է յոյս ազգաց. կապեցէ զորթոյ գէշ իւր եւ զգնդակէ պաւանակ իշոյն. լուսացէ ի գինևոջ զպատմուճան իւր եւ յարեան

1 Խարպէղ : ի inter lineas. — ցրուեցան : add. սօն. — 2 թշնամեաց : ց inter lineas. — 4 և : սօն. — 5 < և... մարգարէութիւնքն > : (163). — 8 քո 3° : add. καί. — 10 զառեւծ : add. καί — իշխան nos : իշխանի. — 11 է : εσται.

10 Կայցալ : բազմեալ AG. — ճա : om. A add. իբրեւ AG. — 11 նոյ մոյակցեցած : ոչ պակասեցէ AG. — 13 օցոյ : է A. — 14 ցընծոյն : om. AG. — ցընծոյն : լուսացէ AG.

τῆς ὄνου αὐτοῦ. πλυνεῖ ἐν οἴνω τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ· χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου· καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα ».

Πῶς δύνανται ὅμοια εἶναι τὰ ῥήματα ταῦτα τοῖς ἐπάνω ἐπὶ τὸν Ῥουβὴμ εἰρημένους; ἐκεῖ γὰρ λέγει· « σκληρὸς < φέρεσθαι καὶ σκληρὸς > ἀσθάδης ἐξυβρίσας ὡς ὕδωρ, μὴ ἐκζέσης· ἀνέθης γὰρ ἐπὶ τὴν κοίτην τοῦ πατρός σου, τότε ἐμίανας τὴν στρωμνὴν οὐ ἀνέθης », καὶ τὸ εἰρημένον· « ἐπικατάρατος 142³ ὁ θυμὸς αὐτῶν, ὅτι ἀσθάδης καὶ ἡ μῆϊς αὐτῶν, ὅτι ἐσκληρύνθη ». οὗτοι γὰρ οὐκ εὐλογίας εἰσὶν λόγοι, ἀλλ' ἔλεγχος, προφητείας ἐπ' αὐτοῖς ἀποκαλυπτομένης. τὸ δὲ εἰπεῖν· « Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου, καὶ προσκυνήσουσιν σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου », καὶ τοῦτο εὐλογία
10 φαίνεται εἶναι.

Ἄλλ' ἔρεῖ τις· τίμη λόγῳ ἔδοξεν τῷ προφήτῃ ἐπὶ μὲν τοῦ Ἰούδα τοιαύτην εὐλογίαν ἐπενεγκεῖν, ἐπὶ δὲ τοῖς πρώτοις οὐχ οὕτως;

2 ἢ nos : ὡσεὶ TU ὡς η M (169). — 4 < φέρεσθαι καὶ σκληρὸς > nos (170). — 5 τότε TU : τό. — 6 καὶ 1^ο TU : ἢ Bo εἰ M. — 9 καὶ nos : καὶ (173). — 12 ἐπενεγκεῖν TU : ἐπενευκεῖν. — οὕτως TU : οὐτως.

და სიხსლითა ყურძნისხანათა ხამოხელი თვზი : მხიარულ არიან თუალნი მისნი ვითარცა დვნითა და სპეტაკ კბილნი მისნი უფროდს სძისა:.

ვითარმე გვეძობს სიტყუაჲ ესე მსგავსად ზემთა თქუმულისა მის. რომელ იგი რუბენის თვზ ითქუა. რამეთუ მუნ გეტყვზ. სიფიცხლით ჰხვდოდდე და სიფიცხლით
5 წარმდეგ იქმენ. მაგინე. ვითარცა წყალი. ნუმცა აღსდუღნებოდ. რამეთუ აჰგედ სარეცელსა მამისა შენისასა. მამინ შეგვინე ცხედარი რომელსა აჰგედ : და რომელი თქუა. ვითარმედ წყეულ იყავნ გულის-წყრომად მათი რამეთუ ამპარ-ტავანებით იყო. და რისხვად იგი რომელი სიფიცხლით იყო : ესე სიტყუანი არა კურთხევისანი არიან. არამედ შეტყუებად J 181¹ წინამწარმეტყუელებით მათ
10 ზედა განცხადნა : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ იუდა. შენ გაქებენ ძმანი შენნი. გელნი შენნი ბეჭთა ზედა მტერთა შენთასა. თაყუანი-გვემდენ შენ ძენი მამისა შენისანიოდ. ესე ვითარი ესე კურთხევად შეჰგავნ:.

ვინ უწყის. სიტქუა. რომლითა სიტყვთა T 303 a დირს იქმნა წინამწარმეტყუელი იგი კურთხევისა მის მიფენითა იუდადს ზედა : სდლო წინანდელთა მათ
15 ზედა არა ესრე:.

4 ჰხვდოდდე : ხვდოდდე J. — 6 რომელსა : add. ზედა J. — 7 რომელი : რომელ J. — 9 შეტყუებად : შეტყუებისანი T. — 10 რომელ : რომელი J. — 11 შენთასა : add. და J. — 13 სიტქუა : თქუა T.

2 ვითარცა : om. AG. — 3 გვეძობს : add. **ქნსლ** AG. — მსგავსად... მის : **ქერაგონის ნძან** AG. — 4 ჰხვდოდდე : **ყნაყერ** A om. M (170). — 4-5 და სიფიცხლით... მაგინე : om. A. — 7 იყავნ : om. AG. — 8 იყო 1^ο : om. AG. — რომელი : **ელ** AG. — 9 შეტყუებად წინამწარმეტყუელებით : **კანქიძანოქისნ მარყარქოქსან** AG. — 10 გაქებენ : **ყოქხეგნ** AG. — 12 ესე ვითარი... შეჰგავნ : **აყამ აარჯნოქისნ** [ყარო ლ A φαίνεται G] **ქნსლ** AG. —

sang d'un raisin mûr son vêtement. De joie, le vin fait briller ses yeux; et blanches sont ses dents « plus que » lait ¹ (169) ».

Comment est-il possible que les choses ici exprimées soient de même nature que les choses dites plus haut contre Ruben? Là, en effet, il dit : « Dur <en emportement, et dur> (170) en arrogance, tu as débordé avec force, comme l'eau. Ne bouillonne pas (de passion). Car tu es monté sur la couche de ton père; lors, tu as souillé le lit où tu es monté ² ». Puis (contre Siméon et Lévi) ce qui est dit : « Maudit soit leur courroux, parce qu'arrogant; et leur fureur, parce qu'elle s'est endurcie ³ ». Ce ne sont pas là, en effet, paroles de bénédiction, mais bien un reproche, une prophétie nous étant là, à propos d'eux (Ruben, Siméon, Lévi) révélée (171). Dire au contraire : « Juda, toi, que te louent tes frères! Tes mains (sont) sur le dos de tes ennemis » et (172) : « T'adoreront les fils de ton père ⁴ » cela, « oui » (173), paraît bien être bénédiction.

« Mais, dira quelqu'un (174), pour quelle raison a-t-il paru bon au prophète d'imposer sur Juda pareille bénédiction, alors que pour les premiers il n'a rien fait de tel? »

1. Gen. 49.8-12. — 2. Gen. 49.3-4. — 3. Gen. 49.7. — 4. Gen. 49.8.

խաղողոյ զարկանելի իւր. զուարթագին են աչք իւր ի զինեոյ, եւ սպիրտակ ատամուերք քան զկաթն :

Զխաղող հնար է լինել ճառխ աչսմ վերագունին նման, որ վասն Ռուբենին ասացաւ, քանզի անդ ասէ. խստութեամբ գնացեր իբրեւ զջուր. մի եռա < սցես >. քանզի ելեր յանկողին հաւ < ր քո >, յայնժամ պղծեցեր զստարանն յոր ելեր : Եւ զի ⁵ ասաց. անիծեալ ցատումն նոցա՝ զի հպարտ, եւ բարկութիւնն՝ զի խստացաւ, այս բանք ոչ աւրհնութեան են, այլ յանդիմանութիւն մարգարէութեան ի վերայ նոցա յայտնեալ : Եւ զասելն՝ եթե Յուդայ՝ զքեզ զովեսցեն եղբարք քո. ձեռք քո ի վերայ թիկանց թշնամեաց. երկիր պագցեն քեզ որդի < ք հաւր քո > : 327 այսմ աւրհնութիւն պարտ է լինել :

Այլ ասես. որով բանիւ հաճոյ եղև մարգարէին ի վերայ Յուդայի զայսպիսի աւրհնութիւն ածել, եւ ի վերայ աւաշնոցն ոչ այսպէս :

1 են : om. G. — 2 քան : ἢ nos ὡσεὶ TU ὡς η M (169). — 3 զխաղող : add. է et del. — է : inter lines. — 4 խստութեամբ. . եռացես : σκληρός < φέρεσθαι καὶ σκληρός nos > ἀσθάδης ἐξυδρίστας ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσης (170). — 6 բարկութիւնն : add. αὐτῶν. — այս : add. γάρ. — 7 ոչ : corr. քոչ. — 7-8 այլ... յայտնեալ : ἀλλ' ἔλεγχος προφητείας ἐπ' αὐτοῖς ἀποκαλυπτομένης (171). — 7 յանդիմանութիւն : corr. -ութեան. — 9 թշնամեաց : add. σου καί. — որդի < ք > : ի inter lines. — < ք > : add. καὶ nos καὶ M (173). — 10 պարտ է : φαίνεται. — 11 ասես : ἐρεῖ τις (174).

13 Յոն ջիցոն ետէյ : այլ ասես ἀλλ' ἐρεῖ τις. — 14 ջիցոն յիցոն մոն մոցյիսոն : զայսպիսի աւրհնութիւն ածել AG.

Μάθε. ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς ἔμελλεν ὁ Δαβὶδ γεννηῶσθαι, ἐκ δὲ τοῦ Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα Χριστός, προγενώσκων < κατὰ τὸ πνεῦμα τὰ μέλλοντα, εὐλόγησε > τὸν ἐκ τοῦ Ἰούδα < Δαβὶδ > καὶ < τὸν ἐκ τοῦ > Δαβὶδ μέλλοντα κατὰ σάρκα γεννηῶσθαι Χριστόν, ἵνα τὴν εὐλογίαν μὴ μόνον τὴν πνευματικὴν ὑπὸ θεοῦ λάβῃ, ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ 5 σάρκα 143^a εὐλογίαν. ὡς καὶ διὰ Ἱερεμία λέγει· « πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγίακά σε καὶ προφήτην εἰς ἔθνη τέθεικά σε ». τὸ δ' ἐκ κοιλίας ἡγιασμένον ἤδη παρὰ θεοῦ εὐλογεῖται.

Ἄλλ' ἑρεῖς· τί οὖν τὸν Λευὶ οὕτως οὐκ εὐλόγησεν; εὐρίσκομεν γὰρ < καὶ > ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ τὸν Χριστόν ἱερέα τοῦ πατρὸς δεικνύμενον, ἐπὶ < τοῦ τὴν τοῦ Λευὶ φυλὴν πρὸς 10 τοῦ Ἰούδα ἐπι > μιγῆναι τὴν φυλὴν, ἵνα ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν καὶ βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς < ὁ υἱός > τοῦ θεοῦ ἀποδειχθῇ.

ΙΗ. Ὁ μὲν οὖν Ἰακώβ ἐνορῶν τὴν πρᾶξιν τῶν ἀρχιερέων, Ἄννα τε καὶ Καϊάφα, ἦν

2-3 < κατὰ... εὐλόγησε > < Δαβὶδ > < τὸν ἐκ τοῦ > nos (176). — 4 λάβῃ TU : λάβῃς. — 6 ἡγίακα TU : ἡγίασα. — 7 εὐλογεῖται TU : εὐλογῆτε. — 8 < καὶ > nos (178). — 9-10 < τοῦ... ἐπι > nos (178). — 10 ἐπιμιγῆναι nos : ἐπιμιγύντα TU ἐπι|μιγῆναι M. — 11 < ὁ υἱός > nos (179).

იხწავეს რამეთუ იუდაას ნათესავისა გან განმზადებულ იყო დავითი შობად და დავითის გან გორცთა შესხმად ქრისტე. წინამხარ უწყოდა სულითა განმზადებულთა მათ თვს. აკურთხა რომელი იგი იუდაას გან დავითი იყო და მის გან რომელი იგი გორცითა შობად იყო ქრისტე. რამთა არა სულიერადი იგი ხელთ 5 კურთხევად ღმრთისა გან მოიღღს. არამედ გორცითაგა კურთხეულად გამოჩნდეს. ვითარცა იერემიამთა იტყვს. ვითარმედ წინამხარ ვიდრე გამოხსნადმდე შენდა მუცელსა შინა. გიგან შენ. და ვიდრე არდა გამოხრულ იყავ. სამება განგწმიდე შენ და წინამხარმეტყუელად წარმართთა დაგადგინე შენ : რომელი იგი მუცლით წმიდაა გამოხრულ არს. აჰა ღმრთისა მიერ კურთხეულ არს. 10 არამედ სთქუა. ვითარმედ რამსა ლევის ნათესავი ესრე არა აკურთხა : რამეთუ ვპოვებთ ლევის ნათესავისა გან ქრისტე მღვდელად მამისა გამოჩინებულ. შერთვისა თვს ნათესავისა მის ლევისა გუნდსა მას იუდაასსა. რამთა მათ ორთა გან მეუფედ და მღვდელად და ძედ T 303 b ღმრთისად გამოჩნდეს.

და იაკობ დახედა საქმესა მას მღვდელთ-მომღვართასა. ანამსსა და ვაია- 15 ფამსსა. რომელთა იკადრეს შესებად მისა მის ღმრთისა. და რამეთუ იყვნეს იგინი

2 დავითის გან : დავითისითა J. — შესხმად : შესხმითა J. — 4 რომელი : რომელ J. — სულიერადი : სულიერად T. — 6 იერემიამთა : იერემია T. — 11 ვპოვებთ : ვპოვებთ J. — 13 მეუფედ : მეფედ J. — ღმრთისად : ღმრთისა T. — 14 იაკობ : იაკობგა J. — დახედა : დაჰხედა J. — ანამსსა : ანამსა J. — 14-15 ვაიაფამსსა : ვაიაფამსა J.

1 იხწავეს : იხწავ AG. — 2 გორცთა შესხმად : რათ მარწმთუ AG. — 2-3 სულითა... თვს : ზოციუს ვწანერძეციუს A om. M (176). — 3 იყო : om. AG. — 4 რომელი იგი : om. AM (176). — 6 გამოხსნადმდე : ვათხედანსენს ჩნდ AG. — 7 გიგან : ვიხმბ AG. — სამება : კარყანღე AG.

Apprends-en (la raison). Puisqu'en effet David devait naître de la tribu de Juda, et le Christ, pour ce qui est de la chair (175), de David, (le prophète) connaissant à l'avance <les événements futurs en leur sens spirituel, a béni là David> descendant de Juda et le Christ qui, selon la chair (175), devait naître de David (176), afin qu'il reçût de par Dieu, non seulement la bénédiction selon l'esprit, mais aussi la bénédiction selon la chair. Comme aussi, par (la bouche de) Jérémie (Dieu) dit : « Avant de t'avoir modelé au ventre de (ta mère), je te connais. Et avant que tu sortisses de son sein, je t'ai sanctifié et établi prophète pour les Gentils ¹ ». Or ce qui, dès le ventre (de la mère), a été sanctifié est déjà par Dieu béni (177).

Mais, diras-tu, pourquoi donc n'a-t-il pas pareillement béni Lévi? Car nous trouvons que c'est issu de la tribu de Lévi <aussi> que le Christ en tant que Prêtre du Père nous est montré, <à l'occasion du mélange qui s'opéra de la tribu de Lévi à la tribu de Juda> (178), afin que le fait même d'être issu des deux tribus à la fois démontrât que <le Fils> (179) de Dieu est et Roi et Prêtre.

Jacob donc, d'une part, pénétrant par vue (prophétique) l'attentat que les princes des prêtres, Anne et Caïphe, osèrent contre le Fils de Dieu, pour ce

1. Jér. 1.5.

Ասիր՝ քանզի ի Յուդայի ազգէն հանդերձեալ էր Դաւիթ ծնանել, եւ ի Դաւթայ ըստ մարմնոյ Քրիստոս, յառաջ գիտացեալ հոգւոյն զհանդերձելոցն՝ արհնեաց որ ի Յուդայէն Դաւիթ, եւ ի նմանէն ըստ մարմնոյ ծնանելոց էր Քրիստոս, զի մի միայն զհոգեւոր արհնութիւնն յաստուծոյ առցէ, այլ եւ ըստ մարմնոյ արհնեալ երեւեսցի, որպէս երեմիայիւ ասէ. յառաջ քան զստեղծանելն ինձ զքեզ յորովայնի, զիտեմ զքեզ ⁵ եւ մինչեւ ելեալ եիր յարգանդէ, սրբեցի զքեզ. մարգարէ ազգաց կացուցի զքեզ : Որ յորովայնէ սուրբ է, ահա յաստուծոյ արհնեալ է :

Այլ ասես. ընդէր զՂեւի այսպէս ոչ արհնեաց, քանզի գտանեմք եւ ի Ղեւեայ ազգէն զՔրիստոս քահանայ հաւր երեւեալ, վասն խառնելոյ Ղեւեայ ազգին ի յուդայեան ազգն, զի յերկոցունց ի նոցանէ եւ թագաւոր եւ քահանայ որդի աստուծոյ ¹⁰ երեւեսցի :

Եւ Յակոբ հայեցեալ ի գործս քահանայապետիցն՝ Աննայ եւ Կայիափայ, որ

2 հոգւոյն... արհնեաց : om. M (176). — 3 Դաւիթ : om. M (176). — ի նմանէն : < ex τοῦ > Δαβὶδ (176). — ըստ : corr. ըն. — 6 զքեզ ¹⁰ : add. καί. — 8 ասես [u ¹⁰ inter lineas] : ἐρεῖς. — ընդէր : add. οὖν. — ոչ : inter lineas. — և : om. M (178). — 9-10 վասն... ազգն : ἐπὶ < τοῦ τῆν τοῦ Λευὶ φυλῆν πρὸς τοῦ Ἰουδα ἐπι > μιγῆναι nos ἐπιμιγνύοντα TU ἐπιμιγνύου M (178). — 9 ազգին nos : ազգէն (178). — 10 որդի : om. M (179). — 12 և ¹⁰ : οὖν.

— 8 Գա : om. A. — 9 Գամբաթ : om. AG. — 10 Եթա : ասես A. — Լեւոյն նաթեալ : զՂեւի AG. — 11 Եթաթթ : add. և A. — 12 Եթեա : ազգն A om. M (178). — 12-13 Եթեա Գան : add. և AG. — 13 Գա Եթ : որդի A om. M (179). — 14 Եթեա : ի գործս A. — 15 Եթեա : որ Կ. — Եթեաթ : առնել A om. G.

ἐτόλμησαν ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, διὰ [32] τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐκ φυλῆς Λευὶ οὐκ ἠβλόγησεν τὸν Λευί, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸν ἐπέπληξεν. ἐλθὼν δὲ ὁ μακάριος Μωϋσῆς τὸν < Χριστὸν τὸν > ἐξ Ἀαρῶν καὶ Λευὶ γενόμενον ἠβλόγησεν 143' εἰπὼν « δότε Λευὶ δῆλους αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ τῷ ἀνδρὶ τῷ ὀσίῳ ». τὸ οὖν ἐλλείπον ἐν ταῖς εὐλογίαις αὐτοῦ 5 Μωϋσῆς παρὼν ἀνεπλήρωσεν. καὶ περὶ μὲν τούτων ἐν τῇ διατάξει τῶν Μωϋσέως εὐλογιῶν ἀποδοῶμεν τὸν λόγον, νυνὶ δὲ πρὸς τὸ προκείμενον ἐροῦμεν.

XVI. Λέγει οὖν Ἰακώβ οὕτως· « Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν· προσκυνήσουσίν σε οἱ υἱοὶ τοῦ πατρός σου». τίνες δὲ οἱ ἀδελφοί, οἱ αἰνέσαντες καὶ προσκυνήσαντες αὐτόν, ἀλλ' ἢ οἱ ἀπόστολοι, πρὸς οὓς ἔλεγεν ὁ κύριος· 10 ἀδελφοί μου καὶ συγχληρονομοί;

Τὸ δὲ εἰπεῖν « αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου », ἦτοι διὰ τῆς ἐκτάσεως τῶν χειρῶν ἴσχυσεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν θριαμβεῦσαι τὰς ἐξουσίας, ἢ ὅτι τῶν κατὰ σάρκα γενομέ-

1 ἠβλόγησεν *TU* : οὐβλόγησαν *M*. — 2 αὐτόν *nos* : αὐτοὺς (180). — 2-3 < Χριστὸν τὸν > *nos* (182). — 3 δῆλους *TU* : δηλος. — 4 ἐλλείπον *TU* : ἐλλίπον. — αὐτοῦ *TU* : τοῦ. — 5 τῶν *TU* : τόν. — 7 οὕτως *TU* : οὕτος. — 8 σε *TU* : σοι. — 9 ἀλλ' ἢ οἱ *TU* : ἀλλοί. — 12 ἢ *TU* : εἰ. — τῶν 2^ο *TU* : τόν. — γενομένων *TU* : γενόμενον.

ნათესავისა გან ლევისნი. არა აკურთხა ლევი. არამედ უფროდნ რამეთუ შეატყუბნა იგინი : ხოლო რაჟამს მოვიდა ნეტარი იგი მოხე. რომელი იგი აწრონის გან და ლევის გან იშვა ქრისტე აკურთხა. და თქუა. მიეცით ლევის განცხადებულეზა მისი და სამართალი მისი კაცსა წმიდასა : და რომელ იგი დააკლდეს კურთხევანი 5 იაკობის გან მოვიდა და აღასრულა მოხე : და აწ მავის თხ მისხა მას განწყებულსა კურთხევასა ვთქუათ სიტყუამ. ხოლო აწ რა იგი წინა-გვც მის თხ ვთქუათ.:

რამეთუ იტყვს. იუდა. შენ ვაკურთხევდენ ძმანი შენნი. გელნი შენნი ზედა ბეჭთა მტერთა შენთასა. თაყუანის-გვემდენ შენ ძენი J 182' ძამისა შენისანი : 10 რომელთა ძმათა აქეს და თაყუანის-სცეს მას. არა თუ მოციქულთა მათ. რომელთა მიმართ იტყოდნა ოჯვალნი. ძმანლ ჩემლ და თანა-მკვდრნლ.:

ხოლო რომელ იგი თქუა. ვითარმედ გელნი შენნი ზედა ბეჭთა მტერთა შენთასა. რამეთუ გან T 304 a ჰყრდბითა მკლავთა მისთათა განმლიერდა ზედა მტერთა მათ. არცხვნა კელმწიფეზათა მათ. გინათუ გორციელად ყოფადთა

2 მოხე : მოხ T. — 4 და 2^ο : სადა T. — 5 მოხე : მოხ T. — 8 ვაკურთხევდენ : ვაკურთხევს T. — 10 აქეს : აქებს T. — მათ : მისთა J. — 11 იტყოდნა : ეტყოდნა J. — 12 რომელ : რომელი J. — 14 გელმწიფეზათა : გელმწიფეთა J.

1-2 რამეთუ შეატყუბნა : კანკიდანხუ AG. — 2 იგინი : კნა A აუთოს M. — ნეტარი : სრფონ A. — 3 განცხადებულეზა : ყკაყონიქრინან AG. — 4 სამართალი : ვარკარნიქრინა A. — 5 იაკობის გან : ვახორყა A აუთო G. — აწ : om. AG. — მავის : ყიფიქი AG. —

qu'ils étaient de la tribu de Lévi ne bénit pas Lévi, mais bien plutôt 'le' (180) gourmanda fort. D'autre part, le bienheureux (181) Moïse, une fois venu, bénit < le Christ > (182) issu d'Aaron et de Lévi en disant : « Donnez à Lévi ses révélations (183), et sa vérité à l'homme saint ¹ ». Ce qui manquait donc dans les Bénédiction de Jacob, Moïse, à sa venue, l'a complété. Et de ceci, bien sûr, dans le testament (184) que sont les Bénédiction de Moïse, nous rendrons raison. Mais, pour le moment, nous dirons ce qui va à notre propos.

Jacob, donc, parle ainsi (185) : « Juda, toi, que te louent tes frères ! Tes mains (sont) sur le dos de tes ennemis. T'adoreront les fils de ton père ² ». Qui sont les « frères », ceux qui l'ont loué et adoré, sinon les Apôtres, à qui le Seigneur disait : « Vous êtes mes frères et cohéritiers ^{3?} ».

Puis, dire : « Tes mains (sont) sur le dos de tes ennemis ⁴ », c'est dire : soit, que, par le (simple) fait d'étendre les mains (sur la croix), il a eu la force, dans sa lutte contre ses ennemis, de triompher (186) des Puissances (invisibles) ⁵, soit, que,

1. Dt. 33.8. — 2. Gen. 49.8. — 3. Mt. 12.49; Jean 20.17; Rom. 8.17. — 4. Gen. 49.8. — 5. Col. 2.15.

իշխեցին չորդին աստուծոյ առնել, վասն լինելոյ նոցա յազգէ Ղեւեայ՝ ոչ արհնեաց զՂեւի, այլ ճանաւանդ յանդիմանեաց զնա : Իսկ եկեալ սրբոյն Մովսեսի, որ յԱհարոնէ եւ ի Ղեւեայ ճնաւ Քրիստոս՝ արհնեաց, ասացեալ՝ եթե տուք Ղեւեայ զյայտնութիւնս նորա եւ զարդարութիւնս նորա առն սրբոյ : Եւ որ պակասն էր յարհնութիւնսն Յակոբայ, Մովսէս եկեալ ելից, եւ վասն այդոյիկ չիւր կարգի 5 Մովսեսի արհնութեանցն տացուք զբան, այլ այժմ ի յառաջակալս ասասցուք :

Քանզի ասէ. Յուդա՝ զքեզ գովեսցեն եղբարք քո. ձեռն քո ի վերայ թիկանց թշնամեաց քոց. երկիր պագցեն քեզ որդիք հաւր քո : 328 իր եղբարք գովեսցին եւ երկիր պագին նմա՝ եթե ոչ առաքեալքն, առ որս ասէր տէր. եղբարք իմ եւ ժառանգակիցք իմ :

10

Այլ ասել՝ եթե ձեռն քո ի վերայ թիկա<նց> թշնամեաց քոց, կամ տարածելով ձեռացն՝ զարացաւ ի վերայ թշնամեացն, յամալթ արարեալ զիշխանութիւնսն, եւ

1 առնել : om. G. — 2 զՂեւի : զ inter lines. — ճանաւանդ : զ inter lines. — զնա : αὐτόν nos αὐτούς M. — սրբոյն : μακάριος. — Մովսեսի : u 2° inter lines. — 3 Քրիստոս : om. M (182). — 4 նորա 1° : r corr. g. — եւ 2°: οὐν. — պակասն : α 1° և inter lines. — 5 Յակոբայ : αὐτοῦ. — 7 քանզի ասէ : λέγει οὖν Ἰακώβ οὐτως.

5-6 մօսեա... եօճցլա : ի [իւր A] կարգի Մովսեսի արհնութեանցն տացուք զբան AG. — 8 զայլ տեսնեցաք : գովեսցեն AG. — զքեզ : ձեռն A. — 11 տանս-մէջքոն : add. իմ A. — 12 զքեզ : ձեռն A. — 13 ճամբոյ զանցեմօտոյ : կամ տարածելով հիտի δία τῆς ἐκτάσεως. — 14-76, 1 ցօղջաճոյ եւ յիմոյ տշ : եղելոց նորա թշնամեաց AG.

νων 144^α αὐτοῦ ἐχθρῶν ἐγένετο κύριος καὶ δεσπότης καὶ κριτὴς πάντων ὑπὸ πατρὸς κατασταθεὶς.

« Σκύμνος λέοντος Ἰούδα ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης ». λέοντα οὖν καὶ σκύμνον λέοντος εἰπὼν σαφῶς τὰ δύο πρόσωπα ἐπέδειξεν, τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ. τὸ δὲ εἰπεῖν « ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης », ἵνα τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Χριστοῦ δείξῃ, ὅς ἐν κοιλίᾳ παρθένου ἐκ πνεύματος ἁγίου σαρκωθεὶς ἐβλάστησεν ἐν αὐτῇ καὶ ὡς ἄνθος καὶ ὀσμὴ εὐωδίας εἰς κόσμον προελθὼν ἐφανερώθη. ἐπεὶ οὖν σκύμνον λέοντος εἶπεν, τὴν κατὰ πνεῦμα αὐτοῦ γέννησιν ἐκ θεοῦ, ὡς ἐκ βασιλέως βασιλέα γενόμενον ἔδειξεν. οὐκ ἐσιώπησεν δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ φησιν « ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέβης ». Ἡσαΐας γὰρ λέγει: « ἐξελεῖ-
10 σεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης 144^β Ἰεσσαὶ < καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς > ἀναθήσεται ». ἡ οὖν ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ ἦν τῶν πατέρων γενεὰ ὡς ῥίζα [33] ἐν γῆ πεφυτευμένη, ἡ δὲ ῥάβδος ἡ ἐξ αὐτῶν φανερωθεῖσα ἦν ἡ Μαρία, διὰ τὸ εἶναι ἐξ οἴκου καὶ πατριάς Δαβίδ. τὸ δὲ ἄνθος

2 κατασταθεὶς *TU* : -σταθῆς. — 4 εἰπὼν *TU* : εἶπον. — σαφῶς *TU* : ααφές. — 5 ὅς *TU* : ὡς. — 7 ἐφανερώθη *TU* : -ώθηγ. — ἐπεὶ *TU* : ἐπι. — 10 < ἐξ αὐτῆς > *nos* : ἐκ τῆς ῥίζης *TU* (190). — ἡ *TU* : εἰ. — 11 ἡ 2^ο *TU* : εἰ.

საქმეთა თვხ იქმნა უფალ და მსაჯულ ყოველთა ზედა. მამისა მიერ გამცხინ-
ნებულჲ:

ლეკუ ლომის იუდა. აღმცენებისა გან. შვილო ჩემო. გამცჳგედ : ლომ და
ლეკუ ლომის თქუმულ. განცხადებულად ორვერძოვე სახს გვჩუნა მამისა და
5 ძისა : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ აღმცენებისა გან გამცჳგედ. შვილო.
რამთა განცდრციელებითა შობა იგი ქრისტესი გვჩუნდს. რომელ იგი მუცელსა
მას ქალწულისასა ხულისა წმიდისა მიერ განცდრციელებითა აღმცხენდა მის
გან ვითარცა ყუავილი. და ხულნელება ხოფლად მოვიდა და გამოკუეცხადა :
და რამეთუ ლეკუ ლომის მის ზედა ითქუა. ვითარცა ხულისა წმიდისა გან
10 მამისა მიერ შობილი და მუეფს მუეფისა მიერ მოვლინებულ. არავე დადუმნა
ამის თვხ მსგავსად გორცთა. არამედ ჰრქუა. აღმცენებისა გან გამცჳგედ. შვილო :
რამეთუ ესაიაცა იტყვს. გამცდეს კუერ T 304 b თხი ძირისა გან იესესისა და
ყუავილი მის გან გარდაეფინდს : აწ ძირი იგი იესესი იყო მამათა მათ ნათესავი.
ვითარცა ძირი იყო ქუეყანასა ზედა დანერგულ. და კუერთხ მათ გან გამ-
15 ჩინებულ მარიაში არს. რამეთუ იყო იგი სახლისა გან და ნათესავისა დავითისა.

3 გამცჳგედ : გამცგედ J. — ლომ : ლომს T. — 4 სახს : სახე J. — მამისა : მამისა J.
— 5 ძისა : ძისა J. — გამცჳგედ : გამცგედ J. — შვილო : შვილო J. — 7 ხულისა :
ხულსა T. — 8 გან : add. და T. — 10 მუეფს : მუეფ J. — 15 მარიაში არს : მარიაშ
თვხ T.

1-2 გამცხინებულ : *კახესალ* AG. — 4 თქუმულ : *საახესალ* AG. — 5 და : *ჩსკ* AG. — 6
განცდრციელებითა : *რათ მარმსიყ* AG. — 7-8 მის გან : *ჩ ნმა* AG. — 9 მის ზედა ითქუა :

de ceux qui furent ses ennemis selon la chair, il est devenu Seigneur et Maître (187), et Juge de tous, établi qu'il a été (en cette qualité) par le Père.

« Lionceau de lion (est) Juda. D'une pousse, mon fils, tu es monté ¹ ». En disant donc « lion » et « lionceau de lion », il a clairement montré les deux Personnes : celle du Père et celle du Fils. Il a dit : « D'une pousse, mon fils, tu es monté ² », pour montrer la génération du Christ selon la chair, lequel, incarné, conçu du Saint Esprit dans le sein de la Vierge, a poussé en elle et, comme fleur et parfum de suave odeur, une fois sorti (de ce sein), dans le monde, est visiblement apparu. Puis donc que, pour lui, dire (188) : « Lionceau de lion », ç'a été dire sa génération selon l'esprit (par laquelle) il procède de Dieu, il (l') a (par là), comme Roi, né de Roi, montré. Il n'a pas non plus toutefois passé sous silence sa génération selon la chair, mais bien, dit : « D'une pousse, mon fils, tu es monté ³ ». Isaïe, en effet, dit : « Un drageon sortira de la racine de Jessé (189) < et une fleur d'elle > (190) montera ⁴ ». La racine de Jessé, c'était la souche des Patriarches, comme une racine en terre plantée, et le drageon sorti d'eux, visiblement apparu, c'était Marie, pour ce qu'elle était de la Maison et de la

1. Gen. 49.9. — 2. Gen. 49.9. — 3. Gen. 49.9. — 4. Is. 11.1.

կամ ըստ մարմնոյ եղերոց նորա թշնամեաց եղև տէր < և տանուտէր > եւ դատաւոր ամենեցուն ի հաւրէ կացեալ :

Կորին առ < իւծու >, Յուդա՝ ի շառ < աւեղէ > ելեր, որդ < եակ իմ > : Առ իւծ եւ կորին առ իւծու ասացեալ՝ յայտնապէս երկուս երեսս եցոյց հաւր եւ որդոյ : Իսկ ասելն՝ եթե ի շառաւ < եղէ >՝ որդեակ իմ, ելեր, զի ըստ մարմնոյ ⁵ զձեռնդն Քրիստոսի ցուցցէ, որ յորովայնի կուսին ի հոգւոյ սրբոյ մարմնացեալ՝ շառաւեղ ել ի նմա իբրեւ զձաղիկ, եւ հոտ անոյջ յաշխարհ եկեալ՝ երեւեցաւ : Եւ վասն զի կորին առ իւծու զնա ասաց, զըստ հոգւոյն նորա ձեռնդն յաստուծոյ որպէս ի թագաւորէ թագաւոր ծնեալ եցոյց : Ոչ լուեաց զնորա եւ ըստ մարմնոյ, այլ ասաց ի շառաւ < եղէ՝ որդեակ իմ, ելեր >, քանզի եւ Եսաի ասէ. ելցէ գաւազան յար- ¹⁰ մատոյն Յեսսեայ, եւ ձաղիկ ի նմանէն ելցէ : Արդ արմատն Յեսսեայ էր հարանցն ազգ, իբրեւ արմատ յերկրի տնկեալ, եւ գաւազան ի նոցանէն երեւեալ՝ Մարիամ

1 < և տանուտէր > : (187). — 4 առ իւծ : add. օ՛ն. — 6 յորովայնի : ի inter lines. — 7 և 2° : օ՛ն. — 8 զնա : om. G (188). — 9 թագաւոր : add. թագաւոր[աց inter lines] et del. — 11 և ձաղիկ ի նմանէն : om. M. — 12 տնկեալ : ի inter lines.

զնա ասաց εἰπεν. — 9-10 Յոտաճեմ... մզցլոնցեմք : զըստ հոգւոյն նորա ձեռնդն յաստուծոյ որպէս ի թագաւորէ թագաւոր ծնեալ եցոյց AG. — 11 սոս տչս : զնորա (ձեռնդն) և AG. — 13 յաճեմք յոն : ելցէ AG. — 14 օյգ : om. AG. — 15 յոն : էր AG.

τὸ ἐν αὐτῇ βλαστῆσαν ἦν ὁ Χριστός, ὅπερ προφητεύων ὁ Ἰακώβ ἔλεγεν· « ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης ».

Τὸ δὲ « ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων καὶ ὡς σκύμος », ἵνα τὴν κοίμησιν τῆς τριημέρου αὐτοῦ ταφῆς ἐπιδείξῃ, ἦν ἀνεπαύσατο ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς. ὡς καὶ αὐτὸς ὁ κύριος 5 ἐμαρτύρησεν εἰπὼν· « ὥσπερ Ἰωνᾶς ἐποίησεν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, < οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας > ». καὶ Δαβὶδ προαναφωνῶν λέγει· « ἐγὼ ἐκοιμήθην καὶ ἕπνωσα. ἐξηγγέρθην, ὅτι κύριος ἀντιλήψεταιί μου ». ὁμοίως δὲ καὶ Ἰακώβ· « τίς ἐγερεῖ αὐτόν »; < καὶ οὐκ εἶπεν· οὐδεὶς ἐγείρει αὐτόν, > ἀλλὰ τίς, 145^α ἵνα νοήσωμεν τὸν πατέρα τὸν 10 ἐγείραντα τὸν υἱὸν ἐκ νεκρῶν. [] ὥσπερ ὁ ἀπόστολος λέγει· « καὶ Θεοῦ πατρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτόν ἐκ νεκρῶν ». καὶ ὁ Πέτρος λέγει· « ὃν ὁ θεὸς ἤγειρεν, λύσας τὰς ὀδύνας τοῦ θανάτου, καθ' ὅτι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτόν ὑπ' αὐτοῦ ». []

4 ὡς TU : ὅς. — 5-6 τρεῖς bis TU : τρεῖς. — 6-7 < οὕτως... νύκτας > TU. — 9 < καὶ... αὐτόν > nos ... Bo (194). — 10 ἐγείραντα TU : ἐγείροντα. — [] : ἐὰν δὲ πατέρα ἀκούσης μὴ χωρίζε τὸν υἱόν, ἀλλ' αἰετὸν μνημόνευε τοῦ κυρίου λέγοντος· ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἐμοί· ὅτε οὐκ ὁ πατήρ ἤγειρεν τοῦτον ἐν υἱῷ ἤγειρεν, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων διέσωσεν γένος (195). — ὥσπερ nos : καὶ (196). — 12 [] : εἴ γε ἀκατάσχετος καὶ ἀπαθὴς ὁ τοῦ θεοῦ ἐστὶν υἱός (198).

ხელე ყუავილი იგი რამელ ვანდაეცინა მის ვან ქრისტე არს. რამელ იგი წინადაწარმეტყუელეობით თქუა იაკობ. აღმცენებობა ვან გამცეგედ შვილი:.

ხელე რამელ იგი თქუა. აჭგედ. ინაგ-იღვღ ვითარცა ლემსან და ვითარცა ლეკუმან ლემსამან. ხამისა დღისა ძილხა მას იტყვს. რამელ დაადგრა გულხა 5 ქუეყანისხა. რამელი იგი თვთ ოვფალმან წამა და თქუა. ვითარცა იყო იღნა მუგელხა მას ვემაძისხა ხამ დღე და ხამ დამს. ეგრეცა თანა-აგ ძეხა ვაცისხა ყოფად გულხა ქუეყანისხა ხამ დღე და ხამ დამს : და დავით წინადაწარ იტყვს. მე დაჴწვ და ვიძინე. ვანვიღვძე. რამეთუ ოვფალი მწე მუეც მე : ეგრეცა იაკობ იტყვს. ვითარმედ J 182^ა ვინ ადადვინღს იგი. და არა ეხრე თქუა. 10 ვითარმედ არავინ ადადვინღს იგი. არამედ. ვინღ : რამეთუ გულის-გმისხა ყოფელ არს მამისაღ. რამელმან ადადვინა T 305 a ძს იგი თვზი მკუდრეთით : და პეტრე იტყვს. რამელი ოვფალმან ადადვინა. ვანჭგხნა ხავრველნი ჯოჯოხეთისანი. რამეთუ ვერ ეგებოდა მისა ვითარმცა დაეყენა მის მიერ:.

1 რამელ 2^ა : რამელი J. — 2 გამც[inter lineas]გედ : გამცგედ J. — 3 ვითარცა 2^ა : 2^ა manu inter lineas J. — 6 მას : om. T. — 6-7 დამს bis : დამე J. — 8 ვიძინე : add. და J. — 10 არამედ : add. თქუა T. — რამეთუ : არამედ J. — 11 ძს : ძე J. — 12 პეტრე : პეტრს T. — რამელი ოვფალმან : რამელმან J.

1 არს : om. A ზუ G. — 3 რამელ იგი თქუა : om. A რბ G. — აჭგედ : რაღმსაღ AG. — და : om. A. — 4 იტყვს : სორა ხეიყ AG. — დაადგრა : ჴანღხაღ AG. — 5 იგი : add. ლ AG. — 7 წინადაწარ : კაროჯანღაღსაღ AG. — 9 იტყვს : om. AG. — ეხრე : om. AG (194). — 10 ადადვინღს : კაროჯანღ A om. M. — 10-11 რამეთუ... მამისაღ : რღ ქანაყიღე რჯარე AG. — 11-12 მკუდრეთით : add. [ორაქსა A] ლ აოაღხაღ ასღს რღს [xai G] ასათიღი ჴარე ორ კაროე რღა რ მნსღეღე AG (196). — 12 ოვფალმან : ასათიღაღ AG.

famille de David¹. La fleur, elle, qui, sur (191) le drageon, avait poussé, était le Christ, ce que précisément Jacob, prophétisant, disait : « D'une pousse, mon fils, tu es monté² ».

Quant à : « Après avoir ployé l'échine, tu t'es couché, comme un lion et comme un lionceau³ », il le disait pour bien le montrer couché durant les trois jours de son ensevelissement (192), où il resta reposant au cœur de la terre. Comme aussi bien le Seigneur lui-même en a témoigné quand il a dit : « Comme Jonas passa au cœur de la baleine trois jours et trois nuits, < ainsi sera aussi le Fils de l'homme au cœur de la terre, trois jours durant et trois nuits⁴ > » (193). Et David, l'annonçant à l'avance, dit : « Pour moi, je me suis couché, et me suis endormi. Je me suis réveillé, parce que le Seigneur, pour moi, viendra à la rescousse⁵ ». Pareillement de son côté Jacob lui aussi : « Qui l'éveillera? < et il n'a pas dit : « Personne ne l'éveille » > (194) mais : « Qui? » pour que nous comprenions que c'est le Père qui a réveillé le Fils d'entre les morts; [] (195) « comme » (196) aussi bien l'Apôtre dit : « ...et de Dieu le Père qui l'a éveillé d'entre les morts⁶ ». Et Pierre dit : « Celui que Dieu a éveillé, après (l')avoir délivré des douleurs de la mort (197), parce qu'il n'était pas possible qu'il restât sous son emprise⁷ ». [] (198).

1. Lc 2.4. — 2. Gen. 49.9. — 3. Gen. 49.9. — 4. Mt. 12.40. — 5. Ps. 3.6. — 6. Gal. 1.1. — 7. Act. 2.24.

էր, վասն լինելոյ նորա ի տանէ եւ յագգէ Դաւթի : Իսկ ծաղիկ որ ի նմանէն ծաղկեցաւ՝
 Բրիտոսս, զոր ճարգարէանալով Յակոբ ասաց. ի շառ < աւելէ >՝ որդեակ իմ, ելեր :
 Իսկ՝ բազմեալ՝ ննջեցեր իբրեւ զառեւծ, իբրեւ զկորիւն առիւ < ծու >,
 զերեքաւրեաց զննջումն նորա եցոյց, զոր հանգեաւ ի սիրտ երկրի. զոր եւ տէրն իսկ
 վկայեաց ասելով թե որպէս եղև Յովնան ի փոյր կիտին զերիս տիւս եւ զերիս զիշէս, 5
 այնպէս պարտ է լինել որդոյ ճարոց ի սիրտ երկրի զերիս տիւ < ս եւ զերիս
 զիշերս > : Եւ Դաւթ յառաջաձայնեալ ասէ. ես ննջեցի եւ ի բուն եղ < է՝ զարթեաց
 եւ տէր ընդունելի իմ է > : Նոյնպէս եւ Յակոբ՝ թե ո՞ յարուցանիցէ զնա : Եւ չասաց՝
 եթե ոչ որ 329 յարուցանէ զնա, այլ՝ ո՞, զի իմասցուք զհայր, որ յարոց զորդին ի
 մեռելոց, որպէս եւ առաքեալ ասէ՝ թե աստուծոյ հաւր, որ յարոց զնա ի մեռելոց : 10
 Եւ Պետրոս ասէ. զոր աստուած յարոց, լուծեալ զերկունս զժոխոց, վասն զի չէր
 հնար ըմբռնել նմա ի նմանէ :

1 ի նմանէն : εν αὐτῇ (191). — 2 ճարգարէանալով : և inter lineas. — 3 զառեւծ : add. καί.
 — առիւծու : add. ἵνα. — 4 գլխերեւեաց զննջումն նորա : τὴν κοίμησιν τῆς τριημέρου αὐτοῦ
 ταφῆς (192). — զոր : ὡς. — 6-7 այնպէս... զիշերս : om. M (193). — 6-7 < ս... զիշերս > ;
 կր. — 7 յառաջաձայնեալ : corr. յառաջագոյն. — 7-8 < է... է > : այլաբն [և inter lineas] հ
 < անդերձ >. — 8-9 եւ չասաց... զնա : om. M (194). — 10 մեռելոց 1° : add. ἐὰν δὲ... διέσωσεν
 γένος M (195). — որպէս : ὡσπερ nos καί M (196). — թե : add. καί. — 11 զերկունս զժոխոց :
 τὰς ὀδύνας τοῦ θανάτου (197). — 12 ի նմանէ : add. εἰ γε ἀκατάσχετος καὶ ἀπαθὴς ὁ τοῦ θεοῦ
 ἔστιν υἱός M (198).

XVII. Εἶτα λεπτομερῶς διδάσκων ἡμᾶς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν αὐτοῦ φησὶν « οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ, ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν ». ὅτι μὴν οὐ 145³ καὶ ἐξέλιπεν ἄρχων οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἕως παρῆν ὁ σωτὴρ, συνέστηκεν καὶ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον ὁμοίως μαρτυρεῖ.
5 καὶ ὅτι γεννηθεὶς ὁ σωτὴρ ἐγένετο [34] προσδοκία ἐθνῶν τῶν ἕως σήμερον εἰς αὐτὸν πιστευόντων, καὶ τοῦτο φανερόν. τίνα γὰρ προσδοκῶμεν ἀπ' οὐρανῶν ἐπὶ τῇ ἡμῶν αὐτῶν σωτηρίᾳ, εἰ μὴ ᾧ ἀπέκειτο πληρῶσαι νόμον καὶ προφήτας;

XVIII. Εἶτα φησὶν « δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὴν ὄνον αὐτοῦ καὶ τῇ ἔλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ », σημαίνων τὰς δύο κλήσεις πρὸς αὐτὸν ὡς ἄμπελον δεσμευομένας καὶ τῇ 10 αὐτοῦ ἀγάπῃ εἰς ἐνόητα συναγομένας, ὄνον καὶ πῶλον ἐπὶ τῷ αὐτῷ διὰ λόγου καθαιρομένου, ἐφ' οἷς ὁ σωτὴρ ἐπιβὰς εἰσῆει εἰς Ἱεροσόλυμα.

Εἶτα ἐπιφέρει λέγων « πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ ». 146^a πῶς ἐνθάδε μυστικῶς καὶ

2 ᾧ *TU* : ὅ. — 4 ὁμοίως *TU* : ὁμοίως. — 5 γεννηθεὶς *TU* : γενεθῆς. — 6 προσδοκῶμεν ἀπ' οὐρανῶν *TU* : πρὸςδοκῶμεν ἀπουον. — 7 εἰ μὴ ᾧ *TU* : εἰμὶδ. — 10 ἀγάπῃ *TU* : ἀγάπη. — τῷ αὐτῷ *TU* : τὸ αὐτό. — 10-11 καθαιρομένους *TU* : καθερομένους M (201). — 12 μυστικῶς *TU* : μυστικός.

და მეტმე ჭეშმარიტად გვჩვენებს მსგავსად გორცთა შობასა მას მისსა. რამეთუ იტყვს. არა მთავლდეს მთავარი იუდაას გან და არცა წინამძღუარი წყვილთა გან მისთა. ვიდრემდის მოვიდეს რომლისა იგი განმზადებულ არს. და იგი იყვს ხახვება ნათესავთა : და რამეთუ არა მთავლდა გელმწიფს და არცა 5 წინამძღუარი ნათესავისა გან იუდაასისა. ვიდრე მოვლვადმდე ქრისტესა. და ხახრებასა შინა ვგრევე წამებს : და ვითარცა მოვიდა მცხნელი იგი. იქმნა ხახვება ნათესავთა. რომელნი მოდღენდელად დღედმდე მისა მიმართ რწმუნებულ არიან. და ესე განცხადებულ არს : რამეთუ ვის მოვლით ზეგით ჩუენისა გხნისა თვს. არამედ მას რომლისა განმზადებულ არს შჯული და წინამწარ- 10 მეტყუელებანი:.

და მეტმე იტყვს. გამობას ვენაცხა კარაული თვხი და მახკნესა ვენაცხასა კიცხ იგი ვირისაა : T 305 h მოვლახწავებს ორხავე მას წოდებასა მისა მიმართ. ვითარცა ვახსა გამომბულ და მისითა მით სიყუარულითა ურთიერთას შეყოფილ. კარაული და კიცხ ერთად სიტყვთა აგხნილ. რომელსა ზედა დაჯდა მცხნელი იგი 15 და შევიდა იერუსალმს:.

და მეტმე იწყებს და იტყვს. განრცხეს დჯნითა ხამკაული თვხი : ვითარ აქა

2 მთავლდეს : ვ 2^a manu T. — 3 გან : om. J. — 4 გელმწიფს : -მწიფე J. — და 2° : om. T. — 5 იუდაასისა : იუდაასი J. — 7 დღედმდე : დღესმდე T. — 12 მიმართ : add. და J. — 13 და : om. T. — 15 იერუსალმს : იერუსალმედ J. — 16 თვხი : add. და T.

1 გვჩვენებს : *πλουσιανξ AG*. — 4 იყვს : *ξ A*. — 5 ქრისტესა : *φρξξξ AG*. — 6 ხახრებასა : *ακτοαρანξ AG*. — 7 მოდღენდელად დღედმდე : *მჩჯს ყაყაარ AG*. — 7-8 რწმუნებულ არიან : *ჯალოთაგხანξ ლრ* πιστευόντων. — 9 მას : om. AG. — 9-10 განმზადე-

Ensuite, nous instruisant par le menu de sa génération selon la chair, il dit : « Point ne manquera de chef issu de Juda, ni de conducteur (du peuple) sorti de sa cuisse, jusqu'à ce que vienne celui à qui est réservé de (l'être), et lui, sera l'attente des Gentils ¹ ». Il conste bien, certes, que point n'a manqué de chef, ni de conducteur (du peuple) issu de la tribu de Juda, jusqu'à ce que fût venu le Sauveur (199). Et, en effet, l'Évangile pareillement l'atteste. Et qu'une fois né le Sauveur fut l'attente des Gentils, qui jusqu'à aujourd'hui croient en Lui, cela aussi est évident (200). Qui, en effet, pouvons-nous attendre (venir) du Ciel en vue de notre propre salut, sinon Celui à qui il était réservé d'accomplir la Loi et les Prophètes?

Ensuite il dit : « Le voilà qui attache à la vigne son ânesse, et à l'orbe (du pampre) le poulain de son ânesse ² », montrant par là les deux appels attachés à Lui comme Vigne, et amenés ensemble à l'unité par son amour; ânesse et ânon purifiés en même temps par une (simple) parole (201), sur lesquels le Sauveur une fois monté faisait son entrée à Jérusalem ³.

Puis il ajoute, disant : « Il lavera dans le vin, sa robe ⁴ ». Comme ici, mysti-

1. Gen. 49.10. — 2. Gen. 49.11. — 3. Mt. 21. — 4. Gen. 49.11.

Եւ ապա ստուգագոյն ուսուցանէ մեզ զըստ մարմնոյն ծնունդն նորա, քանզի ասէ. ոչ պակասեցէ իշխան ի Յուդայ, եւ ոչ առաջնորդ յերանաց նորա, մինչեւ եկեցէ որում պատրաստեալն է. եւ նա է ակնկալութիւն ազգաց : Եւ զի ոչ պակասեաց իշխան եւ ոչ առաջնորդ յազգէն Յուդայն, մինչեւ եկն փրկիչն, եւ աւետարանն սոյնպէս վկայէ : Եւ իբրեւ եկն փրկիչն, եղև ակնկալութիւն ազգացն, որ մինչև 5 ցայսար հաւատացեալն էր, եւ այս յայտ է, քանզի ու՛մ ակնունիմք յերկնից ի մեր փրկութիւն՝ եթե ոչ որում պատրաստեալն էր կատարել զարէնան եւ զմարգարէան :

Եւ ապա ասէ. կապէ զորթոյ զէշ իւր եւ զգնդակէ զչաւանակ իշոյ իւրոյ : Նշանակէ զերկուս կոչմունսն առ ինքն իբրեւ զորթոյն կապեալս եւ նորա սիրոյն ի մի ժողովեալս, էշ եւ յաւանակ ի միասին բանիւ լուծեալս, յոր երեալ փրկիչն մտանէր 10 յերուսաղէմ :

Եւ ապա յարէ՝ ասելով. լուսացէ ի զինի զպատմում < ան > իւր : Զինորդ աստ

1-2 քանզի ասէ : λέγει. — 3 է 2° : ἔσται. — 4 փրկիչն : add. συνέστηκεν (199). — և 2° : add. γάρ. — 5 իբրեւ եկն : ὅτι γεννηθείς (200). — 6 ցայսար : ρ inter lineas. — հաւատացեալն էր : πιστεύοντων. — 10 ժողովեալս : ■ inter lineas. — լուծեալս : καθαιρομένους (201).

ծշլ... წინამხწამებტყუეღებანი : [պատրաստեալն է A ἀπέκειτο G] կատարել զարէնան և զմարգարէան AG. — 11 զամբծան : կապէ AG. — 12 յօրօնա : add. իւրոյ օտօս. — 13 շրտօցրտա թեցօցօց : ի մի ժողովեալս AG. — 14 ռօճա : երեալ AG. — 15 թեցօց : մտանէր AG. — 16 օթեցծ : յարէ AG. — զանօցեց : լուսացէ AG.

τὸ βάπτισμα αὐτοῦ ἐμήγυσεν, ἥνικα ἀναβάς ἐκ τοῦ Ἰορδάνου καὶ ἀπολούσας τὰ ὕδατα ἔλαβεν τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεάν τοῦ ἁγίου πνεύματος []. < στολὴν μὲν εἶπε τὴν σάρκα >, οἶνον δὲ τὸ καταβάν ἐπ' αὐτὸν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ πατρικὸν πνεῦμα.

« Καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν < αὐτοῦ » « τὴν περιβολὴν » > τοῦ λόγου
5 σημαίνει τὰ ἔθνη, ἅτινα ὡς περιβόλαιον ἐλογίσθησαν αὐτῷ, καθὼς διὰ τοῦ προφήτου λέγει·
« < ζῶ ἐγώ, λέγει > κύριος εἰ μὴ πάντας αὐτοὺς ἐνδύσω, ὡς ἱμάτιον ». ἐπεὶ οὖν σταφυλὴ
καὶ βότρυς αὐτὸς ἦν ἐπὶ ζύλου κρεμασθεὶς, ὃς νυχθεὶς τὴν πλευρὰν 146³ προήγαγεν αἷμα
καὶ ὕδωρ, τὸ μὲν εἰς λουτρόν, τὸ δὲ εἰς ἀγορασμὸν, ὡς < δικαίως > ὁ προφήτης ἔφη·
« πλυνεῖ ἐν οἶνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ ».

10 XIX. Εἶτα φανερῶν τοὺς τε προφήτας αὐτοῦ καὶ ἀποστόλους φησὶν « χαροποιοὶ οἱ
ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα ». ὀφθαλμοὶ οὖν οἱ τοῦ Χριστοῦ

2 [] : τοῦτο δὲ ἐγένετο, ἵνα πιστεύσωσιν οἱ ὀρώντες· οὐ γὰρ ἐλίπετο τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ
κύριος, ὁ πᾶσιν ἐπιχορηγῶν τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν κατὰ τὸ γεγραμμένον· K. ἐκχέω ἀπὸ τοῦ
πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν τὴν σάρκα (203). — < στολὴν μὲν [εἶπε nos] τὴν σάρκα > TU (204).
— 3 τῷ TU : τό. — 4 < αὐτοῦ· τὴν περιβολὴν > nos (205). — 5 αὐτῷ nos : αὐτόν (206). — 6
< ζῶ ἐγώ, λέγει > nos (207). — εἰ μὴ nos : ἡμῶν TU ἡμῖν M. — ἐνδύσω nos : ἐνδύσει. — ἐπεὶ
TU : ἐπι. — 7 κρεμασθεὶς TU : -σθῆς. — ὅς TU : ὡς. — 8 < δικαίως > nos (208). — 10 φανερῶν
TU : -ρόν. — 11 οἱ 2^ο : del. We.

წინასვითა ნათლის-ღებება მას მოგუასწავებს : რეამს აღმოვიდოდა იორდანით
განწმინდა წყალნი იგი და მიჰეინნა მადლნი სულია წმიდისანი : სამკაულ
თქუნა გდრენი იგი და ღვინო მამული იგი სული. რომელ გარდამოცდა მის ზედა
იორდანება :

5 და სიხსლითა ყურძნისადათა სამცხელი მისი : სამცხელს სიტყვთა მით
მოგუასწავებს ნათესავსა მას. რომელნი ვითარცა სამცხელნი შერაცნილ არიან
მისა. წინადაწამტყუელისა მიერ იტყვს. ცხველ ვარ მე. იტყვს ოცვალი. არა
თუ ყოველნივე იგი ვითარცა სამცხელნი შეიმცხნეს : და რამეთუ ყურძენ და
ტყვან ი 183^r გი იყო. რომელ იგი ძელსა მას ზედა დამოვიკიდა. რომელსა
10 მას. ვითარცა უგუმირეს გუერ T 306 a დასა. გარდამოცდა სიხსლი და წყალი.
რომელთა თვხმე ნათლის-ხადებლად. და რომელთა თვხმე გამცხაგსრად. მათ
ზედა წინადაწამტყუელმან თქუა. განრცხეს ღვნითა სამკაული თვხი და
სიხსლითა ყურძნისადათა სამცხელი თვხი :

მაშინდა გამცხადენების წინადაწამტყუელთა და მოციქულთა მისთაა :
15 მსიარულ არიან თუალნი მისნი ვითარცა ღვნითა და სპეტაკ კბილნი მისნი

3 იგი 1^ο : om. T. — 4 იორდანება : add. ზედა J. — 7 მისა : inter lineas T. — 10 გარ-
დამოცდა : გამოცდა J. — 11 ხადებლად : ღებად T. — გამცხაგსრად : გამცხაგსნელად J.

1 მოგუასწავებს : სორა სჯანსაქყა AG. — 2 მიჰეინნა : առ AG. — მადლნი : շնորհս և
ղպարღևს τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεάν. — 5 სამცხელს სიტყვთა მით : [არქანსქ A] բանի AM
(205). — 6 სამცხელნი : არქანსქ AG. — 7 მისა : add. որպէս AG. — 7-8 არა თუ : եթե ոչ A

quement (202), il a indiqué aussi son Baptême! Quand, une fois remonté du Jourdain, et après en avoir (en s'y baignant) lavé les eaux, Il reçut la grâce et le don du Saint Esprit¹. [] (203). D'une part, il a appelé « robe », sa chair (204); d'autre part, « vin », l'Esprit du Père, qui descendit sur Lui dans le Jourdain.

« Et dans le sang d'un raisin mûr < son > vêtement² » < Par vêtement > du Verbe (205), il désigne les Gentils quels qu'ils fussent qui ont été considérés comme son (206) vêtement, comme, par le prophète, il (le Verbe, le) dit : « < Aussi vrai que je vis, dit > le Seigneur, 'je' les 'revêtirai' tous comme un manteau³ » (207). Puis donc que lui-même, pendu sur le bois, était raisin mûr et grappe, lui qui, point au côté, fit jaillir du sang et de l'eau, celle-ci, pour bain (Baptême), celui-là, pour achat (Rédemption), on ne peut plus < justement > le prophète (Jacob) disait : « Il lavera dans le vin sa robe, et, dans le sang d'un raisin mûr, son vêtement⁴ » (208).

Puis, montrant (par là) clairement, à la fois, ses prophètes et ses apôtres, il dit : « De joie, le vin fait briller ses yeux, et blanches sont ses dents

1. Mt. 3.13-17; Mc 1.9-11; Lc 3.21-22; Jean 1.31-34. — 2. Gen. 49.11. — 3. Is. 49.18. — 4. Gen. 49.11.

խորհրդեամբ զմկրտութիւնն նորա նշանակեաց, չորժամ ելեալ ի Յորդանանէ՝ լուաց զջուրսն, եւ առ շնորհս եւ զպարգեւս հոգւոյն սրբոյ : Պատմուճան ասաց զճարձիւնն, եւ զինի զհալածական ոգին, որ էջ ի նա ի վերայ Յորդանանու :

Եւ յարեան խաղողոյ զարկանելին իւր : Արկանելի բանի նշանակէ զազգս, որք որպէս արկանելի համարեցան նմա, որպէս մարգարէիւն ասէ. կենդանի եմ ես, ասէ 5 աէր, եթե ոչ զամենեսեան 330 զնոսա զգեցաց իբրեւ զհանդերձ : Եւ վասն զի եւ խաղող եւ ողկոյղ նա էր, որ ի վերայ վաչտին կախեցաւ, զորոյ իբրեւ խոցեցին զկողսն, եւ արին եւ ջուր՝ զոմն ի մկրտութիւն, եւ զոմն ի վաճառ, յիրաւի մարգարէն ասաց. լուսացէ ի զինի զպատմուճան իւր եւ յարեան խաղողոյ զարկանելի իւր :

Եւ ապա երեւեցուցանէ զմարգարէս նորա եւ զառաքեալս. ասէ. զուարթագին են 10 աչք նորա ի զինուոյ, եւ սպիտակ ատամուք քան զկաթն : Աչք Քրիստոսի եղեն

1 խորհրդեամբ : add. και — 2 զպարգևս : զ inter lineas. — սրբոյ : add. τοῦτο δὲ... τῆν σάρκα M (203). — պատմուճան ասաց զճարձիւնն : om. M (204). — 4 իւր արկանելի : om. M (205). — 5 նմա : αὐτῶ nos αὐτόν M (206). — 5-6 կենդանի... զհանդերձ : ζῶ ἐγὼ λέγει κύριος εἰ μὴ πάντας αὐτοὺς ἐνδύσω ὡς ἱμάτιον nos κύριος ἡμῶν πάντας αὐτοὺς ἐνδύσει ὡς ἱμάτιον M (207). — 6 զնոսա : corr. զնոցա. — և 1° : οὖν. — և 2° : om. G. — 7 նա : corr. նո. — 8 զկողսն nos : զկոխսն. — յիրաւի : ὡς M (208). — 11 աչք [corr. այլ] : add. οὖν.

om. M (207). — 9-10 Թռմեցլեա մս : զորոյ AG. — 11 Թռմեցլեա տշեմց bis : զոմն AG. — 11-12 մատ Յեղձա : յիրաւի ὡς. — 12 Գանճեցեց : լուսացէ AG. — 14 մամոնձա : և ապա εἶτα. — Գամուցեանդեցմոս... մոստաա : երեւեցուցանէ զմարգարէս նորա և զառաքեալս AG add. ասէ AG. — 15 ցօտաճցա : om. AG.

ἐγένοντο οἱ προφῆται, χαίροντες ἐπὶ τῇ τοῦ πνεύματος δυνά [35] μει καὶ προκηρῦσσοντες τὰ εἰς αὐτὸν συμβησόμενα πάθη, ἅτινα καὶ ταῖς μεταγενεστέραις διηκόνησαν γενεαῖς, ὅπως πιστεύσας < πᾶς > ὁ ἄνθρωπος σωθῆναι δυνηθῆ. τὸ δὲ εἰπεῖν αὐτὸν « λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα », ἦτοι τοὺς ἀποστόλους ἐσήμανεν τοὺς ὑπὸ τοῦ λόγου < αὐτοῦ >
 5 ἁγιασθέντας καὶ ὡς γάλα γεννηθέντας, οἷτινες μετέδωκαν ἡμῖν τὴν πνευματικὴν 147^α καὶ ἐπουράνιον τροφήν, ἣ οὖν πάλιν τὰς ἐντολάς τοῦ κυρίου λέγει, τὰς ἐκ στόματος ἁγίου προεληθούσας, γάλα δὲ ἡμῖν γεγενημένας, ἵνα ἐν αὐταῖς ἀνατραφέντες καὶ ἄρτου ἐπουρανοῦ μεταλαβεῖν δυνηθῶμεν.

ZABULON

10 XX. Εἰτά φησιν « Ζαβουλὼν παράλιος κατοικήσει καὶ αὐτὸς παρ' ὄρμον πλοίων καὶ παρατενεῖ ἕως Σιδῶνος ». διὰ μὲν τοῦ Ζαβουλῶν ἐν τύπῳ προαναφανεῖ τὰ ἔθνη, ἅτινα νῦν παραλίαν ἐν τῷ κόσμῳ κατοικοῦντα ὡς ἐν θαλάσῃ τοῖς πειρασμοῖς χειμαζόνται παρορμῶντα

3 < πᾶς > nos (209). — ἄνθρωπος TU : ἄνος. — 4 ἐσήμανεν TU : ἠμαναν. — < αὐτοῦ > nos (210). — 5 γεννηθέντας nos : γεννήθεντας. — 6 ἢ TU : ἵνα. — 10 παρ' ὄρμον TU : παρορμῶν. — πλοίων TU : πλῶν. — 11 προαναφανεῖ TU : προάφωνῆ. — 12 παραλίαν TU : παραλία.

უფროდს სძობს : თუალ ქრისტესა იყვნეს წინამხწარმეტყუელნი იგი განმხიარულეძულ სულისა ძალითა. რომელნი წინამხწარ ქადაგებდეს მისთა მათ ვნებათა თვხ. რომელნი შემდგომთა ნათესავთა მიმართ მიუთხზნეს. რათა მისა მიმართ რწმუნებულ კაცნი ცხოვნიდენ : სოლო რომელ იგი თქუა. სპეტაკ კბილნი მისნი
 5 ვითარცა სძმ. მოციქულთა თვხ იტყვს. რომელნი მითვე სიტყვთა განწმედილ ვითარცა სძმ გამიჩნდეს. რომელთა ჩუენ ზედაცა მოჭვინეს სულიერი იგი და ზეცისა საზრდელი : და მერმე მცნებასა მას ოვლისასა იტყვს. რომელნი გამიხრულ წმიდისა მის პირისა გან სძმ ჩუენ გუეკმნეს. რათა მათ გან აღზრდილნი ზეცისა T 306 b მასცა პურსა დირს ვიქმნეთ ზიარებდა :

10

ZABULON

და მერმე იტყვს. ზაბილონ ზღვს-კიდესა დაემკვდრენ და თავადი იგი იყვს ნავთ-სადგურ მენავთა. და მისწუდეს ვიდრე სიდონდმდე : აწ ზაბილონის გან გამიჩინებულ მოუწესს ნათესავთა. რომელნი აწ ვითარცა ზღვს-კიდესა სოფელსა ამას დამკვდრებულ არიან. და ვითარცა ზღუასა შინა დელვითა რინინებენ და

4 რომელ : რომელი J. — 5 სძმ : სძე J. — 6 სძმ : სძე J. — იგი : add. მადლი T 2^a manu inter lineas J. — 8 სძმ : სძე J. — 9 ზეცისა : ზეცისასა T. — ვიქმნეთ : ვიქმნეთ J. — 11 ზაბილონ : add. ე in margine J. — კიდესა : კიდეს T. — დაემკვდრენ : დაიმკვდრენ J. — 12 სიდონდმდე : დ 1° inter lineas J. — 14 რინინებენ nos : რინინებენ TJ.

2 ქადაგებდეს : გარიოესინ A. — 2-3 მისთა... თვხ : ვირა ქინეოე ვარვარანს AG. — 3 მიუთხზნეს : აკაასორესინ AG. — 4 კაცნი : აძნესინ მარე A ὁ ἄνθρωπος M (209). — ცხოვნიდენ : კესე კარაესე AG. — 5 ვითარცა : ესან AG. — მოციქულთა თვხ იტყვს : კან ვაპარესუსინ სესანესე AG. — 6 გამიჩნდეს : კესინ წენიზენთას. — მოჭვინეს : ხონს AG.

plus que lait ¹ ». « Yeux » donc, yeux du Christ, ont été les prophètes, se réjouissant de la force de l'Esprit, et annonçant à l'avance les souffrances qui devaient fondre sur lui, lesquelles, même aux générations venues après lui ont servi, afin qu'ayant cru, < tout > (209) homme pût être sauvé. Quant à ce qu'il dit : « Blanches (sont) ses dents plus que lait ² », il a (par là) signifié, ou bien les Apôtres sanctifiés par le Verbe < lui-même > et 'devenus' comme lait (210), eux qui nous ont communiqué la nourriture spirituelle et céleste; ou, sans doute, encore, ce disant, il entend les commandements (211) du Seigneur, qui sont sortis d'une bouche sainte, mais pour nous sont et restent lait, afin que, tenant d'eux aliment et croissance, nous puissions, du pain céleste lui aussi, prendre notre part.

ZABULON

Ensuite il dit : « Zabulon le littoral habitera, et (il est), lui, au mouillage des nefes; et il s'étirera jusqu'à Sidon ³ » (212). Par Zabulon, d'une part, en figure, à l'avance, il annonce les Gentils, tous ceux qui, habitant maintenant le littoral dans le monde (213), sont, comme en mer, battus par la tempête des

1. Gen. 49.12. — 2. Gen. 49.12. — 3. Gen. 49.13.

ճարգարէքն՝ ուրախ եղեալ հոգւոյն զաւրութեամբ, որք յառաջ քարոզեցին զնորա լինելոց չարչարանսն, որ յետոյ ազգաց սպասաւորեցին, զի ի նա հաւատացեալ՝ ամենայն ճարդ կեալ կարասցէ : Այլ զի ասաց՝ եթե սպիտակ ատամունք քան զկաթն կամ զառաքեալսն նշանակեաց, որք նովին իսկ բանիւ սրբեալք՝ իբրեւ զկաթն եղեն, որք եւ մեզ ետուն զհոգեւոր եւ զերկնաւոր կերակուրն : Եւ դարձեալ զպատուիրանս ⁵ տեսան ասէ. որք ի սուրբ բերանոյն եղեալ՝ կաթն մեզ եղեն, զի ի նոսա սնեալք՝ եւ յերկնաւոր հացէն ընդունել կարասցուք :

ZABULON

Եւ ապա ասէ. Զաբուղոն ի ծովեզեր բնակեսցէ, եւ ինքն նաւահանգիստ նաւուց, եւ ձգի մինչեւ Սիդոն : Արդ Զաբուղոնիւ կերպարանեալ յառաջ կոչէ զազգս, որ ¹⁰ այժմ իբրեւ ի ծովեզեր յաշխարհիս բնակեն, եւ որպէս ի ծովու ծփանա խռովին, եւ

2 որ nos : զոր. — ի նա : om. G (209). — 3 ամենայն : om. M (209). — 4 նովին իսկ : om. M (210). — 5 և 1° : om. G. — և 2° : inter lineas. — և 3° : om. — զպատուիրանս nos [-իրանս V] : τὰς ἐντολάς (211). — 9 ասէ : ■ inter lineas. — Զաբուղոն : և inter lineas. — նաւահանգիստ : παρ' ἑρμον (212). — 10 ձգի : παρατενεῖ (212). — 10 Զաբուղոնիւ : և 1° inter lineas. — 11 իբրև [inter lineas] : om. G (213).

— 9 զո՞նք յոյժեցեալ յօրհնեալ : ընդունել կարասցուք AG. — 11 ոչոք : om. AG (212). — 12 մցնայց : նաւուց AG. — մոսթրայց : ձգի A. — 13 ցամաքեցեալ : կերպարանեալ յառաջ AG. — 14 Յղթա մոնա զլլջոտա : ի ծովու ծփանս ἐν θάλασσῃ τοῖς πειρασμοῖς.

καὶ καταφεύγοντα ἐν λιμέσι, ταῖς ἐκκλησίαις. ἕρμον γὰρ πλοίων τὰς ἐκκλησίας εἶρηκεν, αἱ εἰσὶν ἐν κόσμῳ ὡς λιμένες ἠπλωμένοι καταφυγὴ τοῖς πιστεύουσιν γινόμενοι. ὡς καὶ ὁ προφήτης λέγει: **ΚΑ**. « Γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλὴμ 147^β ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου· ὁ λαὸς ὁ καθημένος ἐν < σκοτία εἶδεν φῶς μέγα, τοῖς καθημένοις ἐν > σιῶ⁵ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς» ... τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ.

Τὸ δὲ εἰπεῖν « παρατενεῖ ἕως Σιδῶνος » ἔδειξεν τὴν μακροθυμίαν τοῦ θεοῦ, ὃς παρέτεινε τοὺς χρόνους ἕως ἐσχάτων ἡμερῶν, ἵνα καὶ τὰ νῦν πιστευόντα ἔθνη σωθῆναι δυνηθῆ· Σιδῶν γὰρ γίνεται πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Χάμ, ὃς ὑπὸ κατάραν τοῦ πατρὸς διὰ τὴν ἀμαρτίαν πέπτωκεν, οὐπὲρ νῦν τὸ γένος πιστεῦον ἐπὶ Χριστὸν εὐλογεῖται.

10

ISSACHAR

XXI. « Ἰσάχαρ τὸ καλὸν ἐπεθύμησεν καὶ ἀνεπαύσατο ἀνὰ [36] μέσον τῶν κλήρων.

1 ἕρμον γὰρ πλοίων *TU* : ἕρμων γὰρ πλοίων. — εἶρηκεν, αἱ *TU* : εἶρηκέναι. — 4 < σκοτία... ἐν > *nos* (215). — 5 ... *nos* : < δηλῶν > *TU*. — τὴν πίστιν *nos* : τὸ πιστόν *TU* τὸ πλήστον *M* (215). — 6 τό : τῷ *TU* — παρατενεῖ ἕως Σιδῶνος *TU* : παρατενεῖν ὠσιδονος. — ἔδειξεν *TU* : ἔδοξεν. — ἕς *TU* : ὡς. — 8 ὃς ὑπὸ *TU* : ὃς ἀπό. — 9 πιστεῦον *nos* : πιστεῦον τά *TU* πιστευόντα *M* (217). — εὐλογεῖται *TU* : εὐλογῆτε.

მოვიღებინ და შევედრებინ ეკლესიას ვითარცა ნავთ-სადგურსა : განსახუ-
ენებელ ნავთსა იტყვს. ვითარცა ქალაქთა შესაკრებელთა ეკლესიისათა.
რომელნი არიან სდგელსა ამას ვითარცა ნავთ-სადგურნი განფენილ და შეს-
ვედრებელ მღვწმუნეთა მისა მიმართ. ვითარცა წინამწამეტყუელი იგი იტყვს.
5 ქუეყანამ ზაბილოვნი და ქუეყანამ ნეფთალემისი. გზამ ზღუასა ზედა. წიად
იღრდანესა. ერი რომელი სხდა ბნელსა იხილეს ნათელი დიდი. რომელნი სხდეს
აჩრდილთა სიკუდილისათა ნათელი გამობრწყინდა მათ ზედა : სარწმუნოვებასა
მას ერისასა იტყვს .:

სოლო რომელ იგი თქუა. მისწუდეს ვიდრე სიდ **T 307 a** ონდმდე.
10 გამთაჩინებს **J 183^v** სულ-გრძელეებასა ღმრთისასა. რომელმან აჩუნა სულ-გრძე-
ლებამ ვიდრე უკუანამკვნელთამდე მათა. და რომელთა აწ ჰმწამს ნათესავთა
ცხოვრდენ : რამეთუ სიდონ ესუა პირმშოდ ნამობად ქამს. სოლო ქამ მამისა
მის შეცოდებათა თვს წყევასა მას ქუეშს იყო. რომლისა მის ნათესავისამ
ჰმწმენა და აწ ქრისტეს მიმართ იკურთხევიან.:

15

ISSACHAR

ისაქარს კეთილისა გულმან უთქუა. განსუენებულ შორის ნაწილთა. და იხილა

1 შევედრებინ : შევედრნიან **J**. — 2 შესაკრებელთა ეკლესიისათა : შესაკრებელსა
ეკლესიისათასა **J**. — 6 დიდი : **add.** და **T**. — 7 გამობრწყინდა : გამეუბრწყინდა **J**. — 8 მას
ერისასა : ერისასა მას **J**. — 11 უკუანამკვნელთამდე : -სენელადმდე **T**. — 13 მის 1° :
მიერ **J**. — რომლისა : რომლისამ **T**. — 14 მიმართ : მიერ **T**. — 16 ისაქარს : მსაქარს
add. 3 in *margin* **J**. — ნაწილთა : *pauca verba deleta sunt J*.

2 ვითარცა : **ꝛꝛꝛ A om. G** (214). — 2 ეკლესიისათა : **სსსსსსსს** **AG**. — 8 იტყვს : **om. AG**

épreuves, cherchant à mouiller et à se réfugier dans des ports : les Églises. Car par « mouillage des nefes » < qui font escale aux villes > (214) il a bien dit les Églises qui sont dans le monde comme ports largement éployés, devenues refuge pour les croyants. Comme aussi bien dit le prophète : « Terre de Zabulon et terre de Nephtali, aux routes de la mer, au delà du Jourdain! Le peuple assis dans < les ténèbres a vu une grande lumière; ceux qui étaient assis à > l'ombre de la mort, une lumière s'est levée sur eux ¹ »... [la foi] du peuple (215).

D'autre part, en disant : « Il s'étirera jusqu'à Sidon ² », il a montré la longanimité de Dieu qui a étiré les époques jusqu'aux derniers jours, pour que, eux aussi, les Gentils, qui maintenant croient, pussent être sauvés. Sidon, en effet, est le fils premier-né de Cham ³, qui, à cause de son péché, est tombé sous la malédiction de son père ⁴ (216); (Cham) dont précisément la lignée, pour sa foi (217) au Christ, est bénie.

ISSACHAR

« Issachar a désiré le Beau, et a pris son repos emmi les héritages; et

1. Is. 8.23; 9.1-2; Mt. 4.15-16. — 2. Gen. 49.13. — 3. Gen. 10.15. — 4. Gen. 9.25.

փախչին եւ ապաւինին իբրեւ ի նաւահանգիստ յեկեղեցի : Հանգիստ նաւուց ըստ քաղաքաց զժողովս եկեղեցեաց ասաց, որք են յաշխարհի իբրեւ նաւահանգիստք տարածեալ, եւ ապաւէն հաւատացելոցն ի նա եղեալ, որպէս եւ ճարգարէն ասէ. երկիր Չաբուղոնի եւ երկիր Նեփթաղեմի ճանապարհ ծովու յայնկոյս Յորդանանու. ժողովուրդ որ նստեր ի խաւարի, ետես լոյս մեծ. որք նստին ի ստուերս մահու, 5 լոյս ծագեաց նոցա 331 ... զհաւատս ժողովրդեանն :

Այլ զի ասէն՝ եթե ձգի մինչեւ ի Սիրոն, եցոյց զերկայնմտութիւնն աստուծոյ, որ ձգեաց զժամանակս մինչեւ ի յետին աւուրս, զի որ եւ այժմ հաւատացեն ազգք, կեալ կարացեն, քանզի Սիրոն լինի անդրանիկ որդի Քամայ, իղկ Քամ՝ վասն առ հայրն մեղաց, ընդ անիծիւք եղեւ, որոյ այժմ ազգն հաւատացեալ ի Քրիստոս՝ աւրհնի : 10

ISSACHAR

Իսաքար բարույ ցանկացաւ, հանգուցեալ ի մէջ վիճակաց. եւ տեսեալ զհաւ-

1 իբրեւ : om. G (213). — յեկեղեցի : ταῖς ἐκκλησίαις (213). — հանգիստ : add. γάρ. — նաւուց : add. է et del. — 1-2 ըստ քաղաքաց : om. G (214). — 3 և 1° : om. G. — ի նա : om. G. — 5 խաւարի... ի : om. M (215). — 6 նոցա : ■ inter lineas. — զհաւատս ժողովրդեանն : τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ nos δηλών τὸ πιστὸν τοῦ λαοῦ TU τὸ πλήστον τοῦ λαοῦ M (215). — 7 ձգի : παρατενεῖ — 9-10 իսկ... եղև : δε ὑπὸ κατάραν τοῦ πατρὸς διὰ τὴν ἁμαρτίαν πέπτωκεν (216).

(215). — 9 մօսօյցայ : ձգի A. — 10 Յամաօհօցմ : եցոյց AG. — 10-11 սիջեմ... մտա : ձգեաց զժամանակս մինչև ի յետին աւուրս AG. — 11-12 Կ... ցեզնցմ : զի որ եւ այժմ հաւատացեն ազգք կեալ կարացեն AG. — 12 ցեյ... յամ : լինի անդրանիկ որդի Քամայ AG. — 13 Ետյ-նջօնա : ազգն AG. — 14 Կ... սի : այժմ post Եզմլօնա մոն AG.

καὶ ἰδὼν τὴν ἀνάπαυσιν ὅτι καλὴ καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων ὑπέθηκεν τὸν ὄμιον αὐτοῦ εἰς τὸ πονεῖν καὶ ἐγενήθη ἀνὴρ γεωργός».

Τὸν μὲν οὖν Ἰσάχαρ μεταφορικῶς ἀλληγορεῖ ἐπὶ τὸν σωτήρα, 148' ὅς μόνος ἐκ νηπίου τὸ καλὸν ἐπέθυμῆσεν. ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει: « πρὶν ἢ γυνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα 5 ἀπειθεῖ πονηρία τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν ». « ἀναπαύομενος », ἀνὰ μέσον τοῦ τῶν προφητῶν κλήρου, ἵνα πληρώσῃ τὰ ὑπ' αὐτῶν λελαλημένα. καὶ γὰρ ἐν τῷ ὄρει ὠφθησαν Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας ἐν δεξιᾷ καὶ ἐξ εὐωνύμων συνομιλοῦντες αὐτῶ, ἵνα ἐν μέσῳ τούτων ἀναπαύομενος ὁ σωτὴρ δειχθῇ.

« Ἰδὼν οὖν τὴν ἀνάπαυσιν » τῶν ἀγίων, « ὅτι καλὴ, καὶ τὴν γῆν ὅτι πίων ὑπέθηκεν τὸν 10 ὄμιον αὐτοῦ εἰς τὸ πονεῖν καὶ ἐγενήθη ἀνὴρ γεωργός ». « ὑπέθηκεν τὸν ὄμιον αὐτοῦ » ποῦ ἄλλ' ἢ ὑπὸ τὸν σταυρόν, ὃν βασιτάζων μετὰ παρρησίας ἐπορεύετο; ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει: « οὗ ἢ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ ». αὐτὸς ὑποθείς ὄμιον ὑπὸ τὸ ἄροτρον 148³

1 πίων *TU* : πίων. — τὸν ὄμιον *TU* : τὸν νόμιον. — 1-2 τὸ πονεῖν *TU* : τόπον ἦν. — 2 ἐγενήθη *TU* : ἐγενήθη. — 3 μεταφορικῶς *TU* : -ικός. — σωτήρα *nos* : σίον *TU* πατέρα *M* (218). — ὅς *TU* : ὡς. — 5 ἀνὰ μέσον τοῦ *nos* : ἀναπεσῶν ἐν τῷ (219). — 6 κλήρου *nos* : κλήρῳ *TU* κλήρον *M* (219). — 7 αὐτῶ *TU* : αὐτόν. — 9 πίων *TU* : πίων. — 9-10 τὸν ὄμιον *bis TU* : τονόμιον. — 10 τὸ πονεῖν *TU* : τόπον ἦν. — 11 ἄλλ' ἢ *TU* : ἀλλή. — ὃν *TU* : καί. — βασιτάζων *TU* : -άζων. — παρρησίας *nos* : παρουσίας (222). — 12 ἐγενήθη *TU* : ἐγενήθη.

განსუენებდა იგი რამეთუ კეთილ არს. და ქუეყანა იგი რამეთუ პოხილ. მისცნა ბეჭნი შრომასა და იქმნა კაც ქუესყანის-მოქმედ:.

და იხაქარ გულის-ხმის-ყოფით მიემსგავსების ოჯგალსა. რომელი იგი სიყრმითგან კეთილსა ხოლო წადიერ იყო. ვითარცა ესაია იტყვს. ვიდრე არდა 5 ეცნას ყრმასა მას ხადილი სახელი მამისა გინათუ დედისა. არა დაემორჩილს ბორბტსა. არამედ გამიორჩილს კეთილი : განსუენებულ შორის წინამსწარ-მეტყუელთა მათ ნაწილსა. რათა აღესრულოს თქუძული იგი მათ გან: რამეთუ მთასა მას გამოეცნადნეს მოსე და ელია მდგომარენი მარჯულ T 307 b და მარცხლ. სიტყვთა მისა მიმართ. მცხნელი იგი ვითარცა განსუენებული გამოჩნ- 10 დეს:.

აწ იხილა განსუენებდა იგი წმიდათა რამეთუ კეთილ არს. და ქუეყანა მათი რამეთუ პოხილ. მისცნა ბეჭნი თხსნი შრომასა და იქმნა კაც ქუეყანის-მოქმედ : მისცნა მგარნი თხსნი შრომასა. სადა. არამედ ჯუარსა მას. რომელი აღევიდა და მიაქუნდა : და ესაია იტყვს. რომელსა ფლობა აქუნდა მგართა თხსთა ზედა.

8 მოსე : მოსე T. — 11 იხილა : იხილა J. — 13 სადა : add. უკუე T. — 14 თხსთა ზედა : ზედა თხსთა T.

3 გულის-ხმის-ყოფით : *სქნორქელი* μεταφορικῶς. — მიემსგავსების ოჯგალსა : *ესან ჩ* *ფრქლ* A ἀλληγορεῖ ἐπὶ τὸν πατέρα *M* (218). — 5 ხადილი სახელი : *კოეს* AG. — 7 აღესრულ-

ayant vu le repos, qu'il est beau, et la terre, qu'elle est grasse, il a abaissé son épaule pour peiner (sous le faix) et s'est fait homme labourant la terre¹ ».

Sans aucun doute, métaphoriquement, par allégorie, il rapproche Issachar du « Sauveur » (218), qui seul, dès l'âge où il ne parlait pas encore, a désiré le Beau, (comme aussi bien dit Isaïe : « Avant que sache l'enfantelet appeler père et mère, il dit « non » au Mal pour choisir le Bien² »), se reposant, 'emmi' (219) l'héritage des prophètes, pour accomplir ce dont eux n'avaient fait que parler. Et, en effet, sur la montagne, furent vus Moïse et Élie, à droite et à gauche, conversant avec Lui³, pour que (220) le Sauveur fût montré prenant son repos au milieu d'eux.

« Ayant donc vu le repos » des Saints, « qu'il est beau, et la terre (221), qu'elle est grasse, il a abaissé son épaule pour peiner (sous le faix) et s'est fait homme labourant la terre⁴ ». « Il a abaissé son épaule », où? sinon sous la croix, de laquelle chargé, « librement » (222) il marchait. Comme aussi bien dit Isaïe : « Sa Principauté fut sur son épaule⁵ ». Lui-même, après avoir baissé l'épaule

1. Gen. 49.14-15. — 2. Is. 7.16. — 3. Mt. 17.3; Mc 9.4; Lc 9.30-31. — 4. Gen. 49.14-15. — 5. Is. 9.6.

գիտոն՝ զի բարի է, եւ գերկիրն՝ զի պարարտ, եղ զուս իւր ի վաստակել, եւ եղեւ այր երկրագործ :

Եւ Իսաքար ակնարկելով եհան ի փրկիչն, որ ծիայն ի մանկութենէ բարուց ցանկացու, որպէս եւ Յսաի ասէ. մինչչեւ ծանուցեալ իցէ մանկանն կոչել զհայր կամ զմայր, ոչ հաւանեսցի չարութեան, այլ ընտրեսցէ զբարին : Հանգուցեալ ի մէջ⁵ մարգարէիցն վիճակի, զի կատարեսցէ զասացեալսն ի նոցանէ, քանզի ի լերինն երեւեցան Մովսէս եւ Եղիայ ընդ աջմէ եւ ընդ ահեկէ, խաւսելով ընդ նմա. < զի > ի մէջ նոցա փրկիչն հանգուցեալ երեւեսցի :

Արդ տեսեալ զհանգիստ սրբոցն՝ զի բարի է, եւ գերկիր նոցա՝ զի պարարտ, եղ զուս իւր ի վաստակել, եւ եղեւ այր երկրագործ : Եղ զուս իւր. ուր՝ եթե ոչ ընդ¹⁰ խաչին, զոր բարձեալ՝ համարձակութեամբ երթայր : Եւ Յսաի ասէ. որոյ իշխանութիւն եղեւ ի վերայ ուսոյ իւրոյ : Սորա եղեալ զուս ընդ արաւրով եւ զվաստակ

3 և 10 : օ՛ն. — փրկիչն : σωτήρα nos υἱόν Τῆς πατέραν Μ (218.) — 5 ի մէջ : ἀνὰ μέσον nos ἀναπεσών Μ (219). — 7 < զի > : (220). — 9 նոցա : om. G. — 11 համարձակութեամբ : μετὰ παρηγορίας nos μετὰ παρουσίας Μ (222). — և : ὡς καί. — 12 զուս nos : զյուս.

ղոճ տխրեցաւ օգո : կատարեսցէ զասացեալսն AG. — 8 մըզմըմըն : om. AG. — 9 ջօտաճը : ի մէջ նոցա AG. — 12 Յճմըմըն : om. AG. — 13 ճըմընն մըն : ընդ խաչին AG. — 13-14 ղըզըզըն ղը մօճընըն : բարձեալ համարձակութեամբ երթայր AG. — 14 մըզմըն տըն : ուսոյ իւրոյ AG.

καὶ πόνω ἀναδεξάμενος πάσας τὰς ἐπ' αὐτὸν γεγενημένας ὕβρεις ἐγένετο ἀνὴρ τῆς ἐκκλησίας τὸ καλὸν γεώργιον γεωργῶν.

DAN

XXII. « Δάν κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ, ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ· καὶ γενηθήτω Δάν ὡς ὄφις ἐφ' ὄδοῦ, καθήμενος ἐπὶ τρίβου δάκνων πτέρναν ἵππου· καὶ πεσεῖται ἵππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω τὸ σωτήριο περιμένων κυρίου. »

Δάν, φησὶν, ΚΒ. « κρινεῖ τὸν λαὸν αὐτοῦ ὡσεὶ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ ». ὕπερ καὶ τοῦτο μερικῶς γεγένηται ἐπὶ τὸν Σαμφῶν, ὃς ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Δάν γεννηθεὶς ἔκρινεν τὸν λαὸν εἴκοσιν ἔτη· τὸ καθ' ὅλου δὲ πλη [37] ρωθήσεται ἐπὶ τὸν ἀντίχριστον, ὃς κριτὴς δεινὸς καὶ
10 τύραννος βασιλεὺς γεννηθεὶς κρινεῖ μὲν τὸν ἑαυτοῦ λαόν, ἀντικείμεται δέ, « ὄφις ἐφ' ὄδοῦ

1 ἐπ' αὐτὸν *nos* : ὑπ' αὐτῶν (224). — γεγενημένας *TU* : γεγεννημένας. — τῆς *TU* : τῆς. — 4 Δάν *his TU* : δ' ἄν. — 5 καθήμενος : ἐγκαθήμενος *TU*. — δάκνων *TU* : δάκνον. — 6 τὸ *TU* : τόν. — περιμένων *TU* : -μένον. — 7 Δάν *TU* : δ' ἄν. — 8 μερικῶς *TU* : -κός. — ὃς *TU* : ὡς. — γεννηθεὶς *TU* : γενηθῆς. — 9 ἔτη *TU* : ἔτι. — ἕς *TU* : ὡς. — 10 γεννηθεὶς *TU* : γενηθείς.

ამან დაახსნა კვლნი ერქუანსა ზედა და შრომათა თავს-იღვა. რომელ არს ყუედრბადა იგი და გინებდა რომელ მის ზედა იყო : იქმნა კაც ეკლებიისა. კეთილისა ნაცოფისა მას შინა დავრებოთა:.

DAN

5 დან შჯიდეს ერსა თვსსა ვითარცა ერთი ნათესავი ისრაელისაგანი. და იყოც დან ვითარცა გუელი და დარნეულებული გზასა ზედა ცემად ტერფთა ჭუნეთასა. და დაეცნენ მკედარნი შედგომად მღვდლებითა ცხნასა ოჯლისასა:.

რამეთუ იტყვს. დან შჯიდეს ერსა თვსსა ვითარცა ერთი ნათესავი ისრაელისაგანი. და ესე ნაწილ ერთ იყო სამხონის თვს. რომელი იგი ნათესავისა გან
10 დანისა იყო. T 308 a შჯიდა ერსა მას თვსსა ოც J 184' წელ ოდენ : ხოლო ყოვლადვე ადესრულების მგდომისა მის მიმართ. რომელი მსახულად უკეთურად და მგდომად მეფედ შობილ. შჯიდეს ერსა თვსსა : მგდომად ვითარცა გუელი დარნეულებული გზასა ზედა ჭეშმარიტებისა მიმართ სიტყვსა. კბენად იწყოს

1 არს : add. ესე შრომათ T. — 2 ეკლებიისა : ეკლებიამსა J. — 5 დან : add. ზ in margine J. — 6 დარნეულებული *nos* : დარანებული TJ. — 7 და : om. T. — მღვდლებითა : მღვდლებისა T. — 8 ერთი ნათესავი : ერთსა ნათესავსა J. — ისრაელისაგანი : ისრაელისასა J. — 9 რომელი : რომელ J. — 11 მგდომისა მის : მგდომის T. — 12 გუელი : add. და J. — 13 დარნეულებული *nos* : დარანებული TJ.

1 დაახსნა... ზედა : *სიღსა ჟილ რილ არაროილ* AG. — 1-2 ყუედრბადა : om. AG add. *კანს-ნაქს* AG. — 3 დავრებოთა : *ფორბიოლ* AG. — 5 ნათესავი ისრაელისაგანი : *აქრ ქარაყელი* ფსილ ἔν Ἰσραήლ (226). — 6 და... ცემად ტერფთა ჭუნეთასა : *ქ დანსაყარქი სითხაქ [სადანსიოქ ყფარკაყარ დიო]* ἐφ' ὄδοῦ καθήμενος ἐπὶ τρίβου δάκνων πτέρναν ἵππου. — 7 შედგომად : *ქხოთი*

sous le faix de la charrue (223), et, avec dure peine, pris sur lui toutes les violences dont il fut l'objet (224), il s'est fait homme labourant les beaux labours de l'Église (225).

DAN (226)

« Dan jugera son peuple, comme s'il n'y avait qu'une seule tribu en Israël. Et qu'il soit, Dan, comme un serpent sur un chemin, lové sur un sentier, mordant le paturon d'un cheval. Et tombera un cavalier à la renverse, attendant le salut du Seigneur¹ ».

« Dan », dit-il, « jugera son peuple, comme s'il n'y avait qu'une seule tribu en Israël² ». Ce qui précisément — et ceci en partie — eut lieu pour Samson, qui, issu par sa naissance de la tribu de Dan, jugeait le peuple pendant vingt ans³; mais (ce qui) totalement s'accomplira pour l'Antéchrist, qui, né juge terrible et Roi tyran, d'une part jugera son propre peuple, d'autre part fera opposition — « serpent lové sur le bord d'un chemin⁴ » — [au verbe] (226, note 4) de la Vérité; s'efforçant de mordre [] (226, note 5) ceux qui cheminent droitement. Car par ces mots : « mordant le paturon d'un cheval⁵ » le prophète

1. Gen. 49.16-18. — 2. Gen. 49.16. — 3. Jug. 16.31. — 4. Gen. 49.17. — 5. Gen. 49.17.

յանձն առեալ՝ այսինքն զամենայն նախատինս որ ի նա եղեն, եղև այր եկեղեցուց, զգեղեցիկ արդիւնն ի նմա գործելով :

DAN

Դան դատեսցի զԷւր ժողովուրդ որպէս զմի այր յԻսրայելի, եւ եղեցի Դան իբրև աւձ ի ճանապարհի նստեալ, խածանելով զգարշապար ձիոց, եւ անկցին հեծեալք⁵ յետոց սպասելով փրկութեան տեսան :

Դան, ասէ, դատեսցի զԷւր ժողովուրդ որպէս մի ազգ յԻսրայելէ : Այս մասն մի եղև վասն Սամսոնի, որ յազգ 332 էն Դանայ ծնեալ՝ դատեցաւ զժողովուրդ իւր զի՛ ամ, այլ բովանդակ կատարեցաւ ի նեոնն, որ դատաւոր չար եւ ընդդիմադարձ թագաւոր ծնեալ, դատեսցի զԷւր ժողովուրդ : Ընդդիմացի, իբրև զաւձ ի ճանապարհի¹⁰

1 այսինքն : om. G. — ի նա : ἐπ' αὐτόν nos ὑπ' αὐτών M (224). — 2 ի նմա : om. G (225). — 4 այր : φυλή (226). — 5 նստեալ : add. ἐπὶ τρέβου. — անկցին հեծեալք : πεσεῖται ἰππῶς (226). — 6 սպասելով nos : սպասելով. — 7 յԻսրայելէ : ἐν Ἰσραήλ. — այս : ὅπερ καὶ τοῦτο. — 8 յազգէն : q inter lineas. — 9 կատարեցաւ : πληρωθήσεται (226). — 10 իբրև : om. G.

AG. — 8 ճամբոյ : om. AG. — 9 զա : om. AG. — 10 օյգ : ծնեալ AG. — 11 ձգեցնջլքն : կատարեցաւ πληρωθήσεται (226). — ձգեցնջլքն թո՛ս թո՛մա՛րտ : ի նեոնն AG. — 12 ձգեցնջլքն : ընդդիմացի AG. — 13 ձգեցնջլքն : նստեալ AG. — թո՛մա՛րտ : om. AG. — օյգն : յանդիմացի πειρώμενος.

παρακαθήμενος » τὸν τῆς ἀληθείας λόγον δάκνειν πει 149^a ρώμενος [] τοὺς ὀδεύοντας ὀρθῶς. τὸ γὰρ εἰρηκέναι τὸν προφήτην « δάκνων πτέρναν ἵππου », πειράζων τοὺς τὴν ἀληθινὴν καὶ σωτήριον ὁδὸν κηρύσσοντας. ὡς καὶ τοὺς ἀποστόλους ἐπέειρασεν καὶ τὸν Ἰούδαν πτερνίσας κατέλαθεν καὶ < ὡς ἵππον κατέδαλεν καὶ > τὸν ἵππέα ἐπ' αὐτοῦ εἰς 5 θάνατον παρέδωκεν. ὡς « ἵππεὺς εἰς τὰ ὀπίσω », τουτέστιν ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἐπὶ τὰ πρῶτα περιμεινας τὴν σωτηρίαν παρὰ κυρίου, ἀνήγειρεν καὶ ἀνῶρθωσεν τὰ τοῦ Ἀδάμ σφάλματα.

GAD

XXIII. « Γὰδ πειρατήριον πειρατεύσει αὐτόν, καὶ αὐτὸς δὲ πειρατεύσει αὐτῶν κατὰ 10 πόδας. » πειρατήριον λέγει τὸ πονηρὸν συνῆδριον τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, οἵτινες ἐξεπέειραζον τὸν σωτήρα ποικίλοις πειρασμοῖς, βουλόμενοι ἀφορμὴν εὑρεῖν κατ' αὐτοῦ, ὅπως αὐτὸν δόλω κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν. 149^b ὅς εἰδῶς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν ἀντεπέειρασεν

1 τὸν *TU* : τό. — λόγον *TU* : λόγου. — [] : καὶ ἀναιρεῖν (226, n. 5). — 2 δάκνων *TU* : δάκνων. — 4 < ὡς... καὶ > *nos* : (226, n. 9). — ἵππέα *TU* : ἵππέαν. — ἐπὶ *nos* : διὰ (226, n. 9). — 5 ἵππεὺς *TU* : ἵππέως, ὅν. — ἀπὸ *TU* : ἐπὶ. — 9 Γὰδ πειρατήριον *TU* : δ' ἂν πειρατήριον. — πειρατεύσει 1° *nos* : -τεύει (228). — πειρατεύσει αὐτῶν *nos* : πειρατεύει αὐτόν (228). — 12 ὅς *TU* : ὡς. — εἰδῶς *nos* : ἰδῶν (229).

მათა მიმართ რომელნი მართლ ვიდოდიან : არამედ რომელსა იტყვს წინამხარ-
მეტყუელი იგი. გემად ტერფთა ჰუნეთასა. მისწუდებოდეს მათ ზედალ რომ-
მელნი მართალსა და ცხვრებისა გზასა ვუასწავებდენ. ვითარცა იგი მოციქულნი
განცადნა და იუდა შეიტყუჳა და ვითარცა ცხენი დასცა და მას ზედა მჯდომარე
5 იგი სიკუდლდ მიხცა და ვითარცა მგედარი უკუნ ვარდა. რომელ არს უკუანა-
სჯენელთა მათ გან ვიდრე წინანდელთამდე მღვდლებითა ცხნასა ოჯღლისასა
ადიდვინა და აღჰმართა ადამის ხატი იგი:.

GAD

გად განცდით განცადოხ იგი. და მანცა განცადნეს იგინი ადრე ადრე : გან-
10 ცდასა იტყვს უკეთურსა მას შესაკრებელსა მღვდელთ-მომღუართა და მწიგნო-
ბართასა. T 308 b რომელნი განსცდიდეს მცხნელსა მას პირად პირადითა გან-
ცდითა : უნდა რამთამცა მიზეზ რამე პოვებს მის ზედა. რამთამცა ზაკუვით
შეიძვრეს და მოაკუდიხეს იგი : ხოლო მან უწყოდა ზრანგანი იგი მათნი და

4 ზედა : inter lineas J. — 5 არს : add. ესე T. — 7 აღჰმართა : აღმართა T. —
9 გად : add. θ in margine J. — მანცა : მან J. — განცადნეს : გამოცადნეს J. — ადრე
1° : ადვილ T. — 9-10 განცდასა : განცდახ J. — 10 მღვდელთ-მომღუართა : -მომღუართასა
J. — 12 რამთამცა : ვითარმცა J. — 13 ხოლო : და J. — უწყოდა : უწყოდნა J. — იგი
2° : om. J.

1 ვიდოდიან : *გნან* AG. — 2 გემად... მისწუდებოდეს : *[სადმეც ყყარჳაყარ ჰხო
[წანღწხეხეხი A პეირაჯონ G] AG.* — 3 ვუასწავებდენ : *გაროღენ* AG. — 4 დასცა : *ყირეხოყ*

(veut dire) : tentant ceux qui par leur prédication montrent le chemin de la vérité et du salut. Comme il (le serpent) a tenté même les apôtres, et s'est, de Judas, après l'avoir dupé, < emparé > et < comme un cheval, l'a fait s'abattre et > (226, note 9) a livré le cavalier « qui » le « chevauchait » (226, note 9) à la mort. Comme « un cavalier à la renverse¹ », c'est-à-dire en remontant de la fin à l'origine, ayant attendu du Seigneur le salut, il (le Sauveur) a fait lever et remis droit sur ses pieds Adam (c'est-à-dire l'humanité) dans ses chutes (227).

GAD

« Gad, une Chambre des Épreuves le « mettra à l'épreuve » et Lui, à son tour, tout de suite, les « mettra à l'épreuve »² ». (228) « Chambre des Épreuves », dans sa bouche, désigne le Sanhédrin, malignement méchant, des Princes des Prêtres et des Scribes, lesquels étaient continuellement à mettre à l'épreuve le Sauveur par diverses épreuves, dans la volonté où ils étaient de trouver un grief d'où lancer accusation contre lui, pour, une fois que de lui ils se seraient, par ruse, emparés, le tuer. Lui, « connaissant » (229) leurs calculs, ripostant, les

1. Gen. 49.17. — 2. Gen. 49.19.

նստեալ, ճշմարտութեան բանին. խածանել յանդգնեսցի զայնոսիկ, ոչք ուղեղն գնան : Այլ զի ասաց մարգարէն՝ եթե խածցէ զգարշապար ձիոյ, յանդգնեսցի առ այնոսիկ որք զարդար եւ զփրկական զճանապարհն քարոզեն, որպէս զառաքեալսն փորձեաց, եւ զՅուդայ խաբեաց, < ըմբռնեաց >, եւ իբրեւ զձի գլորեցոյց, եւ զհեծեալն ի նմա ի մահ մատնեաց : Եւ իբրեւ զհեծեալ անկաւ յետս, այսինքն ի յետնոցն յառաջինսն 5 մնացեալ փրկութեանն տեառն՝ յարոյց եւ կանգնեաց զԱղամայ զստեղծուածն :

GAD

Գադ՝ փորձարան փորձեսցէ զնա, եւ նա փորձեսցէ զնա արագ : Փորձարան ասէ զչար ժողով քահանայապետիցն եւ զպրաց, որ փորձեին զփրկիչն ազգի ազգի փորձանաւք, կամեցեալ պատճառս գտանել ի վերայ նորա, զի՝ նենգութեամբ կալեալ՝ 10 սպանցեն զնա : Եւ նորա զիտացեալ զխորհուրդս նոցա՝ անդրէն փորձեաց զնոսա ի նորա չարգարութեանն, եւ չիւրեանց մեղսն մահու մատնեցին, որպէս եւ յաւե-

1 ճշմարտութեան բանին : τὸν τῆς ἀληθείας λόγον (226). — յանդգնեսցի : add. καὶ ἀναίρειν (226). — ուղեղն : corr. ուղև. — 2 այլ զի : γάρ. — առ : ա corr. ն. — 4 < ըմբռնեաց > : (226) — ի նմա : δι' αὐτοῦ (226). — 5 և : om. G. — անկաւ : om. G. — 6 զստեղծուածն [ի inter lineas] : σφάλματα (226). — 8 փորձեսցէ bis : πειρατεύσει nos -εὖει M (228). — զնա 2° : αὐτῶν nos αὐτόν M (228). — 11 զիտացեալ : εἰδώσ nos ἰδών M (229). — 12 մատնեցին : παρέδωκεν (230).

κατέλαθεν — 7 Նոյն : զստեղծուածն τὰ σφάλματα (226). — 9 ջանջոտ : փորձարան AG. — ոջոճո : զնա AM (228). — 11-12 ջանջոտոճ : փորձանաւք AG. — 12 թոճթ : պատճառս A.

αὐτοὺς ἐν τῇ ἑαυτοῦ δικαιοσύνῃ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν ἁμαρτίᾳ τῷ θανάτῳ παρέδωκεν. ὡς καὶ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γέγραπται: « τότε προσῆλθον αὐτῷ τινες τῶν φαρισαίων λέγοντες· διδάσκαλε, εἰπέ ἡμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς καὶ τίς ἐστὶν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς· ἐρωτήσω ὑμᾶς κάγω ἓνα λόγον. ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, κάγω ἀπαγγεῶ ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ· τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν, ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες· ἐὰν εἴπωμεν ἐξ οὐρανοῦ, ἔρει ἡμῖν διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· ἐὰν δὲ εἴπωμεν ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν λαόν· πάντες γὰρ γινώσκουσιν τὸν Ἰωάννην, ὅτι ὄντως προφήτης [38] ἐστίν. 150^α καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπαν· οὐκ οἶδαμεν. ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς· οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ. »

10 **ΚΓ.** καλῶς οὖν ὁ προφήτης εἶρηκε· « πειρατῆριον πειρατεύσει αὐτὸν < καὶ αὐτὸς δὲ πειρατεύσει αὐτῶν > κατὰ πόδας».

2 γέγραπται *TU* : γέγραπτε τινές. — 4 ἓνα *TU* : ἓναν. — εἴπητε *TU* : εἶπατε. — 5 ἦν *TU* : εἶ.
 — 6 εἴπωμεν *TU* : εἴπομεν. — ἡμῖν *TU* : ὑμῖν. — 7 αὐτῷ *TU* : αὐτόν. — 8 Ἰωάννην *TU* : Ἰησοῦν.
 — ὄντως *TU* : ὄντος. — 10 καλῶς *TU* : καλός. — εἶρηκε *TU* : ἤριτε. — πειρατεύσει *nos* : -τεύει (234).
 — 10-11 < καὶ αὐτὸς δὲ *TU*. — πειρατεύσει *nos* : -τεύει *TU*. — αὐτῶν *nos* : αὐτόν *TU* > (234).

მუნვე გამცადნა იგინი მისითა მით სამართლითა. და მათითა ცოდვითა სიკუ-
 დიდ მისცეს. ვითარცა იგი სახარებასა წერილ არს. მას ეამსა წარდგეს წინამე
 მისა ფარისევლები იგი და ჰბრძუეს. მოძღვარ. მარტუ ჩუენ რომლითა გელმწი-
 ვებითა ამას იქმ ანუ ვინ მოცვა შენ გელმწიფებოა ესე : და მან ჰბრძუა მათ.
 5 გითხრო თქუენ მეცა სიტყუაა ერთი და მითხართ მე. და მეცა გითხრა რომ-
 ლიტა გელმწიფებითა ამას ვიქმ : ნათლის-ცემად იგი იოვანესი ვინაჲ იყო. ზეცით
 იყო ანუ ვაცთა გან : ხელღ იგინი ზრასვიდეს გულთა მათთა და იტყოდეს.
 უკუეთუ ვთქუათ. ზეცით იყო. გურქუას ჩუენ. და რად არა გრწმენა მისი. და
 თუ ვთქუათ. ვითარმედ ვაცთა გან. ყოველმან ერმან ქვაჲ დამკრიბობს ჩუენ.
 10 რამეთუ ყოველთა იცოდეს იოვანესი ვითარმედ წინამწარმეტყუელი დიდი
 იყო : მიუგეს და ჰბრძუეს. თუ არა უწყით. T 309 a და თქუა. არცა სამე მე
 გითხრა რომლითა გელმწიფებითა ამას ვიქმ : აწ კეთილად წინამწარმეტყუელი
 J 184^ა იგი იტყვს. განცდამან განცადობს იგი. და მანცა განცადნეს იგინი :

1 მუნვე : მანვე J. — 4 მენ : om. J. — ესე : om. J. — 6 იგი : om. T. — ვინაჲ იყო :
 om. J. — 7 იგინი : იგი J. — გულთა მათთა : გულსა მათსა T. — 8 ვთქუათ : ვრძქუათ T
 add. ვითარმედ J. — გურქუას : მრქუას T. — 9 ყოველმან ერმან ქვაჲ დამკრიბობს ჩუენ :
 2^a manu in margine J. — 10 იოვანესი : იოვანე J. — 11 თუ : om. J. — 13 განცდამან :
 ვად T.

2 წარდგეს წინამე : *მასთან ან AG*. — 4 ანუ : *ს AG*. — 5 და 1° : om. A ὃν ἔσθ G. —
 გითხრა : *ყაჸმნნ A*. — 7 გულთა მათთა : *ქსნგნანს AG*. — 8-9 ვთქუათ bis : *სუსნგ A*.
 — 8 იყო : om. AG. — გურქუას : *სუს A*. — 9 ყოველმან... ჩუენ : om. V φοβούμεθα τὸν

mit à l'épreuve, (demeurant) en sa propre justice, et (eux, demeurés) en leur péché personnel, il (les) livra (230) à la mort¹. Comme aussi bien dans l'Évangile il est écrit : « Alors s'approchèrent de lui quelques-uns des Pharisiens, disant : « Maître, dis-nous en vertu de quel pouvoir tu fais ces choses, et qui est celui qui t'a donné ce pouvoir? » Et lui leur dit : « Je vous interrogerai moi aussi. Une seule question. Si vous m'y répondez (231), moi aussi je vous ferai connaître en vertu de quel pouvoir je fais ces choses. Le Baptême de Jean, d'où était-il? Du Ciel ou des hommes? » (232). Or eux faisaient en eux-mêmes ce raisonnement, se disant : « Si nous disons : du Ciel, il nous dira : « Pourquoi n'avez-vous pas cru en lui? Si nous disons : des hommes, nous avons à craindre le peuple (233). Car tous ont de Jean cette opinion qu'il est véritablement prophète ». Et en réponse à Jésus ils dirent : « Nous ne savons pas ». Et lui, en réponse, leur dit : « Et moi non plus je ne vous dis pas en vertu de quel pouvoir je fais ces choses² ». Bellement donc le prophète a dit : « Une Chambre d'Épreuves le mettra à l'épreuve¹ », et : « Mais lui tout de suite les mettra à l'épreuve³ » (234).

1. Jean 8.21-24. — 2. Mt. 21.23-27. — 3. Gen. 49.19.

տարանին գրեալ է. յայնժամ մատեան առ նա ոմանք ի փարիսեցոցն ասելով. վարդապետ՝ ասա մեզ որով իշխանութեամբ զայս առնես, եւ ով ետ քեզ զիշխանութիւնս զայս : Եւ նա ասաց նոցա. հարցից եւ ես ցձեզ բան մի. ասացէք ինձ, եւ պատմեմ ձեզ՝ որով իշխանութեամբ առնեմ զայս : Մկրտութիւնն Յովա < ննու ուստի էր՝ յերկնից՝ թե ի մարդկանէ > : Իսկ նոքա խորհերն չինքեանս եւ ասերն. եթե ասեմք. 5 յերկնից, ասէ ցմեզ. եւ ընդէր ոչ հաւատացէք նմա. եւ թե ասեմք. ի մարդկանէ, < երկնչիմք ի ժողովրդենէն >, քանզի ամենեքեան գիտերն զՅովհաննէս՝ եթե արդարեւ մարգարէ էր : Եւ պատասխանի տուեալ՝ ասեն. ոչ գիտեմք : Եւ նորա 333 պատասխանեալ՝ ասաց նոցա. եւ ոչ ես ասեմ ձեզ՝ որով իշխանութեամբ առնեմ զայս : Արդ բարւոք մարգարէն ասաց. փորձարան փորձեսցէ զնա եւ նա փորձեսցէ զնոսա 10 անդէն եւ անդ :

2 զիշխանութիւնս : ■ corr. դ. — 3 ասացէք : δὲ ἐὰν εἰπητέ μοι. — 4-5 < ննու... մարդկանէ > : պլաւքն [in inter lineas]. — 6 ասէ : ἐρεῖ. — Լ 1° : om. G. — 7 < երկնչիմք ի ժողովրդենէն > : (233). — գիտերն : γινώσκουσιν. — զՅովհաննէս : զ inter lineas. — 8 էր : ἐστίν — տուեալ : add. τῷ Ἰησοῦ. — 10 փորձեսցէ bis : πειρατεύσει nos -εὔει M TU (234). — զնոսա : αὐτῶν nos αὐτόν TU om. M (234).

λαὸν G (233). — 10 յօտաճծյց : add. արդարև AG. — ԳՕԳՕ : om. AG. — 11 օցա : add. և AG. — ԵՅԵԳ : նորա պատասխանեալ ասաց նոցա AG. — ԵՅԵԳ : om. AG. — 12 յօտաճծ : ասեմ AG. — 13 օցօցօ : add. անդէն և անդ AG.

ASER

XXIV. « Ἀσὴρ πίῳν αὐτοῦ ὁ ἄρτος, καὶ αὐτὸς διαδώσει τροφήν ἄρχουσιν. » ἐνταῦθα οὖν ἦτοι περὶ τῶν ἀποστόλων αἰνίττεται ὁ προφήτης, οἵτινες διηκόνησαν καὶ μετέδωκαν τὸν τῆς ζωῆς ἄρτον, ἡ περὶ τοῦ σωτῆρος, προαναφωρῶν ἢ διδάσκων ἡμᾶς τὸν ἀπ' οὐρανῶν κατερ-
 5 χόμενον ἄρτον βρῶμα καὶ πόμα τοῖς ἀγίοις γινόμενον. Ἀσὴρ γὰρ ἐρμηνεύεται πλοῦτος, ὡς μόνος πλούσιος ὢν δυνατὸς ἦν πάντας χορτάζειν τοὺς προσερχομένους. καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Χριστὸς περὶ αὐτοῦ μαρτυρῶν ἔλεγεν « ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἀπ' οὐρανῶν 150³ καταβάς. οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον, ὁ τρώγων ἐκ τοῦ ἐμοῦ ἄρτου θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα » δεῖ δὲ καὶ τοῦτο ζητεῖν ὡς γὰρ εἶπεν ὡς μὴ ἀποθάνῃ, ἀλλὰ
 10 « θάνατον οὐ μὴ ἴδῃ εἰς τὸν αἰῶνα », ὅπερ ἐστὶν ἡ αἰώνιος διάπτωσις κόλασις, ὅ ἐστιν θάνατος

2 πίῳν TU : πῖον. — 3 τῶν TU : τόν. — 4 ἢ 1^ο TU : ἡ. — προαναφωρῶν We : προδανάφωρῶν.
 — ἢ 2^ο TU : ἡ. — ἀπ' οὐρανῶν TU : ἀποῦγον. — 5 ἐρμηνεύεται TU : ἐρμηνεύετῆ. — 6 ἦν TU : εἶ.
 — 7 αὐτοῦ TU : αὐτοῦ. — ἀπ' οὐρανῶν TU : ἀπουσῶν. — 8 ὑμῶν nos : ἡμῶν (241). — 9 δεῖ δὲ TU :
 δὴδὲ.

ASER

ასერ სიძობხ მისა პური. და იგი ზრდიდეს გელმწიფეთა : აქა მცვიქელთა
 თვს მოგუასწავებხ წინამხწარმეტყუელი იგი. რომელნი იგი განეკრძალნეს და
 მისცეს ნათესავსა ვაცთასა პური იგი ცხორებობსა : ამას ქრისტეს თვს ვაჩუე-
 5 ნებხ. პური იგი რომელი ზეცით გარდამოცდა : პურ. საზრდელ და სასუმელ
 წმიდათა იქმნა. რამეთუ ასერ სიმდიდრჳ ითარგმანებობხ. რომელი იგი მხოლოდ
 მდიდარ და შემძლეებელ არხ ყოველთა. რამეთუ თავადი ოვფალი თავისა თვისისა
 თვს წამებხ და იტყვხ. მე ვარ პური იგი გარდამცხრული ზეცით. მამათა მათ
 მანანა იგი ჭამეს უდაბნობა მას და მოწყდეს. ხოლო რომელმან ჭამეს პური
 10 ჩემი არა იხილეს მან სიკუდილი ოვკუნისამდე : თანა-გუაგ ამისიგა გამომიე-
 ბად : რამეთუ არა ეგრე იტყვხ. ვითარმედ არა მოკუდესო. არამედ იტყვხ.
 ვითარმედ სიკუდილი არა იხილეს ოვკუნისამდე და ოვკუნითი ოვკუნისამდე
 ცეცხლისა ტან T 309 b ჯვითაო. რომელ არხ სიკუდილი საუკუნოა. რომელი
 არახადა დახცხრებობხ : რამეთუ ამათ ეამთაჲ ესე საწუთროა არხ და ყოველთა

2 ასერ : add. in margine თ J. — სიძობხ : სიძობე J. — და იგი ზრდიდეს : bis T.
 — 6 სიმდიდრჳ : სიმდიდრე J. — 9 მოწყდეს : მოხწყდეს J. — 13 რომელი : რომელ J.
 — 14 ეამთაჲ : ეამთა J.

2 სიძობხ მისა პური : պարարտ նորա հայ AG. — ზრდიდეს : տայ կերակուր διαდῶσει
 τροφήν. — აქა : add. կամ AG. — 4 ნათესავსა ვაცთასა : հաւատացելոյ A om. G. — ამას :
 և կամ AG. — 4-5 ვაჩუენებხ : յառաջաձայնէ ցուցանելով մեզ προαναφωρῶν ἢ διδάσκων ἡμᾶς.
 — 7 არხ ყოველთა : Էր յագեցուցանել ἦν πάντας χορτάζειν add. որ [ի եւ A] մերձենան
 AG (239). — 8 მათ : add. մեր A ἡμῶν M (241). — 9-10 ჭამეს... ჩემი : ուտէ իմ հացս

ASER

« Aser, engraisant est son pain; et lui distribuera (235) la nourriture aux chefs ¹ ». Ici donc le prophète parle à mots couverts, ou bien des Apôtres, dont l'office fut de fournir et de partager (236) le pain de vie, ou du Sauveur; (le prophète) annonçant à l'avance, ou nous faisant connaître (237), le pain descendu du Ciel, qui est aliment et breuvage pour les saints. Aser en effet se traduit « richesse » (238), vu que seul étant riche il était capable de rassasier tous (239) ceux qui venaient à lui. Et, en effet, le Christ (240) en personne, l'attestant de lui-même, disait : « C'est moi qui suis le pain, le (pain) descendu du Ciel. [Vos] (241) pères ont mangé la manne dans le désert, et ils sont morts; celui qui mange de mon pain ne verra point la mort éternellement ² ». Or il faut, ceci aussi, chercher à le comprendre. Car il n'a pas dit : « Il ne mourra point », mais : « Il ne verra pas la mort éternellement ³ », ce qui précisément est le châtement éternel par le feu, ce qui est mort éternelle n'ayant jamais de cesse. Car la (mort) de maintenant est mort [qui arrive en un seul jour] (242), et à tous les hommes

1. Gen. 49.20. — 2. Jean 6.48, 49, 51; 8.51. — 3. Jean 8.51.

ASER

Ասեր՝ պարարտ նորա հաց, եւ նա տայ կերակուր իշխանաց : Աստ կամ վասն առաքելոցն նշանակէ ճարգարէն, որք սպասաւորեցին եւ ետուն հաւատացելոց զհացն կենաց, եւ կամ վասն փրկչին, յառաջաձայնէ ցուցանելով մեզ զհացն, որ յերկնիցն էջ, հաց կերակուր եւ ըմպելի սրբոց եղեալ, քանզի Ասեր մեծութիւն թարգմանի, որ ⁵ միայն մեծատուն եւ կարող էր յազեցուցանել, որ ի նա մերձենան : Քանզի ինքն իսկ տէրն վասն իւր վկայեալ՝ ասէր. ես եմ հացն յերկնից իջեալ. հարքն ձեր կերան զմանանայն յանապատին, եւ մեռան. իսկ որ ուտէ չիմ հացէս, զմահ մի տեսցէ յաւիտեան : Պարտ է եւ զայս ինդրել, քանզի ոչ ասաց՝ եթե մի մեռցի, այլ՝ թե զմահ մի տեսցէ յաւիտ \langle եան \rangle , որ յաւիտենից հրովն տանջանաւք է, որ է մահ յաւիտ ¹⁰ տենական, որ ոչ երբեք զաղարէ : Քանզի այժմուս ժամանակաւոր է, եւ ամենայն

2 տայ : διαδώσει (235). — աստ : add. οὐν. — 3 հաւատացելոց : om. G. — 4 յառաջաձայնէ : ա 3° inter lineas. — ցուցանելով : ἢ διδάσκων (237). — 5 որ : ὡς. — 6 մեծատուն : add. ὦν. — ե : om. G. — էր : add. πάντας (239). — ի նա : om. G. — 7 տէրն : ὁ Χριστός (240). — ձեր : ὑμῶν nos ἡμῶν M (241). — 9 ասաց : αυ in margine. — 11 ժամանակաւոր : προσήμερος nos πρὸς μέρος M (242). — է : add. θάνατος.

AG. — 11 քքթթ : om. AG. — օթթյն : om. AG. — 12-13 րս... Թճճքթթթթ : որ յաւիտենից հրովն տանջանաւք է AG.

αἰώνιος μηδέποτε παυόμενος· ὁ γὰρ νῦν προσήμερος ἐστὶν θάνατος, καὶ πάντας ἀνθρώπους δεῖ ἀποθανεῖν· ὥστε οὐ περὶ τούτου τοῦ θανάτου ἔλεγεν ὁ κύριος, ἀλλὰ περὶ τοῦ μέλλοντος.

NEPHTALI

XXV. « Νεφθαλίμ στέλεχος ἀνειμένον ἐπιδιδούς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος ». « στέλεχος
5 ἀνειμένον » ἐπ' ἐλευθερίᾳ διὰ πίστεως κεκλημένον λαὸν σημαίνει εἰς τὸ δύνασθαι πάντας καρ-
ποφορεῖν τῷ θεῷ. ἡ μὲν γὰρ πνευματικὴ ἄμπελος ἦν ὁ σωτήρ, κλήματα δὲ καὶ 151^α στελέχη
εἰσὶν αὐτοῦ οἱ ἄγιοι οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες· βότρες δὲ αὐτοῦ οἱ μάρτυρες· τὰ δὲ ξύλα τῆ
ἀμπέλου συνεζευγμένα δηλοῖ [39] τὸ πάθος· οἱ δὲ τρυγηταὶ οἱ ἄγγελοι· οἱ κόφηνοι δέ, ἐν οἷς
συνάγονται οἱ τῆς ἀμπέλου καρποί, εἰσὶν οἱ ἀπόστολοι· ληνὸς δὲ ἡ ἐκκλησία· οἶνος δὲ ἡ
10 τοῦ ἀγίου πνεύματος δύναμις. τὸ οὖν εἰπεῖν « στέλεχος ἀνειμένον » τὸ ἐλευθερούμενον ἐκ
τῶν τοῦ θανάτου δεσμῶν· ὡς καὶ Ἡσαΐας λέγει· « ἐλεύσεσθε καὶ σκιρτήσετε ὡς μοσχάρια

1 ὁ TU : ὁ. — προσήμερος nos : πρὸς μέρος (242). — 2 δεῖ TU : δεῖ. — 4 ἀνειμένον ἐπιδιδούς
TU : ἀνημένου σοι διδούς. — τῷ TU : τὸ. — κάλλος TU : καλός. — 6 κλήματα TU : κλήματι. — 7-8 τῆ
ἀμπέλου TU : τῆς ἀμπέλου. — 11 ἐλεύσεσθε TU : -σεσθαι.

კავთა თანა-აგ სიკუდილი : უკუეთუ ეგე ეგრე არს. არა თუ ამათ ეამთასა ამას
სიკუდილსა იტყვს ოჯვალთ. არამედ განმზადებულთა მათ თვს:.

NEPHTALI

ნეფთალემ აღმოცენებულ და აღორძინებულ. ძირ დაბმულ განშუენებულ :
5 აღმოცენებულ მწუერვალ. რომელნი განთავისუფლებულ ხარწმუნოვებითა ერნი
იწოდნეს მოგუასწავებს მათ თვს. რემლითა ყოველნი შემძლებელ ვიქმნებით
ხადმრთოთ კერძო : და სულიერ ვენაგს იტყვს ქრისტესა. რტო და მწუერვალ
არიან წმიდანი. რომელთა ჰრწამს იგი. და ტევან მოწამენი. და ძელ დასუბულ
ვანსა თანა მოგუასწავებს ვნებთა მათ. და მსთულებელთა ანგელოზთასა იტყვს.
10 და გოდორ რომელსა შთასთულებენ ნაყოფსა ვენაგისასა მოციქულნი არიან.
ხანწხელ ეკლესიამ. და ღვინო სულისა წმიდისა იგი ძალი : და რომელ იგი
თქუა. T 310 a ვითარმედ აღმოცენებულ მწუერვალ. განთავისუფლებულ სიკუ-
დილისა ხაკრველთა გან. ვითარცა ესაია იტყვს. განვიდენ და სტვლობ J 185^r

4 ნეფთალემ : add. o in margine J. — აღორძინებულ : add. და T. — 6 იწოდნეს :
ვიდოდეს J. — 8 დასუბულ : დასუბელ J. — 9 ანგელოზთასა : ანგელოზთა თვს J. —
11 წმიდისა იგი : იგი წმიდისა J. — 13-100, 1 სტვლობდენ nos : ტვლობდენ TJ.

1 ამათ ეამთასა : om. AG. — 4 ნეფთალემ... განშუენებულ : *ნეფთალიმ სτέλεχος ἀνειμένον ἐπιδιδούς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος.*
ჩეხალ ლ ანწხელსა კარძითი ყეჩე ნეფთალიმ სτέλεχος ἀνειμένον ἐπιδιδούς ἐν τῷ γεννήματι κάλλος.

il faut mourir; si bien que ce n'est pas de cette mort-ci que parlait le Seigneur, mais de la mort à venir.

NEPHTALI

« Nephtali (est) un pampre en son jet délivré (243), donnant par surcroît, en ses provins, beauté ¹! ». « Pampre en son jet délivré » signifie un peuple appelé, en vue de lui donner, par la foi, la liberté; pour que tous aient puissance de porter du fruit pour Dieu (244). Car, d'une part, la Vigne spirituelle, c'était le Sauveur; les sarments et les pampres, d'autre part, sont ses saints, ceux qui croient en Lui; et les grappes, ses martyrs; et les arbres qu'on marie à la vigne, montrent la Passion (245); et les vendangeurs (sont) les Anges; et les corbeilles, dans lesquelles sont rassemblés les fruits de la vigne, sont les Apôtres; et le pressoir, l'Église; et le vin, la force du Saint Esprit. Dire donc du « pampre » qu'il est « en son jet délivré ² », (c'est le dire) libéré des liens de la mort. Comme aussi bien dit 'Malachie' (246) : « Vous sortirez et bondirez (247), comme des

1. Gen. 49.21. — 2. Gen. 49.21.

մարդկան պարտ է մեռանել : Ապա եթե այդպէս է, ոչ եթե վասն այսր մահու ասէ տէր, այլ վասն հանդերձելոցն :

NEPHTALI

Նեփթաղիմ շառաւեղ ելեալ, եւ ամեցեալ յարմտիս զգեղ : Շառաւեղ ելեալ որ յազատութեան հաւատովք ժողովուրդ կոչեցաւ նշանակէ, յորում ամենեքեան կարեմք 5 պտղաբերել աստուծոյ : Եւ հոգեկան այգին էր փրկիչն. ոստք եւ շառաւեղք են նորա սուրբք, որ ի նա հաւատան. ողկոյցք են վկայք. եւ փայտ ընդ այգւոյն կապեալ՝ նշանակէ զչարչարանսն. եւ կթաղք՝ հրշտակք. որթք՝ յորս ժողովեն զայգւոյն պտուղ, առաքեալքն են. հնձան՝ եկեղեցի. զինի՝ սրբոյ հոգւոյն զաւրութիւն : Եւ զև ասացն՝ եթե շառաւեղ ելեալ, ազատ 334 եալ ի մահու կապանացն, որպէս եւ Յսաի ասէ. 10

1 այսր : u inter lineas. — 2 հանդերձելոցն : τοῦ μέλλοντος. — 6 և 1° : γάρ. — 7 են nos : և. — 9 և : οὖν.

— 5-6 ռժմցլն... տչ : որ յազատութեան հաւատովք ժողովուրդ կոչեցաւ նշանակէ AG. — 6 յօթնեմտ : add. պտղաբերել AG. — 7 Եւ յարմտեղ յարմտ : աստուծոյ AG. — 8 օրոյն : add. նորա AG. — 9 Եւ յարմտ : ողկոյցք [են nos և V] βότρυς δὲ αὐτοῦ. — 8-9 Եւ յարմտ... տան : ընդ այգւոյն կապեալ AG. — 9 Եւ յարմտ : անցեալն աստուծոյ : կթաղք հրշտակք AG. — 10 Եւ յարմտ : որթք AG. — Եւ յարմտ : ժողովեն յարմտ : սոստի. — 11 Եւ 1° : om. A δὲ G. — 13-100, 1 Եւ յարմտ Եւ յարմտ : Եւ յարմտ յարմտ : ἐλεύσεσθε καὶ σιχαθήσεσθε.

ἐκ δεσμῶν ἀνειμένα ». τὸ δὲ « ἐπιδιδούς ἐν τῷ γεννήματι αὐτοῦ κάλλος », ὅτι ἐν τῇ ἀναγεννήσει < δια > τοῦ ὕδατος κτῶνται τὴν χάριν καὶ καλλονὴν τοῦ λόγου, ὅς ἦν ὠραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων.

JOSEPH

5 XXVI. « Υἱὸς ἠβξῆμένος μου Ἰωσήφ, < υἱὸς εὐλογημένος μοι > ζηλωτός, υἱὸς μου νεώ-
τατος, πρὸς με ἀνάστρεψον. εἰς ὃν δια 151^β βουλευόμενοι ἐλοιθόρουσιν καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι
τοξευμάτων, καὶ συνετρίβη μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν, καὶ ἐξέλθθησαν νεῦρα βραχιόνων
χειρῶν αὐτῶν, διὰ χεῖρα δυνάστου Ἰακώβ. ἐκείθην ὁ κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ θεοῦ πατρός
σου, καὶ ἐβόηθησέν σοι ὁ θεὸς ὁ ἐμὸς καὶ ἠβλόγησέν σε, εὐλογίαν οὐρανοῦ ἄνωθεν καὶ εὐλο-
10 γίαν γῆς ἐχοῦσης πάντα ἔνεκεν εὐλογίας < μαστῶν, καὶ μήτρας εὐλογίας > πατρός σου

1 δεσμῶν *TU* : -μόν. — τῷ *TU* : τό. — 2 < δια > *nos* : (249). — κάλλει *TU* : κάλη. — 5 < υἱὸς...
μοι > *nos* (250). — 7 κράτους *nos* : κράτος (252). — ἐξέλθθησαν *TU* : ἐξεχθθησαν. — 8 χειρῶν
nos : χειρός (253). — δυνάστου *TU* : δυνατοῦ. — 9 οὐρανοῦ *TU* : ἀνθρώπου. — 10 εὐλογίας *TU* : -γίαν.
— < μαστῶν... εὐλογίας > *TU* (255).

დენ ვითარება გბონი განტევებულნი საბღისა გან. აღღრმნდენ. მიწ დაბმით
განშუენებულნი. რამეთუ ზეგარდამღ შობითა მით წყლითა მღიბღვებენ შუენ-
ნიერებდასა სიტყვასა. რამელ არს უშუენიერეს უფროდს ყოველთა მეთა კაც-
თასა:.

5

JOSEPH

შვილი ჩემი აღღრმინებულ იღებ. შვილღ ჩემღ კურთხეულღ სამურველი.
ეგე შვილი ჩემი ახალ-ნერგი. ჩემდა მღიქვე : რამელნი ზრასვიდეს და შური
ემარნა მის თვს კაცთა მშჯღღასანთა. და შეიმუხრნეს ძალით-ურთ მშჯღღნი
მათნი და დაცხნდეს ძარღღნი მკლავთა მათთანნი გელითა ძლიენისა მის იაკვ-
10 ბისითა : ამით განძლიერდა ისრაელი ღმრთისა მიერ მამისა შენისადასა. და
შეგეწია შენ ღმერთი იგი ჩემი. და გაკურთხა შენ კურთხევითა ზეცისადათა და
კურთხევითა ქუეყანასა ზედა. რამელსა ებყრა ყოველი. კურთხევათა თვს
ძუძუთა დედისა შენისათა და საშღღსა თვს მამისა T 310 b და დედისა შენისა

3 უფროდს : უფროღ T. — 6 შვილი : add. ია in margine J. — 8 მის : შენ T. — 9
დაცხნდეს : დაჰცხნდეს J. — 11 კურთხევითა : კურთხევად J. — 12 ყოველი *nos* :
ქუეყანად TJ.

1 საბღისა გან : *ქ* *კაკანაყ* AG. — 1-2 მიწ დაბმით განშუენებულნი : *კარბთი ყყელ*
ἐν τῷ γεννήματι αὐτοῦ κάλλος. — 2 ზეგარდამღ : *ქერათინ* AG. — მღიბღვებენ : *ათანან ვენორსა*
h AG. — 3 არს უშუენიერეს : *ჴრ ქაყქორღ ვენენქორქანდჴ* AG. — 7 ახალ-ნერგი : *მათოღ*
νεώτατος. — რამელნი : *კორ* AG. — 7-8 ზრასვიდეს და შური ემარნა : *სორჯორღ არარხალ*

taurillons délivrés de (leurs) liens¹ ». Quant à : « Donnant par surcroît (248), en ses provins, beauté² », c'est parce que, dans la régénération [par¹] l'eau (249), ils acquièrent la grâce et la beauté du Verbe qui, « en sa fleur, surpassait en beauté les fils des hommes³ ».

JOSEPH

« Joseph! mon fils devenu grand! < mon fils béni > (250) que l'on jalouse! mon fils (de mes fils) le plus jeune! Retourne à moi! Contre lui, complotant, l'insultaient (251) et s'acharnaient contre lui, des commandants de troupes d'archers. Et avec force souveraine (252) furent brisés leurs arcs, et paralysés les muscles de leurs bras, de leur[s] main[s] (253), par la main du Puissant de Jacob. C'est de là que vient Celui qui fortifie Israël : d'auprès du Dieu de ton père (254). Et est venu à ton secours le Dieu qui est mon Dieu, et il t'a donné sa bénédiction : bénédiction du Ciel, en haut, et bénédiction de la terre qui contient tout. En vertu de la bénédiction des mamelles et de la bénédiction du

1. Malach. 4.2. — 2. Gen. 49.21. — 3. Ps. 44.3.

եցէ, խաչտասցէ իբրեւ զորթս արձակեալս ի կապանաց : Աճեսցեն յարժտիս զգեղ , զի ի վերստին ճննդեանն ջրով ստանան զչնորհս եւ զգեղեցկութիւն բանին, որ էր վայելուչ գեղեցկութեամբ քան զամենայն որդիս մարդկան :

JOSEPH

Որդեակ իմ աճեսցեալ՝ Յովսէփ, որդեակ իմ աւրհնեալ, նախանձելի որդեակ իմ 5
մատաղ, չիս դարձիր : Յոր խորհուրդ արարեալ՝ հայհոյելին եւ յիսս պահելին նմա
տեարբք աղեղնաւորաց, եւ փշրեցան զաւրութեամբ աղեղունք նոցա, եւ լուծան ջիւք
բազկաց նոցա ձեռամբ զաւրաւորին Յակոբայ. յայնմանէ զաւրացաւ Իսրայէլ յաս-
տուծոյ հաւր քո, եւ աւգնեաց քեզ աստուածն իմ, եւ աւրհնեաց զքեզ աւրհնութիւն
երկնից ի վերուստ եւ աւրհնութիւն երկրի, որ ունէր զամենայն. վասն աւրհնութեան 10
ստեանց եւ զարգանդ աւրհնութեան հաւր քո եւ մաւր քո, զաւրացար աւրհնութեամբ

1 եցէ խաչտասցէ : ἐλευσθεσθε και σικιτησете. — աճեսցեն : ἐπιιδους. — 2 ջրով : τοῦ ὕδατος (249). — 5 որդեակ իմ աւրհնեալ : om. M (250). — 7 զաւրութեամբ : μετὰ κρατους nos μετὰ κρατος M (252). — 8 բազկաց : add. χειρων nos χειρος M (253). — զաւրացաւ : ὁ κατισχυσας (254). — 11 ստեանց... աւրհնութեան : om. M. — 11-103, 1 աւրհնութեամբ... և : om. M (256).

հայհոյելին և յիսս պահելին AG. — 11 յցցոճաճոճ : add. ի վերուստ AG. — 12 յցցցանճճ յցցոճ : երկրի AG. — յցցոճոճ յցցոճ : աւրհնութեան AG. — 13 ճցցոճոճ յցցոճոճ : om. AM. — Նճճոճոճ օչն : զարգանդ A om. M (257).

καὶ μητρός σου ὑπερίσχυσας < ἐπ' εὐλογίαις ὀρέων μονίμων καὶ > ἐπ' ἐπιθυμίαις θινῶν < ἀενάων >. ἔσονται ἐπὶ κεφαλὴν Ἰωσήφ καὶ ἐπὶ κορυφήν, ὧν < ἡγήσατο ἀδελφῶν >. »

Τὸν μὲν Ἰωσήφ παρὰ πάντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ πλουσίως ἠὺλόγησεν, ἅτε δὴ ἑνορῶν τὰ δι' αὐτοῦ προεικονιζόμενα < γενησόμενα > εἰς Χριστὸν μυστήρια· ὅθεν ὁ προφήτης 5 εὐλογῶν οὐ τὸν Ἰωσήφ, ἀλλ' οὗ τὸν τύπον ἔφερεν ὁ Ἰωσήφ. 152^a φησὶν γὰρ πρὸς αὐτόν·

« Υἱὸς ἠὺξημένος μοι Ἰωσήφ », ὅτι διὰ τοῦ κυρίου καὶ τελείου ὀνόματος ἠὺξήθη ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ἐπληθύνθη ἡ Χριστοῦ χάρις.

« Υἱὸς εὐλογημένος μοι ζηλωτὸς », ἐπειδὴ γὰρ εὐλογημένος ἦν παρὰ τῷ θεῷ, παριῶν εἰς τὰ ἴδια [40] οὐκ ἐγνώσθη, ἀλλ' ἐζήλωθη καὶ ἐμισήθη. καὶ γὰρ ἡ γραφὴ λέγει· « ἰδόντες δὲ 10 οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸν ὁ πατήρ φιλεῖ, ἐζήλωσαν αὐτὸν καὶ μᾶλλον προσέθεντο τοῦ μισεῖν αὐτόν ». διὰ τοῦτο Ἰακώβ λέγει· « υἱὸς μου ζηλωτὸς, υἱὸς μου νεώτατος ». καὶ γὰρ ἡ γραφὴ λέγει· « ἡγάπα δὲ αὐτὸν Ἰακώβ, ὅτι υἱὸς γήρους ἦν αὐτῷ ». γηράσκοντι γὰρ ἤδη

1 < ἐπ' εὐλογίαις nos ὑπὲρ εὐλογίας ὀρέων μονίμων καὶ TU > (256). — ἐπιθυμίαις nos : εὐλογίαις (257. 296). — θινῶν TU : ἔθινῶν. — 2 < ἀενάων > TU. — ἔσονται TU : πεσοῦνται. — ὧν TU : ὧν. — < ἡγήσατο ἀδελφῶν > TU. — 3 δὴ ἑνορῶν nos : δι' ἑνορῶν (258. 259). — 4 < γενησόμενα > nos (259). — 5 οὐ TU : ὅν. — 8 παριῶν TU : παρ' ἑ. — 12 γήρους : γήρας TU. — αὐτῷ TU : αὐτό.

განძლიერდი უფროვს მათათა საუკუნეთა და საწადელ უფროვს ბოროტთა საუკუნეთა. დაადგერინ თავსა იოხებდისსა და თხემსა ზედა. რომლითა უძღვდა ძმათა თჳსთა:.

და იოხებ უფროვს ძმათასა აკუთნხა. რამეთუ მის მიერ გამოხატულ და 5 ხილულ რომელ ქრისტეს მიმართ ზნახვანი აღსრულებულ იყვნეს. რომლისა თჳსცა წინამსწარმეტყუელი იგი კურთხევითა არა იოხების ზედა. არამედ რომლისა იგი სახესა ახუნებდა. რამეთუ ჰრქუა მან.

შვილ აღვრძინებულ ჩემდა იოხებ. რამეთუ ავფლისა მიერ და განსრულებულითა სულითა აღვრძინებულ ქუეყანასა ზედა განმწავლდეს მადლნი იგი 10 ქრისტესნი:.

შვილი ჩემი კურთხეული და საშურველი. რამეთუ კურთხეულ იყო ღმრთისა მიერ : მოვიდა თჳსთა ამათ. და მათ არა იგნეს იგი. არამედ აღიშურეს და მიიძღლეს. რამეთუ იტყვს წერილი იგი. ვითარმედ იხილეს იგი ძმათა თჳსთა საყუარელად მამისა თჳსისა. შემურდა მისი და მიიძღლეს : ამის თჳს 15 იაკობ იტყვს. შვილი ჩემი საშურველი. შვილი ჩემი ჭაბუკი : და მეტმე იტყვს. ვითარმედ უყუარდა იგი იაკობს. რამეთუ შვილი T 311 a მოხუცებულეობასა

4 ძმათასა : ძმათა T. — 6 იგი : om. T. — არა : om. J. — 8 და : om. T. — 8-9 განსრულებულითა : -ლებულითა J. — 11 კურთხეული : კურთხეული J.

1 უფროვს... საუკუნეთა : *აიღწილქხანქ ქერანე კაყნიე ლ ყანლიქხანქქ ყილე ძეანქენაორეყ ჯანაყაყარქიყ A* ἐπ' εὐλογίαις θινῶν M (257). — 2 დაადგერინ : *ლქიქი ἔσονται.* — რომლითა უძღვდა : *ორე აიღწიორქეყ A ὧν M.* — 4 უფროვს : *add. Პამწნაყნ AG.* — ძმათასა : *add. მწდაყქს* πλουσίως. — 4-5 და ხილულ : *სხანსქრ A დიხორῶν M.* — 5 აღსრულებულ : *ქრხიყ A om. G.* — 7 ახუნებდა : *ქერქრ შიქსქი AG.* — 8 ჩემდა : *ქძ მოი* (260). — 9

sein de ton père et de ta mère (255), tu l'as emporté sur (256) les bénédictions des monts qui demeurent, et sur les désirs des collines éternelles (257). Elles seront (la bénédiction des mamelles et la bénédiction du sein) sur la tête de Joseph et sur le haut du crâne des frères qu'il commanda¹ ».

De vrai, Joseph, plus que tous ses frères, richement (Jacob) l'a béni, parce que « précisément » en lui il voyait (258), préfigurés par lui, les mystères < qui devaient se réaliser > dans le Christ (259); d'où suit que le prophète est là bénissant, non pas Joseph, mais Celui dont Joseph portait le type. Car il lui dit :

« Joseph est pour moi (260) un fils devenu grand² », parce que, par la vertu du nom seigneurial (261) et parfait, a grandi dans le monde et abondé la grâce du Christ.

« Fils que j'ai béni (262), que l'on jalouse!³ ». Car, alors qu'il avait été béni auprès de Dieu (263), à son avènement, chez lui, il ne fut point reconnu (264), mais jaloué et haï. Et, en effet, l'Écriture dit : « Or ses frères ayant vu que le père l'aimait, furent jaloux de lui, et, plus encore, continuèrent à le haïr⁴ (265) ». C'est pour cela que Jacob dit : « Mon fils que l'on jalouse! Mon fils, (de mes fils) le plus jeune⁵ ». Et, en effet, l'Écriture dit : « Or Jacob l'aimait parce qu'il

1. Gen. 49.22-26. — 2. Gen. 49.22. — 3. Gen. 49.22. — 4. Gen. 37.4. — 5. Gen. 49.22.

լերանց կայնոց եւ ցանկութեամբք բլրոց մշտնջենաւորաց հանապազարդիւոց. եղիցի ի <վերայ> գլխոյն Յովսէփայ եւ ի գագաթանն որոց առաջնորդեաց եղբարց :

Եւ զՅովսէփի քան զամենայն եղբարս նորա մեծապէս աւրհնեաց, քանզի նովա տեսանէր կերպարանեալ, որ ի Քրիստոս խորհուրդքն լինելոց եին : Վասն որոյ եւ մարգարէն աւրհնելով ոչ զՅովսէփի, այլ զորոյ զպատկերն բերէր Յովսէփի, զի ասէ ցնա. ⁵

Որդի աճեցուն իմ՝ Յովսէփի, վասն զի տերամբ եւ կատարեալ անուամբ աճեցան յաշխարհի եւ բազմացան Քրիստոսի շնորհք :

Որդի իմ աւրհնեալ, նախանձելի, վասն զի աւրհնեալ յաստուծոյ՝ եկեալ առ իւրսն, ոչ ծանուցաւ ի նոցանէ, այլ նախանձելի եղև, եւ ատեցաւ, քանզի ասէ զիր՝ եթե տեսեալ եղբարցն զնա սիրելի հաւրն՝ նախանձեցան ընդ նմա, մանաւանդ յաւելին ¹⁰ ատեւ զնա : Վասն այս 335 որիկ Յակոբ ասէր. որդի իմ նախանձելի, որդի իմ մատաղ : Եւ զիր ասէ՝ թե սիրէր զնա Յակոբ, զի որդի ձերութեան էր նորա : Արդ

1 ցանկութեամբք : ἐπιθυμίας nos εὐλογίας M (257). — մշտնջենաւորաց հանապազարդիւոց : om. M (257). — 2 գագաթանն : ագ inter lineas. — առաջնորդեաց եղբարց : om. M. — 4 տեսանէր : ἐνορών nos δι' ἐνορών M (258). — լինելոց եին : om. M (259). — 5 զպատկերն : ն inter lineas. — 8 յաստուծոյ : ἦν παρὰ τῶ θεῷ (263). — 9 ի նոցանէ : om. G. — 10 զնա : inter lineas. — նախանձեցան : ն ult. inter lineas. — նմա : add. καί. — 11 այսորիկ : ս inter lineas. — 12 և : add. γάρ. — արդ : γάρ ἤδη.

եջլոտա : անուամբ AG (261). — 11 Կա : om. AG. — օցա : om. A. — 14 Կա մօսօքլեց : [καί G] մանաւանդ յաւելին ատեւ զնա AG. — 15 Եղեմբ : զիր AG. — 16-104, 1 մօքքեքքեքլեցման... օցա : ձերութեան էր նորա AG.

τῷ κόσμῳ καὶ παντελῶς ἀπολωλότι ἐπιφανεῖς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ καὶ ἐκ παρθένου γεννηθεὶς υἱὸς γήρους ἀπεδείχθη τῷ πατρὶ πρὸ τῶν αἰώνων ἀεὶ συνὼν τῷ θεῷ. 152³ διὰ τοῦτο πρὸς αὐτὸν λέγει: « πρὸς με ἀνάστρεψον », ἐκ γῆς εἰς οὐρανούς προσκαλούμενος τὸν αὐτοῦ παῖδα.

« Εἰς ὃν διαβουλευόμενοι ἐλοιδόρουν καὶ ἐνεῖχον αὐτῷ κύριοι τοξευμάτων ». τίνες δὲ ἦσαν οἱ βουλευόμενοι κακὰ περὶ αὐτοῦ καὶ λοιδοροῦντες αὐτόν, ἀλλ' ἦ ὁ ἄνομος καὶ ἀπειθὴς λαός, οἱ πολλὰ κακὰ διαβλασφημοῦντες εἰς αὐτόν ἔλεγον; « κύριοι δὲ τοξευμάτων », ὅτι εὐბολοὶ ἦσαν εἰς τὸ κακὸν ποιεῖν καὶ φονεῦν πάντας < τοὺς δικαίους >.

« Καὶ συνετρίβη μετὰ κράτους τὰ τόξα αὐτῶν ». οἱ γὰρ κατ' αὐτοῦ κακὰ ἐβουλεύσαντο καὶ κατελάλησαν ὡς τόξα ἐπ' αὐτόν ἀκοντίζοντες, ὕστερον αὐτοὶ κατησχύνθησαν, μαθόντες 10 αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἐγγεγεμένον. ὡς καὶ Ἑσαΐας λέγει: « ματαῖα ἡ βουλή τοῦ πνεύματος μῶν ».

2 γήρους : γήρωσ TU. — 3 αὐτοῦ TU : αὐτόν. — 4 αὐτῷ TU : αὐτόν. — 5 λοιδοροῦντες TU : λυδωρόντα. — 7 εὐβολοὶ nos : εὐκοποὶ (268). — < τοὺς δικαίους > nos (269). — 8 κράτους nos : κράτος (270). — οἱ nos : ὡς (271). — 9 ὕστερον nos : ὑπὲρ ὧν (273). — 10 πνεύματος nos : πατρός (274).

ესუა იგი : აწ დაბერებულსა ამას სოფელსა და ყოვლად წყმედულსა გამოუჩნდა ძმ იგი დმრთისაჲ. და ქალწულისა გან იშვა. ძმ მღებუებულ გამოჩნდა მამისა მიერ. J 185' რომელი იგი წინადაწარ საუკუნეთა მამისა თანა იყო : ამის თვს ეტყვს. ჩემდა მოიქცე. შვილოჲ. ვითარცა ქუეყანიო ზეგად წოდებით შვილისა მის თვისიხა:.

რემლისა თვს ზრახვა ყვეს და ემურებოდეს კაცნი მშვლდოხანნი : ვინ იყვნეს რემელნი იგი ზრახვასა უკეთურებისასა ზრახვიდეს და აყუედრებდეს მას. არამედ ერმან მან უშჯულმან და ურჩმან. რემელნი იგი დიდად და ჯერკუალად აყუედრებდეს მას : კაცნი მშვლდოხანნი. რამეთუ ადვილად უჩნდა ბოლო- 10 ტის ყოფად და მოკუდინებად ყოველთა მათ მართალთა მიმართ:.

და შეიმუხსრნეს ძლიერებითა მშვლდნი მათნი. რამეთუ რავდენვე ძვრსა იტყოდეს მის თვს ვითარცა მშვლდისა მის ზედა აღებითა. შემდგომად მათვე ჰრცხუნენა. რაეამს აგრძნეს მისი ვითარმედ მკუდრეთით აღდგა. ვითარცა ესაია იტყვს. ცუდნი ზრახვანი სულთა თქუნთა თვს:.

1 იგი : om. J. — 2 ძმ bis : ძე J. — 4 შვილოჲ : შვილო J. — 5 თვისიხა : თვისიხასა J. — 9 ადვილად : ადვილ T. — 11 ძლიერებითა : ძლიერებით J. — ძვრსა : ძვრს J. — 12 მშვლდისა : მშვლდითა J.

1 გამოუჩნდა : **ერხელ** AG. — 2 იშვა : **შნელ** AG. — 2-3 ძმ... მიერ : **ორიქ ძერიქხან** **ერხელსა ჯარ** AG. — 3 საუკუნეთა : add. **ჯანაყაღ** AG. — 4 შვილოჲ : om. AG. — 6 ყვეს : add. **ჯაჯიქხან** **ლ** AG. — 7 ზრახვასა... მას : **ქორჯორღ** **ქორჯყან ქანს** **ნორა** βουλευόμενοι κακὰ περὶ αὐτοῦ καὶ λοιδοροῦντες αὐτόν (267). — 8 უშჯულმან : om. V (267). — 8-9 დიდად და ჯერკუალად : om. A **πολλὰ κακὰ** G. — 9 ადვილად უჩნდა : **ქორქინ** **ქინ** A **εὐκοποὶ** M (268). — 10 მიმართ : om. AG (269). — 11-12 რავდენვე... აღებითა : [**ორ** VG ὡς M] **ქანს** **ნორა**

était pour lui fils de vieillesse¹ ». Au monde en effet déjà vieillissant et entièrement perdu, le Fils de Dieu, s'étant manifesté, et étant né de la Vierge, apparut aux yeux du Père « Fils de vieillesse », lui (le Fils) qui, dès avant les siècles, toujours, est avec Dieu. C'est pour cela que (le Père) lui dit : « Retourne à moi!² », rappelant de la terre aux cieux son propre enfant.

« Contre lui complotant, l'insultaient et s'acharnaient contre lui des commandants de troupes d'archers³ ». Qui donc étaient ceux qui, à propos de lui, complotaient le mal et l'insultaient, sinon le peuple impie et rebelle? Ceux-là qui, dans leurs blasphèmes discordants⁴ (266), disaient mille horreurs contre lui? (267). Puis : « Commandants de troupes d'archers⁵ », parce qu'ils étaient « bons tireurs¹ (268) pour faire le mal et mettre à mort tous < les justes > (269).

« Et avec force souveraine (270) furent brisés leurs arcs⁶ ». Car eux qui (271) avaient, en effet, contre lui comploté le mal, et l'avaient calomnié (272), lançant comme une volée de traits contre lui, eux-mêmes, « dans la suite¹ (273), furent confondus, quand ils eurent appris qu'il était ressuscité des morts. Comme aussi bien dit Isaïe : « Vaine! la volonté de votre «esprit!¹ 7 » (274).

1. Gen. 37.3. — 2. Gen. 49.22. — 3. Gen. 49.23. — 4. Mc 14.56. — 5. Gen. 49.23. — 6. Gen. 49.24. — 7. Is. 33.11.

Ծերացելոյ աշխարհիս եւ ամենեւին կորուսելոյ երեւեալ որդին աստուծոյ եւ ի կուսէ ծնեալ՝ որդի ծերութեան երեւեցաւ հաւր, որ չառաջ քան զչաւիտեանս հանապազ ընդ աստուծոյ էր : Վասն այսորիկ ասէ ցնա. առ իս դարձիր, որպէս զի չերկրէ չերկինս կոչելով զիւր որդին :

Վասն որոյ խորհուրդ արարեալ՝ հաչոյցելին, եւ նախանձելին ընդ նմա արք⁵ աղեղան : Տյք եին որք զխորհուրդն խորհեցան վասն նորա՝ եթե ոչ ժողովուրդն ան- < աւրէն եւ ան > հաւան, որ հաչոյցելին զնա : Տեսարք աղեղնաւորաց, զի զիւրինք եին չար առնել եւ սպանանել զամենայն զարդարսն :

Եւ փշրեցան զաւրութեամբ աղեղունք նոցա, քանզի որք վասն նորա չար խորհեցան < եւ խաւսեցան >, իբրեւ զաղեղունս ի վերայ նորա ձգելով, յետոյ նորա¹⁰ յամաւթ եղեն, զիտացեալ վասն նորա՝ թե ի մեռելոց չարեաւ. որպէս եւ Եսայի ասէ. սնտի խորհուրդք հոգւոյդ ձերոյ :

3 որպէս զի : om. G. — 6 խորհեցան : add. κακά (267). — նորա : add. και λοιδοροῦντες αὐτόν (267). — 7 < աւրէն եւ ան > : (267). — որ հաչոյցելին զնա : οἱ πολλὰ κακά διαβλασφημοῦντες εἰς αὐτόν ἔλεγον (267). — զիւրինք : εἰδολοὶ nos εὐκοποὶ M (268). — 8 զարդարսն [q inter lineas] : om. M (269). — 9 զաւրութեամբ : μετὰ κράτους nos μετὰ κράτος M (270). — որք : οἱ nos ὡς M (271). — 10 < եւ խաւսեցան > : (272). — նորա : inter lineas. — յետոյ : ὕστερον nos ὑπὲρ ὧν M (273). — 11 չարեաւ : ε inter lineas. — 12 հոգւոյդ : πνεύματος nos πατρός M (274).

չար խորհեցան [καὶ κατεδάγησαν G] իբրեւ զաղեղունս ի վերայ նորա ձգելով VG (271.272). — 13 ճճծծճճ : զիտացեալ AG. — 14 Եղլլտտ... տչն : հոգւոյդ ձերոյ A τοῦ πατρὸς ὑμῶν M (274).

Καὶ Ἰακώβ λέγει· « ἐξελύθη νεῦρα 153^a βραχιόνων χειρῶν αὐτῶν διὰ χεῖρα δυνάστου Ἰακώβ ». οἱ γὰρ ἐφ' ἑαυτούς, οὐκ ἐπὶ τὸν θεὸν τὴν ἐλπίδα κεκτημένοι, ἀλλ' ἐν ἰδίᾳ δυνάμει καυχώμενοι ἐξελύθησαν καὶ ἐγενήθησαν εἰς οὐδέν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου πολεμηθέντες καὶ τοῖς ἔθνεσιν εἰς διασπορὰν παραδοθέντες.

5 « Ἐκεῖθεν ὁ κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ θεοῦ πατρός < σου >, καὶ ἐβοήθησέν σοι ὁ θεὸς ὁ ἐμός », τίς ἄρα ἐστὶν ὁ κατισχύσας τὸν Ἰσραὴλ καὶ βοήθησας τῷ ἑαυτοῦ παιδί ἢ μόνος θεός; ὡς καὶ [41] διὰ Ἡσαίου λέγει· « Ἰακώβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχὴ μου ». καὶ πάλιν λέγει· « μὴ φοβοῦ ὅτι κατησχύνθη, μηδὲ ἐντραπίης, ὅτι ὠνειδίσθη » διὰ τοῦτο ἀντὶ τῶν ὕδρευων < ἐπ' αὐτὸν
10 γενομένων > ἀνταποδιδούς αὐτῷ τὰς εὐλογίας φησὶν·

« Εὐλόγησέν σε εὐλογίαν οὐρανοῦ ἄνωθεν 153^b καὶ εὐλογίαν γῆς ἐχούσης < πάντα > ». « πάντα γὰρ ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ » τὰ μὲν ἐπουράνια, ὡς εὐλογίαν οὐρανοῦ, τὰ

1 χειρῶν *nos* : χειρός (275). — δυνάστου *TU* : δυνάτου. — 3 ἐγενήθησαν *nos* : ἐγενή-. — 5 < σου > *nos* (277). — 6 τῷ ἑαυτοῦ παιδί *TU* : τὸ ἑαυτὸ παιδί. — 7 ἢ *Bo* : ὁ. — ὡς : ὅς *Di*. — 9 κατησχύνθη *TU* : κατισχύνη (279). — 9-10 < ἐπ' αὐτὸν γενομένων > *nos* (280). — 10 αὐτῷ *nos* : αὐτῶν (280). — 11 οὐρανοῦ *TU* : ἀνθρώπων. — < πάντα > *TU* (281). — 12 ὑπέταξεν *nos* : -έταξαν (282).

T 311 b და იაკობ იტყვს. დაგხნდეს ძარღუნი მკლავთა მათთანი გელითა ძლიერისა მის იაკობისითა. რღმელთა იგი არცა თავთა თვსთა და არცა ხახვება ღმრთისა მიმართ რაჲ აქუნდა. და ძალითა თვსითა იქადოდეს. და იქმნნეს ვითარცა არა ყოფილნი სიტყვთა მით მის-ძიერითა დათრგუნვილ და ნათესავთა 5 შორის განბნეულ:.

მის ძიერ რღმელი იგი განძლიერდა ისრაელი ღმრთისა ძიერ მამისა შენისა. და შეგეწია შენ ღმერთი იგი ჩემი : ვინ არს რღმელმან იგი განძლიერა ისრა-
ელი და შეგეწია ყრმასა მას თვსსა. არაჲ თუ მხლელა ღმერთი არს. ვითარცა 10 ული ჩემი. შეიწყნარა იგი სულმან ჩემმან : და მერმე იტყვს. ნუ გემინინ. განძლიერდი. და ნუცა გრცხუნინ. რამეთუ იგინე : ამის თვს გინებისა და ყუედრებისა. რღმელ მის ზედა ითქუა. მიჭვინა კურთხევად იგი და ჰრქუა.

გაკურთხენ შენ კურთხევითა ზეგარდამო და კურთხევითა ქუეყანისაჲთა. რღმელსა უპყრეს ყოველი. რამეთუ ყოველივე დაამორჩილა ქუემს T 312 a
15 ფერცთა მისთა. ზევით გარდამო იგი. ვითარცა კურთხევად იგი ზეცისაჲ. და ქუე-

1 დაგხნდეს : დაჭგხნდეს J. — 4 არა ყოფილნი : არარანი J. — 7 ჩემი : შენი J. — 8 ღმერთი არს : ღმერთია J. — 9 შენ : om. J. — 11 ნუცა გრცხუნინ (გრცხუნინ J) : ნუმცა გრცხუნის T. — 14 რამეთუ ყოველივე : om. T. — 15 იგი 2° : om. J.

1 ძარღუნი : add. *ძლიჩნ AG*. — 2 არცა 1° : om. AG. — 3 იქადოდეს : add. *იუღან AG*. — 4 მის-ძიერითა დათრგუნვილ : *კაღმარეხეღე AG*. — 6 ღმრთისა... შენისა : *კათოღოკ ჯარეუ* *παρὰ θεοῦ πατρός*. — 7 არს : *ჲრ A*. — 8 არს : om. AG. — 9 ვითარცა ეხაიადითა : *ხაყხაი AG*. — მონაჲ ჩემო... შენ : *ძაოაკ იმ აღჩსაქან ხეჲყ ნოა AG*. — და : om. AG. — 10 ჩემი : add. *ჲრ A*. — 11-12 გინებისა და ყუედრებისა : *ღნი სარსათანსაყნ AG*. —

« Et Jacob dit : « Furent paralysés les muscles de leurs bras, de leur[s] main[s] (275) par la main du Puissant de Jacob¹ ». Car ceux-là qui ont, en eux-mêmes (276), non en Dieu, leur espérance acquise, pour ce que, au rebours, en leur propre force, ils se glorifient, (ceux-là) ont été paralysés et réduits à néant, par le Verbe lui-même attaqués et battus, et aux Gentils, pour vivre (parmi eux) en dispersion, livrés.

« C'est de là que vient Celui qui fortifie Israël : d'auprès du Dieu de < ton > (277) père. Et est venu à ton secours le Dieu qui est mon Dieu² ». Qui donc est celui qui a fortifié Israël et est venu au secours de son propre enfant, sinon Dieu seul? Comme aussi bien, par Isaïe, il (Dieu) dit : « Jacob, mon enfant (278), je le soutiendrai; Israël, mon élu, mon âme en lui s'est complue³ ». Et derechef il dit : « Ne crains pas, pour ce que tu as été confondu (279); ni n'aie de honte, pour ce que tu as été outragé⁴ ». Cela étant, en compensation des violences < dont il a été l'objet >, [lui] donnant en retour les bénédictions, (280), il dit :

« Il t'a donné sa bénédiction : bénédiction du Ciel en haut, et bénédiction de la terre qui contient < tout >⁵ (281) ». Car « Il a tout mis (282) sous ses pieds⁶ ». D'une part, ce qui est au Ciel, répondant à « bénédiction du Ciel »;

1. Gen. 49.24. — 2. Gen. 49.24-25. — 3. Is. 42.1. — 4. Is. 54.4. — 5. Gen. 49.25. — 6. 1 Cor. 15.27; Eph. 1.22.

Եւ Յակոբ ասէ. լուծան ջիղք ձեռին բազկաց նոցա ձեռամբ հզարին Յակովբայ : Որք յինքեանս եւ ոչ յաստուած զչոյսն առնելն, եւ չիւրեանց զաւրութիւն պարծելն՝ լուծան, եւ եղեն իբրեւ զոչինչ, ի բանէն յաղթահարեալք, եւ յազգս ի ցրումն տուեալք :

Անտի է՝ որ զաւրացաւ Իսրայէլ յաստուծոյ հարքո, եւ աւզնեաց քեզ աստուածն իմ : Ի էր՝ որ զաւրացոյցն զԻսրայէլ, եւ աւզնեաց իւրոյ ճանկանն՝ եթե ոչ⁵ միայն աստուած. որպէս եւ Յսայեաւ ասէ. Յակոբ ծառայ իմ, աւզնական եղէց նմա. Իսրայէլ ընտրեալ իմ, զոր ընկալաւ անձն իմ : Եւ զարձեալ ասէ. մի երկնչիր, զաւրասջիր, եւ մի ամաչեսցես, զի նախատեցար : Վասն այսորիկ ընդ նախատանացն, որ ի նա 336 եղեւ, տուեալ զաւրհնութիւնսն՝ ասէ.

Աւրհնեաց զքեզ աւրհնութիւն ի վերուստ յերկնից եւ աւրհնութիւն երկրի, որ¹⁰ ունի զամենայն : Քանզի զամենայն հնազանդեաց ի ներքոյ ոտից նորա, զերկնաւորն՝

1 ձեռին բազկաց : βαρχιόνων [χειρῶν nos χειρός M] (275). — 2 որք : add. γάρ. — Լ 10 : om. G (276). — Լ 20 : ἀλλά (276). — 3 ի 10 : add. αὐτοῦ. — 4 որ զաւրացաւ : ὁ κατισχύσας (277). — քո : om. M (277). — 4-5 աստուածն : ն inter lines. — 5 էր : ἄρα ἐστίν. — 6 ծառայ : παῖς (278). — աւզնական : ն 20 inter lines. — 7 զոր : αὐτόν. — 8 զաւրասջիր [չ corr. ց?] : ἔτ⁶ κατισχύσθης (279). — 9 որ ի նա եղև : om. M (280). — տուեալ : add. αὐτῷ nos αὐτῶν M (280). — 10 յերկնից : j ras.?. — 11 զամենայն : om. M (281). — հնազանդեաց : ὑπέταξεν nos -ξεν M (282).

12 օտայից : եղև A om. G. — մօթցօն : տուեալ ἀναποδιδούς. — 13 թօյնտեցն : աւրհնեաց AG. — Յթթաճաճ : add. յերկնից AG. — 14 յթթոյց : ունի AG. — 15 թճաճաճ : om. AG.

δὲ ἐπίγεια, < ὡς > εὐλογίαν γῆς, < ἵνα > καὶ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων κύριος φανῆ ὁ ὑπ' αὐτῶν ἐξουδενούμενος.

« Ἐνεκεν εὐλογίας μαστῶν καὶ μήτρας, εὐλογίας πατρὸς σου καὶ μητρὸς σου ». « εὐλογίας μαστῶν » ἦτοι τῶν δύο διαθηκῶν, ἐξ ὧν προεκκηρύσσετο ὁ λόγος ἐν κόσμῳ 5 φανησόμενος, δι' ὧν μαστῶν καὶ ἡμᾶς γαλουχεῖ καὶ ἀνατρέφει τέκνα θεῶν προσάγων· ἡ τοὺς τῆς Μαρίας μαστούς, οὓς ἐθήλασεν, σημαίνει, οἵτινες ἦσαν εὐλογημένοι, πρὸς οὓς καὶ ἀναβοήσασα γυνὴ ἔφη· « μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε· καὶ μαστοί, οὓς ἐθήλασας ».

XXVII. Κς. Τῷ δὲ ἐπενεγεῖν αὐτὸν καὶ εἰπεῖν « καὶ μήτρας εὐλογίας πατρὸς σου 10 καὶ μητρὸς σου » μυστήριον πνευματικὸν 154^α προαναφανεῖ ὁ προφήτης. ἡδύνατο γὰρ εἰρηκέναι « καὶ μήτρας εὐλογίας μητρὸς σου », ἵνα διὰ τοῦ ῥήτοῦ μυστήριον τὴν Μαρίαν, δι' ἧς μήτρας ἐκυοφορήθη ὁ λόγος· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔφη, ἀλλὰ φησιν· « καὶ μήτρας εὐλογίας πατρὸς σου

1 < ὡς > nos (283). — < ἵνα > TU (284). — 3 μαστῶν TU : μαστον. — 4 μαστῶν TU : μαστόν. — 5 δι' ὧν μαστῶν TU : διὸν μαστόν. — ἡ TU : ἡ. — 6 οὓς 2^ο TU : ὧν. — 10 ἡδύνατο We : εἰ δυνάτόν. — 12 οὕτως TU : οὕτως.

ყანიხა იგი. ვითარცა კურთხევამ ქუეყანიხა. რამთა ანგელოზთა და კაცთა ზედა უფლად გამიხდეს. რომელი იგი მათ მიერ შეურაცხ იქმნა:.

და კურთხევათა თვხ ძეძუთა და საშობსა დედისა შენიხათა. კურთხევამ J 186^ა მამისა და დედისა შენიხამ : კურთხევასა მას ძეძუთასა იტყვხ. გინათუ 5 ორთა მათ შჯულთა გან. რომელთა მიერ იქადაგა სიტყუამ იგი. რამთა სოფელსა გამიუხნდეს. რომელთა მათ მიერ ჩუენცა ვითარცა სძითა გვფუფუნებხ და გუზრდის და წარგუადგინებხ ვითარცა შვილთა ღმრთისათა. და გინათუ მარიაძის ძეძუთა მათ მოგუასწავებხ. რომელთა გან განიზარდა. რომელნი იყვნეს კურთხეულ. რომლისა მიმართ იგი დადადებით დედაკაცი იტყოდა. ნეტარ არხ მუ- 10 ცელი რომელმან გიტვრთა შენ და ძეძუნი რომელთა გაწოვეხ შენ:.

და რომელი იგი შემობა და იტყვხ. ვითარმედ საშო კურთხეულ მამისა და დედისა შენიხა. ზრახვასა სულეგრ-ებრსა T 312 ხ წინამხწარ უჩუენებხ წინამ-წარმეტყუელი იგი. რამეთუ შემძლებელ იყო თქუამად. და საშო კურთხეულ დედისა შენიხამ. რამთა მოცხენებითა მით გამდაჩინილხ მარიაძი. რომლისა 15 მუცელსა შინა იზარდა სიტყუამ იგი. ხოლო არა ესე თქუა. არამედ იტყვხ. საშო

2 ზედა : post ანგელოზთა J. — რომელი : რომელ J. — 3 შენიხათა : შენიხამთა J. — 6 გვფუფუნებხ : გუფუფუნებხ J. — 7 გინათუ : add. წმიდისა T. — 9-10 მუცელი : მუცლისა მის J. — 10 ძეძუნი : ძეძუთა მათ J. — 11 რომელი : რომელ J. — 14 მით : om. T.

3 და 1^ო : om. AG. — კურთხევათა : *აღწილქსან* AG. — დედისა შენიხათა : om. AG. — 5 გან : om. AG. — მიერ : add. *კოლად* AG. — 6 გვფუფუნებხ : *აღრცანსქ* AG. — 6-7 გუზრდის : om. V (287). — 7 ვითარცა შვილთა : *ორქსნ ტეხა* (287). — ღმრთისათა : *ააითილი* მეფ. — 8 რომელთა გან განიზარდა : *გორა ზძხაყ* AG. — 9 რომლისა : *ორ* იან. — არხ : om. AG. — 14 მოცხენებითა მით : *ჯაიქსნ* AG. — გამდაჩინილხ : *სჯანსაქსუქ* AG.

d'autre part, ce qui est sur la terre, < répondant à > (283) « bénédiction de la terre », < afin que > (284), et des Anges et des hommes, il apparût Seigneur, celui-là qui par eux (les Juifs) fut tenu pour néant.

« En vertu de la bénédiction des mamelles, et de la bénédiction du sein de ton père et de ta mère ¹ (285) ». « De la bénédiction des mamelles ». Soit des deux Testaments, d'où est sortie la prédication annonçant à l'avance la future apparition du Verbe dans le monde; mamelles grâce auxquelles (286) et Il a pour nous du lait, et Il (nous) nourrit (287), nous présentant à Dieu en qualité d'enfants. Ou bien, ce sont les mamelles de Marie, (mamelles) qu'il téta, qu'il désigne là, (mamelles) qui étaient bénies, auxquelles — et dans une acclamation — une femme disait : « Bienheureux le ventre qui t'a porté! et les mamelles que tu as tétées ² ».

En ajoutant et en disant : « Et de la bénédiction du sein de ton père et de ta mère ³ », le prophète proclame à l'avance un mystère spirituel. Il pouvait, en effet, dire : « Et de la bénédiction du sein de ta mère », afin, par cette expression, d'indiquer Marie, par le sein de laquelle le Verbe fut neuf mois porté. Eh bien! ce n'est pas cela qu'il a dit, mais bien il dit : « Et de la bénédiction du sein de ton père et de ta mère ⁴ » (288). De ces deux choses, en les ayant ainsi jointes ensemble, il n'en a fait qu'une, pour que fût bien compris qu'à cette

1. Gen. 49.25-26. — 2. Lc 11.27. — 3. Gen. 49.25-26. — 4. Gen. 49.25-26.

իրբեւ գաւրհնութիւն երկնից, եւ գերկրաւորն՝ իբրեւ գաւրհնութիւն երկրի, զի հրեշտակաց եւ մարդկան տէր երեւեցի, որ ի նոցանէ արհամարհեցաւ :

Վասն աւրհնութեան ստեանց եւ արգանդի, աւրհնութիւն հաւր քո եւ մաւր քո : Աւրհնութիւն ստեանց ասաց, կամ գերկուց կտակարանացն, որովք յառաջ քարոզեցաւ բանն, զի յաշխարհի երեւեցի, որովք եւ զմեզ իբրեւ կաթամբ արբուցանէ, < և 5 սնուցանէ > եւ յառաջ ածէ որդիս աստուծոյ. եւ կամ զՄարեմայ ստինսն, զորս ծծեաց, նշանակէ, որ եին աւրհնեալ, առ որ աղաղակեալ կնոջն ասաց. երանի որովանին՝ որ կրեացն զքեզ, եւ ստեանցն՝ որ զիեցուցին զքեզ :

Եւ զգարել նորա եւ ասել՝ եթե արգանդ աւրհնութեան հաւր քո եւ մաւր քո, խորհուրդ հոգեւոր յառաջագոյն երեւեցուցանէ մարգարէն, քանզի կարէր ասել. եւ 10 արգանդ աւրհնութեան մաւր քո, զի ճառին նշանակեաց զՄարիամ, որով արգանդիւ յղացաւ բանն : Այլ ոչ յայսպէս ասաց, այլ ասէ. արգանդ աւրհնութեան հաւր քո եւ

1 իբրեւ 2° : om. M (283). — զի : om. M add. καί (284). — 3 աւրհնութիւն : εὐλογία (285). — հաւր : ρ inter lineas. — 4 աւրհնութիւն : εὐλογία (285). — ասաց : om. G. — 5 որովք : δι' ὧν μαστῶν (286). — 5-6 < և սնուցանէ > : (287). — 6 որդիս nos : որդին (287). — 7 սր 2° : add. καί. — 9 եթե : add. καί. — արգանդ : μήτρας (288). — 11 արգանդ : μήτρας. — 12 արգանդ : καί μήτρας.

— 15 թղթեցեալս թոն : արգանդիւ AG. — օնաճճա : յղացաւ AG.

καὶ μητρός σου », τὰ ἀμφοτέρωθεν συνάψας ἐν ἐποίησεν, ἵνα νοηθῆ ἂν τοῦ < καὶ τὸ κατὰ πνεῦμα καὶ τὸ > κατὰ σάρκα· ἦν γὰρ ὁ λόγος ἐκ καρδίας πατρὸς καὶ ἐκ σπλάγχχνων ἀγίων < ὡς > ἐκ μήτρας πατρὸς γενόμενος. ὡς καὶ διὰ τοῦ προφήτου λέγει· « ἐξηρεῦξάτο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν ». ἦν δὲ τὸ κατὰ σάρκα ἐπ' ἐσχάτων ἐκ παρθενικῆς μήτρας κυοφορούμενος, ἵνα καὶ⁵ ἐκ μήτρας μητρὸς πάλιν γενόμενος < φάνη > φανερός. < ὡς > καὶ διὰ < τοῦ προφήτου > λέγει· « οὕτως < λέγει ὁ κύριος > ὁ πλάσας με ἐκ [42] κοιλίας δοῦλον ἑαυτοῦ ». καὶ διὰ Ἱερεμίου· « πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε 154³ προσελθεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά σε ». ἐπεὶ οὖν καὶ κατὰ πνεῦμα ἦν γεγεννημένος ὁ λόγος καὶ κατὰ σάρκα, ἄτε δὴ καὶ θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὢν, εὐλόγως ὁ προφήτης μήτραν πατρὸς καὶ μητρὸς ὠνόμασεν, ὃ εἰ⁰ μὴ οὕτως νοηθῆι, γέλοιόν τισι δόξει. τῇ γὰρ θηλείᾳ μόνῃ φύσει < μήτρα > παρακολουθεῖ.

1 ἐν ἐποίησεν *nos* : ἐνοποίησεν *TU* ἐνεποίησεν *M*. — 1-2 < καὶ τὸ ... καὶ τὸ > *nos* (289). — 2 σπλάγχχνων *nos* : σπαργάνων (290). — < ὡς > *nos* (290). — 3 γενόμενος *TU* : γενόμενου. — 5 < φάνη > *nos* (292). — 5-6 ὡς καὶ διὰ τοῦ προφήτου λέγει· οὕτως λέγει ὁ κύριος *nos* : καὶ διὰ τοῦτο λέγει· οὗτος (293). — 8 ἐπεὶ *TU* : ἐπι. — γεγεννημένος *TU* : γεγεννημένος. — 9 εὐλόγως *TU* : εὐλόγος. — ὃ *TU* : ὡς. — 10 οὕτως *TU* : οὔτως. — δόξει : δόξει *We*. — τῇ γὰρ θηλείᾳ μόνῃ φύσει *TU* : ἡ γὰρ θηλίκα μόνῃ φύσει. — < μήτρα > *TU*.

კუთხეულ მამისა და დედისა შენისაჲ. ორთავე ერთად შეყოფითა ვითარცა ერთი გამოაჩინა. რამთა გულის-გმა-ყონ მის თვხ სულიერადცა და გორციელადცა. რამეთუ იყო იგი სიტყუა მამისა და მუცლისა წმიდისა გან ვითარცა საშობსა გან მამისა შობილ. ვითარცა წინააღმართმეტყუელი იგი იტყვხ. აღმო-
 თქუნ გულმან ჩემმან სიტყუაჲ კეთილი : არხ მსგავსად გორცთაცა ქალწულისა გან შობილ. რამთა საშობსა გან დედისა შობილად გამოჩინდეს. ვითარცა წინააღ-
 მართმეტყუელმან მან თქუა. ესრე იტყვხ ოვთალი რომელმან განმზადა მე საშობ-
 მთვან მონად თვხა. და იერემიას პირითა იტყვხ. ვიდრე ცნობად შენდამდე.
 წინააღმართ მუცელსა შინა გიგან შენ. და ვიდრე გამოხლვადმდე შენდა. საშობსა¹⁰ წინააღმართ შეგიყუარე შენ : რამეთუ სულიერადცა იყო შობილ სიტყუაჲ იგი
 T 313 a და გორციელადცა. დმრთად გამოჩინდა და კაცად ნანდვლვე. მართლად
 წინააღმართმეტყუელმან მან საშობ დედისა და მამისა თქუა : ოვკუეთუ ესრე
 არავინ გულის-გმა-ყონხ. საცინელ რომელთამე უჩინდეს წინააღმართმეტყუელი
 იგი. რამეთუ საშობ დედაკაცისაჲ ხოლო შეჰკავხ თქუამად : ხოლო აქა იტყვხ.

1 შეყოფითა : შეყოფილთა *T*. — 5 მსგავსად : მსგავხ *T*. — 7 მან : om. *J*. — ოვფალობ :
 2^a manu inter lineas *J*. — განმზადა : განმზადა *J*. — 8 თვხა : მისა *J*. — ცნობად
 შენდამდე : ცნობადმდე *J*. — 11 გორციელადცა : გორცთაცა *T*. — მართლად : სამარ-
 თლად *J*. — 14 საშობ დედაკაცისაჲ : საშობ დედაკაცისა *J*.

1-2 ორთავე... გამოაჩინა : *გერკოსხან კარხაღ ძი არარ* *AG*. — 2-3 გულის-გმა-ყონ...
 გორციელადცა : *ქმასყი სორა ლ რათ ზოციო ლ რათ მარმნიო* *A* ნოიჲ ἂნ თῶს κατὰ σάρκα *M* (289).
 — 3 მამისა : *ქ ართხ ზარ* *AG*. — 4 წინააღმართმეტყუელი იგი : *მარყარქილ* *AG*. — 4-5
 აღმოთქუნ : *რქსხყე* ἔξηრენჯათო. — 5 არხ : *ლ* ἦნ ძე. — 5-6 ქალწულისა გან : *ქხთო კარყანქი
 კოსი* *AG*. — 6 რამთა : *add. ლ* *AG*. — 6-7 წინააღმართმეტყუელმან მან : *მარყარქილ* *A*

personne appartient < et ce qui est selon l'esprit et ce qui est > selon la chair (289). Car le Verbe tirait son origine d'un cœur de père et de saintes [entrailles], né < qu'il était > (290) d'un sein de père (291). Comme aussi bien, par le prophète, il (le Père) dit : « Mon cœur a proféré un Verbe bon ¹ ». D'autre part, selon la chair, aux derniers temps, il tirait son origine d'un sein virginal après y avoir été porté neuf mois, afin, qu'après être né une seconde fois, d'un sein de mère aussi, il [apparût] visible (292). < Comme aussi bien, par le prophète, (lui-même) dit : « Ainsi dit le Seigneur > (293) qui m'a formé dès le ventre (de ma mère) pour être son serviteur ² ». Et, par Jérémie, (le Père) dit : « Avant de te former au ventre (de ta mère), je te connais; et avant que tu fusses sorti de son sein, je t'ai sanctifié ³ ». Puis donc que le Verbe était engendré et selon l'esprit et selon la chair, comme étant de fait et Dieu et homme, c'est avec raison que le prophète (Jacob) a employé le nom de « sein » pour un père et pour une mère; ce qui (294), s'il n'était ainsi compris, pourrait paraître à quelques-uns

1. Ps. 44.2. — 2. Is. 49.5. — 3. Jér. 1.5.

մարք քո, գերկուսեան յարեալ՝ մի արար, զի իմասցի նորա եւ ըստ հոգւոյ եւ ըստ մարմնոյ, քանզի էր բանն ի սրտէ հաւր եւ յաղեացն սրբոց, որպէս եւ յարգանդէ հաւր ծնեալ. որպէս մարգարէիւն ասէ. բղիսեցէ սիրտ իմ բան բարի : Եւ ըստ մարմնոյ յետոյ յարգանդի կուսի յղացեալ, զի եւ յարգանդէ մարք դարձեալ ծնեալ երեւեցի : Որպէս եւ մարգարէիւն ասէ. այսպէս ասէ տէր, որ ստեղծ զիս յորովայնէ ծառայ ⁵ իւր : Եւ Երեմիայիւ. 337 յառաջ < քան զ > ինձ ստեղծանել զքեզ յորովայնի, գիտեմ զքեզ. մինչչեւ ելեալ եիր յարգանդէ, սրբեցի զքեզ. վասն զի եւ ըստ հոգւոյ էր ծնեալ բանն եւ ըստ մարմնոյ, աստուած եւ մարդ, յիրաւի մարգարէն արգանդ հաւր եւ մարք անուանեաց : Ապա թե ոչ այսպէս իմասցի, ծաղր երեւեցի ոմանց ասացեալն ի մարգարէէն, քանզի արգանդ իզին միայն բնութեան վայելէ ասել : Այլ աստ ասաց.

1 մի արար : εν ἐποίησεν nos ἐνοποίησεν TU ἐνεποίησεν M (289). — և ըստ հոգւոյ և : om. M (289). — 2 յաղեացն : ἐκ σπλάγγων nos ἐκ σπαραγάνων M (290). — որպէս և : om. M (290). — 3 ծնեալ : γενόμενος. — բղիսեցէ : ἐξηρεύξατο. — և : add. ἦν. — 4 երեւեցի : φάνη φανερός nos φανερός M (292). — 5 որպէս... տէր : ὡς καὶ διὰ τοῦ προφήτου λέγει οὕτως λέγει ὁ κύριος nos καὶ διὰ τοῦτο λέγει οὗτος M (293). — 7 զքեզ ¹⁰ : add. καί. — յարգանդէ : ρ corr. ն?. — վասն զի : add. οὖν. — 8 ծնեալ : γεγεννημένος TU γεγεννημένος M. — 9 ապա թե ոչ : δ εἰ μή (294). — 9-10 ասացեալն ի մարգարէէն : om. G (294). — 10 արգանդ : om. M. — վայելէ ասել ¹ παρακολουθεῖ. — ասաց : u inter lineas.

om. M (293). — 7 ճմեճճճճ : ստեղծ πλάσας. — 8 օյծթյծօսս ճօծօսս օծթչս : Երեմիայիւ AG. — 9 ճծճճճ : ստեղծանել AG. — 9 ճօճսճսճ : om. AG. — ճօճսճ : գիտեմ AG. — 9-10 ճսճճճ... ճթն : յարգանդէ սրբեցի զքեզ AG. — 11 ճսճճճճ : om. A ճն G. — ճսճճճճ : om. AG. — 12 օճթ : անուանեաց AG. — 13 ճսճճճ : ոչ AG. — 13-14 ճօճսճսճճճճճճճճճճ օճօ : ասացեալն ի մարգարէէն A om. G. — 14 ճծճ : add. բնութեան AG.

ἐνταῦθα δὲ εἶρηκεν « καὶ μήτρας εὐλογίας πατρός σου καὶ μητρὸς σου », ἵνα δὴ νοήσης τὸν λόγον ἐκ δύο οὐσιῶν γεγενῆσθαι, ἐκ θεοῦ καὶ ἐκ παρθένου· δι' ὃ καὶ ἐπιφέρει λέγων·

« Ὑπερίσχυσας ἐπ' εὐλογίας ὁρέων μονίμων καὶ ἐπ' ἐπιθυμίαις θινῶν ἀενάων ». ὑπὲρ γὰρ πάντας ἀρχάς, προφήτας τε καὶ ἀποστόλους, ὑπερίσχυσεν καὶ ἐδοξάσθη, ὑψωθεὶς ὑπὸ
5 τοῦ θεοῦ, τὴν πᾶσαν εὐλογίαν ἐπὶ κεφαλῆς κληρονομῶν. πάντων γὰρ τῶν ἁγίων κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἦν.

« Ἔσονται γὰρ » λέγει « ἐπὶ 155² κεφαλὴν Ἰωσήφ καὶ ἐπὶ κορυφήν, ὧν ἠγγήσατο ἀδελφῶν ». < ἀδελφῶν > αὐτοῦ εἶρηκεν, οὐ τοὺς κατὰ σάρκα, τούτους γὰρ ἀπέβλετο, ἀλλὰ τοὺς κατὰ πνεῦμα λογιζομένους αὐτοῦ ἀδελφούς, οἷς ἔφη ὁ κύριος· « ἀδελφοί μου καὶ συγκλη-
10 ρονόμοι » ἐπὶ τούτους ἔφη ὁ Ἰακώβ τὰς εὐλογίας ἐπέλεθειν, οὐς ἂν αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἀδελφούς ἰδίους ἠγγήσεται.

1 δὴ *TU* : δέ. — 2 γεγενῆσθαι : γεγενῆσθαι *TU* — 3 ἐπιθυμίαις *nos* : εὐλογίαις (296). — θινῶν *TU* : θείων. — 4 ἐδοξάσθη *TU* : -άσθηγ. — 5 κληρονομῶν *TU* : -νόμων. — 7 ἠγγήσατο *TU* : ἠγγίασατο. — 8 < ἀδελφῶν > *TU*. — τοὺς *his TU* : τόν. — 9 λογιζομένους *nos* : -ζόμενος *TU* -ζόμενον *M* (298). — ἀδελφούς *TU* : ἀδελφόν. — 10 τούτους *We* : τούτοις.

ვითარმედ სამო კურთხეულ დედისა და მამისა შენისაჲ. რამთა გულის-გმა-ჰყო სიტყვა მის ორკვბოვე შობილ ღმრთისა გან და ქალწულისა გან : რამლისა თხზვა შედგმულად იტყვს :

განძლიებდა კურთხევითა უფ *J 186^v* რამს მათა საუკუნეთა და ოჯახადე-
5 ლეს ბღრცუთა სამარადისთა : უფრამს მამათა მათ მთავართასა და უფრამს მღვიქულთა და წინაახწარმეტყუელთასა განძლიებდა. აღმაღლებული ღმრ-
თისა მიერ : ყოველნი იგი კურთხევანი თავსა ზედა დაივრიბნა. რამეთუ თავ ყოველთა წმიდათა ქრისტე არს :

და რამეთუ იტყვს. ვითარმედ დაადგრედ თავსა ზედა იღებდისსა და ზედა
10 თხემსა მისსა. რამელი იგი უძღვოდა ძმათა თხსთა : რამელ იგი ძმათა მისთაჲ თქუა. არა მათ თხს თქუა რამელნი იგი გღრციელად ძმანი იყვნეს. არამედ იგინი უკარ ყვნა. არამედ მათ თხს თქუა რამელნი იგი სულიე *T 313 h* რად შერანგილ იყვნეს ძმანი. რამელთა თხს თქუა ოჯალმან. ძმანი ჩემნი და თანა-მკვდრნი : ეხვითართა მათ თხს თქუა იაკობ კურთხევითა მით მათ ზედა მიფენილა. რა-
15 მელნი თვთ ქრისტემან ძმად თხსა შეჰრანგნეს :

1 შენისაჲ : შენისა *J*. — 5 მთავართასა *nos* : მთავართაჲსა *TJ*. — 6 მღვიქულთა : მღვიქულთასა *J*. — 7 თავ : თავი *J*. — 9 ვითარმედ : *om. J*. — დაადგრედ : დაადგრეს *T*.

1 სამო : *h არგანე AG*. — 2 ორკვბოვე : ქრციე ლიტხანე *AG*. — 3 შედგმულად : კარე *AG*. — 4-5 განძლიებდა... სამარადისთა : *აოაიელ ვარეყარ [ვარწნოქრინს A* ἐπ' εὐλογίαις *G]* ქრანე კანთე *h [h ვანკიტქრინს AG* ἐπ' εὐλογίαις *M]* ვრთე ძანგნანორთე *AG* (296). — 5 უფრამს 1° : *add. ვამნანე AG*. — 5-6 და უფრამს... წინაახწარ-მეტყუელ-
თასა : *ვმარეყრეს h ვაოაგეყარს AG*. — 6 განძლიებდა : *add. h ფაოაორეყაო AG*. — 7 ყოველნი... კურთხევანი : *ვამნანე არწნოქრინს AG*. — დაივრიბნა : *ძაოანგელ AG*. — 9 და... ვითარმედ : *ასე* γὰρ λέγει. — დაადგრედ : *ხტყინ AG*. — 10 მისსა... თხსთა : *ორთე*

risible. Car le terme « sein » ne peut bien suivre qu'après la seule nature femelle. Or ici il a dit : « Et de la bénédiction du sein de ton père et de ta mère¹ », pour que précisément tu comprisses que le Verbe est engendré de deux substances, de Dieu et de la Vierge. C'est pourquoi il ajoute encore disant :

« Tu l'as emporté sur les bénédictions des monts qui demeurent (295), et sur les désirs (296) des collines éternelles² ». Car sur toutes principautés (297), prophètes et apôtres, il (le Verbe) l'a emporté, et a été glorifié, exalté qu'il est par Dieu héritant; sur sa tête de la bénédiction tout entière. De tous les Saints, en effet, le Christ était tête³.

« Elles seront, en effet, (ces bénédictions), dit (Jacob), sur la tête de Joseph et sur le haut du crâne des frères qu'il commanda⁴ ». « De ses frères », a-t-il dit; non pas ses frères selon la chair, car ceux-là il les a rejetés, mais ceux qui étaient estimés (298) être ses frères selon l'esprit, ceux-là à qui le Seigneur disait : « Mes frères et cohéritiers⁵ ». C'est sur ceux-là que Jacob disait qu'adviendraient les bénédictions, ceux-là que le Sauveur lui-même pourra regarder comme ses propres frères (299).

1. Gen. 49.25-26. — 2. Gen. 49.26. — 3. 1 Cor. 11.3 sv.; Col. 1.18; 2.10. — 4. Gen. 49.26. — 5. Mt. 12.49; Jean 20.17; Rom. 8.17 (?).

եւ արգանդ արհնութեան հաւր քո եւ ճաւր քո, զի իմասցիս զբանն յերկուց էութեանց ճնեալ՝ յաստուծոյ եւ ի կուսէն : Վասն որոյ եւ չարէ՛ ասելով.

Առաւել զաւրացար չարհնութիւնս լերանց կայնոց եւ ի ցանկութիւնս բլրոց ճշտնչեանաւորաց : Քան զամենայն հայրապետսն, զճարգարէս եւ զառաքեալսն զաւրացաւ, եւ փառաւորեցաւ, բարձրացեալ յաստուծոյ, զամենայն արհնութիւն ի վերայ 5 զլսոյ ժառանգեալ : Քանզի ամենայն սրբոց զլուս Քրիստոս է :

Եղիցին՝ ասէ, ի վերայ զլսոյն Յովսեփայ եւ ի վերայ զազաթանն որոց առաջնորդեաց եղբարցն : Եղբարց նորա ասաց ոչ վասն այնոցիկ, որ ըստ մարմնոյ եին, քանզի զնոսա ուրացաւ, այլ վասն այնոցիկ, որ ըստ հոգւոյն համարեալ եին նորա եղբարք, որոց ասաց տէր. եղբարք իմ եւ ժառանգակիցք իմ : Ի սոսա ասաց Յակոբ զարհնութիւնսն երթալ, զորս ինքն իսկ փրկիչն եղբարս իւր համարեսցի : 10

1 արգանդ : μήτρας — զի : add. δὴ TU δέ M. — 2 ճնեալ : γεγενῆσθαι M γεγενῆσθαι TU. — 3 կայնոց nos : կայնոց (295). — ցանկութիւնս : ἐπιθυμίας nos εὐλογίας M (296). — 4 հայրապետսն : ἀρχάς (297). — 6 է : ἦν. — 7 եղիցին : add. γάρ. — 8 եղբարց : om. M. — ասաց : inter lineas. — 9 այնոցիկ... եղբարք : τοὺς κατὰ πνεῦμα [λογιζομένους nos λογιζόμενος TU] αὐτοῦ ἀδελφούς nos TU τὸν κατὰ πνεῦμα λογιζόμενον αὐτοῦ ἀδελφόν M (298).

առաջնորդեաց եղբարցն AG. — Ծռթցլ... օյլցա : [Եղբարց A] նորա ասաց AM. — 11 օյլցա : om. AG. — Ծռթցլ : բանզի AG. — 12 օյլցա : om. AG. — 13 օցցեցն : add. նորա AG. — օչն : om. AG. — 14 ցեցցօտօտօ... օչն : ի սոսա AG. — ցցցօտօտօ... մօլլցօտօ : զարհնութիւնսն երթալ AG. — 15 յթօտթցմօ : փրկիչն AG.

BENJAMIN

XXVIII. « Βενιαμίν, λύκος ἄρπαξ τὸ πρωῖνον ἔδεται ἔτι· καὶ τὸ ἑσπέρας δίδωσι τροφήν »
 []. λύκον οὖν ἄρπαγα σαφέστατα Παῦλον τὸν ἀπόστολον ὠνόμασεν, ὃς ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ
 Βενιαμίν ἐγεννήθη λύκος ἄρπαξ ἐν ἀρχῇ, σπαράσσωσιν καὶ κατεσθίων τὰ πρόβατα τῆς ἐκκλη-
 5 σίας. ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος ὁμολογεῖ λέγων· « ὅτι οὐκ εἰμι ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος·
 διότι καθ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ· χάριτι δὲ θεοῦ [43] εἰμι, ὃ εἰμι »

Διὰ τοῦτο δὲ 155³ καὶ Ῥαχὴλ τίκτουσα τὸν Βενιαμίν τότε ἐκάλεισεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ « υἱὸς
 ὀδύνης μου », προφητεύουσα τὸ μέλλον, ὅτι ἐμελλεν ὁ Παῦλος ἐκ φυλῆς Βενιαμίν γεννηθεὶς
 ὀδυνᾶν καὶ θλίβειν τὴν ἰδίαν μητέρα, τουτέστιν τὴν ἐκκλησίαν, ἀναιρῶν πάντας τοὺς τὸ
 10 ὄνομα κυρίου ἐπικαλουμένους. ὅς, ἐν ἀρχῇ βλάσφημος καὶ διώκτης γενηθείς, ὕστερον μετα-
 νοήσας μετέδωκεν πᾶσιν τὴν πνευματικὴν καὶ ἐπουράνιον τροφήν, αὐτὸς πρῶτος ἐν τοῖς
 ἔθνεσιν τὸν Χριστὸν εὐαγγελιζόμενος, ὃ πιστεύοντες καὶ ἡμεῖς δῶμεν αἶνον τῷ θεῷ· αὐτοῦ
 γὰρ ἐστὶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. ἀμήν.

2 ἔτι TU : ἔτη. — 3 [] : ἄρχουσιν (299 bis). — ὃς TU : ὡς. — 4 ἐγεννήθη TU : ἐγενήθη. — 8
 ὀδύνης TU : ὀδίνης. — μέλλον TU : μέλλω. — γεννηθείς TU : γενηθῆς. — 9 μητέρα TU : μητέραν.

BENJAMIN

ბენიამენ მგელი მტაცებელი. განთიად საჭმელსა ჭამდეს და სამწუხროდ
 ამბარსა განუყოფდეს ელმწიფეთა : მგელ მტაცებელ განცხადებულად პავლეს
 გამაჩინებ. რამელ იგი ნათესავისა გან ბენიამენისა იშვა : მგელ მტაცებელ
 5 რამელ იგი პირველ განხეთქდა და შემჭამდა კრავთა ეკლესიისათა. ვითარცა
 იგი თვით თავადი პავლე აღიარებ და იტყვს. ვითარმედ არა დირს ვარ ვითარმცა
 მეტქუა მცვიქელ. რამეთუ დიდად ვსდევნიდ ეკლესიათა მათ დმრთისათა.
 ხელელ მადლითა დმრთისადათა ვარ რაჲ იგი ვარ :

ამის თხზვა რაქელ უწოდა სახელი შობასა მისხა ძმ სალმედა ჩემდა ბენიამენ.
 10 წინამხწარმეტყუელეობით თქუა ყოფადთა მათ თხს. რამეთუ პავლე ნათესავისა
 გან ბენიამენისა შობილ აურვებდეს და აჭირვებდეს ვითარცა T 314 a თხსხა
 დედასა. რამელ არს თავადი ეკლესიამ. მღწყუედითა ყოველთა რამელნი სა-
 ხელსა ოვფლისასა ხადოდთან : დასაბამითგან მაგინებელ და მაყუედრებელ იყო :
 შემდგომად შეინანა და მიჭდინა ყოველთა მიმართ სულიერნი და ზეგისა იგი
 15 საწრდელი : პირველ ნათესავთა მიმართ ქრისტე მიმოდდავა. რამლისა მიმართ
 ხარწმუნოვებით ჩუენცა მადლსა მივსცემდეთ ოვკუნითი ოვკუნისამდე. ამცნ. :

2 ბენიამენ : add. იმ in marg'ine J. — 3 ელმწიფეთა : (299 bis). — მგელ მტაცებელ :
 მგელს მტაცებელს J. — 4 ბენიამენისა : ბენიამენის J. — 6 პავლე : პავლეს T. — 7 მათ :
 om. T. — 9 სახელი შობასა მისხა : შობასა მისხა სახელი J. — ძმ : ძე J. — 12 ყოველ-
 თა : ყოველნი J.

2 საჭმელსა : ექნ. ლუ AG. — 3 ამბარსა განუყოფდეს : თუკ ლერსიორ AG. — გამაჩინ-
 ნებ : თორქაქ თათუ τὸν ἀπόστολον ὠνόμασεν. — 4 იშვა : ძნესა ἑλε. A. — 9 შობასა მისხა :
 ἰ δῆσῆს ἑξῆს ἰσῆს AG. — სალმედა ჩემდა ბენიამენ : ყათო ἰმῆ ὀδύνης μου. — 10 თქუა...
 თხს : ἑლესიოქს τὸ μέλλον. — 11 აურვებდეს : ჯარჯარესო ἔδωσᾶν. — ვითარცა : om. AG. —

BENJAMIN

« Benjamin! loup ravisseur! Au matin, il dévorera encore; et le soir, il donne [] (299 bis) la nourriture¹ ». « Loup ravisseur » : c'est donc très évidemment l'Apôtre Paul qu'il a, par ce nom, désigné; (Paul) qui naquit de la tribu de Benjamin; loup ravisseur au début (300), déchirant et dévorant les brebis de l'Église. Comme aussi bien Paul lui-même l'avoue, disant : « Je n'ai rien de ce qu'il faut pour être appelé apôtre, parce que, à l'excès, je persécutais l'Église de Dieu. Mais c'est par la grâce de Dieu que je suis ce que je suis² ».

C'est d'ailleurs pour cela que Rachel, elle aussi, accouchant de Benjamin, l'appelait alors de ce nom « Fils de ma douleur³ », prophétisant ce qui devait arriver, savoir que Paul, né de la tribu de Benjamin, devait causer douleur (301) et tribulation à sa propre mère, c'est-à-dire à l'Église, en faisant périr tous ceux qui invoquaient le nom du Seigneur. (Paul) qui, après avoir été, au début, blasphémateur et persécuteur, plus tard, une fois converti, distribua à tous la nourriture spirituelle et céleste, étant lui-même le premier à annoncer aux Gentils le Christ (302); auquel gardant notre foi (303), donnons, nous aussi, louange à Dieu⁴ (304), car à Lui est la gloire dans les siècles des siècles. Ainsi soit-il.

1. Gen. 49.27. — 2. 1 Cor. 15.9-10; Gal. 1.13. — 3. Gen. 35.18. — 4. Lc 18.43.

BENJAMIN

Բենիամին՝ գալլ յափշտակող զայգուցն դեռ եւս ուտիցէ, եւ առ երեկս տայ կերակուր իշխանաց : Գալլ յափշտակող՝ յայտնապէս զՊաւղոս առաքեալ ասաց, որ յազգէն Բենիամենի ծնեալ՝ եղև գալլ յափշտակող, որ յառաջ պատառէր եւ ուտէր զոչխարս եկեղեցուց, որպէս ինքն իսկ Պաւղոս խոստովանի, ասելով՝ թե չեմ արժանի 5 կոչել առաքեալ, վասն զի առաւել հալածեցի զեկ < եղեցին աստուծոց, այլ > 338 շնորհաւք աստուծոց եմ ո եմ :

Վասն այսորիկ եւ Ռաբել ի ծնանէն զԲենիամին, կոչեաց զանուն նորա՝ որդի ցաւոց իմոց, մարգարէանալով զլինելոցն, վասն զի Պաւղոս յազգէն Բենիամենի ծնեալ՝ չարչարեցաւ եւ նեղեցէ զլըր մայրն, այսինքն զեկեղեցի, սպանանելով զամենեսեան՝ 10 որք զանուն տեսան կարգացեն : Ի սկզբանէ հալածիչ եւ հայհոյիչ եղեալ, յետոյ սպաշխարեալ, ետ ամենեցուն զհոգեւոր եւ զերկնաւոր կերակուրն, նորա յառաջ յազգս զՔրիստոս քարոզեալ, որով հաւատացեալք եւ մեք՝ տացուք արհնութիւն աստուծոց : Նմա փառք յաւիտեանս :

3 իշխանաց : ἀρχουσιν M (299 bis). — գալլ : add. οὖν. — յայտնապէս : u inter lineas. — 4 յառաջ : (300). — 6 հաւածեցի nos : հալածեցի. — 7 ո : inter lineas. — 8 զԲենիամին : add. τότε. — 10 չարչարեցաւ : ἐμελλεν ὀδυνᾶν (301). — 11 հալածիչ և հայհոյիչ : βλάσφημος καὶ διώκτης. — 13 որով : ᾧ (303). — 14 յաւիտեանս : add. τῶν αἰώνων ἀμήν.

13 մարցոյցը : հալածիչ AG. — 14 մօթցօն : ետ μετέδωκεν. — 15 մօմարցօց : քարոզեալ AG. — Ծօմլօն մօմարտ : որով ᾧ. — 16 մարցօն... մեք : տացուք արհնութիւն աստուծոց նմա փառք յաւիտեանս ձօմբն αἶνον τῷ θεῷ αὐτοῦ γὰρ ἐστὶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

LIVRE II. BÉNÉDICTIONS DE MOÏSE

TRANSITION DU PREMIER AU SECOND LIVRE

T 256 a J 159^r ნეტარისა მის ისაკისი ყოფილთა მათ თვს კურთხევათა ძეთა მიმართ თვსთა პირველთა მათ წიგნთა შინა გამოთქმული. და ძალი საქმეთა მათ ყოფილთა თვს არა დადუმებულ. და იაკობისი იგიცა რამელ ათორმეტთა 5 ძეთა მიმართ მოცხენებულ. და მითვე სახითა გამცხენადებულ. ვითარმედ რამე არიან კურთხევანი იგი ყოფილნი და ვის ზედა ადესრულნეს. და რამე არიან წინამხარმეტყულებანი იგი და ვის ზედა ადესრულნეს : ვიწყოდ აწ გამოთქმად ოვფლისა მიერ მადლითა და მოხესთა მათ კურთხევათა. ვითარ ათორმეტნი იგი ნათესავნი აკურთხნა და არარა დააკლდ. და გამოვჩინოდ ყოვლითავე 10 ნეტართა მათ შამათ-მთავართა ერთობით სიტყუანი : რამეთუ ყოვლადვე სრულ და განმტკიცებულ კაცი იგი სრულად გამოჩინებულ ზედა საძირკველსა მას გხნისასა. ხარწმუნოვებით გულის-გმის-ყოფილ თქმულნი იგი წინამხარმეტყუელთა მათ-მიერნი. და აწ ქრისტეს მიერ აღსრულებულ და განუწვალებელ მისისა სიმარ T 256 b თლისა ყოფილ:

15

BREF RAPPEL DE LA VIE DE MOÏSE.

ხელოდ უმჯობეს არს ჩუენდა თხრობად სიტყუათა მათ ხარწმუნოება მოხსნთა. მოცხენებად გამომოვებისა მისისა და საქმეთა მისთა მკუეთრ გამოთქმად. და არარა დაშთომილ:

7-8 გამოთქმად... მიერ : ოვფლისა მიერ გამოთქმად J. — 9-10 და გამოვჩინოდ... სიტყუანი : om. T. — 11 და ; om. T. — 16-17 მოხსნთა : მოხესთა J. — 18 არარა : არა J.

Titulus : იბოლიტეს განმარტებად კურთხევათა მათ თვს მოხესთა ათორმეტთა მიმართ ნათესავთა ვირიეფისოდ T თქმული წმიდისა მამისა იბოლიტესი განმარტებად კურთხევათა მათ თვს მოხესთა ათორმეტთა მიმართ ნათესავთა თავი ა J : ზიყოილთაჲ მხსნილქინს არწნილქინსჲ შიქსისი იქ წმ [ან inter lines] აკდ V ზიყოილთაჲ მხსნილქინს არწნილქინსჲ შიქსი<სი> წმ აკდ J. — 3 ძალი : ყათბაი add. ასი. — 5 სახითა : ბაიქი. — 6 იგი : add. ასი. — 7-8 ვიწყოდ... მადლითა : ქირბეჩი ყასლ თხანი ღირჩიქილ აქბ. — 8 ვითარ : ვირ. — 9 და არარა დააკლდ [leg. დავაკლდ ?] : ხ იქ ყასყასეიქი. — 10 ერთობით სიტყუანი :

TRANSITION DU PREMIER AU SECOND LIVRE

Après nos énonciations, au premier livre, sur les bénédictions du bienheureux Isaac à l'adresse de ses fils, et sans y avoir passé sous silence les raisons des actions qui s'y firent, puis, après avoir encore rappelé les bénédictions de Jacob à l'adresse de ses douze fils, et, parole par parole exactement, y avoir montré de quelle nature étaient les bénédictions là prononcées, et en qui elles se sont réalisées, et quelles étaient les prophéties, et en qui elles ont été accomplies, j'essaierai maintenant, avec la grâce du Seigneur, de dire les bénédictions dont Moïse bénit les douze tribus; et je ne retrancherai rien, et je montrerai que les bienheureux patriarches sont entièrement d'accord, afin qu'entièrement accompli et solide

TRANSITION DU PREMIER AU SECOND LIVRE

V 338 J 99^r Զերանելոյ Իսահակայ գեղեալ արհնութիւնսն առ որդիսն իւր յառաջին զիրսն պատմեալ, եւ զպատճառս անդ զործոցն եղելոց ոչ լռեալ, եւ զՅակովբայն եւս որ առ երկոտասան որդիսն յիշեալ, եւ նոքիմբք իսկ ճառիւք ցուցեալ թե զինչ ոք են արհնութիւնքն անդ եղեալք, եւ յոյր վերայ կատարեցան, եւ 5 զինչ են մարգարէութիւնքն, եւ յոյր վերայ լցան՝ փորձեցից ասել տեառն շնորհելով այժմ եւ զՄովսեսի արհնութիւնսն, զոր երկոտասան ազգսն արհնեաց, եւ ոչ պակասեցուցից, եւ ցուցից ամենեւին համաձայնս զերանելի հայրապետսն, զին ամենեւին կատարեալ եւ հաստատուն մարդն շինեալ երեւեցի ի վերայ հիմանն կենաց, հաւատովք իմացեալ զյառաջխաւսեալսն մարգարէիւքն, եւ այժմ Քրիստոսիւ կատարեալ, 10 զին անբակ նորա արդարութիւնն եղիցի :

BREF RAPPEL DE LA VIE DE MOÏSE

Լաւ է մեզ պատմել զբանսն հաւատարմին Մովսեսի, յիշել զճնունդն նորա, եւ զգործս նորա համառաւտ ասել եւ ոչ թողուլ :

Titulus : Հիպոդիտայ մեկնութիւն արհնութեանցն Մովսեսի ոյ բժ [ան inter lineas] ազգս V Հիպոդիտայ մեկնութիւն արհնութեանցն Մովսի<սի> բժ ազգ J. — 2 զերանելոյ : -լոյն J. — զեղեալ : om. J. — արհնութիւնսն : զարհ- J. — 3 և զպատճառս... լռեալ : om. J. — 4 որ առ երկոտասան : զերկոտասան [add. արհնութիւնսն et del.] J. — 4-5 և նոքիմբք... ցուցեալ : om. J. — 5 թե : inter lineas V. — զինչ : ն corr. J. — 6 են : է J. — յոյր վերայ լցան : ով ելից J. — 7 արհնութիւնսն : զարհ- J. — զոր երկոտասան ազգսն : որ զերկոտասան ազգն J. — 8 ամենեւին 1° : post հայրապետսն resp. նահապետսն J. — համաձայնս nos : համարձայնս V համաձայնի J. — հայրապետսն[ր, = inter lineas] : նահապետսն J. — 9 մարդն շինեալ : երեւեցի երեւեցի մարդն շինել J. — կենաց : ն corr. J. — 9-10 հաւատովք : հաւատաւ J. — 10 զյառաջխաւսեալսն : զառաջախաւսեալսն J. — մարգարէիւքն : մարգարէիւքն V. — 11 արդարութիւնն : -ութիւն J. — 13-14 զճնունդն նորա և զգործս : զճնունդ նորա և զգործ J.

համաձայնի. — 10-11 ճամբոյ () Նշումով զամօրինեցած : զին () շինեալ երեւեցի. — 12 շքլոն-գոն-ցոցով : իմացեալ. — տէրջեղոն : զյառաջխաւսեալսն. — 13-14 ճ 2° ... ցոցով : զին անբակ նորա արդարութիւնն եղիցի. — 16 Նով : om. A. — 16-18 տՆովով () մեղեցեցեց () ցամոտէյմ () ճամտով : պատմել () յիշել () ասել () թողուլ.

apparaisse l'homme édifié sur le fondement de la vie, dès là que, grâce à la foi, il a reconnu que ce qui, avant l'événement, avait été dit par les prophètes, s'est, également, maintenant, accompli dans le Christ, si bien que la vérité de cela en est rendue indestructible (305).

BREF RAPPEL DE LA VIE DE MOÏSE

Nous avons davantage, pour exposer les paroles du fidèle¹ Moïse, à rappeler sa naissance, et à dire brièvement ses travaux, et à ne le point omettre.

1. Nb. 12.7; Hébr. 3.5.

ყოფილი იგი ას და ოც წლის შეკრიბა ერთი იგი წიად იორდანესა და ათორ-
მეტნი იგი ნათესავნი აკურთხნა. ვითარცა იგი იაკობ ზრასვით უთხრობდა.
ვითარმედ იგი ვინმე არს მუნვე ნათესავთა შორის დაფარულ. მამისა მიერ
შობილი ძმ კურთხეულ არდა გორცითა სოფელსა შინა გამოცხადებულ:

5 ესე მღვდელ იშვა ქუეყანასა მას შეგვბტელთასა. ვიდრე იგი მწირობდეს მუნ
მენი ისრაელისანი. ნათესავისა გან ლევისი. მამისა გან ამრაამისი. დედისა
იქაბეტის გან. ამისი ძმაა აჰრონ და დაჲ მარიაჲ. ესე განგდებულ სამ თვსამ
მდინარის კიდესა მას შთადებულ კიდობანსა და გამოდებულ ასულისა მიერ
ფარაფისისა. იხარდებოდა სახლსა შინა სამეუფლსა:

10 და ვითარ იყო ორმეცე წლის. განიზრანა მისედედად ძმათა თვსთა ძეთა
ისრაელისათა. რომელმან იხილა J 159⁹ ებრაელი ძლეული. შეეწია T 257 a
მას და დაამგუა შეგვბტელი იგი : და ესმა ფარაფს და ეძიებდა მძვლვად. ხოლო
იგი შეეცტ ქმნული მწირობდა ქუეყანასა მას მადაამელთასა. და იგი მწყხიდა
ცხოვართა იორდრისთა სიმამრისა თვსისათა:

15 და ყოფილ სამეცე და ათ წლის. და გამოიყვანა ერთი იგი ქუეყანისა მის გან
შეგვბტელთამა ბრძანებითა ღმრთისაჲთა. მოავლინნა ათნი გუემანი ეგვბტესა
ზედა : ესე მღწევრულ უდაბნოსა მას. და ადგდა მთასა მას სინასა. გარდამოიხუნა
ბრძანებანი ღმრთისა გან ცხოველისა. რომელნი სცვიდეს თვსსა მას ერსა:

4 ძმ : ძე J. — 6 მამის : add. მის J. — ამრაამისი : ავრაამისი J. — 11 ძლეული : 2^a manu
inter lineas T. — 12 შეგვბტელი : ეგვბტელი J. — ხოლო : და J. — 16 შეგვბტელთამა :
ეგვბტელთამა J. — 17 ადგდა : აგდა J.

2 უთხრობდა : add. *ლ. წა.* — 4 შობილი : om. A. — გამოცხადებულ : *სრსსლ კარაყესაღ.*
— 7 ამისი : add. *ქნს.* — 8 გამოდებულ : *ქხრავიყესაღ.* — 12 მძვლვად : add. *ყნა.* —
15 სამეცე და ათ : *ოქმსანანან.* — 15-16 ქუეყანისა მის გან შეგვბტელთამა : *ქსეკყოთს.*
— 16 ეგვბტესა : om. A. — 17-18 გარდამოიხუნა ბრძანებანი ღმრთისა გან : *ათნო. ყფანსა
ათთობო.* — 18 სცვიდეს : *სყათსიორესქს.*

Parvenu à l'âge de cent vingt ans ¹ il rassembla le peuple de l'autre côté du Jourdain, et bénissait les douze tribus ². Comme Jacob, exactement, sous le voile du mystère, il annonçait, lui aussi, qui serait, en ces mêmes tribus, Fils béni en secret par le Père, le moment n'étant pas encore venu où ce Fils pourrait, dans la chair, apparaître dans le monde.

Ce Moïse naît — en la terre d'Égypte, à l'époque où y étaient en émigrés les fils d'Israël — de la tribu de Lévi ³, d'un père Amram, d'une mère Yok'abet'. Il a un frère, Aaron, et une sœur, Mariam ⁴. Exposé sur les rives du fleuve à l'âge de trois mois, placé dans une caissette ⁵, et, par la fille du Pharaon retiré de là, il est élevé dans la maison du roi ⁶.

1. Dt. 31.2; 34.7. — 2. Dt. 33.1-29. — 3. Ex. 2.1-2; Act. 7.20. — 4. Ex. 6.20; Nb. 26.59. — 5. Ex. 2.2-3. — 6. Ex. 2.5-10; Act. 7.21-22.

Եղեալ նորա հարիւր եւ քսան ամի՝ ժողովեաց զժողովուրդն յայնկոյս Յորդանանու, եւ զերկոտասան ազգսն արհնէր : Որպէս Յակովբն՝ խորհրդաբար պատմէր V 339 եւ նա՝ եթե ո իցէ ի նոսին յազգսն ի գաղտնիս ի հաւրէ արհնեալ որդի, չեւ եւս մարմնով յաշխարհի երեւել կարացեալ :

Այս Մովսէս ծնանի յերկրին Եգլպտացոց մինչ դեռ պանդուխտն էին անդ որդիքն 5 Իսրայելի, յազգէ Ղեւեայ, ի հաւրէ Ամրամայ, J 99՝ ի մաւրէ Յոքաբեթայ. սորա լինի եղբայր Ահարոն եւ քոյր Մարիամ. սա ընկեցիկ եղեալ առ գետեզեր երեքամսեայ՝ եղեալ ի տապանակի, եւ ի դստերէն Փարաւոնի վերացուցեալ՝ սնանի ի տան թագաւորին :

Եւ եղեալ քառասնամեայ՝ խորհեցաւ շրջել զորդովք Իսրայելի՝ զեղբարբքն 10 իւրովք : Որոյ տեսեալ զոմն երբայցցի յաղթահարեալ՝ աւգնեաց նմա, հարեալ զԵգլպտացին : Եւ լուեալ Փարաւոնի՝ խնդրէր սպանանել զնա, եւ նա փախստեալ եղեալ՝ պանդուխտ լինէր յերկրին Մադիամու, եւ հովուէր զխաշինս Յոթորոյ աներոյ իւրոյ :

Եւ ութսնամեան եղեալ՝ հանէր զժողովուրդն յԵգլպտոսէ հրամանաւ աստուծոյ, 15 ածեալ տասն հարուածս ի վերայ : Սա եկեալ յանապատն եւ երեալ ի լեառն Սինայ աւնու զբանս աստուծոյ կենդանոյ՝ որք սպասաւորեցին իւրոյ ժողովրդեանն :

1 եղեալ : եղել J. — հարիւր եւ քսան ամի : ճի ամաց J. — զժողովուրդն : զժողուրդն J. — 2 ազգսն : u inter lineas V. — պատմէր : ատմէր subter lineam V. — 4 երեւել : երեւեալ J. — 5 պանդուխտն : պանդուխտ J. — անդ : յերկրին Եգլպտացոց J. — 7 Մարիամ : r corr. J. — 8 գետեզեր : եզերս գետոյն J. — 8 տապանակի : ի inter lineas V. — 10 շրջել : շրջեալ J. — 10-11 զորդովք. իւրովք : զեղբարբք իւրովք զորդովքն Իսրայելի J. — 11 որոյ : զորոյ et del. q J. — աւգնեաց : g supra lineam V. — 12 լուեալ : լուել J. — 13 պանդուխտ : n supra lineam V. — հովուէր : հովէր J. — զխաշինս Յոթորոյ աներոյ : զխաշինսն Յոթորա աների J. — 15 ութսնամեան nos : ութսնեմեան V ութսուեմեան J. — հանէր : հանէ J. — հրամանաւ : հրամանաւ J. — 16 ի վերայ : add. նոցայ J. — 17 զբանս : զբանն J.

Puis, parvenu à l'âge de quarante ans, il s'avisa d'aller faire une tournée parmi les fils d'Israël, ses frères. Ayant vu un Hébreu durement battu, il vint à son secours, en abattant l'Égyptien ¹. Et Pharaon, l'ayant appris, cherchait à le tuer; et lui, ayant pris la fuite, s'établissait en émigré dans la terre de Madian, et faisait paître les troupeaux de Yot'or son beau-père ².

Puis, parvenu à l'âge de quatre-vingts ans ³, il tirait le peuple hors d'Égypte sur l'ordre de Dieu, après avoir amené sur elle dix plaies ⁴. Une fois arrivé dans le désert et monté sur le Mont Sinaï il reçoit les paroles du Dieu vivant ⁵ qui furent pour son peuple avantageuses.

1. Ex. 2.11-12; Act. 7.23-24. — 2. Ex. 2.15; 3.1; Act. 7.29. — 3. Ex. 7.7. — 4. Act. 7.36; Ex. 12.41-42; 13.3. — 5. Act. 7.38; Ex. 19.3, 20.

არამედ რამეთუ ექუსას ათახნი იყვნეს გამობრულნი იგი ეგვიპტით. და ივინი არა დამორჩილებულ ღმრთისა. და დაირეცნეს უდაბნოხა მას ყოველნი. და ნაცვალად მათა ადადგინნა ღმერთმან ძენი მათნი. რომელნი იგი აღრაცხნა მცხე და განაწესნა თითოეულნი მათგანნი ნათესავთაგანნი თითოეულად მამათა მათ-
5 თაჲსა. რამთა ადავსნეს მათგანნი იგი ექუსას ათახეულნი:.

მიზეზ იყო ესე მცხება. მსგავსად T 257 b ბრძანებისა მის ღმრთისაჲსა გამორჩინა ათორმეტნი კაცნი გელმწიფენი ნათესავთა მათთა. წარავლინნა მცხილვად ქუეყანისა მის : და ათნი მათგანნი უქუნ-იქევს და აღძრეს ვრი იგი. და შეიძინეს ზარ განგდილთა და თქუეს. ვითარმედ ქუეყანაჲ იგი ბორბტ არს
10 და კაცნი მხერხველ და კაცის-მჭამელ. და ქალაქნი დიდდიდ და მცხრდუდვილ. და კაცნი რომელნი მას შინა დამკვდრებულ არიან კაცნი ჰასაკითა დიდნი და მწვხნი : და უთხრობდეს მათსა ვითარცა ნაშობთა გმირთასა. და ივინი გამძ-
აჩინნეს მათ წინაშე ვითარცა მკალნი. რომელთაჲ ვითარცა ესმა ერსა მას. ზარ განგდილ იქმნეს გულითა და შეშინდეს ფრიად. და სხდეს და ტიროდეს დღს
15 და ღამს. და აყუედრებდეს მცხეს. უნდა უქუნ-ქვევამ მუნვე ეგვიპტედ:.

მათგანთა ორთა მცხილეს ქუეყანაჲ იგი. რომელნი იგი იბავნეს ხარწმუნოდ. და წინა-დაუდგეს მათ და აყენებდეს და იტყოდეს. ქუეყანაჲ იგი. რომელ მცვლეთ ჩუენ. იგი დიდად შეუნიერ არს. ქუეყანაჲ რომელი გამოადინებს თათლსა და სძესა. T 258 a აჰა ესერა ესე არს ნაყოფი მისი. უჩუენეს ბრწეუ-

1 რამეთუ : 2^a manu in margine J. — ექუსას : ახ 2^a manu inter lineas J. — ათახნი : ათახ T. — 2 დაირეცნეს : ირეცნეს J. — 3 ნაცვალად მათა : მათა ნაცვალად J. — მცხე : მცხს T. — 5 ექუსას : ექუს J. — 10 და 2° : del. T. — დიდდიდ : დიდდიდნი J. — და 4° : om. J. — 13 მკალნი : მკლავნი J. — 14 იქმნეს : იქმნეს T. — და ტიროდეს : om. T. — 14-15 დღს და ღამს : დღე და ღამე J. — 15 მცხეს : add. და J. — 17 და 1° : om. J. — და იტყოდეს : om. J. — რომელ : რომელი J. — 19 უჩუენეს : add. ნაყოფი მისი T. — 19-122, 1 ბრწეული nos : მრწეული T მრწეული J.

2 დაირეცნეს : *თაყაათ ახსკან.* — 4 ნათესავთაგანნი თითოეულად : *კაყყ ჩხაყანჯჩერ.* — 5 მათგანნი იგი : *ჩ ნიყანტ.* — 6 მიზეზ იყო ესე მცხება : *ყაანადაც ხეხს აყ. შიქხსჩ.* — 9 შეიძინეს ზარ განგდილთა : *აყაყხეხეხს.* — 10 და კაცნი მხერხველ : om. A. — 11-12

Mais, parce qu'ils étaient six cent mille¹ à être sortis d'Égypte, et que ceux-ci avaient désobéi à Dieu, ils tombèrent tous jonchant le sol du désert², et, à leur place, Dieu suscita leurs fils³, que Moïse, une fois qu'il les eut eux aussi recensés, répartit en classes, chacun d'entre eux dans la tribu respective de leurs pères, pour arriver, par eux, au complet, aux six cent mille⁴.

À l'origine (de cette désobéissance) il y eut ceci (306). Moïse, suivant l'ordre de Dieu, après avoir choisi douze hommes comme chefs de tribus, les envoya

1. Ex. 12.37; Nb. 1.46; 2.32. — 2. Nb. 14.11-12, 22-23, 29-30; Jos. 5.4-6; Dt. 1.26, 32-35; 1 Cor. 10.5. — 3. Nb. 14.23,31; Dt. 1.39. — 4. Nb. 1.2, 3, 46; 2.32; 26.2-4, 51.

Այլ վասն զի վեց հարիւր հազար եին երեալքն յեզրապտոսէ, եւ սոցա չհաւանեալ աստուծոյ՝ տապաստ անկան յանապատին ամենեքեան, եւ ընդ սոցա չարոց աստուած զորդիս նոցա, զորս եւ թուեալ Մովսեսի՝ կարգէ զիւրաքանչիւր ոք ի նոցա չազ իւրաքանչիւր հարց իւրեանց, զի լցցէ ի նոցանէ զվեց հարիւր հազարն :

Պատճառք եղեն այս. Մովսեսի ըստ հրամանին աստուծոյ ընտրեալ երկոտասան 5 արս ազգապետս՝ առաքեաց լրտեսել զերկիրն, եւ տասանք ի նոցանէ դարձան, եւ խուովեցուցին զժողովուրդն, եւ ահաբեկեցին՝ ասելով. երկիրն չար է եւ ճարդակեր, եւ քաղաքք մեծամեծք եւ պար J 100⁰ սպաւորք. եւ արք որ ի նոսա բնակեալ են արք մեծանձունք : Եւ զնոսա երեւեցուցին որդիս հսկայից, եւ զինքեանս իբրեւ զմարախ առաջի նոցա : Վասն որոյ լուեալ ժողովրդեանն երկեան յոյժ : V 340 Եւ նստեալ լային 10 զաւրն եւ զգիշերն ամենայն. հայհոյեին զՄովսէս. կամեին դառնալ յեզրապտոս :

Ի սոցանէ երկու արք լրտեսեցին զերկիրն, գտեալք հաւատարիմք ընդդիմացան նոցա եւ ասեն. երկիրն զոր լրտեսեցաք բարի է յոյժ, երկիր որ բոլսէ զկաթն եւ զմեղր : Եւ ահաւասիկ այս պտուղ նորա ցուցեալ թուղ եւ նուռն եւ ողկոյզ խաղողոյ ի

3 նոցա 2⁰ : նոցանէ J. — 4 լցցէ ի նոցանէ : լցցի ի նոցանէն J. — 5 ընտրեալ : ընտրել J. — 6 արս : add. ընտ ազգաց J. — լրտեսել : լրտեսեալ J. — և 1⁰ : om J. — 7 երկիրն : երկիր J. — 8 քաղաքք : քաղաք J. — պարսպաւորք : պարստաւորք V. — բնակեալ : ն supra lineam V. — 11 զաւրն : զզաւրն V. — զՄովսէս : add. և J. — 12 սոցանէ : սոցայ J. — գտեալք : om. J. — ընդդիմացան : ընդդիմաց J. — 13 երկիրն : երկիր J. — բոլսէ : բխէ J. — 14 ողկոյզ : ուղկոյզ J. — 123,1 բառնաւոյ nos : բառնաւոյ VJ (307).

Յսնաշտոս ԳՕԻԾԻ ԸՁ ԹՖՅԵՆԻ : մեծանձունք. — 12-13 ցտեռձձձձ () ցամձսիննց : երևեցուցին. — 12 օցօն : զինքեանս. — 13-14 Թձձձձձ... ԳՐԻՁ : վասն որոյ լուեալ ժողովրդեանն երկեան յոյժ. — 15 ԸՁԹ : add. ամենայն. — Թձձձ : om. A. — 16 ԸՐԹ : add. արք. — 17 ԸՁձձձձձ : om. A. — 18 Թձձձձ : լրտեսեցաք. — Թձձձձ : բարի. — 19 Թձձձձ ԸՁ Եձձ : զկաթն և զմեղր. — յԵԵ : om. A. — 19-122,1 ԹՐԸՂՂՂ : թուղ և նուռն.

en explorateurs dans la terre (promise)¹; et dix d'entre eux revinrent et ameutèrent le peuple, et l'épouvantèrent, en disant : « La terre est mauvaise et dévouée d'hommes; et il y a des villes très grandes et entourées de remparts; et les hommes qui y habitent sont des hommes au grand corps ». Et ils les firent apparaître à leurs yeux comme des fils de géants, et eux-mêmes comme saute-relles devant eux. Aussi le peuple, en entendant cela, fut-il saisi de crainte au dernier point. Et, assis, ils pleuraient, le jour et toute la nuit, blasphémaient Moïse, voulaient retourner en Égypte.

De parmi eux (ces douze), deux hommes avaient exploré en espions la terre. « Trouvés fidèles² », ils s'opposèrent à ceux-là (les dix autres), et disent : « La terre que nous avons explorée en espions est très bonne, terre qui fait sourdre, jaillissant, lait et miel. Et voici ses fruits », montrant figue et grenade, et une

1. Nb. 13.2-4. — 2. 1 Cor. 4.2.

J 160^r ლი. და ტევანი იყო ყურძნისაა გრჭომთა მოღებულ მგრითა თვხითა. და მათ არა ჰრწმენა ზრახვიდეს ქვითა დაქოლვად მათა:.

და ესრე ურწმუნოვებითა და რღვევისა მუნ ყოფილისა ფიციტ აღუთქუა დმერთმან მოხეს და ჰრქუა. ვითარმედ ვაცთა მაგათ. რღმელთა განმამწარეს 5 მე და არა ჰრწმენა სიტყუათა ჩემთაა. რღმელთა იხილეს ნიშები და სასწაულები ქუეყანასა მას ეგვპტისასა. ვერ იხილენ ქუეყანაა იგი კეთილი. რღმელი აღუ-
თქუ მამათა მათთა. ხდლლ ყრმანი ესე. რღმელთა თვს იტყოდეს იგინი. ვითარ-
მედ ტყუეპცა არიან მტერთა გან. ამათ მივსცე ქუეყანაა იგი. და ისუ მონაა
ჩემი და ქალემ ძმ იეფონესი. რამეთუ იყო მის ზედა სული. შევიყვანე მუნ
10 და მივსცე ქუეყანაა იგი რღმელი მოიხილეს ფერგითა მათითა:.

რღმლისა თვს დაყოვნებულ ერი იგი უდაბნობსა მას ორმეცე წელ. ყოველ-
ნივე მოიხრნეს მსგავსად სიტყუხა მის ოვფლისააბა T 258 b გარნა ორნი იგი
კაცნი რღმელთა თვს წინადახწარ თქუა. და ძენი მათნი აღღრძინებულ შეერთ-
ნეს რიგხუხა მას მამათა წილ მათთა:.

15 რღმელთა მოუწოდა ნეტარი იგი მოხე წიად იღრდანესა. ასწავებდა მეღრესა
მჯულსა. ზეგარდამოდ მობილ სრულ. მამათა შიმართ მჯული იგი არა თუ სხუა
მჯულ მიცემულ მათა უმეტეს წინანდელისა მის. რღმელ მისცა მამათა მათთა.
არამედ იგივე დაწერა. რამათა გულის-გმა-ყენ წარსრულთა მათ თვს მამათა
მათთა ქუეყანასა მას ეგვპტისასა. რამათა უდაბნობსა მას ყოვლითა გულითა

6 იგი : ეგე J. — 8 ისუ : add. ძმ ნავები T. — 9 ძმ იეფონესი : ძე იეფონიაბი J. —
მის : მას J. — 14 მას : om. J. — 15 მოხეს : მოხეს T.

1 იყო : om. A. — გრჭომთა : ქ ქერყე გაონაყო VJ (307). — მგრითა თვხითა : ქ ნიყანს.
— 2 ზრახვიდეს : კანსქს. — 3 და ესრე... და რღვევისა (vel დარღვევისა) : ლ აყაყქსქ
ქნერჯალათიქსანს ლ სილიქსანს. — აღუთქუა : ქკყესაყ. — 6 ქუეყანასა მას ეგვპტისასა :
ვირ აბქ ქ ქერყე ხერქსქს სედაყთაყსეყ. — 7 იტყოდეს : ასანს. — 8 მტერთა : add. ნიყა. —
9 მის : ნიყა. — სული : add. ლ გესთ ჯიყანს იქსაქსქს ქანოყ. — 10 მოიხილეს : კიქსექს. —

grappe de raisin apportée par eux sur des leviers (307). Et eux demeurant incroyables voulaient les lapider¹ ».

Et du fait qu'était là pareille incrédulité et émeute, le Seigneur, avec serment, attesta à Moïse, et dit : « Ces hommes que tu vois, qui m'ont courroucé et ont désobéi à ma parole, eux qui pourtant ont vu les signes et les prodiges que j'ai fait venir sur la terre des Égyptiens, ne verront pas la Terre bonne que j'ai promise à leurs pères²; mais ces petits enfants, dont eux disent qu'ils seront les captifs de leurs ennemis, à ceux-là (je jure) donner la Terre³! Et Josué, mon serviteur, et Caleb, fils de Yephoné, pour ce qu'ils sont restés sous l'influence

1. Nb. 14.6-8, 10; cf. 13.24, 27, 28. — 2. Nb. 14.21-23, 29-30; 32.10-11; Dt. 1.34-35; Jos. 5.6. — 3. Nb. 14.31; Dt. 1.39; Jos. 5.7.

վերայ բառնալոց բերեալ ի նոցանէ, եւ նոցա չհաւատացեալ կամենին քարկոծել զնոսա :

Եւ այսպիսի թերահաւատութեան եւ խռովութեան անդ լինելոյ՝ երդմամբ վկայեաց տէր Մովսեսի եւ ասէ՝ թե արբոջ այդ որ բարկացուցին զես, եւ ոչ հաւանեալք բանի իմում, որք եւ տեսին զնշանս եւ զարուեստս զոր ածի ի վերայ երկրին Եզրպտացուց, 5 ոչ տեսցեն զերկիրն բարի զոր խոստացայ հարցն նոցա. այլ մանկունք այս զորս նոքա ասեն՝ թե գերիք լիցին թշնամեաց նոցա՝ սոցա տալ զերկիրն : Եւ Յեսու ծառայ իմ եւ Քաղէբ որդի Յեփոնեայ, վասն զի եղբւ ի վերայ նոցա հոգի, եւ զհետ չոգան ուխտին իմոյ, մուծից զնոսա անոր եւ տաց զերկիրն զոր կոխեցին ոտիւք իւրեանց :

Վասն որոյ եւ յամեալ ժողովրդեանն յանապատին քառասուն ամ՝ ամենեքեան 10 սատակեցան ըստ բանին տեսուն, բայց միայն երկու արքն վասն որոց յառաջագոյն ասաց : Եւ որդիք նոցա աճեցեալք մտին ի թիւ հարցն իւրեանց :

Ե 100՝ Զորս կոչեցեալ սրբոյն Մովսեսի յայնկոյս Յորդանանու՝ ուսուցանէր զերկրորդ արեւնսն, վերստին զարեւնս նոցա զլիսաւորեալ, ոչ եթե այլ արեւնս տուեալ քան զառաջինն զոր հարց նոցա ետ, այլ զնոյն պատմեաց, զի լուեալ զանցեալսն ընդ 15

3 խռովութեան անդ : խռովութեանդ J. — 4 հաւանեալք : հաւատացին J. — 6 մանկունք : մանուկք V. — զորս նոքա ասեն : զոր ասացին նոքա J. — 7 գերիք լիցին : գերիչք լինին J. — 9 մուծից : ց corr. ն V. — տաց : add. զնոցա J. — ոտիւք : ոտք [corr. ոտաք] J. — 10 յամեալ nos : համեալ V համարեալ J. — ժողովրդեանն : ա corr. et inter lineas V. — 11 երկու : երկուք V. — վասն որոց [ց corr. յ] : զորոց J. — 12 ասաց : ասացաք J. — որդիք : որդիքն J. — 14 զլիսաւորեալ : զլիսաւորելով J. — այլ : inter lineas J. — տուեալ : տալով J. — 15 հարց : հարցն J.

12 ցառնա : add. միայն. — 13-14 Յեյթոնեց... Յատտա : մտին ի թիւ հարցն իւրեանց. — 16 Յեյթոնեց... օցօ : վերստին զարեւնս նոցա զլիսաւորեալ. — 16-17 Նշա () շմբժք : այլ () քան. — 17 Յատտա : om. A. — 18 Գաղթա : պատմեաց. — Ելլոս-Եմա-Գոն : լուեալ. — 19 Ծատտա : և.

de l'Esprit (308) et ont marché en suivant mon alliance, je les ferai entrer là-bas et leur donnerai la terre qu'ils ont foulée de leurs pieds¹ ».

C'est pourquoi le peuple ayant encore séjourné quarante ans dans le désert, tous périrent conformément à la parole du Seigneur, hormis seulement les deux hommes² au sujet desquels il avait fait cette prédiction (Josué et Caleb). Et leurs fils s'étant accrus atteignirent le nombre de leurs pères³.

Saint Moïse les convoqua au delà du Jourdain. Il leur exposait ce qu'enseigne la Seconde Loi (Deutéronome), en reprenant pour eux les principaux chefs de la Loi, non qu'il leur donnât là une loi différente⁴ de la première qu'il avait donnée à leurs pères, mais c'est cette même Loi qu'il leur expliqua, pour qu'après avoir entendu ce qui s'était passé avec leurs pères dans la terre des

1. Nb. 14.24, 30; 32.12; Dt. 1.36-38. — 2. Nb. 14.33-35, 38; 32.13; Hébr. 3.17. — 3. Nb. 1.46; 2.32; 26.51; 32.14. — 4. Dt. 1.1.

მომომ იყვნენ ოჯღლისა მიმართ : მას ყამსა მოხე სულისა მიერ განაწესნა ათორ-
მეტნი იგი ნათესავნი ორად ნაწილად. მისცნა კურთხევანი იგი მათსა მას გარი-
ზინსა პირითა ექუსთა მათ ნათესავთადათა, და წყევანი იგი მათსა მას გეზალსა
პირითა სხუათა მათ ექუსთადათა : და ამას არა თუ უდებად წინამხწარ გვჩუქ-
5 ნებს : რამეთუ განყვნა ნათესავნი იგი ორად ნაწილად. გამაჩინნა რომელნიმე
T 259 a მათგანნი ქრისტეს მიერ კურთხევითა მით მკვდრ ყოფად მამათა მათ-
თხსთასა ახალსა მას შჯულსა მარჯუენით პღვნილ. და რომელნიმე ძუელითა-
მით ცღმითა შეპყრობილ თხსისა მის თხს ურწმუნღვეობისა წყევასა ქუემე მა J160^v
რცხენით გელით დებულ. ვითარცა მსგავსთა მათ თხსთა იტყვს მცხნელი. მას
10 ყამსა ვჭრქუა რომელნი იგი მარჯუენით ჩემსა იყვნენ. მღვედით კურთხეულნი
მამისა ჩემისანდ და დაიმკვდრეთ განმწადებული სასუფეველი თქუენ თხს-
დასაბამითგან სღღლისადათ. და რომელნი მარცხენით. წარვედით ჩემ გან წყეულ-
ნი ცეცხლსა მას საუკუნესა. რომელი განჭმწადა მამამან ჩემმან ეშმაკისა თხს
და მსახურთა მისთა :.

15 აწ რომელნი სარწმუნღვეობით სახელს-დებენ დმერთსა აწა თავთა თხსთა-
თანა გამაჩინებდეს კურთხევასა პირითა თხსითა მღღებულ. რადთა ახლისა
შჯულისა ნამღბ იყვნენ. წმიდისა მის ქუეყანისა. რომელ წინამხწარ აღუთქუა.
თანა-მკვდრ იღღვნენ. და მერმე რომელნი არა თუ საქ T 259 b მითა შჯულისადათ
განმართლებულ და არცა სარწმუნღვეობითა მღწანულ ყოფილ. რადთამცა ქრის-
20 ტესა ადიდებდეს. თავნი თხსნი თანა-მღებ მართლად დამჯილ :.

1 მოხე : მოხს T. — 2-3 გარიზინსა : გარიზნსა T. — 4 ამას : მას J. — უდებად : add.
რას T 2^a manu inter lineas J. — 4-5 გვჩუქენებს : გვჩუქნებდა J. — 8 ცღმითა : ცღმითა J.
— თხს : om. J. — 11 დაიმკვდრეთ : იმკვდრეთ J. — თქუენ თხს : თქუენდა J. —
13 თხს : om. J. — 16 თანა : om. T.

1 ოჯღლისა მიმართ : *კასთოდოი*. — განაწესნა : *გაძანხაქ*. — 4 პირითა... ექუსთადათ :
ქერანიძე სიყსაქსი ქხე ადგად. — 4-5 გვჩუქენებს : *ვიღყანსქ*. — 5 ნაწილად : *ქარქა*. — 6 ყოფად :
om. A. — 7 თხსთასა : om. A. — 9 დებულ : *ღმღინხაქ*. — ვითარცა : *ჩქ ლ*. — თხსთა
იტყვს : *ასაყ*. — 10 ჩემსა : om. A. — 11 და : om. A. — 12 ჩემ გან : om. A. — 13-14 საუ-

Égyptiens et dans le désert, de tout leur cœur ils eussent la crainte de Dieu¹. C'est alors que Moïse une fois qu'il eut, en esprit, partagé les douze tribus en deux parts, donna : les Bénédiction, sur le Mont Garizim, de la bouche des six tribus, et les Malédiction, sur le Mont Gebal, par les bouches également de six tribus² (309). Et ce n'était pas sans raison qu'à l'avance il leur mettait sous les yeux ce spectacle (310). Car, en partageant les tribus en deux classes, il leur a par là fait voir certains d'entre eux, qui, par la bénédiction du Christ, à titre d'héritiers des Pères, se sont, dans le Nouveau Testament, trouvés à droite³; et certains autres, qui une fois pris (311) dans le vieux levain à cause de leur incrédulité, sous la malédiction, à gauche, sont restés pris⁴. N'a-t-il pas, lui

1. Dt. 11.2-8. — 2. Dt. 11.29. — 3. Mt. 25.33. — 4. Mt. 25.36.

Հարս նոցա յերկրին Եգլպտացոց եւ յանապատին՝ յամենայն սրտէ յաստուծոյ երկիցեն : Յայնժամ Մովսեսի հոգով բաժանեալ զերկոտասան V 341 ազգսն յերկուս բաժինս՝ ետ զաւրհնութիւնսն ի լերինն Գարիզնն ի բերանոց վեց ազգացն, եւ զանէճսն ի լերինն Գեբաղ բերանովք նոյնպէս վեց ազգաւ : Եւ զայս ոչ ընդ վաչր յառաջ ցուցանէր, քանզի բաժանեալ զազգսն յերկուս կարգս՝ եցոյց զոմանս ի նոցանէ՛ Գրիստոսի աւրհ-⁵ նութեամբն ի ժառանգութիւն հարցն, ի նոր կտակարանսն յաջմէ գտեալս. եւ զոմանս ի հին խմոր ըմբռնեալ վասն իւրեանց թերահաւատութեան, ընդ անիծիւք ի ձախմէ ըմբռնեալս : Ի՞չ եւ զնմանագոյնսն ասաց փրկիչն. յայնժամ ասացից որք ընդ աջմէն իցեն. եկալք աւրհնեալք հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ արքայութիւնն ձեզ ի սկզբանէ աշխարհի : Եւ որք ի ձախէն. երթալք՝ անիծեալք ի հ<ուրն> :

Երդ որք հաւատովք կոչեին, ահա՛ յինքեանս պատկերեին զաւրհնութիւնն ի բերանոց ընկալեալ, զի նորոց կտակարանաց որդիք եղեալ՝ սուրբ երկրին զոր յառաջ խոստացաւ ժառանգուորք գտցին, եւ որք դարձեալ ոչ գործովք աւրինացն արդարացան, եւ ոչ հաւատովք ապաշխարեալ զՔրիստոս փառաւորեցին, զինքեանս դատապարտեալ չիրաւի տանջեսցին :

1 յաստուծոյ : յաստուած J. — 2 հոգով բաժանեալ : բաժանե[ա inter lineas] լ հոգով J. — ազգսն : ազգն J. — 3 զաւրհնութիւնսն : զաւրհնութիւն J. — զանէճսն : զանէճս J. — 4 բերանովք : բերանաւք J. — 5 կարգս : կարգսն J. — 6 ժառանգութիւն : -ութեան J. — կտակարանսն : տ supra lineam V. — յաջմէ : յառաջմէ J. — 7 խմոր : խմորս J. — անիծիւք : ն supra lineam V. — 8 զնմանագոյնսն [ն ult. supra lineam] : -ագոյնս J. — որք : որ J. — 9-10 ժառանգեցէք... աշխարհի : աշխարհի հանդ <երձ> J. — 10 ձախէն : ձախմէն J. — անիծեալք : անիծ add. աշխարհի <քն> V. — ի հ<ուրն> : om. V. — 11 կոչեին : կոչին J. — յինքեանս : յինքեան J. — 12 բերանոց : բերան V (312). — 13 խոստացաւ : խոսեսցաւ J. — 14 ապաշխարեալ : -արեալք J.

քոյնքս... մօտա : om. A. — 15 Եւ յանգլի-տեղմն զմեքոյն : կոչեին. — 16 յամենայն սրտէ : պատկերեին. — տշտօտ : om. A. — 18 զմեք յամենայն : որք դարձեալ. — 20 զմեք : (զի) տանջեսցին.

aussi, dit la même chose, le Rédempteur? « Alors je dirai à ceux qui seront à droite : Venez, les bénis de mon Père! Héritez du royaume qui vous a été préparé depuis le commencement du monde. Et à ceux qui seront à gauche : Allez maudits au < feu >¹... ».

Or ceux qui, grâce à la foi, étaient appelés, voilà qu'en leur propre personne, ils étaient les types, objets de la bénédiction qu'ils avaient reçue de bouche (312), à telles enseignes que, devenus fils du Nouveau Testament, de la Terre Sainte, que (Dieu) avait à l'avance promise, ils se trouveront être héritiers; et que, ceux qui, prenant le contre-pied, ne se sont point, par les œuvres de la Loi, justifiés, et n'ont point, par la foi, après avoir fait pénitence, glorifié le Christ, seront, puisqu'ils se sont eux-mêmes condamnés, justement tourmentés.

1. Mt. 25.34, 41.

რამეთუ მდებრა წინამწარ სწავლითა მით სახება მას გზჴუნებს : და ესენიგა დადგენ კურთხევათა მათ. სჴმეონ. ლევი. იუდა. შაბიღონ. იოხებ და ბენიაშენ. რამელთა მიერ ქრისტე წინამწარ გამობხატა და იშვა და განგხადნა და გჴრწმენა და იდიდა:.

5 და იოხების მიერ ცნობილ. ლევის გან და იუდას გან ვითარგა მჴუფს და მდღელი გორციელად იშვა:.

სჴმეონის მიერ ტამარსა მას შინა ცნობილ. რამეთუ თჴუა. აწ განუტევე ოფალღ მონაჲ შენი მჴდობით. რამეთუ იხილეს თუალთა ჩემთა მაცხლვარებაჲ შენი. რამელ განჴმზადე წინაშე პირსა ყოვლისა ერისასა. ნათელი გამობრწყინვებად ნათესავთა და დიდებაჲ ერისა შენისა ისრაელისაჲ:.

და შაბიღონის მიერ ნათესავთა ჴრწმენა. ვითარგა იტყვს წინამწარმეტყუელი. ქუეყანაჲ შაბიღონისი და ქუეყანაჲ ნუფთაღემისი. გზაჲ ჴღუასა წიად T 260 a იორდანესა. ერი რამელი სხდა ბნელსა. იხილეს ნათელი დიდი. და რამელნი სხდეს ახრდილთა სიკუდილისათა. გამობრწყინდა მათ ნათელი 15 დიდი:.

და ბენიაშენ პავლე მდგიქელითა ყრველსა სოფელსა იქადაგა და იდიდა:.

და კვრვება არს წინამწართა მათგა მიერ. რამელ წინამწარ შჴულისა მის სახითა აღახრულებდა. ხოლღ აწ სულითა ქრისტეს მიერ აღხრულებულ : და კურთხევანი მიეცნეს ჴედა მთასა მას გარიზინსა. ვითარგა ახლითა შჴულითა

1 წინამწარ : add. თჴუა T. — ესენიგა : ესენი J. — 2 და : om. T. — 3 და 1° : om. T. — 5 მჴუფს : მჴუფე J. — 8 ოფალღ : ოფალ J. — 9 განჴმზადე : განუშადე J. — 9-10 გამობრწყინვებად : გამობრწყინდა T. — 10 ნათესავთა : წარმართთა ჴედა T. — ისრაელისაჲ : -ისა J. — 13 იხილეს : იხილა J. — 16 პავლე : პავლ T. — 19 გარიზინსა nos : გარიზინსა TJ.

1 სახება მას გზჴუნებს : *գլխաժամանակս* — 3-4 გჴრწმენა : *հաստատցաւ*. — 5 ცნობილ : *կերպարանեցաւ և*. — 7 რამეთუ თჴუა : om. A. — განუტევე : *արձակեա*. — 8 შენი : add. *լստ բանի բոմ*. — 9 წინაშე... ერისასა : *ժողովրդեան բոմ*. — 11 ნათესავთა ჴრწმენა : *յակգս*

Car Moïse lui-même, leur faisant d'avance connaître les raisons (de cette répartition) dit : « Et ceux-ci se tiendront pour les bénédictions (313) : Siméon, Lévi, Juda, Zabulon, Joseph et Benjamin ¹ », par lesquels le Christ a été préfiguré, puis a pris naissance, puis a été reconnu, puis par la foi, confessé, puis glorifié.

Et par Joseph, il a été figuré; et de Lévi, et, de Juda, en tant que Roi et Prêtre, selon la chair, il est né;

par Siméon, dans le Temple, il a été reconnu : « Maintenant tu laisses partir ton serviteur, Seigneur, selon ta parole, en paix. Puisque mes yeux ont vu ton salut, que tu as préparé pour ton peuple; lumière qui sera révélation pour les Gentils >, et gloire pour < ton > peu < ple Israël² > »;

1. Dt. 27.12. — 2. Le 2.29-32.

Քանզի եւ Մովսէս յառաջագոյն ուսուց յ 101^ր անելով զպատճառսն ասէ. եւ սոքա կացցեն ի վերայ արհնութեանցն : Սիմէոն, Ղեւի, Յուդայ, Չաբուղոն, Յովսէփ, եւ Բենիամին, չորոց Քրիստոս յառաջ կերպարանեցաւ, եւ ճնաւ, եւ ճանուցաւ, եւ հաւատացաւ, եւ փառաւորեցաւ :

Եւ Յովսէփաւ կերպարանեցաւ, եւ Ղեւեաւ եւ Յուդայիւ իբրեւ զթագաւոր եւ 5 զքահանայ ըստ մարմնոյ ճնաւ.

Շմաւոնիւ ի տաճարին ճանուցաւ, այժմ արձակես զճառայ քո տէր ըստ բանի քում ի խաղաղութիւն, զի տեսին աչք իմ զփրկութիւնս քո, զոր պատրաստեցեր ժողովրդեան քում, լոյս ի յայտն<ութիւն հեթանոսաց> եւ փառք ժող<ովրդեան քում Իսրայելի >.

10

Եւ Չաբուղոնիւ յազգս հաւատացաւ՝ որպէս մարգարէն ասէ. երկիր Չաբուղոնի եւ երկիր Նեփթաղեմի, ճանապարհ ծովու յայնկոյս Յորդան<անու>, V 342 ժողովուրդ որ նստէր ի խաւարի ետես լոյս մեծ, նստելոցն ի ստուերս մահու ծագեաց լոյս.

Եւ Բենիամենիւ ի Պաւղոսէ առաքելոյ յամենայն աշխարհս փառաւորեալ քարոզութիւնն զարմանալի է :

15

Եւ, ընդ յառաջակայսն, որ յառաջ արինաւք կերպարանեալ կատարէր, այժմ հոգւով ի Քրիստոս լցեալ տեսանեմք. եւ արհնութիւնք տուան ի լերինն Գարիզին,

1 յառաջագոյն : n supra lineam V. — զպատճառսն : u inter lineas J. — 2 արհնութեանցն : -ութեանց J. — և : om. J. — 5 Յովսէփաւ : Յովսէփիւ J. — և 2^օ : om. V. — 7 Շմաւոնիւ : Շմաւոնաւ J. — տաճարին : ի inter lineas J. — զճառայ : զճառայս J. — 7-9 ըստ բանի... քում 1^օ : այլաւք J. — 9-10 ժող<ովրդեան քում Իսրայելի> : Իղի J. — 11 Չաբուղոնիւ : ւ 1^օ inter lineas V. — հաւատացաւ : հաւատաց J. — 12 Նեփթաղեմի : Նեփթիմա J. — 12-13 ծովու... ծարգեաց լոյս : այլաւք J. — 15 է : om. J. — 16 [y inter lineas] առաջակայսն : առաջակայսն J. — 17 հոգւով ի Քրիստոս : ի Քրիստոս հոգով J

հաւատացաւ. — 13 օա : om. A. — 15 օօօօ : om. A. — 16-17 օյօօօօօ օօ օօօօօ. օօ օօօօօօօօ օօօ : փառաւորեալ քարոզութիւնն զարմանալի է. — 17-18 ֆօնօնֆօնօնօ... օնօնօնօնօնօօօօ : և ընդ յառաջակայսն որ յառաջ արինաւք կերպարանեալ կատարէր այժմ հոգւով ի Քրիստոս լցեալ տեսանեմք.

et, par Zabulon, chez les Nations, il a été, par la foi, confessé, comme le Prophète dit : « Terre de Zabulon et terre de Nephtali, route de la mer au-delà du Jourdain, un peuple qui était assis dans les ténèbres a vu lumière grande. Pour ceux qui étaient assis dans les ombres de la mort a point une lumière ¹ » ;
 et, par Benjamin, glorifiée qu'elle a été par l'apôtre Paul en tout ce monde-ci, l'annonce (qui a été faite du Christ), est merveilleuse.
 Et, conformément à ce que nous avons dit précédemment (314), ce qui, antérieurement, par la Loi, s'accomplissait (315) en figures, actuellement, spirituellement, dans le Christ, nous le voyons pleinement réalisé.

1. Is. 9.1-2; Mt. 4.15-16.

გამოძრეულ. რძმლისა მიერ ქრისტე განგე J 161¹ რციელებულ ხოფელსა გამო-
უნდა და მთასა წმიდასა იბოვა. ვითარცა ესაია იტყვს. და იყვს უკუანამკ-
ნელთა ქამთა გამოცხადებულ მთამ იგი ოვფლისამ : და წყევანი მთასა მას ზედა
გებალსა. რძმელთა მათ ჰრქეაფა რძმელნი იგი შჯულსა ქეუმს იყვნეს. წყეულ
5 იყავნ ყოველი რძმელი არა დაადგრეს ყოველთა წერილთა წიგნთა შჯულისათა
ყოფად მას:.

BÉNÉDICTIONS DE MOÏSE

ყოვლისა შეძლებით გამოთქემულ თქემულთამ მათ ვინილეთ რასადი ეტყვს
კურთხ T 260 h ევათა მათ შინა მღვხს:.

- 10 რამეთუ იტყვს წერილი იგი ესრევე : ესე კურთხევანი არიან. რძმლითა აკურ-
თხნა მღვხ კაცმან ღმრთისამან ძენი ისრაჳლისანი. და იტყოდა წინამწარ
სიკუდილისა თვხისა. ოვფალი სინამთ მღვიდა. და ისწრათა მითთ ფარანიო. და
ბევრეულითა კადეხით. მარჯუენით მის თანა ანგელღზნი მისნი. და შეიწყა-
ლა ერი თვხი. და ყოველნი წმიდანი კელთა მისთა. და ესენი შენ ქეუმს არიან.
15 და მდიღღ პირისა მისისა გან შჯული. რძმელ გუამცნღ ჩუენ მღვხ საყოფელი
შღრის იაკობისა. და იყვს საყუარელითა მით კელმწიფტ შეკრებასა მას ერისასა
ნათესავებით-ურთ ისრაჳლისამთ:.

1-2 გამოძრნდა : გამოძრნდა J. — 2 და იყვს : om. T. — 3 ოვფლისამ : ღმრთისამ J. —
5 წიგნთა : წიგნისა T. — 6 მას : მისა T. — 8 გამოთქემულ თქემულთამ : გამოთქემულთამ
T. — 9 მღვხს : მღვხს T. — 11 მღვხ : მღვხ T. — 12 ისწრათა : ისწრათა T. — 15 მღვხ :
მღვხ T. — 16 იაკობისა : იაკობსა J. — კელმწიფტ : -მწიფე J. — მას : om. J.

1 რძმლისა მიერ : კურიამ. — 2 და მთასა წმიდასა იბოვა : *სე ქსანს სორე ზასათყელო
ქ ნა ყთას.* — 4 რძმელთა : *ირაქსა.* — 5 შჯულისათა : *add. აყნიეჲქ.* — 6 მას : *ყთას.*
— 8 ყოვლისა... მათ : *ქასსკანსაყინს ყოყნაქ ქასს სასყეჲყინს.* — 10 რამეთუ... ესრევე :
om. A. — არიან : om. A. — 12 სინამთ : (318). — მღვიდა : *add. სე სესეყაღ მსე ქ მსქრ.* —
და 2° : om. A. — 13 მისნი : om. A. — 14 გელთა მისთა : *ღსე ჳნღსღ გოქრ.* — 15 პირისა
მისისა გან : *ქ ქანსყ ნოყა VJ (319).* — 16 შღრის იაკობისა : *ქ ძიოქს მსიორაქ.* — ერისასა :
ქქსანსაყ ძიოქრყოყ.

Et des bénédictions furent données sur le mont Garizim¹, en quelque sorte
mis à part en vue du Nouveau Testament (316), sur lequel, le Christ, une fois
incarné, est apparu dans le monde et s'est trouvé (être) Montagne Sainte pour
ceux qui ont cru en Lui, comme aussi bien dit Isaïe : « Et il arrivera qu'aux
derniers jours se révèle la Montagne du Seigneur² ».

Et la malédiction (fut donnée) sur le mont Gebal³, comme lui aussi (Moïse)
l'a dit expressément à ceux-là qui étaient sous la Loi : « Maudit soit quiconque
ne demeurera pas fidèle à tout ce qui est écrit au livre de cette Loi-ci pour le
faire⁴ ».

1. Dt. 27.12. — 2. Is. 2.2. — 3. Dt. 27.13. — 4. Dt. 27.26; Gal. 3.10.

իբրեւ ի նոր կտակարանս որոշեալ. յորում Քրիստոս մարմնացեալ յաշխարհի երեւեցաւ եւ լեառն սուրբ հաւատացելոց ի նա գտաւ. որպէս եւ Եսայի ասէ. եւ եղիցի յառուրս յետինս յայտնի լեառնն տեառն : Եւ անէծքն ի լերինն Գեբաղ, որպէս եւ ասացն անոցիկ որ ընդ աւրինաւքն եին. անիծեալ լիցի ամենայն որ ոչ մնացէ յամենայն ի գրեալս ի զիրս աւրինացս այսոցիկ առնել զսոսս :

5

BÉNÉDICTIONS DE MOÏSE

Բաւականագոյն ցուցեալ վասն ասացելոցն, տեսցուք զինչ ասէ յաւրհանութիւնսն Մովսէս :

Այս աւրհանութիւն զոր աւրհանեաց Մովսէս մարդ աստուծոյ զորդիսն Իսրայելի : Եւ ասաց յառաջ քան զմեռանելն իւր. տէր ի Սինեայ եկն, եւ երեւեցաւ մեզ ի Սէիր. եւ 10
փութացաւ ի լեռնէ Փարանէ, բիրաւորաւքն Կաղեսի. 101 յաջմէ իւրմէ հրշտակք ընդ նմա. եւ խնայեաց ի ժողովորդ իւր, եւ ամենայն սրբեալք ընդ ձեռաւք քովք, եւ սոքա ընդ քեւ են, եւ ընկալաւ ի բանից նորա աւրէնս զոր պատուիրեաց մեզ Մովսէս ի ժառանգութիւն ի ժողովս Յակոբայ. եւ եղիցի հանդերձ սիրելեալն իշխան, ի ժողովել իշխանաց ժողովրդոց հանդերձ ազգաւքն Իսրայելի :

15

1-2 յաշխարհի երեւեցաւ : երեւեցաւ յաշխարհի J. — 3 լեռնն : լեառն J. — անէծքն : ն 2° inter lineas V. — 4 ասացն : ասաց J. — լիցի ամենայն : է J. — 5 գրեալս : գրեալսն J. — աւրինացս այսոցիկ : աւրինացն J. — զսոսս : զամենայն J. — 7 բաւականագոյն : բաւական J. — ասացելոցն : այ inter lineas V. — 8 Մովսէս : Մովսէսի ut videtur J. — 10 Սինեայ եկն nos : Սինեայեակն V Սինայ [եա inter lineas] եկն J. — 11 լեռնէ : լեռնէ J. — բիրաւորաւքն nos : բերաւորաւքն V բիրաւորաւք J. — 12 խնայեաց : խնայեաց V խառնեաց J. — սրբեալք : սրբեալքն J. — 13 քեւ : ւ inter lineas J. — նորա nos : նոցա VJ (319). — 14 ժառանգութիւն : n. supra lineam V.

BÉNÉDICTIONS DE MOÏSE

Après avoir, sur les paroles ci-dessus, fourni les indications (317) suffisantes, voyons ce que dit Moïse en ses bénédictions.

« Voici la bénédiction que Moïse, homme de Dieu, prononça en bénissant les fils d'Israël. Et, avant qu'il mourût, il dit : « Le Seigneur [du Sinaï est venu] (318), et il nous est apparu de Séir, et en hâte il est venu de la montagne de Pharan, avec les myriades de Kadès. A sa droite des Anges (sont) avec lui. Et il a épargné (la défaite à) son peuple. Et tous ceux qui sont sanctifiés sont sous tes mains, et ceux-ci sont sous toi. Et il a reçu de [ses] (319) paroles la Loi que nous a prescrite Moïse en héritage pour les assemblées de Jacob. Et il y aura, avec le Bien-Aimé, un prince, quand se rassemblent les princes des peuples avec les tribus d'Israël¹ ».

1. De. 33.2-5.

ამას იტყვოდა წინამხწარმეტყველი იგი. გზუენებს ყოფილხა მას შეწევნასა ერისასა ღმრთისა მიერ ღუაწლხა უცხოთხელთა მიმართ. ხეონ მეფისა გან ესე-ბონელთამხა. და ოგ მეფისა გან ბასაანელთამხა. რომელთა შორის გამოუჩნდა ანგელ'წემით-ურთ გხნად მათა მტერთა მათთა გან. წყაღობის ყო T 261 a ფითა 5 ერისა მის მიმართ:.

წეს არს ესე გულის-გმის-ყოფად მოხლვისა მის თვს ოვფლისა. რამეთუ რომელ იგი მთასა მას ხინასა მოხეს გამოუცხადა. იგი ანგელ'წემით-ურთ მოვი-დეხ. და იგხნეს წმიდანის მდევართა გან მაჭირებელთა მათთა. შეწყალებითა მოხავთა მისთამთა. რამეთუ იტყვს. ყოველნი განწმედილნი გელთა შინა შენთა. 10 მფარველ და მესავდრებელ ყოველთა ვინმე იყვს გარნა ოვფალი მხოდლმ. რომელმან განყვრა მკარნი და განწმიდნა ყოველნი რომელნი მისა მიივლტიან ვითარგა მფრინველმან. რომელმან შეიკრიბნის მართუენი თვხნი : და ესრა წინამხწარ იტყვოდა მსგავსთა მათ. კურთხეულ არს ოვფალი. რომელმან გან-ყვრა გელნი თვხნი და აგხოვნა იერუხალსში. და ესაიამს მიერ აყუედრებს ურჩთა 15 მათ და ეტყვს. მოვყვენ გელნი ჩემნი ყოველხა დდეხა ერისა მიმართ ურჩისა : და ა J 161' ქა მოხეს ეტყვს. ყოველნი განწმედილნი გელთა შინა შენთა. და ესენი შენ ქუემს არიან:.

და შეიწყნარნა სიტყვთა თვხითა შუულნი. რომელნი გუამცნო მოხე სამ-კვდრებელისა მის შე T 261 b ხაკრებელისა იაკობისი : აწ ვინ ვისგანმე შეიწყ-20 ნარნა სიტყუათა მათგან შუულნი. არამედ ქემან მამისა გან. რომელ იგი მთასა

2 ერისასა : add. ნათესავებით-ურთ ისრაელით T. — 3 ბასაანელთამხა : ბასან- J. — გამოუჩნდა : გამოჩნდა J. — 4 მათა : მათდა J. — 5 მის : om. T. — 6 ოვფლისა : -ისამხა J. — 9 მისთამთა : მისთამხა T. — 12 შეიკრიბნის : შეკრიბნის T. — თვხნი : om. J. — 14 იერუხალსში : ისრაელი T. — ესაიამს : ესაიამხა J. — ურჩთა : ურჩულდთა J. — 18 რომელნი : რომელ J. — მოხე : მოხს T. — 19-ვინ : 2^a manu inter lineas J.

3 რომელთა შორის : *יורוּם*. — 6 წეს : *צִוּוּר*. — თვს : add. *ל* (*ל*) *זִמְרֵי־הַמַּלְאָכִים*. — 7 გამოუცხადა : *הִרְחִיקוּ*. — 8 გან : add. *ל* *ל*. — მაჭირებელთა : add. *מִזְמִירֵי־הַמַּלְאָכִים*. — 9 შინა :

En disant ceci le Prophète remet sous les yeux le secours qui vint effective-ment au peuple de la part de Dieu dans les guerres des nations étrangères, menées par Séhon, roi d'Hésébon, et par Og, roi de Basan¹, guerres dans lesquelles il (Iahvé) leur apparut² avec des Anges pour les sauver de leurs ennemis, épargnant ainsi (à) son peuple (la défaite).

Il est possible d'entendre aussi ceci de la venue future du Seigneur. Car celui qui, sur le Mont Sinaï, est apparu à Moïse³, celui-là, avec des Anges, viendra et sauvera les Saints de leurs ennemis persécuteurs et oppresseurs, épargnant ainsi (à) ceux qui auront espéré en Lui, (la défaite). Car il dit :

1. Nb. 21.24, 35; Dt. 31.4. — 2. Nb. 21.34; Dt. 3.2. — 3. Ex. 19.3, 20; 34.5, 6.

Ձայս ասացեալ ծարգարէին՝ ցուցանէ զեղեալ ազնականութիւն ժողովրդեանն յաստուծոյ, ի պատերազմունս այլազգեացն, ի Սեհննէ թագաւորէ Եսերոնէ, եւ յՈվգայ թագաւորէ Բասանու՝ յորում երեւեցաւ նոցա հրշտակաւք. փրկել զնոսա ի թշնամեաց նոցա, խնայելով ի ժողովուրդն իւր :

Հնար է զայս իմանալ եւ ի V 343 հանդերձեալ գալուստն տեառն. զի որ ի լերինն 5 Սինայի Մովսեսի երեւեցաւ նա հրշտակաւք եկեացէ եւ փրկեացէ զսուրբս ի հալածչաց եւ ի նեղչաց թշնամեաց նոցա, խնայելով ի նա յուսացելոցն. քանզի ասէ՝ եթե ամենայն սրբեալքն ընդ ձեռուք քովք. զի ծածկիչ եւ ապաւէն ամենեցուն ո՞ լինիցի՝ եթե ոչ տէր որ ձգեաց զձեռս իւր եւ սրբեաց զամենեսեան որ առ նա ընթանան, որպէս հաւ, զի ծածկիցէ զձագս իւր. եւ Եզր յառաջաձայնեալ ասաց զնմանագոյնսն. աւրհնեալ է 10 տէր որ տարածեաց զձեռս իւր եւ կեցոյց զԵրուսաղէմ : Եւ Եսայեաւ նախատէ գանհաւանան եւ ասէ. ձգեցի զձեռս իմ դաւրն ամենայն առ ժողովուրդն անհաւան : Եւ աստ Մովսէս ասէ. ամենայն սրբեալք ընդ ձեռուք քովք, եւ սորա ընդ քեւ են :

Եւ՝ ընկալաւ ի բանից նորա ար J 102՝ էնս զոր պատուիրեաց մեզ Մովսէս ժառանգութիւն ժողովոյն Յակոբայ : Արդ ո՞ յումէ ընկալաւ ի բանից արէնս՝ եթե ոչ 15

2 Եսերոնէ : -բոնի J. — յՈվգայ : յՈվզ J. — 3 փրկել : փրկեալ J. — 4 ժողովուրդն : ժողովուրդ J. — 6 Սինայի : Սինա J. — զսուրբս : զսուրբն J. — 7 եթե : թե J. — 8 սրբեալքն : սրբեալք J. — ընդ ուս : ի VJ (320). — ամենեցուն ո՞ լինիցի եթե : ոչ լիցի թե J. — 9 զձեռս : զձեռն J. — ընթանան : ն ult. corr. յ V. — հաւ : inter lineas V. — 10 յառաջաձայնեալ : նմանեալ յառաջաձայնել J. — 11 զձեռս : զձեռն J. — 11-12 գանհաւ[supra lineam] անս : գանհաւատն J. — 12 ձգեցի [add. y et del.] զձեռս : ձգեցի զձեռն J. — դաւրն : դաւր J. — 13 սրբեալք : սրբեալքն J. — քեւ : ինեւ J. — 14 ընկալաւ : և inter lineas J. — նորա : նոցա J. — 15 ի բանից արէնս : արէնս ի բանից J.

ընդ (320). — 10 մծառքզլ : զի ծածկիչ. — մեզ : om. A. — 11 մծառնո : զձեռս իւր. — 12 րօմթլման մթոյճոմմոս : զի ծածկիցէ. — 13 ֆոնաւֆառ : յառաջաձայնեալ . — 16 մոնա : ընդ.

« Tous les sanctifiés (sont) sous (320) tes mains ¹ ». Car couverture et abri pour tous, qui peut l'être, sinon le Seigneur qui a étendu ses mains et sanctifié tous ceux qui courent à Lui, comme la poule (fait) pour couvrir ses poussins ²? Et Esdras, d'une voix prophétique, a dit la même chose : « Béni est le Seigneur qui a étendu ses mains et fait revivre Jérusalem ³! » Et, par Isaïe, Il vitupère les rebelles et dit : « J'ai étendu mes mains tout le jour vers le peuple rebelle ⁴ ». Et ici, Moïse dit : « Tous les sanctifiés (sont) sous tes mains, et ceux-ci sont sous toi ⁵ ».

Et : « Il a reçu de ses paroles la Loi que nous a prescrite Moïse, héritage pour l'Assemblée de Jacob ⁶ ». Or, qui a reçu la Loi, et des paroles de qui (321) l'a-t-il reçue? Sinon le Fils, du Père? Lequel Fils, sur le Mont Sinai, dans la nuée,

1. Dt. 33.3. — 2. Mt. 23.37. — 3. 2 Esdras 7.27, pour le sens (?). — 4. Is. 65.2; Rom. 10.21. — 5. Dt. 33.3. — 6. Dt. 33.3-4.

მას სინასა დრებლით გამძინებულ მოხცა მოხეს. რამელ იგი მაძისა გან
 მოიდღ შჯული. რამეთუ გარდამბრულ წამებასა დახდებს ერსა მას შორის
 სამკვდრებელსა ამას ძეთა იაკობისთა : ძმ შუა-მდგომელ მაძისა მცნებითა მოხეს
 მიერ შჯული იგი. და მოხე შუა-მდგომელ ძისა და ერისა მას მიცემითა სამართ-
 5 ლისა მის შჯულისამთა. რამეთუ იერემიაცა მსგავსსა ამათსა იტყვს. ესე ღმერთი
 ჩუენი. და არავინ სხუა ამისსა გარემს. პოვრა ყოველნი ვზანი სწავლისანი.
 და მისცა იაკობს მონასა თვსსა და ისრაწლს საყუარელსა თვსსა. და მაძისა
 მიერ პოვნილ ყოველავ სიბრძნე და სწავლად მისცა ძესა. რამელსა იაკობს
 ისრაწლად უწესს წინამწარმეტყუელი იგი. რამელ არს პირმშობი ძმ ღმერთის.
 10 და ძესა მოუღებოეს ყოველივე სიბრძნე. მიჰმადლა კაცთა. ვითარცა იტყვს.
 ვითარმედ ამისა შემდგომად ქუეყანასა ზედა T 262 a გამძინდა. და კაცთა
 შორის იტყეოდა. რამეთუ მოხეცა წინამწარ მისცა მამათა მათთა შჯული იგი.
 რამელ მოედღ ძისა გან. და ამისა შემდგომად ახწავებდა ძეთა მათთა მეორესა
 შჯულსა. რამთა გამძინებნეს ორნი იგი შჯულნი. ძუელი იგი წინადგუეთით
 15 მამათა მათთა განუჩინა. და ახალი იგი ახალთა დაუძარსა : აწ რამელმან მოხეს
 მიერ განაწესა ძუელი იგი. იგივე გვჩუენებს ახალსა მას. რამეთუ იგი მხლდღი

1 მას : om. J. — მოხცა nos : მოხცნა TJ. — 3 ძმ : ძე J. — მცნებითა nos : მცნებათა
 TJ. — 3-4 მოხეს... იგი : შჯული იგი მოხეს მიერ T. — 5 შჯულისამთა : შჯულისამთა J. —
 7 ისრაწლს : ისრაწლ T. — 8 ყოველივე : ყოველი J. — ძესა : om. T. — 9 ძმ : ძე J. —
 10 ყოველივე : ყოველი ესე J. — 11 გამძინდა : -მცნეს T. — 12 იტყეოდა : -ოდის T.
 — მოხეცა : მოხეცდა J. — 13 ძისა : მის T. — გან : add. და ამისა შემდგომად ახწავებდა
 ძეთა მათთა შჯული იგი რამელ მოედღ ძისა გან T. — 16 იგი 1° : om. T.

1-2 რამელ... შჯული : *არქნა ო წარქ*. — 2 რამეთუ () დახდებს : *ღღ () ოღღ*. —
 შორის : om. A. — 3 ამას : om. A. — ძეთა : *ძიიძიე ირღიენ*. — ძმ : *განღღ ირღღ*. — 4
 და 1° : *ქსქ*. — შუა-მდგომელ : add. *ქსქ*. — 4-5 სამართლისა მის შჯულისამთა : *გარღარღ-
 ქსნს არქნანგ*. — 5 რამეთუ : om. A. — 6 და... გარემს : *ოგ წამარხნესი აკღ არ. თ.* —
 სწავლისანი : *ქრათთი*. — 7 საყუარელსა : *არღი*. — 8 სწავლად : *ღღრათი*. — 8-9 რამელსა...
 ისრაწლად : *ღღრ მსღღღ ლ. ზარაქღღ* : — 12 მისცა : add. *სიგა et del. V (323)*. — 14

une fois apparu¹, donna à Moïse la Loi de la part du Père, pour qu'une fois
 descendu il rendît ce témoignage en faveur du peuple (que cette loi allait) « en
 héritage aux assemblées des fils de Jacob² ». Car le Fils était médiateur³ du Père,
 en prescrivant à Moïse la Loi. De son côté, Moïse était médiateur du Fils et du
 peuple, en donnant les statuts justifiants de la Loi. Et Jérémie a dit la même
 chose : « Celui-ci est notre Dieu, nul autre ne comptera auprès de lui. Il a trouvé
 toute voie de conseil et l'a donnée à Jacob, son serviteur, et à Israël, son saint⁴ ».
 Et le Père, qui a trouvé toute la sagesse et conseil, (l')a donnée au Fils, que le
 Prophète appelle « Jacob » et « Israël », noms qui équivalent à « Fils aîné de Dieu ».
 Et le Fils, une fois qu'il eut reçu toute sagesse, la donna aux hommes, comme

1. Ex. 19.9; 24.15-18. — 2. Dt. 33.4. — 3. Gal. 3.19; 1 Tim. 2.5. — 4. Bar. 3.36-37.

որդի ի հաւրէ՛ որ ի լերինն Սինայ յամպն երեւեալ՝ ետ Մովսեսի աւրէնս ի հաւրէ, զի իջեալ վկայութիւն զիցէ ժողովրդեանն ի ժառանգութիւն ժողովոց որդւոցն Յակովբայ : Քանզի որդի միջնորդ էր հաւր պատուիրելով Մովսեսի զաւրէնսն : Իսկ Մովսէս միջնորդ լինէր որդւոյ եւ ժողովրդեանն, տալով զարդարութիւնս աւրինացն : Եւ Երեմիայ նմանագոյնս ասաց. սա աստուած մեր, ոչ համարեսցի այլ առ սա. եզիտ⁵ զամենայն ճանապարհ խրատու, եւ ետ զնա Յակովբայ ծառայի իւրում եւ Իսրայէլի սրբոյ իւրում : Եւ հաւր գտեալ զամենայն իմաստութիւնն եւ զխրատ՝ ետ որդւոյ զոր Յակոբ եւ Իսրայէլ կոչէ մարգարէն, որ է անդրանիկ որդի աստուծոյ : Եւ որդւոյ առեալ զամենայն իմաստութիւն՝ ետ մարդկան, որպէս եւ ասէ՝ եթե յետ այսորիկ յերկրի երեւեցաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ : Քանզի եւ Մովսէս յառաջ հարցն նոցա¹⁰ V 344 ետ նա զաւրէնսն, առեալ յորդւոյ, եւ յետ այսորիկ որդւոց նոցա ուսուցանէր զերկրորդ աւրէնսն, զի կերպարանեսցէ զերկուս կտակարանսն, զհինն՝ թրփատեալ հարցն որոշեալ, եւ զնորն իբրեւ զնոր նորոց պահէ : Արդ որ Մովսեսիւ որոշեաց զհինն, նա եկեալ եցոյց զնորն, զի՝ մի եւ նոյն աստուած, որ նոքաւք քարոզեցաւ

2 ժողովոց որդւոցն Յակովբայ : ժողովրդոցն Յակոբայ J. — 3 Մովսեսի զաւրէնսն : զաւրէնսն Մովսեսի J. — 5 Երեմիայ նմանագոյնս : Երեմիա նմանագոյն J. — այլ առ սա : առ սմայ այլ J. — 6 ճանապարհ խրատու : ճանապարհս իմաստութեան J. — 7 իմաստութիւնն : իմաստութիւն J. — 9 եթե : թե J. — 10 շրջեցաւ : շր V. — 11 նա nos : նոցա et del. V om. J. (323). — եւ : add. ապա J. — նոցա : նոց նոցա J. — 12 թրփատեալ nos : թրփատել VJ (323). — 13 իբրեւ զնոր : om. J. — Մովսեսիւ : Մովսեսի J. — որոշեաց : 2 corr. L V. — 14 եցոյց : ուսուցանէ J.

գամճափօնեց : կերպարանեսցէ. — 14-15 ֆօնաճաջցցոտօտ... ճանջիօնճ : թրփատեալ հարցն որոշեալ (323). — 15 օցօ : add. իբրեւ զնոր (323). — 16 ճանջցն : որոշեաց. — օցօց ճանջցնցն : նա եկեալ եցոյց. — 16-134, 2 ճանջց... Յօջցնցն : զի մի եւ նոյն աստուած որ նոքաւք քարոզեցաւ անտես երևեսցի եւ մի եւ նոյն որդի աստուծոյ որ յաշխարհի երևեսցաւ հաւատասցի.

encore il (le Prophète le) dit : « Après ceci, sur la terre il a été vu, et, avec les hommes, a conversé¹ (322) ». Car Moïse, lui aussi, une première fois à leurs pères, a [lui-même] donné la Loi, après l'avoir reçue du Fils (au Sinaï), et, après ceci, à leurs fils, il enseignait la Seconde Loi (Deutéronome), à dessein de préfigurer les deux Alliances à la fois : l'Ancienne, en l'ayant ainsi pour les pères [circoncis]² < seuls > définie (explicitement, dans le Deutéronome), et la Nouvelle, en la réservant (implicitement), comme chose nouvelle pour < hommes > nouveaux³. Celui-là bien, qui, par Moïse, a défini (explicitement) l'Ancienne (c'est-à-dire le Fils), celui-là, en son avènement, a montré (explicitement) la Nouvelle, à dessein qu'un seul et même Dieu, qui par elles (l'Ancienne et la Nouvelle) a été déclaré invisible⁴, fût vu, et qu'un seul et même Fils de

1. Bar. 3.38. — 2. Cf. Act. 7.8. — 3. Peut-être allusion à Eph. 4.24; Col. 3.10. — 4. Pour A. T. peut-être : Ex. 33.20; pour N. T. : Jean 1.18; 1 Jean 4.12; 1 Tim. 6.16.

მხლელ ღმერთ. რომელ მათ მიერ იქადაგა. გამოუჩინებელ რწმუნებულ. და იგი მხლელად მს ღმრთისად. რომელი სოფელსა გამოუჩნდა და რამთა ჰრწმუნებს. ვითარცა იერემიას მიერ იტყვს. და იყვს მათ დღეთა შინა იტყვს ოვფალი დავდვა სახლსა მას ზედა დავითისსა და სახლსა იუდაისსა აღოქუჲმად ახალი.

5 არა ეგრე ვითარ იგი აღუთქუ მამათა მათთა მთასა მას ქდრებს : აწ მისა ღმრთისად. რომელი ყოვლისა შუა-მდგომელ ყოფილ T 262 h ღმრთისა და კაცთა. ღრუბლით გამდ პირველ ვითარცა სარკითა მთასა მას მოხეს ეხუნა. J 162¹ მჯული იგი მამისა მიერ ამცნო. ვითარცა იტყვს წერილი იგი. და ჰრქუა ოვფალმან მოხეს. გარდავედ. ამცნე ერსა მას. უკუეთუ დამარხვით დაიმარხნეთ მც-

10 ნებანი ოვფლისა ღმრთისა თქუენისანი და სათნოებასა წინამე მისსა იქმოდით. ყოველივე იგი გუეჲმად. რომელი მივაწიე ქუეყანასა მას ეგვპტისასა. არა მოვა-ვლინო თქუენ ზედა. რამეთუ მე ვარ ოვფალი ღმერთი თქუენი : აწ ვინმე არს ოვფალი იგი. რომელი ეტყოდა მოხეს. არამედ მს. ანუ ვისსა მჯულსა ამცნებ-და. არამედ მამისასა. რომელმან თხი იგი საშჯელი ინება გამოცხადებად და

15 თქუა. ვითარმედ ყოველივე გუეჲმად. რომელი მივაწიე ეგვპტესა ზედა. არა მო-ვაწიო თქუენ ზედა : და არა ესრე თქუა. ვითარმედ რომელმან მოავლინა. რამე-თუ მამად არავის მჯის. არამედ ყოველივე საშჯელი მისცა ძესა. რომელმან დასაჯნა მეგვპტელნი ზღვთა მით მეწამულითა სამართლად დანთქმულ :

კეთილად მეორებსა მჯულსა იტყვს. ვითარმედ მოიხუნა პირისა მისისა გან 20 მჯულნი. რომელ გუამ T 263 a ცნო ჩუენ მოხე. სამკვდრებელი ერისა მის იაკო-

1 გამოუჩინებელ : გამოჩინებულ J. — 2 მს : ძე J. — და : om. T. — 4 ზედა : om. J. — 11 მივაწიე : მოვაწიე J. — 13 მს : ძე J. — 14 იგი : om. T. — 15 ყოველივე : ყოველი J. — მივაწიე : მოვაწიე T. — ეგვპტესა : მეგვპტელთა T. — 15-16 მოვაწიო : მოვავლინო J. — 17 მისცა : მოხცა T. — 18 დანთქმულ : და თქუებულ J. — 20 მოხე : მოხს T.

7 სარკითა : *სხსქსაძე*. — 8 მამისა მიერ : *ჯაღრ*. — 9 ამცნე : *ქსკესა*. — მას : add. *ასსქოქ*. — დაიმარხნეთ : *ყსაწხეღე* (324). — 11-12 მოვავლინო : *აძიყ*. — 12 არს : *ქრ*. — 14

Dieu, qui dans le monde a été vu, fût cru (323). Comme aussi bien, par Jérémie, il (ce Fils de Dieu) dit : « Et il arrivera en ces jours-là, dit le Seigneur, je ferai, avec cette vôtre Maison de David et la Maison de Juda, un Pacte nouveau; non comme le Pacte que je fis avec leurs pères sur le Mont Horeb¹ ». Or le Fils de Dieu qui s'est fait en tout « médiateur entre Dieu et les hommes² », en la nuée d'abord³, comme aussi en vision, ayant apparu à Moïse sur la montagne⁴, lui prescrivit la Loi du Père. Comme aussi bien dit l'Écriture : « Et le Seigneur dit à Moïse : « Une fois descendu atteste (de ma part) au peuple en disant⁵ : Si, les gardant fidèlement, vous gardez (324) les commandements du Seigneur votre Dieu, et faites ce qui est agréable à ses yeux, toutes les plaies que j'ai

1. Jér. 38(31).31-32. — 2. 1 Tim. 2.5. — 3. Ex. 19.9, 16; 24.15 sv., 18. — 4. Ex. 33.18; 34.1-6 sv. — 5. Ex. 19.21.

անտես, երեւեացի, եւ ճի եւ նոյն որդի աստուծոյ, որ յաշխարհի երեւեցաւ, հաւատասցի : Որպէս եւ Երեմիայիւն ասէ. եւ եղեցի յաւուրան յայնոսիկ, ասէ տէր, եղից տանդ Դաւթի եւ տանն Յուդայ ուխտ նոր, ոչ որպէս J 102^v ուխտեցի հարցն նոցա ի լերինն Բորբբ : Արդ որդուց աստուծոյ յամենայնի միջնորդ աստուծոյ եւ մարդկան եղեալ՝ ամպովն յառաջ որպէս եւ տեսեամբ Մովսեսի ի լերինն երեւեալ՝ զաւրէնան հաւր 5 պատուիրեաց : Որպէս եւ ասէ զիրն. եւ ասաց տէր ցՄովսէս. իջեալ՝ վկայեա ժողովրդեանն ասելով՝ եթե պահելով պահեցէք զպատուիրանս տեսուն աստուծոյ ձերոյ եւ զհաճոյս առաջի նորա արասջիք, զամենայն հարուածան զոր ածի ի վերայ երկրին Եգլպտացոց, ոչ ածից ի վերայ ձեր, քանզի ես եմ տէր աստուած ձեր : Արդ ո՞ն էր տէրն՝ որ խաւսէրն ընդ Մովսեսի՝ եթե ոչ որդի. եւ կամ զո՞չք աւրէնս պատուիրէր՝ 10 եթե ոչ զհաւր : Որոյ զիւր դատաւորականն կամեցեալ ցուցանել ասաց՝ եթե զամենայն հարուածս զոր ածի ի վերայ Եգլպտոսի, ոչ ածից ի վերայ ձեր : Եւ ոչ ասաց՝ եթե զոր ածն, քանզի հաւր զոչ ոք դատի, այլ զլինաւ դատաստանն ետ որդուց, որ դատեցաւ զԵգլպտացիսն կարմիր ծովուն, արդարութեամբ ընկղմեալ :

Բարուք ասէ յերկրորդ աւրէնան՝ եթե ընկալաւ ի բանից նորա աւրէնս զոր պատուիր- 15 բարիք J.

2 և 2° : om. J. — տանդ : տանն J. — 3 տանն : տան ut videtur J. — 4 յամենայնի : յամենայն J. — եղեալ : ante աստուծոյ J. — 5 զաւրէնան : և ult. inter lineas J. — 6 և 1° : om. J. — 7 եթե : թե J. — պահեցէք : պահե [u et del.] ցէք J (324). — 8 զհաճոյս : զհաճոյսն J. — արասջիք : արասցուք J. — 9 ո՞ն : ո՞չ J. — 10 խաւսէրն : խաւսեր J. — եթե : թե J. — 11 եթե 1° : թե J. — կամեցեալ : կամեցել J. — 12 Եգլպտոսի : ի inter lineas V. — եթե : թե J. — 13 զոչ ոք : զոք ոչ J. — դատաստանն : դատաստան J. — որդուց : add. իւրում J. — 14 զԵգլպտացիսն կարմիր : զԵ[գ inter lineas] իպտացիսն ի կամիր J. — 15 բարուք : բարիք J. — նորա : նոցա J.

нашъ господи : դատաւորականն (325). — 16 Թոմեղման մոզցլոնա : զոր ածն. — 18 ճանտքթլ : ընկղմեալ. — 19 ծոծոս մոծոս ցան : ի բանից նորա. — 20 ցոծոս մոծ : ժողովոց. — 136,1 զջցլոնաոտա : om. A.

amenées sur la terre des Égyptiens, je ne les amènerai point sur vous, parce que, moi, je suis le Seigneur votre Dieu¹ ». Or qui était le Seigneur qui parlait là avec Moïse, sinon le Fils? ou bien de qui était la Loi qu'il prescrivait, sinon du Père? Lequel Seigneur, parce que, le (pouvoir) (325), à lui personnel, qu'il a de juger, il a voulu le montrer, a dit : « Toutes les plaies que j'ai amenées sur l'Égypte, je ne les amènerai point sur vous² ». Et il n'a pas dit : « qu'Il (le Père) a amenées », parce que « le Père ne juge personne, mais le jugement tout entier, il l'a donné au Fils³ », qui a jugé les Égyptiens par la mer Rouge⁴, les y ayant, avec justice, submergés.

Excellentment il dit dans la Seconde Loi : « Il a reçu de ses paroles la Loi que Moïse nous a prescrite, héritage pour les assemblées de Jacob. Et il y aura avec

1. Ex. 15.26. — 2. Ex. 15.26. — 3. Jean 5.22. — 4. Ex. 14.26-28.

ბისი, და იყავს საყუარელითა მით ოფლისადათა გელმწიფს. რამთა მას ყამსა მღებსა გელმწიფედ სარწმუნოდ გამღჩნდეს. რაჟამს საყუარელი იგი მს დმრთობა ზეგით დიდებით მღებთ-ურთ გამღჩნდეს. და რმეღ იგი მის მიერ იქადაგა. ყოველთა განცხადებულად ეხუენცხ. რმეღ იგი მაშინ მღებს მთასა მას შინა 5 ეტყოდა. და არავის ჰრწმენა. და აწ სოფელსა ვითარცა კაცი გამღჩინებულ მათ შღრის და არა ცნობილ ვითარცა თვთ მღეს იტყვს:.

შეკრებასა გელმწიფეთასა და ერთასა ნათესავებით-ურთ ისრანდისადათ. მის თვს მღციქულნი იგოცა მსგავსსა ამისსა იტყოდეს. ოფალღ. შენ ხარ რმეღმან ჰქმენ ცამ და ქუეყანამ და ზღუამ. რმეღელი პირითა საყუარელისა მღნისა შენისა 10 დავითისითა იტყოდეს. რამსა პირუტყუ-ებრ შეკრბეს ნათესავნი და ერმან ისრანსა ცუდი. შეითქუნეს მეფენი ქუეყანისანი და მთავარნი შეკრბეს ერთად ოფლისა თვს და ცხებულისა მისისა თვს. ნანდვლავ შეკრბეს ძესა შენსა ზედა იესოვს რმეღლსა სცხე T 263 b ჰეროდეს და პღრტიელი პილატს ერით-ურთ და გელმწიფებით-ურთ. რავდენ გელმან შენმან და მარჯუენემან შენმან წინამსწარ 15 განჰმწადა ყოდად :.

RUBEN

J 162' და იწყო მღეს კურთხევად ნათესავთა და თქუა. ცხონდინ რუბენ და ნუ მღკუდებინ. და იყავნ რიცხვთ მრავალ : აწ თუ რუბენის ზედა ვინმე ჰგონებდეს ამას თქუმულსა. შეგთღმიღ არს. რამეთუ მრავლით ყამით წინა მღკუდარ

1 გელმწიფს : -მწიფე J. — 2 მღებსა : მღესსა J. — მს : ძე J. — 3 რმეღ : რმეღელი J. — 7 და ერთასა : om. T. — 9 ჰქმენ : ქმენ T. — ზღუამ : add. და ყოველი T. — 10 დავითისითა : დავითისთა T. — პირუტყუ-ებრ : პირუტყუთა მსგავსად J. — 12 თვს 1° : om. J. — 13 რმეღლსა სცხე : del. ut videtur T. — პილატს : პილატე J. — 17 და 1° : add. ა in margine J. — ნათესავთა : მათა T.

1-2 რამთა () გამღჩნდეს : **განღლ** () **ხრსხუეი**. — 2 მღებსა : **შიქსა**. — 3 გამღჩნდეს : **ხლხუე**. — 4 მთასა მას შინა : om. A. — 5 არავის ჰრწმენა : **ანსალათაილ ქნსე**. — 5-6 მათ შღრის და არა ცნობილ : **ქ ნოყანს იჯ დანსაჯე**. — 7-8 მის თვს : **ყაყა**. — 8 იტყოდეს :

le Bien-Aimé un prince ¹ », parce qu'alors Moïse, aussi, prince fidèle ², apparaîtra, lorsque le Bien-Aimé Fils de Dieu, du ciel, en gloire, avec Moïse viendra ³; et Celui qui, par lui, a été annoncé, à tous manifestement apparaîtra, lui qui alors avec Moïse parlait et n'était point cru. Encore maintenant, « venu dans le monde comme homme, il n'était point d'eux reconnu ⁴ », comme le disait aussi Moïse lui-même en personne.

« Quand se rassemblent princes et peuples (326) avec les tribus d'Israël ⁵ ». Ceci, eux aussi, les Apôtres l'ont pareillement attesté en disant : « Seigneur, c'est toi qui as fait le ciel et la terre et la mer, toi qui, par la bouche de ton bien-aimé

1. Dt. 33.3-5. — 2. Hébr. 3.5. — 3. Mt. 17.3; Mc 9.4; Lc 9.30. — 4. Jean 1.10. — 5. Dt. 33.5.

բեաց մեղ Մովսէս ժառանգութիւն ժողովոց Յակոբայ. եւ եղիցի հանդերձ սիրելեան իշխան, քանզի յայնժամ եւ Մովսէս իշխան հաւատարիմ երեւեսցի, յորժամ սիրելի որդին աստուծոյ յերկնից փառաւք հանդերձ Մովսէսիւ եկեսցէ, եւ որ ի նմանէն քարոզեցաւ ամենեցուն յայտնապէս V 345 երեւեսցի, որ յայնժամ ընդ Մովսէսին խաւսէր եւ անհաւատալի լինէր : Եւ այժմ յաշխարհ իբրեւ զմարդ եկեալ ի նոցանէ ոչ 5 ճանաչէր, որպէս եւ նա ինքն իսկ Մովսէս ասէր :

Ի ժողովել իշխանաց եւ ժողովրդոց հանդերձ ազգաւքն Իսրայէլի : Չայս եւ առաքեալքն նմանազոյնս վկայեցին ասելով. տէր՝ դու ես որ արարեր զերկին եւ զերկիր եւ զձով. որ բերանով սիրելով ծառայի քով Դաւթիւ ասացեր. ընդէր անասնաբար ժողովեցան ազգք, եւ ժողովուրդք խոկացան սնտոի, յանդիմանեցան թագաւորք երկրի, 10 եւ իշխանք ի միասին ժողո<վեցան> ի վերայ տեառն եւ ի վերայ Քրիստոսի նորա : Արդարեւ ժողովեցան ի վերայ որդւոյ քոյ սրբոյ՝ Յիսուսի, զոր աւճեր, Հերովդէս եւ Պոնտիոս Պիղատոս հանդերձ ժողովրդովք եւ իշխանաւքն առնել որչափ ձեռն քո եւ աջ քո յառաջ որոշեաց լինել :

RUBEN

15

Եւ սկսեալ Մովսէսի զազգսն աւրհնել ասաց. կեցցէ Ռուբէն եւ մի մեռցի եւ եղիցի բազում թուով : Արդ եթե ցՌուբէն ոք համարեսցի զայս ասացեալ մոլորեալ է,

1 ժողովոց : ժողովոյն J. — 1-2 սիրելեան իշխան : սիրելեն իշխանաւ J. — 2 յայնժամ և : և յայնժամ J. — իշխան 2° : add. և J. — 5 անհաւատալի : հաւատալի J. — 6 ասէր : hic in J lacuna quae patet usque ad եթող, p. 157,10. — 9 սիրելով : և inter lineas V. — ծառայի : և inter lineas V.

վկայեցին ասելով. — 10 ցրժան : ժողովուրդք. — 11 Յցօտժեցեց : յանդիմանեցան. — 12 Յցես : add. սրբոյ. — 13 ցրօտ-շտ : հանդերձ ժողովրդովք. — 13-14 ճցլմցօցցցօտ-շտ : add. առնել. — 15 ցանՅմնաճա : որոշեաց.

serviteur David (327), as dit : « Pourquoi, comme bêtes brutes, tribus se sont rassemblées, et peuples ont ruminé de vains desseins? Rois de la terre ont fait front, et princes se sont ensemble rassemblés contre le Seigneur et contre son Christ. En toute vérité se sont rassemblés contre ton saint Fils Jésus, que tu as oint, Hérode et Ponce-Pilate, avec peuples et princes, pour en faire autant que ta main et ta droite avait à l'avance décrété qu'il serait fait ¹ ».

RUBEN

Et Moïse ayant une fois commencé à bénir les tribus dit : « Que Ruben vive et point ne meure! Et qu'il soit, en nombre, multitude ²! » Or si quelqu'un va croire que ces paroles sont adressées à Ruben, il est dans l'erreur, car depuis longtemps Ruben étant mort et, dans la terre d'Égypte, enterré, en quel sens

1. Act. 4.24-28. — 2. Dt. 33.6.

რუბენ და ქუეყანასა მას ეგვბტელთასა დამარხულ : არამედ რამეთუ დავითდა წინამხწარ იტყვს ქრისტეს თვს მსგავსთა მათ თქუჲად. არა მოვკუდე. არამედ ვცხვინდე. მსგავსად ამისა მოხევა იტყვს. ცხონდინ რუბენ და ნუ მოკუდებინ. და იყავნ რიცხვთ მრავალ. რომელ იქმნების აწ ეკლესიათა მიერ ნათესავთა 5 მიმართ : და უმრავლეს არიან ნამდბნი ბერწისანი მის უფრფხს ქმრეილისა მის. რომელ არს ესე აღდგომისა სახწულ. წინამხწარ ჰხედვიდა მოხე აღდგომასა მას ოვფლისასა. ვითარმედ სიკუდილი მას T 264 a ვერ ეუფლღს. თქუა. ცხონდინ და ნუ მოკუდებინ. რამეთუ დავითდა არა თუ თავისა თვისხამცა რამ მემძლემელ იყო თქუჲად. ვითარმედ ვცხვინდე და არა მოვკუდე. რომელი იგი 10 მოკუდა და ხაფლავი მისი ჰვიეს დღეინდეღად დღედმდე. არამედ რამეთუ იგიცა წინამხწარ ჰხედვიდა აღდგომასა მას ოვფლისასა. და მორწმუნეთა მიმართ წინამხწარმეტყუელებს. და მდციქული იტყვს. რომელი იგი მოკუდა. ცოდვითა მოკუდა ერთგწის. ხლღ რომელი იგი ცხვინდე არს. ცხვინდე არს ღმრთისა : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ ცოდვითა მოკუდა. ყოვლადვე მოკუახწავებს. 15 ვითარმედ ყოველთა კაცთა შეცოდებულთა. რომელსა იგი არა თანა-ეღვა სიკუდილი. ჩუენ ყოველთა თვს სიკუდილდ მიეცა. რათა რომელნი იგი ცოდვალ იყვნენ. არა თავისა თვისხა ცხვინდე იყვნენ. არამედ მისა რომელ იგი მათ თვს მოკუდა და აღღვა : და თუ მოვწყდებით ქრისტეს თანა T 264 b ნათლის-ღებითა. გურწამს მკუდრეთით აღდგომილიცა არღარა მოკუდეს. და სიკუდილი მის ზედა

1 ეგვბტელთასა : ეგვბტისასა T. — 5 მის 1° : om. J. — 6 ჰხედვიდა : ხედვიდა J. — მოხე : მოხ T. — 8 რამ : 2^a manu inter lineas J. — 9 არა : არამ T. — 10 დღეინდეღად nos : დღეინდეღად T მდღეინდეღად J. — რამეთუ : om. T. — 11 ჰხედვიდა : ხედვიდა J. — მას : om. J. — ოვფლისასა : add. ვითარმედ სიკუდილი მას ვერ ეუფლღს თქუა ცხონდინ და ნუ მოკუდებინ 2^a manu in margine J, T არამედ რომელი იგიცა წინამხწარ ჰხედვიდა აღდგომასა მას ოვფლისასა T (331). — და : add. ამას 2^a manu inter lineas J. — 13 ხლღ : და J. — 14 რომელ : რომელი J. — 17 თავისა თვისხა : თავით თვისით T. — 18 მოვწყდებით : მოვწყდებით J. — 19 გურწამს : მრწამს T. — აღდგომილიცა : 2^a manu inter lineas J. — და : add. არცა J. — მის : მას J.

1 დამარხულ : add. *ღმარღ საწერ ხწხს ცხეყს ლ მწ მხოყს*. — 2 იტყვს : *ասաց*. — თქუჲად : *ասեցով*. — 3 იტყვს : om. A. — რუბენ : om. A. — 4-5 ნათესავთა მიმართ : *սղգաց*. — 5

(Moïse) aurait-il dit : « Qu'il vive et point ne meure¹? » Mais parce que David lui aussi a prédit du Christ la même chose, en disant : « Je ne mourrai point, mais vivrai² », de même lui aussi Moïse (a dit) : « Qu'il vive et point ne meure! Et qu'il soit, en nombre, multitude³! », ce qui se réalise de nos jours dans l'Église des Gentils (328) : « Et plus nombreux se trouvent être les fils de la Délaiissée que ceux de la femme qui avec elle a son mari⁴ », lesquels (fils de la Délaiissée) sont [fils] de la Résurrection⁵ (329). A l'avance (330), Moïse ayant sous les yeux ce prodige : la Résurrection du Seigneur, savoir que « la mort sur Lui

1. Dt. 33.6. — 2. Ps. 117.17. — 3. Dt. 33.6. — 4. Is. 54.1; Gal. 4.27. — 5. Lc 20.36.

քանզի վաղուց մեռեալ Ռուբենի եւ յերկրին Նզապտացուոց թաղեալ, զիմորդ ասէր՝ եթե կեցցէ եւ մի մեռցի : Այլ վասն զի եւ Դաւիթ յառաջ ասաց վասն Քրիստոսի նմանագոյնս ասելով. ոչ մեռաց այլ կեցից, զնոյն եւ Մովսէս. կեցցէ եւ մի մեռցի, եւ եղիցի բազում թուով, որ լինի այժմ եկեղեցեաւ ազգաց. եւ բազում գտանին որդիք սկնդկին առաւել քան զարամբուցն, որ է յարութեան : Յառաջագոյն զայս նշանակ տեսեալ ⁵ Մովսէսի՝ զյարութիւնն տեսան, եթե մահ նմա տիրել ոչ կարէ, ասաց. կեցցէ եւ մի մեռցի, քանզի եւ Դաւիթ ոչ եթե վասն իւր կարէր ասել՝ թե կեցից եւ ոչ մեռաց, որ մեռան եւ զերեզման նորա կայ ի միջի մերում մինչեւ ցայսօր. այլ եւ նա յառաջագոյն տեսանէր զյարութիւնն տեսան. եւ հաւատացելոց մարգարէանայր : V 346 եւ առաքեալ ասէ. որ մեռան՝ մեղացն մեռաւ մի անգամ, եւ որ կեանն՝ կեան աստուծոյ : ¹⁰ եւ զասելն՝ եթե մեղացն մեռաւ մի անգամ, նշանակէ թե ամենայն մարդկան մեղաւորաց եղելոց, որ ոչ պարտէրն մահ՝ վասն մեր ամենեցուն մի անգամ այն մեռաւ, զի որ կենդանին են ոչ եւս իւրեանց կեցցեն, այլ նմա որ վասն նոցա մեռաւ եւ յարեաւ : եւ թե մեռանիմք ընդ Քրիստոսի մկրտութեամբ, հաւատամք թե եւ յարութեանն նորա կցորդ լինիմք, զայս զիտացեալ՝ եթե Քրիստոս յարուցեալ ի մեռելոց ոչ եւս մեռանի, ¹⁵

2 մի : inter lineas V. — 5 զարամբուցն : և inter lineas V. — որ է յարութեան : (329).
— 6 Մովսէսի : inter lineas V. — 10 կեանն nos : կեացն V (332).

արձան : գտանին. — 6 აღდგომისა ხაზწაულ წინამხწარ : յարութեան յառաջագոյն զայս (329-330). — 7 ვერ ვუფლობ : տիրել ոչ կարէ. — 10 ჰეივს : add ի միջի մերում. — რამეთუ : om. A. — 13 რომელი იგი... გხვდულ არს : որ կեանն կեան (332). — 14 ყოვლადვე : մի անգամ. — 16 სიკვდილდ მიგვა : մի անգամ այն մեռաւ. — 17 იყვნენ 1⁰ : են. — არა : ոչ ևս. — 19 გუწრამს : add. թե և յարութեանն նորա կցորդ լինիմք զայս զիտացեալ եթե Քրիստոս. — მკვდვბს : մեռանի. — 140, 1 არა უფლებდვბს : ոչ ևս տիրէ.

ne peut avoir empire¹ », a dit : « Qu'il vive et point ne meure²! » Car David, lui aussi, ce n'est pas de lui-même qu'il pouvait dire : « Je vivrai et point ne mourrai³ », lui qui bel et bien « est mort; et son tombeau est là au milieu de nous jusqu'à aujourd'hui⁴ ». Mais lui « aussi, à l'avance, voyait la résurrection du Seigneur⁵ (331) », et pour ceux qui devaient croire il prophétisait. De plus l'Apôtre dit : « Celui qui est mort, au péché est mort une fois pour toutes et ceux qui vivent, vivent pour Dieu⁶ » (332). Et quant à ce qu'il dit : « Au péché il est mort une fois pour toutes⁷ », cela signifie que, tous les hommes étant pécheurs (333), Celui que précisément ne vainquait pas la mort, « pour nous tous, une fois pour toutes, celui-là est mort, pour que ceux qui sont vivants ne vivent plus pour eux-mêmes, mais pour Celui qui pour eux est mort et a ressuscité⁸ ». Et « si nous mourons sous le baptême du Christ, nous croyons que, de sa résurrection aussi, nous devenons participant; sachant bien ceci,

1. Rom. 6.9; cf. Act. 2.24. — 2. Dt. 33.6. — 3. Ps. 117.17. — 4. Act. 2.29. — 5. Act. 2.31. — 6. Rom. 6.10. — 7. Rom. 6.10. — 8. 2 Cor. 5.15.

არა უფლებდეს. ესე იყო რძემელსაგა იგი მოხე იტყოდა. ცხონდინ და ნუ მოკუ-
დებინ. და იყავნ რიცხვთ მრავალ .:

JUDA

და იუდასა. ისმინე. ოფალო. გჳამ იუდასი. და შესაკრებელსა მისსა
5 შემოკრბედ. და გელნი მისნი შჯიდენ. და შემწე მტერთა გან იქმენ .:

აწ ყოველნი ხადმთონი წიგნნი და ყოველნი წინამხარმეტყუელნი არა
სხუად რას იწრაფდეს. არამედ მესხელისა თვს ღაღადებდეს. რამთა ყოველითა
სახითა ნათესავნი კაცთანი დაამოძრჩილენ : J 16³ და ესე არა ცუდად რამ.
არამედ უწყოდეს რამეთუ ძნიად მოძრწმუნე არიან ნათესავნი კაცთანი : ისილა
10 ამათი ნებსითი გელმწიფებამ. და რამეთუ ადვილად გარდასწრნს უგმარებამ
ძიმართ უფროვს ვიდრე არა უმჯობესისა ძიმართ. ამის თვს იღუწის სული
ყოველთა წერილთა გან ქრისტეს გამოცხადებისა თვს. რამთა დაამოძრჩილენს
მხმენელნი რწმუნებამ თქუელთა მათ. რძმლითა ცხდრებამ შეუძლენ :
და ვითარ იგი იტყვს. ისმინე. ოფალო. გჳამ იუდასი. გზრუნენს რძმელ იგი
15 იუდას გან გდრცითა გამომობამ იყო ქრისტე. რძმელი ეკედრებინ ყოველსა
ჟამსა ღდრცის ყოფითა მამისა ძიმართ. წყალდით წმიდათა თვს. და მამასა
შეჟედრებს. და სახარებასა ესრევე წერილ არს. ადისილნა ოფალომან თუაღნი
ზეგად და თქუა. მამაო. ვმადლომ შენ. მე უწყი რამეთუ მარადის ისმენ ჩემსა.
და აწ ხიმრავლისა ამის თვს. რძმელ გარე-მდამდგს ვიტყვ. რამთა უწყოდთან
20 ვითარცა შენ მომავლინე მე. და მერმე. მამაო. წმიდად დაიგვენ ესენი სოფელსა
ამას. მე ამათ თვს გლოცავ. და არა ხოლო ამათ თვს. არამედ განმზადებულთა

1 არა : om. J. — 4 და 1° : add. *ὁ* in margine J. — იუდასა : იუდასიგა T. — 5
იქმენ : იქმენ T. — 14 ისმინე : om. T. — იუდასი : hic in T lacuna quae patet a
გზრუნენს ad იტყოდა p. 146, 4. — 20 ვითარცა : 2^a manu in margine J.

4 და 1° : *αγα λ.* — 4-5 შესაკრებელსა მისსა შემოკრბედ : *ἡ συνκλιτικὴ ἱορα ἐκτενεῖν.*
— 5 შჯიდენ : add. *ἰνα.* — 9 ნათესავნი : *αγγ.* — 10 ამათი : add. *λ.* — ადვილად : add.

que le Christ ressuscité d'entre les morts ne meurt plus, et que la mort sur lui
n'a plus empire ¹ ». C'était là ce que Moïse lui aussi a dit : « Qu'il vive et point
ne meure ! Et qu'il soit, en nombre, multitude ² ».

JUDA

Ensuite et ayant en vue Juda : « Écoute, Seigneur, la voix de Juda, et qu'à
son peuple elles viennent ! (334) Et ses mains jugeront pour lui. Et aide-le à
échapper à ses ennemis ³ ».

Or toutes les divines Écritures et tous les Prophètes à nulle autre chose ne
mettaient leur empressement sinon à parler bien haut du Sauveur, pour, de

1. Rom. 6.3-9. — 2. Dt. 33.6. — 3. Dt. 33.7.

եւ ճահ նմա ոչ եւս տիրէ : Այս էր եւ զոր Մովսէսն ասաց. կեցցէ, եւ մի մեռցի, եւ եղիցի բազում թուով :

JUDA

Ապա եւ ցՅուդայ. լուր տէր՝ ձայնի Յուդայի, եւ ի ժողովուրդ նորա եկեսցեն, եւ ձեռք նորա դատեսցին նմա, եւ աւգնական ի թշնամեաց նորա եղիջիր : 5

Արդ ամենայն աստուածային գիրք եւ ամենայն մարգարէք ոչ այլ ինչ փութային, թե ոչ վասն փրկչին բարբառել, զի ամենայն իրաւք զազգս մարդկան հաւանեցուցեն : Եւ այս ոչ ընդ վայր. այլ գիտացեալ՝ եթե դժուարահաւատ է ազգ մարդկան, տեսեալ զտոցա եւ զինքնակամ իշխանութիւն, եւ զի զիրաւ ամենայն ոք միտէ ի վատթարն առաւել քան ի լաւագոյնն, վասն այսորիկ ջանայ հոգին ամենայն գրովք վասն 10 Քրիստոսի յայտնութիւնս առնել, զի հաւանեցուցէ զլսուղսն հաւատալ ասացելոցն, որով կեալ կարացեն : Եւ յորժամ ասէ. լուր տէր՝ ձայնի Յուդայի, ցուցանէ զայն որ ի Յուդայէ ըստ մարմնոյ ծնանելոց էր Քրիստոս, որ աղաչէ զհայր հանապազ աղաւթելով վասն սրբոց, եւ հաւր գնոսա յանձն առնէ : Եւ յաւետարանին սոյնպէս գրեալ է. համբարձեալ զաչս տեսառն յերկին ասաց. հայր՝ գոհանամ զքէն. ես գիտեմ՝ զի 15 հանապազ լսես ինձ, եւ այժմ վասն բազմութեանս որ շուրջ են զինեւ, ասացի զի գիտացեն՝ թե դու առաքեցեր զիս. եւ դարձեալ. V 347 հայր սուրբ՝ պահեա գոսսա

5 նորա 1° : = supra lineam V. — 6 գիրք : r corr. ն V. — 9 զինքնակամ : մ supra lineam V.

ամենայն ոք. — 12 ქობიტეს გამცხნადგებობა თჳს : վասն Քրիստոսի յայտնութիւնս առնել. — 16 მამობა მამართ : post ევგვდებობს A. — წყალობით : om. A. — 20 მამავ წმინდავ : հայր սուրբ. — 20-21 ხევევლხა ამახ : յաշխարհէ. — 21 გლოვავ : աղաչեմ.

toutes manières, persuader les générations des hommes. Et ceci non sans raison. Au contraire, sachant bien que la génération des hommes a la foi difficile, voyant qu'ils ont aussi le libre arbitre et que facilement tout homme est enclin au mal¹ plutôt qu'au bien, pour cela l'Esprit s'efforce, par toutes Écritures, à faire au sujet du Christ des révélations, afin de persuader ceux qui les entendent (lire) de croire à ce qu'elles disent, par quoi ils pourront vivre. Et lorsqu'Il dit : « Écoute, Seigneur, la voix de Juda² », Il (nous) montre Celui-là qui, de Juda, selon la chair, devait naître, le Christ qui supplie le Père en priant continuellement pour les Saints et au Père les recommande. Et dans l'Évangile pareillement il est écrit : « Le Seigneur ayant élevé les yeux vers le Ciel, dit : « Père, je te rends grâces. Moi, je sais que toujours tu m'exauces, et maintenant c'est pour cette multitude qui est autour de moi que je (l')ai dit, pour qu'elle sût que c'est toi qui m'as envoyé³ ». Et derechef : « Père Saint, garde-les du monde. Moi, c'est pour eux que je prie, et pas seulement pour eux, mais pour ceux-là qui dans l'avenir croiront en ton nom, par moi⁴ ». De la même

1. Gen. 8.21. — 2. Dt. 33.7. — 3. Jean 11.41-42. — 4. Jean 17.11,15,20.

მათ თვხცა რწმუნებად სახელი შენი ჩემ გამც : ესრეცა მცხე იტყვხ. ისმინე. ოვალღ. გმად იუდაახი. და შესაკრებელსა შემოვრბედ : ვინმე მოვიდენ შესაკრებელსა მისსა. არამედ კურთხევანი იგი და ღოვცანი. რომელსა იღოვცოდა მე მამისა მიმართ წმიდათა თვხ : და რომელ იგი თქუა. გელნი მისნი შჯიდენ. 5 იგი გელნი რომელ დაემსტუალენს ძელსა მას. მან განსაჯნეს დაბადებულნი გამოჩინებოთა მას ჟამსა ყოველთა მიმართ ნიში იგი სამსტუალთაჲ გელთა მისთა. ვითარცა იოვანე იტყვხ. ისხლდენ იგი თუალთა რომელთა უგუჲმინეს მას : და მერმე იტყვხ. შემწე მტერთა მისთა ექმნე. რამეთუ შეეწია მას მამად. და განარინა იგი მტერთა გან და მზაკუვართა. ვითარცა იაკობ იტყვხ. გელნი შენნი 10 ბეჭთა ზედა მტერთა შენთასა : და დავით იტყვხ. გარე-მომადგეს მე ძადლნი მრავალნი. და კრებულმან უკეთურთამან შემიცვა მე. რამეთუ შენდა შევრდომილ მუცლითგან დედისაჲთ. შენ ხარ შესაკვდრებელი ჩემი : ესე ადამადლა მამამან. და დახუა საყდართა ზედა დიდებისათა. რომელსა იტყვხ. დაჯედ მარჯუენით ჩემსა. ვიდრე დავსხნე მტერნი შენნი კუარცხლბერკად ფერგთა 15 შენთა : ემე J 163' იყღ რომლისა თვხ წინახწარ იტყოდა მცხე. ისმინე. ოვალღ. გმად იუდაახი. და შესაკრებელსა მისსა მოვიდენ. და გელნი მისნი შჯიდენ. და შემწე მტერთა მისთა თვხ იქმნე.

LÉVI

და მერმე ლევოს თვხ ეგრე სახედ იტყვხ. მიეცით ლევოს განცხადებულებოდა 20 მისი. და სამართალი მისი კაცსა წმიდასა. რომელ იგი განცადეს გამოცდითა.

14 კუარცხლბერკად : ო 2° del. J. — 19 და : add. გ in margine J.

2 შემოვრბედ : ხსენენ. — 4 შჯიდენ : add. ნაჲ. — 5 განსაჯნეს : გასინ. — 7 თუალთა : ამნსანს ასნ. — 8 იტყვხ : add. ლ. — 9 მტერთა : add. სირა. — 11 კრებულმან : ძიდიღ. — 11 შემიცვა : ყარკარენენ. — მე : add. ლ გოლ თქრ მჩ ზნოაგიოყანსერ გაღნოქსინს გი. — 11-12 შევრდომილ : add. კარკანღ. — 13 საყდართა ზედა დიდებისათა : კაქოლ ქაოაყ სირა. — იტყვხ : add. ასნოქ. — 15 ესე : add. იოქმინ. — 17 შჯიდენ : add. ნაჲ. — 19 ეგრე სახედ : om. A. — განცხადებულებოდა : ყყასინოქსინსა. — 20 გამოცდითა : ჩ ქიორღოქსანს.

façon Moïse dit : « Écoute, Seigneur, la voix de Juda, et qu'à son peuple elles viennent ¹! » Qui sont celles qui viendront à son peuple, sinon les bénédictions et les prières que faisait le Fils au Père pour les Saints? Et quant à ce qu'il a dit : « Ses mains jugeront pour lui ² », ce sont les mains qui ont été clouées au bois, ce sont elles qui jugent le monde en montrant à tous alors les marques des clous dans ses mains, comme lui aussi Jean dit : « Les yeux de tous ceux qui l'ont percé le verront ³ ». Et encore (Moïse) dit : « Aide-le à échapper à ses ennemis ⁴ », parce que le Père l'a aidé et l'a sauvé de ses ennemis et des trompeurs,

1. Dt. 33.7. — 2. Dt. 33.7. — 3. Jean 19.37; Apoc. 1.7; Zach. 12.10. — 4. Dt. 33.7.

յաշխարհէ. ես վասն սոցա աղաչեմ եւ ոչ վասն սոցա միայն, այլ վասն հանդերձերոց հաւատալ յանուն քո ինեւ : Այսպէս ասէ Մովսէս. լուր տէր՝ ձայնի Յուդայ, եւ ի ժողովուրդ նորա եկեացեն : Տօք եկեացեն ի ժողովուրդ նորա՝ եթե ոչ աւրհնութիւնք եւ աղաւթք, զոր աղաւթէր որդի վասն սրբոց առ հայր : Եւ զի ասաց՝ եթե ձեռք նորա դատեսցին նմա, այն ձեռք որ բեւեռեցան ի փաշտին, այն դատին զաշխարհ ցուցանելով 5 ամենեցուն յայնժամ զնշանս բեւեռացն ի ձեռս իւր : Որպէս եւ Յովաննէս ասէ. տեսցէ զնա ամենայն ակն որք խոցեցինն զնա : Եւ դարձեալ ասէ. եւ ազնական ի թշնամեաց նորա եղիջիր. զի ազնեաց նմա հայր, եւ կեցոյց զնա ի թշնամեաց նորա եւ ի նենգաւորաց : Որպէս եւ Յակոբ ասէ. ձեռք քո ի վերայ թիկանց թշնամեաց քոց : Եւ Դաւիթ ասէ. շուրջ եղեն զինեւ շունք բազումք, եւ ժողովք չարաց պարշարեցին 10 զնս, եւ դու տէր՝ մի հեռացուցաներ զազնութիւն քո, զի ի քեզ ընկեցայ չարգանդէ, յորովայնէ ծաւր իմոյ դու ես ապաւէն իմ : Զաս բարձրացուցեալ հաւր՝ նստոյց յաթոռ փառաց նորա, ընդ որում խաւսի ասելով. նիստ ընդ աջմէ իմմէ մինչեւ եղից զթշնամիս քո պատու<անդան> օտից քոց : Այս ուրեմն էր զոր չառաջ ասաց Մովսէս. լուր տէր՝ ձայնի Յուդայ, եւ ի ժողովուրդ նորա եկեացեն, եւ ձեռք նորա դատեսցին նմա, եւ 15 ազնական ի թշն<ամեաց նորա եղիջիր> :

LÉVI

Եւ դարձեալ վասն Դեւեայ ասէ. տուք Դեւեայ զյայտնութիւնս նորա եւ զարդարութիւն նորա առն սրբոյ, զոր փորձեցին ի փորձութեան, հայհոցեցին զնա ի վերայ

7 խոցեցինն : ի ult. inter lineas V. — 9 որպէս : էս supra lineam V. — թշնամեաց : ց supra lineam V. — 10 պարշարեցին : բ 1° inter lineas V. — 12 յաթոռ : ա supra lineam V. — 16 ազնական : ի ult. supra lineam V. — 18-19 զարդարութիւն : -ութիւնս V (335). — 19 առն : ի supra lineam V. — զնա : ա supra lineam V.

comme Jacob lui aussi dit : « Tes mains (soient) sur le dos de tes ennemis¹ ». Et David dit : « Des chiens nombreux m'ont entouré, et des assemblées de méchants m'ont assiégé² » et : « Toi, Seigneur, n'éloigne pas ton secours³ », « parce que en toi j'ai été jeté dès le sein, dès le ventre de ma mère tu es mon refuge⁴ ». C'est bien Celui-ci que le Père, une fois qu'il l'eut exalté, a fait asseoir sur le trône de sa gloire, auquel il parle quand il dit : « Assieds-toi à ma droite jusqu'à ce que je place tes ennemis en escabeau pour tes pieds⁵ ». C'était donc bien Celui-ci dont à l'avance Moïse a dit : « Écoute, Seigneur, la voix de Juda, et qu'à son peuple elles viennent, et que ses mains jugent pour lui, et aide-le à échapper à ses ennemis⁶ ».

LÉVI

Et derechef au sujet de Lévi (Moïse) dit : « Donnez à Lévi ses révélations, et [sa vérité] (335) à l'homme saint qu'ils ont mis à l'épreuve dans l'épreuve;

1. Gen. 49.8. — 2. Ps. 21.17. — 3. Ps. 21.20. — 4. Ps. 21.11. — 5. Ps. 109.1. — 6. Dt. 33.7.

და აყუედრებდეს წყალთა შათ ციღობისათა. რემელ ეტყოდა შამასა და დედასა. ვითარმედ არა გიცი შენ. და ძმათა თვხთა. არა გიცი თქვენ. და ნამობნი თვხნი არა იცნა. და იმარხნა სიტყუანი შენნი. და აღთქუმასა შენსა არა გარდაჭგდა. აცნობენ სამართალი შენი იაკობს და შჯული შენი ისრაელსა. აკუმევდეს საკუმევდეს 5 ქამსა განრისხებისასა მას ზედა შესაწირავთა შენთა. აკუმთხე. ოფთაღ. მღიერებამ მისი. და საქმენი გელთა მისთანნი შეიწყნარენ. განტეხენ ძალნი აღდგომილთა მტერთა მისთანნი. და რემელთა ხმულს იგი. არა აღემართენ:

და რემელ იგი თქუა. მიეცით ლევის გამოცხადებამ. გამოცხადებს ამით სიტყვთა ქრისტეხა მდღელად მადლისა და უხილავისა ღმრთისა. რემელმან 10 შეიმობა შემდგომად განცხადებამ და სამართალი. ირნი იგი შჯულნი ორკერძო ბეჭთა ვიდრე კვჭამდე აღვრებით განცხადებამ შჯული. სამართალი ხანარებამ. რამთა მდღელ სრულ მამისა სრულისა მიერ გამომჩინებულ. ვითარცა დავითის წინამხარმეტყუელისა მიერ იტყვს. შენ ხარ მდღელ უკუნისამდე წესსა მას ზედა მელქისედეკისსა. და ნათან იტყვს. ადადგინოს ოფთაღმან მდღელად 15 თვხა ხარწმუნომ. რემელმან ყვს და ადასრულვს ყოველივე ნებამ გულისა მისისამ : რამეთუ განმზადებულ იყვ ქრისტე ნათესავისა გან ლევისი. სამდღელდამსა მის გან განწესებულისა. ნათესავისა გან აჭრინისა. მხგავსად გორცითა მდობლ. მდღელ საუკუნო მამისა მიერ ყოფილ. წინამხარ გმა-ყო მდხე. და იტყოდა. მიეცით ლევის განცხადებამ მისი. და სამართალი მისი კაცსა წმიდასა : 20 ხედავ აწ ვითარ კაცი იგი მისა ხანელად გამოცხადა. რემელმან მხლელმან

7 მისთანნი : მისთანისამ J (cf. p. 154, 7). — 17 გორცითა : 2^a manu in'er lineas J.

1 და აყუედრებდეს : **ჴაყციხეჴსი ოსა**. — 2 გიცი : **თხსი**. — გიცი : **ძანსაყ**. — 3 არა 1° : om. A (337). — და 1° : om. A. — 4 სამართალი : **ყარყარიოქსინა V (335)**. — აკუმევდეს : **იქენს**. — 5 ქამსა განრისხებისასა : **ქ წარლიქმან გი add. ჴანსაყაღ**. — 6 ძალნი : **ყარლიქსინ**. — 7 მტერთა : om. A. — არა აღემართენ : **ძი ყარქენს**. — 8 გამოცხადებამ : **ყყანლიქსინა ნირა**. — 9 სიტყვთა : add. **ყყანსაყაღ**. — 10 განცხადებამ : **ყყანლიქსინან**. — 11 ვიდრე კვჭამდე : **ჴანღერდ ადღნაორან**. — 11 განცხადებამ : **ყყანლიქსინან**. — 12

ils l'ont blasphémé auprès de (336) l'eau de contestation. Lui qui disait à son père et à sa mère : « Point ne t'ai vu! », et, à ses frères : « Point ne (vous) ai connus », a bien aussi connu (337) ses fils. Il a gardé tes paroles; et ton alliance, il ne l'a pas transgressée. Ils feront connaître tes justices (335) à Jacob, et ta Loi, à Israël. Ils mettront de l'encens dans ta colère, perpétuellement, sur ton autel. Bénis, Seigneur, sa force, et les œuvres de ses mains, reçois-les. Brise la force de ceux qui se sont élevés contre lui, et que ceux qui le haïssent ne ressuscitent point¹ ».

Et pour ce qu'il a dit (là) : « Donnez à Lévi ses révélations² », il fait manifestement, dans cette parole, apparaître le Christ, Prêtre du Dieu Très-Haut et

1. Dt. 33.8-11. — 2. Dt. 33.8.

ջրոյն հակառակութեան, որ ասէր հար եւ մար. ոչ տեսի զքեզ, եւ եղբարց իւրոց՝ ոչ ծանեայ, եւ զորդիս նորա ծանեալ, պահեաց զբանս քո, եւ զովստիւն քով ոչ անց. ծանուցեն զարդարութիւնս քո Յակոբայ եւ զարէնս քո Իսրայելի. զիցեն խունկս ի V. 348 բարկութեան քո հանապաղ ի վերայ զհարանի քո. աւրհնեա տէր՝ զգաւրութիւն նորա, եւ զգործս ձեռաց նորա ընկալ. բեկ զգաւրութիւն յարուցելոցն ի վերայ նորա, եւ 5 որք ատեանն զնա մի յարիցեն :

Եւ զի ասաց՝ եթե տուք Ղեւեայ զյայտնութիւնս նորա, երեւցուցանէ յայսմ բանի յայտնապէս զՔրիստոս քահանայ բարձրելոյ եւ անտեսի աստուծոյ, որ զզեցաւ յետոյ զյայտնութիւնսն եւ զարդարութիւն, զերկուս կտակարանն յերկուց թիկանց հանդերձ պճղնաւորան բարձեալ, յայտնութիւնսն՝ զարէնսն, արդարութիւն՝ զաւետարանն, զի 10 քահանայ կատարեալ հար կատարելոյ երեւեսցի : Որպէս եւ Դաւթաւ մարգարէիւ ասէ. զու եղիջիր ինձ քահանայ յաւիտեան ըստ կարգին Մելքիսեդեկի : Եւ Նաթան ասէ. յարուցէ իւր տէր քահանայ հաւատարիմ, որ արացէ զամենայն ըստ սրտի նորա : Զի հանդերձեալ էր Քրիստոս ի Ղեւեայ ազգէ, ի քահանայական կարգէ՝ յազգէ Ահարոնի, ըստ մարմնոյ ճնեալ, յառաջաձայնեաց Մովսէս ասելով. տուք Ղեւեայ 15 զյայտնութիւնս նորա եւ զարդարութիւն նորա առն սրբոյ : Տեսանես աստ զհարզ յայտնապէս մարդ նոր անուանեաց, որ միայն զարդարութիւն մեզ յայտնեաց : Եւ

5 նորա ընկալ : նոր 1^a manu ա ընկ 2^a manu in margine ա 1^a manu լ 2^a manu V. — 8 անտեսի : ե supra lineam V. — 12 քահանայ յաւիտեան : քահանայա[ւ supra lineam] իտեան V. — 14 կարգէ : բ inter lineas V. — 15 Ահարոնի : հ supra lineam V. — 16 զարդարութիւն nos : -ութիւնս V (335). — 17 մարդ նոր nos : մարդն որ V (338).

ժօցը : om. A. — 13 Նա : եղիջիր ինձ. — 15 տչն : իւր post ձեռագրոնք. — ճա ձեռնըջլոնք : om. A. — 15-16 նքծնա ջլոնքս ժօնքնա : ըստ սրտի նորա. — 18 ժլլլլ Նախքն ժաժօնա ժօցը ջլլլլ : om. A. — 19 յանցնաճքնա : զյայտնութիւնս. — 20 մի : աստ. — յանք... յանքնաճքնա : յայտնապէս մարդ նոր անուանեաց.

invisible, qui a revêtu aux derniers temps les révélations et la vérité (335), portant, avec la robe talaire, à ses deux épaules¹, les deux Testaments : les « Révélations » : la Loi; la « Vérité » : l'Évangile, afin qu'il apparût Prêtre Parfait du Père Parfait. Comme encore, par David le Prophète, (Dieu) dit : « Toi, sois pour moi Prêtre pour l'éternité selon l'ordre de Melchisédech² ». Et Nathan dit : « Le Seigneur se suscitera un prêtre fidèle qui accomplira tout selon son cœur³ ». C'est parce que le Christ devait être, de la tribu de Lévi, de l'ordre des prêtres, de la Maison d'Aaron, selon la chair, issu, que bien haut, à l'avance, Moïse a élevé la voix, disant : « Donnez à Lévi ses révélations, et sa «vérité» (335) à l'homme saint⁴ ». Tu vois ici comme manifestement c'est un homme nouveau qu'il a appelé de ce nom (*i. e.* « Lévi »), (un homme) qui seul nous a révélé la

1. Cf. Ex. 28.12. — 2. Ps. 109.4; Hébr. 5.6. — 3. 1 Rois 2.35. — 4. Dt. 33.8.

სამართალი გამოგვცხადა ჩუენ : და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ სამართალი მისი კაცსა წმიდასა. და კაცად მას გვჩუენებს. რომელ იგი შემდგომად გამოჩინებად იყვ. ვითარცა პეტრე მთავართა მათ მიმართ განცხა J 164^f დებულად დადადებით იტყვდა. T 265 a იესოვ ნაზარეველი კაცი ღმრთისამ გამოცხადებულ თქუენ შირის ნიშებითა და სასწაულებითა. რომელსა იქმლდა ღმრთისა მიერ თქუენ შირის. ესე გამოჩინებულ ზრახვითა. და მცენიერებითა ღმრთისამათა. მიეცით იგი გელთა უშჯულოდსათა. და დამშჯუალვით მოჭკალთ. რომელ იგი ღმერთმან ადადგინა. განცხნა საკრველი ჯოჯოხეთისანი :

და მღებ იტყვს. მიეცით ლევის კურთხევამ მისი. და სამართალი მისი კაცსა 10 წმიდასა : და რათა არავინ ჰგონებდეს შიშულად კაცად ქრისტესა. განკრძალულად იტყვდა მღებ. რომელი იგი განცადეს გამოცდასა. აყუედრებდეს მას წყალთა მათ ცილდობისათა : აწ სადამე განცადეს და აყუედრებდეს მას. არამედ უდაბნობა მას. რაჟამს დრტუნვიდა ერი იგი მღებს თვს და აზრნის თვს. და იტყვდეს. გვჩუენე ჩუენ წყალი. რათა ვსუათ. რამსა გამოგვყვანენ ჩუენ ქუეყანისა 15 მის მის გან შეგვბტელთამსა. მღებვად ჩუენდა და შვილთა ჩუენთა წყურვილითა : და ჰრქუა მათ მღებ. რამსა გუაყუედრებთ ჩუენ და გამოცდით ოვფალსა. T 265 b არა ჩუენ თვს არს დრტუნვამ ეგეთქუენი. არამედ ღმრთისა თვს. ჰრქუა ოვფალმან მღებს. მესმა დრტუნვამ ძეთა მათ ისრაელისათამ. რომელსა დრტუნვენ იგინი თქუენ თვს. და აწ წარიყვანენ შენ თანა მღებუებულთა მათ- 20 განნი განთიად. და შე დავდგე ღოდსა მას ზედა ქორებს. ვიდრე შენდა მღებვადმდე. და დასგე კურთხითა კლდესა მას. რომლითა დაეც ზღუასა მას. და გამოეცნედ წყალნი კლდისა მის გან. და სუას ერმან მან. და ეწოდა სახელი ად-

4 იესოვ : hic denuo incipit T. — 8 განცხნა : განჰ- J. — 11 მღებ : მღებ T. — რომელი : რომელ J. — 13 რაჟამს : om. T. — მღებს თვს : მღებსა J. — 14 ჩუენ 1° : om. J. — 15 შეგვბტელთამსა : ქალდეველთამსა T. — 16 მღებ : მღებ T. — 17 თქუენი : om. J. — 18 მათ : om. J.

1 ვითარმედ : add. L. — 2 გვჩუენებს : *გვჩუენებს*. — 3 მთავართა : add. *მოციქულნი*. — 4 ღმრთისამ : *კათოლიკე*. — 5 ნიშებითა და სასწაულებითა : *კარნიქსანე L სუასა*

vérité (338). Et en disant : « Et sa vérité à l'homme saint¹ », c'est comme homme encore qu'il l'a fait apparaître, (homme) qui devait apparaître aux derniers temps, comme Pierre lui aussi le criait en toute franchise aux princes du peuple, quand il disait : « Jésus de Nazareth, l'homme à qui, pour vous, de par Dieu a été rendu témoignage, par miracle, et par signes et prodiges que Dieu a opérés par lui au milieu de vous, c'est lui, une fois qu'en vertu du dessein bien déterminé et de la prescience de Dieu il eut été livré, (lui) qu'après (l')avoir, par des mains impies, cloué à (la croix), vous avez tué, (c'est lui) que Dieu a ressuscité l'affranchissant des cruelles douleurs des enfers² ».

1. Dt. 33.8. — 2. Act. 2.22-24.

յասեն՝ եւ զարդարութիւն նորա առն սրբոյ, եւ այլ զնա երեւցոյց, որ յետոյն երեւելոց էր, որպէս եւ Պետրոս ցիշխանս ժողովրդեանն համարձակութեամբ գոչէր ասելով. զՅիսուս Նագովրացի՝ զայլ ցուցեալ ձեզ յաստուծոյ զաւրութեամբ եւ նշանաբ եւ արուեստիւք, զոր արար աստուած նովաւ ի միջի ձերում, զսա որոշեալ խորհրդով եւ յառաջագիտութեամբ աստուծոյ մատնեալ՝ ձեռաբ անաւրինաց բեւեռեալ սպանէք, 5 զոր աստուած յարոյց լուծեալ զերկունս դժոխոյ :

Եւ Մովսէս ասէ. տուք Ահեհայ զաւրհնութիւնս նորա, եւ զարդարութիւնս նորա առն սրբոյ. եւ զի մի ոք կարծեսցէ մերկ մարդ միայն զՔրիստոս, զգուշացաւ Մովսէս ասելով. զոր փորձեցին ի փորձութեան, հայհոյեցին զնա ի վերայ ջրոցն հակառակութեան : Արդ V 349 ուր փորձեցին զնա եւ հայհոյեցին՝ եթէ ոչ յանապատին, յորժամ 10 տրտնչէր ժողովուրդն զՄովսէսէ եւ զԱհարոնէ, եւ ասէր. տուր մեզ ջուր, զի արբեցուք. զի հաներ զմեզ յեկեղատոսէ սպանանել զմեզ եւ զորդիս մեր ի ծարաւոյ : Եւ ասաց Մովսէս ցնոսա. ընդէր հայհոյէք զմեզ եւ փորձէք զտէր. ոչ եթէ զմէնջ է տրտունջդ ձեր այլ զաստուծոյ : Ասաց տէր ցՄովսէս. լուայ գորտունջ որդոցն Իսրայելի, զոր տրտնչեն նոքա զձէնջ. եւ այժմ առ ընդ քեզ ի ծերոցն ընդ այգսն, եւ ես կամ ի վերայ 15 վիմին ի Քորէք մինչչեւ քո եկեալ իցէ, եւ հարցես զվէմն գաւազանաւ որով հարեր զգետն, եւ բլխեսցեն ջուրք ի վիմէն, եւ արբեցէ ժողովուրդս այս. եւ կոչեցաւ տեղին

և արուեստիւք. — 5-6 ճմրտոսն մօցր : աստուած նովաւ. — 6 Գամբինցեթըլ : որոշեալ. — մցցնօցեթմտա : յառաջագիտութեամբ. — 7 Գեղտա շմջլլուճեթտա : ձեռաբ անաւրինաց. — 9 յշտեթեթա () խմարտալօ : զաւրհնութիւն () զարդարութիւնս. — 10 յաթադ : add. միայն. — 11-12 յցլլուճեթմտ bis : հայհոյեցին. — 14 յնրլլուճ : տուր. — Թաթա : զի. — 19 Ֆարօցեթն : առ. — 20 ճաթաթ : կամ. — 21 Ֆլլաթա : զգետն.

Et Moïse dit : « Donnez à Lévi ses bénédictions, et ses justices à l'homme saint ¹ ». Et pour que personne n'aille s'imaginer le Christ comme étant seulement un simple homme, Moïse a bien eu la précaution de dire : « Qu'ils ont mis à l'épreuve dans l'épreuve. Ils l'ont blasphémé auprès (336) des eaux de contestation ² » Or où l'ont-ils mis à l'épreuve et blasphémé sinon dans le désert, lorsque murmurait le peuple contre Moïse et Aaron et disait : « Donne-nous de l'eau pour que nous buvions! Parce que tu nous as tirés de l'Égypte pour nous tuer nous et nos fils par la soif ³ ». Et Moïse leur dit : « Pourquoi blasphémez-vous contre nous et mettez-vous à l'épreuve le Seigneur ⁴? » « Ce n'est pas contre nous que va votre murmure, mais contre Dieu ⁵ ». Le Seigneur dit à Moïse : « J'ai entendu le murmure des fils d'Israël ⁶, qu'ils ont murmuré contre vous ». « Et maintenant prends avec toi quelques-uns des Anciens au point du jour, et moi je me tiens debout sur le rocher, à l'Horeb, jusqu'à ce que tu sois arrivé. Et tu frapperas le rocher avec la verge avec laquelle tu as frappé le fleuve, et sourdront jaillissantes des eaux du rocher et boira ce

1. Dt. 33.8. — 2. Dt. 33.8. — 3. Ex. 16.2-3; 17.2,3. — 4. Ex 17.2. — 5. Ex. 16.8. — 6. Ex. 16.12.

გილსა მას განცდა და ყუედრება. რამეთუ განცადეს ღმერთი და იტყოდეს. არსმეა ოჯგალი ჩუენ თანა ანუ არა:.

აწ ვინმე არს რომელმან იგი ჰრქუა მოხეს. ვითარმედ მე დავდგე კლდესა მას ზედა ქორებს. ვიდრე შენდა მოხლვადმდე. არამედ მის თვს რომლისა თვს 5 მოხე იტყოდა. მივეით ლევის განცხადებულებამ მისი. და სამართალი მისი კაცსა წმიდასა. რომელ იგი განცადეს გამოცდასა. აყუედრებდეს მას წყალთა მათ ზედა ცილდობისათა. ოჯკუეთუ წინამხწარ იყო ესე ვიდრე არდა შთაეცუნეს მას გდრწნი. არა კაცი სოლო იყო. T 266 a და თუ მოხეს უდაბნოსა მას სიტყვთ გამოცხადება. არა თუ კაცი სოლო იყო : ესე მოვლინებულ და განცხადებულად 10 ღმერთად გვჩ J 164¹ უენა ვითარმედ სუმიდენ სულიერისა მის გან კლდისა. რომელ შეუდგა მათ. სოლო კლდე იგი იყო ქრისტე : ამას წულილად უთხრობთ უკეთურად მცნობელთა მათ თვს. და რომელნი ხადმროდით კერძო ქრისტესა დაამცირებენ. და რომელნი შამასა მას ყოველთასა ვნებასა შეადგინებენ. ვერ დაძხედველ წიგნთა წრფელითა გენებითა. რომელნი მიშთვილსა თავთა თვსთა 15 შეიძთხუევენ:.

და მოხე იტყვს. რომელმან ჰრქუას შამასა გინა დედასა. არა გიგნი თქვენ. ამას განცხადებულად ხახარებასა შინა ოჯგალი გამოაჩინებს. რომელნიმე წარ-
დგომილ მის წინაშე ეტყოდეს. აჰა ესერა შამად და დედა და ძმანი შენნი დგანან გარემს. და ჰნებავს ხილვად შენი : ჰრქუა მათ. ვინ არს დედა ჩემი. ანუ ვინ 20 არიან ძმანი ჩემნი. არამედ რომელი ჰყოდეს ნებასა შამისა ჩემისასა. რომელ არს ცათა შინა. იგი არს დედა და ძმა და და ჩემდა. და ამას განცხადებულად

1 იტყოდეს : ეტყოდეს J. — 2 არსმეა : არსა J. — 5 განცხადებულებამ : განცხადებამ J. — და სამართალი მისი : om. T. — 7 ესე : om. J. — 8 სოლო : om. T. — 8-9 და თუ... სოლო იყო : om. T. — 9 და : om. J. — 10 მის გან კლდისა : მის კლდისა გან J. — 11 სოლო : და J. — ამას : add. წულილ J. — უთხრობთ : უთხრობს T. — 16 გინა : გინათუ J. — 18 ეტყოდეს : იტყოდეს J. — 19 შენი : inter lineas T. — დედა : corr. შამად J. — 21 და და : om. T.

1 რამეთუ : add. არს. — 3 არს : ლო არს. — დავდგე : კად. — 5 განცხადებულე-
ბამ : ეყაყონოქსინს. — 6 განცადეს : ქორძხისს. — აყუედრებდეს : ჯაყიყესის. — 7 ცილდობი-
სათა : add. აყო. — 9 მოვლინებულ : აოაგესალ. — 10 გვჩუენა ვითარმედ : დანოესესალ
ასეს. — 11 რომელ შეუდგა მათ : om. A. — იყო : add. ისეს. — 12 და : om. A. — რომელნი :

peuple-ci ». Et ce lieu-là fut appelé : « Mise à l'épreuve » et « Blasphème », parce que là ils mirent Dieu à l'épreuve en disant : « Le Seigneur est-il avec nous ou n'y est-il pas ? »

Or qui était en réalité celui qui a dit à Moïse : « Moi je me tiens debout sur le rocher, à l'Horeb, jusqu'à ce que tu sois arrivé² » sinon celui-là de qui Moïse dit : « Donnez à Lévi ses révélations, et sa justice à l'homme saint qu'ils ont mis à l'épreuve dans l'épreuve. Ils l'ont blasphémé auprès des eaux de contestation³ » Si donc celui-ci préexistait avant de s'être fait chair, il n'était

1. Ex. 17.5-7. — 2. Ex. 17.6. — 3. Dt. 33.8.

այն փորձութիւն եւ հայհոյութիւն, զի անդ փորձեցին զաստուած ասելով՝ եթե իցէ տէր ընդ մեզ եթե ոչ :

Արդ ո՞նէ արդեւք որ ասաց ՅՄովսէս՝ եթե ես կամ ի վերայ վիճին ի Քորէբ մինչչեւ քո եկեալ իցէ՝ եթե ոչ վասն որոյ Մովսէսն ասէ. տուք Ղեւեայ զյայտնութիւնս նորա, եւ զարդարութիւն նորա առն սրբոյ, զոր փորձեինն ի փորձութեան, հայհոյեցին զնա ի 5 վերայ ջուրցն հակառակութեան : Ապա եթե յառաջ էր այս մինչչեւ եղեալ նա մարմին, ոչ մարդ միայն էր. եւ եթե Մովսէսի յանապատին խառնելով երեւեցաւ, ոչ մարդ միայն էր : Զսա յայտնապէս առաքեալ եւ աստուած ծանուցեալ ասէր՝ եթե ըմպելին ի հոգեկան վիճէն, եւ վէճն էր ինքն Քրիստոս : Զայս մանրագոյնս պատմեմք վասն չարիմացացն, որք կամ զաստուածականն Քրիստոսի պակասեցուցանեն, եւ կամ զհայրն 10 ամենեցուն ընդ չարչարանաւք արկանեն, չհայեցեալ ընդ զիրս պարզմտաւք, որք խեղդս մահաբերս անձանց իւրեանց արկանեն :

Եւ Մովսէս ասէ. որ ասէ հաւր կամ մաւր իւրում՝ ոչ տեսի զքեզ : Զայս յայտնապէս յաւետարանի տէրն կատարեաց, յորժամ մատուցեալ առ նա V 350 ոճանց ասելին. ահաւասիկ մաւր քո եւ եղբարք քո կան արտաքոյ, եւ կամին տեսանել զքեզ . 15 ասաց ցնոսա. ո՞նէ է մաւր իմ կամ ո՞նէ եղբարք իմ. որ առնէ զկամս հաւր իմոյ, որ չերկինս է, նա է եղբայր եւ քոյր եւ մաւր իմ : Եւ զայս յայտնապէս յառաջագոյն ուսու-

10 և : inter lineas V — 15 եղբարք քո nos : եղբայր քո V (340). — 16 են : ն inter lineas V. — եղբարք : ր corr. γ V. — 17 է 2° : inter lineas V.

add. կամ. — 13 ճա : add. կամ. — ջնքմաս : ընդ չարչարանաւք. — 13-14 յք՞ ճմնեղձցլ : չհայեցեալ. — 14 թ՞ղլլոտա ջոնքմոտա : պարզմտաւք. — թո՞տջոլնա : add. մահաբերս. — 16 թ՞թլլա : ասէ. — ջոնն : տեսի. — 17 ցամոսինքն : կատարեաց add. յորժամ. — 18 թմա ճա : om. A. — 20 ճոնքլ : om. A. — 21 ճլլա ճա թմա ճա ճա ճլլա : եղբայր և քոյր և մաւր իմ.

pas seulement homme, et si, à Moïse, dans le désert, en (lui) parlant, il apparaissait, il n'était pas homme seulement. Celui-ci, l'Apôtre, parce que, avec évidence, il savait qu'il est Dieu aussi, disait : « Ils buvaient au Rocher Spirituel, et le Rocher était le Christ lui-même¹ ». Nous exposons ceci en détail à cause des esprits pervers qui, ou bien font évanouir la divinité du Christ, ou bien soumettent le Père de tous aux tortures de la Passion, pour n'avoir pas en toute simplicité d'esprit regardé aux Écritures, (tous gens) qui tendent des nœuds coulants où leur âme meurt étranglée².

Et Moïse dit : « C'est lui qui a dit à son père ou (339) à sa mère : « Je ne t'ai point vu³ ». Ceci, manifestement, dans l'Évangile, le Seigneur l'a accompli, quand certains, s'étant approchés de lui, disaient : « Voici que ta mère et tes frères (340) se tiennent là dehors, et veulent te voir »; il leur dit : « Qui est ma mère ou qui sont mes frères? Celui qui fait la volonté de mon Père qui est dans les Cieux, celui-là est (mon) frère et (ma) sœur et ma mère⁴ ». Et ceci, clairement,

1. 1 Cor. 10.4. — 2. Prov. 7.22; 22.25. — 3. Dt. 33.9. — 4. Mt. 12.47-50; Mc 3.32-35; Lc 8.20-21.

წინადასწარ სწავლითა ჩუენდა მდმართ მგსნელისა მიერ დაგუამორჩილებს ჩუენ დატევ T 266 ხ ებად მშობელთა და ძმათა. რამელნი გორციელად არიედ. და შედგომად ზეცისა მამასა. რამთა ვიყვნეთ მედ ღმრთისა. ამიერითგან არღარა ვითარცა გორციელნი მდმკუდარ. არამედ სულითა ღმრთისადათა ვჰმსახურებ-
5 დეთ. და ნამობ ღმრთის ზეცას ვიპოვნეთ:.

ამის თხზვა მდხე იტყვს. ძმანი თხზნი არა იცნნა. და ნამობნი თხზნი არა გულის-გმა-ყვნა : ძმათასა იტყვს. რამელნი მხგავსად გორციელებით ძმად მისა ჰგონებდეს. ესენი არა იცნნა მგსნელმან. რამეთუ ნამდვილვე იყვნესვე არა ძმა. რამელნი იგი იყვნეს იღვების გან თეხლით შობილ. ხოლო იგი ქალ-
10 წულისა გან და სულისა წმიდისა მიერ. და იგინი ჰგონებდეს მათსა მისა ძმად. ხოლო მან არა იცნნა იგინი. რამეთუ იტყვს. და შვილნი თხზნი არა იცნნა : რამელნიმე შვილნი. არამედ ნათესავი იგი ძეთა მათ ისრაჴლისათაჲ. რამელთა თანა-მკვდრად შჯულისა მიერ უწოდა. შესაკრებელ წმიდა. ნათესავ რჩეულ უფრომს ყოველთა ნათესავთა. თხზა საზეპურდ გამორჩინებითა. არამედ არა
15 დამორჩილებითა მისა მიმართ არა იცნნა იგინი. ვითარცა იგი ესაიას T 267 a მიერ იტყვს. შვილ ვისხენ და აღვაძადღენ. და მათ მე შეურაცხ-ყვეს:.

აწ მხგავსად გორცთა რამელთა ძმად J 165^r მისა ჰგონებდეს. და მის გან ცნობილ იქმნეს. და რამელნი იგი მკვდრობად წოდებულ იყვნეს. რამეთუ იქმნეს იგინი ნამობ უშჯულღვების და თეხლ უკეთურ. სამართლად განით-
20 ხინეს მის გან:.

1 ჩუენ : om. J. — 3 შედგომად : შ-დ (შემდგომად?) J. — ღმრთისა : ღმრთის T. — 6 თხზვა : თხზ J. — იტყვს : ეტყვს J. — 8 ნამდვილვე იყვნესვე : ნანდულვე T. — 9 თეხლით : თეხლთა J. — 13 შესაკრებელ : შესაძლებელ T. — ნათესავ : om. J. — 14 თხზა nos : თხზ TJ. — 15 დამორჩილებითა : გამორჩინებითა T. — 16 და 1° : om. T. — მე შეურაცხ-ყვეს : შეურაცხ-მყვეს მე J. — 17 რამელთა : რამელთასა T. — 19 იქმნეს : იქმნეს T. — უშჯულღვების : უსჯულღვებისა J.

1 მდმართ : add. *ამნსხსან*. — მგსნელისა მიერ : *ქრქლქნ*. — 3 ამიერითგან არღარა : *იჯ ლა*. — 4-5 ვჰმსახურებდეთ : *ყაჯთხმე*. — 5 და : *ღქ*. — ვიპოვნეთ : *ხეხილე*. — 6 იტყვს : add. *ლა*. — არა 2° : (342). — 7 ძმათასა : add. *ნორა*. — 7-8 ძმად მისა ჰგონებდეს : *ქნსქ*

à l'avance, en nous l'enseignant à tous, le Sauveur nous fait consentir à laisser parents et frères qui (le) sont selon la chair, et à nous mettre à la suite (341) du Père céleste, pour devenir fils de Dieu; pas encore morts selon la chair, mais, mus par l'Esprit de Dieu, nous adorons¹, afin que fils célestes de Dieu nous devenions.

C'est pour cela que Moïse lui aussi dit : « Et ses frères il ne (les) a point reconnus, et ses fils il [] a eu d'eux connaissance² » (342) « Ses frères » a-t-il dit : ceux qui, selon la chair, étaient considérés comme étant ses frères, ceux-là, le

1. Jean 4.23; Rom. 8.15, 16; Gal. 4.6. — 2. Dt. 33.9.

ցանկելով զմեզ ամենեսեան՝ փրկիչն հաւանեցուցանէ զմեզ թողուլ զճնաւդս եւ զեղբարս, որք ըստ մարմնոյ են, եւ զհետ երթալ երկնաւոր հաւրն, զի եղիցուք որդիք աստուծոյ. ոչ եւս ըստ մարմնոյ մեռեալք, այլ հոգւով աստուծոյ պաշտեմք, զի որդիք աստուծոյ երկնաւորք եղիցուք :

Վասն այսորիկ եւ Մովսէս ասէ. եւ զեղբարս նորա ոչ ծանեաւ, եւ զորդիս նորա [] 5 իմացաւ : Եղբարս նորա ասաց. որք ըստ մարմնոյն լինել եղբարքն կարծեցեալ էին, զսոսա ոչ ծանեաւ փրկիչն, քանզի չէին արդարեւ եղբարք : Ոմանք էին ի սերմանէ Յովսեփայ ծնեալք, իսկ նա ի կուսէ եւ ի սրբոյ հոգւոյ. նոքա համարեին նորա լինել եղբարք, եւ նա ոչ ծանեաւ զնոսա : Եւ զորդիս իւր, ասէ, [] զիտաց. զմը որդիս՝ էթե ոչ-զազզ որդւոյն Իսրայելի, զորս յորդեգրութիւն իւր աւրինաւքն կոչէր, ժողովուրդ 10 սուրբ, ազգ ընտիր քան զամենայն ազգս՝ իւր սեփական ցուցեալ : Այլ վասն չհաւանելոյ նոցա նմա, անձանաւթ եղեն ի նմանէ. որպէս եւ Սաւլեաւ ասէ. որդիս ծնաց եւ բարձրացուցի, եւ նոքա զիս արհամարհեցին :

Արդ ըստ մարմնոյ որ եղբարքն նորա կարծեցեալ էին, եւ ի նմանէն անձանաւթ եղեն, եւ որք յորդեգրութիւնն կոչեցեալ էին, վասն զի եղեն նոքա որդիք անաւրէնք եւ 15 սերմն չար, չիրաւի ընկեցան ի նմանէն :

2 երթալ *nos* : երթեալ V. — 6 իմացաւ *nos* : ոչ իմացաւ [*supra lineam*] V (342). — 7 փրկիչն : ն *supra lineam* V. — 9 զիտաց *nos* : ոչ զիտաց V (342). — 16 սերմն : սերմ V.

եղբարքն կարծեցեալ էին. — 9 Թժժեցուցի : ոմանք. — 10 Եւ 2° : om. A. — 11 Թժժեցուցի : om. A. — 12 2° : (342). — 13 Եւ յորդեգրութիւնն իւր. — Եւ յորդեգրութիւնն : ժողովուրդ. — 14 Նա յորդեգրութիւնն : սեփական. — 18 Եւ յորդեգրութիւնն : անձանաւթ. — Եւ յորդեգրութիւնն :

Sauveur ne les a pas reconnus, parce qu'ils n'étaient pas véritablement frères. Certains étaient nés de la semence de Joseph, mais Lui, d'une vierge et du Saint Esprit ¹. Eux se regardaient comme étant ses frères et Lui ne les a point reconnus.

« Et ses fils, dit-il, il [] les a bien connus ² ». (342) Quels fils, sinon la nation des fils d'Israël, qu'Il appelait, par la Loi, à être, par adoption, ses fils? Peuple saint ³, nation choisie ⁴ de préférence à toutes les nations, dont il prouva qu'elle était spécifiquement sienne. Mais pour leur refus d'acquiescer à ses avances, ils n'ont plus été reconnus par Lui. Comme par Isaïe aussi, il dit : « J'ai engendré des fils, et (les) ai exaltés, et eux, m'ont méprisé ⁵ ! »

Donc, ceux qui, selon la chair, étaient considérés comme ses frères, et par Lui ne furent plus reconnus, et ceux qui avaient été appelés à l'être par adoption, parce qu'ils devinrent fils violateurs de la Loi et race de méchants ⁶, furent à bon droit rejetés par Lui.

1. Le 1.35. — 2. Dt. 33.9. — 3. Dt. 7.6; 14.21; 26.19; 28.9; Is. 62.12. — 4. Ex. 19.6. — 5. Is. 1.2. — 6. Is. 1.4.

რასა იტყვს მოხე. დაიძარხნეს სიტყუანი შენნი. და აღთქუმასა შენსა არა გარდაჰგდეს. რემელმან რემლისა დაიძარხნა სიტყუანი. არამედ ძემან მხელდმან მამისა. რემელი მოვიდა მამისა შჯულისა აღსრულებად. და ახალი იგი შჯული თავით თვხით აღსრულებად ინება : ვითარ იგი იტყვს. არა მოკვდ 5 ნებისა ჩემისა აღსრულებად. არამედ ნებასა მომავლინებელისა ჩემისა მამისასა. და მერმე იტყვს. ვითარმედ თავით ჩემით არას ვიქმ. არამედ რემელსა ვხედავ რასა იქმს მამა ჩემი. მას ვიქმ : უკუე და ვიდრემე იძარხნა მცნებანი მისნი. და აღთქუმასა მისსა არა გარდაჰგდა : ამის თვხვა ზაქარიას პირითა იტყვს მამა. დჯუეთუ მცნებათა ჩემთა ჰხვდოდი. და ბრძანება T 267 ხნი ჩემნი დაი- 10 მარხნე. შენ შჯიდე სახლსა ჩემსა:.

მიაუწყენ სამართალნი შენნი იავობსა და შჯულნი შენნი ისრაჲლსა : ვინმე იყვნეს რემელნი იგი გულის-გმა-გვფოდეს ჩუენ სამართალსა. არამედ მოცი- 15 მქულნი. რემელნი დაემღწაფნეს ოვფალსა. ივინი განცხადებულად სახარებასა ყოველთა მიმართ ქადაგებდეს. პირველ ვითარცა ერსა ძეთა იავობისთა. და მერმე ნათესავთა ვითარცა თვხთა შვილთა. ძეთა მიმართ ისრაჲლისათა:.

ხელღ აკუმეკდეს საკუმეველსა სამარადისდთა ზედა საკურთხეველსა შენსა : რამე არს საკურთხეველი იგი. არამედ ზეცისა იგი მხლოდ : ანუ რაბამნიმე საკუმეველნი. არამედ ლოცვანი წმიდათანი. პირისა გან წმიდათასა სადიდებულად ღმრთისა აღკუმეულ. და სულ სულნელების წინაშე ღმრთისა შეწირულ:.

ვითარცა ესაია იტყვს. ვითარმედ შენ თაყუანის-გვემდენ. და შენდა მიმართ ილოცვიდენ. რამეთუ შენ თანა ღმერთი არს. და არავინ არს სხუა ღმერთ შენსა გარეშს. რამეთუ შენ ხარ ღმერთი. და არავინ ვიცით სხუა ღმერთ მგს-

1 მოხე : მოხს T. — და : om. T. — 5 მამისასა : მამისა J. — 6 არას : არა J. — 11 შენნი 1⁰ : ჩემნი T. — შჯულნი შენნი : შჯული ჩემი T. — 21 თანა : add. ილოცვიდენ რამეთუ შენ თანა T.

1 დაიხარხნეს : (342). — 2 გარდაჰგდეს : (342). — 3 აღსრულებად : *ვიცყანსლ*. — 4 ვითარ : *იპ*. — 6 იტყვს : om. A. — 7 მცნებანი : *ყფანს*. — 8 ამის თვხვა : *აყაყა ს*. — იტყვს : add. *ყნს*. — 11 მიაუწყენ : *ქმაციოყენ*. — 12 სამართალსა : *ყარყაროქჩინს*. —

Que dit Moïse? « Il [a] gardé tes paroles, et, ton alliance, [il ne l'a] point transgressée¹ » (342). Qui a gardé? Et de qui a-t-il gardé (342) les paroles? Sinon, seul, le Fils, les paroles du Père? (Le Fils) qui est venu accomplir la loi du Père et a voulu montrer en lui-même la Nouvelle Alliance? Ce qu'il a précisément dit : « Je ne suis pas venu faire ma volonté, mais la volonté de Celui qui m'a envoyé, de mon Père² ». Et derechef : « De moi-même je ne fais rien, mais dans la mesure où je vois faire mon Père, dans la même mesure je fais³ ». « Il a donc bien gardé (342) ses paroles, et son alliance, il ne l'a point transgressée⁴ » (342). De la même façon encore, par Zacharie, le Père lui dit : « En mes commande-

1. Dt. 33.9. — 2. Jean 6.38. — 3. Jean 5.19. — 4. Dt. 33.9.

Ձինչ ասէ Մովսէս. պահեաց զբանս քո, եւ զովտիւն քով ոչ անց : ո՞ զո՞ք պահեաց զբանս՝ եթէ ոչ միայն որդի զհաւր, որ զաւրէնսն հաւր կատարել եկն, եւ զնոր կտակարանս ինքեամբ ցուցանել կամեցաւ : Որ ասացն. ոչ եկի զիմ կամս առնել այլ զկամս առաքչին իմոյ հաւր. եւ դարձ V 351 եալ՝ թե վնէն ինչ ոչ առնեմ, այլ որքան տեսանեմ զհայրն իմ գործելով, զայն առնեմ : Ապա պահեաց 5 ուրեմն զբանս նորա, եւ զովտիւն նորա ոչ անց : Այսպէս եւ Չաքարիայիւ ասէ ցնա հայր՝ թե ի պատուիրանս իմ գնասցես, եւ զհրամանս իմ պահեսցես, զու դատեսցես գտուն իմ :

Իմացուցցեն զարդարութիւնս քո Յակոբայ եւ զաւրէնս քո Իսրայելի : ո՞ք եին որք իմացուցանելին մեզ զարդարութիւնս՝ եթէ ոչ առաքեալքն, որ եղեն աշակերտք 10 տեսուն : Նորա համարձակութեամբ զաւետարանն ամենեցուն քարոզելին յառաջ ժողովրդեանն, իբրեւ որդոց Յակոբայ, եւ ապա ազգաց իբրեւ որդոց Իսրայելի :

Իիցեն խունկս ի բարկութեան քում ի վերայ զհարանի քո հանապազորդ : ո՞ր իցէ զհարանն՝ եթէ ոչ երկնաւորն. կամ որպիսի խունկս՝ եթէ ոչ զաղաւթս ի բերանոյ սրբոց ի փառս աստուծոյ առաքեալ, եւ հոտ անուշութեան աստուծոյ համարեալ : 15

Որպէս եւ Յսաի ասէ՝ եթէ ի քեզ երկիր պագցեն, եւ ի քեզ աղաւթեսցեն, զն ի քեզ աստուած է, եւ ոչ է այլ բայց ի քէն, քանզի զու ես աստուած, եւ ոչ զիտեաք

1 պահեաց nos : պահեցին V (342). — ոչ անց nos : [ոչ inter lineas] անցին V (342). — 2 կատարել nos : կատարեալ V. — 7 հայր : p supra lineam V.

14 ვითარცა : ante ძეთა A. — 15 თვხთა შვილთა : om. A. — 16 ხელდა ავუმევედვს : ეხეხნ. — ხავუმეველსა : add. ի բարկութեան քում. — 17 მხლდა : om. A. — 18 წმიდათანი ჰიდობა ვან წმიდათადას : ի բերանոյ սրբոց. — 19 ავუმეველ : առաքեալ. — მეწიბრულ : համարեալ. — 20 შენ : ի քեզ (344). — 21 დმერთ : om. A. — 22 ვიგით : գիտեաք. — 22-154, 1 ხსუა... ვარემ : այլ աստուած Իսրայելի փրկիչ.

ments tu marcheras, et mes ordres, tu (les) observeras. C'est toi qui jugeras ma Maison ¹ ».

« Ils feront connaître tes justices à Jacob, et ta Loi à Israël ² ». Qui étaient ceux qui nous faisaient connaître les justices, sinon les Apôtres, qui furent les disciples du Seigneur? Ceux-là, en toute franchise, l'Évangile, à tous, ils le prêchaient, d'abord au peuple, comme étant fils de Jacob, et ensuite aux Gentils, comme étant fils d'Israël.

« Ils mettront de l'encens en ta colère, sur ton autel, perpétuellement ³ ». Quel peut être cet autel, sinon l'(autel) céleste? Ou quel (peut être cet) encens, sinon « la prière, envoyée par la bouche des Saints ⁴ » à la gloire de Dieu et valant pour Dieu odeur de suavité ⁵? (343).

Comme encore Isaïe dit : « En toi ils adoreront (344) et en toi ils prieront; parce qu'en toi Dieu est, et qu'il n'y en a pas d'autre hormis toi, parce que c'est toi qui es Dieu, et nous ne connaissons pas d'autre Dieu, sauveur d'Israël. En

1. Zach. 3.7. — 2. Dt. 33.10. — 3. Dt. 33.10. — 4. Apoc. 5.8. — 5. Lévi. 1.9.

ნელი ისრაელისაჲ შენსა გარემს. მართლ უკუნ-იქცენ და ჰრცხუენოდენ. T 268 a ყოველნი რძმელნი მგდომად აღუდგენ მას : და მცხე იტყვს. აკურთხე. ოჯ-
ფალღ. ძლიერებამ მისი. და საქმენი გელთა მისთანნი შეიწირენ. რამეთუ ყო-
ველსა რძმელსა იქმოდა ძმ. შეწირულ იქმნებოდა J 165^u ღმრთისა. სნეულე-
5 ბასა კაცთასა ჰკურნებდა რამთა ამის გამო სოფელი ყოველი ცხრებდად შემძლე-
ბელ იყობს:.

შემუსრენ ძლიერებანი ძტერთა მისთანნი. და რძმელთა სძულდეს იგი ნუმცა
ადდგებთან : არა თუ ესრე იტყვს. ვითარმედ ყოვლადვე ნუმცა ადდგებთან.
რძმელთა სძულს ქრისტე. და არა ჰრწამს მისი. არა ადდგენ საშჯელსა. აჰა
10 დაშჯილ არიან. ვითარცა დავით იტყვს. არა ადდგენ უღმრთონი საშჯელსა.
და არცა ცოდვილნი თანა მსრახვალ მართალთა. რამეთუ იცნის ოჯფალმან
გზანი მართალთანი. და გზამ უღმრთოთაჲ წარწყმდეს:.

RAISONS POUR LESQUELLES MOÏSE, DANS SES BÉNÉDICTIONS,

A OMIS LA TRIBU DE SIMÉON

15 აწ ნეტარი იგი მცხე ლევის აკურთხევს. და სძმელს გარს წარჰვალს :
ჩუენდა ჯერ არს მიხეზისა მის ჩუენებდად. რძმლითა ათერთმეტნი იგი ნათესავნი
მღიგხენსა. და ნათესავისა მის სძმელნი არამ წარმოდღ : მიხეს ყოფილ
T 268 b ესე:.

ძეთა შათ ისრაელისათა უდაბნოჲსა მას გომცხა ხატი გამოქმნეს. და ვითარცა
20 ღმერთსა თაყუანის-სცხვს : და მცხე ვითარ მთისა მის გან გარდამცხრულ. და
იხილნა უკეთურნი იგი საქმენი მათნი. დადგა და ღაღად-ყო აღსახებით ღუაწლსა

3 შეიწირენ : შეიწირნენ T. — 4 ძმ : ძე J. — 5 რამთა : რამეთუ J. — 6 იყობს : იყო J.
— 7 შემუსრენ : შემუსრნენ T. — 9 და არა ჰრწამს მისი : 2^a manu inter lineas J. — მისი :
add. და J. — აჰა : 2^a manu inter lineas, add. რამეთუ J. — 15 აწ : add. დ in margine J.
— მცხე : მცხს T. — 16 მის : ამის primum ante, deinde per litteras ა, ბ post მიხეზისა
ponitur J. — 19-20 ვითარცა ღმერთსა თაყუანის-სცხვს : თაყუანის-სცხვს მას ვითარცა
ღმერთსა T. — 20 ვითარ : ვითარცა T.

3 ძლიერებამ : *ღყასროცქინსა*. — რამეთუ : om. A. — 4-5 სნეულეებასა : *ღწილანყოცქინსა*.
— 7 ძლიერებანი : *ღყასროცქინსა* add. *კაროცხიყო*. — სძულდეს : *ასხანს*. — 8 არა...

arrière retourneront et seront couverts de honte tous ceux qui contre lui se sont
posés en adversaires ¹ ». Moïse, lui aussi, dit : « Bénis, Seigneur, sa force, et
les œuvres de ses mains, reçois-les ² ». Tout ce qu'opérait le Fils, autant que ce fût,
était chose que Dieu se devait de recevoir. Les maladies des hommes, Il (le Fils)
les guérissait pour que, par Lui, le monde entier pût être sauvé.

« Broie la force de ses ennemis levés (contre lui); et que ceux qui le haïssent
point ne ressuscitent ³ ». Il n'a pas dit : « Que point du tout ils ne ressuscitent »,

1. Is. 45.14-16. — 2. Dt. 33.11. — 3. Dt. 33.11.

այլ աստուած Իսրայելի փրկիչ. յետս դարձցին եւ ամաչեսցեն ամենեքեան, որ ընդդիմասցին նմա : Եւ Մովսէս ասէ. արհնեա տէր՝ զգաւրութիւնս նորա, եւ զգործս ձեռաց նորա ընկալ : Զամենայն որքան եւ գործէր որդի ընդունելի լինէր աստուծոյ : Զհիւանդութիւնս մարդկան բռնկէր, զի նովաւ ամենայն աշխարհ կեալ կարասցէ :

Փշրեա զգաւրութիւն յարուցելոց թշնամեաց նորա. եւ որք ատեան զնա մի յա- 5 րիցեն : Ոչ ասաց. ամենեւին մի յարիցեն, այլ ի դատաստան մի յարիցեն, զի որք ատեան զՔրիստոս, եւ ոչ հաւատան նմա, ոչ յառնեն ի դատաստան, ահա դատապարտեալ են. որպէս եւ Դաւիթ ասէ. ոչ յարիցեն անարէնք ի դատաստան, եւ ոչ մեղաւորք ի խորհուրդս արդարոց :

RAISONS POUR LESQUELLES MOÏSE, DANS SES BÉNÉDICTIONS,

10

A OMIS LA TRIBU DE SIMÉON

Արդ երանելոյն Մովսեսի զՂեւ V 352 ի արհնեալ եւ զՍիմէոն թողեալ՝ մեղ պարտ է ասել զպատճառան, որով բանիւ զմետասան ազգսն լիչեաց, եւ վասն ազգին Սիմէոնի լուեաց : Պատճառք եղեալ են այս :

Որդւոցն Իսրայելի՝ յանապատին որթ արարեալ, եւ պատկերի իբրեւ աստուծոյ 15 երկիր պազին : Եւ Մովսեսի ի լեռնէն իջեալ, եւ զչար գործս նոցա տեսեալ, եկաց

13 պատճառան : u inter lineas V. — 15 պատկերի իբրև : պատկերիբրև V.

ցտառմբդ : ոչ ասաց. — ձեռքբծան : add. այլ ի դատաստան մի յարիցեն զի. — 9 ձեռքբ : յառնեն. — 11-12 ռամբդ... Ֆարհբմբդ : om. A. — 16 իջեցեծադ : ասել. — Յոմբլոտա : add. բանիւ. — 19 գծաբա Նաթո : որթ. — ճա : add. պատկերի. — 21-156, 1 ձեռքբծոտ ճաբլա թա թոնա : ի պատերազմին.

mais bien : « Que, pour un jugement, point ils ne ressuscitent! (344bis) », parce que ceux qui haïssent le Christ et ne croient pas en Lui, ne ressuscitent point pour un jugement : déjà ils sont jugés. Comme David aussi dit : « Les impies ne ressusciteront pas pour un jugement, ni les pécheurs (pour prendre place) dans les conseils des justes¹ (345) ».

RAISONS POUR LESQUELLES MOÏSE, DANS SES BÉNÉDICTIONS,

A OMIS LA TRIBU DE SIMÉON

Or le bienheureux Moïse ayant béni Lévi et omis Siméon, il nous faut dire les raisons pour lesquelles il a, en parole, mentionné les onze tribus, et, pour ce qui était de la tribu de Siméon, gardé le silence. Les raisons qu'il y avait sont celles-ci.

Les fils d'Israël, dans le désert, avaient fait un veau (d'or) et adorèrent comme Dieu une image². Moïse une fois descendu de la montagne et ayant vu leurs

1. Ps. 1.5. — 2. Ex. 32.4.

მას შინა, და თქუა, თუ არს ვინ ოჯღლისაჲ. მოკვიდინ ჩემდა : მაშინ მიიწინეს მისა ყოველნი იგი ნათესავნი ლევისნი, და ჰბრქუა მათ. ესრჳ იტყვს ოჯღალი, აღმღიგადენით კაცად-კაცადმან მახული თჳსი, და განვლენ კართით კარად, და მღსართ თითოეულმან ძმად თჳსი და თითოეულმან მოყუასი თჳსი : და ყვეს⁵ ძეთა მათ ლევისთა ვითარცა უბრძანა მოხუ. და დაეცნეს მას დღესა შინა ვითარ სამათას ოდენ კაც : და ჰბრქუა მათ მოხუ. აწ აღიხუენით გელნი თქუენნი ოჯღლისა მიმართ, მიპყრობად კურთხევისა : და ძეთა მათ ლევისთა ესე სამართალი ქმნეს, და სჳმეონისი რძემელ ერთისა დედისა გან ძმა იყვნეს, არა იწრაფეს, არცა აღიშურვეს ვითარცა იგი დინადს თჳს დისა თჳსისა აღიშურვეს, რძემელ იგი¹⁰ უწყსოდ ივინა ემღრის გან, მისა სჳქემისა. T 269 a სამართლად მოხუ ლევი აკურთხა, და სჳმეონს ვარე წარჰკდა:.

ხლოდ თქუას თუ ვინმე, ვითარმედ ვითარ შჯულსა წერილ არს, ვითარმედ არა კაც ჰკლა, და რძემელმან მოკლას ძმად თჳსი, სიკუდილით მოკუედინ, ხლოდ ესენი მოხრვითა ძმათა თჳსთაჲთა, კურთხევასა და ქებასა მიიღებენ:.

¹⁵ ხლოდ სხუა არს შეცოდებულ J 166^r ისა მოკლვად, და სხუა არს მართლისა მოკლვად, მოკლვად და მოკლვად საგნაურ არს : რამეთუ ფინეესცა, ძემან ელიაზარისმან, მისა აჰრნისმან მღდელისამან, შევიდა საცხორებელსა მას, და რძეპიკი იგი და ზამბრი დაგუმირნა, და მკლველთა თანა არა შეირაცხა, არამედ

3 აღმღიგადენით : აღმღიგადენ T add. კ-დ 2^a manu inter lineas J. — 4 თითოეულმან : თითოეულადმან T. — ძმად : 2^a manu inter lineas J. — თითოეულმან : თითოეულადმან T. — თჳსი : om. J. — 5 უბრძანა : add. მათ T. — 6 აღიხუენით : აღსუფნით J. — 7 და om. J. — ძეთა მათ ლევისთა : primum ლევისთა ძეთა მათ, deinde per litteras ა, ბ sicut in T, J. — 12 ვითარმედ 2° : om. J. — 13 სიკუდილით მოკუედინ : თანა-მდებ არს სიკუდილისა T. — 14 მიიღებენ : მღიდებენ J. — 15 და სხუა არს : corr. 2^a manu T. — 16 არს : არს J. — 17 ელიაზარისმან : ალვაზარის [მან მისა აჰრნისმან 2^a manu inter lineas] J. — 18 არამედ : და T.

1 არს ვინ ოჯღლისაჲ : იგ ან. სჳქრ. — 2 ყოველნი იგი ნათესავნი : ამხნაყნ ადგნ. — ესრჳ : ყაყუ. — 3 აღმღიგადენით : ოღგ. — თჳსი : add. ხ ქერაყ რარძხ ქეროყ. — განვლენ : ანგეყ. — 5 ვითარ : om. A. — 6 აღიხუენით : ყყყყ. — 7 მიპყრობად : საყლ. — 9 აღიშურვეს : om. A.

œuvres mauvaises se tint debout et appela à la guerre en disant : « Si quelqu'un est pour le Seigneur, qu'il vienne à moi ». Alors s'approcha de lui toute la tribu de Lévi, et il leur dit : « Voici ce que dit le Seigneur : Que chacun d'entre vous mette son épée sur sa cuisse, et passez de porte en porte, et que chacun tue son frère et chacun son proche (parent). Et firent les fils de Lévi comme le leur avait ordonné Moïse, et tombèrent en ce jour-là trois mille hommes. Et Moïse leur dit : « A présent vous avez empli vos mains (de sang?) pour le Seigneur, pour que (vous) soit donnée bénédiction¹ (346) ». Et les fils de Lévi ayant

1. Ex. 32.26-29.

եւ գոչեաց ի պատերազմին ասելով՝ եթե ոք առ տէր՝ եկեացէ առ իս : Յայնժամ
 ճատեան առ նա ամենայն ազգն Ղեւեայ, եւ ասաց ցնոսա. զայս ասէ տէր՝ զիք իւրա-
 քանչիւր գտուր իւր ի վերայ բարձի իւրոյ, եւ անցէք զրանէ ի դուռն, եւ սպանէք
 իւրաքանչիւր զեղբայր իւր եւ իւրաքանչիւր ոք զընկեր իւր. եւ արարին որդիքն
 Ղեւեայ որպէս եւ հրամայեաց Մովսէս, եւ անկան յաւուր յայնմիկ երեք հազարք 5
 արանց : Եւ ասաց Մովսէս ցնոսա. այժմ լցէք զձեռս ձեր տեառն, տալ արհնութիւն :
 Եւ որդւոցն Ղեւեայ զայս ուղղութիւն արարեալ, եւ Սիմէոնի որ ի ծիոյ մարէ եղբարքն
 էին ոչ ընթացեալ, եւ ոչ նախանձեալ որպէս եւ վասն Դինայի քեռն իւրեանց, զոր
 պղծեաց Եմոր որդի Սիւքեմայ, յիրաւի Մովսէս զՂեւի արհնեաց, եւ զՍիմէ<ոն>
 եթող :

10

Եւ 103^r Այլ ասէ ոք՝ թե զհարկ յարէնան գրեալ է՝ թե ոչ սպանցես. որ սպանանէ
 զընկեր իւր մահու մեռցի. եւ սոքա սպանանելով զեղբարս իւրեանց՝ գովութիւն եւ
 արհնութիւն անուն :

Այլ այլ է զմեղաւոր սպանանել, եւ այլ զարդար ոք, սպանումն եւ սպանումն
 երեւի : Քանզի եւ Փեննէզել որդի Նդիազարու որդւոյ Ահարոնի քահանայի՝ մտեալ 15
 ի հնոցն զպոռնիկն եւ զՋամբրի սպան, եւ ընդ սպանողս ոչ դատապարտեցաւ, այլ
 զգովութիւն եւ զարհնութիւն յաստուծոյ առ, քանզի տեսեալ զնոսա զերկուսեան

4 ոք : inter lineas V. — 11 այլ ասէ : hic denuo incipit J. — թե 1° : om. J. — որ :
 եւ որ J. — 12 սպանանելով զեղբարս : սպանելով զեղբարքս J. — 14 զմեղաւոր : զմեղաւորս J.
 — 15 Նդիազարու : Ազարու J. — 16 զպոռնիկն եւ զՋամբրի : զպոռնիկն զՋամբրի եւ զՔազբի
 J. — սպանողս : սպանողսն J. — 17 եւ զարհնութիւն : om. J.

— 10 շքեալ : om. A. — 12 տշ : om. A. — 13 յաց : om. A. — մռջլոս : սպանանէ. —
 մթա : զընկեր. — 14 շքտեղեղեղա զա յեմա : գովութիւն եւ արհնութիւն. — 15-16 առ 2° ...
 մռջլոս : զարդար ոք. — 17 Նագեղեղեղա : ի հնոցն. — 18 զայնմիկ : սպան. — ժցո-
 ճացն : դատապարտեցաւ. — 158, 1 զայնմիկ յա : յաստուծոյ. — օցոն : add. զերկուսեան.

exécuté cette correction, et (ceux) de Siméon, qui issus d'une seule mère étaient leurs frères, n'étant point accourus et n'ayant point montré de zèle, comme ils en montrèrent dans le cas de leur sœur Dina qu'avait violée Hémor, fils de Sichem¹, c'est à bon droit que Moïse bénit Lévi et omit Siméon.

Mais dit quelqu'un : « Comment dans la Loi est-il écrit : « Tu ne tueras point. Qui tue son prochain mourra de mort »², et ceux-ci, en tuant leurs frères, reçoivent-ils louange et bénédiction ?

Mais autre chose est de tuer le pécheur, et autre chose (de tuer) un juste : de meurtre à meurtre il y a distinction (347). Car, lui aussi, Phinéas, fils d'Eléazar, fils d'Aaron le Prêtre, ayant pénétré dans l'arrière-tente (348), tua la prostituée et Zambri, et ne fut point condamné avec les meurtriers, mais reçut de Dieu louange et bénédiction, parce que, les ayant vus tous les deux se tenant l'un

1. Gen. 34.13 sv. — 2. Ex. 20.13; 21.12; Lévi. 24.17; Mt. 5.21.

ქება და ვურთხევაა ოფლისა გან მოიდღ. რამეთუ ისილნა იგინი ურთიერთას
 მოხუეულნი. მახვლითა დაგუმირნა. და განაქარვნა გელითა თხსითა უშუჲ-
 ლღებანი იგი ერისანი მის გამოჩინებითა მით : ოკვეეთუ ეგე ეგრეთ არს. რა-
 ეამს ცოდვილი ვინმე მოვლას. მკლველთა თანა არა დაშვილ არს. T 269 b ხოლო
 5 თუ უწესოდ ვინმე მართალი მოვლას. ვითარცა მკლველი დაშვილ არს. რამეთუ
 გელმწიფენიგა ამის სოფლისანი ცოდვილთა მარადის მოხწყუდიან შუჲლითა
 თხსითა განვითხვითა. და მკლველობითა მით საშუკელსა არარას განსცემენ :
 ოკვეეთუ უწესობებით ვინმე მოვლას. იგი მკლველ არს. და ვითარცა მკლველი
 დაისაჯღს. მსგავსთაჲ მათ აქავე თანა-გუაც გულის-გმის-ყოფაჲ. რამეთუ
 10 რამელთა შური დმრთისაჲ იმიეს. და თანა-მდემნი სიკუდილისანი მოხრნეს.
 კურთხევაჲ და ქებაჲ მიიდღნ. რადთა სხუანი დამინებულ არდარა ცოდღნ.:
 და სუმენის თხს მიხუწისა მის თქუმულთა თხს დამთომილ თანა-გუაც მის
 თხს შედრედგა გამოთქუჲდა:.

რამეთუ ვჰმოვკებთ ნეტარსა მას იოხებს. რამეთუ სუმენი შეკრა წინაშე
 15 მათა თხსთა. და შეხუა იგი საპყრობილესა სამ დღე : რდმლისა თხსცა თქუა. არა
 გამოხვდე მავიერ. ვიდრემდე არა მოვიდეს მამა იგი თქუენი მრწემი აქა : T 270 a
 აწ რამე მიხუწ არს სუმენისი იგი შეკრვამ. და არა სხუათა მათგანი. რამეთუ
 რაჲამს იოხებში მიივლინა მათა სამწყხოდ. მან იზრანა მათა თხსთა და ჰრქუა.
 მო და მოვკლათ ეგე. და ვინილთ რადი იყვნენ სისმარნი იგი მისნი. იუდა
 20 ბრძანებს მისა განსყიდად : ხოლო სუმენ მოვკვად. რადთა სახს იგი დაიმარ-

1 მოიდღ : მიიდღ J. — 2-3 უშუჲლღებანი : ურჩულღებანი T. — 3 ერისანი : ერისა J.
 — 6 მოხწყუდიან : corr. მოხწყუდიანი J. — 9 მსგავსთაჲ მათ : მსგავსად მათა J. — 11
 დამინებულ : შემინებულ J. — 14 მას : მასცა T. — 16 თქუენი მრწემი : მწემი თქუენი
 J. — აქა : om. T. — 17 შეკრვამ : შეკრძალვამ T. — 20 სახს : სახე J.

3 ერისანი : ძიდიქრენანს (ხეიყ). — 4 მოვლას : საყანანს. — 5 თუ () ვინმე : ირ. —
 უწესოდ : ანარყარიქსანძე. — მოვლას : საყანანს. — 8 მოვლას : საყანანს add. ვიგ.
 — 10 იმიეს : ქარხეს. — 11 მიიდღნ : ანიონ. — 12 და სუმენის... დამთომილ : ლ
 შიმენის ქანს ასაყხლე ყათადაიქენ ქთინსაღ. — 15 რდმლისა თხსცა : აო ირ ლ. — 16
 ვიდრემდე არა : ძინჯღ. — 17 მიხუწ არს : ხყენს ყათადაიქენს სორა. — სხუათა მათგანი : ყაყ

l'autre embrassés, il les perça de son épée, et, une fois qu'il eut ainsi ôté
 les iniquités, de la main, il (les) montra au peuple ¹ (349). Si donc il en est ainsi,
 quand quelqu'un tue le pécheur, il n'est point condamné avec les meurtriers;
 mais celui qui au mépris de la justice, tue le juste, il est condamné comme un
 meurtrier. Car, aussi bien, les princes de ce monde tuent tous les jours les
 pécheurs, en (les) condamnant en vertu de leur loi, et, de meurtre, ils ne sont
 point justiciables. Si donc quelqu'un au mépris de la justice en tue un autre,
 celui-là est meurtrier, et, comme meurtrier, il sera condamné. Les faits
 semblables que nous avons ici, il faut ainsi les entendre : ceux qui, dans leur

1. Nb. 25.6-14.

զմիմեամբք պատեալ՝ սրով խոցեաց, եւ բարձեալ զանաբենութիւնսն՝ ձեռամբ՝ ժողովրդեանն եցոյց : Ապա թե այդ այդպէս է, յորժամ զմեղաւոր ոք սպանանէ՝ ընդ սպանողս ոչ դատապարտի, իսկ որ անարդարութեամբ զարդ V 353 արն սպանանէ, իբրեւ զսպանող զատապարտի : Քանզի եւ իշխանք աշխարհիս այսորիկ զմեղաւորս հանապազուր սպանանեն, աւրինաւք իւրեանց դատապարտելով, եւ սպանման դատ 5 ոչ տան. ապա եթե անաւրենութեամբ ոք սպանանէ զոր, նա սպանող է, եւ իբրեւ զսպանող զատապարտեսցի : Զնձանագոյնսն աստ պարտ է իմանալ՝ եթե որք զնախանձ աստուծոյ վարեցին եւ զարժանիսն ճահու սպանին, աւրհնութիւն եւ գովութիւն առնուն, զի այլքն երկուցեալ ոչ եւ մեղանչեցեն :

Եւ Սիմէոն վասն ասացելոց պատճառիցն յետեալ, պարտ է կրկնակի վասն 10 նորա պատմել :

Քանզի գտանեմք զերանելին Յովսէփ՝ զի զՍիմէոն կապեաց առաջի եղբարցն նորա, եւ եղ զնա ի բանղի աւուրս երիս. առ որ եւ ասաց՝ եթե ոչ ելցես աստի մինչեւ եկեսցէ կրսեր եղբայրն ձեր այսր : J 103՝ Արդ զինչ իցեն պատճառքն նորա զճձաւուն կապել եւ ոչ զայլ ոք. վասն զի յորժամ Յովսէփ առաքեցաւ առ նոսա, նա խորհեցաւ 15 ընդ եղբարսն եւ ասէ. եկաչք սպանցուք զնա. եւ տեսցուք զինչ լինին երազք նորա : Յուրայ հրամայէ զնա վաճառել, իսկ Շձաւուն սպանանել. զի կերպարանք պահեսցին,

1 զմիմեամբք : զմիմեամբ V. — զանաբենութիւնսն : -ութիւնն J. — 2 այդ : om. V. — 4-5 զմեղաւորս հանապազուր : հանապազուր զմեղաւորս J. — 5 աւրինաւք : աւրինակ J. — 6 եթե : թե J. — նա : om. J. — 7 զնձանագոյնսն : զնձանագոյնն J. — 8 զարժանիսն ճահու սպանին : զթշնամիսն սպանին և զարժանիսն ճահու J. — 10 պատճառիցն յետեալ : պատճառացն յայտնեալ J. — 11 պատմել : պատմեալ J. — 12 գտանեմք : p subter lineam V. — Յովսէփ : զՅովսէփ et del. q ut videtur V. — եղբարցն : եղբարց J. — 13 երիս : երիսս V. — որ և : որս J. — եթե : om. J. — 14 նորա : om. J. — 15 վասն : om. J. — 16 լինին երազք : լինի երազ J. — 17 հրամայէ : հրամայեաց J. — վաճառել : վաճառեալ J. — պահեսցին : u inter lineas V.

որք. — 18 նամիցեալ : om. A. — ո՞րձան ժձատա տշտա : խորհեցաւ ընդ եղբարսն. — 19 զձ մզցեալտ : սպանցուք. — օյցեցն : լինին. — 20-160, 1 նսնն օջօ զձօձաձեալ : կերպարանք պահեսցին.

conduite, ont montré du zèle pour Dieu et tué des gens dignes de mort reçoivent bénédiction et louange, pour que les autres, saisis de crainte, ne pèchent plus.

Et Siméon, (par Moïse), pour les raisons susdites, une fois laissé en arrière (350), il faut, à son sujet, donner double interprétation.

Car nous trouvons que le bienheureux Joseph fit mettre aux liens Siméon en présence de ses frères, et le mit en prison pendant trois jours¹; auquel (Siméon), de plus, il dit : « Tu ne sortiras pas d'ici jusqu'à ce que votre plus jeune frère soit ici arrivé² ». Or quelles peuvent bien être les raisons qu'il eut de mettre aux liens Siméon et aucun autre? C'est parce que, lorsque Joseph fut envoyé vers eux, c'est lui (Siméon) qui complota avec ses frères, et dit : « Venez, tuons-le, et nous verrons ce qu'il advient de ses songes³! » Juda ordonne de le vendre⁴,

1. Gen. 42.24; 42.17?. — 2. Gen. 42.15. — 3. Gen. 37.20. — 4. Gen. 37.26-27.

ნდს. და სიმართლს ქრისტეს თვს გამოცხადნეს : იუდაჲს მიერ განსყიდულ ოც და ათად ვეცხლად. და სუმეონის მიერ მოკლულ. რამელნი იგი მწიგ J 166 ნობარნი იყვნეს. რამელნი იგი ნაცილსა ძვრის წამებასა მის ზედა იტყოდეს:.

და რამეთუ წეს იყო ყოვლითა მჯულითა და წინადაწარმეტყუელთა მიერ
 5 წინადაწარ უწყებად. რამთა რაჲმს მოიწიფს სიმართლს. ესე ყოველი საცნაურ იყოს. და მისგანი იგი დაკლებული სახარებობა მიერ ადავსოს. ოცხრულესად გზრუნებენ ჩუენ წიგნი რამელ იგი თქუა იოსებ. ვითარმედ არა გამოვიდეს ეგე ამიერ. ვიდრემდე არა მოვიდეს ძმად იგი მწწემი თქუენი აქა : მაშინ სუმეონ
 10 რაჲმს მწწემი იგი ძმად მათი ეგვპტედ შთავიდა. რამელ იყო ქრისტე : რამელთა მიტყუებამ ცოდვათამ ჰრწამს. მათ მიეტყვის. და რამელნი საკრველთა და ახრდილთა სიკუდილისათა შეყენებულ იყვნენ. სამჯელისა გან განენნენ. და კურთხევამ ყოველთა ზეგით გარდამო მოეფინოს : რამეთუ სუმეონის მიერ ტამარსა მას შინა ცნობილ ქრისტე წინადაწარმეტყუელეობით იტყოდა. აწ
 15 განუტყვე. ოცფალდ. მონად შენი მშვდობით მსგავსად სიტყვა შენისა : რამლი-სამე სიტყვა მსგავსად. არამედ რამელსა იგი იოსების მიერ იტყოდა. ვითარმედ არა განსვიე ამიერ. ვიდრემდე არა ძმად იგი შენი უმწწემესი მოვიდეს : ოცკუეთუ ეგე ეგრეთ არს. არა სლდლ თუ ათღრმეტთა მათ ნათესავთა თვს მცხნელად და მაცხვრად მოივლინა მამისა მიერ. არამედ ყოველთა ნათესავთა. და არა ეგრე

1 სიმართლს : სიმართლე J. — 4 მჯულითა : მჯულისა J. — 5 სიმართლს : სიმართლე J. — 7 ეგე : ესე J. — 8 მწწემი თქუენი : თქუენი მწემი J. — 12 სამჯელისა : სამჯულის J. — 13 ყოველთა ზეგით : ზეგით ყოველთა T. — გარდამო მოეფინოს : გარდამოეფინოს T. — 14 მას : om. J. — 15-16 რამლისამე : რამლისა მიერ T. — 18 ეგრეთ : ეგრე J.

3 ნაცილსა ძვრის... იტყოდეს : *სილ ჯარასალსიტსინ ქასნ ნორა მათიფანსინ*. — 4 ყოველითა : *ამნსა სი*. — 5 უწყებად : *სერყარანს*. — 6 ოცხრულესად : *ელ არე გარეგა-ფიის*. — 7 გამოვიდეს ეგე : *სესე*. — 8 ვიდრემდე არა : *სესე იე*. — მაშინ : *add. ს.* — 9 ზვრდობლებისა გან : *სი კაყანსაე*. — მისნი : (352). — 10 შთავიდა : *გიფალ*. — 10-11 რამელთა .. მიეტყვის : *იროქ მთილსინ კანყანსაე ქინს ირე სი ნა ჯასათან*. — 12 შეყენებულ

mais Siméon, de le tuer, afin que les figures soient conservées, et que la vérité (351) concernant le Christ apparaisse : par Judas il fut vendu trente pièces d'argent¹, et tué par Siméon, qu'étaient les Scribes, qui portaient contre lui fausse accusation².

C'est aussi parce qu'il fallait que tout fût préfiguré par la Loi et les Prophètes, afin que, lorsque serait venue la Vérité (351), tout ceci fût reconnu, et que ce qui manquait de par là (la Loi et les Prophètes), Elle le complétât par l'Évangile. Car, actuellement, les Écritures nous apprennent mieux ce que Joseph a précisément dit là : « Tu ne sortiras pas d'ici que votre plus jeune frère

1. Mt. 26.15. — 2. Mt. 26.59-60; Mc 14.55-57.

եւ արդարութիւն վասն Քրիստոսի երեւեցի. Յուդայիւ վաճառեալ երեսուն արծաթոյ, եւ Շմաւոնիւ սպանեալ՝ որք դպիրքն եին, որք սուտ չարախաւսութիւն վասն նորա մատուցանեին :

Եւ վասն զի պարտ էր ամենայնի արինաւքն եւ մարգարէիւք յառաջ կերպարանել, զի յորժամ եկեացէ արդարութիւնն՝ այս ամենայն ծանիցի, եւ զանտի պա- 5 կասագոյնն աւետարանան լցուցէ : Զի արդ բարեբազոյն ուսուցանեն զմեզ զիրք զոր ասացն Յովսէփ՝ եթե ոչ ելցես աստի եթե ոչ եղբայրն ձեր կրսեր եկեացէ այսր : Յայնժամ եւ Շմաւոն ի կապանաց արձակեցաւ, եւ եղբարք <ընդ> նմա ի Յովսեփայ ակրհնեցան, յորժամ կրսեր եղբայրն նոցա յեզգլտոս չոգաւ, որ էրն Քրիստոս, որով V 354 թողութիւն յանցանաց լինի որք ի նա հաւատան, եւ որ որք ի կապանս եւ ի 10 ստուերս մահու ըմբռնեալ եին, ի տանջանացն լուծանեին, եւ ակրհնութիւն ամենեցուն յերկնից առաքի : Քանզի եւ Սիմէոն ի տաճարին ծանուցեալ զՔրիստոս՝ մարգարէանալով ասէ. արդ արձակես զճառայքս տէր ըստ բանի բրոմ ի խա<ղաղութիւն>. ըստ որոնմ բանի՝ եթե ոչ որ Յուսեփան ասէր՝ եթե ոչ ելցես աստի եթե ոչ եղբայրն քո կրսեր եկեացէ այսր : Ապա եթե այդպէս է, ոչ միայն երկոտասան ակզին փրկիչ 15

4 ամենայնի արինաւքն : այնեկն արինաւք J. — 4-5 յառաջ կերպարանել : կերպարանել յառաջ J. — 5 արդարութիւն[ն supra lineam] : արդարութիւն J. — 6 բարեբազոյն : բարիոք- ագոյն J. — զմեզ : մեզ J. — 7 ոչ 2° : inter lineas V. — եղբայրն : ն inter lineas J. — ձեր կրսեր : քո J. — 8 ընդ նմա nos : նմա V նորա J (352). — 9 եղբայրն : եղբայր J. — էրն : է J. — 10 որ : del. ? V om. J (353). — 11 ըմբռնեալ : նստեալ J. — 12 տաճարին : ն supra lineam V. — 13 զճառայքս... խաղաղութիւն : om. J. — 14 Յուսեփան : Յովսիփոյն J. — 15 եթե : թե J.

օջջնցն : ըմբռնեալ եին. — Նամ չգլոսա գան ցանցնցն : ի տանջանացն լուծանեին. — 13 Նցցոտ ցանցնցն մեջցոնցն : յերկնից առաքի. — Շմաւոն : add. և. — 15 ցանցնցն : արձակես. — 17 ցանցնցն ան : եթե ոչ. — մեջցոնցն : add. այսր. — 18 ան : om. A. — 18-19 ան ցանցնցն : կենարարն. — 19-162, 1 ցանցն անցն : om. A.

ne soit arrivé ici ¹ ». Le moment où, et Siméon fut délié de (ses) liens ², et les frères, « avec lui » (352), furent bénis par Joseph, c'est le moment où leur plus jeune frère fut arrivé en Égypte, lequel était précisément le Christ, par qui est faite rémission des transgressions à ceux qui croient en Lui, et par qui (353) ceux qui, « à des liens et ombres de la mort ³ », restaient pris, étaient délivrés des tourments, et (par qui) bénédiction, à tous, est envoyée des cieux. Car Siméon, lui aussi, une fois qu'au Temple il eut reconnu le Christ, dit en prophétisant : « C'est maintenant que tu laisses aller ton serviteur, Seigneur, selon ta parole, en paix ⁴ ». Selon quelle parole, sinon celle que, par Joseph, il disait : « Tu ne sortiras point d'ici que ton plus jeune frère ne soit arrivé ici ⁵ ». Si donc il en est ainsi, ce n'est pas seulement pour les douze tribus que le Sauveur vivificateur

1. Gen. 42.15. — 2. Gen. 43.23. — 3. Ps. 106.14; Is. 9.2; 42.7; Le 1.79; Mt. 4.16. — 4. Le 2.29. — 5. Gen. 42.15.

სახედ მოვიდა. ვითარმცა ერთი ხოლო ნაწილი ნათესავთა აცხოვრა. არამედ ყოველნი კაცნი. ვითარცა წინადასწარმეტყველი იგი მის თვხ იტყვს. მას ჟამსა ჰრქუან T 271 a რომელნი საპყრობილეს იყვნენ. ვითარმცა გამოვედით. და რომელნი ბნელსა შინა იყვნენ. განათლდით. აჰა ესერა რომელნი იგი წინან-
 5 დელთა მათ ჟამთა საპყრობილესა შეყენებულ ცოდვითა ვიყვნით კაცნი. აწ ქრისტეს მიერ ხავერდელთა გან განვთავისუფლდით. და რომელნი წინანდელთა მათ ჟამთა დაბნელებულნი სოფელსა შინა ვიქცევდით. აწ განათლებულნი თუალითა სიტყუასა მას ღმრთისასა მიუთხრობთ. რათა მოუგვანებელი იგი კაცთა შორის. ღმრთისა მიერ შესაძლებელ იყოს : ვერ შესაძლებელ იყო კაცთა მკუდრეთით
 10 აღდგომად. და აჰა ქრისტე მკუდრეთით აღდგომილ არს, რათა მის მიერ ჩუენი აღ J 167^r დგომად საენაურ იყოს : ვერ შესაძლებელ იყო კაცთა ზეცად აღსლვად. და აჰა ქრისტე ზეცას მეუფს. რათა მის მიერ ჩუენი მოქალაქობად ცათა შინა გამოჩნდეს : ვერ შესაძლებელ იყო კაცისა. რომელი განწყენილებით შობდეს. ვითარმცა ოჯკუნისამდე ცხოვრდა. და აჰა ესერა ესე ქრისტეს მიერ აღსრუ-
 15 ლებულ : რათა გურწმენეს ყოფადთა მათ თვხ გორცთა წმიდათასა T 271 b განურყუნელად და საუკუნოდ ცხორებითა. აწ იქმნა ვერ შესაძლებელი იგი კაცთა შესაძლებელ ღმრთისა მიერ : და ვინ იქმს ამას. არამედ ძმ. ანუ ვისი ნებად არს. არამედ მამისად. რომლისა ნებისა მიერ ცხოვრდებოან კაცნი : და პირველ რომელ იგი საძულელ იქმნა ღმრთისა მიერ. ხოლო აწ მოჩილებითა
 20 საყუარელ იქმნების ღმრთისა მიერ:.

2 კაცნი : ნათესავნი T. — 3 ჰრქუან : თქუან T. — 4 იყვნენ : ხართ T. — 5 საპყრობილესა : -ილეს J. — 7 თუალითა : 2^a manu inter lineas J. — 8 მას ; om. J. — 11 აღსლვად : აღსლვად J. — 12 მეუფს : მეუფე J. — 15 წმიდათასა nos : -თადა TJ. — 16 და : om. J. — შესაძლებელი : -ძლებელ T. — 17 ამას : om. J. — ძმ : ძე J. — 18 ნებისა : om. T. — 20 იქმნების : იქმნა T.

1 ხოლო : om. A. — ნათესავთა : მარკოქსნან. — 3 ჰრქუან : ასაყეს. — საპყრობილეს : ჰ კაყანს. — იყვნენ : ხსნ. — 4 იყვნენ : ხსნ. — 5 საპყრობილესა () ცოდვითა : ჰ კაყანს მხეყ. — 7 განათლებულნი თუალითა : ოსასორხსა აყსე. — 8 კაცთა შორის : მაროქანს. — 9 იყო : ხრსხეყ. — 12 მეუფს : ქაყსორქ. — მიერ : add. ჯანოქრძსაქ.

a été envoyé par le Père, mais pour toutes les tribus; et il n'est pas venu pour donner la vie à une partie de l'humanité, mais à tout homme; comme aussi bien le prophète disait de lui : « En ce temps-là il dira à ceux qui étaient dans les liens : sortez! Et à ceux qui étaient dans les ténèbres : soyez illuminés ¹! » Voici que nous, qui auparavant restions, hommes (que nous sommes), dans les liens du péché, nous avons, maintenant, par le Christ, été libérés de ces liens; et nous, qui, auparavant, enténébrés, cheminions en ce monde, maintenant, « avec des yeux illuminés ² », nous annonçons la parole de Dieu; pour que bien apparaisse que « ce qui est impossible aux hommes est possible à Dieu ³ ». Il était

1. Is. 49.9. — 2. Eph. 1.18. — 3. Mt. 19.26; Lc 18.27.

կենարարն ի հաւրէ առաքեցաւ, այլ ամենայն ազգաց, եւ ոչ եկն զմի մասն մարդկութեան կեցուցանել այլ զամենայն մարդ. որպէս եւ մարգարէն վասն նորա ասէր. յայնժամ ասացէ որք ի կապանս J 104^r եին՝ թե ելէք, եւ որ ի խաւարին եին՝ լուսաւորեցարուք : Ահաւասիկ որ յառաջ ի կապանս մեղաց մարդիկ ըմբռնեալ եաք, այժմ Քրիստոսիւ ի կապանացն ազատեցաք, եւ որք յառաջ խաւարեալք յաշխարհիս 5 վարեաք, այժմ լուսաւորեալ աչաւք զբանն աստուծոյ պատմեմք, զի անհնարին մարդկան՝ աստուծոյ հնարաւոր երեւեցի : Անհնար էր մարդկան ի մեռելոց յառնել, եւ ահա Քրիստոս ի մեռելոց յարեաւ, զի նովաւ մեր յարութիւն երեւեցի : Անհնար էր մարդկան յերկինս ելանել, եւ ահա Քրիստոս յերկինս թափաւորէ, զի նովաւ հանդերձեալ մեր քաղաքակցութիւնն յերկինս յայտնեցի : Անհնարին էր մարդոյ, 10 որ ապականութեամբ ծնանի, յաւիտեան կեալ, եւ ահաւասիկ այս Քրիստոսիւ եղեւ : Եւ զի հաւատասցուք զլինելոց մարմնոց սրբոցն անապական եւ յաւիտեանական կեանսն, արդ եղեւ անհնարինն ի մարդկանէ այս հնարաւոր յաստուծոյ : Եւ ո՞ր է այց գործաւղ՝ թե ոչ որդի. կամ ո՞չք են կամք՝ թե ոչ հաւր, որոյ կամաւք կեայ մարդ. եւ որ յառաջ անլուութեամբ ատեցաւն յաստուծոյ, այժմ հլութեամբ սիրելի լինի աստուծոյ : 15

1 ի հաւրէ առաքեցաւ : առաքեցաւ ի հաւրէ J. — 1-2 մարդկութեան : -ութիւն J. — 2 եւ : om. J. — վասն նորա ասէր : ասէ վասն նորայ J. — 3 եին 1° : են J. — որ ի խաւարին : որք ի խաւարի J. — 4 յառաջ ի կապանս : յառաջին կապանս J. — 5 յաշխարհիս : յաշխարհի J. — 6 լուսաւորեալ ... զի : om. J. — անհնարին : անհնարինք J. — 7 անհնար էր մարդկան : անհնարին էր մարդոյ J. — 8 երևեցի : ի supra lineam V. — 9 յերկինս 2° : ի յերկինս V. — 10 քաղաքակցութիւնն : -ութիւն J. — անհնարին էր մարդոյ : անհնար էր մարդկան J. — 11 կեալ : = supra lineam V. — 12 անապական եւ յաւիտեանական : յանապական եւ յաւիտեանական J. — 13 ի մարդկանէ : ի մարդկան J. — ո՞ր : ո՞չ J. — գործաւղ : գործող J. — 14 թե 2° : եթե J. — որոյ : իւրոյ J. — 15 անլուութեամբ : անլուութեամբ J.

— 13 Յովթեց : ծնանի. — 14-15 Եզեքիէլէս : եղև add. և. — 15 ყვფადთა მათ თჳს : զլինելոց. — 17 ვაგთაა : add. այս. — 19 ხაძულგელ ოქმბა : անլուութեամբ ատեցաւն. — Եղև : om. A.

impossible aux hommes de ressusciter d'entre les morts, et voici que le Christ est ressuscité d'entre les morts, pour que, en lui (354), notre résurrection fût rendue visible. Il était impossible aux hommes de monter aux Cieux, et voici que le Christ règne dans les Cieux, pour que, en lui (354), notre future « concitoyenneté dans les Cieux ¹ » soit rendue manifeste. Il était impossible à l'homme, qui, en corruption, naît, de vivre éternellement, et voici que ceci dans le Christ (354) s'est fait. Et pour que nous croyions à la vie future des corps saints, (vie) incorruptible et éternelle, maintenant, « ce qui ne pouvait pas se faire par les hommes, cela a pu se faire par Dieu ² ». Et qui est Celui qui opère cela, sinon le Fils? Ou de qui est-ce là la volonté, sinon du Père, par la volonté de qui vit l'homme? Et celui qui, auparavant, en désobéissance, était haï de Dieu, maintenant, en obéissance, devient, pour Dieu, digne d'amour.

1. Philip. 3.20. — 2. Lc 18.27.

BENJAMIN

არამედ მკუთრ სიტყუად იგი სზემენის თვს თქუა. ვინილდთ ამისა შეკ-
დგმად რასამე იტყვს მღებ : რამეთუ იტყვს წერილი იგი. და ბენიამენს ჰრქუა.
შეყუარებული ოვფლისა მიერ. დაიმკვდრენ სახვებით. და ღმერთი მფარველ
5 იყვს მას ყოველთა დღეთა. და საშუვალ ბეჭთა მისთა განისხუნა:.

აწ ვინ იყვ შეყუარებული იგი ოვფლისაჲ. არამედ პავლე მღვიქული.
რღმელი ნათესავისა გან ბენიამენისა იშვა. და ჭურ რჩეულ ოვფლისა მიერ
გამდირჩია. და ხდვლად ქადაგ ჭემმარტებისა მოვივინა:.

რამეთუ იტყვს. დაიმკვდრენ სახვებით. დაუტევა შესავრებული იგი. ვითარცა
10 თვთ მღვიქული იგი იტყვს. T 272 a რამეთუ რამ იგი ხარგებელ მიხნდა შჯულისა
გან. იგი შემირაცხიეს ქრისტეს თვს ცოდვად. და შემირაცხიეს ყოველივე
უნასად. რამთა ქრისტე შევიძინდ. და ვიძვლ მისა არა თუ ჩემი რამ ხომართლს.
რღმელ მაქუნდა შჯულისა გან. არამედ ხარწმუნოვებისა მიერ. რღმელ ქრისტეს
იესოვს მიმართ : კეთილად ვიდრემე თქუა მღებ. ვითარმედ დაიმკვდრენ
15 სახვებით. და ღმერთი მფარველ ეყავს მას ყოველთა დღეთა : რამეთუ ვითარ
იგი მიემართა და მივიდოდა დამახკედ. გამოჩნდა და მფარველ ექმნა მას ოვფა-
ლი. და ძალითა თვსითა სახწაულსა ჰყოდდა. და სახელითა მისითა ყოველთა
ქამთა და ყოველთა ქალაქთა სახწაულთა ადასრულებდა:.

და საშუვალ ბეჭთა მისთა განისხუნა. რამეთუ ჰრწმენა პავლეს ჯუარი იგი

3 მღებ : მღს T. — და : add. ე in margine J. — 4 დაიმკვდრენ : -მკვდრეთ T. — 5
საშუვალ : -ვალი J. — ბეჭთა : ბეჭთა T. — 7 რღმელი : add. იგი J. — 8 ჭემმარტე-
ბისა : -გების J. — 12 ხომართლს : -მართლე J. — 13 ქრისტეს : ქრისტე J. — 15 ეყავს :
იყავს J. — 17 სახწაულსა : -ულს J. — 19 და om. T.

2 არამედ : add. *ქასნ იტ*. — თქუა : (355). — 4 დაიმკვდრენ : *ენსისეც*. — 6 ოვფ-
ლისაჲ : *ქ სთასნს*. — 7 ნათესავისა გან : *ყარყანსენ*. — 9 რამეთუ : om. A. — დაიმკ-
დრენ : *ენსისეც*. — სახვებით : add. *იღრ არილც ენსისეყ ყყო ლ ხქს ქსქსესეოი*. —
10 მიხნდა : *ქრ*. — 11 შემირაცხიეს : *ჴამარქმ*. — ცოდვად : *ქსას*. — და შემირაცხიეს : *აყ*
ლ ჴამარქმ. — 12 უნასად : *ქსას*. — რამ : om. A. — 13 მაქუნდა : om. A. — 14 ვიდრემე :

BENJAMIN

Mais puisque brièvement 'nous venons de parler' (355) du cas de Siméon, voyons après ceci ce que dit Moïse. Car l'Écriture dit : « Et pour Benjamin il dit : « Bien-aimé du Seigneur il demeurera en espérance; et Dieu lui sera ombre protectrice tous les jours; et sur l'entredeux de ses épaules il s'est reposé ¹ ».

Or qui était le bien-aimé du Seigneur, sinon Paul Apôtre qui « du sein de Benjamin naquit ² », et par le Seigneur, comme « un instrument de choix, fut choisi ³ », et, par le monde, héraut de vérité, fut envoyé?

1. Dt. 33.12. — 2. Rom. 11.1; Philip. 3.5. — 3. Act. 9.15.

BENJAMIN

Այլ վասն զի համառաւտիւք զբանն Միմէոնի ասացաք, տեսցուք յետ այսորիկ զինչ ասէ Մովսէս. քանզի ասէ զիր՝ եւ Բենիամենի ասաց. V 355 սիրեցեալ ի տեսունէ՝ բնակեցէ յուսով, եւ աստուած հովանի եղիցի նմա զամենայն աւուրս, եւ ի մէջ թիկանց նորա հանգեաւ :

5

Արդ ո՞վ էր սիրեցեալն ի տեսունէ՝ եթե ոչ Պաւղոս առաքեալ, որ յարզանդէն Բենիամենի ծնաւ, եւ ի տեսունէ անաւթ ընտիր ընտրեցաւ, եւ յաշխարհ քարոզ արդարութեան առաքեցաւ :

Բնակեցէ, ասէ, յուսով. ո՞ր արդեւք բնակեաց. յայտ է եթե յեկեղեցւոջ՝ թողեալ զծողովարանն, որպէս եւ նա ինքն առաքեալ ասէ. քանզի որ շահն էր ինձ 10 աւրինաւքն՝ զայն J 104՝ համարիմ վասն Քրիստոսի վնաս. այլ եւ համարիմ զամենայն վնաս, զի զՔրիստոս շահեցայց, եւ գտայց ի նմա՝ ոչ զիմ արդարութիւն ունելով որ չաւրինաց, այլ որ ի հաւատոցն Յիսուսի Քրիստոսի : Բարևոք ասաց Մովսէս. բնակեցէ յուսով, եւ աստուած հովանի եղիցի նմա զամենայն աւուրս. մինչ զեռ երթայր նա ի Դամասկոս՝ երեւեցաւ եւ հովանի եղեւ նմա տէր, եւ զաւրութեամբ նորա նշանս առնէր, 15 եւ անուամբ նորա յամենայն քաղաքս նշանս կատարէր :

Եւ ի մէջ թիկանց նորա հանգեաւ, զի հաւատացեալ Պաւղոսի ի խաչն տեսուն՝

2 ասացաք nos : ասաց VJ (355). — 7 ընտրեցաւ : անտրեցաւ J. — 9 յուսով : յու in margine V. — բնակեաց : բնակեցէ J. — եթե : թե J. — 10 շահն էր ինձ : ինձ շահն էր J. — 11 համարիմ վասն Քրիստոսի վնաս : վնաս համարիմ վասն Քրիստոսի J. — 13 բարևոք : բարիոք J. — 17 ի խաչն տեսուն : inter lineas V.

om. A. — ԳՅԹՅՅԾԾԾԾ : բնակեցէ. — 15 քյօքն : եղիցի. — 15-16 ճօթթթ... ժօթթթթ : մինչ զեռ երթայր նա. — 17 ԽԽԽԽԽԽԽԽ : նշանս. — 17-18 քթթթթթ յօթթ զա : om. A.

« Il demeurera, dit-il, en espérance ¹ ». Où en réalité est-il demeuré? Il est bien évident que c'est dans l'Église, une fois qu'il eut abandonné la Synagogue; comme aussi bien l'Apôtre lui-même le dit : « Car l'avantage que j'avais de par la Loi, je l'estime, à cause du Christ, préjudice. D'ailleurs, encore, j'estime tout préjudice, afin de gagner le Christ et d'être trouvé en Lui, en ayant, non pas ma propre justice, qui vient de la Loi, mais celle qui vient de la foi en Jésus-Christ ² ». Moïse a dit bien : « Il demeurera en espérance, et Dieu lui sera ombre protectrice tous les jours ³ ». Pendant qu'il allait à Damas, le Seigneur lui apparut ⁴ et fut pour lui ombre protectrice, et par la puissance du Seigneur il faisait des miracles, et, par son nom, dans toutes les villes, il accomplissait des miracles.

« Et sur l'entredeux de ses épaules il s'est reposé ⁵ ». Car une fois que Paul eut cru à la Croix du Seigneur, sur laquelle Il (le Seigneur) avait étiré ses épaules,

1. Dt. 33.12. — 2. Philip. 3.7-9. — 3. Dt. 33.12. — 4. Act. 9.3 sv.; 22.17-21. — 5. Dt. 33.12.

ოფელისად. რომელსა ზედა მგარნი განჰმარხნა. J 167^v ამას ზედა იგი განსუენებულ განმართლდა. და ესაია წინამხარ იტყვს. რომელსა ფლობა აქუნდა ზედა მგართა თვსთა. ესე თავადი. რამეთუ ჯუარი იგი მგრითა თვსითა მიაქუნდა. T 272 h და ჯუარ-ცუმასა მას ორნივე მგარნი განირთხნა. რამთა იყოს სამართალ 5 თალ თქემული იგი. ვითარმედ საშუალ ბეჭთა მისთა განისუენა : რამეთუ მოციქულიცა იტყვს. ქრისტეს თანა ჯუარ-ცუმულ ვარ. ცხვველ არა თუ მე ვარ. არამედ ცხვველ არს ქრისტე ჩემ თანა. და ვიდრე ცოცხალ ვარ აწ. ხარწმუნოვებითა დმრთისადთა ცხვველ ვარ და იესოვ ქრისტეს მიერ. რომელმან შემოიყუარა მე და მისცა თავი თვსი საგხრად ჩემ თვსი.

10

JOSEPH

და იღებობს თვს იტყვს. კურთხევითა ოფელისადთა ქუეყანად მისი. და ეამთა გან ზეცით და ცუარისა გან და წყაროთა გან ქუესენელთასა. მზის თულისა გან. ცვალებითა და შეკრებებასა ურთიერთას თთუეთასა. და თხემთა გან მთათამსა დასაბამითგან. და სავსებობსა გან ეამთამსა. და შეწყნარებდა 15 გამოჩინებობსა ამის მაყულოვანსა მას ზედა გამოჩნდენ თავსა ზედა იღებობსა და თხემსა ზედა დიდებულისა მის შორის ძმათა თვსთა : პირმშო ზუარავის შუენიერებდა მისი. რქა მარტო-რქის რქანი მისნი. და მითვე ნათესავნი დახხნეს T 273 a კიდით კიდემდე : ესე ბევრეულნი ეფრემისნი. და ესე ათახეულნი მანახსნი:.

3 მგრითა თვსითა : მგართა თვსთა J. — 11 და 1° : add. ვ in margine J. — 12 ქუესენელთასა nos : ქუესენელთამსა T ქუესენელთამსა J. — 17 მისი : 2^a manu inter lineas J. — მითვე : მით J. — 18 კიდემდე : კიდემდე J.

3 მგართა თვსთა : ისოი ხლოი. — რამეთუ : om. A. — ჯუარი... მიაქუნდა : ხაჯნ ღორ წარდხალ ხ ქერაი ისოინ ხერხაი. — 6 არა : add. ხს. — 7 ვიდრე : ირ. — ვარ : add. მარმოი. — 8 იესოვ ქრისტეს მიერ : (ვასათან) მხიოსი ზრქათოი. — 11 იღებობს თვს იტყვს : შიქინქაი ასაყხალ. — ჯურთხევითა : კარჯნოქინსა. — 12 წყაროთა გან : კანღიოე ალეხრაი. — 12-13 მზის... ცვალებითა : ესო ძამანსაქი არღხანე არეფასან ქიქიქმანე. — 13 შეკრებება : ხ დომარელი. — თხემთა : ვაფაქმანს. — 14 დასაბამითგან : add. ხ ხ

une fois que sur celle-ci il (Paul) eut trouvé le repos, il fut justifié. Et Isaïe l'a prédit : « (L'enfant) dont la principauté a été sur son épaule¹ », c'est-à-dire la Croix : après en avoir chargé son épaule, Il (Jésus) marchait (au supplice). Et, tandis qu'on le crucifiait, il éploya ses deux épaules, pour que fût justifié ce qui avait été dit là : « Sur l'entredoux de ses épaules il s'est reposé² ». Car l'Apôtre aussi dit : « Avec le Christ je suis crucifié. Vivant, je ne le suis plus, moi, mais vivant en moi est le Christ; et le moi qui, à l'heure où nous sommes, vit en la chair, est vivant en la foi de Dieu et de Jésus-Christ, qui m'a aimé, Lui, moi! et s'est donné lui-même en rançon pour nous³ ».

1. Is. 9.5. — 2 Dt. 33.12. — 3 Gal. 2.19-20.

յորոյ վերայ զթիկունսն ձգեաց, ի սորա վերայ հանգուցեալ՝ նա արդարացաւ : Եւ Եսայի չառաջագոյն ասաց. որոյ իշխանութիւն եղեւ ի վերայ ուսոյ իւրոյ, այսինքն է՝ խաչն զոր բարձեալ ի վերայ ուսոյն երթայր : Եւ ի խաչելն նորա զերկոսեան թիկունսն պարզեաց, զի եղեցի արդար ասացեալն՝ եթե ի մէջ թիկանց նորա հանդեաւ. քանզի եւ առաքեալ ասէ. ընդ Քրիստոսի խաչեալ եմ. կենդանի ոչ եւս ես եմ, այլ կենդանի է 5 չիս Քրիստոս. եւ որ այժմս կեամ մարմնով, յաստուծոյ հաւատսն կենդանի եւ Յիսուսի Քրիստոսի, որ սիրեացն զիս եւ ետ զինքն փրկանս վասն մեր :

JOSEPH

Եւ Յովսեփայ ասացեալ, յաւրհանութիւնս տեսուն երկիր նորա, եւ ի ժամանակաց երկնից եւ ի ցաւորոյ եւ յանդնորոց աղբերաց ի ներքուստ, ըստ ժամանակի արդեանց 10 արեգական փոփոխմանց, եւ ի գումարելոյ առ միմեանս ամսոց, եւ ի գագաթանէ լերանց ի սկզբան V 356 է, եւ ի գագաթանէ բլրոց մշտնջենաւորաց, եւ ըստ ժամանակաց լիութեան. եւ ընդունելութիւնք երեւեցելոյ ի մորենուջն եկեսցեն ի վերայ զլսոյն Յուսեփայ, եւ ի վերայ գագաթան փառաւորելոյն ի մէջ եղբարց : Անդրանիկ ցլու զեղ նորա. եղջերք միեղջերոյ եղջերք նորա, ի նոսա զազ J 105՝ գս եղջերցեսցէ մինչեւ ի 15 ծագս երկրի. այս բերաւորք Յփրեմի եւ այս հազարաւորք Մանասէի :

1 հանգուցեալ նա արդարացաւ : հանգեաւ նա արդարացեալ J. — 2 Եսայի : յեսայի J. — է : om. J. — 3 ի խաչելն : խաչեալ J. — զերկոսեան : զերկոսին J. — 4 պարզեաց nos : պարձեաց V պարծեաց J. — արդար ասացեալն : նա արդարացեալ J. — 5 ասէ : add. թե J. — 6 մարմնով : om. J. — 7 մեր : իմ J. — 12 ի սկզբանէ : յիսկբա[ն supra lineam] է V. — և ի... ըստ : om. J. — 14 անդրանիկ : ի inter lineas V. — 15 միեղջե[ւ inter lineas] ղոյ եղջերք : միեղջիրու եղջերք J. — եղջերցեսցէ nos : եղջերցեսցէ V եղջերեցուցէ J.

գագաթանէ բլրոց մշտնջենաւորաց. — յան : ըստ. — 14-15 մցֆնճաճցճճա յամօհոնցճոսճա մօս : ընդունելութիւնք երեւեցելոյ. — 15 յամօհնճցն : եկեսցեն. — 17 ճյա : եղջերք. — ճա մօտցճ : ի նոսա. — 17-18 ճսննցն յօճօտ յօճցճմճց : եղջերցեսցէ մինչև ի ծագս երկրի.

JOSEPH

« Et pour Joseph il dit : [De la bénédiction] du Seigneur (reçoit) sa terre, [à l'heure du Ciel] et de par la rosée, et des sources des abîmes (sourdant) de dessous terre, selon [l'heure, les céréales] des solstices du soleil, et au cours des mois qui vont s'additionnant les uns aux autres, et de la cime des montagnes à partir de l'origine et de la cime des collines éternelles, et [à l'heure] de l'accomplissement. Et que les complaisances de Celui qui apparut de [dedans] le buisson viennent sur la tête de Joseph, et sur la cime (du front) de celui qui est glorifié au milieu de frères. Premier-né de taureau : la beauté lui appartient. Cornes de l'unicorne (sont) ses cornes! Il en encornera (356) les nations jusqu'aux extrémités de la terre. Ce sont là les myriades d'Ephraïm, et ce sont là les milliers de Manassé 1 » (357).

1. Dt. 33.13-17.

და იღებების გამძწერნილ თავსა თვსხა ქრისტე სახითა ცხდრებისადთა. ვითარცა წინადაწარ სიტყუათა მათ იტყვს შემდგომითი შემდგომად მის თვს მღებუ კურთხევათა მათ განყოფად მისა ნათესავად:.

და რძემელ იგი თქუა. ვითარმედ კურთხევითა ოფლისადთა ქუეყანად მისი. 5 ეგების ანუ მარიაშის ზედა თქუმად. რძემელი იქმნა ქუეყანა კურთხეულ. და მღვიდა მისა სიტყუად იგი ვითარცა ცუარი:.

ეგების თქუმად ეკლესიისა თვსცა. რამეთუ ოფლისა გან ვითარცა ქუეყანად წმიდად და სამღვთს ფუფუნებისად იკურთხა:.

მსგავს არს თვთ თავადისა მცხნელისა მიმართ. რამეთუ იტყვს. ვითარმედ 10 კურთხევითა ოფლისადთა ქუეყანად მისი. რამეთუ ქალწულისა მის გან სულისა წმიდისა მიერ შობილ. ყოველნი კურთხევანი ოფლისანი დაიძკვდრნა. ქუეყანად წმიდად შემდგომთა ჟამთა გამძწინებულ : რძემელთა მღვუასწავებს ყოფადთა მათ მამათა ქუეყანასა აღთქუებისასა. T 273 ხ ნუ ვინ ჰგონებნ სხუა რამე ყოფად ესე. რამეთუ ჰრქუა მათ დემეტრან. მიგვე ქუეყანად იგი რძემელ J 168^r 15 ხა გამღვდის ხმს და თათლი. რძემელ აღუთქუ მიცემად მამათა თქუენტა. რძემელი მღვუასწავებს წიადთა გან მამისათა გამღვდლასა სიტყვასა. რძემელთა შემდგომად მცხნელი იგი შობილ ქუეყანასა. სათნო მამისა გან გამძწინებულ. რამეთუ აქუნდა თანა ხმს ძუელი იგი შუელი და ახლისა დადებითა. თათლს იტყვს სიტყვასა მის სიტკბავებასა. რძემელთა სიმწარენი გულთა ჩუენტანი

4 რძემელ იგი თქუა : რძემელსა იგი იტყვს T. — 5 მარიაშის : რა 2^a manu inter lineas J. — 6 მისა : om. T. — 7 ეკლესიისა : ეკლესიასა J. — 8 სამღვთს : სამღვთე J. — 10 სულისა nos : სახლისა TJ. — 14 ყოფად : add. არს J. — მიგვე : add. თქუენ J. — 15 გამღვდის : გამღვდის J. — ხმს : ხმე J. — 18 ხმს : ხმე J. — 19 გულთა : სულთა T.

1 და იღებების... ცხდრებისადთა : *ს მისცხილ ქნენსან ყსაძერსელ ვჭრითთი ქარიც კნსაე ქარიე*. — 2 იტყვს : *ათყაე*. — 2-3 შემდგომითი... ნათესავად : *ქ ღარდი შიქსა არწიოქსანდრ ინს ს ნა დანათარარიოქსინს ქ ნა ადღი ადღი ს აქსაქსა დერს*. — 5 თქუმად : *ყაყა ზანსელ*. — 5-6 და მღვიდა : *ქსან დე ლე*. — 7 ეგების : add. *ს*. — რამეთუ : *ორ*. — ოფლისა : add. *ქსე*. — 9 მსგავს არს : *ზნარ ლ ქმანსელ*. — 12-14 რძემელთა... ესე : *ორიქ ნუნანსელ დენსელ ზარენ ხეღერ სითანან აქ დავლ ქნსელ აყლ დავა*. — 14 რამეთუ :

Et Joseph, en sa personne, ayant été la figure du Christ, par les mœurs de sa vie, comme il a été dit dans le Premier Livre (358), en (son) testament, Moïse, avec une bénédiction, le met lui aussi, rapportant à lui, différemment et diversement, l'économie (du salut) (359).

Et pour ce qu'il a précisément dit : « De la bénédiction (360) du Seigneur (reçoit) sa terre ¹ », il est possible d'appliquer (361) ceci à Marie, qui a été terre bénie, parce qu'est descendu en elle le Verbe, comme rosée.

Il est encore possible de le dire de l'Église qui, par le Seigneur, véritablement, comme terre sainte et comme paradis de délices, a été bénie.

1. Dt. 33.13.

Եւ Յովսեփու չինքեան պատկերեալ զԲրիստոս վարուք կենաց իւրոց, որպէս յառաջին գիրան ասացաւ, ի կարգի Մովսէս արհնութեամբ դնէ եւ նա, զմատակարարութիւնն ի նա ազգի ազգի եւ պէսպէս բերէ :

Եւ զի ասացն՝ եթե յարհնութենէ տեսուն երկիր նորա, հնար է կամ ի Մարիամ զայս հանել, որ եղև երկիր արհնեալ, վասն զի էջ ի նա բանն իբրև ցաղ : 5

Հնար է եւ ասել եւ չեկեղեցի, որ ի տեսունէ իսկ իբրև երկիր սուրբ եւ իբրև զգրախո փափկութեան արհնեցաւ :

Հնար է իմանալ ի նա իսկ ի փրկիչն, քանզի ասացեալ . յարհնութենէ տեսուն երկիր նորա, վասն զի ի կուսէն ի սրբոց հոգւոցն ծնեալ՝ զամենայն արհնութիւն տեսուն ժառանգեաց, զերկիր սուրբ, ի յետին ժամանակս երեսեալ, որով նշանակէ 10 զեղեալ հարցն երկիր խոստման մի զայլ լինել՝ այլ զայս : Զի եւ ասաց նոցա աստուած. տայ ձեզ զերկիրն որ բղխէ զմեզր եւ զկաթն, զոր խոստացայ տալ հարցն ձերոց. որ նշանակէ ի հաւրէ գելս բանին, յորոց փրկիչն յետոյ ծնեալ երկիր կամ ել ի հաւր երեսեցաւ, ունելով չինքեան կաթն՝ զհին կտակարանն եւ զարէնադրութիւն, մեզր՝ զբանին քաղցրութիւն որով դառնութիւն սրտից մերոց քաղցրանայ : Վասն 15

1 պատկերեալ : պատեալ J. — 2-3 զմատակարարութիւնն : -ութիւն J. — 4 ասացն : ասաց J. — 5 զայս : ante կամ J. — եղև : է J. — ի : inter lineas J. — 6 և 2° : inter lineas V. — սուրբ և : արհնեալ J. — 9 կուսէն : add. և J. — արհնութիւն : -ութիւնս J. — 11 մի : inter lineas V. — 12 բղխէ զմեզր : բղխէ զմե V բխէ զմեզր J. — 13 ծնեալ : ծնաւ J.

add. և. — 14-15 Թեմբլեա : որ. — 15 եմք զա տաղլո : զմեզր և զկաթն. — 16 Բօաճոա քան թամօնտա : ի հաւրէ. — 16-17 Թեմբլտա... քամեհոնքեմլ : յորոց փրկիչն յետոյ ծնեալ երկիր կամ ել ի հաւր երեսեցաւ. — 18 Թամբլտա քեմլ : ունելով. — զա քեմլոնա զաճքեմլոն : և զարէնադրութիւն. — 19 օճքչ : om. A. — 19-170, 1 եմքաթեմ () զաճքեմլոն : դառնութիւն () քաղցրանայ.

Il est possible de l'entendre de Celui-ci même, du Sauveur (362), car il a été dit : « De la bénédiction du Seigneur (reçoit) sa terre¹ », parce que, né de la Vierge, du Saint Esprit², il a eu en héritage toute la bénédiction du Seigneur, la « Terre Sainte » (son Humanité), laquelle est devenue visible aux derniers temps³, par où il signifie que ce qui fut pour les Pères « Terre de promesse » n'est pas autre chose que Celle-ci (cette Terre Sainte qu'est le Verbe Incarné). Car, de plus, Dieu leur avait dit : « Je vous donnerai la terre qui fait jaillir le miel et le lait⁴, que j'ai promis de donner à vos pères⁵ » — ce qui signifie la sortie du Verbe hors du Père — (363) desquels (pères) le Sauveur, dans la suite, une fois né, est apparu comme « Terre » ou « Voie » vers le Père, ayant en lui-même le lait : l'Ancien Testament et la Législation; le miel : la douceur de la Parole, par laquelle il adoucit l'amertume de nos cœurs. C'est à cause de cela

1. Dt. 33.13. — 2. Lc 1.35. — 3. Peut-être 1 Pi. 1.19-20 Χριστού... φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτου τῶν χρόνων. — 4. Lévi. 20.24. — 5. Ex. 13.5; Dt. 11.9; 31.20.

დატკბდღვილ : ამის თვს ფსალმუნთა წინამსწარმეტყუელი იგი ღრუბლით გამოდ
იტყვს. ვითარმედ ჯურთხევითა ოვფლისამთა ქუეყანამ მისი. ესამთა გან ცისათა.
და ცუარისა გან. და წყაროთა გან ქუეკუნელთა. რამათა შობადგა მისი და ვითარ
შობილ არს გვჩუენრს. და მისი ადგომამ გამოაჩინრს:.

5 და რამეთუ თქუა. ვითარმედ ესამთა გან ცისათა და ცუარისა გან. ვითარმედ
არა თუ თესლისა გან არამედ ხულისა წმიდისა გან შობად მისი:.

და უფსკრულთა წყაროთა გან. რამეთუ ჯდჯ T 274 a ოხეთისა გან და
უფსკრულთა გან აღმობრულ:.

და ესამთა მიერ მცენარენი. მზის თუალისა გვალეებანი. და შეკრებასა
10 ურთიერთას თთუეთასა. რამეთუ იგი მზის თუალ ქუეყანით აღმობრწყინებულ.

და დღე საუკუნო გამოჩინებულ : ათღრმეტნი იგი მცვიქულნი ესამნი ათღრმეტნი
გვჩუენნა. რამათა შათ მიერ დღე გამოჩინდეს. ვითარგა წინამსწარმეტყუელი
იტყვს. ესე არს დღე რემელ ქმნა ოვფალმან. ვისარებდეთ და ვიმუებდეთ ამას
შინა. და რემელ იგი თქუა. ვითარმედ შეკრებასა თთუეთასა. შეკრებულ

15 ათღრმეტნი იგი მცვიქულნი ვითარგა ათღრმეტნი იგი თთუენი. სრული იგი
წელიწადი ქრისტე მიმოდადვეს : ხოლო იტყვს წინამსწარმეტყუელიგა.
ქადაგებდ წელიწადსა ოვფლისასა შეწირულსა. და დღესა მისაგებელისასა. და
რამეთუ დღე და მზის თუალ და წელიწად ქრისტე არს. წეს არს თთუედ და
ესამად მცვიქულთა შათ წოდებად:.

20 მდხე იტყვს. თხემთა გან მთისათა საუკუნითგან და თხემთა გან მთათა
სამარადისოთა : მთათა თხემს მამათ-მთავართა შათ იტყვს. T 274 b რამეთუ

1 დატკბდღვილ : -ტკბდღვილ J. — 5 გან 2° : om. J. — 11 დღე : დღე T. — 13 დღე :
დღე T. — 15 იგი 1° : om. J. — 16 იტყვს : 2^a manu inter lineas J. — 18 დღე : დღე
T. — 20 მდხე : მდხე T.

1-2 ფსალმუნთა... ვითარმედ : ისიცყანსიქო მარყარქნ ვარყაროქჩინს ასაყ. —
3 წყაროთა გან : კანჭიყი აყერყაყ. — 4 გვჩუენრს : (366). — 5 რამეთუ : უღ. — ესამთა გან :
ქ შამილ. — 6 წმიდისა : om. A add. ხელყი. — 7 გან 1° : add. ქ ნეყეოსო. — და
2° : ხერლ. — 8 უფსკრულთა : add. ზიქო. — აღმობრულ : ქ ნეყეოსო ქ ყერ ხესნერ.
— 9 ესამთა მიერ : ესო შამილ. — მზის თუალისა გვალეებანი : არყყყყან ყიყიყყმანყ.
— შეკრებასა : ქ ყიყმარყიყ. — 11 და დღე საუკუნო გამოჩინებულ : om. A. — 12 რამათა
() გამოჩინდეს : ესანყი () ხერლხეყი. — 13-14 ვისარებდეთ... შინა : om. A. — 14 შეკრებასა :
ქ ყიყმარყიყ. — 16 ხოლო : om. A. — 17 შეწირულსა : ესყიყნხე. — 18 არს : ხე. —

que le prophète, en nous enseignant la vérité (351), a dit : « De la bénédiction (364) du Seigneur (reçoit) sa terre, [à l'heure] du Ciel (365) et de par la rosée, et des sources des abîmes (sourdant) [de] dessous terre¹ », afin de montrer, et sa génération (éternelle), et comment il est né (dans le temps), et de révéler sa résurrection (366).

Et pour ce qu'il a dit : « A l'heure du Ciel (367) et de par la rosée¹ », c'est que sa conception sera non d'une semence², mais de l'Esprit³;

1. Dt. 33.13. — 2. Jean 1.13. — 3. Lc 1.35.

այսորիկ ուսուցանելով ճարգարէն զարդարութիւնն ասաց. յարհնութենէ տեսառն երկիր նորա, ի ժամանակաց երկնի, եւ ի ցաւոյ եւ յանդնոց աղբերաց ներքուստ, զի եւ զճնունդն նորա եւ որպէս ծնեալ է ցուցանիցէ, եւ զնորա յարութիւնն յայտնեսցէ :

Եւ զի ասաց. ի ժամ V 357 ու երկնի եւ ի ցաւոյն, եթե ոչ ի սերմանէ այլ ի հոգւոյն եղիցի չլութիւն նորա :

J 105՝ Եւ յանդնոց աղբերաց ի ներքուստ, եթե ի դժոխոց իբրեւ յանդնոց ծովու ի ներքուստ ի վեր ելանէր :

Եւ ըստ ժամու արմտիք արեգական փոփոխմանց եւ ի գումարելոյ առ միմեանս ամսոց, զի նա արեգակն յերկրէ ծագեալ՝ զերկոտասան առաքեալսն ժամս երկոտասան եցոյց, քանզի նոքաք աւր երեւեսցի, որպէս մարգարէն ասէ. այս աւր է զոր արար 10 տէր : Եւ զի ասաց. ի գումարելոյ ամսոց, ժողովեալ երկոտասան առաքեալքն իբրեւ զերկոտասան ամիսս՝ զկատարեալ ամս զՔրիստոս քարոզեցին : Ասէ եւ մարգարէն. քարոզեա ամ տեսառն ընդունելի եւ աւր հատուցման. եւ վասն զի աւր եւ արեգակն եւ ամ Քրիստոս էր, պարտ է զժամս եւ զամիսս զառաքեալսն կոչել :

Մովսէս ասէ. ի գագաթանէ լերանց ի սկզբանէ եւ ի գագաթանէ բլրոց մշտնջե- 15 նաւորաց. լերանց գագաթն զհայրապետն ասաց, զի նոքա են յառաջագոյնք. բլուրս

1 զարդարութիւնն : -ութիւն J. — 2 ի 2° : om. J. — 2-3 և զճնունդն : զճնունդ J. — 3 ցուցանիցէ nos : ցուցանէ VJ (366). — 4 ի ժամու... այլ : om. J. — 8 ի գումարելոյ nos : գումարելոյ [յ corr. ց V] VJ (368). — 9 ամսոց : անամսոց V. — ժամս երկոտասան : ժամ երկոտասան J. — 10 երեւեսցի : երեւցաւ J. — 11-12 իբրեւ զերկոտասան ամիսս : իբրեւ երկոտասան ամիսք J. — 12 ամս : corr. ամսն J. — և : om. J. — 13 և 2° : om. J. — 16 յառաջագոյնք : ն supra ք subter lineam V.

13-19 տօղջը ըստ յամս : զժամս և զամիսս. — 20 տեղմտա զան մտօնատա : ի գագաթանէ լերանց. — Նաշքնօտօցան : ի սկզբանէ. — տեղմտա զան մտօնատա : ի գագաթանէ բլրոց.

« Et des sources des abîmes (sourdant) de dessous terre ¹ », c'est que, des Enfers, comme des abîmes de la mer, de bas en haut, Il remontait.

Et : « Selon l'heure, les céréales des solstices du soleil (368) et au cours des mois qui vont s'additionnant les uns aux autres ² », parce que, Lui, « Soleil », une fois qu'il se fut levé du sein de la terre, a montré les douze Apôtres (comme) douze « heures »; car c'est par elles que le « Jour » se manifestera, comme dit le Prophète : « C'est le Jour qu'a fait le Seigneur ³ ». Et quant à ce qu'il a dit : « Au cours des mois qui vont s'additionnant ² », (c'est que), une fois ensemble réunis, les douze Apôtres ⁴, comme douze « Mois », ont annoncé l' « Année Parfaite » : le Christ. Le prophète, lui aussi, dit : « Annonce une année de grâce du Seigneur, et un jour de rétribution ⁵ ». Et, parce que « Jour », et « Soleil », et « Année » était le Christ, il faut appeler « Heures » et « Mois » les Apôtres.

Moïse dit : « ... de la cime des montagnes à partir de l'origine, et de la cime des collines éternelles ⁶ ». « Cime des montagnes » il a dit les Patriarches, parce

1. Dt. 33.13. — 2. Dt. 33.14. — 3. Ps. 117.24. — 4. Act. 1.12-26. — 5. Is. 61.2. — 6. Dt. 33.15.

ივინი არიან წინამხრად. ბღრცუს სამარადისი წინამხრამეტყუელთა მათ ხაზელ-
 ხ-დებს. რამეთუ სიტყუად იგი დასაბამითგან მამათ-მთავართა გან გამიხატა. და
 წინამხრამეტყუელთა მიერ მიმოდვა : და ეამსა მას აღბრულეებისა. ვითარცა
 აღმასრულეებელი შჯულისაჲ მის და წინამხრამეტყუელთა იგი არს. რამელი
 5 წინამხრამეტყუელთა მიერ იტყვს. რამელი J 168° იგი იტყვდა. მახლდებელ
 ვარ ვითარცა ეამნი ზედა მათაა:.

და სათნებანი იგი გამღჩინებულისაჲ მის რამელი იგი მაცულღვანსა მას
 შინა დაადგრა. ზედა თხემსა იღებებსა:.

აწ ვინ არს რამელი იგი ეჩუენა მღებს მაცულღვანსა მას. არამედ იგი რამელ
 10 იგი აწ სოფლად მღებულ. და ეკლესიასა შინა ვითარცა მაცულღვანსა მას შინა
 წმიდათა ეტყვს. რამელმან იგნა ერი თხი ქუეყანისა მის გან მეგვბტელთაჲსა.
 რამელი ფარავს განურისხნა. და მეგვბტელთა არცხუნდა. და წმიდანი იგი
 მათისა მღნებისა გან განარინნა : ესე არს რამელ პირველ იღებების თანა გამღ-
 იხატა. და მათა შღრის იდიდა. და მამისა მიერ იკურთხა. რამლისა თხს
 15 იტყვს მღბე. პირმოდ T 27^a ა ზუარავის შუენიერებამ მისი. რამეთუ ვითარცა
 გბღ წმიდაჲ შესაწირავ ღმრთისა შეწირულ ღრთამ მათ შჯულთაჲ მიშულღბამ
 იგი შემღხილ. განჰზრახვიდა მას ძლიერებამსა სულისაჲსა:.

რქა მარტლ-რქის რქანი მისნი. ჰხედავ აქა განცხადებულად ძლიერებამ ჯუა-
 რისაჲ გვჩუენა. რამეთუ რქა იყვნეს მარჯუენით და მარცხენით. რამლისა
 20 ვითარცა რქანი გბღმხანი ადარმინნა. რამთა შესაწირავ წმიდა მამისა შეიწი-

1 ბღრცუს : ს 2^a manu inter lines J. — 2 რამეთუ : სღღღ J. — 5 მიერ : 2^a manu
 inter lines J. — 5-9 რამელი ter : რამელ J. — 10 იგი : om. J. — 11 მეგვბტელთაჲსა :
 ეგვ- J. — 12 მეგვბტელთა : ეგვ- J. — 15 მღბე : მღბ T. — რამეთუ : რამთა T. —
 18 ჰხედავ : ზედავ J.

1 ბღრცუს სამარადისი : *ჲლირა მღინღნსაღირა*. — 1-2 ხაზელ-დებს : *ანოღანსაყ*. —
 4 არს : *ხღღ*. — 5 წინამხრამეტყუელთა მიერ : *მარცხღღღღღ*. — რამელი იგი იტყვდა :
ორ ხაღღღღღღ. — 6 ეამნი : *ღამ*. — 7-8 მაცულღვანსა მას შინა დაადგრა : *ღ მიღღღღღ add.*
ხღღღღღღ. — 9 არს : *ღღ*. — 10 მას : om. A. — 11 რამელმან : add. L. — 12 არცხუნდა :
ღამღღღღღ არღღ. — 13 იღებების თანა : *მიღღღღღღღ*. — 14 იკურთხა : *სღღღღღღღ*. — 16 მიშულღ-

qu'ils sont antérieurs; « collines éternelles » il a nommé les Prophètes, parce que
 le Verbe, dès l'origine, par les Patriarches, a été figuré, puis, par les Prophètes,
 annoncé. Et, « à l'heure de l'accomplissement ¹ », comme accomplisseur de la
 Loi et des Prophètes, est venu Celui qui, par le Prophète, dit : « Moi qui précisé-
 ment vous parlais, je suis proche comme l'heure sur les montagnes ¹ ».

« Et que les complaisances de Celui qui est apparu, lequel (est apparu) de
 dedans le buisson, viennent sur la cime (du front) de Joseph ¹ (369) ».

Qui était donc Celui qui apparut à Moïse dans le Buisson, sinon Celui qui, à
 l'heure où nous sommes, une fois venu dans le monde, et lui aussi dans une Église

1. Dt. 33.16. — 2. Is. 52.6.

ճշտնջենաւորս զմարգարէսն անուանեաց, քանզի բանն ի սկզբանէ հայրապետաւքն կերպարանագրեցաւ, եւ մարգարէիւքն քարոզեցաւ : Եւ ի ժամու կատարմանն իբրեւ կատարիչ արինացն եւ մարգարէիցն եկն, որ մարգարէիւն ասէ՝ որ խաւսելին, մերձ եմ իբրեւ զժամ ի վերայ լերանց :

Եւ հաճոյք երեւեցելոյն՝ որ ի մորենուոյն, եկեացեն ի վերայ զագաթմանն Յովսեփայ : 5

Արդ ո՞ն էր որ երեւեցաւ Մովսեսի ի մորենուոյն՝ եթէ ոչ որ այժմ յաշխարհ եկեալ, եւ յեկեղեցւոջ իբրեւ ի մորենուոջ՝ ընդ սուրբս խաւսի : Որ եւ փրկեաց զժողովուրդ իւր յԵգիպտոսէ, որ Փարաւոնին բարկացաւ, եւ զԵգլպտացիսն յամ J 106^r աւթ արար, եւ զսուրբսն ի նոցա ծառայութենէ ազատեաց, սա է որ յառաջ Յովսեփաւ կերպարանեցաւ, եւ յեղբարս փառաւորեցաւ, եւ ի հարէ սիրեցաւ : Վասն որոյ Մովսէս ասէ. անդրանիկ 10
ցլու գեղ նորա, քանզի իբրեւ զորթ սուրբ զոհ աստուծոյ մատուցեալ, զերկուց կտ-
V 358 ակարանաց զերանելին զգեցեալ՝ որոճայր հանապաղ զգարութիւն հոգւոյն :

Եղջերք միեղջերոյ եղջերք նորա. տեսանես զիարդ աստ յայտնապէս զնշան խաչին եցոյց, քանզի եղջերք եին աջ եւ ձախ չորոց զերախայրեայն որթուն տարածեաց, զի զոհ սուրբ հար մատուցի, եւ հոտ անուշութեան յերկինս ելցէ : Եղջերք 15

1 ճշտնջենաւորս : զմճնջենաւորս J. — 5 մորենուոյն : մորենուոյն J. — եկեացեն : ն supra lineam V. — 6 որ 2° : սա J. — յաշխարհ : յաշխարհ[ի et del.] J. — 7 իբրեւ : իբր J. — խաւսի : և supra lineam V. — 9 նոցա : corr. նոցանէ? V. — 11 ցլու գեղ : ցլազուխ J. — զոհ : om. J. — 11-12 կտակարանաց : -անացն J. — 12 զերանելին : զերանելին J. — զգարութիւն : գար- J. — 13 միեղջե[ւ inter lineas] ըոյ : միեղջերու J. — յայտնապէս : ■ supra lineam V. — 14 զերախայրեայն [յ 1° del. V] : (371). — 15 մատուցի : մատուցեն զի J. — անուշութեան : անուշութե [ե corr. ն] V.

ծառ : զերանելին. — 17 ճանճեմնեցոճա : add. հանապաղ. — 18 թյա : եղջերք. — Յեցճոց : add. զիարդ. — ժլոյցթցծառ : զնշան. — 19 թյա : եղջերք. — 19-20 թլմլոսն... յճալթմոսն : չորոց զերախայրեայն որթուն տարածեաց.

comme dans un buisson, parle avec les Saints? Celui qui a, tout ensemble, racheté son peuple de l'Égypte, qui s'est courroucé contre le Pharaon et a couvert de confusion les Égyptiens et a délivré les Saints de leur servitude, c'est Celui-là qui à l'avance a été figuré par Joseph et « glorifié parmi des frères ¹ » et « aimé du Père ² ». C'est de lui que Moïse dit : « Premier-né de taureau : la beauté lui appartient! ³ » Parce que comme un « taurillon sacré, en victime, à Dieu, offert ⁴ », investi de ce qui, des deux Testaments, devait s'accomplir (370), il ruminait continuellement la puissance de l'Esprit.

« Cornes de l'unicorne (sont) ses cornes ³ ». Tu vois comment, ici, clairement, il a fait voir le signe de la croix; parce que cornes il y avait, droite et gauche (les deux extrémités de la traverse de la croix), à partir desquelles il (Moïse) a étendu les prémices (371) du taurillon, pour que, victime sainte, au Père, il fût offert,

1. Dt. 33.16. — 2. Gen. 37.3-4. — 3. Dt. 33.17. — 4. Ex. 29.36.

რფს. და სული სულნელებობაა ზეცად აღიწიფს : რქა მარტო-რქის რქანი მისნი. მარტო-რქა არს ძელი იგი. რომელ ქუეყანასა აღჰმართეს. რომელი ურწმუნოთა მათ ნათესავთა შეტყუებით დაჰგლის. ზოლო მორწმუნენი თვსსა სასუფეველსა შეკრიბნეს:.

5 და იტყვს. ესე ბევრეულნი ეფრემისნი. და ესე ათასეულნი მანასენი. და ათასეულნი იგი იყვნეს ერისა მისგანნი აღბეჭდულ. ზოლო ბევრეულნი იგი ნათესავთა გან წოდებულ. ეფრემ და მანასე ერთა მჯულთა სახესა გვჩუ T 275 ხ ენებენ. იოხებს ესხნეს ორ ძმ. ვითარცა სხუასა ადგილსა გამო ჰქმმარიტებით მათ თვს განვაჩინეთ სიტყუანი:.

10

ZABULON ET ISSACHAR

და ზაბილდონს ჰრქუა. ისარებდ. ზაბილდონ. აღმოხლვასა შენსა ნავთასა ქართა გან მათ თანა თვსთა. და ცნეს. და იჩინენით მუნ. და შესწირვედით შეხაწირავთა სიმართლისათა. რამთა სიმდიდრს ზღვსაა გარჯებდეს შენ და შეხაძინეულნი ვაჭართანი ზღვს-კიდესა დამკვდრებულნი:.

15 და ზაბილდონის თვს ვითარცა იგი იაკობმან აკურთსა. რამეთუ იაკობ იტყვს. ზა J 169^r ბილდონ ზღვს-კიდეს დაემკვდრენ. და განსახუენებულ ნავთა. და მის-წოდებოდის ვიდრე სიდონდმდე. ვითარცა ვისილეთ. რამეთუ ესე კურთხევად

5 ესე 2° : om. T. — 7 მანასე : მანასე T. — 8 ძმ : ძე J. — სხუასა ადგილსა : სხუას ადგილს J. — 9 განვაჩინეთ : -ვაჩინეთ T. — 11 და : add. ზ in margine J. — 12 მათ : მას J. — და 3° : om. T. — 13 სიმდიდრს : სიმდიდრე J. — 16 კიდეს : კიდესა J. — 17 სიდონდმდე : სიდონადმდე J.

1 რქა : ხეჯერე. — 2 არს : add. ილკორე. — რომელი : add. ლ. — 2-3 ურწმუნოთა მათ ნათესავთა : განსაღათ ვაყენ. — 7-8 მჯულთა სახესა გვჩუენებენ : ძიიიქოიე ყათსქერ სჯანსახეჩენ. — 8 იოხებს... ძმ : მისილი სნესა ირქე. — 9 განვაჩინეთ : სათიყვარ. — 11 აღმოხლვასა : ესა. — 11-12 ნავთასა... და ცნეს (pro ისაქარ თავანთა მათთა ნათესავნი დადნეს ?) : საყარ ხ კარსა სიყ ვაყენ სათიყვარენ. — 12 შეხაწირავთა : ვიჯ. — 13 რამთა : რქ. — სიმდიდრს : ვმნილქინ (375). — 13-14 შეხაძინეულნი ვაჭართანი : ვჯასა ქანაოყ

et, en odeur de suavité¹, montât vers les Cieux. « Cornes de l'unicorne (sont) ses cornes² ». L'unicorne est la pièce de bois perpendiculaire (de la Croix) qui fut fichée en terre, laquelle (pièce de bois, i. e. la Croix), d'une part, « la génération incrédule³ », une fois qu'elle l'a confondue (372), exterminé; d'autre part, ceux qui ont cru, en son royaume rassemblera.

Et il dit : « Ce sont là les myriades d'Éphraïm, et ce sont là les milliers de Manassé² ».

Et milliers étaient ceux qui, de parmi le peuple (juif), furent baptisés; mais myriades (373) ceux qui furent appelés de parmi les nations. Éphrem et Manassé

1. Ex. 29.18, 25, 41. — 2. Dt. 33.17. — 3. Mt. 17.17; Mc 9.19.

միեղջիւրոյ եղջերք նորա. միեղջիւր է ուղղորդ փայտն որ յերկրի ցցեցաւ, որ եւ զանհաւատ զազգն յանդիմանեալ սատակէ, իսկ զհաւատացեալսն լիւր արքայութիւնն ժողովեացէ :

Եւ ասէ. այս բիւրաւորք Եփրեմի եւ այս հազարաւորք Մանասէի. եւ հազարաւորքն եին ի ժողովրդենէն կնքեալք, իսկ բիւրաւորքն յազգաց կոչեցեալք. Եփրեմ եւ Մանասէ 5 երկուց ժողովրդոց պատկեր նշանակեցին, Յուսեփու ծնեալ որդիք, որպէս եւ յալ տեղուջ ստուգազոյն վասն նոցա հատուցաք զբանս :

ZABULON ET ISSACHAR

Եւ Չաբուլոնի ասաց. ուրախ լիւր Չաբուլոն լիս քո. եւ Իսաքար՝ ի յարկս նոցա, զազգս սատակեցեն, եւ կոչեսջիք անդ, եւ զոչեսջիք զոչ արդարութեան, զի զմեծու- 10 թիւն ծովու դիեցուցէ քեզ եւ զշահս վաճառաց առ ծովեզերք բնակելոց :

Եւ Չաբուլոն որպէս եւ Յակոբն արհնեաց, քանզի Յակոբ ասաց. Չաբուլոն առ ծովեզերք բնակեացէ, եւ նա նաւահանգիստ նաւուց, եւ ձգեսցի մինչեւ ի Սիդոն, որպէս

1 միեղջիւրոյ : -ջերու J. — 2 զազգն : ազգն J. — 3 ժողովեացէ : ժողովէ J. — 4 և ասէ այս բի[ւ inter lineas] բաւորք... Մանասէի : որք Մանասէի հազարաւորք այս եւ և ասէ այս բիւրաւորք Եփրեմի J. — 5 բիւրաւորքն : զբիւր V. — 6 Յուսեփու ծնեալ : Յովսիփիւ ծնան J. — 7 զբանս : զբանն J. — 10-11 զմեծութիւն : -ութեան J. — 11 դիեցուցէ : -սցեն J. — բնակելոց : ց corr. յ V. — 13 ծովեզերք բնակեացէ : ծովեզերքբնակեացէ VJ (leg. ծովեզերք բնակեացէ? cf. l. 11). — նա : om. V. — նաւահանգիստ նաւուց և ձգեսցի : հանգիստ նաւաց և ձգեսցէ J.

(375). — 15 Յաճօղճոճ տչն : Չաբուլոն. — 16 փայտեղճոճն : բնակեացէ. — փա 1° : add. նա (376). — 17 Յոճօղճոճ : ցուցաւ.

ont signifié en figure les deux peuples, nés qu'ils étaient fils de Joseph, comme d'ailleurs, en un autre endroit, plus formellement, à leur sujet, nous avons (de ce fait) fourni les raisons ¹.

ZABULON ET ISSACHAR

« Et pour Zabulon il a dit : « Sois joyeux, Zabulon, en ta sortie; et (toi) Issachar, en leurs toits. Les nations ils extermineront. Et vous invoquerez là, et vous sacrifierez un sacrifice de justice. Parce qu'il te fera téter la richesse de la mer (374 et 381) et les gains des marchandises de ceux qui habitent aux bords de la mer ² (375) ».

Et il a béni Zabulon de la même façon dont Jacob lui aussi (l'avait béni). Car Jacob a dit : « Zabulon habitera aux bords de la mer; et <il> (376) (est) havre pour les nefes; et il s'étirera jusqu'à Sidon ³ », comme il a d'ailleurs été

1. Voir supra, p. 46,11 sv. — 2. Dt. 33.18-19. — 3. Gen. 49.13.

იქმნების აწ მღრწმუნეთა მიმართ ნათესავთა წოდებითა. უბე ნავთა და განსახუენებელ ოვფალი არს. და ნავ ეკლესიანი. რღმელნი მძლავრებისა და აღრღეუკათა გან უცხრთა სულთა ამის სოფლისა განცდითა მიე T 276 a ვედრნიან ოვფალსა. ვითარცა ყუდრცხა ნავთ-სადგურსა მიეკედრნიან : და მიწოდმილ 5 ვიდრე სიდრდმდე ქადაგებითა მღციქულთამთა. რღმელ მღრციელთა დამკვდრებულთა ნათესავთა მიწევსულ. ვითარცა საფხალმუნე იტყვს. ყოველსა ქუეყანასა განცდა ცმაჲ მათი. და კიდეთა სოფლისა სიტყუანი მათნი:.

მსგავსსა ამისსა მღხეცა იტყვს. მხიარულ იყავ. წაბილღნ. გამცხავალთა შენთა. გამცხლვათა მათ იტყვს არა გამცხლვასა მას ეგვბტით. რამეთუ არა ხოლო 10 თუ წაბილღნ გამცვიდა მიერ. არამედ ყოველნივე ნათესავნი. ხოლო რღმელნი იგი წოდებულ არიან აწ სახარებასა განსლვად დვიან ამიერ სოფლით სხუად სოფლად : ამას წინახწარ დადღებს ქადაგებით წინახწარმეტყუელი იგი ყოველთა მიმართ რღმელნი ქრისტეს მღხავ არიან ეტყვს. მხიარულ იყავ. წაბილღნ. გამცხავალთა შენთა. რამეთუ რღმელნი განვლენ ამიერ სოფ T 276 b 15 ლით წმიდად მხიარულ არიედ სახოვებითა აღდგომისამთა. და რღმელნი უბეთა მამისათა განსუენებულ არიედ. განურყუნელისა მის საუკუნოფსა დამკვდრებად სამოფხება მას ფუფუნებისასა შესლვად : ხოლომღნ იტყვს. განწმწადენ საქმენი შენნი გამცხავალთა შენთა. და განვედ ნაყოფთა. და შემცმიდევ კუალსა ჩემსა. და მადლად აღწმართენ სახლნი შენნი:.

4 ყუდრცხა : მყუდრცხა J. — 7 კიდეთა : ვიდრე კიდემდმე J. — 8 გამცხავალთა : გამცხლვათა J. — 8-9 შენთა : add. და T. — 9 გამცხლვასა მას : გამცხლვათა მათ J. — 10 ყოველნივე : add. იგი J. — 13 იყავ nos : იყავნ TJ. — 14 გამცხავალთა : გამცხლვათა J. — 16 არიედ : არიან J. — 17 განწმწადენ : განმწადენ T. — 18 შენნი : om. J. — 19 აღწმართენ : აღმართენ T.

1 იქმნების : ხლანს. — წოდებითა უბე ნავთა : ხ ლილიში ხ ღიე ნალიე. — 2 და ნავ : ხს ლიე — 2-4 მძლავრებისა... მიეკედრნიან : ხ ხლილიქსნს ხ ხ დლილიქსნს აღთარ ზილიე კაქსარწსა ქორღხაქ საყლქსნს ხ თხე ირყესა ხ ხაყოღ ნალაწანღქით რწმანესა. — 6 საფხალმუნე : საღიონს. — 8 მსგავსსა ამისსა : om. A. — 9 გამცხლვასა : ირ. — 10 გამცვიდა : add. კანქსან. — 10-12 ხოლო... ხოფლად : om. A. — 12 წინახწარ

montré¹ que cette bénédiction se réalise (370) pour les nations qui ont cru à l'appel (qui leur a été fait de venir) au sein des nefes. Et le « Havre » est le Seigneur, mais les nefes (sont) les Églises, qui, éprouvées par la perturbation et la violence de l'Esprit étranger de ce monde-ci (377), se réfugient dans le Seigneur, comme vers un havre paisible ayant pris leur course et tiré jusqu'à Sidon², (jusqu') à la prédication des Apôtres, laquelle, jusqu'aux nations habitant au loin, a atteint, comme, lui aussi, le Psaume dit : « Par toute la terre est sortie leur voix, et aux extrémités du mon<de sont leurs paroles>³ ».

1. Voir supra, p. 84, 10 sv. — 2. Gen. 49.13. — 3. Ps. 18.5.

եւ ցուցաւ՝ J 106՝ եթե այս արհնութիւն ելանէ այժմ հաւատացելոց ազգաց ի կոչումն ի ծոց նաւուց : Եւ նաւահանգիստ տէր է, իսկ նաւք՝ եկեղեցիք, որք ի խռովութենէ եւ ի բռնութենէ ատար հոգոյ յաշխարհէս փորձեալք՝ ապաւինին ի տէր, որպէս ի խաղաղ նաւահանգիստ ընթացեալ, եւ ձգեալ մինչեւ ի Սիզոն, ի քարոզութիւն առաքելոցն որ մինչեւ ի հեռաբնակ ազգս եհաս, որպէս եւ սաղմոսն ասէ. ընդ ամենայն 5 երկիր ել բարբառ նոցա, եւ ի ծագս աշխարհի են խաւք նոցա > :

Եւ Մովսէս ասէ. ուրախ լեր Զաբուղոն յերս քո. ելս ասաց՝ ոչ որ յեզակտ V 359 ոսէն, քանզի ոչ Զաբուղոն միայն ել յայնժամ, այլ ամենայն ազգքն : Զայս յառաջաձայնեալ աւետարանելով մարգարէն առ ամենեսեան որք ի Քրիստոս յուսացեալ են՝ ասէ. ուրախ լեր Զաբուղոն յերս քո, քանզի որք ելանեն յաշխարհէս յայսմանէ սուրբք 10 ուրախ լինին վասն յուսոյ յարութեան մեռելոց. եւ որք ի ծոցս հարն հանգուցեալ են, ահա յարութեան որդիք են, որք հանդերձեալ են զանապական յաւիտեանս ժառանգել ի դրախտին փափկութեան : Եւ Սողոմոն ասէ. պատրաստեա զգործս քո յերս քո, եւ երթ անդ, եւ եկ զկնի իմ, եւ վերստին շինեսցիր գտուն քո :

1 և : om. J. — եթե : թե J. — այժմ : այնժամ J. — 2 նաւուց [corr. V] : նաւաց J. — 3 ատար : և supra lineam V. — 4 ընթացեալ : ընթ [աճ inter lineas] եալ J. — ի 2° : և ի J. — 5 հեռաբնակ : հեռեկա J. — 6 բարբառ : բարբառք J. — և ի... նոցա : om. J. — 7 ոչ որ : om. J. — 8 յայնժամ : om. J. — 8-9 յառաջաձայնեալ : -ձայնել J. — 10 յերս : ի յարկս J. — 11 և : om. J. — հարն : հար J. — 12 ահա յարութեան որդիք են : որդիք J. — յաւիտեանս : յաւիտենական J. — 13 ի դրախտին փափկութեան : դրախտին փափկ[ու et del.] ութիւն J. — 14 անդ : յանդ V. — վերստին : om. J.

ճճճճճճ : յառաջաձայնեալ. — 15 ճճճճճ : սուրբք. — ճճճճճճճճճ : add. մեռելոց. — 16 ճճճճ : add. ահա յարութեան որդիք են. — ճճճճճճճճճ : որք հանդերձեալ են () ժառանգել. — 17 ճճճճճ : om. A add. և. — 18 ճճճճճ ճճճճճ : երթ անդ. — 19 ճճճճճճ ճճճճճճճ ճճճճճ ճճճճճ : վերստին շինեսցիր գտուն քո.

Et Moïse dit : « Sois joyeux, Zabulon, en ta sortie ¹ ». « Sortie » a-t-il dit, non pas « (la sortie) » d'Égypte, car Zabulon ne fut pas seul alors à sortir, mais toutes les tribus. Ceci, d'une voix prophétique (378), annonçant là la bonne nouvelle, le prophète, à tous ceux qui ont mis leur espérance dans le Christ, (le) dit : « Sois joyeux, Zabulon, en ta sortie ¹ », parce que ceux qui sortent de ce monde-ci en état de sainteté deviennent joyeux à cause de l'espérance de la résurrection des morts. Et ceux qui dans ces golfes (379) du Père ont trouvé le repos voici qu'ils sont des fils de résurrection, qui sont prêts à hériter l'incorruptible éternité dans le Paradis de délices. Et Salomon dit : « Prépare tes œuvres en vue de ta sortie, et va là-bas, et viens à ma suite, et de nouveau tu bâtiras ta maison ² ».

1. Dt. 33.18. — 2. Prov. 24.27.

Տաճիկընի և Իճախարի ցանաքմալնա, ռամոտա ախյենըս օրտոմ ժատ Մջլտոմ ցանմարտղեթիտ ալսլցամ լրիստլեսա, և Տաճիկըն օտարցմանցեթի ռիճ, և Իճախար ռամրեթ, և ռեթլընի կրտիլալ սայլրմենսա ժաս օլթլոլըս: և ռայլոլլի ժիսի խտնը օլըս, և ցնըրթեթ ժլոլըն, յօտարցա ժլթլթլոլտա ժատ սայլրմ-
5 ռիստա : խլոլ Յրլլա, յօտարթլլ ժլլեթիտ ժաթո ռամրեթի, և օլլլլոլ լլլլլլլա-
սկնըլտա ժատ ցան յլլըրլլ ժլրլլլոլտալլըլ:

Ալ ժիսարլլը օլլա յ 169՝ Տաճիկըն T 277 a ցամլլալալտա Մլնոտա, և Իճախար սայլարլլոլտա տլլտա, և սայլլըլտա լալալլոլտա օլլըս, ռեթլընի ժալլլլըրթ-
թլլը առլան ռլլլոլտա էլլլլոլտա:

10 և օլլնլլըթիտ ժլն և Մլլլլրլլըլլոլտա Մլլլալրալոլտա խլմարտղլլալտա : և յլլսլլ յլլալլըլլոլտա խլլըն, առալլը օլլլալսա ժաս Տլլըլլալա : և ռալալլ Մլլլալրալոլտա Մլլլլրլլըլլոլտա ժիսա, առալլը օլլըլլալա ժլրլլա ցան ալլալլըլլըթլլըլ:

և խլմլլըրթ Տլլըլալ ցալլըթլլըս Մլն, խլմլլըրթլա Տլլըլալա ցլլլլ-ցլլլ-
լլոլտա ռալլըլալոլտա օլլըս, ռեթլընի խարլլթլնըլլըթիտ ցամլլըլլըլ Տլլըլալա
15 ժաս խլլա յօտարցա խլլա:

և խարլլըլլ յալլարտալ Տլլըլ-լլըլա ժալլլըրթլլոլտա, յալլարտա Տլլըլ-
լլըլալտա օլլըս ժատա ռեթլընի օլլ ժալլոլալնա ժարլլըլլա ռլլալլըլտա
ժլլըլլըլ:

GAD

20 և ցալլը ժալլ օլլըս, կլրտալլըլ ալս ռեթլըլալ ղարտոլ լլլը ցալլ.

1 Տաճիկըն : add 6 in margine J. — Իճախար : Իճախարի T. — 2 ցանմարտղեթիտ : ցանմարտղեթիտ T. — 3 օլթլոլըս : օլթլոլլի J. — 4 ժատ : om. J. — 5 խլոլ Յրլլա : om. J. — 13 խլմլլըրթ : խլմլլըրթ J. — Մլն : 2^a manu inter lineas J. — 16 յլլըլա : յլլըլտա T. — 17 յլլըլալտա : յլլըլտա T. — 20 և : add. 7 in margine J.

1 ցանաքմալնա : ժլլալլըլ (380). — 1-2 ռամոտա... լրիստլեսա : ղլ յլլլլըլ ղլրլլոլ կլլալլնալ լլլա ի Քրլլոլտալ ալլըրալլըլալ. — 2 օտարցմանցեթի : կլլ. — 3 օլթլոլըս : ցլրթըլլ. — 3-4 և ռայլոլլ... և : յալլըլ և յալլըլ յալլոլլըլ ղլալլոլնալալ. — 4-5 յօտարցա... Յրլլա : օլլըլ և ցլրթալալնալնալ սալլ. — 8 սայլարլլոլտա տլլտա : յարլա ռոլլա. — 8-9 և սայլլըլտա (leg. սայլլըլտա?)... ղլլըլոլտա : յարլա սալլ ղլալլըլալ խլլըլլըլ, յլրա ղրալլնալ սոլլըլ. — 10 Մլլալրալոլտա : ղլլ. — 11 Տլլըլալա : լլրլլնալ. — 11-12 Մլլալրալոլտա Մլլլրլլըլլոլտա : ղլլա

Il a [uni] (380) Zabulon et Issachar pour montrer justifiés les deux appels à la sortie vers le Christ : et Zabulon est appelé « Don gracieux ¹ », et Issachar, « Salaire ² »; et ceux qui ont bien ouvré la vigne recevront de Dieu, en « don gracieux » et « salaire », là vie éternelle; comme d'ailleurs, pour les ouvriers, il a dit : « Donnez-leur le salaire, en commençant à partir des derniers jusqu'aux premiers ³ ».

Donc : « Sois joyeux, Zabulon, en ta sortie; et (toi), Issachar, en leurs toits ⁴ ». « Toits » il a dit les Églises des villes, dans lesquelles habitent les saints.

1. δῶρον καλόν Gen. 30.20. — 2. μισθός Gen. 30.18. — 3. Mt. 20.8. — 4. Dt. 33.18.

Ձաբուզոն եւ զԽաբար ծիացոյց, զի ցուցցէ զերկուս կոչմունն յեւ ի Քրիստոս արդարացեալս. եւ Ձաբուզոն կոչի պարգեւ, եւ Խաբար՝ վարձ. եւ որք բարութք զայսին գործեցին, պարգեւ եւ վարձ յաստուծոյ պատկանական կեանն առցեն, որպէս եւ գործանայն ասաց. տուք զոցա զվարձն, սկսեալ ի յետնոցն մինչեւ ցառաջինն :

Արդ ուրախ լեր Ձաբուզոն յեւ բո, եւ Խաբար՝ յարկս նոցա. յարկս աս J 107^r աց 5 զբաղաբաց եկեղեցիս, յորս բնակեն սուրբք :

Եւ կոչեսցիք անդ եւ զոչեսցիք զոչ արդարութեան. եւ զո՞ կարդացեմք մեք՝ եթե ոչ զոտէրն յերկինս. եւ զո՞ր զոչս զոչեմք նմա՝ եթե ոչ զպարտիս բերանովք առարեմք :

Եւ մեծութիւն ծովու զիեցուցէք եղ. մեծութիւն ծովու իմանալուք, զպզս ասէ, որք հաւատովք զիեով՝ բարշեն զերկնական հոգին իբրեւ զկաթն : 10

Եւ շահ վաճառաց առ ծովեղերք բնակելոց. վաճառականս ծովեղերսկանս ասաց զայնոսիկ որք զպատուական մարգարիտն ողորմութեամբ ստանան :

GAD

Եւ Քաղաչ ասաց. աւրհնեալ՝ որ բնդարձակեաց Քաղաչ. իբրեւ զառեւծ հանգեաւ.

1 զՁաբուզոն : Ձաբուզոն J — ծիացոյց nos : ամբացոյց V արձացոյց J (380). — կոչմունն : կոչմունն J. — 1-2 ի Քրիստոս արդարացեալս : Քրիստոսի արդարացեալ J. — 2 և 2° : om. J. — բարութք : բարիութք J. — 3 զյա[ւ supra lineam] իտեական կեանն : զախտեական կեանն J. — 4 գործանայն : գործանաւորայն? J. — ի : om. J. — ցառաջինն : ցառաջինն J. — 5 Խաբար : ա 1° inter lineas J. — 6 եկեղեցիս : եկեղեցիք Քրիստոսի J. — 7 արդարութեան : ութեանն J. — զո՞ : զո՞յ J. — մեք : om. J. — 8 զոտէրն : զտէր J. — զո՞ր զոչս : զո՞րս J. — բերանովք : -նով J. — 9 զիեցուցէք եղ nos : զիեցէ [et del.] բեղ V զիեցէ բեղ J (381). — 10 հոգին : հոչին V. — 11 առ ծովեղերք բնակելոց : իբրեւ J. — 12 զայնոսիկ : add. ասաց J. — 14 հանգեաւ : հանդեւ J.

զոչեմք. — 12 ծօծօծս ցան : բերանովք. — ձեզցըզընցընցըտ : առարեմք. — 13 ցա Խօմօղըն... թցն : (381). — 13-14 ցըզըն-ցմօն-ցըզըտ : (382). — 16 ՅօՅօտօա : վաճառաց. — 17 օժցչն : ասաց. — 20 ցըզըն օչն : Քաղաչ. — յճն : om. A.

« Et vous invoquerez là, et sacrifierez un sacrifice de justice¹ ». Et qui implorerons-nous sinon le Seigneur dans les Cieux? Et quels sacrifices lui sacrifierons-nous, si, de nos bouches, nous ne (lui) envoyons des prières?

« Et richesse de la mer [il te fera têter]¹ (381) ». « Richesse de la mer » : au sens spirituel (382). Il dit là les Nations qui, par la foi, en tétant, tirent l'Esprit céleste comme le lait.

« Et gain (383) des marchandises de ceux qui habitent aux rivages de la mer¹ ». « Marchands des rivages de la mer » il a dit ceux-là qui, de la perle précieuse, par miséricorde, entrent en possession².

GAD

« Et pour Gad il a dit : « Béni soit Celui qui a mis Gad au large. Comme un

1. Dt. 33.19. — 2. Mt. 13.46.

ვითარცა ღომქანი განისუენა. შემუსრნა მკლავნი გელმწიფეთანი. და იხილა გელმწიფებაჲ ჩემი. რამეთუ მუნ განიწილა ქუეყანაჲ გელ T 277 b მწიფეთაჲ მკერებულთაჲ გელმწიფებით-ურთ მთავართაჲთა. სამართალი ოჯღლისაჲ ქმნა და განკითხვაჲ ისრაელსა შდრის:.

5 და რომელ იგი თქუა. კაცმან რომელმან ფართო ყვნის. რამეთუ კურთხევაჲ ოჯღლისაჲ სივრცლსა ქუეყანისასა ნათესავთა მიმართ მიეფინა:.

და რომელ იგი თქუა. ვითარცა ღომქანი განისუენა. მსგავს არს თქემულთა მათ იაკობისთა. რომელმან იუდაჲს ზედა. ინაგ-იდგ და დაიძინე ვითარცა ღომქანი და ვითარცა ლეკუმანი. რამთა ქუეყანასა ზედა განსახუენებელი მისი 10 გამოაცხადდეს:.

და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ შემუსრენ მკლავნი გელმწიფეთანი. მათსა იტყვს რომელნი იგი დადადებდეს მისა მიმართ გელმწიფენი. და მას რომელმან განსუენებითა სიკუდილისაჲთა შემუსრნა მკლავნი ემპაკისანი. მთავრობანი და გელმწიფებანი მისნი დატკეპნილ:.

15 და იხილა გელმწიფებაჲ თხზი. რამეთუ მუნ განიზნია და ქუეყანაჲ გელმწიფეთა ერთაჲ. დასაბამსა მას მისსა იტყვს წმიდათასა. რომელნი ქუეყანით მიწისაგანნი მკუდრეთით აღდგ T 278 a ომილ არიან. რამეთუ პირმომ მკუდართა და დასაბამ ყოვლისა იქმნა ქრისტე:.

და რომელ იგი თქუა. ვითარმედ მუნ განიწილა ქუეყანაჲ გელმწიფეთაჲ 20 მათ მკერებულთაჲ ნათესავებით და მთავრებით-ურთ ერთაჲ მათ. ყოველთაჲვე

2 განიწილა : განინაწილა J. — 2-3 გელმწიფიფეთაჲ (sic) მკერებულთაჲ : 2^a manu inter lineas J. — 3 მთავართაჲთა : მთავართაჲსა T. — 11 შემუსრენ : -მუსრენს T. — 13 ემპაკისანი : add. და J. — 14 და : om. J. — დატკეპნილ nos : დატკეპნილ T დატკეპნილ J. — 15 და 2° : om. J. — 16 მას : om. J. — 18 ქრისტე : იგოც T. — 19 იგი : om. J. — განიწილა : corr. განინაწილა T განინაწილა J.

1 გელმწიფეთანი : *ლ ელქსანს V ქქსანსყ J.* — 2 ჩემი : (384). — 4 შდრის : *ენქ.* — 5 კაცმან... ყვნის : *აღრწნესღ ირ ენქარძასქსყ ჴარყყ.* — 7 და... თქუა : *აყღ მქ.* — 8 რომელმან : om. A. — და : om. A. — 9 და : om. A. — 10 გამოაცხადდეს : *სჯანსაქსყყ.*

lion il a pris son repos. Il a broyé les bras et les princes, et il a vu [sa¹ (384) principauté, parce que là a été partagée (la) terre des princes rassemblés avec les chefs des princes des peuples. Il a exécuté la justice du Seigneur (385), et le jugement où il était avec Israël¹ ».

Et pour ce qu'il a dit : « Béni soit Celui qui a mis Gad au large² », c'est parce que la bénédiction du Seigneur, sur la -largeur du monde, sur les nations, s'est répandue.

Mais ceci : « Comme un lion il a pris son repos² » ressemble à ce qui a été

1. Dt. 33.20-21. — 2. Dt. 33.20.

փշրեաց զբազուկս եւ զիշխանս, եւ ետես զիշխանութիւն իւր, զի անդ բաժանեցաւ երկիր իշխանաց ժողովելոց հանդերձ իշխանապետաւք ժողովրդոց. զարդարութիւն տեսան արար եւ զդատաստան իւր ընդ Իսրայելի :

Եւ V 360 զի ասաց. աւրհնեալ՝ որ ընդարձակեաց Գաղայ, վասն զի աւրհնութիւն տեսան ի լայնութիւն աշխարհի, յազգս հեղաւ : 5

Այլ՝ թե իբրեւ առեւծ հանդեաւ, նման է ասացելոցն Յակոբայ ի վերայ Յուդայ. բազմեալ, ննչեցեր իբրեւ գառեւծ, իբրեւ զկորիւն, զի յերկրի զհանգիստ նորա նշանակեացէ :

Իսկ՝ փշրեաց զբազուկս եւ զիշխանս. կամ որ աղաղակեին զնմանէ իշխանքն զնոցանէն ասէ, եւ կամ հանգստեամբ մահու փշրեաց զՍատանայի զբազուկս, զպետու- 10
թիւնս եւ զիշխանութիւնս նորա կոխեալ :

Եւ ետես զիշխանութիւն իւր, զի անդ բաժանեցաւ եւ երկիր իշխանաց ժողովելոց հանդերձ ազգապետաւք ժողովրդոց. զսկիզբն նորա ասաց, քանզի անդրանիկ մեռելոց եւ սկիզբն ամենեցուն է Քրիստոս :

Եւ յասել՝ եթե անդ բաժանեցաւ երկիր իշխանաց J 107՝ ժողովելոց հանդերձ 15
ազգապետաւք ժողովրդոց, զամենեցուն առ նա ի չորից անկեանց զժողովելն նշանա-

1 և զիշխանս : իշխանաց J. — իւր ոս : իմ VJ (384). — 2 հանդերձ : հ corr. V. — 6 ասացելոցն : ն supra lineam V. — ի վերայ : առ J. — 7 իբրեւ զկորիւն : om. J. — 9 իշխանքն : իշխանք J. — 9-10 զնոցանէն : զնոցանէ J. — 10 և : inter lineas V. — 11 նորա : post զպետութիւնս J. — կոխեալ : corr. կոխեաց V. — 16 ժողովրդոց : ...ոց J. — զժողովելն : զժողովել J.

— 11 Կա ռոմբլ... թեմբրեց : իսկ փշրեաց. — Գեղմբոցեթան : և զիշխանս կամ. — 12 միմարտ : (386). — Կա : add. կամ. — Կա ռոմբլեման : om. A. — 14 Կա թեմբոլ : կոխեալ. — 15 Կանոն : բաժանեցաւ. — 15-16 Գեղմբոցեթան : add. ժողովելոց հանդերձ ազգապետաւք. — 16-17 թեմբոլ... Կանոն : om. A. — 18 Կոլոնիս թեմ : ամենեցուն է. — 20 Կա թեմբոլ... Կա : հանդերձ ազգապետաւք ժողովրդոց.

dit par Jacob sur Juda : « Une fois couché, tu as dormi comme un lion, comme un lionceau ¹ », afin que (par là) il signifiât son repos sur la terre.

Mais : « Il a broyé les bras et les princes ² », ou bien : les princes qui vociféraient contre lui (386), c'est d'eux qu'il (le) dit; ou bien (il veut dire) : par le repos de la mort, il a broyé les bras de Satan, une fois que, ses puissances et ses principautés, il les eut foulées aux pieds.

Et : « Il a vu sa principauté, parce que là a été partagée, elle aussi, la terre des princes rassemblés avec les chefs de tribus (387) des peuples ³ ». Il a dit (là) son Principat (388) parce que premier-né des morts et Principe de tous est le Christ ⁴.

Et quand il dit : « Là a été partagée la terre des princes rassemblés avec les chefs de tribus (387) des peuples ³ », il a signifié le rassemblement vers lui, des

1. Gen. 49.9. — 2. Dt. 33.20. — 3. Dt. 33.21. — 4. Col. 1.18; Apoc. 1.5.

მისა J 170^r მიმართ ოთხთა გან კიდეთა შეკრებულთასა მოგუასწავებს. რამელნი ყოველთა გან ნათესავთა და ერთა მის მიერ შეკრებულნი განიყოფენ ქუეყანასა მას წმიდასა ქრისტეს თანა სუფევითა:.

და რამელ იგი თქუა. ვითარმედ სამართალი ოფლისაჲ ქმნა და საშჯელი 5 თხის შორის ისრაცლსა. რამეთუ იგი ხოლო ყოველთა კაცთა უმეტეს მართალ იბოვა. და ნებამ მამისა თხისაჲ ადასრულა სამართალისა ერისა მის მიმართ მიოხრობითა. რამეთუ ესაიაგა იტყვს. იყვნენ სიმართლითა მორტყმულ წელნი მისნი და ჭემმარიტებითა მომტკიცებულ გუერდნი მისნი:.

DAN

10 და დანს ჰრქუა. დან ლეკუ ლომის და ვლდომად იწყოს ბასაანით. რამეთუ ლომს და ლეკუს ლომის ქრისტესა იტყვან წიგნნი მეუფებისა თხს მისისა და ძლიერებისა და დიდებულებით T 278 ხსა თხს მისისა. მსგავსთა მათ ანტე-ქრისტეს თხსგა იტყვს მოხე. რამეთუ მსგავსებად ეგულების მაცთურსა მას ყოვლითავე ძესა მას დმრთისასა. და ერი იგი უგუნური ჰგონებდეს. ვითარმედ 15 ქრისტე არს. ხოლო წმიდათა წინადასწარ უწყებულთა წიგნთა გან მისი იგი სიბოროტე ცნობილ. ვითარმედ ანტექრისტე არს:.

იაკობ იტყვს. იყოს დან ვითარგა გუელი და დარანებული გზათა : და მოხე იტყვს. ლეკუ ლომის დან. ეამ ერთ მეუფედ : და იერეშია იტყვს. გმამ დანით

3 წმიდასა : -ისა T. — 6 მიმართ : om. J. — 7 მორტყმულ : მორტყმულ J. — 8 მომტკიცებულ : განმტკიცებულ post მისნი J. — 10 და 1° : add. o in margine J. — 11 ლომს... ლეკუს : ლომ... ლეკუ J. — ლომის : ლომისა J. — იტყვან წიგნნი : იტყვს წიგნი T. — თხს : om. J. — 13 მსგავსებად : მსგავსად J. — 14 უგუნური : 2^a manu inter lineas J. — 17 გზათა : 2^a manu inter lineas J. — მოხე : მოხს T. — 18 მეუფედ : მეუფებდეს T.

1 მოგუასწავებს : ნუანსაქსაყ. — 2 ერთა : ქელიაყ. — განიყოფენ : რაძანსქს. — 5 შორის : რსი. — 6 ადასრულა : არარ. — 8 მომტკიცებულ : ყათხსაქ. — 10 ვლდომად იწყოს : ქაქსაყ. — 12 მისისა : om. A. — 14 და... ვითარმედ : შიიიქრქსანს კარბესესაქ.

quatre coins (de la terre), de tous ceux qui, rassemblés par lui de toutes nations et langues¹, se partageaient la Terre Sainte en régnant avec le Christ.

Et pour ce qu'il dit : « Il a exécuté la justice du Seigneur (385) et le jugement où il était avec Israël² », c'est que, seul, plus que tous les hommes, trouvé juste³, il a fait la volonté du Père, en énonçant au peuple le code de justice. Car Isaïe lui aussi dit : « Et sera ceinte la justice, autour de sa taille; et, de la vérité, il a entouré ses flancs⁴ ».

1. Apoc. 7.9. — 2. Dt. 33.21. — 3. Ubinam?. — 4. Is. 11.5.

կեաց, որք յամենայն ազգաց եւ լեզուաց ի նմանէ ժողովեալք՝ բաժանելն զերկիրն սուրբ, ընդ Քրիստոսի թագաւորելով :

Եւ գասելն՝ թե զարդարութիւն տեսուն արայ եւ դատաստան իւր ընդ Իսրայելի, զի միայն քան զամենայն մարդիկ արդար գտե սլ՝ զկամս հաւր արար, զերաւունս ժողովրդեանն պատմելով. քանզի եւ Յասի ասէ. եւ եղիցի արդարութիւն ընդ մէջ իւր ⁵ ածեալ, եւ ճշմարտութեամբ զկողս իւր պատեալ :

DAN

Եւ Դանայ ասաց. Դան կորիւն առեւծու, եւ վագեսցէ ի Բասանայ, վասն զի առեւծ եւ կորիւն առեւծու զՔրիստոս ասացին զիրք՝ վասն թագաւորականի նորա եւ զաւրականի եւ փառաւորականի, զնմանագոյնն եւ վասն նեռինն ասաց Մովսէս, քանզի ¹⁰ նմանեւ կամի մոլարն ըստ ամենայնի որդւոյն աստուծոյ : Ժողովրդեանն կարծեցեալ լինել Քրիստոս. իսկ սրբոյն, վասն յառաջն գիտելոյ ի գրոց զնորա չարութիւն, նեռնն :

Յակօբ ասէ. եղիցի Դան աւճ նստեալ ի ճանապարհի : Եւ Մովսէս ասէ. կորիւն առեւծու Դան, վասն զի հանդերձեալ է լինել ժողովրդեանն վայր մի թագաւոր :

1 ժողովեալք : -վել J. — 3 իւր : om. J. — 5 ժողովրդեանն : -դեան J. — և եղիցի : եղի J. — 6 ածեալ : ante ընդ J. — ճշմարտութեամբ... պատեալ : ճշմարտութիւն պատեալ զկողս իւր J. — 8 Դանայ : Դան J. — 9 և կորիւն առեւծու : om. J. — 10 զնմանագոյնն : -ագոյն J. — նեռինն : n ult. supra lineam VJ. — 11 մոլարն : մոլար J. — 12 յառաջն : յառաջ J. — ի : om. J. — զնորա : n subter lineam V. — չարութիւն նեռնն : չարութիւնն նեռն J. — 13 եղիցի : եղի J. — 14 ժողովրդեանն վայր : ժողովրդեան վա J.

— 15-16 Յեզեք... աս : իսկ սրբոյն վասն յառաջն գիտելոյ ի գրոց զնորա չարութիւն նեռնն.
— 17 Յօտանբ : om. A. — Եւ ճշմարտութեամբ... պատեալ : նստեալ ի ճանապարհի. — 18 Եւ յետ մեջմեջ : վասն զի հանդերձեալ է լինել ժողովրդեանն վայր մի թագաւոր.

DAN

« Et pour Dan il a dit : « Dan (est) lionceau de lion, et il bondira 'de Basan ¹ ». Parce que les Écritures ont dit le Christ « lion » et « lionceau de lion ² », à raison de sa dignité royale, et de ce qu'il a de puissance et de gloire, de l'Antéchrist aussi, Moïse a dit la même chose, parce que le faux (Christ) veut, en tout, se faire semblable au Fils de Dieu. Le peuple a cru qu'il était le Christ; mais, pour le saint, parce que d'avance il connaît, par les Écritures, sa méchanceté, il est l'Antéchrist.

Jacob dit : « Dan sera serpent lové sur le chemin ³ ». Et Moïse dit : « Lionceau de lion (est) Dan ⁴ », parce qu'il doit être, pour le peuple, pendant un peu de temps, Roi. Et Jérémie dit : « De Dan prêtons l'oreille à la rapidité de ses che-

1. Dt. 33.22. — 2. Gen. 49.9. — 3. Gen. 49.17. — 4. Dt. 33.22.

ისმეს. სიმაღლ ჰუნეთა მისთამ. და გმისა გან გვვილისა და დამწყისა საგედარ-
თამაშა შეიძრა ყოველი ქუეყანაჲ:.

და რომელ იგი თქუა მოსე. ვითარმედ გამოეტევს ბასაანით. რამეთუ თვსა
მას ეამსა მეყსეულად მგეგობისა და ურწმუნოვებისა ნათესავთა გან გამოჩნდეს.
5 ვითარცა ესაია იტყვს. მიეტევნენ ვითარცა ღომნი და ლეკუნი ღომთანი. და
გელთ-იდვას და აღიზანცხს. მას ეამსა მთანი განრისხნენ განრისხებასა მისხა :
ამას იტყვს სიფიგნლისა და მძლავრებისა მისისა დუაწლსა შინა ბრძოლისასა :
T 279 a ამის თვს იტყვს წინამწარმეტყუელი იგი. ოვთალი ბასაანით მოი-
ქცეს სიდრმეთა ზღვსათა. რამთა შეისოღვცხს ფერგი მისი სისხლითა. და
10 მოხლვითა მით საცთურითა გელმწიფისა მის გამოჩნდეს ოვთალი ცით გამო.
შემუხრვად და დაყუდნებად ყოველთა მათ ძალთა მგდომისაჲ მის. ვითარცა
პა J 170^v ვლე იტყვს. რომელ იგი ოვთალმან განკაფცხს სულითა პირისა მისი-
სამთა და გამოცხადებითა მოხლვისა თვსისამთა. რომლისაჲ იგი მოხლვამ იყცხ
ძალითა ემშაკისამთა:.

15

NEPHTALI

და ნეფთალემს ჰრქუა. ნეფთალემ განუმზადებდეს ჭამადსა შეწყნარებისასა.
და განძღენ კურთხევითა ოვთლისა ღმრთისა მიერ ზღვთ და სამხრით კერძო:.

1 სიმაღლ : -აღე J. — 2 შეიძრა : -იმრას T. — 3 მოსე : მოსეს T. — 6 იდვას : ედვას J.
— 9 შეისოღვცხს : შეიდებობს J. — 10 გელმწიფისა : გელმწიფებისა J. — 11 დაყუდნებად
nos : დაყუდნებად T J. — მგდომისაჲ მის : მგდომისა თანა მის (pro მგდომისათა მის?)
T. — 12 პავლე : პავლეს T. — 12-13 მისისამთა : თვსისამთა J. — 13 მოხლვამ იყცხ :
იყცხ მოხლვამ J. — 16 და : add. ია in margine J.

1 ისმეს : *სიმაღლ*. — სიმაღლ ჰუნეთა მისთამ : *არაგოიქხანს ძჩიყ სიყა*. — და 2° : om. A.
— 1-2 საგედართამა : *ძჩიყ სირა*. — 4 ურწმუნოვებისა : *გარეგარიო*. — 5 მიეტევნენ :
არძასქის. — 7 მისისა : om. A. — დუაწლსა შინა ბრძოლისასა : *ყასთერადმის კილიო*. —
9-10 და... გამოჩნდეს : *ს ქ გას იორაგიქხანს ხქხანსის რარძეჩ*. — 12 პავლე : *აოაგხაჟ*. —

vaux, et, à la voix du hennissement de ses chevaux caracolant (389) a tremblé toute la terre ¹ ».

Et pour ce qu'a formellement dit Moïse : « Il s'élancera (390) de Basan ² », c'est parce que, à son heure, inopinément, de parmi les nations sauvages et barbares, il se manifesterait. Comme Isaïe lui aussi dit : « Ils s'élancent comme des lions, et des lionceaux de lions. Et il sera pris et rugira. Alors les montagnes se courrouceront sous l'effet de son courroux ³ ». Ceci, il (le) dit de la dureté et de la violence de la mêlée de la guerre. C'est pour cela que le prophète dit : « Le

1. Jér. 8.16. — 2. Dt. 33.22. — 3. Is. 5. 29, plutôt 31.4.

Եւ Երեմիայ ասէ. զձայն ի V 361 Դանայ լուիցուք արագութեան ձիոց նոցա, եւ ի ձայնէ խինջելոյ վարժից ձիոց նորա շարժեցաւ ամենայն երկիր :

Եւ զի ասացն Մովսէս. յարձակեացի ի Բասանայ, զի չիւրում ժամանակի չանկարձակի ի վաչրենի եւ ի բարբարոս ազգաց չայտնեցի. որպէս եւ Յապի ասէ. յարձակին իբրեւ առեւծք եւ կորիւնք առիւծուց, եւ ըմբռնեցի եւ գոչեցէ, չայնժամ լերինք⁵ բարկացին ի բարկութեան նորա. զպս ասէ վասն խստութեան եւ բռնութեան պատեւրացմ J 108¹ ին կուուոյ : Վասն այտորիկ ասէ մարգարէն. տէր ի Բասանայ դարձցի ի խորս ծովու, որպէս թացցի ոտն նորա յարեան : Եւ ի գալ ուրացութեան իշխանին դարձցի տէր չերկնից ի փշրել եւ ի խափանել զամենայն զաւրութիւնս դիմադարձին, որպէս եւ առաքեալ ասէ. զոր տէր Յիսուս մաշեցէ հոգով բերանոյ իւրոյ, եւ¹⁰ խափանեցէ չայտնութեամբ գալստեան իւրոյ, որոյ գալուստն ըստ ազդեցութեան Սատանայի է :

NEPHTALI

Եւ Նեփթաղիմի ասաց. Նեփթաղիմ չագուրդ ընդունելութեան, եւ չագեացի աւրհնութեամբ ի տեանէ աստուծոյ. զծով եւ զհարաւ ժառանգեցէ :

15

1 արագութեան : -ութիւն J. — նոցա : նորայ J. — 3 ասացն : ասաց J — յարձակեացի : արձակիցէ J. — 4 և 2⁰ : om. J. — ասէ : ասաց J. — 5 առեւծք և կորիւնք առիւծուց : զառիւծ իբրև զկորիւն առիւծու J. — 6 բարկութեան : -ութենէ J. — 8 ուրացութեան : -ութեանն J. — 14 Նեփթաղիմի : -ղիմա J. — ընդունելութեան : -ութիւն J. — 14-15 չագեացի աւրհնութեամբ : չագեացի J.

օջտճլմմն : add. Յիսուս. — 13 տա : add. խափանեցէ. — օյտն : է. — 16 ցանջմնաճցճցճց Յմաճնա : չագուրդ. — 17 ցանճլմն : չագեացի. — Նճտ... ցլմն : զծով և զհարաւ ժառանգեցէ.

Seigneur, de Basan, retournera aux profondeurs de la mer, quand baignera son pied dans le sang¹ ». Et quand vient le reniement du prince, reviendra le Seigneur, des cieux, pour broyer et anéantir toutes les Puissances de l'Adversaire, comme aussi bien l'Apôtre dit : « (Lui) que le Seigneur Jésus consumera d'un souffle de sa bouche, et il anéantira par la manifestation de sa venue celui dont la venue a lieu sous l'influence active de Satan² (391) ».

NEPHTALI

« Et pour Nephtali il a dit : « Nephtali, rassasiement d'acceptabilité³ (392, 395), et il se rassasiera de la bénédiction qui vient du Seigneur Dieu. La mer et le midi il aura en héritage³ ».

1. Ps. 67.23-24. — 2. 2 Thess. 2.8-9. — 3. Dt. 33.23.

და იაკობ იტყვს. ნეტოალიმ მწუერვალ აღმცხრულ. გამცხცეს ძირთა გან შეენიერება თვსი. რათა აჩუენლს წმიდათა ვითარცა მწუერვალნი შორის ვენაცვანსა საქმითა კეთილითა განმზიარულებულა:.

ზღლ მღსე იტყვს. ვითარმედ ნეტოალემ გამომზრდელ შეწყნარებითა. 5 რამეთუ ოვფალი ნიჭითა და მადლითა ხავსს. რათა T 279 ხ ამით გამო კაცად სრულად და საზომსა ჰასაკისასა დაემტკიცენენ წმიდანნი. რათა სრულ იბოვ-
ნენ კურთხევითა ოვფლისა მიერ:.

და რამეთუ სამხრით კერძო დაიმკვდრეს. დაფარულად ამას ეკლესიათა მოკუასწავებს. რომელი განმზადებულ არს ყოვლისა სოფლისა და ყოველთა
10 დაბადებულთა დამკვდრებად:.

ASER

და ახერს ჰტქუა. კურთხეულ ძეთა შორის ახერ. და შემწყნარებელ იყოს ძმათა. შეისოვლნენ ფერგნი მიხნი ზეთითა. და რკინის და სპილენძის გამლნი მიხნი. და შემსგავსებულ დღეთა ძალი შენი:.

15 და ანავინ არს დმერთ ვითარცა საყურელისა მის. რომელი ადვალს ზეცად შემწედ შენდა. და დიდსა მას თავ ყოფილსა დამტკიცებამ მისი. და დაფარულსა მას დმრთისა გელმწიფებასა და ძლიერებასა მკლავთა მათ სამარადისოთა და განაოტნეს პირისა შენისა გან ბტერნი. და ჰტქუას. ვითარმედ წარწყმდით. და

1 იაკობ იტყვს ნეტოალიმ : ნეტოალემის თვს თქუა T. — მწუერვალ : აღმცხვალ J. — 4 მღსე : მღსეს T. — 5 ხავსს : ხავსე J. — 7 მიერ : მიმართ J. — 8 რამეთუ : om. J. — 9 post სოფლისა add. ut videtur initium verbi დაბადებულთა et erad. T. — 12 და 4° : add. იბ in margine J. — ძეთა nos : ძმათა TJ. — შემწყნარებელ იყოს : იყოს შემწყნარებელ J. — 14 შენი : მისი T. — 17 მას : om. J. — და ძლიერებასა : om. T. — და 2° : om. T. — 18 განაოტნეს : ა 2° inter lineas 2^a manu, post ḡ littera eras. J. — შენისა : მისისა J.

1 და : om. A. — ძირთა გან : *յարմտիս*. — 2 თვსი : om. A. — 4 იტყვს : om. A. — გამომზრდელ შეწყნარებითა : *յագուրդ ընդունելութեանս*. — 5 ნიჭითა : *սყարգեսաք*. — 6 და : om. A. — 6-7 რათა... მიერ : *բանդի յագեսցի սարհնութեամբ ի տեսունէ*. — 8 და... დაიმკვდრეს : *ես զի ասայ եթե գծով և զհարաւ ժառանգեսցէ*. — ამას : om. A. — ეკლესიათა : *գեկեղեցի*. — 9-10 და ყოველთა დაბადებულთა : om. A. — 12 შორის : *ի*. — შემწყნარებელ : *ընդունելութիւն* — 13 შეისოვლნენ... ზეთითა : *թացցէ ի ձէթ գითն իւր*. —

Jacob dit : « Nephtali (est) un drageon d'un beau jet; il donnera, emmi céréales, beauté ¹ », pour montrer les saints comme les drageons dans une vigne, en œuvres bonnes fleurissant.

Mais Moïse : « Nephtali rassasiement d'acceptabilités ² » (392, 395), parce que le Seigneur, de dons et de grâces l'a empli, afin que par ces (dons et grâces), jusqu'à l'état « d'homme parfait à la mesure de (sa) stature (i. e. du Christ) ³ »,

1. Gen. 49.21. — 2. Dt. 33.23. — 3. Ephés. 4.13.

Յակորբ ասէ. Նեփթաղիմ շառաւելդ ելեալ՝ տացէ յարմտիս զգեղ, զի ցուցցէ զսուրբսն իբրեւ զշառաւելս յայգւոջ, գործովք բարեաւք զուարճացեալ :

Իսկ Մովսէս՝ Նեփթաղիմ յագուրդ ընդունելութեանց, քանզի տէրն պարգեւաւք եւ շնորհաւք լցեալ, զի նոքաւք յայր կատարեալ ի չափ հասակի հաստատեսցին սուրբք, քանզի յագեսցի արհնութեամբ ի տեառնէ :

Եւ զի ասաց՝ եթե զծով եւ զհարաւ ժառանգեսցէ, զաղտնեաւք զեկեղեցի նշանակէ, որ հանդերձեալ է զամենայն աշխարհ ժառանգել :

ASER

Եւ ցԱսեր ասաց. արհնեալ յորդոց Ասեր, եւ եղիցի ընդունելութիւն եղբարց. թացցէ ի ձէթ զոտն իւր, եւ երկաթ եւ պղինձ կաւշիկք նորա եղիցին, եւ ըստ աւուրց 10 քոց զաւրութիւն քո :

Եւ չիք որպէս աստուած սիրեցելոյն, որ ելանէ չերկինս աւգնական քո, եւ ի մեծամեծարն հաստատութեան եւ ի ծածկոյթ աստուծոյ V 362 իշխանութեանն եւ ի զաւրութենէ բազկաց մշտնջենաւորաց. եւ մերժեսցէ չերեսաց քո զթշնամիս, եւ ասացէ՝

1 Յակորբ ասէ : om. J. — 2 իբրեւ զշառաւելս : որպէս զշառաւել J. — բարեաւք : բարովք J. — 4 յայր կատարեալ ի չափ : կատարեալ յայր ի չափ J. — 7 է : է[r et del.] V. — 9 յորդոց Ասեր : Ասեր յորդոց J. — 10 թացցէ : թացցի J. — կաւշիկք : կաւշիկ J. — եղիցին : եղիցի J. — ըստ : զստ J. — 12 սիրեցելոյն : սիրեցել[inter lineas] ոյն V. — 13 հաստատութեան : -ութիւն J. — ծածկոյթ : ձկոյթ J. — իշխանութեանն : -ութեան J. — 13-14 զաւրութենէ : -ութեան J. — 14-189, 2 և մերժեսցէ... ցաւով : om. J.

14 մօսնօ : add. եղիցին. — 15 լմջրտ : post ვითარება A. — 16-17 და დიდბա... եամածա-
օծօտ : և ի մեծամեծարն հաստատութեան և ի ծածկոյթ աստուծոյ իշխանութեանն և ի զաւրութենէ բազկաց մշտնջենաւորաց. — 18 Բարեցածօտ : կորիւր.

les Saints soient confirmés; car il (cet homme parfait) « sera rassasié de la bénédiction qui vient du Seigneur ¹ ».

Et pour ce qu'il a dit : « La mer et le midi il aura en héritage ¹ », à mots couverts (393), il signifie là l'Église qui doit, du monde entier, hériter.

ASER

« Et, s'adressant à Aser, il a dit : « Béni (soit), eu égard à (ses) enfants (394), Aser! Et il sera Celui que doivent recevoir des frères (395). Il baignera dans l'huile son pied, et fer et airain seront ses bottes. Et aussi longtemps que tes jours durera ta puissance.

Et il n'y a pas comme le Dieu du Bien-Aimé, qui monte aux cieux, lui ton secours, et vers le Très Honoré du firmament, et vers la Couverture de la Principauté de Dieu, et (porté) par la puissance de bras éternels (396). Et il rejettera de ta face les ennemis, et dira : « Péris! » Et s'établira Israël, par

1. Dt. 33.23.

დაიძვდრღვს ისრაჲლმან სახვავებით ქუეყანასა მას იავობისსა შორის იფქლსა და ღვინსა. და ცანი მისა გუარ T 280 a განრეულ ღრუბლითა:.

და ძეთა ახერისთასა იტყვს სიწმიდესა. რომელნი სახელისა თვს ქრისტესა ნაშობ ღმრთის იწოდნეს. ვითარცა მასარებელი იგი იტყვს რამეთუ რომელთა 5 შეიწყნარეს. გელმწიფებამ იგი მისცა მათ ნაშობ ღმრთის ყოფად. რომელთა ჰრწამს სახელი მისი : და იოვანე იტყვს. შემძლებელ J 171^r არს ღმერთი ქვათა განცა ადღვინებად შვილად აბრაჰამისა. და ესაია იტყვს. მაშინ თქუას. ვითარმედ აჰა ესერა მე და ყრმანი. რომელნი მომცენ მე : ამას მოგუასწავებს. წინადაწარმეტყველი მოღვ სულითა განმზადებულისა მის ყოფადისა შობად 10 მისა სოფელსა შინა ღმრთისა მიერ. რამეთუ თქუა. კურთხეულ ძეთა შორის ასერ:.

და ასერ იწოდების სიმდიდრე. ვითარცა წინადაწარ ითქუა. ვითარმედ სიმ-
დიდრს ზღვსამ გაწვავებდეს შენ. რომელ არიან ნათესავნი. რომელნი გამც-
წოვენ მცნებათა გან ოჯღლისათა : ამის თვს იტყვს. ვითარმედ იყვს შეწყნარე-
15 ბულ შორის ძმათა თვსთა. არა თუ T 280 b რომელთა მიმართ მცხნელიცა იტყვდა. ვითარმედ ძმანი და თანა-მკვდრნი ჩემნი. ამათა იქმნებოდა შეწყნარ-
ებულ სიტყუად იგი. ვითარცა კაცი გორციოთა ქუეყანასა ზედა გამღჩინებულ. არამედ ღმრთადცა მათ მიერ აღიარების. რამეთუ თღმა იტყვს. ოჯღალი ჩემი და ღმერთი ჩემი. ესე გორციელად ძმათა მათ მიერ ვერ ცნდობილ შეკურაც-ყვებს.

3 ახერისთასა : ახერისთა J. — 5 მათ : add. გელმწიფებამ T. — 6 მისი : inter lines T. — 7 შვილად : შვილებ J. — 8 მომცენ : მომცნა T. — მე 2° : add. ღმერთმან T. — 8-9 ამას მოგუასწავებს [მოგუასწავებს T] წინადაწარმეტყველი მოღვ [მოღვს T] : 2^a manu inter lines J. — 9 განმზადებულისა : ქადაგებულისა J. — 10 ძეთა nos : ძმათა TJ. — 12-13 სიმდი-
დრს : სიმდიდრე J. — 18 აღიარების : აღიარებს T. — 19 მიერ ვერ : მიერვე T რ 2° inter lines 2^a manu J.

1 სახვავებით : add. *საღანძქინს*. — 3 და : om. A. — ქრისტესა : *მქოსოსი*. — 4 იწოდნეს : *ჯამარხეანს*. — 5 შეიწყნარეს : add. *ღსა*. — 7 ქვათა განცა : *ქ გარანესა კაცყანს*. — 8 ყრმანი : add. *ქმ*. — 8-10 ამას... მიერ : (397). — 10 რამეთუ : om. A. — შორის : *ქ*. —

l'espérance, à part, sur la terre de Jacob, emmi froment et vin. Et les cieux pour lui (seront) mélange de nuages avec rosée ¹ ».

« Enfants d'Aser », il a dit les Saints, qui à cause du nom de Jésus, ont été comptés « enfants de Dieu ». Comme d'ailleurs l'Évangéliste dit : « Ceux qui l'ont reçu, il leur a donné le pouvoir de devenir « enfants de Dieu », eux qui croient en son nom ² ». Et Jean (le Baptiste) dit : « Dieu a la puissance de susciter, de ces pierres-ci, des enfants à Abraham ³ ». Et Isaïe dit : « En ce temps-là il dira : « Me voici, moi et mes petits enfants que tu m'as donnés ⁴ ». C'est pour cela que Moïse, — parce que, précisément, à l'avance, il voyait, par (la lumière de) l'Esprit, la procréation (spirituelle) d'enfants, laquelle, dans l'avenir, devait

1. Dt. 33.24-28. — 2. Jean 1.12. — 3. Mt. 3.9; Lc 3.8. — 4. Is. 8.18.

եթե կորիր. եւ բնակեցէ Իսրայէլ յուսով առանձինն յերկրին Յակորայ, ի մէջ
ցորենոյ եւ գինւոյ. եւ երկինք նմա ամպախառն ցաւոով :

Որդիս՝ Ասերայ ասաց զուրբան, որք վասն անուանն Յիսուսի որդիք աստուծոյ
համարեցան. որպէս եւ աւետարանիչն ասէ՝ եթե որք ընկալան զնա, իշխանութիւն
ես նոցա որդիս աստուծոյ լինել, որք հաւատան յանուն նորա : Եւ Յովաննէս ասէ. 5
կարող է աստուած ի քարանցս յայցսնէ յարուցանել որդիս Աբրահամու : J 108՝
Եւ Եսայի ասէ. յայնժամ ասացէ՝ ահաւասիկ ես եւ ճանկունք իմ, զոր ետուր ինձ :
Վասն այսորիկ Մովսէս յառաջ տեսանէր հոգւովն զհանդերձեալ լինել որդեծնութիւն
յաշխարհի որդւով աստուծոյ՝ ասաց. աւրհնեալ յորդոց Ասեր :

Եւ Ասեր կոչի մեծութիւն. որպէս եւ յառաջ ասացաւ՝ եթե մեծութիւն ծովու 10
դիեցուցէ զքեզ, որ են ազգք որ կթեն զպատուիրանս տեսուն : Վասն այսորիկ ասէ.
եղեցի ընդունելի եղբարք իւրոց : Ոչ ըստ մարմնոյ եղբարց ասէր, այլ ըստ հոգւոյն, որ
ի նայն հաւատան. առ որս փրկիչն ասէր. եղբարք իմ եւ ժառանգակիցք. սոցա լինէր
ընդունելի աստուծոյ բանն, որպէս զմարդ մարմնով յերկրի երեւեալ : Այլ եւ աստուած
ի նոցանէն խոստովանի, քանզի եւ Թովմաս ասէ. տէր իմ եւ աստուած իմ : Զսա 15
ըստ մարմնոյ եղբարցն չճանուցեալ՝ անարգեցին, եւ իբրեւ զմարդ տառապեալ եւ

2 գինւոյ : և inter lineas V. — 4 աւետարանիչն : աւետարանն J. — եթե : ծմ. J. —
իշխանութիւն : post նոցա J. — 5 որդիս... նորա : om. J. — և : որ և J. — 6 յայցսնէ...
Աբրահամ [supra lineam] ու : om. J. — 7 ասացէ : inter lineas V. — ես nos : ևս VJ.
— զոր ետուր ինձ : om. J. — 10 և 1° : om. J. — և 2° : om. J. — 11 զիեցուցէ զքեզ
nos : զիեցէ զքեզ V զիեցէ քեզ J (399). — 12 եղբարց 2° : եղբարք J. — 13 նայն : նա J.
— ժառանգակիցք : add. իմ J. — 15 և 1° : om. J. — իմ 1° : inter lineas J.

12-13 եօմբօմբ... մցն : (399). — 13-14 յամօնօնօն () յան : կթեն. — 15 մօմօն : om.
A. — մօ տց : add. ըստ մարմնոյ եղբարց ասէր այլ ըստ հոգւոյն որ ի նայն հաւատան. —
17 ոցօ : add. աստուծոյ. — 18 մօմցտց : add. և.

prendre existence dans le monde par (la puissance d') un Fils de Dieu — a dit :
« Béni (soit), eu égard à (ses) enfants, Aser! ¹ (397) ».

Et Aser est appelé « Richesse » (398), comme d'ailleurs précédemment ² il
a été dit : « Richesse de la mer il te fera têter ³ (399) », « toi », c'est-à-dire
les nations qui traient les commandements du Seigneur. C'est pour cela
qu'il dit : « Il sera Celui qu'on doit bien recevoir, pour ses frères ¹ ». « Pour des
frères » disait-il, non selon la chair, mais selon l'esprit, (des frères) qui croient
en Lui, à qui le Sauveur disait : « Mes frères ⁴ et cohéritiers ». Pour ceux-ci, il
était bien Celui qu'on doit bien recevoir, le Verbe de Dieu, apparu comme
homme, en la chair, sur la terre. Mais il est aussi, par eux, confessé Dieu, puis-
qu'aussi bien Thomas dit : « Mon Seigneur et mon Dieu ⁵! » Celui-ci, ses frères
selon la chair, ne l'ayant point reconnu, l'ont méprisé, et c'est après avoir de

1. Dt. 33.24. — 2. Voir supra, p. 179. — 3. Dt. 33.19. — 4. Mt. 12.49; 28.10;
Mc 3.34; Lc 8.21; Jean 20.17. — 5. Jean 20.28.

და ვითარცა კაცი გლახავი და შეურაცხ-ყოფილი აგინეს : რძმლისა თვს წინამს-
წარვე დადადებით წინამსწარმეტყუელი იგი იტყვს. შვილ ვისხენ და ადვიმალ-
ლენ. და მათ მე შეურაცხ-მყავს. იცნა გარმან მძმგებელი თვსი და ვირმან
ბაგაა ოფლისა თვსისაჲ. და ისრაცლმან მე არა მიცნა. და ერმან ჩემმან ჩემი
5 არა გულის-გმა-ყო : და იოვანე წამებს თქუთულთა ამათ თვს და იტყვს. და არცა
ძმათა მისთა ჰრწმენა მისი : აწ რძმელთაჲ ძმათა იქმნა შეწყნარებულ. არამედ
ნათესავთა შდრიელთა მძწდებულთა. რძმელთა მიძართცა იტყოდა. მძვედით
ჩემდა ყოველნი ეკე მამურალნი T 281 a და ტვრო მიძიმენი. და მე განგისუენდ
თქუენ. მიიდეთ უღელი ჩემი. რამეთუ წმიდა ვარ და მდაბალ გულითა. და
10 მიიდეთ განსახსუენებელი თავთა თვსთაჲ. რამეთუ უღელი ჩემი ტკბილ არს და
ტვროთი ჩემი სუბუქი:.

რამთა გულის-გმა-ჰყოთ რძმლისა თვს იტყოდა. მძხე შემდბით იტყვს.
დაახვლენს ფერგნი თვსნი ზეთითა : რძმლისა თვს ძალისა მის თქუთულთაჲსა.
ვითარმედ შეისვლელს ზეთითა ფერგი თვსი. არა სხუას რას იტყვს. არამედ
15 რძმელ იგი ვნებთაჲ მათ იყო. რამეთუ სისხლი. რძმელ გუერდთა მათ გან
გამოცა. წყალბაჲ ჩუენ მძგუეთხრა. შეისვლა ოფლისა ფერგი. რამთა
მეწამულის J 171^v ფერი იგი ნიმი მის ზედა მას ჟამსა აღსრულებულ გამდ-
ჩნდეს. და ცხდრებისა იგი ვარი მძგუესწაღს. და კრავისაჲ მის სისხლი. რძმელ-
თა ჰრწმენეს. ორთა მათ წირთხლთა ეცხდს. და მძმსრველი იგი მის გან მედტ

1 შეურაცხ-ყოფილი : ხ 2^a manu J. — 6 შეწყნარებულ : მე 2^a manu in margine J. —
7 მძვედით : მდდით J. — 11 სუბუქი : მცირე J. — 14 არამედ : ვითარმედ მის თვს T.
— 16 რამთა : რამეთუ J. — 17 იგი : om. T. — 19 წირთხლთა : წყირთლთა J. — მძმ-
სრველი : მ 2° inter lineas 2^a manu J. — გან : გამდ T.

1 გლახავი და შეურაცხ-ყოფილი : *საიდაყესაჲ ლ აფესათ*. — აგინეს : *არწამარწესაჲ
ანარცესეს*. — რძმლისა : add. *ლ*. — 2 წინამსწარმეტყუელი : *წიქს მარცარესეს*. — 5 წამებს :
ქსესეს. — 6 არამედ : add. *ქ*. — 9 ჩემი : add. *ქ ძეს ლ ისაროც*. — წმიდა : *წეს*. —
10 მიიდეთ : *ყოჯეს*. — 12 რამთა გულის-გმა-ჰყოთ : *ლ ქს ქნასყოც*. — 13 ფერგნი :

lui, comme d'un homme misérable et pauvre, fait peu de cas, qu'ils l'ont méprisé (400). C'est aussi ce que prophétise l'Esprit du Prophète et il dit : « J'ai engendré des fils et (les) ai fait monter, Et eux m'ont méprisé. Le bœuf a reconnu son poss < esseur et l'âne la crèche de son maître, Et Israël ne m'a pas reconnu, Et mon peuple ne m'a pas compris >¹ ». Et Jean a appuyé de son témoignage ces paroles-ci et il dit : « Et ses frères ne crurent point en Lui² ». Or pour quels frères fut-il « Celui qu'on doit bien recevoir³ », sinon pour ceux qui furent appelés de loin, de parmi les nations (401), (ceux) à qui il disait précisément : « Venez à moi, vous tous qui êtes fatigués et portez un lourd fardeau, et moi je vous ferai reposer. Prenez mon joug sur vous et recevez mon

1. Is. 1.2-3. — 2. Jean 7.5. — 3. Dt. 33.24.

աղբատ արհամարհեալ՝ անարգեցին : Ձոր եւ յառաջաձայնէ հողին մարգարէին եւ ասէ. որդիս ծնայ, եւ բարձրացուցի, եւ նոքա զիս անարգեցին. ծանեալ եղն զստ<ացիչ իւր եւ էջ զմտւոր տեառն իւրոյ, եւ Իսրայէլ զիս ոչ ծանեալ, եւ ժողովուրդ իմ զիս ի միտ>ոչ առ : Եւ Յովաննէս վկայեաց ասացելոցս այսոցիկ, եւ ասէ. եւ ոչ եղբարք նորա հաւատացին ի նա. արդ ո՞ց եղբարք եղեւ ընդունելի՝ եթե ոչ ի հեռաստանէ 5 յազգաց կոչեցելոց, առ որս ասէրն. եկայք առ իս ամենայն աշխատեալք եւ ծանրաբեռինք, եւ ես հանգուցից զձ<եզ>. V 363 առէք զլուծ իմ ի ձեզ, եւ ուսարուք՝ զի հեզ եմ եւ խոնարհ. արտիւ, եւ գտջիք հանգիստ անձանց ձերոց, զի լուծ իմ քաղցր է, եւ բեռն իմ՝ թեթեւ :

Եւ զի իմացուք՝ վասն ոյր խաւսէր, Մովսէս յարեաց ասելով. Թացցէ ի ձէթ զոտն 10 իւր, որ շրջանակաւ եւ առակաւ ասաց այնոցիկ որ կար է իմանալ զզաւրութիւն ասացելոցն : Եւ Թացցէ ի ձէթ զոտն իւր. ոչ զայլ ինչ ասէ՝ եթե ոչ զայն որ ի չարչարանսն եղեւ. քանզի արիւնն որ ի կողիցն էջ, որով ողորմութիւն մեզ պատմեցաւ, եթաց զտեառնն զոտսն, զի կարմիր նշանն J 109^r ի վերայ նորա յայնժամ կատարեալ երեւեսցի, եւ կենաց դռնիկն նշանակեսցի, եւ ոչխարին արիւնն, որ հաւատան, յերկուս 15 զրանդիս աւծցի, եւ սատակիչն նովաւ փախտեաց երիցի : Թացցէ զոտն իւր ի ձէթ,

1 և 1° : om. J. — հողին : հողի J. — 2-4 և նոքա... ոչ ա[n supra lineam] : այլաքն հան... J. — 4 և 3° : om. J. — 5 # [j inter lineas] ց եղբարք : ոչ յեղբարցն J (401). — ընդունելի : ընդունելի J. — 6 առ իս : inter lineas J. — ամենայն : ն 2° supra lineam V. — աշխատեալք : շ inter lineas J. — 6-7 ծանրաբեռինք : om. J. — 7 հանգուցից : գ inter lineas J. — 7-9 զձ<եզ>... թեթեւ : om. J. — 10 յարեաց : յարէ J. — ի ձէթ : om. J. — 13 եթաց : թաց J. — 14 զտեառնն : ն 2° supra lineam V. — նշանն : նշան J. — 15 դռնիկ[ն inter lineas] : դռնիկ J. — որ : որք J. — 16 սատակիչ[ն inter lineas] : սատակիչ J. — իւր ի ձէթ : om. J.

զոտն. — Թոմոս... մոս : որ շրջանակաւ և առակաւ ասաց այնոցիկ որ կար է իմանալ զզաւրութիւն. — 14 Յոսաթմեց : և. — 16 Յամոց : էջ add. որով. — Յոսոց : եթաց. — Գոց : զոտն.

enseignement, car je suis doux et humble de cœur, et vous trouverez le repos de vos âmes. Car mon joug est doux et mon fardeau, léger ¹ ».

Et pour que nous comprenions de qui il parlait là, Moïse a ajouté, disant : « Il baignera dans l'huile son pied ² », ce que, métaphoriquement et en parabole (402), il a dit pour ceux qui sont capables d'entendre au sens fort ces paroles (403). « Et il baignera dans l'huile son pied ² » ne dit rien autre que ce qui est arrivé dans la Passion. Car le sang, qui de ses flancs descendit ³, (sang) par lequel la miséricorde nous fut énarée, baigna les pieds du Seigneur, afin que le signe rouge (de l'Exode), sur Lui, alors, apparût réalisé, et que la petite porte de la Vie ⁴ fût signifiée ⁵, et que le sang de l'Agneau, pour ceux qui croient (404), fût oint sur les deux montants de la porte, et que l'Extermi-

1. Mt. 11.28-30. — 2. Dt. 33.24. — 3. Jean 19.34?. — 4. Jean 10.7-9. — 5. Fût signifiée par l'ouverture faite par la lance dans le côté et le cœur.

იქმნეს : შეიხოვლავ ფერგი თვალი ზეთითა. ესე T 281 h თავადი არს რომლითა წყალდობა ყოველთა კაცთა ექმნა წინადაწარ ქადაგებდა:.

რამეთუ იაკობ ეგრევე იტყვს. განრცხვს ღვნითა სამკაული თვალი და სისხლითა ყურძნისადათა სამოხელი თვალი. რათა აჩუენც გორცთა მათ შემოხილ 5 სისხლთა მათ ვითარცა სამკაული სიტყვხად მის. რომელ იგიცა ვნებათა მათ მოვიდა. რომელ იგი უვნებელ და უგუემელ სიტყუად იგი იყო:.

რკინა და სპილენძი გამლნი მისნი. და იტყვს ამას ძალსა სახარებისასა. და გინათუ მოციქულთასა იტყვს. რომელნი ძლიერ იქმნეს. ვითარცა რკინა. ყოველსა მოთმინე სიმცნიით. და გმა კეთილ ვითარცა სპილენძი ქრისტეს სახარე- 10 ნისა მის მიმოდადებითა. ვითარცა წინადაწარმეტყუელი იტყვს. ვითარცა შეუნიერ არიან ფერგნი მშვედობის მახარებელთანი. რომელნი ახარებენ კეთილსა. ფერგ ქრისტესა იქმნეს მოციქულნი იგი და გამლ მათა სახარებდა იგი:.

და რომელ იგი თქუა. და შემხგავსებულად დღეთა შენთა ძლიერებდა შენი. T 282 a რამეთუ არა უამთა რიცხუსა ქუეშე იყო. რათამცა განსარყუნელ იქმნა. 15 არამედ საუკუნოდ < რათა > მკუდარნიცა განაგზოველნეს:.

არავინ არს ღმერთი სხუა უფროდს შეყუარებულისა მის. შემდგომად ღმრ- თისა ვინ სხუა ღმერთ შერაცხილ : ესე მამა მისა შეყუარებულისადა. ვითარცა სახარებდას შინა წამებს. მოვიდა გმა ზევით და თქუა. ესე არს ძმ ჩემი საყუარ- რელი. რომელი მთნდა. ამისი ისმინეთ : ამისსა მხგავსსა იტყოდა მოხეცა. არა 20 არს ღმერთ მხგავს შეყუარებულისა მის. რომელ იგი ზის ზეცათა შემწე შენდა :

1 ფერგი თვალი ზეთითა : ზეთითა ფერგი თვალი J. — 5 სისხლთა : სისხლთა J. — 7 გამლნი : გამნი T. — 12 იგი 1° : om. J. — 17 შეყუარებულისა : -ისა J. — 18 ძმ : ძე J. — 19 post რომელი litterae eras. J. — მოხეცა : მოხეცა T.

1 შეიხოვლავ : **ქაყყ**. — არს : om. et add. **კარხან**. — 2 ექმნა : **ხელა**. — ქადა- გებდა : **გაროცხეს** — 3 რამეთუ : **ლ**. — 4-5 შემოხილ... მის : **კარხანდ ყათონიძან რანსინ ხელა**. — 6 უგუემელ : **ანაძა**. — 7 მისნი : add. **ხელყინ**. — და იტყვს : **კამ**. — ამას : om. A. — სახარებისასა : add. **კასახესაჲ სჯანასქ**. — 11 რომელნი : **ლ**. — 12 მათა : **ნიყა**. —

nateur, par Lui, fût mis en fuite¹. « Il baignera son pied dans l'huile² », c'est-à-dire « dans le sang », pour, par ce (sang), annoncer à l'avance que miséricorde a été faite à tous les hommes.

Et Jacob, de la même façon, a dit : « Il lavera dans le vin sa robe, Et dans le sang du raisin son manteau³ », pour montrer que la chair est devenue robe trempée de sang pour le Verbe⁴, qui en est venu jusqu'à la Passion, lui qui était le Verbe impassible et immortel (405).

« Fer et airain seront ses bottes⁵ ». Ou bien il signifie dans ces paroles la force de l'Évangile (406); ou bien il dit les Apôtres, qui furent forts comme le fer,

1. Ex. 12.3, 7, 13, 22, 23. — 2. Dt. 33.24. — 3. Gen. 49.11. — 4. Apoc. 19.13. — 5. Dt. 33.25. LXX : **σπίνθημα**.

այսինքն յարեան, որով ողորմութիւն մարդկան ամենայնի եղեալ յառաջ քարոզեցէ :
 Եւ Յակոբ նոյնպէս ասաց. լուսացէ ի զինի զպատմուճան իւր, եւ յարեան լսաողոյ
 զարկանելի իւր, զի ցուցցէ զմարմինն զարեամբ պատմուճան բանին եղեալ, որ եւ ի
 չարչարանսն եկն, որ անչարչարելի եւ անմահ բանն էր :

Երկաթ եւ պղինձ կաւշիկը նորա եղիցին. կամ զզաւրութիւն աւետարանին յասացեալս ⁵
 նշանակէ, եւ կամ զառաքեալսն ասէ, որք զաւրաւորք եղեն իբրեւ զերկաթ, ամենայնի
 համբերեալ քաջաբար, եւ քաջաձայնք իբրեւ զպղինձ զՔրիստոսի աւետարանն քարո-
 զելով : Որպէս մարգարէն ասէ. իբրեւ զի վեղեցիկ են ոտք աւետարանչացն զխաղաղու-
 թիւն եւ աւետարանչացն զբարիս. ոտք Քրիստոսի եղեն առաքեալքն, եւ կաւշիկը նոցա՝
 աւետարանն : 10

Եւ ըստ աւուրց քոց զաւրութիւն քո. քանզի չէր ժամանակաւոր զի ապականեսցի,
 այլ յափտենական, զի եւ զմեռեալս կենդանացոյցանել կարացէ :

Ոչ գոյ իբրեւ զաստուած սիրեցելոյն. յետ աստուծոյ ո՞ր այլ աստուած համարեսցի.
 սա հաչր որդոյ սիրելոյ է, որպէս աւետարանն վկայէ. եկն ձայն յերկնից, եւ ասէ.
 սա է որդ V 364 ի իմ սիրելի՛ ընդ որ ես հաճեցայ. ամա լուարուք : Ձնմանէն ասաց եւ ¹⁵
 Մովսէս. ոչ գոյ իբրեւ զաստուած սիրեցելոյն, որ նստի յերկինս ազնական քո : Եւ

3 զարեամբ : արեամբ J. — բանին : post եղեալ J. — որ և : որով J. — 5 կաւշիկը :
 կաւշիկ J. — եղիցին : եղիցի J. — 5-6 աւետարանին յասացեալս նշանակէ և : յասացեալսս
 նշանակէ զաւետարանին J. — 6 ասէ : նշանակէ J. — ամենայնի : ամենայն J. — 7 քաջա-
 ձայնք : քաջաձայն J. — 9 զբարիս : զբարութիւն J. — կաւշիկը : p subter lineam V. —
 13 ո՞ր : ո՞ր J. — 14 որդոյ : որդոյն add. յետ աստուծոյ et del. J. — 15 ես : om. J.

13 და... օղջա : om. A. — 15 ճանաչեցողքն : կենդանացոյցանել կարացէ. — 16 առջոյն...
 ջըծոյն : ոչ գոյ իբրեւ զաստուած. — 17 յեղեակ : համարեսցի. — յայնչարեցողոյն :
 add. է. — 18 նախաճոյնն թոնն : աւետարանն. — 19 յոյննն մեղացնն օղջոյնն : զնմանէն
 ասաց. — 20 զմեթո մեթոյն : իբրեւ զաստուած.

ayant tout enduré vaillamment et, de leur voix, vaillante comme l'airain, pré-
 chant l'Évangile du Christ. Comme le prophète dit : « Qu'ils sont beaux les pieds
 des messagers qui annoncent la paix, et des messagers qui annoncent de bonnes
 nouvelles ¹ ». « Pieds » du Christ furent les Apôtres, et leurs « bottes », l'Évangile ² ».

« Et aussi longtemps que tes jours, durera ta puissance ³ », parce qu'elle n'était
 pas temporelle, pour aller se corrompre (407), mais éternelle, au point de (407)
 pouvoir, même les morts, les faire revivre.

« Il n'y a pas comme le Dieu du Bien-Aimé ⁴ ». Après Dieu, quel autre sera
 compté comme Dieu? Celui-ci est Père du Fils Bien-Aimé, comme l'Évangile
 l'atteste : « Vint une voix des cieux et elle dit : « Celui-ci est mon Fils Bien-Aimé,
 en qui j'ai, moi, mis mes complaisances. Écoutez-le ⁵ ». C'est de lui justement
 que Moïse lui aussi a dit : « Il n'y a pas comme le Dieu du Bien-Aimé, qui

1. Is. 52.7. — 2. Ephés. 6.15. — 3. Dt. 33.25. — 4. Dt. 33.26. — 5. Mt. 3.17; 17.5;
 Mc 1.41; 9.7; Lc 3.22; 9.35.

და იაკობ კურთხევით იოხეებს ესრე ჰბრძოლა. და შეგვწია შენ ღმერთი ჩემი : და დავით იტყვს. შეძრწე ჩემი და მცხნელი ჩემი და დიდებოდა ჩემი და აღმაძღვლებელი თავისა ჩემისა : აწ მჯდომარს იგი ცათა შინა შეძრწე მისა იქმნა და ჩუენდაცა მისა მოხავთა : დიდდიდად დამტკიცებითა. რამეთუ ძმ აღმაძღვლებულ ზეცად აღმად J 172^r ლებულ. და დიდებულ იქმნა განსადიდებულ. და ბატონის დამტკიცებითა ზედა საყდართა მამისათა დიდებულ. ვითარცა წინამხწარმეტყველი იტყვს. დაფარნა ცანი T 282 h სიმცნეძან მისძან : და დავით იტყვს. დიდებოდა და სიმდიდრს და ძლიერებოდა შთააგუ მას : და მერმე იტყვს. შეიბ მასჯლი შენი წელთა ძლიერდ. გარდააგუ. წარუძმართე და ძეგუფებდ : და მძხე იტყვს. და დაფარული ღმრთეებისა მის კელმწიფებისა და ძლიერთა გან მკლავთა საუკუნდმხათა. დაფარულ ღმრთეების თქუა გღრცთა მათ. რძმელსა შინა სიტყუა იგი დაეფარა : კელმწიფებოდა ღმრთისა სა სიტყუა იგი მოკლუასწავებს : ხდღმღნ იტყვს. ვჯფალძან დამბოდა მე დახაბამსა გწათასა საქმეთა თჯსთა : და იღვანე იტყვს. მე ვარ დახაბამ და მე ვარ აღხახრულ. აწ გღრცნი იგი დამფარველ სიტყვსა მის იყვნეს. რძმელ იგი იყღ დახაბამით-გან ღმრთისა თანა : ძემან ღმრთისაძან და სიტყუაძან მამისაძან წმიდა იგი გღრცი შეიყუარა. და მამა ძესა მკლავთა შინა თჯსთა მფარველ ყღფილთა სჯავს. რადთა საუკუნდღ მეუფედ გამფაჩინდ. და შტერნი და მწაკუვარნი მის ქუემს დაამღრჩინეს. ვითარცა წინამხწარმეტყველი იტყვს. ჰბრძოლა

3 მჯდომარს : -არე J. — 4 ძმ : ძე 2^a manu subter lineam J. — 8 სიმდიდრს : სიმდიდრე J. — 9 შენი : om. T. — წელთა : add. შენთა T. — 9-10 და მძხე იტყვს : 2^a manu inter lineas J. — 13 ხდღმღნ : -მღნი T. — 15 რძმელ : რძმელი J. — 16 მამისაძან : add. სიტყუაძან ძან J. — 17 შინა თჯსთა : თჯსთა შინა J. — ყღფილთა : ყღფითა J.

2 ჩემი და 2° : om. A. — 3 და : აყღ. — 4-6 დიდდიდად... დიდებულ : *განყღ ირყღ კარძრავესაღ კერქინს ხელს მნძანძძარ ლ ყსათოსკანს ჰ წათათოსქნანს ჰ ქერყე აქმითყ წორ ქათოსკესაღ*. — 8 სიმდიდრს და ძლიერებოდა : *ღმნძაროსქინს*. — მერმე იტყვს : om. A. — 9 მეგბ : *ათ*. — ძლიერდ : add. *ლ*. — 10 ღმრთეებისა : *ათოსხოყ*. — 10-11 ძლიერთა გან მკლავთა საუკუნდმხათა : *ჰ ყსაროსქნანს გავყღე მჯონძინასორყე*. — 11

siège (408) dans les Cieux, lui ton secours¹ ». Et Jacob en bénissant Joseph a dit ainsi : « Et mon Dieu t'a porté secours² ». Et David dit : « Mon Secours et Sauveur, ma Gloire et Celui qui élève ma tête³ ». Or « Celui qui siège dans le Ciel a été son Secours¹ », mais, aussi bien, le nôtre, de nous, qui avons espéré en Lui. Car le Fils, une fois élevé aux Cieux est devenu digne de très grand honneur et révérence, glorifié qu'il a été au firmament (409) sur le trône du Père. Comme, lui aussi, le prophète dit : « Sa prouesse a couvert les cieux⁴ (410) ». Et David dit : « De gloire et de grand honneur tu l'as revêtu⁵ (411) ». Et : « Prends ton épée sur (ta) cuisse, Puissant ! Et bande (ton

1. Dt. 33.26. — 2. Gen. 49.25. — 3. Ps. 3.4. — 4. Habacuc 3.3. — 5. Ps. 8.6.

Յակօր արհնելով զՅուսէփ՝ այսպէս ասաց. եւ աւգնեաց քեզ աստուած իմ : Եւ Դաւիթ ասէ. աւգնական իմ եւ փրկիչ, J 109՝ փառք իմ եւ բարձրիչ զլսոյ իմոյ. արդ նստեալն յերկնի աւգնական նորա եղեւ, այլ եւ մեր ի նա յուսացելոց : Քանզի որդի բարձրացեալ յերկինս՝ եղեւ մեծամեծար եւ պատուական, ի հաստատութեան՝ ի վերայ աթոռոյ հար՝ փառաւորեալ. որպէս եւ մարգարէն ասէ. ծածկեաց զերկինս առաքլինութիւն նորա : 5 Եւ Դաւիթ ասէ. զփառս եւ զմեծարութիւն զգեցուցեր նմա, եւ՝ առ զսուր քո յազդեր, հար, եւ լարեա, ուղղեա եւ թագաւորեա : Եւ Մովսէս ասէ. եւ ծածկույթ աստուծոյ իշխանութեանն եւ ի զարուութեան բազկաց մշտնջենաւորաց. ծածկույթ աստուծոյ ասաց զմարմինն, յորում թաքուցեալ՝ բանն ծածկեցաւ : Իշխանութիւն աստուծոյ զբանն նշանակէ. եւ <Սողոմոն ասէ. տէր հաստատեաց զիս ի սկիզբն ճանապարհաց իւրոց՝ 10 ի գործս իւր. գոր ասացեալ եւ> Յոհաննու. ես եմ ա եւ ես եմ բ, սկիզբն եւ կատարած : Արդ մարմին ծածկույթ բանին եղեալ, որ էրն ի սկզբանէ յաստուծոյ, եւ նա հովանաւորի զարութեամբ հար : Եւ բանն զսուրբ մարմինն սիրեաց, եւ հայր զորդի ընդ բազկաք իւրովք ընդգրկեալ՝ պահէ. զի յաւիտենական թագաւոր զնա ամենեցուն ցուցանէ, եւ

1-2 Դաւիթ ասէ : ... իթ J. — 2 փրկիչ : add. իմ J. — բարձրիչ զլսոյ իմոյ : բ... J. — 3 յուսացելոց : -լոցս J. — 4 յերկինս : ի յերկինս V. — հաստատութեան : -ութիւն J. — հար : ւ supra lineam V. — 6 զմեծ[ար inter lineas] ութիւն : զմեծկայեչութիւն J. — նմա և : om. J. — յազդեր : և inter lineas V. — 7 [և inter lineas] թագաւորեա : om. J. — և 4° : ի J. — 8 իշխանութեանն : երեսաց իշխանութեան J. — ի : om. J. — 10-11 <Սողոմոն... ասացեալ և> : (415). — 11 և ես եմ բ : և Քրիստոս V (416). — 12 մարմին : մարմինն J. — 13 բանն : բան J.

ճմրտեցոյ : աստուծոյ. — 12 թոնա : add. թաքուցեալ. — 12-13 եօթըսուր օրո մոլոյսնաճոյն : զբանն նշանակէ. — 13-14 եօթըսուր... տշետա : om. VJ (415). — 14 օրոցս : om. VJ. — մը զար ճոնաճոն ճո մը զար ճոնաճոյն : (416). — 16 ճմրտոնա տոնա : յաստուծոյ add. և նա հովանաւորի զարութեամբ հար և. — 16 ճոնան... ճոնաճոն : բանն. — 17 թոնա : ընդ. — ճոնաճոյն ցոլոլոյն : ընդգրկեալ. — 18 ճոնա (fin.) : զի (caus.). — ճոնաճոյն : add. զնա ամենեցուն. — 19 թոն ճոնաճոյն : նորա եղեալ ընդ նովալ.

arc?)! Va droit ton chemin et règne¹! (412) ». Et Moïse dit : « Et Couverture de la Principauté de Dieu (413), Et en la puissance de bras éternels² ». « Couverture de Dieu » (414) il a dit la « chair », sous laquelle une fois caché, le Verbe s'est trouvé couvert. « Principauté de Dieu » signifie « le Verbe ». Et < Salomon dit : « Le Seigneur m'a engendré au commencement des voies de ses œuvres³ », ce qu'a dit lui aussi > (415) Jean : « Je suis, moi, l'alpha, et je suis, moi, l'oméga (416), le commencement et la fin⁴ ». Or la chair devint « couverture » du Verbe, qui était, dès le commencement, de Dieu⁵ (417) », et, elle-même est ombragée (418) par la puissance du Père. Et le Verbe a aimé la sainte chair; et le Père, sous l'étreinte de (419) ses bras, tient le Fils préservé. Car Il (Le) montre à tous : Roi Éternel. Et ceux qui auront été ses ennemis, et,

1. Ps. 44.4-5. — 2. Dt. 33.27. — 3. Prov. 8.22. — 4. Apoc. 21.6; 22.13. — 5. Jean 1.2.

ოვფალმან ოვფალსა ჩემსა. დაჯგდ მარჯუენით ჩემსა. ვიდრემდის T 283 a
დავხსნე მტერნი შენნი ქუემს ფერგთა შენთა : და მდგიქული იტყვს. ყოველივე
დაამორჩილა ქუემს ფერგთა მისთა. უკუნანახკნელი იგი მტერი განქარდეს
სიკუდილი : და მდუე გვრევე. განაიტღვს პირისა შენისა გან მტერი. და ჰრქუას.
5 ვითარმედ წარწყმდინ : და დაიძკვდრღვს ისრაელმან სახოვებით ქუეყანასა
მას იაკობისსა შდრის იფქლსა და დვრღსა. და ცანი ზეგარდამო შენდა დრუ-
ბლითა ცუარ განრეულ:.

შემდგომად დაცემით ემძაკისა და ყოველთა ერთა მისთა წარწყმედით და
განქარვებით-ურთ უმჯულღვებათაჲ მათ ქუეყანით. დაიძკვდრღვს ისრაელმან
10 თავისთავ სახოვებით ქუეყანასა მას იაკობისსა:.

მას კამსა ყოველნივე წმიდანი ხუფავდენ ქრისტეს თანა : ისრაიტელნი
ითქუმიან დმრთის-მხილველ მარადის. დამკვდრებულ წმიდასა ქუეყანასა
სახოვებით. არღარა სიკუდილისა გან შემინებულ. და არღარა ცეცხლისა მის
გან საუენდობა შეძრწუნებულ. არღა J 172' ამის სოფლისა გულის-თქუმითა
15 შეკრულ. და არღა ჭამადი T 283 ხთა განხარყუნელითა განმხიარულებულ. და
არღა ზრუნვითა ამის ქუეყანისა თვს ცალიერ ყოფილ. და არღა ხდრშაკითა და
არღა ყინვათა გან ზამთრისათა დამძიმებულ : და არღა ზრუნვითა და ოფლითა
ქუეყანისაჲ ესე საზრდელი ჭამად. რამეთუ დადუმებულ არიან ცოდვანი. და
ცნრღმილ არიან გულის-თქუმანი. ძლეულ არს სიკუდილი. დატკეპნილ არს
20 მაცოტური. აგოცილ არს მძღავრი იგი. მდვლულ არს შაკეკვარი იგი გუელი.

4 გვრევე : add. იტყვს T. — 7 განრეულ : განრევით J. — 9 განქარვებით-ურთ : განქარ-
ვებით J. — ისრაელმან : ოვფალმან J. — 10 თავისთავ : თავსთავ T. — 17 ყინვათა :
მყინვართა T. — 18 ქუეყანისაჲ : -ისათა J. — 19 დატკეპნილ nos : დატკეპნულ TJ.

2 ქუემს : ყათოსანღან. — 3 განქარდეს : სიქიანჩ. — 5 წარწყმდინ : სირქრ. — და : ვღ.
— სახოვებით : add. ათანძჩინ. — 6 ზეგარდამო : om. A. — 8-9 შემდგომად... ქუეყანით :
ქნთ სიქიანსიყ ვსათთანყ ლ ყღარა სორა რღვ ნღა სიროსანსიყ ლ ლარდნსღ ანსარენსიქჩინ
ქსრქრწ. — 10 თავისთავ : ათანძჩინ. — 12 ითქუმიან : სიღინ. — 13 სახოვებით : add. ვღ

contre Lui, auront rusé, Il les Lui soumettra. Comme, lui aussi, dit le Prophète :
« Le Seigneur a dit à mon Seigneur : Assieds-toi à ma droite, tant que je mette
tes ennemis escabeau de tes pieds ¹ ». Et l'Apôtre dit : « Tous, il les a soumis sous
ses pieds. En dernier ennemi est détruite la Mort ² ». Et Moïse, même :
« Il rejettera (loin) de ta face l'ennemi et dira : « Périss ! » Car s'établira Israël,
par l'espérance, à part, sur la terre de Jacob, emmi froment et vin. Et les cieus
seront pour toi mêlés de nuages avec rosée ³ ».

Et après la destruction de Satan, et après qu'on aura fait périr, avec lui, ses
puissances, et une fois ôtée de la terre l'iniquité, « s'établira Israël, par l'espé-
rance, à part, sur la terre de Jacob ⁴ ».

1. Ps. 109.1. — 2. 1 Cor. 15.25-26. — 3. Dt. 33.27-28. — 4. Dt. 33.28.

զթշնամիս եւ զննգիչս նորա եղեալս ընդ նովաւ հնազանդեցուցէ. որպէս եւ մարգարէն ասէ. ասաց տէր տեառն իմոյ՝ նիստ ընդ աջմէ իմմէ, մինչեւ եղից զթշնամիս քո պատուանդան ոտից քոց. եւ անաքեալ ասէ. զամենայն հնազանդեաց ընդ ոտիւք նորա. յետին թշնամի խափանի մահ : Եւ Մովսէս նոյնպէս. մերժեցէ յերեսաց քոց զթշնամին : Եւ ասացէ. կորիւր, զի բնակեցէ Իսրայէլ յուսով առանձինն յերկրին Յակովբայ ի 5 մէջ ցորենոյ եւ զինուոյ, եւ երկինք քեզ ամպախառն ցաւով :

Յետ խափանելոյ զՍատանայ եւ զգաւս նորա ընդ նմա կորուսանելոյ եւ բարձեալ անաւրենութիւն յերկրէ բնակեցէ J 110՞ Իսրայէլ յուսով առանձինն յերկրին Յակովբայ :

Յայնժամ ամենայն սուրբք թագաւորեցեն ընդ Քրիստոսի : Իսրայէլացիք կոչին 10 զաստուած տեսանողք հանապաղ, բնակեալ ի սուրբ երկրին յուսով, զի որ տեսանէ ոք, զի՞ ևս յուսայ : Ոչ ևս ի մահուանէ երկուցեալք, և ոչ կերակուրաք ապականելեալք վայելեալք, և ոչ հոգոց երկրականաց պարապեալք, և ոչ ի խորշակէ կամ ի սառնամանեաց ձմեռայնեաց ծանրացեալք, և ոչ ևս երկրագործ, և ոչ ջանիւ և քրտամբք երեսաց զերկրական զհաց կերեալ : Քանզի լուեալ են մեղք, և դադարեալ են ցանկու- 15 թիւնք, յաղթահարեալ է մահ, կոխեալ է մոլարն, ջնջեալ բռնաւորն, սպանեալ է նենգաւոր աւճն, ազատեալ են արարածք, բացեալ է դրախտն փափկութեան, աւրհնեալ է ամենայն փայտ անապատի, երկիր պտղալից և անապական կայ հա-

1 հնազանդեցուցէ nos : -դեսցուցէ V հնանդեցուցէ J. — 2 նիստ : ի inter lineas J. — 2-3 մինչև... քոց : om. J. — 3 ասէ : om. J. — 4 թշնամի խափանի մահ : թշնամին խափանի ի մահ J. — 5 ասացէ : u 2º inter lineas J. — 6 ցաւով : hic desinit V. — 11 տեսանողք : u corr. վ vel L J. — 16 ջնջեալ nos : ջնջել J. — 17 է 2º nos : են J.

որ տեսանէ ոք զի՞ ևս յուսայ. — 13-15 ճա ԲՐԵՎԵԼ... ՅԵՃՐՎԵԼ : om. A (422). — 15 ՅԻՄԱԳՈՍԻԱ ՅԱՆՆԱՐԵՅՆԵԼՈՍԻԱ : կերակուրաք ապականելեալք. — 16 ՆՐԵՅՆՅՈՍԻԱ... ԳՎԾՈՎ : հոգոց երկրականաց պարապեալք. — 16-17 ճա ԲՐԵՎ : կամ. — 17 ՆՐԵՅՆՅՈՍԻԱ : երկրագործ և ոչ ջանիւ. — 18 ՅԵՅԵՅԱՆՈՍԻԱ... ՅԻՄԱԳ : երեսաց զերկրական զհաց կերեալ. — 20 ԲՆ 1º : om. A.

Alors tous les Saints « régneront avec le Christ ¹ ». Les Israélites sont appelés (420) « Voyant-Dieu » perpétuellement, pour s'être établis (antécédemment, durant leur vie), par l'espérance, en la « Terre Sainte » (*i. e.* dans le Christ). Car « ce que l'on voit, pourquoi encore l'espère-t-on? ² (421) ». Ils (les Saints) sont désormais n'ayant plus rien à craindre de la mort (422), et ne trouvant plus de jouissance aux [nourritures corruptibles, et n'étant ni préoccupés de soucis terrestres, ni appesantis par le vent brûlant ou les gelées hivernales; et ils n'ont plus à cultiver la terre, ni à manger, au prix d'efforts et à la sueur de leur front³, le pain terrestre. Car, le péché, on n'en parle plus! Finies, les concupiscences! Vaincue est la Mort! Foulé aux pieds est le Séducteur⁴! Supprimé (423) le Tyran! Tué le perfide Serpent⁵! Libérées sont les créatures! Grand ouvert

1. Apoc. 20.4, 6. — 2. Rom. 8.24. — 3. Gen. 3.19. — 4. Gen. 3.15. — 5. Gen. 3.1, 4, 13-15.

განთავისუფლებულ არიან დაბადებულნი. განმზიარებულ არს ყოველი ხმ უდაბნოდად. ქუეყანად ნაყოფითა სავსემ განურყუნებლად ჰვიგს უკუნისამდე. და არღარა ცვალებითა ქამთაითა განრყუნილ. და არცა წჳმისა და ცუარისა წადიერ:.

5 რამეთუ ესე დაბადებულნი განთავისუფლებულ მონებისა გან განრყუნისა. ანგელღწებით და კაცთა ბუნებით-ურთ და ყოვლითა ნაყოფიერებითა. რომელ მას შინა. ქებასა შესწირვენ ღმრთისა მიმართ სულისა წმიდისა მიერ განცხვენებულ. T 284 a და მის მიერ კურთხევითა ნაყოფიერ:.

10 რომლისა გან გემოც ხილულ წმიდათა განურყუნელი იგი პური ცხდრებისად. და სუმენ განურყუნელსა სასუმელსა. სიტყვასა მის მიერ ანგელღწიანი სულიერნი და მტკიცებულ. დაუცხნომელითა გაღობითა ყოვლით დაბადებულთ-ურთ შესწირვენ ღმრთისა მიმართ. რომლისა დიდებამ უკუნითი უკუნისამდე. ამჴნ.

1 განმზიარებულ : მზიარულ J. — ხმ : ხე J. — 2 სავსემ : სავსე J. — 6 ანგელღწებით : ელღწე 2^a manu inter lineas J. — 11 ყოვლით : 2^a manu inter lineas J. — 12 მიმართ : om. T.

1 დაბადებულნი : add. *რახესა ლ ირასთნ იაქილიქსან.* — განმზიარებულ : *აღრწესა.* — 2 განურყუნებლად : *ღ ანაყასან.* — 3 განრყუნილ : add. *ღ იქ ილილიქსანს სორესიქ ჴარესა.* — 3-4 და არცა... წადიერ : *ღ იქ ანდრესაღ ლ ფაღაღ არიღესაღ თარაძამ.* — 6 კაცთა ბუნებით-ურთ : *მარქლად.* — ნაყოფიერებითა : *ყოღადღ.* — 7 ქებასა

est¹ (424) le Paradis de délices! Béni est tout arbre du désert¹! La terre, emplie de fruits, et, perpétuellement, demeure incorruptible, et n'est plus corrompue par le changement des saisons, ni battue par la violence du vent brûlant, ni abreuvée de pluies et de rosées intempestives.

Car « cette création-ci (425) libérée de la servitude de la corruption² », avec les Anges et les hommes et tous les fruits qui sont en elle, spire (426) bénédiction à Dieu, par l'Esprit, qui l'a donné la vie³ (427) et (elle est là), en vertu de sa bénédiction⁴, portant ses fruits.

1. Is. 41.19; 44.23; 55.12. — 2. Rom. 8.21. — 3. Gen. 1.2. — 4. Gen. 1.22, 28.

նապաղ, և ոչ ևս փոփոխմամբ ժամանակաց ապականեալ, և ոչ ի բռնութենէ խոր-
շակի հարեալ, և ոչ անձրեւաւք և ցաւդաւք արբուցեալ տարածամ :

Քանզի այս արարածք ազատեալք ի ծառայութենէ ապականութեան հանդերձ
հրշտակաւք և մարդկաւ և ամենայն պտղաւք որ ի սմա՝ արհնութիւն հանէ աստու-
ծոյ, հոգւոյն՝ որ կենդանացուցեալ՝ և նորա արհնութեամբ՝ պտղաբերեալք :

Յորմէ ճաշակեալ սրբոցն զանապականեի հացն կենաց, և արբեալ զանմահական
լմպելին, ի բանէն հրշտակք հոգևորք հաստատեալ, անդադար արհնութիւն՝ հան-
դերձ ամենայն արարածաւք հանցեն, ամենայն գովութեամբ փառաւորելով զհայր և
զորդի և զհոգին սուրբ՝ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն.

2 տարածամ : p inter lineas J. — 5 կենդանացուցեալ nos : կենդանացեալ J (427). —
6 յորմէ : leg. յորմէ <հեան>? (428).

Յեբնօրցոյն : արհնութիւն հանէ (425-426). — իմօճօսա : om. A. — 7-8 ցանցեղեցեղեցեալ :
(427). — 8 Եւ մօս... նացօճօցօ : և նորա արհնութեամբ պտղաբերեալք. — 9 Եւ մօս
ցան : (428). — 10 Եւ մօս : արբեալ. — ցանցեղեցեղեցեալ : զանմահական. — 11 Եւ մօս
մօսօճօսա ցանցօճօսա : անդադար արհնութիւն. — Եւ մօսօճօսա ցանցօճօսա : արարածաւք. —
11-12 Յեբնօրցոյն Եւ մօսօճօսա մօսօճօսա : հանցեն. — 12 Եւ մօսօճօսա... ամէն : ամենայն գովութեամբ
փառաւորելով զհայր և զորդի և զհոգին սուրբ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն.

Dès lors (428) les Saints, pour avoir goûté du Pain de Vie incorruptible et
s'être abreuvés du breuvage immortel¹, (par là) constitués (429), par le Verbe,
Anges spirituels², de concert avec toute la création, spireront incessante béné-
diction, en glorifiant, d'une louange de tous points complète (430), le Père et
le Fils et le Saint Esprit, maintenant et toujours et dans les siècles des
siècles. Amen.

1. Jean 6.27, 35, 48; 4.14; cf. Apoc. 2.7, 17. — 2. Mt. 22.30; Mc 12.25; Lc 20.36.

NOTES

(1) gr. (1) 2.2 : ποιούμενος λόγους. — τοὺς λόγους ποιῆσθαι peut signifier : to hold a conference Thuc. 1.128; et aussi, simplement, λέγειν Lys. 171.12, Plat., etc.

(2) gr. 2.2 : ... αὐτός, αὐτός... paraît être une dittographie. L'arménien, 3.2, a un seul es « ego », donc un seul αὐτός. Si on veut à toute force traduire le grec avec ces deux αὐτός on aura à peu près : « Au moment où personnellement, sur les bénédictions de Jacob, j'entreprends de discourir, personnellement je demande la bénédiction qui nous vient du Seigneur ». Ce qui paraît un peu bizarre. Gé. 2.2-3, n'a aucun pronom.

(3) gr. 2.3; arm. 3.2. gr. : « ... la bénédiction »; arm. : « ... les bénédictions ». Gé. 2.3 = arm.

(4) gr. 2.3 : διηγῆσασθαι « énarer ». Étant donné la manière de commenter d'Hippolyte, c'est ce mot français, tout néologisme qu'il soit, qui paraît rendre le mieux διηγῆσασθαι; arm. 3.3 : **պամծել**.

(5) gr. 2.4 : τίς δὲ... δὲ vaut ici « et ». arm. 3.4 traduit ce δὲ par **լած** « ou ». Gé. 2.5 = arm.

(6) gr. 2.6-9. Tout ce début dans le grec est farci de gloses. L'arménien, 3.2-5.3, se traduit : « Sur les bénédictions de Jacob me mettant à parler, je demande, moi ¹, les bénédictions ² du Seigneur. Car qui, parmi les hommes, est capable d'énarer ce qu'ont dit en un sens spirituel les Écritures³, si la Sagesse céleste ne lui est pas collaboratrice? Ou ⁴ qui peut interpréter ce qui a été dit par les bienheureux prophètes en parabole, et (leurs) discours cachés, si ce Verbe en personne ne s'interprète lui-même, (ce Verbe) qui auparavant ⁵, en Israël, telle une lampe, au temps de la Loi, comme ⁶ sous le boisseau, était caché, afin qu'il pût ⁷ illuminer ceux qui étaient justifiés par la circoncision de la Loi ⁸, et (Verbe qui) maintenant, en un langage qui dit tout, sur le bois, comme une lampe sur un chandelier à sept branches, est apparu, afin qu'il pût appeler ⁹ au salut et ¹⁰ à sa propre lumière, jusqu'aux nations lointaines. »

Notes. — 1. gr. 2.2 : αὐτός, αὐτός. arm. 3.2 : « moi ».

2. gr. 2.3 : εὐλογίαν. arm. 3.2 : εὐλογίας.

3. gr. 2.3 : τὰ πνευματικῶς εἰρημένα. arm. 3.3 : **զհոգեկան ասացեալ զիրու**. Gé. 2.4, om.

4. gr. 2.4 : τίς δὲ... arm. 3.4 : **լած ἢ որ**. Gé. 2.5 = arm.

5. gr. 2.6 : πάλαι « aux jours anciens ». arm. 3.6 : **յառաջ** « auparavant ». Gé. 2.7 = arm.

6. gr. 2.7 : ὑπὸ τὸν μόδιον « sous le boisseau ». arm. 3.7 : **իրբել ընդ զրուածաւ** « comme sous le boisseau ». Gé. 4.1 = gr.

7. gr. 2.7 : ἵνα... φωτίση « afin qu'il illuminât ». arm. 3.7-5. 1 : **զի... լուսաւորել կարացէ** « afin... qu'il pût illuminer ». Gé. 4.2-3 = arm.

8. gr. 2.7 : τοὺς ἐν νόμῳ διὰ τῆς περιτομῆς δικαιουμένους « ceux qui étaient, au temps de la Loi, justifiés au moyen de la circoncision ». arm. 3.7 : **զարգարացեալսն աւրինացն թրփառութեամբ** « ceux qui étaient justifiés au moyen de la circoncision de la Loi ». Gé. 4.2, différent de arm. et gr., plus près de gr.

9. gr. 2.9 : <ἵνα>... καλέσῃ « afin... qu'il appelât ». arm. 5.2-3 : **զի... կոչել կարացէ** « afin qu'il pût appeler ». Gé. 4.5 = gr.

10. gr. 2.9 : πρὸς σωτηρίαν πρὸς τὸ ἑαυτοῦ φῶς « au salut, à sa propre lumière »; gé. 4.4-5, aussi; arm. 5.2 : **ի փրկութիւն եւ յիւր լոյսն** « au salut et à sa propre lumière ».

Comparaison faite du grec et de l'arménien, à partir de *ὅς πάλαι* 2.6, le grec primitif devait être :

(1) Arm. = arménien; gé. = géorgien; gr. = grec. Les chiffres renvoient aux pages et lignes de notre édition.

ὅς πάλαι μέν, <ἐν τῷ> Ἰσραήλ, ὡς λύχνος ἐν τῷ νόμῳ ὑπὸ τὸν μόδιον κρυπτόμενος, [] ἵνα τοὺς ἐν νόμῳ διὰ τῆς περιτομῆς δικαιουμένους φωτίσῃ, νυνὶ δέ, παρρησίᾳ, ἐπὶ τοῦ ξύλου [] ὡς ἐν λυχνίᾳ ἐπτάμυξος λύχνος φαινόμενος, [] <ἵνα τὰ μακρὰν> ὑπάρχοντα ἔθνη πρὸς σωτηρίαν, πρὸς τὸ ἑαυτοῦ φῶς, καλέσῃ.

Phrase dans laquelle κρυπτόμενος... φαινόμενος... ont valeur de formes personnelles.

C'est le texte grec ainsi échenillé qu'essaie de rendre la traduction française. Gr. 2.8 : παρρησίᾳ, arm. 5.1 : **ζωδιωρδωηιθκωδρ**, sont traduits par « en un langage qui dit tout » ; παρρησίᾳ en effet, ici, s'oppose à ce qui a été dit « en paraboles », « à mots couverts » : διὰ παραβολῶν ἀνιγμκτωδῶς εἰρημένα gr. 2.5.

Si l'on veut, à toute force, traduire le grec tel qu'il est, on a, littéralement :

« (Ce Verbe) qui aux temps anciens d'abord, en Israël, comme une lampe, au temps de la Loi, sous le boisseau caché [nous a signifié au moyen de l'ombre la vérité], afin qu'il illuminât ceux qui, au temps de la Loi, étaient, au moyen de la circoncision, justifiés; puis, aux jours où nous sommes, en un langage qui dit tout, sur le bois [pendu], comme, sur un chandelier, lampe à sept branches apparaissant [(je parle évidemment de la lampe des esprits reposant sur lui¹, (lampe) desquels (esprits) lui-même a soigneusement gardée) en la sainte Église catholique l'a été vu]. En celle-ci en effet (se trouve) aussi² le chandelier à sept branches qui alors était dans le lieu de prière de Jérusalem, dissipant par son éclat l'ombre (qui existait) au temps de la Loi], afin qu'il appelle au salut, à sa propre lumière, les nations qui se trouvent au loin. »

Notes. — 1. Allusion sans doute à Isaïe, chap. xi, 1-2.

2. « Aussi » gr. καί.

Phrase surchargée, difficile, pour ne pas dire impossible, à construire; sans compter ce φοραθη lu ἐωράθη par Wendland. Quelques mots qui se trouvent dans ces additions, tels que ἡ ἀγία καθολικὴ ἐκκλησία, εὐκτῆριον, ne se retrouvent pas ailleurs dans ce commentaire d'Hippolyte. Diobouniotis a raison de voir ici une glose, mais il la délimite mal. Voir l'Introduction, p. vi, Gloses et interpolations...

(7) gr. 2.11 : Παρέστω τοίνυν..., 4.11 : προσεκύουν αὐτόν : lacune dans l'arménien et dans le géorgien. Voir : Mariès. Hippolyte de Rome. Sur les bénédictions d'Isaac, de Jacob et de Moïse, pp. 46,48, 49; arm. V. 309.1 **բանիլի** h... à **ճերձեցաւ** 309.27, à reporter p. 35.3. Voir l'Introduction, p. xiii.

(8) gr. 4.8 : ὁ δίκαιος πατήρ « le juste Père ». A la fois Dieu le Père, comme ce qui suit l'indique, et Jacob, figure de Dieu le Père.

(9) gr. 4.10 : δράγμα γήρας « gerbe de vieillesse ». Voir gr. 102.12-104.3, où cette expression trouve son explication.

(10) gr. 4.12 : οἱ πάλαι προτυπούμενοι « ... en préfigurateurs ». Arm. 5.5 : « ... seulement en figure ». De même gé. 4.8. Ici, après la lacune, reprennent arm. et gé.

(11) gr. 4.12 : ... ἐχρημάτιζεν; arm. 5.6 : **ԷԻԷ** « étaient ». Gé. 4.8 = arm. En grec, nous avons le singulier, parce que chacun des deux personnages a un attribut propre.

(12) gr. 4.14-6.1 : ἵνα ὁ τύπος τηρηθῇ καὶ ἡ γραφὴ ἀληθεύουσα φανῇ « pour que la valeur de type fût bien gardée et que l'Écriture apparût bien disant la vérité ». Cela veut dire, semble-t-il, que Joseph garde ici vis-à-vis de son père Jacob l'attitude de Jésus vis-à-vis de son Père. Jacob est le type du Père Céleste; Joseph, celui de Jésus.

Arm. 5.8 : « pour que la valeur de type fût bien gardée, et que les Écritures apparussent vérifiées. » Gé. 6.1-2 : « ... fût réalisé ... se trouvassent justifiées. »

(13) gr. 6.2 : ὅτε « quand »; arm. 7.1 : **լսիժամ յրժամ** « au moment où ». Gé. 6.4 = gr.

(14) gr. 6.4. Cette courte phrase : « Judas n'était pas avec eux » explique le nombre « onze »; arm. 7.2 : « Car (**բանիլի**) Judas n'était pas avec eux ». Gé. 6.6 = arm.

(15) gr. 6.4-5 : ἵνα dans cette phrase a le sens de ὥστε. Dans ces mêmes Bénédictions de Jacob, gr. 52.7, on trouvera un autre exemple de ἵνα avec le sens consécutif. Cf. Épïc-

tête, 1.7.24, éd. Budé, p. 33 : τοῦ γὰρ ἐνθάδε πατὴρ ἦν, ἕν' αὐτὸν ἀποκτείνης; « En cela, où était ton père, pour que tu puisses le tuer? » Arm. 7.3 : նա rendu par qh final. Gé. 6.7 = arm.

Gr. 6.5 : ἀλλὰ ἦν τύπος τοῦ μέλλοντος παραδεικνυμένου διὰ Ἰωσήφ « mais il était la figure du (Christ) à venir représenté par Joseph ». Pour τοῦ μέλλοντος, cf. Rom. 5.14 : ... Ἀδάμ, ὅς ἐστιν τύπος τοῦ μέλλοντος. — Pour la réalisation, en Égypte, de la vision de Joseph, cf. LXX, Gen., 42.6.

L'arménien, 7.4, a vu dans τοῦ μέλλοντος le neutre τὸ μέλλον « le futur, l'avenir ». Si, en stricte grammaire, on rapporte la relative nr... kphkhw, 3e pers. sing., à Ἰωσήφ, on le traduira ainsi : « ... mais il était figure (ou : similitude) des réalités à venir, laquelle (figure) antérieurement (à la réalité) se fit voir par Joseph ». Peut-être pourrait-on voir dans hrr un pluriel de forme, mais singulier de sens, et lui rapporter la relative à la 3e pers. sing. On aurait alors : « ... mais il était figure de la réalité à venir (réalité) qui antérieurement se fit voir par Joseph. » Cet « antérieurement » junhw, ferait penser que, au lieu de παραδεικνυμένου, l'arménien lisait dans son grec : προδεικνυμένου, mais ce n'est pas sûr, car a pu le dégager de παραδεικνυμένου en l'interprétant un peu, correctement d'ailleurs. Gé., 6.8, se rapproche de arm. (et le suppose).

(16) gr. 6.6 (TU 13.5-7) : Καὶ βλέπε μοι τὸ παράδοξον, Ἰωσήφ, ἐν τῇ παλαιᾷ τύπος, διὰ τῶν ἐνυπνίων χρηματίζεται ἑνταῦθα Ἰωσήφ τὴν Μαρίαν μνηστεύεται καὶ μάρτυς ἀληθινὸς τῆς θεοτόκου γίνεται. Ces lignes ne sont ni dans arm., 7.4, ni dans gé., 6.8. Voir l'Introduction, pp. vii-viii.

(17) gr. 6.6-7 : παρέστω τοίνυν ὁ ἀληθινὸς καὶ ἐπουράνιος Ἰωσήφ ἐρμηνεύς, ἵνα τὰ δι' αὐτοῦ κηρυχθέντα ὑπὸ τῶν μακαρίων προφητῶν αὐτὸς πάλιν ἐρμηνεύων φανῇ.

« Qu'il vienne donc le véritable et céleste Joseph, en interprète, pour que, ce qui, par son intermédiaire, a été annoncé par les bienheureux prophètes, Lui-même, derechef, en l'interprétant, se fasse voir! »

Arm. 7.4-6 : « Qu'il vienne çà (m. à m. : *in medio*) maintenant le véritable et céleste interprète, afin que ce qui, grâce à Lui précisément (relative déterminée) a été annoncé par les bienheureux prophètes, Lui, de nouveau il (l') interprète. »

Omet « Joseph » et fait simplement d'ἐρμηνεύς un sujet. — Paraît avoir eu sous les yeux, ou lu, νῦν au lieu de τοίνυν. — ἐρμηνεύων φανῇ simplement traduit par : « il interprète ». Gé., 6.8-11, *idem*, sauf : « afin que » qh, que gé. traduit par « car »; et « par », où gé. a « à l'adresse ».

(18) gr. 6.8 : ἀπέφηγεν « a fait voir »; arm. 7.7 ἀπέφησεν : « en disant » uwhrw. Gé. 6.12 : « n'a pas été dit ».

(19) gr. 6.9-10 : οὐκ ἔγνωσαν aor.; arm. 7.8 : « ne savaient pas », imparfait. Gé. de même, 6.14.

(20) gr. 6.11-8.1 : τί ὠφέλησαν οἱ ἀδελφοὶ ἔριφον τότε ἀποκτείναντες καὶ τὸν ἑαυτῶν πατέρα πλανήσαντες; arm. 7.9-9.1 : « Qu'ont gagné les frères à tuer alors le chevreau, afin qu'ils trompassent leur père? » Gé., 6.16-8.1, a le même texte qu'arm.

(21) gr. 8.1 : βασιλεὺς ἐχηράτισεν. Arm. 9.1 : « ... est vivant ». Gé. 8.1 = arm.

(22) gr. 8.2 : τῷ αἵματι τοῦ ἐρίφου. Arm. 9.2 : « avec du sang » simplement. Gé. 8.2 = arm.

(23) gr. 8.2-3 : ψευδόμενοι καὶ παρερμηνεύοντες τὰ ὑφ' ὑμῶν γεγενημένα. Arm. 9.2 : uwhrw | h nq nwhrw dēhēhrw | qwr ... sans doute omission par saut du même au même; il a simplement : « falsifiant | | ce que vous aviez fait ». Gé. 8.2-3 = arm.

(24) gr. 8.3-4 : ὁ δὲ πατὴρ χιτῶνα υἱοῦ τοῦτον εἶναι ὁμολογεῖ μεθ' ὑμῶν καὶ ἔφερον τὸ γεγενημένον. σὺ δὲ πωλεῖς... Arm., 9.2-3, lie, par une relative : « celle (la tunique) que le père reconnaissait être la tunique de son fils ». Il omet la fin, ici encore peut-être par saut du même au même : junuwawhwr | rhq dhq h hrwr qwh nr quwawhwr hr | hwawhwr... Gé., 8.3-4, *idem*, approximativement, avec deux verbes, et semble avoir eu sous les yeux un texte plus long que celui de V actuellement.

(25) gr. 8.7 : τὸν δεύτερον θρόνον. Dans la Genèse, 41.43 : τὸ ἄρμα τὸ δεύτερον. Le char de

Joseph, dans la suite royale, vient immédiatement le second après le char du roi.

(26) gr. 8.9 : καὶ πατὴρ ὑπ' αὐτῶν ὁμολογηθῆ « (et qu'il soit, par ses frères,¹ adoré), et père, par eux, reconnu ». Arm. 9.9 : « ... et Seigneur par eux soit appelé ». Gé. 8.10-11 = arm.

(27) gr. 8.12 : κοινοποιήσαντα est une correction de Diobouniotis et Beis pour σκηνοποιήσαντα du ms. Mais on peut se demander si ce σκηνοποιήσαντα n'est pas la leçon originale. Arm., 9.12, a nettement : [բրբել տեսանալու եղոց]. Le grand dictionnaire de St. Malxaseanq cite ce mot տեսանալ précédé du signe des mots qu'on rencontre rarement et il en donne cette définition : հիշ որ տեսնելու և նմանելու համար է. օրհնակ. (Gé., 8.14, lui, a interprété տեսանալ par « miroir »). On aurait donc dans l'arménien : « Et comment ne glorifierai-je pas le Roi des Cieux, qui, ses propres mystères, au moyen de prophètes comme au moyen d'un exemple, a montrés? » Ce n'est pas très clair; et on ne retrouve pas dans տեսանալու եղոց, σκηνοποιήσαντα. Mais en supposant que le très rare տեսանալու est une corruption de տեսարանու (devenu տեսանարու par métathèse, puis corrigé en տեսանալու) on aurait : « ... qui, ses propres mystères, au moyen de prophètes, comme en un spectacle scénique, a montrés. » Ce qui se comprend bien et dès lors il apparaît que l'arménien lisait bien σκηνοποιήσαντα. Σκηνοποιέω, il est vrai, n'est pas donné avec ce sens dans Liddell and Scott, ni 8e édition, ni dernière édition, en deux volumes; mais σκηνοποιία y est donné avec le sens de : « theatrical display ». Et, en partant de ce sens de σκηνοποιία on peut imaginer qu'un σκηνοποιέω, avec le sens que lui aurait trouvé l'arménien (corrigé : տեսարանու) a existé. Conclusion : nous gardons σκηνοποιήσαντα du ms. D'ailleurs cette idée que le Roi des Cieux ait, en se servant de prophètes, « mis en scène » ses propres mystères, fait bien transition entre l'histoire de Joseph, où Hippolyte nous montre Jacob tenant pour ainsi dire le rôle du Père et Joseph le rôle du Verbe Incarné, et les bénédictions d'Isaac, de Jacob, de Moïse, où il nous montre tel ou tel personnage tenant à l'avance le rôle du Christ et tels ou tels autres le rôle des ennemis du Christ.

(28) gr. 8.12-10.1 : ἀλλ' ἐπεὶ καιρὸς λοιπὸν ἐπέστη πρὸς τὴν τῶν εὐλογιῶν ἐρμηνείαν τραπῆναι ἡμᾶς. C'est-à-dire, il semble bien : « Par ailleurs puisqu'au surplus occasion a surgi de nous tourner vers l'interprétation des bénédictions... » Arm. 9.12-11.1 : « ... mais parce que notre temps (notre époque? la circonstance? ou nous sommes?) requiert cette nôtre interprétation des bénédictions... ». Le ms. des Météores, (TU 14.3) a : ἀπέστη; l'arménien lisait-il ἀπαιτεῖ? Gé. 10.1-2 = arm., sauf cette nôtre.

(29) gr. 10.2-8. Voir grec et traduction du grec. — gr. 10.4 : εἰς dans εἰς τὰ σπέρματα, à la valeur de ἐν, comme deux lignes plus bas 10.6 : εἰς ἔσχατον καιρὸν (arm. 11.6 : *i* + loc.) et 8.8 : εἰς ἀποθήκην τηρηθῆ (arm. 9.8 : *i* + loc. ou acc., car pluriel; mais le sens du verbe պահելը indique plutôt un locatif).

Arm. 11.2-9 : « Mais nous trouvons le contraire. Ici bénédictions devenues leur confutation (des fils d'Israël) et prophétie grande, représentée par eux, laquelle, en l'affermissement de la génération de ses fils (des fils de Jacob) futurs, s'est accomplie. Conséquemment, s'il en est ainsi, le bienheureux Jacob, à ses fils, selon le temps où il était, parlait; mais ce qu'il disait, au dernier temps s'est accompli; et, les bénédictions il séparait et exposait à cause de qui il prédisait ceci; mais, ayant une fois fait confutation des transgressions des fils d'Israël, il menaçait et se séparait lui-même de leurs tels agissements. »

L'arménien ne traduit ni μέν, ni δέ, ni λόγω, et a joint, semble-t-il, γινόμενάς ἐλεγχον « devenues confutation ».

« en l'affermissement [հ հաստատու[թ]ւմ] » a-t-il lu εἰς στερέωμα ou εἰς στερέωματα au lieu de εἰς σπέρματα?

Sans tenir compte de μέν... δέ... il construit δι' ὃν ταῦτα προεφητεύετο ἐδίδου : « exposait (տալը) à cause de qui il prédisait ceci », en voyant dans προεφητεύετο un moyen, alors que c'est un passif (pas d'exemple de moyen dans Liddell and Scott, 8e éd., ni dans Bailly); à moins qu'il ne lût προεφήτευσε.

L'arménien paraît bien avoir lu : δι' ὅν (ms. διὸν corrigé exactement par les éditeurs

en δι' ὧν) *φωσὶ τῆς* « à cause de qui », c'est-à-dire le Christ, cf. gr. 10.10-11 : διὰ τὸν... Χριστόν. Cette interrogation indirecte est possible en arménien, si l'on fait de *φωσὶ τῆς*, etc. la complétive de *σπυρ* : « ... et exposait (sens que *σπυρ* peut avoir en arménien) à cause de qui..., etc. », parce que le relatif *ηρ*, en arménien, est autant interrogatif; mais en construisant ainsi il a péché contre le grec, car δι' ὧν ne peut être interrogatif : il y aurait διὰ τίνα. Gé., 10.4-12, traduit arm., en gardant chaque mot à la place qu'il a dans arm., surtout jusqu'à *δωρημαρξωδωρ*. Il n'a pas ἐδίδου, il modifie un peu ce qui suit et il n'a ni *ωρρητωρ* ni *σπυρ*.

(30) grec 10.9-12.3. Cette section a été mal ponctuée par Diobouniotis et Beis. Si elle ne faisait qu'une seule phrase, comme le suppose leur ponctuation, toutes les actions d'Isaac portant et sur Jacob et sur Esaü devraient être exprimées par des participes apposés à l'accusatif : εὐρίσκομεν... Ἰσαάκ... πεποιηκότα... εὐλογοῦντα... χαριζόμενον... προειδόντα... οὐκ... εὐλόγησαντα... ἀλλὰ... ἐμπλήξαντα.

Or, dans cette section les actions d'Isaac portant sur Esaü sont exprimées par un participe au nominatif et des verbes à un mode personnel : ... προειδῶς... οὐκ... ἠλόγησεν... ἀλλὰ... ἐπέπληξεν.

Il y a donc dans cette section deux phrases.

Mais où commence la seconde?

En se laissant porter par εὐρίσκομεν et en donnant à ἔχοντα le sens, qu'il peut avoir, de « tenant pour; regardant comme », on pourrait être tenté de voir dans cet ἔχοντα un participe apposé, sur le même pied que πεποιηκότα... εὐλογοῦντα... χαριζόμενον, comme eux se rapportant à Isaac, et traduire : « ... mais regardant Esaü comme type du premier peuple ». La première phrase finirait après λαοῦ où il faudrait mettre un point. On aurait : « Nous trouvons d'ailleurs que le bienheureux Isaac lui aussi agit semblablement (ou : fait la même chose), et que, son plus jeune fils, Jacob, il le bénit et lui accorde toutes faveurs (Gen., 27.27-29), à cause du Christ qui, selon la chair, devait être engendré de lui, mais que, Esaü, il le regarde comme type du premier peuple. »

Mais si tel était le sens qu'Hippolyte aurait voulu donner à ἔχοντα, au lieu de : τύπον ἔχοντα τοῦ προτέρου λαοῦ, il est probable que nous aurions : τύπον τοῦ προτέρου λαοῦ ἔχοντα. Et puis, surtout, cette expression : τύπον ἔχοντα paraît bien similaire de l'expression : εἰκόνα φέρουσα que nous trouvons gr. 14.9 : ἡ μὲν οὖν Ῥεβέκκα εἰκόνα φέρουσα τῆς ἐκκλησίας. Le verbe ἔχω vaut souvent φέρω. Dans le passage qui nous occupe, ἔχοντα, dans l'expression τύπον ἔχοντα τοῦ προτέρου λαοῦ, se rapporte donc à τὸν δὲ Ἡσαῦ, et τὸν δὲ Ἡσαῦ, repris par τοῦτον, est le régime de οὐκ... ἠλόγησεν. La première phrase finit donc après Χριστόν, où il faut mettre un point, et la seconde commence avec : τὸν δὲ Ἡσαῦ et va jusqu'à ἐπέπληξεν.

Dans cette seconde phrase : τὸν δὲ Ἡσαῦ... ἐπέπληξεν, remarquons d'abord que les mots : τὸν τῆ καρδία πονηρὸν λογισμόν ne peuvent faire allusion qu'au projet qu'Esaü lui-même énonce en Gen., 27.41 : Εἶπεν δὲ Ἡσαῦ ἐν τῆ διανοίᾳ αὐτοῦ Ἐγγισάτωσαν αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους τοῦ πατρός μου, ἵνα ἀποκτείνω Ἰακώβ τὸν ἀδελφόν μου. Dans notre texte nous avons : τῆ καρδία un simple datif. Faut-il le rapporter à πονηρὸν? Et traduire : « le méchant calcul si cruel pour son cœur », c'est-à-dire pour le cœur paternel d'Isaac? C'est bien recherché! Ou simplement : « cruel pour le cœur »? C'est bien vague! Ce τῆ καρδία est évidemment le pendant de ἐν τῆ διανοίᾳ de la Genèse et se rapporte à Esaü. On est dès lors amené à supposer que ἐν est tombé après τὸν par saut de ν à ν : τὸν | ἐν | τῆ καρδία, et on traduira : « le méchant calcul qui lui viendrait au cœur ».

Mais, ce qui, dans cette seconde phrase, fait surtout difficulté, c'est ce ἄν dans : οὐκ ἄν ἠλόγησεν.

Si, en stricte grammaire, on traduit : « Mais, Esaü, porte-type du premier peuple, (Isaac) connaissant en quelque manière à l'avance le méchant calcul qui lui viendrait au cœur, il ne l'aurait pas béni, lui », équivalant à : « ... s'il avait connu en quelque manière à l'avance le méchant calcul qui lui viendrait au cœur, il ne l'aurait pas béni, lui », on a un *irréel*, donc : il n'a pas connu et il a béni. Ce qui est faux.

Si, pour rester dans la réalité des faits, on donne à *προειδώς* une valeur causale et si l'on essaie de traduire : « ... c'est (je pense), parce qu'il connaissait en quelque manière à l'avance le méchant calcul qui lui viendrait au cœur, qu'il ne l'aura pas béni, lui », on a une supposition, un *potentiel*, ou une affirmation adoucie, mais alors, en grammaire, on devrait avoir *εὐλογήσειε* et non *ἠλόγησεν*.

Et, en fin de compte, on est amené à se demander si ce *ἄν* est bien authentique, si ce n'est pas une faute du ms., ou un mauvais déchiffrement de Diobouniotis et Beis, pour *αἶ* « à son tour », qui va on ne peut mieux, et, par surcroît, est attesté ailleurs dans Hippolyte. Dans l'Elenchos (éd. P. Wendland), p. 151.11, et dans le Parisinus lui-même, on trouve un *οὐδ' αἶ πάλιν* et, p. 80.15 : *ζητοῦσιν οὖν αἶ πάλιν*, où, sans doute d'après le *αἶ* qu'on lit p. 151.11, *αἶ* est la correction de l'édition de Göttingen pour *αὐτὸν* du Parisinus, correction adoptée par Wendland. Avec cet *αἶ* tout devient limpide : « Mais Esaü, porte-type du premier peuple, (Isaac), connaissant en quelque manière à l'avance le méchant calcul qui lui viendrait au cœur, ne le bénit pas, lui, « à son tour » (c'est-à-dire : après Jacob), mais, dans la force du terme, par une prophétie, il le réprimanda. D'ailleurs, qu'il en est bien ainsi, l'Écriture elle-même, une fois ouverte, nous apprendra plus clairement ce qui a été dit précédemment. »

Nous traduisons *δυνάμει ῥητῶν* : « dans la force du terme, *ui uerborum* », parce que dans ces Bénédiction même, gr. 68.6, la même expression est employée nettement, croyons-nous, avec ce sens.

Effectivement, plus loin, gr. pp. 40-42, Hippolyte, formellement, explique Gen., 27. 39-40, comme une prophétie. Mais là surgira une nouvelle difficulté ; car, au sens qu'Hippolyte donne au grec des LXX, dans les prophéties qu'il voit dans les paroles prononcées sur Esaü par Isaac, on ne trouve pas trace de réprimande ou de châtime. Et pourtant *ἐπέπληξεν*, gr. 12.2, paraît bien être la leçon du manuscrit. Arm. 13.2 : « il le châtia *αὐτὸν*. » A moins qu'il faille lire, au lieu de *ἐπέπληξεν*, *ἐνέπληξεν* ou *ἐξέπληξεν* « il le frappa de stupeur ».

L'arménien, 11.10-13.3, a, mot-à-mot (gé. suit arm.) : « Nous trouvons aussi pour le bienheureux Isaac qu'il fit semblable à lui (*i. e.* « comme lui », savoir Jacob ; ou bien « semblable à cela »), lui (Isaac) qui bénissait Jacob son fils cadet et le gratifiait de toutes sortes de faveurs, parce que le Christ devait naître de lui selon la chair. Et, pour Esaü, sachant d'avance qu'il porte les figures du peuple, et comprenant les méchants desseins de son cœur, il ne (le) bénit pas, mais, en force des paroles, par une prophétie, il (le) châtia. Et parce que cela est ainsi, l'Écriture elle-même une fois au milieu venue (*i. e.* : produite) nous montrera plus clairement ce qui précède ».

L'arménien distingue donc bien deux phrases et il finit la première après *Χριστόν*.

1. — Dans la seconde phrase il prend une première fois *προειδώς* « sachant d'avance » *ἴστων ἠρωσῶν* ; puis il reprend, quant au sens, ce *προειδώς* une seconde fois : « comprenant, *ἴδων* » pour avoir un verbe dont son *ἴστων*, traduisant *λογισμόν*, soit l'objet.

2. — De plus, il omet *προτέρου* et traduit fautivement *ὅτι* complétif comme un *ὅτι* conjonction : « parce que, *ἴστων* ».

3. — Peut-être avait-il dans son grec *δείξει* au lieu de *διδάξει* ; et sans *ἡμᾶς*.

Mais il ne lisait pas *ἄν*, car il aurait traduit *ἠλόγησεν* dans *οὐκ ἄν...* *ἠλόγησεν*, non par un aoriste, comme il fait : *αἰρῆσεν*, mais par un imparfait : *αἰρῆσεν*.

Mais lisait-il *οὐκ αἶ*? Peut-être, mais il aura cru pouvoir négliger la nuance que *αἶ* ajoute. Et, de fait, ce qui est essentiel pour le contexte c'est une négative au réel : *οὐκ ἠλόγησεν*, qu'il traduit parfaitement par un aoriste : *οὐκ αἰρῆσεν* « il ne (le) bénit pas ».

Bref nous croyons devoir éditer le grec, 10.9-12.3, comme suit :

Εὐρίσκομεν δὲ καὶ τὸν μακάριον Ἰσαὰκ τὰ ὅμοια πεποιηκότα, καὶ τὸν μὲν Ἰακώβ τὸν νεώτερον υἱὸν εὐλογοῦντα, καὶ πάντα τοῦτω χαριζόμενον διὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ μέλλοντα κατὰ σάρκα γενᾶσθαι Χριστόν. Τὸν δὲ Ἡσαῦ, τύπον ἔχοντα τοῦ προτέρου λαοῦ, προειδώς που τὸν < ἐν > τῇ καρδίᾳ πονηρὸν λογισμόν,

τούτον οὐκ ἰαὺ ἠὺλόγησεν, ἀλλά, δυνάμει βήτων, διὰ προφητείας ἐπέπληξεν. "Οτι δὲ οὕτως ἔχει, αὐτὴ ἡ γραφὴ ἀναπτυχθεῖσα σαφέστερον ἡμᾶς διδάξει τὰ προειρημένα. Gé. 10.13-12.3 = arm., sauf omission de **δωρηωρηεπιθεωδε** et modification à partir de **qhrp**.

(31) gr. 12.7-8 : τὸ μὲν οὖν ἐντέλλεσθαι τὸν προφήτην τροφὴν αἰτοῦντα παρὰ τοῦ Ἡσαῦ. « Le fait donc que, d'une part, le prophète, demandant à Esaü de la nourriture, le fasse en lui donnant un ordre ».

Arm., 13.7-8, (gé., 12.7-8, suit arm.) sépare : « Et le fait que le prophète donne un ordre à Esaü et requiert de lui nourriture, marque... etc. »

(32) gr. 12.9 : ... τῷ πατρί. Arm. 13.9 : « ... pour l'Esprit, **ζημη** », sans doute mauvaise lecture d'une abréviation : **πρι** lu **πνι**. Gé., 12.9, a « spirituel ».

(33) gr. 12.12 : ἀντιποιούμενος « revendiquant », arm., 13.11-12 : « montre que le peuple devait *aimer*, **ηρηε**, sa propre gloire ». Gé. 12.13 = arm.

(34) gr. 14.1 : τύραννον. Arm. 15.1 : « et *choisir* pour sien roi un adversaire ». Gé., 14.2, *idem*. Arm. a lu, ou plutôt entendu, (à la dictée) **ρηνρηε** pour **ρηρηε**, gr. αἰτεῖσθαι, avec *m* prononcé *n* (?).

(35) gr. 14.1 : αὐτόν; arm. 15.2 : « eux » αὐτούς (?). De même dans gé., 14.3.

Gr. 14.2. Dt., 33.29 n'a pas du tout ce sens! même dans le grec des LXX où il signifie, comme en hébreu « Et son épée (l'épée de Iahvé) c'est ta gloire ».

(36) gr. 14.6 sv. Il faut dès ici traduire ἔριφοι de la Genèse par « petits boucs », si on veut accorder cette citation à l'explication qu'en donne plus bas Hippolyte et au texte de Mat. 25.32 où ἔριφοι signifie « boucs ».

(37) gr. 14.12 : προσήλυτος = *aduena*. ὡς ἐν κόσμῳ προσήλυτος ζῶν « comme vivant en étranger dans le monde ». Arm. 15.11-12 : « comme si dans le monde l'étranger il cherche ». Gé., 14.14, a : « il manifeste l'état d'étranger ». On peut se demander si arm. n'a pas lu ou plutôt s'il ne lisait pas : ὡς ἐν κόσμῳ τὸν προσήλυτον ζητῶν, et si ce ne serait pas la bonne leçon : « comme allant par le monde à la recherche (à la chasse!) du prosélyte ». Cf. note 71.

(38) gr. 16.2 (TU 15.27) : ἐρίφους μὲν ὄντας : accusatifs impossibles. Abréviations des désinences -ους, -ας, mal lues, ou par le copiste sur le manuscrit qu'il copiait ou par Diobouniotis et Beis sur le manuscrit des Météores (?). L'arménien, 17.2, suppose correctement : ἐρίφοι μὲν ὄντες : « Nous qui, dès l'origine, boucs étions, parce que tous pécheurs étions. » Gé. 16.3 = arm.

(39) gr. 16.3. Après καλοὶ l'arménien, 17.3, ajoute « maintenant ». Gé., 16.4, de même. Donc : « Nous qui dès l'origine boucs étions, parce que tous pécheurs étions, tendres et beaux maintenant devenons en obéissant, par la foi du Christ justifiés... ».

(40) gr. 16.5. Entre προσφερόμενοι et ὅς l'arménien, 17.5-6, ajoute : « et, en nourriture spirituelle pour le Verbe (ou : du Verbe) constitués... » Ce membre de phrase est absolument nécessaire au sens, car tout ce qui est dit dans la relative commençant par ὅς ne peut pas se rapporter à Dieu, θεῶ mais bien se rapporte au Verbe, λόγος. Donc ὅς suppose un peu avant comme antécédent λόγος et on le trouve dans le « plus » arménien. Ce « plus » est donc authentique. Gé. 16.7-8 = arm., mais avec un contre-sens.

Qu'y avait-il dans le grec? « Constitués » (ou : « préparés ») arm. **հաստատալը** *hastatealk'*. Au singulier *hastateal* peut traduire ἐστηριγμένος (c'est le cas le plus fréquent dans la Bible), ou κτισθείς, μένων, et même, avec *em* : πέπεισμαι; mais il traduit aussi : συνιστάμενος, 2 Mac., 4.30; 9.27; 2 Pet., 3.5; καθιστάμενος (Ep. Jac., 3.6); κατηρτισμένος (Ps., 88.38; 1 Cor., 1.10); ἐξηρτισμένος (2 Tim., 3.17). Qu'on choisisse l'un ou l'autre on trouvera pour *hastatealk'* un participe terminé en -μενοι, ce qui suffit à expliquer l'omission dans le grec par saut du même au même, une ligne probablement. Nous choisissons ἐξηρτισμένοι et proposons :

...προσφερόμενοι καὶ εἰς τροφὴν πνευματικὴν τῷ λόγῳ ἐξηρτισμένοι καὶ πρὸς βρώσιν πνευματικὴν τοῦ λόγου ἐξηρτισμένοι.

(41) gr. 16.8 : ἔστιν; arm., 17.8, omet, par haplographie (?): **ηρηε** ε. Gé., 16.11, l'a.

(42) gr. 16.9 : ἔσομαι; arm. 17.9 : « je serai trouvé; je me trouverai ». De même dans gé., 16.12.

(43) gr. 16.10 : πῶς exclamatif; arm., 17.10, interrogatif indirect : « Tu vois comme... ». Dans gé., nous avons une complétive, 16.14.

(44) gr. 18.1 : καὶ αὐτός; arm. 19.1 : « Jacob lui aussi ». Gé. de même, 16.17.

(45) gr. 18.4. Je ne vois pas mieux pour cet ἐπιτελεῖσθαι. « Sur un autre » : que Jacob? ou que le Seigneur? Que Jacob, plutôt.

(46) gr. 18.5 : πρὸς αὐτόν; arm., 19.5, omet. Gé., 18.5, a πρὸς αὐτόν, sous forme de particule pronominale objective.

(47) gr. 18.8 : τέκνον; arm., 19.7, omet. Gé., 18.9, l'a.

(48) gr. 18.9-10 : κατάραν ἡμῖν καὶ ὄνειδος κατὰ ταῦτα ἐπιφέροντες, c'est-à-dire : « ajoutant, à ce sujet, contre nous, malédiction et outrage ». Arm. 19.8-9, mot-à-mot : « ... malédiction et outrage pour nous ceci regardant », c'est-à-dire : « regardant ceci pour nous (comme) malédiction et outrage », « en nous comptant ceci (comme) malédiction et outrage ». Gé., 18.12, a est au lieu de regardant.

(49) gr. 18.10 : γάρ ; arm. 19.9 : այլ « mais ». Gé. 18.12 : « car ».

(50) gr. 18.12 : ὅπερ ἐπεπλήρωσεν; arm. 19.11 : որպէս « comme », ὥσπερ (?). Gé. 20.1 : « comme ».

(51) gr. 20.1 : διὰ τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ ξύλου θάνατον ἀναδεξάμενος : « ayant, grâce à son corps, pris sur soi, sur le bois, la mort ». Arm. 19.11-21.1 : « ayant, sur (ou, exactement : « autour de ») son corps, pris sur soi, sur le bois, la mort de l'homme ». Peut-être arm. lisait-il : « ... θάνατον ἀν | θρώπου ἀν | αδεξάμενος, θρωπουαν σauté au cours de la transmission du grec par homoioteleuton. La pensée est plus explicite avec ἀνθρώπου. Gé. 20.1-2 : « dans (ou par) sa chair, pour les hommes, de la mort sur la croix, il s'est chargé ».

(52) gr. 20.2 (TU 16. 29-30) : ἐν τῷ κόσμῳ. Arm., 21.1, a la vraie leçon : « dans la Loi » : ἐν τῷ νόμῳ. Cf. gr. 42.8. Gé. 20.3 : « de la Loi ».

(53) gr. 20.7 (TU 17.4) : τὸ οὖν. Lire τὸ μὲν (cf. τὸ δέ l. 8). Abréviation de μὲν mal lue (?).

(54) gr. 20.12-13 (TU 17.11) : σημαίνει τὴν τοῦ λόγου πρὸς τὸν πατέρα ὑπακοήν : « ... signifie l'obéissance au Verbe se tenait vis-à-vis de son Père ». Arm., 21.10, a, mot-à-mot : « ... la jour à jour du Verbe obéissance à l'égard de son Père ». Հանապազ hanapaz « continuellement, jour à jour » traduit dans l'Ancien Testament, le plus souvent, διὰ παντός; dans 3 Rois, 10.9 et 1 Mac., 6.18, il traduit δι' ἡμερῶν. Dans le Nouveau Testament il ne traduit διὰ παντός que 3 fois : Mt., 18.10; Mc, 5.5; Hébr., 2.15. Il traduit πάντοτε dans Mt., 26.11; Lc, 15.31; Jo., 8.29; 12.8. Il traduit ἀεὶ une seule fois : 2 Cor., 6.10. Ici, également, il traduit ἀεὶ, que nous trouvons dans l'apparat des TU, mais déformé : τίνα ἢ του, qui doit se lire τὴν ἀεὶ τοῦ. Gé. 20.14 = arm.

(55) gr. 22.1 : Ἡσαΐ. Arm., 23.1, omet. Gé. aussi, 22.2

(56) gr. 22.2-5. L'arménien, 23.2-5, se traduit ainsi littéralement : « Ce n'est pas en ignorance que le prophète posait la question à Jacob, parce qu'il voyait en esprit l'avenir. Pas plus que Josué, fils de Navé, qui questionnait les Gabaonites, n'ignorait quelle méchanceté était, de par eux, en machination; mais (le) sachant, il pardonnait, pour que les Gentils une fois venus à repentance et ayant cru en Josué et en Jésus, eussent la vie (ou : fussent sauvés) ».

A comparer avec le grec, on voit :

1° que le membre de phrase ἵνα τὰ ἐν θεῷ Ἰησοῦ μετανοοῦντα καὶ πιστευόντα σωθῆ, inintelligible avec, pour sujet à σωθῆ, cet unique article pluriel neutre τὰ, est à restituer ainsi :

ἵνα τὰ ἔθνη εἰς Ἰησοῦν καὶ εἰς Ἰησοῦν μετανοοῦντα καὶ πιστευόντα σωθῆ.

A. Corruption de ἔθνη en ἐν θεῷ;

B. καὶ εἰς Ἰησοῦν, sauté par homoioteleuton. C'est-à-dire : « ... pour que les Gentils venant à repentance et croyant en Josué et en Jésus, fussent sauvés. »

Josué (type) = Jésus (antitype) = Sauveur.

Josué et Jésus sont exprimés en grec par la même forme : Ἰησοῦς. L'arménien a le

moyen de les distinguer : pour Josué, il a *Yesu*, et pour Jésus (Christ), il a : *Yisous*, ce dernier écrit dans le manuscrit avec un *pativ* : *ju.* Gé., 22.2-6, suppose arm., avec des modifications.

2° Les mots qui précèdent immédiatement le membre de phrase que nous venons de corriger : ἀλλὰ ἐν δόλῳ συνεχώρει (gr. 22.4; *TU* 17.17-18) sont bien difficiles à traduire. Essaierons-nous : « il se joignait (à eux) dans la ruse », ou : « il connivait à la ruse »? Cela ne cadre pas du tout avec ce que fit Josué.

Or l'arménien dit : « ... mais (le) sachant, il pardonnait ». Gé. « sciemment ». Ce qui s'accorde parfaitement avec le récit du chapitre IX de Josué. L'arménien ne lisait donc pas ἐν δόλῳ, mais, probablement, εἰδώς ou εἰδότης, que nous adoptons. Et nous donnons, comme lui, à συγχωρεῖν, le sens que ce verbe a souvent chez les écrivains ecclésiastiques : « pardonner », qui va très bien dans ce contexte typologique.

3° gr. 22.2 (*TU* 17.15-16) : ... ἐρωτᾷ γὰρ πνευματικῶς τὰ γινόμενα; « ... car il interroge en leur signification spirituelle les événements ». Qu'est-ce que cela veut dire? Et cela n'explique pas du tout οὐκ ἀγνοῶν.

L'arménien, lui, a : « ... car il voyait en esprit l'avenir ». Gé. 22.3 : « voyait ». Ce qui explique parfaitement οὐκ ἀγνοῶν

Mais « il voyait » ne peut pas répondre à ἐρωτᾷ de notre texte (ms. ἐροτά), ce qui fait conjecturer que l'arménien lisait une forme du verbe ἐνορᾶν, forme qui est à déterminer. Dans ces Bénédiction même Hippolyte emploie deux fois le participe présent ἐνορῶν : gr. 58.1; 72.12, et justement pour une vision ou vue prophétique. En 72.12, l'arménien, 73.12, traduit cet ἐνορῶν par *հայեցեալ* *hayecsal* « ayant regardé, jeté les yeux sur », et en 58.1, il le traduit, 59.2, par *տեսանէր* *tesaner* « il voyait », qui est exactement le verbe que nous avons ici en face de ἐρωτᾷ. On trouvera par surcroît d'autres exemples de ἐνορᾶν, ἐνιδεῖν dans l'*Elenchos* (voir éd. P. Wendland, lexique).

N'était cet ἐνορῶν, attesté deux fois dans les seules Bénédiction d'Isaac et de Jacob, on pourrait penser à une forme d'ἐφορᾶν, dont il y a un exemple dans l'*Elenchos* (éd. P. Wendland, p. 69.15) avec un sens qui conviendrait bien à notre contexte. Voici la phrase (p. 69. lig. 13-16) : τετάχθαι γὰρ νομίζουσι κατὰ τὸν ἀρκτικὸν πόλον τὸν Δράκοντα, τὸν ὄφιν, ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτάτου πόλου πάντα ἐπιβλέποντα καὶ πάντα ἐφορῶντα ἵνα μηδὲν τῶν πραττομένων αὐτὸν λαθῇ.

L'arménien lisait-il ἐνεώρα (ἐφεώρα) ou ἐνορᾷ (ἐφορᾷ)? Puisqu'il a traduit ἐπερωτᾷ (présent) par *հարցանէր* *harçaner* (imparfait), il est à peu près sûr qu'il lisait ἐνορᾷ (ἐφορᾷ). A ce qu'il ait ainsi traduit deux présents par deux imparfaits, rien d'étonnant. Car l'arménien transporte ainsi souvent le présent dans le passé et, avec certains verbes, emploie l'imparfait de l'indicatif là où d'autres langues emploient le présent. (Voir : L. Mariès. Noms et verbes d'existence chez Eznik. Extrait de la Revue des Études Arméniennes. Tom. VIII, fasc. 2. p. 110 [R.E.A. 188] bas, et 114 [R.E.A. 192] mil. : ...*Թե ճիշտ էր Աստուած և արարածս ինչ ոչ ունէր*, où, en français, il faut traduire : « ... que de toute éternité Dieu existe et n'a [sans avoir] aucunes créatures que ce soit »).

L'arménien *zlinelocn* « l'avenir, le futur », répondrait mieux à τὰ γενησόμενα, que à τὰ γινόμενα, mais le sens de « contempler » que peut avoir ἐνορᾶν (cf. ἐνόρασις θεοῦ Porph. Marc. 13; Clém. 2.388 (Migne) « contemplation ») peut très bien avoir suffi à lui faire interpréter τὰ γινόμενα, simplement « les événements », par « les événements à venir, l'avenir ».

Ceci dit nous croyons pouvoir établir comme suit le texte de ces lignes, gr. 22.2-5, οὐχ ὡς ἀγνοῶν ὁ προφήτης ἐπερωτᾷ τὸν Ἰακώβ. Ἐνορᾷ γὰρ πνευματικῶς τὰ γινόμενα. Οὐ γὰρ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ἐπερωτῶν τοὺς Γαβαωνίτας ἠγνόει τὸ ὑπ'αὐτῶν τετεχνασμένον πανούργημα, ἀλλὰ Ἐιδότης συνεχώρει, ἵνα τὰ ἔθνη εἰς Ἰησοῦν καὶ εἰς Ἰησοῦν μετανοῶντα καὶ πιστεύοντα σωθῇ.

« Ce n'est pas parce qu'il ignore que le prophète interroge Jacob; car il l'contemple¹ (ou : l'aperçoit de loin¹, si on prend ἐφορᾷ) en leur signification spirituelle les événements. Josué, fils de Navé, interrogeant les Gabaonites (Jos., 9.3-27), n'ignorait pas en effet ce qu'en leur fourberie ils tenaient machiné, mais l'sciemment¹ il pardonnait, pour que l's Gentils¹, venant à repentance et croyant l'en Josué et en Jésus¹ fussent sauvés ».

Le parallélisme entre Isaac et Josué est dès lors parfait :

Isaac n'ignore pas, comme Josué n'ignorait pas.

Pourquoi? Parce qu'Isaac voit d'avance les événements, comme Josué avait connaissance de la fourberie des Gabaonites.

Et la typologie est nettement marquée :

Josué (type) = Jésus (antitype) = Sauveur (σωθῆ).

(57) gr. 22.9. Diobouniotis et Beis (TU 17. 23) ponctuent comme suit en ajoutant un γάρ : τοῦτο σημαίνει ὁ [γάρ] λόγος ὁ ἐν τῷ Ἰακώβ... Ce γάρ est parfaitement inutile, et gêne même. L'abréviation de ὅτι (cf. E. M. Thompson, Handbook of Greek and Latin Palaeography. London. 1893, p. 96) a dû être omise parce que prise pour une dittographie de ὁ. Hippolyte construit σημαίνειν : 1° avec l'accusatif; 2° avec ὅς; 3° avec ὅτι : ici gr. 36.1 : σημαίνει μυστικῶς ὅτι ἤμελλον ὁ λόγος...

(58) gr. 22.9-10. L'arménien, 23.10-11, tel qu'il est ponctué, et en tenant compte de l'addition marginale յանկողյց, peut se traduire à peu près comme suit :

« Ceci il marque : que le Verbe < a accompli > d'avance le mystère, ayant pris forme de voix des prophètes, et Lui, par eux, d'avance montrait le futur (ou : l'avenir) ».

Compare-t-on avec le grec, on voit :

1° que ἐν τῷ Ἰακώβ manque dans l'arménien;

2° que, en réalité, ἐγένετο n'est pas traduit.

Ad 1um. En face de նորաբ, dans նորաբ յառաջ ցուցանէր, on peut supposer qu'il y avait originairement :

ըն բաննյա | կորաւ յա | աջադոյն ou même, avec l'article ն après յակորաւ, soit, en erkat'agir :

ՁԻՐԸՆՆՅԱ | ԿՈՐԱՒՆՅԱ | ՈՒՋԱԳՈՅՆ

On a, arm. 53.8-9, եւ որ Յովսեփան նշանակեցաւ, dans une relative déterminée il est vrai, l'article ն après Յովսեփաւ. Ce n'est pas ici le cas, mais on peut supposer que, en face de ὁ ἐν τῷ Ἰακώβ, l'arménien, par l'article ն après Յակորաւ, soit Յակորաւն, a voulu rendre le caractère de groupe qu'ont en grec ces mots.

Or, dans cette suite, à un stade de la transmission, un saut du même au même a dû se produire. Aussi bien gé., 22.11, a-t-il : « à l'adresse de Jacob ».

Ad 2um. L'addition marginale յանկողյց, au sens de աւարտել, j'imagine, c'est-à-dire « accomplir », cherche à rendre la phrase compréhensible. Mais cette addition n'est pas de la main du copiste, elle est de la main du correcteur (noter en particulier la façon de faire le y qui n'est pas la même), et elle est arbitraire : elle ne répond à aucun mot du texte grec. Ce correcteur a, par son renvoi, mis յանկողյց entre բանն et յառաջադոյն, et c'est lui aussi je crois, qui aura mis un but' après զխորհուրդն, indiquant par là qu'il voyait dans կերպարանեալ, pris au sens de « a pris la forme de », la traduction de ἐγένετο. Mais il n'y a pas de doute que յառաջադոյն կերպարանեալ ne rende ici προτυπῶν. Προτυπούμενον, gr. 32. 13-14, est rendu par յառաջ կերպարանեալ; προτυπούμενοι, gr. 4.12, par կերպարանեալը (juste après ծիպն, au début d'une lacune : il devait y avoir avant ce ծիպն, յառաջ); προετύπου, gr. 14.9, par յառաջ կերպարանէր; ἐν τύπῳ gr. 84.11, par կերպարանեալ; τύπον, gr. 10.11, par զկերպարանս.

Où est donc le verbe à un mode personnel dans cette phrase arménienne? Où est ἐγένετο? On remarquera que le seul αὐτός du grec serait rendu par եւ նա. On peut dès lors se demander si ce եւ n'est pas le reste de եւ | տէրէ | նա; ou simplement եւ issu de եղէ par lecture rapide. 6 fois sur 7, l'arménien, ailleurs, traduit ἐγένετο par եղէ (gr. 30.7; 32.14; 34.8; 76.1; 80.5; 90.1); une fois, gr. 30. 2, il le traduit par լինէր.

Nous rétablirions donc l'arménien ainsi : Ձայս նշանակէ զն բանն < Յակորաւն > յառաջադոյն զխորհուրդ կերպարանեալ՝ ձայն ճարգարէցն եւ < տէրէ >. նա նորաբ յառաջ ցուցանէր զլինէրդն :

Pour τὰ μυστήρια le ms. arm. a զխորհուրդն au singulier : τὸ μυστήριον, mais ն et Ս, en erkat'agir, sont assez faciles à confondre (voir autres exemples).

Done : « Ceci il montre, que le Verbe préfigurant ¶les mystères¹ < par Jacob > < devint aussi (ou : se fit aussi) > voix des prophètes. Lui, par eux, d'avance, montrait l'avenir ».

Ce qui, jusqu'à la nuance exprimée par και (και φωνη ἐγένετο « se fit aussi la voix »), recouvre bien le grec.

(58 bis) gr. 24.4. Il faut rétablir οὐδς après γενόμενος, d'après arm. 25.4.

(59) gr. 24.6. Rétablir ὡς devant ὁσμῆ, comme il est du reste à 26.4. Confusion d'abord de ω avec ο : ος pour ως, omis par haplographie : οσοσμη > οσμη. Arm., 25.6, et gé., 24.8, ont ὡς.

(60) gr. 24.8. Rétablir :

...σοι | ἔθνη, και προσκυνήσουσίν σοι | ἄρχοντες | | sautés par homoioteleuton. Est dans arm., 25. 8, et aussi dans gé., 24. 10-11.

(61) gr. 24.12 (TU 18.15) : οὐδὲ γὰρ τοῦτο. L'arm., 25.11-12, a : « Car rien de ces (choses)-ci ne fut pour Jacob (ou : ne se réalisa en Jacob) », paraît avoir eu sous les yeux, et de même gé., 24.15 : οὐδὲν γὰρ τούτων, bien meilleur; οὐδὲ γὰρ τοῦτο peut s'expliquer par mauvaise lecture des désinences -εν, -ων en abrégé.

(62) gr. 26.2. Arm., 27.2, omet πάλιν. Gé. aussi, 26.1.

(63) gr. 26.7 : ἐν τοῖς σωζομένοις « parmi ceux qui sont sauvés ». Arm., 27.6, a : Ի կենդանիս « parmi les sauvés » car l'arménien traduit systématiquement σώζομαι par կենս. Gé., 26.8, peut se traduire aussi bien par *vivre* ou par *être sauvé*.

(64) gr. 26.7-8. Le grec a le texte DE a ς de Nestle, sans ἐκ, les deux fois (2 Cor. 2.15-16) : οἷς μὲν ὁσμὴ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν.

L'arménien, 27.7, de même gé., 26.8-9, a le texte en page : οἷς μὲν ὁσμὴ ἐκ θανάτου εἰς θάνατον, οἷς δὲ ὁσμὴ ἐκ ζωῆς εἰς ζωὴν : « pour certains odeur (qui va) de la mort, à la mort; et pour certains odeur (qui va) de l'état de vie, à la vie », sauf omission de Ի devant կենդանիս.

(65) gr. 26.12. Arm., 27.11, omet ὡς σῖτον. Gé., 26.16, aussi l'omet. Arm. a : բարձու-թիւն ցորեկոյ եւ կիւնոյ առաջեալ՝ զսուրբն երոցը ըշտեմարան ժողովեալ. Lire շտեմարան ou Ի շտեմարան, ըշ pour Իշ peut être confusion auriculaire à la dictée (?) ou du scribe se dictant à lui-même. On peut penser qu'il y avait originairement :

Ի շտեմարան | Իբրեւ ցորեան | ժողովեալ.

Donc arm. = grec. ժողովեալ au singulier parce qu'attribut (?), ou peut-être le -u de արդարացեալ, un peu plus loin, vaut aussi pour ժողովեալ, les deux participes ne formant qu'un seul groupe (?).

(66) gr. 26.13 (TU 19.7) : και δια του πνεύματος ὡς οἶνον δεικνυμένους : « et, grâce à l'Esprit, comme vin montrés » (?) L'arménien, 27.12, qui a : « et, grâce à l'Esprit (par l'Esprit) comme par vin justifiés » (Gé., 26.16, a : « comme par vin réjouis » peut-être sous l'influence de Ps. 103.15), suppose : και δια του πνεύματος ὡς οἶνω δικαιομένους qui dit peut-être référence à 1 Tim. 3. 16 : ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι; arm. արդարացաւ Հոգով, bien qu'il s'agisse là, non du fidèle, mais du Christ. Peut-être aussi y a-t-il allusion au « vin nouveau » de l'Évangile : Mt. 9.17; Mc 2. 22; Lc 5.37. Peut-être aussi au « vin nouveau; moût » de Joël 1.5; 4.18. (Cf. discours de Saint Pierre, Act. 2.14 sv., au v. 15 : οὐ... μεθύουσιν,... ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν τὸ εἰρημένον διὰ τοῦ προφήτου Ἰωήλ. Toute la prophétie de Joël pourrait s'intituler « La Prophétie du vin nouveau ». Le mot 'asis « vin nouveau; moût », 7e vers à partir du début, 7e vers à partir de la fin, y fait « inclusion ». Or ce mot, à part ces deux endroits de Joël, ne se trouve que 3 autres fois dans toute la Bible : Is. 49.26; Am. 9.13; Cant. 8.2.

La leçon ὡς οἶνω δικαιομένους, nous paraît être la leçon authentique et nous l'adoptons; δεικνυμένους (ms. δικνυμένους) paraît bien être corruption de δικαιομένους, et οἶνον pour οἶνω être dû à la confusion des abréviations pour -ον et -ω ou rendu nécessaire par la leçon δεικνυμένους.

(67) gr. 28.1-3. Saut de ἄρχοντες à ἄρχοντες; les lignes sautées par le gr. se trouvent dans arm. et dans gé. 29.1-3, 28.2-4 avec une modification. A la fin, arm., 29.3, traduit encore σώζονται par « vivent ».

Dans la photographie du ms. géorgien 1141 de Tiflis (T) que nous possédons, les pages 292 et 293 n'ont pas été prises. D'après les pages précédentes, une colonne de T correspond à treize lignes de notre texte imprimé, ce qui permet de donner les correspondances suivantes entre ces deux pages et notre texte : 292 a = 28,4; 292 b = 30,1; 293 a = 32,1; 293 b = 32, 14 et 294 a = 38.1. En dehors de la première et de la dernière, ces correspondances ne sont qu'approximatives, à un ou deux mots près, c'est pourquoi nous n'avons pas mis cette pagination dans le texte. L'étendue de texte entre 293 b et 294 a s'explique par l'interpolation de la page 284 b., 11-27 et de la page 285 a, 1-21.

(68) gr. 28.5-6. Ici encore, dans la citation d'Isaïe (65.15-16), saut de ἀληθινόν à ἀληθινόν.

Arm., 29.5-6, a : « et qui jurent sur les cieux jurent sur le Dieu véritable ». Dans gé. 28.8 : « Dieu vivant ». Dans les LXX, Isaïe 65.16 a : ἐπὶ τῆς γῆς; la Bible arménienne (Zohrab), aussi : Ի վերայ երկրի. Le « sur les cieux » յերկրիս, de l'arm., de même dans gé., est-il une faute pour երկրի, et même յերկրիս, avec l'article -ս? Ou bien Hippolyte lui-même, citant probablement de mémoire, a-t-il contaminé Is. 65.16 par Mt. 5.34 : μὴ ὀμόσαι ὅλως· μᾶτε ἐν τῷ οὐρανῷ...?

(69) gr. 30. 1-2. L'arménien, 31.1-2 a, au singulier : « Car, qui était pensé être son frère selon la chair, de celui-là, Seigneur il devenait... », et il continue au pluriel : « afin que ceux-ci... etc ». Arm., 31.2, et gé., 30.2, omettent καὶ δεσπότης, mais cette omission est due à un saut du même au même en arménien : նորաւէր | եւսածուււէր | ինէր. Toutefois, la même omission se retrouvant p. 77.1, (gé. 76.1), on peut aussi l'expliquer par un procédé de traduction : les deux mots grecs κύριος et δεσπότης seraient rendus par le seul տէր.

(70) gr. 30.7-8. Saut de Ἰακώδ à Ἰακώδ. LXX, Gen. 27.30 : καὶ ἐγένετο μετὰ τὸ παύσασθαι Ἰσαὰκ εὐλογοῦντα τὸν Ἰακώδ | τὸν υἱὸν αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο ὡς ἐξῆλθεν Ἰακώδ | ἀπὸ προσώπου...

L'arménien, 31.7-8, a cette ligne : « Et il arriva, dit (l'Écriture), qu'après qu'eut cessé Isaac de bénir Jacob son fils, et il arriva comme fut sorti Jacob de la face d'Isaac son père... ».

Gé., 30.8-9, a eu le texte d'arm., mais sa traduction le masque.

(71) gr. 30.12 (TU 20.7) : <ῆν> (la circoncision) <πρὸς> ajoutés par Diobouniotis et Beis ne me paraissent pas être des additions heureuses. L'arménien ne les a pas, et traduit : « Ils offraient les nations étrangères comme nourriture, eux qui manquaient de nourriture et ne pouvaient pas toucher au pain céleste ». Les Juifs, veut dire Hippolyte, je crois, offraient à Iahvé les prosélytes, pris à la chasse (voir note 37 : Esau et son gibier, si on admet la leçon de l'arménien à cet endroit : τὸν προσήλυτον ζητῶν au lieu de : προσήλυτος ζῶν), ne pouvant pas offrir ou le pain de la volonté de Dieu accomplie parfaitement (?) ou même le sacrifice, le pain eucharistique (?). Le pluriel : « ils offraient... etc », suivant le collectif λαὸς n'a rien d'étonnant : il est courant dans la Bible.

(72) gr. 34.1-2. Ici encore, entre Ἰσαὰκ et ἐπί, saut du même au même dans le grec. L'arménien, 35.1-2, a, mot-à-mot : « Mais ce que l'Écriture dit, ainsi : « S'extasia Isaac d'une extase grande, forte », ceci est, ainsi : « Il fut saisi d'admiration au sujet des événements ». De même gé. 34.5-6. L'arménien avait donc, dans son grec, à peu près ceci :

ἐξέστη δὲ Ἰσαὰκ | ἔκστασιν μεγάλην σφόδρα, τοῦτ' ἔστιν· ἐθαύμασεν Ἰσαὰκ | ἐπὶ τῷ γεγονότι...

L'arménien aura jugé inutile de répéter la seconde fois : Isaac.

L'arménien a traduit ἐξέστη par հիացալ; par զարմացալ il traduirait ἐθαύμασεν. Or, dans la Bible arménienne, զարմանալ traduit très souvent ἐξίστασθαι (Voir Concordance arm.); mais, pas une fois dans les 6 exemples cités par la concordance arménienne, հիա ալ ne traduit ἐξίστασθαι. Par contre զարմանալ traduit parfois θαυμάζειν, par ex. : Judith 10.7 : « ἐθαύμασεν ἐπὶ τῷ κάλλει αὐτῆς »; arm. : զարմացան նորա ընդ գեղ նորա. Voir aussi LXX, Judith 10.19,23 (Bible arm. 10.17,20). La construction avec ἐπὶ suggère que c'est bien par ἐθαύμασεν qu'Hippolyte a dû expliquer ἐξέστη.

(73) gr. 34.2-3 : προορῶν τὰ ἔθνη διὰ τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τοῦ θεοῦ μέλλοντα εὐλογεῖσθαι. Il est difficile de traduire διὰ τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τοῦ θεοῦ... L'arménien suit la même leçon grecque. Mais on peut se demander si entre υἱοῦ et τοῦ θεοῦ il n'y avait pas originellement ὑπό. Il n'est pas improbable que ces discours d'Hippolyte n'aient été pris en tachy-

graphie. On peut dès lors supposer qu'à un stade de la transmission on a eu : $\nu\iota\omicron\upsilon \ \acute{\upsilon}\pi\omicron$ écrits en abrégé : $\nu\iota\nu \mid \acute{\upsilon}\nu \mid \tau\omicron\upsilon$... et, dès lors, entre ν et ν , figurations ici des tachygraphies pour $\omicron\upsilon$ et $\pi\omicron$, a pu se faire un petit saut du même au même, ou du semblable au semblable. On a dès lors : « ... voyant à l'avance que, les Gentils, c'était par le fils cadet, que, <par> Dieu, ils devaient être bénis et accéder au Testament de la Promesse faite aux Pères ». Que $\nu\epsilon\omega\tau\epsilon\rho\upsilon$ désigne ici, le cadet, Jacob, les développements qui suivent sur le droit d'aînesse le montrent.

(74) gr. 34.5 : $\tau\omicron\iota\varsigma \ \acute{\epsilon}\chi\nu\epsilon\sigma\iota\nu$: mot-à-mot : (s'attachant) aux plantes des pieds (des prophètes); $\acute{\epsilon}\chi\nu\omicron\varsigma$ a ce sens chez Galien, 12.195; d'où « pied » (par opposition à $\acute{\omega}\lambda\acute{\epsilon}\nu\eta$) Eurip. Bacch. 1134. (Voir Bailly, dict. s.v.). Gr. 34.6 : $\acute{\epsilon}\sigma\chi\alpha\tau\omicron\varsigma$, l'arm., 35.5, a « le second » $\delta\epsilon\upsilon\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma$. Gé. 34.10 = arm.

(75) gr. 34. 11. Le grec a seulement : « $\acute{\epsilon}\lambda\theta\acute{\omega}\nu \ \sigma\omicron\upsilon \ \mu\epsilon\tau\acute{\alpha} \ \delta\acute{\omicron}\lambda\omicron\upsilon$ ». Nous croyons devoir restituer. Pourtant l'arm., 35.10, a seulement, mot-à-mot : « Et quant au dire de lui (Isaac) « avec ruse », il (ce dire) signifie avec mystère. Car (ou : parce que) etc... ». De même gé., 34.16. A moins que η - dans $\eta\omega\omega\eta\eta$ ne décalque brutalement l'article $\tau\acute{\omicron}$; on traduirait alors : « et le dire de lui « avec ruse » signifie... etc. ».

(76) gr. 36.1 : $\mu\upsilon\sigma\tau\iota\kappa\acute{\omega}\varsigma$ « impliquant là un mystère ». Mystère, au sens de réalité invisible cachée sous et exprimée, ou figurée, par une réalité visible.

(77) gr. 36. 2 (TU 21.15). L'arménien, 37.1-2 : $\eta\eta \ \eta\eta\eta\omega\iota \ \alpha\delta\delta\omega\omega\omega\omega\omega\omega\omega\omega \ \delta\delta\delta\omega\omega\omega$, paraît bien avoir eu : $\acute{\iota}\nu\alpha \ \delta\iota' \ \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon \ \acute{\alpha}\gamma\nu\omega\sigma\tau\omicron\varsigma \ \gamma\epsilon\nu\eta\theta\eta\epsilon\iota\varsigma$, ce qui pourrait peut-être signifier : « afin que, grâce à lui (l'esclave), engendré inconnu (dans sa génération temporelle) il reçut la bénédiction du Père ». Gé., 36.2-3, suppose arm.

Il s'agirait alors du Verbe une fois incarné, de Notre Seigneur; et, de fait, Notre Seigneur est né inconnu et ne s'est révélé que peu à peu; et il a été ainsi béni par Dieu comme homme. La « ruse » de Jacob est « figure » de l'« incognito » du Christ. Cet « incognito » (antitype) réaliserait la « ruse » de Jacob (type).

Dans le grec tel qu'on le lit dans l'édition de Diobouniotis et Beis : $\acute{\iota}\nu\alpha \ \delta\iota\acute{\alpha} \ \tau\omicron\upsilon \ \acute{\alpha}\gamma\nu\omega\sigma\tau\omicron\upsilon \ \gamma\epsilon\nu\eta\theta\eta\epsilon\iota\varsigma$, $\delta\iota\acute{\alpha} \ \tau\omicron\upsilon \ \acute{\alpha}\gamma\nu\omega\sigma\tau\omicron\upsilon$ ne peut pas, semble-t-il, être le régime du participe passif $\gamma\epsilon\nu\eta\theta\eta\epsilon\iota\varsigma$, car, gr. 32.14, on a, avec $\acute{\upsilon}\pi\omicron$ et non pas $\delta\iota\acute{\alpha}$, $\acute{\upsilon}\pi\omicron$ $\tau\omicron\upsilon \ \pi\alpha\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma \ \gamma\epsilon\nu\eta\theta\eta\epsilon\iota\varsigma$; et on ne peut guère penser à un $\delta\iota\acute{\alpha} \ \tau\omicron\upsilon \ \acute{\alpha}\gamma\nu\omega\sigma\tau\omicron\upsilon$, neutre, expression adverbiale, qui ferait allusion à Isaïe 53.8 : $\tau\eta\eta \ \gamma\epsilon\nu\epsilon\acute{\alpha}\nu \ \alpha\upsilon\tau\omicron\upsilon \ \tau\iota\varsigma \ \delta\iota\eta\gamma\eta\sigma\epsilon\tau\alpha\iota$; entendu ordinairement de la génération éternelle du Verbe.

(78) gr. 36.4 (TU 21.18), ms. $\tau\delta\eta$, à lire $\eta\delta\eta$, d'après LXX, et non $\acute{\iota}\delta\omicron\upsilon$, comme lisent Diobouniotis et Beis.

(79) gr. 36.6,12 : $\acute{\epsilon}\gamma\gamma\acute{\iota}\sigma\omega\sigma\iota\nu$, valeur de ce subjonctif? Sorte de délibératif?

(80) gr. 36.8-10. L'arménien, 37.7-9, a, mot-à-mot : « Combien manifestement ici a prédit l'Écriture, par Esaü, ce qui devait arriver. Car le Verbe du Père du peuple (par là) apparaissait, (Verbe) qui, après, ensuite, et grâce à la chair (qu'il avait prise) approcha de la Passion ».

Le grec : « Comme manifestement ici l'Écriture a prédit! Et en effet le Verbe était (là) montré (comme étant) Père du peuple, (le Verbe) qui, aux derniers temps, grâce à la chair (qu'il avait prise) s'approcha jusqu'à la toucher ($\acute{\epsilon}\pi\iota$) de la Passion ».

Ici, 36.9-11, le géorgien suit le grec avec, en plus, « par Esaü », qui est dans arm.; et, sauf une omission (voir plus bas), le grec a le bon texte. Posons d'abord les équivalences :

$\acute{\omicron} \ \lambda\alpha\acute{\omicron}\varsigma$ = les Juifs, symbolisés par Esaü;

$\acute{\omicron} \ \pi\alpha\tau\acute{\eta}\rho$ = le Christ, symbolisé ici par Isaac, de même qu'il est aussi symbolisé par Jacob.

« Les jours du deuil de mon père » (c'est-à-dire de sa mort) ne peuvent s'appliquer à Dieu le Père, mais bien au Christ, lors de sa Passion, comme Hippolyte le dit (gr. 36.9-11) en confirmant son interprétation par le texte de Moïse, qui applique au Christ le titre de « père » : « ... $\omicron\upsilon\kappa \ \alpha\upsilon\tau\acute{\omicron}\varsigma \ \sigma\omicron\upsilon \ \pi\alpha\tau\acute{\eta}\rho$; » cette exégèse s'arrête gr. 36.13.

Puis, seconde partie de la citation : « $\acute{\iota}\nu\alpha$... », ici, c'est Jacob qui symbolise le Christ, en tant qu'il sera exécuté par les Juifs, ses frères selon la chair.

Entre le grec et l'arménien : deux différences.

1re différence. — Grec et gé. : ὁ λόγος πατήρ τοῦ λαοῦ ἐδείκνυτο.

Arm. suppose : ὁ λόγος πατὴρ τοῦ λαοῦ ἐδείκνυτο.

ժողովրդեանն peut être gén. dat. loc., mais ici il fait groupe avec *Հար* et l'article qu'il porte montre qu'il est le déterminant de *Հար*. Donc pas de doute : *ժողովրդեանն* est un génitif déterminant, *Հար ժողովրդեանն* suppose *πατὴρ τοῦ λαοῦ*.

2e différence. — L'arménien ajoute au grec ; il a : « Combien manifestement l'Écriture a prédit par *Esau*, ce qui devait arriver... ». De même gé.

On soupçonne, ici encore, un saut du même au même dans le grec, mais, si on traduit les mots arméniens en grec, en rendant *զինեցիցն* par τὰ συμβησόμενα, qui, gr. 84.2, est rendu en arménien, 85.2, par *լինեցից*, on a :

προανεφώνησεν ἡ γραφή | διὰ Ἑσαῦ τὰ συμβησόμενα | καὶ... ce qui ne donne pas possibilité de saut du même au même.

Mais si, dans l'arménien, on suppose aussi un saut du même au même, on a :

յառաջագոյն ասացին զիրք Եսաւալ զլինեցիցն | զարեցիցն | քանզի... c'est-à-dire : « ... a prédit l'Écriture, par *Esau*, ce qui devait arriver, ce qui devait être joint. Car... »

On peut dès lors supposer en grec :

... ἡ γραφή | διὰ Ἑσαῦ τὰ συμβησόμενα τὰ συναφῆ | καὶ...

c'est-à-dire : « Comme manifestement ici l'Écriture a prédit <par *Esau*, les événements futurs conjointement arrivés>... » Et, de fait, dans l'explication qui suit, Hippolyte dit que l'Écriture « a distingué, διέστειλεν » deux événements, et les deux événements qu'il voit prédits par les paroles d'*Esau* sont la Pâque et la Passion qui sont bien de fait des événements conjoints.

Pour *յարել* = *συνάπτειν*, cf. Is. 5.8 : οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν : *իւց այնոցիկ որ յարեն սուկն ի սուկն*. On pourrait encore penser à : *աւրելթեր*, *կից դեցիցն*; ou : *կցեցիցն*; ou : *գաւղեցիցն*. Au reste, Hippolyte, gr. 110.1 : τὰ ἀμφοτέρα συνάψας ἐνοποίησεν (à lire ἐν ἐποίησεν) arm. 111.1 : *գերկոտեան յարեալ՝ ճի աբար*.

(81) gr. 36.13 (*TU* 22.2). Diobouniotis et Beis ont *παρῆν* mais le ms. a *παρῆ*. On peut se demander si ce *παρῆ*, par itacisme, (*pari* > *pari*) ne cache pas *παρῆει*, de *πάρεμι* infin. *παριέναι*, au sens de « s'avancer, s'approcher ». Et, de fait, l'arménien rend *παρῆν*, gr. 80.4, par *էկն*, 81.4; mais ici, gr. 36.13, il a *ճերձ էր*, 37.12, qui paraît autoriser à conjecturer qu'il lisait *παρῆει*. Pourtant, gr. 42.5, arm., 43.5, rend un *παρῆν*, qui paraît bien authentique, par *ճերձ էր*. Quoi qu'il en soit, ce *παρῆει*, par son sens, « s'avancait, s'approchait », renvoie beaucoup mieux que *παρῆν* à ἐγγίωσιν des paroles d'*Esau*. On a :

Paroles d'*Esau*

(type)

ἐγγίωσιν (de même gé.)

ἀποκτείνω

Faits évangéliques

(antitype)

παρῆει

ὕπ' αὐτοῦ ἐπὶ ξύλου προσηλωθεὶς

Dans *κηρύσσων αὐτοῖς τὴν βασιλείαν*, gr. 36.13, peut-être peut-on voir une allusion à Mt. 26.29 (Mc 14.25; Lc 22.16, 18, 29, 30) *ὅταν αὐτὸ πίνω ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς μου*, paroles de Notre Seigneur à la Cène, à la Pâque.

(82) gr. 38.3 : *φησὶν οὖν πρὸς αὐτόν*. Arm., 39.3, ajoute : « *Esau* ». Gé. 38.5 = arm.

(83) gr. 38.3-4, à la suite des éditeurs de *TU*, nous rétablissons *ὕπελιπω*, mais la forme *ὕπελιπω* est attestée dans plusieurs manuscrits; arm., 39.3-4, ne traduit pas *ἵνα*, ou ne l'avait pas : « Parce que était (a lu *εὐρέθη* valant pour lui *γνοῦν* valant *էր*) toute la plénitude de la divinité, corporellement, dans le Christ habitant ». Gé. 38.5-6 = arm., mais il a confondu *լրուսն*, plénitude, avec *լուսն*, silence.

Gr. 38.4 (*TU* 22.8) : ὁ δὲ, lire *ὅδε* « celui-ci ». La phrase qui précède : *ἵνα γὰρ πᾶν κ. τ. λ.* explique pourquoi Isaac a établi Jacob Seigneur... etc., et il ne doit y avoir qu'une virgule

entre εὔρεθῆ et ὄδε. Arm. met un point (arm. :) après εὔρεθῆ (lu : εὔρέθη) et traduit lui aussi comme s'il y avait ὄ δε : **ԷԼ Խու.**

(84) gr. 38.6. L'arménien, 39.5, comme l'hébreu (Crampon) a « et » devant la proposition contenant ἐστῆριξα. Mais le texte des LXX (Swete) ne l'a pas, comme ne l'a pas notre grec, ni gé., et il semble bien que dès lors ἐστῆριξα soit, dans la période conditionnelle, la conséquence de la condition : εἰ... ἐποίησα... πεποίηκα; et le δε après σοι indique bien qu'il faut comprendre ainsi. L'arménien ne traduit pas ce δε, mais cela ne veut pas dire que son grec ne l'avait pas. Il en omet d'autres.

(85) gr. 38.7 : καταναυθέντος. Arm. 39.7 : « en pitié venu, i.e. ému de pitié ». Gé. 38.10 = arm.

(86) gr. 38.8. Arm. (Gé., 38.12, aussi), 39.8, ajoute après παραπτώματι **ἰζωῆσῆ** : « signifie ».

(87) gr. 38.9 : ἔλεγεν πάτερ. Arm. 39.9 : « au Père dit » ἔλεγεν τῷ πατρί. De même gé., 38.13.

(88) gr. 38.10. A la fin, après ἔργω, arm., 39.11, ajoute : **γυμνάς** « montre ». Gé. aussi, 38.15.

(89) gr. 40.1 : τοὺς λοιπούς; arm., 41.1, l'omet; gé. aussi, 40.1.

(90) gr. 40.2 : ... βαπτισθῆτω ἕκαστος ὑμῶν. Arm., 41.2, a simplement : **ζωοπισθητε** « croyez ». Gé. de même, 40.2.

(91) gr. 40.3 : ... τὴν δωρεάν τοῦ ἀγίου πνεύματος. Arm. 41.2-3 : « la grâce et les dons de l'Esprit ». Ajoute « la grâce », omet « saint ». Gé., 40.3, suit arm., avec « don » au singulier.

(92) gr. 40.4 (TU 22.22) : ἡμῶν, sans doute itacisme pour ὑμῶν du texte des Actes. Toutefois, ἡμῶν se trouve dans D. Arm. 41.3 : **ἄκρηγ** = ὑμῶν. Gé., 40.4, suit arm.

(93) gr. 40.4 : ... ὄσους ἄν... Arm., 41.4, omet; peut-être par homoioteleuton :

... μακράν, | ὄσους ἄν | προσκαλέσεται... Gé., 40.5, a le relatif.

(94) gr. 40.6-7. Étant donné le commentaire qu'en donne, quelques lignes plus bas, Hippolyte, il faut absolument traduire ainsi ce premier vers. Mais c'est à contresens de l'hébreu et même du grec des LXX. Car ce grec, comme l'hébreu, dit : « Loin de la graisse de la terre sera ton habitation, et loin de la rosée qui descend du ciel ». Et, de fait, Esaü, historiquement, n'a jamais habité Canaan. Et Crampon rend très bien le sens du *min* héb. = gr. ἀπό, au sens de « loin de » : « Privée de la graisse de la terre sera ta demeure, privée de la rosée qui descend du ciel ». Mais Hippolyte, faisant d'Esaü le type du peuple d'Israël, a été amené à faire, consciemment ou inconsciemment, ce contresens en donnant à ἀπό le sens de ἐκ.

(94 bis) gr. 40.8. Arm. suppose, avec une inversion, le texte rétabli par les éditeurs de TU 22.29 : καθέλης και ἐκλύσης. Mais la leçon du ms. se trouve dans certains mss de la Genèse : θέλης... ἐκλύσης. En gr. 42.7, le ms. (TU 23.15-16) a θέλησης και ἐκλύσης.

(95) gr. 42.2 : ... ἐδρόσιζον αὐτούς... Gé. 42.2 = gr. Arm. 43.1 : « ... envoyaient la rosée »; omet « sur eux ».

(96) gr. 42.2 (TU 23.8) : γνώσαντες. Ce γνώσαντες est-il bien authentique? L'arménien, 43.1, a « en leur prêchant », ce qui correspondrait à κηρύξαντες, mais l'arménien a pu interpréter. Liddell and Scott (dernière édition) signale bien une fausse leçon γνώσω dans Hippoc. Steril. 215; et Bailly, un aor. 1 récent, subj. 3. pl. γνώσωσι Callisth. 3.22. Ce qui pourrait faire penser qu'il a pu être créé un aor. 1 ind. ἔγνωσα, d'où γνώσαντες. Ceci admis, il faudrait encore admettre que ce γνώσαντες aurait un sens causal, comme, et douteusement, chez Pindare, le futur moyen : γνώσομαι τὰν ὀλίαν Κόρινθον « je ferai connaître... » Pi. O. 13. 3. acc(ording) to Sch(olia) ad Io(eum). v(ox) dub(ia). Lidd. a. Sc. (dern. éd.). Devant tant d'improbabilités on peut, croyons-nous, supposer ici ou une faute du copiste ou un déchiffrement fautif du ms. pour : γνωρίσαντες. Gé., 42.2, omet ce verbe.

(97) gr. 42.6, de même 48.9, γενόμενοι, fréquent dans papyri depuis 100 A.D.; beaucoup d'exemples dans LXX, voir Thackeray, Grammar of the O. T. in greek. 1909. § 17.2.

(98) gr. 42.9; gé. 42. 12-13 = gr. Arm., 43.9, omet : ... πιστεύοντες και νῦν σωθῆναι δύνονται.

Très judicieusement, le P. Mercier suppose qu'il devait y avoir dans un ms. arm. précédent : *աւետարան | ի հաւատացեալ եւ այժմ կեալ կարացեմ. արդ երան | ելի ճարգարելիցն* : une ligne sautée. Et ainsi arménien = grec.

(99) gr. 42. 11. Ici encore, entre *προκηρυξάντων* et *τίς*, le grec paraît avoir sauté quelques mots par saut du même au même. L'arménien, 43.10-11, a : « ... les prophètes de génération en génération ayant à l'avance prêché le mystère du Christ et nous ayant très clairement montré celui de la justification, qui doutera...? ». L'arménien traduit *μυστήρια* par le singulier (à supposer qu'il n'eût pas *μυστήριον*!) et transpose *ἡμῖν* à la fin, mais nonobstant on peut grâce à lui reconstituer en grec :

... *προφητῶν κατὰ γενεὰν ἡμῖν τὰ τοῦ Χριστοῦ μυστήρια προκηρυξάντων | καὶ τὰ τῆς δικαιοσύνης σαφέστατα δεξιάντων | τίς...* Gé., 42.15-44.1, suppose arm. Peut-être une ligne sautée.

(100) gr. 44.1. Je ne vois ni dans Liddell and Scott (dern. éd.), ni dans Bailly d'exemples de formes passives ou moyennes de *καλεῖν*. Mais, dans le lexique de l'Elenchos, Paul Wendland note que très fréquemment on y rencontre *τὰ καληθέντα*, quand il s'agit des prophètes. Il ne renvoie qu'à un seul endroit, mais où l'exemple est topique : 4.4 *ὕστερον... εὐφρανεῖ... προφήτην μετὰ θνείδισμους καὶ ὕβρεις ὀρώντα τὰ καληθέντα ἀποβαίνοντα*. « La fin... réjouira... le prophète voyant, après outrages et violences, ses prédictions s'accomplir ».

Les formes passives fourmillent dans le N. T. Mais je n'ai pas vu une seule forme moyenne. Une seule fois on a le participe parfait passif : Lc 1.45 : *καὶ μακαρία ἡ πιστεῦσασα ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ Κυρίου*.

Cela étant, nous croyons devoir traduire comme nous avons fait en renvoyant par *τούτοις* à *μυστήρια*. L'arménien, 43.11-45.1, a : « Qui doutera de (choses) si clairement dites ».

(101) gr. 44. 1-2 (*TU* 23.22-23). Le grec, tel qu'il est édité par Diobouniotis et Beis, peut, croyons-nous, se traduire comme nous avons fait; en détachant cependant *πρὸ* de *προπαρωχηότα*, et en y voyant l'adverbe « avant » (avant l'événement) et en interprétant *ἡ* du ms. par *εἰ* (*εἰ γὰρ...*) et non par *οἱ*. Car, ni Lidd. a. Sc. (dern. éd.), ni Bailly, ni l'index de l'Elenchos, ne donnent de verbe *προπαροίχομαι*, et il me paraît difficile de penser qu'*Hippolyte* l'ait forgé.

L'arménien, 45.1-2, peut ainsi se traduire : « Car si — le passé et le présent — tous ceux d'entre nous qui ont cru (les) contrôlent, combien encore davantage croiront-ils le futur prédit! » Ce qui suppose, comme grec :

εἰ[le ms. a ἡ] γὰρ τὰ παρωχηότα [οἱ : πρὸ παρωχηότα?] καὶ τὰ ἐνεστώτα, εἰ πάντες πιστοὶ ἀφ' ἡμῶν κρινόνται, πῶς οὐχὶ καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι;

L'arménien a lu *εἰ πάντες* au lieu de *εἰπόντες* ou peut-être *εἰπαντες*. Puis, ne trouvant aucun sens à ce second *εἰ*, il l'a supprimé. Il a lu *ἀφ' ἡμῶν* au lieu de *ὑφ' ἡμῶν* et il a pris *κρινόνται* au sens moyen « juger, contrôler » d'où *քննել* à l'actif. Quant à l'addition de la fin : *շուքալ սասցեալ հաւատացեմ* ce peut être une paraphrase, mais ce peut être aussi la traduction d'un membre qui sera tombé du grec au cours de la transmission et qu'on peut restituer approximativement *προειπόντες πιστοὶ κρινοῦνται* et dont le sens aurait été, dans le contexte grec, « (combien encore davantage) seront-ils crus, quand ils prédisent (l'avenir) ». Dans le fragment du *De Antichristo*, cité dans *TU*, XXVI, 1904, I, p. 14, n. 11, très semblable à notre passage, après *τὰ μέλλοντα*, on lit *ἀπαγγείλαντες*.

Somme toute, malgré ces différences, le sens général de toute la phrase reste à peu près le même. Mais ici, les lectures de l'arménien ne sauraient, je crois, prévaloir sur celles du grec. Quant à gé., 44.2-3, qui a laissé tomber *սասցեալ*, il s'en est tiré comme il a pu.

(102) gr. 44.6 : *εὐλογίας*. Gé. 44.6-7 = gr. L'arménien, 45.5-6, devait avoir *εὐλογίαν*, car la relative a : *որ... եղև* 3. p. sing. Entendre *աւրհիւսթիւն* (article). Puis *անցար* avec un simple accusatif, sans préposition, fait presque contresens : « passons la bénédiction » au lieu de : « passons à la bénédiction ».

(103) gr. 44.8 : *προσάγαγέ μοι* « amène-les moi ». Arm. 45.8 : *աճեր* « amenez-les moi ». En gé., 44.10, T = arm., mais J, qui est un texte corrigé, = gr.

(104) gr. 44.9 : οὐκ ἤδυνήθησαν « ils ne pouvaient pas (les yeux) bien voir ». Arm. 45.9 : « il ne pouvait pas (Jacob) (bien) voir ». De même gé., 44.11.

(105) gr. 44.10 : καὶ ἐφίλησεν αὐτοὺς καὶ περιέλαβεν. Arm., 45.10, inverse : « et dans ses bras (les) ayant pris, il les baisa ». De même gé., 44.12.

(106) gr. 46.1-2. Entre Ἰωσήφ et τοὺς, omission par saut de Ἰωσήφ à Ἰωσήφ.

... καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς Ἰωσήφ | [D^{s11}.] ἀπὸ τῶν γονάτων αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τῆς γῆς· λαβὼν δὲ Ἰωσήφ | τοὺς δύο υἱοὺς αὐτοῦ.

Deux lignes, probablement, sautées. L'arménien, 47.1-2, est complet; le géorgien, 46.1-2, également.

(107) gr. 46.6-8. A cause de εὐλόγησον, l. 8, je vois, dans tous ces nominatifs, des vocatifs. Fréquent dans les LXX, dans les psaumes surtout. Gé. a le vocatif deux fois sur trois, 46.7-10.

(108) gr. 48.3 : μὴ νοήσας « n'ayant pas compris ». Arm. 49.2-3 (V 321.11-12) : « et ayant admiré ».

ՉԻՄԱՅԵԱԼ > ՉԲՄԱՅԵԱԼ > ՉԲԲՄԱՅԵԱԼ. *զարծայեալ* « ayant admiré » corruption en capitales de *չիծայեալ*. Partout ailleurs νοεῖν est rendu par *իծախալ*. Gé., 48.2-3, a, avec négation, « n'avait pu comprendre ».

(109) gr. 48.3-4 : πλανᾶσθαι « se trompait ». Arm. 49.3 : *ճոռայալ* « a oublié »; peut-être faute pour *ճորդեցալ*. Gé., 48.4 : « oubliait ».

(110) gr. 48.4 : ἀντελάβετο αὐτοὺς. Cet αὐτοὺς m'embarasse. Est-il seulement authentique? Ni dans Bailly, ni dans Lidd. a. Sc. (dern. éd.) je ne trouve d'exemples d'ἀντιλαμβάνω construit avec l'accusatif; partout le génitif. Et, dans l'Elenchos, un exemple de ἀντιλαμβάνομενον, 59.15, avec le génitif.

Les LXX (Swete), Gen. 48.17, ont : ἀντελάβετο Ἰωσήφ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. L'arménien 49.4 : « s'étant pris à sa main » ou : « ayant pris sur sa main », c'est-à-dire : « lui ayant pris la main », suppose τῆς χειρὸς αὐτοῦ. L'avait-il dans son grec? ou a-t-il, très justement, interprété? Gé., 48.4, a : « il lui saisit la main ».

De toutes façons αὐτοὺς me paraît impossible : faute du copiste ou mauvaise lecture pour αὐτοῦ, qui, à lui seul, suffit : « il l'arrêta », « le retint ». Cf. Xénoph. *Eq.* 10.15, ἀντιλαμβάνεσθαι ἵππου « retenir, arrêter un cheval ».

(111) gr. 48.7 : ἔθηκεν « plaça ». Arm. 49.6 : « fit asseoir » *հասոց* : ἐκάθισεν? ou interprétation de ἔθηκεν? Zohrab a : *եդ*. Gé. 48.7 = gr.

(112) gr. 48.7 : πολλὰ ἐγκριται. Arm., 49.7 (V 321.19), a : *շատ ինձ* « beaucoup pour moi ». On pourrait penser à un datif d'avantage ajoutant une nuance, mais ce *ինձ* = *իմք*. La confusion de *2* et *2* est facile en erkat'agir : *Ինձ* : *Ինձ*, et *շատ իմք* rend très bien *πολλά*. Gé., 48.8, suppose *իմք*.

(113) gr. 48.8 : τί λέγων, mot-à-mot : « (en) quoi disant ».

(114) gr. 48.11 : ἀ γεννήσας. Ce participe aoriste, impossible à construire, doit être une faute de lecture (abréviation mal lue?) pour γεννήσεις ou ἀ ἀν γεννήσης.

L'arménien, 49.11, suppose ce qu'ont LXX : *D* : ἀ ἀν γεννήσης, *իրբան եւ ճիցիս* « tous ceux quels qu'ils soient que tu engendreras ». Gé. 48.13 = arm.

(115) gr. 50.2-3 : καὶ οὕτω οὐκ ἀργὸς ἦν Παῦλος ὁ ἀπόστολος. Arm., 51.2-3, a : *եւ այս ոչ ընդ վայր, փասն զի Պաւլոս անարեալ*. Le ms. gr. a une virgule après ἦν, et il semble bien que l'arm. l'ait eue lui aussi dans son grec. Mais, étant donné qu'il n'y a pas de genres en arménien, on peut traduire : ou bien : 1. « Et celle-ci (i. e. la 13e tribu) ne (fut pas créée) en vain, parce que Paul apôtre... »; en grec : καὶ αὕτη οὐκ ἀργὸς ἦν. Ou bien : 2. « Et ceci, pas en vain, parce que... »; en grec : καὶ τοῦτο οὐκ ἀργὸν ἦν. De quelque manière qu'on traduise, il reste que l'arménien a ajouté : « parce que » et n'a pas compris, peut-être à cause de son texte grec fautif, que ἀργὸς devait tomber sur Paul. Gé. 50.4 = arm.

(116) gr. 50.3 : ἐκλεγείς. Cf. ἐκλεγέντες 1 Chr. 16.41 etc.; συλλεγέντων 3 Mac. 1.21. Cf. Thackeray. Grammar of the O. T. in greek. 1909, p. 274, § 24 s. v. λέγω.

(117) gr. 50.6-7. Le manuscrit (*TU* 25.21-23 appar.) porte, y compris la ponctuation

Τῶν οὖν ἁγίων γραφῶν κατὰ πάντα λόγον, πληροφοροεῖν ἡμᾶς διὰ τῶν πληρωμένων ἴδωμεν, ἐν τοῖς ἐξῆς τί λέγει. Intraduisible parce qu'inintelligible. Diobouniotis et Beis le corrigent et le ponctuent ainsi : Τῶν οὖν ἁγίων γραφῶν κατὰ πάντα λόγον πληροφορουσῶν ἡμᾶς διὰ τῶν πεπληρωμένων, ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς τί λέγει, que l'on peut traduire :

« Les Saintes Écritures donc nous donnant sous tout rapport, pleine garantie par les (prédictions) d'ores et déjà accomplies, voyons, dans ce qui suit, ce qu'il (Jacob) dit. ».

Cela peut aller. Mais est-ce bien le texte authentique? On remarquera ce singulier λέγει, qu'on ne peut rapporter à aucun mot précédent et qui ne peut désigner que Jacob.

L'arménien, 51.6-7 (V 321.33-322.1), porte, sans ponctuation que j'aie vu : *արդ որքոց որքոց ամենեւիւ զմեր զմիսս հաճեալ. ծարգարէիւքն փորձելով, տեսցուք՝ յետ այսորիկ՝ զի՞նչ ասէ.*

Il semble bien qu'il faille le ponctuer comme nous avons fait, et que, étant donné que, partout ailleurs, l'arménien traduit λόγος par *բառ*, on ne puisse penser que, ici, il ait rendu λόγον par *զմիսս*. Il a bien compris que κατὰ πάντα λόγον signifiait ici « sous tout rapport, en tout »; donc *ամենեւիւ* = κατὰ πάντα λόγον. On peut traduire ainsi l'arménien :

« Les Saintes Écritures donc en tout ont satisfait notre esprit. En ayant fait l'expérience par les (ou : grâce aux) prophètes, voyons, après ceci, ce qu'il (le prophète Jacob) dit ».

Ce qui, compte tenu du procédé dont l'arménien se sert pour rendre certains participes, singuliers ou pluriels, par un gérondif, peut donner en grec :

Τῶν οὖν ἁγίων γραφῶν κατὰ πάντα λόγον πληροφορουσῶν ἡμᾶς διὰ τῶν προφητῶν πειρώμενοι, ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐξῆς τί λέγει.

Dans le grec de l'arménien il devait y avoir, comme dans le ms. des Météores, un point en haut, fautif! après ἡμᾶς. D'où l'erreur de l'arménien : il n'a pas compris que le génitif τῶν γραφῶν... πληροφορουσῶν était le régime de πειρώμενοι. Il y a vu un génitif absolu, qu'il a rendu par une phrase nominale indépendante. Puis il a joint διὰ τῶν προφητῶν πειρώμενοι à ἴδωμεν.

Mais la leçon grecque, reconstituée grâce à l'arménien, me paraît meilleure que la correction de Diobouniotis et Beis. Nous traduisons ainsi cette leçon :

« Reconnaisant donc par expérience que les Saintes Écritures nous donnent sous tout rapport, pleine garantie par les prophètes, voyons, dans ce qui suit, ce qu'il (le prophète Jacob) dit ».

Avec cette leçon le singulier λέγει s'explique. Étant donné qu'il arrive à Hippolyte de désigner soit Isaac, soit Jacob, par « le prophète », après la mention précédente des « prophètes », διὰ τῶν προφητῶν, on sous-entend facilement le « prophète » dans le « il » de « ce qu'il dit ».

On s'explique aussi, en partie du moins, comment le texte a pu se corrompre.

Dans διὰ τῶν | προφητῶν | πειρώμενοι chute de προφητῶν par homoioteleuton.

En face de διὰ τῶν πειρώμενοι on aura d'abord cherché un génitif; πειρωμένων n'allant pas, on aura soupçonné dans πειρωμένων une corruption de πληρωμένων.

Mais on voit mal comment πληροφορουσῶν a pu devenir πληροφοροεῖν. Gé., 50.8-9, traduit arm. brutalement; omet *ամենեւիւ* et rend *փորձելով* par un participe passé rapporté à « esprits » (*զմիսս*).

(118) gr. 52.1. L'arménien, 53.2 : « Bénédiction, quand... » confirme la restitution par Diobouniotis et Beis de <ἡ μὲν γὰρ εὐλογία> tombé par homoioteleuton dans le grec. Gé. 52.1 = arm.

(119) gr. 52.3. D'après arm., nous ajoutons καί : δώδεκα <καί>, dont la chute s'explique facilement dans une écriture continue : δώδεκακαί.

(120) gr. 52.4 (TU 26.5) : εὐλογίαν αὐτῶν. Comme dans LXX, lire αὐτοῦ, bien que l'arménien, 53.5, ait, lui aussi, αὐτῶν : *ինγω*. Gé. 52.5 = arm.

(121) gr. 52.5 : τὸ προκείμενον, ici, quelques lignes plus haut, 40.10, τὰ προκείμενα et

aussi τὰ προειρημένα, gr. 12.3, sont rendus par առաջադրւի, arm. 53.6; դառաջիւիւն, 41.10-11; դառաջադրւի, 13.3.

(122) gr. 52.5. L'arménien, 53.6, a compris πότε... πότε interrogatif dans ποτέ μὲν... ποτέ δὲ... « tantôt... tantôt ». Ce qui donne : « Et comment sera concordant ce qui précède (c'est-à-dire : et comment les explications que nous avons données précédemment concorderont-elles avec le texte de la Bible)? Quand prophétie sera-t-elle montrée? ou quand bénédiction est-elle appelée? » Ce n'est pas tout à fait le sens, mais ce n'est tout de même pas un contresens. Voir la traduction. Gé. 52.6 = arm.

(123) gr. 52.11. L'arménien, 53.12, omet ou ne traduit pas σαφέστερον « plus clairement ». Gé. 52.14 = arm.

(124) gr. 52.12 : φέρεσθαι, j'entends ce verbe au sens moyen; ainsi l'arménien, 53.13 : « dur tu t'es emporté ». Gé. 52.15-54.1 : « tu as été élevé durement ».

(125) gr. 54.4 (TU 26.21) : [η] supprimé par les éditeurs, très justement. Arm., 55.5, a lu les deux η au sens de « ou » : հաճ... հաճ. Gé., 54.7, aussi. Cela donne : « surtout (ou : plutôt) réprimande paraît ou de choses passées ou de futures ».

(126) gr. 54.7-8 (TU 26.25-26). La phrase : εὐρίσκεται οὖν κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον ὁ προφήτης παρακολουθῶν (ms. παρακολουθῶν), se comprend et s'insère assez bien dans le contexte, si l'on donne à παρακολουθῶν le sens de « n'ayant pas de suite dans ses idées ou ses paroles. » C'est ainsi que l'arménien, 55.7-8, a rendu, ou plutôt glosé, ce mot : դառաջադրւի առաջադրւի : « (se trouve) disant des choses différentes (m. à m. : « autres et autres »). Gé. 54.11. = arm.

Mais ce sens de « contre » que παρά a souvent en composition (cf. παρανομέω, etc.) n'est nullement attesté pour παρακολουθέω. Tous les exemples des lexiques (Liddell and Scott, dern. éd., Bailly), les quatre exemples dans l'Elenchos, Hippolyte ici même, gr. 110.10, nous montrent, à peu près toujours, ce verbe accompagné d'un régime au datif, avec le sens classique de « suivre de près; suivre par la pensée, avec attention », et jamais employé absolument pour signifier « manquer de suite (dans ses pensées, dans ses paroles) ». Et j'hésite à croire qu'Hippolyte ait, de son chef, innové, en employant ce verbe et dans cette acception et absolument.

Cela étant, je me demande si une ligne n'a pas été sautée par homoioteleuton (ces fautes fourmillent dans ce ms.! A cet endroit même, gr. 54.3 : ἐπὶ τὴν | <κοίτην> | τοῦ πατρὸς, signalé par D. et B.). D'après les phrases qui suivent, gr. 56.1, on peut reconstruire ainsi cette ligne : εὐρίσκεται οὖν κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον ὁ προφήτης παρ <ωχρηόσι πράγμασι, οὐ μέλλουσιν, ἐνθάδε παρ> ακολουθῶν.

On aura : « Au compte de cet (opinant) le prophète se trouve donc ici suivre par la pensée des choses passées, non futures ».

Et au lieu de ἐν γάρ, gr. 54.8, je lis ἐν γε... « Ce qui est sûr c'est que... »; mauvaise lecture de γάρ pour γε. L'arménien n'a pas γάρ, donc il ne devait pas être dans son ms. grec. S'il y avait été il l'aurait traduit : il traduit à peu près tous les γάρ. Mais il pouvait y avoir γε que l'arménien aura cru pouvoir négliger.

(127) gr. 56.1 : μέγα. Arm., 57.1 (V 323.8), a ճեզ pour ճեճ : ՄԵԶ/ՄԵՅ. Gé., 56.1, a bien lu : ճեճ.

(128) gr. 56.4 : τὸν προφήτην <ὡς προφήτην>. Encore une chute par homoioteleuton! L'arménien, 57.3, a bien : « le prophète comme prophète ». Gé. 56.5 = arm.

(129) gr. 56.5 (TU 27.9-10). L'arménien, 57.4, n'a ni τρίτον ni ἀλληγοροῦντες du ms. des Météores. Et ces mots me paraissent avoir été ajoutés par les reviseurs qui ont introduit ailleurs gloses et interpolations (voir Introduction, p. vi). Dans la pensée d'Hippolyte, en effet, ce sont les trois appellations que certains expliquent comme étant du Père au Fils, et pas seulement la troisième, qui est d'ailleurs, dans le texte cité, la première. Gé. 56.6-7 = arm.

(130) gr. 56.7-8. L'arménien, 57.6-7 (Gé. 56.9-11 = arm., sauf un contresens), suppose comme grec : καὶ εἰ νομίσει τις τοῦτο πρὸς τὸν σωτῆρα εἰρῆσθαι « σκληρὸς φέρεσθαι καὶ σκληρὸς ἀθάδης » καὶ τὰ ἀκόλουθα, ἐπισυνάψει, qui paraît préférable au texte du ms. des Météores :

ει γάρ νομίσει τις τοῦτο πρὸς τὸν σωτῆρα εἰρησθαι, καὶ τὰ ἀκόλουθα τίνι ἐπισυνάψει; « Si, en effet, quelqu'un estime que ces (premières) paroles visent le Sauveur, les suivantes elles aussi, à qui les appliquera-t-il? ». Après l'omission de « σκληρός... ἀθάδης » un reviseur aura remplacé καὶ εἰ par εἰ γάρ, ajouté τίνι et mis le point d'interrogation.

(131) gr. 56.9-11. Dans l'arménien, 57.7-10, la fin de la phrase ne correspond ni au grec ni au géorgien. En face de grec τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι et de géorgien, 56.14, გეგვაროს, on s'attendrait à trouver un participe en -ոց. Aussi modifions-nous ընկել en ընկերոց : և զգործս Ռուբենի անդրանիկան Հաւասարեաց ընկերոց գործոցն յառաջին ժողովրդէնէն.

Compte tenu de cette correction, l'arménien porte donc mot-à-mot : « Car Ruben était fils premier-né de Jacob, et le peuple, premier-né (aussi), de par la Loi, à l'adoption de Dieu, appelé. Et les actions de Ruben premier-né, il (Jacob) a jugé être égales (i. e. comparables) aux actions qui devaient être faites par le premier peuple ».

L'arménien n'avait pas dans son grec, ou, s'il l'avait, il ne l'a pas traduit, ὤς.

Il devait lire : υἰοθεσίαν | θείαν | omis par le grec, sans doute encore par homoioteleuton.

Mais ce qui est le plus important, il devait avoir κεκλημένος et non κεκληρωμένος. Gé., 56.13, a : « appelé peuple héritier ».

Κεκλημένος *ληξηγλω* paraît bien meilleur que κεκληρωμένος. 1° la construction κεκληρωμένος εἰς υἰοθεσίαν est, que je sache, sans exemple. Traduirait-on : « De par la Loi loti pour l'adoption »? Tandis que « appelé à l'adoption » va tout seul. 2° κεκλημένος « appelé » évoque κλήσις « appel »; la notion d' « appel » est fréquente dans ce Commentaire d'Hippolyte.

(132) gr. 58.1-2 : τὸ πνεῦμα τὸ ἀπειθές καὶ ἀνυπότακτον est, par l'arménien, 59,2, rendu par un seul mot *անհավանքիւն*, signifiant aussi bien « indocilité » qu' « insubordination ».

D'après gé. 58,2, arm. a dû avoir, à un moment donné, le même texte que gr. Car gé. traduit, avec une faute : « il voyait par l'Esprit la désobéissance et l'infidélité de sa tribu ». Du géorgien, on peut conclure qu'à un stade de la transmission, arm. avait le mot *esprit*, mais sous quelle forme?

(133) gr. 58.2 (TU 27.23) : αὐτοῦ. J'accentue αὐτοῦ.

(134) gr. 58.3. Arm., 59.4, n'a traduit pas θυμωθεῖς. Gé. 58.4 = arm.

(135) gr. 58.5 : « la leur ». ms. (TU 27.26 appar.) αὐτέν, à lire αὐτέν, d'après arm. 59.5 : *ինքա*. Gé., 58.6, a, comme arm., le pluriel.

(136) gr. 58.9 : σῶζονται. Arm. 59.9 (V 324.3) *լուի*, à lire *լեաւի* « vivent ». Arm. traduit systématiquement σῶζομαι par *լեաւ*. Gé., 58.11, a certainement lu *լուի*, car il traduit « sont ».

(137) gr. 58.10-11 : τύπτοντες | καὶ μάστιγας νότῳ ἐπιβάλλοντες καὶ εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ἐμπύοντες | καὶ... sautés par homoioteleuton dans l'exemplaire grec que traduisait l'arménien 59.11, à moins qu'ils n'aient été sautés par l'arménien traducteur lui-même sur un texte complet. Gé. 58.12 = arm.

(138) gr. 58.11 (TU 28.7) : ἡλοῖς. Avec arménien 59.11 : *բելեսս*, lire : ἡλοῖς. Arm. 61.2, *յար խորհրոցն* suppose *πονήρας συμβουλίας*, pour *πονηρίας ἢ συμβουλίας*, gr. 60.2.

(139) gr. 60.3. Après πράξεως, arm., 61. 3-4, a : « Car il dit ainsi », πράξεως | λέγει γὰρ οὕτως | sauté par le grec par homoioteleuton. Gé. 60.4 = arm., mais omet *ωμοιῶ*.

(140) gr. 60.5 (et 64.4) ἐξαιρέσεως (ms. ἐξερέσεως); LXX : ἐξ αἰρέσεως F; ἐξ ερεσεως B* A (nisi εξερ.) Swete.

L'arménien suppose ἐξ αἰρέσεως. En gr. 60.5, il traduit, 61.6 : « Ils ont consommé l'iniquité en leur unanimité », rendant ainsi à la fois le συν dans συνετέλεσαν et ἐξ αἰρέσεως. Gé. 60.6 = arm.

En gr. 64.4, en interprétant ἀδικίαν par l'histoire des Sichimites, et en prenant un synonyme pour « unanimité », il traduit, 65.4 : « Ils ont consommé la ruse en leur accord », traduction à peu près équivalente à la première.

Étant donné qu'Hippolyte, par la bouche de Jacob, *justifie* le meurtre des Sichimites : δικαίως τοὺς Σηκιμίτας ἀναρεῖσθαι, gr. 64.2, je crois qu'il faut garder ἐξαιρέσεως : « Ils ont commis ensemble une injustice en tuant comme ils ont fait ». Mot-à-mot : « une injus-

tice de meurtre ». En effet *ἐξαιρέσις* peut signifier « action de tuer ». Str(abon) 8. 6.22 (Lidd. a. Sc. dern. éd. s. v.).

L'hébreu d'ailleurs est tout autre : « Leurs glaives sont des instruments de violence ».

(141) gr. 60.6-7 : ... ἡ ψυχὴ μου | καὶ ἐν τῇ ἐπισυστάσει αὐτῶν μὴ ἐρίσαι τὰ ἥπατά μου | Un stique, Gen. 49.6^b, sauté par homoioteleuton. Il est dans l'arménien, 61.7-8, qui traduit ici *ἥπατά μου* par *հերբիբ հծ* « mes intérieurs » = « mes entrailles (?) ». Gé. 60.7-8 = arm., avec : « mon intérieur ». Si on veut, à toute force, rendre ce *ἥπατα*, on pourrait risquer : « Et qu'en leur rassemblement point n'aille s'échauffer ma bile! »

Nous restituons ce stique tel que le texte, un peu plus loin, 64.4-5, le cite .

(142) gr. 60.7 (*TU* 28.16) : ἀνθρωπον, mais, 66.4, ἀνθρώπους, comme arm. 61.8 et LXX du reste. Nous lisons donc ici, en 60.7, ἀνθρώπους. Gé., 60.8, a le singulier. Mais il n'a peut-être pas compris le collectif *δωρηβή*.

(143) gr. 60.7. Étant donné le sens que, plus bas, gr. 66.7-8, Hippolyte donne à *ἐπιθυμία*, il faut, dès à présent, le traduire par « convoitise ».

(144) gr. 60.10. L'arménien, 61.11, omet : τὸν μακάριον Ἰακώβ. Gé. 60.12-13 = gr.

(145) gr. 62.1 : « Emor, fils de Sichem »; de même arm. 63.1-2. Dans les LXX, c'est : « Sichem, fils d'Emor ». Gé. 62.2 = gr. et arm.

(146) gr. 62.3. Arm., 63.3, omet : καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν ἐπρονόμεισαν. Gé. 62.3-4 = gr.

(147) gr. 62.6-7. L'arménien, 63. 5-6, traduit comme s'il y avait : καὶ πονηρόν πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ γῆ τῶν Χαναανίων, au lieu de : ὥστε πονηρόν με ἐν πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν τὴν γῆν, ἐν τε τοῖς Χαναανίοις καὶ ἐν τοῖς Φερεζαίοις. Gé. 62.7-8 = arm., ajoute « et des Phéréseens », comme il ajoute, après *πονηρόν*, « et ennemi ».

(148) gr. 62.8. L'arménien, 63.7, omet : καὶ ἐκτριβήσομαι ἐγὼ τε καὶ ὁ λαός μου. Gé. 62.9 = gr.

(149) gr. 62.9-12. De *ὅτι ἐπαινετοί* jusqu'à *ἔφη*, il n'y a qu'une seule phrase, et, après *Σουχέμ* l. 11, il faut, non pas un point, mais une virgule. De plus, il faut lire *καὶ αὐτὸς δὴ* et non point *καὶ αὐτὸς δέ...* L'arménien appuie ce *δὴ*, car il a : *իւքի իսկ*.

L'arménien, 63.8-11, n'a pas vu qu'il n'y avait qu'une seule phrase, ou, s'il l'a vu, il l'a coupée en trois. Il traduit ce passage ainsi : « En conséquence, s'il en est ainsi, ils sont dignes d'être loués pour cette parole (ou : pour cette raison, la raison qu'ils donnent) et non blâmés. Eux qui avaient tel âge de jeunesse, ont montré là un zèle ardent pour leur sœur deshonorée alors par les fils de Sichem. Et cela, Jacob lui-même en personne, après cet (événement), en faisant gracieusement don de la ville à son fils Joseph, (l')a dit». Coupant ainsi la phrase, il a dû interpréter par « En conséquence, *սսիս*, s'il en est ainsi » le simple *ὅτι*. Gé. 62.10-64.1 = arm., sauf de petites modifications. En réalité *ὅτι... εἰσω...* est la subordonnée causale de la principale *ἔφη*.

(150) gr. 64.1. Arm., 65.2, rend *ὥστε* par « s'il en est ainsi ». Gé. 64.3 = arm.

(151) gr. 64.3. Arm., 65.3, omet *ἀδελφοί*. Gé., 64.6, l'omet aussi.

(152) gr. 64.4 : *ἀδικίαν*. Arm., 65.4, a « la ruse », au lieu de « injustice ». Gé., 64.6, a « injustice ».

(153) gr. 64.4. Arm., 65.4, lit *ἐξ αἰρέσεως*; il traduit « en leur accord ». Gé. 64.6 = arm. Voir plus haut note (140).

(154) gr. 64.5, ou, si l'on veut absolument traduire *ἥπατα* : « point n'aille s'échauffer ma bile! »

Arm., 65.5, traduit *ἥπατά μου* par *հոլի հծ* « mon âme ». Gé. 64.7, ms. T : « tête »; ms. J : « âme ».

(155) gr. 64.10. Arm., 65.10, omet *κρατήσαντες*. Gé. 64.13 = arm.

(156) gr. 66.1. Arm., 67.1, traduit *ἥπατα* par *հոլի հծ* « mon âme ». Gé. 66.1 = arm. Pour la traduction du grec, voir note (154).

(157) gr. 66.2. Arm., 67. 1-2, omet *πάντες*. Gé. 66.2 = arm.

(158) gr. 66.5. Arm., 67.4, omet *μακαρίους*. Gé. 66.5 = grec.

(159) gr. 66.5-6 : *τὴν ἀλήθειαν*. Arm., 67.5, a *լարարուրիբիւն* « justice » ou « justification »; mais *արարուրիբիւն* chez lui rend souvent « vérité »; penser d'ailleurs à *արարեալ*

« en vérité ». Cf. Bénédiction de Moïse, note (335). Gé., 66.6, a entendu *արարութիւն* au sens de « justice ».

(160) gr. 66.11. Arm., 67.10, omet : *μηνιν δὲ αὐτῶν εἶρηκεν τὴν ὀργήν*. Gé. = gr. D'après les mots de gé., 66.12, arm. devait avoir (dans le modèle de gé.) : *յասունն նոցա առէ դարբութիւն նոցա*. Est-ce que le copiste postérieur d'arm., après avoir copié *բարբութիւն նոցա զև խիստ*, a été attiré par le *դարբութիւն նոցա* qui suit? Psychologiquement, cela s'explique. En tout cas, gé. témoigne que certains mss arméniens ont eu le texte complet.

(161) gr. 66.13. Ce n'est pas le sens qu'ont ces paroles en Gen. 49.7. Mais étant donné l'explication qu'en fournit aussitôt après Hippolyte, il doit avoir donné à *ἐν* le sens instrumental qu'il a parfois en grec. Cf. *ἐν δόλω* « par ruse »; *ἐν ὀφθαλμοῖς ὄραν* « voir de ses yeux ». Voir Lidd. a. Sc. s. v. *ἐν*. Peut-être, pour éclairer l'explication d'Hippolyte, peut-on penser à Lc 2. 34 : *Signum cui contradicetur...*

(162) gr. 68.4. Voir gr. 12.3; 52.5.

(163) gr. 68.5. Dans l'arménien, 69.5, *αἱ δὲ προφητεῖαι* manque, sauté sans doute par homoioteleuton, ou dans l'arménien : *...արհեստութիւնքն | եւ ընդ այլ ճարգարէութիւնքն |* Gé. 68.5 = arm.

(164) gr. 68.6. Nous croyons pouvoir traduire ici *τὰ προκειμένα* par « propositions »; cf. l'index de l'Elenchos.

(165) gr. 68.8 : *καὶ σκύμνος λέοντος*. Arm., 69.9, omet *καί*; gé. aussi, 68.9.

(166) gr. 68.9 : *ἐκοιμήθης* « tu t'es couché » et non : « tu as dormi », à cause du texte du ps. 3.6. Voir grec 78.7.

(167) gr. 68.9 : *καὶ ὡς σκύμνος*. Arm., 69.10, omet *καί*. Gé., 68.10, omet *ὡς*.

(168) gr. 68.11. Arm., 69.11, traduit *ἔσται* par le présent : « est ». Gé., 68.13, a le futur.

(169) gr. 70.2 (*TU* 31.4) : *ὥσει* (ms. *ὡς η*), rétablir *ἦ* comme en gr. 82.11; 84.4. Arm., 71.2, traduit « plus que le lait », donc *ἦ*. Gé. 70.2 = arm.

(170) gr. 70.4 : *σκληρὸς < φέρεσθαι καὶ σκληρὸς > αὐθιζθης*. Omission par homoioteleuton. L'arménien, 71.4, a : « Tu as agi (mot-à-mot : « marché ») avec dureté comme l'eau; ne bouillonne pas ». Gé., 70.4-5, a le texte complet.

(171) gr. 70.7. Suivre la ponctuation du ms. qui met une virgule après *ἐλεγχος*, — *προφητείας... ἀποκαλυπτομένης* est un génitif absolu.

Arm. 71.6-8 (V 326.29-31) : *այս բարք ոչ արհեստութեան եւ, այլ յանդիմանութիւն¹ ճարգարէութեան ի վերայ նոցա յայնեալ*.

Note 1. — *ի* d'abord, puis *ի* récrit sur le *ե*, donc *-ի* *իւն*.

Je ne crois pas que l'arm. ait senti un génitif absolu : il a fait de *προφητείας* un génitif de description et traduit *ἀποκαλυπτομένης* (passif) comme s'il y avait (mais il n'y avait pas en réalité) *ἀποκαλυπόμενος*, moyen, se rapportant à *ἐλεγχος*. Soit : « Mais ces paroles ne sont pas (paroles) de bénédiction, mais un reproche de prophétie manifesté contre eux ».

Gr. 70.7 : *ἐπ' αὐτοῖς* « à propos d'eux; à leur sujet ». Arm., 71.7, traduit « sur eux, contre eux », comme s'il y avait *ἐπ' αὐτῶν*. Je crois que *ἐπ' αὐτοῖς* est meilleur. Gé. 70.8-10 = arm.

(172) gr. 70.9 : *καὶ προσκυνήσουσιν*. Arm., 71.9, omet *καί*. Dans gé., 70.11, T = arm., J = gr.

(173) gr. 70.9 (*TU* 31.13-14) : *καὶ τοῦτο*, lire *καὶ τοῦτο*. L'arm. 71. 9-10 : « Il faut que cela soit bénédiction », paraît appuyer ce *καί*.

(174) gr. 70.11 : *ἀλλ' ἐρεῖ τις*. Arm. 71.11 : « Mais tu dis ». Gé., 70.13, est à part : J a la 2e pers., T a la 3e.

(175) gr. 72.2 : *τὸ κατὰ σάρκα*. Ce τὸ m'intrigue; plus bas, lig. 3, il n'y a que *κατὰ σάρκα*.

(176) gr. 72.1-5. Dans cette phrase, telle qu'on la lit dans le texte établi par Diobounotis et Beis, il manque le verbe de la principale.

L'arménien, 73.1-4, traduit mot-à-mot, porte : « Apprends-(le). Parce que de la tribu de

Juda devait David naître (ou : être engendré) et, de David, selon la chair, le Christ, l'Esprit (ou : son esprit, son âme : l'esprit, l'âme de Jacob? ou : le Saint Esprit par la bouche de Jacob?), ayant eu à l'avance connaissance des choses futures, a béni David qui (était issu) de Juda — et de lui, selon la chair, devait naître le Christ — afin que, non seulement la spirituelle bénédiction, de Dieu, il (le Christ) reçût, mais que, encore, selon la chair, béni il apparût ».

Outre que le texte arménien a un verbe principal, la pensée se présente comme la suite logique de la phrase précédente. Aussi croyons-nous que nous avons là le texte original. A partir de cette version, nous rétablirions un texte grec primitif sous la forme suivante :

προγινώσκων

κατὰ τὸ πνεῦμα τὰ μέλλοντα εὐλόγησε

τὸν ἐκ τοῦ Ἰούδα Δαβὶδ καὶ τὸν ἐκ τοῦ

Δαβὶδ μέλλοντα κατὰ σάρκα γενᾶσθαι Χριστόν.

Un premier scribe a sauté la 2e ligne, ce qui donne : προγινώσκων τὸν ἐκ τοῦ Ἰούδα Δαβὶδ καὶ τὸν ἐκ τοῦ Δαβὶδ μέλλοντα κατὰ σάρκα γενᾶσθαι Χριστόν.

Un second copiste, ou peut-être le même, saute de Δαβὶδ à Δαβὶδ et écrit : προγινώσκων τὸν ἐκ τοῦ Ἰούδα Δαβὶδ μέλλοντα κατὰ σάρκα γενᾶσθαι Χριστόν, sans voir que Δαβὶδ est ici en l'air. Plus tard, pour aboutir à un sens plus acceptable, un copiste intercale καὶ entre Ἰούδα et Δαβὶδ et nous avons le texte actuel.

Une première difficulté, c'est *ζημιγῆν* pour κατὰ τὸ πνεῦμα. Y a-t-il eu jadis *ζημιγῆν*? En second lieu, à la place de David, nous avons, la deuxième fois, un pronom *ի նծանէն*. Mais pareille substitution n'est pas rare.

(177) gr. 72.5-7. Hippolyte allègue-t-il ici le cas de Jérémie pour expliquer le cas du Christ? A cause de διὰ Ἰερεμία il semblerait plutôt que, par la bouche de Jérémie, il fasse adresser par Dieu ces paroles au Christ lui-même... Interprétation inconnue de tous les Pères ou théologiens que Condamin, Livre de Jérémie, cite pour ce verset.

(178) gr. 72.8-10 (TU 31.24-26) : ἀλλ' ἔρεις· τί οὖν τὸν Λευὶ οὕτως οὐκ εὐλόγησεν; εὐρίσκομεν γὰρ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ τὸν Χριστόν ἱερέα τοῦ πατρὸς δευκνύμενον, ἐπιμιγῆναι τὴν φυλὴν. Telle est la leçon du ms. : ἐπι|μηγίναί, à lire : ἐπιμιγῆναι. Noter que dans le ms., ἐπι est à la fin d'une ligne, et μηγίναί au début de la ligne suivante. Les éditeurs ont corrigé cet ἐπι|μηγίναί en : ἐπιμιγνόντα. Mais cette correction ne semble pas donner un sens satisfaisant. Car le texte ainsi corrigé nous montre le Christ mélangeant la tribu; donc le Christ lui-même fait ce mélange, et on ne nous dit pas à quelle autre tribu, ou à quelles autres tribus, il aurait mêlé cette tribu qu'on désigne simplement comme « la tribu ».

Or l'arménien, 73.8-10 (V 327.15-19), (Gé. 72.10-12 = arm.), a : *այլ ասես. ընդէր զՂեւի աղբէս ոչ աւրհնեաց, քանիք գտանե՞ք եւ ի Ղեւեայ աղբէն զԲրիստոս քահանայ հաւր երեւեալ, վասն խառնելոյ Ղեւեայ աղբէն ի յուրաքանիւ աղբն :*

1° *խառնելոյ* appuie la lecture *ἐπιμιγῆναι*;

2° *և* devant *ի Ղեւեայ* suppose un *καὶ* omis dans le ms. en face de *ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ*; ce *καὶ* vaut là : « encore; de plus », et ajoute au sens.

3° il faut sans doute lire : *վասն խառնելու Ղեւեայ աղբին* et non *աղբէն*. Le scribe avait encore dans l'oreille le groupe *ի Ղեւեայ աղբէն* qu'il venait d'écrire une ligne plus haut. Ce qui donne :

« Mais, dis-tu, pourquoi Lévi, de la même façon, ne l'a-t-il pas béni? Car nous trouvons (issu) aussi de la tribu de Lévi, le Christ montré (comme) Prêtre du Père, pour ce que la tribu de Lévi est mélangée à la tribu de Juda... (mot-à-mot barbare : à cause du être mélangé de la tribu de Lévi à la tribu de Juda) »

En lisant *աղբն* au lieu de *աղբէն* on a, avec l'infinitif *խառնելոյ*, exactement le tour qu'emploie le traducteur dans les Bénédiction d'Isaac et de Jacob pour traduire certaines propositions infinitives du grec. Soit, gr. 74.1 : διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐκ φυλῆς Λευὶ, rendu par l'arménien, 75.1, par : *վասն լինելոյ նոցա յաղբէ Ղեւեայ*; gr. 76.12 : διὰ τὸ εἶναι ἐξ οἴκου καὶ πατριῶς Δαβὶδ, rendu par arm., 79.1 : *վասն լինելոյ նորա ի ասանէ եւ յաղբէ Դաւթի*.

Nous avons là évidemment le sens originel de la phrase et on pourrait s'en tenir là en renonçant à savoir quelle a pu être la leçon originelle du grec. Peut-être cependant n'est-il pas téméraire d'essayer, à l'aide de l'arménien, au moins de l'entrevoir.

Dans les deux exemples que nous venons de citer, *փասն լիկելոյ* rend *διὰ τὸ εἶναι*; on aurait donc : *διὰ τὸ ἐπιμιγῆναι τὴν Λευὶ φυλὴν εἰς Ἰούδα τὴν φυλὴν*. Sous cette forme on ne voit pas comment en grec a pu se faire l'omission.

Mais on peut supposer que le *փասն* arménien traduit ici non un *διὰ τὸ...* mais un *ἐπὶ τοῦ...* causal, ou plutôt temporel : « à l'occasion de... » Dans les Bénédiction d'Isaac et de Jacob, gr. 60.10, on lit : « καὶ ταῦτα μὲν ἕως νομῖσαι τις ἐπὶ τῶν Σηκιμιτῶν λεαλιηκέναι τὸν μακάριον Ἰακώβ ». « Ceci encore, à la vérité, peut-être quelqu'un pensera-t-il que le bienheureux Jacob l'a dit à propos (ou au temps) des Sichimites », que l'arménien, 61.11, traduit : « *Էւ փաջս արդեւք Տաճարեցի որ փասն Սիկիմացոցն սասցեալ*... On peut donc supposer qu'en 73.9, *փասն* traduit un *ἐπὶ* + génitif.

On pourrait peut-être dès lors, en se rappelant la coupe *ἐπὶ* en fin de ligne, *μιγῆναι* en début de ligne, supposer :

... δεικνύμενον ἐπὶ

τοῦ τὴν τοῦ Λευὶ φυλὴν εἰς τοῦ Ἰούδα ἐπὶ

μιγῆναι τὴν φυλὴν...

Une ligne aurait été sautée par saut de *ἐπὶ* à *ἐπὶ*.

Nous avons mis *εἰς* parce que, dans les Bénédiction d'Isaac et de Jacob, arm. *ի* rend *εἰς* (ou : *ἐπὶ*) + acc., mais il y avait peut-être *πρός*, que rendrait bien aussi *ի*, et qui irait mieux avec *ἐπιμιγῆναι*.

Il nous a été impossible de trouver dans quelque auteur grec une proposition infinitive ainsi introduite par *ἐπὶ τοῦ*. Il doit y en avoir, mais, pour le moment, nous ne pouvons produire que cette proposition de Démosthène 573.1. (Lidd. a. Sc. dern. éd.; D. 21. 180) : *τὴν ἐπὶ τῆς πομπῆς καὶ τοῦ μεθεῖν πρόφασιν λαβόν*, où l'infinitif articulaire, intransitif et seul, il est vrai, dépend au même titre que *τῆς πομπῆς* de *ἐπὶ*. Dans le contexte (il s'agit d'un meurtrier), cette proposition doit avoir à peu près ce sens : « prétextant que la procession et l'état d'ivresse (où il se trouvait) en avaient été (du meurtre qu'il avait commis) la cause occasionnelle (et qu'il n'y avait pas eu préméditation de sa part) ».

En face du texte tel que nous proposons de restituer, l'arménien, vu les virtualités de sa langue, était dans l'impossibilité de suivre ici, du grec, l'ordre des mots. Mais il a parfaitement rendu le sens en sentant pourtant dans *ἐπὶ* la cause plutôt que l'occasion, mais ce n'est qu'une nuance.

Le grec se restituerait donc ainsi :

εὐρίσκομεν γὰρ <καὶ> ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ τὸν Χριστὸν ἱερέα τοῦ πατρὸς δεικνύμενον, ἐπὶ <τοῦ τὴν τοῦ Λευὶ φυλὴν πρὸς (ou : εἰς?) τοῦ Ἰούδα ἐπὶ> μιγῆναι τὴν φυλὴν, ἵνα ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν καὶ βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς <ὁ υἱὸς> τοῦ θεοῦ ἀποδειχθῆ. Pour <ὁ υἱὸς> voir note (179).

On traduirait ainsi le texte restitué : « Car nous trouvons que c'est issu aussi de la tribu de Lévi que le Christ nous est montré Prêtre du Père, à l'occasion du mélange qui s'opéra de la tribu de Lévi à la tribu de Juda, afin que le fait même d'être issu des deux tribus à la fois démontrât que le Fils de Dieu est et Roi et Prêtre. ».

Peut-être au lieu de : « ...à l'occasion du mélange qui s'opéra de la tribu de Lévi à la tribu de Juda », pourrait-on entendre : « ... à l'époque, ou : au moment, ou : au temps où s'opéra le mélange de la tribu de Lévi à la tribu de Juda ».

Les mots *ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν*, conservés dans le ms., exigent qu'ait été fait mention peu avant de deux tribus : celle de Juda et celle de Lévi.

Par cet *εὐρίσκομεν* (même verbe employé, et toujours au sujet de l'origine du Christ Messie de la tribu de Lévi en gr. 52.8) que veut dire Hippolyte? Où « trouvons-nous » cela? Sans doute dans les Testaments des XII Patriarches. Test. Siméon VII. 1-2. Cf. L. MARIÈS, Recherches de Science religieuse, 1951-1952, tomes XXXIX-XL, Mélanges Lebreton, tome I, pp. 381-396 : Le Messie issu de Lévi chez Hippolyte de Rome.

(179) gr. 72.10-11 : ἵνα ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν καὶ βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ ἀποδειχθῇ. Arm. 73.10-11 : « ... afin que de par toutes les deux ensemble, et Roi, et Prêtre, le Fils de Dieu apparût », donc : ... ἱερεὺς <ὁ υἱός> τοῦ θεοῦ... Peut-être est-ce la bonne leçon. Saut de ε à ς dans le grec. Gé. 72.13 : « et fils » dont il fait un attribut, comme roi et prêtre. Ἴνα doit-il se traduire ici « afin que » ou « si bien que »? On peut hésiter entre les deux.

(180) gr. 74.2 (TU 32.2) : αὐτούς. Arm. 75.2 : αὐτόν, que nous suivons. Gé., 74.2, a le pluriel.

(181) gr. 74.2 : ὁ μακάριος Μωϋσῆς. Arm. 75.2 : « le saint Moïse ». Gé. 74.2 = gr.

(182) gr. 74.2-3 : τὸν ἐξ Ἀαρὼν...; lire, d'après l'arménien, 75.2-3 (gé. 74.2-3 = arm.) : τὸν <Χριστὸν τὸν> ἐξ Ἀαρὼν... saut de τὸν à τόν.

(183) gr. 74.3. Comment rendre ce δήλους, qui est bien dans les LXX? Nous suivons l'arménien, 75.4, qui a : « ses révélations ». Gé., 74.3, a : « sa révélation ». Hébreu (Crampon) : « Ton droit et ta lumière sont (confiés) à ton homme saint ».

(184) gr. 74.5-6. Arm. 75.5-6 : եւ զանս այրարիկ յւր կարգի Մովսէսի արհմութեանցն ասացաք զբանս. Assez difficile à traduire, peut-être : « Et de ces choses, à leur rang des (= dans les?) bénédictions de Moïse, nous donnerons la raison ». Arm. a sûrement compris διάταξις au sens ordinaire de « disposition, arrangement ». Et c'est peut-être la meilleure façon de traduire le grec : « Et de ces choses-ci, (quand elles viendront) à leur place dans les bénédictions de Moïse, nous rendrons raison ». Pourtant, étant donné les mots πρὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ « avant sa fin; avant sa mort » par lesquels se termine le verset Dt. 33.1 : « Καὶ αὕτη ἡ εὐλογία ἦν εὐλόγησεν Μωϋσῆς ἄνθρωπος τοῦ θεοῦ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ πρὸ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, on peut, semble-t-il, entendre le mot διάταξις, au sens qu'il a dans Polybe, par exemple, 4.87.5, de : « testament; disposition testamentaire », mot-à-mot : « dans la disposition des Bénédictiones de Moïse ». Dans περὶ τούτων nous voyons un neutre : « au sujet de ces choses-ci; de ceci » et dans le génitif τῶν Μωϋσέως εὐλογιῶν un génitif descriptif de διατάξει.

(185) gr. 74.7 : λέγει οὖν Ἰακώβ οὕτως. Arm. 75.7, simplement : « Car il dit... ». Gé. 74.8 = arm.

(186) gr. 74.12. Arm., 75.12, traduit θριαμβεύσαι, non par « triompher de », mais par « couvrir de honte, confondre », sens que θριαμβεύω a aussi. Gé. 74.14 = arm.

(187) gr. 76.1 : κύριος καὶ δεσπότης. Arm. 77.1 : տէր | եւ սաւմուտէր |
Seigneur | et Maître |

Sauté par homoioteuton dans l'arm. Gé. 76.1 = arm. Mais cf. note (69).

(188) gr. 76.7 : σκόμμον λέοντος εἶπεν. Arm., 77.8, suppose : σκόμμον λέοντος αὐτὸν εἶπεν. Gé. 76.9 = arm., mais change la construction.

(189) gr. 76.9-10. Ce texte d'Isaïe, tel qu'il est dans les LXX, que suit Hippolyte, doit, croyons-nous, se traduire comme nous avons fait. On traduit d'ordinaire : « un rameau sortira... » parce qu'on a dans l'imagination l'« Arbre de Jessé » de la tradition iconographique, où le rameau pousse en haut de l'arbre comme une dernière branche. Mais ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης c'est, à la lettre, un drageon.

(190) gr. 76.10 : <... ἐξ αὐτῆς> d'après arm. 77.11 : « ... d'elle... ». C'est aussi ἐξ αὐτῆς qu'on trouve dans le *De Antichristo* d'Hippolyte, cité dans TU, XXVI, 1904, I, p. 26, n. 11. Gé. 76.13 = arm.

(191) gr. 78.1 : τὸ ἐν αὐτῇ... Arm., 79.1, suppose plutôt : τὸ ἐξ αὐτῆς. Gé. 78.1 = arm.

(192) gr. 78.3-4 : τὴν κοίμησιν τῆς τριημέρου αὐτοῦ ταφῆς. Arm. 79.4, simplement : « son endormissement de trois jours... » Omet ταφῆς. Gé. 78.4 = arm.

(193) gr. 78.6-7, citation de Mt. 12.40; νόκτας <... νόκτας> sauté par homoioteuton. Restitué par Diobouniotis et Beis. Est dans l'arménien 79.6-7. Gé. 78. 6-7 = arm.

(194) gr. 78.8-9 : αὐτόν; | καὶ οὐκ εἶπεν οὐδεὶς ἐγείρει αὐτόν; | ἀλλὰ τίς, sautés par homoioteuton; sont dans l'arm., 79.8-9. Gé. 78.9-10 = arm.

(195) gr. 78.10 : ἐὰν δὲ πατέρα... διέσωσεν γένος, glose. Voir Introduction, p. vi et vii, Gloses et interpolations... N'est pas dans l'arménien, 79.10, ni dans gé., 78.12.

(196) gr. 78.10. Celui qui a inséré la glose a fait sauter ὥσπερ, peut-être ὥσπερ καί.

attesté par l'arménien, 79.10 : *արդէս*. Le géorgien, 78.12, a fait un saut par homoioteleuton. Le traducteur est passé de *ճեռէրց 1°* à *ճեռէրց 2°*; ou un copiste a sauté de *ձշղոթցոս 1°* à *ձշղոթցոս 2°*, c'est-à-dire il a omis : *και ὁ ἀπόστολος... ἐκ νεκρῶν*. Il passe tout de suite à la citation de saint Pierre.

(197) gr. 78.11-12 : *τὰς ὀδύνας τοῦ θανάτου*. Arm. 79.11 : *τὰς ὀδύνας τοῦ "Αἰδου*, mais pratiquement même sens, car *ὀδύνες* ne se dit pas uniquement des « douleurs de l'enfantement ». Toutefois, par itacisme, *ὀδύνας* a pu devenir *ὀδύνας*. Gé., 78.12, est à part : « les liens ».

(198) gr., 78.12, ajoute : *εἰ γε ἀκατάσχετος και ἀπαθής ὁ τοῦ θεοῦ ἐστιν υἱός*. « Si du moins insaisissable et impassible est le Fils de Dieu ». A traduire ainsi si l'on prend *εἰ γε* au sens classique; ici, peut-être, *εἰ γε* est-il à entendre au sens de « puisque ». Cette addition a tout l'air d'une glose. Voir Introduction, p. vi : Gloses et interpolations... Elle n'est pas dans l'arménien, 79.12, ni dans le géorgien, 78.13.

(199) gr. 80.3-4. Arm., 81. 3-5, omet *συνέστηκεν* et fait de *ἔτι*, etc. la complétive de *μαρτυρεῖ*, ainsi : « Et que point ne manqua chef, ni conducteur (issu) de la tribu de Juda, jusqu'à ce que fût venu le Sauveur, l'Évangile lui aussi pareillement témoigne ». Gé. 80.4-6 = arm.

(200) gr. 80.5-6. L'arménien, 81.5-6, avait, ou, fautivement, a lu *ἔτε* au lieu de *ἔτι*, ce qui l'a amené à changer l'allure de la phrase. Au lieu de : « Et qu'une fois né le Sauveur fut l'attente des Gentils, qui jusqu'à aujourd'hui croient en Lui, cela aussi est évident », l'arménien a : « Et quand fut venu le Sauveur, il devint (ou : fut) l'attente des Gentils, (Lui) qui, jusqu'à aujourd'hui, était l'objet de leur foi; et ceci est évident ». Gé. 80.6-8 = arm. L'arménien paraît avoir choppé quelquefois devant une complétive subjective commençant par *ἔτι*. Pourtant, deux lignes plus haut, gr. 80.3, il a bien traduit *ἔτι* par *ηῆ* « que », 81.3.

(201) gr. 80.10-11. Le texte tel que Diobouniotis et Beis l'établissent : *ἄνον και πῶλον ἐπὶ τῷ αὐτῷ* (ms. *τὸ αὐτὸ*) *διὰ λόγου καθαιρομένους*, doit, semble-t-il, se traduire : « ânesse et ânon en même temps ¹ d'un mot ² purifiés ». Notes : 1. « en même temps », si on sous-entend *χρόνος*. Ou bien : « dans le même but »; mais, si on adopte ce second sens, on pourrait aussi bien garder *ἐπὶ τὸ αὐτὸ* du ms. — 2. « d'un mot », c'est-à-dire : « par une simple parole ». Je ne crois pas en effet qu'on puisse traduire « par le Verbe ». Si Hippolyte avait voulu dire cela il aurait mis : *ὑπὸ τοῦ Λόγου*.

L'arménien, 81.10, a : « Anesse et ânon ensemble d'un mot (ou : par parole) déliés ». Gé. 80.14 = arm. Ce qui, au premier abord, ferait penser que, au lieu de *καθαιρομένους* il lisait *καθαίρουμένους*, qu'il aurait interprété par le *λύσαντες* de Mt. 21.2. Hippolyte en effet semble bien ici faire allusion à Mt. 21.2-3, où Jésus n'eut qu'un mot à dire pour se faire donner (« réquisitionner; s'emparer de » en quelque sorte : *καθαίρω*) l'ânesse et l'ânon du même coup.

Je crois cependant que *ἐπὶ τῷ αὐτῷ διὰ λόγου καθαιρομένους* du grec est la bonne leçon. Cette purification opérée par la simple parole du Christ, purification dont ici Hippolyte ne fait que brièvement mention, est plus au long reprise et expliquée par Chrysostome : *In Matthaëum*. P. G. 58.628 (dernier tiers) : *'Ενταῦθα γὰρ ἡ 'Εκκλησία δηλοῦται διὰ τοῦ πώλου, και ὁ λαὸς ὁ νέος, ὁ ποτὲ μὲν ἀκάθαρτος, μετὰ δὲ τὸ καθίσαι τὸν 'Ιησοῦν καθαρὸς γενόμενος*. Et mieux encore 629 (juste avant γ') : *Και γὰρ πάντα τὸ βῆμα εἰργάσατο τὸ λέγον· Λύσαντες ἀγάγετέ μοι ὥστε τὰ ἄτακτα εὔτακτα, και τὰ ἀκάθαρτα γενέσθαι λοιπὸν καθαρὰ*. Et cette référence à la parole même de Notre Seigneur : *Λύσαντες ἀγάγετε...* expliquerait à elle seule, sans qu'on ait à penser à une lecture *καθαίρουμένους*, comment l'arménien a pu interpréter *καθαιρομένους* par *լուծուիւ*, soit *λυθέντας* : *ի ծիւղիւն բաժիւ րուծուիւ*.

(202) gr. 80.12 : *μυστικῶς* « mystiquement », c'est-à-dire : par une réalité visible, (figure) une réalité encore invisible.

(203) gr. 82.2 : *τοῦτο δὲ ἐγένετο... ἐπὶ πᾶσαν τὴν σάρκα*. Glose. Voir Introduction, p. vi et vii, Gloses et interpolations... N'est pas dans l'arménien 83.2. Gé. 82.2 = arm.

(204) gr. 82.2 : *<στολὴν μὲν τὴν σάρκα>* suppléé par Diobouniotis et Beis (sans doute

à l'aide du géorgien) est bien dans l'arménien, 83.2 (Gé. 82.2-3 = arm.) : « Robe il a dit la chair », donc : *στολήν μὲν τὴν σάρκα εἶπεν οὐ : εἶπε τὴν σάρκα.*

(205) gr. 82.4-5 : lire : ...τὴν περιβολὴν <αὐτοῦ> τὴν περιβολὴν> τοῦ λόγου σημαίνει τὰ ἔθνη. Sauté par homoioteleuton. L'arménien, 83.4, a bien deux fois περιβολὴν : « ... son vêtement », (comme étant) vêtement du Verbe, il indique les Gentils ». Gé. 82.5-6 = arm., mais avec une faute : « par la parole ».

(206) gr. 82.5 (TU 34.20) : ἐλογίσθησαν αὐτόν. Cet accusatif αὐτόν est impossible; lire αὐτῶ, écrit probablement avec ο : αὐτο, d'où la confusion avec ν final. L'arménien 83.5, suppose αὐτῶ ou αὐτοῦ « .. furent comptés à lui (ou de lui) ». Le passage correspondant du *De Antichristo*, o. c., p. 30, n. 3, porte λελόγισται Χριστῶ. Gé. 82.6-7 = arm.

(207) gr. 82.5-6 (TU 34.20-21) : ... λέγει « κύριος ἡμῶν πάντας αὐτοὺς ἐνδύσει ὡς ἱμάτιον. Mais l'arménien, 83.5-6, a : « ... il dit : Je suis vivant, moi! dit le Seigneur; si je ne les revêtirai pas tous comme un manteau! » Gé. 82.7-8 = arm., avec un verbe au passé passif : « ont été revêtus ». C'est-à-dire : « Aussi vrai que je vis, dit le Seigneur, je les revêtirai tous comme un manteau ». Ce qui, sauf la 1re personne (« revêtirai ») au lieu de la 2e (« revêtiras ») et ἱμάτιον au lieu de κόσμον (ou : στολήν, cf. apparat Rahlfs) rend bien les LXX, Isaïe 49.18 : ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος, ὅτι πάντας αὐτοὺς ὡς κόσμον ἐνδύσω.

Le texte original d'Hippolyte a pu être : ... λέγει <ζῶ ἐγώ, λέγει> Κύριος, ὅτι πάντας αὐτοὺς ὡς ἱμάτιον ἐνδύσω. Après le saut du même au même, en face de : κύριος ὅτι πάντας αὐτοὺς ὡς ἱμάτιον ἐνδύσω, un correcteur postérieur, au cours de la transmission, aura mis à la 3e personne : ἐνδύσει, et changé ὅτι en ἡμῶν.

On pourrait encore supposer comme texte original, en tenant compte de l'arménien : ...λέγει <ζῶ ἐγώ, λέγει> Κύριος, εἰ μὴ (<ἡβῆ ηξ>) πάντας αὐτοὺς ἐνδύσω ὡς στολήν. (Cf. Rahlfs. *loc. cit.*). Hippolyte a bien pu, citant approximativement (il ne donne qu'une partie du passage d'Isaïe), remplacer ὅτι par εἰ μὴ qu'on trouve après l'expression ζῶ ἐγώ. Et εἰ μὴ pourrait facilement devenir ἡμῶν, d'autant plus que le ms. porte ἡμῖν, qui constitue un chaînon entre εἰ μὴ et ἡμῶν, (suggestion du R. P. Mercier). C'est à cette seconde solution que nous nous rallions.

(208) gr. 82.6-9. Il n'y a qu'une seule phrase, de ἐπεὶ οὖν à τὴν περιβολὴν αὐτοῦ, dont le verbe principal est ἔφη. L'arménien, 83.6-9, l'a bien vu, car il a, au lieu du simple ὡς : *ἵηρωιη*, qui suppose ὡς | δικαίως |, sauté dans le grec par homoioteleuton : ὡς... ὡς. Il ne faut donc qu'une virgule après ἀγορασμόν, et il faut restituer δικαίως, ou tel autre adverbe en -ως susceptible de correspondre à arm. *ἵηρωιη*. Gé. est à part, 82.8-13.

(209) gr. 84.3. Suppléer πᾶς, sauté par homoioteleuton : ...ὅπως πιστεύσας <πᾶς> ὁ ἄνθρωπος... Arménien 85.2-3 : ... afin qu'en Lui ayant cru tout homme vivre pût ». Mais il n'est pas sûr qu'il y ait eu <εἰς αὐτόν πᾶς>, car, un peu plus bas, gr. 86.2, l'arménien, 87.3, ajoute de son crû, au même verbe : τοῖς πιστεύουσιν, *ἡ ἡω* = εἰς αὐτόν, qui n'est pas dans le grec. Notre arménien traduit systématiquement « être sauvé » par « vivre ». Gé., 84.3-4, imite arm., mais, en géorgien, le même verbe signifie à la fois « vivre » et « être sauvé ». Gé. omet « tout » et a le pluriel « hommes ».

(210) gr. 84.4-5. Lire : τοῦ λόγου <αὐτοῦ>... Ἰγενηθέντας¹, αὐτοῦ sauté par homoioteleuton. Arménien 85.4 : « qui, par le Verbe même en personne sanctifiés, sont devenus comme lait ». Gé. 84.5-6 = arm. — Exemples de γενηθείς dans le N. T. : Heb. 4.3. τῶν ἔργων ἀπὸ καταβολῆς κόσμου γενηθέντων; 6.4. μετόχους γενηθέντας πνεύματος ἁγίου; 10.33. κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφόμενων γενηθέντες; 2 Pet. 1.16. ἐπόπται γενηθέντες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος. Cf. aussi Elenchos 64.16 : ἐγενήθην.

(211) gr. 84.6 : ἢ οὖν πάλιν τὰς ἐντολάς. Arm. 85.5-6 (V 330.17-18) : *և զարձեալ զպատահարան... որբ...* Gé. 84.7 = Arm. Mais *υ* et *ϒ* faciles à confondre en *erkat'agir*; lire, comme y invite le pluriel *որբ, զպատահարան տեառև*.

(212) gr. 84.10 : καὶ αὐτὸς παρ' ὅρμον πλοίων. Arm. 85.9 : « et lui-même (est) port des navires (ou : pour les navires) »; ainsi aussi Zohrab. Gé. 84.11-12 = arm., avec modification.

gr. 84.11 : παρατενεῖ (futur); arm. 85.10 : « s'étire » (présent); ou bien lisait παρατείνει ou a pris le futur pour le présent. Gé., 84.12, a le futur.

(213) gr. 84.11-12 : « habitant maintenant le littoral dans le monde... ». Arm. 85.10-11 : « qui maintenant comme sur un littoral de (ou : dans) ce monde habitent... » Gé. 84.13-14 = arm., avec : « dans ce monde ». Grec 86.1 « ... à se réfugier dans des ports : les Églises (au pluriel) ». Arm. 87.1 : « ... se réfugient comme en un port dans l'Église (au singulier) ». Gé. 86.1 = arm., avec une légère modification.

(214) gr. 86.1-2 : « Car par « mouillage des nefes » il a bien dit les Églises qui sont dans le monde comme ports largement éployés devenant refuge pour les croyants ». Arménien 87.1-3 : « Repos des navires vers les villes, il a dit les assemblées des Églises, qui sont dans le monde comme ports déployés (ou : étendus) et devenus refuge pour ceux qui ont cru en Lui (le Christ) ». Devant ρωω βρωρωρωγ, ε est surmonté de deux points; donc pratiquement effacé (V 330.27).

Tout examiné, on ne peut guère voir dans βρωρωρωγ qu'un datif (ou peut-être un ablatif) et dans ρωω βρωρωρωγ qu'une expression où ρωω peut avoir le sens de « vers; du côté de »; cf. ρωω ζηρωρωγ « du côté du Nord ». Gé. 86.1-4 = arm., avec un contresens.

Peut-être y avait-il en grec : ὄρμον γὰρ πλοίων <κατὰ πόλειων>, τὰς ἐκκλησίας... οὐ κατὰ αὐτοῖς... aurait le sens de ἐπί, πρὸς avec le génitif : « ... des nefes qui relâchent aux villes; qui font escale aux villes ».

(215) I. gr. 86.4. Entre καθήμενος et ἐν σκιᾷ omission dans le grec, par homoioteleuton. A restituer ainsi, d'après l'arménien 87.5, en remarquant qu'Hippolyte cite ici Isaïe d'après Matthieu, autant, sinon plus, que d'après les LXX (Isaïe 8.23, 9.1-2; Mt. 4.15-16). Gé. 86.6 = arm.

... ηρ ἕωτερ ἢ ἰωωωρἢ ἔωτε ἰρη δὲδ, ηρρ ἕωτερἢ ἢ ἠωωτερἢ δωζοι...

ὁ καθήμενος ἐν | σκοτιᾷ εἶδεν φῶς μέγα, τοῖς καθημένοις ἐν | σκιᾷ θανάτου...

II. gr. 86.5 (TU 35.21) : <δηλῶν> τὸ πιστόν (ms. πλήστον). Trois solutions :

1° Diobouniotis et Beis conjecturent πιστόν sous πλήστον, et ajoutent <δηλῶν>. Ce faisant ils font de <δηλῶν> τὸ πιστόν τοῦ λαοῦ un court commentaire d'Hippolyte lui-même.

Mais, dans Isaïe 9.3, immédiatement après φῶς λάμψει ἐφ' ὑμᾶς, on lit : τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ... Or πλήστον du ms. est évidemment πλεῖστον. Donc nous aurions ici le commencement seulement du verset 3. La citation serait ou volontairement laissée inachevée, et il n'y aurait à mettre dans le texte que : κ. τ. λ.; ou bien elle aurait été un peu plus longue et suivie d'un court commentaire d'Hippolyte, aujourd'hui manquant, et il n'y aurait qu'à écrire ainsi le texte : ... αὐτοῖς. Τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ... » Τὸ δὲ εἶπεῖν...

2° L'arménien, 87.6, a, à l'accusatif : « ... la foi du peuple », impossible à rattacher à « il dit » dans « comme aussi le prophète (Isaïe) dit ». Diobouniotis et Beis ont pris sûrement l'idée de leur conjecture πιστόν au géorgien, 86.7-8, qui traduit l'arménien avec, en plus, « il dit ».

Mais le traducteur arménien lisait-il dans son exemplaire grec : τὸ πιστόν τοῦ λαοῦ? En face de « la foi du peuple », à l'accusatif, cela paraît difficile à admettre. A s'appuyer uniquement sur l'arménien on penserait plutôt qu'il lisait : ... τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, et qu'on a là les derniers mots du court commentaire d'Hippolyte qui suivait la citation d'Isaïe (Matthieu) et qui manquait déjà dans son texte grec. On écrirait aujourd'hui ce texte : ... αὐτοῖς » τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ. Τὸ δὲ εἶπεῖν...

3° A la rigueur on pourrait peut-être concilier grec et arménien. Ἀνατέλλω, comme δωωωτῶδ peut être transitif. On aurait alors en grec comme en arménien : « la lumière a fait lever pour eux la foi du peuple » φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ. Mais je ne crois pas que ce soit là la solution du problème. Je pencherais plutôt pour la seconde solution; et je croirais qu'un correcteur, en face de αὐτοῖς τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, sans soupçonner une lacune entre αὐτοῖς et τὴν πίστιν, a cru, en voyant τοῦ λαοῦ, reconnaître là la suite du texte d'Isaïe et a remplacé τὴν πίστιν par τὸ πλεῖστον devenu πλήστον dans le manuscrit.

(216) gr. 86.8-9 : ὅς ὑπὸ κατάραν τοῦ πατρὸς διὰ τὴν ἁμαρτίαν πέπτωκεν « qui, sous la

malédiction de son père, à cause de son péché, est tombé ». L'arménien, 87.9-10, a fait de τοῦ πατρὸς un génitif objectif déterminant ἀμαρτίαν : « or Cham, à cause de son péché envers son père, sous malédiction a été (ou : fut). » Le sens reste à peu près le même. En géorgien 86.12-13, J = arm., mais T = plutôt gr.

(217) gr. 86.9 : πιστεῖον τὰ ἐπὶ Χριστόν... (ms. πιστεύοντα TU 35.26 appar.). L'arménien, 87.10, a « ayant cru au Christ ». Donc lire πιστεῖον et supprimer ce [τά]. Pour πιστεύειν ἐπὶ Χριστόν, cf. Actes 9.42; 11.17; 16.31 etc. Gé., 86.14, modifie.

(218) gr. 88.3 : τὸν μὲν οὖν Ἰσαάχαρ μεταφορικῶς ἀλληγορεῖ ἐπὶ τὸν Ἰσωτῆρα. <οὐδὲν> est une mauvaise conjecture de Diobouniotis et Beis pour πατέρα du ms. C'est σωτήρα qu'il faut lire avec l'arménien : « le Sauveur ». Πατέρα(ν) est mauvaise lecture de l'abréviation σπρ lue πτρ. Le géorgien, 88.3, a « Seigneur ». L'arménien, 89.3, avait bien le même texte grec mais il a rendu le sens plutôt que les mots : « Et Issachar, par allusion (m. à m. : en faisant signe de l'œil), il a tiré vers le Sauveur ».

(219) gr. 88.5 (TU 36.7) : ἀναπαύομενος, ἀναπεσών. L'arménien, 89.5-6, n'a qu'un seul participe « Ayant pris son repos ». Arm. semble avoir lu, au lieu de ἀναπεσών, ἀνά μέσον, que nous trouvons, dans gr., quelques lignes plus haut et dont la présence de κλήρον (pour κλήρον ou κλήρου) en cet endroit du ms., pourrait être un vestige. Aussi rétablissons-nous ἀνά μέσον. En raison du singulier κλήρον, nous choisissons κλήρου de préférence à κλήρον. Gé. 88.7 = arm.

(220) gr. 88.7 : ἵνα, omis par l'arménien, 89.7, sans doute accident : <ηε> η, car le verbe suivant est bien au conjonctif. Gé., 88.9-10, n'a pas non plus la finale, mais le verbe est au futur.

(221) gr. 88.9 : τὴν γῆν ὅτι. L'arménien, 89.9, suppose τὴν γῆν αὐτῶν ὅτι « leur terre ». Gé. 88.11 = arm.

(222) gr. 88.11 : μετὰ παρουσίας n'a pas de sens. Lire avec l'arménien, 89.11 : « avec hardiesse; avec liberté » : μετὰ παρρησίας, et le rapporter à ἐπορεύετο. Gé., 88.13, l'omet. L'arménien, 89.11, suivi par le géorgien, 88.14, omet ὡς, gr. 88.11; il a : « Et Isaïe dit... »

(223) gr. 88.12 : ἄροτρον. Hippolyte se représente sans doute ici une charrue rudimentaire, primitive (cf. les charrues encore actuellement en usage en Syrie, en Palestine), qu'un laboureur robuste peut charger sur l'épaule et porter lui-même jusqu'au champ à labourer.

(224) gr. 90.1 (TU 36.17). Lire, avec l'arménien, 91.1 : « sur lui », ἐπ' αὐτόν, au lieu de ὑπ' αὐτῶν. On ne voit pas dans le contexte à qui ὑπ' αὐτῶν pourrait se rapporter. Gé. 90.2 = arm.

(225) gr. 90.1-2. L'exemplaire grec suivi par le traducteur arménien devait, comme le ms. des Météores, avoir une virgule après ἐκκλησίας, car, au lieu de : « ... il s'est fait homme labourant les beaux labours de l'Église », l'arménien, 91.1-2, a : « Il s'est fait homme d'Église, la belle production en icelle travaillant (ou : en travaillant en icelle la belle production) ». Gé. 90.2-3 = arm., avec modifications.

(226) Dans ce paragraphe sur Dan, le grec et l'arménien présentent de multiples différences. Voici tout ce paragraphe d'après l'arménien seul, 91.4-93.6 :

« Dan jugera son peuple, comme chaque (ou : un seul) homme en Israël¹. Et sera (ou : soit) Dan comme un serpent sur un chemin assis, mordant le paturon d'un cheval. Et tomberont des cavaliers² en arrière, en attendant le salut du Seigneur » (Gen. 49.16-18).

« Dan », dit-il, « jugera son peuple, comme une seule tribu (formée) de (tout) Israël » (Gen. 49.16). Ceci, pour une partie, arriva au sujet de Samson, qui, né de la tribu de Dan, jugea son peuple pendant vingt ans (Juges, 16.31), mais s'est accompli³ entièrement pour l'Antéchrist qui, juge méchant et adversaire Roi né, jugera son peuple. Il s'opposera, comme un serpent sur un chemin assis, au verbe de vérité⁴. Il entreprendra audacieusement de mordre⁵ ceux qui droitement cheminent. Mais parce que (peut valoir : puisque) le prophète a dit⁶ : « Il mordra⁷ le paturon d'un cheval » (Gen. 49.17), il entreprendra audacieusement contre ceux qui annoncent le chemin juste⁸ et salutaire (i. e. : ceux qui dans leur

prédication montrent le chemin de la justice et du salut), comme il tenta (ou : mit à l'épreuve) les Apôtres, et dupa Judas, et, *comme un cheval, le fit s'abattre*, et, le cavalier (qui était) *sur lui*⁹, à la mort livra. Et comme un cavalier, il (le Sauveur) tomba en arrière; c'est-à-dire (en remontant) de la postérité aux ancêtres, ayant attendu le salut du Seigneur il a relevé et redressé la *créature* d'Adam¹⁰ ».

Notes à cette traduction.

1. Traduction *ad synesin*, qui est d'ailleurs celle de Zohrab. Ce qui est curieux, c'est que, quelques lignes plus bas, il traduit *φυλή* par *աղղ*. Gé., 90.5, a « tribu ».
2. Lisait-il : *καὶ πέσονται ἵππεῖς*? Gé. 90.7 : « ils tomberont les cavaliers ».
3. Lisait-il : *ἐπληρώθη*? Gé., 90.11, a le présent.
4. Lisait-il : *τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ*? (le ms. a : *τὸ τῆς ἀληθείας λόγου*). Je serais tenté de croire que *τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ* est la bonne leçon. Gé. 90.13 = arm. plutôt que gr.
5. Omet-il ou n'avait-il pas : *καὶ ἀναιρεῖν*? Il ne devait pas l'avoir, car ce *καὶ ἀναιρεῖν* me paraît une glose ajoutée, gr. 92.1. Il ne va pas dans le contexte. Gé. 90.13 = arm.
6. Ou bien : « Mais ce que le prophète a dit : « il mordra... etc. (c'est que) il entreprendra... etc. ». Gé. 92.1-2 : « Mais ce que dit le prophète ». Plusieurs fois, gé. traduit *ἢ αὐτῆ* par « ce que dit ».

7. Il peut avoir eu *δάκνων*, participe, qu'il a traduit par une forme personnelle, ici le futur, s'adaptant au contexte. Gé. 92.2 : final.

8. Lisait-il *δικαίαν* au lieu de *ἀληθινήν*? ou bien est-ce substitution systématique? Car voir (note 159) gr.-66.6 : « justice » (ou : « justification ») substituée à « vérité ». Gé., 92.3, a « juste » mais, dans arm., *արդարութիւն* = « vérité ».

9. Lisait-il : *ὡς ἵππον κατέβαλεν* au lieu du simple *κατέλαβεν*? et *ἐπ' αὐτοῦ* au lieu de *δι' αὐτοῦ*? La leçon de l'arménien est plus pittoresque, mais la leçon du grec se comprend très bien elle aussi. Elle dit même référence à Luc 22.3 : *εἰσῆλθεν δὲ σατανᾶς εἰς Ἰούδαν...*, et à Jean 13.27 : ... *εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ σατανᾶς*.

Quelle était la leçon originale? Peut-être en combinant les deux :

πτερνίσας κατέλαβεν καὶ | ὡς ἵππον κατέβαλεν καὶ | τὸν ἵππεά ἔπ' αὐτοῦ

խարեայ <ըմբռեայ> եւ իրրե զձի գիրեցոյ եւ զհեծալի ի նմա

խարեայ « dupa » interprétant plutôt que traduisant *πτερνίσας*.

Dans le grec, 92.4, saut de *ενκαι* à *ενκαι*.

Dans l'arm., saut de *այ* à *այ*. Gé. 92.4 = arm.

10. L'arménien *ստեղծուած* « créature; production » ne peut pas répondre à *σφάλματα*. Si on le garde au singulier, il répondrait bien à *τὸ τοῦ Ἀδάμ πλάσμα*. Mais, en *erkat'agir*, le *ն* final, dans *ստեղծուածն*, peut avoir été lu au lieu de *U*; on aurait, au pluriel, *ստեղծուածս* : *τὰ πλάσματα*. Gé., 92.7, a « image ».

Ou bien encore *ստեղծուածս* aurait peut-être été lu au lieu de *ստեղծուածս* « les destructions » et ce *ստեղծուածս* pourrait être la traduction de *σφάλματα*, pris au sens concret, dont je ne saurais d'ailleurs fournir des exemples, de « ruines éboulées ».

(227) gr. 92.5-7. En mettant une virgule après *πρῶτα*, et en rapportant les neutres pluriels *ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἐπὶ τὰ πρῶτα*, à *σφάλματα*, on pourrait traduire littéralement : « Comme un cavalier à la renverse » (Gen. 49.17), « c'est-à-dire en remontant des dernières aux premières, ayant attendu du Seigneur le salut, il (le Sauveur) a relevé et redressé les chutes d'Adam ». Inutile de faire remarquer que, en grec, les verbes *ἀνήγειρεν*, *ἀνώρθωσεν* ne forment pas plus alliance de mots avec *σφάλματα* que, en français, *relevé*, *redressé* ne forment alliance de mots avec *chutes*.

En voyant, dans *ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἐπὶ τὰ πρῶτα*, des neutres pluriels indéterminés, on pourrait traduire *ad synesin* : « Comme un cavalier à la renverse » (Gen. 49.17), « c'est-à-dire en remontant de la fin à l'origine, ayant attendu du Seigneur le salut, il (le Sauveur) a fait lever et remis droit sur ses pieds Adam (c'est-à-dire l'humanité) en ses chutes ». C'est la traduction à laquelle nous nous sommes arrêtés. Mais est-ce bien le sens? Voir S. Ambroise, *De Patriarchis* [cité par Bonwetsch, Texte u. U. Nouvelle série XI (de toute la

collection XXVI) p. 35, dans la note, au bas], s'inspirant manifestement d'Hippolyte, mais l'interprétant à sa façon.

(228) gr. 92. 9-10 (TU 37.12-13), arm. 93.8.

Les LXX ont : ... πειρατεύσει αὐτόν, αὐτὸς δὲ (BAD; καὶ αὐτὸς F; καὶ αὐτὸς δὲ 75) πειρατεύσει αὐτῶν (BAD; αὐτὸν F).

Si on adopte πειρατεύσει αὐτόν, on ne peut rapporter cet αὐτόν à personne. Je garde αὐτῶν des LXX. Gé., 92.9, a : « eux »; πειρατεύσει αὐτῶν aura été pensé πειράσεται αὐτῶν.

Le traducteur arménien, pour rendre πειρατήριον au sens que lui donne ici Hippolyte, a très heureusement forgé un mot que je ne trouve dans aucun lexique, mais qui est formé d'après toutes les règles : φηρδωρῶν. Le suffixe -ωρῶν indique bien qu'il a senti dans πειρατήριον un lieu, comme φηδῶρῶν, φηδ « trésor » + ωρῶν : « chambre du trésor ». Si « éprouveur » n'avait pas un sens technique, on pourrait dire : « Un nid d'éprouveurs » comme on dit : « Un nid de pirates ».

L'arménien suppose : ... πειρατεύσει αὐτόν, καὶ αὐτὸς πειρατεύσει αὐτό (ou : αὐτόν? car il n'y a pas de genre en arménien). Mais, à lire l'arménien seul, ἡμεῖς « lui (ici : elle) » renvoie à φηρδωρῶν « Chambre des Épreuves ». Voir note (234). Nous suivons la leçon πειρατεύσει (au futur) qui est celle des LXX et qu'avait le texte grec suivi par l'arménien.

(229) gr. 92.12 (TU 37.17) : ἰδὼν; avec l'arménien 93.11, գիտացեալ « sachant, connaissant », lire εἰδώς. Gé. 92.14 = arm.

(230) gr. 94.1 : παρέδωκεν, avec, je crois, allusion à Jean 8.21-24 : ... ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε (21)... ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν (2 fois, 24). L'arménien, 93.12 : ճամնեցին « livrèrent », avait dans son grec, ou y a lu, fautivement : παρέδωκαν. Il a, 93. 11-12 : « Et lui, connaissant leurs pensées secrètes, en ripostant, les mit à l'épreuve en sa justice (il ne traduit pas ἑαυτοῦ), et, en leur péché, à la mort ils (le) livrèrent. » Ce faisant, il aura interprété. D'après la citation, il y a épreuve et riposte. Dans le texte présent le Christ a agi « en sa justice », alors les autres (αὐτοῦς, ἡμεῖς) ripostent, mais « en leurs péchés ». Le texte grec est certainement le bon. Gé. 94.2 = arm.

(231) gr. 94.4 : ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι. Arm. 95.3 : εἰπέτέ μοι « dites-moi ». Gé. 94.5 = arm.

(232) gr. 94.5 : τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν, ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; L'arménien, 95.4, a : « le baptême de Je... et cetera ». Gé. 94.6-7 = gr., avec la citation tout entière.

(233) gr. 94.7 : φοβούμεθα τὸν λαόν. L'arménien, 95.7, omet, sans doute par homoioteleuton... | δωρηλωή | երկնցից | ժողովրդեկէ |. Gé., 94.9, a un texte différent : « tout le peuple nous lapidera » (seconde main dans J), tiré de Lc 20.6, au lieu de Mt. 21.26. Le modèle arménien auquel a recouru l'ancêtre de T et J géorgiens, omettait déjà երկնցից | ժողովրդեկէ; la tradition T y a suppléé par un emprunt à Lc 20.6 et un correcteur de J a ajouté ce même texte, qu'il a pris soit de T, soit d'un ancêtre de T.

(234) gr. 94.10-11 (TU 38. 4-5) : « ... πειρατεύει αὐτόν < καὶ αὐτὸς δὲ πειρατεύει αὐτόν > κατὰ πόδας. L'arménien, 95.10-11, ici, suppose : « ... πειρατεύσει αὐτόν, καὶ αὐτὸς πειρατεύσει αὐτοῦς (ou αὐτῶν) κατὰ πόδας ». ἡμεῖς « eux ». Gé., 94.13, a le pluriel.

(235) gr. 96.2 : διαδώσει, leçon de A (Swete). Arm. 97.2 : տալ « donne » peut être διαδίδωσιν D. Gé., 96.2, a le futur.

(236) gr. 96.3 : ... μετέδωκαν. Arm., 97.3, ajoute : « aux croyants ». Gé. 96.4 : « à la race des hommes ».

(237) gr. 96.4 : ἢ διδάσκων. Arm., 97.4, ne traduit pas ἢ et a ցուցանելով : « ... il annonce à l'avance en montrant à nous... » Est-ce traduction approchée de διδάσκων, ou confusion avec ասուցանելով qui rendrait bien διδάσκων? Gé., 96.4-5, a tranché dans le vif.

(238) gr. 96.5 : Ἀσὴρ γὰρ ἐρμηνεύεται πλοῦτος. Pas tout à fait! Voir Gen. 30. 13. Mais dans ce verset le ms. E (Swete) après Ἀσὴρ ajoute πλοῦτος.

(239) gr. 96.6 : πάντας χορτάζειν. Arm., 97.6, n'a pas πάντας. Le modèle arménien de gé. devait avoir la traduction de πάντας. Car, ici, gé., 96.6-7, fait un saut. Il traduit : « lequel... est puissant pour tous, parce que le Seigneur... » 1. pour tous : բոլորոց, peut être

un datif-accusatif (= *ϕωδἐκὼν*, πάντας); 2. Gé. a sauté de *ϕωδἐκὼν* | (peut-être en abréviation) à *δὲρδἐκὼν* | *ρῶν*.

(240) gr. 96.6-7 : ὁ Χριστός, *χρς.* Arm. 97.7 : « le Seigneur » ὁ κύριος *κρς.* Abréviations confondues. Gé. 96.7 = arm.

(241) gr. 96.8 (TU 38.15) : ἡμῶν, lire ὑμῶν. Arm. 97.7 : *ἄτρ* « vos ». Gé., 96.8, n'a pas de possessif.

(242) gr. 98.1-2 (TU 38.20-21) : ὁ γὰρ νῦν πρὸς μέρος ἐστὶν θάνατος καὶ πάντας ἀνθρώπους δεῖ ἀποθανεῖν. Si on traduit mot-à-mot on a : « Car la (mort) de maintenant, en proportion (ou : proportionnellement) est mort, etc... ». Qu'est-ce que ça veut dire ?

L'arménien, 97.11-99.1, sûrement ne lisait pas πρὸς μέρος. Il a : « Car maintenant elle (la mort) est temporelle, et à tous les hommes il faut mourir ». Gé., 96.14, a « momentanée ». On peut se demander si arm. ne lisait pas προσήμερος « qui arrive en un seul jour », que traduit largement mais exactement *δωδωδωκωκωρ* « temporel ». Nous lisons donc προσήμερος au lieu de πρὸς μέρος. La mort de maintenant se consomme dans le seul jour où l'on meurt. L'acte de mourir de la mort au sens ordinaire ne dure que le temps de mourir au jour où nous mourrons tous. L'acte de mourir de la mort éternelle dure éternellement. L'action de mourir ne cesse pas.

(243) gr. 98.4 : στέλεχος ἀνειμένον. Le commentaire qu'Hippolyte fait d'ἀνειμένον (... ἐπ' ἐλευθερία... τὸ ἐλευθερούμενον) montre qu'il entend ἀνειμένον au sens de « délivré », comme aussi le commentaire qu'il fait de στέλεχος montre qu'il entend στέλεχος au sens de « branche de vigne », donc de « pampre ».

(244) gr. 98.5-6 : εἰς τὸ δύνασθαι πάντας καρποφορεῖν τῷ θεῷ. L'arménien, 99.5-6, a : «... (un peuple) dans lequel... » ou, plutôt : « ... (liberté) dans laquelle nous pouvons tous porter du fruit pour Dieu ». Traduction somme toute exacte, mais large. Ou, peut-être, lisait-il : ἐν ἣ δυνάμεθα πάντες. Gé. 98.6 : « par (ou : dans) laquelle ».

(245) gr. 98.7-8. L'arbre de la Croix marié à la Vigne, c'est-à-dire au Sauveur.

(246) gr. 98.11 : Ἑσαίας, erreur pour Malachie. Même erreur dans le grec que traduisait l'arménien 99.10. Gé. 98.13 = arm.

(247) gr. 98.11 : ἐλεύσεσθε καὶ σικριτήσετε. L'arménien, 101.1, a le singulier : « Il sortira, bondira... ». Gé. 98.13-100.1 = arm., avec « et » entre les deux verbes, qui sont au pluriel.

(248) gr. 100.1 : ἐπιδιδούς. L'arménien, 101.1, traduit : « ils croîtront, *ωδτωκῆν* » (gé. 100.1 = arm.) comme s'il y avait ἐπιδιδόντες, mais il a pu vouloir mettre au pluriel ἐπιδιδούς pour l'accorder avec κτῶνται.

(249) gr. 100.2 : τοῦ ὕδατος. Arménien, 101.2 « par l'eau » lisait : διὰ τοῦ ὕδατος, ou a interprété le simple génitif. « Régénération » s'impose pour ἀναγέννησις et on peut à peine dire en français : « dans la régénération de l'eau ». Gé. 100.2 = arm., avec cette restriction que *ἡ ἡρῶν* a été traduit comme *ἡ ἡρῶν*, « d'en-haut ».

(250) gr. 100.5-6 : υἱὸς ἠξήμενος μου Ἰωσήφ, < υἱὸς εὐλογημένος μοι > ζηλωτός, υἱὸς μου νεώτατος. A lire ainsi d'après l'arménien 101.5-6. Gé. 100.6-7 = arm. Tous nominatifs à traduire, étant donné l'impératif 2. p. s. qui suit, par des vocatifs.

(251) gr. 100.6 : ἐλοιδύρου « insultaient ». L'arménien, 101.6, traduit ce verbe par le même verbe arménien par lequel, en gr. 104.6, arm. 105.7, il traduit διαβλασφημοῦντες : *ζωζωζωκῆν*, mais ce verbe arménien, se traduisant ordinairement « blasphémer » peut aussi signifier « insulter ». Gé., 100.7, omet.

(252) gr. 100.7 et 104.8 (TU 39.13; 40.16) : μετὰ κράτος. Ce κράτος est impossible, lire avec LXX, et arménien 101.7, μετὰ κράτους. Gé. 100.8 = arm. Voir note (270).

(253) gr. 100.7-8 (TU 39.13-14) : ... νεῦρα βραχιόνων χειρὸς αὐτῶν ADF (Swete) ont χειρῶν que l'on adopte. Arm., 101.8, omet ici χειρός : « ... les muscles de leurs bras ». Gé. 100.9 = arm.

(254) gr. 100.8-9 : ἐκεῖθεν ὁ κατισχύσας Ἰσραὴλ παρὰ Θεοῦ πατρός σου. L'arménien, 101.8-9, en gr. 106.5, arm. 107.4, traduit : « C'est de Celui-là qu'Israël a pris sa force : du Dieu de ton père ». Gé. 100.10 = arm. Traduction intelligente, possible,

en voyant dans *κατισχύσας* un participe adjectivé qualifiant Israël : « C'est de là que vient l'Israël fortifié (*i. e.* ayant pris des forces) : du Dieu de ton père ». Mais, gr. 106.5, Hippolyte entend *κατισχύσας* au sens nettement verbal et transitif : *τίς ἄρα ἐστὶν ὁ κατισχύσας τὸν Ἰσραήλ*; Il faut donc, dès le texte scripturaire, garder à *κατισχύσας* le sens que lui donne Hippolyte dans le commentaire.

(255) gr. 100.10-102.1. Le commentaire que fait Hippolyte de ce texte (gr. 108.9 sv.) montre qu'il le ponctuait ainsi : *ἐνεκεν εὐλογίας μαστῶν, καὶ μήτρας εὐλογίας πατρός σου καὶ μητρός σου...* en faisant de *μήτρας* un génitif déterminant *εὐλογίας*.

(256) gr. 102.1 (*TU* 39.19) : <ὕπὲρ εὐλογίας ὀρέων μονίμων καί>. Si l'on restitue le grec manquant, il faut le restituer tel qu'Hippolyte le cite plus loin, gr. 112.3 : *ἐπ' εὐλογίας ὀρέων...* qui est d'ailleurs la leçon des LXX, en donnant à *ἐπὶ* + datif un sens, sinon d'hostilité, du moins de supériorité.

(257) gr. 100.10-102.2. L'arménien, 101.11-103.1, a bien tous les mots grecs que restituent avec raison Diobounotis et Beis. Il se traduit ainsi : « A cause de la bénédiction des mamelles et quant au sein de bénédiction¹ de ton père et de ta mère, tu as été fortifié par la bénédiction des montagnes stables et par les désirs des collines éternelles², perpétuellement jaillissantes³ ».

Notes. — 1° Il a vu dans *εὐλογίας* un génitif déterminatif de *μήτρας* (ou : *μήτραν*?). — 2° Car lisait-il *μήτραν*? au singulier. Aucun ms., dans les LXX (Swete), ne donne cette variante. Il a pu lire *μήτρας* et, le prenant pour l'accusatif pluriel, le rendre par un singulier, le déterminatif « de ton père et de ta mère » indiquant suffisamment que ce singulier était à entendre respectivement du sein du père et du sein de la mère. — 3° Il a *ἡρηώδη* « le sein », à l'accusatif déterminé, et, dans sa phrase, je ne vois pas moyen de traduire cet accusatif autrement que comme un accusatif de relation « quant à; pour ce qui concerne... ». — 4° Dans le commentaire qu'Hippolyte fait de ce texte biblique, gr. 108.9 sv., l'arménien, 109.9, emploie encore le même mot : *ἡρηώδη* « sein », qui peut être là ou un nominatif, ou un accusatif indéterminé, mais toujours il s'agit du « sein de bénédiction ». En ces deux passages, gr. 100.10-102.2, (citation) et gr. 108.9 sv. (commentaire), le traducteur arménien paraît s'être, de son mieux, efforcé de traduire le texte de l'Écriture de façon qu'il concordât avec le commentaire qu'en faisait Hippolyte. Gé., 100.13-102.2, arrange. Voir pourtant plus bas, note (285).

2. Pour ces « désirs des collines éternelles » voir note (296).

3. Le grec *ἀένκος* signifie : 1° « qui s'épanche, qui coule toujours »; d'où 2° : « éternel ».

(258) gr. 102.3 (*TU* 39.22) : *διενορῶν* ni dans Bailly, ni dans Liddell and Scott (dernière édition), ni dans la Concordance du N. T. (Moulton and Geden). Lire *ἄτε δὴ ἐνορῶν*, en remarquant l'accentuation du ms. *διένορῶν*. Voir note suivante.

(259) gr. 102.4. D'après l'arménien lire : ... *προεικονιζόμενα < γενησόμενα > εἰς Χριστόν...* Omission par homoioteleuton. L'arménien, en effet, 103.4, paraît bien avoir eu dans son grec : *ἄτε δὴ ἐνορῶν τὰ δι' αὐτοῦ προεικονιζόμενα γενησόμενα εἰς Χριστόν μυστήρια*. Il a : « Car (rend *δὴ* et *ἄτε*) par lui (par Joseph) il voyait figurés les mystères qui étaient devant arriver au Christ ». *ἡρηωωδηλω*, sous sa forme participiale, est une sorte de prédicatif restant invariable. En latin : « Nam per eum uidebat figurata quae Christo mysteria eventura erant ». Gé., 102.5, suppose arm.

(260) gr. 102.6 : *μοι*, dans *υἱὸς ἡῤῥημένος μοι Ἰωσήφ*, est-il bien authentique? Nous le gardons dans la traduction. Mais on pourrait penser que *μοι* est une mauvaise lecture pour *μου*; auquel cas on garderait le tour exclamatif : « Joseph! mon fils devenu grand! » Arménien, 103.6, a bien *իմ* : *μου*, mais ce peut être une interprétation. Gé., 102.8, a « pour moi » (final) qui suppose plutôt le datif.

On pourrait aussi peut-être traduire *ἡῤῥημένος μοι* par : « que j'ai fait grandir ». (Cf. *νῦν (δέομαι) διηγῆσασθαι τὰ τούτω πεπραγμένα*, Dém. p. 844.13). Ce *μοι* serait alors une addi-

tion interprétative d'Hippolyte. Et de fait dans le commentaire qu'il en donne il interprète les paroles de Jacob comme figurant les paroles du Père éternel à son Fils.

(261) gr. 102.6 : ἔτι διὰ τοῦ κυρίου καὶ τελείου ὀνόματος. L'arménien, 103.6, a « par le Seigneur » **ար** : **սիրածը**, lecture confirmée par la traduction du géorgien, 102.8, qui porte « par le Seigneur ». Arménien a pris κυρίου, ici adjectif épithète, pour le substantif ὁ κύριος.

(262) gr. 102.8 : υἱὸς εὐλογημένος μοι. Arm., 103.8 (Gé. 102.11 = arm.), suppose : υἱὸς μου εὐλογημένος. Si μοι est authentique il faut traduire « béni par moi; que j'ai béni ». Voir note (260).

(263) gr. 102.8 : εὐλογημένος ἦν παρὰ τῷ θεῷ. L'arménien, 103.8 (Gé. 102.11-12 = arm.), suppose : ... παρὰ τοῦ Θεοῦ « béni par Dieu ».

(264) gr. 102.9 : οὐκ ἐγνώσθη. L'arménien, 103.9, ajoute : « par eux » ὑπ' αὐτῶν (?). Gé. 102.12 = arm., mais a une construction active.

(265) gr. 102.10-11 : προσέθεντο τοῦ μισεῖν, hébraïsme. Cf. Exode 9.34 : Φαραῶ... προσέθετο τοῦ ἀμαρτάνειν. Gé., 102.14, a simplifié.

(266) gr. 104.6 : διαβλασφημοῦντες; ni dans Bailly, ni dans Liddell and Scott (dernière édition), ni dans Concordance N. T. (Moulton and Geden). Tel quel ce verbe paraît faire allusion à Marc 14.56.

(267) gr. 104.4-6; arm. 105.6-7; gé. 104.6-9 :

— gr. τίνες δὲ ἦσαν οἱ βουλευόμενοι κακὰ
arm. qui étaient ceux qui délibération-délibérèrent
gé. = arm. mais ajoute : de méchanceté

— gr. περὶ αὐτοῦ καὶ λοιδοροῦντες αὐτόν,
arm. au sujet de lui

gé. omet « au sujet de lui » et ajoute ce que gr. a en plus d'arm.

— gr. ἀλλ' ἢ ὁ ἄνομος καὶ ἀπειθής λαός,
arm. sinon le peuple incrédule,

gé. a les deux adjectifs de gr.

— gr. οἱ πολλὰ κακὰ διαβλασφημοῦντες εἰς
arm. qui blasphémaient

gé. = gr.

— gr. αὐτόν ἔλεγον;

arm. lui

gé. = arm.

Je ne vois pas la raison de ces omissions, sauf pour ἄνομος. On pourrait penser à **ահ** | **սիրքի** **և** **ահ** | **Հաւահ**, ἄνομος καὶ ἀπειθής, saut de **ահ** à **ահ** dans l'arm.

Pour λοιδοροῦντες, comme l'arm. traduit ce verbe par le même verbe arménien par lequel il rend « blasphémer » (Cf. gr. 100.6; 104.4; ἐλοιδοροῦν : **Հայհրեհի**, 101.6; 105.5) et qu'ici il s'est servi de ce verbe pour traduire διαβλασφημοῦντες, il aura peut-être jugé inutile de traduire λοιδοροῦντες.

(268) gr. 104.7 (TU 40.15) : εὐκοποι. Arm. 105.7 : « faciles ». Gé. 104.9 = arm. Cet εὐκοποι ne va pas bien dans le contexte. Εὐκοπος se dit d'une chose « facile à faire », d'un bois « facile à travailler », donc au sens passif. Ici, il ne peut guère avoir le sens de « faciles à manier ». Dès lors, on peut se demander si εὐκοποι n'est pas une corruption de εὐκολοι, ou de εὐβολοι que nous lui substituons et traduisons par « bons tireurs ».

(269) gr. 104.7 : πάντας <τοὺς δικαίους>. Saut de **ς** à **ς**. Avec l'arm., 105.8 (Gé. 104.10 = arm.) : « tous les justes », suppléer τοὺς δικαίους.

(270) gr. 104.8 (TU 40.16) : μετὰ κράτος. Avec l'arm., **հարսիթածը**, 105.9 (Gé. 104.11 = arm.), lire : μετὰ κράτος. Voir note (252).

(271) gr. 104.8 (TU 40.17) : ὥς γὰρ... Arm. 105.9 : « Parce que eux qui... »; devait lire : οἱ γὰρ... Gé., 104.11, a : « autant que ». Nous rétablissons οἱ.

(272) gr. 104.8-9 : κακὰ ἐβουλεύσαντο καὶ κατελάλησαν. Arm. 105.9-10 : **չար** [սորհեցաւ

(283) gr. 108.1 (*TU* 41.8). Avec l'arménien, 109.1, « comme », rétablir ὡς, devant εὐλογίαν γῆς. Gé. 108.1 = arm. Comment traduire cet ὡς? avec cet accusatif? Je crois que εὐλογίαν οὐρανοῦ, εὐλογίαν γῆς, sont les termes mêmes de la citation biblique, répétés tels que, au cas où ils sont dans la citation biblique; et le ὡς, je crois, dit simplement relation à ces mots du texte : « répondant à ».

(284) gr. 108.1 : <ἵνα> dûment restitué par Diobouniotis et Beïs, car l'arménien, 109.1, a զի « afin que ». Gé. 108.1 = arm.

(285) gr. 108.3-4 : « ἔνεκεν εὐλογίας μαστῶν καὶ μήτρας, εὐλογίας πατρός σου καὶ μητρός σου ». « εὐλογίας μαστῶν » ἦτοι... Ici l'arménien, 109.3-4, paraît avoir ponctué son grec comme Diobouniotis et Beïs, à tort, si l'on tient compte du commentaire d'Hippolyte. Retraduit en grec l'arménien donne : « ἔνεκεν εὐλογίας μαστῶν καὶ μήτρας ¹, εὐλογία ² πατρός σου καὶ μητρός σου ». « εὐλογία (οὐ : εὐλογίαν?) ³ μαστῶν ἔφη, ἦτοι... »

1. Sûrement senti ici comme génitif : *արգանիի*.

2. Finale du mot peu lisible dans le ms. arm., mais paraît bien être abréviation de ...*թիւի*.

3. *Արհուրիւ* peut être là nominatif ou accusatif. Gé., 108.4, traduit par un accusatif. — Voir note (257).

(286) gr. 108.5 : δι' ὧν μαστῶν. L'arménien, 109.5, traduit seulement δι' ὧν, omet μαστῶν. Gé. 108.6 = arm. Saut de ὧν à ὧν, peut-être.

(287) gr. 108.5 : γαλουχεῖ καὶ ἀνατρέφει τέκνα θεῶν προσάγων. Arm. 109.5-6 : *կաթաւը արբուցանէ* < *եւ սնուցանէ* > *և յաւաջ օճէ որդի՛ւս՝ սասունծայ*.

L'omission par homoioteleuton s'explique : ou en grec : saut de ει à ει, ou mieux encore en arménien : saut de *ուցանէ* à *ուցանէ*. Au lieu de *ՈՐԳԻՆ* lire *ՈՐԳԻՍ*. Gé., 108.6-7, a le pluriel et il a « nourrit ».

(288) gr. 108.9-10 et 108.12-110.1 : καὶ μήτρας εὐλογίας πατρός σου καὶ μητρός σου. Arm. 109.9 et 109.12-111.1 : *արգանի արհուրեան հաւր քո եւ ծաւր քո*, suppose : *μήτρα* ou *μήτραν* εὐλογίας πατρός σου καὶ μητρός σου « le sein de bénédiction de ton père et de ta mère ». Voir note (255) et surtout (257).

(289) gr. 110.1-2 (*TU* 41.23-24) : τὰ ἀμφοτέρα συνάψας ἐνοποίησεν, ἵνα νοηθῆ αὐτοῦ <τὸ> κατὰ σάρκα. Arm. 111.1-2 : *գերիտեան յարեալ ճի արար, զի խճացի նորա եւ ըսս հոբույ եւ ըսս ծարմնոյ* « tous les deux ensemble ayant joints il (les) a faits un, pour que fût compris de lui (sens?) et selon esprit et selon chair ».

1° Le ms. des Météores (*TU* 41.23 appar.) porte ἐνεποίησεν qu'il faut lire ἐν ἐποίησεν, arm. *ճի արար*, et non ἐνοποίησεν.

2° Suppléer, d'après l'arménien, καὶ τὸ κατὰ πνεῦμα καὶ τὸ, soit : ἵνα νοηθῆ αὐτοῦ <καὶ τὸ κατὰ πνεῦμα καὶ τὸ> κατὰ σάρκα : « pour que fût compris lui appartenant et ce qui est de l'esprit et ce qui est de la chair ». Saut de καὶ τὸ à καὶ τὸ d'abord, puis suppression de καὶ τὸ, ce καὶ n'ayant plus de raison d'être et τὸ n'étant plus compris.

(290) gr. 110.2-3 (*TU* 41.25) : ... ἐκ σπαργάνων ἁγίων, ἐκ μήτρας πατρός γενόμενος. D'après l'arménien, 111.2-3 : *յարեացի սրբոյ* « des entrailles saintes », lire : *ἐκ σπλάγγνων ἁγίων*; *սիւրբ* traduit *σπλάγγνα* dans Prov. 12.10; Philémon, v. 12; v. 20. L'arménien a : « ... et de saintes entrailles comme aussi bien, *որդիս եւ*, né d'un sein de père ». Restituer ὡς devant *ἐκ μήτρας*, donc originellement : ... καὶ ἐκ σπλάγγνων ἁγίων ὡς ἐκ μήτρας πατρός γενόμενος. Gé. 110.3-4 = arm.

(291) gr. 110.2-3. Je crois que ἦν... ἐκ... doit se traduire comme nous avons fait : « tirait son origine de », et que *ἐκ μήτρας πατρός γενόμενος* est explicatif, surtout si, avec l'arménien (voir note 290), on lit ὡς *ἐκ μήτρας*. Au reste Diobouniotis et Beïs ont dû comprendre comme cela. S'ils avaient cru qu'il fallait joindre ἦν... *γενόμενος*, ils auraient mis une virgule après *πατρός*.

(292) gr. 110.4-5 (*TU* 41.28-29) : ... ἵνα... γενόμενος φανερός. Il manque un verbe à un mode personnel, lire peut-être : ... ἵνα... γενόμενος φάν <η φαν> ἐρός, saut de φαν à φαν. L'arménien, 111.4, n'a que le verbe : « afin... qu'il se rendit visible », *երեւեցի*, qui peut suffire à rendre φάνη φανερός. Gé. 110.6 = arm.

(293) gr. 110.5-6 (*TU* 41.29) : οὗτος ὁ πλάσας με. Avec arm. 111.5 (Gé. 110.6-7 = arm.) et LXX, lire ὡς καὶ διὰ τοῦ προφήτου λέγει· « οὕτως λέγει ὁ κύριος ὁ πλάσας με... »

(294) gr. 110.9. Au lieu de « ce qui (ὅ), s'il n'était ainsi compris, pourrait paraître à quelques-uns risible », l'arménien, 111.9-10, ne rendant pas le relatif, ajoute : « la parole du prophète ». Ainsi : « Si elle n'est pas ainsi comprise, la parole du prophète paraîtra à quelques-uns risible ». Gé., 110.13-14, au lieu de « la parole du prophète », a simplement : « le prophète ». Je ne crois pas qu'il y ait ici à modifier le grec.

(295) gr 112.3 : μονίμων. Arm. 113. 3 : *հառանդ* du ms. doit être *հառանդ* ou *հառնդ*, mais on attendrait *հառանհ*. Le traducteur aura fait passer *հառան*, des thèmes en *-h* aux thèmes en *-n*. On ne peut guère penser à un substantif prédicatif invariable : *հառանդ* (suffixe en *-դ*) qu'il aurait forgé.

(296) gr. 112.3 (*TU* 42.11) : καὶ ἐπ' εὐλογίαις θινῶν ἀενάων. L'arménien, 113. 3-4, a ici : « ... et sur les désirs, *ցանկութիւն*, des collines éternelles ». Gé., 112.4-5 = arm., avec traduction spéciale. Zohrab a *աւրջնութիւն* : εὐλογίαις. Arm. *ի ցանկութիւն* : ἐπ' ἐπιθυμίας ne peut guère être une corruption de *շաւրջնութիւն*, pas plus que ἐπιθυμίας, de εὐλογίαις; mais, dans Rahlfs, plusieurs mss (75, c, 53) ont la leçon ἐπιθυμίας.

(297) gr. 112.4 : ἀρχάς; arm. 113.4 (gé. 112.5 = arm.) : *Տիրապետի* : πατριάρχας. Quelle est la vraie leçon? Pour ἀρχάς, il y a ce que dit Hippolyte, lig. 5 : πάντων γὰρ τῶν ἀγίων κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἦν, en référence évidemment avec Col. 2. 10 : ... ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας.

(298) gr. 112.8-9 (*TU* 42. 17-18) : τοὺς κατὰ πνεῦμα λογιζόμενος αὐτοῦ ἀδελφούς, restitué à partir de τὸν κατὰ πνεῦμα λογιζόμενον αὐτοῦ ἀδελφόν. Arm., 113. 9, devait lire λογιζομένους, car il a : « qui selon l'esprit étaient estimés ses frères » Gé. 112.12-13 = arm. En raison de la présence de l'accusatif dans le ms. et de la presque impossibilité de traduire le texte restitué par les éditeurs des *TU*, nous suivons arm. et rétablissons ainsi ce passage : τοὺς κατὰ πνεῦμα λογιζομένους αὐτοῦ ἀδελφούς : « ceux qui selon l'esprit étaient estimés ses frères ». Ce deuxième membre de phrase répond ainsi parfaitement au premier.

(299) gr. 112.7-8 (et déjà 102.2) : ὧν ἠγγήσατο ἀδελφῶν et 112. 10-11 : οὗς ἂν αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἀδελφούς ἰδίους ἠγγήσῃται. Je ne pense pas qu'Hippolyte ait entendu ὧν ἠγγήσατο ἀδελφῶν : « ... de ceux qu'il a regardés comme frères », mais bien : « ... des frères auxquels il commanda ». Mais il a fait un jeu de mots sur le verbe ἠγγέομαι : avec le génitif : « commander »; avec l'accusatif « regarder comme ». Et il n'a eu pour cela qu'à mettre οὗς au lieu de ὧν. Il est évidemment impossible de rendre en français ce jeu de mots.

(299 bis) gr. 114.2-3 (*TU* 42. 22) : διδωσι τροφήν ἀρχουσιν. Le mot ἀρχουσιν a tout l'air d'une addition sous l'influence de Gen., 49.20. Aucun ms. biblique ne présente, semble-t-il, ἀρχουσιν à Gen. 49.27 et le commentaire d'Hippolyte n'y fait aucune allusion. Aussi, malgré la présence de *հղիանայ* dans arm., V 337. 28, qui fait supposer que ἀρχουσιν a été ajouté très tôt, nous le supprimons de notre texte grec.

(300) gr. 114.4. L'arménien, 115.4, coupe : ... *ἀρπαξ*, ἐν ἀρχῇ σπαράσσων : « ... loup ravisseur, qui au début déchirait... ». Gé. 114. 4-5 = arm.

(301) gr. 114.9 : ὀδυνᾶν... Arménien 115. 10 : *շարշարեցաւ* impossible à construire, puis le sens? Lire peut-être : *շարշար է ցաւ* « est cruelle douleur ». Gé., 114.11, a le futur.

(302) gr. 114.12 : ... τὸν Χριστὸν εὐαγγελιζόμενος. Pour cette expression cf. Actes 5. 42.

(303) gr. 114.12 : ᾧ πιστεύοντες « auquel (Christ) croyant ». Arm. 115. 13 : « ... par lequel (grâce auquel) croyant »; traduit le datif grec par un instrumental : *որով*. Gé., 114.15. suppose le datif.

(304) gr. 114.12 : καὶ ἡμεῖς δῶμεν αἶνον τῷ θεῷ ... cf. Luc 18. 43 : καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ. L'arménien, 115. 13, joint, semble-t-il, πιστεύοντες καὶ ἡμεῖς, δῶμεν x. t. λ. « ... nous aussi croyant, donnons ... »; mais je crois qu'il faut joindre : ... πιστεύοντες, καὶ ἡμεῖς δῶμεν : « ... donnons nous aussi louange à Dieu »; « nous aussi » dit référence à ce que fit le peuple au rapport de Luc 18. 43.

(305) 117.11. L'arménien rend indistinctement par **ղի** + conjonctif, նա au sens de « afin que », ou au sens de : « si bien que ». Ici le sens de « si bien que » paraît mieux convenir. Gé., 116.13-14, diffère d'arm. « Vérité » : arm. **արդարութիւն**, ordinairement « justice », rend souvent aussi **աղծեալ**. Gé. 116.14 = arm.

(306) 121.5 : **պատճառք եղեն այս. պատճառք**, entre autres mots, rend **άφορμή** : mot-à-mot. « Le point de départ fut ceci », donc : « A l'origine (de cette désobéissance) il y eut ceci ». Gé., 120.6, a le singulier.

(307) 123.1. Les mss ont indubitablement **ի վերայ բառնարոյ**. Ce génitif de l'infinitif est incompréhensible. Étant donné les LXX : *ἐπ' ἀναφορεῦσιν* « sur des leviers », il faut lire **ի վերայ բառնարոյ** pour **բառնարոյ**. Il faudrait, et il y a eu, peut-être, originellement : **բառնարեաց**. Mais on peut supposer que le traducteur lui-même, ou un copiste postérieur a fait passer **բառնարիք** de la déclinaison **տեղի, տեղեաց** à la déclinaison **հոգի, հոգւոյ**... Gé. 122.1 : « avec une perche ».

(308) 123.8 : **վասն զի եղև ի վերայ նոցա հոգի** « parce que a été sur eux esprit ». Sûrement référence à Nb. 14.24 : *ὅτι ἐγενήθη πνεῦμα ἕτερον ἐν αὐτῷ*, Zohrab : **հոգի այլ**. Hippolyte utilisant de mémoire le Pentateuque LXX a-t-il simplement oublié cet *ἕτερον*? ou bien plutôt ne l'a-t-il pas volontairement omis pour voir dans *πνεῦμα* l'Esprit, le Saint Esprit? La phrase dans les LXX dit simplement que Caleb a été animé d'un *autre* esprit que les révoltés. De la phrase arménienne telle qu'elle est il est impossible de tirer ce dernier sens. Gé. 122.9 = arm.

(309) 125.4. Noter **վեց աղբաւ**, cet instrumental au lieu du génitif. Cf. (321) (327) (377).

(310) 125.4. Sous **յառաջ ցուցանէր** il y a probablement *προέφαινε*.

(311) 125.7 : **բժբռնեալ** = *κρατεῖσθαι*; gr. 78.12. Ici, peut-être, *κρατούμενοι*, part. passif, sous **բժբռնեալ**. G. 124.8 : « saisies ».

(312) 125.11-12. Mot-à-mot : « Or ceux qui par la foi étaient appelés, déjà, en eux-mêmes ils figuraient la bénédiction en la bouche reçue ». Ce qui peut se comprendre : « ... la bénédiction qu'ils avaient, de Moïse, reçue en leur bouche, pour la prononcer ». Ainsi V, qui a : **ի բերան** : *εἰς στόμα* (?). Mais J a : **ի բերանոյ** : *ἐκ οὐ ἀπὸ στόματος*, mot-à-mot : « de bouche » c'est-à-dire : « oralement, en paroles ». Le sens serait donc : « ... la bénédiction qu'ils avaient seulement reçue de bouche, en paroles et non point encore en ses effets, effectivement ». Cette dernière leçon paraît préférable. — Arm. **ահա** rend *ἦδη*.

(313) 127.2. Cet **ի վերայ աւրհնութեանցն** recouvre très probablement *ἐπὶ εὐλογιῶν* ou *ἐπὶ εὐλογίας*, c'est-à-dire « pour bénir ». Les LXX ont simplement : *στήσονται... εὐλογοῦν*. Gé. 126.2 = arm. Sur le passage, arm. 127.5-6, voir Recherches de Science religieuse, 1951-1952, t. XXXIX-XL, Mélanges Lebreton, t. I, L. Mariès. Le Messie issu de Lévi chez Hippolyte de Rome, aux pages 388-391.

(314) 127.16 : **ընդ յառաջակացն** = *τὰ προειρημένα*. Cf. *προειρημένα* (τά), gr. 12.3 :

(ը) **յառաջակացն** V 311.32. Gé. 126.17 : « d'après ce qui précède ».

(315) 127.16 : **կատարէր** : *πληροῦν, ἐπιτελεῖν, συντελεῖν*.

(316) 129.1 : **որոշեալ** est (ou peut être) au locatif et se rapporte (ou peut se rapporter) à **լերիհն**... Cf. Rom. 1.1, où *ἀφορισμένος εἰς* est traduit par *որոշեալ* **ի**. Il devait y avoir dans le grec : *ἐν ὅρει Γαριζίν, ὡς εἰς τὴν νέαν διαθήκην ἀφορισμένω*... avec, peut-être, un jeu de mots (un à peu près!) entre *ὄρος* et *ὄρος* dans *ἀφορισμένω* (?) Gé. 128.1 = arm.

(317) 129.7 : **ցուցեալ** : *προμηνῶ? δείκνυμι? ἐπιδείκνυμι?*

(318) 129.10 : V **ի սինեայեակն** lire **ի սինեայ եկն**, comme dans gé. 128.12.

(319) 129.13. V et J ont clairement **նոցա**, mais les LXX ont *αὐτοῦ*. Plus loin, 131.14, le même texte est cité avec **նորա**; de même encore 135.15. L'abréviation de **նորա**, **նր** aura été mal interprétée par un copiste. Il s'agit évidemment de la parole de Jahvé, donc au singulier : de lui. Gé. 128.15 « de sa bouche ».

(320) 131.8 : **ի ձեռարք** V J; lire **ընդ ձեռարք**. Gé. 130.9 : « dans ». Cf. 131.13.

(321) 131.15 : յուձէ ընկալաւ ի բանից est pour : յնր բանից ou ի բանից նր , deux ablatifs au lieu de : ablatif + génitif. Cf. notes (309) (327). Gé. 130.19-20 « des paroles de qui ? »

(322) 133.10 : շրջեցաւ à entendre d'après le grec : συνανεστράφη. L'arménien seul serait à traduire : « s'est promené ». Gé. 132.12 = arm.

(323) 133.10-135.1. Tout ce passage, où Hippolyte n'a pas, dans l'expression, amené sa pensée à une clarté parfaite, a de plus, souffert dans la transmission manuscrite, et le géorgien paraît bien s'être embrouillé dans l'arménien.

133.10-11 : ... Հարցն նոցա եւ նոցա V, J omet նոցա 2° et V le surmonte de points qui indiquent une suppression. Ce նոցա de V avait toute chance de traduire brutalement un αὐτοῖς, qui, dans la transmission, aura pris la place de αὐτός originel que nous restituons.

133.12-13 : Թլփատեալ Հարցն, V et J, est sans doute à lire Թլփատեալ. Confusion des finales եալ et ել assez fréquente dans les manuscrits. Gé. 132.14 « avec la circoncision ».

133.13 : իբրեւ զնոր V; om. J, ainsi que gé., 132.15.

133.13-14 : ծովսեփա V, ծովսեփի J; եցոյց V, ուսուցանէ J. Gé. 312.16 « il montre ».

133.13 : որոշեալ, որոշեաց. Il est difficile de dire à coup sûr quel verbe grec traduit ici որոշեալ. Dans la Bible une forme de որոշեալ correspond à une forme de : διαστέλλω, Lév. 11.47; 2 Paral. 19.10; — διαίρέω, 1 Paral. 23.6; 24.4; — διαχωρίζω, 2 Paral. 25.10; — (ἐκ) χωρίζω, 1 Esdr. 4.44, 57; 5.39; 8. (54) 55; Néh. 13.3; Act. 18.2; — ἀρχιστεύω, 2 Esdr. 2.62; — τελέω, 2 Esdr. 10.17; — διορίζω, Is. 45. (24) 25; — διίστημι, Is. 59. 2; — ἀφορίζω, Mal. 2.3 (Is. 45.24); Luc 6.22; Act. 13.2; 19.9; Rom. 1.1; Gal. 1.15; 2.12; ὀρίζω, Act. 11.29.

On pourrait penser, pour որոշեալ, à un ὀρίσας, et, pour որոշեաց, à un ὠρίσεν, en prenant ὀρίζω dans son sens de « limiter » : « ... en ayant limité l'Ancienne aux seuls Pères circoncis ». Mais la seule fois dans la Bible où un որոշեալ traduit un ὀρίζω, c'est dans l'expression : ὠρίσαν... πέμψαι Act. 11.29 : « ils décidèrent d'envoyer ».

Il est plus probable que dans notre texte որոշեալ recouvre un διαστείλας et որոշեաց un διέστειλεν avec le sens que διαστέλλω a chez Platon et chez Aristote (voir Lidd. a. Scott, s. v.) dans l'expression : διαστέλλειν τὰ λεγόμενα « distinguer, définir ». D'autant que dans les Bénédiction d'Isaac et de Jacob, gr. 36. 11, որոշեաց traduit διέστειλεν. Ce n'est pas le fait qu'il y a deux Lois qui préfigure les deux Alliances. Il n'y a qu'une Loi, constituant à elle seule l'Ancienne Alliance. Hippolyte le dit formellement : Moïse, dans la Seconde Loi (Deutéronome) n'a fait qu' « énoncer » la première loi (voir 123. 13-15). Ce qui préfigure les deux Alliances c'est le fait qu'en définissant (explicitement) la Première Alliance pour les seuls Pères circoncis, Moïse a en même temps réservé la Nouvelle Alliance pour des hommes nouveaux.

133.10 : յառաջ recouvre sans doute πρῶτον comme Bén. Is., gr. 24.12.

133.12 : կերպարանեսցէ, sans doute προεικονίση, comme Bén. Is., gr. 102.4.

133.13 : սրճէ; cette 3e pers. sg. prés. ind. recouvre probablement τηρών, comme Bén. Is., gr. 58.1 : ἐνορῶν / տեսանէր, 59. 2; 16.11 : լծան / ետես, 17.11; gr. 80.9 σημαίνων / նշանակէ 81.8; cf. couramment : λέγων / սուէ.

Toutes ces remarques une fois faites, on peut peut-être essayer de retraduire en grec l'arménien comme suit :

Καὶ γὰρ Μωυσεῖς πρῶτον πατράσιν αὐτῶν ἔδωκεν ἑαυτῶν τὸν νόμον, λαβὼν παρὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ μετὰ τοῦτο τοῖς υἱοῖς αὐτῶν ἐδίδαξε τὸν δεῦτερον νόμον, ἵνα προεικονίσῃ ἀμφοτέρως τὰς διαθήκας· τὴν παλαιὰν τοῖς περιτετηγημένοις <μόνοις> πατράσι διαστείλας, καὶ τὴν καινὴν, ὡς καινόν τι καινοῖς <ἀνθρώποις> τηρῶν. Ὅς οὖν διὰ Μωυσεῶς διέστειλε τὴν παλαιὰν, οὗτος ἐλθὼν ἔδειξε τὴν καινὴν, ἵνα εἴς καὶ ὁ αὐτὸς θεός, ὃς δι' αὐτῶν (διαθηκῶν) ἐκηρύχθη ἀόρατος, ὁφθῆ, καὶ εἴς καὶ ὁ αὐτὸς υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὃς ἐν τῷ κόσμῳ ὤφθη, πιστευθῆ.

Il n'est pas téméraire, croyons-nous, étant donné toutes les omissions par homoioteleuton constatées ailleurs dans ce ms. des Météores, de conjecturer ici les deux que nous avons mises entre < > : saut de νοῖς à νοῖς et saut de οῖς à οῖς. A la fin de la dernière phrase on remarquera ce parallélisme antithétique avec chiasme : ἀόρατος / ὁφθῆ // ὤφθη / πιστευθῆ.

(324) 135.7 : *պահեցէք* aor. ind.; on attendrait *պահիցէք* prés. conj. Mais faut-il corriger? Gé., 134.9, a le futur.

(325) 135.11 : *զիւր դատաւորականն*, probablement *τὴν ἐαυτοῦ κριτικὴν* <ἀρχήν>. Cf. Arist. Pol. 3. 1. 12 : ἀρχὴ κριτικὴ, the office of judges, opp. to ἀρχὴ βουλευτικὴ (Lidd. a. Scott, s. v. κριτικός); ἀρχήν ayant été omis par saut de ην à ην, soit au cours de la transmission, dans le grec, soit par le traducteur arménien lui-même sur son texte grec. On ne peut guère supposer que le grec ait originellement porté τὸ ἐαυτοῦ κριτικόν, seulement.

(326) 137.7 : *իշխանաց եւ ժողովրդաց*. Gé. 136.7 = arm., mais plus haut, 129.15 : *իշխանաց ժողովրդոց*.

(327) 137.9 : *բերանով սիրելով ծառայիլ քով դաւթիւ*; noter cette cascade d'instrumentaux au lieu d'un instrumental + génitifs. Cf. notes (309) (321) (377).

(328) 139.4 : « L'Église des Gentils ». Sans doute l'Église des Gentils est-elle ici comparée à la « Délaissée », parce qu'elle n'avait pas, comme Israël, l'Alliance, qui, dans les Prophètes, est si souvent présentée comme un mariage entre Iahvé et Israël.

(329) 139.5 : *որ է յարութեան* décalque sans doute, (et jusqu'au singulier du verbe après pluriel neutre qui n'a pas de raison d'être en arménien, mais que les meilleurs traducteurs arméniens gardent quelquefois) *ἄτινα ἐστὶ τῆς ἀναστάσεως*, en sous-entendant en grec *τέκνα* et en arménien *որդիք*, qui dans les deux textes vient d'être exprimé immédiatement. On peut même supposer que, en grec, *τέκνα* a pu tomber : *ἄτινα* <τέκνα> ἐστὶ τῆς ἀναστάσεως : saut de *να* à *να*. Il y a peut-être renvoi implicite à Luc 20.36 : (*υἱοὶ εἰσὶν θεοῦ*) *τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες*. Zohrab : *քանզի յարութեան որդիք են*, où Hippolyte aurait entendu *τῆς ἀναστάσεως* au sens accommodatrice de la Résurrection du Seigneur. On traduira donc : « lesquels (les fils de la Délaissée) sont 'fils' de la Résurrection ». Cette explication nous paraît suffisante pour trouver au texte tel qu'il est un sens plausible. Elle n'exclut pourtant pas la possibilité ici d'une lacune où un développement se serait terminé par cette relative... *որ է յարութեան*.

(330) 139.5-6 : *յառաջագոյն դոյս նշանակ տեսեալ ճովսեսի* : joindre *յառաջագոյն տեսեալ*, τοῦτο τὸ σημεῖον προιδὼν Μωυσῆς, comme en 139.8-9, *այլ եւ նա* (David) *յառաջագոյն տեսանէր...* ἀλλὰ καὶ αὐτὸς προσεώρα... Remarquer pourtant que dans Bén. Is. Jac., gr. 34, 2, προορῶν est rendu, non par *յառաջագոյն տեսանելով*, mais par *յառաջ տեսանելով*, 35.2. Gé. 138.6. = arm., sauf qu'il joint *նշանակ* à *յարութեան*.

(331) 139.9. Après *տեսան*, gé. a une addition certainement secondaire, mal soudée au contexte et plus longue dans T que dans J, 138. 11, appar.

T ajoute : <à savoir que la mort ne pourrait plus avoir d'empire sur lui, il a dit : qu'il vive et qu'il ne meure pas! Mais celui aussi qui, à l'avance, voyait la résurrection du Seigneur> et c'est pour les croyants...

J ajoute de seconde main : <à savoir que la mort ne pourrait pas avoir d'empire sur lui, il a dit : qu'il vive et qu'il ne meure pas! > et c'est pour les croyants...

La partie de l'addition commune aux deux mss est une reprise de la citation Rom. 6.9, déjà faite quelques lignes plus haut à propos de Moïse; dans J, elle est dans la marge. La partie propre à T semble bien être une faute de copiste qui, par distraction, aura repris les mots <mais celui aussi qui, à l'avance, voyait la résurrection du Seigneur> dans les lignes précédentes. Dans les deux mss, la conjonction « et » qui unit ces additions au contexte n'a pas de raison d'être. A l'opposé, arm. présente un texte coulant.

(332) 139.10 : *որ կեսցն կեան աստուծոյ*, lire : *որ կեանն կեան*. Gé., 138.13, a le singulier.

(333) 139.11-12. Ce *ածենայի ճարդկան ճեղաւորաց եղերոց* a tout l'air de décalquer simplement un génitif absolu du grec.

(334) 141.4 : *եկեսցն* : a lu *ἐλθοισαν*, ou *εἰσέλθοισαν* de F (Swete), au lieu de *ἐλθοις* ἔν. Gé. 140.5 « qu'ils se réunissent ».

(335) On remarquera que là où il y a citation de Dt. 33. 8. : 143.18-19; 145.16, l'arménien a, en face de LXX : *τὴν ἀλήθειαν* (sans variante dans Swete), *գարդարովիւնս*, qui ne peut être qu'un accusatif pluriel (Gé. a le singulier), et se traduira par *τὰ δικαιώματα*, comme

en Dt. 33.10, arm. զարդարութիւնս քն, 145.3, rend exactement τὰ δικαιώματά σου. Mais, là où Hippolyte commente Dt. 33.8, on a, 145.9 : « (Le Christ) qui a revêtu aux derniers temps (յետոյ = ou ὕστερον, cf. gr. 114. 10; ou : ἐπ' ἐσχάτων, gr. 110.4) les Révélations et la Vérité » զարդարութիւն, singulier, qui dans l'arménien traduit souvent ἀλήθεια; — 145.9-10 : « ... portant, avec la robe talaire, à ses deux épaules, les deux Testaments : les « Révélations » : la Loi; la « Vérité » (զարդարութիւն, singulier, donc : τὴν ἀλήθειαν) : l'Évangile »; — 147.1 : « Et en disant : Et sa vérité (զարդարութիւն նորա au singulier, donc : τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ) à l'homme saint ».

Nous croyons qu'Hippolyte, non seulement dans le Commentaire qu'il en fait, mais quand il cite formellement au préalable le texte même de la Bible qu'il va commenter, avait, dans ce texte, ἀλήθειαν, et que le pluriel arménien զարդարութիւնս, génuin en Dt. 33.10, où il traduit τὰ δικαιώματα, est, quand il s'agit de Dt. 33.8, dû à un remaniement du texte scripturaire en arménien, remaniements dont nous avons dans ces Bénédictionnaires bien d'autres exemples. Sur le passage, arm. 143.18-147.2, voir L. Mariès, Le Messie issu de Lévi chez Hippolyte de Rome, Recherches de Science religieuse, 1951-1952, t. XXXIX-XL, Mélanges Lebreton t. I, aux pages 391-395.

Nous rétablissons donc le singulier զարդարութիւն pour tout ce qui est citation de Dt. 33.8. Nous ne laissons le pluriel զարդարութիւնս que pour Dt. 33.10 où il traduit τὰ δικαιώματα.

On aura remarqué les mots : « Et Nathan dit... ». Hippolyte rapporte à Nathan une parole qui est celle d'un prophète dont la Bible ne dit pas le nom, mais qu'elle appelle seulement « un homme de Dieu ». « Et vint un homme de Dieu à Héli... » 1 Rois 2.27. Le souvenir d'une prédiction de Nathan sur un sujet analogue, 2 Rois 7.4 sv., a pu occasionner dans la mémoire d'Hippolyte cette confusion.

(336) 143.19-145.1 : ի վերայ ջրոյն rend ἐπὶ ὕδατος, ἐπὶ local. De même 147.9. Gé. 144.1; 146.12 : « auprès de ».

(337) 145.2 : ճանեալ; Hippolyte, dans son texte grec, paraît bien avoir eu ἐπέγνω et non ἀπέγνω. Gé. 144.3 : ἀπέγνω.

(338) 145.14-17. Le ms. porte, nettement séparés, ճարդն որ, V 348. 20. Lire ճարդ նոր. Étant donné que, dans les Bénédictionnaires d'Isaac et de Jacob, une forme de μέλλω est très souvent rendue par une forme de հանդերձեալ; que հանդերձեալ էր est souvent suivi d'un infinitif; que ճեալ y traduit une fois l'infinitif γεγενῆσθαι; étant donné aussi ce que nous avons dit dans la note (335), nous croyons pouvoir retraduire ainsi en grec le texte arménien : « Ὅτι ἡμελλεν ὁ Χριστὸς ἐκ τῆς Λευεὶ φυλῆς, ἐκ τῆς ἱερατικῆς τάξεως, ἐξ οἴκου Ἀβραάμ, κατὰ σάρκα γεγενῆσθαι, προανερφώνησεν Μωυσῆς λέγων « Δότι Λευεὶ δῆλους αὐτοῦ, καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τῷ ἀνδρὶ τῷ ὀσίῳ ». Ὅρῃς ἐνθάδε πῶς σαφῶς ἀνδρα καινὸν ὀνόμασεν, ὃς μόνος τὴν ἀλήθειαν ἡμῖν ἐδήλωσεν καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν « καὶ ἀλήθειαν αὐτοῦ τῷ ἀνδρὶ τῷ ὀσίῳ » καὶ ἀνδρα τοῦτον ἔδειξεν (οὐ : ἐφάνερωσεν), ὃς ἐπ' ἐσχάτων ἦν φανησόμενος, ὥσπερ καὶ Πέτρος κ. τ. λ.

Comme dans les Bénédictionnaires d'Isaac et de Jacob : gr. 52.7 sv.; arm. 53.8 sv.; gr. 72. 8-74.6 : ἀλλ' ἐρεῖς... à νυνὶ δὲ πρὸς τὸ προκειμένον ἐροῦμεν; arm. 73.8-75.6, Hippolyte ici paraît bien accepter la croyance juive qui faisait sortir le Messie et de la tribu de Juda et de la tribu de Lévi. (Sur cette question voir L. Mariès, Recherches de Science religieuse, article cité plus haut).

Dans mon livret : Hippolyte de Rome. Sur les Bénédictionnaires d'Isaac, de Jacob et de Moïse. Notes sur la tradition manuscrite texte grec, versions arménienne et géorgienne. Paris. Les « Belles Lettres ». 1935, p. 57, moins familiarisé alors que je le suis aujourd'hui avec Hippolyte, j'avais hésité à trouver dans la première phrase de ce passage acceptation pure et simple par Hippolyte de cette origine lévitique du Messie, et j'avais vu dans հանդերձեալ էր un passif (հանդերձեալ rend parfois κατασκευάω, cf. Mc 1.2) et fait des trois ablatifs précédés de ի des régimes de ce passif : « C'est parce que le Christ, qui est né selon la chair, se trouvait préparé par la tribu de Lévi, par l'ordre sacerdotal, par la famille d'Aaron, que Moïse a fait cette prédiction, disant... », ce qui est correct en grammaire arménienne. J'avais pourtant, plutôt indûment, déplacé l'incise « né selon la chair ». De plus

je n'avais pas vu alors la faute de transmission : *ճարդն որ* alors qu'il faut lire : *ճարդ նոր*, j'avais pourtant bien senti ce qu'avaient d'insolite les deux *որ* ! La traduction que je donne aujourd'hui me paraît être la bonne. Après « né selon la chair », gé., 144.18, ajoute : « devenu prêtre éternel de par le Père ». A moins de supposer une chute dans arm.

(339) 149.13 : *սուէ հաւր կամ ճաւր*, mais 145,1 (là où il cite d'abord le texte tout entier) : *սուէր հաւր եւ ճաւր*. Le texte biblique d'Hippolyte portait-il *ի* au lieu de *καί*? (pas trace de cette variante dans Swete) ou bien en le commentant a-t-il de son chef changé *καί* en *ի* *կամ* à cause du singulier *սե զբեղ* ?

(340) 149.15 : *եղբայր քո*; lire évidemment : *եղբարք քո*; *եղբարքքո*, par haplographie de *քք* est devenu *եղբարքո* corrigé fautivement en *եղբայր քո*. Gé., 148.18, a le pluriel.

(341) 151.2 : *երթեալ* : lire *երթալ*, comme gé. 150.3.

(342) En 145.2, le texte est cité : *և զորդիս նորա ծանեալ* = *ἐπέγνω*; mais ici, 151.5-6 : *ոչ իճացաւ* = B *ἀπέγνω* ou F *οὐκ ἐπέγνω*. — De même, 151.9, on a encore : *ոչ զհոսաց*. Gé. a la négation dans les trois passages.

Puis, 153.1, on a : *պահեցին ... ոչ անցին*, des pluriels qu'aucune leçon grecque (Swete) n'expliquerait; alors que l'on a, 145.2 : *պահեաց ... ոչ անց*, des 3e p. sing.; puis, 153.1-2 : *ի զնոր պահեաց*, 3e p. sing.; puis, 153.5-6 : *պահեաց ... ոչ անց*, 3e p. sing.

Je ne vois qu'une solution : ces *ոչ* et ces pluriels sont des retouches fautives qui ont passé dans la tradition manuscrite. Elles sont dans le géorgien.

Hippolyte ne peut pas avoir cité d'abord, 145.2, le texte avec *ծանեալ* (affirmation), *պահեաց ... ոչ անց* 3e p. sing., puis, dans son commentaire, changer : *ոչ իճացաւ*, 151.5-6; *ոչ զհոսաց* 151.9; *պահեցին ... ոչ անցին*, 3e p. plur., 153.1.

D'autant qu'il ne change pas! Car après le verset cité au pluriel : *պահեցին ... անցին*, il commente formellement ce verset au singulier, comme il est, au début de Lévi, cité : *պահեաց ... անց*.

Ce qui explique vraisemblablement ces corrections fautives (occasionnées peut-être par la remarque qu'on aura faite que LXX, B, a : *ἀπέγνω*, Zohrab : *ոչ զհոսաց*) c'est qu'on aura mal compris le développement concernant le verset : « Et ses fils, dit-il, il les a bien connus (*զհոսաց* et non plus *ծանեալ*) ». Ces fils il les a bien connus puisqu'il les appelait à l'adoption divine, mais ils ont été infidèles. Et Hippolyte conclut que les frères de Jésus sont devenus pour lui des inconnus, mais que les fils d'Israël, appelés à l'adoption divine, ont été rejetés (*ընկեցան*). Donc il les a connus d'abord (*զհոսաց*), puis les a rejetés.

On aura compris que ni les uns, ni les autres, il ne les avait connus. D'où les négations ajoutées et les singuliers changés en pluriels. Ce qui rend le commentaire incohérent. Cette incohérence éclate là où, après le verset que les correcteurs ont mis au pluriel : « Ils ont gardé tes paroles, et ton alliance ils ne l'ont point transgressée », pluriels que ne supporte aucune leçon du grec (Swete), Hippolyte le commente et le cite à nouveau au singulier! *ի ... պահեաց ... պահեաց ... ոչ անց!*

Conclusion : il faut, dans le texte, supprimer ces négations et mettre des singuliers à la place de ces pluriels. Bien que la leçon *ἐπέγνω* au lieu de *ἀπέγνω* ne soit pas attestée (Swete), le commentaire que fait Hippolyte de ce verset montre qu'il lisait *ἐπέγνω* *ծանեալ*.

(343) 153.15. Si l'on s'en tient au texte, on traduira : ou bien 1) « et valant pour Dieu (datif) odeur de suavité »; ou bien 2) « et Dieu la compte (cette prière, la tient) odeur de suavité » (génitif sujet de *համարեալ*). Mais il serait peut-être plus simple de supposer qu'un *յ* est tombé devant *աստուծոյ* et alors on traduirait : « et comptée (regardée) par Dieu odeur de suavité ». Quoi qu'on choisisse, le sens reste le même. Le texte de gé. est différent.

(344) 153.16 : *ի բեղ երկիր պապցեն* suppose, en Isaïe 45.14, la leçon *προσκυνησουσιν* *ἐν σοί*. Est-elle quelque part attestée? Rien dans Swete, tous ses témoins : *προσκυνησουσιν* *σοί*. Hippolyte avait-il *ἐν σοί*? ou a-t-il interprété le simple *σοί*? Quoi qu'il en soit, l'arménien ne peut se traduire que : « Ils adoreront en toi ». Pour dire : « Ils t'adoreront », l'arménien n'aurait pas employé *ի բեղ* mais le simple datif *բեղ* : *բեղ երկրպապցեն*. Gé., 152.20, suppose *բեղ*.

(344 bis) 155.6. Après *ճի յարիցեն* 1°, gé., 154.8, a sauté, par homoioteleuton, *այլ ի րաստաստան ճի յարիցեն*, puis on a supprimé plus tard *զի*, pour faire de l'antécédent de *որք* le sujet de *յարիցեն*.

(345) 155.9 Après... *արդարոց* gé., 154.11-12, ajoute le verset 6 du Ps. 1.

(346) 157.6. Ici, il faut traduire l'arménien en tenant compte du grec des LXX : Ex. 32.29 : *ἐπληρώσατε* (aor. indic. et pas impér.)... *Κυρίω, ..., δοθῆναι ἐφ' ὑμᾶς εὐλογίαν*. Ailleurs, il faut laisser les nuances que la traduction en arménien apporte au grec des LXX ou du N. T. Gé., 156.6-7, diffère d'arm.

(347) 157.14-15. Dans les Bénéd. d'Isaac et de Jacob, gr. 54.11, arm. 55.11, il y a un *երեւի* rendant un gr. *κρίνεται*. Ici : *սպանումն եւ սպանումն երեւի* se traduirait mot-à-mot en grec : *φόνος και φόνος κρίνεται*, donc : « meurtre et meurtre est à distinguer », soit : « de meurtre à meurtre il y a distinction », ou : « entre meurtre et meurtre il faut distinguer ».

(348) 157.16 : *ի Հնոցն* = *εις την κάμνον* (LXX), *in fornicem*. Nous traduisons ce *ի Հնոցն* par la leçon de l'hébreu, la seule qui convienne en la circonstance. La tente où se commettait la faute châtiée par Phinéès n'était pas un lupanar. Gé. 156.17 : « maison ».

(349) 159.1-2 : *եւ բարձեալ զանարեանութիւնն՝ ձեռամբ՝ ժողովրդեանն եցոյց* : « Et, une fois qu'il eut ainsi ôté les iniquités, de la main il (les) montra au peuple (les coupables) ». Nous croyons devoir traduire ainsi en détachant *ձեռամբ*, indéterminé, sans article ni déterminatif, et en le rapportant à *եցոյց*. Il devait y avoir en grec : ...*χερὶ τῷ λαῷ* *ἔδειξεν*. Gé. 158.2-3 : « de sa main, il a fait disparaître les iniquités du peuple par l'exemple ».

(350) 159.10 : ... *յեանեալ* ... *Εἰς τὰ ὀπίσω* gr. 90.5-6, 92.5, étant rendu, la première fois, 91.6, par *յետոյ*, la seconde fois, 93.5, par *յետս*, on peut, je crois, traduire *յեանեալ* par « laissé en arrière » ; *յեանեալ* ne peut pas être actif, car, en ce cas, on aurait *զՍիճէնն*. Ce nominatif absolu a tout l'air d'être calqué sur un génitif absolu grec. Gé., 158.12, a un intransitif. J a *յայտնեալ*, que Bayan traduit : « ayant été mis en évidence » ; mais je crois que la leçon de V *յեանեալ* est la bonne.

սասցեոց ne peut être que le génitif pluriel de *սասցեալ*, accordé, bien que le précédant, avec *պատճառիցն*. Bayan lui aussi traduit : « pour les raisons que nous avons données. »

(351) 161.5. Dans les Bénédiction d'Isaac et de Jacob, *զարգարութիւն*, 67.5, 75.4, rend *την ἀλήθειαν*, gr. 66.6, 74.4.

(352) 161.8 : *Եճա, J a նորա* (Gé. 160.9, aussi) qui me paraît une correction facile de *Եճա*. Je penserais plutôt qu'un *ընդ*, en abrégé, est tombé au cours de la transmission. Car Siméon a été béni par Joseph comme ses autres frères.

(353) 161.10. Dans *որ որք, որ = որով*.

(354) 163.8, 9 : *նովալ* ; 163.11 : *բրիստտիւ*. Dans les Bénédiction d'Isaac et de Jacob *նովալ* rend toujours *δι' αὐτοῦ* ; *նորաւք*, plus rare, *δι' αὐτῶν* ; une fois pourtant, gr. 22.10, arm. 23.11, *նորաւք* rend *ἐν αὐτοῖς* : *αὐτὸς ἐν αὐτοῖς προφαίνων τὰ μέλλοντα*, arm. *նա նորաւք յառաջ ցուցանէր զլինելոցն*. Et ici *ἐν αὐτῷ* « en lui » nous paraît mieux convenir que *δι' αὐτοῦ* « par lui ». Et de même, 163.11, nous supposons sous l'instrumental *բրիստտիւ* gr. *ἐν Χριστῷ*. Gé., 162.14, traduit cet instrumental comme rendant *διὰ + génitif*.

(355) 165.2. Je crois décidément qu'au lieu de *սասց*, que lisait gé., il faut lire *սասցաք*. Nulle part auparavant Hippolyte ne dit que Moïse ait *parlé*, même en abrégé, brièvement, du cas de Siméon. Il dit au début (155.12,14) que Moïse l'a omis : *թողեալ*, l'a passé sous silence : *լուեաց* ; ce qui n'est pas « en parler » même en abrégé. Et on ne peut pas expliquer *Հաճառաւտիւք* par la simple mention qui est faite de Siméon parmi les six tribus désignées pour les Bénédiction, Dt. 27.12 (127.2,7). Nous sommes là en dehors des Bénédiction.

On pourrait, à la rigueur, garder *սասց*, en supposant qu'ici *Հաճառաւտիւք* signifie « par prétérition ; par retranchement » ; sens que pourrait appuyer l'expression *Հաճառաւտել զարէնս* « abolir la loi par prétérition », « amputer la loi ». Et on traduirait (ou : para-

phraserait?) : « Mais puisque par prétérition, de Siméon, il a dit ce qu'il y avait à en dire, voyons, après ceci, ce que dit Moïse. »

Si l'on hésitait à corriger *սսսց* en *սսսցար*, parce que ce n'est pas « en abrégé » (plus de 4 pages ici, dans l'arménien!) qu'Hippolyte a parlé du cas de Siméon, on n'a qu'à penser que, lorsqu'il s'agissait de Moïse, Hippolyte promettait de dire « en quelques mots » (117.14) ses travaux : et ces « quelques mots » *Հաճառաւու*, le même mot! font eux aussi 5 pages!

Il est évident qu'une fois supposé *սսսցար* la phrase, la transition, devient toute naturelle. D'autant plus que si Hippolyte avait voulu dire que c'était « Moïse » qui avait parlé par prétérition du cas de Siméon, il aurait mis tout de suite, à côté de *սսսց*, le nom de « Moïse ». Or ce nom ne vient qu'après, avec *սուէ*.

(356) 167.15 : *Եղջերեցեցէ*, lire : *Եղջերցեցէ*.

(357) 167.9-16. Entre le texte de Dt. 33.13-17 cité au début du développement sur la Bénédiction de Joseph, et le texte repris verset par verset dans le commentaire qu'en fait Hippolyte, il y a de grandes différences que fait apparaître le tableau synoptique ci-joint. Après ce que dit Hippolyte, 171.8-14, il faut traduire *ώρα* par « heure » et faire concorder le texte de Dt. 33.13-17 dans la citation au début avec le texte de Dt. 33.13-17 repris verset par verset dans le commentaire. C'est ce que nous avons fait dans la traduction. Il y a eu, dès le grec probablement au cours de la transmission, remaniement du texte dans les citations scripturaires. Nous en avons déjà rencontré au moins deux exemples (voir notes 335, 342). Voici les deux textes grecs que supposent les colonnes armén. 3 et 4 du tableau :

13 ἐπ' εὐλογίας¹ Κυρίου γῆ αὐτοῦ καὶ ἀπὸ
ὠρῶν οὐρανῶν καὶ ἀπὸ² δρόσου, καὶ ἀπὸ
ἀδύσσων πηγῶν κάτωθεν,

14 καθ' ὥραν γενημάτων ἡλίου τροπῶν, καὶ ἀπὸ
συνόδων³ μηνῶν,

15 καὶ ἀπὸ κορυφῆς ὀρέων ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ
κορυφῆς βουνῶν ἀενάων,

16 καὶ καθ' ὥρας πληρώσεως.
καὶ τὰ δεκτὰ τῷ ὀφθέντι ἐν τῷ βάτω ἔλθοισαν
ἐπὶ κεφαλὴν Ἰωσήφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς
Δοξασθεῖς ἐν ἀδελφοῖς

17 πρωτότοκος ταύρου τὸ κάλλος αὐτοῦ, κέρατα
μονοκέρωτος τὰ κέρατα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς
ἔθνη κερατιεῖ ἕως ἐπ' ἄκρου γῆς.

αὐται μυριάδες Ἐφραΐμ,
καὶ αὐται χιλιάδες Μανασσή.

Notes. — 1. accus. plur. 2. ἀπὸ répété.
3. ἀπὸ συνόδων commenté : *ἱ φησὶ δωδεκάη ἡν
διδέκαδου*.

ἀπ' εὐλογίας Κυρίου γῆ αὐτοῦ
ἐν¹ ὥρα οὐρανοῦ καὶ ἀπὸ δρόσου,
καὶ ἀπὸ ἀδύσσων πηγῶν κάτωθεν,
καθ' ὥραν γενήματα ἡλίου τροπῶν,
καὶ συνόδων μηνῶν,

ἀπὸ κορυφῆς ὀρέων ἀπ' ἀρχῆς,
καὶ ἀπὸ κορυφῆς βουνῶν ἀενάων,
καὶ ἐν ὥρα πληρώσεως.
καὶ τὰ δεκτὰ τῷ ὀφθέντι ἀπὸ² τοῦ βάτου
ἔλθοισαν ἐπὶ κορυφῆς Ἰωσήφ,
καὶ ἐν ἀδελφοῖς ἐδοξάσθη

πρωτότοκος ταύρου τὸ κάλλος αὐτοῦ
κέρατα μονοκέρωτος τὰ κέρατα αὐτοῦ
. ἔθνος

αὐται μυριάδες Ἐφραΐμ
καὶ αὐται χιλιάδες Μανασσή.

Notes. — 1. ou : ἐφ' 2. ou : ἐκ. v. 13. ἀπ' εὐλο-
γιας sic AF; 14 καὶ omis devant καθ' ὥραν F
16 ἐν ἀδελφοῖς sic AF.

LXX (Swete)

13 Καὶ τῷ Ἰωσήφ εἶπεν Ἐπ' εὐλογίας Κυρίου ἢ γῆ αὐτοῦ, ἀπὸ ὧρων οὐρανοῦ καὶ ὄρου, καὶ ἀπὸ ἀβύσσου πηγῶν κάτωθεν, 14 καὶ καθ' ὧρων γενημάτων ἡλίου τροπῶν, καὶ ἀπὸ συνόδων μηνῶν, 15 ἀπὸ κορυφῆς ὀρέων ἀρχῆς, καὶ ἀπὸ κορυφῆς βουνῶν ἀνάων, 16 καὶ καθ' ὧρων γῆς πληρώσεως· καὶ τὰ δεκτὰ τῶ ὀφθέντι ἐν τῷ βῆτῳ ἔθουσιν ἐπὶ κερὰν ἰλγῶ Ἰωσήφ, καὶ ἐπὶ κορυφῆς Δοξασθείς ἐπ' ἀδαφοῦς. 17 πρωτότοκος τῶρου τὸ κάλλος αὐτοῦ, κέρατα μονοκέρατος τὰ κέρατα αὐτοῦ· ἐν αὐτοῖς ἔθνη κεραιεῖ Ἐφραΐμ, καὶ αὐτὰι χιλιάδες Μανασσή.

13. επ] απ AF | ωρων] ορεων A.
 14. om και 1° F | τροπον F | μηνων] σεληνης F1 ms (pr ut uid. Σωμ. F1 sed om F2)
 15. απο 1°] pr και AF
 16. τω 2°] τη AF | επ] εν AF
 17. επ] απ AF | γης] pr της AF | Μανασση A.

Zohrab

13 և դյուխեփայ աւէ Յարճու- թենէ տեառն երկիր նորա, ի ժամա- նակայ երկնից և ի ցաւոյ, և յամա- դնոց աղբիւրաց ի ներքուս 14 ի ժամանակի արբանց արեգական փոփոխմանց, և ի գունարելոյ առ- ծինեանս ամպց 15 ի գագաթանց լեռանց ի սկզբան, և ի վիտց բլրոց ծանջնաւորաց 16 և ըստ ժամա- նակի երկրի լրութեան, և ընդունելու- թիւնք երեւեցելոյն ի ծորենւոյն եկեացեն ի վերայ զլիւոյն յովսեփայ և ի վերայ գագաթան փառաւորելոյն ի ծէջ եղբարց : 17 անդրանիկ ցլու գեղ նորա, և եղջեւրք ճիւղջերոյ եղջեւրք նորա. խնթիկեցէ նորաբ զաղզս ծիւղգանայն ճիւղեւ թճագս երկրի : այս են բերաւորք եփրեմի և սորա հազարաւորք ճանաւել :

15 Ոճանք. և և ի գագաթան լեռանց սկիզբն, և վիտց բլրոց :
 16 Այլք. երեւելոյն : Ուր օրինակ ճիւղ երեւելոյն իծոց ի ծորենւոյն :
 17 ի շուս". Միւղջերուի, համաձայն ոճանց ի բնաբ".

V 355/56; 167. 9-16
 Citation au début de : Joseph.

և յովսեփայ առացեալ .
 արճուլութեւս¹ տեառն երկիր նորա, և ի ժամանակայ երկնից² և ի ցաւոյ և յանդերոց աղբերաց ներքուս (171.2) mais :
 արեգական փոփոխմանց³, և ի գու- ճարելոյ առ ծինեանս ամպց, և ի գու- գագաթանէ լեռանց ի սկզբանէ, ⁴ և ի գագաթանէ բլրոց ծշտնջնաւորաց⁴ և ըստ ժամանակայ լրութեան. և ընդունելութիւնք երեւեցելոյ⁶ ի ծորե- նւոյն եկեացեն⁷ ի վերայ զլիւոյն յովսեփայ և ի վերայ գագաթան փա- ռաւորելոյն ի ծէջ եղբարց : անդ- ըրանիկ ցլու գեղ նորա եղջեւրք ճիւղջեւրոյ եղջեւրք նորա ի նոսա⁸ զաղզս եղջեր[ե]լեցեցէ ճիւղեւ ի ճագս երկրի. այս բերաւորք եփրեմի և այս հազարաւորք ճանաւել:

1 Gé. ἀπό. — 2 Gé. ἀπ' οὐρανοῦ. — 3-3 Gé. du zénith, par le change- ment. — 4-4 Gé. om. — 5 Gé. et de la plénitude des temps. — 6 Gé. apparition. — 7 Gé. apparaisse. — 8 Gé. avec elles.

Texte repris dans le Commentaire

յարճուլութենէ տեառն երկիր նորա (169.4, 8-9; 171.1-2) ի ժամանակայ երկնի և ի ցաւոյ և յանդերոց աղբերաց ներքուս (171.2) mais : ի ժամու երկնի և ի ցաւոյն (171.4); mais : յանդերոց աղբերաց ի ներքուս (171.6); ըստ ժամու արժուիք արեգա- կան փոփոխմանց և ի գունարելոյ առ ծինեանս ամպց (171.8-9); ի գագա- թանէ լեռանց ի սկզբանէ և ի գագա- թանէ բլրոց ծշտնջնաւորաց (171.15-16) և ի ժամու կատարման (173.2) և հաճոյք երեւեցելոյն որ ի ծորենւոյն եկեացեն ի վերայ գագաթանն յովսե- փայ (173.5) և յերաւոր փառաւորե- ցաւ (173.10) անդրանիկ ցլու գեղ նորա (173.10-11) եղջեւրք ճիւղջեւրոյ եղջեւրք նորա (173.13) եղջեւրք ճիւղ- ջեւրոյ եղջեւրք նորա (173.15-175.1) զանհաւատ զաղզբ... (175.1-2) այս բերաւորք եփրեմի և այս հազարա-ւորք ճանաւել (175.4).

(358) Voir p. 6 l. 5 sv.

(359) 169.1-3. A s'en tenir au seul arménien on traduirait : « Et Joseph, en sa personne, fut la figure du Christ par les mœurs de sa vie, comme il a été dit dans le Premier Livre.

En testament, Moïse, avec une bénédiction, le met lui aussi.

Il rapporte à lui diversement et différemment l'économie du salut. »

Trois propositions, ou plutôt trois phrases, juxtaposées.

Mais le grec devait avoir quelque chose comme ceci : Καὶ τοῦ Ἰωσήφ ἐν ἑαυτῷ ἀπεικάσαν-
τος τὸν Χριστὸν ἦθεσι τοῦ βίου αὐτοῦ, ὥσπερ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ εἴρηται, ἐν (τῇ) διατάξει Μωυσῆς,
σὺν εὐλογίᾳ, τίθησι καὶ αὐτὸν, τὴν οἰκονομίαν εἰς αὐτὸν διαφόρως καὶ πολυτρόπως εἰσφέρων.

Phrase liée, où le génitif absolu joue comme causale de la principale τίθησι, avec une apposition participiale : εἰσφέρων.

Dans les trois phrases juxtaposées de l'arménien ce lien causal, s'il ne disparaît pas, apparaît peu.

On peut se demander si le traducteur arménien n'a pas voulu calquer, avec son sens causal, le génitif absolu du grec et ne faire, lui aussi, qu'une seule phrase, en rendant εἰσφέρων par բերէ, comme on rend λέγων par ասէ. Aussi bien, dans le Premier Livre, on trouve բերէ rendant un participe φέρων ou φεροῦσα. Pour ի կարգի : en testament (?) voir note (184). Իս sans զ_ traduit souvent αὐτόν. Gé., 168.1-3, n'a pas compris grand'chose à ce passage.

(360) 169.8 : յարհնութիւնէ; plus haut (167.9) il y a : յարհնութիւնս « ès bénédic-
tions ». Voir note (357).

(361) Հանել 169.5 = peut-être ձէջայւն...

(362) 169.8. Cette construction ի ճանալ ի նա իսկ ի փրկիչն m'étonne. Elle aura peut-être été employée (contre l'usage ordinaire) par influence des tours Հանել ի ճարհամ, ասել յեկեղեցի... qui précèdent immédiatement. — Le géorgien, 168.9, n'éclaire rien.

(363) 169.13. On peut se demander si cette parenthèse est authentique ou n'est pas une glose passée dans le texte... Elle peut, à mon sens, être authentique. Gé., 168.17, semble avoir lu en un seul mot կամեի, au sens de *souhaitable*, les trois mots կամ էլ ի. Il n'a pas compris grand'chose à ce passage.

(364) 171.1, toujours յարհնութիւնէ et non pas յարհնութիւնս. Voir notes (360) (357).

(365) 171.2 : երկնի, et non plus երկնից (167.10). Voir notes (357) (360) (364).

(366) 171.2-3. Ainsi ont compris Bayan et Karbelov-Bonwetsch; mais alors il faut, au lieu de ցուցանէ, lire ցուցանիցէ ou ցուցցէ. C'est évidemment le sens. Et je ne vois pas comment garder ce sens avec ցուցանէ, car զի avec ցուցանէ doit se traduire « car » et non « afin de, pour »; et peut-on ici traduire յայտնեսցէ par un simple futur (indic.)? A s'en tenir au texte tel qu'il est on traduirait : « ... car il montre et sa génération (éternelle) et comment il est né (dans le temps), et il révélera sa résurrection ». Je ne sais à quoi m'arrêter.

On pourrait peut-être penser qu'en grec il y avait quelque chose comme ceci : « Ինա καὶ τὴν γένεσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἀποκαλύψῃ (ou : δηλώσῃ). Donc : « ... afin que, montrant (ou : qu'en montrant) et sa génération (éternelle) et de quelle façon il est né (dans le temps) il révèle aussi sa résurrection. »

L'arménien a peut-être lu ou avait dans son grec : δεικνῶσι, ou plutôt il avait bien δεικνός, mais, sentant dans le participe le présent il n'a pas osé le rendre par un ցուցալ et l'a rendu par un indicatif présent : ցուցանէ (cf. ասէ rendant λέγων; բերէ rendant φέρων ou φεροῦσα, voir note (359). C'est la solution qui me paraît la moins mauvaise.

(367) 171.4 : ի ժամու երկնի et non plus ի ժամանակաց երկնից (167.9-10) (Gé. : ի ժամանակաց երկնի (ou ի ժամուց); et ըստ ժամու (171.8) (Gé. : ի ժամանակաց ou ի ժամուց) et non plus ըստ ժամանակի (167.10). Est-ce պէսպիսութիւն chez l'arménien, ou Hippolyte a-t-il entendu ὥρα, et dans le texte des LXX, et dans le commentaire qu'il en fait, au sens de « heure », comme semblerait l'indiquer l'appellation de « heures » qu'il donne clairement aux Apôtres?

(368) 171.8 : ըստ ժամու արձախք արեգական փոփոխմանց, ce n'est plus ըստ ժամանակի արեգանց արեգական փոփոխմանց 167.10-11. Lire ի գուճարեցի comme en 171.11. Après ծագեալ, gé. ajoute « et il est apparu comme un jour éternel ». On peut supposer, dans arm., une chute par homoioteleuton : ծագեալ < և աւր ճշունջենաւոր երևեալ > 170.11.

(369) 167.13-14 : և ընդունելութիւնք երեւցելոյ ի ճորենոջն, եկեսցեն ի վերայ զլսոյն յուսեփայ.

Ici, 173.5 : և հաճոյք երեւցելոյն՝ որ ի ճորենոյն, եկեսցեն ի վերայ գազաթանն յուսեփայ. Gé. 172.7-8 « qui est resté dans le buisson ».

Pourquoi? d'où ces différences? պէսպիսութիւն? Voir notes (357) (360) (364) (367) (368).

Et que signifie որ ի ճորենոյն? 1° « lequel est (apparu) de dedans le buisson »? ou 2° « lesquelles (complaisances, viennent) du buisson »? ou 3° Ce որ est-il un որ analogue au որ non fléchi entre nom et apposition? Meillet, Alt. Elem., p. 130, haut : « Celui qui est apparu (savoir) de dedans le buisson »?

(370) 173.12 : ելանել rendu par ἐξέρχομαι; donc ելանելք : τὰ ἐξελυσόμενα; cf. aussi 177.1 : ելանէ.

(371) 173.14 : զերախարեայն, Ciackciak et Calfa ne donnent que երախարիք et non երախարեայք.

(372) 175.2 : յանդիճանեալ recouvre participe de ἐλέγχω ou ἐκπλήττω? 175.1-2 զանհաւատ գազն յանդիճանեալ սատակէ paraît commenter ի նոսա (եղջերա)՝ գազս եղջերցեսցէ ճինչև ի ծագս երկրի (167.15-16), mais le texte n'est pas cité à nouveau dans le commentaire... — որ և... իսկ rend probablement μέν... δέ. Pour μέν rendu par և cf. gr. 28.11; arm. 29.11; gr. 102.3; arm. 103.3; δέ rendu par իսկ très fréquemment.

(373) 175.5 : զբերաւորքն, J բերաւորքն bonne leçon, qu'on trouve aussi dans gé., 174.6.

(374) LXX ὅτι πλοῦτος θαλάσσης θηλάσει σε; 175.10-11 : զի զճեծութիւն ծովու զիեցուցէ քեզ. Arm. a-t-il lu πλοῦτον? πλοῦτον pas dans var. Swete... Gé., 174.13, a traduit par le nominatif.

(375) ἐμπόρια LXX au nomin. Sujet de θηλάσει; senti accus. chez arm., 175.11 : զշահս. Ou bien l'arm. a-t-il rendu autrement ce qui, du grec, doit se rendre : « Parce que la richesse de la mer t'allaitera, et aussi les marchandises de ceux qui habitent les bords de la mer ». Dans gé., 174.13, nominatif.

(376) 175.13. Dans V, նա tombé par haplographie : և < նա > նաւահանգիստ նաւուց.

(377) 177.2-3 : ի խոսովութենէ և ի բռնութենէ աւտար հոգւոյ յաշխարհէս... յաշխարհէս pour աշխարհիս. Cf. notes (309) (321) (327).

(378) 177.8-9 : յառաջաձայնեալ rendant sans doute προαναφωνῶν.

Avant գայս յառաջաձայնեալ, gé., 176.10-12, ajoute : « Mais ceux qui ont été appelés, se tiennent maintenant debout dans l'Évangile, afin de sortir de ce monde dans un autre monde. »

(379) 177.11 : ի ճոցս հաւրն; ճոցս est-il acc. sg. ճոց + ս? « dans ce sein du Père »? Étant donné le contexte : havre, nef, etc., on peut se demander si ճոցս n'est pas un accusatif pluriel : εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Πατρὸς « dans les golfes du Père? » Gé., 176.15-16, a le pluriel. ճոց et κόλπος signifient tous les deux « sein » et « golfe ». D'où possibilité en grec et en arménien d'une sorte de jeu de mots...

(380) 179.1 : V ամրացոյց J արձացոյց. արձացոյց déformation de ամրացոյց. On ne peut songer à un factitif fait sur le neutre արձանաճ, արձացայ « rester étonné » (Gé. « Il a mis en garde »). ամրացոյց « il a établi solidement » ou : համրացոյց « il a rendu muet » ne donnent rien comme sens.

Il faut lire : ou յարեցոյց « il a joint », ou : ճիւղացոյց « il a réuni ». ամրացոյց < ճիւղացոյց lu fautivement > ճրացոյց corrigé fautivement > ամրացոյց (Suggestion de M. Feydit).

(381) 179.9 : V և ճեծութիւն ծովու զիեցէ զքեզ J զիեցէ քեզ; 175.10-11 : V զի զճեծութիւն ծովու զիեցուցէ քեզ J զճեծութեան?... զիեցուցեն.

En 179.9 faut-il rétablir *ղիեցուցէ* de 175.10-11? Il semble que oui. Car avec *ղիեսցէ* on aurait : « Et richesse de la mer (nomin. sujet) tétera pour toi » sens? ou : « et richesse de la mer (accus. rég. dir.) il tétera pour toi » sens? Gé. 178.13 : « La richesse de la mer te donnera à téter ».

(382) 179.9 : *իմանալեալք*. Si on entend *իմանալիք* : « Anges » : instrumental d'accompagnement. Pas de sens plausible. Si on entend *իմանալիք* « spirituel » : instrumental adverbial au pluriel, « au spirituel » ; mais quel adverbe grec, ou quel mot grec, recouvre cet *իմանալեալք* : *αὐνεματωδῶς?* *τροπολόγως?*

On ne peut guère songer à lire : *իմանալեալք* : *իմա ն(ս) ալեալք* « Richesse de la mer : entends que cette (richesse) consiste en vagues (entends cette (richesse) en vagues ». Gé., 178.13-14, a lu *իմանալով*, semble-t-il : « en entendant richesse de la mer ».

(383) 175.11 : *զշահս*, 179.11 : *շահ*, probablement, en 179.11, rappelle simplement le mot, d'où sing. nom.-acc.

(384) 181.1 : *իծ*, mais faute pour *իւր*, que le commentaire a correctement : 181.12. Gé., 180.2, avait *իծ* dans son modèle.

(385) 181.3 : *սեառն* donc *Κυρίου* (de même dans gé., 180.3), or LXX : *Κύριος*, sans var. (Swete), sujet de *ἐποίησεν*. *սեառն* aussi 183.3.

(386) 181.9 : *զնծանէ*, *զ* + abl. rend (quelquefois du moins) *πρὸς* + acc. Gé., 180.12 : « contre lui ».

(387) 181.13 et 16 : *սղզապետալք* (Gé. omet), mais 181.2, dans le même texte cité pour la première fois : *իշխանապետալք*; 181.12... *և երկիր*; 181.2, pas *և*; *պէսսլիսուլթիւն*? ou bien y avait-il des mots différents chaque fois dans le grec?

(388) 181.13 : *զսկիզբն*; *սկիզբն* dans Bén. Is. Jac. (grec) rend toujours *ἀρχή*. Après *զսկիզբն*, gé. ajoute, 180.16-17 : « celui des saints qui (faisant partie) de la terre, sont ressuscités de la terre d'entre les morts. » Est-ce une addition de gé. sous l'influence de la citation qui suit? Est-ce une chute dans arm., où il y aurait eu un second *սասց* avant *բանի*? Cette seconde hypothèse nous paraît plus probable.

(389) 185.1-2 : *և ի ձայնէ խնջերոյ վարժից ճիոց նորա*. LXX *ἰππασίας ἵππων* (Jérém. 8.16). *վարժից* rend *ἰππασίας* et doit être gén. pl. du nom subst. *վարժ* et non gén. pl. de l'adjectif *վարժ* accordé avec *ճիոց*. Mot-à-mot, on traduirait donc « et à la voix du hennissement des exercices (des caracoles) de ses chevaux... » En français nous mettons : « de ses chevaux caracolant ». Gé. 184.1 : « du hennissement et du galop ».

(390) 185.3 : *յարձակեսցի* (*Ե արձակիցէ*) « il s'élancera » de Basan; mais avant, 1re citation, 183.8 : *վազեսցի* « il bondira » de Basan. *պէսսլիսուլթիւն*? ou mots différents chaque fois dans le grec? Gé., 184.3 et 182.10, a également deux verbes différents.

(391) 185.11-12 : *որոյ գալուստն ըստ արեցութեան սատանայի է* : 2 Thess. 2.9 : *ὁ ἐστὶν ἡ παρουσία, κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ, ἐν πασῇ δυνάμει κ. τ. λ.* Donc : *ἐστὶν... ἐν πασῇ δυνάμει κ. τ. λ.* Hippolyte n'a pas fait, comme se doit, une incise, de *κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ*, mais il en a fait un déterminatif de *ἐστὶν* : « Celui dont la venue est (*i.e.* a lieu) sous l'influence active de Satan. »

(392) Citation d'un même texte :

185.14 : *ընդունելութեան* (*Ե* : *-թիւն*);

187.3 : *ընդունելութեանց*. Gé., 184.16 et 186.4, a le singulier les deux fois.

(393) 187.6 : *գաղտնեալք*, probablement *αὐνεματωδῶς*.

(394) 187.9 : *աւրջնեալ յորդոց ստեր* rend LXX, Dt. 33.24 : *εὐλογητός ἀπὸ τέκνων Ἰσραήλ*. Dans les Bénédictions d'Isaac et de Jacob, arm. *որդի* traduit le plus souvent *υἱός*. Mais on trouve aussi : gr. 48.11 : *τὰ ἔγγονα*, arm. 49.11 : *որդիք*; gr. 104.3 : *τὸν παῖδα*, arm. 105.4 : *գորդին*; gr. 68.1 : *ὁ παῖς*, arm. 69.1 : *որդին*; gr. *τέκνον* rendu par *որդի*, 6 fois : gr. 108.5, arm. 109.6; gr. 52.12, arm. 53.13; gr. 56.5, arm. 57.4; gr. 56.12, arm. 59.1; gr. 26.3, arm. 27.2; gr. 40.4, arm. 41.3. Et, dans les citations qui suivent : Jean 1.12; Mt. 3.9; Luc 3.8, c'est par *որդի* que le traducteur arménien traduit *τέκνον*. En Isaïe 8.18, *τὰ παιδία* est rendu par *ճանկուերք*, 189.7, et, plus loin, en Isaïe 1.2, *υἱούς*, 191.2, est

rendu par *որդիս*. Étant donné ces correspondances et le commentaire d'Hippolyte, c'est par « enfants », et non par « fils » qu'il faut rendre ici et plus loin *որդի*. Gé., 186.12, : « frères » *δδωω*, qui est une fausse lecture pour *δρωω* « fils ».

(395) Il est très difficile de rendre en un français qui ne soit pas du charabia cet *ընդունելութիւն*. Nephthali : 185.14, 187.3 (voir note 392); LXX : *πλησμονή δεκτών*. Aser, 187.9, LXX : *ἔσται δεκτός τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ*. Puis *ընդունելի*, déjà plus clair, 189.12; 189.14; 191.5 (J : *ընդունելի* = *ընդունելի*).

Quand il s'agit de Nephthali c'est, mot-à-mot, « rassasiement d'acceptabilité » ou «... d'acceptabilités » (voir note 392), c'est-à-dire « plénitude jusqu'à rassasiement de titres à être bien reçu de Dieu ». Cf. *acceptabilis*.

Quand il s'agit d'Aser, c'est — déjà avec *ընդունելութիւն*, abstrait, mais voulant rendre gr. *δεκτός*, et, plus clairement, avec *ընդունելի* — « celui qu'on doit bien recevoir ».

C'est ce qu'indique, je crois, pour les deux, le commentaire, et surtout, pour Aser, la citation de Jean 1.12 : « Ceux qui l'ont reçu... »; *ἐλαβον*, il est vrai, mais où il y a l'idée de *δέχομαι*, et que l'arm. traduit *ընկալան*, aor. de *ընդունիմ*.

(396) 187.12-14. L'arménien ne suit pas du tout le grec des LXX, même en tenant compte de F (dans Swete).

καὶ ὁ μεγαλοπρεπῆς τοῦ στερεώματος ἐκ τῆ δειδωδεδωρῆ ζωωποιοῦθῆκάν (J Gé : *-θηκάν*) *καὶ σκέπασις θεοῦ ἀρχῆς* (F) *ἐκ τῆ δωδληγῆθ* (J : *δληγῆθ*) *αυποιοῦθῆκάν* (J : *-θηκάν*) *καὶ ὑπὸ ἰσχὺν βραχιόνων ἀενάων ἐκ τῆ ζωοιοῦθῆκάν* (*ζωοιοῦθῆκάν* sans *τῆ* : J) *εωηλεγ δζηηθῆκάνωωω*.

Gé., 186.16-17, a rendu les mots, non le sens, et, dans les deux cas où J diffère de V, gé. suit J.

On traduirait en grec cet arménien : *καὶ εἰς τὸν μεγαλοπρεπῆ τοῦ στερεώματος καὶ εἰς τὸ σκέπασις* (ou : *καὶ τοῖς σκέπασι*) *θεοῦ ἀρχῆς, καὶ ὑπὸ (ou : ἀπὸ) ἰσχύος βραχιόνων ἀενάων*.

Hippolyte a-t-il pris *σκέπασις* de F pour un abstrait? ou lu *σχεπάσεις* : *σκέπας εἰς*, compris : *εἰς σκέπας*? (voir note 413).

(397) 189.8-9 : *վան այտորիկ սոփախ յառաջ տեսանէր՝ հոգուով՝ զհանդերձեալ լինել որդեճնութիւն յաշխարհի՝ որդուով աւսուճոյ, աւաց, աւրհնեալ յորդոց ամեր :*

On a : gr. 102.3 : *ἄτε δὴ ἐνορών* (voir note 258) + acc., arm. 103.3-4 : *քանդի... տեսանէր*; gr. 34.2-3 : *προορών* <τὰ> *ἔθνη διὰ τοῦ νεωτέρου υἱοῦ* <ὑπὸ> *τοῦ θεοῦ μέλλοντα εὐλογεῖσθαι*, 35.2-3 : *ἵνα αὐτὸν πνεύματος*, arm. 27.12 : *հոգուով*; gr. 56.10-11 : *τὴν οὖν πρᾶξιν τοῦ Ῥουθῆμ, τοῦ πρωτοτόκου, συνέχρινεν πρὸς τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι τοῦ προτέρου λαοῦ*, arm. 57.9-10 : *ἐκ γοհրծու ևուրեբի անդրանիկան հաւասարեաց լինել գործոցն յառաջին ժողովրդեճէն* (lire : *-դեան*?).

որդեճնութիւն ne peut pas être *υἱοθεσία* que, dans gr. 56.10, arm., 57.8, traduit par *որդեգրութիւն*. Dans 1 Tim. 2.15 on trouve *τεκνογονία* rendu par *որդեճնութիւն*. Dans Tim, il s'agit de la procréation naturelle de la femme; ici il s'agit de la procréation spirituelle des enfants de Dieu par un Fils de Dieu.

On remarquera en effet que l'arménien a *որդուով աւսուճոյ*, et non *որդուով*, avec l'article. Or, dans les Bénéd. d'Is. et de Jac. on a : gr. 104.1 : *ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ*, arm. 105.1 : *որդին այ*; gr. 26.5 : *ἐπὶ... τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ*, arm. 27.5 : *յորդին այ*; gr. 52.9 : *τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ*, arm. 53.10 : *գորդին այ*; gr. 74.1 : *ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ*, arm. 75.1 : *յորդին այ*. Donc toujours avec l'article. Or ici nous avons *որդուով աւսուճոյ*, indéterminé, sans l'article, parce que, sans doute il n'y avait pas l'article en grec. Il y a donc une nuance et on doit laisser *որդուով այ* indéterminé et traduire : « par (la puissance d') un Fils de Dieu. »

Ceci posé on peut essayer de retraduire ces quelques lignes en grec. On aura :

Διὰ τοῦτο Μωυση̄ς, ἄτε δὴ προορών, διὰ τοῦ πνεύματος, τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι τεκνογονίαν ἐν τῷ κόσμῳ, διὰ υἱοῦ θεοῦ, εἶπεν *εὐλογητός ἀπὸ τέκνων Ἀσής.*

Au lieu de *ἔσεσθαι* on pourrait aussi bien supposer *γίνεσθαι*. Cf. gr. 60.2 : *γίνεσθαι*; arm. 61.3 : *լինել*.

« C'est pour cela que Moïse, — parce que, précisément, à l'avance, il voyait, par

(la lumière de) l'Esprit (Saint), la procréation (spirituelle) d'enfants, laquelle, dans l'avenir, devait prendre existence dans le monde, par (la puissance d') un Fils de Dieu, — a dit : « Béni (soit), eu égard à (ses) enfants, Aser ». Dans ce passage, tel qu'il est dans J géorgien, 188.8-10, on trouve la plupart des mots, mais disposés de telle façon que le sens est très différent de celui de l'arménien. On peut traduire ainsi : « C'est cela que le prophète Moïse nous enseigne (ou signifie) par l'Esprit au sujet du fils à venir, qui doit naître dans le monde par Dieu ».

(398) 189.10 : *ասեր կոչի ճեծութիւն* « Aser est appelé « Richesse », soit; plutôt « bonheur; chance ». Voir note (238).

(399) 189.11, encore un *ղիեսցէ զբեզ* (J : *ղիեցէ քեզ*) à lire *ղիեցուցէ զբեզ* (voir note 381). Mot-à-mot, le texte, tel quel, dit : « Richesse de la mer (sujet : au nom.) tétera toi (accus.) ». Ça n'a pas de sens. Gé., 188.12-13, a la même construction que l'arménien.

(400) 189.16 et 191.1 : *անարգեցին* deux fois. La première, n'est-ce pas fautivement? En effaçant *անարգեցին*, l. 16, on aurait : « Celui-ci, ses frères selon la chair, après ne l'avoir point reconnu et avoir, de lui, comme d'un homme misérable et pauvre, fait peu de cas, l'ont méprisé ». On peut pourtant garder le texte avec ses deux *անարգեցին* et y voir la nuance que nous y avons vue et essayé de rendre. Dans gé., 188.19 et 190.1, *չճանուցեալ* a été pris pour un passif et *արհամարհեալ* semble avoir été omis.

(401) 191.5. Je lis nettement, dans V 362.33, *նյց եղբարց* (J : *նյ յեղբարցն*, où *նյց* est corruption de *ՈՅՅ*); *նյց*, datif pl. de *ոյք*, donc « pour quels frères?»; ce *նյց* est le complément, au datif, de *ընդունելի*; voir 191.6 : *կոչեցելոց*, datif, « appelés de loin, des nations..» Soit, en grec: τίσιν ἀδελφοῖς δεκτὸς ἦν, εἰ μὴ τοῖς μακρόθεν, ἐκ τῶν ἐθνῶν, κληθεῖσιν; gé. 190.6-7. = V.

(402) 191.11 : *ըջանալու և առախալու*. En arm. 3.5, *առախալու* traduit διὰ παραβολῶν, gr. 2.5; *ըջանալու* ne se trouve pas dans les Bén. Is. et Jac., mais doit être à peu près sûrement τροπολόγως, donc : τροπολόγως καὶ παραβολικῶς. (Pour ce dernier mot cf. Clem. Al. 946). Gé. omet, 190.13.

(403) 191.11-12 : *իմանալ զգաւրութիւն ասացելոցն* = *intelligere vim verborum* (?) Gé., 190.13-14, semble avoir été embarrassé par ce passage et il traduit en coupant dans le texte : « Au sujet du sens (littér. force) de ce qui a été dit : son pied sera trempé dans l'huile, il ne dit rien d'autre... » Il se peut que le texte actuel de gé. soit le résultat d'omissions au cours de la transmission textuelle.

(404) 191.15 : *որ* (J *որք*) *հաւատան* = *այնոցիկ որ* : τοῖς πιστοῖς οὐ τοῖς πιστεύουσιν.

(405) 193.3-4 : ... *զից ցուցցէ զծարծինն զարեածք* (J : *արեածք*) *պատճառան բանին եղեալ* (J : *եղեալ բանին*), *որ և* (J : *որով*) *ի չարչարանսն եկն, որ անչարչարելի և անճաջ բանն էր* : ... ἵνα δεῖξῃ τὴν σάρκα αἰμοβαφῆ στολὴν τῷ Λόγῳ γενομένην, ὅς καὶ εἰς παθήματα ἦλθεν, ὅς ἀπαθὴς καὶ ἀθάνατος Λόγος ἦν, οὐ : καίπερ ἀπαθὴς καὶ ἀθάνατος Λόγος ὦν. Gé., 192.4-6, modifie la première partie.

(406) 193.5. Bayan : « la puissance des choses dites dans l'Évangile ». Je ne crois pas...

(407) 193.11-12 : *զի ապականեսցի... զի և... կարացցէ* : deux *զի* qui doivent traduire ou un ἵνα consécutif ou un ὥστε...

(408) 193.16 : ... *որ նստի* (gé. 192.20, aussi) mais, même texte, 187.12 : ... *որ էլանէ*, (gé. 186.15, aussi), LXX ἐπιβάνων que rend à peu près *էլանէ*.

(409) 195.4 : *ի հաստատութեան* (J : *ի հաստատութիւն*) : ἐν στερεώματι. Gé., 194.6, a transformé un texte qu'il ne semble pas avoir compris.

(410) 195.5 : *ծածկեաց զերկինս առաքինութիւն նորա* suit LXX, Habacuc 3.3 : ἐκάλυψεν οὐρανούς ἢ ἀρετὴ αὐτοῦ. Mais comment le traduire pour faire cadrer ce texte avec *ծածկոյթ աստուծոյ իշխանութեանն*, 195.7-8, (J : *ծածկոյթ աստուծոյ երեսաց իշխանութեանն*), rapporté au Verbe? Peut-être : « Sa prouesse (Incarnation et Rédemption) a couvert les Cieux»?...

(411) 195.6 : *զիբաւս և զճեծարութիւն* (J : *զճեծվայելչութիւն*) *զգեցուցեր նճա* (J : om.

հծա), ne peut être que Ps. 8.6 : *δόξη και τιμή ἐστεφάνωσας αὐτόν*. Citant probablement de mémoire Hippolyte a changé le verbe : au lieu de *ἐστεφάνωσας* il a pensé *περιέζωσας*. *Περιζώσει* est au v. 4 du Ps. 44, dont Hippolyte cite, immédiatement après Ps. 8.6, le verset 5 : *και ἔντεινον κ. τ. λ.* Gé. 194.8 : « Tu l'as revêtu de gloire et de richesse et de puissance ».

(412) 195.7 : *ել լարեա ուղղեա եւ թաղաւորեա* (J : *լարեա ուղղեա* seulement). Le verbe *լարեմ* ne s'emploie guère que dans le sens de « bander » un arc, sens qu'a le gr. *ἐντεινον*. Mais *ἐντεινον* peut être intransitif : latin : « contende », cf. Eurip. Or. 698. C'est probablement en ce dernier sens que les LXX l'ont employé, en Ps. 44.5; mais, en le traduisant par *լարեա*, le traducteur a-t-il entendu donner à *լարեա* le sens de « bande-toi »? Je ne vois pas d'exemple de *լարեմ* (*լարիմ* ce qui donnerait à l'impér. *լարեաց* caché peut-être sous *լարեայ* de V : confusion de *Յ* avec *Թ*) dans Ciakciak.

Pour *ուղղեա*, l'idée de « droit » rend le -ս- dans *κατευοδοῦ*. On peut donc traduire assez exactement : « Va droit ton chemin ». La Bible arménienne (Zohrab) a, elle aussi, *լարեա, ուղղեա*.

(413) 195.8 : *ճածկոյթ աստուծոյ*, comme 187.13, lisait peut-être dans son grec *σκέπας εἰς* compris *εἰς σκέπας* (?); lisait sûrement *ἀρχῆς* B* F. Voir note (396) où variantes J, pas éclairantes du reste. Puis en 187.13-14 : *ի զաւրութենէ*, en 195.8 : *ի զաւրութեան*.

(414) 195.8 : *ճածկոյթ աստուծոյ*; *աստուծոյ* datif? *σκέπας θεῷ* « Couverture pour Dieu? » « ce qui couvre Dieu? », « couverture de la divinité du Verbe? » Ou : « Couverture de Dieu » génitif? même sens?

(415) 195.10-11. Entre *և* et *յոհաննու*, lacune. D'après Karbelov-Bonwetsch (T. u. U XVI. N. F. XI. p. 77, l. 11-12, le géorgien a en plus : « Salomo spricht : « Der Herr zeugte mich am Anfang der Wege seiner Taten ». Und Johannes spricht : « Ich bin, etc. » Donc : *եւ* | <սողոմն ասէ : Տէր հաստատեաց զևս ի սկիզբն ճանապարհաց իւրոց՝ ի զործս իւր զոր ասացեալ եւ> | *յոհաննու*. Omission par saut de *եւ* à *եւ*; *յոհաննու* génitif calqué sur *Խառնոս*.

(416) 195.11 : *ես եմ և եւ քրիստոս սկիզբն եւ կատարած*; J 109^v : *ես եմ և եւ ես եմ ք, սկիզբն եւ կատարած*. En V 364.20, les deux lettres *ք* ■ se suivant en écriture continue ont été prises pour l'abréviation de *քրիստոս* : *քս*. Ce *քրիստոս* compris comme sujet de *սկիզբն եւ կատարած*, on a supprimé *ես եմ* qui, dès lors, n'avait plus de sens. Gé., 194-14, a simplifié « moi, je suis le commencement et moi, je suis la fin ».

(417) 195.12 : *որ էրն ի սկիզբն յաստուծոյ*. Ce *յաստուծոյ* bizarre... Zohrab a : *աւ աստուած* : *πρός τόν θεόν*. Gé. 194.16 : « auprès ».

(418) 195.12 : *եւ նա հովանաւորի*. Sous ce *նա* il y a, je crois, *αὐτή* et non *αὐτός* : il s'agit de la chair, de l'Humanité du Christ ombragée par le Père. Dans gé., 194.16, *և նա... եւ բանն* est devenu « Le fils de Dieu et le verbe du Père ».

(419) 195.14 : *ընդգրկեալ*. Ce verbe arménien rend *ἐναγκαλιζομαι* Prov. 24.(33)48.

(420) 197.10-11 : *իսրայելացիք իրեն զաստուած տեսնողք հանապաղ*. Etymologie fantaisiste de *יִשְׂרָאֵל* : *אִישׁ רֹאֶה אֵל* 'is ro'eh 'el « homme voyant Dieu »? Cf. J. Daniélou, *Sacramentum futuri*, p. 99, note 2. « L'étymologie vient de Philon (*De Abrah.*, 57). Elle se fonde sur *Gen.* XXXII. 31. Mais elle n'a aucune valeur scientifique. Voir G.-A. Danell, *Studies in the name Israëel in the Old Testament*, Upsala, 1945, p. 22. »

(421) 197.10-12. On peut, semble-t-il, traduire ce texte comme on l'a ici traduit, mais en ponctuant après *հանապաղ*, et non avant, comme fait le ms.; et en voyant dans *հանապաղ* un adverbe se rapportant à *տեսնողք*. Cet *հանապաղ* n'est pas dans le texte du Dt. En remarquant aussi : 1) qu'on a *բնակեալ* qui peut traduire un participe aoriste grec : *κατασκηνώσαντες*; 2) que Hippolyte, à propos de Joseph (voir 169.8-11), a proposé d'entendre « Terre Sainte » de l'Humanité du Christ. Cf. encore : DE LUBAC, *Histoire et Esprit*, p. 380, note 8 : « Pseudo-Barnabé (ch. 6) et Hippolyte (Tradition apostolique, ch. 23) assimilent la Terre Promise à la chair de Jésus ».

On peut dès lors, croit-on, expliquer la citation de Rom. 8.24 que n'a pas le géorgien 196.11-13. Il porte : « Les Israélites sont dits : voyant Dieu perpétuellement; ils habitent

sur une terre sainte, en espérance; ils ne sont plus effrayés par la mort.» La citation de Rom. 8.24 sera tombée du géorgien même, par saut du substantif « espérance » au verbe de même racine.

(422) 197.12. Après երկուցեալը, par saut d'un participe à un autre, il a dû se produire une chute dans arm. En effet, gé., 196.13-15, a, en plus : « et ils ne sont pas épouvantés par le feu éternel, ni enchaînés par le désir de ce monde ».

(423) 197.16 : ջնջել, lire ջնջեալ, comme dans gé., 196.20.

(424) 197.17 : բացեալ են, lire բացեալ է. Cette proposition est absente de gé., 198.1.

(425) 199.3-4 : այս արարածք ազատեալք... հանէ : արարածք, de forme, pluriel; de sens, collectif; le verbe, plus loin, հանէ est au singulier. A moins de supposer un sujet au pluriel neutre en grec.

(426) 199.4 : հանէ ; 199.8 : հանցեն. հանեմ : ἐξάγω ou ἐκπνέω. On ose ici le traduire par le terme mystique : « spire bénédiction », « ...spireront ». Somme toute c'est le plus exact. Il s'agit de la spiration inspirée (in-spirée) par le Saint Esprit Lui-même. Cf. Rom. 8.18-25, dont deux citations dans ce final : 8.24, 197.11-12; 8.21, 199.3. Dans les deux cas, gé. 198.7 et 11-12, « ils offrent ».

(427) 199.5 : կենդանացեալ ; կենդանանամ, կենդանացայ est intransitif. Donc կենդանացեալ « ressuscité », impossible ici. Lire կենդանացուցեալ : saut de *ց* à *ց*. Gé. 198.7-8 « vivifiées par l'Esprit Saint ».

(428) 199.6 : յորմէ : calque de ἐξ οὗ ou ἀφ' οὗ, ou mieux ἐξ ὅτου. Cf. Kühner-Blass, II. 2. p. 445, b. Pour ἐξ ὅτου « from which time », cf. Soph. O. C. 345; Tr. 326; Ar. Nub. 528, etc.; ἐξ ὅτου περ Ar. Ach. 506; Xén. Cyr. 8.2.15. On pourrait même supposer qu'originellement l'arm. avait յորմէ հեռէ : յորմէ | հեռէ | ճաշակեալ : saut de է à է.

(429) 199.7 : հաստատեալ, sans -ք, parce que, quoique passif, verbal.

(430) 199.8 : ամենայն զովութեամբ : peut être παντελεῖ αἰνέσει. Le traducteur rend παντελῶς par ամենեւին. La finale de gé., 198.11-12, est différente : « Dans un chant ininterrompu, avec toute créature, ils offrent la louange à Dieu, à qui soit la gloire de l'éternité à l'éternité ».

I

TABLE DES NOMS PROPRES DE PERSONNES ET DE LIEUX

Les noms sont mis au nominatif, sans tenir compte des variations de cette forme dans les textes, spécialement en arménien. Les références en italiques renvoient à l'apparat; l'astérisque, à un mot qui appartient à un passage que nous avons ou ajouté ou corrigé. Pour distinguer deux personnages qui portent le même nom, nous avons mis des indications entre parenthèses. Si une référence est suivie de *bis*, le nom se trouve deux fois sur cette ligne.

En appendice à la liste des noms propres grecs des Bénédictions d'Isaac et Jacob, nous avons mis des noms propres arméniens ou géorgiens, qui ne sont pas dans le grec; on y trouvera aussi, en ces deux mêmes langues, des noms ou des références accompagnés, entre parenthèses, d'un nom grec: ce sont des noms qui varient d'un texte à l'autre. Nous avons fait de même, après la liste arménienne qui suit les Bénédictions de Moïse, pour les noms propres géorgiens absents de l'arménien ou différents. Éventuellement, des sigles indiquent dans quel manuscrit ou dans quels textes se trouvent ces noms. L'exposant 2 à un sigle indique que le nom est de seconde main dans ce manuscrit.

Le premier chiffre des références indique la page du texte, et le second, la ligne.

I. BÉNÉDICTIONS D'ISAAC ET JACOB

'Ααρών 74 ₃	'Ιακώβ 2 <i>titulus</i> 2 ₂ 4 ₃ 4 ₁₂ 10 ₁	46 ₃ ^{bis} 46 ₄ 50 ₁₀ 60 ₉ 66 ₁₃ 68 ₁
'Αδραάμ 46 ₇ 46 ₉	10 ₅ 10 ₉ 14 ₃ 14 ₁₂ 16 ₈ 16 ₁₁	90 ₄ 90 ₇ 100 ₈ 106 ₅ 106 ₆ 106 ₈
'Αδάμ 20 ₂ 92 ₆	20 ₅ 20 ₁₁ 22 ₂ 22 ₇ 22 ₉ 24 ₁₁	'Ισάακ 86 ₁₁ 88 ₃
Αἴγυπτος 6 ₅ 8 ₁ 8 ₅ 8 ₇ 26 ₂ 48 ₉	24 ₁₂ 28 ₁₁ 30 ₅ 30 ₇ *30 ₈ 32 ₄	'Ιωάννης (Baptista) 94 ₅ 94 ₈
48 ₁₀	32 ₁₀ 32 ₁₃ 34 ₄ 36 ₄ 36 ₆ 36 ₇ 38 ₁	'Ιωνᾶς 78 ₅
'Αμορραῖοι 64 ₁	38 ₂ 44 ₆ 44 ₉ 48 ₈ 48 ₁₂ 50 ₈ 50 ₉	'Ιωσήφ (Patriarcha) 2 ₁₂ 4 ₅ ^{bis}
'Αννα 72 ₁₂	52 ₃ 54 ₈ 56 ₉ 58 ₁ 58 ₄ 60 ₉ 60 ₁₀	4 ₁₄ 6 ₄ 6 ₆ 6 ₆ 6 ₈ 6 ₁₀ 8 ₁ 8 ₄ 44 ₇
'Ασθήρ 96 ₂ 96 ₅	62 ₁₁ 64 ₂ 66 ₁₃ ^{bis} 72 ₁₂ 74 ₇ 78 ₁	44 ₁₀ 46 ₁ *46 ₂ 46 ₁₂ 48 ₃ 48 ₉
Βάλλα 54 ₆	78 ₈ 100 ₈ 102 ₁₁ 102 ₁₂ 106 ₁	50 ₁ 50 ₂ 52 ₇ 62 ₁₂ 100 ₅ 102 ₂
Βενιαμίν 114 ₂ 114 ₄ 114 ₇ 114 ₈	106 ₂ 106 ₇ 112 ₁₀	102 ₃ 102 ₅ ^{bis} 102 ₆ 112 ₇
Γαθαωνῖται 22 ₃	'Ιεζεκὴλ 20 ₁₂	'Ιωσήφ (Vir Mariae) 6 ₃ 6 ₆
Γάδ 92 ₉	'Ιερεμῖα 72 ₅ 110 ₆	'Ιωσήφ (Figura Christi) 6 ₈
Δαβὶδ 72 ₁ ^{bis} *72 ₃ 72 ₃ 76 ₁₂ 78 ₇	'Ιεροσόλυμα 80 ₁₁	Κατὰφα 72 ₁₂
Δάν 90 ₄ ^{bis} 90 ₇ 90 ₈ 92 ₉	'Ιερουσαλήμ 2 ₉	Λάβαν 26 ₁
Δείνα 62 ₁	'Ιεσσαί 76 ₁₀ 76 ₁₁	Λεὺί 52 ₈ 60 ₅ 60 ₁₁ 64 ₃ 64 ₇ 72 ₈
Εἰρήνεος 2 <i>titulus</i>	'Ιησοῦς (filius Nun) 22 ₃ *22 ₄	72 ₉ *72 ₉ 74 ₁ 74 ₂ 74 ₃ ^{bis}
'Εμώρ 62 ₁	40 ₁₂	Λόγδονοι 2 <i>titulus</i>
'Εφραΐμ 46 ₂ 46 ₅ 46 ₁₂ 48 ₇ 48 ₁₀	'Ιησοῦς (Christus) 22 ₄ 22 ₁ 64 ₁₀	Μανασσῆς 46 ₃ 46 ₅ 46 ₁₃ 48 ₇ 48 ₁₀
Ζαβουλών 84 ₁₀ 84 ₁₁ 86 ₃	94 ₈ 94 ₈	Μαρία 6 ₃ 6 ₆ 76 ₁₂ 108 ₈ 108 ₁₁
'Ηλίας 88 ₇	'Ιησοῦς Χριστός 40 ₂₋₃	Μεσοποταμία 24 ₁₂
'Ησαΐας 20 ₁₀ 28 ₄ 64 ₁₀ 76 ₉	'Ιορδάνης 82 ₁ 82 ₃ 86 ₄	Μωϋσῆς (Μωσῆς) 14 ₁ 36 ₁₀ 58 ₂
88 ₄ 88 ₁₁ 98 ₁₁ 104 ₁₀ 106 ₇	'Ιούδα (Patriarcha) 8 ₄ 52 ₇ 68 ₆	74 ₂ 74 ₅ ^{bis} 88 ₈
'Ησαΰ 10 ₁₁ 12 ₈ 14 ₄ 14 ₁₁ 18 ₂	68 ₇ 68 ₈ 68 ₁₀ 70 ₈ 70 ₁₁ 72 ₁ 72 ₃	Ναυῆ 22 ₃ 40 ₁₂
22 ₁ 22 ₆ 22 ₈ 22 ₁₁ 26 ₁ 28 ₁₂	*72 ₁₀ 74 ₇ 76 ₃ 80 ₂ 80 ₄	Νεφθαλήμ (Νεφθαλίμ) 86 ₃ 98 ₄
30 ₉ 30 ₁₁ 32 ₁ 32 ₅ 32 ₇ 34 ₅ 34 ₈	'Ιούδας (Iscariotes) 6 ₄ 92 ₄	Νῶε 16 ₁₂
36 ₆ *36 ₈ 36 ₁₂ 38 ₇ 38 ₁₀ 40 ₅	'Ισαάκ 10 ₉ 12 ₄ 22 ₁ 30 ₇ 30 ₈	Παῦλος 50 ₂ 114 ₃ 114 ₅ 114 ₈
	32 ₇ 34 ₁ *34 ₂ 34 ₈ 38 ₇ 38 ₈ 40 ₆	Πέτρος 40 ₁ 78 ₁₁
	40 ₉ 44 ₅ 46 ₇ 46 ₉	
	'Ισμαηλῖται 8 ₅	
	'Ισραήλ 2 ₆ 10 ₂ 10 ₇ 14 ₁₃ 44 ₇ 44 ₁₀	

Պաչիլ 4₁₂ 4₁₃ 114₇
 Քեթեկա 14₃ 14₉ 16₈ 18₇ 20₄
 Քոսթիմ 48₁₀ 52₁₁ 54₅ 56₄ 56₉
 56₁₀ 56₁₁ 56₁₂ 70₃
 Տամփոն 90₈
 Տիգրիս 62₁₂
 Տիգրիսիտ 60₁₀ 60₁₁ 64₂
 Տիգրիս 62₂
 Տիգրիս 84₁₁ 86₆ 86₇
 Տուչիմ 62₁ 62₁₁
 Տուբեան 48₁₁ 60₅ 60₁₁ 64₃ 64₇
 Փարաօ 8₆
 Փերեչաօ 62₇

Ճափ 16₁₁ 86₈
 Ճանաօի 40₁₂ 62₆
 Ճիստոս 6₄^{bis} 10₁₁ 16₃ 18₁₁ 26₅
 26₆ 28₃ 30₆ 32₁₃ 38₄ 42₁₀ 48₁
 58₈ 64₈ 72₂ 72₄ 72₉ *74₂ 76₅
 78₁ 82₁₁ 86₉ 96₇ 102₄ 102₇
 112₆ 114₁₂ (cf. 'Iησοϋς)
 Ճառ 37₃ 39₃
 Ճիգրիտոս 3 *titulus*
 Ճիկոբ 19₁ 39₈ ('Iσαάκ G Gé.) 75₅
 Փամ 87₉
 Յօլ 94₁₃ T

Յոն 28₁₄
 Օսթոն 8₃ 44₈ ('Iσραήλ GA)
 Օսթոն 34₁₅ TJ² 44⁷ J ('Iωσήφ
 GA)
 Յօսոօ 66₃ T
 Յօն 22₆
 Յօն 40₁₅ (Ճանաօի GA)
 Յօնոն 18₄ (կրիոս GA) 20₁
 (սատիր GA) 42₇ (սատիր GA)
 56₁₀ (սատիր GA) 64₁₃ ('Iησοϋς
 GA) 80₅ (սատիր GA) 96₄
 (սատիր GA) 98₇ (սատիր GA)
 112₁₅ (սատիր GA).

II. BÉNÉDICTIONS DE MOISE

Աբրահամ 189₆
 Ադար 157₁₅ J (Եղիադար V)
 Ահարոն 119₇ 145₁₅ 147₁₁ 157₁₅
 Ամրամ 119₆
 Ասեր 187₉^{bis} 189₃ 189₉ 189₁₀
 Բաան 131₃ 183₈ 185₃ 185₇
 Բեհրամին 127₃ 127₁₄ 165₃ 165₇
 Գար 179₁₄^{bis} 181₄
 Գարիգին 125₃ 127₁₇
 Գեբալ 125₄ 129₃
 Դամասկոս 165₁₅
 Դան 183₈^{bis} 183₁₃ 183₁₄ 185₁
 Դուրի 135₃ 137₉ 139₂ 139₇
 143₁₀ 145₁₁ 155₈ 195₁ 195₆
 Դինայ 157₈
 Եգլաօսի (Եգլա-) 119₅ 119₅ J
 123₅ 125₁ 135₉ 135₁₄ 139₁ 173₈
 Եգլաոս (Եգլա-) 119₁₅ 124₁
 124₁₁ 135₁₂ 147₁₂ 161₉ 173₈
 177₇₋₈
 Եզր 131₁₀
 Եղիադար 157₁₅ V (Ադար J)
 Ենոր 157₉
 Եսայի 129₂ 131₁₁ 151₁₂ 153₁₆
 167₂ 183₅ 185₄ 189₇
 Եսերոն 131₂
 Երեմիայ 133₅ 135₂ 185₇
 Երուսաղեմ 131₁₁
 Եփրեմ 167₁₆ 175₄ 175₅
 Զարուդն 127₃ 127₁₁^{bis} 175₉^{bis}

175₁₂^{bis} 177₇ 177₈ 177₁₀ 179₁
 179₂ 179₅
 Զամբրի 157₁₆
 Զարարիայ 153₆
 Թոլմաս 189₁₅
 Իսահակ 117₂
 Իսաբար 175₉ 179₁ 179₂ 179₅
 Իսրայելայիբ 197₁₀
 Իսրայել 119₆ 119₁₀ *127₁₀ 129₉
 129₁₅ 133₆ 133₈ 137₇ 145₃
 147₁₄ 151₁₀ 153₉ 153₁₂ 155₁
 155₁₅ 181₃ 183₃ 189₁ *191₃
 197₅ 197₈
 Կարէս 129₁₁
 Կերոլլէս 137₁₂
 Կիլոգիտոս 117 *titulus*^{bis}
 Կոբրեկա (Ռերեկա ?) 177 J
 Կեւի 119₆ 127₂ 127₅ 143₁₈^{bis}
 145₇ 145₁₄ 145₁₅ 147₇ 149₄
 155₁₂ 157₂ 157₅ 157₇ 157₉
 Մաղիամ 119₁₃
 Մանասէ 167₁₆ 175₄ 175₅
 Մարիամ (Soror Moysi) 119₇
 Մարիամ (Mater Dei) 169₄
 Մեքիսեբեկ 145₁₂
 Մովսէս 117 *titulus*^{bis} 117₇
 117₁₃ 119₅ 121₃ 121₅ 121₁₁
 123₄ 123₁₃ 125₂ 127₁ 129₈
 129₉ 129₁₃ 131₆ 131₁₃ 131₁₄

133₁ 133₃^{bis} 133₁₀ 133₁₃ 135₅
 135₆ 135₁₀ 137₁ 137₂ 137₃
 137₄ 137₆ 137₁₆ 139₃ 139₆
 141₁ 143₂ 143₁₄ 145₁₅ 147₇
 147₈ 147₁₁ 147₁₃ 147₁₄ 149₃
 149₄ 149₇ 149₁₃ 151₅ 153₁
 155₂ 155₁₂ 155₁₆ 157₅ 157₆
 157₉ 165₃ 165₁₃ 169₂ 171₁₅
 173₆ 173₁₀ 177₇ 183₁₀ 183₁₃
 185₃ 187₃ 189₈ 191₁₀ 193₁₆
 195₇ 197₄
 Յակոբ (Յակոբ) 117₄ 119₂ 129₁₄
 131₁₅ 133₂₋₃ 133₆ 133₈ 137₁
 143₉ 145₃ 153₉ 153₁₂ 175₁₂^{bis}
 181₆ 183₁₃ 187₁ 189₁ 193₂
 195₁ 197₅ 197₉
 Յեսու (Josue) 123₇
 Յեփոնէ 123₈
 Յիսու 137₁₂ 147₃ 165₁₃ 167₆₋₇
 185₁₀ 189₃
 Յոթոր 119₁₃
 Յովաննէս (Baptista) 189₅
 Յովաննէս (Apostolus) 143₆
 191₄ 195₁₁
 Յովսէփ (Յու-) (Patriarcha)
 127₂ 127₅ 159₁₂ 159₁₅ 161₇
 161₈ 161₁₄ 167₉ 167₁₄ 169₁
 173₅ 173₉ 175₆ 195₁
 Յովսէփ (Vir Mariae) 151₈
 Յորդանան 119₁ 123₁₃ 127₁₂
 Յուրայ 127₂ 127₅ 135₃ 141₄^{bis}
 141₁₂ 141₁₃ 143₂ 143₁₅ 159₁₇

161 ₁ (Figura proditoris)	Սէր 129 ₁₀	161 ₁₂ 163 ₅ 163 ₈ 163 ₉ 163 ₁₁
181 ₆	Սիդին 175 ₁₃ 177 ₄	165 ₁₁ 165 ₁₂ 167 ₅ 167 ₆ 169 ₁
Յորգարթ 119 ₆	Սիմէն (Patriarcha) 127 ₂ 155 ₁₂	171 ₁₂ 171 ₁₄ 177 ₉ 179 ₁ 179 ₆ J
Նազովրացի 147 ₃	155 ₁₄ 157 ₇ 157 ₉ 159 ₁₀ 159 ₁₂	181 ₁₄ 183 ₂ 183 ₉ 183 ₁₂ 193 ₇
Նաթան 145 ₁₂	165 ₂ (Cf. Շմաւոն)	193 ₉ 195 ₁₁ V 197 ₁₀ (cf.
Նեփթաղեմ (-աղեմ) 127 ₁₂	Սիմէն (Cf. Luc 2.25) 161 ₁₂	Յիսուս)
185 ₁₄ ^{bis} 187 ₁ 187 ₃	(cf. Շմաւոն)	Քրիստոս (Unctus) 137 ₁₁
Շմաւոն (Patriarcha) 159 ₁₄	Սինայ 119 ₁₆ 129 ₁₀ 131 ₆ 133 ₁	ავზამ 118 ₆ J (Սմրամ AT)
159 ₁₇ 161 ₂ 161 ₈ (Cf. Սիմէն)	Սիւբեմ 157 ₉	ევշտեմ 118 ₁₆
Շմաւոն (Cf. Luc 2.25) 127 ₇	Սողոմոն 177 ₁₃ * 195 ₁₀	օցեւջ 180 ₁₈ T (Քրիստոս AJ)
(Cf. Սիմէն)	Փարան 129 ₁₁	օսնաթլ 130 ₂ T 130 ₁₄ T (Յրու-
Ուլգ 131 ₂	Փարաւոն 119 ₈ 119 ₁₂ 173 ₈	սաղեմ AJ)
Պաւղոս 127 ₁₄ 165 ₆ 165 ₁₇	Փենեհեղ 157 ₁₅	նաջե 122 ₈ T
Պետրոս 147 ₂	Քաղբի 157 ₁₆ J	բազլե 184 ₁₂ (Առաքեալ A)
Պոնտիոս Պիղատոս 137 ₁₃	Քաղէբ 123 ₈	թլեմեն 138 ₃
Ռուբէն 137 ₁₆ 137 ₁₇ 139 ₁	Քորէբ 135 ₄ 147 ₁₆ 149 ₃	յալձեցեմնօ 146 ₁₅ T (Եզր-
Սատանայ 181 ₁₀ 185 ₁₂ 197 ₇	Քրիստոս 117 ₁₀ 125 ₅ 125 ₁₄ 127 ₃	ստոս A մեքշտեմնօ J)
Սեհն 131 ₂	127 ₁₇ 129 ₁ 139 ₂ 139 ₁₄ 139 ₁₅	յոնօսթե 188 ₃ (Յիսուս A)
	141 ₁₁ 144 ₁₃ 145 ₈ 145 ₁₄ 147 ₈	
	149 ₉ 149 ₁₀ 155 ₇ 161 ₁ 161 ₉	

II

TABLE DES CITATIONS BIBLIQUES

contenues dans les *Bénédictions*.

Le premier chiffre indique la page du texte français, et le second, le numéro d'ordre de la citation.

GENÈSE				
	XXXI, 38.....	25 ₄	—, 3.....	57 ₁ , 57 ₂ , 57 ₃ , 59 ₁
	XXXII, 7-8.....	29 ₅	—, 3-4.....	55 ₁ , 55 ₂ , 71 ₂
I, 2.....	XXXIII, 3.....	27 ₁ , 29 ₅	—, 4.....	59 ₃ , 59 ₄
—, 22.....	—, 8.....	27 ₁	—, 5-6.....	65 ₂
—, 28.....	—, 10.....	27 ₁	—, 5-7.....	61 ₁
III, 1.....	XXXIV.....	63 ₁	—, 6.....	11 ₁ , 65 ₃ , 67 ₁ , 67 ₃ , 67 ₄
—, 4.....	—, 13 sv.....	157 ₁	—, 7.....	67 ₇ , 67 ₉ , 71 ₃
—, 13-15.....	—, 30.....	63 ₂	—, 8.....	71 ₄ , 75 ₂ , 75 ₄ , 143 ₁
—, 15.....	—, 31.....	63 ₃	—, 8-12.....	71 ₁
—, 19.....	XXXV, 18.....	115 ₃	—, 9.....	77 ₁ , 77 ₂ , 77 ₃ , 79 ₂ , 79 ₃ , 181 ₁ , 183 ₂
VIII, 21.....	—, 19.....	5 ₆	—, 10.....	81 ₁
IX, 22.....	—, 22.....	55 ₃	—, 11.....	81 ₂ , 81 ₄ , 83 ₂ , 83 ₄ , 192 ₃
—, 25.....	XXXVII, 3.....	5 ₂ , 105 ₁	—, 12.....	85 ₁ , 85 ₂
X, 15.....	—, 3-4.....	173 ₂	—, 13.....	85 ₃ , 87 ₂ , 175 ₃ , 176 ₂
XXV, 26.....	—, 4.....	5 ₂ , 103 ₄	—, 14-15.....	89 ₁ , 89 ₄
XXVII, 1-4.....	—, 7.....	5 ₁	—, 16.....	91 ₂
—, 3.....	—, 9.....	5 ₅	—, 16-18.....	91 ₁
—, 6-10.....	—, 10.....	7 ₁	—, 17.....	91 ₄ , 91 ₅ , 93 ₁ , 183 ₃
—, 9.....	—, 13.....	5 ₃	—, 19.....	93 ₂ , 95 ₃
—, 11-12.....	—, 19-20.....	3 ₂	—, 20.....	97 ₁
—, 13.....	—, 20.....	159 ₃	—, 21.....	99 ₁ , 99 ₂ , 101 ₂ , 186 ₁
—, 15-16.....	—, 26-27.....	159 ₄	—, 22.....	103 ₂ , 103 ₃ , 103 ₅ , 105 ₂
—, 18-19.....	—, 27-28.....	9 ₃	—, 22-26.....	103 ₁
—, 19.....	—, 33.....	9 ₁	—, 23.....	105 ₃ , 105 ₅
—, 21-22.....	XXXIX, 20.....	9 ₄	—, 24.....	105 ₆ , 107 ₁
—, 26-27.....	XL, 12-14.....	9 ₅	—, 24-25.....	107 ₂
—, 27.....	—, 18-20.....	9 ₅	—, 25.....	107 ₅ , 194 ₂
—, 27-29.....	XLI, 14.....	9 ₆	—, 25-26.....	109 ₁ , 109 ₃ , 109 ₄ , 113 ₁
—, 28.....	—, 41 sv.....	9 ₈	—, 26.....	113 ₂ , 113 ₄
—, 29.....	—, 43.....	9 ₇	—, 27.....	115 ₁
—, 30-31.....	XLII, 15.....	159 ₂ , 161 ₁ , 161 ₅	—, 28.....	53 ₁
—, 31.....	—, 17.....	159 ₁	EXODE	
—, 32-33.....	—, 23.....	7 ₂	II, 1-2.....	118 ₃
—, 33.....	—, 24.....	159 ₁	—, 2-3.....	118 ₅
—, 34-35.....	XLIII, 23.....	161 ₂	—, 5-10.....	118 ₆
—, 36.....	XLVI, 29.....	5 ₇	—, 11-12.....	119 ₁
—, 37.....	XLVIII, 5-6.....	49 ₃	—, 15.....	119 ₂
—, 38.....	—, 7.....	5 ₆	III, 1.....	119 ₂
—, 39.....	—, 8-16.....	47 ₁	VI, 20.....	118 ₄
—, 39-40.....	—, 18-19.....	49 ₁	VII, 7.....	119 ₃
—, 40.....	—, 20.....	49 ₂	XII, 3.....	192 ₁
—, 41.....	—, 22.....	65 ₁		
XXX, 18.....	XLIX, 1.....	51 ₂ , 55 ₄		
—, 20.....	—, 1-2.....	51 ₁		

ISAÏE		MALACHIE		VIII, 20-21..... 149 ₄	
I, 2.....	154 ₅	V, 2.....	101 ₁	—, 21.....	189 ₄
—, 2-3.....	190 ₁	MATTHIEU		IX, 30.....	136 ₃
—, 4.....	154 ₆	III, 9.....	188 ₃	—, 30-31.....	89 ₃
II, 2.....	128 ₂	—, 13-17.....	83 ₁	—, 35.....	193 ₅
III, 9-10.....	65 ₅	—, 17.....	193 ₅	XI, 27.....	109 ₂
V, 25.....	184 ₃	IV, 15-16.....	87 ₁ , 127 ₁	XVIII, 27.....	162 ₃ , 163 ₂
—, 29.....	184 ₃	—, 16.....	161 ₃	—, 43.....	115 ₁
VII, 16.....	89 ₂	V, 15.....	3 ₁	XX, 36.....	138 ₅ , 199 ₂
VIII, 18.....	188 ₄	—, 21.....	157 ₂	XXIII, 34.....	39 ₆
—, 23.....	87 ₁	IX, 17.....	27 ₈	JEAN	
IX, 1-2.....	87 ₁ , 127 ₁	XI, 28-30.....	191 ₁	I, 2.....	195 ₃
—, 2.....	161 ₃	XII, 40.....	79 ₄	—, 10.....	136 ₄
—, 5.....	166 ₁	—, 47-50.....	149 ₄	—, 12.....	188 ₂
—, 6.....	89 ₅	—, 49.....	75 ₃ , 113 ₅ , 189 ₄	—, 13.....	170 ₂
XI, 1.....	77 ₄	XIII, 30.....	27 ₇	—, 18.....	133 ₄
—, 5.....	182 ₄	—, 46.....	179 ₂	—, 31-34.....	83 ₁
XXXI, 4.....	184 ₃	XV, 24.....	15 ₅	IV, 14.....	199 ₁
XXXIII, 11.....	105 ₇	XVII, 3.....	89 ₃ , 136 ₃	—, 23.....	150 ₁
XLI, 19.....	198 ₁	—, 5.....	193 ₅	—, 32.....	13 ₃ , 17 ₄
XLII, 1.....	107 ₃	—, 17.....	174 ₃	—, 34 (?).....	13 ₃
—, 7.....	161 ₃	XIX, 26.....	162 ₃	V, 19.....	152 ₃
XLIV, 23.....	198 ₁	XX, 8.....	178 ₈	—, 22.....	135 ₃
XLV, 14-16.....	154 ₁	XXI.....	81 ₃	VI, 27.....	199 ₁
XLIX, 5.....	111 ₂	—, 23-27.....	95 ₂	—, 35.....	199 ₁
—, 9.....	162 ₁	XXII, 30.....	199 ₂	—, 38.....	152 ₂
—, 18.....	83 ₃	XXIII, 37.....	131 ₂	—, 48.....	97 ₂ , 199 ₁
LII, 6.....	172 ₂	XXV, 32.....	17 ₂	—, 49.....	97 ₂
—, 7.....	193 ₁	—, 33.....	124 ₃ , 124 ₄	—, 51.....	97 ₂
LIII, 4-5.....	21 ₃	—, 34.....	125 ₁	VII, 5.....	190 ₂
LIV, 1.....	138 ₄	—, 41.....	125 ₁	VIII, 21-24.....	95 ₁
—, 4.....	107 ₄	XXVI, 3.....	67 ₂	—, 51.....	97 ₂ , 97 ₃
LV, 12.....	198 ₁	—, 4.....	65 ₄	X, 7-9.....	191 ₄
LXI, 2.....	171 ₅	—, 15.....	160 ₁	XI, 41-42.....	141 ₃
LXII, 12.....	151 ₃	—, 59-60.....	160 ₂	XVII, 11.....	141 ₄
LXV, 2.....	131 ₄	XXVIII, 10.....	189 ₄	—, 15.....	141 ₄
—, 13-14.....	29 ₃	MARC		—, 20.....	141 ₄
—, 15-16.....	29 ₂	I, 9-11.....	83 ₁	XIX, 34.....	191 ₃
JÉRÉMIE		—, 11.....	193 ₅	—, 37.....	142 ₃
I, 5.....	73 ₁ , 111 ₃	II, 22.....	27 ₈	XX, 17.....	75 ₃ , 113 ₅ , 189 ₄
VIII, 16.....	184 ₁	III, 32-35.....	149 ₄	—, 28.....	189 ₅
XXXI, cf. XXXVIII, 31-32.....		—, 34.....	189 ₄	ACTES	
XXXVIII, 31-32.....	134 ₁	IV, 21.....	3 ₁	I, 12-26.....	171 ₄
BARUCH		IX, 4.....	89 ₃ , 136 ₃	II, 22-24.....	146 ₂
III, 36-37.....	132 ₄	—, 7.....	193 ₅	—, 24.....	79 ₇ , 139 ₁
—, 38.....	133 ₁	—, 19.....	174 ₃	—, 29.....	139 ₄
ÉZÉCHIEL		XII, 25.....	199 ₂	—, 31.....	139 ₅
XII, 7.....	21 ₅	XIV, 55-57.....	160 ₂	—, 37-39.....	41 ₁
JOEL		—, 56.....	105 ₄	IV, 24-28.....	137 ₁
I, 5.....	27 ₈	LUC		V, 31.....	67 ₆
III, 18.....	27 ₈	I, 35.....	151 ₁ , 169 ₂ , 170 ₃	VII, 8.....	133 ₂
HABACUC		—, 79.....	161 ₃	—, 20.....	118 ₃
III, 3.....	194 ₄	II, 4.....	79 ₁	—, 21-22.....	118 ₆
ZACHARIE		—, 29.....	161 ₄	—, 23-24.....	119 ₁
III, 7.....	153 ₁	—, 29-32.....	126 ₂	—, 29.....	119 ₂
VIII, 12.....	27 ₅	III, 8.....	188 ₃	—, 36.....	119 ₄
XII, 10.....	142 ₈	—, 21-22.....	83 ₁	—, 38.....	119 ₅
		—, 22.....	193 ₅	—, 51.....	67 ₈
		V, 37.....	27 ₈	IX, 3 SV.....	165 ₁
				—, 15.....	164 ₃

XXII, 17-21.....	165 ₄	—, 13	115 ₂		
		II, 19-20.....	166 ₃		1 TIMOTHÉE
		III, 10.....	128 ₄		II, 5.....132 ₃ , 134 ₂
ROMAINS		—, 13	19 ₃		III, 16..... 27 ₈
VI, 3-9.....	140 ₁	—, 19	132 ₃		VI, 16..... 133 ₁
—, 9	139 ₁	IV, 6.....	150 ₁		
—, 10	139 ₃ , 139 ₇	—, 27	138 ₁		HÉBREUX
VIII, 6.....	19 ₂				III, 5.....117 ₁ , 136 ₂
—, 15	150 ₁				—, 17
—, 16	150 ₁				V, 6..... 145 ₂
—, 17	75 ₃ , 113 ₅				
—, 21	198 ₂	ÉPHÉSIENS			
—, 24	197 ₂	I, 18.....	162 ₂		
X, 21.....	131 ₄	—, 22	107 ₆		
XI, 1.....	164 ₂	IV, 13.....	186 ₃		1 PIERRE
		—, 24	133 ₃		I, 19-20..... 169 ₃
		VI, 15.....	193 ₂		
1 CORINTHIENS					1 JEAN
IV, 2.....	121 ₃	PHILIPPIENS			II, 17.....9 ₂ , 67 ₆
X, 4.....	149 ₁	II, 7.....	37 ₁		IV, 12..... 133 ₄
—, 5	120 ₂	III, 5.....	164 ₂		
XI, 3 sv.....	113 ₃	—, 7-9	165 ₂		APOCALYPSE
XV, 9-10.....	115 ₂	—, 20	163 ₁		I, 5.....5 ₄ , 181 ₄
—, 25-26	196 ₂				—, 7
—, 27	107 ₆	COLOSSIENS			—, 7..... 142 ₃
		I, 18..... 113 ₃ ,	181 ₄		II, 7..... 199 ₁
2 CORINTHIENS		II, 9.....	39 ₃		—, 17
II, 15-16.....	27 ₃	—, 10	113 ₃		199 ₁
V, 15.....	139 ₈	—, 15.....	75 ₅		III, 14..... 5 ₄
		III, 10.....	133 ₃		V, 8..... 153 ₄
					VII, 9..... 182 ₁
GALATES					XIX, 13..... 192 ₄
I, 1.....	79 ₆	2 THESSALONICIENS			XX, 4..... 197 ₁
		II, 8-9.....	185 ₂		—, 6
					XXI, 6..... 195 ₄
					XXII, 13..... 195 ₄

III

LISTES DES VARIANTES ORTHOGRAPHIQUES

Dans les trois listes de variantes orthographiques : grecque, arménienne et géorgienne, les quelques chiffres mis en exposants sont affectés à des mots qui se rencontrent plusieurs fois, avec la même forme, sur la même ligne et ils indiquent en quelle position, sur cette ligne, se trouve le mot qui en est marqué. A l'inverse, une même forme mal orthographiée deux fois sur la même ligne est suivie du terme : *bis*. Les références en italiques renvoient à l'apparat, notamment aux passages interpolés que nous y avons relégués en y rétablissant, à l'exemple des *TU*, la bonne orthographe.

Pour les trois langues, nous avons mis dans la première colonne les mots avec l'orthographe correcte. Dans la liste grecque, l'orthographe de la seconde colonne est celle du manuscrit des *Météores*. Dans la liste arménienne, pour les Bénédictions d'Isaac et Jacob, qui ne figurent que dans le manuscrit de Venise, l'orthographe de la seconde colonne est celle de ce manuscrit. Pour les Bénédictions de Moïse, qui se trouvent dans les deux manuscrits de Venise et Jérusalem, et pour l'ensemble du texte, en ce qui concerne le géorgien, les manuscrits sont désignés par leurs sigles; quand une forme n'a pas de sigle, c'est nous qui l'avons rétablie.

La liste grecque a été dressée d'après l'apparat de l'édition des *TU*. Nous n'avons toutefois pas relevé les ponctuations défectueuses.

L'orthographe arménienne des noms propres est capricieuse. Nous signalons spécialement la déclinaison de *Յուդի(յ)*, qu'on trouve avec cette forme même au génitif ou à l'ablatif, sur le modèle *Սաշակ, Սաշակայ*. Au nominatif, nous avons laissé dans le texte la forme du ou des manuscrits. Dans l'impossibilité de distinguer toujours *է* de *հ*, nous avons rétabli *հ* partout où le veut l'orthographe classique.

Le premier chiffre des références indique la page du texte, et le second, la ligne.

VARIANTES ORTHOGRAPHIQUES GRECQUES

2 ₄	ἐρμηνεύσαι	ἐρμηνεύσε	4 ₇	ἐπ' ἐσχάτων	ἐπεσχάτων
—	δύναται	δύνατε	4 ₈	χιτῶνα	χητῶνα
2 ₅	ἀνιγματοδῶς	ἐνιγματοδῶς	4 ₁₀	πρωτότοκον	προτότοκον
2 ₆	γένηται	γένητε	4 ₁₁	ἀγανακτεῖτε	ἀγανακτῆται
2 ₇	σκιᾶς	σκηᾶς	4 ₁₂	σελήνη	σελινη
2 ₇₋₈	φωτίση	φώτισει	4 ₁₃	οὕτω	δύτο
2 ₈₋₉	φαινόμενος	φενόμενος	—	γεγένηται	γεγένητε
2 ₉	δὴ τῶν	δει τον	—	ἐτέθαπτο	ἐτέθαπτω
—	ἐτήρησεν	ἐτήρισαν	4 ₁₄	προσεκύνησεν	πρόσεεκύνησεν
—	ἐωράθη	φοραθῆ	—	τηρηθῆ	τηριθῆ
—	τῷ τότε	τῆ το	6 ₆	ἐνυπνίων	ἐνυπνίων
—	εὐκτηρίω	εὐτήρηκω	—	χρηματίζεται	χριματίζεται
2 ₁₁	ἐρμηνεύς	ἐρμηνεύς	6 ₇	φανῆ	φανεῖ
2 ₁₂	πιστεύουσιν	πιστεύουσιν	6 ₈	παρεσιώπησεν	παρεσιώπισεν
—	δυνηθῆ	δυνιθῆ	6 ₁₀	ἀκούει	ἀκούη
2 ₁₃	δυνάμει	δυνάμι	6 ₁₁	ἀποκτείναντες	ἀπόκτιναντες
—	προεώρων	προεώρων	8 ₁	ἐχρημάτισεν	ἐχρεμάτησεν
4 ₁	λέγοντες	λέγωντες	4 ₂	χιτῶνα	χιτῶνα
4 ₃	ἐθεώρει	ἐθεώρη	—	ἐρίφου	ἐρηφου
4 ₄	πεσόντα	πεσόντα	—	παρερμηνεύοντες	παρερμηνεύοντες
4 ₄₋₅	προσεκύνουν τὸ	πρὸς ἐκύνουν το	8 ₃	χιτῶνα	χιτῶνα
4 ₅	δράγμα. τί	δράγματι	—	ὠμολόγει	ὀμολόγη
—	ἀπήγγειλεν	ἀπήγγηλεν	8 ₈	τηρηθῆ	τηριθῆ
4 ₆	μισεῖτε	μησῆτε	—	ἐβδομάς	ἐβδομάς

8 ₈	πληρωθῆ	πληρωθῆ	18 ₄	ἔδει	ἔδη
—	λιμώττων	λιμόττον	18 ₇	πάλαι	πάλε
8 ₉	τραφῆ	τραφῆ	18 ₈	δηλοῖ	διλοῖ
—	προσκυνηθῆ	προσκυνηθῆ	18 ₉	ὄνειδίζουσιν	ὄνηδίζουσιν
—	ὀμολογηθῆ	ὀμολογιθῆ	—	ἑσταυρωμένον	ἑσταυρομένον
8 ₁₃	λοιπόν	λυπόν	18 ₁₀	ὄνειδος	ὄνηδος
8 ₁₂ -10 ₁	ἔρμηγιαν	ἔρμηγιαν	20 ₄	ῥεθέκκα	ῥεθέκα
10 ₃	προφητείαν	προφητίαν	20 ₈₋₈₋₉	βραχίονας	βραχίονας
10 ₅	ἐλάλει	ἐλάλη	20 _{7,12}	σημαίνει	σημένη
10 ₇	προεφητεύετο	πρόεφητεύετο	20 ₈	ἐνδύσεσθαι	ἐνδύσεστε
10 ₈	ἠπείλει	ἠπίλη	—	ἐρίφων	ἐρήφων
—	ὑπεξαιρούμενος	ὑπεξερούμενος	20 ₁₀	νόσους	νύσους
10 ₁₀	νεώτερον	νεότερον	20 ₁₃	ἐποίησα	επύησα
10 ₁₁	τύπον	τοῖπον	22 ₁	πρωτότοκος	προτοτοκος
12 ₁	προειδώς	προηιδῶς	22 ₂	ἄγνωῶν	ἀγνωῶν
—	που	ποῦ	—	ἐπερωτᾶ	ἐπεροῦτα
12 ₂	προφητείας	προφητίας	22 ₃	ἐπερωτῶν	ἐπεροτῶν
12 ₂₋₃	ἀναπτυχθεῖσα	ἀνα πτυχήσα	—	γαθαωνήτας	γαθαονήτας
12 ₄	σκευῶς σου	σκευός σου	—	ἠγνῶει τὸ	ἠγνωῆτο
12 ₅	μοι ²	μι	—	ὑπ' αὐτῶν	ὑπάυτων
12 ₇	αἰτοῦντα	ἐτοῦντα	22 ₄	συνεχώρει	συνεχώρη
12 ₈	σημαίνει	σημένη	22 ₆	ἔγγισόν	ἐγγησόν
12 ₉	ἀπαιτεῖ	ἀπετεῖ	—	ἦσαῦ	ἦσαῦ
12 ₁₁	σημαίνει	σημένη	22 ₉	σημαίνει	σημένη
—	δηλοῖ	διλοῖ	22 ₁₀	προφαίνων	προφένων
14 ₁	καυχώμενος	καυχόμενος	24 ₁	ἔγγισόν	ἐγγησόν
—	τύραννον	τύραννον	24 ₂	ὠσφράνθη	ὠσφράνθη
—	αἰτεῖσθαι	ἐτίσθε	24 ₃	προσοίσει	προσίση
14 ₇	ποιήσω	ποιήσο	24 _{4,5}	πρωτότοκος	προτότοκος
14 ₈	πρὸ τοῦ	προτοῦ	24 ₅	γοῦν	γδῦν
14 ₉	ἦδη	ἶδη	—	ἐπήνεγκεν	ἐπένεγκεν
14 ₁₀	νεωτέρου	νεοτέρου	24 ₉	καταρώμενος	καταρόμενος
14 ₁₁	ἐρίφους	ἐρήφους	24 ₁₀	εὐλογημένος	εὐλογημένος
14 ₁₃	ἀπολωλότα	ἀπολωλώτα	24 ₁₂	πρῶτον	πρότον
16 ₁	ἐρίφους	ἐρήφους	—	εἴκοσι	εἴκοσει
16 ₂	κλήσεις	κλήσης	26 ₁	ἔπειτα	ἐπιτα
16 ₂	ἐρίφους	ἐρήφους	—	προσκυνῶν	προσκυνόν
—	ἀπ' ἀρχῆς	ἀπαρχῆς	26 ₂	δώρων	δόρων
—	ἐπειδὴ	ἐπίδη	—	ἐξηλασκόμενος	ἐξηλασκόμενος
16 ₃	ἀπαλοι	ἀπαλλοι	26 ₃	ἐπὶ τίνα	ἐπιτινα
16 ₄	μηκέτι	μηκαίτι	26 _{4,5}	ὄσμη	ὄσμη
—	ἔριφοι	ἔρηφοι	26 ₈	πιστεύοντες	πιστεύωντες
16 ₆	ἐπιτελῶν	ἐπιτελόν	26 ₇	εὐοδία	εὐοδία
16 ₈	ῥεθέκκαν	ῥεθεκαν	26 ₉	οὐρανοῦ	οὐρανοῦ
16 ₉	λεῖος	λίος	26 ₁₂	ἔδειξεν	ἔδειξεν
16 ₁₁	χάμ	χάμ'	28 ₁	δουλευσάτωσαν	δουλευσάτοσαν
—	γυμνωθέντα	γυμνοθέντα	—	ἄρχοντες	ἄρχωντες
16 ₁₂	γύμνωσιν	γύμνοσιν	28 ₄	κλιθήσεται	κλιθήσεται
18 ₁	νομισθῆ	νομισθῆ	28 ₇	πεινάσετε	πινάσεται
18 ₂	ἦσαῦ	ἦσαῦ	—	δουλεύοντες	δουλεύωντες
18 ₃	τοῦτ' ἔστιν	τοῦτέστιν	28 ₁₂	πρῶτος	πρότος
—	ἀμαρτωλός	ἀμαρτολός	30 ₃	καταρώμενός	καταρόμενός
—	λεῖος	λίος	30 _{7,8}	Ἰσαάκ	ἦσαάκ
—	δείκνυται	δίκνυτε	30 ₁₁	σημαίνει	σημένη
—	ἄσπιλον	ἄσπηλον	30 ₁₃	θηγεῖν	θήγην
18 ₄	ἀναμάρτητον	ἀναμάρτιτον	32 ₁	ἦσαῦ	ἦσαῦ
—	ἐπειδὴ μὴ	ἐπίδη μὴ	32 _{1,5}	φαγέτω	φαγέτο

32 ₃	δεδικαιωμένοι	δεδικαιομένοι	44 ₁	προφανῶς	προφανός
32 ₅	ἀναστήτω	ἀναστήτο	—	ἐνεστῶτα	ἐνεσθῶτα
32 ₇	πρωτότοκος	προτότοκος	44 ₂	οὐχί	οὐχη
—	ἰσαάκ	ησαάκ	44 ₅	προμηνύσαντες	προμηνεύσαντες
32 ₁₀	ἐπειδή	ἐπιδή	44 ₉	βλέπειν	βλέπην
—	προσομιλῶν	πρόσομιλῶν	—	ἤγγισεν	ἤγγησεν
32 ₁₂	πρώτην	πρότην	44 ₁₀	ἐφίλησεν	ἐφήλησεν
34 ₂	προορῶν	προορὸν	46 ₂	ἐφραίμ	ἐφρεέμ
—	νεωτέρου	νεοτέρου	46 ₃	μανασσῆν	μανασῆν
34 ₃	εὐλογεῖσθαι	εὐλογίσθαι	—	ἤγγισεν	ἤγγησεν
34 ₄	κοιλίας	κυλίας	46 ₄	ἐκτείνας	ἐκτήνας
34 ₅	ἐκράτει	ἐκράτη	—	ἰσραήλ	ἰσδραήλ
—	ἴχνεσιν	ἤχνεσιν	46 ₆	ἠυλόγησεν	ἠυλόγησεν
34 ₈	ἡσαῦ	ἡσαῦ	46 ₇	νεότητός	νεότιτος
34 ₉	κάμῃ	καμῃ	46 ₈	ρύομενός	ρυώμενος
34 ₁₁	ἐλθῶν	ἐλθῶν	—	εὐλόγησον	εὐλόγησον
36 ₁	σημαίνει	σημένη	46 ₁₂	χειρας	χειρας
36 ₁₋₂	λαμβάνειν	λαμβάνην	—	νεώτερον	νεότερον
36 ₂	ἀναδέξεται	ἀναδέξεται	—	δι	δι
36 ₅	πρωτοτόκιά	προτοτόκιά	46 ₁₃	μανασσῆν	μανασῆν
—	ἐνεκότει	ἐνεκότει	—	πρωτότοκον	προτοτοκον
36 ₆₋₁₂	ἐγγίσωσιν	ἐγγήσωσιν	—	κλήσεις	κλήσης
36 ₇	ἀποκτείνω	ἀποκτίνω	48 ₂	καυχόμενον	καυχόμενον
36 ₉	ἐδείκνυτο	ἐδίκνυτο	48 ₃	οἰόμενος	οἰόμενος
—	ἐπ' ἐσχάτων	ἐπεσχάτων	48 ₄₋₅	πρωτότοκος	προτότοκος
36 ₁₀	ὄνειδίζων	ὄνηδίζων	48 ₅₋₆	ἔσθαι	ἔσθαι
36 ₁₁	διέστειλεν	διέστηλεν	48 ₆	μειζων	μιζον
36 ₁₂	ἡσαῦ	ἡσαῦ	48 ₇	ἐπειδή	ἐπιδή
36 ₁₃	διηγείται	διηγητε	—	ἐγκείται	ἐγκείται
—	ἐν αἰς	ἐν ἐς	48 ₈	γραφαῖς	γφαρες
38 ₁	ἀποκτείνω	ἀπό κτήνω	—	διηγησόμεθα	διηγησόμεθα
—	δειχθῆ	διχθῆ	48 ₉	ἰδιοποίησατο	ἰδιοποίησατο
38 ₂	προσηλωθεῖς	προσηλοθῆς	48 ₁₀	ῥουβῆμ	ρουβιμ
38 ₃	ὑπελίπου (-λίπω)	ὑπολήπο	48 ₁₁	ἔσονταί	ἔσοντέ
38 ₇₋₈	ἰσαάκ	ἡσαάκ	48 ₁₂	σημαίνει	σημένη
38 ₇	φωνῆν	φωνῆν	—	ἐπειδή	ἐπιδή
38 ₇	κατανουγῆναι	κατανογιναί	—	ἦσαν	εἶσαν
38 ₁₀	ἡσαῦ	ἡσαῦ	—	ἰακῶβ	ιακωβ
40 ₂	βαπτισθῆτω	βαπτισθῆτο	50 ₁	ἐμέρισεν	ἐμέρησεν
40 ₄	μακρὰν	μακρᾶν	—	δεκατρεῖς	δεκατρις
40 ₅	ἐζήτει	ἐζήτη	50 ₂	μερισθείσης	μερισθης
—	ἡσαῦ	ἡσαῦ	50 ₃	συνάχθητε	συναχθήτε
—	καιρός	κερός	—	ἀπαγγείλω	ἀπαγγείλο
40 ₈	δουλεύσεις	δουλεύσης	50 ₉	ἐπ' ἐσχάτω	ἐπεσχάτω
40 ₁₀	ἦ	ἦ	—	ἀθροίσθητε	ἀθρῶσθητε
40 ₁₁	κατοίκησας	κατοίκησῆς	50 ₁₁	ἐπ' ἐσχάτω	ἐπεσχά-τω
40 ₁₂	χαναναίων	χανανέων	52 ₁	προφητεία	προφητήα
—	διένειμεν	διένημεν	52 ₂	τινι	τινη
42 ₃	κύκλωθεν	κύκλοθεν	52 ₅	δεικνύμεναι	δικνύμεναι
42 ₄	καθώς	καθός	52 ₆	δεῖ νοεῖν	δῆνοῆν
—	τῷ ἀδελφῷ σου	τοαδελφωσσου	—	ῥητοῖς	ριτοῖς
42 ₅	σημαίνει	σημένη	—	κεῖνται	κῆντε
42 ₆	παραινῆ	παρενῆ	—	προφητεῖαι	προφητίαί
42 ₇	ἡνίκα	ἡνῆκα	52 ₇	αἶ μὲν	εἰμὲν
—	ἐκλύσης	ἐκλύσησ	52 ₁₁	ῥουβῆμ	ρουβιμ
42 ₉	πιστεύοντες	πιστεύωντες	52 ₁₂	πρωτότοκος	προτότοκος
42 ₁₀	κατὰ γενεάν	καταγενεάν	—	τέκνων	τεκνῶν

54 ₁	αυθάδης	αυθάδης
54 ₂	στρωμνήν	στρομνήν
54 ₃	σκληρός	σκληρος
—	αυθάδης	αυθάδης
54 ₄	φαίνεται	φένετε
54 ₅	ρούθῆμ	ρούβιμ'
54 ₆	μετὰ βάλλας	μεταβάλλας
—	παλλακῆς	παλλακίς
—	κοίτην	κύτην
54 ₉	ἀπαγγείλω	ἀπαγγήλο
—	ἐπ' ἐσχάτων	ἐπεσχάτων
54 ₁₀	αἰνίττεται	ἐνίτεται
—	νομίσει	νομήσι
54 ₁₁	προφήτης	προφητις
56 ₁	μελλόντων	μελλόντων
—	διηγῆται	διηγῆτε
—	παρωχηκότων	παροχικότων
56 ₂	ἦ	ἦ
—	ὑφ' ἡμῶν	ὑφημον
56 ₃	δείξωμεν	δίξωμεν
56 ₄	ρούθῆμ	ρουβιμ
—	πρωτότοκός	προτότοκός
56 ₅	τέκνων	τεκνῶν
56 ₇	εἰρήσθαι	εἰρῆσθαι
56 ₈	ἀκούλουθα	ἀκούλουθα
—	ἄλλ' οὐχ	ἄλλουχ
—	ἔχει	ἔχη
56 ₉	ρούθῆμ	ρουβιμ
—	πρωτότοκος bis	προτοτοκοσ
—	καὶ	κε
56 ₁₀	ρούθῆμ	ρούβιμ
—	πρωτοτόκου	προτοτόκου
56 ₁₁	ρούθῆμ	ρούβιμ
56 ₁₂	πρωτότοκός	προτότοκός
—	δύναται	δύνατε
58 ₁	αυθάδης	αυθαδης
—	ἐνορῶν	ἐνορὸν
58 ₂	ἀπειθές	ἀπιθες
58 ₃	σκληροτράχηλός	σκληροτράχιλος
—	ἔστε	ἔστε
58 ₄	ἐξολοθρεύση	ἐξολοθρευσι
58 ₅	ἐμείωσεν	ἐμίωσεν
58 ₇	κοίτην bis	κύτην
—	ἐμίανας	ἐμίανες
—	στρωμνήν	στρόμνήν
—	στρωμνήν	στρομῆν
58 ₈	κλίνην	κλήνην
—	ἀναπαυόμενοι	ἀναπαυόμενοι
58 ₉	σώζονται	σώζοντε
—	ὄξος	ὄξος
58 ₁₀	νώτῳ	νότῳ
—	πρόσωπον	πρόσπονον
58 ₁₁	αὐτοῦ	αὐτου
60 ₂	κοινωνός	κουνόνσ
—	πονηρίας	πονερίας
—	συμβουλίας	συμβολίας
60 ₃	ἐξαιρεῖται	(ἄλλ) ἐξερεῖτε

—	κακομηχάνου	κακομιχανου
60 ₅	συμεῶν	συμεῶν
—	ἐξαιρέσεως	ἐξερέσεως
60 ₇	ἐνευροκόπησαν	ἐνευρονόπισαν
60 ₈	αυθάδης	αυθάδισ
—	μῆνις	μῆνεισ
60 ₁₀	ἴσως	εἴσοσ
—	σηκιμιτῶν	σικιμητῶν
—	λελαληκέναι	λελαλικέναι
60 ₁₁	ὀνειδίζοντα	ἀνιδίζοντα
—	σηκιμίτας	σικιμίτας
62 ₁	ἔφθειρεν	ἔφθηρεν
—	ἐμῶρ	ἐμῶρ
62 ₂	ἐπισελθόντες	ἐπισελθόντες
—	ἐφόνευσαν	ἐφόνευσαν
—	σηκίμοις	σικύμοις
62 ₃	κτήνη	κτίνη
62 ₄	τότε	τώτε
62 ₆	ὥστε	ὄστε
—	χαναναίοις	χανανέοις
62 ₇	φερεζαίοις	φερεζέοις
—	ὀλιγοστός	ὀλιγοστός
—	εἶμι	εἶμι
62 ₉	χρησθήσονται	χρισθήσονται
—	ἐπαινετοί	ἐπενετοί
62 ₁₀	αὐτῶν	αὐτῶν
62 ₁₁	φθαρέσις	φθαρήσις
—	τότε	τοτε
62 ₁₂	πόλιν	πόλην
—	δίδομι	διδομή
—	σῆκιμα	σίκημα
—	ἐξαιρετον	ἐξέρετον
64 ₁	ἀμορραίων	ἀμορρέων
64 ₂	σηκιμίτας	σικημήτας
—	ἀναιρεῖσθαι	ἀναρίσθε
64 ₃	προφητεία	προφητία
64 ₄	ἐξαιρέσεως	ἐξερέσεως
64 ₅	ἦπατά	εἶπατα
64 ₇	συμεῶν	συμεῶν
64 ₈	ἀνηρέθη	ἀνερέθη
64 ₁₀	ὅπως	ὄποσ
—	ἀποκτείνωσιν	ἀποκτίνωσιν
64 ₁₁₋₁₂	δῆσωμεν	δίσομεν
64 ₁₂	δύσχηστος	δύσχιστος
66 ₁	ἐρίσαι	ἐρήσει
—	ἦπατά	εἶπατά
66 ₂	ἐπ' αὐτὸν	ἐπαυτῶν
66 ₄	τίνας	τίνας
66 ₅	ἀπεκτείνοντο	ἀπεκτένοντο
66 ₆	ἀλήθειαν	ἀλήθηαν
66 ₈	ἐπίγεια	ἐπίγια
—	ἀπώλεσαν	ἀπόλεσαν
—	ἀρχηγόν	ἀρχιγόν
66 ₉	ἀποκτείναντες	ἀπόκτιναντες
66 ₁₀	αυθάδης	αυθάδεις
—	μῆνις	μῆνι
—	αὐτῶν ²	αὐτῶν

66 ₁₁	μῆνιν	μήνην	76 ₉	υἱέ	υέ	
66 ₁₂	τράχηλον	τράχιλον	76 ₁₀	ῥάβδος	ράβδος	
68 ₁	πρωτότοκος	παῖς	προτοτοκοστες	—	ἱεσσαί	ἱεσσέ
—	ἀπειθήσαντες	ἀπεθήσαντες	76 ₁₁	ἱεσσαί	ἱεσσέ	
68 ₂	αἰχμάλωτοι	ἐχμαλοτοι	—	γενεά	γενεᾶ	
68 ₃	κεῖνται	κίντε	76 ₁₂	φανερωθεῖσα	φανερωθῆσα	
68 ₅	προφητεῖαι	προφητῖαι	78 ₁	αὐτῇ	αυτι	
—	πεῖσαι	πίσαι	—	βλαστῆσαν	βλαστῆσαν	
68 ₆	εὐλογῶν	εὐλογόν	78 ₃	ἐκοιμήθης	ἐκυμήθης	
68 ₈	υἱοί	ἰοί	—	σκύμνος	σκῦμνος	
68 ₉	ἐκοιμήθης	ἐκυμήθης	—	κοιμησιν	κύμησιν	
—	οὐκ ἐκλείψει	οὐκεκλήψη	—	τριμέρου	τριμήρου	
68 ₁₀	ἀπόκειται	ἀπόκειτε	78 ₄	ἐπιδείξει	ἐπιδείξει	
68 ₁₁	πᾶλον	πόλον	78 ₅	ἐμαρτύρησεν	ἐμαρτύρισεν	
70 ₁	ὄνου	όνου	78 ₇	προαναφωνῶν	προάναφωνῶν	
70 ₂	ὀδόντες	ωδοντες	—	ἐκοιμήθην	ἐκυμήθην	
70 ₃	δύναται	δύνατε	78 ₈	ἀντιλήψεται	ἀντιλήψετέ	
—	ῥουβῆμ	ῥουβιμ	—	ἐγερεῖ	ἐγήρι	
70 ₄	αὐθάδης	αὐθάδης	78 ₁₀	χώραζε	χόριζε	
70 ₅	κοίτην	κῦτην	—	ἡγειρεν	ἡγηρεν	
—	στρωμῆν	στρομῆν	78 ₁₁	ὀδύνας	ὀδῖνας	
70 ₆	αὐθάδης	αὐθάδης	78 ₁₂	καθ' ὅτι	καθότι	
—	μῆνις	μινις	—	κρατεῖσθαι	κρατίσθε	
70 ₈	αἰνέσαισαν	ἐνέσεσαν	78 ₁₂	εἶ γε	ἡγέ	
70 ₉	νότου	νότου	80 ₁	λεπτομερῶς	λεπτομεροσ	
70 ₁₀	φαίνεται	φένετε	80 ₁₋₂	οὐκ ἐκλείψει	οὐκεκλήψη	
70 ₁₁	λόγω	λόγω	80 _{2,3}	ἄρχων	ἄρχον	
—	προφήτη	προφήτι	80 ₂	μηρῶν	μηρόν	
70 ₁₂	πρώτοις	πρότοις	—	ἀπόκειται	ἀπόκειτε	
72 ₁	ἐπειδή	ἐπιδή	80 ₄	συνέστηκεν	συνέστηκεν	
72 _{1,3}	γενεᾶσθαι	γενεᾶσθε	80 _{8,10}	πᾶλον	πόλον	
72 ₅	πρὸ	προ	80 ₉	σημαίνων	σημένον	
—	πλάσαι	πλάσε	—	κλήσεις	κλήσις	
—	κοιλία	κυλία	—	ὡς ἄμπελον	δεσ- ὡς αμπελονδεσ-	
72 ₆	ἐπίσταμαί	ἐπίσταμέ	μευομένας	μευομένας		
72 ₇	τέθεικά	τέθηκά	80 ₁₀	ἐνότητα	ἀνότητα	
—	κοιλίας	κυλίας	80 ₁₁	εἰσήει	εἰσήει	
72 ₈	οὕτως	οὕτως	82 ₃	ἐπιχορηγῶν	ἐπιχορηγῶν	
72 _{8,9}	λευῖ	λευει	—	σάρκα	σάρκαν	
72 ₉	δεικνύμενον	δικνύμενον	82 ₅	σημαίνει	σημένη	
72 ₁₁	ἀποδειχθῆ	ἀπόδιχθῆ	—	περιβόλαιον	περιβόλεον	
72 ₁₂	ἐνορῶν	ἐνορόν	82 ₇	βότρως	βότροισ	
74 ₅	μωυσῆς παρῶν	μωυσησπαρῶν	82 ₈	ὑδωρ	ὑδορ	
—	διατάξει	διατάξι	82 ₁₀	εἶτα	ἦτα	
74 ₆	ἀποδώσωμεν	ἀποδόσωμεν	84 ₂	μεταγενεστέρας	μεταγενεστέρες	
74 ₉	αἰνέσαντες	ἐνέσαντες	—	γενεαῖς	γενεαῖς	
74 ₁₁	νότου	νότου	84 ₅	μετέδοκαν	μετέδοκαν	
74 ₁₂	θριαμβεῦσαι	θριαμβεύσε	84 ₈	μεταλαβεῖν	μεταλαβῆν	
76 ₃	σκύμνος	σκῦμνος	84 ₁₀	παράλιος	παραλοιως	
—	λέοντα	λέωντα	—	κατοικήσει	κατοικήσῃ	
—	σκῦμνον	σκῦμνον	84 ₁₂	χειμάζονται	χημάζοντα	
76 ₅	υἱέ	υέ	86 ₁	καταφεύγοντα	καταφεύωντα	
—	δείξει	δίξει	86 ₂	λιμένες	λιμέναις	
—	κοιλία	κυλία	—	ἡπλωμένοι	ἡπλωμένοι	
76 ₆	αὐτῇ	αὐτῇ	86 ₃	ζαβουλῶν	ζαβουλῶν	
—	εὐωδίας	εὐοδίας	—	νεφθαλήμ	ναιφθαλήμ	
8	ἐσιώπησεν	εσιώπισεν	86 ₈	παρέτεινε	παρέτινε	

86 ₇	πιστεύοντα	πιστεύοντα	—	κάγῳ	καγῳ
—	σιδῶν	σιδῶν	94 ₇	γινώσκουσιν	γινώσκουσιν
86 ₈	γίνεται	γίνετε	94 ₁₀	πειρατήριον	πηρατήριον
—	πρωτότοκος	προτότοκος	94 ₁₀	πειρατεύσει (πει- ρατεύει)	πηρατεύη
86 ₈₋₉	πέπτωκεν	πέπτοκεν	94 ₁₁	κατὰ πόδας	κατὰ πόδας
86 ₁₁	ἰσάχαρ	ἡσάχαρ	96 ₂	διαδώσει	διαδόση
—	ἐπεθύμησεν	ἐπεθύμισεν	96 ₃	αἰνίττεται	ἐνίτετε
88 ₃	ἰσάχαρ	ἰσάχαρ	—	διηκόνησαν	διεϊκόνησαν
—	ἀλληγορεῖ	ἀλληγορῆ	96 ₅	βρώμα	βρόμα
—	ἐκ νηπίου	ἐνιπίου	96 ₆	χορτάζειν	χορτάζην
88 ₄	ἐπεθύμησεν	ἐπεθύμισεν	96 ₈	τρώγων	τρόγον
—	καλεῖν	καλιν	96 ₁₀	κόλασις	κόλασις
88 ₅	ἀπειθεῖ πονηρία	ἀπιθηπονηρία	98 ₄	στέλεχος	στελεχος
—	ἐκλέξασθαι	ἐκλέξασθε	98 ₅	ἀνεμένον	ανημένον
88 ₆	πληρώση	πληρόσει	—	σημαίνει	σημένη
—	ῥρει	ῥρη	98 ₇	πιστεύοντες	πιστεύωντες
—	ῶφθησαν	ῶφθησαν	—	βότρεις	βότροις
88 ₈	δειχθῆ	διχθῆ	98 ₈	συνεζευγμένα	συνεζεγμένα
88 ₁₂	ῶμου	όμου	—	δηλοῖ	διλοῖ
—	ῶμον	όμον	—	τρυγηταί	τροιγηταί
90 ₁	πόνω	πόνω	98 ₈₋₉	ἐν ὄϊς συνάγονται	ἐνισυνάγονται
—	ὔβρεις	ὔβρισ	98 ₁₀	ἀνεμένον	ἀνημένον
90 ₄	κρινεῖ	κρινῆ	98 ₁₁	σκιρτήσετε	σκηρτήσατε
—	ῶσει	ῶση	100 ₁	ἀνεμμένα	ἀνημένα
—	γενηθήτω	γενεθητο	—	γενήματι	γενήματι
90 ₅	ὡς ὄφεις	ὡς ὄφεις	—	ἀναγενήσει	αναγεννήση
—	ἐφ' ὁδοῦ	ἐφοδοῦ	100 ₂	κτῶνται	κτοντε
—	ἐπὶ τρίβου	ἐπιτρίβου	—	καλλονῆν	καλονῆν
—	πεσεῖται	πεσιτε	—	ὄς	ὄς
90 ₇	ῶσει	όση	—	ῶραϊος	ὄραϊως
90 ₈	γεγένηται	γεγένητε	100 ₅	ζηλωτός	ζηλώτος
—	σαμψών	σαμψόν	—	υἱός μου	υψου
90 ₉	εἴκοσιν	ἤκοσι	100 ₅₋₆	νεώτατος	νεοτατος
—	καθ' ὅλου	καθόλου	100 ₈	εἰς δυ	ἦσον
—	κριτῆς δεινός	κριτῆςδινός	—	διαβουλεύομενοι	διαβουλεύομενοι
90 ₁₀	κρινεῖ	κρινῆ	—	ἐλοιδώρου	ἐλυδώρου
—	ἀντικείμεται	ἀν-τικίσετε	—	ἐνεῖχον	ἐνίχων
—	ἐφ' ὁδοῦ	ἐφοδου	—	αὐτῷ	αὐτῷ
92 ₁	δάκνειν πειρώμε- νος	δακνηνπηρόμενος	100 ₇	βραχιόνων	βραχιώνων
92 ₁	ἀναιρεῖν	ἀνερεῖν	100 ₈	χειρῶν (χειρὸς)	χηρὸς
92 ₁	ὀδεύοντας	ὀδεύοντας	100 ₈	διὰ χεῖρα	διαχηρα
92 ₂	εἰρηκέναι	εἰρηκαιναι	—	ἱακῶβ	ιακῶβ
92 ₄	δι' αὐτοῦ	δια αὐτοῦ	100 ₉	ἀνωθεν	ἀνοθεν
92 ₈	πρῶτα	πρότα	102 ₈	ζηλωτός	ζηλοτός
—	περιμείνας	περιμήνας	—	ἐπειδὴ	ἐπιδὴ
—	ἀνήγειρεν	ἀνήγηρεν	102 ₉	οὐκ ἐγνώσθη	οὐκεγνώσθη
—	ἀνώρθωσεν	ἀνόρθωσεν	—	ἐμισήθη	ἐμισίθη
92 ₉	πειρατεύσει (πει- ρατεύει)	πηρατεύη	—	ιδόντες	ιδώντες
92 ₁₂	κρατήσαντες	κρατίσαντες	102 ₁₀	φιλεῖ	φιλή
—	ἀποκτείνωσιν	ἀποκτίνωσιν	102 ₁₁	μισεῖν	μησιν
92 ₁₂	εἰδώς (ιδῶν)	ἴδον	—	ζηλωτός	ζηλοτός
94 ₁	δικαιοσύνη	δικαιοσύνη	102 ₁₂	ἤδη	εἶδη
94 ₂	λέγοντες	λέγωντες	104 ₁	ἀπολωλότι	ἀπολωλότε
94 ₃	ποιεῖς	ποιῆς	—	ἐπιφανείς	ἐπιφανής
94 ₄	ἐρωτήσω	ἐρωτίσω	104 ₂	ἀπεδείχθη	ἀπεδίχθη
			104 ₃	παῖδα	πέδα

104 ₄	εις δν	ισῶν	110 ₇	κοιλία	κυλία
—	διαβουλεύομενοι	διαβουλεύομενοι	—	ἐπίσταμαί σε	ἐπίσταμεσε
—	ἐλοιδύρουν	ἐλυδώρουν	110 ₁₀	νοθήειη	νοθήθει
—	ἐνεΐχον	ἐνήχον	—	γέλοιόν	γελυον
104 ₅	βουλεύομενοι	βουλεύομενοι	—	παρακολουθεΐ	παρακολουθη
104 ₆	ἀπειθής	ἀπηθής	112 ₂	ουσιῶν	ουσιόν
—	ἐλεγον	ἐλεγων	—	ἐπιφέρει	ἐπιφέρη
104 ₇	εὐβολοι (-κοποι)	εὐκοποιήσαν	112 ₃	μονίμων	μονομήμων
—	ῆσαν		112 ₇	ἔσσονται	ἔσσοντε
104 ₇	φονεύειν	φονεύην	112 ₉	οἷς	οἷς
104 ₉	ἀκοντίζοντες	ἀκοντίζωντες	112 ₁₁	ἡγήσεται	ἡγίσηται
—	κατησχύνθησαν	κατισχύνθησαν	114 ₂	βενιαμίν	βενιαμήν
104 ₁₀	ἡσαΐας	ἡσαΐας	—	πρωϊνόν	προηνόν
106 ₁	βραχιόνων	βραχιόνων	—	διδωσι	διδόσιν
—	διὰ χεῖρα	διαχήρα	114 ₃	ὠνόμασεν	ὀνόμασεν
106 ₂	ἰδία	ἡδία	114 ₄	βενιαμίν	βενιαμήν
106 ₃	καυχώμενοι	καυχόμενοι	—	κατεσθίων	κατεσθήον
—	πολεμηθέντες	πολεμηθέντες	114 ₅	ὁμολογεῖ	ὁμολογή
106 ₇	ὁ παῖς	ὁ πέσ	—	εἰμι	εἰμι
—	ἀντιλήφομαι	ἀντιλήφομε	—	καλεῖσθαι	καλίσθε
106 ₉	ὠνειδίσθης	ὀνειδίσθησ	114 ₇	βενιαμίν	βενιαμήν
108 ₁	ἐπίγεια	ἐπίγια	114 ₉	ὀδυνᾶν	ὠδυνᾶν
108 ₂	ἐξωθενόμενος	ἐξωθενόμενος	—	θλίβειν	θλίβην
108 ₅	γαλουχεῖ	γαλουχή	—	ἀναϊρῶν	ἀνερῶν
—	ἀνατρέφει	ἀνατρέφη	114 ₁₀	διόκτης	διόκτησ
108 ₈	σημαίνει	σημένη	—	γενηθείς	γενεθής
108 ₁₀	προαναφωνεῖ	προαναφωνῆ	114 ₁₁	πρώτος	πρότος
108 ₁₁	μηνύση	μηνύσι	114 ₁₂	πιστευόντες	πιστεύωντες
108 ₁₂	ἐκυφορήθη	ἐκυφορήθη	—	δῶμεν	δόμεν
110 ₆	κοιλίας	κύλιασ	—	αἶνον	ἔνον
110 ₇	πρὸ τοῦ bis	προτου			

VARIANTES ORTHOGRAPHIQUES ARMÉNIENNES

BÉNÉDICTIONS D'ISAAC ET JACOB

7 ₉	աւղտեցան	ավղտեցան	39 ₇	խաշակայ	խաշակա
13 ₅	որսա	որսայ	41 ₉	քուծէ	քուծճէ
—	արա	արայ	—	չերաներոյն	չերաներոյն
13 ₁₀	որսա	որսայ	41 ₁₃	նաւեայ	նաւեա
15 ₃	լուայ	լուա	43 ₇	քուծէ	քուծճէ
15 ₄	քուծէ	քուծճէ	47 ₈	աւրհնեա	աւրհնեայ
—	եսաւայ	եսաւա	49 ₇	կայ	կա
17 ₁₂	ած	էած	49 ₈	սեփական	սեփհական
21 ₂	աղածայ	աղածա	53 ₈	յուղայէն	յուղայէն
21 ₃	ռեբեկկայի	ռեբեկկաի	55 ₇	ապայ	ապայ
21 ₈	առ	էառ	59 ₁	որդոց	որդոց
25 ₈	ճառապեցեան	ճառապեցեան	61 ₈	անաւրէնութիւն	անաւրէնութիւն
25 ₁₂	ճառապեալ	ճառապալ	65 ₈	կարդա	կարդայ
27 ₄	անդոյ	անդոյ	65 ₇	ղեւեայ	ղեւեա
27 ₁₁	լշտեծարան	լշտեծարան	—	քահանայապետքն	քահանայապետքն
29 ₄	ճառապեան	ճառապեան	65 ₁₂	դժպիհ	դժպիհ
29 ₇	ճառապեան	ճառապեան	69 ₁₂	գինոջ	գինոջ
37 ₄	առ bis	էառ	71 ₁₁	վերայ	վերա

71 ₁₁ յուզայի	յուզաի	99 ₉ հնծան	ընծան
75 ₃ ղեւեայ ²	ղեւեա	101 ₅ որդեակ	որդիեակ
77 ₁₁ յեսսեայ bis	յեսսեա	107 ₁ յակովբայ	յակովբա
79 ₄ զերեքարեայ	զերեքարեա	111 ₆ երեմիայիւ	երեմիաիւ

BÉNÉDICTIONS DE MOÏSE

117 ₂ խահակայ V	խահակա J	133 _{7,8} որդույ V	որդույ J
117 ₄ զյակովբայն V	զյակովբայն J	133 ₁₁ յորդույ V	յորդույ J
117 ₁₀ ճարգարէիւքն J	ճարգարէեւքն V	— որդուց V	որդուց J
117 ₁₄ նորա V	նորայ J	135 ₄ որդույ V	որդույ J
119 ₂ զերկրտասան J	զերկրոտասան V	135 ₆ վկայեա V	վկայայ J
— յակովբն V	յակովբն J	135 ₈ վերայ J	վերա V
119 ₃ նա V	նայ J	135 ₉ եզկատացուց V	եզիպացոց J
119 ₅ եզկատացուց V	եզիպացոց J	135 ₁₂ վերայ ¹ J	վերա V
119 ₆ ղեւեայ J	ղեւեա V	— եզկատուի V	եզիպտուի J
119 ₇ սա V	սայ J	135 ₁₃ ածն	էածն VJ
119 ₁₀ քառանամեայ J	քառանամեա V	— որդույ V	որդույ J
119 ₁₁ եբրայեցի	եբրաեցի VJ	137 ₆ նա V	նայ J
119 ₁₂ զեզկատացին V	զեզիպատացին J	Lacune dans J	
— փախստեայ J	փախստեա V	137 ₈ վկայեցին	վկայեցին V
119 ₁₅ յեզկատուէ V	յեզիպտուէ J	137 ₁₁ վերայ ¹	վերա V
119 ₁₆ սա V	սայ J	141 ₆ փութային	փութային V
119 ₁₇ կենդանույ V	կենդանույ J	141 ₁₃ յուղայէ	յուղայէ V
121 ₁ յեզկատուէ V	յեզիպտուէ J	143 ₂ յուղայ	յուղա V
121 ₂ յարոյց V	յայրոյց J	143 ₉ վերայ	վերա V
121 ₃ նոցա ¹ V	նոցայ J	145 ₂ անց	էանց V
121 ₁₁ յեզկատու V	յեզիպտու J	145 ₄ արհնեա	արհնեայ V
123 ₂ զնոսա V	զնոսայ J	149 ₄ ղեւեայ	ղեւեա V
123 ₅ եզկատացուց V	եզիպացոց J	149 ₆ վերայ	վերա V
123 ₆ խոտացայ V	խոտացայ J	151 ₁₁ սեփական	սեփհական V
123 ₇ նոցա V	նոցայ J	153 ₆ անց	էանց V
125 ₁ նոցա V	նոցայ J	153 ₁₃ վերայ	վերա V
— եզկատացուց V	եզիպացոց J	155 ₄ բժշկէր	բժշկէր V
127 ₂ յուղա V	յուղայ J	155 ₁₂ երանելուն	երանելոյն V
— զաբուղոն V	զաբուղոն J	157 ₂ ղեւեայ	ղեւեա V
127 ₁₁ զաբուղոնիւ V	զաբուղոնիւ J	157 ₃ վերայ	վերա V
— զաբուղոնի V	զաբուղոնի J	157 ₅ հրամայեայ	հրամայեայ V
129 ₁₂ նմա V	նմայ J	Le texte reprend dans J	
129 ₁₉ խնայեայ	խնայեայ V	157 ₁₅ որդույ V	որդույ J
	խառնեայ J	157 ₁₇ առ	էառ VJ
129 ₁₃ սոքա V	սոքայ J	159 ₁₆ նորա V	նորայ J
131 ₄ նոցա V	նոցայ J	159 ₁₇ յուղայ V	յուղա J
— խնայելով J	խնայելով V	— հրամայէ	հրամայէ V
131 ₆ սինայի	սինայի V սինա J		(հրամայեայ J)
131 ₇ խնայելով J	խնայելով V	161 ₁ յողայիւ V	յուղայիւ J
131 ₁₁ եսայեառ J	եսայեառ V	161 ₈ յովսեփայ V	յովսեփա J
133 ₂ վկայութիւն J	վկայութիւն V	161 ₉ յեզկատու V	յեզիպտու J
133 ₄ որդույ V	որդույ J	161 ₁₅ կրսեր J	կրսեր V
133 ₆ յակովբայ V	յակովբայ J	163 ₈ ահա J	ահայ V
— ծառայի V	ծառայի J	163 ₉ ահա J	ահայ V

163 ₁₄ կեայ V	կեա J	177 ₁₄ անդ J	յանդ V
165 ₄ նմա V	նմայ J	179 ₂₋₅ զաբուզոն V	զաբոզոն J
165 ₅ նորա V	նորայ J	179 ₁₄ զադայ V	զադա J
165 ₉ յեկեղեցուջ V	յեկեղեցոջ J	— զառեւծ V	զառիւծ J
165 ₁₂ նմա V	նմայ J	181 ₆ առեւծ V	առիւծ J
167 ₉ յովսեփայ V	յովսիփայ J	181 ₇ զառեւծ V	զառիւծ J
167 ₁₀ յանդնդոց	յանդընդոց VJ	181 ₁₆ նա V	նայ J
— աղբերաց V	աղբիւրաց J	183 ₈₋₁₄ առեւծու V	առիւծու J
167 ₁₃ մորենուջն V	մորենոջն J	183 ₈ բասանայ V	բասանա J
167 ₁₄ յուսեփայ V	յուսիփայ J	— առեւծ V	առիւծ J
167 ₁₅ եղջիւրք V	եղջիւրք J	183 ₁₁ որդույն V	որդոյն J
— նորա ² V	նորայ J	185 ₁ երեմիայ V	երեմիա J
169 ₁ յովսեփու V	յովսիփու J	— դանայ V	դանա J
169 ₄ նորա V	նորայ J	185 ₂ խինջերոյ	խըխննջերոյ V
169 ₅ նա V	նայ J		խըխընջերո J
169 ₉ նորա V	նորայ J	185 ₃ բասանայ V	բասանա J
— հոգւոյն V	հոգոյն J	185 ₄ բարբարոս J	բարբառոս V
169 ₁₂ խոստացայ V	խոստացա J	185 ₁₀ հոգուով V	հոգով J
171 ₂ յանդնդոց V	յանդընդոց J	187 ₂ յայգոջ V	յայգոջ J
— աղբերաց V	աղբիւրաց J	189 ₂ ցորենոյ V (om. J)	ցորենոյ V (om. J)
171 ₅ հոգւոյն V	հոգոյն J	189 ₃ աներայ V	աներա J
171 ₆ յանդնդոց bis V	յանդընդոց J	189 ₄ զնա V	զնայ J
171 ₁₃ քարոզեա	քարոզեայ VJ	189 ₈ հոգուջն V	հոգոջն J
173 ₅ վերայ	վերա VJ	189 ₉ որդուով V	որդով J
— յովսեփայ V	յովսեփա J	— յորդոց V	յորդոց J
173 ₆ մորենուջն V	մորենոջն J	189 ₁₂ հոգւոյն V	հոգոյն J
173 ₇ յեկեղեցուջ V	յեկեղեցոջ J	189 ₁₅ թովմաս V	թոմաս J
— մորենուջ V	մորենոջ J	191 ₂ ծնայ V	ծնա J
173 ₈ զեգիպտացիսն V	զեգիպտացիսն J	191 ₄ վկայեաց V	վկանայ J
173 ₉ սա V	սայ J	191 ₁₀ մովսէս V	մովէս J
— յովսեփալ V	յովսիփալ J	191 ₁₄ նորա V	նորայ J
173 ₁₁ նորա V	նորայ J	191 ₁₆ փախստեայ V	փախստեա J
173 ₁₂ հոգւոյն V	հոգոյն J	193 ₁₄ սիրելոյ V	սիրելոյ J
173 ₁₃ եղջիւրք bis V	եղջիւրք J	193 ₁₅ սա V	սայ J
— նորա V	նորայ J	195 ₁ զյուսէփ V	զովսէփ J
173 ₁₄ եղջիւրք V	եղջիւրք J	195 ₇ լարեա J	լարեայ V
173 ₁₅ եղջիւրք V	եղջիւրք J	— ուղղեա V	ուղղեայ J
175 ₁ նորա V	նորայ J	195 ₉ թագուցեալ V	թագուցեալ J
175 ₇ տեղոջ V	տեղոջ J	195 ₁₁ յոհաննու V	յոհանու J
— նոցա V	նոցայ J	197 ₅ յակոբայ V	յակոբայ J
175 ₉ զաբուզոնի V	զաբոզոնի J	197 ₆ ցորենոյ J	ցորենոյ V
— զաբուզոն V	զաբոզոն J	— գինուոյ	գինոյ VJ
175 ₁₂ զաբուզոն bis V	զաբոզոն J		
177 ₃ հոգւոյ V	հոգոյ J	Ici s'arrête V	
177 ₆ նոցա V	նոցայ J	197 ₉ յակոբայ	յակոբա J
177 ₇₋₃₋₁₀ զաբուզոն V	զաբոզոն J	197 ₁₈ կայ	կա J
177 ₇₋₈ յեգիպտոսէն V	յեգիպտոսէն J	199 ₃ ծառայութենէ	ծառաութենէ J
177 ₁₃ պատրաստեա	պատրաստեայ VJ	199 ₉ յախտեանս	յախտեանս J

VARIANTES ORTHOGRAPHIQUES GÉORGIENNES

4 ₁ ქვეშე T	ქუშე J	52 ₄ თითოვეულად J	თითოვე- T
4 ₂ წინადაცხეთით T	-ცხეთით J	52 ₁₀ მოგუესწავა T	მოგუეს- J
6 ₃ უკვე T	უკუე J	52 ₁₄ ოჯუეთუ T	უკ- J
6 ₆ ილხები T	ილხედი J	54 ₇ ოჯდრღმ T	უფ- J
10 ₁ გზუენნა T	-ენნა	— შერუყუება T	-ბა J
10 ₇ უკვე T	უკუე J	54 ₁₀ უკვე T	უკუე J
10 ₁₄ მრეში T	მრეში J	58 ₁₁ განსუენებულ T	განსუენ- J
12 ₄ კაპარტი J	კაპარტი T	58 ₁₃ დამშუალვიდეს T	დამსუ- J
12 ₁₂ მშუდლ T	მშუდლ J	60 ₂ გარე T	გარე J
— კაპარტი J	კაპარტი T	60 ₉ დაჰუეთენეს T	-უთენეს J
12 _{12 13} გზუენებს T	-ენებს J	62 ₁ წინადაცხეთად T	-უთად J
14 ₄ მრეშა T	მრეშა J	62 ₄ წარტუენეს T	-უენეს J
14 ₈ შუენიერნი	შუენიერნი J	62 ₉ უკვე T	უკუე J
	(om. T)	62 ₁₀₋₁₁ ოჯუეთუ T	უკ- J
14 ₁₂ უმრეშეხითა T	უმრეშ- J	64 ₂ უმერეს T	უმერეს J
— მდმართუენ T	-თუნ J	64 ₃ კაპარტითა J	კაპარ- T
14 ₁₃ შუენიერნი T	შუენ- J	— ოჯუეთუ T	უკ- J
16 ₂ შუენიერნი T	შუენ- J	66 ₆ ქადგებითა J	ქად- T
— გზუენებს T	-ენებს J	66 ₇ დაჰუეთენეს T	-უთენეს J
16 ₄ ქუემე T	ქუემე J	68 ₁₋₂ წარტუენულ T	-ენულ J
— შუენიერ T	შუენ- J	68 ₄ წინამწარ J	წინამწარ T
16 ₆ მსხუერბლად T	მსხუერ- J	68 ₅ ოჯუდღეს T	უბ- J
16 ₁₂ უკვე T	უკუე J	68 ₁₃ კარული T	კაჰრ- J
— ვიბოღუ T	ვიბოღ J	70 ₉ შერუყუება	შერუყუება J
16 ₁₇ უკვე T	უკუე J		(-გეისანი T)
18 ₁ ქუემე T	ქუემე J	72 ₆ გამონახვადმდე T	-ვამდე J
18 ₆ მდმართუენ T	-თუნ J	76 ₄ გზუენა T	-ენა J
18 ₉₋₁₀ აყუედრებენ T	აყუედ- J	76 ₆ გზუენოლ T	-ენოლ J
20 ₆ შუენიერი T	შუენ- J	76 ₈ გამოჯუეცხადა T	-ჯუეცხადა J
22 ₅ მიუშუებდა T	-შუებდა J	76 ₁₂ კუერთხი T	კუერ- J
22 ₆ ცხოვრდეს T	ცხოვრდეს J	76 ₁₄ კუერთხ T	კუერ- J
22 ₇ გმის T	ხმის J	80 ₁ გზუენებს T	-ენებს J
22 ₁₄ სიკუდილდ T	-დიდ J	80 ₄₋₇ ხახოვება T	-ეება J
24 ₆ მუნთქუესხე T	მუნქუესხე J	80 ₁₁₋₁₄ კარული T	კაჰრ- J
24 ₁₆ შუვა-მდინარეთა T	შუამ- J	80 ₁₃ შეყოფილ J	შეყოფილ T
26 ₁₅ გზუენებს T	-ენებს J	80 ₁₄ აგხნილ T	ადგ- J
38 ₁₅ გზუენებს T	-ენებს J	82 ₁₀ გუერდა T	გუერ- J
40 ₉ ხცოვრდებოდი T	ხცოვრ- J	84 ₄ ცხოვრდენ T	ცხოვრდენ J
42 ₃ ხცოვრდებოდიო T	ხცოვრ- J	84 ₈ გუექმნეს T	გუე- J
42 ₅ გზუენებენ T	-ენებენ J	84 ₁₁ საბილდენ T	საბჯლდენ J
42 ₁₁ ქუემე T	ქუემე J	84 ₁₂ მისწუდეს T	-წუთეს J
44 ₁ გზუენა T	-ენა J	— საბილდენის T	საბულ- J
44 ₁₃ გუებულ T	გუებულ J	86 ₁₋₂ განსახუენებელ T	-ენებელ J
46 ₁₃ გზუენა T	-ენა J	86 ₅ საბილდენისი T	საბჯლდენისი J
46 ₁₆ გზუენებს T	-ენებს J	— ნეეთალემისი T	-ლიმისი J
50 ₃ ათხამეტ T	ათხამეტ J	86 ₉ მისწუდეს T	-წუთეს J

86₁₀ აჩუნა T აჩუნა J
 86₁₂ ცხონდენ T ცხონდენ J
 86₁₃ წყევასა J წყევასა T
 — ქუემე T ქუემე J
 86₁₈ იზაქარს T იზ- J
 — განსუნებულ T -მნებულ J
 88₁₋₁₁ განსუნებამ T -მნებამ J
 88₆ განსუნებულ T -მნებულ J
 88₆₋₇ წინამსწარმეტყუელთა T -ტყუელთა J
 88₉ განსუნებული T -მნებული J
 90₁₋₂ ყუედრებამ T ყუედ- J
 90₆₋₁₂ გული T გულლი J
 92₄ შეიტყუა T -ტყუა J
 92₅ სიკუდილ T სიკუდიდ J
 94₁ სამართლითა T -თალითა J
 96₄₋₅ გჯუნებს T -მნებს J
 96₁₀₋₁₂ ოჯუნისამდე T ეგ- J
 96₁₂ ოჯუნითი T ეგ- J
 — ოჯუნისამდე T ეგ- J
 96₁₄ საწუთრდ T საწუთრდ J
 98₄ ნედთაღემ T -ლიმ J
 — განსუნებულ T -მნებულ J
 98₅₋₇₋₁₂ მწუნრვალ T მწუნრვალ J
 98₇ ქრისტესა T -ტესსა J
 100₃ განსუნებულნი T -მნებულნი J
 100₂₋₃ შუენიერებასა T შუნ- J
 100₃ უშუენიერეს T უშუნ- J
 102₇ აჩუნებდა T -მნებდა J
 102₁₅ სამურველი J -რელი T
 104₇₋₉ აყუედრებდეს T აყულ- J
 104₈₋₉ ჯერკულად J -კულად T
 104₁₃ ჰრცხუნა T -ნა J
 106₂ სახღება T -ღება J
 106₁₂ ყუედრებისა T ყუედ- J
 106₁₄ ქუემე T ქუემე J
 108₁₀ გარღვს T -წღვს J
 108₁₂ უჩუნებს T -მნებს J
 110₁₂ ოჯკუეთუ T ეგ- J
 110₁₃ წინამსწარმეტყუელი T -ტყუელი J
 112₄₋₅ ოჯსაწადღელს J უსა- T
 114₁₂ მოწყუედითა T -მდითა J
 114₁₃ მაჩუედრებელ T -მდრებელ J
 114₁₆ ოჯკუნითი T ეგ- J
 — ოჯკუნისამდე T ეგ- J
 116₁₁ სამირკველსა T -გულსა J
 116₁₇ მკუეთრ T მკუეთრ J
 118₇ თჳსამ T თთჳსამ J
 118₁₆ გუმანი T გულმანი J
 120₄ თითღუელნი J თითღუე- T
 — თითღუელად J თითღუე- T
 120₁₅ აყუედრებდეს T აყულ- J
 120₁₈ შუენიერ T შუნ- J

120₁₉ უჩუნებს T -მნებს J
 122₁ გრჭოდთა T გრ- J
 122₃ რღუევისა T რღულე- J
 122₈ ტყუემე T ტყულმ- J
 124₇ მარჯუნით T -მნით J
 — ძუელითა T ძულ- J
 124₈ ქუემე T ქულმე J
 126₁ გჯუნებს T -მნებს J
 126₂ საბილღრ T საბულღრ J
 — იღვებ T იღვებ J
 126₁₁ საბილღრის T საბულ- J
 126₁₂ საბილღრისი T საბულ- J
 — ქუეყანამ² T ქულყ- J
 126₁₇ შჯულისა T ხჯ- J
 128₄₋₁₄ ქუემე T ქულმე J
 130₁ გჯუნებს T -მნებს J
 130₉ მაჭირებელთა T მაჭირე- J
 130₁₂ მართუენი T -უნენი J
 130₁₄ აყუედრებს T აყულ- J
 130₁₇ ქუემე T ქულმე J
 132₃₋₄ შუა-მდგომელ J შუა- T
 132₈ გარემე T გარემე J
 132₁₄₋₁₆ ძუელი T ძულელი J
 132₁₄ წინადღუეთით T -ღულთით J
 132₁₆ გჯუნებს T -მნებს J
 134₆ შუა-მდგომელ J შუა- T
 134₁₀ სათნებდასა J სათნე- T
 134₁₁₋₁₅ გუემამ T გულემამ J
 134₁₇ შჯის T ხჯის J
 136₄ გჩუნებს T -მნებს J
 138₃₋₉ ვცხონდენ J ვცხონდე J
 138₁₆ სიკუდილ T სიკუდიდ J
 140₇ იწრაფდეს T ისწ- J
 140₁₀ ნებსითი ნეუსითი TJ

Lacune dans T

 140₁₄ გჯუნებს -მნებს J
 142₁₄ გუარცხლბერკად -ბერკად J
 144₁ აყუედრებდეს აყულ- J
 146₂ გჯუნებს -მნებს J

Le texte reprend dans T

 146₇ უშჯულღმასათა T უხჯ- J
 146₁₁₋₁₂ აყუედრებდეს T აყულ- J
 146₁₄ გჯუნენ T -მნენ J
 146₁₆ გუაყუედრებთ T გუაყულ- J
 146₂₁ გუერთსითა T გულ- J
 148₁ ყუედრება T ყულ- J
 148₆ აყუედრებდეს T აყულ- J
 148₁₀ გჯუნა T -მნა J
 148₁₄ მიმთვილსა J მიმღ- T
 148₁₅ შეიმთსუევენ T -ხულსვენ J
 148₁₉ გარემე T გარემე J
 152₇ უაუე T ოკულ J

152 ₉ ოჯუეთუ J	უჯ- T	172 ₁₉ გჯუენა T	-ენა J
152 ₂₂ გარემე T	გარემე J	174 ₇₋₈ გჯუენებენ T	-ენებენ J
154 ₁ გარემე T	გარემე J	174 ₁₁ შაბილვენს T	შაბულენს J
— ჰრცხუენოდენ T	-ჰრცოდენ J	174 ₁₁₋₁₆ შაბილენ T	შაბულენ J
154 ₉₋₁₀ ხაშკელსა T	ხაშკ- J	174 ₁₅ შაბილენის T	შაბულ- J
154 ₁₅ გარე T	გარე J	174 ₁₆ განსახუენებელ T	-ენებელ J
154 ₁₆ ჩუენებად T	ჩუენ- J	176 ₁₋₂ განსახუენებელ T	-ენებელ J
156 ₂ ესრე T	ესრე J	176 ₂₋₃ აღრდუევათა T	-ცვათა J
156 ₈ იწრაფს T	იწრ- J	176 ₈₋₁₀₋₁₄ შაბილენ T	შაბულენ J
156 ₉ აღმურვს T	-მურვს J	176 ₁₅ ხახუენითა T	ხახუე- J
156 ₁₃ ძღუეფინ	-ღდინ J (aliud in T)	176 ₁₆ განსუენებულ T	-ენებულ J
158 ₂ მცხეულნი T	-ცულნი J	178 ₁ შაბილენი T	შაბულენი J
158 ₃ ოჯუეთუ J	უჯ- T	— აჩუენოს T	-ენოს J
158 ₄ დაშკილ T	დასკ- J	178 ₂₋₇ შაბილენ T	შაბულენ J
158 ₈ ოჯუეთუ T	უჯ- J	178 ₁₃ გარეფდეს T	გარეფდეს J
160 ₆ ოჯრუელესად T	უჯრ- J	180 ₁₋₇ განისუენა T	-სუენა J
160 ₇ გჯუენებენ T	-ენებენ J	180 ₉ განსახუენებელი T	-სუენებელი J
160 ₁₀ მრწყმი T	მრწყმი J	180 ₁₃ განსუენებითა T	-სუენებითა J
160 ₁₇ უმრწყმესი T	უმრწყ- J	182 ₈ გუენდინ T	გუენდინი J
— ოჯუეთუ T	უჯ- J	182 ₁₃ ეგულეების T	ეგულეების J
162 ₁₄ ოჯენისამდე T	უჯ- J	182 ₁₇ გუელი T	გუელი J
— ცხოდნა T	ცხოდნა J	186 ₂ შუენიერებაი T	მუენ- J
162 ₁₈ ცხოდნებთან T	ცხოდნ- J	— აჩუენოს T	-ენოს J
164 ₂ ძკუეთო T	ძკუეთო J	— მწუერვალნი T	მწურ- J
164 ₄₋₉₋₁₅ ხახუენით T	ხახუე- J	186 ₄ ნეფთალიმ T	ნეფთალიმ J
164 ₅₋₁₉ განისუენა T	-სუენა J	186 ₁₃ შეისოვლენს J	-ხოვლენს T
164 ₁₂ ვიჰოვლ T	ვიჰოვლ J	188 ₁ ისრაელმან J	ისრაელმან T
164 ₁₉ ხაშკალ T	ხაშკალ J	— ხახუენით T	ხახუე- J
166 ₁₋₂ განსუენებულ T	-სუენებულ J	190 ₈ განისუენო T	-სუენო J
166 ₅ ხაშკალ J	ხაშკალ T	190 ₁₀ განსახუენებელი T	-სუენებელი J
— განისუენა T	-სუენა J	190 ₁₃ დახოვლენს J	-ხოვლენს T
166 ₁₁ იღესის T	-ეფის J	190 ₁₄ შეისოვლოს J	-ხოვლოს T
166 ₁₃ თთუეთასა T	თთუეთ- J	190 ₁₅ გუენდთა T	გუენდთა J
166 ₁₇ შუენიერებაი T	მუენ- J	190 ₁₆ ძღუეთოზრა T	ძღუეთო- J
168 ₁₈ ძელი T	ძელი J	— შეისოვლა J	-ხოვლა T
170 ₃ ქუესენელთა T	ქუენ- J	190 ₁₈ ძღუესწაოხ T	ძღუეს- J
170 ₄ გჯუენოს T	-ენოს J	192 ₄ აჩუენოს T	-ენოს J
170 ₁₀₋₁₄ თთუეთასა T	თთუეთასა J	192 ₆ უჰუემელ T	უჰემელ J
170 ₁₀ აღმობრწყინებულ T	-ყინვებულ J	192 ₇ სვილენს J	ვი- T
170 ₁₂ გჯუენა T	-ენა J	192 ₉ სვილენში J	ვი- T
170 ₁₃ ვიშუებდეთ T	-ებდეთ J	192 ₁₀ შუენიერ T	მუენ- J
170 ₁₅ თთუენი T	თთუენი J	192 ₁₄ ქუემე T	ქუემე J
170 ₁₈ თთუედ T	თთუედ J	194 ₁ იღესებს T	-ეფს J
172 ₉ ეჩუენა T	-ენა J	194 ₂₋₃ აღმამადლებელი T	ამა- J
172 ₁₀ მაყულღანსა J	მაყულ- T	194 ₁₉ ქუემე T	ქუემე J
172 ₁₂ არცხუენდა T	-ენდა J	196 ₂₋₃ ქუემე T	ქუემე J
172 ₁₃ იღესების T	-ეფის J	196 ₅₋₁₀₋₁₃ ხახუენით T	ხახუე- J
172 ₁₅ შუენიერებაი T	მუენ- J	196 ₂₀ გუელი T	გუელი J

IV

BIBLIOGRAPHIE DE LA CONTROVERSE

HIPPOLYTE — JOSIPE.

Cette controverse a été ouverte par l'ouvrage de M. P. NAUTIN, *Hippolyte et Josipe, Contribution à l'étude de la littérature chrétienne au IIIe siècle (Études et textes pour l'histoire du dogme de la Trinité, 1)*, Paris 1947.

Comptes rendus : élogieux de M. Jean G. Préaux dans *Latomus*, t. VII (1948), pp. 116-117, et de M. Ch. Astruc dans la *Revue de philologie*, t. XXIII (1949), pp. 73-74; favorable avec des réserves dans notre *Bulletin de patrologie*, dans les *Mélanges de science religieuse*, t. V (1948), pp. 295-302; sévères de M. G. Bardy, dans la *Revue d'Histoire ecclésiastique*, t. XLIII (1948), pp. 197-200, du R. P. Daniélou, dans les *Recherches de science religieuse*, t. XXV (1948), pp. 596-598, de Dom B. Botte, dans le *Bulletin de théologie ancienne et médiévale*, t. V (1948), pp. 705-706. Nous n'avons pas lu les comptes rendus de M. Debouxthay, dans la *Revue belge de philologie et d'histoire*, an. 1949, p. 531, et de M. St Giet, dans la *Revue des sciences religieuses* (1948), pp. 338 sq. D'autres nous ont sans doute échappé.

M. P. Nautin a complété sa démonstration et affirmé de nouveau sa thèse dans *Hippolyte, Contre les hérésies. Fragment. Étude et édition critique (Études et textes pour l'histoire du dogme de la Trinité, 2)*, Paris, 1949.

PRINCIPAUX ARTICLES PUBLIÉS CONTRE LA THÈSE DÉFENDUE PAR M. NAUTIN.

G. BARDY, *L'énigme d'Hippolyte*, dans les *Mélanges de science religieuse*, t. V (1948), pp. 63-88.

B. BOTTE, *Note sur l'auteur du De universo attribué à S. Hippolyte*, dans les *Recherches de théologie ancienne et médiévale*, t. XVIII (1951), pp. 5-18.

B. CAPELLE, *Hippolyte de Rome*, même Revue, t. XVII (1950), pp. 145-174.

H. ELFERS, *Neue Untersuchungen über die Kirchenordnung Hippolyts von Rom*, dans les *Abhandlungen über Theologie und Kirche, Festschrift für Karl Adam*, Düsseldorf, 1952, pp. 169-211.

M. RICHARD, *Comput et chronographie chez S. Hippolyte*, dans les *Mélanges de science religieuse*, t. VII (1950), pp. 237-268; t. VIII (1951), pp. 19-50.

M. P. Nautin a défendu sa thèse contre les critiques opposées à celle-ci par le R. P. Daniélou et Dom B. Botte dans leurs comptes rendus de son premier ouvrage, par M. G. Bardy dans son compte rendu du même ouvrage et son article, *L'énigme d'Hippolyte*, par un appendice intitulé « Retour sur Josipe » de sa seconde thèse, *Hippolyte, Contre les hérésies*, pp. 215-230.

Il a répondu aux arguments présentés en faveur de la thèse commune sur

Hippolyte par l'article de Dom B. Botte, par celui de Dom B. Capelle et par le nôtre, dans son article *La controverse sur l'auteur de l'« Elenchos »*, dans la *Revue d'histoire ecclésiastique*, t. XLVII (1952), pp. 5-43.

A la suite de quoi nous avons publié une nouvelle étude, *Encore le problème d'Hippolyte*, dans les *Mélanges de science religieuse*, t. X (1953), pp. 13-52; 145-180.

Les plus récents manuels de patrologie, B. ALTANER, *Patrologie, Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter*, 2e édit., Fribourg, 1950, et J. QUASTEN, *Patrology*, t. II, *The ante-Nicene Literature after Irenaeus*, Utrecht et Bruxelles, 1952, citent les ouvrages de M. Nautin, mais ne tiennent pas compte de sa thèse dans leurs notices sur Hippolyte.

10 novembre 1953.

Marcel RICHARD.

V

TABLE DES MATIÈRES

	Pages.
AVANT-PROPOS.....	I
INTRODUCTION.	
Chapitre I : les Manuscrits.	
§ I. Texte grec : pour les bénédictions d'Isaac et de Jacob seulement.	
I. Manuscrit <i>Météores</i> 573.	
1. Courte description.....	IV
2. Gloses et interpolations.....	VI
II. Note sur les fragments de la chaîne de Procope et sur les deux fragments du Pseudo-Irénée.....	VIII
§ II. Textes arménien et géorgien pour tout le Commentaire : Bénédictions d'Isaac, de Jacob et de Moïse.	
I. Texte arménien	
1. Le manuscrit <i>Venise</i> 352, pour les bénédictions d'Isaac, de Jacob et de Moïse.....	XIII
2. Le manuscrit <i>Jérusalem</i> 347, pour les bénédictions de Moïse seulement.....	XIV
II. Texte géorgien : pour les Bénédictions d'Isaac, de Jacob et de Moïse.....	XV
1. Les manuscrits <i>Tiflis</i> 1141 et <i>Tiflis</i> 165.....	XVI
2. Les manuscrits <i>Jérusalem</i> 44 et <i>Jérusalem</i> 74.....	XVII
3. Valeur comparée des deux manuscrits géorgiens.....	XVIII
III. Valeur de la version géorgienne	
1. Le géorgien a été traduit sur l'arménien.....	XX
2. Valeur de la traduction géorgienne.....	XXI
Chapitre II : Les citations bibliques dans Hippolyte grec et arménien.....	XXIII
§ I. Nouveau Testament.....	XXIV
§ II. Ancien Testament.....	XXX
Conclusion.....	XXXVI
NOTE SUR LES APPARATS ET RÉPERTOIRE DES SIGLES.....	XXXVI
EXPLICATION DES CHIFFRES OU LETTRES QUI SE TROUVENT DANS LES TEXTES...	XXXIX
SIGLES EMPLOYÉS DANS LES APPARATS CRITIQUES DE L'ÉDITION D'HIPPOLYTE.	XL
TEXTE GREC. VERSIONS ARMÉNIENNE ET GÉORGIENNE. TRADUCTION FRANÇAISE.	
<i>Livre I. Bénédictions d'Isaac et de Jacob.</i>	
Préambule. Visions de Joseph.....	2
Bénédictions d'Isaac.....	8
Bénédictions de Jacob.	
Les fils de Joseph : Ephraïm et Manassé.....	44
Les douze fils de Jacob.....	50
Ruben.....	52

	Pages.
Siméon Lévi.....	60
Juda.....	68
Zabulon.....	84
Issachar.....	86
Dan.....	90
Gad.....	92
Aser.....	96
Nephtali.....	98
Joseph.....	100
Benjamin.....	114
<i>Livre II. Bénédiction de Moïse.</i>	
Transition du premier au second livre.....	116
Bref rappel de la vie de Moïse.....	116
Bénédiction de Moïse.....	128
Ruben.....	136
Juda.....	140
Lévi.....	142
Raisons pour lesquelles Moïse, dans ses bénédiction, a omis la tribu de Siméon.....	154
Benjamin.....	164
Joseph.....	166
Zabulon et Issachar.....	174
Gad.....	178
Dan.....	182
Nephtali.....	184
Aser.....	186
NOTES.....	200
TABLES.	
I. Table des noms propres de personnes et de lieux.....	252
II. Table des citations bibliques.....	255
III. Listes des variantes orthographiques grecques, arméniennes, géorgiennes.....	259
IV. Bibliographie de la controverse Hippolyte-Josipe.....	271
V. Table des Matières.....	273

F. GRAFFIN

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOME XXVII — FASCICULE 3

LA VERSION GÉORGIENNE ANCIENNE DE L'ÉVANGILE DE LUC

D'APRÈS LES ÉVANGILES D'ADICH AVEC LES VARIANTES
DES ÉVANGILES D'OPIZA ET DE TBET'

ÉDITÉE AVEC UNE TRADUCTION LATINE

PAR

Maurice BRIÈRE, Ch. hon.

Professeur honoraire de l'Institut catholique de Paris

PARIS

FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS

LIBRAIRIE DE PARIS, 56, RUE JACOB

—
1955

SERIES

LIBRARY
SOUTHERN CALIFORNIA SCHOOL
OF THEOLOGY
CLAREMONT, CALIF.

LA VERSION GÉORGIENNE ANCIENNE
DE L'ÉVANGILE DE LUC

**LA VERSION GÉORGIENNE ANCIENNE
DE L'ÉVANGILE DE LUC**

**D'APRÈS LES ÉVANGILES D'ADICH AVEC LES VARIANTES
DES ÉVANGILES D'OPIZA ET DE TBET'**

 ÉDITÉE AVEC UNE TRADUCTION LATINE

PAR

Maurice BRIÈRE, Ch. hon.

Professeur honoraire de l'Institut catholique de Paris

NIHIL OBSTAT
Paris, 15 Mai 1955.
F. GRAFFIN, S. J.

IMPRIMATUR
Paris, 15 Juin 1955.
+ ÉMILE BLANCHET,
Évêque de Lero,
Recteur de l'Institut Catholique de Paris.

INTRODUCTION

Robert Pierpont Blake est mort le 9 mai 1950, sans avoir vu la fin de l'édition de la version géorgienne ancienne des Évangiles, qui aurait pu faire partie d'une nouvelle publication de la Bible géorgienne, à laquelle il avait pensé pendant son séjour à Tiflis de 1918 à 1920. Les trois Évangiles de Marc, Matthieu et Jean avaient paru respectivement en 1928, 1933 et 1950¹. Or au XXIe Congrès International des Orientalistes qui s'est tenu à Paris en 1948, il avait été déjà convenu entre Blake et nous que c'était nous qui assumerions la plus grande partie du travail préparatoire à l'édition de l'Évangile de Luc, qui serait toutefois notre œuvre commune et continuerait la collaboration commencée lors de la parution de l'Évangile de Jean. Par suite de la disparition subite de Blake, nous sommes resté seul pour accomplir cette tâche; mais c'est en suivant le plan précédemment établi dans les trois Évangiles déjà parus dans la *Patrologia Orientalis* que nous avons préparé cette édition de l'Évangile de Luc.

Dès la fin de 1950, nous avons reçu de la Harvard College Library le dossier concernant l'Évangile de Luc trouvé à la mort de Blake²; et, de 1950 à 1953, nous avons obtenu par l'intermédiaire de l'Editorial Board of the International New Testament Manuscripts Project les autres documents qui nous étaient nécessaires et qui seront énumérés par la suite.

LES MANUSCRITS.

Le texte géorgien de l'Évangile de Luc est établi à l'aide des mss. qui avaient

1. *The Old Georgian Version of the Gospel of Mark from the Adysh Gospels with the Variants of the Opiza and Tbet' Gospels edited with a Latin Translation* by ROBERT P. BLAKE, Paris, 1928 (*Patrologia Orientalis*, t. XX, pp. 435-574). — *The Old Georgian Version of the Gospel of Matthew from the Adysh Gospels with the Variants of the Opiza and Tbet' Gospels edited with a Latin Translation* by ROBERT P. BLAKE, Paris, 1933 (*Patrologia Orientalis*, t. XXIV, pp. 1-168). — *The Old Georgian Version of the Gospel of John from the Adysh Gospels with the Variants of the Opiza and Tbet' Gospels edited with a Latin Translation* by ROBERT P. BLAKE and MAURICE BRIÈRE, Paris, 1950 (*Patrologia Orientalis*, t. XXVI, pp. 451-599).

2. Ce dossier comprenait des photographies des mss. d'Opiza et de Tbet', une traduction latine (au crayon) des vingt premiers chapitres d'après le ms. d'Adich, une liste (au crayon) des variantes des mss. d'Opiza et de Tbet' par rapport au ms. d'Adich, une collation (brouillon et net) du texte géorgien avec le *Textus receptus* grec, et encore quelques notes. Ce n'était là qu'une simple ébauche du travail qui restait à faire.

été utilisés pour les trois autres Évangiles, à savoir le ms. d'Adich de 897 qui sert de base, et les mss. d'Opiza de 913 et de Tbet' de 995 qui présentent de nombreuses variantes par rapport au premier¹.

LE MANUSCRIT D'ADICH.

Nous renvoyons pour la description du ms. d'Adich² à ce qui a été dit dans la *P. O.*, t. XX, pp. 439-441. Nous avons eu à notre disposition un microfilm de la reproduction phototypique de ce ms. par la Société archéologique de Moscou parue en 1916³. L'Évangile de Luc se trouve aux planches 101 *a* — 156 *b*. Par suite de la perte soit d'un, soit de deux folios, il manque les passages suivants : vi, 41-49; xix, 9-14; xx, 36-43; xxi, 29-xxii, 15; et nous avons suppléé à ces lacunes en ayant recours au ms. d'Opiza. D'une manière générale, le texte imprimé est tel qu'il se trouve dans le ms. Cependant nous avons ajouté entre crochets plusieurs mots omis par inadvertance, et inversement nous en avons omis quelques-uns qui nous ont semblé ajoutés à tort; nous n'avons pas conservé les abréviations; nous avons éliminé les formes dont l'orthographe va à l'encontre de la grammaire ou du dictionnaire, en ayant égard à ceux qui, commençant l'étude de la langue géorgienne, sont déroutés par ces formes archaïques ou peut-être dialectales. Mais, dans tous les cas où nous nous sommes écarté sciemment de l'original, nous avons reproduit dans les notes les leçons du ms.; et en plus nous avons fait mention des ratures et des additions de lettres ou de mots faites par le scribe lui-même ou par un correcteur postérieur.

LE MANUSCRIT DE TBET'.

Une description du ms. de Tbet' (ტბეთი), qui va jusqu'aux moindres détails, se trouve dans *P. O.*, t. XXVI, pp. 456-460. L'Évangile de Luc va du f. 141^v au f. 235^r. Nous avons eu de très bonnes photographies de cette partie du ms., prises en 1930 par le Professeur K. Lake et complétées plus tard par l'administration de la Bibliothèque publique de Leningrad, où se trouvait le ms. de Tbet' avant son transfert à Tiflis au Musée du Caucase.

1. Pour la signification des sigles, voir p. 301.

2. Si l'orthographe « Adysh » est conforme à la prononciation anglaise, c'est la transcription « Adich » qui, en français, correspond le mieux au géorgien ადიშ « Adiš » ou ადიშო « Adiši ». Sur la carte de la Géorgie, nous trouvons ჰადიში « Hadiši », et le prêtre B. Nijaradzé, qui habite la Svanéthie et a signalé le premier l'existence de ce ms., se sert de l'orthographe ჰადიში « Hadiiši », équivalant à « Hadisi ».

3. Материалы по археологии Кавказа, под редакцией Графини П. С. Уваровой, А. С. Хаханова и Е. С. Такайшвили. Выпуск XIV, Москва, 1916 г. Адышское Евангелие. 200 фототипических таблиц и предисловие Е. С. Такайшвили. — Sur le ms. d'Adich, ajouter ექ. თაყაიშვილი, არქეოლოგიური ექსპედიციის ლექსუმ-ხვანეთში 1910 წელს, პარიზი, 1937, pp. 309-313. Cette expédition archéologique en Letchkhum et Svanéthie avait pour objet principal de photographier le ms. d'Adich. — E. TAQAISHVILI, *Georgian Chronology and the Beginnings of Bagratid Rule in Georgia*, dans *Georgica*, vol. I, 1935, pp. 9-27.

LE MANUSCRIT D'OPIZA.

Pareillement nous avons eu d'abord des photographies du ms. d'Opiza faites en 1931 et 1932 par le Professeur K. Lake, sur lesquelles il nous a été parfois pénible de travailler; finalement, en 1953, nous avons reçu un microfilm de tout le ms., qui a été pris par le Professeur Ernest W. Saunders pour l'Editorial Board of the International New Testament Manuscripts Project. Aussi pouvons-nous donner du ms. d'Opiza une description détaillée, qui complétera celle de Blake.

Le ms. des Évangiles d'Opiza (ოპიზა) est conservé dans le couvent des Géorgiens (τῶν Ἱερέων), au Mont Athos; il est inscrit sous le n° 83 dans le catalogue de Blake¹, et il y est décrit dans *ROC.*, 3e série, t. IX (XXIX), 1933-1934, pp. 265-267. Il est écrit sur parchemin mince, blanc grisâtre, jauni en maints endroits; et l'écriture est en *asomt'avruli*, c'est-à-dire en majuscules de l'alphabet ecclésiastique, assez petit, carré, incliné un peu à droite. Il est de tout petit format; les dimensions de la page sont 139 × 124 mm., et celles de l'écriture 110 × 84 mm., en ne tenant pas compte des initiales qui marquent dans les marges les sections d'Ammonius et les péricopes. L'écriture est sur deux colonnes, séparées par un espace de 8 mm.; et il y a 21 lignes par colonne, sans compter les lignes qui se trouvent éventuellement au bas des colonnes pour indiquer les concordances des quatre Évangiles d'après les sections d'Ammonius et les canons d'Eusèbe. L'encre est brun foncé, et les initiales sont en rouge terne; pour un certain nombre de pages la couleur de l'encre a passé, et un correcteur a cru bon de refaire les lettres en les repassant avec une nouvelle encre. Le ms. a 260 folios, numérotés au crayon bleu sur les rectos en haut et à droite; une autre pagination plus ancienne, coupée en partie par le relieur, se lit sur les versos en bas et au milieu; si elle arrive jusqu'à 264 folios, c'est par suite d'erreurs successives en plus et en moins; car elle n'aurait dû s'élever qu'à 262 folios, au lieu des 260 folios actuels: d'où il résulte la perte de deux folios, comme il sera dit plus loin. Les cahiers sont des quaternions, c'est-à-dire de huit folios, à l'exception d'un seul; et ils sont numérotés avec des majuscules ecclésiastiques comme signatures au milieu de la marge supérieure du recto du premier folio et du verso du dernier folio de chaque quaternion; et la plupart des signatures ont été coupées en partie par le relieur. La reliure, forte, est en cuir noir sur ais de bois; elle est ornée de dessins conventionnels de plantes et de rosettes, avec un médaillon de la Crucifixion sur le couvercle antérieur et un autre de la Sainte Vierge sur le couvercle postérieur. Comme les deux couvercles présentent à l'intérieur les pages d'un calendrier (πασχάλιον) grec pour les années 1741, 1747 et 1748, nous devons conclure que la reliure n'est pas antérieure à 1748 et peut même lui être bien postérieure. Elle est munie de deux fermoirs. On lit au verso du couvercle antérieur, en haut et dans la marge intérieure: Ἄρ. 83. Θ. Κατάλογος γαλλιστί,

1. ROBERT P. BLAKE, *Catalogue des manuscrits géorgiens de la Bibliothèque de la Laure d'Iviron au Mont Athos*, *Revue de l'Orient chrétien*, 3e série, t. VIII (XXVIII), 1931-1932, pp. 289-361; t. IX (XXIX), 1933-1934, pp. 114-159 et pp. 225-271.

« N° 83, voir catalogue en français », et encore dans la marge extérieure du f. 1 r° : 'Ap 83, « N° 83 »; ces deux indications n'ont été mises qu'après septembre 1951.

Le ms. 83 contient les quatre Évangiles, et ce contenu est indiqué dans la marge inférieure du f. 1 r° par le mot τετραευαγγελον (*lire* : τετραευαγγέλιον), écrit en caractères anciens liés les uns aux autres.

L'Évangile de Matthieu commence f. 1 r° *a*, et finit f. 67 r° *a*, en s'étirant en pointe sur sept lignes; les f. 67 r° *b* et 67 v° sont en blanc. Le ms. est maintenant incomplet au commencement, et il manque le début de l'Évangile de Matthieu de I, 1 à IV, 12, jusqu'aux mots განემდრა და წაზვიდა გალილეად. « Recessit et abiit in Galilaeam. » Les folios actuellement numérotés 1 et 2 sont les deux derniers du quaternion », c'est-à-dire 1, dont les six premiers étaient perdus déjà lors de l'ancienne pagination. De plus, comme un calcul facile montre que la lacune initiale de Matthieu suffit à remplir ces six folios, il est vraisemblable que le ms. ne débutait pas par les canons d'Eusèbe encadrés dans les arches et colonnes habituelles. A la fin du texte, au milieu du f. 67 r° *b*, il y a une note en trois lignes écrite par le scribe lui-même en *khutsuri* : ეხე სწრებდა იკითხვის მარტყოითგან ვჲე ხეკაეგნებრამდე (*lire* : ხეკაეგნებრამდე). « Cet Évangile se lit depuis la Pentecôte jusqu'en septembre. »

L'Évangile de Marc commence f. 68 r° *a*, et finit f. 113 r° *b*, en s'étirant en pointe sur six lignes; le f. 113 v° *b* est en blanc. Le quaternion იკ, c'est-à-dire 15, n'a que 7 folios, à savoir 107-113. A la fin du texte, il y a une note en deux lignes écrite par le scribe lui-même en *khutsuri* : იკითხვის წთა მარხვათა. « Il se lit aux saints jeûnes. »

L'Évangile de Luc commence f. 114 r° *a*, et finit f. 191 v° *b*, en s'étirant en pointe sur six lignes; le f. 192 r° et v° est en blanc.

L'Évangile de Jean commence f. 193 r° *a*, et finit f. 248 r° *b*, en s'étirant en pointe sur neuf lignes. Entre le f. 209 v° *b* et le f. 210 r° *a*, un folio est perdu, à savoir le premier du quaternion ჳ⁶, c'est-à-dire 28; cette perte est postérieure à l'ancienne pagination, attendu que la page 212 ne figure plus maintenant; et ainsi il y a une lacune pour Jean, VI, 53-69. Et de même, entre le f. 244 v° *b* et le f. 245 r° *a*, il manque un folio, à savoir le cinquième du quaternion ლბ, c'est-à-dire 32; et cette perte aussi a eu lieu après l'ancienne pagination, puisqu'on passe actuellement de la page 247 à la page 249, d'où il résulte pour Jean une lacune qui va de XIX, 42 à XX, 15.

Sur toute la largeur du f. 248 v° (21 lignes) et du f. 249 r° (5 lignes), un long colophon est écrit en *asom' avruli*, plus petit et plus serré que celui du texte des Évangiles, avec la même encre, et de la main du scribe.

(f. 248 v°) სწლითა მამოსითა : და ძობათა და სწლისა წითა და მეწეწისთა ცხველს-მყოველთა პატივნისა ჯწისითა. და მეცხვებითა ყლდ სანატრელისა წისა და დბლისა მს ქლწლისა დედოფლისა ჩწისა ღწის მმბლისა მწმბისითა : მადლითა და მეცხვებითა წთა და დბლთა მანარებელთა და მტკუელთა და ყლთა ქწმეთათა : ვედრებითა და მეცხვებითა წთა მდღეღლ-მძღვრთა. და ნეტართა მმმთათა და ყლთა წთა მისათათა : რწლთა მცერ მს იდიდების სმბა წა ვწეყაყე-

ლად და შეუწრევენელად. ამათ ყლთა მეფხბითა და ბრძანებითა : მე გლახავი და ცდვილი : გრიგულ ღირს მყელ უნ ღუნ იუ ქუნ მღვებად და დაწერად გელითა ჩმი-
თა წმ ეხე ოთხთავი (*lire* : ოთხთავი) სხრბმ : სარგებელად და ზღუდედ თავისა
ჩემისა და საგხრად სლისა ჩმისა. და მღახსენებელად სლსა გრთხლთა მმღებელთა
ჩემთასა : რ დიდ არს დო მოწყალეებითა და წყლებითა მოგახსენებ ვინცა ღირს იქმნეო
კითხვად და მხანურებად. ღუნ დგჯერღ. გხნებელ მყვენიო წსა მუნა ღცვა თქენსა
ჩუნ ყნი თა ჩუნ და თქენ ყნი ერთობით ვახსენეს ღუნ დღუნა მას სშინელსა
განკითხვისასა მეუხებითა (*lire* : მეუხებითა) წთა მახრებელთადათა. აუნ. (f. 249 r°
დაიწერა წმ ეხე სხრბმ ლავრასა შინა წისა ნთლის-მცემელისასა უბიხას : დეციისა
გუნ უხთემელისა ხიტყვთ და ზანდუკით გამღწმედილისა. და ქრინიკლი იყღ რ ლ გ.

« Au nom du Père et du Fils et de l'Esprit saint, et avec l'aide vivifiante (*sic*)¹ de la Croix vénérable, et par l'intercession de la toute bienheureuse, sainte et glorieuse toujours vierge, notre reine, la Mère de Dieu, Marie, avec la grâce et par l'intercession des saints et glorieux évangélistes et apôtres et tous les martyrs, avec la prière et par l'intercession des saints pontifes et des bienheureux Pères et de tous ses (?) saints, par qui est toujours glorifiée la Trinité sainte sans division et sans confusion, par l'intercession et avec la permission de tous ceux-là, le Seigneur Dieu Jésus-Christ m'a rendu digne, moi pauvre et pécheur, Grigol, d'acquérir et de copier de ma main ce saint Évangile en quatre chapitres, pour mon propre profit et pour mon propre rempart, et pour le rachat de mon âme, et pour la mémoire de l'âme de mes parents bénis. Parce que Dieu est grand en miséricorde et en pitié, je fais mémoire de vous qui aussi mériterez de lire et de servir (l'Évangile). Que Dieu vous en tienne compte! Dans votre sainte prière, faites mention de nous tous, afin que Dieu nous délivre, nous et vous tous ensemble, au jour terrible du jugement par l'intercession des saints évangélistes. Ainsi soit-il! Ce saint Évangile a été copié à la laure du saint Baptiste, à Upiza (*sic*), d'après un archétype (*litt.* une mère) sans faute, expurgé au point de vue des mots et des leçons². Et l'année du cycle pascal était 133. »

Ainsi le ms. des Évangiles d'Opiza a été copié en l'année 780 + 133 = 913.

Le f. 249 v° est en blanc. Du f. 250 r° au f. 260 v°, il y a une table de comput pascal selon le style de Jérusalem, que précède la phrase suivante : ეხე ქრინიკლი დაიწერა ხახითა იწმისადთა... « Ce cycle pascal a été copié selon le style de Jérusalem... » Ces onze folios ne semblent pas appartenir au ms. des Évangiles; en effet, ils sont écrits en un *asomt'avruli* plus grand, et avec une encre différente; et de plus on n'y découvre pas de signature, bien qu'ils soient en nombre plus que suffisant pour former un quaternion.

Le ms. 83 présente seulement quelques additions et mémoriaux qui viennent de trois scribes différents.

1° Au f. 1 r°, dans la marge inférieure, se trouve le mémorial suivant, écrit en *mkhedruli* irrégulier : უფალ იესო ქე მეიწყალე ილარიონ ბერი. ამუნ. « Seigneur Jésus-Christ, aie pitié du moine Hilarion. Ainsi soit-il! » Hilarion³,

1. On attendait : Avec l'aide de la vivifiante Croix vénérable.

2. Il nous semble que « au point de vue des mots et des leçons » correspondrait bien au latin « verbo et re ».

3. Cf. *ROC*, 3e série, t. VIII (XXVIII), 1931-1932, p. 296.

le confesseur du dernier roi d'Iméréthie, Salomon II, se retira, en 1815, au couvent des Géorgiens, au Mont Athos, où il resta plus de trente ans; il y dressa une liste des principaux mss. géorgiens, dont une copie fut traduite en français et publiée dans le *Journal Asiatique*, série VI, t. IX, 1867, pp. 333-350, sous le titre : Inventaire de manuscrits géorgiens du monastère d'Iviron, au Mont Athos, rédigé en 1836 par le Père Hilarion, confesseur de Salomon II, et est reproduite par Michel Tamarati ¹. Il nous semble que l'ancienne pagination du ms. d'Opiza, qui paraît bien être de la même encre que le mémorial dont il a été question, soit due également à Hilarion.

2° Au f. 34 v°, dans la marge inférieure, une addition en *khutsuri* se rapporte à Mt. xvii, 21 : ხელეცხე ნათესავი არარაოდ განივალხ. გარნა ღღვცითა და მარწვითა. « Hoc genus autem in nullo exit, nisi in oratione et ieiunio. »

3° Et de même, au f. 40 r°, dans la marge extérieure, une addition en *khutsuri* complète Mt. xx, 7 : და რად იგი იყვხ სამართალი მიიღვთ. « Et quod erit iustum accipietis. »

4° Au f. 113 r°, à la fin de l'Évangile de Marc, un cadre carré de 20 mm. de côté renferme une exhortation pieuse écrite en *khutsuri* : ე-ნ დაგაჯერვხ. ვინცა იმხახურებდეთ წ-სა ამხ ს-წრბასა. ღ-ღვასა წ-სა თქ-ნსა გხენებულმცა ვარ. ე-ნ დაგაჯერვხ. ა-წ<ბ>. « Que Dieu vous en tienne compte! Vous aussi qui servirez ce saint Évangile, que dans votre sainte prière il soit fait mémoire de moi! Que Dieu vous en tienne compte! Ainsi soit-il! »

5° Et au f. 191 v° b, à la fin de l'Évangile de Luc, un cadre rectangulaire de 24 × 18 mm. contient aussi une autre exhortation en *khutsuri* : ქ-მს მხახურნო ღ-ღვა ყ-ვთ ჩემ გლახა-ისა მოძგებელისა თჳს და მკითხველთა და მსმენელთა თჳს. ა-წ. « Ministres du Christ, faites une prière pour moi, le pauvre possesseur, et pour les lecteurs et les auditeurs. Ainsi soit-il! »

Ces deux exhortations et les deux additions dans l'Évangile de Matthieu sont de Grigol, qui a copié le ms.

6° Au f. 260 v°, qui est la dernière page du ms. et qui pour cette raison est devenue très sale, il se trouve une prière écrite en *khutsuri*, dont les derniers mots sont illisibles : წ-ნო მახარებელნო და წ-ო ე-ის მძებელე მეფხ იევენით წ-ე ე-ისა მთავარმამასა მახილის მოძგებელსა წ-დისა ამის ხახარებისასა და ხულსა ჯურთს-ეულთა მძებელთა და მმათა მისთასა... « Saints évangélistes et sainte Mère de Dieu, intercédez devant Dieu pour l'higoumène (ἀρχιπάτωρ?) Basile, possesseur de ce saint Évangile, et pour l'âme de ses parents et frères bénis... » On connaît un

1. MICHEL TAMARATI, *L'Église géorgienne des origines jusqu'à nos jours*, Rome, 1910, pp. 326-332. — Un ms. du texte géorgien de cet inventaire existe à Tiflis : ილარიონ ძეგველ-ძენახანი, ათენის ძენახტრის ქართულის წიგნების ნუსხა, აწერილი ათენსუ 1840 წ. Voir დ. კარტიშვილი, კატალოგი ქართველთა ძღრის წერა-კითხვის გამავრცელებ-ელის ხანგადღების წიგნთ-ხაცავისა, ტფილისი, 1905, p. 365. — On le trouve imprimé sous le titre : Аѳонскій каталогъ грузинскихъ рукописей (грузинскій текстъ), составленный въ 30-хъ годахъ текущаго столѣтiя, dans А. А. Цагарели, Свѣдѣнiя о памятникахъ грузинской письменности. Томъ I. Выпускъ первый. С.-Петербургъ, 1886 г.

Basile qui fut higoumène du couvent des Géorgiens, au Mont Athos, vers la fin du XIe siècle¹.

Après cette description, nous considérons l'usage qui a été fait de ce ms. Il est possible que les Évangiles d'Opiza copiés en 913 soient entrés dans la bibliothèque de la laure d'Iviron dès la fondation de ce couvent, où les premiers moines géorgiens sont arrivés vers 980. Le Père Hilarion ne les a pas mentionnés dans son inventaire de mss. géorgiens, dont il a été question plus haut. Ce petit ms. n'a pas été vu par A. A. Tsagareli, lorsqu'il passa par le Mont Athos en 1883, et il ne figure pas dans son catalogue des mss. géorgiens². C'est Nicolas I. Marr qui l'a découvert à l'Iviron en 1898 et qui l'a décrit sommairement en 1899, en copiant l'Évangile de Marc de I, 1 à XIII, 35, collationnant les autres Évangiles avec l'édition imprimée et photographiant quelques passages (Mc. XIII, 35-xvi, 8; Mt. v, 25-37 et xviii, 14-28)³. H. Goussen a reproduit en phototypie le commencement (I, 1-5) et la fin (xv, 46-xvi, 8) de l'Évangile de Marc⁴. Vladimir N. Benešević, qui le premier entreprit de publier une édition critique des quatre Évangiles selon la version géorgienne ancienne, a pris le ms. de Tbet' pour le texte de base, et mis dans les notes les variantes relevées dans le ms. d'Opiza⁵. Seuls les Évangiles de Matthieu et de Marc ont paru, le premier en 1909, et le second en 1911, sans traduction. C'est d'après ces publications de Benešević que, pour les Évangiles de Matthieu et de Marc, Blake a cité les variantes des mss. d'Opiza et de Tbet' par rapport au ms. d'Adich. Nous avons dit plus haut que la partie du ms. d'Opiza qui est occupée par les Évangiles de Luc et de Jean a été photographiée pour Blake par le Professeur K. Lake en 1932, et qu'un microfilm de tout le ms. 83 a été pris pour nous par le Professeur E. W. Saunders à la fin de 1952.

LA TRADUCTION LATINE.

Si maintenant nous passons du texte géorgien à notre traduction latine, nous insistons pour avertir que, ayant eu toujours en vue que notre devoir était de traduire l'Évangile de Luc transmis en géorgien par les mss. et d'en donner

1. ТАМАРАТИ, *op. cit.*, p. 332.

2. TSAGARELI, *op. cit.*, sous le titre : Афонский каталогъ грузинскихъ рукописей, составленный мною въ 1883 году.

3. Н. Марръ, Изъ поездки на Афонъ : Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, Мартъ 1899 (т. 322), pp. 1-24 (cité d'après Benešević, *Quattuor...*, I, préface).

4. H. GOUSSEN, *Die georgische Bibelübersetzung, Oriens Christianus*, VI, 1906, pp. 300-318.

5. *Quattuor Evangeliorum versio Georgiana vetus. E duobus codicibus* (aa. p. Ch. n. 913 et 995) edidit VLADIMIR BENEŠEVIĆ. Fasciculus I. *Evangelium secundum Matthaeum*, Petropoli, 1909. — Fasciculus II. *Evangelium secundum Marcum*, Petropoli, 1911. (Titre aussi en géorgien et en russe). — Parce que N. Marr avait collaboré avec V. Benešević, le titre devait être primitivement : « ...ediderunt V. N. Benešević et N. I. Marr ». Cf. A. Chanidzé, *Two Old Recensions...*, préface, p. 5, note 2.

une image fidèle pour ceux qui ne peuvent le voir qu'à travers notre traduction latine, celle-ci est assez littérale, même si pour cela il nous a fallu faire des entorses à la syntaxe du latin (par ex. : III, 8 « dico... quia »; V, 24 « ut sciatis quia »; XXIV, 39 « videtis quia »; VIII, 18 « putat quoniam », « auferetur ... ei », en face de XIX, 26 « auferetur ab eo »), et que de plus elle suit à quelques exceptions près l'ordre des mots de l'original. En effet, des difficultés nous sont venues de la langue géorgienne elle-même; ainsi elle ne connaît pas les genres masculin, féminin, neutre, et Luc, I, 35 peut se traduire : « Quod nasciturum est sanctum est », ou : « Qui nasciturus est sanctus est »; elle n'a qu'un démonstratif de la 3e personne, qui remplace aussi le pronom personnel de la 3e personne, tandis que le latin en possède deux, et alors à un seul et même mot géorgien nous pouvons faire correspondre deux mots latins « is » et « ille »; pour déterminer le substantif, elle le fait suivre de ce même démonstratif de la 3e personne que nous rendons par « ille », alors qu'en latin rien n'indique que le substantif est déterminé; en géorgien, le cas appelé datif-accusatif est aussi le locatif¹, et il n'est pas nécessaire d'exprimer nos prépositions « dans » et « sur », là où en latin nous mettons en italique (et sans crochets) « in » et « super » devant le substantif. Mais, lorsque nous ajoutons un mot pour la clarté de la traduction, nous le mettons en italique et entre crochets. Au point de vue de l'ordre des mots, nous faisons remarquer que presque toutes les postpositions du géorgien deviennent des prépositions en latin, et que la conjonction *ხოლო*, qui est en géorgien au début d'une phrase, est traduite en latin par « autem », qui nécessairement est à la deuxième place. Enfin, comme il arrive parfois que tel mot géorgien a plusieurs sens, il ne peut ni ne doit être traduit toujours de la même façon; par exemple, le verbe *თხრობს* peut signifier « dire », « raconter », « annoncer ». Si ces remarques sont présentes à l'esprit de ceux qui liront l'Évangile de Luc dans notre traduction latine, il leur sera facile de remonter jusqu'à l'original géorgien, tout en ne connaissant pas cette langue.

LES ORIGINES DE LA VERSION GÉORGIENNE.

La présente édition de la version géorgienne ancienne des Évangiles, que la *Patrologia Orientalis* a menée à bonne fin, représente la première étape de cette marche qui doit conduire à la solution des questions d'histoire littéraire : d'où vient cette version géorgienne, et en particulier quelle est sa parenté avec les versions arménienne et syriaque et avec le texte grec? La plupart de ceux qui ont cherché déjà à résoudre ces problèmes voient de grandes ressemblances entre les versions arménienne et géorgienne — il s'agit ici de la version arménienne ancienne qui après plusieurs révisions a abouti à la Vulgate arménienne; — mais, tandis que les uns les regardent comme deux sœurs jumelles, les autres les considèrent comme la mère et la fille; il s'en trouve cependant quelques-uns qui pensent que la version géorgienne a été faite directement sur le grec, et quelques autres qui, ayant émis d'abord cette opinion, l'ont abandonnée par la suite,

1. N. MARR-M. BRIÈRE, *La Langue géorgienne*, Paris, 1931, § 293, 2°, a et b.

pour se rabattre sur un original syriaque¹. Ce problème fût-il résolu, un autre se pose semblablement pour la version arménienne ancienne; or les uns la tiennent pour une traduction faite sur le syriaque, et les autres pour une traduction faite sur le grec, pour ne pas parler de ceux qui penchent pour les deux traductions qui se seraient succédé à un court intervalle². Pour nous qui nous bornons à faire un inventaire sommaire des solutions données à ces problèmes de l'origine et de la parenté des versions arménienne et géorgienne, nous pensons mettre en évidence des traces de l'influence du texte grec dans le ms. d'Adich³, qu'elle ait filtré à travers l'arménien ou le syriaque ou qu'elle en soit venue directement. Dans ces passages de l'Évangile de Luc, où le géorgien nous présente généralement des sens inattendus, nous opposons au grec et à sa traduction dans la Vulgate latine la leçon du ms. d'Adich telle que nous la rendons en latin, et nous essayons de donner une explication de ces divergences.

I, 28 : χαῖρε, Vulg. ave, Ad. gaude.

I, 28 : κεχαριτωμένη, Vulg. gratia plena, Ad. laeta — comme si κεχαριτωμένη pouvait venir de χαίρω ou qu'il eût été confondu avec κεχαρημένη.

III, 18 : παρακαλῶν, Vulg. exhortans, Ad. orabat — παρακαλέω signifie « prier », « exhorter », etc.; or le traducteur n'a pas su ici, comme aussi ailleurs, choisir entre plusieurs sens celui qui convenait.

IV, 34 : ἔα, Vulg. sine, Ad. ah — en confondant l'impératif du verbe ἐάω « permettre » avec une interjection.

VIII, 4 : συνιόντος, Vulg. convenirent, Ad. cum eo erant — comme si on avait eu συνόντος, l'un venant de συνιέναι et l'autre de συνεῖναι.

VIII, 16 : τίθησιν (deux fois), Vulg. ponit, Ad. ponunt — en faisant de τίθησιν une troisième personne du pluriel du présent de l'indicatif, comme λύουσιν.

XI, 20 : ἄρα ἔφθασεν, Vulg. profecto pervenit, Ad. pervenitne — en ne distinguant pas ἄρα et ἄρα.

XI, 26 : καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ, Vulg. et ingressi habitant, Ad. et vadit et habitat — en faisant de εἰσελθόντα, qui est ici un nominatif neutre pluriel, et de plus sujet d'un verbe au singulier, un accusatif masculin singulier.

XII, 27 : τὰ κρίνα, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει, Vulg. lilia quomodo crescunt : non laborant, neque nent, Ad. lilia quomodo crescit : neque laborat, neque net — en ne tenant pas compte de nouveau de la règle de l'accord d'un sujet neutre pluriel et d'un verbe au singulier⁴.

1. MERRILL M. PARVIS and ALLEN P. WIKGREN, *New Testament Manuscript Studies*, The University of Chicago Press, 1950, pp. 41-45.

2. *Ib.*, pp. 38-41. — STANISLAS LYONNET, *Les Versions arménienne et géorgienne du Nouveau Testament*. Extrait de *Critique textuelle* par le R. P. Lagrange, Paris, 1935, pp. 353-362.

3. Cf. S. LYONNET, *Les Origines de la version arménienne et le Diatessaron*, Roma, 1950, pp. 155, 159.

4. Cette leçon d'Adich est passée dans la recension athonique et de là dans le texte imprimé, comme nous avons pu le constater dans les six éditions que nous avons sous la main. — En nous en tenant à l'Évangile de Luc, nous trouvons dans ces mêmes éditions ϣϣωρηϣωσβ — ce qui est un barbarisme à nos yeux — à la place de ϣϣωρηϣωσβ

xii, 30 : ὅτι, Vulg. quoniam, Ad. quid — en décomposant le simple ὅτι en deux mots ὅ τι.

xv, 6 : συγκαλεῖ, Vulg. convocat, Ad. convocabit — en ne distinguant pas dans ce verbe le présent et le futur, qui ont la même forme en grec.

xvi, 24, 25 : ὀδυνῶμαι, Vulg. crucior, Ad. obambulo, et ὀδυνᾶσαι, Vulg. cruciaris, Ad. obambulas — comme si ces formes verbales eussent été rapportées à un verbe dont la racine serait ὀδός. — Il faut voir quelque chose de semblable de la part des mss. d'Opiza et de Tbet' dans ii, 48 : ὀδυνῶμενοι, Vulg. dolentes, Opiza et Tbet' circumimus¹.

xvii, 37 : ποῦ, Vulg. ubi, Ad. quo — l'adverbe s'emploie d'ordinaire sans mouvement, et quelquefois avec l'idée de mouvement.

xviii, 2, 4 : ἐντρέπόμενος, Vulg. reverebatur, Ad. erubesceret, et ἐντρέπομαι, Vulg. revereor, Ad. erubesco — ἐντρέπομαι signifie « éprouver un sentiment de crainte ou de respect », « éprouver un sentiment de honte. »

xix, 8 : ἐσυκοφάντησα, Vulg. defraudavi, Ad. falsum crimen intulero — συκοφαντέω signifie « léser », « calommier », etc. Cf. iii, 14.

xix, 23 : ἀν... ἔπραξα, Vulg. exogissem, Ad. fecissem — πράττω signifie « faire », « faire payer », etc.

xix, 43 : συνέξουσίν σε, Vulg. [co]angustabunt te, Ad. congregatam tenebunt te — συνέχω signifie « serrer », « tenir rassemblé », etc. — A rapprocher xxi, 25 : συνοχή ἐθνῶν, Vulg. pressura gentium, Ad. congregatio generationum.

xxi, 26 : ἀποψυχόντων, Vulg. arescentibus, Ad. in halitu — en décomposant un participe en deux mots, dont l'un est ψυχή.

xxii, 6 : ἐξωμολόγησεν, Vulg. spondidit, Ad. confessus est — ἐξωμολογέω signifie « promettre », « avouer », etc.

Ces inexactitudes nous porteraient à dire d'un hypothétique traducteur géorgien ce qui a été dit du traducteur arménien, à savoir que « la connaissance qu'il avait de cette langue (grecque), si réelle qu'elle fût, ne devait pas dépasser un stade assez élémentaire...² »

A ce qui précède, nous pourrions ajouter la traduction des mots grecs composés, tels que iii, 19 : τετραάρχης, Vulg. tetrarcha, Ad. quatuor provinciarum princeps; x, 34 : πανδοχεῖον, Vulg. stabulum, Ad. omnium... stabulum; x, 35 : τῷ πανδοχεῖ, Vulg. stabulario, Ad. omnium stabuli curator illi; et encore la traduction littérale de certaines expressions grecques, comme vii, 47 : οὗ χάριν, Vulg. propter quod, Ad. propter quam gratiam; xii, 1 : ἐν οἷς, que la Vulgate n'a pas traduit, Ad. quibus in rebus.

Or c'est au point de vue non seulement de la terminologie, mais encore de la construction de la phrase que l'influence directe ou indirecte du grec apparaît dans le ms. d'Adich; et, parce que nous avons traité d'une façon spéciale les cas où ce ms. juxtapose deux verbes à un mode personnel, notre traduction

(xxiii, 12; xxiv, 14, 17, 32), et յեզդեմո քըմնո, c'est-à-dire un singulier et un pluriel, au lieu de յեզդեմո քըմնո, c'est-à-dire deux singuliers, ou յեզդեմնո քըմնո, c'est-à-dire deux pluriels (xv, 19).

1. LYONNET, *Les Versions...*, pp. 380-381, propose une explication basée sur la phonétique.

2. LYONNET, *op. cit.*, p. 361.

de l'Évangile de Luc s'écarte un peu de celle des autres Évangiles. En effet, nous avons compté dans l'original grec plus de 500 passages, où un verbe à un mode personnel est joint à un participe. Or, dans 350 cas, le ms. d'Adich fait, de ce participe, un verbe à un mode personnel dans une proposition principale, précédé ou suivi de la conjonction de coordination « et »; par ex. I, 19 : *καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ*, Vulg. et respondens Angelus dixit ei, Ad. respondit ei Angelus et dixit ei. Dans 80 cas, le ms. d'Adich rend le participe grec par un verbe à un mode personnel dans une proposition subordonnée introduite par la conjonction « lorsque »; par ex. I, 22 : *ἐξελθὼν δὲ οὐκ ἐδύνατο λαλῆσαι*, Vulg. egressus autem non poterat loqui, Ad. et cum egressus esset, non poterat loqui. A ces 80 cas il faut en ajouter encore 30 autres, où la conjonction de subordination est « tandis que », « pendant que », « précisément au temps où », etc., ou bien est remplacée par le pronom relatif « qui ». Et à cet égard nous pouvons dire du géorgien ce que le P. Lyonnet a écrit de l'arménien : « Il transpose d'ordinaire les innombrables participes du grec, soit en propositions principales, soit en propositions relatives ou temporelles, ou encore au moyen de l'infinitif précédé de *i* « dans », tour semblable au grec *ἐν τῷ*¹. » Mais il reste encore 60 cas — et ce sont ceux qui ont un traitement à part dans notre traduction — où le géorgien juxtapose deux verbes à un mode personnel, alors qu'en grec l'un d'eux se trouve au participe. Soit par ex. XI, 37 : *εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν*, Vulg. et ingressus recubuit; Adich a : *თა მგზოთა დაჯდა*, *litt.* et intravit, sedit; le Professeur Chanidzé, dans son édition des Évangiles géorgiens dont nous parlons plus loin, insère entre les deux verbes la conjonction de coordination *და* « et », le ms. d'Opiza l'ajoute après coup au-dessus de la ligne, et le ms. de Tbet' la présente dans son texte; et c'est ainsi que la phrase devient : *თა მგზოთა და დაჯდა*, et intravit et sedit. Quant à nous qui nous sommes proposé, avons-nous dit précédemment, de traduire le texte géorgien transmis par les mss., nous observons la grammaire de cette langue; et, nous référant dans ce cas particulier à la règle de la syntaxe : « La conjonction *თა*, « cum », est souvent sous-entendue² », nous traduisons la phrase du ms. d'Adich : *თა მგზოთა დაჯდა*, de la façon suivante : et *cum* intrasset, sedit, en mettant la conjonction *cum* en italique (et sans crochets). Et il en est de même dans les 60 cas précités, où le ms. d'Adich juxtapose deux verbes; mais le fait que dans la traduction cette conjonction *cum* est mise en italique (et sans crochets) indique suffisamment au lecteur qu'elle est sous-entendue dans le texte en conformité avec la grammaire de la langue géorgienne. Il nous a paru intéressant de voir comment se sont comportés les mss. d'Opiza et de Tbet', ou seulement l'un d'eux, dans ces 60 cas où le ms. d'Adich présente deux verbes sans la conjonction de coordination; ils ont introduit une proposition principale dans 20 cas, et une proposition subordonnée avec la conjonction « lorsque » dans 3 cas, et une fois ils ont rendu le participe grec par un substantif avec une préposition; dans les 36 autres cas, ils ont juxtaposé les verbes comme le ms.

1. LYONNET, *op. cit.*, p. 351.

2. N. MARR-M. BRIÈRE, *La Langue géorgienne*, § 424, 1°, in fine.

d'Adich. Il n'en est pas moins vrai que, sauf dans les énumérations, le géorgien a tendance à éviter les asyndètes¹.

LES VARIANTES.

La liste des variantes des mss. d'Opiza et de Tbet' en géorgien est à peu près la moitié du texte du ms. d'Adich, qui est pris pour base. Mais leur traduction en latin occupe beaucoup moins de place, parce qu'il n'a été tenu compte que des variantes qui apportent un changement, telles que sont les omissions, les additions, les inversions de mots, et les leçons proprement dites dans lesquelles un texte est substitué à un autre.

DEUX ÉDITIONS DES ÉVANGILES (GÉORGIEN ANCIEN).

Tandis que, depuis 1928, à des intervalles de temps variables, paraissait à Paris la version géorgienne ancienne des Évangiles d'après les mss. d'Adich, d'Opiza et de Tbet', le Professeur d'Université Akaki Chanidzé éditait en 1945 à Tiflis le Tétraévangile d'après les mss. d'Adich, de Djrutch (ჯრუჭ) et de Parkhal (პარხალ)². Comme il nous était impossible de faire venir en France cet ouvrage paru en URSS, nous avons demandé à l'Editorial Board of the International New Testament Manuscripts Project un microfilm de l'exemplaire de Blake, qui nous a été envoyé vers la fin de 1950. Le texte géorgien est emprunté à trois mss. du monastère de Chatberd en Chavchéthie, à savoir les mss. d'Adich de 897, de Djrutch de 936 et de Parkhal de 973, qui s'échelonnent donc sur une période de moins de 80 ans; étant donné qu'il est transmis en deux recensions différentes, il a été disposé dans l'impression sur une même page en deux colonnes parallèles, la première reproduisant les mss. de Djrutch et de Parkhal, et la seconde le ms. d'Adich. Il n'y a pas de traduction. Dans une longue introduction en géorgien (dont la première partie est traduite en russe et en anglais), A. Chanidzé énumère les publications faites en vue d'une édition critique de la version géorgienne ancienne des quatre Évangiles, dont il souligne l'importance pour résoudre les problèmes de son origine et de ses rapports avec les versions arménienne et syriaque et avec le texte grec. Cependant il déclare expressément que le motif principal qui l'a poussé à éditer les Évangiles de Chatberd, c'est qu'ils sont des monuments de la plus ancienne période de la langue géorgienne littéraire et que, bien qu'ils soient des copies des ixe et xe siècles, ils représentent le plus souvent son caractère aux ive et ve siècles; du reste cet ouvrage est le deuxième d'une collection intitulée : *Monuments de la langue géorgienne ancienne*. Il vient ensuite une description très détaillée des trois mss., avec une étude

1. LYONNET, *Les Versions...*, p. 382. — LYONNET, *Les Origines...*, p. 188.

2. *Monuments of the Old Georgian Language. 2. — Two Old Recensions of the Georgian Gospels according to three Shatberd Manuscripts (A. D. 897, 936 and 973)*, edited by A. Shanidze. Publishing House of the Academy of Sciences of the Georgian SSR, Tbilissi, 1945, with 15 Plates. (Titre en russe et en géorgien, avec mention de la collaboration d'I. Abuladzé, I. Imnaïchvili et R. Schmerling).

des miniatures du ms. de Djrutch par R. Schmerling, et des notes philologiques. En particulier, il y est fait mention d'une thèse d'Ivane Imnaïchvili, dont l'objet a été de montrer qu'une grande partie de l'Évangile de Luc (III, 9-xv, 7 et xvii, 25-xxiii, 2), telle qu'elle se trouve transmise par le ms. d'Adich, appartient à une recension différente de celle du reste de cet Évangile et des trois Évangiles de Matthieu, Marc et Jean; de fait, sans même tenir compte des différences constatées dans le lexique et la grammaire, le seul examen de notre liste des variantes des mss. d'Opiza et de Tbet' par rapport au ms. d'Adich montre qu'elles sont bien moins nombreuses dans ces portions de l'Évangile de Luc que dans les autres chapitres; et de là il découle que l'archétype sur lequel furent copiés les Évangiles d'Adich était incomplet et que ce qui y manquait a été emprunté à d'autres mss., qui accusent une certaine parenté avec ceux d'Opiza et de Tbet' et aussi avec ceux de Djrutch et de Parkhal.

Ces deux éditions de la version géorgienne ancienne des Évangiles, l'une de Paris et l'autre de Tiflis, loin de faire double emploi, se complètent mutuellement, en mettant à la disposition des exégètes les textes de cinq mss., parmi lesquels le ms. d'Adich est le plus ancien ms. daté du Nouveau Testament¹. Aux mss. d'Opiza, Djrutch, Parkhal et Tbet', qui ont été copiés entre 913 et 995, nous pourrions en ajouter encore d'autres appartenant également au xe siècle, comme ceux d'Urbnis (ურბნის), Tskharos-t'av (წყობილ-თავ), etc., sans oublier le dernier venu, le ms. de Bert'a², découvert en 1940 dans un tiroir de bureau à l'Andover Newton Theological Seminary Museum³.

L'ÉVOLUTION DE LA VERSION GÉORGIENNE DES ÉVANGILES.

Les travaux auxquels ont donné lieu les premières publications relatives aux Évangiles géorgiens permettent déjà de fixer quelques traits de leur histoire littéraire, qui reflètent ceux de la littérature géorgienne. D'abord, le texte le plus ancien atteste une influence orientale, nommément arménienne; il est conservé dans le ms. d'Adich de la fin du ixe siècle, qui lui-même est une copie d'un archétype beaucoup plus ancien; d'après le Professeur A. Chanidzé, sa forme archaïque au point de vue du style présente les caractères de la langue géorgienne littéraire aux ive et ve siècles, et ses leçons permettent d'affirmer que cette traduction a été faite sur une version arménienne ancienne, tout en présentant des traces de l'influence de l'original grec. Puis, alors que les lettres géorgiennes s'affranchissaient des éléments étrangers et que leur caractère national s'affirmait davantage, le texte des Évangiles a été révisé sur le grec

1. Un ms. du Sinai est daté de 864.

2. Nous ne disons pas « le ms. de Bert'ay », parce que la carte de Géorgie donne à cette localité le nom de ბერტა « Bert'a », et que « Bert'ay » est un nominatif qui ne se justifie pas ici, attendu qu'il est le complément d'un substantif.

3. R. P. BLAKE and SIRARPIE DER NERSESSIAN, *The Gospels of Bert'ay. An Old-Georgian Ms. of the Tenth Century*, dans *Byzantion*, vol. XVI, 1942-1943, pp. 226-285, avec 8 planches.

à plusieurs reprises; et ce sont ces révisions qui nous sont parvenues dans une dizaine de mss., parmi lesquels se trouvent les mss. d'Opiza, Djrutch, Parkhal et Tbet'; comme le ms. d'Adich, ils sont écrits en *asom'avruli*, et ils proviennent des très nombreux monastères géorgiens établis dans la Chavchéthie, ou d'une façon plus précise dans le bassin moyen de l'Imerkhévi, le dernier affluent de la rive droite du Tchorokh au-dessous de la frontière actuelle de la Russie et de la Turquie¹. Du fait que ces mss. sont des copies exécutées au cours du xe siècle, la conclusion s'impose que tout ce travail de révision s'est accompli au moins au ixe siècle, et vraisemblablement plus tôt, à l'époque où la vie littéraire de la Géorgie fut particulièrement intense dans les provinces de l'ouest, en Tao-Klardjéthie et en Chavchéthie. Enfin, au début de la période où la culture hellénique pénétra profondément la littérature géorgienne, les Évangiles furent de nouveau revus sur le grec, et cela eut lieu en dehors de la Géorgie, au Mont Athos, où plusieurs couvents de moines géorgiens furent fondés l'un après l'autre vers la fin du xe siècle; il y eut deux révisions successives, la première qui fut l'œuvre d'Euthyme l'Hagiorite (mort en 1028), et la seconde celle de Georges l'Hagiorite (mort en 1066), deux docteurs qui furent higoumènes du monastère d'Iviron et qui étaient de parfaits hellénistes. Cette recension athonique, faite spécialement en vue de la liturgie, se place vers 1040-1050; elle est conservée dans des mss. écrits tous (sauf un) en *khutsuri*, et elle est devenue la Vulgate géorgienne, qui comme les versions syriaque et arménienne a fait ainsi l'objet de plusieurs révisions avant de parvenir à sa forme définitive. Elle a été imprimée pour la première fois en 1709 à Tiflis en *khutsuri*, dans l'imprimerie fondée l'année précédente par le roi Vakhtang VI², et depuis lors elle a été reproduite sans changement, de telle sorte qu'il y a eu au moins 12 éditions des Évangiles seuls, et 6 éditions de tout le Nouveau Testament; les principales sont celles de Moscou en *khutsuri* en 1816, de Saint-Pétersbourg en *mkhédruili* en 1818, et de Tiflis en *mkhédruili* en 1879 et en *khutsuri* en 1898. Quant aux Évangiles qui ont été imprimés dans la grande Bible de Moscou de 1742-1743, ils présentent un texte revu sur la version slave.

Nous avons joint à cette introduction une table des sections d'Ammonius dans l'Évangile de Luc, et la liste des différences qui se trouvent entre l'édition d'A. Chanidzé et la nôtre, avec référence au ms. d'Adich.

Nous ne devons pas terminer cette introduction sans exprimer toute notre reconnaissance à la Harvard College Library, qui, par les soins de Monsieur Richard N. Frye, nous a communiqué les papiers de Robert P. Blake préparatoires à l'édition de la version géorgienne de l'Évangile de Luc, ainsi qu'à l'Editorial Board of the International New Testament Manuscripts Project, qui

1. Sur ces monastères, voir Г. Мерчуль, Житіє св. Григорія Хандзітінскаго... издание ... Н. Марра съ дневникомъ поѣздки въ Шавшію и Кларджию, С.-Петербургъ, 1911, *passim*.

2. М. ТАМАРАТИ, *L'Église géorgienne...*, p. 84, et p. 253, note 2. — დ. კარტიჭამელი, ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორია. მეხვრდამეტე და მეთვრამეტე საუკუნე, ტფილისი, 1929, p. 71.

a complété notre documentation et nous a fait parvenir, sur les instances de Monsieur Merrill N. Parvis de Chicago et de Monsieur Bruce M. Metzger de Princeton, des microfilms de tout le manuscrit d'Opiza et de deux ouvrages qu'il nous est impossible de nous procurer, à savoir la reproduction phototypique du manuscrit d'Adich et l'édition de la version géorgienne des quatre Évangiles du Professeur A. Chanidzé. Et nos remerciements vont également au R. P. Dom B.-Ch. Mercier, professeur à l'Institut catholique de Paris, qui en particulier a bien voulu revoir les dernières épreuves de ce fascicule.

Vernon (Eure), en la fête de Saint Luc,
18 octobre 1954.

Maurice BRIÈRE
Professeur honoraire
de l'Institut catholique de Paris.

TABLE DES SECTIONS D'AMMONIUS DANS L'ÉVANGILE DE LUC

1	1	1, 1-34.	21	24.
2	2	35.	22	25-30.
3	3	I, 36-II, 46.	23	31.
4	4	47-48.	24	32.
5	5	48-52.	25	33-37.
6	6	III, 1-2.	26	38-40.
7	7	3-6.	27	41.
8	8	7-9.	28	42-44.
9	9	10-15.	29	v, 1-3.
10	10	16.	30	4-7.
11	11	17-18.	31	8-10.
12	12	19-20.	32	10-11.
13	13	21-22.	33	12-14.
14	14	23-38.	34	15.
15	15	IV, 1-2.	35	16.
16	16	2-13.	36	17.
17	17	14-15.	37	18-26.
18	18	16-21.	38	27-28.
19	19	22.	39	29-30.
20	20	22-23 ¹ .	40	31-39.

ḏ̄	41	vi, 1-4.	ḏ̄	81	18.
ḏ̄ō	42	5-11.	ḏ̄ō	82	19-21.
ḏ̄o	43	12.	ḏ̄o	83	22-37.
ḏ̄o	44	13-16.	ḏ̄o	84	38-39.
ḏ̄o	45	17-19.	ḏ̄o	85	40-56.
ḏ̄o	46	20.	ḏ̄o	86	ix, 1-2.
ḏ̄o	47	21.	ḏ̄o	87	3-4.
ḏ̄o	48	21.	ḏ̄o	88	5.
ḏ̄o	49	22-23.	ḏ̄o	89	6.
ḏ̄	50	24-25.	ḏ̄	90	7-9.
ḏ̄	51	26.	ḏ̄	91	10.
ḏ̄ō	52	27-28.	ḏ̄ō	92	10-11.
ḏ̄o	53	29-30.	ḏ̄o	93	12-17.
ḏ̄o	54	31.	ḏ̄o	94	18-20.
ḏ̄o	55	32-36.	ḏ̄o	95	21-22.
ḏ̄o	56	37-38.	ḏ̄o	96	23-25.
ḏ̄o	57	39.	ḏ̄o	97	26.
ḏ̄o	58	40.	ḏ̄o	98	27-36.
ḏ̄o	59	41-42.	ḏ̄o	99	37-42.
ḏ̄	60	43-44.	ḏ̄	100	43.
ḏ̄	61	44.	ḏ̄	101	43-45.
ḏ̄ō	62	45.	ḏ̄ō	102	46-48.
ḏ̄o	63	46.	ḏ̄o	103	49-50.
ḏ̄o	64	47-49.	ḏ̄o	104	51-56.
ḏ̄o	65	vii, 1-9.	ḏ̄o	105	57-60.
ḏ̄o	66	10.	ḏ̄o	106	61-62.
ḏ̄o	67	11-16.	ḏ̄o	107	x, 1.
ḏ̄o	68	17.	ḏ̄o	108	2.
ḏ̄o	69	18-26.	ḏ̄o	109	3.
ḏ̄	70	27.	ḏ̄o	110	4.
ḏ̄	71	28.	ḏ̄o	111	5-6.
ḏ̄ō	72	29-30.	ḏ̄ō	112	7.
ḏ̄o	73	31-35.	ḏ̄o	113	8-9.
ḏ̄o	74	36-50.	ḏ̄o	114	10-12.
ḏ̄o	75	viii, 1-3.	ḏ̄o	115	13-15.
ḏ̄o	76	4-10.	ḏ̄o	116	16.
ḏ̄o	77	10.	ḏ̄o	117	17-20.
ḏ̄o	78	11-15.	ḏ̄o	118	21.
ḏ̄o	79	16.	ḏ̄o	119	22.
ḏ̄	80	17.	ḏ̄o	120	23-24.

ṣ̄ḳ̄ḳ̄	121	25-27 ¹ .	ṣ̄ḳ̄	160	49-53.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	122	28-42 ² .	ṣ̄ḳ̄	161	54-57.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	123	xI, 1-4.	ṣ̄ḳ̄	162	58-59.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	124	5-8.	ṣ̄ḳ̄	163	xIII, 1-5.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	125	9-13.	ṣ̄ḳ̄	164	6-13.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	126	14.	ṣ̄ḳ̄	165	14-16.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	127	15.	ṣ̄ḳ̄	166	17.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	128	16.	ṣ̄ḳ̄	167	18-19.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	129	17-23.	ṣ̄ḳ̄	168	20-21.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	130	24-26.	ṣ̄ḳ̄	169	22.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	131	27-28.	ṣ̄ḳ̄	170	23-24.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	132	29-32.	ṣ̄ḳ̄	171	25-28.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	133	33.	ṣ̄ḳ̄	172 ³	28-29.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	134	34-36.	ṣ̄ḳ̄	173	30.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	135	37-41.	ṣ̄ḳ̄	174	31-33.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	136	42.	ṣ̄ḳ̄	175	34-35.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	137	43.	ṣ̄ḳ̄	176	xIV, 1.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	138	44.	ṣ̄ḳ̄	177 ⁴	2-6.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	139	45-46.	ṣ̄ḳ̄	178	7-10.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	140	47-48.	ṣ̄ḳ̄	179	11.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	141	49-51.	ṣ̄ḳ̄	180	12-15.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	142	52.	ṣ̄ḳ̄	181	16-24.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	143	xI, 53-xII, 1.	ṣ̄ḳ̄	182	25-27.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	144	1.	ṣ̄ḳ̄	183	28-32.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	145	2-8.	ṣ̄ḳ̄	184	33.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	146	9.	ṣ̄ḳ̄	185	34-35.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	147	10.	ṣ̄ḳ̄	186	xV, 1-2.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	148	11-12.	ṣ̄ḳ̄	187	3-7.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	149	13-21.	ṣ̄ḳ̄	188	8-9 ⁵ .
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	150	22-31.	ṣ̄ḳ̄	189	10 ⁶ .
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	151	32.	ṣ̄ḳ̄	190	xV, 11-xVI, 12.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	152	33.	ṣ̄ḳ̄	191	13.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	153	33-34.	ṣ̄ḳ̄	192	14-15.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	154	35-36.	ṣ̄ḳ̄	193	16.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	155	37-38.	ṣ̄ḳ̄	194	17.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	156	39-40.	ṣ̄ḳ̄	195	18.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	157	41-44.	ṣ̄ḳ̄	196	19-31.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	158	45-46.	ṣ̄ḳ̄	197	xVII, 1-2.
ṣ̄ḳ̄ḳ̄	159	47-48.	ṣ̄ḳ̄	198	3.

1. 25-28 A. — 2. 29-42 A. — 3. 172 deest B. — 4. 177 deest B. — 5. 8 B. — 6. 9-10 B.

ḥḡṯ	199	4.	ḥḡḥ	238	45-46.
ḥ	200	5-6.	ḥḡṯ	239	47-48.
ḥḡ	201	7-19.	ḥḡ	240	xx, 1-8.
ḥḡ	202	20-21.	ḥḡḡ	241	9-18.
ḥḡ	203	22.	ḥḡḡ	242	19.
ḥḡ	204	23.	ḥḡḡ	243	20-39.
ḥḡ	205	24.	ḥḡḡ	244	40.
ḥḡ	206	25.	ḥḡḡ	245	41-44.
ḥḡ	207	26-27.	ḥḡḡ	246	45-46.
ḥḡ	208	28-30.	ḥḡḡ	247	xx, 47-xxi, 4.
ḥḡ	209	31.	ḥḡḡ	248	5-6.
ḥḡ	210	32.	ḥḡḡ	249	7-11.
ḥḡḡ	211	33.	ḥḡ	250	12-13.
ḥḡḡ	212	34-35.	ḥḡḡ	251	14-19.
ḥḡḡ	213	36.	ḥḡḡ	252	20.
ḥḡḡ	214	xviii, 1-14.	ḥḡḡ	253	21-22.
ḥḡḡ	215	14.	ḥḡḡ	254	23.
ḥḡḡ	216	15-16.	ḥḡḡ	255	23.
ḥḡḡ	217	17.	ḥḡḡ	256	24.
ḥḡḡ	218	18-21.	ḥḡḡ	257	25-26.
ḥḡḡ	219	22.	ḥḡḡ	258	27-33.
ḥḡḡ	220	23-27 ¹ .	ḥḡḡ	259	34-38.
ḥḡḡ	221	28-30 ² .	ḥḡ	260	xxii, 1.
ḥḡḡ	222	31-33.	ḥḡḡ	261	2.
ḥḡḡ	223	34.	ḥḡḡ	262	3.
ḥḡḡ	224	35-43.	ḥḡḡ	263	4-14.
ḥḡḡ	225	xix, 1-9.	ḥḡḡ	264	15.
ḥḡḡ	226	10.	ḥḡḡ	265	16-18.
ḥḡḡ	227	11.	ḥḡḡ	266	19.
ḥḡḡ	228	12.	ḥḡḡ	267	20.
ḥḡḡ	229	13-25.	ḥḡḡ	268	21-22.
ḥḡ	230	26.	ḥḡḡ	269	23.
ḥḡḡ	231	27.	ḥḡ	270	24-26.
ḥḡḡ	232	28-31.	ḥḡḡ	271	27-30.
ḥḡḡ	233	32-36.	ḥḡḡ	272	30.
ḥḡḡ	234	37-38.	ḥḡḡ	273	31-32.
ḥḡḡ	235	39-40.	ḥḡḡ	274	32-33 ³ .
ḥḡḡ	236	41-44.	ḥḡḡ	275	34 ⁴ .
ḥḡḡ	237	44.	ḥḡḡ	276	35-36.

1. 23-28 AB. — 2. 29-30 AB. — 3. 32 AB. — 4. 33-34 AB.

б̄а̄б̄	277	37.	Ṫo	310	18-19.
б̄а̄б̄	278	38.	Ṫō	311	20-21.
б̄а̄о̄	279	39.	Ṫōд̄	312	22.
б̄а̄	280	40.	Ṫōз̄	313	23.
б̄а̄а̄	281	41-42.	Ṫōо̄	314	24-25.
б̄а̄д̄	282	42.	Ṫōя̄	315	26.
б̄а̄з̄	283	42 ¹ .	Ṫōз̄	316	27-31.
б̄а̄о̄	284	45-46.	Ṫōб̄	317	32.
б̄а̄я̄	285	47.	Ṫōб̄	318	33.
б̄а̄з̄	286	47-48.	Ṫōо̄	319	33.
б̄а̄б̄	287	49-51.	Ṫō	320	34.
б̄а̄б̄	288	51.	Ṫōа̄	321	34-35.
б̄а̄о̄	289	52-53.	Ṫōд̄	322	35.
б̄я̄	290	54.	Ṫōз̄	323	36-37.
б̄я̄а̄	291	54-57.	Ṫōо̄	324	38.
б̄я̄д̄	292	58-60.	Ṫōя̄	325	39.
б̄я̄б̄	293	61-62.	Ṫōз̄	326	40-43.
б̄я̄о̄	294	63-65.	Ṫōб̄	327	44-45.
б̄я̄я̄	295	66-67.	Ṫōб̄	328	45.
б̄я̄з̄	296	67-68.	Ṫōо̄	329	46.
б̄я̄б̄	297	69.	Ṫōл̄	330	47.
б̄я̄б̄	298	70.	Ṫōл̄а̄	331	48-49.
б̄я̄о̄	299	71.	Ṫōл̄д̄	332	50-52.
Ṫ	300	xxiii, 1.	Ṫōл̄з̄	333	53.
Ṫа̄	301	2.	Ṫōл̄о̄	334	54-55.
Ṫд̄	302	3.	Ṫōл̄я̄	335	56.
Ṫз̄	303	4.	Ṫōл̄з̄	336	xxiv, 1-4.
Ṫо̄	304	5-9.	Ṫōл̄б̄	337	5-8.
Ṫд̄	305	10.	Ṫōл̄б̄	338	9.
Ṫз̄	306	11-12.	Ṫōл̄о̄	339	10-35.
Ṫб̄	307	13-14.	Ṫōл̄	340	36-40.
Ṫб̄	308	15-16.	Ṫōл̄а̄	341	41-43.
Ṫо̄	309	17.	Ṫōл̄д̄	342	44-53.

1. vv. 43-44 desunt.

DIFFÉRENCES ENTRE L'ÉDITION DE CHANIDZÉ (C) ET LA PRÉSENTE ÉDITION (B)

- I, 13 იქმნეს ms + C — იქმნეს B
 20 მიდღემ~~ს~~ ms — მიდღემ[დობ] C — მიდღემ[დგ] B
 35 ძმ ms + B — ძე C
 38 [დვა] add. C
 55 მამათა ჩუენსა ms — მამასა ჩუენსა C — მამათა ჩუენთა B
 აბრაჰამსა ms + B — აბრაჰამს C (errata)
 71 ჩუენთამსა ms + C — ჩუენთასა B
 74 მტერთამსა ms + C — მტერთასა B
 78 რემლითა ms + B — რემელთა C (errata)
- II, 6 იგი ms + B — იგინი C
 25 რემელსა ms + B — რემლისა C
 27 ჩუეულებობსა ms + B — ჩუელებობსა C (errata)
 32 შენისამ ms + B — შენისა C
 37 დღეს და ღამეს ms — დღე და ღამე C — დღს და ღამს B
- III, 1 მეოთხესა_{1,2} ms + C + B — მეოთხისა_{1,2} C (note)
 აბილენელთა ms + B — აბი()ნელთა C
 8 იტყუთ ms + C — იტყვთ B
 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 15 იღჰანეს ms + B — იღვანეს C
 ქრისტეს ms + B — ქრისტე C
- IV, 1 წმიდითა ms + B — წმიდიდითა C (errata)
 3 იქმნეს ms + C — იქმნეს B
 9 ღმრთისამ ms + B — ღრმთისამ C
 33 ღაღატ ms + C — ღაღად B
 40 მოიყვანნეს ms + B — მოიყვანეს C
 განკურნა ms + C — განკურნა B
 41 ქრისტეს₂ ms + B — ქრისტე₂ C
- V, 5 ყოელ ms + B — ყოველ C
 10 მენადირს ms + B — მენადირე C
 30 ტრტჳნიდეს ms + C — დრტჳნიდეს B
 33 მღწათენი ms — მღწაფენი C (errata) — მღწაფენი B
- VI, 1 გოილისასა ms + C — გოვილისასა B
 14 იღვანს ms + B — იღვანე C
 17 სიმრავლს ms + B — სიმრავლ[ე] C
 26 რამეთუ ms + C — om. B
 27 გესმის ms + C + B — გესმეს C (note)
- VII, 3 იესუს ms + C — იესუს B
 მიავლინა ms + C — მიავლინა B
 4 რემელი ms + B — რემელ C
 9, 26, 47 გეტყუ ms + C — გეტყვ B

- 20 იღვანე ms + B — იღანე C
 28 დედათაიხა ms + C — დედათახა B
 VIII, 1 ამისხა ms + B — ამისა C
 3 ჰმსახურებდეს ms + B — მსახურებდეს C (errata)
 28 ღაღატ ms + C — ღაღად B
 29 იგი ms + B — om. C (errata)
 IX, 7 საქმე ms + B — საქმე C
 14 პურისმტეფ semel ms + C — bis B
 23 რემელთა ms + C — რემელსა B
 27 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 29 ელვარს ms + B — ელვარე C
 30 მღსნ ms + B — მღსე C
 38, 39 ღაღატ ms + C — ღაღად B
 42 აძწოლგებდა ms + C — აძწოლგებდა B
 მახ ms + B — om. C (errata)
 58 ფრინველთა ms + C — მფრინველთა B
 X, 13 იქმნეს ms + C — იქმნეს B
 38, 40 მართამ ms + B — მართა C
 XI, 8 თქუენ ms + B — თუქენ C
 8, 51 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 19 გექმნეს ms + C — გექმნეს B
 22 მისა ms + C — მისხა B
 27 რქუა ms + C — ჰრქუა B
 37 და add. C
 49 დევნენ ms + C — დევნენ B
 XII, 4, 5,
 8, 22, 27,
 37, 44 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 11 ვთქუათ ms + C — სთქუათ B
 42 იფქლისახა ms + B — იფქლისა C
 46 ეამი ms + B — ეამსა C
 XIII, 6, 7 არამ ms + B — არა C
 8 ჰქუა ms + C — ჰრქუა B
 18 იტყოდა ms + B — ეტყოდა C
 19 ხეც ms — ხე C — ხე B
 35 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 XIV, 2 მისხა ms + B — მისა C
 15 და add. C
 19 მათდა ms + B — მათა C
 27 შემოდიდებს ms + B — შემოდიდებს C (errata)
 31 თ[უ] ms + B — უკუეთუ C
 XV, 2 ტრტანვიდებს ms + C — დრტანვიდებს B
 10 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 18 ვრქუა ms + C — ვჰრქუა B
 XVI, 12 იქმნეთ ms + C — იქმნეთ B
 19 ზეგნითა ms + C — ზეგნითა B
 XVII, 5 რქუებს ms + C — ჰრქუებს B

- XVIII, 8,
 14 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 18 ვქმნს ms + B — ვქმნე C
 19 მეტყუ ms + C — მეტყვ B
 38 დადატ ms + C — დადად B
- XIX, 23 რამსა თვს ms + B — რამსათვის C (errata)
 26 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 37 მან <სიმრავლემან> ms + B — <სიმრავლე>მან C
- XX, 6 იღვანს ms + B — იღვანე C
 35 იქმნეს ms + C — იქმნნეს B
- XXI, 3 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 8 მათდა ms + B — მათა C
 26 და ms + B — და და C (errata)
- XXII, 30 გეტყუ ms + C — გეტყვ B
 35 გუაკდა ms + C — გუაკლდა B
 38 რქუეს ms + C — ჰრქუეს B
 47 მათ ms + B — მათა C
 49 გნებავს add. C
- XXIII, 23 დიდითა ms + B — დადითა C (errata)
 25 ბარაბბაჲ ms + B — ბარაბა C
 33 აცუნეს₁ ms + C — აცუნეს B
 39 ქრისტე ms + B — ქრისტე C
 41 ჩუნთა-ებ ms + C — ჩუნთა-ებრ B
- XXIV, 21 იგხნა ms + B — იგხნეს C
 29 ჰქუეს ms + C — ჰრქუეს B
 39 ა~~ზ~~ნ ms — არნ C — ასხენ B
-

EXPLICATION DES ABRÉVIATIONS ET DES SIGNES TYPOGRAPHIQUES

Dans le texte géorgien. — Le texte de base est celui du ms. d'Adich, et les variantes sont empruntées aux mss. d'Opiza et de Tbet', désignés respectivement par les lettres A et B. Une variante propre au ms. d'Opiza ou de Tbet' est suivie de la lettre A ou de la lettre B; et une variante commune aux deux mss. est ou bien en règle générale donnée sans aucune indication ou bien éventuellement suivie des deux lettres AB.

Les lettres ou mots placés entre [] sont restitués; ils existaient dans les mss., mais ils ne sont plus lisibles, soit que les mss. présentent des déchirures, soit que l'encre ait passé.

Les lettres ou mots placés entre < > sont ajoutés en conformité avec la grammaire ou le dictionnaire, ou par comparaison avec le texte connu par ailleurs; mais ils n'ont jamais figuré dans les mss.

Dans la traduction latine. — Les mots placés entre [] — et imprimés en romain — se trouvent dans le texte géorgien; mais ils sont inutiles dans la traduction latine; par ex. [*placentae*] *panes*.

Les mots placés entre < > — et imprimés en romain — traduisent les mots ajoutés dans le texte géorgien.

Les mots placés entre < > — et imprimés en italique — sont demandés par la syntaxe du latin ou bien introduits dans la traduction pour la clarté.

Les mots imprimés en italique — et sans < > — sont ajoutés d'après la morphologie et la syntaxe du géorgien. Il s'agit soit des pronoms qui forment les régimes des verbes indiqués par les particules pronominales objectives et non exprimés, soit des prépositions *in* et *super* sous-entendues avec le datif-accusatif employé au sens du locatif, soit de la conjonction temporelle *cum* fréquemment omise.

||^a ს ა ს ა რ ე ბ ა ა ლ უ კ ა მ ს ი ^{1b}

I. 1 რამეთუ² მრავალთა გელ-ყვეს³ ზეგარდამო განწესებად თხრობისაჲ მის საქმეთა მათ თჳს დამტკიცებულთა ჩუენდა მდმართ⁴. 2 ვითარცა⁵ მოკუასწავეს^{6c} ჩუენ. რომელნი დასაბამით⁷ თჳალით⁸ მხილველ და მსახურ ექმნეს სიტყუასა მას⁹. 3 ჯერ¹⁰-მიჩნდა მეცა. რომელი დასაბამითგან ||^d შედგომილ ვიყავ ყოვლითა ჭეშმარიტებითა. განწესებულად¹¹ მიწერად¹² შენდა. მგნელ დმრთის მოყუარელ¹³. 4 რამთა გულისგმა-ჰყო სიტყუათაჲ მათ. რომელთა

1. ლუკამ, post quod add. თავისაჲ თავი. — 2. imago phototypica (vv. 1-2) in margine evanida B. — 3. კელი მიყვეს A. — 4. ზეგარდამო... მდმართ] აღწერად მითხრობაჲ გულ-სავსედ სარწმუნოებისა თჳს ჩუენ შდრის საქმეთა აღსრულებულთაჲ. — 5. add. იგი. — 6. მომცეს. — 7. დასაბამითგან. — 8. თჳთ. — 9. ექმნეს... მას] ყოვილ იყვნეს სიტყუასა მის. — 10. ante ჯერ add. და. — 11. დასაბამითგან... განწესებულად] შეუღებ პირველითგან ყოველთა (om. A) ჭეშმარიტად (om. A) შემდგომითი შემდგომად. — 12. მიწერად A. — 13. თეფილე in margine inferiori additum A.

a) Pl. 101 a. — b) Titulus litteris minoribus minio ut vid. scriptus. — c) მოკუასწავეს ms. — d) Pl. 101 b.

EVANGELIUM LUCAE¹

I. 1 Quia multi aggressi sunt desuper ordinare narrationem illam de factis illis confirmatis ad nos², 2 Sicut edocuerunt nos³ <illi> qui ab initio oculo⁴ spectatores et ministri facti sunt verbo illi⁵, 3 Visum⁶ est mihi quoque, qui ab initio secutus eram in omni veritate, ordinate⁷ scribere tibi⁸, strenue Dei amice⁹, 4 Ut intelligas verba illa, quorum discipulus factus es, in veritate¹⁰.

1. In titulo post Lucae add. capitis caput. — 2. desuper ... nos] scribere narrationem certe propter fidem inter nos factorum consummatorum. — 3. tradiderunt nobis. — 4. ipsi. — 5. facti ... illi] fuerant verbi illius. — 6. ante visum add. et. — 7. ab initio ... ordinate] secutus sum a principio omnia (om. A) vere (om. A) in ordine. — 8. scribere tibi] pervenire ad te A. — 9. additum in margine Theophile A. — 10. ut ... veritate] ut (om. A) scias (om. A), de quibus eruditus es, verborum illorum prudentiam (1).

(1) კრძალულებოა, τὴν ἀσφάλειαν.

დაემდწაფე. ჭემმარიტებით¹. 5 ხლღ² იყო დღეთა მათ ჰეროდე მეუფისა³ მის ჰერიასტანისათა მდდელი ვინჟ⁴. სახელი ზაქარია. დახისა მის გან⁵ აბიახი⁶. და ცდელი მისი ასულთაგანი აჰრინისთა⁷. და სახელი მისი ელისაბედ⁸. 6 და იყვნეს ორნივე მართალ წინაშე უფლისა⁹. ვიდოდეს¹⁰ ყოველთა შინა¹¹ მცნებათა და სამართალთა ღმრთისათა¹². უბიწოდ იყვნეს¹³. 7 და არა ესუა მათ შვილი¹⁴. რამეთუ ელისაბეთ ბერწ იყო¹⁵. და ორნივე გარდახრულ იყვნეს დღეთა თჳსთა¹⁶. 8 და იყო მდდელობასა მას მისსა. განწესებულსა მას დღეთა მსახურებასა მისსა¹⁷ წინაშე ღმრთისა. 9 მსგავსად¹⁸ მდდელობისა ხუდა¹⁹ მას კუმეგად საკუმეველისა²⁰. შევიდა²¹ ტაძარსა მას²² უფლისასა. 10 და ყოველი იგი სიმრავლემ²³ თაყუანის-სცემდა²⁴ გარემუჟ ყამსა მას საკუმეველთასა²⁵. 11 გამოეცნადა²⁶ მას ანგელოზნი უფლისაჲ. მდგომარემ²⁷ მარჯულ²⁸ საკურთხეველისა მის საკუმევე-

1. რამათა... ჭემმარიტებით] რამათა (om. A) სენა (om. A) რამელთა თჳს ისწავე სიტყუათა (-თამ B) მათ ვრძალულებამ. — 2. om. ხლღ. — 3. მეფისა, post quod om. მის. — 4. post ვინჟ add. რამლისაჲ. — 5. დახისა... გან] შემდგომად დღითი დღედ (დღედისა A) მის (post მსახურებისა B) მსახურებისა. — 6. აბიახი. — 7. ასულთა გან აჰრინისთა. — 8. ელისაბეთ. — 9. მართალ... უფლისა] ესე წინაშე ღმრთისა მართალ. — 10. ante ვიდოდეს add. და. — 11. om. შინა. — 12. და... იყვნეს] სიმართლისა უფლისათა უბიწინი. — 13. შვილი. — 14. ელისაბედ (-ეთ B) იყო ბერწ. — 15. მათთა. — 16. განწესებულსა... მისსა] წესსა მას დღითი დღედისა მისისასა. — 17. add. ჩუეულენისა. — 18. ჰხუდა. — 19. კუმეგად საკუმეველისა] საკუმეველისა კუმეგად. — 20. ante შევიდა add. და. — 21. om. მას. — 22. სიმრავლემ, post quod add. ერისაჲ მის. — 23. თაყუანის-სცემდა] ილოცვიდა. — 24. საკუმეველთასა] საკუმეველისა კუმევისასა. — 25. გამოეცნადა] და ესუენა. — 26. მდგომარემ. — 27. მარჯუენით.

a) დ-ასათა ms. : correxi cum C (= Chanidzé). — b) ხუდა ms. : correxi cum C.

5 Fuit autem¹ in diebus illis Herodis, regis illius² Iudaeae, sacerdos quidam, <cuius>³ nomen Zacharias, de vice illa⁴ Abiae, et uxor eius de filiabus Ahron, et nomen eius Elisabed⁵. 6 Et erant ambo iusti ante Dominum⁶, cum ambularent⁷ in⁸ omnibus mandatis et iustificationibus Dei; immaculati erant⁹. 7 Et non habebant illi liberos, quia Elisabet' sterilis erat¹⁰, et ambo processerant in diebus suis. 8 Et factum est, cum sacerdotio fungeretur ille in ordinato illo dierum ministerio¹¹ suo ante Deum, 9 Secundum sacerdotium¹² evenit ei ut poneret incensum¹³, cum ingressus esset¹⁴ templum illud¹⁵ Domini. 10 Et omnis illa multitudo¹⁶ adorabat¹⁷ foris hora illa incensorum¹⁸. 11 Manifestavit se¹⁹ ei Angelus Domini, stans a dextris altaris illius incen-

1. om. autem. — 2. om. illius. — 3. cuius. — 4. de ... illa] post quotidianum illud (post ministerium B) ministerium. — 5. Elisabet'. — 6. iusti ... Dominum] hi ante Deum iusti. — 7. cum ambularent] et ambulabant. — 8. in. — 9. et... erant] iustitiae Domini, immaculati. — 10. Elisabed (Elisabet' B) erat sterilis. — 11. ordinato ... ministerio] ordine illo quotidiano. — 12. sacerdotium] consuetudinem sacerdotii. — 13. incensum poneret. — 14. cum ... esset] et ingressus est. — 15. om. illud. — 16. add. populi illius. — 17. orabat. — 18. incensorum] qua incensum ponebatur. — 19. apparuit, ante quod add. et.

ელთაჲსა¹. 12 და შეძრწუნდა ზაქარია. ვითარცა იხი<ლა>^{2a}. ||^b და შიში დაეცა მის³ ზედა. 13 ჰქუა მას⁴ ანგელოზმან მან უფლისამან⁵. ნუ გეშინინ. ზაქარია. რამეთუ სასმენელ იქმნ<ნ>ეს^c ლოცვანი⁶ შენნი და ცოლმან შენმან ელისაბედ⁷ გიძვეს შენ ძმ და უწოდი მას სახელი⁸ იოვანე⁹. 14 და იცოხ შენდა სიხარულ და მხიარულება. და მრავალთა უხაროდის შობაჲ იგი მისი¹⁰. 15 რამეთუ იცოხ დიდ წინაშე უფლისა და ღვინო და სათრებელი და იყო¹¹ არა ხუას და სულითა წმიდითა სახე იცოხ¹² მიერვე მუცლით დედისა თვისიად¹³. 16 და მრავალნი ძეთა მათ გან იხრატისათაჲ^{14d} მოაქცინეს¹⁵ უფლისა მიმართ¹⁶ ღმრთისა მათისა. 17 და იგი თავადი წარმოუძღვებს^{17e} წინაშე მისა¹⁸ სულითა და^f ძალითა ელიაჲსითა მოქცევად გულთა მამათა^{19g} შვილთა^h მიმართ. ურჩნი²⁰ გონიერებასა მართალთასა²¹ განმზადებად უფლისა²² ერი განგებული²³. 18 და

1. საკუმეველისა. — 2. ვითარცა იხილა] იხილა რაჲ იგი. — 3. მას. — 4. om. მას A. — 5. om. უფლისამან. — 6. სასმენელ... ლოცვანი] შეისმეს ვედრებანი. — 7. ელისაბედ. — 8. მას სახელი] სახელი მისი. — 9. იოვანე B. — 10. უხაროდის... მისი] შობასა მისსა განიხარდნ. — 11. სათრებელი... იყო] თაფლუჭი A : თაფრუჭი B. — 12. სახე იცოხ] აღივხვ. — 13. მუცლით... თვისიად] დედის მუცლით მისითგან. — 14. ძეთა... იხრატისათაჲ] ძეთა იხრატისათანი. — 15. მოაქცინეს sic B. — 16. om. მიმართ. — 17. წარმოუძღვებს] პირველ განვიდეს. — 18. მისსა A. — 19. გულთა მამათა] გულნი მამათანი. — 20. ante ურჩნი add. და. — 21. გონიერებასა მართალთასა] გონებითა მართალთადათა. — 22. უფალსა. — 23. მომზადებული.

a) იხი<ლა> : ლა forte litteris minutissimis infra lineam scriptum. — b) Pl. 102 a. — c) იქმნეს ms. : correxi. — d) ი-ტლისათაჲ. — e) წარმოუძღვებს ms. — f) Inter და et ძალითა littera inchoata, non autem finita. — g) მამათა ms. : correxi cum C. — h) შვლთა ms.

sorum¹. 12 Et turbatus est Zacharias, cum vidisset², et timor cecidit super eum. 13 Dixit ei³ Angelus ille Domini⁴: « Ne timeas, Zacharia, quia audibiles factae sunt orationes⁵ tuae; et uxor tua Elisabeth⁶ pariet tibi filium, et vocabis ei nomen⁷ Iovannem⁸. 14 Et erit tibi gaudium et laetitia, et multi gaudebunt in nativitate illa eius⁹. 15 Etenim erit magnus ante Dominum; et vinum et ebriamen et siceram¹⁰ non bibet, et Spiritu sancto plenus erit¹¹ inde etiam ex utero matris suae¹². 16 Et multos ex filiis illis¹³ Israël convertet ad¹⁴ Dominum Deum eorum. 17 Et ille ipse praeibit¹⁵ ante eum in spiritu et virtute Eliae, ut convertat corda patrum ad filios, inobedientes¹⁶ in prudentia¹⁷ iustorum, ut paret ad Dominum¹⁸ populum instructum¹⁹. » 18 Et dixit Zacharias Angelo

1. incensi. — 2. add. eum. — 3. ei A. — 4. om. Domini. — 5. auditae sunt rogationes. — 6. Elisabeth'. — 7. ei nomen] nomen eius. — 8. Iohannem B. — 9. gaudebunt ... eius] in nativitate eius gaudebunt. — 10. ebriamen et siceram] hydromeli. — 11. plenus erit] replebitur. — 12. ex ... suae] matris ex utero eius. — 13. ex ... illis] ex filiis. — 14. ad. — 15. praeibit] primus exibat. — 16. ante inobedientes add. et. — 17. in prudentia] in mente. — 18. ad Dominum] Domino. — 19. paratum.

ჭრქუა ზაქარია ანგელჳსა მას. რათა [უწყოდ¹ ესე. რამეთუ მე მღვდნებულ ვარ. და ცოლი ჩემი გარდასრულ არს დღეთა². 19 მიუვღ ანგელჳმან³ და ჭრქუა. მე ვარ ანგელჳნი⁴ გაბრიელ. რამელი ვდგა წინაშე დმრთისა⁵. და მღვი-ვლინე სიტყუად შენდა და ხარებად შენდა ესე⁶. 20 და აჰა იყო⁷ დადუმებულ და ვერ⁸ იტყოდ⁸ მი-დღემ[დგ]. რამელსა ესე იყვ⁹. ამის თჳს. რამეთუ არა გრწმენა სიტყუათა ჩემთამ¹⁰. რამელნი აღესრულენ¹¹ ყამსა თჳსსა¹². 21 და¹³ იგი¹⁴ ელღდა ზაქარიას. დაკვრვებულ¹⁵ იყვნეს¹⁵: დაყოვნებასა მას მისსა¹⁶ ტამარსა მას შინა. 22 და ვითარცა გამოვიდა¹⁷. ვერ ეტყოდა მათ. და გულისგმა-ყვეს¹⁸. [ვითარ]მედ სილვამ¹⁹ იხი[ლა] ტამარსა [მა]ს²⁰. და იგი მოას[წა]ვებდა²¹ მათ და იგი დგა დადუმებული²². 23 და იყო ვითარცა აღივსნეს²³ დღენი იგი მსახურებისა მისისანი. წარვიდა სახიდ თჳსა. 24 და შემდგომად დღეთა მათ²⁴

1. ვენა. — 2. add. მისთა. — 3. add. მან : ანგელჳმან მან, post ჭრქუა. — 4. om. ანგელჳნი. — 5. რამელი... დმრთისა] წინაშე-მდგომელი პირსა დმრთისასა. — 6. შენდა ესე] ამას. — 7. add. შენ. — 8. იტყოდ] შემძლებელ სიტყუად. — 9. მი-დღემდე... იყვს] ვიდრე დღემდე ყოფად ამისა. — 10. გრწმენა... ჩემთამ] გრწმენეს სიტყუანი ჩემნი. — 11. აღივსნენ B. — 12. მათსა. — 13. add. დგა. — 14. add. და. — 15. დაკვრვებულ იყვნეს] და უკვრდა. — 16. დაყოვნება (ყოვნება B) იგი მისი. — 17. ვითარცა გამოვიდა] გამო-რამ-ვიდა. — 18. ეტყოდა... ყვეს] ეძღო სიტყუად მათა და ცნეს. — 19. ვითარმედ სილვამ] რამეთუ ჩუენებად რამე. — 20. add. შინა. — 21. მოასწავებდა] წამს-უყოფდა. — 22. იგი... დადუმებული] დაადგრა უტყუად. — 23. აღივსნეს. — 24. ამათ.

a) Pl. 102 b. — b) დაკვრვებულ ms. — c) იყვნეს ms.

illi: « Qua re sciam hoc? Etenim ego senex sum, et uxor mea processit in diebus¹. » 19 Respondit ei Angelus², et dixit ei: « Ego sum Angelus³ Gabriel, qui sto ante Deum⁴; et missus sum loqui ad te et evangelizare tibi⁵ hoc. 20 Et en eris⁶ tacens, et non poteris⁷ loqui usque ad diem, quo hoc fiet⁸, propter hoc quia non credidisti verbis meis, quae consummabuntur⁹ in tempore suo. » 21 Et¹⁰ populus ille¹¹ exspectabat Zachariam; mirabantur¹² quod moraretur ille in templo illo. 22 Et cum egressus esset, non poterat¹³ loqui eis, et intellexerunt¹⁴ quoniam¹⁵ visionem¹⁶ vidisset in¹⁷ templo illo. Et ille edocebat eos¹⁸, et ille¹⁹ stabat tacens²⁰. 23 Et factum est, ut impleti²¹ sunt dies illi ministerii eius, abiit in domum suam. 24 Et post dies illos²² concepit Elisa-

1. add. suis. — 2. Angelus ille, post dixit ei. — 3. om. Angelus₂. — 4. qui ... Deum] stans ante faciem Dei. — 5. om. tibi. — 6. add. tu. — 7. poteris. — 8. dum fiet hoc. — 9. implebuntur B. — 10. add. stabat. — 11. add. et. — 12. ante mirabantur add. et. — 13. poterat. — 14. cognoverunt. — 15. quia. — 16. apparitionem, post quod add. quamdam. — 17. in. — 18. nictabat eis. — 19. om. ille. — 20. mansit mutus. — 21. consummati. — 22. hos.

მიუდგა ელისაბეთ¹. ცოლი მისი. და იმაღვიდა² თავსა თვსსა ხუთ თთუე³ და თქუა³. 25 რამეთუ ესე ქმნა⁴ უფალმან ჩემდა მომართ⁵ დდეოა მათ⁶. რომელთა მომხედა მე აგოცად^b საყუედრელი^{7c} ჩემი ვაცთა შორის. 26 და თთუესა^d მას⁸ მეექუსესა მიივლინა⁹ გაბრიელ ანგელოზი დმრთისა მიერ ქალაქსა გალილეკელთასა¹⁰. რომელსა¹¹ სახელი ერქუა¹² ნ[ა]ზარეთ. 27 ქალწულისა. გან[თხლ]ვილისა ვაცისა^{13e}. რომელსა[სა]¹⁴ [სა]ხელი ერქუა¹⁵ [ილ]სეფ¹⁶. სახლი[სა] გან¹⁷ დავითისა. დ[ა] სახელი ქალწულისაჲ მის მ[რი]ამ. 28 და მოვიდ[ა]¹⁸ მისა და ჰრქუ[ა]. გიხაროდენ. მ[ხი]არულ¹⁹. უფალი მე[ნ] თანა²⁰. 29 და იგი²¹ [სი]ტყუასა მ[ხ]||^f აღიმ²² და განიზრახვიდა. ვითარმედ²³ ვითარ-მე რაჲ²⁴ არს მოკითხვაჲ ესე. 30 და ჰრქუა მას ანგელოზმან მან²⁵. ნუ გეშინინ^g. მარიაჲ.

1. ელისაბედ. — 2. იფარვიდა. — 3. იტყოდა. — 4. რამეთუ... ქმნა] ვითარმედ ესრეთ მიყო მე. — 5. om. ჩემდა მომართ. — 6. ამათ. — 7. მომხედა... საყუედრელი] მოხედვა-ყო მოხბოლვად ყუედრებოა. — 8. om. მას. — 9. მოვილინა. — 10. ქალაქად გალილეამასა. — 11. რომლისა A : რომლისაჲ B. — 12. om. ერქუა. — 13. თხვილისა ქმრისა (ქმარსა B). — 14. რომლისა A : რომლისაჲ B. — 15. om. ერქუა. — 16. ილსებ A. — 17. add. და ტომისა (ტომ- B). — 18. შევიდა, post quod add. ანგელოზი იგი. — 19. მიმადღებულად. — 20. add. ვურთხეულ ხარ შენ დედათა შორის (infra lineam additum ut vid. A). — 21. და იგი] ხოლო მან რაჲ (om. B) იხილა. და (om. A). — 22. სიტყუასა... აღიმ²²] შემძწუნდა სიტყუასა მას (om. A) მისსა. — 23. om. ვითარმედ. — 24. om. რაჲ. — 25. om. მან A.

a) [თ]ჯთჲ ms. : correxi cum C. — b) Sic (აღვცად). — c) საყუედრელი : გ₁ in margine additum. — d) თთუესა. — e) ვაცისა minusculis litteris super lineam additum. — f) Pl. 103 a. — g) გეშინინ correctum e გეშინან, o₂ super ა addito.

bet¹, uxor eius, et occultabat² semetipsam quinque mensibus, et dixit³: 25 « Quia hoc⁴ fecit Dominus ad me⁵ in diebus illis⁶, quibus respexit me⁷, ut tolleret opprobrium meum inter homines. » 26 Et in mense illo⁸ sexto, missus est Gabriel Angelus a Deo in civitatem Galilaeorum⁹, cui¹⁰ nomen dictum est¹¹ Nazaret', 27 Ad virginem in matrimonium datam viro¹², cui¹³ nomen dictum est¹⁴ Iosep'¹⁵, de domo¹⁶ David, et nomen virginis illius Mariam. 28 Et venit¹⁷ ad eam, et dixit ei : « Gaude, laeta¹⁸, Dominus tecum¹⁹. » 29 Et illa²⁰ in verbo illo commota est²¹, et cogitabat : Quoniam²² quomodo [quid]²³ est salutatio haec? 30 Et dixit ei Angelus ille²⁴ : « Ne timeas, Mariam; etenim invenisti gratiam

1. Elisabed. — 2. abscondebat. — 3. dicebat. — 4. quoniam sic. — 5. ad me] mihi, ante Dominus. — 6. his. — 7. om. me. — 8. om. illo. — 9. Galilaeae. — 10. cuius. — 11. om. dictum est. — 12. petitam ad maritum (marito B). — 13. cuius. — 14. om. dictum est. — 15. Ioseb A. — 16. add. et tribu. — 17. ingressus est, post quod add. Angelus ille. — 18. gratia plena. — 19. add. benedicta es tu inter mulieres. — 20. et illa] illa autem, post quod add. cum vidisset A : vidit et B. — 21. turbata est in verbo illo (om. A) eius. — 22. om. quoniam. — 23. om. quid. — 24. om. ille A.

რამეთუ ჰპოვ¹ მადლი წინაშე ღმრთისა^a. 31 და აჰა² მიუდგე და მვე ძე და უწოდ³ სახელი მისი იესუ. 32 ესე იყოს დიდ და ძე⁴ მადლის ერქვას⁵. და მოხვცეს⁶ მას უფალმან ღმერთმან^b საყდარი დავითის⁷. მამისა თვისიანა^c. 33 და მეუფებდეს ზედა სახლსა⁸ მას⁹ იაკობისსა^d უკუნისამდე¹⁰. და მეუფებისა^e მისისა¹¹ არა იყოს დასასრულ. 34 და¹² ჰქუა მარიამ ანგელ¹³სა მას. ვითარ¹⁴ იყოს ესე. რამეთუ¹⁵ მამაკაცი არა ვიცი. 35 მიუგო¹⁶ ანგელ¹⁷სმან მან¹⁸ და ჰქუა მას. ხული წმიდაა მოვიდეს შენ ზედა. და ძალი^f მადლისა გვარვიდეს შენ. რამეთუ რძემელ იგი შობად არს. წმიდა არს და ძმ ღმრთის იწოდის¹⁹. 36 და აჰა²⁰ ელისაბეთა²¹ მიდგომილ არს. ნათესავი შენი²². სიბერეცა თვისა. და ესე მეექუსე თთუე²³ არს მისი. რძემელსა იგი ბერწ ერქუა²⁴. 37 რამეთუ არა არს [უძლ]ურება^h ღმრთ[ისა მი]ერ ყოველსა [სიტყუა]სა²⁵. 38 და თქუა²⁶

1. ჰპოვ. — 2. add. ესერა შენ. — 3. მიუდგე... უწოდო] შევლად—იღო და ჰმვე ძმ და უწოდოან (-დი B). — 4. ძმ A. — 5. ეწოდეს. — 6. მოხვცეს A. — 7. დავითისი. — 8. სახლსა ზედა. — 9. om. მას. — 10. საუკუნოდ. — 11. სუფივისა მისისა. — 12. om. და. — 13. ვითარ—მე. — 14. add. მე. — 15. მიუგო super rasuram scriptum A. — 16. om. მან A. — 17. რამეთუ... იწოდის] ამისთვისა შობილსა მას წმიდა (-ასა B) ეწოდეს ძმ (ძე B) ღმრთის. — 18. add. ესერა. — 19. ელისაბეთა A. — 20. მიდგომილ... შენი] ნათესავი შენი იგიცა მიდგომილ არს ძესა (ძმსა A). — 21. მეექუსე თთუე (-უე B). — 22. ერქუა ბერწ. — 23. არა... სიტყუასა] არარაი შეუძლებელ არს წინაშე ღმრთისა სიტყუაი. — 24. და თქუა] ჰქუა მას.

a) წე ღ-ისა მიერ ms. : lege aut წინაშე ღმრთისა aut ღმრთისა მიერ. — b) Add. ms. მადლი, quod omisi cum C. — c) თვისისაი ms. : correxi cum C. — d) იაკობისა ms. : correxi cum C. — e) მეუფებისა correctum e მეუფისა, ე et o super lineam additis, et ð formato de o. — f) ძალი : ძა super lineam scriptum. — g) თთუე. — h) A უძლურება (v. 37) usque ad კერძობა (v. 39) extremae lineae evanidae.

ante Deum. 31 Et en¹ concipies, et paries filium, et vocabis² nomen eius Iesum. 32 Hic erit magnus, et Filius Altissimi <nomen> dicetur ei³, et dabit ei Dominus Deus thronum David, patris eius (*litt. sui*). 33 Et regnabit super domum illam⁴ Iacob in aeternum⁵; et regni eius non erit finis. » 34 Et⁶ dixit Mariam Angelo illi : « Quomodo fiet hoc, quia⁷ virum non cognosco? » 35 Respondit ei Angelus ille⁸, et dixit ei : « Spiritus sanctus veniet super te, et virtus Altissimi abscondet te : quia quod nasciturum est sanctum est, et Filius Dei vocatur⁹. 36 Et en¹⁰ Elisabet¹¹ quoque praegnans est, cognata tua¹², in senectute sua; et hic sextus mensis est ei, cui sterilis <nomen> dictum est¹³; 37 Quia non est impotentia a Deo omni verbo¹⁴. » 38 Et dixit¹⁵ Mariam :

1. add. ecce tu. — 2. vocant A. — 3. <nomen> dicetur ei] vocabitur. — 4. om. illam. — 5. aeternae. — 6. om. et. — 7. add. ego. — 8. om. ille A. — 9. quia ... vocatur] propter hoc quoque natum illud sanctum vocabitur Filius Dei (*lege* : sanctum vocabitur, Filius Dei A). — 10. add. ecce. — 11. Elisabet A. — 12. praegnans ... tua] cognata tua illa quoque praegnans est filio. — 13. sterilis ... est] <nomen> dictum est sterilis. — 14. non ... verbo] nullum (*litt. nihil*) impossibile est ante Deum verbum. — 15. et dixit] dixit ei.

მ[არიამ]. აჰა ესერა¹ მკევალი [უფლისამ]. [იყ]ავნ ჩემდა² [მხგა]ვხად³ სიტყ[ვსა] შენისა. და [წარ]ვიდა მის [გან] ანგელჲნი [იგი]. 39 აღდგა⁴ მარ[იამ] დღეთა მათ⁵ დ[ა] წარვიდა მწრაფლ მთით-კერძ[ა]ლსა^{6a} ქალაქსა⁷ მას იუდაისსა⁸. 40 და შევიდა სახლსა მას⁹ ზაქარიასსა და მოვიტხა ელისაბეთი¹⁰. 41 და იყო ვითარცა ესმა მოვიტხვამ იგი მარიამისი ელისაბეთს¹¹. აღიმდერნა ყრმამან¹² მუცელსა მისსა. და აღივხრ ელისაბეთ¹³ სულითა წმიდითა. 42 და გმითა მადლითა დადად^b-ყო¹⁴ და თქუა. კურთხეულ ხარ შენ დედათა შორის. და კურთხეულ არს ნაყოფი მუცლისა შენისამ. 43 და ვინამ არს¹⁵ ესე ჩემდა. ვითარმცა მოვიდა¹⁶ დედამ უფლისა ჩემისამ ჩემდა. 44 რამეთუ აჰა ესერა ვითარცა იყო გჳამ მოვიტხვისა¹⁷ შენისამ ყურთა მომართ ჩემთა. აღიმდერნა¹⁸ სიხარუ-ლით ყრმამან ამან¹⁹ მუცელსა ჩემსა. 45 და ნეტარ იყო²⁰. რამელსა ჰრწმენეს. რამეთუ იყო აღსრულება²¹ თქუმულთა²² მათ მისა მიმართ უფლისა მიერ.

1. om. ესერა. — 2. იყავნ ჩემდა] მეყავნ მე. — 3. მხგავხად] -ებრ, post სიტყვსა. — 4. ante აღდგა add. და. — 5. om. დღეთა მათ A : ამათ დღეთა შინა B. — 6. მწრა-ფლ... კერძობსა] მთად კერძო მწრაფლ. — 7. ქალაქად, post quod om. მას. — 8. იუდაისა. — 9. om. მას. — 10. ელისაბეთ A : ელისაბეთ B. — 11. მოვიტხვამ... ელისაბეთს] ელისაბედს (-ეთს B) მოვიტხვამ მარიამისი. — 12. აღიმდერნა ყრმამან] ჰკრთებოდა (კრ- B) ყრმამ იგი. — 13. ელისაბეთ A. — 14. გმითა... ყო] გჳ-ყო გმითა დიდითა. — 15. om. არს. — 16. ვითარმცა მოვიდა] რამათა მოვიდეს. — 17. მოვიტხვისამ A. — 18. ჰკრთებოდა A : კრთებოდა B. — 19. ყრმამ ესე. — 20. არს. — 21. აღსრულებამ. — 22. თქუმულთამ B.

a) Pl. 103 b. — b) დადატ ms. — c) სიხარულით super lineam additum.

« En ecce¹ ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. » Et abiit ab ea Angelus ille. 39 Exsurrexit² Mariam in diebus illis³, et abiit festinanter in montanam <regionem>⁴ in civitatem illam⁵ Iuda. 40 Et intravit in domum illam⁶ Zachariae, et salutavit Elisabet'⁷. 41 Et factum est, ut audivit salutationem illam Mariam (gen.) Elisabet'⁸, lusit (?)⁹ infans¹⁰ in utero eius; et repleta est Elisabet'¹¹ Spiritu sancto. 42 Et voce excelsa clamavit¹², et dixit: « Benedicta es tu inter mulieres, et benedictus est fructus ventris tui. 43 Et unde est¹³ hoc mihi, ut (litt. quomodo)¹⁴ veniat mater Domini mei ad me? 44 Etenim en ecce, ut facta est vox salutationis tuae ad aures meas, lusit (?)¹⁵ in gaudio infans hic in utero meo. 45 Et beata erit¹⁶ quae crediderit, quia erit

1. om. ecce. — 2. ante exsurrexit add. et. — 3. om. in diebus illis A : in diebus illis] in his diebus B. — 4. montem versus festinanter. — 5. om. illam. — 6. om. illam. — 7. Elisabed A. — 8. salutationem ... Elisabet'] Elisabed (Elisabet' B) salutationem Mariam (gen.). — 9. exsiliebat. — 10. add. ille. — 11. Elisabed A. — 12. clamavit voce magna. — 13. om. est. — 14. ut. — 15. exsiliebat. — 16. est.

46 და თქუა მარიაჲ. ადიდებს სული ჩემი უფალსა. 47 და იხარებდინ სული ჩემი¹ ღმრთისა მიმართ. მაცხოვრისა ჩემისა. 48 რამეთუ ძოხედნა² სიმდაბლესა ზედა მგევლისა³ თვისისა⁴. რამეთუ⁵ აჰა ესერა ამიერიოგან მნატრიდენ მე ყოველი თესლები⁶ ქუეყანისანი⁷. 49 რამეთუ ყო ჩემდაძო დიდ-დიდნი⁸ ძლიერმან. და წმიდა არს სახელი მისი. 50 და წყალობა მისი თესლითი თესლად⁹ მღმიშთა მისთა თვს¹⁰. ||^b 51 ყო ძლიერება¹¹ ძკლავითა თვისითა¹². განაბნინა¹³ ამპარტავანნი გონებითა გულთა მათთაჲთა. 52 გარდამცხნინა¹⁴ ძლიერნი საყდართა გან და¹⁵ აღამადლნა მდაბალნი. 53 მშიერნი აღავსნა კეთილითა და მდიდარნი განავლინნა¹⁶ ცუდნი. 54 შეიწყნარა იხრანლი^c. მონად^d თვისი. მცხენებად წყალობისა თვისისა¹⁷. 55 ვითარცა ეტყოდა მამათა ჩუნთა¹⁸. აბრაჰამსა და ნათესავსა^f მისსა უკუნისამდე¹⁹. 56 და დადგა²⁰

1. იხარებდინ... ჩემი] განისარა სულმან ჩემმან. — 2. ძოხედნა B. — 3. მგევლი sic A. — 4. თვისისა B. — 5. om. რამეთუ. — 6. ყოველი თესლი (ნათესავნი B). — 7. om. ქუეყანისანი. — 8. ჩემ თანა დიდ-ძალი. — 9. ნათესავითი ნათესავად. — 10. om. თვს. — 11. სიმტკიცითა. — 12. ძკლავისა თვისითა. — 13. განაბნინა sic B. — 14. გარდამცხნინა sic B. — 15. om. და. — 16. განაბნინა A. — 17. om. თვისისა B. — 18. მამასა ჩუნსა A. — 19. ხატუენოდ. — 20. დაადგრა.

a) მნატრიდენ, ქუეყანისანი sic (in numero plurali). — b) Pl. 104 a. — c) ი-წლი. — d) მონად : a super lineam scriptum. — e) მა მამათა (super rasuram scriptum) ჩუნსა ms. : lege aut მამათა ჩუნთა aut მამასა ჩუნსა. — f) და ნათესავსა correctum e დათესავსა, ა₁ et b in marginibus additis.

consummatio illis quae dicta sunt ad eam a Domino. » 46 Et dixit Mariam : « Magnificat anima mea Dominum. 47 Et gaudeat¹ spiritus meus ad Deum, salvatorem meum. 48 Quia coniecit <oculos>² super humilitatem ancillae suae; etenim³ en ecce abhinc beatam dicent me omnes generationes terrae⁴. 49 Quia fecit ad me magnifica⁵ potens; et sanctum est nomen eius. 50 Et misericordia eius a generatione in generationem pro⁶ <illis> qui timent eum. 51 Fecit potentiam⁷ in brachio suo⁸; dispersit superbos in mente cordium eorum. 52 Deposuit potentes de thronis, et⁹ exaltavit humiles. 53 Esurientes implevit bono, et divites dimisit¹⁰ inanes. 54 Suscepit Israël, servum suum, ut recordaretur misericordiae suae¹¹, 55 Sicut loquebatur patribus nostris¹², Abraham, et semini eius in aeternum¹³. » 56 Et mansit Mariam cum ea tribus mensibus;

1. gavisus est. — 2. coniecit <oculos>] respexit. — 3. om. etenim. — 4. om. terrae. — 5. ad ... magnifica] mecum magnum. — 6. om. pro. — 7. in firmitate. — 8. in ... suo] brachii sui. — 9. om. et. — 10. dispersit A. — 11. om. suae B. — 12. patribus nostris] patri nostro A. — 13. in aeternum] aeterne.

ძარბაზი¹ მის თანა ხამ თთუე² ოდენ² და მიიქცა³ ხანიდ თჯა. 57 და⁴ ელისაბეთისნი⁵ ადივსნეს დღენი შობისანი⁶. და შვა ძმ. 58 და ესმა გარემო ნათესავ-ტომთა მისთა⁷. რამეთუ განადიდა უფალმან წყალღმა⁸ მის თანა. და უხაროდ⁹ მის თანა¹⁰. 59 და იყვ მერვესა მას¹¹ დღესა მოვიდეს¹² წინადაცუეთად^c ყრმისა მის და ვითარმცა უწოდეს მას სახელი სახელად მამისა მისისა¹³ ზაქარიადა. 60 მიუგო¹⁴ დედამა[ნ] მისმან და თ[ქ]უა¹⁵. არა, არამედ ე[რ]ქუნ¹⁶ მაგას¹⁷ იო[ჰ]ანე¹⁸. 61 და ჰრქუეს მა[ხ]. რამეთუ არავინ არს ნათესავსა შენ[სა]. რომელსამცა ერქუა¹⁹ სახელი იოჰანე²⁰. 62 თუალ[ხ]²¹ უყვოდეს მამასა მისსა. რამ-მე²² უნდეს სახელი^d რქუად მას²³. 63 და მოითხოვა || ფიგარი და დაწერა და თქუა¹. იოვანე²⁴ არს სახელი მაგისი²⁵. და უკვრდა²⁶ ყვველთა. 64 და აღედო მეყსეულად²⁷ პირი მისი და ენაჲ მისი²⁸. და იტყოდა და აკურთხევდა ღმერთსა. 65 და დაეცა²⁹ შიში დიდი ყვველთა მათ³⁰ ზედა.

1. ძარბაზი. — 2. om. ოდენ. — 3. წარვიდა. — 4. ხელღ. — 5. ელისაბედისნი A. — 6. დღენი შობისანი] ყამნი შობისა მისისანი. — 7. გარემო... მისთა] გარემოთა და ნათესავთა. — 8. add. თჯი. — 9. იხარებდეს. — 10. om. მის თანა. — 11. om. მას. — 12. ante მოვიდეს add. და. — 13. თჯისა. — 14. ante მიუგო add. და. — 15. ჰრქუა. — 16. ეწოდენ. — 17. მას A. — 18. იოვანე A. — 19. რომელსა ჰრქვან. — 20. გგვ. — 21. და თუალთ. — 22. რამ-მი. — 23. სახელი... მას] სახელის-დებად მისა. — 24. იოჰანე B. — 25. მისი. — 26. add. ესე. — 27. მეყსეულად აღედო. — 28. om. მისი₂. — 29. იყო. — 30. om. მათ.

a) თთვე. — b) უხაროდ~~და~~ cum rasura 2 litterarum. — c) წინადაცუეთად ms. — d) სახელი super lineam additum. — e) Pl. 104 b. — f) თქუა correctum e ჰრქუა.

et reversa est¹ in domum suam. 57 Et Elisabet'² impleti sunt dies partus³, et peperit filium. 58 Et audierunt vicini <et> cognati (litt. cognatae cognationes) eius⁴, quia magnificavit Dominus misericordiam⁵ cum ea, et gaudebant cum ea⁶. 59 Et factum est in octavo illo⁷ die, venerunt⁸ circumcidere puerum illum, et ut (litt. quomodo) vocarent ei nomen ad nomen patris eius⁹ Zachariae. 60 Respondit¹⁰ eis mater eius, et dixit¹¹: « Non, sed <nomen> dicatur¹² isti¹³ Iohannes¹⁴. » 61 Et dixerunt ei: « Quia nemo est in cognatione tua, cui dicatur¹⁵ nomen Iohannes¹⁶. » 62 Nictabant¹⁷ patri eius, quod¹⁸ vellet nomen dici¹⁹ ei. 63 Et postulavit tabulam, et scripsit, et dixit: « Iovannes²⁰ est nomen istius²¹. » Et mirati sunt²² omnes. 64 Et apertum est confestim²³ os eius, et lingua eius²⁴, et loquebatur, et benedicebat Deum. 65 Et cecidit²⁵ timor magnus

1. reversa est] abiit. — 2. et Elisabet'] Elisabed (Elisabet' B) autem. — 3. impleti ... partus] impleta sunt tempora partus eius. — 4. <et> cognati eius] et cognati. — 5. add. suam. — 6. om. cum₂ ea₂. — 7. om. illo. — 8. ante venerunt add. et. — 9. sui. — 10. ante respondit add. et. — 11. add. eis. — 12. dicatur] vocetur. — 13. ei A. — 14. Iovannes A. — 15. dicunt. — 16. istud. — 17. ante nictabant add. et. — 18. quodnam. — 19. poni. — 20. Iohannes B. — 21. eius. — 22. add. hoc. — 23. confestim apertum est. — 24. om. eius₂. — 25. factus est.

რძემელთა ესმა ესე და¹ რძემელნი დამკვდრებულ^a იყვნეს გარემოდ მათსა². და ყოველსა მას მთით-კერძობა ჰურთასტანისასა მიეთხრა ყოველი ესე სიტყუა³. 66 და დაიდევს⁴ ყოველთა. რძემელთა ესმდდა. გულთა მათთა⁵ და იტყოდეს. რამ-მე რამ⁶ იყოს ყრმა ესე. და⁷ გელი უფლისამ იყო მის თანა⁸. 67 და ზაქარია. მამამ მისი. აღივსო სულითა წმიდითა, წინაწარმეტყუელებდა⁹ და თქუა. 68 კურთხეულ არს უფალი ღმერთი ისრაელისამ^b. რამეთუ მოხედნა¹⁰ და ყო გსნამ ერისა თვისისამ. 69 და აღადგინა¹¹ რქამ ცხვრებისამ¹² მღრის სახლსა¹³ დავითის. მონისა თვისისა¹⁴. 70 ვითარცა იტყოდა პირითა წმიდათადათა საუკუნოდ¹⁵ წინაწარმეტყუელთა მისთადათა. 71 გსნად მტერთა ჩ[უენ]თა გან¹⁶ და გელთა¹⁷ გან ყოველთა მოძულეთა¹⁸ ჩუენთასა^c. 72 ყოფად წყალღობისა მამათა ჩუენთა თანა. მო[ც]ხენებად¹⁹ აღთქუამა თხვი წმიდა²⁰. 73 ფიცი²¹.

1. om. რძემელთა ესმა ესე და. — 2. რძემელნი... მათსა] გარემოდ მკვდრთა მისთა. — 3. ყოველსა... სიტყუამ] ყოველთა მათ მთით-კერძობთა ჰურთასტანისათა მიმდითქუემოდეს ყოველნი ესე სიტყუანი. — 4. დაედვა B. — 5. ყოველთა... მათთა] გულსა. რძემელთა ესმდდა ესე. — 6. om. რამ. — 7. რამეთუ B. — 8. თანა] ყრმისა ზედა. — 9. ante წინაწარმეტყუელებდა add. და B. — 10. მოხედნა მე B. — 11. და აღადგინა] და (om. A) აღმიდგინა ჩუენ. — 12. ცხვრებისამ B. — 13. add. მას. — 14. თვისისასა. — 15. საუკუნოდითგან. — 16. გსნად... გან] გამოგსნამ (-გსნასა B) მტერთა გან ჩუენთა. — 17. გელისა B. — 18. მოძულეთა sic A. — 19. ante მოცხენებად add. და B. — 20. აღთქუამა... წმიდა] მჯულისა წმიდისა მისისა. — 21. ფიცი.

a) დამკვდრებულ ms., correctum e დაკურებულ, მ et დ super lineam additis. —

b) ი-ცლისამ. — c) ჩუენთამსა ms. : correxi.

super omnes illos¹ qui audierunt hoc et² qui habitabant in vicinia eorum³; et in omni illa montana <regione> Iudaeae narratum est omne hoc verbum⁴. 66 Et posuerunt⁵ omnes qui audiebant, in cordibus suis⁶, et dicebant: « Quidnam [quid]⁷ erit puer hic? » Et⁸ manus Domini erat cum eo⁹. 67 Et Zacharias, pater eius, repletus est Spiritu sancto; prophetabat¹⁰, et dixit: 68 « Benedictus est Dominus Deus Israël, quia coniecit <oculos>¹¹, et fecit salvationem populi sui, 69 Et¹² erexit¹³ cornu salutis (litt. vitae) in domo¹⁴ David, servi sui, 70 Sicut loquebatur ore sanctorum aeternae¹⁵ prophetarum suorum, 71 Ut salvaret <nos> de inimicis nostris, et de manibus¹⁶ omnium osorum nostrorum, 72 Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, ad¹⁷ recordandum testamentum suum sanctum¹⁸, 73 Iusiurandum¹⁹, quod iuravit Abraham,

1. om. illos. — 2. om. qui audierunt hoc et. — 3. qui ... eorum] in vicinia habitatores eius. — 4. in ... verbum] in omnibus <regionibus> illis montanis Iudaeae divulgabantur omnia haec verba. — 5. posuerant B. — 6. omnes ... suis] in corde qui audiebant hoc. — 7. om. quid. — 8. etenim B. — 9. cum eo] super illum puerum. — 10. ante prophetabat add. et B. — 11. coniecit <oculos>] respexit me B. — 12. om. et A. — 13. add. nobis. — 14. add. illa. — 15. aeternae] ab aeterno. — 16. manu B. — 17. ante ad₂ add. et B. — 18. testamentum ...sanctum] legem sanctam suam. — 19. cum iureiurando.

რემელ ეფუცა^a აბრაამსა¹. ძამასა ჩუენსა. მოცემად ჩუენდა. 74 უშიძად² კელთა გან მტერთასა^{3b} გხნილთ[ა]^{4c} მსახურებად მისა. 75 სიწმიდით⁵ და სიმართლით წინაშე მისა⁶ ყოველთა დღეთა ცხვრებისა⁷ ჩუენისათა. 76 [დ]ა შენ. ყრმაღ^e. წინამწარმეტყუელ⁸ მაღლის იწოდდ⁹. რამეთუ წარჰმდღე¹⁰ წინაშე პირსა უფლისასა განმზადებად გზათა მისთა. 77 მოცემად¹¹ მეცნიერება[დ] ცხვრებისა¹² ერსა თვსსა^f. [მი]ტევებად ცოდვათა მათთა¹³. 78 მოწლებითა^g წყალღებისა¹⁴ დმრთისა ჩუენისადათა. რომლითა მოგუძინეს ჩუენ მხემან აღმომავალმან¹⁵ მაღლით. 79 გამოცხადებად მათდა¹⁶. რომელნი ბნელსა და აჩრდილსა სიკუდილისასა¹⁷ სხენან¹⁸ წარმართებად ჩუენდა¹⁹ გზასა მძვღობისასა^{20h}. 80 და²¹ ყრმაღ იგი ღრმნდებოდა²² და განძლიერდებოდა²³ სულითა და იყოფოდა²⁴ უღაბნოთა²⁵ ვიდრე დღედ²⁶ გამოცხადებად²⁷ მისა ისრაელსა²⁸ⁱ.

1. აბრაამსა. — 2. add. გხნად B. — 3. მტერთა. — 4. ჩუენთაასა. — 5. ღირსებით. — 6. მისსა. — 7. ცხვრებისა B. — 8. წინამწარმეტყუელ. — 9. ვეწოდდს. — 10. წარჰმდღე A. — 11. მოცემად A. — 12. ცხვრებისად B. — 13. მიტევებად... მათთა] მოტევებითა ცოდვათა ჩუენთადათა. — 14. მოწლებითა წყალღებისა] მოწყალღებითა და წყალღებითა. — 15. რომლითა... აღმომავალმან] რომელთა მომხედა ჩუენ აღმომავალმან. — 16. გამოცხადებად მათდა] გამოჩინებად მათ ზედა. — 17. აჩრდილთა სიკუდილისათა A. — 18. სხედს, post quod add. და. — 19. ჩუენდა] ფერგთა ჩუენთა. — 20. მძვღობისასა sic A. — 21. ზღღ. — 22. აღღრმნდებოდა. — 23. განძლიერდებოდა. — 24. იყო, post quod add. იგი. — 25. უღაბნება. — 26. om. დღედ. — 27. გამოცხადებადმდგ A. — 28. ისრაელსა] ისრაელისა მიმართ.

a) ფიცი რ-ლ ეფუცა super rasuram scriptum. — b) მტერთაასა ms. : correxi. — c) გხნილთ[ა] : o[ა] super lineam scriptum. — d) Pl. 105 a. — e) ყრმაღ : o minutissimum in linea additum. — f) ერსა თვსსა super lineam additum. — g) მოწლებითა correctum e მოწყალღებითა, ყა eraso. — h) მშუღღობისასა ms. — i) ი-ლსა.

patri nostro, daturum se nobis, 74 Impavide¹ de manibus inimicorum salvatis² ut ministremus ei 75 In sanctitate³ et iustitia ante eum omnibus diebus vitae nostrae. 76 Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis⁴; etenim praeibis ante faciem Domini ad parandum vias eius, 77 Ad dandam scientiam salutis (litt. vitae) populo suo, ad remittendum peccata eorum⁵, 78 Per gratiam misericordiae⁶ Dei nostri, per quam acquirat nos sol⁷ oriens ex alto, 79 Ut manifestet se illis⁸ qui in tenebris et umbra⁹ mortis sedent¹⁰, ad dirigendos nos¹¹ in viam pacis. » 80 Et puer¹² ille crescebat et confortabatur¹³ spiritu; et habitabat¹⁴ in desertis¹⁵ usque ad diem¹⁶ usque ad manifestationem suam Israël¹⁷.

1. add. ut salvemur B. — 2. salvatis] nostrorum. — 3. dignitate. — 4. tu ... vocaberis] tibi, puer, <nomen> propheta Altissimi vocabitur. — 5. ad₂ ... eorum] cum remissione peccatorum nostrorum. — 6. misericordiae] et misericordiam. — 7. per₂ ... sol] per quas visitavit nos. — 8. appareat super illos. — 9. umbris A. — 10. sedebant, post quod add. et. — 11. pedes nostros. — 12. et puer] puer autem. — 13. firmabatur. — 14. erat, post quod add. ille. — 15. deserto. — 16. om. ad diem usque. — 17. ad Israël.

II. 1 და იყვ დღეთა მათ¹ გამოცდა ბრძანებამ ავუსტეს² კეისრისა გან. აღწერამ³ ყოვლისა სოფლისამ⁴. 2 ესე პირველი სოფლის აღწერამ⁵ იყ[ა]⁶ მსაჯულეზას[ა] მას ასურთ[ა] ზედა⁶ კვრინსს[სა]. 3 და მივიდოდეს⁷ ყოველნი და აღიწერეს⁸ თ[ითლ]ეულად⁸ თვსს[ა] ქალაქსა^b. 4 აღვიდა⁹ იხეფც[ა]¹⁰ გალილეამთ. ქალ[ა]ქით ნაზარეთით[თ]. ჰურიახტან[დ]¹¹. ქალაქად დავითისა. რემელსა ჰრქვან^c [ბე]თლემ. რამეთუ იყვ იგ[ი] ||^d სახლისა გან^e და ნათესავისა^f დავითისი¹². 5 შთაწერად მარიაპით-ურთ^{13g}. რემელი იგი¹⁴ თხოვილ^{15h} იყვ მისა. და იყვ იგი მიდგომილⁱ. 6 და იყვ ვიდრე იგი¹⁶ იყვნეს¹⁷ მუნ. აღივსნეს¹⁸ დღენი¹⁹ მშობისა მისისანი. 7 და შვა ძე²⁰ იგი თვსი²¹ პირმშომ და შეკრანა²² იგი²³ და შთაწვინა²⁴ ბაგასა. რამეთუ არა იყვ მათდა²⁵ ადგილ სავანესა მას. 8 და მწყემსნი იყვნეს მასვე ადგილსა²⁶ გარე მყოფნი. რემელნი გუმილდეს

1. დღეთა მათ] მათ დღეთა შინა. — 2. ავუსტეს A : ავუსტეს B. — 3. აღწერად. — 4. სოფლისა. — 5. პირველი... აღწერამ] აღწერამ პირველი. — 6. მსაჯულეზასა... ზედა] შთავრდბასა ასურეთს. — 7. წარვიდოდეს. — 8. და... თითლეულად] აღწერად კაცად-კაცი. — 9. აღვიდა. — 10. იხეფცა A. — 11. ჰურიახტანად A. — 12. ნათესავისა დავითისი] ტომისა (ტომ- B) დავითისა. — 13. შთაწერად მარიაპით-ურთ] აღწერად მარიაპის (მარიაპ მოს B) თანა. — 14. om. იგი. — 15. თხოვილ. — 16. om. იგი. — 17. add. ივინი. — 18. აღივსნეს sic A. — 19. add. იგი. — 20. ძე. — 21. მისი. — 22. მესა. — 23. add. სახუვეკლითა (-ეკლითა B). — 24. მოწვინა, post quod add. იგი. — 25. მათა. — 26. სოფელსა.

a) A იყვ (v. 2) usque ad იგი (v. 4) extremae lineae evanidae. — b) ქალაქსა super lineam additum. — c) ჰრქვან ms. — d) Pl. 105 b. — e) გან super rasuram scriptum. — f) და ნათესავისა super lineam additum. — g) მარიაპით-ურთ super rasuram scriptum. — h) Sic (თხოვილ). — i) მიდგომილ : მილ super rasuram scriptum.

II. 1 Et factum est in diebus illis¹, exiit edictum ab Agustos² Caesare, <scilicet> censio totius mundi³. 2 Haec prima mundi censio⁴ facta est, cum iudex esset super Syros⁵ Kyrine. 3 Et ibant⁶ omnes, et censebantur, singulatim⁷ in suam civitatem. 4 Ascendit Iosep⁸ quoque a Galilaea, de civitate Nazaret', in Iudaeam, in civitatem David, cui <nomen> dicunt Bet'lem, quia erat ille de domo et familia⁹ David. 5 Ut censeretur cum Mariam¹⁰, quae in matrimonium petita erat ei, et erat illa praegnans. 6 Et factum est, dum erant¹¹ ibi, impleti sunt dies¹² partus eius. 7 Et peperit filium illum suum primogenitum; et involvit eum¹³, et collocavit¹⁴ in praeseptum, quia non erat eis locus in diversorio illo. 8 Et pastores erant in eodem loco¹⁵ foris stantes, qui

1. in illis diebus. — 2. Agustos A : Avguste B. — 3. <scilicet> ... mundi] ut censeretur totus mundus. — 4. prima ... censio] censio prima. — 5. iudex ... Syros] praeses esset in Syria. — 6. abibant. — 7. et₂ ... singulatim] ut censerentur, singuli. — 8. Ioseb A. — 9. tribu. — 10. add. illa B. — 11. add. illi. — 12. add. illi. — 13. add. panno. — 14. add. eum. — 15. eadem regione.

კუმილვათა დამისათა სამწყსოთა თვხთასა¹. 9 და ანგელჳნი უფლისაჲ დაადგა² მათ. და დიდებამ უფლისაჲ გამობრწყინდა მათ ზედა. და შეეშინა³ შიშითა დიდითა. 10 და ჰქუა მათ ანგელჳზმან⁴. ნუ გეშინინ⁵. რამეთუ აჰა⁶ გახარებ თქვენ სიხარულსა დიდსა. რამელ⁷ იყვს ყოვლისა მის⁸ ერისა. 11 რამეთუ იშვა თქვენდა დღეს⁹ მცხნელი¹⁰. რამელ არს ცხებულ¹¹ უფალი. ქალაქსა მას¹² დავითისსა. 12 და ესე სასწაულ თქვენდა¹³. ჰპოვოთ ყრმამ იგი წარგზარნილი¹⁴ სახუეველთა¹⁵. მწვლარე¹⁶ ბაგასა. 13 და შეყსეულად იყო ანგელჳსისა მის თანა სიმრავლე¹⁷ ერთა ზეცისათამ¹⁸. რამელნი¹⁹ აქებდეს ღმერთსა და იტყოდეს. 14 დიდებამ მადალთა შინა ღმერთსა. და ქუეყანასა ზედა მშვიდობამ¹. კაცთა²⁰ შღრის სათნებამ²¹. 15 და იყო ვითარ²² აღიმაღლეს მათ გან ანგელჳთა მათ || ^b ცად²³. იტყოდეს ურთიერთას მწყემსნი იგი²⁴. მც და მივიდეთ²⁵ ბეთლემდმდე და ვიხილოთ. რამ არს სიტყუამ ესე. რამელი იყო.

1. გარე... თვხთასა] ველთა დგებოდეს და კუმილვიდეს კუმილვასა დამისასა სამწყსოთა მათსა. — 2. დაადგრა A. — 3. add. მათ. — 4. add. მან უფლისამან. — 5. add. თქვენ. — 6. add. ესერა. — 7. რამელი. — 8. om. მის. — 9. om. დღეს. — 10. მაცხნელი. — 11. ქრისტე. — 12. om. მას. — 13. სასწაულ თქვენდა] იყო თქვენდა სასწაულად. — 14. მესხუელი. — 15. om. სახუეველთა. — 16. მწვლარე, ante quod add. და. — 17. სიმრავლე. — 18. ცისათამ. — 19. om. რამელნი. — 20. ante კაცთა add. და. — 21. სათნებამ B. — 22. ვითარცა. — 23. აღიმაღლეს... ცად] აღვიდეს ანგელჳნი იგი ზეცად. — 24. იტყოდეს... იგი] თქუეს მწყემსთა მათ ურთიერთას. — 25. მც და მივიდეთ] განვიდეთ ჩვენ ვიდრე.

a) მშვიდობამ ms. — b) Pl. 106 a.

vigilabant vigiliis noctis gregum suorum¹. 9 Et Angelus Domini adstitit² eis, et gloria Domini effulsit super eos, et timuerunt³ timore magno. 10 Et dixit eis Angelus⁴: « Nolite timere⁵; etenim en⁶ evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni illi⁷ populo: 11 Quia natus est vobis hodie⁸ Salvator⁹, qui est Unctus¹⁰ Dominus, in civitate illa¹¹ David. 12 Et hoc signum vobis¹²: Invenietis infantem illum involutum pannis¹³, iacentem¹⁴ in praesepio. » 13 Et confestim facta est cum Angelo illo multitudo exercituum caeli, qui laudabant Deum, et dicebant¹⁵: 14 « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax, inter¹⁶ homines beneplacitum. » 15 Et factum est, ut exaltati sunt ab eis¹⁷ Angeli illi ad caelum, loquebantur ad invicem pastores illi¹⁸: « Venite et eamus¹⁹ usque²⁰ ad Bet'lem, et videamus quid sit²¹ verbum hoc

1. foris ... suorum] cum in agris starent et vigilarent vigiliam noctis super gregem suum. — 2. mansit A. — 3. add. illi. — 4. add. ille Domini. — 5. add. vos. — 6. add. ecce. — 7. om. illi. — 8. om. hodie. — 9. (litt. vivificator). — 10. Christus. — 11. om. illa. — 12. signum vobis] erit vobis signum. — 13. om. pannis. — 14. ante iacentem add. et. — 15. qui ... dicebant] cum laudarent Deum et dicerent. — 16. ante inter add. et. — 17. exaltati ... eis] ascenderunt. — 18. loquebantur ... illi] dixerunt pastores illi ad invicem. — 19. venite et eamus] transeamus nos. — 20. usque. — 21. om. quid sit.

რომელ უფალმან გუაგნობა ჩუენ¹. 16 და მოვიდეს მწრაფელ და პიეს² მარიაში³ და იოსები⁴ და ყრმაი იგი. შთაწვენილი⁵ ბავასა. 17 და⁶ მოეგონა სიტყვსაჲ მის. რომელ⁷ ითქვა მათდა⁸ მიმართ ყრმისა მის თჳს. 18 და ყოველთა⁹. რომელთა ესმოდა. დაუკვრდებოდა¹⁰ სიტყუათაჲ მათ. რომელთა ეტყოდეს მათ¹¹ მწყემსნი იგი¹⁰. 19 ხოლო მარიაში ყოველსა მას სიტყუასა დაჰმარსვიდა¹¹ და გულისგმა-ჰყოფდა¹² გულსა თჳსსა. 20 და მიიქცეს¹³ მწყემსნი იგი. ადიდებდეს¹⁴ და¹⁵ აქებდეს¹⁶ დემეტოსა ყოველსა ამას¹⁷ ზედა. რომელი ესმა და იხილეს. ვითარცა¹⁸ მიეთხრა მათ¹⁹. 21 და ვითარცა აღივსნეს²⁰ დღენი²¹ რვანი წინადაცუეთისა მისისანი. ჰრქუეს²² მას სახელი²³ იესუ. რომელ²⁴ წოდებულ იყო²⁵ ანგელისისა მის გან. ვიდრე არდა შთავრდომილ იყო იგი მუცელსა²⁶. 22 და

1. რამ... ჩუენ] სიტყუაჲ ესე. რომელი იყო ჩუენდა მდმართ. რომელ იგი უფალმან მაუწყა ჩუენ. — 2. პიეს. — 3. მარიაჲ A. — 4. იოსებ A : იოსები B. — 5. მწლარს. — 6. add. ვითარცა იხილეს. — 7. მოეგონა... რომელ] გულისხმა-ყვეს სიტყუაჲ იგი. რომელი. — 8. მათა. — 9. om. ყოველთა. — 10. დაუკვრდებოდა... იგი] უკვრდა სიტყუაჲ იგი მწყემსთაჲ მათ მათა მიმართ. — 11. მარიაში... დაჰმარსვიდა] მარიაჲს დაესხნეს (დაემარსნეს B) სიტყუანი ესე. — 12. გულისგმა-ჰყოფდა] დაეგვა. — 13. add. და წარვიდეს. — 14. ante ადიდებდეს add. და. — 15. om. და₂ A. — 16. om. აქებდეს A : აქებდეს] აკურთხევდეს B. — 17. ამას ყოველსა. — 18. add. იგი. — 19. მიეთხრა მათ] ითქუნეს მათა მიმართ. — 20. აღივსნეს. — 21. add. იგი. — 22. ჰრქუეს] და უწოდეს. — 23. მას სახელი] სახელი მისი. — 24. add. იგი. — 25. წოდებულ იყო] ეწოდა. — 26. არდა... მუცელსა] ყოფადმდე მისა მუცელსა დედისასა.

a) დაუკვრდებოდა ms. — b) მათ correctum e მას. — c) Post ადიდებდეს rasura 9 litterarum; fuit ადიდებდეს aut და აქებდეს.

quod factum est¹, quod Dominus indicavit nobis. » 16 Et venerunt festinanter; et invenerunt Mariam, et Ioseb², et infantem illum collocatum³ in praesepio. 17 Et⁴ recordati sunt verbi illius⁵, quod dictum est ad eos de puero illo. 18 Et omnes⁶, qui audiebant, mirabantur⁷ verba illa, quae dicebant eis pastores illi⁸. 19 Mariam autem omne illud verbum conservabat⁹, et intellegebat¹⁰ in corde suo. 20 Et reversi sunt¹¹ pastores illi, cum glorificarent¹² et laudarent¹³ Deum super omni hoc¹⁴ quod audierunt et viderunt, sicut narratum est eis¹⁵. 21 Et cum impleti¹⁶ essent dies¹⁷ octo circumcisionis eius, dixerunt¹⁸ ei nomen¹⁹ Iesum, quod vocatum erat²⁰ ab Angelo illo, priusquam (*litt.* donec nondum) conceptus esset ille in utero²¹. 22 Et cum consummati

1. add. ad nos. — 2. Iosep² B. — 3. iacentem. — 4. add. cum vidissent. — 5. recordati... illius] intellexerunt verbum illud. — 6. om. omnes. — 7. mirati sunt. — 8. verba ... illi] verbum illud pastorum illorum ad se. — 9. omne ... conservabat] collocaverat (conservaverat B) verba haec. — 10. disposuerat. — 11. add. et abierunt. — 12. cum glorificarent] et glorificabant. — 13. om. et laudarent A : laudarent] benedicebant B. — 14. hoc omni. — 15. narratum est eis] dicta sunt ad eos. — 16. consummati. — 17. add. illi. — 18. dixerunt] et vocaverunt. — 19. ei nomen] nomen eius. — 20. est. — 21. conceptus ... utero] esset ille in utero matris.

ვითარცა¹ ადებსრულნეს დღენი² განწმედისა მათისანი მსგავსად³ შჯულისა მის მღვდისა⁴. ადიყვანეს⁵ იგი იერუსალჳმდ^a წარდგინებად წინაშე უფლისა. 23 ვითარცა წერილ არს შჯულსა უფლისასა. ვითარმედ⁶ ყოველმან წელმან. რძემელმან განადღვ საშოდ. წმიდა უფლისა ეწოდვს. 24 და მიცემად მსხუეწრპლისა^{7b}. მსგავსად^{8c} ვითარცა ბრძანებულ⁹ არს შჯულსა უფლისასა. სწორნი გურიტთანი¹⁰ ანუ მართუენი^d ტრედთანი¹¹. 25 და აჰა¹² იყვ¹³ კაც¹⁴ ერთ¹⁵ იერუსალჳმდ^e. რძემელსა¹⁶ სახელი სჳმეონ. და იყვ კაცი იგი¹⁷ მართალ და მღმში¹⁸ და მღვლდდა ნუგემინის-გემასა ისრაჳლისა თჳს^{19f}. და ხული წმიდამ იყვ მის თა<ნა>^{20g}. 26 და იყვ მისა ბრძანებულ²¹ ხულისა მიერ²² წმიდისა არა ხილვად სიკუდილი. ვიდრემდე იხილვს^h ცხებული უფლისამ. 27 და მღვიდა ხულითა²³ ტაძარსა²⁴ მას²⁵. და ვითარცა მდიყვანეს მშობელთა მათ ყრმამ იგი იესუ²⁶

1. რაჳმს. — 2. add. იგი. — 3. მსგავსად] -ებრ, post მის. — 4. მღვდისა. — 5. ადმიყვანეს, post quod add. ყრმამ. — 6. რამეთუ. — 7. შესაწირავი. — 8. om. მსგავსად. — 9. თქუთულ. — 10. სწორნი გურიტთანი] ორნი გურიტნი. — 11. მართუენი ტრედთანი] ორნი მართუენი ტრედისანი. — 12. om. აჰა. — 13. add. მუნ. — 14. კაცი. — 15. om. ერთ. — 16. რძემლისა A : რძემლისა B. — 17. ეხე. — 18. მართალი და მღმში AB, post quod add. ღმრთისა A. — 19. ისრაჳლისა თჳს] ისრაჳლისასა. — 20. ზედა. — 21. უწყებულ. — 22. გან. — 23. add. წმიდითა. — 24. ტაძრად. — 25. უფლისა. — 26. ვითარცა... იესუ] შეყვანებასა მას მამა-დედისა მიერ ყრმისა მის იესუმსა (-მსსა B).

a) ი-ჳმდ. — b) Pl. 106 b. — c) მსგავსად super lineam additum. — d) მართუენი ms. — e) ი-ჳლმს. — f) ი-ჳლისა თჳს correctum e ი-ჳლისასა, ხა₂ partim eraso. — g) მისთა ms. : correxi cum C. — h) იხილვს : ხ in linea additum.

essent dies¹ purificationis eorum secundum legem illam Moysi, duxerunt eum² in Ierusalem, ut sisterent <eum> ante Dominum, 23 Sicut scriptum est in lege Domini : Quoniam³ omnis masculus, qui aperiet vulvam, sanctus Domino vocabitur, 24 Et ut darent hostiam⁴ similiter⁵ sicut praeceptum⁶ est in lege Domini, paria turturum⁷, aut pullos⁸ columbarum⁹. 25 Et en¹⁰ erat¹¹ homo unus¹² in Ierusalem, cui¹³ nomen Symeon, et erat homo ille¹⁴ iustus et timens¹⁵, et exspectabat consolationem de¹⁶ Israël, et Spiritus sanctus erat apud¹⁷ eum. 26 Et erat ei praeceptum¹⁸ a Spiritu sancto non visurum se mortem, donec viderit Unctum Domini. 27 Et venit in spiritu¹⁹ in templum illud²⁰. Et cum adduxissent parentes illi puerum illum Iesum²¹, ut facerent

1. add. illi. — 2. eum] puerum illum. — 3. quia. — 4. oblationem. — 5. om. similiter. — 6. dictum. — 7. paria turturum] duos turtures. — 8. ante pullos add. duos. — 9. columbae. — 10. om. en. — 11. add. ibi. — 12. om. unus. — 13. cuius. — 14. hic. — 15. add. Deum A. — 16. om. de. — 17. apud] super. — 18. indicatum. — 19. add. sancto. — 20. Domini. — 21. adduxissent ... Iesum] inductus esset a parentibus puer ille Iesus.

ყოფად მათა მსგავსად ჩუეულებისა შჯულისაჲსა¹ მის ზედა¹. 28 და მან² მიიქუა³ იგი მგართა⁴ თვსთა⁵. აკურთხევდა⁶ დმერთსა და თქუა. 29 აწ განუტევ⁷ მონაჲ შენი. უფალღ. მსგავსად⁸ სიტყვსა შენისა მსჯდობით. 30 რამეთუ იხილეს თუალთა ჩემთა მაცხოვარებჲაჲ შენი. 31 რომელ⁹ განუშნადე წინაშე პირსა ყოვლისა ერისასა. 32 ნათელი გამოდბრწყინებდა¹⁰ წარმართთა¹¹ და დიდებჲა¹² ერისა შენისაჲ იხრატლისაჲ¹³. 33 და იყვნეს მამაჲ მისი და დედაჲ მისი¹⁴ დაკვრვებულ^d ზედა სიტყუათა მათ. რომელ ითქუნეს მის ზედა¹⁵. 34 და აკურთხნა იგინი სჯემონ და ჰრქუა მარიამს¹⁶. აჲ ეხე დგას დაგეჲად და აღმა-რთებდა¹⁷ მრავალთა¹⁸ შორის იხრატლსა¹⁹ და სახწაულად^{||} გდომისა²⁰. 35 და შენსა თავსა განვლდეს მახვლმან²¹. რამთა გამოცხადნენ²² მრავალთა გან გულთა ზრახვანი. 36 და მუნ²³ იყო ანნა²⁴ წინაწარმეტყუელი. ახული ფანუელისი.

1. შჯულისაჲსა... ზედა] მის-ებრ (om. -ებრ B) შჯულისა მისა მიმართ. — 2. ანან B. — 3. მიიქუა. — 4. მკლავთა, post quod add. ზედა. — 5. მისთა B. — 6. ante აკურთხევდა add. და. — 7. განმიტევე A : განუტევე B. — 8. მსგავსად] -ებრ, post სიტყვსა. — 9. რომელი. — 10. გამოჩინებდა B. — 11. add. ზედა. — 12. დიდებდა. — 13. შენისა იხრატლისა. — 14. om. მისი₂. — 15. ზედა... ზედა] სიტყუათა ამათ ზედა მის თვს. — 16. add. დედასა მისსა. — 17. აღდგინებდა. — 18. om. მრავალთა A. — 19. შორის იხრატლსა] იხრატლსა შორის. — 20. გდომისა] სიტყვს-მგებელთა. — 21. შენსა... მახვლმან] თვთ შენსაგა ხელსა განვიდეს მახვლი. — 22. განცხადნენ. — 23. om. მუნ. — 24. ანან A.

a) ჩუეულებისა შჯულისაჲსა correctum e ჩუეულებჲა გულისაჲსა. — b) წარმართთაჲ ms. : correxi cum C. — c) ი-ტლისაჲ. — d) დაკვრვებულ ms. — e) ი-ტლსა. — f) Pl. 107 a. — g) მახვლმან ms.

illi (nom.)¹ secundum consuetudinem² legis super³ eum, 28 Et ille⁴ tulit eum in brachia sua⁵; benedicebat⁶ Deum, et dixit: 29 « Nunc dimittes⁷ servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, 30 Quia viderunt oculi mei salutem tuam, 31 Quam parasti ante faciem omnis populi, 32 Lumen ad splendendum⁸ gentilibus⁹, et gloriam populi tui¹⁰ Israël. » 33 Et erant pater eius et mater eius¹¹ mirantes super verbis illis¹², quae dicta sunt¹³ super eum¹⁴. 34 Et benedixit eis Symeon, et dixit Mariam¹⁵: « En hic stat in casum et in surrectionem multorum¹⁶ in Israël, et in signum offensionis¹⁷, 35 Et per temetipsam¹⁸ transibit gladius, ut manifestentur ex multis cordibus cogitationes. » 36 Et ibi¹⁹ erat Anna²⁰ prophetissa, filia P'anuel, de familia²¹ Asēr²²; haec proces-

1. add. similiter A. — 2. add. illam. — 3. ad. — 4. hic B. — 5. in brachia sua] super ulnas suas. — 6. ante benedicebat add. et. — 7. dimitte AB, post quod add. me A. — 8. ad apparentum B. — 9. super gentiles. — 10. gloriam ... tui] ad glorificandum populum tuum. — 11. om. eius₂. — 12. his. — 13. om. quae dicta sunt. — 14. de eo. — 15. add. matri eius. — 16. om. multorum A. — 17. respondentium. — 18. temetipsam] ipsam tuam quoque animam. — 19. om. ibi. — 20. Ana A. — 21. tribu. — 22. Aser.

ნათესავისა¹ გან ახსრისი². ესე გარდახრულ იყო დღეთა მრავალთა. ცხვრებულ³ იყო ქმრისა თვისისა თანა შვიდ წელ სიქალწულობიან თვისით. 37 და ესე იყო ქერივ ვითარ ოთხშეც და ოთხ წელ⁴. რომელი არა განემორებოდა⁵ ტაძარსა მას⁶. მარწვითა და ღვინითა ჰმსახურებდა⁷ დღს და ღამს⁸. 38 და ესეცა⁹ მასვე ეამსა^{10b} აღდგა და ჰმადლობდა¹¹ უფალსა და ეტყოდა მის თვს ყოველთა. რომელნი მღვდელდეს ცხნასა¹² მას ისრაელისასა^{13c}. 39 და ვითარცა აღახრულეს ყოველივე მსგავსად შჯულისა მის უფლისაჲსა¹⁴. მიიქცეს¹⁵ მუნვე¹⁶ გალილეად. ქალაქსა მათსა¹⁷. ნა<ზა>რეთდ^{18d}. 40 და¹⁹ ყრმაი იგი იესუ აღორძინდებოდა და განმძვირდებოდა²⁰ და აღივსებოდა^e სიბრძნითა. და მადლი დმრთისაჲ იყო მის ზედა. 41 და აღვიდიან²¹ მშობელნი მისნი^{22f} წლად²³-წლად იერუსალმდ^{24g} დღესახწაულსა მას ზატიკისასა²⁵. 42 და ვითარ დაეყვანეს

1. ტემისა A : ტეჰმისა B. — 2. ახერისი. — 3. ცხვრებულ B. — 4. ოთხის წლის. — 5. განემორებოდა B. — 6. ტაძარსა მას] ტაძრისა მის გან. — 7. ღვინითა ჰმსახურებდა] ვედრებითა და მსახურებითა. — 8. დამს და დღს. — 9. ესე. — 10. add. შინა B. — 11. აღდგა და ჰმადლობდა] მოიწია და აღუვარებდა. — 12. გამოცხნასა, post quod om. მას. — 13. იერუსალმისასა B. — 14. ყოველივე... უფლისაჲსა] მის ზედა ყოველი მსგავსად შჯულისა. — 15. მიიქცეს. — 16. მუნვე] და წარვიდეს. — 17. ქალაქად თვსა. — 18. ნაზარეთა. — 19. ხდელ. — 20. განმძვირდებოდა, post quod add. ხელითა. — 21. აღმვიდიან. — 22. მშობელნი მისნი] მამა და დედა მისი. — 23. წლით A : წლით B. — 24. იერუსალმდ B. — 25. პახეისასა, post quod add. რომელ არს ვნებისაჲ.

a) დღს და ღამს ms. — b) Super ეამსა additum forte რე. — c) ი-ლსისასა. — d) ნარეთდ ms. : correxī cum C. — e) აღივსებოდა super lineam additum. — f) Ante მისნი rasura 5 litterarum; fuit მისნი. — g) ი-ლმდ.

serat in diebus multis, cum vixisset cum marito suo septem annis a virginitate sua; 37 Et haec erat vidua quasi octoginta quatuor annos <nata>¹; quae non discedebat de² templo illo, ieiunio et oratione cum ministraret³ die et nocte⁴. 38 Et haec quoque⁵ eadem⁶ hora surrexit, et gratias agebat⁷ Domino; et loquebatur de eo omnibus qui exspectabant redemptionem illam⁸ Israël⁹. 39 Et, ut consummaverunt omnia secundum legem illam Domini¹⁰, reversi sunt eodem¹¹ in Galilaeam, in civitatem suam Nazaret'. 40 Et puer¹² ille Iesus crescebat, et confortabatur¹³, et replebatur sapientia; et gratia Dei erat super eum. 41 Et ascendebant parentes¹⁴ eius quotannis in Ierusalem in festo illo Paschae¹⁵. 42 Et, cum exacti essent illius anni duodecim¹⁶, cum ascen-

1. annos <nata>] annorum. — 2. de. — 3. ieiunio ... ministraret] in ieiunio et rogatione et ministerio. — 4. nocte et die. — 5. om. quoque. — 6. ante eadem add. in B. — 7. surrexit ... agebat] advenit et confitebatur. — 8. om. illam. — 9. Ierusalem B. — 10. omnia ... Domini] super eum omne secundum legem. — 11. eodem] et abierunt. — 12. et puer] puer autem. — 13. firmabatur, post quod add. spiritu. — 14. parentes] pater et mater. — 15. add. quod est passionis. — 16. exacti ... duodecim] factus esset ille duodecim annorum.

მისნი წელნი ათორმეტნი¹. აღსლვასა მათსა იერუსალჳმდ^a მსგავსად ჩუეუღუ-
ბისა დღესასწაულისა მის². 43 და ვითარცა³ აღასრულნეს დღენი ივო. და
მოიქცეს და აღვიდა ||^b იესუ ყრმაი იერუსალჳმდ^{4c} და არა უწყოდეს მშობელთა
მისთა⁵. 44 ჰგონებდეს⁶. ვითარმედ თანა-მოგზაურთა⁷ თანა^d იყო⁸. და
ვითარ⁹ მივლეს დღის ერთის გზა¹⁰. ეძიებდეს მას ნათესავთა თანა¹¹ და
მეცნიერთა თანა¹². 45 და ვითარ¹³ არა¹⁴ პოეს¹⁵. მოიქცეს¹⁶ მუნვე იერუსა-
ლჳმდ^e მოძიებად მისა¹⁷. 46 და იყო შემდგომად სამისა დღის[ა] პოეს¹⁸ იგი
ტაძარსა მას¹⁹. რამეთუ ჯდა²⁰ მოძღუართა მათ თანა²⁴. ისმენდა²² მათსა და
ჰკითხვიდა მათ. 47 და დაუკვრდებოდა^{23f} ყოველთა²⁴. რემელთა ესმოდა.

1. ვითარ... ათორმეტნი] იყო რამ (რა sic B) იგი ათორმეტის წლის. — 2. აღსლვასა...
მის] აღმდვიდეს ივინი იერუსალჳმდ. ვითარცა ჩუეულ იყვნეს დღესასწაულსა მას. —
3. om. ვითარცა. — 4. მოიქცეს... იერუსალჳმდ] წარსლვასა მას (om. A) მათსა დაშთა
იესუ ყრმაი იერუსალჳმს. — 5. მშობელთა მისთა] მამამან და დედამან მისმან. — 6. add.
მისსა. — 7. მოგზაურთა. — 8. არს. — 9. om. ვითარ. — 10. მივლეს... გზა] მოვიდეს
დღისა ერთისა გზასა, post quod add. და. — 11. შორის, post quod add. მისთა. —
12. om. თანა. — 13. om. ვითარ. — 14. ვერ. — 15. პოეს, post quod add. იგი და. —
16. მოიქცეს. — 17. მუნვე... მისა] ივინი იერუსალჳმდვე და ეძიებდეს მას. — 18. პოეს.
— 19. add. შინა. — 20. რამეთუ ჯდა] მჯდომარს. — 21. მოძღუართა მათ თანა] შორის
მოძღუართა. — 22. ante ისმენდა add. და A. — 23. განუკვრდებოდა. — 24. ante ყოველთა
add. მათ.

a) ი-წლმდ. — b) Pl. 107 b. — c) ი-წლმდ. — d) თანა super lineam additum. —
e) ი-წლმდ. — f) დაუკვრდებოდა ms.

derent illi in Ierusalem secundum consuetudinem festi illius¹, 43 Et cum
consummassent² dies illos, et reversi sunt, et ascendit (sic)³ Iesus puer in
Ierusalem; et nesciebant parentes⁴ eius, 44 Cum existimarent⁵: Quoniam cum
comitibus erit⁶; et, cum ambulassent⁷ diei unius iter, quaerebant⁸ eum apud⁹
cognatos¹⁰ et apud¹¹ notos. 45 Et cum non invenissent¹², reversi sunt eodem
in Ierusalem, ut requirerent¹³ eum. 46 Et factum est, post tres dies invenerunt
eum in¹⁴ templo illo quia sedebat¹⁵ cum doctoribus illis¹⁶, cum audiret eos et
interrogaret¹⁷ eos. 47 Et mirabantur omnes¹⁸, qui audiebant¹⁹, sapientiam

1. cum₂ ascenderent ... illius] ascenderunt illi in Ierusalem, sicut solebant in festo illo.
— 2. cum consummassent] consummaverunt. — 3. reversi ... ascendit] cum abirent illi,
remansit. — 4. parentes] pater et mater. — 5. add. de eo. — 6. erit] est. — 7. cumambu-
lassent] venerunt. — 8. ante quaerebant add. et. — 9. inter. — 10. add. eius. — 11. om.
apud. — 12. cum non invenissent] non potuerunt invenire, post quod add. eum et. —
13. eodem ... requirerent] illi in Ierusalem ipsam et quaerebant. — 14. in. — 15. quia
sedebat] sedentem. — 16. cum doctoribus illis] in medio doctorum. — 17. cum audiret ...
interrogaret] et audiebat eos et interrogabat A. — 18. ante omnes add. illi. — 19. add.
eum.

სიბრძნე მისი და სიტყვ-გება¹ მისი². 48 და ხედვედ^b მას და დახულობან². და ჰრქუა მას დედამან მისმან. შვილდ. რა საქმს მაქმენ³ ჩუენ. აჰა ესერა მამად^c შენი და მე⁴ გუელმოდა⁵ და გეძიებდით⁶ შენ. 49 და ჰრქუა⁷ მათ. რადა მეძიებდით⁸ მე. არა უწყოდეთ⁹. რამეთუ სახლსა¹⁰ მამისა¹¹ ჩემისასა¹² ჯერ-არს ჩემი ყოფად. 50 და მათ არა ცნეს¹³ სიტყუად მისი¹⁴. რომელსა ეტყოდა¹⁵ მათ. 51 და გარდავიდა¹⁶ მათ თანა და მივიდა¹⁷ ნაზარეთა და იყო დამორჩილებულ მათა. და¹⁸ დედასა მისსა დაემარხნეს¹⁹ ყოველნი ესე სიტყუანი გულსა თვსსა. 52 და იესუ აღბრძნებოდდა²⁰ სიბრძნითა და ჰასაკითა და მადლითა წინაშე ღმრთისა და კაცთა.

III. 1 მათხუთმეტესა წელსა²¹ უფლებასა²² ტიბერია^{23d} კეისრისასა. მსაჯ-ულეებასა²⁴ პონტიელისა^e პილატესსა²⁵ || ჰურიასტანსა²⁶ ზედა და მეფთხისა მის

1. სიბრძნე... გება] მისი გულისხმის-ყოფად იგი და სიტყვ-მიგება. — 2. ხედვედ... დახულობან] იხილებს იგი და განუკვრდა. — 3. რა... მაქმენ] რადა ესრტო მიყავ. — 4. მე და მამად შენი. — 5. ვრდრინებთ sic (lege ვრდრინებთ). — 6. გეძიებთ. — 7. ante ჰრქუა add. მან. — 8. მეძიებთ. — 9. უწყითა. — 10. om. სახლსა. — 11. post მამისა rasura 6 litterarum in A : fuit ჩემისა bis scriptum. — 12. ჩემისა, post quod add. თანა. — 13. არა ცნეს] ვერ გულისხმა-ყვებს. — 14. იგი. — 15. რომელსა ეტყოდა] რომელი ჰრქუა. — 16. წარვიდა. — 17. მივიდა. — 18. ხდლდ. — 19. დაესხნეს A. — 20. წარმეტ-ტებოდა. — 21. წელსა მათხუთმეტესა. — 22. om. უფლებასა. — 23. ტიბერის. — 24. მთავრდასა. — 25. პილატესსა B. — 26. ჰურიასტანს, post quod om. ზედა.

a) სიტყვ-გებასა მისსა ms. : correxi cum C. — b) ხედვედ : ხე super rasuram scriptum. — c) მამად : a super lineam additum. — d) Sic. — e) პონტიელისა : b super lineam additum. — f) Pl. 108 a.

eius et responsum¹ eius. 48 Et respiciebant eum, et pavebant². Et dixit ei mater eius : « Fili, quod factum³ fecisti nobis? En ecce pater tuus et ego⁴ dolebamus⁵, et quaerebamus⁶ te. » 49 Et⁷ dixit eis : « Quare quaerebatis⁸ me? Nesciebatis⁹ quia in domo Patris mei¹⁰ oportet me esse? » 50 Et illi non cognoverunt¹¹ verbum eius¹², quod loquebatur¹³ eis. 51 Et descendit¹⁴ cum eis, et ivit¹⁵ Nazaret¹⁶; et erat subditus eis. Et mater¹⁶ eius conservaverat¹⁷ omnia haec verba in corde suo. 52 Et Iesus crescebat¹⁸ sapientia, et aetate, et gratia ante Deum et homines.

III. 1 Quintodecimo anno¹⁹ cum dominaretur Tiberius (litt. Tiberia) Caesar²⁰, cum iudex²¹ esset Ponticus Pilatus super Iudaeam²², et <in tempore>

1. mirabantur ... sapientiam eius et responsum] stupebant ... super intelligentia illa et responso. — 2. respiciebant ... pavebant] viderunt eum et stupuerunt. — 3. quod factum] quare sic. — 4. pater ... ego] ego et pater tuus. — 5. circumimus. — 6. quaerimus. — 7. add. ille. — 8. quaeritis. — 9. nescitisne. — 10. in ... mei] cum Patre meo. — 11. potuerunt intelligere. — 12. illud. — 13. dixit. — 14. abiit. — 15. venit. — 16. et mater] mater autem. — 17. collocaverat A. — 18. proficiebat. — 19. anno quintodecimo. — 20. cum ... Caesar] Tiber (sic) Caesaris. — 21. praeses. — 22. super Iudaeam] in Iudaea.

გელმწიფებისა¹ გალილეელთა^a ზედა ჰეროდესსა² და ფილიპეს. ძმისა მისისა³. მეოთხისა მის გელმწიფისა¹ ტურელთა⁵ და ტრაქენელთა⁶ სოფელსა მას⁷ და მეოთხისა მის გელმწიფისა ლუსანიასა აბილენელთა^b ზედა⁸. 2 და მდდელთ-მოდღურებასა მას⁹ ან <n>ა მსსა^c და კადაფასსა¹⁰ იყო სიტყუამ უფლისა¹¹ იოვანეს ზედა. ძესა¹² ზაქარიასსა¹³. უდაბნო¹⁴ მას. 3 და მოვიდა გარემო¹⁵ ყოველსა მას სოფლებსა¹⁶ იორდანისასა. ქადაგებდა¹⁷ ნათლის-ცემასა სინანულისასა მისატევებელად¹⁸ <ცოდვათა>^e. 4 ვითარცა წერილ არს წიგნსა¹⁹ სიტყუათა ესა²⁰ წინაწარმეტყუელისათა. გმამ²¹ მღადადებელისა²² უდაბნო²³ ზედა²³. განჰმზადეთ გზამ უფლისა²⁴ და წრფელ ყვანით ალაგნი მისნი. 5 ყოველი გვანები აღმოვივსო. და ყოველნი მთანი და ბორცუნი დაძაბულდენ.

1. მეოთხისა₁... გელმწიფებისა] მეოთხედ მთავრობასა. — 2. გალილევს ჰეროდესსა (-ებსა B). — 3. ფილიპეს... მისისა] ფილიპესსა ძმისა მისისასა A : ძმისა მისისა ფილიპესსა B. — 4. მეოთხედ მთავრობასა. — 5. იტურებს. — 6. ტრაქენიტელთა B. — 7. om. მას. — 8. და₄ მეოთხისა₃... ზედა] და (om. B) ლუსანიისა მეოთხედ მთავრობასა აბილენეს (-ენებსა B), post quod om. და. — 9. om. მას₁. — 10. კადაფასსა. — 11. ღმრთისა. — 12. იოვანეს... ძესა] იოჰანესსა (იოვანესსა A) მიმართ მისა. — 13. ზაქარიასა B. — 14. უდაბნო, post quod om. მას₂. — 15. om. გარემო. — 16. სოფელსა. — 17. ante ქადაგებდა add. და. — 18. მღადადებელად A. — 19. add. მას. — 20. ესა. — 21. ante გმამ add. და იტყვს. — 22. ღადადებლისა. — 23. om. ზედა. — 24. განმზადენით (განჰმზ- B) გზანი უფლისანი.

a) გალილეელთა : ლ₃ super lineam scriptum. — b) აბილენელთა : ლე maculatum. — c) ანა მსსა ms. : correxi. — d) იოვანესსა ძესა ზედა cum rasura 2 litterarum, quae fuerunt ზა; correxi cum C. — e) Om. ms. ცოდვათა, quod supplevi cum C.

tetrarchiae illius (1) super Galilaeos Herodis¹, et Philippi, fratris eius, tetrarchae illius² super Tyrios³ et super Trachonorum regionem illam⁴, et tetrarchae illius Lysaniae super Abilenos⁵, 2 Et⁶ cum principes sacerdotum essent An<n>a et Kayap'a⁷, factum est verbum Domini⁸ super Iovannem⁹, filium Zachariae, in deserto illo¹⁰. 3 Et venit in vicinas¹¹ omnes illas regiones¹² Iordanis, cum praedicaret¹³ baptismum poenitentiae in remissionem <peccatorum>, 4 Sicut scriptum est in libro¹⁴ sermonum Isaiae prophetae¹⁵: Vox clamantis¹⁶ in deserto: Parate viam¹⁷ Domini, et planas facite semitas eius. 5 Omnis vallis implebitur, et omnes montes et colles humiliabuntur, et erunt

1. in ... Herodis] cum tetrarcha esset in Galilaea Herodes. — 2. Philippi ... illius] cum Philippus frater eius (frater eius Philippus B) tetrarcha esset. — 3. Tyrios] Ituraeam. — 4. om. illam. — 5. et₄ ... Abilenos] et (om. B) cum Lysanias tetrarcha esset in Abilena. — 6. om. et. — 7. Kaiap'a. — 8. Dei. — 9. super Iovannem] ad Iovannem (Iohannem B). — 10. om. illo. — 11. om. vicinas. — 12. omnem illam regionem. — 13. cum praedicaret] et praedicabat. — 14. add. illo. — 15. add. et dicit. — 16. clamoris. — 17. vias.

(1) Locus corruptus.

და იყვნენ ძნელღვანნი ადვილად¹ და ღვრდღვანნი² გზად³ წრფელად. 6 და იხილეს ყოველმან გორციელმან მაცხვარებამ ღმრთისამ. 7 ხოლო³ ეტყოდა³ ერსა მას. გამომავალსა⁴ ნათლის-ღებად მის გან. ნამობნო იქედნეთანო. ვინ გასწავა⁵ თქვენ სივლტოლამ რისხვისა მის გან მომავალისა⁶. 8 ყავთ ამიერი-თგან⁷ ნაყოფი ღირსი⁸ ხინანულისამ და ნუღარა⁸ იტყვთ^{9d}. ვითარმედ არს მამად ჩუენდა აბრაამი¹⁰. ამას¹¹ გეტყვ^{12e} თქვენ. რამეთუ შემძლეუბელ^f არს ღმერთი¹³ ადღვინებად ქვათა ამათ გან ნამობად აბრაამისა¹⁴. 9 რამეთუ აწვე ცული ძირთა¹⁵ თანა ხეთასა ქეს. ყოველმან ხემან. რომელმან არა გამოიღოს ნაყოფი კეთილი. მოვეკუეთოს და ცეცხლსა დაედვას. 10 და ჰვითხვიდა მას ერი იგი და ეტყოდეს. და რამ-მე ვყოთ. 11 მიუგო და ჰტქუა მათ. რომელსა აქუნდეს ორი სამოსელი¹⁶. მიეცინ ერთი მას^{17g}. რომელსა არა აქუნდეს. და რომელსა აქუნდეს საზრდელი. ეგრევე მსგავსად ყავნ. 12 მოვიდეს მისა მეზუერენიდა ნათლის-

1. იყვნენ... ადვილად] იყოც გულარძნილი იგი მართლად B. — 2. ღვრდღვანნი გზად] ვიხილეს იგი გზად (გზა sic A). — 3. და. — 4. ერსა... გამომავალსა] განმავალსა მას მისა ერსა. — 5. გიჩუენა. — 6. რისხვისა... მომავალისა] მერმისა მის გან რისხვისა. — 7. უკუე. — 8. ნუ, post quod add. ჰგონებთ და. — 9. add. გულთა თქუენთა. — 10. არს... აბრაამი] მამად გვის ჩუენ აბრაამი. — 11. om. ამას. — 12. ante გეტყვ add. ხოლო. — 13. შემძლეუბელ... ღმერთი] ძალ-უც ღმერთსა. — 14. აბრაამისა. — 15. ძირსა B. — 16. სამოსელი sic A. — 17. om. ერთი მას.

a) Sic (ღირდვილღვანნი). — b) ეტყოდა : y super lineam scriptum. — c) ღირსი super lineam additum. — d) იტყვთ ms. — e) გეტყვ ms. — f) Pl. 108 b. — g) ერთი მას super lineam scriptum.

difficilia in facile¹, et aspera² in viam planam. 6 Et videbit omne carnale salutem Dei. 7 Dicebat autem³ populo illi exeunti⁴ ut baptizaretur ab eo : « Progenies viperarum, quis docuit vos⁵ fugere ab ira illa futura⁶? 8 Facite abhinc⁷ fructum dignum poenitentiae, et ne iam⁸ dixeritis⁹ : Quoniam est pater noster¹⁰ Abraam¹¹. Hoc¹² dico¹³ vobis, quia potens est¹⁴ Deus suscitare de lapidibus his progeniem Abraae¹⁵. 9 Etenim iam quidem securis ad radices¹⁶ arborum iacet. Omnis arbor, quae non proferet fructum bonum, excidetur, et in ignem ponetur. » 10 Et interrogabat eum populus ille, et dicebant ei : « Et quid faciemus? » 11 Respondit eis, et dixit eis : « Qui habebit duo vestimenta det unum ei¹⁷ qui non habebit; et qui habebit escam item similiter faciat. » 12 Venerunt ad eum publicani quoque ut baptizarentur, et dixerunt ei : « Magister, nos quid

1. erunt ... facile] erit pravum illud in directum B. — 2. durum illud. — 3. dicebat autem] et dicebat. — 4. populo ... exeunti] exeunti illi ad eum populo. — 5. ostendit vobis. — 6. ira ... futura] postera illa ira. — 7. abhinc] ergo. — 8. iam] putaveritis et. — 9. add. in cordibus vestris. — 10. est ... noster] patrem habemus nos. — 11. Abraham. — 12. om. hoc. — 13. add. autem. — 14. potens est] potest. — 15. Abrahae. — 16. radicem B. — 17. unum ei] ei.

ღებად და ჰრქუეს მას. მოძღუარ. ჩუენ რამ ვყვით. 13 ხოლო მან ჰრქუა¹. ნურას უფრომს განწესებულისა თქუენისა იქმთ. 14 ჰკითხვიდეს მას ერად განწესებულნიგა² იგი და ეტყოდეს. და³ რამ-მე ვყვით. და მან ჰრქუა მათ. ნუვის აჭირვებთ³. ნუგა⁴ ცილსა შესწამებთ⁵ და კმა გეყავს რღჭიკი თქუენი. 15 და ვითარგა მოულოდა ერი იგი და განიზრახვიდეს ყოველნი გულთა მათთა იოჰანეს⁶ თვს. ნუ უკუე იგი არს ქრისტეს. 16 მიუგო ყოველთა და ეტყოდა. მე ნათელს⁷-გვემ თქუენ წყლითა. მოვალს⁸ უძლიერესი⁹ ჩემსა. რღმლისა არა ვარ ღირს¹⁰ გამლთა მისთა ტვრთვად. მან ნათელს¹¹-გვეს თქუენ სულითა წმიდითა და გვესლითა. 17 რღმლისა ნიჩაბი გულთა შინა მისთა. განწმიდეს¹² კალღა მისი და შეკრიბეს იფქლი საუნჯესა თვსსა. || ^b ხოლო ოწე¹³ დაწუას გვესლითა უმრეტითა. 18 და ფრიად სხუასაგა მრავალსა ჰლოგვიდა და ახარებდა ერსა მას. 19 ხოლო ჰეროდეს¹⁴ დისთა საბრძანებელთა მთავარსა. რამეთუ ამხილებდა მას ჰეროდისა¹⁵ თვს. ცოლისა ძმისა მისისა. და ყოველისა მის თვს. რღმელი ქმნა ბორღტი ჰეროდეს. 20 შესძინა¹⁶ ესეგა მას ყოველსა თანა¹⁷ და შეაყენა იოვანეს¹⁸ საპყრღმბილესა. 21 და იყო ნათლის-ღებასა მას ყოველისა

1. add. მათ. — 2. add. ჩუენ. — 3. აჭირვებთ B. — 4. ante ნუგა add. და. — 5. შესწამებთ A. — 6. იოვანეს A. — 7. ნათელ A. — 8. ante მოვალს add. არამედ. — 9. უძლიერესი. — 10. ღირს ვარ. — 11. ნათელ. — 12. ante განწმიდეს add. და A : განწმიდეს sic B. — 13. ოწე. — 14. ჰეროდეს A : ჰეროდეს B. — 15. ჰეროდისა A : ზოდისა B. — 16. შესძინა A : შესძინა B. — 17. ზედა. — 18. იოჰანეს B.

a) განწესებულნიგა ms. : correxi cum C. — b) Pl. 109 a.

faciemus? » 13 Ille autem dixit eis¹: « Ne quid amplius quam *quod* ordinatum est vobis, faciatis. » 14 Interrogabant eum illi *qui* in exercitum ordinati sunt quoque, et dicebant ei: « Et² quid faciemus? » Et ille dixit eis: « Nolite quemquam vexare, neque³ calumniam ferre; et sufficiat *vobis* stipendium vestrum. » 15 Et cum exspectaret populus ille, et cogitarent omnes *in* cordibus suis de Iohanne⁴, ne forte ille esset Christus, 16 Respondit omnibus, et dicebat eis: « Ego baptizo vos in aqua; venit⁵ fortior me, cuius non sum dignus⁶ calceamenta eius portare; ille baptizabit vos in Spiritu sancto et igni: 17 Cuius ventilabrum in manibus eius; purgabit⁷ aream suam, et congregabit triticum *in* horreum suum; paleam autem comburet igni inexstinguibili. » 18 Et valde aliud quoque multum orabat, et evangelizabat populum illum. 19 Herodes autem quatuor provinciarum princeps, quia <Iohannes> corripiebat eum propter Herodiadem⁸, uxorem fratris eius, et propter omne illud quod fecit malum Herodes, 20 Adiecit hoc quoque cum illo omni⁹, et inclusit Iovannem¹⁰ *in* carcere. 21 Et factum

1. eis. — 2. add. nos. — 3. ante neque add. et. — 4. Iovanne A. — 5. ante venit add. sed. — 6. dignus sum. — 7. ante purgabit add. et A. — 8. Erodiamem B. — 9. cum ... omni] super illud omne. — 10. Iohannem B.

ერისასა და იესუცა ნათელ-იღო და ილოცვიდა. განეხუნეს¹ ცანი. 22 და გარდამოცდა სული წმიდამ გორციელითა ხილვითა ვითარცა ტრედი მის ზედა. და გჳამ² იყო ზეცით და თქუა. შენ ხარ ძმ³ ჩემი საყუარელი. შენ სათნო-გიყავ. 23 და თავადსა იესუს ეწყო ოდენ³ მეოცნდათეხა წელსა. რომელი საგონებელ იყო ძედ იოხეებისა⁴. იაკობისა. ელისა⁵. 24 მატთანისა⁶. ლევისა. მელქისა. იანწსა⁷. იოხევისა⁸. 25 მატათისა. ამცხისა. ნაუმისა. ესლისა⁹. ნაგწსა¹⁰. 26 მათისა. მატათისა¹¹. სემეისა¹². იოხევისა¹³. იუდასა. 27 ო[ა]ნნამა^c. რწ[ხამა]¹⁴. ზორბაბელისა¹⁵. [ს]ალათიელისა. [ნე]რისა¹⁶. 28 მელქისა. ადდისა. კლ[სა]მისა. ელმო[დ]ადისა^d. წრ[ისა]¹⁷. 29 იესუმსა¹⁸. [ელი]ანარისა¹⁹. იო[რ]ანისა. მატათ[ი]სა. ლევისა. 30 სიმეონისა. იუდასა. იოხეფ[ი]სა²⁰. იონანისა. ელიაკიმისა. 31 მელეასა. მენანისა. მატთანისა²¹. ნათანისა. დავითისა. 32 იესებსა²². იობედისა²³. ბოოსისა²⁴. სალმონისა²⁵. ნაასონისა. 33 ამინადა-

1. ante განეხუნეს add. და. — 2. გჳა B. — 3. add. ყოფად. — 4. იოხევისა B. Abhinc in una columna sequuntur nomina in B. — 5. ელისა A. — 6. მათთანისა. — 7. იანწსა A : იანწსა B. — 8. იოხევისა A. — 9. ელისა A. — 10. ნაგეასა : a supra lineam additum A. — 11. მატათისა. — 12. სემეისა : o₂ supra lineam additum A. — 13. იოხევისა A : იოხევისა B. — 14. რეხამა. — 15. ზორბაბელისა A. — 16. ნერი. — 17. ერისა B. — 18. იესუმსა B. — 19. ელიანარისა A : ელიანარისა B. — 20. იოხევისა A : იოხევისა B. — 21. მატათანისა. — 22. იესებსა A : იესებსა B. — 23. იობედისა. — 24. ბოოსისა B. — 25. სალმონისა A.

a) ძმ ms. — b) ესლისა : b₁ super lineam additum. — c) A ოანნამა (v. 27) usque ad იოხევისა (v. 30) extremas lineas evanidas. — d) ელმო[დ]ადისა cum rasura 2 litterarum. — e) იესუმსა : o₂ super rasuram 3 litterarum scriptum. — f) Pl. 109 b.

est, cum baptizaretur omnis populus, et cum Iesus quoque baptizatus esset et oraret, aperti¹ sunt ei caeli; 22 Et descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba super eum; et vox facta est de caelo, et dixit: « Tu es Filius meus dilectus; in te complacui <mihi>. » 23 Et ipse Iesus inceperat solummodo <esse>² in trigesimo anno, qui putabatur filius Ioseb³, Iacob, Eli⁴, 24 Matt'an⁵, Levi, Melk'i, Iane⁶, Iosep'⁷, 25 Matat', Amos, Naum, Esli⁸, Nage, 26 Maat', Matat'⁹, Semei¹⁰, Iosep'¹¹, Iuda, 27 Oanna, Rēsa¹², Zorobabel¹³, Salat'iel, Neri¹⁴, 28 Melk'i, Addi, Kosam, Elmodad, Eyr¹⁵, 29 Iesu¹⁶, Eliazar¹⁷, Ioram, Matat', Levi, 30 Symeon, Iuda, Iosep'¹⁸, Ionan, Eliakim, 31 Melea, Menan, Matt'an¹⁹, Nat'an, David, 32 Iese²⁰, Iobed²¹, Boos²², Salmon²³, Naason, 33 Aminadab, Aram, Admea, Arnea²⁴, Esrom, P'arez, Iuda²⁵,

1. ante aperti add. et. — 2. esse, ante quod om. solummodo. — 3. Iosep' B. — 4. Eyli A. — 5. Mat't'an. — 6. Ionne A : Ianne B. — 7. Ioseb A. — 8. Ieli A. — 9. Matit'. — 10. Semii A. — 11. Ioseb A : Iosēp' B. — 12. Resa. — 13. Zorababel A. — 14. Neri. — 15. Er B. — 16. Iēsu B. — 17. Eliezer. — 18. Ioseb A : Iosēp' B. — 19. Matat'an. — 20. Iēse B. — 21. Obed. — 22. Bovo B. — 23. Salmun A. — 24. om. Admea. Arnea. — 25. Yuda A.

ბისა, არამისა, ადმეამა^ა, არნეამა^ა¹, ესრემისა, ფარქისა, იუდაამა². 34 იაკობისა³, ისაკისა⁴, აბრაამისა⁵, თარამა, ნაქერისა, 35 სირუქისა⁶, რაგავისა, ფალექისა⁷, ებერისა, სალამა, 36 კაინანისა, არფაქსადისა, სემისა⁸, ნოესა⁹, ლამექისა, 37 მათუსალამა, ენუქისა¹⁰, იარედისა, მალილელისა¹¹, კაინანისა¹², 38 ენოსისა¹³, სმთისა¹⁴, ადამისა და¹⁵ ღმრთისა^ა.

IV. 1 ხოლო იესუ სავსს სულითა წმიდითა მოიქცა იორდანით. და მოჰყვანდა სულსა უდაბნოდ. 2 და ორმეც დღე გამოიცადებოდა ეშმ<ა>კისა გან¹ და არარაჲ ჭამა მათ დღეთა შინა. და აღ-რამ-ესრულნეს დღენი იგი. შეეშმა. 3 ჰრქუა მას ეშმაკმან მან. უკუეთუ ძს ხარ ღმრთისაჲ. არქუ კვათა ამათ¹⁶. რამთა იქმნ<ნ>ენ¹⁷ პურ¹⁷. 4 მიუგო იესუ და ჰრქუა მას. წერილ არს. არა ხოლო თუ¹⁸ პურითა ცხონდების¹⁹ კაცი. არამედ ყოვლითა სიტყვთა ღმრთისაჲთა. 5 და ადიყვანა იგი მთასა მადალსა. და უჩუენნა მას ყოველნ[ი] სუფევანი^ბ სოფლისანი გამოხატვითა ეამისაჲთა. 6 და ჰრქუა მას²⁰. შენ მიგვე¹ ამის ყოვლისა გელმწიფებამ²¹ და დიდებამ მათი. რამეთუ ჩემდა მოგვეშულ არს. და

1. om. ადმეამა. არნეამა. — 2. ადამა A. — 3. იაკობისა B. — 4. ისაკისა B. — 5. აბრაამისა. — 6. სერუქისა. — 7. ფალექისა. — 8. სემისა A. — 9. ნოესა A. — 10. ენუქისა B. — 11. მალილელისა A : მალილელისა B. — 12. კაინანისა. — 13. ენოსისა A. — 14. სემთისა B. — 15. om. და. — 16. კვასა ამათ. — 17. პურ იქმნეს. — 18. om. თუ B. — 19. ცხონდებს B. — 20. add. ეშმაკმან (ეშმაკმან sic B) მან. — 21. ამის... გელმწიფებამ] გელმწიფებამ ამის ყოვლისაჲ.

a) არამისა. ადმეამა super rasuram scriptum. — b) არნეამა in linea scriptum, et super lineam; antea infra lineam additum, nunc autem erasum. — c) სემისა : s₂ super lineam additum; correxi cum C. — d) სმთისა super lineam additum. — e) დ^აms. : correxi cum C. — f) ეშმაკისა (ms. : correxi cum C) გან inter lineas scriptum. — g) იქმნეს ms. : correxi. — h) სუფევანი ms. — i) მიგვე ms.

34 Iacob, Isaac, Abraam¹, T'ara, Nak'or, 35 Siruk'², Ragav, P'alek'³, Eber, Sala, 36 Kainan, Arp'ak'sad, Sem⁴, Noe⁵, Lamek', 37 Mat'usala, Eruk'⁶, Iared, Malilel⁷, Kainan⁸, 38 Enos⁹, Sēt', Adam et¹⁰ Dei.

IV. 1 Iesus autem, plenus Spiritu sancto, reversus est a Iordane; et adducebat <eum> Spiritus in desertum. 2 Et quadraginta diebus tentabatur a diabolo. Et nihil manducavit in illis diebus; et, cum consummati essent dies illi, esuriit. 3 Dixit ei diabolus ille: « Si Filius es Dei, dic lapidibus his¹¹, ut fiant panis¹². » 4 Respondit ei Iesus, et dixit ei: « Scriptum est: Non solum in pane vivit¹³ homo, sed in omni verbo Dei. » 5 Et duxit eum in montem excelsum, et ostendit ei omnia regna mundi in puncto (*litt.* figura) temporis. 6 Et dixit ei¹⁴: « Tibi dabo huius omnis potestatem¹⁵ et gloriam eorum, quia mihi

1. Abraham. — 2. Seruk'. — 3. P'aleg. — 4. Sēm A. — 5. Nove A. — 6. Enok' B. — 7. Malel A : Malelel B. — 8. Kainan. — 9. Enus A. — 10. om. et. — 11. lapidibus his] lapidi huic. — 12. panis fiat. — 13. vivet B. — 14. add. diabolus ille. — 15. huius... potestatem] potestatem huius omnis.

რძელებსა მინდეს. მივხვე ეგე¹. 7 უკუეთუ შენ² თაყუანის^{3a} მცე ჩემ წინაშე. [ი]ყოს შენდა ყოველი⁴. 8 [მი]უგო იესუ და ჰრქუა მას. წერილ არს. უფალსა დემეტოსა შენსა თაყუანის-სცე⁵ და მას მხოლოდა ჰმსახურებდე. 9 [და] მოიყვანა იგი იერუსალჳმდ⁶. დაადგინა⁶ იგი გოდოლსა⁷ ზედა^c მის⁸ ტაძრისასა და ჰრქუა⁹ მას. ძე თუ¹⁰ ხარ დემეტოსამ. გარდავარდი¹¹ ამიერ¹². 10 რამეთუ წერილ არს¹³. ანგელჳთა მისთა უბრძანებოეს შენ თვს დაგვად შენდა. 11 გელითა¹⁴ მათითა აღვიბყრან შენ. რამთა არა[ხ]ადა¹⁵ წარსცე¹⁶ ქვაბა ფე[რ]გი შენი. 12 მიუგოდ^d და ჰრქუა მას იესუ. რამეთუ თქემ<უ>ლ^e არს. არა განსცადოდ¹⁷ უფალი დემეტოთი შენი. 13 და აღასრულნა ყოველნი განსცადელნი ეშმაკმან მან და განემოვრა¹⁸ მას ვიდრე ეამად რავდენადმდე^{19f}. 14 და მოიქცა²⁰ იესუ ძალითა ხულისა წმიდისამთა გალილეად. და ჰამბავი განგდა მის თვს ყოველსა მას კარემდ სოფლებსა. 15 და იგი თავადი ახწავებდა შესაკრებელთა მათთა და იდიდებოდა ყოველთა გან. 16 და მოვიდა ნაზარეთა. სადაცა აღზრდილ^e იყო. და შევიდა. ვითარცა ჩუეულ იყო იგი. დღესა შაფათსა²¹ შესაკრებელსა

1. იგი. — 2. შენ post მცე. — 3. თაყუანის B. — 4. om. ყოველი A. — 5. თაყუანის-სცე A : თაყუანის-სცე B. — 6. ante დაადგინა add. და AB, post id autem om. იგი B. — 7. გოდოლსა] ფრთესა მას. — 8. om. მის. — 9. რქუა sic B. — 10. ძე 'თუ] უკუეთუ ძმ. — 11. გარდაიგდე, post quod add. თავი შენი. — 12. add. ქუეყანად. — 13. add. ვითარმედ. — 14. გელითა] და მკლავითა. — 15. არა. — 16. წარსცე B. — 17. განსცადოდ A. — 18. განემოვრა B. — 19. ეამად (ეამ A) რავდენადმდე. — 20. მოიქცა B. — 21. შაფათსა.

a) Pl. 110 a. — b) ი-წმდ. — c) A ზედა (v. 9) usque ad არს (v. 12) 5 lineae erasae, et 11 lineae minoribus litteris scriptae. — d) მიუგუ ms. — e) თქემლ ms. : correxi cum C. — f) რავდენადმდე : g super lineam additum. — g) აღზრდილ super rasuram scriptum.

data est, et cui voluero, dabo istam¹; 7 Si tu adoraveris me² ante me, erit tibi omnis³. » 8 Respondit ei Iesus, et dixit ei : « Scriptum est : Dominum Deum tuum adorabis, et ei soli ministrabis. » 9 Et adduxit eum in Ierusalem, statuit⁴ eum super turrim illius⁵ templi, et dixit ei : « Si Filius es Dei, cade⁶ hinc⁷; 10 Etenim scriptum est : Angelis⁸ suis praecepit de te, ut conservent te. 11 In manu sua⁹ tollent te, ne umquam¹⁰ offendas ad lapidem pedem tuum. » 12 Respondit ei, et dixit ei Iesus : « Quia dictum est : Non tentabis Dominum Deum tuum. » 13 Et consummavit omnes tentationes diabolus ille, et recessit ab eo usque ad tempus aliquod. 14 Et reversus est Iesus in virtute Spiritus sancti in Galilaeam; et fama exiit de eo in universas illas vicinas regiones. 15 Et ille ipse docebat in synagogis eorum, et magnificabatur ab omnibus. 16 Et venit Nazaret', ubi quoque nutritus erat, et intravit, sicut solebat ille, die sabbati

1. eam. — 2. adoraveris me tu. — 3. om. omnis A. — 4. ante statuit add. et AB, post quod om. eum B. — 5. turrim illius] alam illam. — 6. praecipita, post quod add. temetipsum. — 7. add. in terram. — 8. ante Angelis add. quoniam. — 9. in ... sua] et in brachio suo. — 10. om. umquam.

მათა. 17 და მისცეს¹ მას წიგნი ესაა² წინაწარმეტყუელისაჲ. აღდგა³ და განყლ წიგნი იგი⁴ კითხვად⁵. და პოვა ადგილი. რომელსა⁶ წერილ. იყლ. 18 სული უფლისაჲ ჩემ ზედა. რომლისათვისცა⁷ მცხლ მე. მახარებლად გლახათა მღმავლინა მე. განკურნებად⁸ შემუხრვილთა გულითა. ქადაგებად ტყუეთა განტევებისა და ბრმათა ახილვად⁹. განვლინებად მღმსრალთა⁹ განტევებისა¹⁰. 19 და ქადაგებად წელიწადი¹¹ უფლისაჲ [წ] შეწყნარებული. 20 და შეყლ წიგნი იგი და მისცა¹¹ მსახურსა და დაჯდა. და თუაღნი¹² ყოვლისა კრებულისანი მას ხედვიდეს¹². 21 და იწყლ სიტყუად მათა. ვითარმედ დღეს ადგურულა წერილი მისი¹³ ყურთა მიმართ თქუნთა¹. 22 [დ]ა ყოველნი ეწამებოდეს მას და უკვრდა¹⁴ სიტყუათა [მ]ათ მისთა ზედა მადლისათა. რომელნი გამღვიდოდეს პირისა გან მისისა. და ეტყოდეს¹⁵. ანუ არა ესე არსა¹⁶ ძმ იხსების¹⁷. 23 და თავადმან ჰრქუა მათ. მრქუათ სამე იგავი ესე. მკურნალ. განიკურნე თავი შენი. რადენი¹⁸ გუესმა საქმე¹⁹ კაფარნაუმს²⁰. ქმენ²¹ აქაცა მამულსა შესნა. 24 ხლლ თავადმან ჰრქუა²² მათ. ამენ გეტყვ თქუნ. რამეთუ არავინ წინაწარ-

1. მღმცეს A : მღმცეს B. — 2. ესაია. — 3. ante აღდგა add. და. — 4. om. იგი A. — 5. კითხვად post აღდგა. — 6. სადა. — 7. რომლისა თხს. — 8. აღხილვად B. — 9. მღმსრალთა A. — 10. განტევებითა. — 11. მიწხცა A. — 12. ჰხედვიდეს. — 13. ესე. — 14. დაუკვრდებოდა. — 15. იტყოდეს. — 16. არს B. — 17. იხსების B. — 18. რადენ A : რადენი B. — 19. საქმე, post quod add. შენი. — 20. კაფარნაუმს. — 21. ქმენი A. — 22. თქუა, post quod om. მათ.

a) განკურნებად : *n₂ super lineam additum*. — b) Sic (აღხილვად). — c) წელიწადი : *a super lineam scriptum*. — d) Pl. 110 b. — e) თუაღნი ms. — f) Ante თქუნთა fuit თქუნ, nunc autem erasum.

in synagogam eorum; 17 Et dederunt ei librum Isaiæ prophetæ; surrexit¹, et explicuit librum illum², ut legeret³; et invenit locum, in quo⁴ scriptum erat : 18 Spiritus Domini super me : propter quod quoque⁵ unxit me, evangelistam pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captivis remissionem, et caecis visum restituere, dimittere interfectoribus (?) remissionem⁶, 19 Et prædicare annum Domini acceptum. 20 Et complicit librum illum, et dedit ministro, et sedit. Et oculi totius synagogæ eum adspiciebant. 21 Et coepit dicere eis : « Quoniam hodie consummata est Scriptura eius⁷ ad aures vestras. » 22 Et omnes testificabantur ei, et mirabantur super verbis illis eius gratiæ, quæ exhibant de ore eius, et dicebant ei⁸ : « Nonne hic est filius Ioseb⁹? » 23 Et ipse dixit eis : « Dicetis mihi sane parabolam hanc : Medice, sana te metipsum : quanta audivimus facta¹⁰ in Kap'arnaom¹¹, fac hic quoque in patria tua. » 24 Ipse autem dixit eis¹² : « Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est

1. ante surrexit add. et. — 2. om. illum A. — 3. ut legeret post surrexit. — 4. in quo] ubi. — 5. om. quoque. — 6. interfectoribus remissionem] interfectores (?) in remissione. — 7. hæc. — 8. om. ei. — 9. Iosep' B. — 10. add. tua. — 11. Kap'arnaum. — 12. om. eis.

მეტყუელი შეწყნარებულ არს თვსსა სდღეღსა. 25 ხდღღ ჭემმარიტსა¹ გეტყუ თქუნ. რამეთუ მრავალნი ქურვინი იყვნეს დღეთა ელიამსთა^a ისრაჲლსა^b შდრის. ოდეს იგი დაეგმნეს² ცანი სამ წელ და ექუს თუე^{3c}. რაჲამს იგი იყღ სიყმილი⁴ ყღვეღსა⁵ ქუეყანასა. 26 და არავის⁶ ერთისა მათგანისა მიივლინა ელია. გარნა სარეფთად⁷ სიდონიამა. დედაკაცისა ქურვიისა. 27 და მრავალნი კეთრღვანნი იყვნეს ისრაჲლსა^d შდრის ელისეს⁸ ზე წინამსწარმეტყუელისა^{9e}. და არავინ მათგანი განიკურნა¹⁰. გარნა ნემან¹¹ ასური. 28 და აღივხნეს ყღველნი გულის წყრღმითა. ||^f რღმელნი იგი იყვნეს შესაკრებღსა მას შინა. ესმღდა რაღ ეღ. 29 და აღდგეს და განაძეს იგი გარემე ქალაქისა მის გან და მღიყვანეს იგი ვიდრე წუერადმღე მის მთისა¹². რღმელსა ზედა ქალაქი მათი დამენებულ იყღ¹³. რაღთა გარდაადღენ იგი. 30 ხდღღ თავადმან განვღღ შდრის მათსა და წარვიდა. 31 და შთავიდა კათარნაღმდ¹⁴. ქალაქად¹⁵ გალიღღამა^{16g}. და ასწავებდა მათ შაბათსა^h შინა. 32 და უკურდა¹⁷ⁱ მღმღღურებღა იგი მისი. რამეთუ კელმწიფეებით იყღ სიტყუად მისი. 33 და იყღ შესაკრებღსა მათსა კაცი. რღმელსა¹⁸ თანა იყღ სული არაწმიდაღ. და დადაღ¹⁹ ყღ გმითა

1. ჭემმარიტად. — 2. დაეგნეს B. — 3. თთუეღ A : თთუე B. — 4. add. დიდი. — 5. add. ზედა. — 6. არავისა B. — 7. სარეფთას A. — 8. ელისეს B. — 9. წინაწარმეტყუელისა B. — 10. განიკურნა sic A. — 11. ნემან B. — 12. მთისა მის. — 13. ქალაქი... იყღ] დამენებულ იყღ ქალაქი იგი მათი. — 14. კათარნაღმდ A : კათარნაღმდ B. — 15. ქალაქსა. — 16. გალიღღამასა. — 17. დაუკურდებღდა. — 18. რღმლისა B.

a) ზელიამსთა ms. — b) ი-ღღსა. — c) თუე. — d) ი-ღღსა. — e) წ-ნსწარმეტყუელისა. — f) Pl. 111 a. — g) გალიღღამასა ms. : correxi cum C. — h) შაბათსა ms. : correxi cum C. — i) უკურდა ms. — j) დადაღ ms.

in sua regione. 25 Verum¹ autem dico vobis, quia multae viduae erant *in* diebus Eliae *in* Israël, quando clausi sunt caeli tribus annis et sex mensibus, cum facta esset fames² *in* omni terra. 26 Et ad neminem unam ex eis missus est Elias, nisi in Sarep't'am Sidoniae, ad mulierem viduam. 27 Et multi leprosi erant *in* Israël sub Elisaeo propheta; et nemo ex eis sanatus est nisi Neman³ Syrus. 28 Et repleti sunt omnes furore qui erant *in* synagoga illa, cum audirent hoc. 29 Et surrexerunt, et expulerunt eum foras de civitate illa, et adduxerunt eum usque ad verticem illius montis⁴, super quem civitas eorum aedificata erat⁵, ut praecipitarent eum. 30 Ipse autem transivit *in* medio eorum, et abiit. 31 Et descendit *in* Kap'arnaom⁶, civitatem Galilaeae, et docebat eos *in* sabbato. 32 Et mirabantur doctrinam illam eius, quia *in* potestate erat verbum eius. 33 Et erat *in* synagoga eorum homo, apud quem erat spiritus immundus; et

1. verum] vere. — 2. add. magna. — 3. Neeman B. — 4. montis illius. — 5. civitas... erat] aedificata erat civitas illa eorum. — 6. Kap'arnaum.

დიდითა. 34 ეჭა. რამ არს ჩემი¹ და შენი. იესუ ნაზორვეველ². მღვთედ^{3a} წარწყმედად ჩუენდა. გიციოთ შენ. ვინ ხარ წმიდამ ეგე ღმრთისამ. 35 და შეჭრისხნა მას იესუ⁴ და ჰრქუა. პირი დაიყავ და განვიდა^{5b} მაგის გან. და დასცა⁶ იგი შღრის მათსა ეშმაკმან მან და განვიდა მის გან და არარამ ავნო მას. 36 და იყდ განკვრვებამ მათ ყოველთა ზედა და წრახვიდეს ურთიერთას და იტყოდეს. რამ არს სიტყუამ ესე. რამეთუ კელმწიფებოთა და ძალითა უბრძანებს სულთა არაწმიდა<თა>^c. და განვლე[ნ]. 37 და მიმღეფინებოდა ჰამბავი მისი⁷ ყოველთა მათ^d ადგილთა გარემო მის სოფლებიხათა. 38 და აღდგა მის კრებულისა გან და შეგ[ი]და ხანლ[ხა] სიმ[ღნისხა]. ||^e [ხლოლ] სიდედრი სიმღნისი შეპყრობილ იყდ სიგნისა გან დიდისა⁸. და უთხრეს მას მის-თჳს. 39 და დაადგა^{9f} მას ზედა და შეჭრისხნა სიგნესა მას. და დაუტევა იგი შეყსეულად. და აღდგა და ჰმსახურებდა მას¹⁰. 40 [დ]ა დასლვასა ოდენ მწისასა რავდენთა¹¹ აქუნდა¹² უძღურები იგი¹³ თითო-სახეთა გან ხენთა. მოიყვანნეს^g მისა. ხლოლ თავადმან კავად-კავადსა მათსა დასლვა გელი და განკურნ<ნ>^h იგინი. 41 და გამოვიდოდეს¹⁴ ეშმაკნი მრავალთა გან. დადადებდეს და იტყოდეს. ვითარმედ

1. ჩუენი. — 2. ნაზორვეველ. — 3. მღვთედ A. — 4. om. იესუ A. — 5. განვიდა A : განგდ sic B. — 6. დასცა A. — 7. მისი] მის თჳს. — 8. სიგნისა... დიდისა] სიგნისთა დიდითა. — 9. დადგა A. — 10. მათ A. — 11. რავდენთა, ante quod add. ყოველთა. — 12. ჰქედეს. — 13. უძღურები იგი] უძღურნი. — 14. განვიდოდეს.

a) მღვთედ ms. — b) Sic (განვიდა). — c) არაწმიდა ms. : correxi cum C. — d) მათ : თ super lineam scriptum. — e) Pl. 111 b. — f) დაადგა cum rasura unius litterae : fuit რ. — g) მოიყვანნეს sic (in numero plurali). — h) განკურნა ms. : correxi.

clamavit voce magna: 34 « Ah! quid est mihi¹ et tibi, Iesu Nazorene^{2?} Venisti perdere nos? Scimus te quis sis, Sanctus iste Dei. » 35 Et increpavit eum Iesus³, et dixit ei: « Os claude, et exi ab isto. » Et deiecit eum in medium eorum daemonium illud, et exiit ab eo, et nihil nocuit ei. 36 Et factus est stupor eorum omnes, et loquebantur ad invicem, et dicebant: « Quod est verbum hoc, quia in potestate et virtute praecipit spiritibus immundis, et exeunt? » 37 Et diffundebatur fama eius⁴ in omnes illos locos vicinarum illarum regionum. 38 Et surrexit de illa synagoga, et introivit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur a⁵ febris magna; et dixerunt illi (dat.) de ea. 39 Et stetit super eam, et increpavit febrim illam; et reliquit eam confestim. Et surrexit, et ministrabat ei⁶. 40 Et tempore ipso quo occidisset sol, quotquot⁷ habebant infirmos illos⁸ a variis morbis, adduxerunt <eos> ad illum. Ipse autem singulis eorum imposuit manum, et sanavit eos. 41 Et exibant daemonia a multis, cum clamarent et dicerent: « Quoniam tu es Christus, Filius Dei vivi⁹; » et increpavit ea,

1. nobis. — 2. Nazarene. — 3. om. Iesus A. — 4. eius] de eo. — 5. om. a. — 6. eis. — 7. ante quotquot add. omnes. — 8. om. illos. — 9. om. vivi.

შენ ხარ ქრისტე¹. ძმ ღმრთისა² ცხველისაჲ³. და შეჰჰრისხნა მათ და არა უტევებდა სიტყუად. რამეთუ იცოდეს. ვითარმედ ესე არს ქრისტე. 42 და ვითარცა განთენა. გამოვიდა მიერ და წარვიდა უდაბნოსა ადგილსა. და ერი³ ეძიებდა მას და მოვიდეს მისა და იყენებდეს მას. რამთამცა არა წარვიდა მათ გან. 43 ხოლო თავადმან ჰრქუა მათ. ვითარმედ სხუათაცა ქალაქთა ჯერ-არს ჩემდა ხარებოდ სახუფეველი ღმრთისაჲ. რამეთუ ამის თვს მოვივლინე. 44 და ქადაგებდა ყოველთა შესაკრებელთა გალილეამსათა.

V. 1 და იყვ ვითარ ერი⁴ დაეხსმოდა^b მას სმენად სიტყუასა ღმრთისაჲ⁵. და თავადი დგა კიდესა თანა ტბისაჲ⁶ გენესარეთისაჲსა. 2 და იხილნა ორნი ნავნი. მდგომარენი კიდესა მის ტბისაჲსა. ხოლო მესათსხველენი^c იგი გამოვიდეს ნავისა მის გან და განჰრცხიდეს ბადეთა მათთა⁷. 3 და შევიდა ერთსა⁸ ნავსა⁹. რამელ¹⁰ იყვ სიმონისი. და უბრძანა¹¹ შე-რე-დგინებამ¹² მცირედ და დაჯდა და ასწავებდა ნავით გამო¹³ ერსა მას. 4 და ვითარცა დახცხრა სიტყუად. ჰრქუა¹⁴ სიმონს. შეავლინე¹⁵ ღრმად და სდევით¹⁶ ბადე¹⁷ თქუენი ნადირებად¹⁸. 5 მიუვო სიმონ და ჰრქუა. მოძღუარ. დამე ყოველ^d დავშუ<ე>რით^e და არარამ

1. ქრისტე. — 2. ღმრთისაჲ, post quod om. ცხველისაჲ. — 3. add. იგი. — 4. add. იგი. — 5. სიტყუათა ღმრთისაჲსა. — 6. ტბისა მის. — 7. om. მათთა. — 8. add. მას. — 9. om. ნავსა A. — 10. რამელი. — 11. add. მათ ქუეყანით. — 12. -დგინებამ. — 13. om. ნავით გამო A. — 14. ante ჰრქუა add. და. — 15. add. ნავი ეგე. — 16. ჰხდევით. — 17. ბადე. — 18. ნადირებამ.

a) Sic (ცხველისაჲ.) — b) დაეხსმოდა : s super lineam additum. — c) Pl. 112 a. — d) Sic (ყოველ). — e) დავშუერთი ms. : correxi cum C.

nec sinebat <ea> loqui, quia sciebant quoniam hic est Christus. 42 Et cum illuxisset, exiit inde et abiit in desertum locum, et populus¹ quaerebat eum, et venerunt ad eum; et retinebant eum, ne abiret ab eis. 43 Ipse autem dixit eis : « Quoniam aliis quoque civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, quia propter hoc missus sum. » 44 Et praedicabat in omnibus synagogis Galilaeae.

V. 1 Et factum est, cum populus² irrueret in eum, ut audiret verbum³ Dei, et ipse stabat iuxta littus lacus⁴ Genesaret'. 2 Et vidit duas naves stantes <iuxta> littus illius lacus; piscatores autem illi exierunt de navi illa, et lavabant retia sua⁵. 3 Et intravit in unam⁶ navim⁷, quae erat Simonis, et praecepit ei⁸ ut duceret⁹ <in altum> pusillum. Et sedebat, et docebat de navi¹⁰ populum illum. 4 Et ut cessavit loqui, dixit¹¹ Simoni : « Duc¹² in altum, et mittite rete vestrum in capturam. » 5 Respondit ei Simon, et dixit ei : « Magister, nocte tota laboravimus, et nihil cepimus; nunc¹³ autem in verbo tuo demit-

1. add. ille. — 2. add. ille. — 3. verba. — 4. add. illius. — 5. om. sua. — 6. add. illam. — 7. om. navim A. — 8. eis. — 9. ducerent, ante quod add. a terra. — 10. om. de navi A. — 11. ante dixit add. et. — 12. add. navim istam. — 13. om. nunc.

მღვიდეთ. ხელე აწ¹ სიტყვთა შენითა გარდაუტეოდ² ბადს. 6 და ესე ყვეს და შეაყენეს თევზისა სიმრავლე³ დიდი. და განსთქედებოდეს ბადენი მათნი. 7 და წამს-უყოფდეს. რძემელნი⁴ იყვნეს ერთსა მას ნავსა. რამთა მღვიდენ და შეეწინენ მათ. და მღვიდეს და ადავსნეს ორნივე იგი ნავნი. ვიდრემდე დაინთქმოდეს⁵ იგინი. 8 ვითარცა იხილა სიმონ პეტრე. შეუღდა⁶ მუცლთა იესუმთა^a და ჰირქუა⁷. განვად⁸ ჩემ გან. რამეთუ კაცი ცოდვილი ვარნი მე. უფალე. 9 რამეთუ განკვრვებამან^b შეიპყრა იგი და ყოველნი მისთანანი ნადირობა<სა>^c მას თევზისასა. რძემელნი შეაყენნა⁹. 10 ეგრევე იაკობ და ივანე. ძენი^d ზებედესნი¹⁰. რძემელნი იყვნეს ზიარნი სიმონისნი¹¹. და იესუ ჰირქუა¹² სიმონს¹³. ნუ გეშინინ. სიმონ. ამიერითგან იყო კაცთა¹⁴ მონადირე¹⁵. 11 და გამდადგინეს^e ნავი¹⁶ იგი ქუეყანად და დაუტევეს ყოველი და მისდევდეს¹⁷ მას. 12 და იყო ვითარცა შევიდა იგი ერთსა ქალაქთაგანსა. და აჰა კაცი კეთრღვნებითა ხავსე¹⁸. ვითარცა იხილა მან იესუ. დავარდა პირსა ზედა თხსსა. ევედრებოდა მას და ეტყოდა. უფალე. უკუეთუ გინდეს. ძალ-გიც განკურნებად ჩემდა.

1. om. აწ. — 2. გარდაუტეოდ. — 3. თევზთა სიმრავლე. — 4. add. იგი. — 5. დაინთქმოდეს B. — 6. შეუღდა (ვ super lineam additum in A). — 7. add. მას. — 8. განვად sic B. — 9. რძემელი შეაყენეს. — 10. ზებედესნი AB, post quod rasura 10 litterarum : fuit რღ-ნი იყვნეს, nunc autem erasum in A. — 11. ზიარ სიმონისა B. — 12. ჰირქუა იესუ B. — 13. სიმონს] სიმონ პეტრეს. — 14. კაცთა იყო. — 15. მონადირე A. — 16. გამდადგინეს ნავნი B. — 17. მიხედვედეს A. — 18. ხავსეს კეთრღვნებითა, post quod add. იყო მას ქალაქსა.

a) ი-ჯანთა — b) განკურნებამან ms. — c) ნადირობა ms. : correxi cum C. — d) ძენი ms. — e) Pl. 112 b.

temus¹ rete. » 6 Et hoc fecerunt, et concluserunt piscis² multitudinem magnam et rumpebantur retia eorum. 7 Et nictabant <illis> qui erant in altera (litt. una) illa navi, ut venirent et adiuverent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas illas naves, ut mergerentur illae. 8 Cum vidisset Simon Petrus, procidit <ad> genua Iesu, et dixit ei³: « Exi a me, quia homo peccator sum ego, Domine. » 9 Etenim stupor apprehendit eum, et omnes qui cum eo erant, in captura illa piscium (litt. piscis), quos conclusit⁴: 10 Similiter Iacobum et Iovannem, filios Zebedaei, qui erant socii Simonis⁵. Et Iesus dixit⁶ Simoni⁷: « Noli timere, Simon; abhinc eris hominum⁸ captor. » 11 Et eduxerunt navim illam⁹ ad terram, et reliquerunt omne, et sequebantur eum. 12 Et factum est, cum intrasset ille in unam ex civitatibus, et en vir lepra plenus¹⁰; ut vidit ille Iesum, cum cecidisset in faciem suam, rogabat eum, et dicebat ei: « Domine, si vis, potes sanare me. »

1. demittam. — 2. piscium. — 3. ei. — 4. quos conclusit] quem concluserunt. — 5. Simoni B. — 6. dixit Iesus B. — 7. add. Petro. — 8. hominum eris. — 9. navim illam] naves illas B. — 10. plenus lepra, post quod add. erat in illa civitate.

13 და განყოფიერდა კელი. შეახრ¹ და ჰრქუა. მნებავს. განწმინდნი. და შეესხეულად განემდრა² კეთრღვნებამ³ მის გან. 14 და თავადმან ამცნო მას. რამთა არავის უთხრას. არამედ წარვედ⁴ და უჩუენე⁵ თავი შენი მდღელსა და შეწირე განწმენდისა შენისა თვს. ვითარცა ბრძანა⁶ მოხე ხაწამებულად⁷. 15 და უფრომხად მიძღუდებოდა სიტყუად იგი მისი⁸ და შეჰკრებოდა⁹ ერი მრავალი სმენად და განკურნებად უძღურებათა მათ<თ>^a გან. 16 ხოლო თავადი განემდრის¹⁰ უდაბნოდ და ილოვავს. 17 და იყო ერთსა შინა დღესა და თავადი ასწავებდა მათ. და ხსდეს¹¹ მუნ ფარისეველნი. რხელის¹² მოძღუარნი. რომელნი მოსრულ იყვნეს¹³ ყოვლისა გან დაბნებისა გალილეა[მსა] და ჰურიასტანისა და იერუსალმისა¹⁴. და ძალი დმრთისამ¹⁵ იყო განკურნებად მათდა¹⁶. 18 და აჰა ესერა კაცთა მოაქუნდა ცხედრითა კაცი. რომელი იყო განრღუკულ. და უნდა¹⁷ შედებამ მისი და დადგამად¹⁸ წინაშე მისსა¹⁹. 19 და ვერ პოვეს. ვინამცა შეიღეს იგი ერისა მის გან. ||¹ ადგდეს ერდობა ზედა და აღიღეს კაცი¹⁸ იგი¹⁹ და შთაუტყუეს იგი ცხედრით-ურთ²⁰ წინაშე იესუმსა²¹. 20 და იხილა იესუ ხარწმუნებამ²¹ მათი და ჰრქუა მას. კაცო. მიგეტყვნად²² შენ ცოდვანი შენნი.

1. add. მას იესუ. — 2. განემდრა B. — 3. add. იგი. — 4. წარვედ sic B. — 5. უჩუენა sic A. — 6. ებრძანა. — 7. add. მათა. — 8. სიტყუად... მისი] მის თვს სიტყუად იგი. — 9. შეკრებოდა. — 10. განემდრის B. — 11. ხსდეს B. — 12. მჯულის, ante quod add. და. — 13. იყვნეს B. — 14. უფლისა. — 15. მათა. — 16. დადგამად. — 17. მისა A. — 18. კაცი. — 19. om. იგი. — 20. add. მდრის. — 21. ხარწმუნებამ sic A. — 22. მიგეტყვნენ.

a) უჩუენე ms. — b) მათა ms. : correxi cum C. — c) განემდრის : ემ super lineam additum. — d) იწმინდისა. — e) უნდა : ა super lineam scriptum. — f) Pl. 113 a. — g) იწმინდა.

13 Et, cum extendisset manum, tetigit eum¹, et dixit ei: « Volo, mundare. » Et confestim discessit lepra² ab eo. 14 Et ipse mandavit ei, ut nemini diceret: « Sed abi, et ostende temetipsum sacerdoti, et offer propter emundationem tuam, sicut praecepit³ Moyses, in testimonium⁴. » 15 Et magis divulgabatur sermo ille⁵; et congregabatur populus multus, ut audirent, et sanarentur ab infirmitatibus suis. 16 Ipse autem discedebat in desertum, et orabat. 17 Et factum est in una die, et ipse docebat eos. Et sedebant ibi Pharisei, legis⁶ doctores, qui venerant ex omnibus vicis Galilaeae, et Iudaeae, et Ierusalem; et virtus Dei⁷ erat ad sanandum eos. 18 Et en ecce viri portabant in lecto hominem, qui erat paralyticus; et volebant inferre eum et ponere ante eum. 19 Et, cum non potuissent invenire unde inferrent eum propter populum illum, ascenderunt supra tectum, et sustulerunt hominem illum⁸, et demiserunt eum cum lecto⁹ ante Iesum. 20 Et vidit Iesus fidem eorum, et dixit ei: « Homo, dimittantur¹⁰

1. eum, post quod add. Iesus. — 2. add. illa. — 3. add. eis. — 4. add. eis. — 5. sermo ... eius] de eo sermo ille. — 6. ante legis add. et. — 7. Domini. — 8. hominem illum] tegulam (litt. argillam). — 9. add. in medium. — 10. dimittentur.

21 და იწყებს განწმენვად მწიგნობართა მათ და ფარისეველთა¹. ვინ არს ესე. რომელი იტყვს გამოებას. ვის კელ-ეწიფების მიტევებად². გარნა მხოლოდა ღმერთსა. 22 გულისგმა³-ყვნა იესუ გულის წმენვანი მათნი. მიუგოდ და ჰრქუა⁴ მათ. რასა ეგე წმენვანი⁵ გულთა შინა⁶ თქუნთა. 23 რამ უადვილეს არს⁷ სიტყუად. მიგეტყვნენ⁸ ცოდვანი შენ<ნი>⁹. ანუ თქუმად. აღდეგ და ვიდოდე. 24 არამედ რამთა უწყოდით. რამეთუ კელმწიფებაჲ აქუს¹⁰ ძესა კაცისასა ქუეყანასა ზედა მიტევებად ცოდვათა. და ჰრქუა განრღუეულსა მას¹¹. აღდეგ. აღიდე ცხედარი შენი და წარვედ¹² სახიდ შენდა. 25 და შეყვულად აღდეგა წინაშე მათსა და აღიდე ცხედარი. რომელსა ზედა იდვა. და წარვიდა სახედ¹³ თვსა და ადიდებდა ღმერთსა. 26 და განკვრევაბან¹⁴ შეიბყრნა¹⁵ ყოველნი და ადიდებდეს ღმერთსა. და შიში დაეცა მათ ზედა და იტყოდეს. რამეთუ ვინილეთ უდიდესი¹⁶ დიდებამ დღეს. 27 და ამისა შემდგომად გამოვიდა და იხილა მეზუერე¹⁷. სახელით ლევი¹⁸. საზუერება¹⁹ ზედა და ჰრქუა მას. მომდევიდე მე. 28 და²⁰ მან დაუტყვა ყოველი²¹ და მიხდევიდა²² მას. ||²³ 29 <და>²⁴ დაუშადა ლევი პური დიდი იესუს²⁵ სახლსა შინა მისსა²⁶. და იყო²⁷ კრებული დიდი

1. add. და იტყოდეს. — 2. add. ცოდვათა. — 3. ante გულის add. და: გმა] სმა. — 4. რქუა sic B. — 5. წმენვანი. — 6. om. შინა. — 7. არს უადვილეს. — 8. add. შენ. — 9. add. შენ გეტყვ. — 10. წარვედ sic B. — 11. სახიდ. — 12. უდიდესი. — 13. მეზუერე. — 14. add. მჯდომარე. — 15. სოფლ. — 16. add. და აღდეგა. — 17. მიხდევიდა A. — 18. თვსა. — 19. add. შენ.

a) შენ ms. : correxi cum C. — b) აქუნს ms. : correxi cum C. — c) განკვრევაბან ms. — d) შეიბყრნა, correctum e იბყრნა, მე addito. — e) საზუერება ms. — f) Pl. 113 b. — g) Om. ms. და, quod supplevi cum C. — h) ი-ვს.

tibi peccata tua. » 21 Et coeperunt cogitare scribae illi, et Pharisei¹: « Quis est hic, qui loquitur blasphemiam? Quis potest dimittere², nisi solus Deus? » 22 Cum³ intellexisset Iesus cogitationes eorum, respondit eis, et dixit eis: « Quid cogitatis in⁴ cordibus vestris? 23 Quid facilius est⁵ dicere: Dimittentur tibi⁶ peccata tua, an dicere: Surge, et ambula? 24 Sed, ut sciatis quia potestatem habet Filius hominis in terra dimittendi peccata, (et dixit paralytico illi): Surge⁷, tolle lectum tuum, et abi in domum tuam. » 25 Et confestim surrexit ante eos, et sustulit lectum, in quo iacebat; et abiit in domum suam, et glorificabat Deum. 26 Et stupor apprehendit omnes, et glorificabant Deum. Et timor cecidit super eos, et dicebant: « Quia vidimus maximam gloriam hodie. » 27 Et post hoc exiit, et vidit publicanum, nomine Levi⁸, in telonio, et dixit ei: « Sequere me. » 28 Et ille⁹ reliquit omne¹⁰, et sequebatur eum. 29 <Et> paravit Levi convivium magnum Iesu in domo sua; et erat¹¹ congregatio magna

1. add. et dicebant. — 2. add. peccata. — 3. ante cum add. et. — 4. in. — 5. est facilius. — 6. tibi. — 7. ante surge add. tibi dico. — 8. add. sedentem. — 9. et ille] ille autem. — 10. add. et surrexit. — 11. add. ibi.

მესუერეთად¹ და სხუათად, რამელნი იყვნეს მათ თანა ინაგით-მსხდომარენი². 30 და დრტჯვიდეს³ ფარისეველნი და მწიგნობარნი მათნი მოწაფეთა მისთა თანა და იტყოდეს. რამა თჳს მესუერეთა და ცოდვილთა თანა ჭამთ და სუამთ⁴. 31 მიუვო იესუ და ჰრქუა მათ. არა უკმს ცოდვალთა მკურნალი. არამედ რამელნი ბორბტა სენსა შინა⁵ არიედ⁶. 32 არა მძვედ წოდებად მართალთა. არამედ ცოდვილთა. რამთა შეინანონ. 33 ხოლო მათ ჰრქუეს მას. რამა თჳს მოწაფენი⁷ იოვანესნი⁸ იმარსვენ⁹ შედამს-ზედა და ვედრებასა ჰყოდენ და¹⁰ ფარისეველთანი. ხოლო მოწაფენი შენნი ჭამენ და სუმენ. 34 ხოლო იესუ¹¹ ჰრქუა მათ. ნუ უკუე გელ-წიფებობს ძეთა სიძისათა. ვიდრემდე სიძე¹² მათ თანა არს. რამთა ამარსვებდეს¹³ მათ. 35 მოვლენან¹⁴ დღენი. ოდეს ამადლდეს¹⁵ მათ გან სიძე¹⁶. და მაშინ იმარსვიდენ მათ დღეთა შინა. 36 და ეტყოდა მათ იგავითა¹⁷. ვითარმედ არავინ სადგმელი სამოხლისა¹⁸ ახლისამ დაადგის სამოხელსა¹⁹ ძუელსა. რამთა არა ახ[ა]ლი იგი განაბობს. და ძუელსა²⁰ მას ვერ შეჰგავს²¹ სადგმელი ახლისა²² სამოხლისამ²³. 37 და არავინ შთაასხის დჯრდ²⁴

1. მესუერეთა B. — 2. ჰრქუამთ (ჰრ- B)... ჰსუამთ. — 3. შინა სენსა. — 4. არიან. — 5. იოვანესნი A : იოჰანესნი B. — 6. იმარსვენ sic A. — 7. add. ვერვე. — 8. სიძე. — 9. ამარსვიდეს A. — 10. ante მოვლენან add. არამედ. — 11. აღმადლდეს B. — 12. om. სიძე A. — 13. იგავსა A. — 14. სამოხლისა sic A. — 15. სამოხელსა sic A. — 16. ძუელსა : g super lineam additum B. — 17. შეჰგავს. — 18. ახლისა A. — 19. სამოხლისამ sic A.

a) მსხდომარეთად ms. : correxi cum C. — b) ტრტჯვიდეს (რ super lineam additum) ms. : correxi. — c) მოწაფენი ms. — d) იესუ super rasuram scriptum : fuit იოვანე. — e) Sic (აღმადლდეს). — f) იგავითა : o₁ super lineam additum. — g) დჯრდ ms.

publicanorum, et aliorum qui erant cum eis discumbentes. 30 Et murmurabant Pharisei et scribae eorum apud discipulos eius, et dicebant : « Quare cum publicanis et peccatoribus manducatis et bibitis? » 31 Respondit eis Iesus, et dixit eis : « Non opus est viventibus medicus, sed <illis> qui in malo morbo sunt. 32 Non veni vocare iustos, sed peccatores, ut poenitentiam agerent. » 33 Illi autem dixerunt ei : « Quare discipuli Iovannis¹ ieiunant frequenter, et rogationem faciunt, et² Phariseorum, discipuli autem tui manducant et bibunt? » 34 Iesus autem dixit eis : « Num forte potest <aliquis> filios sponsi, dum sponsus cum eis est, ut faciat ieiunare [eos] (1)? 35 Veniunt³ dies, quando exaltabitur ab eis sponsus⁴, et tunc ieiunabunt in illis diebus. » 36 Et dicebat eis in parabola⁵ quoque : « Quoniam nemo pannum vestimenti novi ponit super vestimentum vetus, ne novum illud scindat, et veteri illi non potest convenire pannus novi vestimenti. 37 Et nemo infundit vinum novum in utres veteres, ne rumpantur

1. Iohannis B. — 2. add. similiter. — 3. ante veniunt add. sed. — 4. om. sponsus A. — 5. in parabola] parabolam A.

(1) *Locus corruptus.*

ახა[ლი] თხიერთა ძუელთა. რამთა არა განსტყდენ^a თხიერნი იგი¹. და² ღვნოდ^b იგი³ დაითხოვს. და თხიერნი⁴ წარწყმდენ. 38 არამედ ღვნოდ^c ახალი თხიერთა ახალთა ჯერ-არს შთასხმად. და ორნივე დაიძარხნენ⁵. 39 და არავინ სუამნ ძუელსა ღვნობა^d და მეყსეულად ჰნებავს ახალი. რამეთუ თქვს^e. ძუელი უტკბილეს^f არს.

VI. 1 და იყვ შათათსა⁸ მეორება და განვიდოდა თავადი თესულისა განყანისა. ხოლო მღწაფენი¹ მისნი მღჰჭრიდეს⁹ თავსა გულისხასა^{10g}. ძუსრვიდეს გელითა და ჭამდეს. 2 ხოლო რძმელთამე-ფარისეველთა ჰრქეუს მათ. რამა^{11h} ზამთ¹². რძმელი არა ჯერ-არს შა<ფა>თსა¹ შინა¹³. 3 მიუგო იესუ და ჰრქუა¹⁴ⁱ მათ. არცა¹⁵ ესე აღმციკიკითხავსა. რძმელ იგი ყო დავით. ოდეს იგი შეეშია მას და მისთანათა. 4 ვითარ იგი შევიდა ტამრად ღმრთისა¹⁶ და პურნი იგი შესაწირავთან¹⁷ შეჭამნა და სცა¹⁸ მისთანათადა. რძმელთა არა ჯერ-იყო¹⁹ ჭამად²⁰. გარნა მდდელთა²¹ ხოლო. 5 და ეტყოდა მათ. უფალ არს ძმ კაცისამ შათათისა²². 6 და იყო სხუასა²³ შათათსა²⁴ შევიდა იესუ²⁵ შესაგრებელსა

1. განსტყდენ... იგი₁] განსტყენ ღვნოდან ახალმან თხიერნი იგი (om. A) ძუელნი (om. B). — 2. om. და₂. — 3. om. იგი₂. — 4. თხიერნი sic B. — 5. დაიძარხნიან A. — 6. add. ვითარმედ. — 7. უტკბილეს. — 8. შაბათსა. — 9. მღჰჭრიდეს A. — 10. გულისხასა. — 11. რაბა. — 12. ზამთ. — 13. შაბათსა შინა, ante რძმელი. — 14. რქა sic B. — 15. არცა. — 16. ტამრასა ღმრთისასა A. — 17. შესაწირავისანი. — 18. ჰსცა A. — 19. არს B. — 20. ჭამად. — 21. მდდელთა B. — 22. შაბათისადა. — 23. სხუასადა B. — 24. შაბათსა. — 25. შევიდა იესუ] და შევიდა თავადი.

a) Pl. 114 a. — b) ღვნო ms. — c) ღვნო ms. — d) ღვნობა ms. — e) თქვს ms. — f) მღწაფენი ms. — g) გულისხასა ms. — h) რამა correctum e რლ, a₁ super l scripto. — i) შათსა ms. : correxī cum C. — j) და ჰრქუა : a₁ super lineam scriptum, a₂ autem infra lineam.

utres illi¹, et² vinum illud³ effundatur, et utres pereant. 38 Sed vinum novum in utres novos oportet infundere, et ambo conservabuntur. 39 Et nemo bibit vetus vinum, et confestim vult novum; etenim dicit: Vetus⁴ dulcius est. »

VI. 1 Et factum est in sabbato secundo, et transibat ipse per satum agrum; discipuli autem eius praecidebant caput spicae, cum perfringerent manu, et manducabant. 2 Quidam autem Pharisei dixerunt eis: « Quare⁵ facitis quod non licet in sabbato⁶? » 3 Respondit eis Iesus, et dixit eis: « Nec etiam⁷ hoc legistis quod fecit David, quando esuriit ille, et qui cum eo erant? 4 Quomodo intravit in templum Dei, et panes illos oblationum⁸ manducavit, et dedit <illis> quoque qui cum eo erant, quos non licebat⁹ <cuiquam> manducare nisi sacerdotibus solum? » 5 Et dicebat eis: « Dominus est Filius hominis sabbati quoque. » 6 Et factum est in alio¹⁰ sabbato, intravit¹¹ Iesus¹² in

1. rumpantur ... illi] rumpat vinum novum utres illos (om. A) veteres (om. B). — 2. om. et₂. — 3. om. illud. — 4. ante vetus add. quoniam. — 5. quid. — 6. in sabbato ante quod. — 7. om. etiam. — 8. oblationis. — 9. licet B. — 10. add. quoque B. — 11. ante intravit add. et. — 12. ipse.

მათსა და ასწავებდა. და იყო მუნ კაცი. რომელსა კელი¹ მარჯუენა² განგმელ ედგა. 7 უმწინდეს³ მწიგნობარნი⁴ და ფარისეველნი. რამთამცა⁵ შაფათსა⁶ განკურნა. რამთა პოლნ⁷ და შეასმინდნ⁸ იგი. 8 ხოლო თავადმან || იცნოდა ზრახვანი მათნი და ჰრქუა კაცსა მას. რომელსა⁹ კელი განგმელ ედგა. აღდგე და წარმოდგე შდრის. ხოლო იგი აღდგა და დადგა შდრის¹⁰. 9 და იესუ ჰრქუა მათ. გვითხრე თქვენ სიტყუაჲ. რამ ჯერ¹¹ არს შაფათსა¹¹ შინა¹². კეთილისა საქმე¹³ ანუ ბოროტისა¹⁴. ხულისა ცხვრებამა¹⁵ ანუ მოკვლამა. 10 და მიხედ¹⁶ ყოველთა მათ¹⁷ და ჰრქუა კაცსა მას¹⁸: განირათ¹⁹ კელი შენი. ხოლო²⁰ მან განირთხა. და მოეგო კელი²¹ მისი ვითარცა იგი სხუამა²². 11 ხოლო იგინი აღივსნეს მანკიერებითა და ზრახვიდეს²³ ურთიერთას. უკუეთუმცა უყვავს რამ²⁴ იესუს¹. 12 და იყო მათ დღეთა და განვიდა თავადი ლოცვად²⁵ მთად კერძოდ და დაშესა ათევდა ლოცვითა დმრთისა მიმართ. 13 და ოდეს განთენა. მოუწოდა მოწაფეთა თჳსთა და გამოიწინა²⁶ ათორმეტნი მათგანნი. რომელთაცა მოციქულ უწოდა.

1. add. მისი. — 2. მარჯუენდ. — 3. ante უმწინდეს add. და : post id autem add. მას. — 4. add. იგი. — 5. უკუეთუმცა. — 6. შაფათსა. — 7. პოლნ B. — 8. და შეასმინდნ] ვითარცა შეასმინეს. — 9. add. იგი. — 10. om. ხოლო... შდრის₂ A : შდრის₂] შდრის B. — 11. შაფათსა. — 12. om. შინა. — 13. საქმე. — 14. ბოროტისა, post quod add. ყოფამ. — 15. ცხვრებამ B. — 16. მიხედ. — 17. მათ ყოველთა. — 18. მას : ს supra lineam additum in A. — 19. განირთხ sic A. — 20. და. — 21. add. იგი. — 22. იგი სხუამ] ერთი იგი. — 23. განიზრახვიდეს. — 24. რამეჲ. — 25. ლოცვად post კერძოდ. — 26. გამოიწინა sic B.

a) Pl. 114 b. — b) რამ ჯერ : x super მე scriptum : fuit რამ-მე. — c) განირართხ ms. : correxi cum C. — d) ი-ჯს.

synagogam eorum, et docebat. Et erat ibi homo, qui manum¹ dexteram aridam habebat. 7 Observabant² eum³ scribe⁴ et Pharisei, si (litt. ut)⁵ in sabbato sanaret, ut invenirent et⁶ accusarent eum. 8 Ipse autem sciebat cogitationes eorum, et dixit homini illi, qui manum aridam habebat: « Surge, et prosta in medium. » Ille autem surrexit, et stetit in medium⁷. 9 Et Iesus dixit eis: « Interrogabo vos verbum: Quid licet in⁸ sabbato? Bonum operari, an malum⁹? Animam salvam facere, an occidere? » 10 Et respexit ad omnes illos¹⁰, et dixit homini illi: « Extende manum tuam. » Ille autem¹¹ extendit, et restituta est manus¹² eius sicut illa altera¹³. 11 Illi autem repleti sunt insipientia, et loquebantur¹⁴ ad invicem, si facerent aliquid Iesu. 12 Et factum est in illis diebus, et exiit ipse orare¹⁵ ad montem, et noctem pervigilabat in oratione ad Deum. 13 Et cum illuxisset, convocavit discipulos suos; et elegit duodecim ex eis,

1. add. sp̄am. — 2. ante observabant add. et. — 3. eum. — 4. add. illi. — 5. si. — 6. ut (litt. quomodo). — 7. om. ille ... medium. — 8. om. in. — 9. add. facere. — 10. eos omnes. — 11. ille autem] et ille. — 12. add. illa. — 13. illa altera] una illa. — 14. cogitabant. — 15. orare post montem.

14 სიმონ. რემელსა ჰქვან¹ პეტრე. და ანდრია². ძმაჲ მისი. იაკობ და იოვან³. ფილიპე და ბართლომე⁴. 15 მათევზ⁵ და თომა. იაკობ ალფესი^{6a} და სიმონ^{7b} მომურნე⁸ 16 და⁹ იუდა [ი]აკობისი. და იუ[დ]ა ისკარიოტელი¹⁰. რემელი იგი იყო გამომცემელი¹¹. 17 და გარდამოვიდა მათ თანა და დადგა ადგილსა ერთსა¹² ველსა. და ერი¹³ მოწაფეთა მისთაჲ და სხუაჲ^{14c} [ე]რისა სიმრავლ^{1d} ფრიად¹⁵ ჰურთასტანით და⁹ იერუსალემით^f და ზღუხ⁸ კიდისაჲთ¹⁶. ტურბით და სიდონით. რემელნი მოხრულ იყვნეს სმენად მის გან და განკურნებად სნეულებათა გან მათ<თ>^ა. 18 და ურვილნი¹⁷ სულთა გან არაწმიდათა განიკურნებოდეს. 19 და ყოველი იგი ერი ეძიებდეს¹⁸ შეახლებად მისა. რამეთუ ძალნი გამოვიდოდეს მის გან. დაⁱ განჰკურნებდა ყოველთა. 20 და თავადმან აღიხილნა თუალნი^j თვხნი¹⁹ მოწაფეთა მიმართ²⁰ და ეტყოდა²¹. ნეტარ ხართ გლახაკნი სულითა. რამეთუ თქუნია^{22k} სასუფეველი ღმრთისაჲ²³. 21 ნეტარ ხართ. რემელთა გმის²⁴ აწ. რამეთუ განსძღვთ. ნეტარ ხართ. რემელნი

1. ჰქვან A : ერქვა B. — 2. ანდრეა. — 3. იოვანე. — 4. ბართლომე A : ბართლომე B. — 5. მათევზ B. — 6. ალფესი B. — 7. add. რემელსა ერქვა. — 8. მომურნე. — 9. om. და. — 10. სკარიოტელი. — 11. განმცემელი. — 12. om. ერთსა. — 13. add. იგი. — 14. სხვა. — 15. ფრიადი. — 16. კიდისა, post quod add. და. — 17. ურვილნი] უძღურნი იგი. — 18. ეძიებდა. — 19. მისნი B. — 20. add. თვხთა. — 21. იტყოდა. — 22. თქუენი არს. — 23. ცათა A. — 24. გმის sic A.

a) ალფესი : ა super lineam scriptum, et ლ super rasuram. — b) სიმონმონ ms. : correxi cum C. — c) სხვა ms. — d) Pl. 115 a. — e) Post და rasura 2 litterarum : fuit და. — f) ი-ღმთ. — g) ზღუხ ms. — h) მათა ms. : correxi cum C. — i) გან და in marginibus additum. — j) თვალნი ms. — k) Sic (თქუენი არს).

quos quoque Apostolos nominavit, 14 Simonem, cui <nomen> dicunt Petrum¹, et Andriam², fratrem eius, Iacobum, et Iovannem, Philippum, et Bartholomaeum³, 15 Matthaeum, et Thomam, Iacobum Alphaei, et Simonem Zelotem⁴, 16 Et⁵ Iudam Iacobi, et Iudam Iscariotem⁶, qui fuit traditor. 17 Et descendit cum eis, et stetit in loco uno⁷ campestri, et populus⁸ discipulorum eius, et alia⁹ populi multitudo multa ab Iudaea, et Ierusalem, et maris littore¹⁰, Tyro, et Sidone, qui venerant ut audirent ab eo, et sanarentur a morbis suis. 18 Et afflictati¹¹ a spiritibus immundis sanabantur. 19 Et omnis ille populus quaerebant¹² appropinquare ad eum, quia virtutes exhibant de eo, et sanabat omnes. 20 Et ipse elevavit oculos suos ad discipulos¹³, et dicebat eis¹⁴: « Beati estis, pauperes spiritu, quia vestrum est regnum Dei¹⁵. 21 Beati estis, qui esuritis nunc, quia saturabimini. Beati estis, qui fletis nunc, quia ridebitis.

1. dicunt Petrum] dixit Petrum A : dictum est Petrus B. — 2. Andraeam. — 3. Bartholomaeum B. — 4. Zelotem] cui <nomen> dictum est Zelotes. — 5. om. et. — 6. Scariotem. — 7. om. uno. — 8. add. ille. — 9. alia] alius (gen.). — 10. littoris (sic), post quod add. et. — 11. infirmi illi. — 12. quaerebat. — 13. add. suos. — 14. om. eis. — 15. caelorum A.

სტირთ¹ აწ. რამეთუ იცინოდათ. 22 ნეტარ იყვნეთ^a. რაჟამს პოვობუნენ თქვენ კაცთა და ოდეს გამოვას<ნ>ნენ^{2b} და გაყუედრებდენ თქვენ და განგადენ³ სახელი თქუენი ვითარცა ბეროტათა ძისა თჳს კაცისა. 23 გიხაროდენ⁴ და მხიარულ იყვენით⁵. რამეთუ აჰა ესერა სახყიდელი თქუენი დიდ არს ცათა შინა. რამეთუ ესრევ⁶ უყოფდეს წინაწარმეტყუელთა^c მამანი მათნი. 24 ხოლო ვამ თქუენდა. მდიდარნო^d. რამეთუ მიგიღებდეს ნუგეშის-გეჰამ თქუენი. 25 ვამ თქუენდა. განმადარნო აწ. რამეთუ გშიოდის⁷. ვამ თქუენდა. რძმელნი იცინით აწ. რამეთუ იგლოვდეთ და სტიროდით⁸. 26 ვამ თქუენდა. რაჟამს^e კეთილსა გეტყოდინ თქუენ ყოველნი კაცნი. რამეთუ ესრევ⁹ კეთილსა უყოფდეს¹⁰ ცრუ წინაწარმეტყუელთა მამანი^f მათნი. 27 არამედ თქუენ გეტყვ. რძმელთა¹¹ გესმის. გიყუარდედ მტერნი თქუენნი. კეთილსა უყოფდით მძმულეთა თქუენთა. 28 და აკურთხევდით მწყევართა თქუენთა და ილოცვდით მათ თჳს. რძმელნი გმძლავრებდენ თქუენ. 29 რძმელმან გვეს¹² ყური-მალსა შენსა. მიუბყარ ერთ-კერძოდგა. და რძმელი მიგიღებდეს¹³ სამოხელსა¹⁴ შენსა. კუართსაგა შენსა ნუ აყენებ. 30 ყოველსა. რძმელი გთხოვდეს. მიეც. და რძმელი მიგიღებდეს¹⁵. ნუ მოჰგდი. 31 და ვითარცა იგი თქუენ გნებავს.

1. ჰსტირთ A. — 2. add. თქუენ. — 3. განთქუან. — 4. add. მას დღესა შინა. — 5. იყვენთ sic B. — 6. ვგრევ. — 7. გმშიოდის. — 8. ჰსტიროდით A. — 9. ვგრევ A. — 10. უყოფდეს sic A. — 11. add. ევე. — 12. add. შენ. — 13. add. შენ. — 14. სამოხელსა sic A. — 15. მიგიღებ sic A, post quod add. შენ AB.

a) იყვნეთ super rasuram scriptum : fuit ხართ. — b) გამოვასნენ ms. : correxi cum C. — c) წინაწარმეტყუელთა ms. — d) მდიდარნო : ო₁ super lineam additum. — e) Ante რაჟამს add. ms. რამეთუ, quod omisi. — f) Pl. 115 b.

22 Beati eritis, quando oderint vos homines, et quando expellent vos¹, et exprobrabunt vos, et eiicient² nomen vestrum tamquam <nomen> malorum propter Filium hominis. 23 Gaudete³, et laetamini; etenim en ecce merces vestra magna est in caelis; nam similiter faciebant prophetis patres eorum. 24 Vae autem vobis, divites, quia accepistis consolationem vestram. 25 Vae vobis, saturati nunc, quia esurietis. Vae vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis. 26 Vae vobis, quando benedicent vobis omnes homines; nam similiter benefaciebant pseudoprophetis patres eorum. 27 Sed vobis dico, qui auditis : Diligite inimicos vestros, benefacite osoribus vestris. 28 Et benedicite maledictoribus vestris, et orate pro eis qui oppriment vos. 29 Qui percutiet te⁴ in maxillam tuam, praebe ei alteram quoque. Et <ei> qui auferet tibi⁵ vestimentum tuum, tunicam quoque tuam noli retentare. 30 Omni qui petet te, da; et qui auferet tibi⁶, ne tollas ei. 31 Et sicut vos vultis ut faciant vobis⁷ homines, et vos quoque item similiter

1. vos. — 2. protulerint. — 3. add. in illa die. — 4. te. — 5. tibi. — 6. tibi. — 7. vobis.

რამთა გიყუნ^{1a} კაცთა. და თქუენცა ეგრევე მსგავსად ჰყოფდით². 32 და უკუეთუ გიყუარდენ თქუენ მოყუარენი თქუენნი. რამ არს მადლი თქუენდა. რამეთუ ცოდვილნიცა მოყუარეთა მათთა ჰყუარობენ³. 33 და უკუ<ე>თუ^b კეთილის მყოფელთა თქუენთა კეთილსა უყოფდით⁴. რომელი მადლი არს თქუენდა. რამეთუ ცოდვილნიცა^c ამას ჰყოფენ⁵. 34 და უკუეთუ ავასხებდეთ მათ. რომელთა გან ესავთ კუალად მოღებასა. რომელი მადლია^{6d} თქუენდა. რამეთუ ცოდვილნიცა^e ცოდვილთა ავასხებენ⁷. რამთა მოიდონ სწორნი. 35 ხოლო თქუენ გიყუ<ა>რდედ^f [მტ]ერნი თქუენნი⁸. კეთილსა⁸ უყოფდით დ[ა] ავასხებდით⁹. დ[ა] იყვს სასყიდელ[ი] თქუენი მრავალ. დ[ა] იყვნეთ ძე¹⁰ მადლ[ის]. რამეთუ იგი თავადი ტკბი[ლ] არს უმადლო[თ]ა თვსცა და უკეთ[თ]-ურთა¹¹. 36 იყვნით თქუენ მოწყალე. ვითარ[ცა] მამამ თქუენი მო[წყ]ალე^b არს. 37 ნუ განიკითხავთ. რამთა არა განიკითხნეთ. და ნუ დასჯით¹². რამთა არა დაისაჯნეთ. მიუტევებით. და მოგებტევენ¹³. 38 მიეცია. და მოგებტევს¹⁴. საწყაული¹⁵ⁱ კეთილი¹⁶ და ზე¹⁷ გარდათხეული მოგვენ¹⁸ წიადთა თქუენთა

1. add. თქუენ. — 2. უყოფდით, post quod add. მათ. — 3. ჰყუარობენ (-ობედ B) ante მოყუარეთა. — 4. კეთილსა უყოფდით post უკუეთუ. — 5. ჰყოფენ. — 6. მადლი არს. — 7. ავასხებედ B. — 8. ante კეთილსა add. და. — 9. add. და ნურას უხასოდ (-ობ B) ჰყოფთ. — 10. ძე A. — 11. add. თვსცა B. — 12. ჰმჯით A. — 13. მიუტევით და მოგებტევს (-ევენ B) AB, post quod add. თქუენ A. — 14. add. თქუენ. — 15. საწყაული sic A. — 16. შესრული AB, post quod add. და დატენილი B. — 17. ზედა. — 18. მოგვენენ.

a) გეყვს ms. : correxī cum C. — b) უკუეთუ ms. : correxī. — c) ცოდვილნიცა : ლ super lineam additum. — d) Sic (მადლი არს). — e) Post ცოდვილნიცა rasura 10 litterarum : fuit ცოდვილნიცა. — f) გიყუარდედ ms. : correxī. — g) თქ-ნი. — h) Pl. 116 a. — i) სასწყაული ms. : correxī cum C.

facite¹. 32 Et si diligitis vos amicos vestros, quae est gratia vobis? Etenim peccatores quoque amicos suos diligunt². 33 Et si benefactoribus vestris benefeceritis³, quae gratia est vobis? Etenim peccatores quoque hoc faciunt. 34 Et si commodaveritis eis a quibus speratis iterum accipere, quae gratia est vobis? Etenim peccatores quoque peccatoribus commodant, ut accipiant aequale. 35 Vos autem diligite inimicos vestros; benefacite⁴ eis et commodate⁵; et erit merces vestra multa; et eritis filii Altissimi, quia ille ipse mitis est in ingratos quoque et malos⁶. 36 Estote vos misericordes, sicut Pater vester misericors est. 37 Nolite iudicare, ut non iudicemini; et nolite condemnare, ut non condemne- mini. Dimittite <debita>, et dimittentur⁷ vobis⁸. 38 Date eis, et dabitur vobis⁹; mensuram¹⁰ bonam¹¹ et supereffluentem dabunt¹² vobis in sinus vestros.

1. add. eis. — 2. diligunt ante amicos. — 3. benefeceritis post si. — 4. ante benefacite add. et. — 5. add. et ne quid desperatum faciatis. — 6. malos] in malos quoque B. — 7. dimittetur A. — 8. vobis A. — 9. vobis. — 10. signum (sic) A. — 11. incurvatam, post quod add. et confertam B. — 12. dabuntur (sic).

მითვე¹ საწყაულითა². რმლითა მიუწყვთ. კუალად მღკეწყვს თქუენ. 39 ეტყოდა მათ იგავსადა. ნუ გელ-ეწიფებისა³ ბრძასა ბრძისა წინა-მღუ-ანვად. არა-მეა⁴ ორნივე ჯურღუმულსა შთაცვვენ^{5a}. 40 არა არს მღწაფე⁶ უფრფხ⁷ მოძღურისა. ხოლო განკრძალული იგი ყოველი იყავნ ვითარცა მოძღუარი თხსი. 41 რამსა⁸ ხედავ⁹ წუელსა თუალსა^b შინა¹⁰ ძმისა შენისასა და დერესა¹¹ თუალისა^c შენისასა არა განიცდი. 42 ანუ ვითარ გელ-გეწიფების რქემად ძმისა შენისა¹². ძმაო. მიტევე და აღმოვიდოდ წუელი თუალისა გან შენისა. და შენ დირესა თუალსა შინა¹³ შენსა არა ჰხედავ¹⁴. ორგულე. აღმოვიდო პირველად დირეს თუალისა გან შენისა. და მერმე იხილო¹⁵. აღმოვიდოდ წუელი თუალისა გან ძმისა შენისა. 43 რამეთუ არა არნ¹⁶ ხს კეთილი. რმელმან გამოიღობ¹⁷ ნაყოფი ხენეში. არცა კუალად ხს ხენეში. რმელმან ყვის ნაყოფი კეთილი. 44 რამეთუ თითოეული ხს თხსისა გან ნაყოფისა საგნაურ არნ. რამეთუ არა ეკალთა გან შეკრიბიან ლეფც. არცა მაყუალთა გან მოხთულია<ნ>^{18d} ყურძენი. 45 კეთილმან კაცმან კეთილისა გან საუნჯისა გულისა თხსისა გამოიღობს კეთილი. და ბორღტმან კაცმან ბორღტისა გან გულისა თხსისა გამო-

1. ante მითვე add. და. — 2. საწყაულითა sic B. — 3. ეწიფების. — 4. არა-მე. — 5. შთაცვვენა B. — 6. მღწაფე. — 7. უფრფხ B. — 8. რამეთუ არა A. — 9. ჰხედავ. — 10. შიდა B. — 11. დირესა A : დირესა B. — 12. ძმისა შენსა B. — 13. შიდა B. — 14. ხედავ B. — 15. უხილო B. — 16. არს B. — 17. გამოიღობს B. — 18. მოხდულიან sic B.

a) შთაცვვენ ms. — b) თუალსა ms. — c) Post თუალისა exstat lacuna unius folii in codice Adich; textum supplevi e codice A (fol. 133 v° b — 134 v° a). — d) მოხთულია ms. : correxi.

Eadem¹ mensura, qua mensi eritis *eis*, iterum metietur vobis. 39 Dicebat eis parabolam quoque: « Numquid potest caecus caecum ducere? Nonne ambo *in* puteum cadent? 40 Non est discipulus plus quam magister; prudens (1) autem ille omnis sit sicut magister suus. 41 Quare² adspicis festucam in oculo³ fratris tui, et trabem oculi tui non consideras? 42 Aut quomodo potes dicere ad fratrem tuum⁴: Frater, sine et eiiciam *tibi* festucam de oculo tuo, et tu trabem in oculo tuo⁵ non adspicis? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo, et postea videbis⁶ ut eiicias festucam de oculo fratris tui. 43 Etenim non est arbor bona, quae proferet⁷ fructum putridum, neque iterum arbor putrida, quae facit fructum bonum. 44 Nam quaeque arbor a suo fructu nota est. Etenim non de spinis colligunt ficum, neque de rubis vindemiant uvam. 45 Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum; et malus homo de malo corde suo

1. ante eadem add. et. — 2. quare] etenim non A. — 3. in oculo] intra oculum B. — 4. ad fratrem tuum A] fratri tuo B. — 5. in oculo tuo A] intra oculum tuum B. — 6. add. ei B. — 7. proferet A] profert B.

(1) განკრძალული, κατηγορισμένος.

ღის ბერტო. რამეთუ ნამეტავისა გან გულისა იტყვნ პირი მისი. 46 რამსა მეტყვთ მე. უფალო. უფალო. და არა ჰყოდთ. რომელსა გეტყვ თქუნ. 47 ყოველი რომელი მოვალს ჩემდა და ისმენს^a სიტყუათა ჩემთა. და ჰყოდს მათ. გიხუნოთ თქუნ. ვისა იყოს მსგავს. 48 მსგავს არს იგი კაცსა. რომელი ადამს-ნენ¹ სახლსა. რომელმან მოთხარა და დაადრმო. და დადვა საფუძველი კლდესა ზედა. და დიდრვამ რამ იყო. ეკუეთა მდინარს იგი სახლსა მას და ვერ შეუძლო შემრვად სახლსა² მას. რამეთუ დაფუძნებულ იყო იგი კლდესა ზედა. 49 ხოლო რომელმან ისმინა და არა ყო³. მსგავს არს იგი კაცსა. რომელმან ადამსნა სახლი მიწასა ზედა თჯიერ საფუძველისა. რომელსა ეკუ<ე>თა⁴ მდინარს და მეყსეულად დაეცა.⁷ და^b იყო დაცემად⁵ სახლისად მის დიდ.

VII. 1 და ვითარცა აღასრულნა⁶ იესუ სიტყუანი ესე სახმენელთა მიმართ ერისათა. შევიდა კაფარნაუმდ⁷. 2 და ასისთავისა^{8c} ვისმე⁹ მონაჲ სნეულ იყო და მიახნდა^d აღსრულებად. რომელი იყო პატიოხან მისა¹⁰. 3 და ესმა მას იესუ<ა>ს^e თჳს და მიავლინ<ნ>ა^f მისა მღვრეებულნი ჰურიათანბ ვედრებად^g მისა. რამთა მოვიდეს და განკურნოს მონაჲ იგი მისი. 4 ხოლო რომელნი იგი მივიდეს იესუმსა^h. ჰლდვიდეს მას მწრაფლ¹¹ და ეტყოდეს. ვითარმედ

1. აშნენ B. — 2. om. სახლსა B. — 3. ყო B. — 4. ეკუთა sic A. — 5. add. იგი. — 6. დაასრულნა. — 7. კაფარნაუმდ. — 8. ასისთავისა B. — 9. ვისმე. — 10. მისა პატიოხან. — 11. მწრაფლ : ო super lineam additum in B.

a) ისმენს ms. : correxi. — b) Iterum incipit textus codicis Adich. — c) ასისთავისა : ვისა super lineam additum. — d) Sic (მიახდა). — e) ი-ჳს ms. : correxi. — f) მიავლინა ms. : correxi. — g) ვედრებად : ვე super rasuram scriptum. — h) ი-ჳსა.

profert malum. Etenim ex abundantia cordis loquitur os eius. 46 Quare dicitis mihi : Domine, Domine! et non facitis quod dico vobis? 47 Omnis qui venit ad me, et audit verba mea, et facit ea, ostendam vobis cui sit similis. 48 Similis est ille homini qui aedificat domum, qui fodit et excavavit, et posuit fundamentum super petram. Et cum inundatio facta esset, offendit flumen illud ad domum illam, et non potuit movere domum illam¹; nam fundata erat illa super petram. 49 Qui autem audivit, et non fecit², similis est ille homini, qui aedificavit domum super terram sine fundamento, ad quam offendit flumen, et confestim cecidit; et factus est casus³ domus illius magnus. »

VII. 1 Et cum consummasset Iesus verba haec ad aures populi, ingressus est Kap'arnaom⁴. 2 Et centurionis cuiusdam servus aeger erat, et prope erat ut finiret, qui erat pretiosus ei⁵. 3 Et audivit ille de Iesu, et misit ad eum seniores Iudaeorum, ut rogaret eum ut veniret et sanaret servum illum eius. 4 Qui autem ierunt ad Iesum orabant eum festinanter, et dicebant ei:

1. domum₂ illam₂ A] eam B. — 2. fecit A] faciet B. — 3. add. ille. — 4. Kap'arnaum. — 5. ei pretiosus.

ღირს¹. რძემელი ესე ჰყო მის თვს. 5 რამეთუ უყუარს ნათესავი ჩუენი და შესაკრებელი² ესე მან აღმიძენა³ ჩუენ. 6 და იესუ წარვიდა მათ თანა, სოლო თავადი ვითარ მოახლეებულ იყო სახლსა მას. მოავლინა⁴ ასისთავმან მან⁵ ო მგეგბარნი და ჰრქუა მას⁶. უფალო, ნუ მოძურები⁷. რამეთუ არა ვარ ღირს⁸. რამთა სართელსა სახლისა ჩემისასა შემღხვდებ⁹. 7 რძმლისა გან არცა თავი ჩემი ღირს მიჩნდა მისლვად შენდა. არამედ თქუ სიტყვთ. და განიკურნო მონად ესე ჩემი. 8 რამეთუ მეცა კაცი ვარ გელმწიფებასა ქუეშე⁹ განწესებულ და მქონან ჩემ ქუეშე ერისა კაცნი. და ვჰრქვ¹⁰ მას. წარვედ¹¹. და წარვიდის¹². და სხუასა ვჰრქვ¹³. მოვედ¹⁴. და¹⁵ მოვიდის¹⁵. და მონასა ჩემსა. ყავ ესე. და ყვის. 9 ვითარცა ესმა ესე იესუს¹. უკვრდა¹⁶ ხარწმუნებამ იგი მისი. მოიქცა¹⁷ ერსა მას¹⁸ და ჰრქუა. ამენ გეტყვ¹⁹ თქუენ. არცა ისრაელსა²⁰ შორის ვპოე¹⁹ ესოდენი²⁰ ხარწმუნებამ. 10 და მოიქცეს²¹. რძემელნი იგი მოხრულ იყვნეს. სახიდ თვსა²² და პოეს²³ მონად იგი მისი ცოცხალი. 11 და იყო ამისა შემდგომად და

1. ante ღირს una littera erasa A. — 2. post შესაკრებელი add. ჩუენი, om. autem ესე. — 3. აღმიძენა A : აღმეძენა B. — 4. მოავლინა. — 5. add. მისა. — 6. om. მას₂. — 7. მოძურები B. — 8. ღირს (ღობ sic A) ვარ. — 9. შეედა B. — 10. ვჰრქვ₁ : ო super lineam additum in A. — 11. წარვედ sic B. — 12. და წარვიდის super rasuram scriptum in B. — 13. om. ვჰრქვ₂ B. — 14. მოვედ sic B. — 15. om. და₄ სხუასა... მოვიდის A. — 16. დაუკვრდა, post quod om. ხარწმუნებამ იგი მისი. — 17. მოიქცა A, ante quod add. და AB. — 18. add. რძემელი მიხედვედა (მისდ- B). — 19. ვპოე. — 20. ესევითარი. — 21. მოიქცეს A. — 22. მისა. — 23. პოეს.

a) Pl. 116 b. — b) შემოხრულ ms. — c) ვჰრქუ ms. — d) ვჰრქუ ms. — e) დ inter მოვედ et და. — f) ი-ვს. — g) გეტყვ ms. — h) ი-ვლსა. — i) მოიქცეს ms. : correxi cum C.

« Quoniam dignus <est> propter quem hoc facias. 5 Etenim diligit gentem nostram, et synagogam¹ hanc ille aedificavit nobis. » 6 Et Iesus abiit cum eis. Ipse autem cum appropinquasset domui illi, misit centurio ille² amicos, et dixit ei³ : « Domine, noli fatigari; etenim non sum dignus⁴, ut <sub> tectum domus meae intres. 7 Propter quod nec egometipse dignus videbar ut irem ad te; sed dic verbo, et sanabitur servus hic meus. 8 Etenim ego quoque homo sum sub⁵ potestate ordinatus, et habeo sub me milites (litt. exercitus viros); et dico ei : Abi, et abit; et alii dico⁶ : Veni, et venit⁷; et servo meo : Fac hoc, et facit. » 9 Cum audisset hoc Iesus, miratus est fidem illam eius⁸; conversus⁹ est populo illi¹⁰, et dixit ei : « Amen dico vobis, nec in Israël inveni tantam¹¹ fidem. » 10 Et reversi sunt, qui venerant, in domum suam¹², et invenerunt servum illum eius viventem. 11 Et factum est post hoc, et abiit¹³

1. add. nostram; post id autem om. hanc. — 2. add. ad eum. — 3. ei. — 4. dignus sum. — 5. super B. — 6. om. dico₂ B. — 7. om. et alii ... venit A. — 8. om. fidem ... eius. — 9. ante conversus add. et. — 10. add. qui sequebatur eum. — 11. huiusmodi. — 12. eius. — 13. abibat, post quod add. Iesus.

წარვიდა¹ ქალაქად. რამელსა ჰრქჳან² ნაიდ³. და თანა-უვიდოდეს³ მოწაფენი მისნი და ერი მრავალი. 12 და მიეახლა⁴ ბჭეთა ქალაქისათა. და აჰა ესერა გამოაქუნდა მკუდარი. ძმ მხოლოდ-მობილი დედისა თჳსისაჲ. და იგი იყო ქურივი⁵. და ერი მრავალი იყო ქალაქისაჲ მის თანა. 13 და იხილა დედაკაცი იგი იესუ⁶. შეეწყალა იგი და ჰრქჳა⁷. ნუ სტირ⁸. 14 და მოვიდა ცხედარსა მას და შეახ⁹. ხოლო რამელთა აქუნდა ცხედარი¹⁰ იგი. დადგეს. და ჰრქჳა მას¹¹. შენ ||^b გეტყჳ. აღდგე. 15 და ზე აღდგა¹² მკუდარი იგი და იწყეს სიტყუად. და მისცა¹³ იგი დედასა თჳსსა. 16 შიში¹⁴ დაეცა მათ ყოველთა ზედა. დაადიდებდეს ღმერთსა და იტყოდეს. ვითარმედ წინაწარმეტყუელი^o დიდი აღდგომილ არს ჩუენ შორის და რამეთუ მოხედვა-ყო¹⁵ ღმერთმან ერსა თჳსსა¹. 17 და განეფინა სიტყუად ესე ყოველსა ჰურიასტანსა მის თჳს და ყოველსა მას გარემო სოფლებსა. 18 და უთხრეს მოწაფეთა მისთა იოვანეს¹⁶ ამის ყოველისა თჳს. 19 და მოუწოდა იოვანე¹⁷ ერთა მოწაფეთა^o თჳსთა¹⁸ და მიავლინნა იესუმსა¹⁹ და

1. წარვიდოდა, post quod add. იესუ. — 2. ნაიმ. — 3. add. მას B. — 4. მიეახლა] ვითარცა მიეახლნეს ივინი A : ვითარცა მიეახლა იგი B. — 5. ქურივი. — 6. უფალმან, post quod add. და. — 7. add. მას. — 8. ჰსტირ A. — 9. მოვიდა... შეახ] მოვიდა. შეახ ცხედარსა მას. — 10. om. ცხედარი. — 11. add. ჰბუჯელ (ჰაბ- B). — 12. ზე აღდგა] აღეშარა. — 13. მიჰცა A. — 14. ante შიში add. და. — 15. მიხედვა-ყო] მოხედა A : მოჰხედა B. — 16. იოვანეს (იოვანეს B), ante მოწაფეთა. — 17. იოვანე B. — 18. მისთა A. — 19. იესუმსა : a super lineam scriptum A.

a) ჰრქჳან ms. — b) Pl. 117 a. — c) წ-წყლი. — d) თჳსსა ms. — e) მოწაფეთა ms. — f) ი-ვსა : a super lineam scriptum.

in civitatem, cui <nomen> dicunt Naid¹, et ibant cum eo² discipuli eius et populus multus. 12 Et appropinquavit³ portis civitatis; et en ecce efferebant mortuum, filium unigenitum matris suae; et illa erat vidua; et populus multus erat civitatis cum ea. 13 Et cum vidisset mulierem illam Iesus⁴, misertus est eius, et dixit ei⁵: « Noli flere. » 14 Et venit ad lectum illum, et tetigit eum⁶. Qui autem portabant (litt. habebant) lectum illum⁷, steterunt. Et dixit ei : « Tibi⁸ dico, surge. » 15 Et surrexit⁹ mortuus ille, et coepit loqui. Et dedit eum matri suae. 16 Timor¹⁰ cecidit super illos omnes; et glorificabant Deum, et dicebant : Quoniam propheta magnus surrexit in nobis, et quia visitationem fecit Deus populo suo¹¹. » 17 Et diffusus est sermo hic in universam Iudaeam de eo, et in omnes illas vicinas regiones. 18 Et narraverunt discipuli eius Iovanni¹² de hoc omni. 19 Et convocavit Iovannes¹³ duos discipulos suos, et misit ad

1. Naim. — 2. eo B. — 3. appropinquavit] cum appropinquassent illi A : cum appropinquasset ille B. — 4. cum ... Iesus] vidit mulierem illam Dominus, post quod add. et. — 5. ei. — 6. venit ... tetigit eum] cum iisset, tetigit lectum illum. — 7. lectum illum] eum. — 8. ante tibi add. adolescens. — 9. surrexit] erexit se. — 10. ante timor add. et. — 11. visitationem ... suo] visitavit Deus populum suum. — 12. Iovanni ante discipuli. — 13. Iohannes B.

ჰრქუა. შენ ხარა მომავალი¹. ანუ სხუასა მოვკლდით. 20 და მი-რამ-ვიდეს მისა კაცნი იგი. ჰრქუეს^a. იოვანე ნათლის-მცემელმან მომავლინა² შენდა და თქუა. შენ ხარა მომავალი იგი. ანუ სხუასა მოვკლდით. 21 მას ყამსა შინა განკურნა³ მრავალნი სნეულებათა⁴ გან⁵ და ხალმობათა და ხულთა გან უკეთურთა და მრავალთა ბრმათა მიჰმადლებდა ხედვასა⁶. 22 და მიუგო და ჰრქუა მათ იესუ. მივედით⁷ და უთხართ იოვანეს⁸. რამ ეხე ის[ი]ლეთ და გესმა. ბრმანი აღინილვენ. მკვლდებლნი ვლენან. კეთრღვანნი⁹ განწმდებიან¹⁰. ყრუთა ესმის. მკუდარნი აღდგებიან და გლახაკთა ეხარები^b. 23 და ნეტარ იყვს¹¹. რომელი არა დაბრკვლდეს¹² ჩემდა მოძარტ. || ° 24 და ვითარცა წარვიდეს მოციქულნი იგი იოვანესნი¹³. იწყო იესუ სიტყუად¹⁴ ერისა¹⁵ მიძარტ იოვანეს¹⁶ თვს. რამსა გამოხუედით¹⁷ ხილვად უდაბნოდ¹⁸. ლერწმისა. ქარისა გან შერყეულისა. 25 არაძედ რამსა⁹ გამოხუედით¹⁹ ხილვად. კაცისა. ჩხვლითა^f სამოხლითა²⁰ შემოხილისა²¹. აჰა ესერა რომელნი სამოხლითა²² და სამუებელითა^{23g} არიან.

1. add. იგი. — 2. add. ჩუენ. — 3. add. იესუ. — 4. სნეულებისა. — 5. add. მათისა. — 6. მიჰმადლა ხედვამ. — 7. მიედით sic B. — 8. იოვანეს A : იოჰანეს B. — 9. კეთრღვანნა sic A. — 10. განწმინდებიან. — 11. არს. — 12. დაბრკვლდეს (3 super rasuram scriptum) B. — 13. იოვანესნი A : იოჰანესნი B. — 14. სიტყუად იესუ. — 15. add. მის. — 16. იოვანეს A : იოჰანეს B. — 17. გამოღჰხუედით sic A. — 18. უდაბნოდ ხილვად. — 19. გამოღჰხუედით A : rasura 4 aut 5 linearum : fuit უდაბნოდ... გამოღჰხუედით bis scriptum, nunc autem erasum in A. — 20. სამოხლითა (სამუხლითა sic A) ჩხვლითა. — 21. შემოხილისა B. — 22. post სამოხლითა (სამუხლითა sic A) add. დიდებულთა. — 23. სამუებელითა B.

a) Ante ჰრქუეს add. ms. და, quod omisi cum C. — b) ეხარების ms. — c) Pl. 117 b. — d) სიტყუად ms. — e) Post რამსა rasura 7 litterarum. — f) ჩხვლითა ms. — g) სამუებელითა ms.

Iesum; et dixit ei: « Tu esne¹ qui venit, an alium exspectabimus? » 20 Et cum iissent ad eum viri illi, dixerunt ei: « Iovannes Baptista misit nos² ad te, et dixit: Tu esne ille qui venit, an alium exspectabimus? » 21 In illa hora sanavit³ multos a morbis⁴ et doloribus et a spiritibus malis, et multis caecis donabat⁵ visum. 22 Et respondit eis, et dixit eis Iesus: « Ite, et narrate Iovanni⁶ quod vidistis et audistis: Caeci <oculos> recipiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, et pauperibus evangelizatur. 23 Et beatus erit⁷, qui non scandalizatus erit ad me. » 24 Et cum abiissent nuntii illi Iovannis⁸, coepit Iesus dicere⁹ ad populum¹⁰ de Iovanne¹¹: « Quid existis videre in desertum¹²? Arundinem a vento agitatam? 25 Sed quid existis videre? Hominem molli vestimento¹³ vestitum¹⁴? En ecce qui in vestimento <magni-

1. add. ille. — 2. nos. — 3. add. Iesus. — 4. morbo, post quod add. suo. — 5. donavit. — 6. Iohanni B. — 7. est. — 8. Iohannis B. — 9. dicere Iesus. — 10. add. illum. — 11. Iohanne B. — 12. videre in desertum] in desertum videre. — 13. vestimento molli. — 14. ornatum B.

სამეუფოთა შინა არიან. 26 არამედ რამსა გამცხუედით¹ ხილვად. წინაწარმეტყუელისა^{2a}. ჰე^b. გატყვ^c თქუენ. და უმეტეს³ წინაწარმეტყუელისა^d. 27 რამეთუ ესე არს. რძმლისა თჳს წერილ არს. აჰა ესერა მე წარვაგლინო ანგელონი ჩემი წინაშე შენსა. რძმელმან განმზადნეს გზანი შენნი წინაშე შენსა. 28 გატყვ თქუენ. უფროდ შობილთაგანი დედათასა^e იოვანესა წინაწარმეტყუელთაგანი^f არავინ არს. ხლლო უმცირესი⁵ სასუფეველსა^g ცათასა⁶ უფროდ^{7h} მისა⁸ არს. 29 და ყოველსა ერსა ესმა და მეწუერეთაⁱ და განამართლეს ღმერთი და ნათელიღეს ნათლის-ცემითა იოვანესითა⁹. 30 ხლლო ფარისეველთა და რჩულისაგანთა¹⁰ ზრანვად ღმრთისად შეურაცხ-ყვეს თავის[ა] თჳსისა. რამეთუ არა ნათელიღეს მის გან. 31 ვის გამხგავსნე კაცნი ამის ნათესავისანი. და ვისა^j არიან მხგავს. 32 მხგავს არიან ყრმათა. უბანთა ზედა მსხდომარეთა. რძმელნი მღუწესედ^{11k} მღყუასთა თჳსთ[ა]^{12l} და ეტყვიდ. ვის¹³ტრევდით^m თქუენ. და არა მღჳრევედით¹³. გიგოდებდით¹⁴. და არა სტირდდეთ¹⁵. 33 რამეთუ მოვიდა

1. გამცხუედით A. — 2. წინაწარმეტყუელისა B. — 3. უმეტეს. — 4. უფროდ... წინაწარმეტყუელთაგანი უფროდ შობილთა შორის დედათამსა (sic) იოვანესსა (იოვანესსა B) წინაწარმეტყუელისა. — 5. უმცირესი. — 6. ღმრთისასა. — 7. უფროდ. — 8. მისსა B. — 9. იოვანესითა A : იოვანესითა B. — 10. მჯულისაგანთა. — 11. მღუწედ sic. — 12. მათთა. — 13. ჳრევედით. — 14. გიგაღებდით A, post quod add. თქუენ AB. — 15. ჳტირდდეთ A.

a) წინაწარმეტყუელისა. — b) ჳს ms. — c) გატყვ ms. — d) წინაწარმეტყუელისა. — e) დედათამსა ms. : correxi. — f) წინაწარმეტყუელთაგანი. — g) სასუფეველსა ms. — h) უფროდ. — i) მეწუერეთა ms. — j) Post ვისა rasura 3 litterarum : fuit არი... — k) მღუწედ ms. : correxi cum C. — l) თჳსთ[ა] ms. — m) ვისტრევდით ms. : correxi cum C. Pl. 118 a.

fico >¹ et delicato sunt, in regiis sunt. 26 Sed quid existis videre? Prophetam^{2?} Ita, dico vobis, et plus quam prophetam. 27 Etenim hic est, de quo scriptum est: En ecce ego mittam Angelum meum ante te, qui praeparabit vias tuas ante te. 28 Dico vobis: Maior ex natis³ mulierum Iovanne ex prophetis⁴ nemo est; minor autem in regno caelorum⁵ maior illo est. 29 Et omnis populus audivit et publicani, et iustificaverunt Deum, et baptizati sunt baptismo Iovannis⁶. 30 Pharisei autem et qui ex legis <peritis> sunt consilium Dei spreverunt sibimetipsis, quia non baptizati sunt ab eo. 31 Cui assimilabo homines huius generationis? Et cui sunt similes? 32 Similes sunt pueris in plateis sedentibus, qui compellant socios suos, et dicunt eis: Cantabamus tibiis vobis, et non saltabatis; lamentabamur⁷ vobis⁸, et non flebatis. 33 Etenim venit Iovannes⁹

1. magnifico. — 2. prophetamne B. — 3. ex natis] inter natos. — 4. Iovanne ex prophetis] Iovanne (Iohanne B) propheta (abl.). — 5. Dei. — 6. Iohannis B. — 7. cantabamus (sic) A. — 8. vobis. — 9. Iohannes B.

იოვანე¹ ნათლის-მცემელი. არცა² ჭამდა და³ არცა სუმიდა. და იტყვთ⁴. ეშმა-
კეულ არს. 34 მოვიდა მე⁵ კაცისამ. ჭამს და სუამს. და იტყვთ. აჰა⁶ კაცი
მჭამელი და ღვინის მსუშელი⁷. მეგობარი⁸ მეწუერეთა დ[ა ცლ]დვილთა[დ].
35 და განმართლდა⁹ სიბრძნე¹⁰ შვილთა გან მათთა¹¹. 36 ეკედრებოდა ვინმე
მას ფარისეველთაგანი. რამთა ჭამოზ პური მის თანა. და შევიდა სახლსა მას
ფარისეველისასა და დაჯდა. 37 და იყო დედაკაცი ვინმე ქალაქსა მას შინა.
რომელი იყო ცოდვილ. ესმა. რამეთუ¹² არს იგი სახლსა შინა¹³ ფარისეველისასა.
მიიღო ალაბას<ტ>რი^b ნელსაცხებლისამ¹⁴. 38 და დადგა ფერგთა თანა მისთა¹⁵.
ტიროდა. და იწყო დალტობად ცრემლითა¹⁶ ფერგთა მისთა და თპითა თავისა
თვხისამათა¹⁷ წარჰგოდდა¹⁸ და ამბოვს¹⁹-უყოფდა ფერგთა მისთა და სცხებდა²⁰
ნელსაცხებელსა. 39 ვითარცა იხილა ფარისეველმან მან. რომელ<მან>ცა²¹
ნადა²² მას. თქუა გულსა თვხსა²³. ესე თუმიცა²⁴ იყო წინაწარმეტყუელი^d. უწყო-

1. იოჰანე B. — 2. არა A. — 3. om. და₁ A. — 4. add. ვითარმედ. — 5. ძმ. — 6. add.
ესერა. — 7. მსუშელი ღვინისამ. — 8. ante მეგობარი add. და. — 9. გამართლდა sic A. —
10. სიბრძნე. — 11. თვხთა. — 12. ვითარმედ. — 13. add. მის. — 14. ალაბასტრი
ნელსაცხებლისამ] ჭურჭლითა (-რჭრ- B) ნელსაცხებელი AB : ალაბასტრი იყო ჭურჭელი
იგი, et ნელსაცხებელი იყო ქსესტისა ნახევარი, additum in margine in A. — 15. იესუმათა.
— 16. om. ცრემლითა A : ცრემლითა დალტობად B. — 17. მისისამათა A. — 18. წარგოდდა.
— 19. ამბოვს B. — 20. ჰსცხებდა A. — 21. add. იგი. — 22. ჰნადა. — 23. add. და
იტყოდა. — 24. უკეთუმიცა.

a) განმრავლდა ms. : correxi cum C. — b) ალაბასტრი ms. : correxi cum C. — c) რ-ლცა
ms. : correxi cum C. — d) წ-წყლი.

Baptista, cum neque¹ manducaret, et² neque biberet, et dicitis : Daemoniacus³
est. 34 Venit Filius hominis, cum manducat et bibit, et dicitis : En⁴ homo
manducator et vini potator⁵, amicus⁶ publicanorum et peccatorum. 35 Et
iustificata est sapientia a filiis eorum⁷. » 36 Rogabat quidam eum de Phari-
saeis, ut manducaret panem cum eo. Et ingressus est domum illam Pharisaei,
et sedit. 37 Et erat mulier quaedam in civitate illa, quae erat peccatrix;
audivit quia⁸ esset ille in domo⁹ Pharisaei, attulit alabastrum unguenti¹⁰,
38 Et stetit ad pedes eius¹¹, cum fleret; et coepit rigare lacryma¹² pedes eius, et
capillo capitis sui abstergebat¹³, et osculabatur pedes eius, et ungebat eis
unguentum. 39 Cum vidisset Pharisaeus ille, qui quoque vocavit eum, dixit
in corde suo¹⁴: « Hic si esset propheta, sciret¹⁵ qualis mulier tangit eum, quia

1. non A. — 2. om. et A. — 3. ante daemoniacus add. quoniam. — 4. add. ecce. —
5. potator vini. — 6. ante amicus add. et. — 7. suis. — 8. quoniam. — 9. add. illius.
— 10. alabastrum unguenti] in vase unguentum AB. Additum in margine: « alabastrum »
erat vas illud, et « unguentum » erat sexti dimidium A. — 11. Iesu. — 12. om. lacryma A :
rigare lacryma] lacryma rigare B. — 13. abstergere. — 14. add. et loquebatur. — 15. add.
quae et.

დაძმა¹. რაბამი დედაკაცი შეეხებოდა მას. რამეთუ ცოდვილ² არს. 40 მიუგო იესუ და ჰრქუა³. სიმონ. მაქუს რამე სიტყუად შენდა³. ხოლო მან ჰრქუა⁴. მოძღუარ. იტყოდე⁵. ო⁶ 41 და ჰრქუა⁶. ორნი თანა-მდებნი იყვნეს მავასხებელისა ვისნიმე⁷. ერთსა თანა-ედვა ზუთასი დრაჰმანი. ხოლო ერთსა მას ერგასისი. 42 და⁸ ვითარ არარაა აქუნდა მათ. რამ მისცენ⁹. ორთავე მიუტევა⁹. აწ თქუ შენ¹⁰. ვინ უფრომს¹¹ შეიყუაროს იგი. 43 მიუგო სიმონ და ჰრქუა¹². მე ესრეთ¹³ ვჰვინებ¹⁴. ვითარმედ რომელსაცა იგი უფრომსი¹⁵ მიუტევა. ხოლო თავადმან ჰრქუა მას. მართლიად საჯე¹⁶. 44 და მოექცა¹⁷ დედაკაცსა მას. და სიმონ¹⁸ ეტყოდა. ხედავა¹⁸ ამას დედაკაცსა. შემოვედ სახლსა შენსა. წყალი ფერგთა ჩემთა არა მეც. ხოლო ამან ცრემლითა დააღტვნა ფერგნი ჩემნი და თმითა თვხითა წარმგოცნა. 45 ამბოვრის¹⁹ ყოფიდა არა მომეც მე. ხოლო ესე ვინამთვან შემოვიდა. არა დააცადებს ამბოვრის²⁰ ყოფითა ფერგთა ჩემთამთა²¹. 46 ზეთი თავსა ჩემსა არა მცხე. ხოლო ამან ნელსაცხებელი მცხო მე²². 47 რომლისა მადლისა თვს გეტყვ²³ შენ. მიეტევნენ მავას ცოდვანი მავისნი მრავალნი. რამეთუ შეიყუარა ფრიად. ხოლო რომელსა მცირედ მიეტევს²³.

1. add. ვინ და. — 2. ცოდვილი B. — 3. შენდა სიტყუად. — 4. თქუა B. — 5. იტყოდა sic A. — 6. თქუა. — 7. მავასხებელისა (მავასხებელისა B) ვისნიმე. — 8. om. და A. — 9. მიჰსცენ A. — 10. om. შენ A. — 11. უფროს sic B. — 12. თქუა. — 13. ეგრე. — 14. ვვინებ A. — 15. უფრომს A. — 16. ჰსაჯე B. — 17. მიექცა. — 18. ჰხედავა. — 19. ამბოვრის B. — 20. ამბოვრის B. — 21. ჩემთამთა : a in linea et თავ₂ super lineam additum in A : ჩემთამთა] ჩემთა B. — 22. om. მე. — 23. მიეტევოს B.

a) ჰქუა. — b) Pl. 118 b. — c) მიუტევა : a super rasuram scriptum : fuit ეს. — d) სიმონ ms. : correxi cum C. — e) ამბოვრის : o super lineam additum. — f) გეტყუ ms.

peccatrix est. » 40 Respondit ei Iesus, et dixit ei : « Simon, habeo aliquid dicere tibi ¹. » Ille autem dixit ei ² : « Magister, dic. » 41 Et dixit ei ³ : « Duo debitores erant foeneratori cuidam; unus debebat quingentos denarios, alter autem ille quinquaginta. 42 Et ⁴ cum nihil haberent illi quod redderent ei, ambobus dimisit. Ergo dic tu ⁵ : Quis plus diligit eum? » 43 Respondit ei Simon, et dixit ei ⁶ : « Ego sic aestimo eum ⁷ : Quoniam cui quoque plus dimisit. » Ipse autem dixit ei : « Recte iudicasti. » 44 Et conversus est mulieri illi, et Simoni dicebat : « Adspicisne hanc mulierem? Intravi in domum tuam; aquam super pedes meos non dedisti mihi; haec autem lacryma rigavit pedes meos, et capillo suo extersit eos mihi. 45 Osculum non dedisti mihi; haec autem ex quo intravit, non cessat osculari pedes meos. 46 Oleum capiti meo non unxisti mihi; haec autem unguentum unxit mihi ⁸. 47 Propter quam gratiam, dico tibi, dimittentur isti peccata istius multa, quia dilexit multum. Cui autem

1. tibi dicere. — 2. om. ei B. — 3. om. ei. — 4. om. et A. — 5. om. tu A. — 6. om. ei₂. — 7. om. eum A. — 8. mihi.

მცირედგა შეიყუარდს. 48 და ჰრქუა მას. მიგეტევინ შენ შეცოდებანი¹ შენნი. 49 და იწყეს მის თანა შეინაგეთა² სიტყუად გულთა შინა მათთა. ვინ არს ესე. რამელი ცოდვათა მიუტევებს. 50 ჰრქუა³ დედაკაცსა მას. ხარწმუნებამან⁴ შენმან გაცნოვნა შენ. გუაღუ. ვიდოდუ მძუდობით⁵.

VIII. 1 და იყო ამისხა⁴ შემდგომად⁵ თავადი ვიდოდა ქალაქად-ქალაქად და დაბად-დაბად. ქადაგებდა და ახარებდა სასუფეველსა⁶ ღმრთისასა. და ათორ-მეტნი მღწაფენი მის თანა. 2 და დედანი ვინმე. რამელნი განკურნებულ იყვნეს ხულთა გან არაწმიდათა⁶ და უძღურებათა. მარიაჲ. რამელსა ერქუა მაგდანელი⁷. რამლისა გან შუდნი⁸ ეშმაკნი განსრულ იყვნეს⁸. 3 და იოჰანა. ცოლი ქუზაისი⁹. ესოდეს მძღურისა ეროდესი¹⁰. და სუსანა¹¹ და სხუანი მრავალნი. რამელნი ჰმსახურებდეს მას¹² ნაყოფთა გან მათ<თ>ა¹. 4 ხოლო რამელნი იგი მის თანა იყვნეს ერნი მრავალნი და ქალაქად-ქალაქად რამელნი მღვიდეს¹³ მისაჲ. და¹⁴ ეტყოდა მათ იგავით. 5 გამოვიდა მთესვარი თესვად თესლისა თხისა. და თესვასა მას მისხა რამელიმე დავარდა გზასა ზედა¹⁵ და

1. ცოდვანი. — 2. add. მათ. — 3. ante ჰრქუა add. და. — 4. ამისა. — 5. add. და B. — 6. უკეთურთა. — 7. მაგდალწნელი. — 8. შუდნი... იყვნეს] განსრულ იყვნეს ეშმაკნი შუდნი. — 9. ქუზაისი B. — 10. ჰეროდესი. — 11. სუსანი A. — 12. მათ B. — 13. მღვიდ-ოდეს A : მოხრულ იყვნეს B. — 14. om. და₂. — 15. თანა.

a) Pl. 119 a. — b) მძუდობით ms. — c) სასუფეველსა ms. — d) შუდნი ms. — e) Sic (ჰეროდესი). — f) მათა ms. : correxī cum C. — g) მისხა ms. : correxī cum C.

paulum dimittetur, paulum quoque diliget. » 48 Et dixit ei : « Dimittentur tibi peccata tua. » 49 Et coeperunt¹ qui cum eo discumbebant dicere in cordibus suis : « Quis est hic, qui peccata dimittit? » 50 Dixit² mulieri illi : « Fides tua salvam fecit te; abi, vade in pace. »

VIII. 1 Et factum est post hoc, ipse³ ibat per civitates et per vicos, cum praedicaret et evangelizaret regnum Dei; et duodecim discipuli cum eo, 2 Et mulieres quaedam, quae sanatae erant a spiritibus immundis⁴ et infirmitatibus : Mariam, cui <nomen> dictum est Magdana⁵, a qua septem daemonia exierant⁶, 3 Et Iohana, uxor K'ozae⁷, procuratoris Herodis, et Susana⁸, et aliae multae, quae ministrabant ei⁹ de facultatibus suis. 4 Cum autem qui cum eo erant populi multi <essent> et per civitates <illi> qui venerunt¹⁰ ad eum (1), et¹¹ dicebat eis in parabola : 5 « Exiit seminator seminare semen suum; et cum seminaret ille, quoddam cecidit super¹² viam, et conculcatum est, et volucres caeli comede-

1. add. illi. — 2. ante dixit add. et. — 3. ante ipse add. et B. — 4. malis. — 5. Magda-lena. — 6. septem ... exierant] exierant daemonia septem. — 7. K'uzae B. — 8. Susani (vel Susan) A. — 9. eis B. — 10. veniebant A : venerant B. — 11. om. et₂. — 12. iuxta.

(1) *Locus corruptus.*

დაითრგუნა. და მფრინველთა ცისათა შეჭამეს იგი. 6 და სხუად დავარდა კლდეხა ზედა და¹ აღმოცენდა² და განგმა. რამეთუ არა იყვ სიდრმე³ მიწისა[ა]. 7 და რამელიმე დავარდა შორის ეკალთა. და აღმოცენდეს⁴ ეკალნი და შეამთვეს იგი. 8 და სხუად დავარდა ქუეყანასა კეთილსა და აღმოცენდა⁵ და ყო ნაყოფი ახი წილი. ამას ეტყოდან⁶ გმითა. რამელსა ასხენ ყქურნი⁷ სმენად. ისმინენ. 9 ჰკითხეს მას მოწაფეთა⁸. რამ⁹ არს იგავი ესე. 10 ხლელ თავადმან ჰრქუა მათ. თქუნდა მცემულ არს ცნობად^b <საიდუმლოდ>^c სასუფევლისა დმრთისამ. ხლელ სხუათა იგავით. რამათა ხედვიდენ⁹ და ვერ იხილენ. ესმოდის¹⁰ და ვერ გულისგმა^{11-ყენ}. 11 ხლელ იგავი იგი ესე არს. თესლი იგი არს სიტყუად იგი¹² დმრთისამ. 12 ხლელ გზასა ზედა. იგი არიან. რამელთა ესმის. და¹³ მერმე მცვიდის¹⁴ ეშმაკი და მცუდის სიტყუად იგი გულისა გან მათისა. რამათა არა ჰრწმენეს და ცხონდენ¹⁵. 13 ხლელ რამელი იგი კლდეხა ზედა. იგი. რამელთა¹⁶ ისმინიან. სინარულით შეიწყნარიან¹⁷. და ამათ ძირი¹⁸ არა უბნ. რამელთა იგი ქამ ერთ ჰრწმენა¹⁹ და ქამსა განსაცდელისასა განაგდიან²⁰. 14 ხლელ

1. om. და₂. — 2. აღმოცენდა A : აღმოცენდა B. — 3. სიდრმე. — 4. აღმოცენდეს A : აღმოცენდეს B. — 5. აღმოცენდა A : აღმოცენდა B. — 6. იტყოდან. — 7. ჰკითხვიდეს... მოწაფენი. — 8. ante რამ add. ვითარმედ. — 9. ჰხედვიდენ A. — 10. ante ესმოდის add. და. — 11. ზმა. — 12. om. იგი₃. — 13. om. და₁. — 14. მცვიდეს A. — 15. ცხონდენ B. — 16. იგი რამელთა] რამელთა იგი რაჟამს. — 17. იწყნარიან B, post quod add. სიტყუად იგი AB. — 18. ძირ B. — 19. ჰრწამნ. — 20. განაგდიან.

a) Pl. 119 b. — b) ცნობად ms. : correxi cum C. — c) Om. ms. საიდუმლოდ, quod supplevi cum C.

runt illud. 6 Et aliud cecidit super petram, et¹ crevit, et aruit, quia non erat altitudo terrae. 7 Et quoddam cecidit in medio spinarum, et creverunt spinae, et suffocaverunt illud. 8 Et aliud cecidit in terram bonam, et crevit, et fecit fructum centuplum. Hoc dicebat eis² voce <magna> : Qui habet aures ad audiendum, audiat. » 9 Interrogaverunt³ eum discipuli, quae esset⁴ parabola haec. 10 Ipse autem dixit eis : « Vobis datum est nosse <mysterium> regni Dei, ceteris autem in parabola, ut adspiciant, et non possint videre, audiant⁵, et non possint intelligere. 11 Parabola autem illa haec est : Semen illud est verbum illud⁶ Dei. 12 <Quod> autem super viam, illi sunt qui audiunt, et⁷ deinde venit⁸ diabolus, et tollit eis verbum illud de corde eorum, ne credant et salvi fiant. 13 Quod autem super petram, illi⁹ <sunt> qui, cum¹⁰ audiunt, cum gaudio suscipiunt <verbum>¹¹; et hi radicem non habent, qui ad tempus crediderunt¹², et in tempore tentationis reiiciunt <illud>¹³. 14 Quod autem

1. om. et₂. — 2. om. eis. — 3. interrogabant. — 4. quae esset] quoniam quae est. — 5. ante audiant add. et. — 6. om. illud₂. — 7. om. et₁. — 8. veniet A. — 9. <illi>. — 10. cum. — 11. <verbum>] verbum illud. — 12. credunt. — 13. reiiciunt <illud>] recedunt.

რძმელი¹ იგი ეკალთა შიდა² დავარდა. ესე³ არიან. რძმელთა ისმინიან სიტყუამ და ზრუნვისა გან და სიმდიდრისა და გემღოთა გან ამის სოფლისათა⁴ ვლენედ და შეაშთვიან⁵ და არა ნაცოდვიერ იქმნის⁶: 15 ხოლო რძმელი⁷ იგი კეთილსა ქუეყანასა. რძმელთა გულითა⁸ კეთილითა და საზიერითა ისმინიან⁸ სიტყუამ და შეიკრძალიან და ნაცოდვი გამიდიან მღთმინებოთა. 16 არავინ სანთელი აღანთის და დაფარის⁹ ჭურჭლითა¹⁰. გინა ქუემე¹¹ ცხედარსა¹¹ შედგიან. არამედ სასანთლესა ზედა დადგიან. რამთა შემავალნი იგი ნათელსა¹² ხედვიდენ¹³. 17 რამეთუ არა არს დაფარული. რძმელი არა გაჰმოდგნადნეს^c. და¹⁴ არცა საიდუმლოდ. რძმელი არა საცნაურ იყოს და ცხადად მოვიდეს. 18 იხილეთ უკუე ვითარ¹⁵ ისმენთ^d. რძმელსა აქუნდეს. მიეცეს მას. და რძმელსა არა აქუნდეს¹⁶. და რძმელდა იგი ჰგონიეს^e. ვითარმედ აქუს^f. მღ-ვე-ედღს¹⁷ მას. 19 მოვიდეს მისა დედა და ძმანი მისნი და ვერ ეძღეს¹⁸ შემთხუევად^g მისა ერისა მის გან. 20 უთხრეს¹⁹ მას და გეყოდეს. დედა და ძმანი შენნი გარეშე დგანან და გეძიებენ შენ²⁰ და ხილვამ შენი ჰხეზავს. 21 ხოლო თავადმან ჰრქუა მათ. დედა და ძმანი ჩემნი ესენი არიან. რძმელთა სიტყუამ ღმრთისამ ისმინონ და

1. რძმელ. — 2. შინა. — 3. ესენი. — 4. სოფლისა A, post quod add. გან A. — 5. შეამდვიან sic B. — 6. იქმნიან sic A : იქმნიან B. — 7. რძმელ. — 8. ისმინიან : ნი super lineam additum A. — 9. add. იგი. — 10. ჭურჭლითა B. — 11. ცხედარსა ქუემე. — 12. ნათელსა cum rasura B. — 13. ჰხედვიდენ. — 14. om. და₁. — 15. add. ვე. — 16. აქუს. — 17. post ედღს rasura 3 litterarum : fuit მას bis scriptum in A. — 18. უძღეს. — 19. ante უთხრეს add. და. — 20. om. და გეძიებენ შენ.

a) გულითა. — b) ქუემე ms. — c) Pl. 120 a. — d) ისმენთ cum rasura unius litterae : fuit ისმენთ. — e) აქუნდეს ms. : correxi cum C. — f) აქუნს ms. : correxi cum C. — g) შემთხუევად ms.

intra¹ spinas cecidit, hi sunt qui audiunt verbum, et a sollicitudine et divitiis et a gustibus huius mundi² eunt et suffocant <illud>, et infructuosum fit³. 15 Quod autem in bona terra, <hi sunt> qui in corde bono et optimo audiunt verbum et servant, et fructum afferunt in patientia. 16 Nemo lucernam accendit, et abscondit⁴ vase, vel sub lecto ponunt; sed super candelabrum ponunt, ut intrantes illi lumen adspiciant. 17 Etenim non est absconditum, quod non manifestetur, et⁵ neque secretum, quod non notum sit, et manifeste veniat. 18 Videte ergo quomodo audiatis. Qui habebit, dabitur ei; et qui non habebit⁶, et quod etiam putat quoniam habet, auferetur quidem ei. » 19 Venerunt ad eum mater, et fratres eius, et non poterant⁷ occurrere ei propter populum illum. 20 Narraverunt⁸ ei, et dicebant ei : « Mater tua et fratres tui foris stant, et quaerunt te⁹, et videre te volunt. » 21 Ipse autem dixit eis : « Mater mea, et fratres

1. in. — 2. huius mundi] ab hoc mundo A. — 3. infructuosum fit] infructuosi fiunt. — 4. add. eam. — 5. om. et₁. — 6. habet. — 7. potuerunt. — 8. ante narraverunt add. et. — 9. om. et quaerunt te.

ყონ იგი. 22 და იყო ერთსა შინა დღესა და თავადი შევიდა ნავსა და მოწაფენი¹ მის თანა. და ჰრქუა მათ. განვიდით² წიაღ-კერძი³ ტბასა მას. და აღვიდეს. 23 და მი-რამ-ვიდოდეს იგინი ნავითა. მიემინა⁴. და გარდამოცდა არმური ქარისა ზღუასა⁵ ზედა და აღივსებოდა ნავი იგი. და იურვოდეს. 24 და⁶ მოუტდეს და განაღძმეს⁷ და ეტყოდეს. მოძღუარ. წარწყმდებით⁸. ხოლო თავადი აღდგა და⁹ შეჰრისხნა ქარსა მას და დელვასა⁹ წყალთასა. და დახცნრეს. და იყო დაყუდება დიდი¹⁰. 25 და ჰრქუა მათ. ხადა არს ხარწმუნებოდა თქუენი. ხოლო მათ შეემინა და დაუკვრდა¹¹ და¹² იტყოდეს ურთიერთას. ვინ-მე არს ესე. რამეთუ ქართაგა უბრძანებს და წყალთა. და ერჩიან მ[ახ]. 26 და განვიდეს სოფე[ლ]სა¹³ მას გერგესეველთასა. რომელი¹² არს წიაღ¹³ იორდანესა და¹⁴ გალი-ლეასა. 27 და ვითარცა განვიდეს იგინი¹⁵ ქუეყანად. მო-ვინმე-ეგებოდა კაცი ქალაქისა გან. რომლისა თანა იყვნეს ეშმაკნი. და მრავალ ჟამ სამცხელი¹⁶ არა შეეძლესა და ხანსა შიდა არა იყოფოდა. არამედ ხატლავებსა. 28 და ვითარცა იხილა¹⁷ იესუ. დადად-ყო და შეუტრდა¹⁸ ფერტო¹⁹ მისთა¹⁹ და გმითა დიდითა

1. add. მისნი. — 2. გავიდეთ sic A : განვიდეთ B. — 3. წიაკერძი sic A. — 4. მიემინა sic A. — 5. add. მას. — 6. om. და₁. — 7. განაღძმებდეს A. — 8. წარწყმდებით sic A. — 9. დელვათა. — 10. დაყუდებოდა დიდი. — 11. om. და₃ A. — 12. რომელი. — 13. add. კერძი. — 14. om. იორდანესა და. — 15. იგინი : o₃ super lineam scriptum A : rasura 5 litterarum : fuit იგინი bis scriptum in B. — 16. სამცხელი sic A. — 17. add. მან. — 18. შეუტრდა B. — 19. იესუბთა.

a) განაღძმეს ms. — b) წარწყმდებით : 3 super lineam additum. — c) და bis scriptum. — d) დაუკვრდა ms. — e) Pl. 120 b. — f) დადატ ms. — g) ფერტო ms. : correxi cum C.

mei hi sunt, qui verbum Dei audient, et facient illud. » 22 Et factum est in una die, et ipse intravit in navim, et discipuli¹ cum eo; et dixit eis : « Transite² trans lacum illum. » Et ascenderunt. 23 Et cum irent illi in navi, obdormivit, et descendit procella venti super mare³, et implebatur navis illa, et angebantur. 24 Et⁴ accesserunt <ad> eum, et excitaverunt⁵, et dicebant ei : « Magister, perimus. » Ipse autem surrexit, et increpavit ventum illum et fluctum⁶ aquarum, et cessaverunt; et facta est tranquillitas magna. 25 Et dixit eis : « Ubi est fides vestra? » Illi autem timuerunt et mirati sunt, et dicebant⁷ ad invicem : « Quis est hic, quia ventis quoque praecipit et aquis, et obediunt ei? » 26 Et transierunt in regionem illam Gergesenorum, quae est trans Iordanem et⁸ Galilaeam. 27 Et cum egressi essent illi ad terram, occurrebat ei quidam vir de civitate, apud quem erant daemonia; et multo tempore vestimentum non induerat, et intra domum non habitabat, sed in sepulchris. 28 Et cum vidisset⁹ Iesum, clamavit, et procidit <ad> pedes eius¹⁰, et voce magna dicebat¹¹ : « Quid est mihi et tibi¹²,

1. add. eius. — 2. transeamus. — 3. add. illud. — 4. om. et₁. — 5. excitabant A. — 6. fluctus. — 7. et dicebant] cum dicerent A. — 8. om. Iordanem et. — 9. add. ille. — 10. Iesu. — 11. add. ei B. — 12. mihi et tibi] tibi et mihi A.

იტყვოდა¹. რამ ძეს ჩემი და შენა². იესუ. ძეო ღმრთისა³ მადლასაო. გვეკედრები. ნუ მტანჯავ⁴ მე. 29 რამეთუ უბრძანა სულსა მას არაწმიდასა განსლვად⁵ კაცისა მის გან. რამეთუ მრავალ გზის⁶ წარიტაცის⁶. და შებერვილიან იგი ჯაჭვთა და საკრველითა და სვეედ. და განსეთქის საკრველი⁷ და იღვევებინ ეშმაკისა მის გან უდაბნოთა. 30 ჰკითხა მას იესუ. რამ არს სახელი შენი. ზოლო მან ჰტყუა⁸. ლევერ. რამეთუ ეშმაკნი მრავალნი შესრულ იყვნეს მისა. 31 და ევედრებოდეს მას. რამთა არა⁹ უბრძანრხ მათ უფსკრულთა შთასლვამ¹⁰. 32 და იყო მუნ კლტო დღრთამ მრავალი¹¹. მძვარი მთასა გარე¹². და ევედრებოდეს მას. რამთა უბრძანრხ მათ დღრებსა მას შესლვამ. და თავადმან უბრძანა მათ. 33 და გამღვიდეს ეშმაკნი იგი კაცისა მის გან და შევიდეს დღრთა მათ. და მიიძართა¹³ ყოველამნ¹³ კლტმან კბოდესა მას ზღუად და დაიშთვნეს¹⁴. 34 ვითარცა იხილეს მწყემსთა მათ საქმე¹⁵ ესე. ივლტოდეს და შევიდეს¹⁶ და უთხრეს ქალაქსა და დაბ||ნებსა¹⁷. 35 და მღვიდეს¹⁷ ხილვად. რმელი¹⁸ იგი ექმნა¹⁹. და მღვიდეს იესუმსა¹⁹ და იხილეს კაცი <ი>გი²⁰ მჯდომარე²⁰. რმლისა გან ეშმაკნი²¹ განსრულ იყვნეს. შემოხილი. გენიერი²² ფერცთა თანა იესუმსთა¹.

1. ეტყვოდა B. — 2. შენი... ჩემი A. — 3. om. ღმრთისა A. — 4. განსვად sie A. — 5. ყამ. — 6. add. იგი. — 7. განსეთქნის საკრველნი. — 8. თქუა. — 9. om. არა A. — 10. შთავრდამა A. — 11. დღრთა მრავალთა. — 12. მათა (-ასა B) ზედა. — 13. add. მან B. — 14. დაიშთვნეს B. — 15. საქმე. — 16. om. და შევიდეს. — 17. გამღვიდეს. — 18. რმელ. — 19. იქმნა. — 20. მჯდომარე AB, post გენიერი B. — 21. add. იგი. — 22. ante გენიერი add. და.

a) მტანჯავ : ვ super rasuram scriptum. — b) მიეძართა ms. : correxi eum C. — c) Pl. 121 a. — d) იჯასა. — e) კაციო ms. : correxi. — f) იჯასთა.

Iesu, Fili Dei¹ Altissimi? Rogo te, ne torqueas me.» 29 Etenim praecepit spiritui illi immundo, ut exiret ab homine illo. Etenim saepe arripiebatur², et alligabant eum catena et vinculo, et custodiebant; et rumpebat vinculum³, et agebatur a daemonio illo in deserta. 30 Interrogavit eum Iesus: « Quod est nomen tuum? » Ille autem dixit ei⁴: « Legio »; quia daemonia multa intraverant ad eum. 31 Et rogabant illum, ut non⁵ praeciperet eis ut in abyssos descenderent⁶. 32 Et erat ibi grex porcorum multus⁷, pascens in monte foris⁸; et rogabant illum, ut praeciperet eis ut in porcos illos intrarent. Et ipse praecepit eis. 33 Et exierunt daemonia illa ab homine illo, et intraverunt in porcos illos; et direxit se totus⁹ grex per rupem illam in mare, et suffocati sunt. 34 Cum vidissent pastores illi factum hoc, fugiebant, et intraverunt¹⁰, et narraverunt eis in civitate et in vicis. 35 Et venerunt¹¹ videre quod factum est ei¹², et venerunt ad Iesum; et viderunt hominem illum sedentem¹³, a quo daemonia¹⁴ exierant, vestitum, <mente>

1. om. Dei A. — 2. add. ille. — 3. vincula. — 4. om. ei. — 5. om. non A. — 6. praecipitarent se A. — 7. multorum. — 8. in ... foris] super montes (montem B). — 9. add. ille B. — 10. om. et intraverunt. — 11. exierunt. — 12. om. ei. — 13. sedentem post sanum B. — 14. add. illa.

და შეეშინა. 36 რამეთუ უთხრეს, რემელთა იგი ეხილვა¹. ვითარ იგი ცხონდა² ეშმაკეული იგი³. 37 და ევედრებოდა³ მას ყოველი იგი სიმრავლე⁴ ხოფლებიხად მის გერგესეკელთაჲ. რამთა წარვიდეს საზღვართა გან მათთა⁵. რამეთუ შიშითა დიდითა შეპყრობილ იყვნეს. ხოფლ თავადი შევიდა ნავსა და მიიქცა მუნვე. 38 ხოფლ⁶ ევედრებოდა მას კაცი იგი. რემლისა გან ეშმაკნი⁷ განხრულ⁸ იყვნეს. რამთა იყვს მის თანა. ხოფლ თავადმან განუტევა⁹ იგი და ჰრქუა. 39 მიიქცეს სახიდ შენდა და მიურხარ. რავდენი¹⁰ გიყვ შენ დმერთმან. და წარვიდა¹¹ და¹² ყოველსა მას ქალაქებსა ქადაგებდა. რამ იგი ყო მის თვს იესუ. 40 და მიქცევასა მას იესუმ<ს>^b მუნვე შეიწყნარა იგი ერმან მან. რამეთუ მოელოდეს მას. 41 და აჰა ეხერა მოვიდა კაცი და სახელი მიხი იაროხ. და ესე მთავარი იყვ შესაჭრებელიხად. და დაკარდა ფერგთა თანა იესუმთა^c და ევედრებოდა მას. რამთა შევიდეს სახედ¹³ მისა. 42 რამეთუ ახული მარტოჲ ესუა მას. რემელი იყვ ათორმეტ¹⁴ წლის. და იგი მოკუდებოდა. და მისლვასა¹⁵ ოდენ მისხა ერი¹⁶ შეკრებოდა¹⁷ მისა¹⁸. 43 და იყვ ვინმე დედაკაცი წყაროდთა სისხლისადთა ათორმეტ¹⁹ წლითგან. რემელი ვერვის გან განიკურნა. 44 და²⁰

1. ეხილა B. — 2. ცხონდა B. — 3. ევედრებოდეს A. — 4. სიმრავლე, post quod add. გარემოდს. — 5. საზღვრისა გან მათისა. — 6. om. ხოფლ B. — 7. add. იგი. — 8. განხრულ. — 9. განუტევა sic A. — 10. რავდენი. — 11. add. კაცი იგი. — 12. om. დაჲ A. — 13. სახიდ. — 14. ათორმეტის. — 15. add. მას : om. ოდენ. — 16. add. იგი. — 17. შეკრებებოდა. — 18. მას. — 19. ათორმეტით. — 20. om. და.

a) იგი : o₁ super lineam scriptum. — b) იჯახა ms. : correxi cum C. — c) იჯახთა.

sanum¹, ad pedes Iesu, et timuerunt. 36 Etenim narraverunt eis <illi> qui viderant, quomodo salvus factus esset daemoniacus ille. 37 Et rogabat² eum omnis illa multitudo regionum³ illarum Gergesenorum, ut abiret a finibus⁴ eorum, quia timore magno tenebantur. Ipse autem intravit in navim, et reversus est eodem. 38 Rogabat autem⁵ eum vir ille, a quo daemonia⁶ exierant⁷, ut esset cum eo. Ipse autem dimisit eum, et dixit ei: 39 « Revertere in domum tuam, et narra quantum fecit tibi Deus. » Et abiit⁸, et in omnibus illis civitatibus praedicabat⁹ quod fecit pro eo Iesus. 40 Et cum reversus esset Iesus eodem, excepit eum populus ille; etenim exspectabant eum. 41 Et en ecce venit vir, et nomen eius Iaros, et hic princeps erat synagogae; et cecidit ad pedes Iesu, et rogabat eum, ut intraret in domum eius, 42 Quia filiam unicum habebat ille, quae erat duodecim annorum, et illa moriebatur. Et tempore ipso quo¹⁰ iret ille, populus¹¹ congregabatur ad eum. 43 Et erat quaedam mulier in fonte sanguinis a duodecim annis, quae a nemine potuit sanari. 44 Et¹²

1. ante <mente> sanum add. et. — 2. rogabant A. — 3. ante regionum add. vicinarum. — 4. fine. — 5. om. autem B. — 6. add. illa. — 7. exierant] eiecta erant. — 8. add. vir ille. — 9. et₃ ... praedicabat quod fecit] cum ... praedicaret quod fecisset A. — 10. tempore ipso quo] cum. — 11. add. ille. — 12. om. et₁.

მოეგდა ზურგიით კერძოდ და შეახლო ფეხებსა სამოხლობა¹ მიხიხასა. || და მეყსეულად დახვებრა² წყაროდ იგი სიხლობა მიხიხადა³. 45 და თქვა იესუ. ვინ შემახლო მე. ვითარ⁴ ყოველნი უკარებდეს. ჰრქვა პეტრე. მოძღუარ⁵. ერნი გარე-მოგადგან შენ და შეგაიწრებენ⁶. და შენ იტყვ. ვინ შემახლო მე. 46 ხოლო იესუ ჰრქვა⁷. შე-ვინმე-მახლო. რამეთუ მე ვგან ძალი. განსრული ჩემ გან. 47 და იხილა რაა⁸ დედაკაცმან მან. რამეთუ არა დაეთვარა. მოვიდა ძრწოლით⁹ და შეუბრა¹⁰ რომლისა ბრალისა თვს შეახლო მას. და¹¹ უთხრა წინაშე ყოვლისა ერისა და ვითარ იგი მეყსეულად¹² განიგურნა. 48 ხოლო იესუ ჰრქვა მას. ასულო. ხარწმუნოებამან შენმან გაცხდინა შენ. ვიდრეუ მძვდობით¹³. 49 და ვითარ იგი ეტყოდა ოდენ. მო-ვინმე-ვიდა შეხაკრებელის მთავრისა მის¹⁴ და ჰრქვა¹⁵. ასული შენი მოკვდა. ნუ დააშრობ¹⁶ მოძღუარსა. 50 ხოლო იესუს¹⁷ ვითარცა ესმა. ჰრქვა მას. ნუ გეშინინ. გარნა გრწმენინ¹⁸. და ცხონდეს¹⁷ იგი. 51 და ვითარცა მოვიდა სახლსა მას. არავინ¹⁸ უტყვა შესხვად მის თანა. გარნა პეტრე.

1. სამოხლობა sic A. — 2. დაჰხვებრა. — 3. სიხლობა მის. — 4. ვითარცა, ante quod add. და. — 5. მოძღუარ super lineam scriptum in A. — 6. om. და შეგაიწრებენ A : post შეგაიწრებენ add. შენ B. — 7. თქვა. — 8. om. რაა. — 9. ძრწოლით sic. — 10. შეუბრა B, post quod add. მას და AB. — 11. om. მას და. — 12. om. მეყსეულად A. — 13. შესაკრებელისა მის მთავრისა გან A : შესაკრებელისა მის მთავრისა B. — 14. ჰრქვებს A, post quod add. მას ვითარმედ AB. — 15. დაშრობ A. — 16. add. ხოლო. — 17. ცხონდეს B. — 18. არავის.

a) Pl. 121 b. — b) მშ-დობ. — c) ი-ვს.

accessit <ad> eum a tergo, et tetigit fimbriam vestimenti eius; et confestim cessavit fons ille sanguinis eius¹. 45 Et dixit Iesus: « Quis tetigit me? » Cum² omnes negarent, dixit ei Petrus: « Magister, populi circumstant te, et premunt te³, et tu dicis: Quis tetigit me? » 46 Iesus autem dixit ei⁴: « Aliquis tetigit me; etenim ego novi virtutem egressam a me. » 47 Et cum⁵ vidisset mulier illa quia non abscondita esset, venit cum tremore, et procidit ei⁶, propter quam causam tetigerit eum, et⁷ narravit ante omnem populum, et quomodo confestim⁸ sanata sit (1). 48 Iesus autem dixit ei: « Filia, fides tua salvam fecit te; vade in pace. » 49 Et tempore ipso quo loqueretur ei, venit quidam synagogae principis illius⁹, et dixit¹⁰ ei¹¹: « Filia tua mortua est, noli fatigare magistrum. » 50 Iesus autem cum audisset, dixit ei: « Noli timere; attamen crede¹², et salva fiet illa. » 51 Et cum venisset in domum illam, neminem sivit intrare secum, nisi Petrum, Iacobum¹³ et Iovannem¹⁴, et patrem et

1. illius. — 2. ante cum add. et. — 3. om. et premunt te A : te] te B. — 4. om. ei. — 5. cum. — 6. ei, post quod add. et. — 7. om. eum, et. — 8. om. confestim A. — 9. a synagogae illo principe A : synagogae illius principis B. — 10. dixerunt A. — 11. ei, post quod add. quoniam. — 12. add. tantum. — 13. ante Iacobum add. et. — 14. Iohannem B.

(1) *Locus corruptus.*

ოკობ¹ და იოვანე² და მამა და დედა მის ყრმისაჲ. 52 სტიროდეს³ მას ყოველნი და ეტყებოდეს. ხოლო იესუ ჰქუა მათ. ნუ სტირთ⁴. რამეთუ ყრმაჲ ეგე არა მძმკუდარ არს⁵. არამედ სძინავს⁶. 53 ხოლო⁷ იგინი ჰბახროდეს მას. უწყოდეს. რამეთუ მძმკუდარ იყო. 54 და თავადმან გამოასხა ყოველი და უბყრა კელი ყრმისაჲ მის⁸ და გმა-ყო⁹. ყრმაჲ. აღდეგ. 55 და მოიქცა სული ყრმისაჲ¹⁰ მის¹¹. და შეესუჟადა აღდგა. და უბრძანა. რათა სცენ¹² მას ჰამადი^b. 56 და განუკვრდებოდა^c მამა-დედათა¹³. ხოლო თავადმან ამცნო მათ. რათა არავის უთხრან საქმე¹⁴ იგი. -

IX. 1 და მღუწოდა ათღრმეტთა მათ და მისცა¹⁵ მათ ძალი და გელმწიფებაჲ ყოველთა ზედა ეშმაკთა და სენტა განკურნებად¹⁶. 2 და წარავლინა იგინი ქადაგებად სასუფეველსა ღმრთისასა^d და განკურნებად უძღურთა. 3 და ჰქუა მათ. ნურარა¹⁷ გაქუნ გ'სახა ზედა. ნუცა¹⁸ ვამკარანი. ნუცა პური. ნუცა ვეცხლი. ნუცა ორი სამცხელი¹⁹ გაქუნ. 4 და რძემელსაგა სახლსა შეხვდეთ^e. მუნ დაადგერთ და მიერ გამოედით²⁰. 5 და რავდენთა²¹ არა შეგოწყნარნენ თქვენ. და²² გამო-რამ-ხვდოდით²³ მიერ ქალაქით. მტუერი ფერგთა გან

1. ante ოკობ add. და. — 2. იოვანე B. — 3. სტიროდეს A. — 4. სტირთ A. — 5. ყრმაჲ... არს] არა მძმკუდარ არს ყრმაჲ ეგე. — 6. სძინავს A. — 7. om. ხოლო A. — 8. ყრმასა მას. — 9. უყო B. — 10. om. ყრმისაჲ. — 11. მისი. — 12. მიხსცენ A : მისცენ B. — 13. add. მისთა. — 14. საქმე. — 15. მიხსცა A. — 16. განკურნებამ B. — 17. ნურამ. — 18. ნუ B. — 19. სამუხელი sic A. — 20. გამოვედით A. — 21. რადდენთა. — 22. om. და. — 23. სხვადდით sic A.

a) Pl. 122 a. — b) მას ჰამადი bis scriptum. — c) განუკურნდებოდა ms. — d) ღმასასა ms. : correxi cum C. — e) შეხვდეთ ms. — f) Sic (გამოვედით). — g) ხვდოდით ms.

matrem illius puellae. 52 Flebant eam omnes, et plangebant eam. Iesus autem dixit eis : « Nolite flere; etenim puella ista non mortua est¹, sed dormit. » 53 Illi autem² deridebant eum, cum scirent quia mortua esset. 54 Et ipse eiecit omnes (litt. omnem), etprehendit manum puellae illius³, et clamavit⁴ : « Puella, surge. » 55 Et reversus est spiritus puellae⁵ illius⁶, et confestim surrexit. Et praecepit eis ut darent illi cibum. 56 Et stupebant parentes⁷; ipse autem mandavit eis ne cuiquam dicerent factum illud.

IX. 1 Et convocavit duodecim illos, et dedit eis virtutem et potestatem super omnia daemonia, et ut morbos sanarent⁸. 2 Et misit eos praedicare regnum Dei, et sanare infirmos. 3 Et dixit eis : « Nihil tuleritis (litt. habueritis) in via; neque⁹ peram, neque panem, neque argentum, neque duo vestimenta habeatis. 4 Et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, et inde exite. 5 Et quotquot non receperint vos, et¹⁰ cum exieritis inde de civitate, pulverem

1. puella ... est] non mortua est puella ista. — 2. om. autem A. — 3. illi (dat.). — 4. add. ei B. — 5. om. puellae. — 6. eius. — 7. add. eius. — 8. ut ... sanarent] morborum sanationem. — 9. ne B. — 10. om. et.

თქუნთა¹ განიყარეთ საწამებლად მათდა². 6 და გამოვიდეს³ და მიმოვიდოდეს⁴ დაბნეშა მას და ახარებდეს და განჰკურნებდეს სხეულთა ყოველთა ადგილთა. 7 ხოლო⁴ ესმა ეროდეს^{5b} მეფეთხედ მთავარსა^c საქმე⁶ იგი. რომელ მის მიერ⁷ იქმნებოდეს. და განიწრახვიდა^d. რამეთუ იტყოდეს ვინმე. ვითარმედ იოვანე⁸ ნათლის-მცემელი აღ[დ]გომილ არს მკუდრეთით⁹. 8 ხოლო რომელნიმე იტყოდეს. ელია გა[მ]ოჩნდა. და სხუ[ა]ნი იტყოდეს. წინა[წ]არმეტყუელთაგანი^e პირველთა¹⁰ ადგომილ არს. 9 ხოლო ეროდე^{11f} თქუა. იოვანეს¹² მე თავი მოვჰკუეთე. ხოლო ესე ვინა¹³ არ[ს]. რომლისა თვს ესე ვითარი [მ]ესმის. არა ვიცი. და [უ]ნდა ხილვამ მისი. ||^g 10 და მოიქცეს¹⁴ მოციქულნი და უთხრეს იესუს^h. რავდენი¹⁵ ქმნეს. და წარიყვანნა [ი]გინი და განემღრა¹⁶ თვაგან ადგ[ი]ლსა ქალაქისასა. რომელსა ჰრქვა[ნ]იⁱ ბეთსაიდა. 11 ხოლო ერმან მან აგრძნა და მისდევდა¹⁷ მას. და შეიმთხვნა¹⁸ იგინი და ეტყოდა მათ სახუფეველისა თვ[ს] ღმრთისა¹⁹. და რავდე[ნ]თა²⁰. უგმდა გან[კ]-ურნება²¹. განჰკურნებდა. 12 და ვითარცა იწყოდღემან მიდრეკაჲდ. მოუკდეს მოწაფენი და ჰრქუეს მას. განუტევე ერი ესე. რამთა წარვიდენ გარემოდ დაბნე-

1. თქუნთა გან B. — 2. მათა. — 3. გამო-რამ-ვიდეს, post quod om. და₂. — 4. om. ხოლო A. — 5. ჰეროდეს. — 6. საქმე. — 7. რომელ... მიერ] მის თვს (მიერ B) რომელნი. — 8. იოჰანე B. — 9. მკუდრეთით A. — 10. წინაწარმეტყუელი ვინმე პირველთაგანი. — 11. ჰეროდე. — 12. იოვანეს A : იოჰანეს B. — 13. ვინ. — 14. მოიქცეს. — 15. რადენი. — 16. განემღრა B. — 17. მიჰსდევდეს A. — 18. შეიმთხვნა sic B. — 19. ღმრთისამა. — 20. რადენთა (თა super lineam additum in A). — 21. om. განკურნება.

a) მიმოვიდოდეს : მი super rasuram scriptum. — b) Sic (ჰეროდეს). — c) მთავარსა : სა super rasuram scriptum. — d) Folium abscissum, et postea resutum. — e) წ-ნაწარმეტყუელთაგანი ms. — f) Sic (ჰეროდე). — g) Pl. 122 b. — h) ი-ვს. — i) ჰრქუან ms.

de pedibus vestris excutite in testimonium eis. » 6 Et exierunt¹, et circuabant in vicis illis, et evangelizabant, et sanabant aegros in omnibus locis. 7 Audivit autem² Herodes tetrarcha factum illud — quae ab eo fiebant³ — et cogitabat, quia dicebant quidam : Quoniam Iovannes⁴ Baptista surrexit a mortuis; 8 Quidam autem dicebant : Elias apparuit; et alii dicebant : <Quidam> de prophetis primis⁵ surrexit. 9 Herodes autem dixit : « Iovanni⁶ ego caput abscidi; hic autem unde⁷ sit, de quo hujusmodi audio, nescio. » Et volebat videre eum. 10 Et reversi sunt Apostoli, et narraverunt Iesu quantum fecerunt; et abduxit eos, et discessit seorsum in locum civitatis, cui <nomen> dicunt Bet'saida. 11 Populus autem ille cognovit, et sequebatur eum; et occurrit eis, et loquebatur eis de regno Dei, et quotquot indigebant sanatione⁸ sanabat. 12 Et cum coepisset dies declinare, accesserunt <ad> eum discipuli, et dixerunt

1. cum existiissent, post quod om. et. — 2. om. autem A. — 3. quae ab eo] de eo, quae A : ab eo, quae B. — 4. Iohannes B. — 5. <quidam> ... primis] propheta quidam de primis. — 6. Iohanni B. — 7. quis. — 8. om. sanatione.

ბსა¹ და დაადგრენ მუნ და იყიდენ თავისა მათისა საზრდელი². რამეთუ აქა უდაბნოა ადგილსა ვართ. 13 ხლღ იესუ ჰრქუა მათ. თქუენ ეგით მაგათ ჭამადი. და მათ ჰრქუეს³. არა არს ჩუენ თანა უფროდ⁴ ხუთ გუენა პური და ორი თევზი⁵. გარნა თუ ჩუენ წარვიდეთ და უყიდეთ ყოველსა ამას ერსა საზრდელი. 14 რამეთუ იყვნეს კანნი ვითარ ხუთ ათას ოდენ. ჰრქუა⁶ იესუ მღწაფეთა თვსთა. დახნით კაცები ეგე⁷ პურისმტედ-პურისმტედ^a ერგასეული⁸. 15 და მათ ყვეს ეგრე და დახსეს იგი ყოველი⁹. 16 ხლღ თავადმან მოიდღ ხუთი იგი პური და ორი თევზი და აღიხილნა¹⁰ თუაღნი^b ზეცად¹¹ და აკურთხნა იგინი და დაძუსრა და მისცემდა¹² მღწაფეთა. რამთა დაუგონ ერსა მას. 17 და ჭამეს და განძღეს ყოველნი. და აღიღეს. რომელი¹³ დაუშთა მათ ნაძუსრევი. ათღრმეტი გოდღრი^c. ||^d 18 და იყღ ლღცასა¹⁴ მის<ს>ა^e თვსაგან. და¹⁵ მის თანა იყვნეს მღწაფენი მისნი¹⁶. ჰკითხვიდა¹⁷ მათ და ჰრქუა. ვინ ვჰგონიე მე¹⁸ ერსა ამას. რა თქვან^f ჩემ თვს ყოფა¹⁹. 19 ხლღ მათ მიუგეს და თქუეს²⁰.

1. add. და აგარაკებსა. — 2. იყიდენ... საზრდელი] პღვონ საზრდელი თავისა მათისა. — 3. თქუეს. — 4. post უფროდ (უფრღს sic B) add. გარნა. — 5. ორნი თევზნი. — 6. ante ჰრქუა add. და. — 7. ეგე B. — 8. ერგასისეული. — 9. ყოველი იგი. — 10. აღიხილნა : ხიღ maculatum in B. — 11. ზეცად : ცად maculatum in B. — 12. მისცემდა A. — 13. რომელ A : რომელ იგი B. — 14. add. მას. — 15. om. და. — 16. om. მისნი. — 17. ante ჰკითხვიდა add. და. — 18. om. მე. — 19. om. ყოფა. — 20. ჰრქუეს A.

a) პურისმტედ semel in ms. : correxi. — b) თუაღნი ms. — c) გოდღლი ms. : correxi cum C. — d) Pl. 123 a. — e) მისა ms. : correxi cum C. — f) თქვან ms.

ei : « Dimitte populum hunc, ut abeant in vicinos vicos¹, et maneat ibi, et emant sibimetipsis escam², quia hic in deserto loco sumus. » 13 Iesus autem dixit eis : « Vos date istis cibum. » Et illi dixerunt ei³ : « Non sunt apud nos plus quam⁴ quinque [placentae] panes, et duo pisces, nisi nos abeamus et emamus omni huic populo escam. » 14 Etenim erant viri quasi quinque millia. Dixit⁵ Iesus discipulis suis : « Facite sedere viros istos⁶ per convivas quinquagenos. » 15 Et illi fecerunt ita; et fecerunt sedere eos omnes (*litt.* eum omnem)⁷. 16 Ipse autem accepit quinque illos panes et duos pisces, et elevavit oculos ad caelum, et benedixit eis; et fregit, et dabat discipulis, ut apponerent populo illi. 17 Et manducaverunt, et saturati sunt omnes. Et sustulerunt quod superfuit eis fragmentum duodecim cophinos. 18 Et factum est, cum oraret ille seorsum, et⁸ cum eo erant discipuli eius⁹; interrogabat¹⁰ eos, et dixit eis : « Quem putat me¹¹ <esse> populus hic? Quid dicunt de me <me> esse^{12?} » 19 Illi autem responde-

1. add. et agros. — 2. emant ... escam] inveniant escam sibimetipsis. — 3. om. ei — 4. add. nisi. — 5. ante dixit add. et. — 6. hos B. — 7. omnes illos (*litt.* omnem illum). — 8. om. et. — 9. om. eius. — 10. ante interrogabat add. et. — 11. me. — 12. om. <me> esse.

იკვანე ნათლის-მცემელი. და სხუათა. ელა. და რამელნიმე იტყოდეს¹. წინაწა-
რმეტყუელი^a ვინმე პირველთაგანი აღდგომილ არს. 20 ხოლო იესუ ჰრქუა მათ.
თქუენ ვინ გგონიე^{2b} მე. მიუგო პეტრე და თქუა³. ცნებული⁴ ღმრთისამ.
21 ხოლო თავადი^c შეჰრისხნა მათ და ამცნო. რამთა არავის უთხრან ესე.
22 და ჰრქუა⁶. ვითარმედ ჯერ-არს მისა კაცისა⁷ ფრთად ვნებად და შეურაცხ-
ყოფამ⁹ მძხუვებულთა გან და მდღელთ-მომდღუართა და მწიგნობართა.
მკვლვად¹⁰ და მესამესა დღესა აღდგომად. 23 და ეტყოდა ყოველთა. რამე-
ლსა^{11d} უნებს¹² შემოდგომად¹³ ჩემდა. უვარ-ყავნ თავი თხზი და აღიღენ ჯუარი
თხზი დღითი დღედ და მომდევდინ მე. 24 რამეთუ რამელსა უნდეს¹⁴ თავისა
თხზისა¹⁵ განრინებად. წარწყმიდეს¹⁶ იგი. და რამელმან წარწყმიდეს¹⁷ თავი
თხზი ჩემ თხზ. მან¹⁸ პოღს¹⁹ იგი. 25 რამ-მე²⁰ ხარგებელ არს კაცისა. შე-თუ-
იძინოს ხოფელი ყოველი²¹ და თავი თხზი წარიწყმიდა²². გინა^e იზღვია. 26
რამელსა სირცხვლ^f უჩნდეს ჩემდა მომართ და სიტყუათა ჩემთა. ამას ძემან²³
კაცისამან არცხვინს^g. ოდეს მოვიდეს დიდებთა თხზითა და მამისამთა და

1. იტყვან. — 2. გგონია A. — 3. ჰრქუა. — 4. მენ ხარ ქრისტე ძე A. — 5. თავადმან.
— 6. add. მათ A. — 7. კაცისამ, ante quod rasura 5 litterarum A. — 8. შეურაცხ sic B. —
9. ყოფად. — 10. ante მკვლვად add. და. — 11. რამელთა A. — 12. ჰნებავს A. —
13. შემოდგომად B. — 14. უვარდეს A. — 15. თავი თხზი. — 16. წარიწყმიდეს. —
17. წარიწყმიდეს. — 18. ამან. — 19. აცხვინს. — 20. რამ. — 21. ყოველი ხოფელი. —
22. წარიწყმიდეს A. — 23. ძემანცა.

a) წწყლი. — b) გგონიეს ms. : correxī cum C. — c) Sic (თავადმან). — d) რლთა
ms. : correxī. — e) გინა correctum e ანუ, a non satis eraso. — f) სირცხვლ : გ super
lineam scriptum. — g) არცხუნს ms.

runt ei, et dixerunt¹ : « Iovannem Baptistam, et alii : Eliam, et quidam dicebant² :
Propheta quidam de primis surrexit. » 20 Iesus autem dixit eis : « Vos quem
putatis me <esse> ? » Respondit ei Petrus, et dixit³ : « Unctum⁴ Dei. » 21 Ipse
autem increpavit eos, et mandavit ne cuiquam dicerent hoc. 22 Et dixit eis⁵ :
« Quoniam oportet Filium hominis multum pati, et sperni a senioribus et prin-
cipibus sacerdotum et scribis, occidi⁶ et tertia die resurgere. » 23 Et dicebat
omnibus : « Qui⁷ vult sequi me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam
quotidie, et sequatur me. 24 Etenim qui voluerit caput suum liberare⁸, perdet
illud; et qui perdiderit caput suum propter me, is⁹ inveniet¹⁰ illud. 25 Quae
utilitas est homini, si lucretur mundum totum¹¹, et semetipsum perdiderit,
vel detrimentum fecerit? 26 Qui erubuerit (*litt.* Cui rubor visus erit) ad me
et verba mea, huic Filius¹² hominis ruborem inferet, quando veniet in gloria

1. add. ei A. — 2. dicunt. — 3. add. ei. — 4. Unctum] tu es Christus Filius A. —
5. eis A. — 6. ante occidi add. et. — 7. qui (*plur.*) A. — 8. voluerit ... liberare] dilexerit
caput suum ut liberet A. — 9. hic. — 10. salvum faciet. — 11. totum mundum. — 12. add.
quoque.

წმიდათა ანგელოზთაათა. 27 ვეტყუ^a თქვენ ჭეშმარიტად. არიან ვინმე მანდა მდგომარეთაგანნი. რომელთა არა იხილენ გემომ სიკუდილისამ. ვიდრემდე იხილენ სასუფეველი^b ღმრთისამ. 28 და იყო შემდგომად სიტყუათა ამათ ვითარ რვა ოდენ დღე^c. და წარიყვანა^d იესუ პეტრე. იაკობ^e და იოვანე და ადვიდა მთასა ლოცვად. 29 და იყო ლოცვასა მას მისსა ხილვამ პირისა მისისამ სხუა-სახე^f. და სამოხელი^g მისი სპეტაკ^h და ელვარსⁱ. 30 და აჰა ესენა ორნი კაცნი მის თანა ზრახვიდეს. რომელნი იყვნეს მოხს^j და ელია. 31 რომელნი გამოჩნდეს დიდებითა^k და იტყოდეს^l განსლვასა მას მისსა. რომელი ეგულე-ბოდა აღსრულებად იერუსალმს^m. 32 ხოლო პეტრე და მისთანანი დაძმობულ იყვნეს ძილითა. ხოლო გან-რამ-იღუძესⁿ. იხილეს დიდებამ^o მისი და ორნი კაცნი მის თანა მდგომარენი. 33 და იყო განშორებასა^p მას მისსა მათ^q გან ჰრქუა პეტრე^r იესუს. მოძღუარ^s. კეთილ არს ჩუენდა აქა ყოფამ. ვქმნეთ^t აქა^u სამ ტალავარ. ერთი შენდა და^v ერთი მოხსსა და ერთი ელიამსა^w. რამეთუ არა იცოდა. რასა იტყოდა. 34 და ვითარცა ამას იტყოდა. აჰა ღრუბელი აგრილობდა მათ. და შეეშინა მათ^x შესლვად ღრუბელსა მას. 35 და გჳამ^y იყო

1. დღე A. — 2. წარიყვანა. — 3. ante იაკობ add. და. — 4. om. სახე. — 5. სამოხელი sic A. — 6. სპეტაკ sic A. — 7. და ელვარს] ვითარცა ელვამ. — 8. მოხს. — 9. იტყოდეს B. — 10. განშორებასა B. — 11. მისსა მათ] მათსა მის. — 12. ante ვქმნეთ add. და. — 13. om. აქა. — 14. om. და. — 15. om. მათ. — 16. გჳამ B.

a) ვეტყუ ms. — b) Pl. 123 b. — c) სხუა ms. — d) სახე super lineam additum. — e) დ-ბთა. — f) ი-მბს. — g) იღუძეს ms. — h) დ-ბა. — i) პეტრს ms. : correxi cum C. — j) ი-ზხ. — k) მოძღუარ ms. — l) ზელიამს ms. — m) ო-ა.

sua, et Patris, et sanctorum Angelorum. 27 Dico vobis vere: Sunt quidam ex ibi stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei. » 28 Et factum est post verba haec quasi octo dies, et abduxit Iesus Petrum, Iacobum¹ et Iovannem, et ascendit in montem ut oraret. 29 Et facta est, cum oraret ille, species vultus eius altera, et vestimentum eius album et fulgens². 30 Et en ecce duo viri cum eo loquebantur, qui erant Moyses et Elias, 31 Qui apparuerunt in gloria, et dicebant³ exitum illum eius, quem consummaturus erat in Ierusalem. 32 Petrus autem, et qui cum eo erant, gravati erant somno. Cum autem experrecti essent, viderunt gloriam eius, et duos viros cum eo stantes. 33 Et factum est, cum discederet ille ab eis⁴, dixit Petrus Iesu: « Magister, bonum est nobis hic esse; faciamus⁵ hic⁶ tria tabernacula, unum tibi, et⁷ unum Moysi, et unum Eliae; » etenim nesciebat quid diceret. 34 Et, cum hoc loqueretur, en nubes obumbrabat eos; et timuerunt illi⁸ ad intrandum in nubem illam. 35 Et vox facta est de nube: « Hic est <Filius> meus dilectus, hunc

1. ante Iacobum add. et. — 2. et fulgens] sicut fulgur. — 3. add. ei B. — 4. discederet ... eis] discederent illi ab eo. — 5. ante faciamus add. et. — 6. om. hic. — 7. om. et₂. — 8. om. illi.

ღრუბლით გამო. ესე არს <ძმ>^a ჩემი საყუარელი^b. ამისი ისმინეთ. 36 და ესე რამ იყო გმად^c. იესუ იბოვა¹ მარტომ. და მათ დაიდუმეს და არარამ ვის უთხრეს მათ დღეთა შინა. რამ² იხილეს. 37 და იყო მერმეხა³ დღესა გარდამცლვასა⁴ მათსა მიერ მითით მღვგებვლდა მას ერი მრავალი. 38 და ამა კაცმან ვინმე დადად^d-ყო ერსა მას შორის და თქუა. მოძღუარ. გვედრები შენ ძოხნილე ძესა ზედა ჩემსა. რამეთუ ეგე⁵ ხოლო ||^e მარტომ მივის. 39 და ხულმან უკეთრმან შეიპყრის იგი და შეყსულად დადად^f-ყვის და დაჰჳეთის^{6g} იგი⁷. და პერდინ⁸. და ძნაიდ განემღვრის⁹ მის გან და შემუხრის იგი. 40 და ვევედრე მღწაფეთა შენთა. რამთამცა განამღვრეს¹⁰ იგი. და ვერ შეუძლეს. 41 ხოლო იესუ ჰრქუა¹¹. ზ ნათესავი გულარძნილი. ვიდრემდე ვიყო თქუენ თანა და თავს-ვიდებდე თქუენსა. მოძგუარე მე აქა ძმ შენი. 42 და ვიდრე იგი მოვი-დოდა. დაჰჳეთა¹² იგი ეშპაკმან მან და აძ<რ>წოლედა^{13h} მას. შეჰრისხნა¹⁴ იესუ ხულსა მას არაწმიდასა. და განიკურნა¹⁵ ყრმა¹⁶ იგი. და მისცა¹⁷ იგი მამასა თვსსა. 43 და განუკურდებოდა¹ ყოველთა დიდებასა¹⁸ მას ზედა ღმრთი-სასა და ყოველნი დაკვრვებულ იყვნეს ყოველსა მას ზედა. რემელსა იქმოდა

1. იბოვა იესუ. — 2. რამ] რემელ იგი. — 3. მერმეხა. — 4. add. მას. — 5. იგი A. — 6. დაჰჳეთის A. — 7. om. იგი. — 8. პერდინ. — 9. განემღვრის B. — 10. განამღვრეს B. — 11. თქუა. — 12. დაჰჳეთა A. — 13. აძწოლედა sic A. — 14. ante შეჰრისხნა add. და. — 15. განიკურნა. — 16. ყრმა A. — 17. მიჰცა A. — 18. დიდებასა sic A.

a) Om. ms. ძმ, quod supplevi cum C. — b) საყუარელი ms. — c) გ^ა. — d) დადატ ms. — e) Pl. 124 a. — f) დადატ ms. — g) დაჰჳეთის ms. — h) აძწოლედა ms. : correxi. — i) განიკურდებოდა ms.

audite. » 36 Et haec cum facta esset vox, Iesus inventus est¹ solus. Et illi tacuerunt, et nihil cuiquam narraverunt in illis diebus, quod viderunt. 37 Et factum est postero² die, cum descenderent illi inde de monte, occurrebat ei populus multus. 38 Et en vir quidam clamavit in medio populi illius, et dixit : « Magister, rogo te, respice in filium meum, quia istum³ tantum unicum habeo. 39 Et spiritus malus apprehendit eum, et <is> confestim clamat; et dilaniat eum⁴, et <is> spumat; et vix discedit ab eo, et confringit eum. 40 Et rogavi discipulos tuos ut amoverent eum, et non potuerunt. » 41 Iesus autem dixit eis⁵ : « O generatio perversa, usquequo ero apud vos, et feram vos? Adduc mihi huc filium tuum. » 42 Et dum veniebat, dilaniavit eum daemonium illud, et perterrebat eum. Increpavit⁶ Iesus spiritum illum immundum, et sanatus est puer ille⁷, et dedit eum patri suo. 43 Et stupebant omnes super magnitudine illa Dei; et omnes mirabantur super omni illo quod faciebat Iesus. Iesus autem

1. Iesus ... est] inventus est Iesus. — 2. secundo. — 3. illum A. — 4. om. eum. — 5. om. eis. — 6. ante increpavit add. et. — 7. sanatus ... ille] sanavit puerum (mutum (sic) A) illum.

იესუ. ხოლო იესუ ჰქრქუა მონათესაე თვხთა. 44 დაისხენით¹ სიტყუანი ესე ყურთა თქუენტა. რამეთუ ძმ კაცისაჲ მიცემად არს გელთა კაცთასა. 45 ხოლო იგინი უმეგარ იყვნეს სიტყუასა მას². და იყო დაფარულ მათ გან. რამთა ვერ გულისგმა³-ყონ იგი. და ემინოდა მათ კითხვად მისა ამის სიტყუასა⁴ თვხ. 46 შევიდა მათდა⁵ გულის სიტყუაჲ⁶. ვინ-მი⁶ იყოღ უდიდეს⁷ შორის მათსა. 47 ხოლო იესუ იცნოდა გულის ზრახვანი მათნი და მოიყვანა ყრმაჲ და დაადგინა იგი წინაშე მისა⁸. 48 და ჰქრქუა⁹. რამელმან შეიწყნარღ ესე ყრმაჲ ხახელითა ჩემითა. მე შემოიწყნარა¹⁰. და რამელმან მე შემოიწყნარღ¹¹. შეიწყნარა მამაკ-ლინებელი ჩემი. რამეთუ¹² უმცირესი¹³ თქუენ ყოველთა შორის იგი არს დიდ. 49 ||^c [მ]იუგო იოვანე და ჰქრქუა. მოძღუარ. ვინილეთ ვინმე. რამელი ხახელითა შენითა ეშმაკთა განახსმიდა¹⁴. და ჩუენ ვაყენებდით მას. რამეთუ არა შემოგ-ჯთქს¹⁵ ჩუენ¹⁶. 50 [ჰ]რქუა მას¹⁷ იესუ. ნუ აყენებთ მას¹⁸. რამეთუ რამელი არა¹⁹ არს ჩუენდა მტერ. იგი ჩუენ კერძო არს. 51 [დ]ა იყო აღხრულებასა მას <დღეთა>^d აღმადღებისა²⁰ მისისათა. და თავადმან დაამტკიცა პირი თვხი აღხლვად იერუსალმად^e. 52 და წარავლინა მოციქულნი წინაშე მისსა. და

1. add. თქუენ. — 2. ამას B. — 3. ხმა. — 4. სიტყუასა მის (ამის B). — 5. მათა. — 6. ვინ-მე A. — 7. უდიდეს. — 8. მის წინაშე. — 9. თქუა. — 10. შემოიწყნარღ A. — 11. შემოიწყნარა A. — 12. om. რამეთუ A : რამეთუ] ხოლო B. — 13. უმცირესი. — 14. განახსმიდა ეშმაკთა. — 15. შეგვჯგვს A : შემოგვჯგვს B. — 16. add. თანა. — 17. მათ A. — 18. om. მას. — 19. om. არა A. — 20. ამადღებისა sic A.

a) სიტყუასა ms. — b) სიტყუაჲჲ ms. — c) Pl. 124 b. — d) Om. ms. დღეთა, quod supplevi cum C. — e) ი-ლმად.

dixit discipulis suis : 44 « Ponite¹ verba haec in auribus vestris : Etenim Filius hominis tradendus est in manus hominum. » 45 Illi autem ignari erant in verbo illo², et erat absconditum ab eis, ut non possent intelligere illud; et timebant illi interrogare eum de hoc verbo³. 46 Intravit in eos cogitatio quoque : Quisnam⁴ erit maior inter eos? 47 Iesus autem sciebat cordis cogitationes eorum; et adduxit puerum, et statuit eum ante se. 48 Et dixit eis⁵ : « Qui recipiet hunc puerum in nomine meo, me recepit⁶; et qui me recipiet⁷, recepit missorem meum. Etenim⁸ minor inter vos omnes, ille est magnus. » 49 Respondit ei Iovannes, et dixit ei : « Magister, vidimus quemdam, qui in nomine tuo daemonia eiiciebat⁹; et nos prohibebamus eum, quia non sequitur nos¹⁰. » 50 Dixit ei¹¹ Iesus : « Nolite prohibere eum¹²; etenim qui non¹³ est nobis inimicus, ille pro nobis est. » 51 Et factum est, cum consummarentur <dies> ascensionis eius, et ipse firmavit faciem suam ut ascenderet in Ierusalem. 52 Et misit nuntios

1. add. vos. — 2. hoc B. — 3. hoc verbo²] verbo illo A : verbo hoc B. — 4. quis A. — 5. om. eis. — 6. recipiet A. — 7. recepit A. — 8. om. etenim A : etenim minor|minor autem B. — 9. eiiciebat daemonia. — 10. nobiscum. — 11. eis A. — 12. om. eum. — 13. om. non (sic) A.

იგინი წარვიდეს და მივიდეს¹ დაბახა სამარიტელთახა. რამთა მო-რამბე-
უშხადონ მას. 53 და არა შეიწყნარნეს იგინი. რამეთუ პირი მისი იყო მის-
ლვად იერუსალემდ². 54 ვითარცა იხილეს მოწაფეთა³ მათ² იაკობ და იოვანე.
ჭრქუეს^{3a}. უფალო. გენებავს⁴. ვითარმცა⁵ ვთქუთ⁶. რამთა გარდამოცდეს
ცეცხლი⁷ ზეცით და აგოცნეს^{8d} იგინი⁹. 55 მიექცა¹⁰. შეჭრისხნა მათ და
თქუა¹¹. არა უწყითა. რომლისა ხელისანი ხართ თქუენ¹². 56 რამეთუ მს
კაცისამ არა მოვიდა¹³ ხელთა კაცთასა წარწყმედ<ად>¹⁴. არამედ¹⁵ ცხორებად¹⁵.
და¹ წარვიდეს ხსუახა დაბახა. 57 და იყო სლვასა¹⁶ მათხა გზახა ზედა ჭრქუა
ვინმე მას. მიგდევდე შენ. ვიდრეცა მიხუალ¹⁷. 58 ჭრქუა მას იესუ. შელთა
გურელი უჩნს¹⁷ და <მ>ფრინველთა¹⁸ ცისათა საყუდელი¹⁸. ხოლო ძესა კაცისახა
არა უჩს¹⁹. სადა თავი მიიდრიკვს. 59 ხოლო ხსუახა ჭრქუა. მომდევდი მე. და
მან ჭრქუა²⁰ⁱ. უფალო. მიბრძანე მე პირველად მისლვად და²¹ დაფლვად მაძისა
ჩემისა. 60 ჭრქუა მას იესუ. აცადენ მკუდარნი დაფლვად თხსთა მკუდართა.

1. შევიდეს. — 2. მისთა. — 3. თქუეს. — 4. გენებავს. — 5. om. ვითარმცა. —
6. ვთქუათ. — 7. ცეცხლი გარდამოცდეს. — 8. აგოცნეს. — 9. add. ვითარცა ელია ყო. —
10. მიექცა A, post quod add. იესუ და (om. A) AB. — 11. ჭრქუა. — 12. om. თქუენ. —
13. არა მოვიდა ante მს. — 14. წარწყმედად ante ხელთა. — 15. ცხვრებად B. — 16. add.
მას. — 17. უჩს. — 18. საყუდელი. — 19. აქუს. — 20. თქუა. — 21. om. მისლვად და.

a) ი-ჭმდ. — b) მოწაფეთა ms. A მოწაფეთა (v. 54) usque ad ცხვრებად (v. 56)
6 lineae erasae, et 12 lineae minoribus litteris scriptae. — c) ჭ-ქუს. — d) Sic (აგოცნეს).
— e) წარწყმედ ა-დ ms. : correxi cum C. — f) Ante და rasura unius lineae. — g) მისლვად
ms. — h) ფრინველთა ms. : correxi. — i) ჭრქუა.

ante se; et illi abierunt, et ierunt¹ in vicum Samaritanorum, ut pararent aliquid
ei. 53 Et non receperunt eos, quia facies eius erat ut iret in Ierusalem. 54 Cum
vidissent discipuli illi² Iacobus et Iovannes, dixerunt ei³: « Domine, volumus
(sic) ut (litt. quomodo) dicamus⁴ ut descendat ignis⁵ de caelo, et tollat eos⁶. »
55 Cum conversus esset eis⁷, increpavit⁸ eos, et dixit⁹: « Nescitisne cuius
spiritus estis vos¹⁰? 56 Etenim Filius hominis non venit¹¹ animas hominum
perdere¹², sed salvare. » Et abierunt in alium vicum. 57 Et factum est, cum
ambularent illi in via, dixit quidam ei: « Sequar te quocumque ieris. » 58 Dixit
ei Iesus: « Vulpes foveam habent, et volucres caeli domicilium; Filius autem
hominis non habet, ubi caput reclinet. » 59 Alteri autem dixit: « Sequere
me. » Et ille dixit ei¹³: « Domine, praecipe mihi ut primum eam, et¹⁴ sepeliam
patrem meum. » 60 Dixit ei Iesus: « Sine mortuos sepelire suos mortuos; tu

1. intraverunt. — 2. eius. — 3. om. ei. — 4. volumus ut dicamus] vis, dicamus. —
5. ignis descendat. — 6. add. sicut Elias fecit. — 7. add. Iesus A. — 8. cum conversus esset
eis, increpavit] conversus est eis Iesus, et increpavit B. — 9. add. eis. — 10. om. vos. —
11. non venit ante Filius. — 12. perdere ante animas. — 13. om. ei. — 14. om. eam, et.

ხოლო მენ წარვედ¹ და მიძიდევ² სასუფეველი ღმრთისაჲ. 61 ხოლო³ ჰრქუა მას სხუამანგა. მივდევედ შენ. უფალო. ხოლო პირველად მიბრძანე მე⁴ ჯმნაჲ სახლეულთა ჩემთა გან. 62 ჰრქუა მას იესუ. არავინ დახდვის⁵ გელი საგნველსა|| და ხედავნ⁶ ვარეუკუნ და წარმართებულ არნ⁷ სასუფეველსა ღმრთისაჲ.

X. 1 ამისა შემდგომად გამოაჩინნა უფალმან სხუანი სამეოც და ათორმეტნი და წარავლინნა ივინი ორ-ორი წინაშე მისხა⁸ ყოველსა ქალაქებსა და დაბნებსა. ვიდრეცა⁹ ეგულეობდა¹⁰ მათ შესლვაჲ¹¹. 2 და ეტყოდა მათ. სამკალი ფრთად არს და¹² მუშაკნი მცირედ. ევედრებით უკუე¹³ უფალსა სამკალისაჲ. რამთა მოავლინნეს¹⁴ მუშაკნი სამკალსა თვსხა. 3 წარვედით¹⁵. აჰა ესერა¹⁶ მიგავლინებ¹⁷ თქვენ ვითარცა კრავთა შორის მგელთა. 4 ნუ¹⁸ წარგაქუნ ბალანტი. ნუცა ვამკარანი. ნუცა შესახსმელი ფერგთაჲ და ნუვის¹⁹ გზასა ზედა მოივითხავთ. 5 და რომელსაგა სახლსა შესვდეთ. პირველად თქეთ. მშჯდობაჲ სახლსა ამას. 6 და უკუეთუ იყოს მენ მე²⁰ მშჯდობისაჲ. განისუენრ²¹ მის ზედა მშჯდობამან თქუენმან. უკუეთუ²² არა. თქუენდავე მოიქეცინ²³. 7 მასვე²⁴ სახლსა შინა იყვებით. ჭამდით და სუემდით²⁵ მათ თანა. რამეთუ დირს არს

1. წარედ sic B. — 2. მიძიდევ A : მიძიდევ B. — 3. om. ხოლო. — 4. om. მე A. — 5. დახდვის A. — 6. ჰხედავნ, post quod add. იგი A. — 7. არს B. — 8. მისხა : s₂ supra lineam additum in A. — 9. add. იგი B. — 10. ეგულეობდა cum rasura : fuit ζ A. — 11. მას მისლვაჲ. — 12. ხოლო. — 13. გამოავლინნეს (გამოავინნეს sic A). — 14. წარვედით sic B. — 15. om. ესერა B. — 16. წარგავლინებ, ante quod add. მე. — 17. ante ნუ add. და B. — 18. ნუვის post ზედა. — 19. მ²⁰ B. — 20. მოიქეცეს. — 21. მას A. — 22. ჰსუემდით A.

a) Pl. 125 a. — b) უკუე ms. — c) განისუენრ²¹ ms. — d) უკუეთუ ms. — e) სუემდით ms.

autem abi, et pervulga regnum Dei. » 61 Dixit autem¹ ei alter quoque : « Sequar te, Domine; primum autem praecipe mihi², ut renuntiem domesticis meis. » 62 Dixit ei Iesus : « Nemo admovet manum aratro et respicit³ retro, et aptus est regno Dei. »

X. 1 Post hoc designavit Dominus alios septuaginta duos, et misit eos binos ante se in omnes civitates et vicos, quocumque erant illi intraturi⁴. 2 Et dicebat eis : « Messis multa est, et operarii⁵ pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. 3 Abite : en ecce⁶ mitto⁷ vos sicut agnos in medio luporum. 4 Nolite⁸ tollere sacculum, neque peram, neque calceamentum, et neminem in via⁹ salutaveritis. 5 Et in quamcumque domum intraveritis, primum dicite : Pax domui huic. 6 Et si fuerit ibi filius pacis, requiescet super eum pax vestra; sin, ad vos quidem revertatur¹⁰. 7 In eadem¹¹ domo estote, manducate et bibite apud eos; etenim dignus est operarius mercede

1. om. autem. — 2. mihi A. — 3. add. ille A. — 4. erant illi intraturi] erat ille iturus. — 5. et operarii] operarii autem. — 6. om. ecce B. — 7. ante mitto add. ego. — 8. ante nolite add. et B. — 9. neminem in via] in via neminem. — 10. revertetur. — 11. illa A.

მუშაკი სასყიდლისა თვისა. ნუ¹ მიხვალთ^{2a} სახლითი სახლად. 8 და რომელსა ქალაქსა შეხვდეთ. და შეგიწყნარნენ თქვენ. ჭამდით წინა-დაგებულსა თქვენსა. 9 და განჰქურნებდით მას შინა უძლეურთა და ეტყოდეთ³ მათ⁴. მთავლებულ არს თქვენ ზედა⁵ სასუფეველი ღმრთისამ. 10 და რომელსა ქალაქსა შეხვდეთ. და არა შეგიწყნარნენ თქვენ. გამო-რამ-ხვდოდით⁶ უბანთა მისთა. არქეთ მათ. 11 აჰა ესე||რა^b მტუერი^c. რომელ⁷ აღგუგრა^{8d} ფერგთა ჩუენთა ქალაქისა გან თქუენისა. განვიყარეთ⁹ თქვენ ზედა. გარნა ესემცა უწყით. რამეთუ მთავლებულ არს¹⁰ სასუფეველი ღმრთისამ. 12 გეტყვ თქვენ. სოდომელთა¹¹ უძლხინეს¹² იყვს მას დღესა შინა¹³. ვიდრე ქალაქისა მის. 13 ვამ შენდა¹⁴. ქორაზინ. და ვამ შენდა. ბეთსაიდ<ა>^e. რამეთუ ტვრლხს და სიდონს თუმცა ექმნეს¹⁵ ძალნი. რომელნი იქმნ<ნ>ეს^f თქვენ შორის. პირველვემცა^g ძაძითა^{16h} და¹⁷ ნაცართა ზედა მსხდომარეთა შეინანეს. 14 რამეთუ ტვრლხსა და სიდონსა უძლხინეს იყვს¹⁸. ვიდრე თქვენ. 15 და შენ. კაფარნაუმ. ნუ ცამდე¹⁹ აჰმად-ღდეში²⁰ⁱ. არამედ²¹ ჯოჯღნეთამდე შთაჰკადე. 16 რომელმან თქუენი იხმინოხ²².

1. ante ნუ add. და. — 2. მიჰხვალთ sic A. — 3. ეტყოდა sic A. — 4. add. რამეთუ. — 5. თქვენ ზედა post ღმრთისამ. — 6. ჰხვდოდით sic A, post quod add. მიერ AB. — 7. რომელი. — 8. აღგრა B. — 9. განვიყრით. — 10. add. თქვენ ზედა B. — 11. სოდომელთა. — 12. უძლხინეს sic. — 13. om. შინა B. — 14. შენ sic B. — 15. იქმნეს B. — 16. ძაძითა B. — 17. om. და A. — 18. რამეთუ... იყვს] სოდომ ტვრლხსა და სიდონსა უძლხინეს (sic) იყვს (იყვს A) სამჯელსა (სახჯ- B) მას. — 19. ცამდე. — 20. აღჰმადღდეში sic B. — 21. add. ვიდრე. — 22. იხმინოხ (-ინა B) თქუენი.

a) მიხვალთ ms. — b) Pl. 125 b. — c) მტუერი ms. — d) აღგუგრა ms. — e) ბეთსაიდ ms. : correxi cum C. — f) იქმნეს ms. : correxi. — g) პირველვემცა ms. : correxi cum C. — h) ძაძითა correctum e ძაძითა. — i) Sic (აღჰმადღდეში).

sua. Nolite¹ ire de domo in domum. 8 Et in quam civitatem intraveritis, et receperint vos, manducate quod appositum est vobis. 9 Et sanate in ea infirmos, et dicite² eis³: Appropinquavit in vos⁴ regnum Dei. 10 Et in quam civitatem intraveritis, et non receperint vos, cum exieritis⁵ in plateas eius, dicite eis: 11 En ecce pulverem, qui adhaeserat nobis⁶ pedibus nostris de civitate vestra, excussimus⁷ super vos; attamen hoc sciatis, quia appropinquavit⁸ regnum Dei. 12 Dico vobis: Sodomis laetius erit in⁹ illa die quam civitati illi. 13 Vae tibi, K'orazin, et vae tibi, Bet'saida, quia, in Tyro et Sidone si factae fuissent eis¹⁰ virtutes, quae factae sunt in vobis, olim quidem in cilicio¹¹ et¹² super cineres sedentes poenitentiam egissent. 14 Etenim Tyro et Sidoni laetius fiet¹³ quam vobis. 15 Et tu, Kap'arnaum, noli usque ad caelum te exaltare, sed usque¹⁴ ad infernum descendes. 16 Qui vos audiet¹⁵, me audiit; et qui vos

1. ante nolite add. et. — 2. dicebat (sic) A. — 3. add. quia. — 4. in vos post Dei. — 5. add. inde. — 6. om. nobis B. — 7. excutimus. — 8. add. ad vos B. — 9. om. in B. — 10. om. eis B. — 11. in ciliciis. — 12. om. et A. — 13. etenim ... fiet] Tyro autem et Sidoni laetius fiet (erit A) in iudicio illo. — 14. usque. — 15. vos audiet] audiet vos A : audiit vos B.

ჩემი იხმინა. და რომელმან თქვენ შეურაცხ-გყვნეს. მან მე შეურაცხ-მყავს. და რომელმან მე შეურაცხ-მყავს. შეურაცხ-ყავს მომავლინებელი ჩემი. 17 და მოიქცეს სამეფო და ათორმეტნი^a იგი ხიხარულითა და იტყოდეს. უფალღ. ეშმაკინი და გუემორჩილებიან სახელითა მენითა. 18 ჰრქუა მათ¹ იესუ. ვხედვდ ეშმაკსა ვითარცა ელვასა ზეცით გარდამოვრდომილსა². 19 აჰა³ მიგვც თქვენ გელმწიფებამ დათრგუნვად გუელთა⁴ და დრიაკალთა და ყოველსა ზედა ძალსა მტერისასა. და არაწამ თქვენ ვავნებ⁵. 20 ხდელ ამას ზედა ნუ გიხარინ. რამეთუ სულნი უკეთურნი დაგემორჩილებიან თქვენ, არამედ გიხაროდენ. რამეთუ სახელები თქუენი აღწერილ არს⁶ ცათა შინა. 21 მას ყამსა შინა იხარებდა იესუ სულითა^b ||^c წმიდითა^d და თქუა. ავიარებ^{7e} შენ. მამაღ. უფალღ ცისა და ქუეყანისაღ. რამეთუ დაჰტარე ესე ბრძენთა გან და მეცნიერთა და გამოცხადე ესე⁸ ჩჩჯლთა ყრმათა. ჰე^f. მამაღ რამეთუ ესრეთ⁹ სათნო-იყო შენ წინაშე. 22 ყოველივე¹⁰ მომეცა მე მამისა ჩემისა მიერ. და არავინ იცის. ვინ არს ძმ. გარნა მამამან, და არავინ იცის მამა¹¹. ვინ არს. გარნა ძემან. და ვისაგა¹² უნდეს ძესა გამოცხადების¹³. გამოცხადდეს¹⁴. 23 და მოიქცა მოწაფეთა^{15g} თვხაგან და ჰრქუა. ნეტარ არიან თუაღნი^h. რომელნი ხედვენ¹⁶. და

1. მას A. — 2. გარდამოვრდომილსა B. — 3. add. ესერა A. — 4. ante გუელთა add. ზედა. — 5. ვავნებ თქვენ. — 6. აღწერილ არს] დაიწერა. — 7. ავიარებ B. — 8. იგი. — 9. ესრეთ A : ვერგ B. — 10. ყოველი. — 11. მამა post არს. — 12. ვისი A : ვისა B. — 13. გამოცხადებად. — 14. გამოცხადდეს sic A. — 15. add. მისთა. — 16. ჰხედვენ A. post quod add. რომელთა (-სა B) თქვენ ჰხედავთ AB.

a) ათორმეტნი : დრმეტ super lineam additum. — b) ს-ლითა. — c) Pl. 126 a. — d) წ-თა ms. : correxi. — e) Sic (ავიარებ). — f) ჰე ms. — g) მოწაფეთა ms. — h) თუაღნი ms.

spernet, ille me spernet. Et qui me spernet, spernet missorem meum. » 17 Et reversi sunt septuaginta duo illi cum gaudio, et dicebant : « Domine, daemonia quoque subiiciuntur nobis in nomine tuo. » 18 Dixit eis¹ Iesus : « Videbam diabolium sicut fulgur de caelo cadentem. 19 En² dedi vobis potestatem calcandi super³ serpentes et scorpiones et super omnem virtutem inimici; et nihil vobis nocebit⁴. 20 In hoc autem nolite gaudere quia spiritus mali subiiciuntur vobis; sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in caelis. » 21 In illa hora gaudebat Iesus Spiritu sancto, et dixit : « Confiteor tibi, Pater, Domine caeli et terrae, quia abscondisti hoc a sapientibus et eruditis, et revelasti hoc⁵ parvulis infantibus. Ita, Pater, quia sic placuit ante te. 22 Omnia tradita sunt⁶ mihi a Patre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater; et nemo scit Patrem⁷ quis sit, nisi Filius; et cuicumque⁸ voluerit Filius manifestare, manifestabit. » 23 Et conversus est discipulis⁹ seorsum, et dixit eis : « Beati

1. ei A. — 2. add. ecce A. — 3. super. — 4. nocebit vobis. — 5. id. — 6. omnia ... sunt] omne traditum est. — 7. Pater, post sit₂. — 8. cui. — 9. add. suis.

ყურნი. რძემელთა¹ ესმის. რძემელი თქუენ გესმის. 24 ხოლო გეტყვ თქუენ². მრავალთა წინაწარმეტყუელთა³ და მეფეთა⁴ უნდა სიღვის⁵ და სმენად. რძემელი გესმის. და არა ესმა. 25 და აჴა ესერა რჩულის⁶ მეცნიერი ვინმე აღდგა და⁷ გამომხდრიდა⁸ მას და ეტყოდა. მოძღუარ. რამ ვქმნე. რამთა ცხორებამ⁹ საუკუნოდ დავიმკვდრე. 26 ხოლო თავადმან ჰრქუა მას. რჩულსა¹⁰ ვითარ წერილ არს. ვითარ აღმოვიკითხი. 27 ხოლო მან ჰრქუა. შეიყუარე უფალი დემურთი შენი ყოვლითა გულითა შენითა და ყოვლითა სულითა შენითა და ყოვლითა ძალითა შენითა¹¹ და ყოვლითა გონებითა შენითა. და მოყუახი შენი ვითარცა თავი თჳსი. 28 ჰრქუა მას იესუ. მართლ მომიგე. მაგას იქმოდე და სცხონდე¹². 29 ხოლო მას უნდა თავი თჳსი განმართლებად¹³ და ჰრქუა¹⁴. და ვინ არს მოყუახ ჩემდა. 30 მიუგო იესუ და ჰრქუა. ვაცი ვინმე გარქდა მოვიდოდა¹⁵ იერუსალემით¹⁶ იერიქოდ. და ავაზაკნი დაესხნეს. განმარცუეს¹⁷ იგი. დაწყუეს და წარვიდეს და დაუტყვეს იგი¹⁸ მწყუდარნი¹⁹. 31 მდდეელი ვინმე შთავიდოდა მას²⁰ გზასა და მიემთხვა და ისილა იგი და თანა-წარჴგდა. 32 და ეგრევე ლევი-

1. რძემელ B. — 2. add. რამეთუ B. — 3. სიღვად, post quod add. რძემელსა თქუენ ჰხედავთ და ვერ ისილეს. — 4. შჯულის. — 5. om. და₂. — 6. გამომხდრიდა A. — 7. ცხორებამ B. — 8. შჯულსა. — 9. om. და₂... შენითა₃ A. — 10. ჰსცხონდე A : სცხონდე B. — 11. განმართლებად ante თავი. — 12. add. იესუს. — 13. გარდავიდოდა B. — 14. ante განმარცუეს add. და. — 15. om. იგი₂. — 16. მწყუდარნი B. — 17. მახვე.

a) წწყელთა. — b) მეფეთა ms. — c) Pl. 126 b. — d) იტლმთ. — e) განმარცუეს ms. — f) ო erasum inter იგი et მწყუდარნი (eum rasura unius litterae : fuit 6).

sunt oculi qui adspiciunt¹, et aures quae audiunt quod vos auditis. 24 Dico autem vobis²: Multi prophetae et reges volebant videre³ et audire quod auditis, et non audierunt. » 25 Et en ecce legisperitus quidam surrexit et tentabat eum et dicebat⁴ ei: « Magister, quid faciam, ut vitam aeternam hereditem? » 26 Ipse autem dixit ei: « In Lege quomodo scriptum est? Quomodo legis? » 27 Ille autem dixit ei: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua⁵, et ex tota mente tua, et proximum tuum sicut temetipsum. » 28 Dixit ei Iesus: « Recte respondisti mihi; istud fac, et vives. » 29 Ille autem volebat semetipsum iustificare⁶, et dixit ei⁷: « Et quis est proximus mihi? » 30 Respondit ei Iesus, et dixit ei: « Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho; et latrones inciderunt ei, exuerunt⁸ eum, vulneraverunt et abierunt, et reliquerunt eum⁹ defatigatum. 31 Sacerdos quidam descendebat illa¹⁰ via; et occurrit ei et vidit eum et praeteriit. 32 Et similiter cum

1. add. quae (quod B) vos adspicitis. — 2. add. quia B. — 3. add. quod vos adspicitis, et non potuerunt videre. — 4. et tentabat eum et dicebat] cum tentaret eum et diceret. — 5. om. et ex tota virtute tua. — 6. iustificare semetipsum. — 7. ei] Iesu. — 8. ante exuerunt add. et. — 9. om. eum. — 10. eadem.

ტელი მასვე ადგილსა მღვიდა. იხილა იგი და თანა-წარჰგდა. 33 მერმე სამარიტელი ვინმე წარმღვიდოდა¹ და მღვიდა მასვე² ადგილსა და იხილა იგი და შეეწყალა. 34 და მღუცდა მას³ და შეუსჯა წყლული იგი და დაასხა ზეთი და ღუნღა⁴ და აღსუა იგი კარაულსა თხსსა⁴ და მოიყვანა იგი ყოველთასა მას სადგურსა და იღუაწა^{5b} იგი. 35 და სვალისა გან. გაძღ⁶-რამ-ვიდოდა. ორი დრაჰანი მისცა⁷ ყოველთა სადგურისა⁸ მდღუაწესა მას⁹ და ჰრქუა¹⁰. იღუაწე ეგე¹¹ და. სხუამ¹² თუ რამე წარაგვ უმეტესი¹³. მღ-რამ¹⁴-ვიდე. მიგვე¹⁵ შენ. 36 ვინ¹⁶ ამათ სამთაგანი გგონიეს¹⁷ მღყუას მისა^c. რღმელი¹⁸ იგი შეკარდა გელთა^{19d} ავაზაკთა <სა>^{20e}. 37 ხოლღ მან ჰრქუა²¹. რღმელმან²² ყღ წყალღბამ მი[ს] თანა. ჰრქუა მა[ს] იესუ. ვიდოდე და ჰყოდღ შენგა ეგრეთვე²³ და სხნღ-ნღე²⁴. 38 და ვითარღა წარვიდეს ესენი. და თავადი შევიდა დაბასა რღმელსამე. იყღ²⁵ ვინმე დედაკაცი. რღძლისა²⁶ სახელი მართამ²⁷. და შეიყვანა თავადი სახიდ თხსა²⁸. 39 და იყღ დაღ მისი^f. რღმელსა ერქუა მარიაჲ. ¶ რღმელი ჯდა ფერგთა

1. წარვიდოდა. — 2. მას B. — 3. მას post შეუსჯა B. — 4. თხსსა კარაულსა (კაჰრ-B). — 5. დაიღუაწა B. — 6. გან. — 7. ორი... მისცა] მიჰსცა ორი დრაჰანი. — 8. add. მის. — 9. om. მას. — 10. add. მას. — 11. ჰღუწოდღე მაგას B. — 12. სხუა B. — 13. უმეტესი. — 14. რა sic B. — 15. ante მიგვე add. მამინ. — 16. ante ვინ add. აწ. — 17. add. შენ. — 18. რღმელ B. — 19. om. გელთა. — 20. ავაზაკთა. — 21. თქუა. — 22. add. იგი. — 23. ჰყოდღ... ეგრეთვე] შენგა ეგრეთვე ჰყოდღ. — 24. om. და₂ სხნღნღე. — 25. ante იყღ add. და A. — 26. რღძლისაჲ. — 27. მართა B. — 28. სახლსა მისსა (თხსსა B).

a) ღუნღა ms. — b) იღუაწა ms. — c) მისსა ms. : correxi cum C. — d) გელთა super lineam additum. — e) ავაზაკთა ms. : correxi cum C. — f) Post მისი antea fuit მა..., nunc erasum. — g) Pl. 127 a.

Levita in eumdem locum venisset, vidit eum et praeteriit. 33 Postea Samaritanus quidam abibat, et venit in eumdem¹ locum; et vidit eum et misertus est. 34 Et accessit <ad> eum²; et alligavit ei³ vulnus illud, et infudit oleum et vinum, et imposuit eum in asinum suum⁴, et adduxit eum in omnium illud stabulum, et curam habuit eius. 35 Et crastina die, cum exiret, duos denarios dedit⁵ omnium stabuli⁶ curatori illi⁷, et dixit ei⁸: Curam habe istius; et, aliud si quid impenderis amplius, cum venero, dabo⁹ tibi. 36 Quem¹⁰ ex his tribus putas¹¹ proximum <fuisse> ei qui incidit in manus latronum^{12?} » 37 Ille autem dixit ei¹³: « Qui fecit misericordiam cum eo. » Dixit ei Iesus: « Vade, et fac tu quoque similiter¹⁴, et vives¹⁵. » 38 Et cum abiissent hi, et ipse intravit in vicum quemdam; erat¹⁶ quaedam mulier, cuius nomen Martha, et induxit ipsum in domum suam. 39 Et erat soror ei, cui <nomen> dictum est Mariam,

1. illum B. — 2. eum B. — 3. ei B. — 4. suum asinum. — 5. duos ... dedit] dedit duos denarios. — 6. add. illius. — 7. om. illi. — 8. ei. — 9. ante dabo add. tunc. — 10. ante quem add. ergo. — 11. add. tu. — 12. manus latronum] latrones. — 13. om. ei. — 14. fac ... similiter] tu quoque similiter fac. — 15. om. et vives. — 16. ante erat add. et A.

თანა იესუმთა¹⁰ და ისმენდა სიტყუათა მისთა. 40 ხდელ მართამ² მიძღდა-ზრუნვიდა მრავლისა თჳს მსახურებისა^b. ზედა-შიადგა და ჰრქუა³. უფალო. არა⁴ იღუწი. რამეთუ დამან ჩემმან მარტამ დამიტევა. მე მსახურებად. არქუ მას. რამთა შემეწოდის მე. 41 მიუგო იესუ და [ჰ]რქუა⁵. მართა. მართა. ზრუნავ⁶ და შეფოთ ხარ მრავლისა თჳს. 42 აქა მცირედი არს საგმარ. ხდელ მართამ კეთილი ნაყოფი⁷ გამოიღრჩია. რომელი არასადა მიეღოს მის გან.

XI. 1 და იყო ადგილსა რომელსამე თავადი⁸ ილღვიდა. და ვითარცა დასცხრა ღღვიცა გან. ჰრქუა ვინმე⁹ მღწაფეთაგანმან^c. უფალო. გუასწავე ჩუენ ღღვიცა. ვითარცა¹⁰ იღვანე <ასწავა>^d მღწაფეთა თჳსთა. 2 ხდელ თავადმან ჰრქუა მათ. რაქამს ილღვიდეთ. თქეთ. მამად ჩუენო ზეცა<თა>დ^e. წმიდა იყავნ სახელი შენი. მოვედინ სუფევად შენი¹¹. იყავ<ნ>^f ნებად შენი. 3 პური ჩუენი თანაარსობისად მომეც ჩუენ დღითი დღედ. 4 და მომიტევენ ჩუენ ცოდვანი ჩუენნი. და რამეთუ ჩუენდა მიუტევენთ ყოველთა თანა-მდებთა ჩუენთა. და ნუ შემიყვანებ ჩუენ გასაგდელსა^{12g}. 5 და ეტყოდა მათ. ვის თქუენ-განსა ესუას შეგობარი. და მივიდეს მისა შუკა¹³-ღამეს და ჰრქუას¹⁴. შეგობარო.

1. იესუსთა A. — 2. მართა. — 3. თქუა B. — 4. არას. — 5. add. მას. — 6. ჰზრუნავ. — 7. ნაწილი. — 8. add. და. — 9. add. მას. — 10. add. იგი. — 11. om. მოვედინ სუფევად შენი A. — 12. განსაგდელსა. — 13. შოკა B. — 14. ჰრქუა A, post quod add. მას AB.

a) ი¹⁰ჯმთა. — b) მსახურებებსა ms. : correxī cum C. — c) მღწაფეთაგანმან : ე super lineam additum. — d) Om. ms. ასწავა, quod supplevi cum C. — e) ზეცად ms. : correxī cum C. — f) იყავ ms. : correxī cum C. — g) Sic (განსაგდელსა).

quae sedebat ad pedes Iesu, et audiebat verba eius. 40 Martha autem sollicita erat de multo ministerio; accessit, et dixit ei¹: « Domine, non² curam habes quia soror mea solam reliquit me ministrare? Dic ei, ut adiuvet me. » 41 Respondit ei Iesus, et dixit ei³: « Martha, Martha, sollicita es, et turbata es de multo: 42 Hic paulum est necessarium; Mariam autem bonum fructum elegit, qui⁴ numquam auferetur ab ea. »

XI. 1 Et factum est, cum in loco quodam ipse⁵ oraret, et ut cessavit ab oratione, dixit ei⁶ quidam ex discipulis: « Domine, doce nos orare, sicut Iovannes <docuit> discipulos suos. » 2 Ipse autem dixit eis: « Quando orabitis, dicite: Pater noster caelorum, sanctum fiat nomen tuum. Veniat regnum tuum⁷. Fiat voluntas tua. 3 Panem nostrum consubstantialitatis da nobis quotidie. 4 Et dimitte nobis peccata nostra; et enim nos quoque dimitemus omnibus debitoribus nostris. Et ne inducas nos in tentationem. » 5 Et dicebat eis: « Quis ex vobis habebit amicum, et ibit ad eum media nocte, et dicet⁸ ei⁹:

1. om. ei B. — 2. nullam. — 3. ei. — 4. bonum fructum.... qui] bonam partem ... quae. — 5. factum est ... ipse] cum esset in loco quodam ipse et. — 6. ei. — 7. om. veniat regnum tuum A. — 8. dixit A. — 9. ei.

მავასხენ მე სამნი პურნი. 6 რამეთუ მეგობარი მღვიდა ჩემდა გზით. და არა¹ მაქუბ^{1 bis}. რამ დაუგო მას. 7 მან² მიუგო მინაგამომართ³ და ჰრქუას⁴. ნუ შრამასა⁵ მახუედღრებ^a მე. რამეთუ კარი დაგმულ⁶ არს და ყრმანი ჩემნი ჩემ თანა არიან სარეგელსა ზედა. ვერ ძალ-მიც აღდგომად⁷ შენდა. 8 გეტყვ^b თქუენ. დაღათუ ვერ⁸ ძალ-უც⁹ აღდგომად და მიცემად. რამეთუ არს იგი მეგობარი მისი¹⁰. წყინებისა მის თვს მისისა აღდგეს და მისცეს¹¹. რავდენი¹² უგმდეს მას. 9 ხოლო მე გეტყვ თქუენ. ითხვდით და მღვეცხ თქუენ. ეძიებდით და ჰპოვოთ¹³. ირეკით და განგედეს თქუენ. 10 რამეთუ ყველი რძემელი ითხვდეს. მოიღოს. და რძემელი ეძიებდეს. პოვს¹⁴. და რძემელი ირეკდეს. განედეს. 11 ვის უკუე თქუენგანსა¹⁵ მამასა ესუას ძმ^c და¹⁶ სთხვდეს¹⁷ პურსა. ნუ უკუე^d ქვა მისცესა¹⁸ მას^e. გინა თუ თევზსა სთხვდეს¹⁹. ნუ^f თევზისა წილ გუელი მისცეს²⁰ მასა²¹. 12 გინა თუ კურცხსა^h სთხვდეს²². ნუ ღრიაკალი მისცეს²³ მასა²⁴. 13 უკუეთუ თქუენ უკუეთურთა იგით საცემელი²⁵ კეთილი მიცემად შვილთა თქუენტა. რავდენ²⁶ უფრვას მამამან მოცეს ზევით²⁷ ხული წმიდაჲ.

1. არარა A. — 1 bis. აქუს A. — 2. მამინ A. — 3. მინაგამო. — 4. ჰრქუა მას A. — 5. შრამას B. — 6. დაგულ B. — 7. add. და მიცემად. — 8. არა B. — 9. ძალ-უც ეძღვს. — 10. მეგობარ მისა. — 11. მოცეს A : მოცეს B. — 12. რავდენი A : რავდენ B. — 13. ჰპოვოთ. — 14. პოვს. — 15. თქუენსა A. — 16. om. ესუას ძმ და. — 17. სთხვდეს A, post quod add. ძმ AB. — 18. მოცეს A : მისცეს B. — 19. სთხვდეს A. — 20. მოცეს A. — 21. მას. — 22. სთხვდეს A. — 23. მოცეს A. — 24. მას. — 25. მისაგემელი. — 26. რავდენ. — 27. ზევით მოცეს (მოც- B).

a) Pl. 127 b. — b) გეტყვ ms. — c) ძმ ms. — d) უკუე ms. — e) Post მას rasura 4 linearum : fuit უკუეთუ... კეთილი (v. 13). — f) სთხვდეს correctum e იგით, o₁ non satis eraso : correxi. — g) გინა... ნუ² super rasuram scriptum. — h) კურცხსა : g super lineam additum.

Amice, comoda mihi tres panes, 6 Quoniam amicus venit ad me de via, et non¹ habeo² quod apponam ei, 7 Ille³ respondebit deintus, et dicet ei⁴: Noli fatigationem afferre mihi, quia ostium clausum est, et pueri mei mecum sunt in cubili; non possum surgere⁵ tibi? 8 Dico vobis, etsi non potest⁶ surgere et dare, quia est ille amicus eius⁷, propter molestiam illam eius surget, et dabit ei quodcumque opus erit ei. 9 Ego autem dico vobis: Petite, et dabitur vobis; quaerite, et invenientis; pulsate, et aperietur vobis. 10 Etenim omnis qui petierit, accipiet; et qui quaesierit, inveniet; et qui pulsaverit, aperietur ei. 11 Quis ergo ex vobis pater⁸ habebit filium, et⁹ petet¹⁰ panem, num forte lapidem dabit ei? Vel si piscem petierit, numquid pro pisce serpentem dabit ei? 12 Vel si ovum petierit, numquid scorpionem dabit ei? 13 Si vos mali nostis donum bonum dare filiis vestris, quanto magis Pater dabit de caelo¹¹ Spiritum sanctum <illis>

1. nihil A. — 2. habet A. — 3. ille] tunc A. — 4. dicet ei] dixit ei A. — 5. add. et dare. — 6. poterit. — 7. ei. — 8. quis ... pater] a quo ergo vestrum (ex vobis B) patre. — 9. om. habebit filium, et. — 10. add. filius. — 11. dabit de caelo] de caelo dabit.

რძემელი სთხოვედენ¹ მას. 14 და კაცისა ვის-გან-მე განაძო ემპაკი, რძემელი იყო ყრუ². და იყო განსლვახა მას ემპაკისახა იტყოდა ყრუი იგი. და უკვრდა³ ყოველსა მას ერსა. 15 ხდლოდ რძემელთამე მათგანთა თქუეს⁴. ბელსებულითა⁵. მთავრითა მით ემპაკთადათა. განახსამს ემპაკთა. 16 და სხუანი ვინმე გამოცდით ხასწაულსა ზეგით ითხოვედეს მის გან. ||⁶ 17 ხდლოდ თავადმან იცნოდა ზრახვანი მათნი და ჰრქუა მათ⁷. ყოველი მეუფებოდა⁸. რძემელი თავსა თვსსა განცოთის. მოღვრდის⁹. და ხასლი ხას<ლ>სა¹⁰ ზედა დაეცის. 18 და უკუეთუ ემპაკი თავსა თვსსა განევთა. ვითარ დამტკიცინეს მეუფებოდა მისი. რამეთუ იტყვთ¹¹ ჩემ თვს. ვითარმედ ბელსებულითა განვასხამ¹² ემპაკთა. 19 უკუეთუ მე ბელსებულითა განვასხამ ემპაკთა¹³. ძენი თქუენნი რამთა განახსმენ. ამის თვს იგინივე მსაჯულ თქუენდა გექმნენ<ნ>ენ¹⁴. 20 უკუეთუ მე თითითა დმრთისადა¹⁵ განვასხამ ემპაკთა. მოწევნულ არსა თქუენ ზედა ხასუფეველი დმრთისადა. 21 რაჟამს ძლიერი შეტურვილი სცვიდეს¹⁶ ეზლსა თვსსა. მძვდობით არნ ნაყოფი მისი. 22 და ოდეს უძლიერესი¹⁷ მის<ს>ა¹⁸ ზედა მოუტედეს¹⁹ და სძლეს²⁰ მას. ხატურველი მისი მოუდის. რძემელსა იგი ესვიდა. და ნატყვენავი²¹ მისი განუყვის. 23 რძემელი არა არს ჩემ თანა. მტერი ჩემი არს²². და რძემელი არა შეიკრებს²³

1. ჰსთხოვენ A : სთხოვენ B. — 2. ყრდი sic A : ყრუი B. — 3. ბეელსებულითა. — 4. შეცდობა B. — 5. მოღვრდის sic A. — 6. add. თქუენ. — 7. განახსამ A. — 8. ემპაკთა cum rasura unius litterae in B. — 9. ante გექმნენ om. თქუენდა, post id autem add. თქუენ. — 10. ჰსცვიდეს A. — 11. უძლიერესი. — 12. მისი. — 13. მოუტედეს. — 14. ჰსძლეს A : სძლეს B. — 15. არს ჩემი. — 16. შეიკრებს A.

a) უკვრდა ms. — b) თქ-ს. — c) Pl. 128 a. — d) და ჰ-ქა მ-თ super lineam additum. — e) ხასსა ms. : correxi. — f) იტყვს ms. : correxi cum C. — g) გექმნენ ms. : correxi. — h) დ-დათა. — i) მისა ms. : correxi. — j) ნატყვენავი ms.

qui petent¹ eum? » 14 Et ab homine quodam expulit daemonium, quod erat mutum. Et factum est, cum exiisset daemonium, loquebatur mutus ille, et miratus est omnis ille populus. 15 Quidam autem ex eis dixerunt : « In Belzebul², principe illo daemoniorum, eiicit daemonia. » 16 Et alii quidam tentando signum de caelo petebant ab eo. 17 Ipse autem sciebat cogitationes eorum, et dixit eis : « Omne regnum, quod in semetipsum dividitur, desolatur, et domus supra domum cadit. 18 Et si diabolus in semetipsum divisus est, quomodo firmabitur regnum eius? Quia dicitis³ de me, quoniam in Belzebul eiicio⁴ daemonia. 19 Si ego in Belzebul eiicio daemonia, filii vestri in qua re eiiciunt? Propter hoc illi omnes iudices vobis fient⁵. 20 Si ego in digito Dei eiicio daemonia, pervenitne in vos regnum Dei? 21 Quando fortis armatus custodiet atrium suum, in pace sunt facultates eius. 22 Et quando fortior eo⁶ superveniet ei et vincit⁷ eum, arma eius aufert ei, in quibus confidebat, et spolia eius dividit ei. 23 Qui non est mecum, inimicus meus est⁸; et qui non colligit mecum, ille

1. petunt. — 2. Beelzebul. — 3. add. vos. — 4. eiicis A. — 5. fient vobis. — 6. eius. — 7. vicerit. — 8. est meus.

ჩემ თანა, იგი განაბნევს. 24 რაყამს ხელი¹ არაწმიდად განვიდის კაცისა გან, მიმღვალნ ურწყელთა ადგილთა და ეძიებნ განსუ[ე]ნებასა² და არა პღის³ და თქვს⁴, მივიქვე [ხან]ლსა ჩემსა, ვინაღ[ა] გამღვედ⁵. 25 და მღ[ვი]დის და პღის⁶ იგი გა[ნ]შეუენებელი⁶. 26 წა[რ]ვიდის და მღიყვა[ნ]ნის⁷ სხუანი შუდნი⁸ ხელნი უბერ[ა]ტესნი⁸ მისსა⁹ და მ[ი]ვიდის¹⁰ და დაიმკუდრის მას შინა და იქ[მ]ნის უკუნაახკ[ნ]ელი კაცისა¹¹ მის უძრეს¹² პირველისა. ||^c 27 და იყვ ვიდრე იტყვდალა იგი ამას, ად-ვინმე-იღვ დედაკაცმან გმად^d ერსა მას¹³ შდრის და <ჰ>რქა¹⁴. ნეტარ არს მუგელი, რემელმან გიტურთა შენ, და ძუძუნი, რემელთა სწავლ¹⁵. 28 ხდლლ თაკადმან ჰრქა, არამედ ნეტარ არიან, რემელთა ისმინენ სიტყუად დმრთისა¹⁶ და დაიმარნენ. 29 და ვითარცა შეჰვრებოდდა მას ერი იგი¹⁷, იყვ სიტყუად მათა, ნათესავი ეხე ნათესავი ბღრღტი <არს>^f. სასწაულსა ითხვვს, და სასწაული არა ეცეს მას⁸, არამედ სასწაული იონა¹⁸ წინაწარმეტყუელისა¹⁹. 30 ვითარცა იგი ექმნა იონა სასწაულ ნინეველთა, გვრეთ²⁰ ეყვს²¹ ძე²² კაცისა ნათესავსა ამას, 31 დედოფალი²³ სამხრისა ადღევს ხარჩელსა²⁴ მას კაცთა თანა ამის ნათესავისათა და დახჯი-

1. add. იგი. — 2. განხახუნებელსა. — 3. პღის. — 4. გამღვედ. — 5. პღის. — 6. add. და შემუელი (-ვღბილი B). — 7. მღიყვანის : ნ₂ supra lineam additum in A. — 8. უბერღტესნი. — 9. მისა A. — 10. შევიდის. — 11. ante კაცისა add. იგი. — 12. უძრეს. — 13. om. მას A. — 14. add. მას. — 15. ჰწვღვი A. — 16. om. დმრთისა A. — 17. ერი იგი post ვითარცა. — 18. იონაბი. — 19. om. წინაწარმეტყუელისა. — 20. გვრეთ. — 21. იყვს A. — 22. ძე. — 23. add. იგი. — 24. სამჯგლსა A : სახჯგლსა B.

a) თქ-ბ. — b) შუდნი super rasuram scriptum : fuit ხელნი. — c) Pl. 128 b. — d) გ-ა. — e) რქ-ვა ms. : correxi. — f) Om. ms. არს, quod supplevi cum C. — g) მათ ms. : correxi cum C.

dispergit. 24 Quando spiritus¹ immundus exit de homine, circuit in inaquosis locis, et quaerit requiem; et non invenit, et dicit: Revertar in domum meam, unde quocque exivi. 25 Et venit, et invenit eam decoratam². 26 Abit, et adducit alios septem spiritus peiores se; et vadit³, et habitat in ea. Et fit novissimum⁴ hominis illius peius priore. » 27 Et factum est, dum dicebat adhuc ille hoc, extulit quaedam mulier vocem in medio populi illius⁵, et dixit ei⁶: « Beatus est venter, qui portavit te, et ubera, quae sugebas. » 28 Ipse autem dixit ei: « Sed beati sunt, qui audient verbum Dei⁷, et custodient. » 29 Et, cum congregaretur <ad> eum populus ille⁸, coepit dicere ad eos: « Generatio haec generatio mala <est>; signum petit, et signum non dabitur ei, nisi signum Ionae prophetae⁹. 30 Sicut factus est Ionas signum Ninevitis, ita erit Filius hominis generationi huic. 31 Regina¹⁰ Austri surget in iudicio illo cum viris huius generationis, et

1. add. ille. — 2. add. et ornatam. — 3. intrat. — 4. add. illud. — 5. om. illius A. — 6. ei. — 7. om. Dei A. — 8. populus ille post cum. — 9. om. prophetae. — 10. add. illa.

დეს¹ მათ. რამეთუ მოვიდა კიდით ქუეყანისაჲთ სმენად სიბრძნისა ხოლმდონისა². და აჲა ესერა უფრომს³ ხოლმდონისა⁴ არს აქა. 32 კაცნი⁵ ნინეველნი აღდგენ⁶ სარჩელსა⁶ მას ნათესავისა მის⁷ თანა და დახჯიდენ^{8b} მათ⁹. რამეთუ შეინანეს ქადაგებასა მას¹⁰ იონამს¹⁰ <ს>ა. და აჲა^{11d} უფრომს¹² იონამსა¹³ არს აქა. 33 არავინ აღანთის¹⁴ სანთელი და დადგის ფ[ა]რულად¹⁵. არამედ სა[ხან]თელსა ზედა. რამთა შემავ[ა]ლნი ზედვიდენ¹⁶ ნათელს[ა]. 34 სანთელი გუამისა[ა] არს თუალი⁶ შენი¹⁷. ე[კ]უეთუ¹⁸ თუალი შე[ნი] განმარტებულ¹⁹ არ[ს]. ყოველი გუამი შენი ნა[თ]ელ იყოს²⁰. 35 იხილე. ნუ ეკუე ნათელი²¹ შენ მდრის ბნელ იყოს. 36 ეკუეთ[უ] გუამი შენი ყოველი ნათ[ელ] არს და არარაჲ²² ა[ქ]უნდეს ადგილი რამჲე ბნელისაჲ. იყოს ||^f იგი ყოვლად ნათელ. ვითარცა იგი³ სანთელი ეღვითა განგანათლეს შენ. 37 და ვითარცა თავადი იტყვდა ამას. ჭლოცვიდა ვინმე ფარისეველი. რამთა პური ჭამოს მის თანა. და შევიდა. დაჯდა²³. 38 ხოლმ ფარისეველმან მან²⁴ ვითარცა იხილა.

1. დაჲჯიდეს A. — 2. სიბრძნისა ხოლმდონისა. — 3. უფროს sic B. — 4. ხოლმდონისა. — 5. add. იგი A. — 6. სამჯელსა A : სამჯელსა B. — 7. ამის. — 8. დაჲჯიდენ A. — 9. მას. — 10. om. მას₂ B. — 11. add. ესერა. — 12. უფროს sic B. — 13. იონამსა. — 14. აღნთის B. — 15. დაფარულად დადგის. — 16. ჰხედვიდენ A. — 17. om. შენი B. — 18. დგეს. — 19. განმარტებულ sic A. — 20. add. ეკუეთუ თუალი შენი ბღრტ იყოს. ყოველი გუამი შენი ბნელ იყოს. — 21. add. იგი. — 22. არა. — 23. ante დაჯდა add. და (super lineam scriptum in A). — 24. om. მან A.

a) აღდგეს ms. : correxi cum C. — b) დახჯიდეს ms. : correxi cum C. — c) იონამსა ms. : correxi cum C. — d) აჲა super lineam additum. — e) თვალი ms. — f) Pl. 129 a. — g) Add. ms. ყოვლად, quod omisi cum C.

condemnat eos, quia venit a fine terrae ut audiret sapientiam Solomonis; et en ecce plus quam Solomon est hic. 32 Viri¹ Ninevitae surgent in iudicio illo cum generatione illa², et condemnabunt eos³, quia poenitentiam egerunt in praedicatione illa⁴ Ionae; et en⁵ plus quam Ionas est hic. 33 Nemo accendit lucernam, et ponit abscondite⁶, sed super candelabrum, ut intrantes adspiciant lumen. 34 Lucerna corporis est oculus tuus⁷. Si⁸ oculus tuus simplex est, totum corpus tuum lucidum erit⁹. 35 Vide ne forte lumen¹⁰ in te tenebrae sit. 36 Si corpus tuum totum lucidum est, et nullum¹¹ habuerit locum quemquam tenebrarum, erit illud omnino lucidum, sicut <quando> lucerna fulgore illuminabit te.» 37 Et cum ipse loqueretur hoc, orabat eum quidam Pharisaeus, ut panem manducaret apud se. Et cum intrasset¹², sedit. 38 Pharisaeus autem ille¹³ cum vidisset, miratus est quia primum non lavatus est ante prandium¹⁴.

1. add. illi A. — 2. hac. — 3. eam. — 4. om. illa₂ B. — 5. add. ecce. — 6. abscondite ponit. — 7. om. tuus B. — 8. quando. — 9. add. si oculus tuus malus erit, totum corpus tuum tenebrosum erit. — 10. add. illud. — 11. non. — 12. cum intrasset] intravit et. — 13. om. ille A. — 14. panis manducationem.

უკვრდა³. რამეთუ პირველად არა იბანა ვიდრე სადილობამდე^{1b}. 39 ჰრქუა მას უფალმან. აწ თქუენ. ფარისეველთა. გარეშე² სახუმელისა³ და პინაკისა განსწმოდით⁴. და შინაგანი თქუენი სავსე⁵ არს ნატაცებითა და უკეთურებითა. 40 უგუნურნო⁶. ანუ არა⁷ რემელმან იგი⁸ გარეშე⁹ შექმნა. მანცა შინაგანი შექმნა. 41 გარნა რემელი ესე¹⁰ ჯერ-არს. შიეცით მოწყალებამ. და ამა ყოველი¹¹ თქუენი¹² წმიდა არს. 42 არამედ ვამ თქუენდა. ფარისეველნო. რამეთუ ათეულსა ადიდებთ პიტნაკისასა^c და ტეგანისასა და ყოვლისა მხლისასა¹³ და თანა-წარჰკალთ სამართალსა და სიყუარულსა დმრთისასა^d. ესე ჯერ-იყო ყოფად და იგი არა დატეკებად. 43 ვამ თქუენდა. ფარისეველნო ერგულნო¹⁴. რამეთუ გიყუ< >რს^e თქუენ შემო-ჯდომამ შესაკრებელთა შდრის და მოვითხვამ უბანთა ზედა. 44 ვამ თქუენდა. რამეთუ ხართ ვითარცა საფლავნი უჩინრნი. და კაცნი ზედა ვლენ და არა იციან. 45 მი-ვინმე-უვო რჩულის¹⁵ მგენიერმან და ჰრქუა მას. მოძღვარ^f. მაგას რამ¹⁶ იტყვ. ჩუენცა მაგინებ. 46 სოლო თავადმან ჰრქუა¹⁷ მას. და თქუენდაცა¹⁸. რჩულის¹⁹ მგენიერთა. ვამ არს. რამეთუ აჰკიდით^{20g} კაცსა²¹ ტჯრთი ძნიად სატჯრთავი²² და თქუენ

1. სადილობამდე] პურისა (პურის B) ჰამადმდე. — 2. გარეშე. — 3. სახუმელისა B. — 4. განსწმოდით A. — 5. სავსე B. — 6. უგუნურნო A. — 7. om. არა A. — 8. om. იგი A. — 9. გარეშე B. — 10. ესე რემელი. — 11. ყოველივე. — 12. თქუენი post არს₂. — 13. მტილისასა A. — 14. om. ერგულნო. — 15. მჯულის. — 16. რა sic B. — 17. რქუა sic B. — 18. თქუენცა A. — 19. მჯულის. — 20. აღჰკიდით. — 21. კაცთა B. — 22. სატჯრთაველი.

a) უკვრდა ms. — b) სადილობამდე cum rasura unius litterae. — c) პიტნაკისასა correctum e პინაკისა, et სა super lineam additis. — d) დ-ახასა ms. : correxī cum C. — e) გიყურს ms. : correxī cum C. — f) მოძღვარ ms. — g) Sic (აღჰკიდით).

39 Dixit ei Dominus: « Nunc vos, Pharisei, exteriorem <partem> calicis et catini mundatis; et interior <pars> vestra plena est rapina, et malitia. 40 Stulti¹, nonne² qui exteriorem <partem> fecit, ille quoque interiorem <partem> fecit? 41 Attamen quod³ oportet date eleemosynam, et en omne vestrum mundum est⁴. 42 Sed vae vobis, Pharisei, quia decimam sumitis menthae, et rutae, et omnis oleris⁵, et praeteritis iudicium et amorem Dei. Hoc oportebat facere, et illud non relinquere. 43 Vae vobis, Pharisei hypocritae⁶, quia diligitis vos primam sedem in synagogis, et salutationem in plateis. 44 Vae vobis, quia estis sicut sepulcra non apparentia, et homines supra ambulat, et nesciunt. » 45 Respondit ei quidam legisperitus, et dixit ei: « Magister, istud cum dicis, nos quoque contumelia afficis. » 46 Ipse autem dixit ei: « Et vobis quoque legisperitis vae est, quia appenditis homini⁷ onus difficiliter portabile, et

1. stulte A. — 2. numquid A. — 3. ante quod add. hoc. — 4. omne ... est] omnia munda sunt vestra. — 5. horti (sic) A. — 6. om. hypocritae. — 7. hominibus B.

ერთითა¹ თითითა² არა შეაქნით³ ტჯრთსა მას. 47 ვამ თქუენდა, რამეთუ
 აშენებთ³ საფლავებსა წინაწარმეტყუელთასა. ხელღ მამათა თქუენტა მღწყ-
 დნეს⁴ იგინი. 48 ეწამებით⁵ სამე და თანა სათნო-ეყოფით⁶ საქმეთა⁴ მამათა⁷
 თქუენტასა. მათ⁵ მღწყდნეს⁶ იგინი. და თქუენ საფლავებსა მათსა აშენებთ⁶.
 49 ამისთვისგა იგი სიბრძნემან დმრთისამან თქუა. მოვავლინე მათდა⁷
 წინაწარმეტყუელნი⁸ და მოციქულნი. მათგანნი⁸ მღწყდნენ და დევნ<ნ>ენ⁹.
 50 რამთა ბიძხ სისხლი ყოველთა წინაწარმეტყუელთა¹⁰. დათხეული დასაბამ-
 ითგან სოფლისადთ ნათესავისა ამის გან. 51 სისხლითგან აბელისით ვიდრე
 სისხლადმდე¹¹ წაქარიადსა. მისა ბარუქისა¹². რემელი წარწყმდა¹ მოძრის საკურ-
 თხევლისა¹³ მის და ტაძრისა. ჰე¹⁴. გეტყ¹ თქუენ. იძიღ¹⁴ ნათესავისა ამის გან.
 52 ვამ თქუენდა, რჩულის მოძღუ<ა>რნ¹⁵. რამეთუ დაჰმალენით კლიტენი
 მეგნიერებისანი. თქუენ შე-არა-სუალთ¹⁶ და შემავალთა აყენებთ. 53 და¹⁷
 ეტყოდთ მათ თავადი ამას წინაშე ყოველისა მის¹⁸ ერისა. იწყეს მწიგნობართა
 მათ და ფარისეველთა განწრაზვად ბოძრტისა და უძნდა¹⁹ სიტყუა იგი და

1. ერთითაგა. — 2. add. თქუენითა. — 3. აშენებთ A. — 4. საქმესა. — 5. ante მათ
 add. რამეთუ. — 6. საფლავთა მათთა აშენებთ. — 7. მათა. — 8. ante მათგანნი add. და.
 — 9. om. და დევნენ A. — 10. წინაწარმეტყუელთა A. — 11. სისხლადმდე A. — 12. ბარა-
 ქისა. — 13. საკურთხევლისა A. — 14. გამოიძიღ. — 15. ძუელის მოძღუართა. —
 16. ჰსუედით A : სუედით B. — 17. add. ვითარგა. — 18. om. მის. — 19. უბრძანა A.

a) Pl. 129 b. — b) მღწყდნეს ms. — c) იწამებით ms. : correxi cum C. — d) იყოფით
 ms. : correxi cum C. — e) მამათა correctum e მათთა, თ oblito, et მა super lineam scripto.
 — f) მღწყდნეს ms. — g) წ-წყლნი. — h) დევნენ ms. : correxi. — i) წ-წყლთა. —
 j) წარწყმდა ms. : correxi cum C. — k) ჰე ms. — l) გეტყუ ms. — m) მოძღუარნ ms. :
 correxi. — n) სუალთ ms.

vos uno¹ digito² non tangitis onus illud. 47 Vae vobis, quia aedificatis sepulcra
 prophetarum; patres autem vestri occiderunt eos. 48 Testificamini sane, et
 complacetis vobis in operibus³ patrum vestrorum; illi⁴ occiderunt eos, et vos
 sepulcra eorum aedificatis. 49 Propter hoc quoque illud sapientia Dei dixit :
 Mittam ad eos prophetas, et apostolos; <quosdam>⁵ ex eis occident, et perse-
 quentur⁶; 50 Ut quaeratur sanguis omnium prophetarum, effusus ab initio
 mundi a generatione hac, 51 A sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariae,
 filii Baruk⁷, qui periit inter altare illud et templum. Ita, dico vobis, quaeretur⁸
 a generatione hac. 52 Vae vobis, legis doctores⁹, quia abdidistis claves scien-
 tia; vos non introitis¹⁰, et introeuntes prohibetis. » 53 Et, cum¹¹ diceret eis ipse
 hoc ante omnem illum¹² populum, coeperunt scribae illi et Pharisei cogitare
 malum, et grave erat¹³ verbum illud, et convitiabantur ei propter multum¹⁴

1. add. quoque. — 2. add. vestro. — 3. opere. — 4. ante illi add. etenim. — 5. ante
 <quosdam> add. et. — 6. om. et persequentur A. — 7. Barak'. — 8. exquiretur. —
 9. doctoribus. — 10. introistis. — 11. cum. — 12. om. illum. — 13. grave erat] praecepit
 A. — 14. add. illud.

ჰკომბდეს მას მრავლისა¹ თვს სიტყვასა. 54 და უმზინდეს მას პოვნად რასმე სიტყუასა პირისა გან მისისა, რამთა შესახებინდნ იგი.

XII. 1 რამელთა ზედა შეკრებულ იყო ბევრეული ერი. ვიდრემდე¹ დასთრგუნვიდესცა ერთიერთას. იწყოდ პირველად სიტყუად მოწაფეთა თვსთა. კვრძალენით ||^c თავთა თქუენტა ცემისა მის გან ფარისებველთადასა. რამელ არს ერგულეობა². 2 ხოლო არარა³ არს დაფარული. რამელი არა გამოცხადნეს. და დაძალული. რამელი არა საგნაურ იყოც. 3 ამის თვს რამელი ბნელსა შინა სთქუათ⁴. ნათელსა შინა⁵ ისმეს. რამელსა⁶ ყურსა ეტყოდ⁷ ხაუნჯეთა შინა. იქადაგავს ერდოთა ზედა. 4 ხოლო ვეტყვ^d თქუენ. შეგობართა ჩემთა. ნუ გემინინ მათ გან. რამელთა მოწყვდენენ^e გორცნი⁸ და ამისა⁹ შემდგომად არარა¹⁰ აქუს უმეტესი¹¹. რამ გიყონ თქუენ. 5 ხოლო გიხუენო^f თქუენ. ვისა გემინოდის. გემინოდენ მისა. რამელსა შემდგომად მოწყუედისა¹² კელ-ეწიფების შთავდებად გეჰენიასა. ჰე. ვეტყვ^h თქუენ. მისა გემინოდენ. 6 არუ არა ხუთი სირი განიციდების¹³ ერის დანგის. და ერთიგა მათგანი არა არს დაფარულ წინაშე ღმრთისა. 7 არამედ თმანიგა თავისა თქუენისანი ყოველნი გარაცხილ¹⁴ არიან. ნუ უკვე¹⁵ გემინინ. მრავალთა¹⁶ სირთა უმჯობეს¹⁷

1. add. მის. — 2. ერგულეობა sic A. — 3. არა B. — 4. ჰსთქუათ A. — 5. om. შინა. — 6. ante რამელსა add. და. — 7. იტყოდით. — 8. add. თქუენნი A. — 9. მისა A. — 10. ვერარა A : ვერრა B. — 11. უმეტე A : უმეტეს B. — 12. მოწყუედისა B. — 13. განიციდების A. — 14. გარაცხილ. — 15. უკვე A. — 16. ante მრავალთა add. რამეთუ. — 17. უმჯობეს A.

a) სიტყუასა ms. — b) ვუმე. — c) Pl. 130 a. — d) ვეტყვ ms. — e) მოწყუედენ ms. — f) გიხუენო ms. — g) ვეტყვ ms. — h) Sic (გარაცხილ).

verbum. 54 Et observabant eum, ut invenirent aliquod verbum ab ore eius, ut accusarent eum.

XII. 1 Quibus in rebus, cum congregatus esset permultus populus, ut conculcarent quoque se invicem, coepit primum dicere discipulis suis: « Attendite vobismetipsis a fermento illo Phariseorum, quod est hypocrisis. 2 Nihil¹ autem est absconditum, quod non manifestetur, et occultum, quod non notum sit. 3 Propter hoc, quod in tenebris dicetis, in² lumine audietur; quod³ in aurem loqueris⁴ eis in horreis, praedicabitur super tecta. 4 Dico autem vobis amicis meis: Ne timueritis ab illis qui occident corpus⁵, et post hoc⁶ nihil habent⁷ amplius quod faciant vobis. 5 Ostendam autem vobis quem timeatis; timete eum, qui post occisionem potest conicere in gehennam; ita, dico vobis, eum timete. 6 Nonne quinque passerres vaeneunt duobus quadrantibus, et unus quoque ex eis non est absconditus ante Deum? 7 Sed capilli quoque capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis⁸ passe-

1. non B. — 2. in. — 3. ante quod₂ add. et. — 4. loquemini, post quod om. eis. — 5. add. vestrum A. — 6. illud A. — 7. possunt habere. — 8. ante multis add. quia.

ხართ. 8 ხდლღ ვაჭყუ^ა თქუენ. ყვავლმან რღმელმან აღიარღხ ჩემდამღ^ა წინაშე კაცთა. ძეძანგა კაცისამან აღიარღხ იგი წინაშე ანგელღხთა ღმრთისათა^ბ. 9 და რღმელმან უვარ-ყვღ^ა მე წინაშე კაცთა. უვარ-ყვღ^ა იგიღა^ა წინაშე ანგელღ-ხთა ღმრთისათა^ა. 10 და ყვავლმან რღმელმან თქუას^ა სიტყუად ძისა თჳს^ა კაცისა. მიეტღღღ მას. ხდლღ სუღისა^ა წმიდისა მგმღღარსა არა მიეტღღღღ. 11 და აღღღ მგეგყვანნენ თქუენ შეხავრებულთა წინაშე და მთავართა და გელმწიფეთა^ა. ნუ ზრუნავთ^ა. ||^ა [ვითა]რ ანუ რად სიტყუად მიუგღღღ. ანუ რად სიტყუათ^ა. 12 რამეთუ სული წმიდად^ა გახწავღღღღ^ა თქუენ მას კაძსა შინა. რად იგი სიტყუათ^ა. 13 ჰრქუა ვინშე მას მის ერისავანმან^ა. მღღღღღღ. არქუ ძძსა ჩემსა. რადთა განმეყღღ მე ხამკვდრებულსა^ა. 14 ხდლღ თავადმან ჰრქუა მას. კაცღ. ვინ დამადგინა მე მსაჯულად და განმყოფულად თქუენ ზედა. 15 და ეტყუღდა მათ. ეკრძალენით და ღაიფვენით თავნი თქუენნი^ა ყვღღღსა გა<ნ>^ა ანგაჰრებისა. რამეთუ არა ნამეტავისა გან ვისისამე^ა არს ცხღღღღღ^ა ძისი ნაყოფთა მათ გან. 16 და ეტყუღდა მათ იგავსაცა და ჰრქუა^ა. კაცისად^ა ვისიძე მდიდრისად ნაყოფიერ იყღ აგარავი. 17 და განიზრახა^ა გულსა თჳსსა და თქუა. რად-მე ყვღ. რამეთუ არა მაქუხ. ხადა დავკრღღღ ნაყოფი ეხე^ა ჩემი.

1. აღმთარღხ [ადი- B] ჩემდა მღღმართ. — 2. ყღღ. — 3. იგი B. — 4. მძმართ. — 5. ჰზრუნავთ. — 6. ჰსიტყუათ A. — 7. სულმან წმიდამან გახწავღღღღ (-ავღღ B. — 8. ჰსიტყუათ A. — 9. ერისა გან A. — 10. ვისამე. — 11. ცხღღღღღ A. — 12. add. მათ. — 13. კაცისა. — 14. განიზრახვიდა. — 15. om. ეხე A.

a) ვაჭყუ ms. — b) ღ-თისათა. — c) ღ-ახათა ms. : correxi cum C. — d) თქ-ხ. — e) ხ-ღღსა. — f) გელმწიფღღღ ms. — g) Pl. 130 b. — h) ვიტყუათ ms. : correxi. — i) წ-ა. — j) ხამკვდრღღღღ ms. — k) თქ-ნი. — l) გა ms. : correxi cum C.

ribus meliores estis. 8 Dico autem vobis : Omnis qui confessus erit ad me ante homines, Filius quoque hominis confitebitur eum ante Angelos Dei. 9 Et qui negaverit me ante homines, negabo¹ eum quoque² ante Angelos Dei. 10 Et omnis qui dixerit verbum de Filio³ hominis, dimittetur ei; Spiritus autem sancti blasphematori non dimittetur. 11 Et quando inducent vos ante synagogas et principes et potentes, nolite solliciti esse quomodo aut quod verbum respondeatis eis aut quid dicatis. 12 Etenim Spiritus sanctus docebit vos in illa hora quid dicatis. » 13 Dixit quidam ei de illo populo : « Magister, dic fratri meo ut dividat mihi hereditatem. » 14 Ipse autem dixit ei : « Homo, quis constituit me iudicem et divisorem super vos? » 15 Et dicebat eis : « Attendite et cavete vobismetipsis ab omni aviditate, quia non ex abundantia cuiusquam est vita eius ex facultatibus illis. » 16 Et dicebat eis parabolam quoque, et dixit eis⁴ : « Hominis cuiusdam divitis frugifer fuit ager. 17 Et cogitavit⁵ in corde suo, et dixit : Quid faciam, quia non habeo ubi congregem fructum hunc⁶ meum?

1. negabunt (sic). — 2. om. quoque B. — 3. de Filio] ad Filium. — 4. eis. — 5. cogitabat. — 6. om. hunc A.

18 დავარდუნე საუნჯენი ჩემი და უფროდნი ავამუნენე¹ და შეკვიბო მუნი ყოველი ნაყოფი ჩემი და კეთილი ჩემი. 19 და ვრქუა² სულსა ჩემსა. სულა : გაქუს³ ყოველი³ კეთილი დაუნჯებული ძრავალთა წელთა⁴. განიხუნენე. ჭამე. სუ და იხარებდ. 20 ჰრქუა მას დემრთმან. უგუნურდ. ამას დამება მიგიდრ სული შენი შენ გან. რამელი⁵ ეგე მდომზადე. ვისა იყოფ. 21 ეგრეცა⁶ რამელი იუნჯებდეს თავისა თვისა⁷ და არა დმრთისა მიმართ⁸ განმდიდრდებოდის. 22 და ჰრქუა⁹ მონათეთა¹⁰ თვისთა. ამენ¹⁰ გეტყვ^c თქუნ. ნუ ზრუნავთ¹¹ სულისა თქუნისა თვის^{12d}. რამ ჰჭამათ¹³. ||^e ნუცა¹⁴ გორცთა თქუნთა. რამ შეიმდხათ. 23 რამეთუ სული უფრდ<მს>^{15f} არს საზრდელისა და გორცნი სამოხლისა^{16g}. 24 განიდადენით¹⁷ ყორანნი. რამეთუ არცა სთესვენ¹⁸. არცა მკიან. რამელთა არა აქუს^h საუნჯესⁱ. ანუ სადა შეიკვიბონ. და დემრთი ზრდის¹⁹ მათ. რავდენ²⁰ თქუნ უმჯობეს²¹ ხართ მფრინველთა²². 25 ვინ-მე²³ უკუე თქუნგანი ზრუნვიდეს და შეუძლეს²⁴ შეძინებად ჰახავსა თვისსა²⁵ წყრთა ერთ. 26 უკუე-

1. ავამუნენე. — 2. ვრქუა. — 3. ძრავალი. — 4. წელთა B. — 5. რამელი. — 6. ეგრეცა B. — 7. add. თვის A. — 8. მიერ A. — 9. add. იესუ. — 10. ამის თვის. — 11. ჰზრუნავთ. — 12. om. თვის. — 13. ჰჭამათ A. — 14. ante ნუცა add. და. — 15. უფრდ sic B. — 16. სამოხლისა sic A. — 17. განიდადენით sic B. — 18. არა ჰსთესვენ (სთ- B). — 19. ჰზრდის A. — 20. რავდენ. — 21. უმჯობეს A. — 22. მფრინველთა. — 23. ვინ A. — 24. უძლეს. — 25. ჰახავსა თვისსა A.

a) გაქუს ms. : correxī cum C. — b) მონათეთა ms. — c) გეტყვ ms. — d) თვის supra lineam additum. — e) Pl. 131 a. — f) უფრდ ms. : correxī cum C. — g) სამოხლისა : მს super rasuram 4 litterarum scriptum : fuit საზრდელისა. — h) აქუს ms. : correxī cum C. — i) საუნჯეს ms.

18 Diruam horrea mea, et maiora aedificabo; et congregabo ibi omnem fructum meum et bonum meum; 19 Et dicam animae meae: Anima, habes omne¹ bonum coacervatum multorum annorum; requiesce, comede, bibe et gaude. 20 Dixit ei Deus: Stulte, hac nocte auferent animam tuam a te; quod parasti, cuius erit? 21 Sic quoque qui thesaurizabit sibimetipsi², et non ad³ Deum dives fiet. » 22 Et dixit⁴ discipulis suis: « Amen⁵ dico vobis, nolite solliciti esse de anima vestra⁶ quid manducetis, neque⁷ <de> corpore vestro⁸ quid induamini. 23 Etenim anima plus est quam esca, et corpus quam vestimentum. 24 Considerate cornices quia neque⁹ seminant, neque metunt, quae non habent horreum, aut ubi congregent, et Deus pascit eas. Quanto vos meliores estis volucribus? 25 Quis ergo ex vobis sollicitus erit, et poterit adiicere staturae suae¹⁰ cubitum unum? 26 Si¹¹ neque minimum potestis,

1. multum. — 2. pro semetipso A. — 3. ad] per A. — 4. add. Iesus. — 5. amen] propter hoc. — 6. de ... vestra] animae vestrae. — 7. ante neque add. et. — 8. <de> corpore vestro] corporis vestri. — 9. non. — 10. ad staturam suam A. — 11. ergo (sic) A.

თუ¹ არცა უმცირესსა² შემძლებელ ხართ. <რამხადა სხუასა მას ჰწრუნავთ>³. 27 განიცადებნით შრომანნი³. ვითარ იგი აღღრმდის. არცა შურებინ⁴. არცა სთავს⁵. ხლღ გეტყჳ⁶ თქუენ. რამეთუ⁶ არცა⁷ სლღღმონ⁸ ყოველსა⁹ დიდებასა მისსა¹⁰ შეიმღბა ვითარცა ერთი ამათგანი. 28 უკუეთუ ველსა გარე⁶ თივამ. რღმელი დღეს¹¹ არს და სვალე თღრნესა შთაეგწნეს¹². ღმერთმან ესრეთ¹³ შეაძკღ. რავდენ¹⁴ თქუენ უღრღმ¹⁵. მცირედ მღრწმუნენღ. 29 და თქუენ ნუ ეძიებთ. რამ ჰჳამღთ¹⁶ და რამ სუათ¹⁷. და ნუცა განსცნრებით. 30 რამეთუ ამას ყოველსა ნათესავ<ნ>¹⁸ სღღღღინი¹⁸ ეძიებენ¹⁸. ხლღღ მამამან თქუენ- <მან>¹ იგის. რღმელი გიგმს ამათ ყოველთაგანი. 31 გარნ[ა] ეძიებდით ხახუევევლსა ღმრთისასა. და ესე ყოველი შეკეკიდინღ <თქუენ>¹⁹. 32 ნუ ვეკიდინ. მცირე[ე]სა მავას ხამწყხლსა. რამეთუ ხათინღ-იყღ მამამან თქუენმა[ნ] მღღემაღ თქუენდა ხახუევევლი. 33 განყიდეთ მღნაგები თქუენი და მიეცით ქველის ხაქმე¹⁹. ყავთ თავისა თქუენისა ||^h ხათასჳ. რღმელი არა დაძუელღეს. მღღეღღღღღღღღღღ²⁰ ცათა შინა. ხაღა იგი მჳარავი არა მიეხებობს. არცა მღღღმან გარწყენის¹. 34 ხაღაღა არს ხაუნჯე²¹ თქუენი. მუნღა იყვნენ გულნი¹ თქუენნი²².

1. უკუე sic A. — 2. უმცირესსა. — 3. განიცადებთ შრომანი B. — 4. შურების. — 5. სთავს (ხო- B). — 6. om. რამეთუ A. — 7. არცაღა A. — 8. სლღღღღღღღღღღღ. — 9. add. მას. — 10. თვსსა. — 11. თივამ... დღეს] რღმელ (-ელი B) დღეს თივამ. — 12. შთაეგწნის A. — 13. ვგრტთ A : ესრტთ B. — 14. რავდენ. — 15. უღრღმს თქუენ. — 16. ჰჳამღთ A. — 17. ჰსუათ. — 18. სღღღღღღღღღღღ. — 19. ხაქმე, post quod add. და. — 20. ante მღღეღღღღღღღღ add. ხაუნჯე. — 21. ხაუნჯე. — 22. იყღს გული თქუენი.

a) Om. ms. რამხადა სხუასა მას ჰწრუნავთ, quod supplevi cum C. — b) გეტყჳ ms. — c) გარტ ms. — d) ნათესავი ms. : correxi cum C. — e) ეძიებენ : ე₂ super lineam additum. — f) თქ-ნ ms. : correxi cum C. — g) Om. ms. თქუენ, quod supplevi cum C. — h) Pl. 131 b. — i) Sic (გარწყენის). — j) გულნი ms.

<quare etiam in alio illo solliciti estis>? 27 Considerate lilia (sic)¹ quomodo crescit; neque laborat, neque net; dico autem vobis, quia² nec³ Solomon in omni⁴ gloria sua vestitus est sicut unum ex his. 28 Si in agro foris foenum, quod hodie⁵ est et cras in fornace succendetur⁶, Deus sic ornavit, quanto vos magis⁷, pusillum credentes? 29 Et vos nolite quaerere quid manducetis, et quid bibatis; et nolite quoque oblectari (sic). 30 Etenim hoc omne gentes mundanae⁸ quaerunt. Pater autem vester scit quid opus est vobis ex his omnibus. 31 Attamen quaerite regnum Dei; et hoc omne adiicietur <vobis>. 32 Nolite timere, pusillus iste grex, quia complacuit sibi Pater vester dare vobis regnum. 33 Vendite possessionem vestram, et date eleemosynam. Facite⁹ vobismetipsis sacculum (litt. opes), qui non veterascet, non¹⁰ deficientem in caelis, ubi fur non attingit, neque tinea corrumpit. 34 Ubiicumque est thesaurus vester, ibi quoque

1. liliium B. — 2. om. quia A. — 3. add. etiam A. — 4. add. illa. — 5. foenum quod hodie] quod hodie foenum. — 6. succenditur A. — 7. magis vos. — 8. mundi. — 9. ante facite add. et. — 10. ante non add. thesaurum.

35 იყვნედ წელი თქუენნი მდრტყმულ და ხანთელნი თქუენნი¹ აღნთებულ.
 36 და თქუენ ემსგავსენით კაცთა მათ. რძმელნი მძელიან² უფალსა თვსსა.
 დღეს³ მძვიდეს ქდრწილისა გან. რაითა. რაჟამს მძვიდეს და ირტყვ[ხ]⁴.
 მყსხუელად განუდრნ მას. 37 ნეტარ იყვნენ იგი მძნანი. რძმელთა მძვიდეს
 უფალი მათი და პძვნეს იგინი ესრეთ⁵ მძვძარენი⁶. ამენ გპტყ⁷ თქუენ.
 რამეთუ მძმრტყნეს და დახსნეს იგინი და წარმძუდგეს⁸ და ჰმსახურებდეს
 მათ. 38 დადათუ მძდრება საგუმილავსა⁹ და მესამესა მძვიდეს <და პძვ-
 ნეს>¹⁰ ესრეთ⁸. ნეტარ იყვნენ იგინი. 39 ხდლდ ესემგა უწყით. უკუეთუძმა
 იცოდა სახლისა უფალმან. რძმელსა ჟამსა მპარავი მძვიდეს. იძვძებდამძა¹ და
 არა უტევა დათხრად გუერდი სახლისა თვსისა². 40 და თქუენდა იყვნით
 განმზადებულ. რამეთუ ჟამსა. რძმელსა არა ჰგძრებდეთ. ძმ კაცისა მძვიდეს.
 41 ჰრტყა მას პეტრე³. უფალდ. ჩუენდა მძმარ[თ] იგავსა ამას იტყვა⁴. ანუ
 ყდველთა მიძართ. 42 და ჰრტყა უფალმან⁵. ვინ-მე იყვბ მნე⁶ იგი ხარწმუნდ.
 რძმელი დაადვინდეს უფალმან მძნათა თვსთა წყდა მიცემად ჟამსა იტქლისა⁷
 ხარწყაული. 43 ნეტარ არბ იგი მძნად. რძმლისა მძვიდეს უფალი იგი⁸

1. om. თქუენნი. — 2. მძელიდ. — 3. დღესმე. — 4. add. და. — 5. om. ესრეთ. —
 6. წარმძდგეს B. — 7. საგუმილსა sic B. — 8. ესრტ. — 9. იტყვა, ante იგავსა. — 10. ჰრტყა
 უფალმან] თქუა იყბ. — 11. მნე. — 12. იტქლის. — 13. om. იგი.

a) თქ-ნი ms. — b) მძვძარენი ms. — c) გპტყ ms. — d) წარმძუდგეს : d super
 lineam scriptum. — e) Om. ms. და პძვნეს, quod supplevi cum C. — f) იძვძებდამძა
 ms. — g) თვსისა ms. — h) პეტრე ms. : correxi cum C. — i) Pl. 132 a.

erunt corda vestra¹. 35 Sint lumbi vestri praecinetti, et lucernae vestrae²
 accensae. 36 Et vos similes estote hominibus illis, qui exspectant dominum
 suum, quando veniet a nuptiis, ut, quando veniet et pulsabit, confestim³ ape-
 riant ei. 37 Beati erunt illi servi, quorum veniet dominus eorum, et inveniet
 eos sic⁴ vigilantes. Amen dico vobis, quia praecinet <lumbos suos>, et faciet
 sedere eos et transibit <ante> eos⁵ et ministrabit eis. 38 Etsi in secunda vigilia
 et in tertia venerit <et invenerit eos> sic, beati erunt illi. 39 Hoc autem
 scitote, si sciret domus dominus, qua hora fur venturus esset, vigilaret et non
 sineret perfodi latus domus suae. 40 Et vos quoque estote parati, quia hora
 qua non putabitis, Filius hominis veniet. » 41 Dixit ei Petrus : « Domine, ad
 nos parabolam hanc dicisne⁶, an ad omnes? » 42 Et dixit ei Dominus⁷ : « Quis
 erit curator ille fidelis, quem constituet dominus super servos suos, ut det
 in tempore tritici (1) mensuram? 43 Beatus est ille servus, cuius veniet dominus

1. erunt ... vestra] erit cor vestrum. — 2. om. vestrae. — 3. ante confestim add. et. —
 4. om. sic. — 5. om. <ante> eos B. — 6. dicis, ante parabolam. — 7. ei Dominus] Iesus.

(1) Lege : « In tempore tritici ».

მისი და პოვს¹ იგი ეხრეთ² მღკმედი. 44 ამენ გატყვ^a თქუნ. მრავალთა³ წედა მდნაგებთა მისთა დაადგინვს იგი. 45 უკუეთუ თქუას მდნამან მან⁴. ყოვნის უფალი ჩემი მდხლვად. და იწყვს გუემად^b მდნათა და მგვავლთა და⁵ ჭამად და სუმად და დათრბობად. 46 მღკიდევს უფალი იგი მდნისამ მის დღესა. რღმელსა არა⁶ მღელღობს⁷. და ყამი⁸. რღმელი არა იცის. და ღრგან განკუეთვს იგი. და ნაწილი მისი ურწმუნროთა თანა დადვას⁹. 47 ხღლღ მდნამან მან. რღმელმან იცის ნებამ უფლისა თვხისამ და არა განეშნადღვს ნებისა-გებრ მისისა. იტანჯვს ფრიად. 48 ხღლღ რღმელმან არა იცოდის¹⁰ და ქმნეს რამჟე ღირსი¹¹ ტანჯვისამ. იგუემღვ^c მცირედ. რამეთუ ყოველსა რღმელსა მიეცა დიდად. დიდადცა იძივს მის გან. და რღმელსა მიეცეს¹² ფრიად. უმეტესი¹³ მღჭგადღნ¹⁴ მას. 49 გეცხლისა მიფენად მღვედ¹⁵ ქუეყანასა და რამ¹⁶ მნებავს. რამთა აწვე აღეგწნას¹⁷. 50 ხღლღ ნათლის-ღებამ მამქეს¹⁸ ნათლის-ღებამ და ვითარ მჟურვებულ ვარ. ვიდრემდე აღვსრულვს. 51 გვრე ჭგენებთა¹⁹. ვითარ-მედ მშვდობისა მღვედ მიფენად ქუეყანასა წედა. არა. გატყვ თქუნ. არამედ განყოვად[დ]. 52 რამეთუ იყვნენ ამიერითგან^d ხუთნი ხახლსა შინა^{20e} ერთსა

1. პოვს. — 2. ეხრეთ. — 3. მრავალთა [რამეთუ ყოველთა. — 4. add. გულსა თახსა. — 5. om. და₃. — 6. არა super lineam additum in A. — 7. მღელღობს B. — 8. ყამსა. — 9. დადვას ante ურწმუნროთა (ურწმუნროთა sic A). — 10. იცის. — 11. ღირსი რამჟე. — 12. მიეცა. — 13. უმეტესი. — 14. მღჭგადღვს A. — 15. მღვედ მიფენად. — 16. არა A. — 17. აღეგწნას. — 18. მამქეს sic B. — 19. ჭგენებთ. — 20. om. შინა A.

a) გატყვ ms. — b) გუემად ms. — c) იგუემღვ ms. — d) Add. ms. იყვნენ. quod omisi cum C. — e) Post შინა antea fuit a, nunc autem erasum.

ille¹ eius, et inveniet eum sic facientem. 44 Amen dico vobis², super multas³ possessiones suas constituet eum. 45 Si dixerit servus ille⁴: Moratur dominus meus venire, et coeperit percutere servos et ancillas, et⁵ edere, et bibere, et inebriari: 46 Veniet dominus ille servi illius in die, quam non exspectabit⁶, et hora, quam nescit, et in duo findet eum, et partem eius cum infidelibus ponet⁷. 47 Servus autem ille, qui cognoscit voluntatem domini sui, et non praeparabit se secundum voluntatem eius, torquetur multum. 48 Qui autem non cognoscat⁸ et faciet aliquid dignum⁹ tormento, percutietur paululum. Etenim omni cui datum est multum, multum quoque quaeretur ab eo; et cui dabitur¹⁰ multum, plus expriment¹¹ ei. 49 Ignem diffundere veni¹² in terram, et quid¹³ volo ut iam quidem accendantur? 50 Baptismum autem habeo ut baptizer, et quomodo angor donec consummetur? 51 Ita putatisne¹⁴ quoniam pacem veni diffundere super terram? Non, dico vobis, sed dividere. 52 Etenim erunt abhinc

1. om. ille. — 2. add. quia. — 3. omnes. — 4. add. in corde suo. — 5. om. et₃. — 6. exspectat B. — 7. ponet ante cum. — 8. cognoscit. — 9. dignum aliquid. — 10. datum est. — 11. exprimetur A. — 12. veni diffundere. — 13. non (sic) A. — 14. putatis.

განყოფილ. სამნი^a ორთა გან და ორნი სამთა გან. 53 და¹ განემორღ² მამისა მისა გან და ძე³ მამისა გან. და⁴ დე||დაჲ^b ასულისა გან და ასული დედისა გან. და⁵ დედამთილი მის ცვლისა გან მისისა⁶ და სძალი⁷ დედამთილისა გან თჳსისა⁸. 54 ეტყოდა⁹ ერსაგა მას. რაჲჲს იხილით ღრუბელი აღმომავალი¹⁰. შეყსეულად სთქვთ¹¹. ვითარმედ წჳმად მდაქუხ. და არს ეგრეთ¹². 55 და^d რაჲჲს სამხროთ ქრინ¹³. სთქვთ¹⁴. ვითარმედ ხორშავი¹⁵ იყობ^e. და არს ეგრეთ¹⁶. 56 მწაკუპარნდ¹⁷. ზირი ცისა და ქუყანისა¹⁸ იგიით გამოცდად^g. ზოლო ყაძი ეხე ვითარ არა გამოცდადით. 57 ანუ რაჲსა თაჳ[თ] [თ]ჳსით არა შჯით¹⁹ მართალსა. 58 რაჲეთუ ოდეს მისჯალ^h მდაჯულისა შენისა თანა მთავრისა წინაშე. გზასა ზედა მიეც საქმარი განთავისუფლებად მის გან. ნუ უკუე მიგითრიღს შენ მსაჯულისა. და მსაჯულმან მიგცეს შენ ხევე²⁰-კაცსა. და ხევე²¹-კაცმან მიგცეს შენ საჳერდბილედ. 59 ვერყჳ შენ. ვითარმედ²² არა გამოხჯდე²³ შენ²⁴ მიერ. ვიდრემდის²⁵ უკუანაჲ <ს>ენელიცაⁱ იგი მი-ვე-ხვე შენ მწულილი^k.

1. om. და₁. — 2. განევთახ. — 3. ძე. — 4. om. და₃. — 5. om. და₅. — 6. თჳსისა. — 7. სძალი] მის ცვლი. — 8. om. თჳსისა. — 9. add. იყბუ. — 10. აღმომავალით და დასავალით A : post აღმომავალი add. დასავალით B. — 11. ზსთქვთ A. — 12. ეგრეთ. — 13. ante ქრინ add. ქარი. — 14. ზსთქვთ A. — 15. სიცხე. — 16. ეგრეთ. — 17. ორგულნდ. — 18. ქუყანისაჲ და ცისაჲ. — 19. ზშჯით A. — 20. ხევე A. — 21. ხევე A. — 22. om. ვითარმედ. — 23. გამოხჯდე sic A. — 24. om. შენ. — 25. ვიდრემდე.

a) Add. ms. და, quod omisi cum C. — b) Pl. 132 b. — c) სთქვთ ms. — d) A და (v. 55) usque ad გამოცდად (v. 56) 2 lineae erasae, et 5 lineae minoribus litteris scriptae. — e) ზორშავი ყრობ, ო non satis eraso; antea erat არს, et deinde იყობ : correxi. — f) მსაკუპარნდ ms. : correxi cum C. — g) გამოცდად მცად ms. : correxi cum C. — h) მისჯალ ms. — i) ვ-დ super lineam additum. — j) უკუანაჲენელიცა ms. : correxi. — k) მწულილი : ლი₁ super lineam additum.

quinque in ¹ domo una divisi, tres a duobus, et duo a tribus. 53 Et ² discedet ³ pater a filio, et filius a patre, et ⁴ mater a filia, et filia a matre, et ⁵ socrus a filii uxore sua, et nurus ⁶ a socru sua ⁷. » 54 Dicebat ⁸ populo quoque illi : « Quando videtis nubem orientem ⁹, confestim dicitis : Quoniam pluviam appor-
tat; et est ita. 55 Et quando ab austro¹⁰ spirat, dicitis : Quoniam aestus erit; et est ita. 56 Dolosi¹¹, faciem caeli et terrae¹² scitis tentare; tempus autem hoc quomodo non tentatis? 57 Aut quare a vobismetipsis non iudicatis iustum? 58 Etenim quando vadis cum adversario tuo ante principem, in via da operam ut liberet te ab eo, ne forte trahat te ad iudicem, et iudex tradat te exactori, et exactor tradat te in carcerem. 59 Dico tibi, quoniam¹³ non exhibis tu inde, donec novissimum quoque illud dederis quidem tu ¹⁴ minutum. »

1. in A. — 2. om. et₁. — 3. dividetur. — 4. om. et₃. — 5. om. et₅. — 6. nurus] filii uxor. — 7. om. sua. — 8. add. Iesus. — 9. orientem] ab oriente et ab occidente A : post orientem add. ab occidente B. — 10. add. ventus. — 11. hypocritae. — 12. caeli et terrae] terrae et caeli. — 13. om. quoniam. — 14. om. tu.

XIII. 1 მღვინძე-ბრელ იყვნეს მას ეამსა ოდენ და უთხრეს მას გალილე-
ველთა მათ თჳს. რღმელთამ იგი ხიხსლი პილატე^ა შეჭირია მსხუერძელთა¹ თანა. 2 მიუგო იესუ და ჰქუა მათ. ეგრე გვინება². ვითარმედ გალილეველნი იგი³
უფრდებ⁴ ყოველთა გალილეველთა იყვნეს ცოდვილ. რამეთუ ესე ვითარი ვნელ
მათ. 3 გეტყვ თქუენ. არა. არამედ უკუეთუ არა შეინანდთ. ეგრევე სახედ
ყოველნი წარსწყმდეთ⁵. 4 ანუ იგი. რღმელ ათღრმეტთა⁶ ზედა ხილდამს
გოდდელი დაეცა^{||^b} და მღწყუნა^{7c}. ჰგონებთა⁸. ვითარმედ იგი<ნი>^d ხლელ
თანა-მდემ იყვნეს უფრდებ ყოველთა კაცთაბა⁹. რღმელნი მკვდრ^e არიან
იერუსალემს^f. 5 გეტყვ თქუენ. არა. არამედ უკუეთუ არა შეინანდთ. ყოველნივე
ეგრეთ¹⁰ წარსწყმდეთ¹¹. 6 და ეტყოდა¹² მათ¹³ იგავსა ამას^g. ლელჳ ვისმე ედგა
ნურგი სავენაგება თჳსსა. და მღვიდა და¹⁴ ეძიებდა ნაყოფსა მის გან და არად¹⁵
პოვა. 7 და ჰქუა^h ვენაგის მღქმედსა მას. აჰაⁱ ესერა სამი წელი არს¹⁶. ვინა-
ითგან მღვალ და ვეძიებ ნაყოფსა ლელუსა¹⁷ ამას შინა და არად¹⁸ ვპოვე.
მღჳუეთუ¹⁹ ევე. რამსა თჳს ქუეყანამ დაუპყრია^{20j} უქმად. 8 ხლელ მან მიუგო

1. add. მათთა. — 2. ვვინებს. — 3. ესე A. — 4. უფრდებ sic B. — 5. წარსწყმდეთ sic
A. — 6. ათღვამეტთა. — 7. add. ივინი. — 8. ჰგონებთ. — 9. კაცთა. — 10. ეგრეთ. —
11. წარსწყმდეთ : ყ infra lineam additum in B. — 12. იტყოდა B, post quod add. იესუ
AB. — 13. om. მათ. — 14. om. დაჳ. — 15. არა. — 16. არს ante სამი წელი. — 17. ლელუსა
A. — 18. არა. — 19. მღვუეთუ B. — 20. ქუეყანამდა დაუპყრიებს.

a) პილატე super lineam scriptum. — b) Pl. 133 a. — c) მღწყუნა ms. — d) იგი ms. :
correxi cum C. — e) მკვდრ ms. — f) იერუს. — g) ამას : ა₁ in linea additum. — h) თქუა
ms. : correxi cum C. — i) Ante აჰა rasura unius litterae : fuit დ. — j) Sic (დაუპყრიებს).

XIII. 1 Venerant quidam in illo tempore ipso, et narraverunt ei de
Galilaeis illis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum hostiis¹. 2 Respondit eis
Jesus, et dixit eis : « Sic putatisne² quoniam Galilaei illi³ plus quam omnes Galilaei
fuerint peccatores, quia huiusmodi passi erant illi? 3 Dico vobis : Non; sed,
si non poenitentiam egeritis, similiter ad <hunc> modum omnes peribitis.
4 Aut illi, supra quos duodecim⁴ in Siloam turris cecidit, et occidit <eos>⁵,
putatisne⁶ quoniam illi solum debitores fuerint plus quam omnes homines,
qui habitant in Ierusalem? 5 Dico vobis : Non; sed, si non poenitentiam egeritis,
omnes sic peribitis. » 6 Et dicebat⁷ eis⁸ parabolam hanc : « Ficum quidam
habebat plantatam in vinea sua, et venit, et⁹ quaerebat fructum ex ea, et
nihil¹⁰ invenit. 7 Et dixit vineae cultori illi : En ecce tres anni sunt¹¹, ex quo
venio et quaero fructum in fico hac¹², et nihil¹³ inveni; succide istam;
quare terram¹⁴ tenuit otiose? 8 Ille autem respondit ei, et dixit ei : Domine,

1. add. eorum. — 2. putatis. — 3. hi A. — 4. decem et octo. — 5. eos. — 6. putatis.
— 7. add. Iesus. — 8. eis A : om. eis B. — 9. et quaerebat] cum quaereret. — 10. non. —
11. tres ... sunt] sunt tres anni. — 12. in fico hac] fici in hac A. — 13. non. — 14. add.
quoque.

და ჰრქუა¹ მას. უფალე. ურბვე ევე ამასცა წელსა. ვიდრემდე² მღუთოცნო მაგას³
და სკორე⁴ დაუდვა. 9 ყოხ⁵ ხოლო თუ ნაყოფი. უკუეთუ არა. მერმე მოჰკე-
უეთე⁶ ეგე⁷. 10 და ახწავებდა მათ⁸ შესაკრებელსა ერთსა შათათსა⁹ შინა.
11 და აჰა ესერა დედაკაცი იყო¹⁰. რემლისა თანა იყო ხელი უძღუერებისაჲ
ათორმეტ¹¹ წლითგან. და იყო იგი დადუნებულ¹² და ვერ ეძღო მას¹³ ყოვლით-
ურთ წე ახილვად¹⁴. 12 იხილა იგი იესუ. მოუწოდა¹⁵ და ჰრქუა მას. დედაკაცი.
განტევებულ ხარ უძღუერებისა გან შენისა. 13 და დაასხნა გელნი მისნი¹⁶
მის¹⁷ წედა. და მეყსეულად აღეშართა და ვიდრდა. და ადიდებდა ღმერთსა. ||¹⁸
14 მიუგო შესაკრებელთ¹⁹-მთავარმან²⁰ რისხვით. რამეთუ შათათსა²¹ განკურნა
იგი²² იესუ. და ეტყოდა ერსა²³ მას. ექუსნი დღენი არიან. რემელთ[ა²⁴ შ]ინა ჯერ-
არს საქმე²⁵. მათ შინა მდმაკალი განიკურნებოდეთ²⁶ და ნუ დღესა შათათსა²⁷.
15 მიუგო მას უფალმან²⁸ და ჰრქუა. დრგულნო²⁹. კაცად-კაცადმან თქუენმან არა
აჰგნისა³⁰ გარი³¹ ანუ³² ვირი ბაგა[თა] გან თხსთა და წარბის და ახვს მას³³

1. om. ვიდრემდე A. — 2. მას B, post quod add. გარემდე AB. — 3. სკორე. —
4. ante ყოხ add. და. — 5. მოვჰკუეთო A : მოკუეთო B. — 6. იგი. — 7. add. იესუ. —
8. შათათსა. — 9. om. იყო. — 13. ათრვაჲმეტ. — 14. დადუნებულ B. — 15. om. მას. —
16. ყოვლით-ურთ... ახილვად] წე ახილვად (ახ- sic A) ყოვლით-ურთ. — 17. ante
მოუწოდა add. და. — 18. om. მისნი. — 19. მას. — 20. შესაკრებლის. — 21. add. მან.
— 22. შათათსა. — 23. om. ერსა A. — 24. საქმედ. — 25. განიკურნებოდეთ sic A. —
26. შათათსა. — 27. იესუ. — 28. დრგულნო. — 29. ადჰგნისა B. — 30. ante გარი add.
შათათსა. — 31. ვინა. — 32. om. მას.

a) ჰრქუა ms. — b) Ante მაგას rasura 5 litterarum : fuit მაგას. — c) Sic (ახილვად). —
d) Pl. 133 b. — e) იგი : o₂ super lineam additum. — f) რემელთა : ლ maculatum. — g) Sic
(ადჰგნისა).

relinque istam hoc quoque anno, donec¹ fodiam <circa>² istam³, et stercus
ponam ei. 9 Si⁴ faciet solum fructum...? Si non, postea succide⁵ istam⁶. »
10 Et docebat eos⁷ in synagoga una in sabbato. 11 Et en ecce mulier erat⁸,
apud quam erat spiritus infirmitatis a duodecim (sic)⁹ annis; et erat ea tristis¹⁰,
nec poterat ea¹¹ omnino sursum respicere¹². 12 Cum vidisset eam Iesus¹³,
advocavit eam, et dixit ei: « Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. » 13 Et
posuit manus suas¹⁴ super eam, et confestim erexit se, et ambulabat, et glori-
ficabat Deum. 14 Respondit eis synagogarum¹⁵ princeps¹⁶ in ira, quia sabbato
sanavit eam Iesus, et dicebat populo illi¹⁷: « Sex dies sunt, in quibus oportet
operari; in eis venientes sanamini, et non in die sabbati. » 15 Respondit ei
Dominus¹⁸, et dixit ei: « Hypocritae¹⁹, unusquisque vestrum nonne solvit²⁰ bovem

1. om. donec A. — 2. circa. — 3. illam B. — 4. ante si add. et. — 5. succidam A. —
6. eam. — 7. add. Iesus. — 8. om. erat. — 9. decem et octo. — 10. incurvata B. — 11. om.
ea₂. — 12. omnino ... respicere] sursum respicere omnino. — 13. cum ... Iesus] vidit eam
Iesus et. — 14. om. suas. — 15. synagogae. — 16. add. ille. — 17. populo illi] ei A. —
18. Iesus. — 19. hypocrita. — 20. add. sabbato.

წყალი. 16 ხდელ ეხე ასული აბრაამისი¹ იყო. რომელი შეეკრა ეშმაკსა. აჰა ესერა ათურამეტი^{2a} წელი არს. არა ჯერ-იყო³ განგდად⁴ საკრველთა გან მისთა დღესა შაბათსა⁵. 17 და ამას რა⁶ იტყოდა თავადი^b. ჰრცხუნოდდა ყოველთა წინააღმდეგმთა მისთა. და ყოველსა მას ერსა უნარდა ყოველთა მათ სედა დიდებულბათა. რომელნი იქმნებოდეს მის მიერ. 18 და იტყოდა უფალი. რასა ვამსგავსებ სასუფეველი დმრთისაჲ და ვისა მსგავს არს იგი⁷. 19 მსგავს არს იგი მარტულსა მდღვსასა^f. რომელი მოიღო კაცმან და დასთეს[ა]⁸ მტილსა თჳსსა. და აღდრძნდა დ[ა] იქ[მ]ნა იგი ხს^d. და მ[ფ]რინველთა ცისათა დაიმკედრე[ს]^{9e} რტოთა მისთა. 20 მერმე კუალად თქუა. რასა ვამსგავსებ სასუფეველი დმრთისაჲ. 21 მსგავს არს სასუფეველი¹⁰ ცომსა. რომელი მოიღო დედაკაცმან და შეჰრთო იგი ფქვილსა სამსა საწყაულსა. || ვიდრემდე ადაფუ-ვნობს¹¹ ყოველი. 22 და მიმოვიდოდა ქალაქებსა და დაბნებსა და ასწავებდა და წარიგზავნებოდა იერუსალმდ^{12g}. 23 და ჰრქუა^h ვინმე მას. უფალე. უკუეთუ მცირედ არიან ცხვრებულნი¹³. ხდელ თავადმან ჰრქუა მათ. 24 იღუაწეთ შესლვად იწრდესა მის გან კარისა. ხდელ გეტყვ თქუნ. მრავალნი ემიბოდენ შესლვად¹⁴ და ვერ შეუძლენ¹⁵. 25 ვინათგან აღდგეს ხანლისა უფალი და

1. აბრაამისი. — 2. ათრამეტი. — 3. იყო : a super lineam scriptum in A. — 4. განგნად. — 5. შაბათსა. — 6. რა sic B. — 7. om. იგი A. — 8. დაჰხრესა A. — 9. დაიმოდეს sic A. — 10. იგი. — 11. ადაფუნობს A. — 12. იერუსალმს A. — 13. ცხვრებულნი B. — 14. სლვად A. — 15. უძლენ.

a) Sic (ათურამეტი). — b) თავადი : a₂ super lineam scriptum. — c) მდღვსასა ms. — d) ხს⁶ ms. — e) დაიმკედრეს ms. — f) Pl. 134 a. — g) ი-ცლმდ. — h) ჰრქუა : a super lineam scriptum.

aut¹ asinum a praeseptis suis, et alligat, et dat potui ei² aquam? 16 Haec autem filia Abraae³ erat, quam vinxerat diabolus, en ecce decem et octo anni sunt; nonne oportebat <eam> eximi ex⁴ vinculis eius die sabbati? » 17 Et hoc cum diceret ipse, erubescerant omnes adversarii eius; et omnis ille populus gaudebat super omnibus illis <factis> gloriosis, quae fiebant ab eo. 18 Et dicebat Dominus : « Cui assimilabo regnum Dei, et cui simile est illud⁵? 19 Simile est illud grano sinapis, quod accepit homo, et seminavit in horto suo; et crevit, et factum est illud arbor; et volucres caeli habitaverunt⁶ in ramis eius.» 20 Postea rursus dixit : « Cui assimilabo regnum Dei? 21 Simile est regnum⁷ fermento, quod accepit mulier, et miscuit illud farinae tribus mensuris, donec fermentaretur totum. » 22 Et circuibat in civitatibus et vicis, et docebat, et iter faciebat in Ierusalem. 23 Et dixit quidam ei : « Domine, si pauci sunt salvati? » Ipse autem dixit eis : 24 « Contendite intrare per angustum illud ostium; dico autem vobis, multi quaerent intrare⁸, et non poterunt, 25 Ex quo surrexerit

1. vel. — 2. ei. — 3. Abrahae. — 4. eximi ex] solvi a. — 5. om. illud A. — 6. habitaverunt] nidos fecerunt A. — 7. illud. — 8. ire A.

დაჭგმას¹ კართ. და გარეშე სდგეთ და იწყეთ რეკად კარსა და იტყოდით. უფალო. უფალო. განგვღე² ჩუენ. და მოგიგვცხ და გრქეახ თქუენ. არა გიგნი თქუენ. ვინანი ხართ. 26 მამის იწყეთ სიტყუად. ვჰამდით წინამე შენსა და ვსუემდით³ და უბანთა ჩუენთა ზედა გუახწავებდ. 27 და გრქეახ. არა გიგნი. ვინანი ხართ. განმემღრენით³ ჩემ გან ყოველნი მღქმედნი სიგრუისანი^{4b}. 28 მუნ იყვხ ტირილი და ღრჭენაჲ კობილთაჲ. რაჲჲს იხილეთ ამრაჲმი⁵. ისაკი⁶ და იაკობი და ყოველნი წინაწარმეტყუელნი^c სასუეეველსა ღმრთისასა და თქუენ განსსმულნი გარე⁷. 29 და მოვიდოდნიან მზის აღმცხავალით და მზის დასავალით. ჩრდილდით და სამხრით და ინაგ-ი<დ>გმიდენ^d სასუეეველსა ღმრთისასა. 30 და აჰა ესეტა არიან უკუანახუნელნი^e. რომელ⁸ იყვნენ⁹ პირველ. და არიან¹⁰ პირველნი. რომელნი იყვნენ¹⁰ უკუანახუნელ. 31 [მ]ას დღესა შინა მღ-ვინმე-უკდეს იესუს^f ფარისეველნი და ქრცოდეს მას. განვედ¹¹ და წარვედ¹² ამიერ. რამეთუ ერდდე^{13h} გემიებს შენ მოვლვად. 32 ხოლო თავადმან ჰრქე[ა] მათ. მივედით¹⁴ და არქეთ მელსა მას¹⁵. აჰა ესეტა¹⁶ განვასხამ ეშმაკთა და კურნებასა ადგასრულემ დღეს და სვალე. და ზეგე ადვესრულემი¹. 33 ხოლო¹⁷ ჯერ-არხ ჩემდა დღეს და სვალე და ზეგე წარსლვად. რამეთუ ვერ ეგებოს წინაწარმე-

1. დაჭგას B. — 2. განმიდე B. — 3. განმემღვრენით B. — 4. უმჯულდებისანი A : სიგრუისანი B. — 5. ამრაჰამი. — 6. ისაკი B. — 7. გარეშე. — 8. რომელნი. — 9. იყვნენ A (?) B. — 10. არიან A. — 11. განედ sic B. — 12. წარედ sic B. — 13. ჰერდდე. — 14. მივედით sic B. — 15. მას super rasuram scriptum in B. — 16. add. მკ A. — 17. რამეთუ.

a) ვსუემდით ms. — b) Sic (სიგრუისანი). — c) წ-ნაწარმეტყუელნი ms. — d) იგმიდენ ms. : correxi cum C. — e) უკუანახუნელნი : ω_2 super lineam additum. — f) Pl. 134 b. — g) ი-ვს. — h) Sic (ჰერდდე). — i) ადვესრულემი : γ super lineam scriptum.

domus dominus, et clausurit ostium, et foris steteritis, et inceperitis pulsare ostium, et dixeritis : Domine, Domine, aperi nobis, et responderit vobis, et dixerit vobis : Nescio vos unde sitis; 26 Tunc incipietis dicere : Manducabamus ante te, et bibebamus, et in plateis nostris docebas nos. 27 Et dicet vobis : Nescio vos unde sitis; discedite a me, omnes operarii mendacii¹. 28 Ibi erit fletus, et stridor dentium, quando videbitis Abraam², Isaac et Iacob, et omnes prophetas in regno Dei, et vos eiectos foras. 29 Et venient a solis ortu et solis occasu, aequilone et austro, et accumbent in regno Dei. 30 Et en ecce sunt novissimi qui erunt³ primi, et sunt primi qui erunt⁴ novissimi. » 31 In illa die accesserunt quidam <ad> Iesum Pharisei, et dicebant ei : « Exi, et abi hinc, quia Herodes quaerit te ad occidendum te. » 32 Ipse autem dixit eis : « Ite, et dicite vulpi illi : En ecce⁵ eiicio daemonia, et sanationem consummo hodie et cras, et perendie consummor. 33 Oportet autem⁶ me hodie et cras et perendie abire, quia

1. iniquitatis A. — 2. Abraham. — 3. erant A (?) B. — 4. sunt A. — 5. add. ego A. — 6. oportet autem] etenim oportet.

ტყუელი^o კარნა იერუსალემს^{1b} წარწყმედად. 34 იერუსალემ^c. იერუსალემ^d. რამელმან მღვწევდენ^{2e} წინაწარმეტყუელნი^f და ქვად დაჭვრიბე მღვლინებულთა შენდა. რავდენ³ გზის მინდა შეკრებამ შვილთა შენთად⁴. ვითარცა სახედი მღვინველმან თხზნი მართლენი^g ფრთეთა ქუეყ^h მიხთა⁵. და არაⁱ ინებეთ. 35 აჰა ეხერა დაუტევნი^j თქვენ სახლნი თქვენნი^k ოვრად. გეტყ^l თქვენ. არდარა მისილდთ მე ამიერიოვან. ვიდრემდის⁶ სთქუათ⁷. კურთხეულ არს მდმაავალი სახელითა^m უფლისადათა.

XIV. 1 და იყდ მღ-რამ⁸-ვიდოდა იგი⁹ სახლსა ვისამე¹⁰ მთავრისა ფარისე-ველისასა ჭამად¹¹ პურისა. და იგინი უმწირდესⁿ მას. 2 და აჰა ეხერა იყდ ვინმე¹² წყლითა მანკიერითა¹³ წინამე მიხსა¹⁴. 3 მიუვდ იესუ და ჰრქუა რხელის¹⁵ მდმღვართა^o მათ და¹⁶ ფარისეველთა. ||^p უკუეთუ ჯერ-არს შაფათსა¹⁷ შინა¹⁸ კურნებამ¹⁹. სოლდ იგინი დუმნეს. 4 მდრყვანა²⁰ იგი²¹ და განკურნა²² და განუტევა იგი²³. 5 და ჰრქუა მათ. ვის თქვენგანისა²⁴ ძმ²⁵ ანუ²⁶ გარი ჯურდუ-

1. გარემე იერუსალემსა. — 2. მღწევდენ. — 3. რავდენ. — 4. შეკრებამ... შენთა B. — 5. om. მიხთა. — 6. ვიდრემდე. — 7. ჰსთქუათ A. — 8. რა sic B. — 9. იესუ. — 10. ვისამე B. — 11. ante ჭამად add. დედა შაბათსა. — 12. add. კაცი. — 13. წყლით (წყლითა B) მანკიერი. — 14. მიხსა : s₂ super lineam scriptum in A. — 15. მჯულისა A : მჯულის B. — 16. და₂ super lineam additum in A. — 17. შაბათსა (-სა in margine scriptum in B). — 18. om. შინა. — 19. განკურნებამ. — 20. ante მდრყვანა add. და. — 21. ante იგი₁ add. კაცი AB; post id autem om. და A. — 22. განკურნა A. — 23. om. იგი₂. — 24. ვისი თქვენგანისა. — 25. შვილი. — 26. გინა.

a) წინაწარმეტყუელი ms. — b) ოწლმს correctum e ოწლმდ, s super დ addito. — c) ოწლმ. — d) ოწმ. — e) მღწევდენ ms. — f) წინაწყელი. — g) მართლენი ms. — h) ქუეყ : მე super lineam additum. — i) არა : რა super lineam scriptum. — j) დაუტევნი ms. : correxi cum C. — k) თქ-ნი. — l) გეტყ ms. — m) სწლითა. — n) უმწადდეს ms. : correxi cum C. — o) მდმღვართა ms. — p) Pl. 135 a.

non potest fieri ut propheta nisi in¹ Ierusalem pereat. 34 Ierusalem, Ierusalem, quae occidisti prophetas et lapidasti missos ad te, quoties volebam congregare filios tuos, quemadmodum avis suos pullos sub alas suas², et nolulistis? 35 En ecce relinquetis vos domus vestras desertas. Dico vobis, non iam videbitis me abhinc, donec dicatis : Benedictus est qui venit in nomine Domini. »

XIV. 1 Et factum est, cum veniret ille³ in domum cuiusdam principis Pharisaei⁴ manducare panem, et illi observabant eum. 2 Et en ecce erat quidam⁵ hydropicus (litt. in aqua noxia⁶) ante eum. 3 Respondit eis Iesus, et dixit legis doctoribus illis et Pharisaeis : « Si licet in⁷ sabbato sanare? » Illi autem tacuerunt⁸. 4 Adduxit eum⁹, et¹⁰ sanavit, et dimisit eum¹¹. 5 Et

1. nisi in] extra. — 2. om. suas. — 3. Iesus. — 4. add. in die sabbati. — 5. add. homo. — 6. noxius. — 7. om. in. — 8. ante adduxit add. et. — 9. eum₁] hominem illum B. — 10. adduxit eum et] cum adduxisset hominem illum A. — 11. om. eum₂.

მულსა შთავარდეს¹. არა-მე² მეყსეულად აღმოიქუასა³ იგი დღესა შათათსა⁴.
6 და ვერარად⁵ მიუგებს⁶ მას ამის თვს. 7 და ეტყოდა ჩინებულთა მათ იგავსა
და⁷ შეისწავებდა. ვითარ იგი ზემო-ჯდომასა ირჩევდეს⁸. და ეტყოდა მათ.
8 რაჟამს გზადღს ვინმე ქორწილსა⁸. ნუ დახჯდები⁹ პირველსა ხაინაგესა. ნუ
უკუე უპატიონსნი¹⁰ ვინმე¹¹ შენსა¹² იყოს ჩინებულ¹³. 9 და მოვიდეს შენდა¹⁴
რომელმან იგი შენ და მას გზადა. და გრქუას შენ. ადგილ ეც ამას. მაშინ იწყო
ხირცხვლით უკუანამგნელსა ადგილსა^b დაპყრობად. 10 არამედ გზადღს¹⁵ თუ
ვინმე. მივედ¹⁶ და დაჯედ უკუანამგნელსა ადგილსა. რამთა მოვიდეს რომელმან
იგი გზადა შენ და გრქუას¹⁷. მეგობარო. აღ-რე-გულე ზემო კერძო. მაშინ იყოს
შენდა დიდება წინაშე ყოველთა მენიანგთა¹⁸. 11 რამეთუ ყოველმან რომელმან
ადიმაღლღს თავი თვსი. იგი დამდაბლდეს. და რომელმან დაიმდაბლღს¹⁹. იგი
ამაღლღეს²⁰. 12 ეტყოდა მასცა. რომელმან იგი ხადა²¹ მას. ოდეს ჰყოფდე
ხადილსა გინა სერსა. ნუ ხადი²² მეგობართა შენთა. ნუ||ცა^a მამათა^c შენთა. ნუცა

1. შთავარდეს ჯურღუშულსა (ჯურღმულ- B), post quod add. და. — 2. არა. —
3. აღმოიქუას. — 4. შათათსა. — 5. ვერრად B. — 6. მიღვეებს (5 super lineam additum in
B). — 7. om. და₂ A. — 8. ქორწინსა B. — 9. დაშჯდები A : დაჰჯდები B. —
10. უპატიონსნი. — 11. om. ვინმე. — 12. om. შენსა A. — 13. ჩინებული A, post quod
add. მის ვან AB. — 14. om. შენდა. — 15. ante გზადღს add. ოდეს, post id autem om.
თუ. — 16. მიედ sic B. — 17. add. შენ B. — 18. add. შენთა. — 19. add. თავი თვსი. —
20. აღმაღლღეს B. — 21. ჰხადო A. — 22. ჰხადი.

a) ირჩევდეს ms. : correxi. — b) Post ადგილსა rasura 7 litterarum : fuit ადგილსა. —
c) Sic (აღმაღლღეს). — d) Pl. 135 b. — e) მამათა : თა super lineam additum.

dixit eis : « Cuius ex vobis *cum* filius aut bos *in* puteum ceciderit, nonne¹ con-
festim extrahet eum die sabbati? » 6 Et nihil *potuerunt* respondere ei de hoc.
7 Et dicebat invitatis illis parabolam, et animadvertēbat quomodo primam
sedem eligerent, et dicebat² eis : 8 « Cum vocaverit *te* aliquis ad nuptias, noli
sedere *in* primo accubitu, ne forte honoratior quidam³ *te*⁴ sit invitatus⁵,
9 Et veniat ad *te*⁶ qui *te* et eum vocavit, et dicat tibi : Locum da huic; tunc
incipies cum rubore novissimum locum tenere. 10 Sed si⁷ vocaverit *te* aliquis,
vade et sede *in* novissimo loco, ut veniat qui vocavit *te* et dicat *tibi*⁸ : Amice,
ascende superius. Tunc erit tibi gloria ante omnes discumbentes⁹ : 11 Quia
omnis qui exaltabit semetipsum, ille humiliabitur; et qui humiliabit <se>¹⁰,
ille exaltabitur. » 12 Dicebat ei quoque qui vocavit se : Quando facies pran-
dium vel coenam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos

1. *cum* filius aut bos *in* puteum ceciderit, nonne] filius vel bos cadet in puteum, et
non. — 2. et animadvertēbat ... et dicebat] *cum* animadverteret ... dicebat A. — 3. om.
quidam. — 4. om. *te* A. — 5. add. ab illo. — 6. om. ad *te*. — 7. cum. — 8. tibi B. —
9. add. tuos. — 10. semetipsum.

ნათესავთა შენთა ნუგა მოძმეთა^a შენთა მდიდართა. ნუ უკუე^b მათცა გზადონ შენ კუალად^c და გექმნეს შენ იგი² მობზაგებელ. 13 არამედ ოდეს ჰყოფდე შენ სადილსა, ხადე³ შენ გლასაკთა უმეცართა. მკელობელთა. ბრძაბათა. 14 და ნეტ[არ იყ]ო. რამეთუ არარაჲ⁴ აქუს^c. რამცა⁵ მოგაგებს⁶ შენ. და მოგეგოს შენ ადდგომასა მას მართალთასა. 15 ესმა ვიხმე მის თანა მენიანგება ესე⁷. ჰრქუა^d მას. ნეტარ არს. რემელმან ჭამობ⁸ პური სახუფეველსა დმრთისასა. 16 ხოლო თავადმან ჰრქუა^e მას. კაცმან ვინმე ყო პური დიდი და უწოდა მრავალთა. 17 და წარავლინა მონაჲ თვსი ეამსა პურისასა და ჰრქუა^f ჩინებულთა მათ მოხლვად¹⁰. რამეთუ ესერა¹¹ მზა არს ყოველი. 18 და იწყო ყოველმან თითოეულმან¹² ჯმნად. პირველმან¹³ ჰრქუა მას. აგარაკი ვიყიდე და უნებელი ზედა-მაც მისლვად და ხილვად. გლოცავ შენ¹⁴. ჯმნულმცა¹⁵ ვარ მე შენ გან. 19 და სხუამან თქუა. უღელი¹⁶ გართაჲ ვიყიდე ხუთი¹ და შივალ გამოცდაჲ მათდა¹⁷. გლოცავ შენ. ჯმნულმცა ვარ. 20 და მერმე სხუამან თქუა. ცოლი შევირთე და მის გამოდ ვერ გელ-მეწიფეობის მისლვად. 21 და მოვიდა მონაჲ⁸ იგი^b და უთხრა უფალსა

1. კუალად ante გზადონ. — 2. om. იგი. — 3. ჰხადე, post quod om. შენ. — 4. არა. — 5. რაჲ A. — 6. მოგაგონ A. — 7. ესე super lineam additum in A, post quod add. და AB. — 8. ჭამა A. — 9. და ჰრქუა] რამთა ჰრქუას. — 10. მოხლვად. — 11. ante ესერა add. აჰა. — 12. თითოეულმან ყოველმან. — 13. add. მან B. — 14. om. შენ₂. — 15. ante ჯმნულმცა add. მიტყვე მე (om. A). — 16. უღლეული B. — 17. მათა.

a) მოძმეთა : ძ super lineam additum. — b) უკუე ms. — c) აქუნს ms. : correxī cum C. — d) ჰრქუა. — e) ჰრქუა. — f) ხუთი (cum rasura unius litterae) : ხ super rasuram scriptum. — g) Ante მონაჲ rasura unius litterae : fuit დ. — h) ესე ms. : correxī cum C.

tuos, neque vicinos tuos divites, ne forte illi quoque vocent te rursus¹, et fiat tibi illud² retributio. 13 Sed, quando facies tu prandium, voca tu³ pauperes ignaros, claudos, caecos. 14 Et beatus eris, quia nihil⁴ habent quid retribuunt tibi; et retribuetur tibi in resurrectione illa iustorum. » 15 Cum audisset⁵ quidam cum eo discumbens hoc, dixit⁶ ei: « Beatus est qui manducabit⁷ panem in regno Dei. » 16 Ipse autem dixit ei: « Homo quidam fecit convivium magnum, et vocavit multos. 17 Et misit servum suum hora convivii, et dixit⁸ invitatis illis venire⁹, quia¹⁰ ecce paratum est omne. 18 Et coeperunt omnes (litt. coepit omnis) singuli¹¹ excusare se. Primus¹² dixit ei: Agrum emi, et invitum oportet <me> ire et videre; oro te¹³, excusatus¹⁴ sim ego a te. 19 Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, et eo tentare ea; oro te, excusatus sim. 20 Et postea alius dixit: Uxorem duxi, et propter illud non possum ire. 21 Et venit

1. rursus ante vocent. — 2. om. illud. — 3. om. tu. — 4. non. — 5. cum audisset] audivit. — 6. ante dixit add. et. — 7. manducavit A. — 8. et dixit] ut diceret. — 9. ut venirent. — 10. add. en. — 11. omnes singuli] singuli omnes. — 12. add. ille B. — 13. te. — 14. ante excusatus add. permitte mihi (om. A).

თვსხა ყოველი¹ ესე. || მამინ განროსხნა სასლისა უფალი იგი და ჰრქუა მონასა მას თვსხა. განვედ² ადრე უბანთა და ყურეთა³ ქალაქისათა და გლახაკნი უცხინი და ბრმანი და მკვლადებლნი შემოიყვანენ აქა. 22 და ჰრქუა⁴ მონამან მან. უფალო. იქმნა ბრძანებული⁵ შენი. და ადგილი არსდა. 23 და ჰრქუა უფალმან მან⁶ მონასა მას. განვედ⁷ ვნათა ზედა და ფოღოცთა და აიძულე შემოხლვად⁸. რამთა ადივხვს სასლი ესე⁹ ჩემი. 24 ხოლო გეტყვ თქუენ. არავინ მათგანმან კამან¹⁰ გემოფ იხილვს ხერობისა მის¹¹ გან ჩემისა¹². 25 და შეკრებებდა¹³ მისა ერი მრავალი. და მიექცა და ჰრქუა მათ. 26 რომელი მოვალს ჩემდა და არა მოიძულვს მამად თხი და დედად თხი და ცელი და შვილნი და ძმანი და დანი და მერმე კუალად თავიცა თხი. ვერ გელ-ეწიფების მოწაფე¹⁴ ყოფად ჩემდა. 27 და რომელმან არა აღიღვს ჯუარი¹⁵ თხი და შემოიძიგვს მე. ვერ გელ-ეწიფების¹⁶ მოწაფე ყო[ფად] ჩემდა". 28 ვის-მე უკუე [თქუენ] განსა უნდ[ეს გო]დლისა შენებ[ად]¹⁷. [ა]რა-მე¹⁸ პირველად დაჯდეს¹⁹ დ[ა] ადი]-რაცხვს. რა[ვდე]ნი²⁰ წარგდეს. [უკ]უეთუ აქუ[ხ]. რამთა კმა-ეყვს მ[ას]²¹. ვიდრე²² აღხრულე[ბად]მდე. 29 ნუ უკ[უე] დადვას სა[ფუ]ძველი და ვერ [შე]უძღვ[ეს] აღხრულებად. [და ყო]ველნი რომელნი ხედვი[დენ]²⁴ მას. იწყენ

1. om. ყოველი. — 2. განვედ sic B. — 3. ყურეთა A. — 4. თქუა. — 5. ბრძანებამ. — 6. om. მან A. — 7. განვედ sic B. — 8. შემოხლვად. — 9. om. ესე. — 10. მათ კაცთაგანმან. — 11. ამის B. — 12. ჩემისა A. — 13. შეკრებებდა A. — 14. მოწაფე A. — 15. მწიგნობარ. — 16. არა-მე] და არა. — 17. დაჯდეს. — 18. რადენი. — 19. om. მას. — 20. om. ვიდრე. — 21. მხედვიდენ.

a) Pl. 136 a. — b) Ante *dom rasura* 2 litterarum : fuit ჩე... — c) ჯ⁻რი ms. — d) Folium abscissum in margine. — e) Ante ჩემდა rasura. — f) Pl. 136 b.

servus ille, et narravit domino suo omne¹ hoc. Tunc iratus est dominus ille, et dixit servo illi suo : Exi cito *in plateas et angiporta civitatis*; et pauperes alienos, et caecos, et claudos introduc huc. 22 Et dixit *ei*² servus ille : Domine, factum est *quod praeceptum est* a te³, et locus est adhuc. 23 Et dixit dominus ille⁴ servo illi : Exi in vias et sepes, et coge ad intrandum, ut impleatur domus haec⁵ mea. 24 Dico autem vobis, nemo ex eis vir⁶ gustabit de coena illa⁷ mea. » 25 Et congregabatur ad eum populus multus; et conversus est *eis*, et dixit eis : 26 « Qui venit ad me, et non oderit patrem suum, et matrem suam, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, et postea rursus semetipsum quoque, non potest discipulus esse mihi. 27 Et qui non tollet crucem suam et sequetur me, non potest discipulus esse mihi. 28 Quis igitur ex vobis *cum* volet turrim aedificare, nonne⁸ prius sedebit, et computabit quantum insumet, si habeat, ut sufficiat ei⁹, usque¹⁰ ad consummationem, 29 Ne forte ponat fundamentum, et non possit consummare, et omnes qui adspicient eum incipient illudere ei¹¹,

1. om. omne. — 2. om. *ei*. — 3. *quod praeceptum est a te*] *praeceptum (subst.) tuum*. — 4. om. ille A. — 5. om. haec. — 6. *eis vir*] *illis viris*. — 7. hac B. — 8. *cum* volet ... nonne] *volet ...*, et non. — 9. *ei*. — 10. *usque*. — 11. *ei* illudere.

კიც[ხე]ვად მისა¹. 30 და თქუან. [ვითარმედ] კაცმან ამან [იწყ]დ მწნებად^a. დ[ა ვე]რ [შ]ეკუძლო² აღხ[რ]ულეზად. 31 და³ ან[უ] მეუფმ. რომელი⁴ მი[უ]-ვალნ⁵ სხუას[ა მე]უფესა⁶ ბრძ[ოლ]ად. არა-მე პი[რვე]ლად დაჯდეს და განი-რანცხ⁷. [თ]უ⁸ შესაძლებელ⁹ ა[რს] ათითა ათასითა შემთხუევად ოცითა ათასითა მომავალისა¹⁰ მის ზედა. 32 უკუეთუ არა. ვიდრე შორსდა იყოს. მოციქულნი მიუვლინნეს¹¹ და მოიკითხვს იგი მშჯდობით^b. 33 ეგრეცა ყოველ-მანვე თქუენგანმან. რომელმან არა იჯმნეს ყოვლისა გან მონაკებისა თვისისა. ვერ გელ-წიფების მღწაფე ყოვად ჩემდა. 34 კეთილ არს მარლი იგი¹². უკუეთუ მარლი იგი განჩარდეს. რამთა დაიმარილოს. 35 <არცა ქუეყანასა>^c. არცა სკორესა <სარგებელ არს>^d. არამედ გარე განდვან იგი. რომელსა ასხენ ყურნი სმენად. ესმოდენ.

XV. 1 და იყვნეს ყოველნი მეზუერენი და ცოდვილნი მახლდებლად მისა¹³. 2 და დრტვნვიდეს^e ფარისეველნი¹⁴ და იტყოდეს. ვითარმედ ესე ცოდვილთა შეიწყნარენს და მათ თანა ჭამს და სუამს. 3 და ეტყოდა მათ¹⁵ იგავსა ამას^{16f}. 4 ვის თქუენგანსა კაცსა¹⁷ ედვას ახი ცნოვარი და წარუწყმდეს ერთი მათგანი^g.

1. მისა კიცხვად. — 2. უძლო. — 3. om. და. — 4. რომელი მეღმ (მეუფმ B). — 5. მივალნ B. — 6. მეფესა. — 7. განიზრანცხ. — 8. უკუეთუ. — 9. შემძლებელ. — 10. მომავალსა. — 11. მოციქული მიუვლინცხ. — 12. om. იგი₁ — 13. add. და იხმენდეს (იხმენდეს sic A) მისსა. — 14. add. და მწიგნობარნი. — 15. om. მათ. — 16. add. და ჰრქუა. — 17. om. კაცსა A.

a) შეწნებად ms. — b) Post მშჯდობით rasura. — c) Om. ms. არცა ქუეყანასა, quod supplevi cum C. — d) Om. ms. სარგებელ არს, quod supplevi cum C. — e) ტრტვნვიდეს ms. : correxi. — f) მას ms. : correxi cum C. — g) მათგანი : g super rasuram scriptum : fuit ot.

30 Et dicant : Quoniam homo hic coepit aedificare, et non potuit consummare?
31 Et¹ aut rex qui² it in alium regem pugnare, nonne prius sedebit, et computabit³, si possibile sit⁴ cum decem millibus occurrere <ei> qui cum viginti milibus venit in se? 32 Si non, dum longe adhuc erit, legatos⁵ mittet ei, et saluabit eum cum pace. 33 Sic quoque omnis quidem ex vobis qui non renuntiabit omni possessioni suae, non potest discipulus esse mihi. 34 Bonum est sal illud⁶. Si sal illud evanuerit, in quo salietur? 35 <Neque in terram>, neque in stercus <utile est>; sed foras proiicient illud. Qui habet aures ad audiendum, audiat. »

XV. 1 Et erant omnes publicani et peccatores prope eum⁷. 2 Et murmurabant Pharisei⁸, et dicebant : « Quoniam hic peccatores recipit, et cum eis manducat et bibit. » 3 Et dicebat eis⁹ parabolam hanc¹⁰ : 4 « Quis ex vobis

1. om. et₁. — 2. quis rex. — 3. cogitabit. — 4. possit. — 5. legatum. — 6. om. illud₁. — 7. add. et audiebant eum. — 8. add. et scribae. — 9. eis. — 10. add. et dixit eis.

არა-მე დაუტევნება ოთხმეც^a და აცხრამეტნი^b იგი უდაბნო^c ზედა ||^d და წარვიდეს წარწყმედულისა მის თვხ. ვიდრემდის^e პოვს იგი. 5 და პოვს³ რამ⁴ იგი. დაისუას მკართა თვხთა^f ზედა⁵ სინარულით. 6 და მც-რამ⁶-ვიდეს იგი სახედ⁷. მღუწოდეს⁸ მეგობართა და მძმძეთა და ჰრქუას⁹ მათ. ჩემ თანა გინაროდენ. რამეთუ ვპოვე ცხვარი ჩემი წარწყმედული. 7 გეტყვ თქვენ. ესრეთ¹⁰ იყვს სინარული ცათა შინა ერთსა ზედა ცოდვილსა¹¹. რძემელმან შეინანავს. ვიდრე¹² ოთხმეც და აცხრამეტთა⁸ მათ¹³ მართალთა. რძემელთა არა უგმს სინანული. 8 გინადედავაცსა. რძემელსა აქუნდეს¹⁴ დრაქმს ათი¹⁵. რძემელ^h არს¹⁶ სატირი. რძემელმან წარწყმიდეს დრაქმს ერთი¹⁷. არა-მე აღანთლხა ხანთელი და მფავს¹⁸ სახლი და ეძიებდეს გულს-მოდგინედ. ვიდრემდე პოვს იგი. 9 და პოვს¹⁹ რამ²⁰. მღუწოდის მეგობართა და მძმძეთა და ჰრქუას²¹ მათ. ჩემ თანა გინაროდენ. რამეთუ ვპოვე დრაქმს²² იგი. რძემელ წარწყმდა²³. 10 გეტყვ¹ თქვენ. ესრეთ²¹ იყვს სინარული წინამე ანგელჳთა ღმრთისათა ერთსა ზედა

1. აცხრამეტნი B. — 2. ვიდრემდე. — 3. პოვს... პოვს. — 4. რა sic B. — 5. ზედა თვხთა. — 6. რა sic B. — 7. სახიდ. — 8. მღუწოდის. — 9. ჰრქუა A. — 10. ესრეთ. — 11. ერთისა თვხ ცოდვილისა. — 12. ვიდრედა. — 13. om. მათ. — 14. აქუნდა. — 15. om. ათი A. — 16. დრაქმს... არს] ათი B. — 17. რძემელმან... ერთი] და წარწყმიდეს ერთი სატირი. — 18. მოჰმართვს. — 19. პოვს... პოვს. — 20. რა sic B. — 21. ჰრქუა A. — 22. სატირი. — 23. რძემელი წარმოწყმდა. — 24. ესრეთ.

a) ოთხმეც : ოც super rasuram scriptum. — b) აცხრამეტნი : 51 super lineam additum : sic (აცხრამეტნი). — c) უდაბნო : უდა super rasuram scriptum. — d) Pl. 137 a. — e) ვ-ს. — f) Post თვხთა rasura 5 litterarum : fuit თვხთა. — g) Sic (აცხრამეტთა). — h) Ante რძემელ add. ms. და, quod omisi cum C. — i) გეტყვ.

homo¹ cum habebit centum oves, et perdita erit ei una ex eis, nonne relinquet nonaginta novem illas in deserto, et abibit propter perditam illam, donec inveniat eam? 5 Et cum invenerit eam, imponet in humeros suos cum gaudio. 6 Et cum venerit ille domum, convocabit² amicos et vicinos, et dicet³ eis : Mecum gaudete, quia inveni ovem meam perditam. 7 Dico vobis, ita erit gaudium in caelis super uno peccatore⁴, qui poenitentiam egerit, <plus> quam⁵ super nonaginta novem illis⁶ iustis, quibus non opus est poenitentia. 8 Vel mulier quae habebit⁷ drachmas decem⁸ (quod est stater⁹), quae perdiderit drachmam unam¹⁰, nonne accendet lucernam, et everret¹¹ domum, et quaeret diligenter, donec inveniet eam? 9 Et cum invenerit, convocabit amicas et vicinas, et dicet¹² eis : Mecum gaudete, quia inveni drachmam illam, quae perdita¹³ est. 10 Dico vobis, ita erit gaudium ante Angelos Dei super uno peccatore, qui poeni-

1. om. homo A. — 2. convocat. — 3. dixit A. — 4. super uno peccatore] propter unum peccatorem. — 5. add. etiam. — 6. om. illis. — 7. habebat. — 8. drachmas decem] drachmam A. — 9. drachmas ... stater] decem stateres B. — 10. quae₂ ... unam] et perdiderit unum staterem. — 11. restituet. — 12. dixit A. — 13. drachmam... perdita] staterem illum, qui perditus.

ცოდვილსა. რომელმან შეინანებ. 11 მერმე ეტყოდა და ჰრქუა¹. კაცსა ვისმე ეხსნეს ორ ძე². 12 და ჰრქუა მამასა თვსსა უმრწემესმან მან³. მომეც მე⁴ ნაწილი⁵ სამკვდრებელსაჲ. და განუყო მათ საცხორებელი⁶. 13 და შემდგომად არა მრავალთა დღეთა^a შეიკრიბა ყოველი უმრწემესმან⁷ მან ძემან და წარვიდა შორსა⁸ სოფელსა და მუნ განაბნია ნაყოფი⁹ მისი. რამეთუ ცხონდებოდა¹⁰ არაწმიდებით¹¹. 14 და ვითარცა წარწყმიდა მან¹² ყოველივე მისი. იყო სიყმილი ძლიერი მას სოფელსა¹³. და იწყო¹⁴ მოკლებად. 15 და სოფელსა^b ერთსა¹⁵ მივიდა და¹⁶ შეეყო¹⁷ ერთსა მოქალაქეთაგანსა¹⁸. ხდოდა მან წარავლინა იგი^c ველად თვსა ძოვნად დღრთა. 16 და სწადინ ადვებოდა¹⁹ მუცლისა თვისსა²⁰ რქისა²¹ მის გან²². რომელსა²³ ჭამედ დღრნი. და არავინ სცის²⁴ მას. 17 მდგო გონებასა²⁵ თვისსა^d და თქუა. რავდენთა²⁶ მორწუნეთა²⁷ მამისა ჩემისათა გარდა-

1. თქუა. — 2. ძე A. — 3. მამასა... მან] უმრწემესმან (უმრწემესმან sic B) მან მამასა თვისსა. — 4. om. მე A. — 5. ante ნაწილი add. რომელი მხუდების. — 6. საცხორებელი B, post quod add. იგი AB. — 7. უმრწემესმან A : უმრწემესმან sic B. — 8. შორსსა. — 9. add. იგი. — 10. ცხობდებოდა B. — 11. არაწმიდად. — 12. om. მან. — 13. სოფელსა მას. — 14. add. მან. — 15. om. სოფელსა ერთსა. — 16. om. და₂ B. — 17. შეუდგა. — 18. მოქალაქეთაგანსა] მოქალაქესა მის სოფლისასა. — 19. სწადინ ადვებოდა] გული ეტყოდა განძებოდა. — 20. om. თვისსა. — 21. რქა რომელ არს კერატის in margine additum in B. — 22. om. გან. — 23. add. იგი (super lineam additum in A). — 24. სცის A. — 25. მდგო გონებასა] განიზრახა თავსა. — 26. რავდენთა. — 27. მორწუნეთა] სახიფათო-დადგინებულთა (დგინ- B).

a) Pl. 137 b. — b) სოფლისა ms. : correxi cum C. — c) იგი correctum e იგინი, ნო eraso. — d) თვისსა correctum e მიხსა.

tentiam egerit. » 11 Rursus loquebatur eis, et dixit eis¹: « Homo quidam habebat duos filios. 12 Et dixit patri suo minor ille²: Da mihi³ portionem⁴ hereditatis. Et divisit eis victum⁵. 13 Et post non multos dies congregavit omne minor ille filius, et abiit in longinquam regionem, et ibi dissipavit facultates⁶ suas, quia vivebat in impuritate⁷. 14 Et cum perdidisset ille⁸ omnia sua, facta est fames valida in illa regione⁹, et coepit¹⁰ egere. 15 Et in regionem unam¹¹ ivit, et¹² adhaesit uni¹³ ex civibus¹⁴. Ille autem misit eum in agrum suum, ut pasceret porcos. 16 Et cupiebat implere¹⁵ ventrem suum¹⁶ de¹⁷ siliqua¹⁸ illa, quam manducabant porci; et nemo dabat ei. 17 Rediit ad mentem suam¹⁹, et dixit: Quantis mercenariis²⁰ patris mei abundat panis,

1. om. eis₂. — 2. patri ... ille] minor ille patri suo. — 3. mihi A. — 4. ante portionem add. quae contingit me. — 5. add. illum. — 6. add. illas. — 7. impure. — 8. om. ille. — 9. regione illa. — 10. add. ille. — 11. om. in regionem unam. — 12. ivit, et] cum iisset B. — 13. adhaesit uni] secutus est unum. — 14. ex civibus] civem illius regionis. — 15. implere] saturare. — 16. om. suum. — 17. om. de. — 18. additum in margine: siliqua quae est κεράτιον B. — 19. rediit ... suam] cogitavit in semetipso. — 20. mercenariis] pretio conductis.

ერევის¹ პური. და მე აქა სიყმილითა წარვწყმდები. 18 აღვდგე. წარვიდე
 მამისა ჩემისა და ვ<ჰ>რქუა^{2a} მას³. მამა^b. ვცოდე ცათა შინა და წინაშე
 შენსა⁴. 19 და არა⁵ ღირს ვარ⁶ წოდებად შვილად⁷ შენდა. შემრაცნე⁸ მე
 ვითარცა ერთი მღრეწეთა^c შენთაგანი⁹. 20 და აღდგა და¹⁰ მოვიდა¹¹ მამისა
 თვისისა. და ვიდრე¹² შორსლა იყო. იხილა იგი მამამან¹³ და შეეწყალა. და აღდგა
 და სრბით მიეგებვოდა¹⁴ და შეეხა ყელსა მისსა. ამბორს-უყო¹⁵. 21 და¹⁶ ჰრქუა
 მას ძემან¹⁷. მამა^d. ვცოდე ცათა შინა¹⁸ და წინაშე შენსა და არა¹⁹ ღირს ვარ
 წოდებად ძედ შენდა. || 22 ჰრქუა მამამან²⁰ მონათა²¹ თვისთა. გამართეთ
 მაგას^f კუართი იგი წინა და შთააგეთ მაგას²². მიეცით²³ ზეჰედი გელსა მაგისსა²⁴
 და გამლი²⁵ ფერტთა მაგისთა²⁶. 23 და მოიბთ კარი იგი უხსი²⁷ და დაკალთ და

1. ჰმატს. — 2. ვრჰქუა sic A. — 3. om. მას. — 4. ცათა... შენსა] ცად მიმართ და
 (om. A) შენ წინაშე. — 5. არღარა. — 6. add. მე. — 7. ძედ. — 8. მყავ. — 9. მღრეწეთა
 შენთაგანი] მუშავთაგანი. — 10. om. და. — 11. მოვიდა AB, post quod add. იგი A. —
 12. add. იგი. — 13. add. თვისმან. — 14. აღდგა... მიეგებვოდა] მიბრძოდა იგი. —
 15. შეეხა... უყო] დაჯარდა ქედსა ზედა მისსა და ამბორს (ამბორს sic B)-უყოფოდა. —
 16. om. და. — 17. add. მან. — 18. ცად მიმართ. — 19. არღარა. — 20. add. მისმან. —
 21. მხახურთა B. — 22. გამართეთ... მაგას₂] გამოიღეთ სამცხელი (სამუხელი sic A) იგი
 პირველი და შეჰმცხეთ მას. — 23. შეაგეთ, ante quod add. და. — 24. მისსა.
 25. გამლნი. — 26. მისთა. — 27. კარი... უხსი] ზუარავი იგი მსუქანს.

a) ვრქუა ms. : correxi. — b) მამა^d : e super lineam additum. — c) მღრეწეთა ms. —
 d) მამა^d : e super lineam additum. — e) Pl. 138 a. — f) მაგალ ms. : correxi.

et ego hic fame pereō! 18 *Cum surrexero, abibo ad patrem meum, et dicam ei*¹:
*Pater, peccavi in caelos*², et³ ante te; 19 *Et non*⁴ dignus sum⁵ vocari
*filii tuus; computa*⁶ me sicut unum ex mercenariis tuis⁷. 20 *Et surrexit, et*⁸
*venit*⁹ ad patrem suum. *Et, dum longe adhuc erat, vidit eum pater*¹⁰, et misertus
 est; et surrexit, et currendo occurrebat *ei*¹¹; et *cum amplexus esset eum super*
*collum eius, osculatus est*¹² *eum*. 21 *Et*¹³ dixit ei filius¹⁴: *Pater, peccavi in caelos*¹⁵,
 et ante te; et non¹⁶ dignus sum vocari filii tuus. 22 *Dixit pater*¹⁷ *servis*¹⁸
 *suis: Afferte isti tunicam illam primam, et induite <eam> isti*¹⁹; date²⁰ *anulum*
*in manum istius*²¹, et *calceamentum*²² *in pedes istius*²³; 23 *Et alligate bovem*

1. *ei*. — 2. caelum. — 3. om. et A. — 4. add. iam. — 5. add. ego. — 6. fac. —
 7. mercenariis tuis] operariis. — 8. surrexit, et] *cum* surrexisset. — 9. ivit AB, post quod
 add. ille A. — 10. add. eius. — 11. surrexit ... *ei*] currebat ille A. — 12. *cum* ... est] cecidit
 super collum eius, et osculabatur. — 13. om. et. — 14. add. ille. — 15. caelum. — 16. add.
 iam. — 17. add. eius. — 18. ministris B. — 19. afferte ... isti] proferte vestimentum
 illud primum, et vestite <id> illi. — 20. induite, ante quod add. et. — 21. eius. —
 22. calceamenta. — 23. eius.

კჳამოთ და ვიშუებდეთ^{1ა}. 24 რამეთუ ესე ძმ ჩემი მომკუდარ იყო და ცნობდა². წარწყმედულ იყო და იბოვა, და იწყეს შუებად^{3ბ}. 25 და იყო უზუცესი⁴ ძმ⁵ მისი აგარაკსა⁶. ვითარ⁷ მოვიდოდა და მოეახლა⁸ სახლსა მას. ესმა გჳამ⁹ სახიობისამ და პართი მეძღურთამ⁹. 26 და მოუწოდა ერთსა მონათა მისთაგანსა¹⁰ და ჰრქჳა¹¹. რამ არს ესე. 27 და¹² მან ჰრქჳა მას. რამეთუ ძჳამ შენი მოხლულ^{13დ} არს. და დაკლა გარი იგი უხსი¹⁴ მამამან შენმან¹⁵. რამეთუ ცოცხალ იყო და იბოვა¹⁶. 28 განრისხნა¹⁷ და არა უნდა შესლვის¹⁸. და¹⁹ მამამ იგი²⁰ გამოვიდა. ევედრებოდა²¹ მას. 29 მიუგო²² და ჰრქჳა მამასა მას²³ მისსა²⁴. ესე²⁵ რავდენნი წელნი²⁶ არიან. ვინამთგან²⁷ გმონე შენ და არასადა²⁸ გარდაგიგედ

1. ვინარებდეთ. — 2. განცოცხლდა A : განცოცხელდა B, post quod add. და AB. — 3. განცოცხლად. — 4. უზუცესი, post მისი. — 5. add. იგი. — 6. აგარაკსა] ველსა გარე, post quod add. და. — 7. ვითარცა. — 8. მიეახლა. — 9. ესმა... მეძღურთამ] ესმოდა გჳამ იგი სინარულისამ და განცოცხლისამ. — 10. მონათაგანსა. — 11. ჰკითხვიდა, post quod add. ვითარმედ. — 12. ხოლო. — 13. მოხლულ. — 14. გარი... უხსი] ზუარაკი იგი ჳამებული. — 15. მამამან შენმან ante დაკლა. — 16. ცოცხალ... იბოვა] ცოცხლებით მოიყვანა იგი. — 17. ante განრისხნა add. ხოლო იგი. — 18. შესლვის] შინა შესლვად. — 19. ხოლო. — 20. მისი. — 21. ევედრებოდა] და ჰლოცვიდა. — 22. ante მიუგო add. და მან. — 23. om. მას. — 24. თვისსა. — 25. ესე] აჳა ესებრა. — 26. ეხოდენნი წელი. — 27. om. არიან ვინამთგან. — 28. არასადა sic A.

a) ვიშუებდეთ ms. — b) შუებად ms. — c) გ⁻ა ms. — d) Sic (მოხრულ).

illum saginatum¹, et occidite; et manducemus, et oblectemur²; 24 Quia hic filius meus mortuus erat et vixit³, perditus erat et inventus est. Et coeperunt oblectari⁴. 25 Et erat senior⁵ filius⁶ eius in agro⁷; cum veniret et appropinquasset domui illi, audivit vocem musicae et in choro (1) cantatorum⁸. 26 Et advocavit unum ex servis suis⁹, et dixit ei¹⁰: Quid est hoc? 27 Et ille¹¹ dixit ei: Quia frater tuus venit, et occidit bovem¹² illum saginatum pater tuus¹³, quia vivens erat et inventus est¹⁴. 28 Iratus¹⁵ est, et nolebat¹⁶ introire. Et, cum pater ille exiisset, rogabat¹⁷ eum. 29 Respondit¹⁸ ei, et dixit patri illi¹⁹ suo: Hi²⁰ quot anni²¹ sunt, ex quo²² servivi tibi, et numquam praeterivi tibi

1. bovem ... saginatum] vitulum illum pinguem. — 2. gaudeamus. — 3. revixit, post quod add. et. — 4. laetari. — 5. senior post eius. — 6. add. ille. — 7. add. foris et. — 8. audivit ... cantatorum] audiebat vocem illam gaudii et laetitiae. — 9. om. suis. — 10. dixit ei] interrogabat eum, post quod add. quoniam. — 11. et ille] ille autem. — 12. vitulum. — 13. pater tuus ante occidit. — 14. vivens ... est₂] in vita adductus est ille. — 15. ante iratus add. ille autem. — 16. add. intus. — 17. et ... rogabat] pater autem eius exivit, et orabat. — 18. ante respondit add. ille autem. — 19. om. illi. — 20. en ecce. — 21. quot anni] tot annis. — 22. om. sunt, ex quo.

(1) Gallice: « De ceux qui chantent en chœur ».

მცნებათა შენთა¹. თიკანი ერთი არასადა მძმეც მე². რამთამცა ვინარე³ მკვდართა ჩემთა თანა. 30 რაჟამს მკვიდა ძმ იგი შენი⁴. რომელმან შეჭამა საცხორებელი⁵ შენი მეძავთა⁶ თანა. დაუკალ ||^a მას გარი იგი უხსნი⁷. 31 ჰრქუა⁸ მას. შვილო. შენ მარადის ჩემ თანა ხარ და ყოველი. რამ⁹ ჩემი არს¹⁰. შენი არს. 32 არამედ შეუბად და სიხარულად¹¹ ჯერ-არს. რამეთუ ძმად ეხე შენი მომკუდარ იყო^b და განცდვლდა¹². წარწყმედილ¹³ იყო და იბოვა¹⁴.

XVI. 1 და ეტყოდა¹⁵ მოწაფეთა¹⁶ მათ¹⁷. კაც ერთ¹⁸ იყო მდიდარ¹⁹ და ესუა მას ესრემ მძმელურ²⁰. და შეასმინეს იგი ვითარცა განმბნეველი ნაყოფთა მისთა²¹. 2 მოუწოდა²² და ჰრქუა მას. რამ არს ესე. რომელ²³ მესმის შენ თვხ. მძმეც²⁴ რიცხვ²⁵ სამნდმა შენისაჲ. რამეთუ არღარა ყოფად ხარ ჩემდა ესრემ

1. გარდავიგედ... შენთა] მცნებასა შენსა გარდავჰკედ. — 2. თიკანი... მე] და მე არასადა მძმეც თიკანი ერთი. — 3. ვინარე post თანა. — 4. რაჟამს... შენი] და ღვებ ძმ ესე შენი მკვიდა. — 5. საცხორებელი B. — 6. მეძავთა sic B. — 7. გარი... უხსნი] ზუარავი იგი ჰამებელი. — 8. ante ჰრქუა add. ხელღ მან. — 9. om. რამ. — 10. om. არს. — 11. არამედ... სიხარულად] ხელღ აწ მხიარულებამ და სიხარული. — 12. განცდვლდა B. — 13. წარწყმედულ. — 14. იბოვა : ვ super lineam additum in A. — 15. add. იესუ. — 16. მოწაფეთაგა. — 17. om. მათ. — 18. კაცი ვინმე. — 19. მდიდარი. — 20. და... მძმელურ] რომელსა ესუა მძმ. — 21. შეასმინეს... მისთა] ესე შეასმინეს მას ვითარმედ განაბნია ნაყოფი მისი. — 22. ante მოუწოდა add. და. — 23. ესე რომელ] რომელი ესე. — 24. add. მე. — 25. სიტყუამ.

a) Pl. 138 b. — b) იყო correctum e იყავს, ხ eraso. — c) მძმეჯარ ms. — d) მოუწოდა ms. : correxi cum C.

mandata tua¹! Hoedum unum numquam dedisti mihi², ut gauderem³ cum amicis meis; 30 Quando venit filius ille tuus⁴, qui devoravit victum tuum cum meretricibus, occidisti ei bovem⁵ illum saginatum. 31 Dixit⁶ ei: Fili, tu semper mecum es; et omne quod⁷ meum est⁸, tuum est. 32 Sed oblectari⁹ et gaudere oportet, quia frater hic tuus mortuus erat et revixit, perditus erat et inventus est. »

XVI. 1 Et dicebat¹⁰ discipulis¹¹ illis¹²: « Homo unus¹³ erat dives, et habebat ille procuratorem¹⁴; et accusaverunt eum quasi dissipantem¹⁵ facultates eius. 2 Advocavit¹⁶ eum, et dixit ei: Quid est hoc¹⁷ quod audio de te? Redde mihi¹⁸ rationem curae tuae; etenim non iam futurus es mihi procurator¹⁹.

1. praeterivi ... tua] mandatum tuum praeterivi. — 2. hoedum ... mihi] et mihi numquam dedisti hoedum unum. — 3. gauderem post meis. — 4. quando ... tuus] et quando filius hic tuus venit. — 5. vitulum. — 6. ante dixit add. ille autem. — 7. om. quod. — 8. om. est₁. — 9. sed oblectari] nunc autem laetari. — 10. add. Iesus. — 11. add. quoque. — 12. om. illis. — 13. quidam. — 14. et₂ ... procuratorem] qui habebat curatorem. — 15. accusaverunt ... dissipantem] hunc accusaverunt <apud> eum, quoniam dissipasset. — 16. ante advocavit add. et. — 17. om. hoc. — 18. mihi. — 19. futurus ... procurator] potes tu abhinc curare.

მოდღე<ა>რ¹. 3 თქუა ეწოდებ მოძღუარმან მან² გულსა თჳსსა. რამ-მე³ ვყდ. რამეთუ უფალი ჩემი მიმიღებს სამონება ჩემსა. საქმედ არა მიძლავს⁴. თხვად მრცხუნის. 4 უწყი⁵. რამ ვყდ. რამთა. რაჟამს⁶ გარდავდგე სამონება ამას. შემიწყნარენ⁷ მე ხასლეშა მათსა⁸. 5 და მოუწოდა თითოეულად⁹. ვის¹⁰ რამ თანა-ეგვა უფლისა მისისა¹¹. ჰრქუა¹² პირველსა მას. რავდენ¹³ რამ თანა-გაც უფლისა ჩემისა¹⁴. 6 და მან ჰრქუა¹⁵. ახი მარი ზეთი¹⁶. და ჰრქუა მას. მიიღე წიგნი¹⁷ შენი და დაჯედ. დაწერე ადრე ადრე¹⁸ ერგახისი. 7 მეტმე ჰრქუა ხსუასა¹⁹. შენ²⁰ რავდენი²¹ რამ თანა-გაც. და მან ჰრქუა²². ახი სათუელი²³ იტქლი²⁴. და²⁵ ჰრქუა მას²⁶. მიიღე წიგნი²⁷ შენი და დაჯედ²⁸ და დაწერე ოთხმედი.

1. ყოვად... მოძღუარ] გელ-გწიფების მენ ამიერითგან მნობად. — 2. თქუა... მან] ხლდ მნემან მან თქუა. — 3. რამ. — 4. ძალ (ძალი B)-მიგ. — 5. ante უწყი add. აწ. — 6. სამონება... მათსა] მნობისა გან შემიწყნარენ მე ხასლეულთა (ხასლთა B) მათთა. — 7. თითოეულად... მისისა] ვაგად-ვაგადსა თანა-მდებსა უფლისა თჳსისსა. — 8. ante ჰრქუა add. და. — 9. რადენი (დგ super lineam scriptum in A), post quod om. რამ. — 10. და... ჰრქუა] ხლდ მან თქუა. — 11. მარი ზეთი] ხაწნახელი ზეთისა. — 12. წიგნი] გელოთ-წერილი. — 13. დაწერე ადრე ადრე] ადრე და დაწერე. — 14. ხსუასა ჰრქუა. — 15. რადენი, post quod om. რამ. — 16. და მან ჰრქუა] ხლდ მან თქუა. — 17. სათუელი იტქლი] ოცნათეული (ოცნათეული A) იტქლისა. — 18. om. და. — 19. მასსა. — 20. წიგნი] გელოთ-წერილი. — 21. om. და დაჯედ.

a) მოძღურ ms. : correxi cum C. — b) რამ-მე : ad super rasuram scriptum. — c) რაჟამს ms. : correxi cum C. — d) შემიწყნარენ ms. : correxi cum C. — e) თითოეულად ms. : correxi cum C. — f) ვის : s maculatum. — g) Pl. 139 a. — h) სათუელი ms.

3 Dixit procurator ille¹ in corde suo : Quid faciam, quia dominus meus aufert mihi curam meam? Operari non valeo, mendicare erubescio. 4 Scio² quid faciam, ut, quando demotus ero cura hac³, recipiant me in domos⁴ suas. 5 Et, cum convocasset singillatim quis quid debebat domino suo⁵, dixit⁶ primo illi : Quantum [quid]⁷ debes domino meo? 6 Et ille dixit ei⁸ : Centum cados⁹ olei. Et dixit ei : Accipe libellum¹⁰ tuum, et, cum sederis, scribe citissime¹¹ quinquaginta. 7 Postea dixit alii¹² : Tu quantum [quid]¹³ debes? Et ille dixit ei¹⁴ : Centum modios¹⁵ tritici. Et¹⁶ dixit ei¹⁷ : Accipe libellum¹⁸ tuum, et sede¹⁹, et scribe octo-

1. dixit ... ille] curator autem ille dixit. — 2. ante scio add. nunc. — 3. om. hac. — 4. familias A. — 5. singillatim ... suo] quemque debitorem domini sui. — 6. cum convocasset ... dixit] convocavit ... et dixit. — 7. om. quid. — 8. et₁... ei] ille autem dixit. — 9. praela (1). — 10. chirographum. — 11. cum sederis, scribe citissime] sede cito et scribe. — 12. alii dixit. — 13. om. quid. — 14. et₁ ... ei] ille autem dixit. — 15. triacontadas (?). — 16. om. et₂. — 17. add. quoque. — 18. chirographum. — 19. om. et sede.

(1) Gallice : « Pressées », « masses soumises en une fois à l'action du pressoir ».

8 და აქედ უფალმან¹ მნე² იგი სიგრუვისამ^{3a}. რამეთუ გვნიერად ყო. რამეთუ შვილნი⁴ ამის სოფლისანი უგვიერეს⁵ არიან უფრომ⁶ შვილთა⁷ ნათლი-
ბათა ნათესავთა თხოთა⁸ შერის. 9 და მე თქვენ გეტყვ⁹. იყვნით¹⁰
თავებისა¹¹ თქვენისა მეგობრებ¹² ფასისა გან¹³ სიგრუვისა. რამთა. რაჟამს
მდაკლდეს¹⁴ იგი¹⁵. შეგიწყნარენ თქვენ საყოფელთა მათ საუკუნეთა¹⁶. 10
რამელი მცირება ზედა ხარწმუნოდ არს¹⁷. მრავალსა ზედა¹⁸ ხარწმუნოდ არს. და
რამელი მცირება ზედა ცრუ იყოს¹⁹. მრავალსა ზედა²⁰ ცრუ იყოს²¹. 11
უკუეთუ აწ სიგრუვისა^b მას მამონამსა²² არა ხარწმუნოდ²³ იბოვებით²⁴. ჭემმა-
რიტი^c იგი თქვენდა²⁵ ვის ზრწმუნეს²⁶. 12 და თუ უნებლა მას არა ხარწმუნოდ
იქმნ<ნ>ეთ^{27d}. თქუენი იგი ვინ მდევეს^e თქვენ²⁸. 13 არავინ მონამან
შეუძლის²⁹ ერთა უფალთა მონებად. რამეთუ ერთი მდიდელდ³⁰ და ერთი

1. add. მან B. — 2. მნე] მონამ A : მნე B. — 3. სიგრუვისამ. — 4. რამეთუ₂ შვილნი] სოფლ მენი. — 5. უგვიერეს. — 6. უფრომ sic B. — 7. მეთა. — 8. ნათესავთა მათსა. — 9. გეტყვ თქვენ. — 10. იხსენით A : იხსენით sic B. — 11. თავისა. — 12. მეგობრნი. — 13. ფასისა გან] მამონამსა მიმართ (მის გან B). — 14. მდაკლდეთ თქვენ, post quod add. ამიერ სოფლით. — 15. om. იგი. — 16. საუკუნეთა მათ საყოფელთა. — 17. რამელი... არს] ხარწმუნოდ იგი მცირება ზედა. — 18. მრავალსადა ზედა A : მრავალსა ზედადა B. — 19. არს. — 20. მრავალსადა ზედა. — 21. არს. — 22. აწ... მამონამსა] სიბრძნისასა (სიგრუვისასა B) ამას მამონასა. — 23. ხარწმუნოდ არა B. — 24. იქმნეთ. — 25. om. თქვენდა. — 26. ვინ ვარწმუნეს თქვენ. — 27. თუ... იქმნეთ] უკუეთუ სხსასა მას ხარწმუნოდ არა იქმნეთ. — 28. om. თქვენ. — 29. არავინ... შეუძლის] არავის მონასა გელ-გვიფების. — 30. რამეთუ... მდიდელდ] ანუ ერთი ზსძელდეს (მძ- B).

a) Sic (სიგრუვისამ). — b) Sic (სიგრუვისა). — c) ჭემმარიტის : s non satis erasum : correxi. — d) იქმნეთ ms. : correxi. — e) მდევეს ms.

ginta. 8 Et laudavit dominus¹ curatorem² illum mendacii, quia prudenter fecisset : quia filii³ huius mundi prudentiores sunt [plus] quam filii lucis in generationibus suis⁴. 9 Et ego vobis dico⁵ : Facite⁶ vobismetipsis amicos de pretio⁷ mendacii, ut, cum defecerit illud⁸, recipiant vos in domicilia illa aeterna⁹. 10 Qui in parvo fidelis est¹⁰, in multo¹¹ fidelis est; et qui in parvo mendax erit¹², in multo quoque mendax erit¹³. 11 Si ergo in mendacio illo mammonae¹⁴ non fideles¹⁵ inventi estis¹⁶, verum illud vobis¹⁷ quis credet? 12 Et si in alieno illo non fideles¹⁸ eritis, vestrum illud quis dabit vobis¹⁹? 13 Nemo servus potest duobus dominis servire; etenim²⁰ unum oderit, et alterum

1. add. ille B. — 2. servum A. — 3. quia filii] filii autem. — 4. generatione sua. — 5. dico vobis. — 6. habete. — 7. de pretio] ad mammonam A : de mammona illa B. — 8. defecerit illud] defeceritis vos inde de mundo. — 9. aeterna illa tabernacula. — 10. qui... est] fidelis ille in parvo. — 11. add. quoque. — 12. est. — 13. est. — 14. ergo ... mammonae] in ruboris (mendacii B) hac mammona. — 15. fideles non B. — 16. inventi estis] eritis. — 17. vobis post credet. — 18. fideles non. — 19. vobis. — 20. aut.

შეიყუაროს¹. ანუ ერთსა ადიდებდეს² და ერთი შეურაცხ-ყოს. ვერ შეუძლოთ³ ღმრთისა მონებად და მამონაბა⁴. 14 ვითარცა ესმა ესე ყოველთა მათ ფარისე-ველთა⁵. ||^a რამეთუ ვეცხლის მოყუარე იყვნეს. განვიცხეს იგი⁶. 15 და ჰრქუა⁷ მათ. თქვენ ხართ. რემელნი განიმართლებთ თავთა თქუენთა⁸ წინაშე კაცთა. ხელღ დმერთმან უწყის⁹ გულნი თქუენნი. რამეთუ რემელი წინაშე კაცთა მადლოვ არს. პილწ¹⁰ არს წინაშე ღმრთისა. 16 შჯული იგი¹¹ და წინაწარმეტ-ყუელნი იოვანეს[ამდე]^{12b}. მიერთგან სასუფეველი ღმრთისაჲ ეხარების და ყოველივე¹³ მას ჰმძლავრობს¹⁴. 17 ხელღ¹⁵ უადვილეს¹⁶ არს ცისა და ქუეყა-ნისა^c წარსლვად. ვიდრე არა¹⁷ შჯულისა გან ერთი სასწავული^{18d} დავრდომად. 18 ყოველმან რემელმან განუტეოს ცელი თვისი და სხუად შეიერთოს¹⁹. იმრუმოს²⁰. და რემელმან განტევებული²¹ შეიერთოს. მან იმრუმოს^{22e}. 19 კაც²³ ერთ ვინმე²⁴

1. შეიყუაროს sic A. — 2. ერთსა ადიდებდეს] ერთისაჲ თავს-იდვას. — 3. ველ-წიოვი-ბის. — 4. მამონაბა B. — 5. ვითარცა... ფარისეველთა] ესმდდა ესე ყოველი ფარისევე-ლთაჲ. — 6. განვიცხეს იგი] და შეურაცხ-ჰყოფდეს მას. — 7. ერყოდა. — 8. თვისთა. — 9. იგნის. — 10. რემელი... პილწ] კაცთა შორის მადალი სამაგელ. — 11. om. იგი. — 12. ვიდრე იოვანესამდე (იოჰ- B). — 13. ყოველი ვინმე. — 14. მისა მიმართ იძულებობის. — 15. om. ხელღ. — 16. უადვილეს. — 17. ვიდრე არა] ვიდრედა. — 18. შჯულისა... სასწავული] შჯულისაგანი ერთი მოტაცებული (მოხატული B). — 19. შეიერთოს სხუად. — 20. იმრუმოს] მან იმრუმა. — 21. add. ქმრისა გან. — 22. მანდა იმრუმა. — 23. კაცი, post quod om. ერთ. — 24. ვინ A.

a) Pl. 139 b. — b) Antea fuit forte იოვანესითგან. — c) ქ-ყნსა ms. : correxi. — d) საწაწაწველული (cum rasuris) ms. : correxi cum C. — e) იმრუშმოს cum rasura.

diliget; aut unum magnificabit¹, et alterum contemnet. Non poteritis² Deo servire et mammonae. » 14 Cum audissent hoc omnes illi Pharisei³, quia avari erant, deriserunt⁴ eum. 15 Et dixit⁵ eis: « Vos estis, qui iustificatis vosmetipsos ante homines; Deus autem novit corda vestra; quia quod ante homines altum est, immundum⁶ est ante Deum. 16 Lex illa⁷ et Prophetarum usque⁸ ad Iovannem⁹; inde regnum Dei evangelizatur, et omnes in illud vim faciunt¹⁰. 17 Facilius autem¹¹ est caelum et terram praeterire quam [non]¹² de Lege unum signum¹³ cadere. 18 Omnis qui dimittet uxorem suam et alteram ducet¹⁴, moechabitur¹⁵; et qui dimissam¹⁶ ducet, ille moechabitur¹⁷. 19 Homo unus¹⁸

1. feret. — 2. potest. — 3. cum ... Pharisei] audiebant hoc omne Pharisei quoque. — 4. deriserunt] et spernebant. — 5. dicebat. — 6. quod ... immundum] inter homines excelsum abominandum. — 7. om. illa. — 8. usque. — 9. Iohannem B. — 10. omnes ... faciunt] omnis quisque ad illud vi cogitur. — 11. om. autem. — 12. etiam. — 13. signum] raptum A : figuratum B. — 14. ducet alteram. — 15. moechabitur₁] ille moechatus est. — 16. add. a marito. — 17. moechabitur₂] quoque moechatus est. — 18. om. unus.

იყო მდიდარ¹ და იძულებდა² ძღვეულითა³ და ზეწითა⁴ და იხარებდა მარადის⁴ ბრწყინვალედ⁵. 20 და გლახაკიცა⁶ ვინმე იყო. ხანელით ლაზარე⁷. და ვრდომილი⁸ იდვა⁹ ბჭეთა თანა¹⁰ მისთა. დამდიერებულნი¹¹. 21 და სწადინ განძღვამად ნაბიჭვევისა მის გან. რძემელი გარდამოვარდის¹² ტაბლისა გან მის მდიდრი-სამსა¹³. არამედ მადლნიცა¹⁴ ჰლომნიდეს ზეზდასა მისსა¹⁵. 22 და¹⁶ იყო ვითარ მღუედა გლახაკი იგი¹⁷. და მიიქუეს¹⁸ იგი ანგელვზთა¹⁹ წიადთა აბრაამისთა²⁰. მღუედა მდიდარი იგიცა²¹ და დაეფლა. 23 და ჯოჯოვებით²² ადისილნა თელნი²³ თვხნი. ||^d ვიდრე იგი იყო²³ ტანჯვასა შინა²⁴. იხილა²⁵ აბრაამი²⁶ შდრით²⁷ და ლაზარე²⁸ წიადთა მისთა. 24 და მან ცმა-ყო და თქუა. მამად აბრაამ²⁹. შემიწყალე მე და მთავლინე. ლაზარე³⁰. რამთა დააწეს³¹ წუერი³²

1. მდიდარი. — 2. add. იგი. — 3. ბიხინთა (ბზ- B). — 4. მარადის] ცდითი დღედ. — 5. მბრწყინვალედ sic B. — 6. და გლახაკიცა] გლახაკი. — 7. ლაზარე A. — 8. და ვრდომილი. — 9. იყო. — 10. ბჭეთა თანა] წინაშე ბჭეთა. — 11. დამდიერებულნი] და ქუე-მურებდა. — 12. სწადინ... გარდამოვარდის] გული ეტყოდა განძღვამად ბიჭისა მის გან გარდამოცვენებულისა. — 13. მდიდრისა. — 14. add. მღვიდრდეს და. — 15. ზეზდასა მისსა] წყლულსა მას მისსა. — 16. om. და. — 17. ვითარ... იგი] სიკუდილი გლახაკისად მის. — 18. მიიყვანა. — 19. add. გან. — 20. აბრაამისთა. — 21. მდიდარიცა იგი. — 22. ჯოჯოვებით შინა (შიდა B). — 23. ვიდრე... იყო] იყო რამ (რა sic B) იგი. — 24. შიდა B. — 25. ante იხილა add. და. — 26. აბრაამი. — 27. შდრით B. — 28. ლაზარე A. — 29. აბრაამ. — 30. ლაზარე B. — 31. დააწეს A. — 32. მწუერვალი.

a) წღვეულითა ms. : correxi cum C. — b) ზეწითა ms. : correxi. — c) თვალნი ms. — d) Pl. 140 a. — e) წუერი ms..

quidam¹ erat dives, et induebatur² purpura et bysso, et gaudebat semper³ splendide. 20 Et⁴ pauper quoque⁵ quidam erat, nomine Lazarus; delapsus iacebat⁶ iuxta⁷ ianuas eius, porriginosus⁸; 21 Et cupiebat saturari de mica illa, quae decidebat⁹ de mensa illa divitis; sed canes quoque¹⁰ lingebant ulcus¹¹ eius. 22 Et¹² factum est, cum mortuus esset pauper ille¹³, et portassent eum Angeli¹⁴ in sinus Abraae¹⁵, mortuus est dives ille quoque¹⁶, et sepultus est. 23 Et, cum de inferno¹⁷ levasset oculos suos, dum erat¹⁸ in tormento¹⁹, vidit²⁰ Abraam²¹ a longe, et Lazarum in sinibus eius. 24 Et ille clamavit, et dixit: Pater Abraam²², miserere mei, et mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti

1. quis (sic) A. — 2. add. ille. — 3. quotidie. — 4. om. et. — 5. om. quoque. — 6. erat. — 7. ante. — 8. porriginosus] et repebat. — 9. quae decidebat] decidente. — 10. add. veniebant et. — 11. ulcus] vulnus illud. — 12. om. et. — 13. factum ... ille] cum facta esset mors pauperis illius. — 14. portassent ... Angeli] adductus esset ille ab Angelis. — 15. Abrahae. — 16. quoque post dives. — 17. de inferno] in inferno A: intra infernum B. — 18. dum erat] cum esset. — 19. intra tormentum B. — 20. cum ... levasset ... vidit] ... levavit ... et vidit. — 21. Abraham. — 22. Abraham.

თითისა მისისაჲ წყალსა და განავრილც ენასა ჩემსა¹. რამეთუ ვიარებო² აღსა მას შინა^{3a}. 25 და ჰრქუა მას აბრაამ⁴. შვილდ^b. მოვიგსენე. რამეთუ მიიდე კეთილი⁵ ცხვრებასა⁶ შენსა. და ღაზარე ეგრევე ძჳრნი^c იგი⁷. აწ⁸ ესენა <ესე>^d აქა⁹ ნუგეშინის-ცემულ არს და¹⁰ შენ მანდა¹¹ იარები¹². 26 და ზედა¹³ ამას ყოველსა მთხრებელ დიდ არს შორის ჩუენსა და თქუენსა¹⁴. და თუ ვისმე უნდეს ამიერ წიად-სლვად¹⁵ თქუენდა. ვერ წიადგდეს. და არცა მაგიერნი წიად-ჩუენდა-მოხლვად¹⁶. 27 და ჰრქუა. აწ გვეუდრები¹⁷ შენ. მამად ჰაბრაამ. რამთა¹⁸ შიავლინდ¹⁹ ეგე სახედ²⁰ მამისა ჩემისა²¹. 28 არიან მუნ ჩემნი ძმანი სუთნი. არწმუნც მათ. რამთა²² არა მოვიდენ ივინიგა ადვილსა ამას სატანჯველისასა^a. 29 და თქუა²³ აბრაჰამ. ჰქონან მცხე და წინაწარმეტყუელნი. მათი იხმინენ²⁴.

1. განვიგრილც ენად ჩემი. — 2. ვიარებო] ვიტანჯებო მე. — 3. აღსა... შინა] აღითა ამით ცეცხლისადათა. — 4. და... აბრაამ] სლღლ აბრაჰამ ჰრქუა მას. — 5. add. შენი. — 6. ცხვრებასა B. — 7. ძჳრნი იგი] ბღღრტი AB, ante quod add. მსგავსად B. — 8. ante აწ add. და. — 9. om. აქა A. — 10. სლღლ. — 11. om. მანდა. — 12. იტანჯებო. — 13. თანა, post ყოველსა. — 14. მთხრებელ... თქუენსა] შღღრის ჩუენსა და შენსა დანეტქი (sic A : დანსეტქი B) დიდი დამტკიცებულ არს. — 15. და₃... წიად-სლვად] რამთა რღმელთა უნდეს წიად-სლვად ამიერ. — 16. წიადგდეს... მოხლვად] გღღ-გწიფების არცა მაგიერ ჩუენდა წიად-მოხლვად. — 17. და... გვეუდრები] სღღლ მან თქუა. გღღღვ. — 18. om. ჰ აბრაამ. რამთა. — 19. შიავლინე. — 20. სახლსა. — 21. ჩემისასა. — 22. არიან... რამთა] რამეთუ მისხენ სუთნი ძმანი. რამთა აუწყც მათ და. — 23. და თქუა] ჰრქუა მას. — 24. იხმინენდ მათი.

a) შინა correctum e შ-ნ, ა in margine addito. — b) შღღლ ms. — c) ძჳრნი ms. — d) Om. ms. ესე, quod supplevi cum C. — e) Post სატანჯველისასა rasura 5 aut 6 litterarum.

sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia obambulo¹ in flamma illa². 25 Et dixit ei Abraam³: Fili, recordare quia recepisti bonum⁴ in vita tua, et Lazarus similiter mala illa⁵; nunc⁶ ecce <hic> in hoc loco (litt. hic)⁷ consolatus est, et tu⁸ ibi⁹ obambulas¹⁰. 26 Et super¹¹ hoc omni fossa magna est inter nos et vos¹²; et si quis volet hinc transire¹³ ad vos, non poterit transgredi, et neque qui sunt istinc¹⁴ <poterunt> transire ad nos: 27 Et dixit ei: Ergo rogo te¹⁵, pater o Abraam, ut¹⁶ mittas¹⁷ istum in domum patris mei; 28 Sunt ibi mihi fratres quinque; fidem faciet eis, ne¹⁸ veniant illi quoque in locum hunc tormenti. 29 Et dixit¹⁹ Abraham: Habet Moysen et Prophetas; eos audiat²⁰.

1. torqueor, post quod add. ego. — 2. in flamma illa] flamma hac, post quod add. ignis. — 3. et ... Abraam] Abraham autem dixit ei. — 4. add. tuum. — 5. similiter ... illa] item (om. A) similiter malum. — 6. ante nunc add. et. — 7. om. hic₂ A. — 8. et tu] tu autem. — 9. om. ibi. — 10. torqueris. — 11. cum. — 12. fossa ... vos] inter nos et te vorago magna firmata est. — 13. et₃ ... transire₁] ut qui volent transire hinc. — 14. poterit ... istinc] possint, neque istinc. — 15. et ... te] ille autem dixit: Oro te. — 16. om. o Abraam, ut. — 17. mitte. — 18. sunt ... ne] etenim habeo quinque fratres, ut indices eis, et non. — 19. et dixit] dixit ei. — 20. habet ... audiat] habent ... audiant.

30 და¹ მან ჰრქუა². არა. მაძალ აბრაამ³. გარნა მკუდრეთით თუ ვინმე⁴ მივიდეს მათა. და⁵ შეინანდნ⁶. 31 და⁶ ჰრქუა მას⁷. უკუეთუ მოხეხი⁸ და წინაწარმეტყუელთა⁹ || არა ისმინდნ⁹. დაღათუ^{10d} მკუდრეთით⁹ ვინმე¹¹ აღდგეს. არავე¹² ჰრწმენეს¹³.

XVII. 1 ჰრქუა¹⁴ მოწაფეთა მათ¹⁵ თვხთა. არა ეგების არა მოხლვამ საცთურისა¹⁶. ხოლო ვამ მისა. რძმლისა ძლით¹⁷ მღვიდეს. 2 უადვილებმცა იყო¹. ქვამ ფქვისამ⁸ დამოქვიდა ყელსა მისსა და შთა-მცა-ვარდა ზღუხა. ვიდრე არა ერთისა მათ მცირეთაგანისა დაბრვლეუბასა¹⁸. 3 ხოლო¹⁹ ეკრძალენით²⁰ თავთა თქუენთა. უკუეთუ ცოდვს²¹ ძმამან შენმან. შეჰრისხენ მას. და თუ²² შეინანდს. მიუტყვე მას. 4 და თუ²³ შვდ გზის დღესა შინა²⁴ შეგცოდეს შენ და შვდ^h

1. ხოლო. — 2. თქუა B. — 3. აბრაამ. — 4. გარნა... ვინმე] არამედ უკუეთუ ვინმე მკუდრეთით. — 5. om. და₂. — 6. om. და₁. — 7. add. აბრაამ. — 8. მოხეხი. — 9. ისმინეს. — 10. დაღათუ] არცაღა. — 11. ante ვინმე add. თუ. — 12. om. არავე. — 13. add. მათ. — 14. post ჰრქუა add. იესუ. — 15. om. მათ. — 16. არა... საცთურისამ] შეუგვანებელ არს საცთურისა არა მოხლვამ. — 17. მისა... ძლით] ვის ვან. — 18. უადვილებმცა... დაბრვლეუბასა] უადვილჳს (-ილეს B) არს მისა. უკუეთუმცა ლოდი ფქვილისამ ზედა-ეღვა (ეღვა B) ქედსა და შთავრდომილ იყო ზღუხა. ვიდრე არა დაბრვლეუბასა (დაბვ- B) ერთსა ამას მცირეთაგანსა. — 19. არამედ. — 20. ეკრძალენთ sic B. — 21. შეგცოდეს, post quod add. შენ. — 22. უკუეთუ. — 23. და თუ] დაღათუ (და super lineam additum in A). — 24. om. დღესა შინა A.

a) შეინანდნ : ნა super lineam additum. — b) წ-ნწყთ. — c) Pl. 140 b. — d) Post დაღათუ rasura 2 aut 3 litterarum. — e) მკუდრეთით super rasuram partim scriptum; post id autem add. ms. თუ, quod omisi cum C. — f) -მცა იყო super rasuram scriptum : fuit არს. — g) ფქვისამ correctum e ქვისამ, ფ in linea addito. — h) შუდ ms.

30 Et ille dixit ei¹: Non, pater Abraam²; attamen ex mortuis si quis³ ierit ad eos, et⁴ poenitentiam agent. 31 Et⁵ dixit ei⁶: Si Moysen et Prophetas non audient⁷, etsi⁸ ex mortuis⁹ quis resurget, non¹⁰ credent quidem¹¹ eum¹². »

XVII. 1 Dixit¹³ discipulis illis¹⁴ suis: « Non potest fieri ut non veniat scandalum¹⁵; vae autem ei, cuius vi¹⁶ veniet! 2 Facilius esset, <si> lapis molaris suspensus esset ei in collo eius, et cecidisset in mare, quam [non] unum ex illis pusillis scandalizare¹⁷. 3 Attendite autem¹⁸ vobismetipsis: si peccaverit¹⁹ frater tuus, increpa eum; et, si poenitentiam egerit, dimitte ei. 4 Et, si²⁰ septies in

1. et ille] ille autem AB : om. ei B. — 2. Abraham. — 3. attamen ... quis] sed si quis ex mortuis. — 4. om. et₂. — 5. om. et. — 6. add. Abraham. — 7. audierint. — 8. nec etiam. — 9. add. si. — 10. om. non. — 11. om. quidem. — 12. add. illi (nomin.). — 13. add. Iesus. — 14. om. illis. — 15. non... scandalum] dedecet ut scandalum non veniat. — 16. ei ... vi] ei a quo. — 17. esset₁ ... scandalizare] est ei, si lapis molaris esset in collo, et cecidisset in mare, quam [non] scandalizare unum hunc ex pusillis. — 18. attendite autem] sed attendite. — 19. add. tibi. — 20. etsi.

გზისვე¹ მოციქვს² შენდა³ და თქუას⁴. ვინანი⁵. მიუტევე მას. 5 და⁶ <მ>რქუეს⁷ მოციქულთა მათ⁸. შემძინე⁹ ჩუენ სარწმუნოებამ¹⁰. 6 და ჰრქუა უფალმან¹¹. უკუეთუ გაქუნდეს¹² სარწმუნოებამ მდღვზს მარცუალ ოდენ¹³ და ჰრქუათ¹⁴ ლედუსა¹⁵ ამას. ადიფხუერ და დაენერგე ზღუასა¹⁶. და ისმინოს¹⁷ თქუენი. 7 ვისმე თქუენგანსა¹⁸ ესუას მონამ. გნვიდეს ანუ მწყსიდეს¹⁹. რომელი. ვითარცა შემოვიდეს²⁰ ველით²¹. ჰრქუას-მე²² მას. ადრე ადრე²³ წარმოგედ. ინაგ-იდგ²⁴. 8 არამედ ესრე სამე²⁵ ჰრქუას მას. მზა-მიყ[ავ²⁶. რა]მ ვჰამო²⁷. და წარმოგედ. სარტყელი²⁸ ||¹ შეირატყ²⁹ და მსახურე³⁰. ვიდრემდის³¹. ვჰამო და ვსუა. და³² ჰამე და სუ შენდა. 9 ნუ თუ მადლ რამ იპყრას³³ მონისამ

1. გზის. — 2. მოციქობს. — 3. om. შენდა. — 4. თქუას. ვინანი] გრქუას შენ. შევიინანე. — 5. om. და. — 6. უფალსა. — 7. შემძინენინ A. — 8. სარწმუნოებამ sic A. — 9. და... უფალმან] ჰრქუა მათ იესუ. — 10. გაქუხ. — 11. მდღვზს... ოდენ] ვითარცა მარცუალი მდღვზსამ. — 12. და ჰრქუათ] არქუთმეა. — 13. ლედუსულელსა. — 14. add. შინა. — 15. ისმინამცა. — 16. თქუენსა B. — 17. გნვიდეს... მწყსიდეს] მგნველი (მგვეალი sic A) გინა მწყემსი. — 18. რომელი... შემოვიდეს] რომელიმცა მოვიდა. — 19. add. და მიყსეულად. — 20. ჰრქუას B. — 21. om. ადრე ადრე B. — 22. ინაგ-იდგ] და დაჯედ B. — 23. om. ჰრქუას-მე... სამე A : om. ესრე სამე B. — 24. add. მე A. — 25. რამ ვჰამო] რამთა ვისეროდ. — 26. om. წარმოგედ. სარტყელი. — 27. მოირატყენ. — 28. მსახურებდ, post quod add. მე A : მსახურე B. — 29. ვიდრემდე. — 30. add. ამისა შემდგომად. — 31. თუ... იპყრას] უკუე მადლ იპყრასა (-ას B).

a) თ-ქს. — b) ვინანი ms. — c) რქუეს ms. : correxi. — d) Pl. 141 a. — e) შეირატყ ms. : correxi cum C.

die¹ peccaverit tibi, et septies quidem² conversus fuerit ad te³, et dixerit⁴: Poenitet⁵ me, dimitte ei. » 5 Et⁶ dixerunt Apostoli illi ei⁷: « Adde nobis fidem⁸. » 6 Et dixit eis Dominus⁹: « Si habueritis¹⁰ fidem <sicut> sinapis granum¹¹, et dicetis¹² fico¹³ huic: Eradicare et transplantare in¹⁴ mare, et obediet¹⁵ vobis. 7 Quis ex vobis habebit servum — aret aut pascat¹⁶ — qui, cum intraverit¹⁷ de agro¹⁸, dicet ei: Cum citissime transibis, recumbe¹⁹, 8 Sed ita sane²⁰ dicet ei: Para²¹ quod manducem²², et, cum transibis²³, cingulum cinge²⁴ et ministra mihi²⁵, donec manducem et bibam, et²⁶ manduca, et bibe tu quoque? 9 Numquid²⁷ gratiam quamdam aget servo illi, quia fecit

1. om. in die A. — 2. om. quidem. — 3. om. ad te. — 4. add. tibi. — 5. poenituit. — 6. om. et. — 7. illi ei] Domino. — 8. addatur nobis fides A: — 9. et ... Dominus] dixit eis Iesus. — 10. haberetis. — 11. <sicut> ... granum] sicut granum sinapis. — 12. et dicetis] diceretis. — 13. sycomoro. — 14. in. — 15. obediret. — 16. aret aut pascat] arantem (ancillam (sic) A) vel pastorem. — 17. cum intraverit] veniret. — 18. post agro add. et confestim. — 19. cum citissime transibis, recumbe] transi et sede B. — 20. om. dicet ... ita sane A : om. ita sane B. — 21. add. mihi A add. mihi B. — 22. quod manducem] ut coenam. — 23. om. cum transibis. — 24. cingulum cinge] praecinge <lumbos tuos>. — 25. mihi A. — 26. add. post hoc. — 27. add. ergo.

მის. რამეთუ ყო ყოველი იგი ბრძანებული¹. 10 ეგრეცა თქუნ. რაჟამს² ჰყოთ ყოველი იგი³ ბრძანებული თქუნდა მიხართ⁴. თქუთ. ვითარმედ მღწისნი უკმარნი ვართ. რად⁵ თანა-გუედვა ყოფად. ყვათ. 11 და იყო მისლვახა⁶ მისხა იერუსალჳმდ⁷. და თუ⁸ განვიდოდა შდრის სამარიახა და გალილეახა. 12 და ვითარ შევიდოდა⁹ დაბახა რძმელსაჲ. შეემთხუნეს¹⁰ მას ათნი კაცნი განბოკლებულნი¹¹. რძმელნი დადგეს შდრით¹². 13 აღიმაღლეს¹³ კჳად¹⁴ და იტყოდეს. იესუ მოძღუარ. შეგუწყალენ¹⁵ ჩუენ. 14 და¹⁶ ვითარცა იხილნა ივინი. ჰრქუა მათ. მივედით¹⁷. უჩუენენით თავნი¹⁸ მდდელთა მათ¹⁹. და იყო ვითარცა წარვიდეს²⁰. მუნქუესვე²¹ განწმიდნეს²². 15 და²³ ერთმან მათგანმან²⁴ ვითარცა იხილა²⁵. რამეთუ განიკურნა²⁶. მიიქცა²⁷ მუნვე²⁸ და ადიდებდა²⁹ დმკრთხა. 16 დავარდა ზედა პირსა თჳსხა ფერცთა თანა³⁰ მისთა და ჰმადლობდა მას. და

1. ყოველი... ბრძანებული] ბრძანებამ მისი, post quod add. არა ვჰკონებ (ვჰკონებ sic A). — 2. დღეს. — 3. om. ყოველი იგი. — 4. om. მიხართ. — 5. რძმელი. — 6. add. მას. — 7. თავადი. — 8. ვითარ შევიდოდა] შე-რამ (რა sic B)-ვიდა იგი. — 9. მოგვებოდეს. — 10. კეთრვანნი კაცნი. — 11. შდრს A : შდრის B. — 12. ante აღიმაღლეს add. და. — 13. add. მათი. — 14. შემწყალენ B. — 15. add. თავადმან. — 16. წარვედით A : წარვედით sic B, post quod add. და AB. — 17. add. თქუნნი. — 18. om. მათ. — 19. ვითარცა წარვიდეს] ვითარ წარ-ოდენ-ვიდეს, post quod add. ივინი მის გან. — 20. om. მუნქუესვე. — 21. add. კეთრვანებისა მის გან. — 22. სოღ. — 23. მანგანმან sic B. — 24. ვითარცა იხილა] იხილა რამ. — 25. მიიქცა. — 26. om. მუნვე. — 27. ante ადიდებდა add. კითხა დიდითა. — 28. დავარდა... თანა] და დავარდა წინაჲ ფერცთა.

a) ი-ტლმდ. — b) შევიდოდა : და super lineam additum. — c) შეემთხუნეს ms. — d) გ-ა. — e) შეგუწყალენ ms. — f) რ (რამეთუ) განიკურნა super rasuram partim scriptum : fuit მიიქცა.

omne illud quod praeceptum est¹? 10 Sic quoque vos, quando facietis omne illud² quod praeceptum est ad vos, dicite: Quoniam servi inutiles sumus; quod debebamus facere, fecimus. » 11 Et factum est, cum iret ille in Ierusalem, et ipse transibat inter Samariam et Galilaeam. 12 Et cum ingrederetur³ vicum quemdam, occurrerunt⁴ ei decem viri leprosi⁵, qui steterunt a longe⁶. 13 Levaverunt⁷ vocem⁸, et dicebant: « Iesu magister, miserere nostri. » 14 Et⁹ ut vidit illos, dixit eis: « Ite¹⁰, ostendite vos¹¹ sacerdotibus illis¹². » Et factum est, cum¹³ abiissent¹⁴, confestim¹⁵ mundati sunt¹⁶. 15 Et unus¹⁷ ex eis ut vidit quia sanatus est, reversus est eodem¹⁸, et glorificabat¹⁹ Deum. 16 Cecidit in faciem suam ad²⁰ pedes eius, et gratias agebat ei; et ipse ille²¹ erat

1. omne ... est] praeceptum (subst.) eius, post quod add. non puto. — 2. om. omne illud. — 3. add. ille. — 4. occurrerant. — 5. leprosi viri. — 6. in longinquo A : in medio B. — 7. ante levaverunt add. et. — 8. add. suam. — 9. add. ipse. — 10. abite, post quod add. et. — 11. vos] vosmetipsos. — 12. om. illis. — 13. tempore ipso quo. — 14. add. illi ab eo. — 15. om. confestim. — 16. add. a lepra illa. — 17. et unus] unus autem. — 18. om. eodem. — 19. ante glorificabat add. voce magna. — 20. cecidit ... ad] et cecidit ante. — 21. ipse ille] hic.

თვთ იგი¹ იყვ საძარიტელ². 17 მიუგვ იესუ და ჰრქუა³. არა ესენი⁴ ათნი⁵ განწმიდნეს⁶. აწ⁷ ცხრანი იგი სადა არიან. 18 რამეთუ⁸ არა⁹ იპოვნეს მღქცევად და დიდებისა მიცემად ღმრთისა¹⁰. გარნა უცხვ-თესლი ესე ხოლო¹¹. 19 და ჰრქუა მას. აღდეგ და წარვედ¹². ||^a სარწმუნეზამან შენმან გაცხვზნა შენ. 20 ვითარცა¹³ ჰკითხეს¹⁴ ფარისეველთა მათ¹⁵. ვითარმედ¹⁶ ოდეს¹⁷ მოვიდეს¹⁸ სასუფეველი ღმრთისაჲ. მიუგვ მან¹⁹ და ჰრქუა. არა მოვიდეს სასუფეველი ღმრთისაჲ წმინთ^b. 21 და არა²⁰ თქუან^c. ვითარმედ²¹ აჰა ესერა²² აჰა არს²³. ვინა თუ მუნ²⁴. რამეთუ²⁵ აჰა ესერა²⁶ სასუფეველი ღმრთისაჲ თქუენ თანა²⁷ არს. 22 ჰრქუა²⁸ მოწაფეთა მათცა²⁹. მოვიდენ³⁰ დღენი. და გწადოდის თქუენ ხილვად დღე ერთი დღეთა გან ძისა კაცისათაჲ³¹ და ვერ³² იხილოთ. 23 და თუ³³

1. თვთ იგი] ესე. — 2. საძარიტელი. — 3. რქუა sic B, post quod add. მათ B. — 4. om. ესენი. — 5. ათნივე. — 6. განიკურნნესა. — 7. და. — 8. om. რამეთუ. — 9. ვერ. — 10. მღქცევად... ღმრთისა] გვადენ რამთამცა მიიქცეს და მისცეს დიდებამ ღმრთისა. — 11. ხოლო ესე. — 12. წარედ sic B. — 13. om. ვითარცა. — 14. add. მას. — 15. om. მათ. — 16. om. ვითარმედ. — 17. ოდესმე. — 18. მოვიდეს. — 19. მან] მათ იესუ. — 20. და არა] არცა. — 21. om. ვითარმედ. — 22. om. ესერა. — 23. om. არს. — 24. ვინა... მუნ] ანუ იგი. — 25. om. რამეთუ. — 26. გვერა. — 27. თქუენ თანა] მღრის თქუენსა. — 28. ante ჰრქუა add. და. — 29. თვსთა. — 30. მოვლენან. — 31. და... კაცისათაჲ] დღეს ჯული ვითქუმიდეს თქუენ დღეთა თვს ძისა კაცისათა ხილვად (ხილვად A). — 32. არა. — 33. om. თუ.

a) Pl. 141 b. — b) სმენით ms. : correxi cum C. — c) თქუან : ḡ super lineam additum.

Samaritanus. 17 Respondit ei Iesus, et dixit ei¹ : « Nonne hi² decem³ mundati⁴ sunt? Ergo⁵ novem illi ubi sunt? 18 Etenim⁶ non inventi sunt⁷, ut reverterentur et gloriam darent Deo, nisi alienigena hic solum⁸. » 19 Et dixit ei : « Surge, et abi; fides tua salvum fecit te. » 20 Cum⁹ interrogassent eum¹⁰ Pharisei illi¹¹ : « Quoniam¹² quando veniet¹³ regnum Dei? » respondit eis ille¹⁴, et dixit eis : « Non veniet regnum Dei divinatione. 21 Et non¹⁵ dicent : Quoniam¹⁶ en ecce¹⁷ hic est¹⁸, vel¹⁹ illic. Etenim²⁰ en ecce regnum Dei apud vos²¹ est. » 22 Dixit²² discipulis illis quoque²³ : « Venient²⁴ dies, et cupietis vos videre diem unum ex diebus Filii hominis²⁵, et non poteritis videre²⁶. 23 Et, si dixerint²⁷ vobis : Quoniam²⁸ en ecce²⁹ <hic> est, vel illic, nolite

1. eis... eis B. — 2. om. hi. — 3. add. omnes. — 4. sanati. — 5. et. — 6. om. etenim. — 7. inventi sunt] potuerunt inveniri, post quod add. tot. — 8. darent gloriam... solum hic. — 9. cum. — 10. eum. — 11. om. illi. — 12. om. quoniam. — 13. perveniet. — 14. eis₁ ille] eis Iesus. — 15. et non] neque. — 16. om. quoniam. — 17. om. ecce. — 18. om. est. — 19. aut. — 20. om. etenim. — 21. apud vos] in medio vestri. — 22. ante dixit add. et. — 23. illis quoque] suis. — 24. veniunt. — 25. et ... hominis] quando cupietis vos propter diem Filii hominis videre. — 26. poteritis videre] videbitis. — 27. si dixerint] dixit A : dicent B. — 28. om. quoniam. — 29. om. ecce.

გრქუან¹ თქუენ. ვითარმედ² აჰა ესერა³ <აჰა>^a არს. გინა თუ მუნ. ნუ გრწამნ⁴. 24 რამეთუ ვითარცა ელვამ რამ გამობრწყინებულ ცათა შინა. ქუემუცა ცაბა გამობრწყინდის⁵. ეგრეცა ძე კაცისამ დღესა მას თჳსსა⁶. 25 ხოლო პირველად ჯერ-არს მისა ფრიად ვნებამ და შეურაცხებამ⁷ ნათესავისა ამის. 26 და ვითარცა იგი იყო დღეთა მათ⁸ ნოცხთა⁹. ეგრე¹⁰ იყო დღეთა მათ მისა კაცისათა. 27 ჭამდეს¹¹. იქორწინებოდეს და განჰქორწინებდეს ვიდრე დღემდე შესლვად ნოცხა კიდობანსა¹² მას. და მოიწია წყლით რღუნამ¹³ და წარწყმოდნა^b ყოველნი. 28 და ეგრეთვე¹⁴ ვითარცა იყო¹⁵ დღეთა ლოთისთა¹⁶. ჭამდეს და ხუმიდეს. იყიდდეს და განჰყიდდეს¹⁷. ნერგსა ახხმიდეს და აშენებდეს¹⁸. 29 და რამელსა დღესა გა||მღვიდა^{19c} ლოთ²⁰ ხოდომით. აწჳმა ზეცით²¹ ცეცხლი და წუძწუბი²² და წარწყმოდნა ყოველნი. 30 ეგრე²³ იყო დღე²⁴ იგი. ოდეს ძე²⁵ კაცისამ გამოცხადნეს^{26d}. 31 მას დღესა შინა რამელი იყო ერდოცხა ზედა

1. გრქუა A. — 2. om. ვითარმედ. — 3. om. ესერა. — 4. გინა... გრწამნ] და აჰა იქი არს (om. A) ნუ განსუალოთ. — 5. გამობრწყინებულ... გამობრწყინდის] გამობრწყინდის კიდითგან ცისად და ბრწყინავნ ვიდრე კიდემდე მისა. — 6. ეგრეცა .. თჳსსა] ეგრეთ (ეხრეთ B) იყო ძმ კაცისამ დღეთა მისთა. — 7. ვნებამ და შეურაცხ-ყოფამ. — 8. om. მათ. — 9. ნოცხთა A : ნოცხთა B. — 10. ეგრეთ. — 11. add. და ხუმიდეს. — 12. ნოცხსა (ნოცხსა B) კიდობანად, post quod om. მას. — 13. add. იგი. — 14. გრევე. — 15. ante იყო add. იგი. — 16. ლოთისთა B. — 17. om. იყიდდეს და განჰყიდდეს A. — 18. აშენებდეს. — 19. განვიდა. — 20. ლოტ B. — 21. om. ზეცით A : ზეცით post წუძწუბი B. — 22. წუნწუბი B. — 23. ეგრეთვე A : ეგრევე B. — 24. დღე. — 25. ძე. — 26. გამობრწყინდეს.

a) Om. ms. აჰა, quod supplevi cum C. — b) წარწყმოდნა : იდ super lineam additum. — c) Pl. 142 a. — d) გამოცხადნეს inter lineas additum.

credere¹. 24 Etenim sicut fulgur, cum splenduerit in caelis, sub caelo splendet², ita quoque Filius hominis in die illa sua³. 25 Primum autem oportet eum multum pati, et sperni a generatione hac. 26 Et sicut factum est in diebus illis⁴ Noe⁵, ita erit in diebus illis Filii hominis. 27 Edebant⁶, matrimonio iungebant se, et in matrimonium dabant <alios>, usque ad diem usque ad introitum Noe⁷ in arcam illam⁸; et advenit diluvium⁹, et perdidit omnes. 28 Et similiter sicut factum est in diebus Lot¹⁰; edebant et bibebant, emebant et vendebant¹¹, plantabant et aedificabant. 29 Et qua die exiit Lot¹² a Sodomis, pluit de caelo¹³ ignem et sulfur, et perdidit omnes. 30 Sic¹⁴ erit dies illa, quando Filius hominis manifestabitur¹⁵. 31 In illa die, qui fuerit super tectum, et vas

1. vel ... credere] et en illic est (om. A), nolite exire. — 2. splenduerit ... splendet] apparet a latere caeli et splendet usque ad latus eius. — 3. quoque ... sua] erit Filius hominis in diebus suis. — 4. om. illis. — 5. Nove A. — 6. add. et bibebant. — 7. Nove A. — 8. om. illam. — 9. add. illud. — 10. Lot B. — 11. om. emebant et vendebant A. — 12. Lot B. — 13. om. de caelo A : de caelo post sulfur B. — 14. similiter. — 15. apparebit.

და ჭურჭელი¹ მისი სახლსა შინა. ნუ გარდაძვალნ ადებად^{2a} რამაბე³. და რემელი⁴ ველსა გარე. ნუ უკმოქცევინ⁵ კუალად. 32 მდიგხენეთ^b ცღლისა ღღთისი⁶. 33 რამეთუ⁷ რემელსა უნდეს თავისა თვისისა განრინება⁸. წარიწყმიდღს იგი. და რემელმან წარიწყმიდღს. მან აგზვნღს იგი. 34 გეტყვ თქვენ. ორნი⁹ იყვნენ ცხედარსა ერთსა. ერთი იგი წარიტაცღს¹⁰. და ერთი¹¹ დაეტევღს¹². 35 ორნი ფკვიდენ ერთად^c. ერთი იგი წარიტაცღს. და ერთი იგი დაშთეს. 36 და მიუგეს და ჰრქუეს¹³. ვიდრე. უფალღ. ხღღღ თავადმან ჰრქუა მათ. სადაცა გღრცნი¹⁴. მუნცა ორბეი შეკრბეს.

XVIII. 1 ეტყოდა მათ იგავსაცა. ვითარ იგი ჯერ-არს მარადის მათდა¹⁵ ღღცვად და არა¹⁶ მღწყინებად¹⁷ ღღცვასა შინა. 2 და ეტყოდა¹⁸. მსაჯული ვინმე იყო ქალაქსა შინა. ღმრთისა არა ემინოდა და გაცთა გან არა ჰრცხუნოდა^d. 3 და ქურთვი ვინმე¹⁹ იყო მასვე ქალაქსა შინა²⁰. და მღვიდის მისა და ეტყვნ. მისაჯე მე წინამღბაჯულისა გან ჩემისა. 4 და არა ოსმინის მისი ვიდრე რემლად^e ეამადღდე. ამისა შემდგომად თქუა გულსა თვისსა. დადათუ ღმრთისა

1. ჭურჭერი B. — 2. ადებად B. — 3. მისა. — 4. add. იყვბ. — 5. მდიგხევინ. — 6. ცღლისა მის ღღთისი (ღღტისი B). — 7. om. რამეთუ. — 8. განრინებად A. — 9. ante ორნი add. მას დამესა. — 10. წარეტაცღს A. — 11. add. იგი. — 12. დაეტევღს A. — 13. add. მას A. — 14. გღრცი A. — 15. მათა მარადის. — 16. ante არა add. რამთა. — 17. ეწყინებღღღს. — 18. იტყოდა B. — 19. om. ვინმე. — 20. om. შინა.

a) Sic (ადებად). — b) მდიგხენეთ : მ₂ non satis erasum : correxi. — c) ერთად super rasuram scriptum : fuit ფკვილსა. — d) ჰრცხუნოდა ms. — e) Pl. 142 b.

eius in domo, ne descendat tollere aliquid¹; et qui² in agro foris, ne revertatur retro. 32 Recordamini uxoris³ Lot⁴. 33 Etenim⁵ qui voluerit caput suum liberare, perdet illud; et qui perdidit, ille salvum faciet illud. 34 Dico vobis, duo⁶ erunt in lecto uno: unus ille abripietur, et alter⁷ relinquetur. 35 Duae molent simul: una illa abripietur, et altera illa manebit. » 36 Et responderunt ei, et dixerunt ei⁸: Quo, Domine? » Ipse autem dixit eis: « Ubicumque <erit> corpus⁹, illic quoque aquilae congregabuntur. »

XVIII. 1 Dicebat eis parabolam quoque, quomodo oportet semper eos¹⁰ orare, et non taedere¹¹ in oratione. 2 Et dicebat eis¹²: « Iudex quidam erat in civitate, cum Deum non timeret, et ab hominibus non erubesceret. 3 Et vidua quaedam¹³ erat in¹⁴ eadem civitate; et veniebat ad eum et dicebat ei: Vindica me de adversario meo. 4 Et non audiebat eam usque ad aliquod tempus. Post hoc dixit in corde suo: Etsi Deum non timeo, et ab hominibus¹⁵ non erubesco,

1. id. — 2. add. erit. — 3. add. illius. — 4. Lot B. — 5. om. etenim. — 6. ante duo add. in illa nocte. — 7. add. ille. — 8. ei A. — 9. caro A. — 10. eos semper. — 11. non taedere] ut non eos taedeat. — 12. om. eis B. — 13. om. quaedam. — 14. in. — 15. ante ab hominibus add. neque; post id autem om. non.

არა ძეშინის და კაცთა¹ გან არა² მრცხუნის^a. 5 ამის თვხ. რაძეთუ შურდძასა³ მახუედრებს^b მე მარადის ქურვივი ესე. უხაჯღ მას. რაძთა არა⁴ მოვიდოდის და მარყინებდეს მე^c. 6 და ჰრქუა მათ უფალმან. ისმინეთ. რასა⁵ იგი მსაჯული სიგრუვისაჲ იტყვს. 7 ხლღღ დმერთმან არა-მე ყოლა შურის-გებოა რჩეულთა მისთაჲ. რღმელნი დადადებენ მისა დღე და დამე⁶. და ხულ-გრძელ არს მათ ზედა. 8 გეტყვ^d თქვენ. ყოლ შურის-გებოა მათ თვხ ადრე. ხლღღ მო-რმა⁸-ვიდეს მე⁹ კაცისაჲ. პოლს-მე¹⁰ რაჲ¹¹ ხარწმუნოვებოა¹² ქუეყანასა ზედა. 9 თქუა ვიეთდამე¹³ მიმართ იგავი ესე. რღმელნი ესვენ¹⁴ თავთა თვხთა. ვითარმედ მართალ არიან და შეურაცხ-ჰყოფენ¹⁵ სხუათა. 10 ვითარმედ ორნი კაცნი ადვიდოდეს ტადარსა მას¹⁶. ერთი ფარისეველი და ერთი მეზუერე^{17e}. 11 ფარისეველი იგი წარდგა და ამას ილოცვიდა¹⁸. დმერთო. გმადლომ შენ. რაძეთუ არა ვარ ვითარ¹⁹ სხუანი კაცნი შტაგებელ. ცრუ. მეძრუმე²⁰. გინა ვითარ²¹ ესე მეზუერე^{22f}. 12 ვიმარსავ ორ გზის შაფათსა²³ შინა. ათეულსა²⁴ მევსწირავ²⁵ ყოვლისა გან ||^g მონაგებობსა ჩემისა. 13 ხლღღ მეზუერე^{26h} იგი

1. ante კაცთა add. არცა. — 2. om. არა. — 3. შრდძასა A : შრდძას B. — 4. add. მარადის. — 5. ante რასა add. აწ. — 6. დღღ და დამე A. — 7. შდრის sic A. — 8. რა sic B. — 9. ძმ. — 10. პოლს-მე პოვლს-მეა. — 11. om. რაჲ. — 12. ხარწმუნოვებოა A. — 13. ვიეთა A : ვიეთამე B. — 14. ეს ესვენ sic A. — 15. ჰყოფდეს B. — 16. add. შინა (om. B) ლოცვად. — 17. მეზუერე. — 18. add. თვხავან. — 19. ვითარცა. — 20. მეძრუმე A. — 21. ვითარცა. — 22. მეზუერე. — 23. შაბათსა. — 24. ante ათეულსა add. და. — 25. მევსწირავ A. — 26. მეზუერე.

a) მრცხუნის ms. — b) მახუედრებს ms. — c) მე₂ super lineam scriptum. — d) ვეტყუ ms. — e) მეზუერე ms. — f) მეზუერე (correctum e მეძრუმე, რ₁ non eraso, et მე₂ super lineam addito) ms. : correxi. — g) Pl. 143 a. — h) მეზუერე ms.

5 Propter hoc, quia fatigationem affert mihi semper vidua haec, vindicabo eam. ne¹ veniat et taedio sit mihi. » 6 Et dixit eis Dominus : « Audite² quid iudex mendacii dicit. 7 Deus autem nonne faciet ultionem electorum suorum, qui clamant ad eum die et nocte, et patiens est in eis? 8 Dico vobis, faciet ultionem pro eis cito. Cum autem venerit Filius hominis, invenietne aliquam³ fidem in terra? » 9 Dixit ad quosdam parabolam hanc, qui confidunt in semetipsis quoniam iusti sunt, et spernunt⁴ ceteros: 10 « Quoniam duo homines ascendebant in⁵ templum illud⁶, unus Pharisaeus et alter publicanus. 11 Pharisaeus ille prostabat, et hoc orabat⁷: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri homines, raptor, mendax, adulter, vel sicut hic publicanus. 12 Ieiuno bis in hebdomade; decimam⁸ offero de omni possessione mea. 13 Publi-

1. add. semper. — 2. add. nunc. — 3. om. aliquam. — 4. spernebant B. — 5. in A. — 6. add. ut orarent. — 7. add. seorsum. — 8. ante decimam add. et.

შდრს დგა^ა და არა^ა იკადრებდა თუალთაგა^ბ სე ახილვად^ა. არამედ იცემდა მკერდსა და იტყვდა. უფალო. მიღწინე^დ მე ცოდვილსა ამას. 14 გეტყვ^ე თქვენ. გარდაძვიდა იგი^ვ განმართლებული სახედ თვსა^ა. ვიდრე ფარისეველი იგი. რამეთუ რმელმან აღიმაღლეს თავი თვსი. იგი^ვ დამდაბლდეს. და რმელმან დაიმაბლეს თავი თვსი. იგი^ვ ამაღლდეს^ფ. 15 მძჭურნიდეს მას ყრმებსა^გ. რამთა მიეახლნენ მას. და ვითარცა იხილეს მღწაფეთა. აყენებდეს მათ. 16 ხდლო იესუ მღუწიდა მათ და ჰრქუა. აგადეთ ყრმათა მაგათ^ე მხსლვად ჩემდა და ნუ აყენებთ მაგათ. რამეთუ ეგვივითართამ არს სასუფეველი ღმრთისამ. 17 ამენ გეტყვ თქვენ. რმელმან არა შეიწყნარეს სასუფეველი ღმრთისამ ვითარცა ყრმამ. ვერ შევიდეს მას. 18 და ჰვითხა ვინმე^ი მთავარმან და ჰრქუა. მოძღუარდ სახიერდ. რამ საქმე^ი ვქმნდ^ი. რამთა^ი ცხდრებამ^ი საუკუნომ დავიმკვდრდ^ი. 19 ჰრქუა მას იესუ. რასა^ი მტყვ^ი მე სახიერით^ი. არავინ არს სახიერ. გარნა მხდლოდ ღმერთი. 20 მცნებანი იცნი. ნუ იძრუშებ. ნუ ეგ-ჰვლავ. ნუ იპარავ. ნუ ცილსა სწამებ^ი. პატივ-ეც მამასა შენსა და დედასა შენსა. 21 ხდლო მან ჰრქუა^ი. ეგე^ი ყოველი დამიძარხავს ხიყრძით ჩემითგან.

1. ვერ. — 2. ზეგად აღხილვად (ახ- sic A). — 3. ესე. — 4. om. სახედ თვსა. — 5. om. იგი B. — 6. om. იგი B. — 7. აღმაღლდეს B. — 8. ყრმებსაგა (-გა super lineam additum in A). — 9. ყრმებსა მაგას A. — 10. add. მას. — 11. საქმე. — 12. ვქმნე. — 13. რამ A. — 14. ცხდრებამ B. — 15. რამთა. — 16. ჰსწამებ A. — 17. თქუა. — 18. ესე A.

a) დგა : დ in margine additum. — b) თუალთაგა ms. — c) Sic (აღხილვად). — d) მიღწინე ms. : correxi. — e) გეტყუ ms. — f) Sic (აღმაღლდეს). — g) დავიმკვდრდ ms. — h) მტყუ ms. — i) სახიერ იერთი ms. : correxi cum C.

canus autem ille longe stabat, nec audebat¹ oculos quoque sursum² levare; sed percutiebat pectus, et dicebat: Domine, propitiare mihi, peccatori huic. 14 Dico vobis, descendit ille³ iustificatus in domum suam⁴ <plus> quam Pharisaeus ille, quia qui exaltabit semetipsum, ille⁵ humiliabitur, et qui humiliabit semetipsum, ille⁶ exaltabitur. » 15 Adducebant ei pueros⁷, ut appropinquarent ei. Et, cum vidissent discipuli, prohibebant eos. 16 Iesus autem convocavit eos, et dixit eis: « Sinite pueros istos venire ad me, et nolite prohibere istos; etenim istiusmodi est regnum Dei. 17 Amen dico vobis: Qui non accipiet regnum Dei sicut puer, non poterit intrare in illud. » 18 Et interrogavit eum⁸ quidam princeps, et dixit ei: « Magister bone, quod factum faciam, ut⁹ vitam aeternam hereditem? » 19 Dixit ei Iesus: « Quid¹⁰ dicis me bonum? Nemo est bonus, nisi solus Deus. 20 Mandata nosti: Noli moechari, noli hominem occidere, noli furari, noli falsum testari, honorem da patri tuo et matri tuae. » 21 Ille autem dixit ei¹¹: « Istud¹² omne custodivi a iuventute mea. »

1. audebat] poterat audere. — 2. sursum] ad caelum. — 3. hic. — 4. om. in domum suam. — 5. om. ille₃ B. — 6. om. ille₄ B. — 7. add. quoque. — 8. eum. — 9. quam A. — 10. quare. — 11. om. ei. — 12. hoc A.

22 ესმა რაა¹ ესე იესუს². ||³ ჰრქუა მას, ერთიდა² ესე³ გაცლს შენ. ყოველი. რაა⁴ გაქუს. განყიდე და მიეც ვლახავთა და გაქუნდეს საუნჯე^{5c} ცათა შინა და მოედ^{6a} და შემდომიდევ მე. 23 ხოლო⁷ ესმა რაა⁸ ესე მას. შეწუნა⁹. რამეთუ იყო იგი მდიდარ⁷ ფრიად. 24 ვითარცა იხილა იგი იესუ. თქუა. ვითარმედ ძნიად შევიდეს¹⁰ სასუფეველსა ღმრთისასა. რომელსა¹¹ აქუნდეს საფასს. 25 უადვილეს¹² არს მანქანის¹³ საბელი გურელსა ნემსისასა განსლვად. ვიდრე მდიდარი სასუფეველსა ღმრთისასა შესლვად. 26 ხოლო რომელთა⁶ იგი ესმა. ჰრქუეს. და ვის-მე კელ-წიფების ცხრებობის¹⁴. 27 მიუგო იესუ და ჰრქუა. შეუძლებელი კაცთა გან შესადლებელ არს ღმრთისა მიერ. 28 ჰრქუა¹⁵ პეტრე. აჃა ესერა ჩუენ დაუტევათ ყოველივე თვისი და შეგიტეთ¹⁶ შენ. 29 ჰრქუა¹⁷ მათ. ამენ გეტყვ თქუენ^f. რამეთუ არავინ არს. რომელმან დაუტევს¹⁸ სახლი გინა მამადედანი¹⁹ გინა ძმანი გინა²⁰ ცოლი გინა²¹ შვილნი სასუფეველისა თვს ღმრთისადასა. 30 <რომელმან არა>⁸ მოიღოს²² მრავალი წილი ჟამსა ამას და საუკუნესა მას ძმავალსა ცხრებობა²³ საუკუნოდ²⁴. 31 და წარიყვანნა ათორმეტნი იგი და

1. რა sic B. — 2. ერთი A. — 3. om. ესე. — 4. რადა. — 5. საუნჯე. — 6. მოვედ A. — 7. და. — 8. ესმა რაა] ვითარცა ესმა. — 9. შეწუნა] მწუნარე იქმნა. — 10. შევიდენ. — 11. რომელთა. — 12. უადვილეს. — 13. მანქანისა A. — 14. ცხრებობა A : ცხვრებობა B. — 15. add. მას. — 16. შეგიტეგით. — 17. ante ჰრქუა add. ხოლო იესუ. — 18. დაუტევა. — 19. მამადედანი] მამად გინა დედა A. — 20. გინა₃] ანუ B. — 21. გინა₄] ანუ B. — 22. მოიღოს. — 23. ცხვრებობა B. — 24. add. დაძვედროს.

a) ი³ს. — b) Pl. 143 b. — c) სასუჯე (correctum e სასუფე.... ს₂ non satis eraso) ms. : correxi. — d) Sic (მოვედ). — e) რ⁷ლთა : ა in linea additum. — f) მათ... თქუენ super rasuram scriptum. — g) Om. ms. რომელმან არა, quod supplevi eum C.

22 Cum audisset hoc Iesus, dixit ei : « Unum adhuc¹ hoc² deest tibi : omne quod³ habes, vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelis; et veni, et sequere me. » 23 Cum autem⁴ audisset hoc ille, contristatus⁵ est : etenim erat ille dives valde. 24 Cum vidisset eum Iesus, dixit : « Quoniam difficile intrabit in regnum Dei, qui habebit⁶ opes. 25 Facilius est machinae funem <per> foramen acus transire, quam divitem in regnum Dei intrare. » 26 Qui autem audierunt, dixerunt ei : « Et quis potest salvus fieri? » 27 Respondit eis Iesus, et dixit eis : « Impossibile ab hominibus possibile est per Deum. » 28 Dixit ei⁷ Petrus : « En ecce nos reliquimus omnia propria, et secuti sumus te. » 29 Dixit⁸ eis : « Amen dico vobis, quia nemo est qui relinquet⁹ domum, vel parentes¹⁰, vel fratres, vel¹¹ uxorem, vel¹² filios propter regnum Dei, 30 <Qui non> recipiat multiplam <partem> in tempore hoc, et in saeculo illo futuro vitam aeternam¹³. » 31 Et

1. om. adhuc A. — 2. om. hoc. — 3. quodcumque. — 4. cum autem] et cum. — 5. contristatus] tristis factus. — 6. intrabit ... habebit] intrabunt ... habebunt. — 7. ei. — 8. ante dixit add. Iesus autem. — 9. reliquit. — 10. parentes] patrem vel matrem A. — 11. aut B. — 12. aut B. — 13. add. hereditet.

ჰრქუა მათ, აჰა ესერა ადვალ¹ იერუსალემდ². და აღესრულნენ ყოველნი წინა-
წარმეტყუელთა³ დაწერილნი⁴ ძესა ზედა კაცისასა. 32 რამეთუ მიეცეს კელთა
წარმართთასა, და გვიგხვდენ მას, და ივინობს, და ჰნერწყუვიდენ⁵ მას³.
33 და სტანჯვიდენ⁶ და მძვლან იგი, და ძესაძესა დღესა აღდგეს. 34 და მათ
არა გულისგმა⁷-ყავს ესე. არამედ იყო სიტყუა იგი დაფარულ მათ გან, და
არა იცოდეს თქმული იგი. 35 და იყო ვითარცა მიეახლნეს ივინი⁸ იერიქოდ.
ბრძამ ვინძე ჯდა გზასა ზედა მთხველად. 36 ვითარცა ესმა, რამეთუ ერი
წარმძვალს. ჰკითხვიდა, რამ-ძე⁹ არს ესე. 37 და უთხრეს მას, ვითარმედ
იესუ ნაზარ<ე>ველი¹⁰ წარმძვალს. 38 ხლღ¹¹ მან დადად¹²-ყო და თქუა,
იესუ, ძეო დავითისო, შემიწყალე მე. 39 და¹³ რძმელნი წინა-უძღოდეს,
ჰრისხვიდეს მას, რამთა დადუმნეს, ხლღ იგი უფრდმ¹⁴ დადადებდა და
იტყვდა, იესუ, ძეო დავითისო, შემიწყალე მე. 40 დადგა იესუ და ბრძანა
მძღოდებამ¹⁵ მიხი, და ვითარცა¹⁶ მიეახლა¹², ჰკითხა¹³ მას, 41 რამ გნებავს, და
გიყო შენ, ხლღ მან ჰრქუა¹⁴, უფალო, რამთა აღმიხილნე თუალნი¹⁵.
42 ხლღ იესუ ჰრქუა¹⁶, აღიხილენ, სარწმუნოებამან შენმან გაცხვვნა შენ.

1. ადვალთ. — 2. დაწერილნი წინაწარმეტყუელთანი. — 3. om. მას. — 4. ტანჯენ A.
— 5. სმა. — 6. om. ივინი. — 7. ante რამ-ძე add. ვითარმედ. — 8. და. — 9. ხლღ. —
10. უფრდს sic B. — 11. om. ვითარცა A. — 12. ძეახლა A, post quod add. იგი AB. —
13. ჰრქუა A. — 14. თქუა A. — 15. აღვიხილნე (აღმეხილნენ B) თუალნი ჩემნი (om. B).
— 16. add. მას.

a) ი-ღმდ. — b) წ-ნაწყელთა. — c) Pl. 144 a. — d) ნაზარველი ms. : correxi. — e) დადატ
ms. — f) მძღოდებამ : a super lineam additum. — g) თჯალნი.

abduxit duodecim illos, et dixit eis : « En ecce ascendo¹ Ierusalem, et consum-
mabuntur omnia prophetarum scripta² super Filium hominis. 32 Etenim
tradetur in manus gentilium, et illudent ei, et ignominia afficietur, et conspuent
eum³; 33 Et torquebunt eum⁴, et occident eum, et tertia die resurget. » 34 Et
illi non intellexerunt hoc; sed erat verbum illud absconditum ab eis, et nescie-
bant illud quod dictum est. 35 Et factum est, cum appropinquassent illi⁵ ad
Iericho, caecus quidam sedebat super viam, mendicans. 36 Cum audisset quia
populus abiret, interrogabat eos : « Quid⁶ est hoc? » 37 Et narraverunt ei,
quoniam Iesus Nazarenus abiret. 38 Ille autem⁷ clamavit, et dixit : « Iesu,
fili David, miserere mei. » 39 Et qui⁸ praeibant irascebantur ei ut taceret.
Ille autem magis clamabat, et dicebat : « Iesu, fili David, miserere mei. » 40 Ste-
tit Iesus, et praecepit vocari eum. Et, cum⁹ appropinquasset¹⁰, interrogavit
eum¹¹: 41 « Quid vis? Et faciam tibi. » Ille autem dixit ei¹² : « Domine, ut resti-
tuas mihi oculos¹³. » 42 Iesus autem dixit ei¹⁴ : « Recipe eos : fides tua salvum

1. ascendimus. — 2. scripta prophetarum. — 3. eum.. — 4. om. eum A. — 5. om.
illi. — 6. ante quid add. quoniam. — 7. ille autem] et ille. — 8. et qui] qui autem. — 9. cum
A. — 10. add. ille. — 11. interrogavit eum] dixit ei A. — 12. om. ei A. — 13. restituas mihi
oculos] recipiam oculos meos A : restituantur mihi oculi B. — 14. ei.

43 და შეყვებულად აღიხილნა და მისდევდა¹ მას და აღიდგებდა ღმერთსა. და ყოველმან² ერმან იხილა და აქებდეს ღმერთსა.

XIX. 1 და შევიდა და განვიდა³ იერიქოდთ. 2 და ამა ეხერა კაცი ვინმე. და სახელა⁴ ზაქე⁵. და იყო იგი მთავარი მესურვერთა⁶ და იყო იგი⁷ მდიდარ ფრიად. 3 და უნდა ხილვად იესუსი⁸. ვითარ⁹ ვინ-ძი არს. და ვერ უძლო¹⁰ ხილვად ერისა მის გან. რამეთუ ჰასაკითა იყო¹¹ მცირე¹². 4 და წარბილი¹³ და წინა და ადგა¹⁴ ლედუსულელსა¹⁵. 5 და ვითარცა¹⁶ მცვიდა¹⁷ აღვილსა მას. მისედა¹⁸ იესუ და ჰრქუა¹⁹ მას. ზაქე²⁰. ისწრაფე²¹ და გარდამოვედ. რამეთუ დღეს სახლსა შინა შენსა ჯერ-არს ჩემი ყოფა. 6 ისწრაფა²² და გარდამოვედა და შეიყვანა იგი სინარულით. 7 ვითარცა იხილეს²³ ყოველთა. დრტუნვიდეს და იტყოდეს. ვითარმედ ცოდვილისა²⁴ თანა შევიდა დადგომად²⁵. 8 აღდგა ზაქე²⁶ და ჰრქუა უფალსა. ამა. უფალე. ზოგი ნაყოფთა ჩემთა მისცე გლანაკთა. და უკუეთუ ვისმე ცილი დავსდევ. მივაგოდ თხი²⁷ წილი. 9 ჰრქუა

1. მიხედვდა A. — 2. add. მან B. — 3. განვიდელა. — 4. add. მისი (მისი sic A). — 5. ზაქე B. — 6. იყო იგი] იყო ესე : ესე super lineam scriptum in A : ესე იყო B. — 7. იესუსი. — 8. om. ვითარ. — 9. ეძლო B. — 10. add. იგი A. — 11. მცირე B. — 12. add. რათა იხილეს იგი. რამეთუ მიერ წარსლვად იყო. — 13. om. ვითარცა. — 14. post მცვიდა erat ი-ჲ, nunc erasum B. — 15. მიხედდა A. — 16. ზაქე B. — 17. ისწრაფე. — 18. ისწრაფა, ante quod add. და. — 19. ვითარცა იხილეს] და იხილეს რა (რა sic B). — 20. add. კაცისა. — 21. ზაქე B. — 22. ღრთ A.

a) მესურვერთა ms. — b) ი-ჲსი. — c) Pl. 144 b. — d) აღდგდა ms. : correxi cum C. — e) თქუა ms. : correxi cum C. — f) დადგომად ms. : correxi cum C. — g) თხი : o super lineam additum.

fecit te. » 43 Et confestim recepit *eos*, et sequebatur eum, et glorificabat Deum. Et omnis populus¹ vidit, et laudabant Deum.

XIX. 1 Et intravit, et exivit² ex Iericho. 2 Et en ecce vir quidam, et nomen³ Zak'e⁴; et erat ille princeps publicanorum, et erat ille⁵ dives valde. 3 Et volebat videre Iesum, [quomodo]⁶ quisnam esset; et non potuit⁷ videre propter populum illum, quia statura erat⁸ parvus. 4 Et currebat ante, et ascendit in sycomorum⁹. 5 Et, cum¹⁰ venisset in locum illum, adspexit¹¹ Iesus, et dixit ei : « Zak'e¹², festina et descende; etenim hodie in domo tua oportet me esse. » 6 Festinavit¹³ et descendit, et induxit eum cum gaudio. 7 Cum¹⁴ vidissent omnes, murmurabant, et dicebant : « Quoniam apud peccatorem¹⁵ intravit ut maneret. » 8 Surrexit Zak'e¹⁶, et dixit Domino : « En, Domine, dimidium facultatum mearum dabo pauperibus; et, si cui falsum crimen intuli, reddam quadruplum¹⁷. » 9 Dixit ei Iesus : « Hodie

1. add. ille B. — 2. exhibat. — 3. add. eius. — 4. Zak'ee B. — 5. erat ille] erat hic A : hic erat B. — 6. om. quomodo. — 7. poterat B. — 8. add. ille A. — 9. add. ut videret eum, quia inde abiturus erat. — 10. cum. — 11. add. eum A. — 12. Zak'ee B. — 13. ante festinavit add. et. — 14. ante eum add. et. — 15. add. hominem. — 16. Zak'ee B. — 17. duplum A.

მას^ა იესუ. დღეს იქმნა ცხვრებამ¹ სახლისაჲ ამის. რამეთუ ესეცა ნამდბი² რაბრაჰამისი იყო². 10 რამეთუ მოვიდა ძმ კაცისაჲ მოძიებად და ცხვრებად³ წარწყმედულისა. 11 და ვითარცა ესმოდა ესე ერსა მას. შეჰხმინა⁴ და ჰრქუა⁵ იგავი. ამის თჳს რამეთუ მოახლებულ იყო იგი იერუსალმსა. და ჰგონებდეს იგინი. ვითარმედ მეცხეულად გამძნდეს სასუვეველი დმრთისაჲ. 12 და ჰრქუა მათ. კაცი ვინმე აწნაური წარვიდოდ⁶ შდრსა⁷ სდფელსა მოღებად თავისა თჳსისა მეუფებისა. და მოქცევად. 13 და მოეწოდა ათთა მონათა თჳსთა⁸. და მიჰხცა⁹ მათ ათი მნა¹⁰ და ჰრქუა მათ. ვაჭრებდით ამას. ვიდრემდ მოვიდე. 14 სდღო მოქალაქეთა მისთა ჰხმულდა¹¹ იგი. და მიაველინეს მოციქული შემდგომად მისა¹². და ჰრქუეს მას. არა გუნებავს¹³ ||^c მეუფებამ¹⁴ ჩუენსედა. 15 და იყო მოქცევასა მას მისსა. მო-რამ¹⁴-აქუნდა მეუფებამ თჳსი¹⁵. და ბრძანა მოწოდებამ მონათაჲ მათ. რამელთა მისცა¹⁶ ვეცხლი იგი. რათა უწყოდის. რამ იგი ივაჭრეს. 16 და მოვიდა^e პირველი იგი და ჰრქუა¹⁷. უფალა. შენმან მან ვეცხლმან ათი სხუა^f შეხმინა¹⁸ სასწორი¹⁹. 17 ჰრქუა მას. კეთილა.

1. ცხვრებამ B. — 2. არს B. — 3. ცხვრებამ B. — 4. შეხმინა B. — 5. თქუა B. — 6. წარვიდა B. — 7. შდრსა B. — 8. მისთა B. — 9. მისცა B. — 10. სასწორი B. — 11. ჰხმულდა : მ super lineam scriptum in A : სმულდა B. — 12. მისსა B. — 13. post მეუფებამ add. თავისი A : მეუფებამ მეუფებამ, ante quod add. თავისი B. — 14. om. რამ. — 15. მისი B. — 16. მიეცა A. — 17. თქუა. — 18. შეჰხმინა A : შეიძინა B. — 19. მნა არს ლიტრამ ერთი და ლიტრისა მეორე ნაწილი in margine inferiori in A.

a) მას super lineam scriptum. — b) Post ნამდბი exstat lacuna unius paginae in codice Adich; textum supplevi e codice A (fol. 173 v° a — v^o b). — c) Pl. 145 a. — d) Iterum incipit textus codicis Adich. — e) მოვიდა correctum e მოვიდეს, ე non satis eraso. — f) სხუაჲ.

facta est salus domus huius, quia hic quoque progenies Abrahae fuit¹. 10 Etenim venit Filius hominis requirere et salvum facere *quod* perditum est. » 11 Et, cum audiret hoc populus ille, adiecit et dixit *eis*² parabolam, propter has, quia appropinquaverat ille Ierusalem, et putabant illi quoniam confestim appareret regnum Dei. 12 Et dixit *eis* : « Homo quidam nobilis abibat³ in longinquam regionem accipere sibimetipsi regnum, et reverti. 13 Et convocavit decem servos suos, et dedit *eis* decem mnas⁴, et dixit *eis* : Negotiamini has, donec veniam. 14 Cives autem eius oderant eum; et miserunt legatum post eum, et dixerunt *ei* : Nolumus <*istum*>⁵ regnare super nos. 15 Et factum est, cum reversus esset ille, cum⁶ reportaret regnum suum, et praecepit convocari servos illos, quibus dedit⁷ argentum illud, ut sciret quid negotiati essent. 16 Et venit primus ille, et dixit *ei*⁸ : Domine, tuum illud argentum decem alios acquisivit stateres⁹. 17 Dixit *ei* : Bene, bone serve, in¹⁰ parvo fidelis fuisti, esto tu

1. fuit A] est B. — 2. om. *eis* B. — 3. abibat A] abiit B. — 4. mnas A] stateres B. — 5. add. *istum post regnare* A : add. *istum ante regnare* B. — 6. cum. — 7. dederat A. — 8. om. *ei*. — 9. *additum in margine* : « mna » est libra una et librae secunda pars A. — 10. *ante in add.* quia.

სახიეროდ მონაღ. მცირესა¹ ზედა ხარწმუნოდ იქმენ². იყავ შენ გელმწიფე³ ათთა ზედა ქალაქთა. 18 და მოვიდა მეორე³ იგი და ჰრქუა⁴. უფალღ. ვეცხლმან⁵ შენმან სხუადღა ხუთი⁶ სასწორი ყო. 19 ჰრქუა მასცა. და იყავ შენცა ხუთთა ზედა⁷ ქალაქთა. 20 და მოვიდა⁸ მესამე⁹ იგი და ჰრქუა¹⁰. უფალღ. აჰა ვეცხლი შენი. რამელი მაქუნდა დაკრძალული ხუდარსა. 21 რამეთუ შემინდოდა. ვითარმედ გაცი ხარ სასტიკი. მოიდი¹¹. რამელი არა დახდვი¹². და მოიძვი. რამელი არა დახთესი¹². 22 ჰრქუა მას. პირისა¹³ შენისა გან გსაჯო¹⁴. მონაღ ურწმუნოდ. იგოდე. რამეთუ მე გაცი ვარ სასტიკი. მოვიდი. რამელი არა დავდვი. და მოვიძვი. სადა¹⁵ არა განვხთესი¹⁶. 23 და რამა თვხ არა დახდვი¹⁷ ვეცხლი ჩემი სავაჭრისა. და მოვედ¹⁸ მე¹⁹ და ვასმით-ურთ²⁰ ვქმენ იგი. 24 და წინამუ-მდგომელთა მათ^c ჰრქუა²¹. მძუღეთ^{22d} იგი და მიეცით. რამელსა იგი²³ აქუს ათი სასწორი ვეცხლი. 25 და მათ ჰრქუეს^{24e} მას. უფალღ. აქუს ათი სასწორი. 26 ხლღღ ვეტყჳ^f თქუნ. რამელსა აქუნდეს. მიეცეს²⁵: ხლღღ რამელსა არა

1. ante მცირესა add. რამეთუ. — 2. გელმწიფე B. — 3. მეორე A. — 4. თქუა. — 5. add. მან. — 6. ხუთიდა სხუამ. — 7. იყავ... ზედა] შენცა იყავ ზედა ხუთთა. — 8. მოვიდა post იგი A. — 9. მესამე. — 10. თქუა. — 11. დაჰხდვი A. — 12. დაჰხთესი A: დაჰხთესი B. — 13. პირისა sic A. — 14. add. შენ. — 15. რამელი B. — 16. დავხთესი. — 17. დაჰხდვი A. — 18. მძ-მცა-ვედი. — 19. om. მე. — 20. აღნადგინებით-ურთ. — 21. ჰრქუა post და A. — 22. მიიღეთ B, post quod add. ვეცხლი A. — 23. om. იგი. — 24. თქუეს, post quod om. მას B. — 25. add. და მიემატოს.

a) ხარწმუნოდ იქმენ super rasuram scriptum. — b) მოიდი: დი super rasuram scriptum: fuit მოიძვი. — c) მ-თ super lineam additum. — d) მიიღეთ ms.: correxi cum C. — e) ჰქუს. — f) ვეტყჳ ms.

potestatem habens super decem civitates. 18 Et venit secundus ille, et dixit ei¹: Domine, argentum² tuum alios adhuc quinque³ stateres fecit. 19 Dixit ei quoque: Et esto tu quoque⁴ super quinque civitates. 20 Et venit⁵ tertius ille, et dixit ei⁶: Domine, en argentum tuum, quod habebam servatum in sudario. 21 Etenim timebam <te>, quoniam homo es austerus; tollis quod non ponis, et metis quod non seminas. 22 Dixit ei: De ore tuo iudicabo te⁷, serve infidelis; sciebas quia ego homo sum austerus; tollo quod non pono, et meto ubi⁸ non semino. 23 Et quare non posuisti argentum meum in negotiatione? Et venissem ego⁹, et cum usura¹⁰ fecissem illud. 24 Et adstantibus illis dixit¹¹: Auferte ei¹² illud, et date ei qui habet decem stateres argenti. 25 Et illi dixerunt ei¹³: Domine, habet decem stateres. 26 Dico autem vobis: Qui habebit, dabitur ei¹⁴; qui autem non habebit, et quod etiam habebit, aufe-

1. om. ei. — 2. add. illud. — 3. alios ... quinque] quinque adhuc alios. — 4. esto ... quoque] tu quoque esto. — 5. venit post ille A. — 6. om. ei. — 7. te. — 8. quod B. — 9. om. ego. — 10. foenere. — 11. dixit post et A. — 12. add. argentum A. — 13. om. ei B. — 14. add. et abundabit ei.

აქუნდეს. და რძემელდა იგი აქუნდეს. ¹ მღ-ვე-ედღს მის გან. 27 ხლღღ მტერნი¹. რძემელთა არა უნდა მეუფებოა ჩემი მათ ზედა. მღმჯუარენით² მე აქა და მღწყდენით წინაჲ ჩემსა. 28 და ესე ვითარცა წართქუა. ვიდღდა წინაჲ მათსა და აღვიდღდა იერუსალმდ³. 29 და იყო ვითარცა მიეანლა ბეთზაგედ⁴ და ნეთანიად. მთასა თანა. რძემელსა ჰრქვან⁵ ზეთის⁶ ხილთაჲ. წარავლინნა ორნი მღწაღკთა მისთაგანნი. 30 და ჰრქუა მათ. წარვედით⁷ დაბასა შაგას. რძემელსა შეხედეთ⁸. ჰმღვოთ⁹ კიგჯ დაბშელი. რძემელსა¹⁰ არავინ დაჯდომილ არს. აჰგენით¹¹ და მღმჯურეთ მე. 31 და უკუეთუ ვინმე გკითხვიდეს. რაბა თჳს აჰგენით¹². ესრეთ¹³ არქეთ¹⁴. ვითარმედ უფალსა უგმს ეგე. 32 და ვითარცა წარვიდეს. რძემელნი იგი შიავლინნა. პღვეს ეგრეთ¹⁵. ვითარცა იგი¹ ჰრქუა¹ მათ. 33 და აჰგენიდეს¹⁶ იგინი კიგჯა მას. ჰრქუეს¹ მათ¹⁷ უფალთა მათთა¹⁸. რაბა თჳს აჰგენით¹⁹ კიგჯა შაგას. 34 ხლღღ მათ ჰრქუეს²⁰. ვითარმედ უფალსა უგმს ეგე. 35 და მღმჯუარეს იგი იესუს²¹ და დაას<ხეს>²² სამუხელი²³

1. add. იგი ჩემნი. — 2. ბეთზაგედ B. — 3. წარვედით sic, post quod add. წინაჲ B. — 4. შეხედეთ A, post quod add. და AB. — 5. ჰმღვოთ B. — 6. add. კაცი A. — 7. აღჰგენით. — 8. აღჰგენით. — 9. om. ესრეთ A : ესრეთ] ესრე B. — 10. თქუთ B. — 11. ეგრე. — 12. აღ-რამ-ჰგენიდეს A : აღჰგენიდეს B. — 13. მათთა] მათ მისთა A. — 14. აღჰგენით. — 15. თქუეს B. — 16. სამუხელი sic A.

a) Pl. 145 b. — b) მღმჯუარენით : a super lineam additum. — c) ი¹მდ. — d) ჰ¹ქნ. — e) ზეთის super rasuram scriptum. — f) შეხედეთ ms. — g) Sic (აღჰგენით). — h) Sic (აღჰგენით). — i) იგი : o₁ super lineam additum. — j) ჰრქუა bis scriptum. — k) Sic (აღჰგენიდეს). — l) ჰ¹ქნ. — m) მას ms. : correxi cum C. — n) Sic (აღჰგენით). — o) ჰ¹ქნ. — p) ი¹ხს. — q) დაას ms. : correxi cum C.

retur quidem ab eo. 27 Inimicos autem¹, qui nolebant regnare me super se, adducite mihi huc, et interficite ante me. » 28 Et hoc cum edixisset, ambulabat ante eos, et ascendebat in Ierusalem. 29 Et factum est, cum appropinquasset ad Bet'hage² et Bet'aniam, iuxta montem cui <nomen> dicunt Olivarum, misit duos ex discipulis suis. 30 Et dixit eis : « Abite in³ vicum istum, in quem cum intrabitis⁴, invenietis pullum alligatum, cui⁵ nemo insedit; solvite, et adducite mihi. 31 Et si quis interrogaverit vos : Quare solvitis? sic⁶ dicite ei⁷ : Quoniam Domino opus est iste. » 32 Et cum abiissent <illi> quos misit, invenerunt ita, sicut dixit eis. 33 Et, cum⁸ solverent illi pullum illum, dixerunt eis domini eorum (sic)⁹ : « Quare solvitis pullum istum? » 34 Illi autem dixerunt eis¹⁰ : « Quoniam Domino opus est iste. » 35 Et adduxerunt eum Iesu. Et posuerunt vestimentum super pullum illum, et sedere fecerunt <Iesum>¹¹ super eum.

1. add. illos meos. — 2. Bet'p'age B. — 3. add. oppositum B. — 4. cum intrabitis] intrabitis et. — 5. add. homo A. — 6. om. sic A. — 7. om. ei B. — 8. cum A. — 9. eorum] illi eius. — 10. om. eis B. — 11. sedere fecerunt <Iesum>] sedit AB, post quod add. Iesus A : add. Iesus post eum B.

კიგუსა მას და დასუეს^{1a} მას ზედა². 36 და ვითარ შევიდოდეს იგინი³. დაუფენდეს⁴ სამხელებს⁵ მათსა გზასა ზედა. 37 და ვითარცა⁶ მიიწინეს იგინი⁷ შთასავალსა მას მთისა მის⁸ ზეთის ხილთამსა. იწყელ ყოველმან მან⁹ <სიმრავლემან>^b მღწაფეთამ[ან] სიხარულით ქება[დ] მისა¹⁰ გმითა დიდი[თ] ყოველთა¹¹ თვს. რძემელნი იხილვნეს¹² ძალნი¹³. 38 და იტყოდეს. კურთხეულ არს მღმავალი მუუფე¹⁴ სახელითა უფლისამთა. მშვდობად ცათა ზედა და დიდებამ^c ძაღალთა შინა. 39 და ფარისევლები ვინმე¹⁵ ეწისა მისგანნი ეტყოდეს მას. მოძღუა[რ]. ¶^d შეჰრისხენ მღწაფეთა შენთა. რამთა დადუმენ¹⁶. 40 ხლელ იესუ მიუგელ და¹⁷ ჰრქუა მათ. გეტყვ თქვენ. დადათუ ესენი დადუმენ¹⁸. ქვანი დაღადებენვე¹⁹. 41 და ვითარცა მიეახლა. იხილა ქალაქი იგი და ტირიდა მას ზედა. და იტყოდა. 42 უკუეთუმცა²⁰ გეცნა შენ დღესა ამას მშვდობად იგი შენი^{21e}. ხლელ აწ დაეფარა თუალთა^f გან შენთა. 43 რამეთუ მოვლენან დღენი შენ ზედა. და მოგადგან შენ მტერთა შენთა ლაშქარი და გარე-მოგადგენ შენ და შეგკრიბონ შენ ყოველით კერძოდ. 44 და განგამონ²² შენ. და შვილნი²³ კარემოდს²⁴

1. დაჟდა AB, post quod add. იესუ A. — 2. add. იესუ B. — 3. შევიდოდა იგი AB, post quod add. იერუსალმად A. — 4. უფენდეს A. — 5. სამხელებსა sic A. — 6. ვითარ A. — 7. მიიწია იგი. — 8. om. მის. — 9. om. მან A. — 10. დმთისა. — 11. add. მათ — 12. იხილნეს. — 13. om. ძალნი A. — 14. მუუფს. — 15. ვინმე super lineam additum in A. — 16. დუმენ. — 17. om. მიუგელ და. — 18. დუმენ. — 19. დაღადებენვე A. — 20. ante უკუეთუმცა add. ვითარმედ. — 21. მშვდობად... შენი] მშვდობად შენდა. — 22. დაგარდენ. — 23. add. შენნი. — 24. მოდობ.

a) დასჯეს ms. — b) Om. ms. სიმრავლემან, quod supplevi cum C. — c) დ^ბი. — d) Pl. 146 a. — e) მშვდობად იგი შენი partim super rasuram scriptum, et partim super lineam. — f) თვალთა ms.

36 Et, cum intrarent illi¹, sternerent ei vestimentum suum super viam. 37 Et, cum pervenissent illi² ad descensum illum montis illius³ Olivarum, coepit omnis illa⁴ <multitudo> discipulorum cum gaudio laudare eum⁵ voce magna propter omnes⁶ quas viderunt virtutes⁷. 38 Et dicebant: « Benedictus est qui venit rex in nomine Domini; pax in caelis, et gloria in excelsis. » 39 Et Pharisei quidam de populo illo dicebant ei: « Magister, increpa discipulos tuos, ut taceant. » 40 Iesus autem respondit eis, et⁸ dixit eis: « Dico vobis, etsi hi tacebunt, lapides clamabunt⁹ quidem. » 41 Et, cum appropinquasset, vidit civitatem illam, et flebat super eam; et dicebat: 42 « Si¹⁰ cognovisses tu in die hac pacem illam tuam¹¹; nunc autem abscondita est ab oculis tuis. 43 Quia veniunt dies in te; et exstruent <iuxta> te inimici tui vallum, et circumstabunt te, et congregatam tenebunt te ex omni parte; 44 Et expellent¹²

1. intrarent illi] intraret ille AB, post quod add. in Ierusalem A. — 2. pervenisset ille. — 3. om. illius. — 4. om. illa A. — 5. Deum. — 6. add. illas B. — 7. omnes ... virtutes] omnia illa quae viderunt A. — 8. om. respondit eis, et. — 9. clamant A. — 10. ante si add. quoniam. — 11. pacem illam tuam] ad pacem tuam. — 12. evertent.

შენსა დაეცნენ. და არა დაშთეს ქვაჲ ქვასა ზედა შენ შდრის. ამის თჳს^ა. რამეთუ არა გულისგმა¹-ჰყავ ყამი მცხედვისა შენისამ. 45 და ვითარცა შევიდა ტაძარსა მას. იწყელ გამცხსმად. რძმელნი^ბ ჰყიდდეს ტრედეშა. 46 და ჰტრქუა მათ. წერილ არს. იყელ<ს>^ც სახლი ჩემი სახლ საღვცველ. ხოლღ თქუენ ჰყავთ იგი ქუაბ^დ ავაზაკთა. 47 და იყელ მუნ და ახწავებდა დღითი დღე^ე ტაძარსა მას შინა. ხოლღ მდღელთ-მოდღუარნი^დ იგი და მწიგნობარნი და მთავარნი ერისანი ეძიებდეს⁴ წარწყმედად. 48 და ვერას⁵ ჰბოვებდეს. რამ უყონ⁶. რამეთუ ყოველი ერთი დამორჩილებულ იყელ სმენად მის გან.

XX. 1 და იყელ მათ დღეთა ოდენ ახწავებდა ერსა მას და ახარებდა ტაძარსა მას შინა. ზედა-მღუგდეს⁷ მდღელთ-მოდღუარნი იგი და მწიგნობარნი მცხუგებულით-ურთ. ||⁸ 2 ეტყოდეს მას და ჰტრქუეს¹. მითხარ ჩუენ. რძმლითა გელმწიფებთა ამას იქმ⁸. ანუ ვინ მღვცა შენ გელმწიფებამ უხე. 3 მიუგვღ იესუ და ჰტრქუა⁹. გკითხღ თქუენ სიტყუამ⁸. და მითხართ მე. 4 ნათლის-ცეჲმად იღვანესი¹⁰ ზეგით იყელ ანუ კაცთა გან. 5 ხოლღ იგინი შეიზრახნეს ურთიერთას და იტყოდეს. უკუეთუ ვტქუათ. ვითარმედ ზეგით არს¹¹. მტრქუას¹² ჩუენ. რამსა

1. სმა. — 2. ქუაბად. — 3. დღედ. — 4. add. მას. — 5. ვერრას. — 6. add. მას A. — 7. მიუგვდეს. — 8. ამას იქმ] იქმ შენ ამას B. — 9. post ჰტრქუა (რქა sic B) add. მათ. — 10. იღვანესი. — 11. იყელ. — 12. გურქუას B.

a) ამის თჳს bis scriptum. — b) რნი correctum e რნ, o in linea addito. — c) იყელ ms. : correxi eum C. — d) მდღელთ-მოდღუარნი super rasuram scriptum : fuit მწიგნობარნი. — e) Pl. 146 b. — f) ჰქს. — g) სიტყუამ ms.

te, et filii¹ circa² te cadent, et non manebit lapis super lapidem in te, propter hoc quia non intellexisti tempus visitationis tuae. » 45 Et cum ingressus esset templum illud, coepit eiicere <illos> qui vendebant columbas. 46 Et dixit eis : « Scriptum est : Erit domus mea domus orationis. Vos autem fecistis eam speluncam latronum. » 47 Et erat ibi, et docebat quotidie in templo illo. Principes autem sacerdotum illi, et scribae, et principes populi quaerebant³ ut perderent. 48 Et non poterant invenire quid facerent ei⁴. Etenim omnis populus subiectus erat, ut audiret ab eo.

XX. 1 Et factum est in illis diebus ipsis, cum doceret populum illum, et evangelizaret in templo illo, supervenerunt ei principes sacerdotum illi, et scribae, cum senioribus (litt. seniore). 2 Loquebantur ei, et dixerunt ei : « Dic nobis, in qua potestate hoc facis⁵, aut quis dedit tibi potestatem hanc? » 3 Respondit eis Iesus, et dixit eis⁶ : « Interrogabo vos verbum. Et dicite mihi : 4 Baptismus Iovannis de caelo erat, an ex hominibus? » 5 Illi autem consiliati sunt ad invicem, et dicebant : « Si dixerimus : Quoniam de caelo est⁷, dicet nobis :

1. add. tui. — 2. in. — 3. add. eum. — 4. ei A. — 5. hoc facis] facis tu hoc B. — 6. eis. — 7. erat.

თჳს არა ვრწმენა მისი. 6 უკუეთუ¹ ვთქუათ^{2a}. კაცთა გან. ყოველმან ერმან
 კჳაჲ დამკრბობს ჩუენ. რამეთუ ხარწმუნდ არს იოვანს³ წინამწარმეტყუელად^{4b}.
 7 და მიუგვს და ჰრქუეს^c. არა⁵ ვიგით. ვინაჲ იყო. 8 და იესუ ჰრქუა მათ.
 არცა მე ვითხრა თქუენ. რამელითა გელმწიფებითა მე⁶ ამას ვიქმ. 9 და იწყოდ
 იგავით სიტყუად მათდა⁷. კაცმან ვინმე დაასხა ვენაგი და მისცა⁸ მღქმედთა და
 წარვიდა იგი⁹ მრავალთა ჟამთა. 10 და ჟამსა თჳსსა მიავლინა მღქმედთა მათ
 მღნაჲ თჳსი¹⁰. რათა ნაყდფისა მისგანი¹¹ მღხგენ¹² მას. ზოლო მღქმედთა მათ
 სგეს¹³. ტანჯეს და წარავლინეს იგი ცალიერი. 11 და შესძინა¹⁴ მივლინებად
 სხუაჲ მღნაჲ. ზოლო მათ იგიცა გუემეს^d და წარავლინეს ცუდი¹⁵. 12 მერმე
 გუელად მიავლინა მესამე¹⁶. ზოლო მათ შეიბყრეს და დახდვეს¹⁷ წყლულეზაჲ და
 გამომეს იგი. 13 და თქუა უფალმან¹⁸ ვენაცისამან. რაჲ ვყო. მიავლინდ მს^e
 ჩემი საყუარელი. ვინ იცის. ამისა¹⁹ შეიკვიდონ. 14 ზოლო ვითარცა ისილეს²⁰
 ქუეყანის^f მღქმედთა მათ²¹. ზრახვიდეს²² ურთიერთას²³. [¶ ესე არს მკჳდრი²⁴.

1. ante უკუეთუ add. და. — 2. ვზრქუათ B, post quod add. ვითარმედ A. — 3. იოვანე.
 — 4. წინამწარმეტყუელად. — 5. არა A. — 6. om. მე. — 7. მათა. — 8. მიჰცა A, post
 quod add. იგი AB. — 9. და A : om. იგი B. — 10. om. თჳსი B. — 11. მის გან B. —
 12. მღხგენ A. — 13. ჰგეს A, post quod add. და AB. — 14. შესძინა A. — 15. ცალიერი
 A. — 16. მესამე. — 17. add. მას. — 18. add. მის. — 19. om. ამისა B. — 20. add. იგი A. —
 21. ვითარცა... მათ] მათ ქუეყანის მღქმედთა ვითარცა ისილეს იგი B. — 22. ზრახვა-ყვეს
 B. — 23. ურთიერთას sic A, post quod add. და თქუეს. — 24. add. მღვედით და (om. A).

a) ვთქ-თ. — b) წ-ნსწყლდ. — c) ჰ-ქს. — d) გემეს ms. — e) მე⁶ ms. — f) ქ-ყნს. —
 g) Pl. 147 a.

Quare non credidistis ei? 6 Si¹ dixerimus²: Ex³ hominibus, omnis populus
 lapidabit nos; etenim certus est Iovannes <esse> propheta. » 7 Et responderunt
 ei, et dixerunt ei: « Nescimus⁴ unde esset. » 8 Et Iesus dixit eis: « Neque ego
 dicam vobis in qua potestate ego⁵ hoc facio. » 9 Et coepit in parabola dicere
 ad eos: « Homo quidam plantavit vineam, et dedit⁶ operariis; et abiit ille⁷
 multis temporibus. 10 Et in tempore suo misit ad operarios illos servum suum⁸,
 ut de fructu illo darent ei. Operarii autem illi cum percussissent eum⁹, torse-
 runt et dimiserunt eum vacuum. 11 Et addidit mittere alterum servum.
 Illi autem eum quoque verberaverunt, et dimiserunt inanem¹⁰. 12 Postea
 rursus misit tertium; illi autem comprehenderunt, et imposuerunt ei¹¹ vulnus,
 et expulerunt eum. 13 Et dixit dominus¹² vineae: Quid faciam? Mittam filium
 meum dilectum; quis scit? hunc¹³ verebuntur. 14 Cum autem vidissent¹⁴ agri-
 colae illi¹⁵, consiliati sunt¹⁶ ad invicem¹⁷: Hic est heres; occidamus¹⁸ eum, ut

1. ante si add. et. — 2. add. ei B. — 3. ante ex add. quoniam A. — 4. nihil scimus A.
 — 5. om. ego. — 6. add. eam. — 7. ille] et (sic) A : om. ille B. — 8. om. suum. — 9. cum...
 eum] percusserunt eum et. — 10. vacuum A. — 11. ei. — 12. add. illius. — 13. om. hunc B.
 — 14. add. eum A. — 15. cum ... illi] illi autem agricolae cum vidissent eum B. —
 16. consilium inierunt B. — 17. add. et dixerunt. — 18. ante occidamus add. venite et
 (om. A).

მღვკლათ იგი. რამთა ჩ[უენ]და იყვს სამკვდრებელი¹. 15 და განიყვანეს იგი გარეშე^a ხავენაგება მას და მღვკლეს. აწ რამ უყვს^b მათ² უფალმან³ ხავენაგებამან. 16 მღვიდეს და წარწყმიდნეს ქუეყანის^c მღქმედნი იგი და მისცეს⁴ ვენაგი იგი სხუათა. სდღღ მათ ვითარცა⁵ ესმა ესე. თქუეს^{6d}. ნუ იყოფინ. 17 სდღღ თაკადმან მისედა⁷ <მათ და ჰრქუა>^e. ვითარ არს წერილი ესე. ღღდი. რღმელ შეურაცხ-ყვეს მამენებელთა⁸. იგი იქმნა თავ საკიდურთა^{9f}. 18 ყოველი რღმელი დაეცეს ღღდსა მას ზედა. შეიმუხსრფს. და რღმელსა ზედა დაეცეს. განანქრიფს¹⁰. 19 და უნდა მდღღელთ-მღმღღართა მათ და მწიგნობართა დასხმად გელთა მათთა მას ესმა შინა. და^h ემინღდა^h ერისა მის. რამეთუ¹¹ გულისგმა¹²-ყვეს. ვითარმედ მათ თვს თქუა იგავი ესე. 20 და მწირ-უყვეს მას დაⁱ მთავლინნეს მწირნი ორგულნი. რღმელნი მართალ¹³ იტყოდეს თავთა თვსთა. რამთა პღღ¹⁴ რამდე სიტყუა^j მის თანა და მისცენ¹⁵ იგი მთავრღობასა და გელმწიფებასა მთავრისასა. 21 და ჰკითხეს მას და ეტყოდეს. მღმღღ<ა>^kრ^k. ვიციით. რამეთუ სამართალსა¹⁶ იტყვ და ახწავებ და არავის თუალთ-ღღებ. არამედ ჰუმმარინტად გზასა ღმრთი-

1. add. ესე A. — 2. om. მათ. — 3. add. მან B. — 4. მიწხცეს A. — 5. om. ვითარცა B. — 6. ante თქუეს add. და. — 7. მიწხცედა A. — 8. მამწენებელთა A. — 9. საკიდურისა B. — 10. განანქრიფს (განაქ- B), post quod add. იგი AB. — 11. om. რამეთუ A. — 12. სმა. — 13. მართალსა A ; მართლად B. — 14. პღღ. — 15. მიწხცენ A. — 16. მართალსა.

a) გარეშე. — b) უყვს : ო super lineam additum. — c) ქუენის. — d) თქ-ს. — e) Om. ms. მათ და ჰრქუა, quod supplevi cum C. — f) თავ საკიდურგთა correctum e თავ კიდურთა, ხა in linea et ორ super lineam additis : correxi. — g) რამეთუ ms. : correxi cum C. — h) ემინღდა : ა super rasuram scriptum. — i) Post და rasura 2 litterarum. — j) სიტყუა ms. — k) მღმღღრ ms. : correxi cum C. — l) თვალთ ms.

nobis fiat hereditas¹. 15 Et eduxerunt eum extra vineam illam, et occiderunt. Ergo quid faciet eis² dominus³ vineae? 16 Veniet, et perdet agricolas illos, et dabit vineam illam aliis. » Illi autem cum audissent⁴ hoc, dixerunt⁵ : « Ne fiat! » 17 Ipse autem adspexit <eos, et dixit eis> : « Quomodo est hoc quod scriptum est? Lapis, quem spreverunt aedificantes, ille factus est caput angulorum⁶. 18 Omnis, qui ceciderit super lapidem illum, confringetur; et super quem ceciderit, disperget <eum>⁷. » 19 Et volebant principes sacerdotum illi, et scribae iniicere manus suas in illa hora; et timebant populum illum; etenim⁸ intellexerunt quoniam propter eos dixit parabolam hanc. 20 Et observaverunt eum, et miserunt observatores hypocritas, qui iustos⁹ dicebant semetipsos, ut invenirent quoddam verbum apud eum, et traderent eum principatui et potestati principis. 21 Et interrogaverunt eum, et dicebant ei : « Magister, scimus, quia rectum dicis et doces, et nullius accipis personam, sed vere viam Dei doces.

1. add. haec A. — 2. eis. — 3. add. ille B. — 4. cum audissent] audierunt B. — 5. ante dixerunt add. et. — 6. anguli B. — 7. disperget <eum>] dispergetur ille A : eum] eum B. — 8. om. etenim A. — 9. in iustitia A.

სახა ახწავებ. 22 ჯერ-არსა კეისრისა¹⁰ ხარკისა მიცემად ანუ არა. 23 და² გულისგმა³-ყრ⁴ საკულებად იგი მათი და⁵ ჰრქუა მათ. რამხა თვს⁶ გამდმცდით მუ. 24 მიხუენეთ⁷ მე დრაჰკანი⁸. ვისი არს ხატი და 'ხედა-წერილი'. ხოლო მათ მიუგეს და⁷ ჰრქუეს⁸. || კეისრისა⁸. 25 და იესუ ჰრქუა მათ. აწ უკუე⁹ მიეცით კეისრისა¹⁰ კეისარსა¹¹ და დმრთისად დმერთსა. 26 და ვერარად¹² უბრევს სიტყვს¹³-გებად¹³ წინამუ ერისა მის. და უკვრდა სიტყვს-გებად¹⁴ იგი¹⁵ მისი და დადუმნეს¹⁵. 27 მო-ვინმე-უგდეს¹⁶ მას ვამხა შინა ხადუკეკელნი. რამელნი აცილდებენ. ვითარმედ აღდგომად არა¹ არსო¹⁷. ჰკითხეს¹⁸ მას. 28 და ეტყოდეს. მდმელარ. მოხე ესრე დამიწერა ჩუენ. უკუეთუ¹ ვისამე¹⁹ მოკუდეს მძამ²⁰ და ესუას²¹ ცოლი და იგი უშვილო²² იყდს. რამთა შეირთღს ცოლი იგი მისი მძამან მისმან და აღუდგინღს თესლი მძახა თვსხა. 29 მჯდნი მძანი იყვნეს ჩუენ შდრის. პირველმან²³ მან შეირთღ ცოლი და მოკუდა უშვილოდ. 30 და მერერემან. 31 და მესამემან. და მარწყდეს უშვილოდნი. ეგრევე²⁴ მჯდთა მათ. და არა დამთა²⁵

1. კეისარსა B. — 2. add. ვითარცა B. — 3. ხმა. — 4. add. იესუ A. — 5. om. და. — 6. om. თვს B. — 7. om. მიუგეს და. — 8. ეწხრისა B. — 9. om. აწ უკუე A. — 10. ეწხრისა B. — 11. ეწხარსა B. — 12. ვერარად B. — 13. გებად B. — 14. მიგებად A. — 15. დუმნეს A. — 16. add. მას B. — 17. არს B. — 18. ante ჰკითხეს add. და. — 19. ვისამე A; ვისიმე B. — 20. მძამ მოკუდეს A; მძამ მოკუდეს B. — 21. add. მას. — 22. უშვილოდ B. — 23. ante პირველმან add. და. — 24. ante ეგრევე add. და B. — 25. დაუშთა A.

a) კეისრისა : კეის super rasuram scriptum. — b) მიხუენით ms. : correxi cum C. — c) Inter დრაჰკანი et ვისი rasura. — d) 'ხედა-წერილი : 'ხ^ა super rasuram scriptum. — e) ჰრქდეს. — f) Pl. 147 b. — g) სიტყვს ms. — h) იგი super lineam additum. — i) არა : ა₂ super rasuram scriptum. — j) უკუეთუ ms.

22 Licetne <nobis> ad Caesarem tributum dare, an non? » 23 Et intellexit dolum illum eorum, et¹ dixit eis : « Quare tentatis me? 24 Ostendite mihi denarium : cuius est imago, et superscriptio? » Illi autem responderunt ei, et² dixerunt ei : « Caesaris. » 25 Et Iesus dixit eis : « Nunc ergo³ date quod est Caesaris Caesari, et quod est Dei Deo. » 26 Et nullum potuerunt invenire ei responsum ante populum illum; et mirati sunt responsum illud eius, et tacuerunt. 27 Cum quidam accessissent <ad> eum⁴ in illa hora Sadducaei, qui litigant : Quoniam resurrectio non est, interrogaverunt⁵ eum; 28 Et dicebant ei : « Magister, Moyses sic scripsit nobis : Si cuius⁶ mortuus fuerit frater⁷, et habuerit⁸ uxorem, et ille sine filiis fuerit, ut ducat uxorem illam eius frater eius, et suscitet semen fratri suo. 29 Septem fratres erant in nobis; primus⁹ ille duxit uxorem, et mortuus est sine filiis; 30 Et secundus, 31 Et tertius <duxerunt uxorem>, et interierunt sine filiis; similiter¹⁰ septem illi <duxerunt uxorem>, et non

1. intellexit ... et] cum (cum A) intellexisset Iesus (om. B) dolum illum eorum. — 2. om. responderunt ei, et. — 3. om. nunc ergo A. — 4. eum B. — 5. cum quidam accessissent ... interrogaverunt] quidam accesserunt ... et interrogaverunt. — 6. cui A. — 7. mortuus ... frater] frater mortuus fuerit ei (om. B). — 8. add. ille. — 9. ante primus add. et. — 10. ante similiter add. et B.

მკილი. 32 და მათხა შემდგომად¹ მოკუდა დედაკაციცა იგი. 33 აწ უკუე აღდგომასა მას მკუდართასა ვისა მათგანისა იყოს ცოლად². რამეთუ მჯდთავე³ ესუა იგი ცოლად. 34 მიუგო იესუ და ჰრქუა⁴ მათ¹. ნამდნნი ამის სდფლისანი იქერწინებთან და განჰქერწინებენ. 35 ხელღ რამელნი იგი ღირს იქმნ<ნ>ეს⁵ ხაუკუნესა მას მიმთხუვად⁶ და აღდგომასა⁵ მკუდრეთით⁶. არცა იქერწინებოდან⁷. არცა განჰქერწინებდენ⁸. 36 არცა⁹ სიკუდიდ მერმე¹⁰ გელ-გწიფების. რამეთუ სწორ ანგელჳთა არიან და მენი ღმრთისანი⁴ და აღდგომისანი არიან. 37 ხელღ რამეთუ აღდგენ მკუდარნი. მოხვცა¹¹ აუწყა მაცულგვანსა მას ზედა. ვითარცა¹² იტყვს¹³ უფალსა ღმერთსა ამრაჰამისსა და ღმერთსა ისაკისსა¹⁴ და ღმერთსა იაკობისსა. 38 რამეთუ ღმერთი არა არს მკუდართად. არამედ ცხლველთად. რამეთუ ყოველნი ცხლველ არიან მის წინაშე. 39 მი-ვიეთმე-უგეს მწიგნობართა. და ჰრქუეს. მოძღუარ. კეთილად ჰსთქუ¹⁵. 40 და ვერდარა იკადრეს კითხვად მისა მიერითგან. 41 და ჰრქუა მათ უფალმან. ვითარ უკუე იტყვან თქუენგანნი ვინმე ქრისტესსა¹⁶ მედ დავითისა. 42 რამეთუ თვთ იგი¹⁷ დავით იტყვს წიგნსა ფსალმუნთასა. ჰრქუა უფალმან უფალსა ჩემსა. დაჯედ

1. შემდგომად მათხა B. — 2. ცოლ. — 3. add. მათ. — 4. om. მათ B. — 5. add. მას B. — 6. მკუდრეთით sic A. — 7. იქერწინებთან. — 8. განჰქერწინებენ. — 9. არცადა. — 10. მერმე სიკუდილი (-დიდ B). — 11. მოხვცა B. — 12. add. იგი B. — 13. იტყვს B. — 14. ისაკისსა B. — 15. სთქუ B. — 16. ქრისტესა B. — 17. თვთ იგი] იგი თვთ B.

a) ჰრქუა. — b) იქმნეს ms. : correxi. — c) მიმთხუვად ms. — d) Post ღმრთისანი exstat lacuna unius paginae in codice Adich; textum supplevi e codice A (fol. 178 r° b — v° a).

relictus est¹ filius. 32 Et post eos mortua est mulier quoque illa. 33 Nunc ergo in resurrectione illa mortuorum, cuius ex eis erit uxor? Etenim septem omnes² habuerunt eam uxorem. » 34 Respondit eis Iesus, et dixit eis³ : « Progenies huius mundi matrimonio iungunt se, et in matrimonium iungunt <alios>. 35 Qui autem digni facti sunt saeculum illud obtinere et resurrectionem⁴ ex mortuis, neque matrimonio iungent⁵ se, neque in matrimonium iungent⁶ <alios>. 36 Neque⁷ mori iam⁸ possunt; etenim aequales Angelis sunt, et filii Dei et resurrectionis sunt. 37 Quia autem resurgent mortui, Moyses (1) quoque indicavit super rubum illum, sicut dicit Dominum Deum Abraham, et Deum Isaac, et Deum Iacob. 38 Etenim Deus non est mortuorum, sed viventium; nam omnes viventes sunt ante eum. » 39 Responderunt ei quidam scribarum, et dixerunt ei : « Magister, bene dixisti. » 40 Et non iam potuerunt audere interrogare eum exinde. 41 Et dixit eis Dominus : « Quomodo ergo dicunt ex vobis quidam Christum <esse> filium David? 42 Etenim ille ipse⁹ David dicit in libro

1. add. eis A. — 2. add. illi. — 3. eis B. — 4. add. illam B. — 5. iungunt. — 6. iungunt. — 7. add. etiam. — 8. iam mori. — 9. ille ipse A] ipse ille B.

(1) მოხე A et მოხვც B, მოთწც.

მარჯუენით ჩემა. 43 ვიდრემდე დავხსნე მტერნი¹ ||^a შენ<ნ>^o ქუე¹ ფერკთა შენთა. 44 თვთ იგი დავით უფლით^c ხადის². და ვითარ ძე³ მიხი არს. 45 და ვითარ⁴ ესმედა ესე ყოველსა მას ერსა. ჰრქუა მოწაფეთა თვხთა. 46 კერძალენით მწიგნობართა⁵. რამელთა ჰნებავს სამოხლითა⁶ ხლვად და რამელთა ჰნებავს⁷ უბანთა ზედა მოვითხვად და პირველ⁸-ჯდომად კრებულსა შორის და ზემო-ჯდომად პურსა ზედა. 47 რამელნი შეჰჭამენ⁹ ხანლსა¹⁰ ქურივთასა და მიზეზით¹¹ შორად¹² ილღვევენ¹³. ამათ მიიღონ¹⁴ უმეტესი ხარჩელი¹⁵.

XXI. 1 მიხედა¹⁶ და იხილა. რამელნი¹⁷ დახდებდეს¹⁸ შესაწირავსა ფასის¹⁹ საცავსა მას მდიდარნი. 2 და იხილა ვინმე ქურივი გლანაკი. რამელმან დადვა ორი მწულილი. 3 და თქუა²⁰ იესუ²¹. ჰემმარიტად ვეტყუ^d თქუენ. რამეთუ ქურივი^{22e} გლანაკმან უმეტეს²³ ყოველთასა²⁴ შეწირა. 4 რამეთუ ამათ ყოველთა ნამეტავისა^f გან მათისა შეწირვს დახადებულსა ამას. ხოლო ამან ნაკლულევანებისა გან თვისისა ყოველი. რადგა აქუნდა საცხორებელი²⁵. შეწირა. 5 და რამელნიმე იტყოდეს ტაძრისა მის²⁶ თვს. ვითარმედ ქვითა კეთილითა და

1. ქუეშე. — 2. ჰხადის A. — 3. ძმ. — 4. ვითარცა. — 5. add. მათ (om. B) გან. — 6. სამუხლითა sic A. — 7. უყუარს. — 8. პირველად. — 9. შემჭამენ A. — 10. ხანლებსა. — 11. მიზეზად A. — 12. განგრძობილად A: განგრძობილად B. — 13. ილღვევდ (bis A). — 14. მიიღონ A. — 15. უმეტესი სამჯელი (სახჯ- B). — 16. მიხედა A, ante quod add. და AB. — 17. add. იგი. — 18. დახდებდეს A. — 19. საფასის A. — 20. ჰრქუა A. — 21. om. იესუ B. — 22. add. ამან. — 23. უმეტეს. — 24. ყოველთა A. — 25. საცხორებელი B. — 26. om. მის B.

a) Pl. 148 a. — b) Iterum incipit textus codicis Adich. შენი ms. : correxi cum C. — c) უფლით : o super lineam additum. — d) ვეტყუ ms. — e) Pl. 148 b. — f) ნამეტავისასა ms. : correxi cum C.

Psalmorum : Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextera mea, 43 Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. 44 Ipse ille David Dominum vocat <eum> ; et quomodo filius eius est? » 45 Et cum audiret hoc omnis ille populus, dixit discipulis suis : 46 « Attendite <a> scribis¹, qui volunt in vestimento ambulare, et qui volunt² in plateis salutationem, et primam sedem in synagoga, et primam sedem in convivio, 47 Qui devorant domum³ viduarum, et praetextu⁴ longe⁵ orant. Hi accipient maiorem damnationem. »

XXI. 1 Adspexit⁶ et vidit <illos> qui ponebant oblationem in gazophylacio illo divites. 2 Et vidit quamdam viduam pauperem, quae posuit duo minuta. 3 Et dixit⁷ Iesus⁸ : « Vere dico vobis, quia vidua⁹ pauper plus quam omnes obtulit. 4 Etenim hi omnes ex supervacuis suis obtulerunt in hoc quod positum est ; haec autem ex indigentia sua omnem quemcumque habebat victum obtulit. » 5 Et quidam dicebant de templo illo¹⁰, quoniam lapide bono et

1. a AB : add. illis A. — 2. amant. — 3. domus. — 4. praetextu] ad praetextum A. — 5. prolixo. — 6. ante adspexit add. et AB; post id autem add. eos A. — 7. add. eis A. — 8. om. Iesus B. — 9. add. haec. — 10. om. illo B.

პატიცხნითა შენებულ¹ არს. და თქუა². 6 ზედავთა³ ამას. ძღველენა⁴ დღენი. რომელთა შინა არა დაშთეს ქვაჲ ქვასა ზედა. რომელი არა დაირღუეს. 7 ჰეითხეს⁵ მღწაფეთა. მოძღუარ. ოდეს იყვს⁶. და რამ არს სასწაული. ოდეს⁷ ესე ყოფად არს. 8 ზღლო თავადმან ჰრქუა. იხილეთ. ნუ უკუე ხცეთ⁸. რამეთუ მრავალნი ძღვიდოდისან სახელითა ჩემითა და იტყვიდისან. ვითარმედ მე ვარ. და⁹ კამი მღწევრულ არს. ნუ მიხუალთ¹⁰ შედგომად მათდა¹¹. 9 ოდეს გესძღვიან ბრძოლანი და შფოთნი. ნუ შეს<დ>რწუნდებით¹². რამეთუ ჯერ-არს¹³ ყოფად. და არდა შეყსეულად იყვს აღსახრელი. 10 მამინ ეტყოდა მათ. აღდგენ ნათესავნი¹⁴ ნათესავსა¹⁵ ზედა და შეუფებამა შეუფებასა ზედა. 11 და იყვნენ ძრვანი¹⁶ დიდ-დიდნი ადგილდ-ადგილდ¹⁶. სიყმილნი და სრვანი. ხამინელებანი. ზეციით. სასწაულნი¹⁷ დიდ-დიდნი იყვნენ. 12 ზღლო ამათ ყოველთა წინა დაგახსნენ თქუენ ზედა კელნი მათნი და გდევნიდენ და მივცნენ თქუენ¹⁸ შესაკრებულთა და საჰყრბილესა. მეფეთა¹⁹ წინაშე²⁰ და მთავართა მიგიყვანებდენ²¹ თქუენ²² სახე|ლისა^c ჩემისა თჳს. 13 და ვექმნეს თქუენ ესე საწამებულ. 14 დაისხენით ესენი²³ გულთა თქუენტა. რამთა არა წინაფწარ

1. მწნებულ. — 2. add. იესუ. — 3. ჰზედავთ. — 4. ante ძღველენან add. არამეცი. — 5. add. მას. — 6. add. ესე. — 7. რაჟამს. — 8. ჰხცეთ A. — 9. ზღლო. — 10. მიჰხუალთ A. — 11. მათა A : მათსა B. — 12. შეჰხძრწუნდებით A. — 13. add. ესე პირველად. — 14. აღდგეს ნათესავი B. — 15. ნათესავთა A. — 16. ადგიდ-ადგიდი. — 17. ante სასწაულნი add. და. — 18. om. თქუენ B. — 19. ante მეფეთა add. და B. — 20. om. წინაშე B. — 21. მიგიყვანენ. — 22. om. თქუენ. — 23. ესე.

a) შესრწუნდებით ms. : correxi cum C. — b) ძრვანი correctum e ძმანი, რ super lineam addito. — c) სახე სახელისა ms. : correxi; post id rasura 6 litterarum : fuit ჩემისა. Pl. 149 a.

pretioso aedificatum est; et dixit¹: 6 « Inspicitisne² hoc? Veniunt³ dies, in quibus non manebit lapis super lapidem, qui non destruatur. » 7 Interrogaverunt eum⁴ discipuli: « Magister, quando erit⁵? Et quod est signum, quando hoc futurum est? » 8 Ipse autem dixit eis: « Videte ne forte seducamini; etenim multi venient in nomine meo, et dicent: Quoniam ego sum, et tempus⁶ advenit; nolite ire post eos. 9 Quando audietis bella et seditiones, nolite turbari; etenim oportet <hoc>⁷ fieri, et nondum confestim erit finis. » 10 Tunc dicebat eis: « Surgent gentes⁸ adversus gentem⁹, et regnum adversus regnum. 11 Et erunt motus permagni per loca, fames et pestilentiae, terrores de caelo, signa¹⁰ permagna erunt. 12 Ante autem haec omnia iniicient super vos manus suas, et persequentur vos et tradent vos¹¹ in synagogas et carcerem, ante¹² reges et principes adducent vos¹³ propter nomen meum. 13 Et fiet vobis hoc in testimonium. 14 Ponite haec¹⁴ in cordibus vestris, ut non praediscatis quod

1. add. Iesus. — 2. inspicitis. — 3. ante veniunt add. sed. — 4. eum. — 5. add. hoc. — 6. et tempus] tempus autem. — 7. <hoc>] hoc primum. — 8. surgent gentes] surget gens B. — 9. gentes A. — 10. ante signa add. et. — 11. vos B. — 12. ante] ad, ante quod add. et B. — 13. vos. — 14. hoc.

იწურთიდეთ. რამ სიტყუამ მიუგოთ. 15 რამეთუ მოგვცეს¹ თქვენ პირი და სიბრძნე². რამელსა ვერ უძღონ³ წინა-ადღვამად და სიტყვს-გებად ყოველთა წინა-ადღვამათა თქვენთა. 16 რამეთუ მიგვცენ⁴ თქვენ მამა-დედათა გან და⁵ ძმათა და მეგობართა და ნათესავთა⁶. და მოჰკლვიდენ თქვენგანთა. 17 და იყვნეთ თქვენ მოძულებულ ყოველთა გან სახელობა ჩემისა თვს. 18 და თმამ თავისა თქუენისად ცუდად⁷ არა წარწყმდეს. 19 მოთმინებთა⁸ თქუენითა მოპოვრეთ სულნი თქუენნი⁹. 20 რაკამს იხილეთ იერუსალემი¹⁰ გარე-მოდგომილი ერისა გან⁹. მაშინ გულისგმა¹⁰-ყავთ. რამეთუ მოახლებულ არს მოღვრებამ მისი. 21 მაშინ რამელნი ჰურთიასტანს იყვნენ¹¹. ი<ვ>ლტოდედ¹² მათად კერძოდ¹³. და რამელნი იყვნენ შუვა¹⁴ მისა¹⁵. განივლტოდედ. და რამელნი ველსა¹⁶ იყვნენ¹⁷. ნუ შევლენედ მუნ. 22 რამეთუ დღენი შურის-გებისანი¹⁷ არიან. რამთა აღესრულნენ ყოველნი წერილნი. 23 ხოლო ვამ ბუგვლ-ქმნულთა¹⁸ და რამელნი აწევბდენ¹⁹ მათ დღეთა შინა. რამეთუ იყვს

1. მოგვცეს] მე მოგვე. — 2. სიბრძნე. — 3. უძღონ A. — 4. მიგვცეთ. — 5. და bis scriptum in B. — 6. add. გან A. — 7. om. ცუდად. — 8. ante მოთმინებთა add. და A. — 9. იერუსალემი.. გან] გარე-მოდგომილი იერუსალემი ერისა გან A : იერუსალემსა გარე-მოდგომილი ერის B. — 10. ნმა. — 11. იყვნენ ჰურთიასტანს B. — 12. ივლტოდედ A. — 13. om. კერძოდ. — 14. მდრის. — 15. მისსა B. — 16. add. გარე A. — 17. გებისანი] გებისა მისისანი ესე. — 18. ბუგვლ-ქმნულთა A : მოდგომილთა B. — 19. აწევბდენ A.

a) თქ-ნი. — b) ი-წმი. — c) Post იყვნენ rasura unius litterae. — d) ილტოდედ ms. : correxi cum C. — e) ივრედ ms. : correxi cum C. — f) აწევბდენ : ო inchoatum, non autem finitum.

verbum respondeatis eis. 15 Nam dabit (sic)¹ vobis os et sapientiam, cui non poterunt² resistere et respondere omnes adversarii vestri. 16 Etenim tradent vos <quidam> ex³ parentibus, et⁴ fratribus, et amicis, et cognatis⁵, et occident <quosdam> ex vobis. 17 Et eritis vos odio omnibus propter nomen meum. 18 Et capillus capitis vestri vane⁶ non peribit. 19 In⁷ patientia vestra possidebitis animas vestras. 20 Quando videbitis Ierusalem circumdatam ab exercitu⁸, tunc intelligite quia appropinquavit desolatio eius. 21 Tunc qui in Iudaea erunt⁹, fugiant¹⁰ ad montem; et qui erunt in medio eius, aufugiant; et qui in agro¹¹ erunt, ne intraverint illuc. 22 Quia dies ultionis¹² sunt, ut consummentur omnia quae scripta sunt. 23 Vae autem praegnantibus, et <eis> quae lactabunt in illis diebus; etenim erit afflictio magna tunc¹³ super

1. dabit] ego dabo. — 2. poteritis A. — 3. tradent vos <quidam> ex] trademini vos a. — 4. et bis scriptum B. — 5. ante cognatis add. a A. — 6. om. vane. — 7. ante in add. et A. — 8. Ierusalem ... exercitu] circumdatam Ierusalem ab exercitu A : in Ierusalem circumdatum exercitum B. — 9. in ... erunt] erunt in Iudaea B. — 10. fugite A. — 11. add. foris A. — 12. add. eius hi. — 13. tunc ante afflictio.

ჰირი დიდი მამინ¹ ქუეყანასა ზედა და რისხვამ ერსა მას². 24 და დაეცნენ პირითა მახვლისადათა. და წარიტყუნენ³ ყოველთა მიმართ³ წარმართთა. და იერუსალჰში⁴ დათრგუნვილ⁵ იყვხ წარმართთა გან. ვიდრემდე აღესრულნენ კამნი წარმართთანი. 25 [დ]ა იყვხ სახწაული მსება და მთავარება და ვარსკულ⁶ა<ვ>თა⁷. შეკრებათ თესლებისა განკვრეპითა ორრისადათა. ვითარცა ზღვსა⁸ გან და ძრვისა. 26 სულითა⁹ კაცთადათა შიშისა გან და მღვდლებისა მძავალისა¹⁰ ზედა ხოფელსა ამას. რამეთუ ძალნი ცათანი შეიძრნენ¹¹. 27 და მამინ იხილენ ძე¹² კაცისაჲ. მძავალი ღრუბელთა¹³ ძალითა და დიდებითა მრავლითა¹⁴. 28 და ვითარცა იწყვხ ამან ყოველმან ყოფად. აღიხილენით¹⁵ თვალნი¹⁶ და აღიპყრენით¹⁷ გელნი¹⁸. რამეთუ მღწევრულ არს გ[ა]მდგნად თქუენი¹⁹. 29 და ეტყოდა²⁰ იგავსა. იხილეთ ლეღვ და ყოველნი სენი. 30 რაჲმს გამოვალნ ფურცელი. თვთ უწყოდით. რამეთუ ახლც არს ზაფხული. 31 ეგრეცა თქუენ. რაჲმს იხილოთ ესე ყოველი ყოფილი. უწყოდეთ. რამეთუ ახლც არს სახუფეველი ღმრთისაჲ. 32 ამენ გეტყვ თქუენ²¹. არა წარცდეს

1. მამინ ante ჰირი. — 2. post მას (ამას B) add. ზედა. — 3. მიერ. — 4. add. და ქუეყანასა ზედა. — 5. მძავალსა. — 6. ძმ. — 7. ღრუბლითა. — 8. აღიხილენთ sic B. — 9. აღიპყრენთ sic B. — 10. თავნი, post quod add. თქუენნი. — 11. add. მათ B. — 12. add. რამეთუ B.

a) წარიტყუნენ ms. — b) ი¹ში. — c) Pl. 149 b. — d) ვარსკულ[ა]თა ms. : correxi cum C. — e) ზღვსა ms. — f) ს¹ლითა. — g) შეიძრნენ ms. : correxi cum C. — h) მრავლი~~თა~~ cum rasura. — i) თვალნი ms. — j) Post თქუენი exstat lacuna 2 foliorum in codice Adich; textum supplervi e codice A (fol. 180 v° a — 181 v° b).

terram, et ira in populo illo¹. 24 Et cadent in ore gladii, et captivi abducentur ad omnes gentiles², et Ierusalem conculcabitur a gentilibus, donec consummentur tempora gentilium. 25 Et erit signum in sole, et luna, et stellis, congregatio³ generationum in stupore sonitus sicut a mari et motu, 26 In halitu hominum propter timorem et exspectationem venientem super mundum hunc⁴; nam virtutes caelorum commovebuntur. 27 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus⁵ cum virtute et gloria multa. 28 Et cum incipiet hoc omne fieri, levate oculos et tollite manus⁶, quia advenit redemptio vestra. » 29 Et dicebat eis⁷ parabolam: « Videte ficum, et omnes arbores. 30 Quando exit folium, ipsi scietis quia prope est aestas. 31 Sic quoque vos, quando videbitis hoc omne quod factum est, scitote quia prope est regnum Dei. 32 Amen dico vobis⁸, non praeteribit generatio haec, donec hoc omne fiat.

1. in populo illo] super populum illum (hunc B). — 2. ad ... gentiles] ab omnibus gentilibus. — 3. ante congregatio add. et in terra. — 4. venientem super mundum hunc] in futuro mundo hoc. — 5. nube. — 6. capita, post quod add. vestra. — 7. eis A] eis B. — 8. add. quia B.

ნათესავი ესე. ვიდრემდე ესე ყოველი იყოს. 33 ცანი და ქუეყანა წარგდენ. ხოლო სიტყუანი ჩემნი არა წარგდენ. 34 ეკრძალებით¹ თავთა თქუენტა. ნუ უკუე დამძიმდენ გულნი თქუენნი შუებითა და მთრვალებითა და წრუნვითა ამის ხოფლისათა. და შეყსეულად მოიწიოხ დღს იგი² თქუენ ზედა. 35 რამეთუ ვითარცა საფრგს მღუგდეს მსხდრძარეთა ზედა პირსა ყოვლისა ქუეყანისასა. 36 იღვძებდით უკუე ყოველსა ეამსა. და ეკედრებოდეთ. რამთა ღირს იქმნეთ განრინებად ამის ყოვლისა გან. რემელი ყოფად არს. და დადგომად³ წინამუძისა კაცისა. 37 და იყოფოდა თავადი ტამარსა მას შინა დღისი და ახწავებდა. ხოლო ღამს⁴ განვიდის და იქცევინ მთასა მას. რემელსა ჰრქვან ზეთის ხილთაჲ. 38 და ყოველმან⁵ ერჲან აღიმხოვს მისა ტამარსა მას შინა სმენად სიტყუათა მისთა.

XXII. 1 და მძახლებულ იყო დღესახწაული იგი უცდომეობისაჲ. რემელსა ჰრქვან პასქაჲ. 2 და ეძიებდეს მას მდღელთ-მძმდღუარნი იგი და მწიგნობარნი. ვითარმცა მძკლეს იგი. ხოლო ეშინოდა ერჲასა მის. 3 და შეუკდა ეშმაგი იუდას. რემელსა ერქუა სკარიოტელ⁶. და იყო იგი რიცხსა გან ათორმეტთაჲ⁷. 4 და შვიდი⁸ იგი. ერჲანა მდღელთ-მძმდღუართა და მწიგნობართა და ერისა წინა-მძმდღუართა. ვითარმცა მიჰსცა იგი⁹ მათ. 5 ხოლო მათ განისარეს და

1. ეკრძალებით sic B. — 2. დღს იგი post ზედა B. — 3. დადგომად B. — 4. ღამე B. — 5. add. მან B. — 6. სკარიოტელ B. — 7. ათორმეტთა B. — 8. შვიდი, post quod om. იგი B. — 9. მიჰსცა იგი] იგი მისცა B.

33 Caeli et terra praeteribunt; verba autem mea non praeteribunt. 34 Attendite vobismetipsis, ne forte graventur corda vestra in oblectamento et ebrietate et sollicitudine huius mundi, et confestim adveniat dies illa¹ super vos. 35 Etenim sicut laqueus superveniet in sedentes super faciem omnis terrae. 36 Vigilate ergo in omni tempore, et rogate, ut digni fiatis ut evadatis ex hoc omni quod futurum est et stetis² ante Filium hominis. » 37 Et habitabat ipse in templo illo per diem, et docebat; per noctem autem exhibat et versabatur in monte illo, cui <nomen> dicunt Olivarum. 38 Et omnis³ populus veniebat mane ad eum in templo illo, ut audiret verba eius.

XXII. 1 Et appropinquaverat festum illud Azymorum, cui <nomen> dicunt Pascha. 2 Et quaerebant eum principes sacerdotum illi et scribae, quomodo occiderent eum; timebant autem populum illum. 3 Et introivit diabolus in Iudam, cui <nomen> dictum est Iscariotes⁴; et erat ille de numero duodecim. 4 Et cum intrasset⁵ ille, locutus est cum principibus sacerdotum, et scribis, et magistratibus (*litt.* exercitus praetoribus), quomodo traderet illum⁶ eis. 5 Illi autem gavisii sunt, et promiserunt ei argentum se duros esse.

1. dies illa post vos B. — 2. stetis A] maneat B. — 3. add. ille B. — 4. Iscariotes A] Scariotes B. — 5. intrasset A] iisset, post quod om. ille B. — 6. illum A] illum B.

ადუთქუეს მას ვეცხლი მიცემად. 6 და აღუკარა¹ მათ და ეძიებდა ქაშხა მარჯუება. რადთა მიჰხვებ² იგი მათ თვნიერ ერისა. 7 მღიწინეს დღენი იგი უცემდეობისანი. ოდეს დიდდა პასქა იგი დაგლვად. 8 და წარავლინნა პეტრე და იოვანე და ჰრქუა³ მათ. წარვედით⁴ და მოძმწადეთ⁵ ჩუენ პასქაჲ. რადთა ვჭამეთ. 9 ხოლო მათ ჰრქუეს⁶. სადა გნებავს. და მოვიმწადეთ. 10 ხოლო თავადმან ჰრქუა მათ. აჲ ეგერა შეხლვახა ოდენ თქუენსა ქალაქად შეგემთხვალს თქუენ კაცი. რემელსა ლავნი წყლითა ზე ედგას. შეუდეგით⁷ მას ხახიდ⁷. ვიდრეცა შევიდეს. 11 და არქეთ უვალსა მას ხახლისახა. გეტყვს⁸ შენ მოძღუარი. სადა არს ხავანს. რემელსა პასქაჲ ესე მოწაფეთა ჩემ<თა> თანა⁹ ვჭამდ. 12 და მან გიჩუენლს თქუენ ქლრი დაგებული დიდი. მუნ მწა-მიყავთ ჩუენ. 13 და წარვიდეს და პღვეს ეგრე. ვითარცა იგი ჰრქუა მათ. და მოძმწადეს პასქაჲ იგი. 14 და ოდეს იყო ქაში. დაჯდა. და ათორმეტნი მოწაფენი¹⁰ მის თანა. 15 და ჰრქუა მათ. გულის ხიტყვთ გული მითქუმიდა⁸ პასქასა¹¹ ამას ჭამად თქუენ თანა. ვიდრე ვნებადმდე ჩემდა. 16 ხოლო გეტყვ თქუენ. არდარა ვჭამდ ამის გან. ვიდრემდე აღესრულდს სახუევკულსა¹² ღმრთისახა. 17 და მოიღღ სახუქელი. ჰმადღდობდა¹³ და თქუა. მიიღეთ ესე და განიყავთ^b თავისა

1. აღუკარა B. — 2. მიხვებ B. — 3. რქუა sic B. — 4. წარვედით sic B. — 5. მოძმწადეთ B. — 6. თქუეს B. — 7. om. ხახიდ B. — 8. გეტყვს : s supra lineam additum in A. — 9. ჩემ<თა> (ჩემ sic A) თანა] თანა ჩემთა B. — 10. მოციქულნი B. — 11. პასქასა B. — 12. add. შინა. — 13. ante ჰმადღდობდა add. და B.

a) Iterum incipit textus codicis Adich. — b) განუყავთ ms. : correxi cum C.

6 Et confessus (*sic*) est eis; et quaerebat tempus opportunum, ut traderet illum eis sine populo. 7 Advenerunt dies illi Azymorum, quando decebat pascha illud immolari. 8 Et misit Petrum et Iovannem, et dixit eis: « Abite, et parate nobis pascha, ut manducemus. » 9 Illi autem dixerunt *ei*¹: « Ubi vis? Et parabimus *tibi*. » 10 Ipse autem dixit eis: En ecce *tempore* ipso quo intrabitis vos in civitatem, occurret vobis homo, qui lagenam cum aqua supportabit; sequimini eum in domum², quo quoque intrabit. 11 Et dicite domino illi domus: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, *in* quo pascha hoc cum discipulis meis manducem? 12 Et ille ostendet vobis cenaculum instructum magnum; ibi parate nobis. » 13 Et abierunt, et invenerunt ita, sicut dixit eis, et paraverunt pascha illud. 14 Et quando facta est hora, sedit, et duodecim discipuli³ cum eo. 15 Et dixit eis: « Desiderio desiderabam pascha hoc manducare vobiscum, antequam patiar ego. 16 Dico autem vobis, non iam manducabo de hoc, donec consummetur *in*⁴ regno Dei. » 17 Et *cum* accepisset calicem⁵, gratias agebat, et dixit: « Accipite hunc, et dividite vobismetipsis.

1. om. *ei* B. — 2. om. *in* domum B. — 3. discipuli A] Apostoli B. — 4. *in*. — 5. *cum* accepisset calicem] accepit calicem et B.

თქუენისა. 18 ხდელ ვეტყჳ თქუენ. ამიერიტგან არღარა ვსუა ნაყოფისა გან
 ვენაგისა. ვიდრემდე სასუევეელი დმრთისაჲ მოვიდეს. 19 და მოიღო პური.
 ჰმადლობდა და¹ განტენა. მისგა² მათ და ჰრქუა³. ესე არს გარგი ჩემი თქუენ
 თჳ[ხ] მიცემული. ამას ჰყოფდით ჩემდა მდხაგხენებელად⁴. 20 ეგრევე სასუ-
 ძელი⁵ შემდგომად ხერობისა⁶ და თქუა. ესე სასუძელი. ან[ა]ლი⁷ რჩული⁷
 სისხლისა ჩემისაჲ. თქუენ თჳს დათხელი. 21 [ხდელ] აჰა კელი განმცემელისა
 ჩემისაჲ ჩემ თანა ტაბლასა ზედა. 22 მჰ საძე კაცისაჲ მსგავსად განჩინებულისა⁸
 მისისა წარვალს. ხდელ ვამ არს კაცისაჲ⁹ მის. ვის¹⁰ მიერ მიეცემის იგი.
 23 [და] მათ იწყეს ძიებად¹¹ ურთიერთას. ვინ-მე არს მათგანი. რემელსა
 ეკულებს ესე ყოფად. 24 და იყო ცილდობა¹² მათ შორის. ვითარმედ ვინ-მე
 იყოს დიდი მათგანი¹³. 25 ხდელ თავადმან ჰრქუა მათ. მეფენი წარმართთანი
 უფლებდენ¹⁴ მათ ზედა. და რემელთა კელმწიფებამ აქუს¹⁵ მათ ზედა. ქველის
 მძქმედ ჰრქუან¹⁶. 26 ხდელ თქუენ არა ეგრე¹⁷ იყვნეთ. არამედ უდიდესი¹⁶ იგი
 თქუენ შდრას იყავნ მრწემ¹⁷. და წინა-მძღუარი იგი ვითარგა მსახური. 27 ვინ
 არს უფალი¹⁸. რემელი ინაგით-სის ანუ რემელი მსახურებს¹⁹. ანუ არა რემელი²⁰

1. om. და. — 2. მიჰსგა A, ante quod add. და AB. — 3. თქუა B. — 4. მდხაგხენებელად
 ჩემდა. — 5. add. იგი. — 6. add. მოიღო A. — 7. მჯელი. — 8. განჩინებისა A. — 9.
 კაცისა. — 10. რემლისა B. — 11. გამომიებად A : მწუხარებად B. — 12. ცილდობა A. —
 13. მათ შორის B. — 14. უფლებედ. — 15. ეგრეთ. — 16. უდიდესი. — 17. მრწემ sic B.
 — 18. უფრდამ A : უფრდეს sic B. — 19. ჰმსახურებს A. — 20. add. იგი.

a) Pl. 150 a. — b) აქუნს ms. : correxi cum C. — c) ჰრქუან ms. — d) მრწემ (რ super
 lineam additum, et მ in linea) ms. : correxi.

18 Dico autem vobis, abhinc non iam bibam de fructu vitis, donec regnum
 Dei veniat. » 19 Et, cum accepisset panem, gratias agebat; et fregit¹, dedit²
 eis, et dixit eis³: « Haec est caro mea, pro vobis data : hoc facite in meam comme-
 morationem⁴. » 20 Similiter calicem⁵ post cenam <accepit>⁶, et dixit :
 « Hic calix, nova lex, sanguinis mei, pro vobis effusus. 21 En autem manus
 traditoris mei mecum <est> super mensam. 22 Filius sane hominis secundum
 quod definitum est ei abit; vae autem est homini illi, per quem traditur ille. »
 23 Et illi coeperunt quaerere⁷ ad invicem, quis esset ex eis, qui hoc facturus
 esset. 24 Et facta est contentio quoque⁸ inter eos : Quoniam quis erit magnus
 ex eis⁹? 25 Ipse autem dixit eis : « Reges gentilium dominabuntur¹⁰ super
 eos; et <illis> qui potestatem habent super eos, beneficos <nomen> dicunt.
 26 Vos autem non sic eritis; sed maior ille inter vos sit parvus, et praecessor ille
 sicut minister. 27 Quis est dominus¹¹, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui

1. ante fregit om. et. — 2. ante dedit add. et. — 3. om. eis, B. — 4. commemorationem
 meam. — 5. add. illum. — 6. <accepit>] accepit A. — 7. quaerere] exquirere A : contris-
 tari B. — 8. om. quoque A. — 9. ex eis] inter eos B. — 10. dominantur. — 11. maior.

ინაგით-ზის. ხელღ მე ვარ თქვენ შიშის¹ ვითარცა მსახური. 28 თქვენ² ხართ. რამელნი დაადგვირით ჩემ თანა განსაცდელთ<ა>³ შინა ჩემთა. 29 და მე აღვითქუამ თქვენ. ვითარცა მე აღმითქუა მამამან ჩემმან სასუფეველი. 30 რამთა სჭამდეთ³ და სუმიდეთ⁴ ტაბლასა ჩემსა ზედა⁵ სასუფეველსა შინა ჩემსა და დასხდეთ⁶ ათორმეტნი⁷ ნაყდართა და სჯიდეთ⁸ ათორმეტთა ტომთა ისრაელისათა⁹. 31 სიმონ. სიმონ. აჰა ესერა ეშმაკმან გამოვიხივებ¹⁰ თქვენ ადგრად ვითარცა იტელი 32 ხელღ მე ვევედრე მამასა ჩემსა შენ თვხ. რამთა არა მოგაკლდეს ხარწმუნეობამ შენი. და შენ ოდესმე მოიქცე¹¹ და განამტკიცენ¹² მამანი შენნი. 33 ხელღ მან ჰქუა. უფალო. მე¹³ შენ თანა მზა ვარ საპყრობილედ და მოხიკუდილდ¹⁴. 34 ხელღ თავადმან ჰქუა. გეტყვ¹⁵ შენ. პეტრე. არდა ყვივლობს ჭათამსა დღეს. ვიდრემდე ხამ გზის უვარ-მყდ მე. ვითარმედ არა მიცი მე. 35 და ჰქუა მათ. ოდეს¹⁶ წარგავლინენ¹⁷ თქვენ თვნიერ ბალანტისა და ვაშკარანისა და ფერგთ-შესა<ს>ხმელისა¹⁸. ნუ¹⁹ გავგლდა რამ თქვენ. ხელღ მათ თქუეს²⁰. არამ²¹ გუაკ<ლ>და²². 36 და მერმე თქუა²³. არამედ

1. შიშის თქვენსა B. — 2. ante თქვენ add. და. — 3. ჰჭამდეთ A : ჰჭამდეთ B. — 4. ჰსუმიდეთ. — 5. ზედა ჩემსა. — 6. დასხდეთ, post quod add. თქვენ A. — 7. ათორმეტთა. — 8. ჰსჯიდეთ A : ჰსჯიდეთ B. — 9. მოიქცე A : მოიქცე B. — 10. განამტკიცენ B. — 11. om. და მოხიკუდილდ A : და ხიკუდილ, post quod add. მოხიკუად B. — 12. add. იგი. — 13. შესახებელთა sic A : შესახებელთა B. — 14. ჰქუეს B. — 15. არამ. — 16. ჰქუა.

a) განსაცდელთ ms. : correxi cum C. — b) ისრაელისათა. — c) განამტკიცენ ms. : correxi cum C. — d) Pl. 150 b. — e) უფალო მე super rasuram scriptum. — f) გეტყვ ms. — g) წარგავლინენ ms. : correxi cum C. — h) შესახებელთა ms. : correxi cum C. — i) არამ ms. : correxi cum C. — j) თქ-ს. — k) გუაკდა ms. : correxi.

recumbit? Ego autem sum in medio vestrum sicut minister. 28 Vos¹ estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. 29 Et ego promitto vobis sicut mihi promisit Pater meus regnum, 30 Ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo, et sedeatis² duodecim (nom.) super³ thronos, et iudicetis duodecim tribus Israël. 31 Simon, Simon, en ecce diabolus expetivit vos ut cribraret sicut triticum. 32 Ego autem rogavi Patrem meum de te, ut non deficiat tibi fides tua; et tu aliquando converteris⁴, et confirmabis⁵ fratres tuos. » 33 Ille autem dixit ei: « Domine, ego tecum paratus sum ad carcerem et ad mortem⁶. » 34 Ipse autem dixit ei: « Dico tibi, Petre, nondum cantabit gallus hodie, donec ter neges me, quoniam non novisti me. » 35 Et dixit eis: « Quando misi vos sine sacco, et pera, et calceamento⁷, numquid defuit aliquid vobis? » Illi autem dixerunt⁸: « Nihil defuit nobis. » 36 Et postea dixit⁹: « Sed nunc qui

1. ante vos add. et. — 2. add. vos A. — 3. super duodecim. — 4. convertere B. — 5. confirma B. — 6. om. et ad mortem A : post mortem add. ire B. — 7. calceamentis. — 8. add. ei B. — 9. add. eis.

აწ რძმელსა აქუნდეს ბალანტი¹. აღიდენ. ეგრევე მსგავსად ვამკარანია². და რძმელსა არა აქუნდეს. განყიდენ სამოხელი³ თხზი და იყიდენ³ მახული. 37 გეტყვ⁴ თქვენ. ესე ხოლო⁵ წერილი ჯერ-არს ჩემ⁶ ზედა აღსრულებად. ვითარმედ ურჩულოთა⁷ თანა შეირაცხა. და რამეთუ ჩემ თხზ აღსახრული იყავს. 38 ხოლო მათ <მ>რქუეს^b. უფალო. აჰა ესერა არაან⁸ ორ დანაკ. ხოლო თავადმან ჰრქუა. ეჰა არს. 39 და გამოვიდა მიერ და წარვიდა⁹. ვითარცა ჩუეულებამ აქუნდა. მთასა¹⁰ ზეთის ხილთასა. და¹¹ მიხედვედეს¹² მას მონაფენი მიხნი. 40 და მი-რამ-ვიდა ადგილსა მას. და¹³ ჰრქუა მათ. ილოცვიდით. რამთა არა შესხდეთ განსაცდელსა. 41 და თავადი განემორა მათ გან ვითარ ქვის ხატყორცებელ ოდენ. დაიდგნა მუკლნი. ილოცვიდა. 42 და იტყოდა. მამაო. უკუეთუ გნებავს თანა-წარსლვად სახუმელი ესე ჩემ გან. ხოლო ნუ ნებამ ჩემი. არამედ ნებამ შენი იყავნ^c. ||^d 45 და აღდგა მიერ ღოცვით და მოვიდა მონაფეთა თხსთა და¹⁴ პოვნა იგინი მძინარენი მწუხარებისა მის გან. 46 და ჰრქუა მათ. რამსა გძინავს. აღდეგით და ილოცვიდით. რამთა არა შესხდეთ^{15e} განსაცდელსა. 47 და ვიდრე იგი ამას იტყოდა. აჰა ერი და რძმელსა ერქუა იუდა ისკარიო-

1. საქუფთმ. — 2. სამოხელი sic A. — 3. იყიდეს sic A. — 4. a გეტყვ (v. 37) usque ad განემორა (v. 41) codex B difficulter legitur, et praecipue v. 40 non legibilis est. — 5. ხოლოდა. — 6. ჩუენ A. — 7. უმჯულოთა. — 8. add. აჰა. — 9. წარმოვიდოდა A : წარვიდოდა B. — 10. add. მას. — 11. om. და A. — 12. მიხედვედეს A. — 13. om. და. — 14. om. და B. — 15. შესხდეთ B.

a) ვამკარანისა ms. : correxi cum C. — b) რქუეს ms. : correxi. — c) Versus 43 et 44 desunt in tribus codicibus. — d) Pl. 151 a. — e) შესხდეთ ms.

habebit sacculum tollat, item similiter peram quoque; et qui non habebit vendat vestimentum suum, et emat gladium. 37 Dico vobis, hoc autem¹ quod scriptum est oportet super me² consummari : Quoniam cum iniquis deputatus est. Et enim de me finis erit. » 38 Illi autem dixerunt ei : « Domine, en ecce sunt³ duo gladioli. » Ipse autem dixit eis : « Satis est. » 39 Et egressus est inde, et abiit⁴, sicut consuetudinem habebat, in montem⁵ Olivarum. Et⁶ sequebantur eum discipuli eius. 40 Et, cum iisset in locum illum, et⁷ dixit eis : « Orate, ne intretis in tentationem. » 41 Et ipse recessit ab eis quasi lapidis iactum; cum posuisset genua, orabat, 42 Et dicebat : « Pater, si vis transire calicem hunc a me; solummodo non voluntas mea, sed voluntas tua fiat. » 45 Et surrexit inde ab oratione, et venit ad discipulos suos, et invenit⁸ eos dormientes propter tristitiam illam. 46 Et dixit eis : « Quare dormitis? Surgite, et orate, ne intretis in tentationem. » 47 Et dum hoc loquebatur, en populus; et <ille>

1. add. adhuc. — 2. nos A. — 3. add. hic. — 4. abibat. — 5. add. illum. — 6. om. et A. — 7. om. et₂. — 8. surrexit ... venit ... et invenit] cum surrexisset ... venisset ... invenit B.

ტელი. ერთი ათორმეტთაგანი¹. წინა-უძღვრდა მათ და მიეახლა იესუს² ამბორის-
 ყოფად³ მისა. რამეთუ ესე სასწაული მიეცა⁴ მათ და ჰრქუა. რამელსა შე ამბორს-
 უყვ. იგი არს. 48 ხდოდ იესუ ჰრქუა მათ⁵. იუდა ამბორის-ყოფითა მისცემს⁶
 ძეხა ჯავისახა. 49 იხილეს რამ მისთანათა⁷ ხაქმე⁸ ესე. ჰრქუეს მას. უფალ⁹.
 უაუეთ¹⁰ მოკხრნეთ ესენი მახვლითა¹¹. 50 და სცა¹² ვინმე ერთმან მათგანმან
 მონასა მდღელთ-მოდღურისახა და წარჰყუეთა ყური მისი მარჯუენე¹³. 51
 მიუკვდ იესუ და ჰრქუა მათ. აცადეთ აქამოდ¹⁴. და შეახდ გელი¹⁵ ყურსა მისსა
 და განკურნა იგი. 52 ჰრქუა იესუ მღვრულთა მათ მის ზედა მდღელთ-
 მოდღურათა და ერისთავთა მის¹⁶ ტაძრისათა და ხუცესთა. ვითარცა ავაზაჯსა
 ზედა მღვრულ¹⁷ ხართ მახვლითა¹⁸ და წათეპითა. 53 დღითი დღედ¹⁹ თქუენ
 თანა ვიყავ²⁰ ტაძარსა შინა. და არა გაჰყავთ²¹ გელი ჩემ ზედა. არამედ ესე არს
 ჩამი თქუენი და გელმწიფებამი ბნელიხამი. 54 და ვითარცა შეიპყრეს²² იგი.
 წარიყვანეს და შეიყვანეს იგი ხახლსა მდღელთ-მოდღურისახა²³. ხდოდ პეტრე
 მისდევდა²⁴ შორით²⁵. 55 და ადაგზნეს გეცხლი შორის ესრესა და გარე-მდას-

1. om. ერთი ათორმეტთაგანი. — 2. ყოფად correctum e ყოფითა, oth eraso, in B.
 — 3. მიეც sic A — 4. მას. — 5. მიწხცემა A : მისცემა B. — 6. add. მათ. — 7. ხაქმე. —
 8. უაუად super lineam additum in A. — 9. add. გნებავს. — 10. ჰსცა. — 11. მარჯუენე.
 ante quod om. მისი. — 12. აქამოდ B. — 13. om. გელი B. — 14. om. მის. — 15. გამღვრულ.
 — 16. თქუენ... ვიყავ] ვიყავ შე თქუენ თანა. — 17. განჰყავთ. — 18. მოდღურისახა sic B.
 — 19. მიწხდევა A. — 20. შორით B.

a) იეს. — b) მახვლითა ms. — c) მარჯუენე ms. — d) მახვლითა ms. — e) დღედ :
 oth super lineam additum. — f) Sic (განჰყავთ). — g) Pl. 151 b.

cui <nomen> dictum est Iudas Iscariotes, unus de duodecim¹, antecede-
 bat eos; et appropinquavit Iesu, ut oscularetur eum; etenim hoc signum dederat
 eis, et dixit eis: « Quem ego osculatus ero, ille est. » 48 Iesus autem dixit
 eis²: « Iudas osculatione tradit³ Filium hominis. » 49 Cum vidissent <illi>⁴
 qui cum eo erant factum hoc, dixerunt ei: « Domine, si⁵ interficiemus hos gla-
 dio? » 50 Et percussit quidam unus ex eis servum principis sacerdotum, et
 abscidit auriculam eius⁶ dexteram. 51 Respondit eis Iesus, et dixit eis: « Sinite
 usque huc. » Et tetigit auriculam eius, et sanavit eum. 52 Dixit Iesus illi qui
 venerant in se, principibus sacerdotum, et magistratibus illius⁷ templi, et senio-
 ribus: « Quasi in latronem venistis⁸ cum gladio et fustibus. 53 Quotidie vobis-
 cum eram⁹ in templo, nec extendistis manum in me; sed haec est hora vestra,
 et potestas tenebrarum. » 54 Et, cum comprehendissent eum, abduxerunt
 et induxerunt eum in domum principis sacerdotum; Petrus autem sequebatur
 a longe. 55 Et accenderunt ignem in medio atrii; et circumsedebant illi, et¹⁰

1. om. unus de duodecim. — 2. ei. — 3. Iudas ... tradit] Iuda, osculatione tradis. —
 — 4. illi. — 5. add. vis. — 6. om. eius. — 7. om. illius. — 8. existis. — 9. vobiscum eram]
 eram ego vobiscum. — 10. circumsedebant illi, et] cum circumsederent illi.

ხდეს¹ იგინი. და² დაჯდა პეტრეცა შიშის მათსა. 56 და იხილა იგი მკვალმან ვინმე მჯდომარე³ ნათელსა მას⁴ და თქუა. ესეცა მისთანავე⁵ იყო. 57 ხდლო მან უარ⁶-ყო და თქუა. დედაკაცო. არა ვიცი იგი. 58 და მცირედ-რე იხილა⁷ იგი სხუამან და ჰტყუა⁸. შენცა მათთანად ხარ. ხდლო პეტრე თქუა. კაცო⁹. არა ვარ მათთანად. 59 და ვითარ¹⁰ წარგდა ჟამი ერთი. სხუამ¹¹ ვინმე დაამტკიცებდა და იტყოდა. ჰემსარიტად ესეცა მათთანადვე¹² იყო. და რამეთუ გალილეველ არს. 60 ხდლო პეტრე ჰტყუა მას¹³. კაცო¹⁴. არა ვიცი რასა¹⁵ იტყვ. და შეყხეულად¹⁶. ვიდრე იტყოდა იგი ამას. ქათამი ყოვა. 61 და მოექცა¹⁷ უფალი და მისეცა¹⁸ პეტრეს. და მოეგხენა პეტრეს სიტყუად იგი უფლისად. რომელ¹⁹ ჰტყუა მას. ვითარმედ ვიდრე ქათამისა გმობადმდე²⁰ უვარ-მყო მე სამ გზის²¹. ვითარმედ არა ვიცი²² მე. 62 და გავიდა²³ გარე. ტირილდა²⁴ მწარედ. 63 ხდლო კაცთა მათ. რომელთა შეეპყრა²⁵ იესუ. კვიცხვადეს მას და სცემდეს²⁶. 64 და ეტყოდეს. წინაფწარმეტყულებდ²⁷. ვინ არს. რომელმან გვა შენ. 65 და სხუასა მრავა-

1. გარე-მოხსნეს B. — 2. om. და. — 3. მჯდომარე. — 4. add. მინა B. — 5. მის თანა. — 6. უვარ. — 7. ante იხილა add. შემდგომად. — 8. თქუა. — 9. კაცო. — 10. ვითარცა. — 11. მის თანა. — 12. მეგხეულად sic B. — 13. მოექცა. — 14. მიწხეცა. — 15. რომელი. — 16. გმობადმდე A. — 17. სამ გზის ante უვარ. — 18. მიცი. — 19. განვიდა. — 20. ante ტირილდა add. და. — 21. შეიპყრეს B. — 22. მხეცემდეს, post quod add. და დაჰბურეს (-ბორ- sic A) თავსა და ჰგომდეს მას ჰვითხვიდეს. — 23. წინა-წარმეტყულებდ.

a) სხუამ ms. — b) მათ ms. : correxī cum C. — c) კაცო cum rasura unius litterae : fuit 6. — d) რასა : რა super lineam additum. — e) შეყხეულად ms. : correxī. — f) Sic (განვიდა). — g) წინაწარმეტყულებდ.

sedebat Petrus quoque in medio eorum. 56 Et vidit eum ancilla quaedam sedentem in¹ lumine illo, et dixit : « Hic quoque cum eo quidem² erat. » 57 Ille autem negavit, et dixit : « Mulier, non novi eum. » 58 Et <post>³ pusillum vidit eum alius, et dixit ei⁴ : « Tu quoque cum eis es. » Petrus autem dixit : « Homines⁵, non sum cum eis. » 59 Et, cum praeteriisset hora una, alius quidam affirmabat, et dicebat : « Vere hic quoque cum eis quidem⁶ erat; et enim Galilaeus est. » 60 Petrus autem dixit ei : « Homo, nescio quid dicās. » Et confestim, dum dicebat adhuc ille hoc, gallus cantavit. 61 Et conversus est ei Dominus, et respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi illius Domini, quod dixit ei : « Quoniam, priusquam gallus clamet, negabis me ter⁷ : Quoniam non novi ego⁸. » 62 Et, cum egressus esset foras⁹, flebat amare. 63 Viri autem illi, qui comprehenderant¹⁰ Iesum, illudebant ei, et percutiebant eum¹¹. 64 Et dicebant ei : « Prophetiza, quis est qui percussit te? » 65 Et aliud multum¹²

1. in B. — 2. om. quidem. — 3. post. — 4. om. ei. — 5. homo. — 6. eis quidem] eo. — 7. ter ante negabis. — 8. novi ego] novisti me. — 9. cum ... foras] egressus est foras et. — 10. comprehenderunt B. — 11. add. et, cum velarent ei caput et verberarent eum, interrogabant eum. — 12. aliam multam blasphemiam.

ღსა¹ ჰგმობდეს² და იტყოდეს^{3a} მის თვხ⁴. 66 და ვითარცა განთენა დღე⁵. შეკრბეს მოხუცებულნი⁶ და მღვდელთ-მომღვართნი და მწიგნობარნი და ადიყვანეს იგი შესაკრებელ[სა]⁷ მათსა. და ეტყოდეს. უკუეთუ შენ ხარ ქრისტე⁸. მითხარ ჩუენ. 67 ხოლო⁹ ჰრქუა მათ იესუ. უკუეთუ ვითხრა. არა¹⁰ გრწმენეს. 68 და უკუეთუ^d გკითხვო თქუენ. ვერა¹¹ მდმიგოთ გინა განმიტყოთ. 69 ამიერიითგან იყვს მს კაცისაჲ მჯდომარს მარჯუენით^e ძლიერებასა ღმრთისასა. 70 და ჰრქუეს^f მას ყოველთა. შენ უკუე^g ხარა¹² ძე¹³ ღმრთისაჲ. ჰრქუა¹⁴ მათ¹⁵. თქუენ იტყოთ^h. რამეთუ¹⁶ⁱ მე ვარ. 71 და მათ თქუეს. რაჲდა¹⁷ გვგმს წამებდა. ჩუენ თუთ გუესმა^{18j} პირისა გან მისისა.

XXIII. 1 და აღდგა ყოველი იგი სიმრავლე¹⁹ მათი და მოიყვანეს იგი პილატება²⁰. 2 და იწყეს შესმენად მისა და იტყოდეს²¹. ესე ვპოეთ²². რომელი²³ ვარდააქვევდა ნათესავსა ჩუენსა და აყენებდა²⁴ ხარკისა მიცემად კეისრისა²⁵ და იტყოდა თავსა თვხსა. ვითარმედ ქრისტე იგი არს მეუღს²⁶. 3 ხოლო პილატე

1. add. გმობსა. — 2. add. მას. — 3. ეტყოდეს. — 4. om. მის თვხ. — 5. დღს. — 6. add. ერისანი. — 7. საკრებულსა, post quod add. მას AB; მას : ს super lineam addito in A. — 8. ქრისტე. — 9. om. ხოლო. — 10. არავე. — 11. ვერარა A : ვერრა B. — 12. ხარ A. — 13. ძე. — 14. ante ჰრქუა add. და. — 15. add. იესუ. — 16. ვითარმედ. — 17. რაჲსა B. — 18. გუესმის B. — 19. სიმრავლს. — 20. პილატესა B. — 21. ეტყოდეს A. — 22. ვპოეთ. — 23. რამეთუ. — 24. აყენებს B. — 25. კეისარსა. — 26. ვითარმედ... მეუღს] ქრისტედ (sic) და მეუღე (-ღს B) ყოვად.

a) ეტყოდეს ms. : correxī cum C. — b) Pl. 152 a. — c) უკუეთუ ms. — d) უკვეთუ ms. — e) მარჯუენით ms. — f) ჰ-ქს. — g) უკუე ms. — h) იტყოთ. — i) რ (რამეთუ) super lineam additum. — j) გესმა ms.

blasphemabant <in> eum¹, et dicebant de eo². 66 Et, cum illuxisset dies, congregati sunt seniores³, et principes sacerdotum, et scribae, et duxerunt eum in concilium⁴ suum. Et dicebant ei : « Si tu es Christus, dic nobis. » 67 Dixit autem⁵ eis Iesus : « Si dixerō vobis, non⁶ credetis. 68 Et si interrogavero vos, nihil poteritis respondere mihi, vel <non poteritis> dimittere me. 69 Abhinc erit Filius hominis sedens a dextera potentiae Dei. » 70 Et dixerunt ei omnes : « Tu ergo esne⁷ Filius Dei? » Dixit⁸ eis⁹ : « Vos dicitis, quia¹⁰ ego sum. » 71 Et illi dixerunt : « Quod adhuc¹¹ opus est nobis testimonium? Nos ipsi audivimus¹² de ore eius. »

XXIII. 1 Et surrexit omnis illa multitudo eorum, et adduxerunt eum ad Pilatum. 2 Et coeperunt accusare eum, et dicebant¹³ : « Hunc invenimus qui¹⁴ subvertebat gentem nostram, et prohibebat¹⁵ tributum dare ad Caesarem¹⁶, et dicebat semetipsum, quoniam Christus ille est rex¹⁷. » 3 Pilatus autem

1. eum. — 2. om. de eo : add. autem ei. — 3. add. populi. — 4. add. illud. — 5. om. autem. — 6. add. etiam. — 7. es A. — 8. ante dixit add. et. — 9. add. Iesus. — 10. quoniam. — 11. quod adhuc] quare B. — 12. audivimus B. — 13. add. ei A. — 14. quia. — 15. prohibet B. — 16. ad Caesarem] Caesari. — 17. quoniam ... rex] Christum et regem esse.

ჭეითსვიდა მას¹ და ჰრქუა. შენ ხარ² ბეუფს ჰერიათაჲ³. მან მიუგო და ჰრქუა⁴. შენ სოქუ⁵. 4 ჰრქუა პილატე⁶ მდდელთ-მდმდუართა შათ⁷ და ხიმრავლეს⁸ მას. არას ვპეებ ბრალსა⁹ კაცისა ამის თანა. 5 და¹⁰ იგინი განკრძალულ იყვნეს¹¹ და იტყოდეს¹². ვითარმედ აღმრავს¹³ ერსა და ახწავებს ყოველსა ჰერიასტანსა. იწყოდ¹⁴ გალილეათ და¹⁵ მდ-აქამდე¹⁶. 6 ხელე პილატეს¹⁷ ვითარცა¹⁸ ესმა გალილეათაჲ¹⁹. ჰეითსა^{20a} ვითარმედ გალილეველ²¹ არს კაცი ესე²². 7 და ვითარცა აგრძნა²³. ვითარმედ²⁴ საბრძანებლისა²⁵ გან ჰეროდესი²⁶ არს. მიუძღუნა იგი ჰეროდეს²⁷. რამეთუ იგიცა²⁸ იერუსალემს^b იყო²⁹ შათ³⁰ დდეუთა შინა. 8 და³¹ ჰეროდე ვითარცა იხილა იესუ. ¶ განისხარა დიდად³².

1. ხელე... მას] და ჰეითსვიდა მას პილატე (-ტეს B). — 2. ხარა. — 3. ჰერია sic A. — 4. მან... ჰრქუა] ხელე თავადმან ჰრქუა მას. — 5. იტყუ. — 6. ჰრქუა პილატე] ხელე პილატე (-ტეს B) ჰრქუა. — 7. om. შათ. — 8. ერსა. — 9. არას... ბრალსა] არარას (არრას B) ბრალსა ვპეებ (-ევებ B). — 10. ხელე. — 11. განკრძალულ იყვნეს] უფროს (უფროს sic B) განძლიერდებოდეს. — 12. om. და იტყოდეს B. — 13. აღამდღ-თებს. — 14. უწყებს. — 15. ვიდრე. — 16. აქამდმდე. — 17. პილატეს A. — 18. რამ. — 19. გალილეათ. — 20. add. შათ. — 21. უკუეთუ გალილეათ. — 22. om. კაცი ესე B. — 23. ვითარცა აგრძნა] გულისხმა-ყო. — 24. რამეთუ B. — 25. კელმწიფებისა. — 26. ჰეროდესისა A : ჰეროდესი B. — 27. ჰეროდეს A. — 28. add. მაშინ. — 29. იყო post რამეთუ. — 30. ამათ. — 31. ხელე. — 32. ფრიად.

a) Post ჰეითსა rasura unius litterae. — b) ი-ტეს. — c) Pl. 152 b.

interrogabat eum¹, et dixit ei: « Tu es² rex Iudaeorum³? » Ille respondit ei, et dixit ei⁴: « Tu dixisti⁵. » 4 Dixit Pilatus⁶ principibus sacerdotum illis⁷, et multitudini⁸ illi: « Nullam invenio culpam⁹ apud hominem hunc. » 5 Et illi¹⁰ prudentes (1) erant¹¹, et dicebant¹²: « Quoniam commovet¹³ populum, et docet in universa Iudaea, cum coepisset a Galilaea et usque¹⁴ huc. » 6 Pilatus autem cum audisset Galilaeam, interrogavit eos¹⁵: « Quoniam Galilaeus¹⁶ est homo hic¹⁷? » 7 Et cum¹⁸ cognovisset¹⁹ quoniam²⁰ de provincia²¹ Herodis esset, misit eum Herodi, quia ille quoque²² in Ierusalem erat²³ in illis²⁴ diebus. 8 Et Herodes²⁵ cum vidisset Iesum, gavisus est valde; etenim cupiebat²⁶ ex

1. Pilatus ... eum] et interrogabat eum Pilatus. — 2. esne. — 3. Iudaeus A. — 4. ille ... ei] ipse autem dixit ei. — 5. dicis. — 6. dixit Pilatus] Pilatus autem dixit. — 7. om. illis. — 8. populo. — 9. invenio culpam] culpam invenio. — 10. et illi] illi autem. — 11. prudentes erant] magis invalescebant. — 12. om. et dicebant B. — 13. concitat. — 14. et usque] usque. — 15. eos. — 16. quoniam Galilaeus] si ex Galilaea. — 17. om. homo hic B. — 18. cum. — 19. intellexisset. — 20. quia B. — 21. potestate. — 22. add. tunc. — 23. erat post quia. — 24. his. — 25. et Herodes] Herodes autem. — 26. volebat.

(1) განკრძალულ იყვნეს, ἐπίσχοις.

რაპეტუ სწადიდა¹ მრავლით უამითგან ხილვამ მისი². რაპეტუ³ მრავლით უამითგან სწადიდა მის თვხ სახწაულის ხილვად⁴ მის გან. 9 ჰკითხვიდა⁵ მას^ა სიტყუათა^ბ მრავალთა^ვ. და მან⁷ არარამ მიუგო მას^ვ. 10 დგეს მდდელთ-მძმდღუარნი⁸ იგი და მწიგნობარნი. განკრძალულად⁹ ძვსა იტყოდეს მის თვხ¹⁰. 11 შეურაცხ-ყო იგი ჰეროდეცა ერთ-ერთ თვხით¹¹. განბახრა იგი და შეჰმძობა სამცხელი სპეტაკი და მიუძღუნა მუნვე პილატეს¹². 12 და იმცურნეს¹³ ჰეროდე და პილატე¹⁴ მას დღესა შინა¹⁵. რაპეტუ წინა¹⁶ მტერ იყვნეს ერთიერთას¹⁷. 13 მძუწოდა პილა<ტე>^{18ა} მდდელთ-მძმდღუართა მათ და მთავართა¹⁹ და ერსა მას. 14 და ჰტკუა მათ²⁰. მდიყვანეთ²¹. წარმდადგინეთ

1. უნდა. — 2. მისი ხილვამ, ante მრავლით₁. — 3. ante რაპეტუ add. ამის თვხ. — 4. მრავლით₂... ხილვად] ესმდდა (-დგეს B) მის თვხ და სწადიდა (ჰსწ- B) ხილვად რამხამე სახწაულისა ყოფად (-ახა B). — 5. ante ჰკითხვიდა add. და. — 6. სიტყუათა მრავლითა B. — 7. და მან] სდღვ თავადმან. — 8. მძმდღუარნი sic A. — 9. ante განკრძალულად add. და. — 10. ძვსა... თვხ] შეასმენდეს მას. — 11. შეურაცხ... თვხით] სდღვ ჰეროდე შეურაცხ-ყო იგი და გრმან მისმან. — 12. განბახრა... პილატეს] და განვიცხეს იგი და შეჰმძობეს მას სამცხელი (sic) ბრწყინვალე (om. და₂... ბრწყინვალე B) და მიუძღუნეს იგი პილატეს (-ტეს B). — 13. იმცურნეს] იქმნეს მეგობარ. — 14. პილატე (-ტე B) და ჰეროდე (-ტე B), post quod add. ერთიერთას. — 15. om. მას დღესა შინა B — 16. პარველ. — 17. იგინი. — 18. მძუწოდა პილატე] სდღვ პილატე (-ტე B) მძუწოდა. — 19. მწიგნობართა. — 20. om. მათ B. — 21. მძმდღუარეთ მე.

a) მათ ms. : correxi cum C. — b) სიტყუათა ms. — c) Post მას rasura 6 litterarum. — d) პილა ms. : correxi cum C.

multo tempore videre eum¹, quia² ex multo tempore cupiebat de eo signum videre³ ab eo (1). 9 Interrogabat⁴ eum verbis multis⁵. Et ille⁶ nihil respondit ei. 10 Stabant principes sacerdotum illi et scribae, cum⁷ prudenter (2) malum loquerentur de eo⁸. 11 Sprevit eum Herodes quoque cum exercitu suo⁹; illisit ei, et induit ei vestimentum album, et misit eodem¹⁰ Pilato. 12 Et facti sunt amici Herodes et Pilatus¹¹ in illa die¹²; nam antea¹³ inimici erant ad invicem¹⁴. 13 Convocavit Pilatus¹⁵ principes sacerdotum illos, et principes¹⁶, et populum illum. 14 Et dixit eis¹⁷: « Adduxistis¹⁸, obtulistis ante me¹⁹ homi-

1. videre eum] eum videre, ante ex₁. — 2. ante quia add. propter hoc. — 3. ex₂ ... videre] audiebat (audiebant B) de eo et cupiebat videre aliquod signum fieri. — 4. ante interrogabat add. et. — 5. verbis multis] verbo multo B. — 6. et ille] ipse autem. — 7. cum] et. — 8. malum ... eo] accusabant eum. — 9. sprevit ... suo] Herodes autem sprevit eum et exercitus eius. — 10. illisit ... eodem] et illuserunt ei et induerunt ei vestimentum splendens (om. et induerunt ei vestimentum splendens B) et miserunt eum. — 11. Herodes ... Pilatus] Pilatus et Herodes, post quod add. ad invicem. — 12. om. in illa die B. — 13. primo. — 14. ad invicem] illi. — 15. convocavit Pilatus] Pilatus autem convocavit. — 16. scribas. — 17. eis B. — 18. add. mihi. — 19. om. obtulistis ante me.

(1) *Locus corruptus*. — (2) განკრძალულად, εὐστώνως.

ჩემ წინაშე⁴ კაცი ესე ვითარცა განმდრეკელი² ერისაჲ მაგის³. და აჴა ესერა თქუენ წინაშე ვიციოთხე და ბრალ არაჲ ვბოე⁴ კაცისა მაგის⁵ თანა. რომელსა⁶ თქუენ ძვრსა იტყვთ მაგის თვხ⁷. 15 არამედ⁸ არცა ჰეროდე. რამეთუ მიუძღუანე ეგე⁹ მას. და აწ არაჲ სიკუდილის საქმე¹⁰ უქმნიეს მაგას¹⁰. 16 განვსწავლდ ეგე და განუტეოდ¹¹. 17 რამეთუ თანა-ეგვა დღესა[ს]წაულად-დღესასწაულად ერთი მ[ი]ტევებად მათდა¹². 18 და დადადებდა ყოველ[ი] იგი სიმრავლე¹³ და იტყოდეს. აღიდე ეგ[კ] და განუტევე ჩუენდ[ა] ბარაბა¹⁴. 19 რომელ იგი აღძვრისა თვხ რამსმე¹⁵ || ქალაქსა¹⁶ შინა და კაცის-კლვისა თვხ შეყენებულ¹⁷ იყდ საპყრდობილესა¹⁸ შინა. 20 მერმე¹⁹ პილატე²⁰ იწყოდ სიტყუად²¹. რამეთუ უნდა განუტევებად მისი²². 21 და²³ იგინი²⁴ უფროდ²⁵ დადადებდეს და იტყოდეს. ჯუარს-აგუ ეგე. 22 და მან სამ გზის²⁶ ჰრქუა მათ. რაჲ ძვრ²⁷ უქმნიეს ამას.

1. om. წარმოადგინეთ ჩემ წინაშე. — 2. ვარდამაქცეველი. — 3. om. მაგის. — 4. აჴა... ვბოე] მე წინაშე თქუენსა განვიციოთხე და არარას (არრას B) ვბოევმ (ვჴა- B). — 5. ამის. — 6. რომელსა] რასა იგი. — 7. თქუენ... თვხ] შეასმენთ მას. — 8. და. — 9. om. ეგე. — 10. აწ... მაგას] არარაჲ დირსი სიკუდილისა საქმე არს მის თანა. — 11. ვსწავლდ იგი და განუტეოდ (-ტოდ B). — 12. თანა-ეგვა... მათდა] უნებელად ეგებოდა (ეღებოდა B) მას (om. B) განუტევებად დღესასწაულსა მას ერთი პყრდობილთაგანი (პყრდობილი B). — 13. და... სიმრავლე] დადად-ყვეს ყოველმან სიმრავლემან (-ლმან B). — 14. განუტევე... ბარაბა] მღვრტევე ჩუენ ბარაბაჲ. — 15. რომელ... რამსმე] რომელი მღვთისა ყოდასა. — 16. ქალაქს sic B. — 17. შეყენებულ. — 18. om. საპყრდობილესა B, post quod om. შინა AB. — 19. ეულად. — 20. პილატე B. — 21. იწყოდ სიტყუად] მღვრდდა მათ. — 22. იესუსი. — 23. ხლდ. — 24. იგი B. — 25. om. უფროდ. — 26. და .. გზის] ხლდ მან შესამედი. — 27. ბღრტო.

a) საქმე ms. — b) რამსმე : s super lineam additum. — c) Pl. 153 a. — d) სიტყუად ms.

nem hunc quasi deflectentem¹ populum istum²; et en ecce ante vos interrogavi, et culpam nullam inveni³ apud hominem istum⁴, in qua re vos malum loquimini de isto⁵. 15 Sed⁶ neque Herodes; etenim misi istum⁷ ei; et ergo nullum morte dignum factum fecit iste⁸; 16 Castigabo istum⁹, et dimittam. » 17 Etenim debebat per festa unum dimittere eis¹⁰. 18 Et clamabat omnis illa¹¹ multitudo, et dicebant: « Tolle istum, et dimitte nobis Barabam, » 19 Qui propter seditionem quamdam¹² in civitate et propter homicidium inclusus¹³ erat in carcere¹⁴. 20 Iterum Pilatus coepit loqui¹⁵, quia volebat dimittere eum¹⁶. 21 Et illi¹⁷ magis¹⁸ clamabant, et dicebant: « Crucifige istum. » 22 Et ille ter¹⁹

1. avertentem. — 2. om. istum. — 3. en ecce ... inveni] ego ante vos interrogavi et nihil invenio. — 4. hunc. — 5. vos₂ ... isto] accusatis eum. — 6. et. — 7. om. istum. — 8. ergo ... iste] nullum (litt. nihil) dignum morte factum (subst.) est apud eum. — 9. castigabo istum] docebo eum. — 10. debebat ... eis] necessarium erat ei (om. B) dimittere festo illo unum ex vincis (vinctum B). — 11. et ... illa] clamaverunt omnis. — 12. propter ... quamdam] cum seditio facta esset. — 13. coniectus. — 14. in carcere A : om. in carcere B. — 15. coepit loqui] convocavit eos. — 16. Iesum. — 17. et illi] illi autem A : ille (sic) autem B. — 18. om. magis. — 19. et ille ter] ille autem tertio.

არამ¹ ბრალი² ვბოვე ამის თანა. ვსწავლვ ეგვ³ და განუტეო. 23 და⁴ იგინი აწუევდეს⁵ გმითა დიდითა და გამძითხვდეს⁶ ჯუარ-ცუმად. და განძლიერდე-ბოდეს გმანი მათნი და მდდელო-მოდქუართანი მათ⁷. 24 და პილატე განაჩინა აღბრულებად თხვავა იგი მათი⁸. 25 განუტევა მათდა ბარაბა იგი. რამელი აღბრვისა⁹ თვხ და კაცის-კლვისა თვხ შეეყენა¹⁰ საპყრობილესა. რამელსა იგი ითხვდეს¹¹. და იესუ მიუტევა¹² ნებსა მათსა. 26 ვითარცა¹³ წარიყვანეს იგი¹⁴ შეიპყრეს ვინმე სიმონ¹⁵ კვრინელი. რამელი ძოვიდღია აგარაკით¹⁶. და დასდევს¹⁷ ჯუარი იგი მას¹⁸ ზედა მიღებად კუალსა იესუსა¹⁹. 27 და მისდე-ვდა²⁰ მას სიმრავლე²¹ ერისა მის²² და დედებისა²³. რამელნი ტიროდეს და ეტყებდეს²⁴ მას. 28 მიეჭკა²⁵ იესუ და ჰრქუა²⁶ მათ²⁷. ასულნო იერუსალეს-

1. არამა. — 2. add. სიკუდილისა. — 3. ეგვ post განუტეო(-ტეო A). — 4. სდლო. — 5. აწუევდეს] ზედა-დაესხოდეს. — 6. add. მას. — 7. om. მათ. — 8. და... მათი] მამინ პილატე საჯა თხვისა-ებზ მათისა. — 9. განუტევა... აღბრვისა] და მიუტევა მათ ბარაბა (-აბა B) რამელი შფოთისა. — 10. შეეყენა] შეგდებულ იყო, ante quod om. თვხ. — 11. om. რამელსა იგი ითხვდეს. — 12. და... მიუტევა] სდლო იესუ მიჰხვა. — 13. ante ვითარცა add. და. — 14. add. ჯუარ-ცუმად. — 15. სიმონ (სიმონ B) ვინმე. — 16. რამელი... აგარაკით] მომავალი ველით. — 17. დაჰსდევს A. — 18. მას ante ჯუარი : om. ზედა. — 19. მიღებად... იესუსა] და მოაქუნდა შემდგომად იესუსა. — 20. შეუდგა. — 21. სიმრავლე. — 22. om. მის. — 23. დედათაი. — 24. ტიროდეს... ეტყებდეს] ეტყებდეს და ჰგოდებდეს. — 25. add. მათ. — 26. ეტყდა. — 27. om. მათ.

a) კვრინელი ms. — b) ი-ვსა.

dixit eis : « Quid malum fecit hic? Nullam culpam¹ inveni apud hunc; castigabo istum², et dimittam. » 23 Et illi³ vocabant⁴ voce magna, et expostulabant⁵ ut crucifigeretur; et invalescebant voces eorum, et principum sacerdotum illorum⁶. 24 Et Pilatus decrevit consummari petitionem illam⁷ eorum. 25 Dimisit eis Barabbam illum⁸, qui propter seditionem et propter⁹ homicidium inclusus¹⁰ est in carcere, quem quoque petebant¹¹, et Iesum permisit¹² voluntati eorum. 26 Cum¹³ abduxissent eum¹⁴, apprehenderunt quemdam Simonem¹⁵ Cyrinaeum, qui veniebat¹⁶ de agro; et imposuerunt crucem illam super eum¹⁷, ut caperet¹⁸ post Iesum. 27 Et sequebatur¹⁹ eum multitudo populi illius²⁰, et mulierum, quae flebant et plangebant²¹ eum. 28 Conversus est eis²² Iesus,

1. add. morte dignam (litt. mortis). — 2. istum post dimittam. — 3. et illi] illi autem. — 4. irruebant. — 5. add. illum. — 6. om. illorum. — 7. et ... illam] tunc Pilatus iudicavit secundum petitionem. — 8. dimisit ... illum] et dimisit eis Barabam. — 9. om. propter. — 10. coniectus. — 11. om. quem quoque petebant. — 12. et... permisit] Iesum autem tradidit. — 13. ante eum add. et. — 14. add. ut crucifigerent. — 15. quemdam Simonem] Symonem (Simonem B) quemdam. — 16. qui veniebat] venientem. — 17. super eum] ei, post imposuerunt. — 18. ut caperet] et portabat. — 19. secuta est. — 20. om. illius. — 21. flebant ... plangebant] plangebant et lamentabantur. — 22. eis.

ძისანდ⁹. ნუ სტირთ¹ ჩემდა². ანამედ სტირდეთ თავთა თქუენთა³ და ზედა⁴ ნამდბთა⁵ თქუენთა. 29 რამეთუ მოვიდენ⁶ დღენი. რომელთა შინა იტყვიდინ⁷. ვითარმედ⁸ ნეტარ ბერწთა და მუცელთა⁹. რომელთა არა შვეს¹⁰. და ძემუთა¹¹. რომელთა არა აწიეს¹². ||^b 30 მას ეამსა¹³ იწყონ სიტყუად მათთა მიმართ¹⁴. დამეცნით ჩუენ ზედა¹⁵. და ბორცუთა. ვითარმედ¹⁶ დამფარენით¹⁷ ჩუენ¹⁸. 31 უკუეთუ ძელსა ნედლსა¹⁹ ამას²⁰ უყვდენ. გმელსა მას რამ-მედა²¹ უყვდენ²². 32 მოჰყვანდეს სხუანიცა²³ ორნი ძვრის მოქმედნი მის²⁴ თანა. 33 ვითარცა²⁵ მიეახლნეს²⁶ ადგილსა მას. რომელსა²⁷ ერქუმის თხემ. და²⁸ მუნ ჯუარს-აგუეს²⁹ იგი. და ძვრის³⁰ მოქმედნი იგი რომელიმე³¹ მარჯუენით და რომელიმე³² მარცხენით³³ ჯუარს-აგუენეს³⁴. 34 და³⁵ იესუ თქუა³⁶. მამათ. მიუტყუე

1. სტირთ. — 2. ჩემ ზედა. — 3. თავთა თქუენთა სტირდეთ. — 4. om. ზედა. — 5. შვილთა. — 6. მოვლენან. — 7. თქუენ. — 8. om. ვითარმედ. — 9. ბერწთა... მუცელთა] არიან ბერწნი და მუცელნი. — 10. შვენს. — 11. ძემუნი. — 12. განზარდნეს. — 13. მას ეამს] მაშინ. — 14. om. მიმართ. — 15. om. ზედა. — 16. om. ვითარმედ. — 17. ძელსა ნედლსა] ნედლსა ზესა (ხსსა B). — 18. ესრეთ. — 19. რამ-მე. — 20. ყვდეს. — 21. ante მის add. მოვლვად. — 22. ante ვითარცა add. და. — 23. მოვიდეს. — 24. ერქუმის... და] ჰქვან თხემისა ადგილი. — 25. post მარჯუენით et მარცხენით add. მისა A : მისსა B. — 26. ხდელ. — 27. იტყვიდა.

a) o-ღმსნდ. — b) Pl. 153 b. — c) დამფარენის ms. : correxi cum C. — d) Post ჩუენ littera inchoata, non autem finita. — e) სხუანიცა ms. — f) ო-ღ ms. : correxi cum C. — g) აგუენეს ms. : correxi. — h) ძვრის ms. — i) რომელიმე_{1,2} ms. : correxi cum C. — j) ჯუარს : ა super lineam additum. — k) Post აგუენეს rasura 3 litterarum : fuit იგი.

et dixit¹ eis² : « Filiae Ierusalem, nolite flere mihi³; sed flete vobismetipsis⁴, et super progenies vestras⁵; 29 Quia venient⁶ dies, in quibus dicent : Quoniam⁷ beatae⁸ steriles, et ventres, qui non genuerunt⁹, et ubera, quae non lactaverunt¹⁰. 30 In illo tempore¹¹ incipient dicere ad montes¹² : Cadite super¹³ nos, et collibus : Quoniam¹⁴ operite nos. 31 Si ligno viridi¹⁵ hoc¹⁶ faciunt, arido illi quidnam adhuc¹⁷ facient¹⁸? » 32 Adducebant alios quoque duos malefactores¹⁹ cum eo. 33 Cum²⁰ appropinquassent loco illi²¹, cui <nomen> dicitur Calvaria²², et²³ ibi crucifixerunt eum; et malefactores illos, unum a dextera²⁴, et alterum a sinistra²⁵, crucifixerunt. 34 Et Iesus²⁶ dixit²⁷ : « Pater,

1. dicebat. — 2. eis. — 3. mihi] super me. — 4. flete vobismetipsis] vobismetipsis flete. — 5. super progenies vestras] filiis vestris. — 6. veniunt. — 7. om. quoniam. — 8. add. sunt. — 9. add. eos. — 10. lactaverunt] nutriverunt eos. — 11. in illo tempore] tunc. — 12. ad montes] montibus. — 13. super. — 14. om. quoniam. — 15. ligno viridi] viridi ligno. — 16. sic. — 17. om. adhuc. — 18. fiet. — 19. add. ut interficerentur. — 20. ante cum add. et. — 21. appropinquassent ... illi] venissent in locum illum. — 22. dicitur Calvaria] dicunt Calvariae locum. — 23. om. et. — 24. add. eius. — 25. add. eius. — 26. et Iesus] Iesus autem. — 27. dicebat.

მაგათ¹. რამეთუ არა იციან, რასა იქმან. განიყვეს² სამცხელი³ მისი და წილ-იგდეს⁴. 35 და დგა ერთი⁵ და ხედვიდა⁶. ხელღ ეკიცხევდეს⁷ მთავარნი⁸ იგი მათ თანა და იტყვდეს. სხუანი⁹ განარინნა⁹. განირინენ¹⁰ თავიგა¹¹ თხზი. უკუეთუ¹² არს ძმ¹³ დმრთისაჲ რჩეული¹⁴. 36 ხელღ ეკიცხევდეს¹⁵ მას¹⁶ ერთსა კაცნიგა იგი. წარდგიან წინაშე¹⁷. მიუპყრიან მას¹⁸ ძმარი¹⁸. 37 და ეტყჳად¹⁹. უკუეთუ შენ²⁰ ხარ მეუფე ჰერიათაჲ, იცხენ თავი შენი. 38 და²¹ იყღ წიგნი²² წერილი²³ მას ზედა ბერძ²⁴ლითა^d და ფრემინებრითა²¹ და ებრაელუბრითა. ვითარმედ ესე არს მეუფე ჰერიათაჲ²⁵. 39 ხელღ ერთი დამოკიდებულთა მათგანი²⁶ ძვრის^e მოქმედთაჲ ჰგმომდა მას და ეტყვდა. არა შენ²⁷ ხარ

1. ძამაღ... მაგათ] მიუტყვე (-ტყვენ B) ამათ. ძამაღ. — 2. ante განიყვეს add. ხელღ. — 3. სამცხელი sic A. — 4. განიგდეს წილი. — 5. add. იგი. — 6. ჰხედვიდა B. — 7. ხელღ ეკიცხევდეს] შეურაცხ-ჰყვდეს. — 8. მთავარნიგა. — 9. აცხდუნნა. — 10. იცხდუნენ. — 11. თავი B. — 12. add. კვე. — 13. om. ძმ A : ძმ] ქრისტე B. — 14. რჩეული] (pergamena perforata in A) დმრთისაჲ. — 15. ხელღ ეკიცხევდეს] ემღერდეს. — 16. om. მას. — 17. წარდგიან წინაშე] მოღუგდიან მას. — 18. მიუპყრიან... ძმარი] და ძმარი მიუპყრიან. — 19. add. მას. — 20. შენ თუ. — 21. ხელღ. — 22. წიგნი] დაწერიდა A : დაწერილიგა B. — 23. წერილი] რამელი წერილ იყღ. — 24. ბერძელითა... ფრემინებრითა] წიგნითა ბერძელითა (-რძელ- A) და ჰერძმაებრითა. — 25. ესე... ჰერიათაჲ] მეუფე ჰერიათაჲ არს ესე. — 26. დამოკიდებულთაგანი. — 27. არა შენ] შენ თუ.

a) ერ~~ს~~ cum rasura unius litterae. — b) სხუანი ms. — c) მას correctum e მათ. — d) ბერძელითა ms. : correxi cum C. — e) ძვრის ms.

dimitte istis¹; etenim non sciunt quid faciunt. » Diviserunt² vestimentum eius, et sortem iecerunt³. 35 Et stabat populus⁴, et inspiciebat⁵; illudebant autem ei⁶ principes⁷ illi cum eis, et dicebant: « Alios liberavit; liberet⁸ semetipsum quoque⁹, si¹⁰ est Filius¹¹ Dei electus¹². » 36 Illudebant autem¹³ ei¹⁴ milites (litt. exercitus viri) quoque illi; stabant ante eum¹⁵, offerebant ei acetum¹⁶, 37 Et dicebant ei¹⁷: « Si tu es rex Iudaeorum, salva temetipsum. » 38 Et erat¹⁸ titulus (litt. liber)¹⁹ scriptus²⁰ super eum graece, et latine, et hebraice²¹: « Quoniam hic est rex Iudaeorum²². » 39 Unus autem ex pendentibus illis²³ malefactoribus blasphemabat eum, et dicebat ei: « Nonne²⁴ tu es Christus

1. Pater ... istis] dimitte (add. ea B) his, Pater. — 2. add. autem. — 3. sortem iecerunt] iecerunt sortem. — 4. add. ille. — 5. add. eum B. — 6. illudebant autem ei] spernebant eum. — 7. add. quoque. — 8. liberavit; liberet] salvos fecit; salvum faciat. — 9. om. quoque B. — 10. add. iste. — 11. om. Filius A : Filius] Christus B. — 12. Dei electus] electus Dei. — 13. om. autem. — 14. ei. — 15. stabant ante eum] accedebant <ad> eum. — 16. offerebant ei acetum] et acetum offerebant ei. — 17. ei. — 18. et erat] erat autem. — 19. titulus] inscriptio quoque. — 20. scriptus] quae scripta erat. — 21. graece ... hebraice] littera graeca et latina et hebraica. — 22. hic ... Iudaeorum] rex Iudaeorum est hic. — 23. om. illis. — 24. si.

ქრისტეს იგი¹. იგბენ თავი შენი და ჩუენგა². 40 მიუკო მდყუასმან მან³ რისხვით⁴ და ჰრქუა⁵. არა⁶ ვემინის [ა შენ ღმრთისა. რამეთუ მახვე ტანჯვასა⁷ მინა ხარ. 41 რამეთუ ჩუენდა მართლ ღირსად საქმეთა ჩუენტა-ემ<რ>^b მდმეგების ჩუენ⁸. ხდლო ამას⁹ უწესოდ არაა უქმნიეს¹⁰. 42 და ჰრქუა იესუს¹¹. მდმიგბენე მე. უფალო¹². რაჟამს მოხვდოდი¹³ სუფევითა მით¹⁴ შენითა. 43 და ჰრქუა მას იესუ¹⁵. მართლიად¹⁶ გატყუ შენ. დღეს ჩემ თანა იყო სამღობესა¹⁷ მას¹⁸. 44 და იყო ვითარ ექუს ჟამ ოდენ¹⁹. და ბნელ იქმნა²⁰ ყოველსა ქუეყანასა ვიდრე ცხრა²¹ ჟამადმდე²². 45 დაბნელდა მზეს^d. და განიბოლ უნდა²³ ტამრისად მის ორგან²⁴. 46 და გმა-ყო იესუ²⁵ გმითა დიდითა და თქუა. მამად. გელთა შენთა შევჰვიდრებ სულსა ჩემსა. ესე ვითარგა თქუა²⁶. აღმღუ-ტევა²⁷ სული^e. 47 ვითარგა²⁸ იხილა ახისთავმან²⁹. რამ იგი იქმნა³⁰. ადიდებდა

1. om. იგი. — 2. ე[ა ჩუენ]გა (pergamena perforata in A). — 3. მდყუასმან მან] გრთმან მან (om. B) მდყუასმან. — 4. მეჰრისხნა, post quod add. მას. — 5. გრყოდა. — 6. არგადა. — 7. სამჯგლსა. — 8. ჩუენდა... ჩუენ] ჩუენ სამართლად ღირსი რდმელი ვქმნით მდფუეგების. — 9. ამან. — 10. უწესოდ... უქმნიეს] უმჯულღვებამ არარაა ქმნა. — 11. გრყოდა იესუს (იესუ sic A). — 12. om. უფალო A. — 13. რაჟამს მოხვდოდი] ოდეს მოხვდე (მდჰს- B). — 14. om. მით. — 15. და... იესუ] ხდლო იესუ ჰრქუა მას. — 16. ამენ. — 17. სამღობეს B. — 18. om. მას. — 19. ვითარ... ოდენ] ჟამი მეექუსს. — 20. ბნელი იყო. — 21. მეცხრედ — 22. ჟამადმდე B. — 23. გზომ] გრგტსამბელი (-ელიცა B) იგი. — 24. მღრის. — 25. იესუ post დიდითა. — 26. ესე ვითარგა თქუა] და. — 27. განუტევა. — 28. ante ვითარგა add. და. — 29. add. მან. — 30. რამ... იქმნა] საქმე ესე.

a) Pl. 154 a. — b) ჩუენტა-ემ ms. : correxi. — c) ი-ეს. — d) მზეს ms. — e) Post სული rasura 4 aut 5 litterarum.

ille¹? Salva temetipsum, et nos quoque. » 40 Respondit ei socius ille² cum ira³, et dixit⁴ ei: « Non⁵ times tu Deum, quia in eodem tormento⁶ es; 41 Etenim nobis iuste — digne secundum facta nostra — retribuitur nobis⁷; hic autem enorme nihil⁸ fecit. » 42 Et dixit⁹ Iesu: « Recordare mei, Domine¹⁰, cum veneris cum regno illo¹¹ tuo. » 43 Et dixit ei Iesus¹²: « Recte¹³ dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso illo¹⁴. » 44 Et erat quasi¹⁵ sexta hora, et tenebrae factae sunt super universam terram usque ad nonam horam; 45 Obtenebratus est sol; et scissum est velum¹⁶ templi illius in duo¹⁷. 46 Et clamavit Iesus¹⁸ voce magna, et dixit: « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. » Hoc cum dixisset¹⁹, emisit spiritum. 47 Cum²⁰ vidisset centurio²¹ quod factum

1. om. ille. — 2. socius ille] unus ille (om. B) socius. — 3. cum ira] increpavit eum. — 4. dicebat. — 5. neque etiam. — 6. eadem damnatione. — 7. digne ... nobis] dignum quod fecimus retribuitur nobis. — 8. enorme nihil] iniquitatem nullam. — 9. dicebat. — 10. om. Domine A. — 11. om. illo. — 12. et ... Iesus] Iesus autem dixit ei. — 13. recte] amen. — 14. om. illo. — 15. om. quasi. — 16. add. quoque (om. A) illud. — 17. in duo] medium. — 18. Iesus post magna. — 19. hoc cum dixisset] et. — 20. ante cum add. et. — 21. add. ille.

დებრთსა და თქუა¹. ნანდვლვე² კაცი ესე მართალ³ იყო. 48 და ყოველნი. რძემელნი მღვრულ იყვნეს ხილვასა მას და რამ იგი იქმნა⁴. იცემდეს მკერდსა⁵ და კარუ-უკუნიქცოდეს⁶. 49 დგეს⁷ ყოველნი მეცნიერნი მიხნი⁸ მღვრგან-რე⁸. და დედანი იგი⁹. რძემელნი მღვრევდეს¹⁰ მას გალილეადთ. ხედეიდე¹¹ მას¹². 50 და ამა¹³ კაცი ერთი¹⁴. რძემელსა ერქუა იოხეც¹⁵. რძემელი იგი იყო მთავარ მწრახვალთაგანი. კაცი კეთილ და მართალ¹⁶. 51 ესე არა შერთულ¹⁷ იყო წრახვასა და საქმესა მათსა¹⁸. რძემელი¹⁹ იგი იყო²⁰ არიმათიადთ. ქალაქით ჭურიასტანით²¹. რძემელ იგიცა [მ]იელდდა [სახუ]||ფეველსა^c ღმრთისასა. 52 [ე]სე წარდგა წინამუ²² პილატესა²³ და მღითხვუნა გორცნი იესუმსნი²⁴. 53 [დ]ა გარდამიხუნა²⁵ და წარგრაგნა არდაგსა²⁶ და დადვა იგი გამოკუეითლსა მას

1. იტყოდა. — 2. ჭემმარიტად. — 3. მართალი. — 4. რძემელნი... იქმნა] მათ თანა-მღვრულნი და რძემელთა იხილეს ხილვამ ესე და საქმეს ესე. — 5. add. მათსა. — 6. გარუ-უკუნიქცოდეს] წარვიდოდეს. — 7. ante დგეს add. და. — 8. მღვრგან-რე. მღვრით. — 9. om. იგი. — 10. მღვრევდეს, post quod om. მას. — 11. ჰხედეიდე B. — 12. ამას. — 13. add. ესერა. — 14. om. ერთი. — 15. რძემელსა... იოხეც] სახელით იოხეც (-ეფ B). — 16. რძემელი... მართალ] მწრახვალი იყო კაცი ხახიერი და მართალი. — 17. თანა-შერთულ. — 18. მათსა post წრახვასა. — 19. და. — 20. იგი იყო] იყო იგი. — 21. ქალაქისა გან ჭურიათამასა. — 22. წარდგა წინამუ] მიუგდა. — 23. პილატეს A : პილატეს B. — 24. მღითხვუნა... იესუმსნი] გამოითხვუნა (-ხრა B) გუამი იესუმსი. — 25. გარდამიხუნა, post quod add. იგი. — 26. წარგრაგნა არდაგსა] შეჰმცხა მას არდაგი.

a) მიხნი his scriptum. — b) Sic (ჭურიასტანისადთ). — c) Pl. 154 b. — d) ი-ჯახნი.

esset¹, glorificabat Deum, et dixit²: « Revera³ homo hic iustus erat. » 48 Et omnes qui venerant ad spectaculum illud et quod factum est⁴, percutiebant pectus⁵, et revertebantur⁶. 49 Stabant⁷ omnes noti eius a longe, et mulieres illae⁸, quae sequebantur eum⁹ a Galilaea, cum adspicerent illud¹⁰. 50 Et en¹¹ vir unus¹², cui <nomen> dictum est Iosep¹³, qui erat princeps ex consiliariis¹⁴ vir bonus et iustus, 51 (Hic non¹⁵ immixtus erat consilio et facto eorum¹⁶), qui erat¹⁷ ab Arimat'ia, civitate Iudaeae¹⁸, qui quoque exspectabat regnum Dei. 52 Hic stetit ante¹⁹ Pilatum, et petiit corpus²⁰ Iesu. 53 Et detraxit²¹, et involvit in sindone²², et posuit id in exciso illo monumento, in quo²³ nemo

1. quod factum esset] factum hoc. — 2. dicebat. — 3. vere. — 4. qui ... est] illi qui venerunt cum eo et qui viderunt spectaculum hoc et factum hoc. — 5. add. suum. — 6. abibant. — 7. ante stabant add. et. — 8. om. illae. — 9. eum. — 10. hoc. — 11. add. ecce. — 12. om. unus. — 13. cui ... Iosep'] nomine Ioseb (Iosep' B). — 14. qui ... consiliariis] consiliarius erat. — 15. add. cum eis. — 16. eorum post consilio. — 17. qui erat] et erat ille. — 18. civitate Iudaeae] e civitate Iudaeorum. — 19. stetit ante] accessit <ad>. — 20. cadaver. — 21. deposuit, post quod add. id. — 22. involvit in sindone] induit ei sindonem. — 23. exciso ... quo] sepulcro exciso, ubi.

სამარეხა. რძემელსა¹ არავინ დადებულ იყო. 54 და დღე² იგი იყო პარასკევი³ და⁴ განთენებოდა შაფათა[დ]⁵. 55 [და მის]დეკდეს⁶ მას დედანი⁷ იგი. რძემელნი მოხრულ იყვნეს მის თანა⁸ გალილეათ. სედევიდეს⁹ სამარეხა მას¹⁰ და ვითარ დახსნეს გორცნი მისნი¹¹. 56 წარვიდეს¹² და დამწადეს საკუძეველი¹³ და ნელსაცხებელი და შაფათსა მას დადუმნეს¹⁴ მცნებობა მის თვხ.

XXIV. 1 ხელღ ერთშაფათსა მას¹⁵. მსთუად¹⁶ განთიად¹⁶ მოვიდეს სამარეხა¹⁷ მას. მოიდეს საკუძეველი იგი. რძემელ დამწადეს¹⁸. და სხუანიცა¹⁹ დედანი²⁰ მათ თანა. 2 და პოვს²¹ ლედი იგი გარდაგორვებული სამარისა²² მის გან. 3 და შევიდეს²³ შინა. არა პოვნეს გორცნი იგი უფლისა იესუხისნი²⁴. 4 და იყო დაკვრვებობა²⁵ მათსა მის²⁵ თვხ. და აჰა²⁶ ორ კაც გამოჩნდეს²⁷ სამოხლითა²⁸

1. გამოკუეთილსა ... რძემელსა] საფლაფსა გამოკუეთილსა (გამოკვდილსა B) სედა. — 2. დღს. — 3. პარასკევი. — 4. om. დაჲ. — 5. შაბათად განთენებოდა. — 6. და მისდეკდეს] შეკუდეს. — 7. დედანიცა, post quod om. იგი. — 8. მის თანა ante მოხრულ. — 9. სედევიდეს] და იხილეს. — 10. სამარეხა მას] საფლაფი იგი. — 11. დახსნეს... მისნი] დახსნებდეს (დაჰხდ- B) გუამსა მისსა. — 12. ante წარვიდეს add. და. — 13. მოიშადეს (მოჰმწ- B) ხელნელი. — 14. შაფათსა... დადუმნეს] შაბათი იგი (om. B) და-და-იდუმნეს. — 15. ერთშაფათსა მას] ერთსა მას შაბათსა. — 16. მსთუად განთიად] გისკარსა (-ვარს B) მსთუად. — 17. საფლაფსა. — 18. მოიდეს... დამწადეს] და მოაქუნდა რამ იგი მოეშადდა ხელნელები. — 19. სხუანი. — 20. ვინმე. — 21. პოვს. — 22. საფლაფისა. — 23. და შევიდეს] შე-რამ-ვიდეს. — 24. პოვნეს... იესუხისნი] პოვს გუამი იგი უფლისა იესუხისი. — 25. დაკვრვებობა... მის] განწრახვება მას მათსა ამის. — 26. add. ეგრე. — 27. გამოჩნდეს] ზედა-მოადგეს მათ. — 28. სამოხლითა sic A.

a) მსთუად ms. — b) დაკვრვებობა ms.

positus erat. 54 Et dies illa erat Parasceve, et illucescebat in sabbatum¹. 55 Et cum sequerentur² eum mulieres illae³, quae venerant cum eo⁴ a Galilaea, adspiciebant⁵ monumentum⁶ illud, et quomodo posuerunt⁷ corpus⁸ eius. 56 Abierunt⁹, et paraverunt aroma et unguentum; et sabbato illo¹⁰ siluerunt¹¹ propter mandatum illud.

XXIV. 1 Prima autem <die> hebdomadis illa¹², mane diluculo¹³ venerunt ad monumentum¹⁴ illud, cum attulissent aroma illud, quod paraverunt¹⁵, et aliae quoque¹⁶ mulieres¹⁷ cum eis. 2 Et invenerunt lapidem illum revolutum a monumento¹⁸ illo. 3 Et cum¹⁹ intrassent intus, non invenerunt corpus²⁰ illud Domini Iesu. 4 Et factum est, cum mirarentur²¹ illae de eo²², et en²³

1. et₂ ... sabbatum] cum in sabbatum illucesceret. — 2. et cum sequerentur] secutae sunt. — 3. illae] quoque. — 4. cum eo ante venerant. — 5. adspiciebant] et viderunt. — 6. sepulcrum. — 7. ponebant. — 8. cadaver. — 9. ante abierunt add. et. — 10. sabbato illo] per sabbatum illud (om. B). — 11. add. adhuc. — 12. prima ... illa] primo autem illo sabbato. — 13. mane diluculo] ad auroram mane. — 14. sepulcrum. — 15. cum ... paraverunt] et portabant quae paraverant aromata. — 16. om. quoque. — 17. quaedam. — 18. sepulcro. — 19. et cum] cum. — 20. cadaver. — 21. cogitarent. — 22. hoc. — 23. add. ecce.

ბრწყინვალითა¹. 5 და ვითარ შეშინებულ იყვნეს². დავარდეს პირსა ზედა
 თხსსა³ ქუეყანად⁴. ჰრქუეს მათ. რამაჲ ეძიებთ ცნობულსა^{4b} მას მკუდართა თანა.
 6 არა აქა არს⁵. არამედ აღდგა⁶. მოიგხენეთ. ვითარ იგი გეტყვოდა თქუენ.
 ვიდრე იგი იყო⁷ გალილეას. 7 და თქუა. ვითარმუდ⁸ თანა-აგ მესა კაცისაჲ⁹
 მიცემად გელთა კაცთა ცოდვილთასა. ჯუარ-ცემად¹⁰ და მესამესა დღესა აღდ-
 გომად. 8 და მოიგხენ¹¹ სიტყუანი⁴ მისნი¹¹. 9 და მიიქცეს¹² და მიუთ-
 ხრეს¹³ ესე ყოველი¹⁴ ათერთმეტთა მათ და სხუათა ყოველთა. 10 და¹⁵ იყვნეს
 მარიამ მაგდანელი¹⁶ და იოჰანა¹⁷ და მარიამ იაკობისი და სხუანი იგი¹⁸ მათ
 თანა. რამელთა¹⁹ უთხრეს²⁰ ესე²¹ მოციქულთა მათ²². 11 და უხრდეს მათ წინამუ
 ვითარცა სიჩქურე სიტყუანი¹ მათნი²³ და არა ჰრწმუნა მათი. 12 ზოლო პეტრე

1. ბრწყინვალითა] ელვარითა. — 2. add. იგინი. — 3. დავარდეს... თხსსა] და
 დაეცინეს პირნი მათნი. — 4. ცნობულსა. — 5. აქა არს] არს აქა A. — 6. om. არა...
 აღდგა B. — 7. იგი იყო] იყოღა იგი. — 8. რამეთუ. — 9. თანა-აგ... კაცისაჲ] ჯერ-არს
 ძისა კაცისა (-ისა B). — 10. ცმად sic B. — 11. და... მისნი] ზოლო (და B) მათ
 მოიგხენეს (მოც- B) სიტყუანი ესე. — 12. მიიქცეს. — 13. უთხრეს. — 14. ესე ყოველი]
 სიტყუანი ესე. — 15. ზოლო. — 16. მაგდანელი (მაგდალენელი B) მარიამ. — 17. იოჰანა.
 — 18. om. იგი. — 19. om. რამელთა. — 20. უთხრდებდეს. — 21. om. ესე. — 22. ამას. —
 23. მათ... მათნი] სიტყუანი მათნი ვითარცა სიჩქურისანი მათ წინამუ.

a) ქ-ენი. — b) Sic (ცნობულსა). — c) Pl. 155 a. — d) სიტყუანი ms. — e) Sic
 (იოჰანა). — f) სიტყუანი ms.

duo viri apparuerunt¹ in vestimento splendenti². 5 Et cum perterritae
 essent³, cum cecidissent super faciem suam⁴ ad terram, dixerunt eis: « Quare
 quaeritis viventem illum cum mortuis? 6 Non hic est⁵, sed surrexit⁶; recor-
 damini quomodo loquebatur vobis, dum erat⁷ in Galilaea, 7 Et dixit: Quo-
 niam⁸ oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, crucifigi
 et tertia die resurgere. » 8 Et recordatae sunt verborum eius⁹. 9 Et reversae
 sunt, et narraverunt¹⁰ hoc omne¹¹ undecim illis et aliis omnibus. 10 Et
 erant¹² Mariam Magdana¹³, et Iohoana¹⁴, et Mariam Iacobi, et aliae illae¹⁵ cum
 eis, quae¹⁶ dixerunt¹⁷ hoc Apostolis illis¹⁸. 11 Et visa sunt ante illos sicut som-
 nium verba earum¹⁹; et non crediderunt eis. 12 Petrus autem cum surrexisset²⁰,

1. apparuerunt] adstiterunt eis. — 2. fulgenti. — 3. add. illae. — 4. cum cecidissent...
 suam] et cum declinassent facies suas. — 5. hic est] est hic A. — 6. om. non hic est, sed
 surrexit B. — 7. add. adhuc ille. — 8. quia. — 9. et ... eius] illae autem (et illae B)
 recordatae sunt verborum horum. — 10. dixerunt. — 11. hoc omne] verba haec. —
 12. et erant] erant autem. — 13. Mariam Magdana] Magdana (Magdalena B) Mariam. —
 14. Iohana. — 15. om. illae. — 16. om. quae. — 17. dicebant. — 18. hoc Apostolis illis]
 Apostolis hoc. — 19. ante ... earum] verba earum sicut somnii verba ante illos. — 20. cum
 surrexisset] surrexit et.

ადღგა. მიწმიდდა¹ სამარება მას² და შთახედნა³ და იხილნა მხუარნი⁴ იგი ხლდ⁵. რემელ⁶ იხსნეს. და წარვიდა გონებასა თვსსა დაკვრვებული საქმისა მის თვს⁷. 13 და ამა ორნი მათგანნი მივიდოდეს მახვე დღესა შინა დაბასა ერთსა⁸. რემელი შორავს⁹ იერუსალმსა¹⁰ ახ სამეცვ ახპარეს¹¹. და იყო ხსნელი მიხი ემშაუს¹². 14 და იგინი¹³ იტყოდეს¹⁴ ურთიერთას¹⁵ ყოველთა მათ¹⁶ თვს ყოფილთა¹⁷. 15 და იყო იტყოდეს რამ ურთიერთას¹⁸ და გამძიებდეს¹⁹. თავადი იესუ მიეანლა²⁰ და მივიდოდა²¹ მათ თანა²². 16 და²³ თუაღნი²⁴ მათნი შეპყრობილ იყვნეს²⁵. რამთა არა იგნან²⁶ იგი. 17 და ჰრქუა მათ. რამ არიან სიტყუნი²⁷ ეკუ. რემელთა²⁸ ჰგედებით²⁹ ურთიერთას გზასა მაგას³⁰ და მწუნარე ხართ³¹. 18 მიუგე ერთმან მათგანმან³². რემელსა³³ ხსნელი ერქუა³⁴ კლეოპა. და ჰრქუა მას. შენ ხლდ მწირ ხარ იერუსალმს³⁵ და არა აგრძენ³⁶.

1. ante მიწმიდდა add. და. — 2. სამარება მას] საფლავად. — 3. შთახედა A : შთაჰხედა B. — 4. ტიღნი. — 5. მხ (= მხლდ) A. — 6. რემელ... თვს] მდებარენი და წარვიდა თვსავან და დაუკვრდა საქმეს გეგ. — 7. om. ერთსა. — 8. ჰმორავს. — 9. უტყვან. — 10. და... ემშაუს] რემლისა (-ისამ B) ხსნელი ემშაუს (ეგშავს B). — 11. გეგნი. — 12. ზრასვიდეს. — 13. ყოველთა მათ] ყოველისა (-ისავე B) ამის (om. B). — 14. ყოფილთა] რემელი იქმნა. — 15. იტყოდეს... ურთიერთას] ზრასვაბა მას მათსა. — 16. გამძიებდა, post quod add. და. — 17. add. მათ B. — 18. თანა-უვიდოდა. — 19. om. მათ თანა. — 20. ხლდ. — 21. იყნეს sic B. — 22. რამთა არა (ვერ B) იგნან] და ვერ იგნეს A. — 23. რემელსა B. — 24. იცილდბთ. — 25. გზასა მაგას] ხლვასა შინა. — 26. ხართ თქუენ მწუნარე (-არს B). — 27. om. მათგანმან. — 28. რემლისამ. — 29. om. ერქუა. — 30. უწყი.

a) რ (რემელ). — b) ი-ღმსა. — c) ურთიერთას super lineam additum. — d) თვალნი ms. — e) სიტყუანი ms. — f) ი-ღმს.

currebat ad monumentum¹ illud; et deiecit <oculos>², et vidit linteamina³ illa sola, quae posita erant, et abiit in mente sua miratus de facto illo⁴. 13 Et en duo ex illis ibant in eadem die in vicum unum⁵, qui... distat ab Ierusalem centum sexaginta stadia, et erat nomen eius Emmaüs⁶. 14 Et illi⁷ loquebantur ad invicem de omnibus illis⁸ quae facta sunt⁹. 15 Et factum est, cum loquerentur ad invicem¹⁰ et exquirent, ipse¹¹ Iesus appropinquavit eis¹², et ibat cum eis¹³. 16 Et oculi¹⁴ illorum capti erant, ne agnoscerent¹⁵ eum. 17 Et dixit eis: « Quae sunt verba ista, in quibus¹⁶ altercamini¹⁷ ad invicem in via ista¹⁸, et tristes estis¹⁹? » 18 Respondit ei unus ex illis²⁰, cui²¹ nomen dictum est²² Kleopa, et dixit ei: « Tu solus peregrinus es in Ierusalem, et non cognovisti²³

1. sepulcrum, post quod om. illud. — 2. despexit. — 3. lintea. — 4. quae ... illo] posita, et abiit seorsum et mirabatur factum hoc. — 5. om. unum. — 6. et₂ ... Emmaüs] cuius nomen Evmaüs (Evmaos B). — 7. hi. — 8. omnibus illis] omni hoc A : om. illis B. — 9. quae ... sunt] quod factum est A : quae facta sunt B. — 10. ad invicem] illi. — 11. ante ipse add. et. — 12. eis B. — 13. eis. — 14. et oculi] oculi autem. — 15. ne agnoscerent (possent agnoscere B)] et non potuerunt agnoscere A. — 16. quo B. — 17. altercamini] litigatis. — 18. via ista] ambulatione. — 19. tristes estis] estis vos tristes. — 20. om. ex illis. — 21. cuius. — 22. om. dictum est. — 23. seis.

რად¹ იქმნა მას შინა² დღეთა ამათ³ შინა³. 19 და ჰრქუა⁴ მათ⁵. რძმელი. და⁶ მათ ჰრქუეს. იესუმ⁶ თჳს ნაზარეტელისა⁷. რძმელი იგი⁸ იქმნა⁹ კაც¹⁰ წინაწარმეტყველ¹¹. ძლიერ საქმითა და სიტყვა¹¹ წინაშე ღმრთისა და ||¹⁰ ყოვლისა მის¹² ერისა¹³. 20 ვითარ¹⁴ მისცეს იგი¹⁵ ძღველთ-ძღმდღუართა მათ¹⁶ და მთავართა ჩუენთა სასჯელსა¹⁷ მას¹⁸ სიკუდილისასა და ჯუარს-აღუეს¹⁹. 21 და ჩუენ ვესკვდით²⁰. ვითარმედ იგი არს. რძმელმან იგნა²¹ იბრატლი¹¹. და ამას ყოველსა ზედა²² ესე მესამე დღე არს²³. ვინამთგან²⁴ იქმნა. 22 არაშედ დედათაგა ვითმე ჩუენგანთა დამაკვრვეს²⁵ ჩუენ. რძმელნი მხოუად განთიადსა მას მივიდეს სამარუხა მას²⁵. 23 და არა პოვნეს გორნნი მისნი²⁶. ძვიდეს და იტყოდეს²⁷. ვითარმედ ხილვა²⁸ ანგელწითად ვინილეთ²⁹. რძმელნი იტყოდეს³⁰. ვითარმედ ცხვრელ არს³¹. 24 და წარვიდეს³² რძმელნიმე³³ ჩუენგან-

1. add. ესე. — 2. ამათ დღეთა. — 3. om. შინა. — 4. ante ჰრქუა add. მან. — 5. om. მათ. — 6. ხდელ. — 7. ნაზარეტელისა. — 8. om. იგი. — 9. იყვ. — 10. კაცი. — 11. add. მისითა. — 12. om. მის. — 13. add. მისისა A. — 14. add. იგი. — 15. om. იგი. — 16. om. მათ. — 17. სამჯელსა. — 18. om. მას. — 19. add. იგი. — 20. და... ვესხვედით| ხდელ ჩუენ ვესხვით. — 21. იგნეს B. — 22. თანა. — 23. მესამე... არს| მესამე დღე ძღველს (ძღვაველ vel ძღვეს sic A). — 24. add. ესე. — 25. რძმელნი... მას₂ ვითარ მივიდეს იგინი ცხვარსა (-კარს B) საფლავსა მას. — 26. პოვნეს... მისნი| პოვნეს გუამი იგი მისი. — 27. თქუეს. — 28. გამოჩინებამდა. — 29. იხილეს. — 30. რძმელნი იტყოდეს| რძმელთა ჰრქუეს მათ. — 31. add. იგი. — 32. წარვიდეს| მი-ვინმე-ვიდეს. — 33. om. რძმელნიმე.

a) მამონ ms. : correxi cum C. — b) იუგს. — c) კაც super lineam additum. — d) წინაწარმეტყველ ms. — e) Pl. 155 b. — f) მის super lineam additum. — g) ავჯეს ms. — h) იტელი. — i) დამაკვრვეს : და super lineam additum.

quod factum est in illa in¹ diebus his²? » 19 Et³ dixit eis⁴: « Quid? » Et illi⁵ dixerunt ei: « De Iesu Nazoreno⁶, qui factus est⁷ vir propheta potens in opere et verbo⁸ ante Deum et omnem illum⁹ populum¹⁰, 20 Quomodo tradiderunt eum¹¹ principes sacerdotum illi¹² et principes nostri in damnationem illam¹³ mortis, et crucifixerunt¹⁴. 21 Et nos sperabamus¹⁵ quoniam ille esset qui redemisset¹⁶ Israël; et super hoc omne¹⁷ haec tertia dies est¹⁸, ex quo¹⁹ factum est. 22 Sed mulieres quoque quaedam ex nobis obstupescerunt nos, quae mane diluculo illo ierunt ad monumentum²⁰ illud. 23 Et, cum non invenissent corpus²¹ eius, venerunt, et dicebant²²: Quoniam visionem²³ Angelorum vidimus²⁴, qui dicebant²⁵ quoniam vivens est²⁶. 24 Et abierunt²⁷ quidam

1. om. in. — 2. his diebus. — 3. add. ille. — 4. eis. — 5. et illi| illi autem. — 6. Nazoreno. — 7. factus est] fuit. — 8. add. suo. — 9. om. illum. — 10. add. suum A. — 11. eum. — 12. om. illi. — 13. om. illam. — 14. add. eum. — 15. et ... sperabamus] nos autem speramus. — 16. redimeret B. — 17. super hoc omne] cum hoc omni. — 18. (corrupte) A: venit B. — 19. add. hoc. — 20. quae ... monumentum] cum iissent illae ad auroam ad sepulcrum. — 21. corpus] cadaver illud. — 22. dixerunt. — 23. apparitionem quoque. — 24. viderunt. — 25. dixerunt eis. — 26. add. ille. — 27. abierunt] ierunt.

ნიცა¹ სამარესა მას² და პიეს³ ეგრევე⁴. ვითარცა დედათა მათ თქუეს⁵. ხლდო იგი⁶ ვერ იხილეს. 25 და⁷ მან ჰქუა მათ. მ უკუნურნო⁸ და დამთოძინდო ხარწმუნებობა ყოველთა. რამელთა⁹ იტყოდეს წინამწარმეტყველნი¹⁰ იგი¹¹. 26 ან მითვე ყოველთა¹² ჯერ-იყო¹³ ვნებად ქრისტესა¹⁴ და შესლვად დიდებობა თვსსა. 27 და იწყო მდსსითგან და ყოველთა¹⁵ წინაწარმეტყველთა და გამოუთარგმანებდა მათ ყოველთა წიგნთა გან¹⁶. რამელთა¹⁷ წერილ არ[ხ]¹⁸ მის თვს. 28 ვითარცა¹⁹ მიეახლნეს დაბაზა მას. რამელთა²⁰ მივიდოდეს. და მან²¹ მიზეზ-ყო მდრად-რე²² წარსლვად. 29 და ამ[ძ]ულეს²³ მას და ჰქუეს²⁴. ჩუენ თანა იყავ²⁵. რამეთუ მწუნ²⁶ და მიდრეგილ არს მზე²⁷. და შევიდა დაყოფად²⁸ მათ თანა. 30 და იყო ვითარცა ინაგ-იდგა²⁹ მათ თანა. მიდიდო პური. აკურთხა.

1. ჩუენგანნი. — 2. სამარესა მას] საფლავად. — 3. პიეს AB, ante quod rasura 4 aut 5 litterarum in B. — 4. ეგრე. — 5. add. თავადი. — 6. ხლდო. — 7. უკუნებუნდო. — 8. და... რამელთა] გულთა ხარწმუნებობისა (-ოვებ- B) თვს ყოველთა ზედა (om. A) რამელთა. — 9. om. იგი. — 10. არა... ყოველთა] ანუ არა გსრტო (გსრტო B). — 11. იყო. B. — 12. ქრისტესა A. — 13. om. ყოველთა B. — 14. om. გან. — 15. om. რამელთა წერილ არს. — 16. და. — 17. ვიდრე B. — 18. და მან] ხლდო თავადმან. — 19. უმდრესად (უმდრესად A)-რე. — 20. ივინი აიძულებდეს. — 21. ეტყოდეს. — 22. ჩუენ... იყავ] დაადგერ ჩუენ (om. B) თანა (om. B). — 23. add. არს. — 24. დღს. — 25. დადგრომაი. — 26. ვითარცა ინაგ-იდგა] ინაგით-ჯდომასა მას მისსა.

a) თქ-ხ. — b) წინამწარმეტყველნი ms. — c) წინაწარმეტყველთა ms. : correxi cum C. — d) რამელთა ms. : correxi cum C. — e) Sic (აიძულეს). — f) ჰქუეს[ეს].

ex nobis quoque¹ ad monumentum illud²; et invenerunt similiter³ sicut mulieres illae dixerunt; eum autem⁴ non potuerunt videre. » 25 Et ille⁵ dixit eis: « O stulti⁶ et relictis (1) in fide omnium quae⁷ loquebantur prophetae illi⁸! 26 Nonne in eodem omni⁹ oportebat pati Christum, et intrare in gloriam suam? » 27 Et incepit a Moyse et omnibus¹⁰ prophetis, et interpretabatur illis ex¹¹ omnibus Libris, in quibus scriptum est¹² de eo. 28 Cum appropinquassent¹³ vico illi, in quem¹⁴ ibant, et ille¹⁵ causam praetexuit, ut longe abiret. 29 Et coegerunt¹⁶ eum, et dixerunt¹⁷ ei: « Nobiscum esto¹⁸, quia vesper <est>¹⁹, et inclinatus est sol²⁰. » Et intravit ut moraretur²¹ cum illis. 30 Et factum est, cum recubisset²² cum eis, accepit panem, benedixit, fregit²³ et dedit²⁴ eis²⁵.

1. quidam ex nobis quoque] quidam ex nobis. — 2. monumentum illud] sepulcrum. — 3. ita. — 4. add. ipsum. — 5. et ille] ille autem. — 6. ignari. — 7. et... quae] corde propter fidem super omne quod. — 8. om. illi. — 9. nonne ... omni] numquid non sic. — 10. om. omnibus B. — 11. in. — 12. om. in quibus scriptum est. — 13. cum appropinquassent] et appropinquaverunt. — 14. in quem] quo B. — 15. et ille] ipse autem. — 16. coegerunt] illi cogebant. — 17. dicebant. — 18. nobiscum esto] mane nobiscum (om. B). — 19. est. — 20. inclinatus est sol] inclinata est dies. — 21. maneret. — 22. add. ille. — 23. ante fregit add. et. — 24. dabat. — 25. eis A.

(1) Gallice: « Restés en arrière », « en retard ».

განტეხა¹ და მისცა² მათ. 31 და³ თუაღნი⁴ მათნი განეხილეს⁵ და იცნეს იგი. და იგი⁶ მიეფარა მათ გან. 32 და იტყოდეს⁷ ერთიერთას. არა⁸ გულნი ჩუენნი⁹ განკურვებულ იყვნეს⁸. ვიდრე⁹ იგი გუეტყოდა¹⁰ ჩუენ¹¹ და ვითარ¹² განგზარტენდა¹³ ჩუენ წიგნებსა¹⁴. 33 და აღდგეს მახვე ჟამსა¹⁵ და მიიქცეს¹⁶ იერუსაღლმდ¹⁷ და პღენეს შეკრებულ¹⁷ ათურთმეტნი იგი და რღმელნი მათ თანა იყვნეს¹⁸. 34 რღმელთა ჰკითხეს მათ¹⁹. ვითარმედ ნანდულ²⁰ აღდგა უფალი და ეჩუენა სიძღნს. 35 და იგინი უთხრობდეს მათ. რაჲ იგი მგზავრ იყო²¹ და ვითარ²² გამღეგნადა მათ განტეხასა მას პურისასა. 36 ვიდრე²³ იგინი²⁴ ამას იტყოდეს ოდენ¹. თავადი²⁵ იესუ დადგა შღრის მათსა და ჰრქუა მათ. მჰუდღობა ჩემი²⁶ თქუენ თანა. მე ვარ. ნუ გემინინ. 37 შეკრწუნდეს²⁷ და შემინდეს²⁸. ჰგღენებდეს²⁹. ვითარმედ საუგარ რაიმე ეჩუენა³⁰. 38 და ჰრქუა³¹. რაჲსა შესბრ-

1. ante განტეხა add. და. — 2. მიჰხეგმდა A : მისხეგმდა B; post id autem om. მათ A. — 3. სღღღ, post quod add. მათ. — 4. თავადი. — 5. ante იტყოდეს add. იგინი. — 6. ante არა add. ანუ. — 7. გული ჩუენი B. — 8. იყო B, post quod add. ჩუენ შღრის AB. — 9. ვითარ. — 10. შეტყოდა. — 11. add. გზასა ზედა. — 12. add. იგი A : om. ვითარ B. — 13. გამომითარგზანებდა. — 14. წიგნთა. — 15. დღესა, post quod add. შინა. — 16. მიიქცეს. — 17. კრებულად. — 18. რღმელნი... იყვნეს] სხუანი მათთანანი. — 19. რღმელთა ჰკითხეს მათ] და ეტყოდეს. — 20. ნანდულვე. — 21. მათ... იყო] გზისასა მას. — 22. add. იგი. — 23. ვიდრე] და ვითარ. — 24. იგი B. — 25. ante თავადი add. და. — 26. om. ჩემი. — 27. ante შეკრწუნდეს add. სღღღ იგინი. — 28. შემინდეს] შემინებულ იქმნეს. — 29. ეგღნა. — 30. ისიღეს. — 31. ante ჰრქუა add. თავადიან; post id autem add. მათ.

a) თუაღნი ms. — b) Pl. 156 a. — c) იწმდი. — d) ოდენ antea bis scriptum, nunc semel erasum.

31 Et <eis>¹ oculi illorum aperti sunt, et agnoverunt eum; et ille² abscondit se ab eis. 32 Et³ loquebantur ad invicem: « Nonne⁴ corda nostra ardentia erant⁵, dum loquebatur⁶ nobis⁷ et cum⁸ explanaret⁹ nobis Libros? » 33 Et surrexerunt eadem hora¹⁰, et reversi sunt in Ierusalem; et invenerunt congregatos undecim illos, et <illos> qui cum eis erant¹¹. 34 Qui interrogaverunt (sic) eos¹²: « Quoniam revera surrexit Dominus, et apparuit Simoni. » 35 Et illi narrabant eis quod in via factum est¹³, et quomodo manifestavit se eis in fractione illa panis. 36 Tempore¹⁴ ipso quo illi¹⁵ hoc loquerentur, ipse¹⁶ Iesus stetit in medio eorum, et dixit eis: « Pax mea¹⁷ vobiscum; ego sum, nolite timere. » 37 Cum¹⁸ turbati essent et conterriti essent, existimabant¹⁹ quoniam phantasma quoddam apparuisset eis²⁰. 38 Et²¹ dixit eis²²: « Quare turbamini²³, et

1. et <eis>] eis autem. — 2. ipse. — 3. add. illi. — 4. nonne] numquid non. — 5. corda ... erant] cor nostrum ardens erat B, post quod add. in nobis AB. — 6. dum loquebatur] cum loqueretur. — 7. add. in via. — 8. om. cum B. — 9. interpretaretur A : interpretabatur B. — 10. eadem hora] in eodem die. — 11. <illos> ... erant] alios cum eis. — 12. qui ... eos] et dicebant eis. — 13. eis quod ... factum est] eis viae rem illam. — 14. ante tempore add. et. — 15. om. illi B. — 16. ante ipse add. et. — 17. om. mea. — 18. add. autem illi. — 19. existimarunt. — 20. apparuisset eis] vidissent. — 21. add. ipse. — 22. eis. — 23. turbati estis.

წუნდებით¹. და რამა² ზრახვანი შეკვლენან³ გულთა თქუენთა. 39 ოხილენით კელნი ჩემნი და ფერგნი. რამეთუ მე იგივე⁴ ვარ. კელი შემახეთ⁵ და მიხილეთ⁶. რამეთუ ხელსა ხელდ⁷ გორც და ძუალ არა ასხენ⁸. ვითარცა ესე⁸ მე მსხდავთ. რამეთუ ჩემ თანა არს⁹. 40 და ესე ვითარცა თქუა¹⁰. უჩუენნა მათ¹¹ კელნი და ფერგნი¹². 41 და ვიდრე ორგულეზდე[ხ]ლა სიხარულით[ა] მით¹³ და უკვრდა[ა]¹⁴. ჰრქუა მათ¹⁵. გაქუს რამ აქა ჭამად¹⁶. 42 და¹⁷ მათ მიუბყრეს¹⁸ თევზისა მწუარისა¹⁹ და გოლი თაფლი²⁰. 43 და მოიღღ²¹. ჭამა მათ წინაშე²² და²³ ნემტი²⁴ იგი მისცა²⁵ მათ. 44 და ჰრქუა მათ. სიტყუანი²⁶ ესე²⁶ არიან. რომელთა გეტყვოდე თქუენ. ვიდრე თქუენ თანა ვიყავ²⁷. ვითარმედ ჯერ-არს აღსრულებად ყოველთა მათ წერილთა²⁸ მჯულსა მას²⁹ მოხესხა^{30d} და წინაწარმე-

1. შესძრწუნდებით] შემძრწუნებულ ხართ. — 2. add. თვხ. — 3. ზრახვანი შეკვლენან] გულის სიტყუანი მრავალნი მოკვლენან. — 4. მე იგივე] თავადი მე. — 5. add. მე B. — 6. ოხილეთ B. — 7. om. ხელდ. — 8. om. ესე. — 9. ჩემ თანა არს] მასხენ. — 10. ვითარცა თქუა] რამ ჰრქუა A : ვითარცა] რამ B. — 11. om. მათ B. — 12. add. მიხნი. — 13. ორგულეზდესდა... მით] არდა ჰრწმენა მათ სიხარულისა მის გან. — 14. უკვრდა] საკვრებულისა. — 15. add. იესუ. — 16. ჭამადი. — 17. ხელდ. — 18. add. მას. — 19. მწუარისა. post quod add. ნახევარი. — 20. გოლი თაფლი] თაფლისა გან (om. B) გოლი. — 21. om. მოიღღ. — 22. წინაშე მათსა. — 23. და² bis scriptum in B. — 24. ante ნემტი add. მოიღღ. — 25. მიცხა A, ante quod add. და AB. — 26. სიტყუანი ესე] ესე იგი სიტყუანი. — 27. თქუენ... ვიყავ] იგი ვიყავ (ვიყა sic A) თქუენ თანა. — 28. ყოველთა... წერილთა] ყოველივე წერილი. — 29. om. მას. — 30. მოხესხა.

a) ასხენ correctum e არს, aut vice versa. — b) უკვრდა ms. — c) Pl. 156 b. — d) Sic (მოხესხა).

quare cogitationes intrant¹ in corda vestra? 39 Videte manus meas et pedes, quia ego idem² sum. Tangite me³, et videte me⁴, quia spiritus solum⁵ carnem et os non habet, sicut me adspicitis quia apud me est⁶. » 40 Et hoc cum dixisset⁷, ostendit eis⁸ manus et pedes⁹. 41 Et dum dubitabant adhuc cum¹⁰ gaudio illo, et mirabantur¹¹, dixit eis¹²: « Habetis aliquid hic ad manducandum? » 42 Et illi¹³ obtulerunt ei¹⁴ piscis assi <partem>¹⁵, et favum mellis¹⁶. 43 Et, cum accepisset¹⁷, manducavit ante eos, et¹⁸ reliquum illud dedit¹⁹ eis. 44 Et dixit eis: « Verba haec²⁰ sunt, quae loquebar vobis, dum vobiscum eram²¹, quoniam oportet consummari omnia illa²² quae scripta sunt in Lege

1. intrant] multae veniunt. — 2. ego idem] ipse ego. — 3. me B. — 4. om. me B. — 5. om. solum. — 6. apud me est] habeo. — 7. add. eis A. — 8. eis B. — 9. add. suos. — 10. dubitabant adhuc cum] nondum crediderunt illi prae. — 11. miratione. — 12. add. Iesus. — 13. et illi] illi autem. — 14. ei. — 15. <partem>] dimidium. — 16. favum mellis] ex melle favum A : mellis favum B. — 17. om. cum accepisset. — 18. et bis scriptum B, post quod add. accepit AB. — 19. ante dedit add. et. — 20. verba haec] haec illa verba. — 21. vobiscum eram] eram vobiscum. — 22. om. illa₁.

ტყუელთა^{1a} და² ფხალმუნთა³ ჩემ თვხ. 45 მაშინ განუხუნა გონებანი მათნი გულისგმის⁴—ყოფად წიგნებისა⁵. 46 [და] ჰრქუა მათ. რამეთუ ესრე⁶ ჯერ-იყო ვნებად ქრისტესა და აღდგომად მკუდრეთით მესამესა დღესა. 47 და ქადაგებად სახელითა მისითა სინანული და მიტევებამ⁷ ცოდვათამ^b ყოველთა მიმართ ნათესავთა⁸. იწყოდ⁹ იერუსალჴმით^c. 48 და¹⁰ თქუენ მღწამე ხართ¹¹ ამას ყოველსა¹². 49 და აჴა¹³ მე მივაგლინებ აღთქემასა მამისა ჩემისასა¹⁴ თქუენ ზედა¹⁵. და¹⁶ თქუენ დასხედით ქალაქსა ამას¹⁷ იერუსალჴმსა^d. ვიდრემდე შთაიციუათ¹⁸ ძალი მადლით¹⁹. 50 [გ]ამოიყვანნა²⁰ იგინი²¹ ბეთანიადმდე²² და აღიპყრნა ცკლნი თვხნი და აკურთხნა იგინი. 51 და იყო კურთხევასა მას დღენ²³ განეყენ²⁴ მათ გან²⁵. 52 და მათ თაყუანის-ჴსნებს მას. მიიქცეს²⁶ იერუსალჴმდ^e სინარულითა დიდითა. 53 და იყვნეს²⁷ მარადის^{28f} ტამარსა მას შინა [და აკუ]რთხე[ცდეს] დმერთსა²⁹.

1. წინაწარმტყუელთა B. — 2. om. და₃ A. — 3. ფხალმუნთა : სა super rasuram scriptum in A : ფხალმუნთა sic B. — 4. ხმის. — 5. წიგნთა. — 6. ესრეთ B. — 7. მღტვებამ. — 8. წარმართთა. — 9. იწყეთ. — 10. რამეთუ. — 11. ხართ მღწამე (ამს B). — 12. ამის ყოველისა. — 13. add. ესერა. — 14. მივაგლინებ... ჩემისასა] მოვიკლინოდ თქუენ აღთქემად იგი მამისა ჩემისად. — 15. om. თქუენ ზედა. — 16. ზოლო. — 17. მას A. post quod add. შინა AB. — 18. შეიმოხდეთ. — 19. add. გამო. — 20. განიყვანნა, ante quod add. და. — 21. om. იგინი A, post quod add. ვიდრე AB. — 22. ბეთანიადმდე B. — 23. დღენ] იესუმსა (იესუმსა B) მათა მიმართ. — 24. განემდრა A : განემდვრა B. — 25. post მათ გან add. და აღვიდოდდა ზეცად. — 26. მათ... მიიქცეს] იგინი მოიქცეს. — 27. იყოფოდეს. — 28. მარადის post შინა. — 29. textus desinit in caudam AB.

a) წინაწარმტყუელთა ms. — b) ცოდვათამ : a minusculum in a scriptum. — c) ი-ლმთ. — d) ი-ლმსა. — e) ი-ლმდ. — f) მ-ს.

illa¹ Moysi, et Prophetarum (sic)², et³ Psalmorum (sic) de me. » 45 Tunc aperuit eis mentes eorum, ut intelligerent Libros. 46 Et dixit eis: « Quia sic oportebat pati Christum, et resurgere a mortuis tertia die, 47 Et praedicari in nomine eius poenitentiam et remissionem peccatorum ad omnes gentes⁴, cum coeperit⁵ ab Ierusalem. 48 Et⁶ vos testes estis⁷ in hoc omni⁸. 49 Et en⁹ ego mitto promissionem¹⁰ Patris mei super vos¹¹; et vos¹² sedete in¹³ civitate hac¹⁴ Ierusalem, donec induatis virtutem ex¹⁵ alto. » 50 Eduxit¹⁶ eos¹⁷ usque¹⁸ ad Bet'aniam; et elevavit manus suas, et benedixit eis. 51 Et factum est, tempore ipso quo¹⁹ benediceret²⁰, discessit ab eis²¹. 52 Et cum illi adorassent eum²², reversi sunt in Ierusalem cum gaudio magno. 53 Et erant²³ semper²⁴ in templo illo, et benedicebant Deum.

1. om. illa₂. — 2. Prophetis B. — 3. om. et A. — 4. gentiles. — 5. coeperitis. — 6. etenim. — 7. estis testes. — 8. in hoc omni] huius omnis. — 9. add. ecce. — 10. mitto promissionem] mittam vobis promissionem illam. — 11. om. super vos. — 12. et vos] vos autem. — 13. in. — 14. illa A. — 15. ex. — 16. ante eduxit add. et. — 17. om. eos A. — 18. usque. — 19. tempore ipso quo] cum. — 20. add. Iesus ad eos. — 21. add. et ascendebat in caelum. — 22. cum ... eum] illi. — 23. habitabant. — 24. semper post illo.

APPENDICE

CORRIGENDA

aux fascicules précédemment parus

P. O., t. XXIV, fasc. 1 (Matthieu)

t. XX, fasc. 3 (Marc)

t. XXVI, fasc. 4 (Jean)

Nous apportons ici des corrections aux fascicules indiqués, qui contiennent les Évangiles de Matthieu, Marc et Jean édités par le Professeur R. P. Blake, notre collaboration au dernier fascicule s'étant limitée à des corrections sur les épreuves d'imprimerie sans recours aux manuscrits.

D'une part, nous nous en sommes tenu seulement au ms. d'Adich, qui donne le texte de base de cette édition; et c'est après plusieurs collations du texte, tel qu'il est imprimé, avec le microfilm de l'édition phototypique de ce ms. que nous avons relevé ces corrections. En plus des fautes d'impression, elles comprennent des erreurs de lecture du ms. Il ne peut y avoir là un sujet d'étonnement que pour celui qui n'a pas constaté l'état actuel de ce ms. et aussi pour celui qui ignore les confusions auxquelles peuvent donner lieu les ressemblances de plusieurs lettres dans l'alphabet géorgien dit *asomt'avruli*, ressemblances plus accusées encore dans l'écriture manuscrite que dans les caractères d'imprimerie.

D'autre part, nous avons laissé de côté les variantes tirées des mss. d'Opiza et de Tbet', pour la raison que nous avons en préparation la collation de la version géorgienne des Évangiles avec le texte grec, et que, pour cela, nous utilisons non seulement les mss. d'Opiza et de Tbet', mais encore les mss. de Djritch et de Parkhal et un ms. du Mont Athos qui contient la révision de Georges l'Hagiorite.

Nous devons enfin signaler : 1° que W. Peschen a donné, dans sa dissertation : *Die Charaktervokale des altgeorgischen Verbuns in der Uebersetzung des Matthäus und Markus und in den Palimpsesttexten*, Bonn, 1939, deux listes de fautes d'impression, pour Matthieu, pp. 108-109, et pour Marc, pp. 109-112; et 2° que M. J. Molitor entreprend une nouvelle traduction des quatre Évangiles d'après le ms. d'Adich avec les variantes des mss. d'Opiza et de Tbet' et des palimpsestes. Une partie de l'Évangile de Matthieu est déjà parue dans *Oriens christianus*, Band 37, 1953, pp. 30-55, et Band 38, 1954, pp. 11-40. Réservant la question de fond, qui est posée par cette traduction et qui ne peut avoir sa place ici, nous nous bornons à dire qu'il eût été souhaitable que, dans la forme de ses remarques

critiques, M. Molitor usât de plus d'égards envers le Professeur Blake, étant donné qu'il a quitté ce monde et qu'il ne peut plus lui répondre. Nous précisons que nous n'avons pas été l'élève de R. P. Blake, comme il est dit dans *Oriens christianus*, 1953, p. 24, mais de N. I. Marr, cf. *La Langue géorgienne* de N. Marr et M. Brière, Paris, 1931, p. xi.

Maurice BRIÈRE,
Professeur honoraire de l'Institut catholique de Paris.

ÉVANGILE DE MATTHIEU

P. O., t. XXIV, fasc. 1.

- I, 3 ეზრდმ₁, lire ეზრდმ ms.
- III, 5 გამდიდრდა, lire განვიდრდა ms.
7 ფარსხველი, lire ფარსხველი ms.
- 14 n. a მღუხუაღ, lire მღუხუაღ ms.
15 მ...შუა ms., compléter მ[ი]შუა.
მათ, lire მას ms.
- 16 après მუნქუეხვე rayer ვითარ.
- IV, 12 იეხუ<ხ>, lire იეხუხ (ი[~]ხ ms.).
13 après მვიდა rayer და.
17 ინანდეთ, lire ინანდით ms.
19 შემდ[ვრმად], lire შემდ[მიდევით] ms.
23 ხახუეველიხახა, lire ხახუეველიხახა ms.
- V, 18 წარსლვადმიე, lire წარსლვადმიე ms.
19 ასწახ₁, lire ასწავს ms.
[უბრწყმს], lire მე[უ]რაცხ ms.
après ხახუეველხ₁ ajouter შინა ms.
დიდ, lire დიდი ms.
22 ხელა, lire ხელა ms.
გეჰენიახა, ms. გეჰენიახა.
25 გან...არველ, lire გან[მ]წრასველ ms.
- 29 n. a გეჰენიახათა, lire გეჰენიახა ms.
33 მიეც, lire მიხვე ms.
n. b მიდგეღ[~]ახა, lire მიხვე ღ[~]ა ms.
35 ქუაყანახა, lire ქუეყანახა ms.
- VI, 14 მღუტევენს, lire მღუტევენს ms.
28 აღღრმდეს, lire აღღრმდის ms.
- VII, 3 შენისა, lire შენისახა ms.
24 ისმინეს, lire ისმინეს ms.
- VIII, 9 ერის, lire ერისა ms.
უბრძანე, lire უბრძანა ms.
- IX, 9 მან, lire მას ms.
16 n. b გამდიდღორის, lire გამდიდღოდის ms.

- 20 après მღუგდა rayer და.
 29 ხარწუნეებისა, lire ხარწმუნეებისა ms.
 X, 36 იყვნენ ms., corriger en იყვნენ.
 37 უფრახს, lire უფრახს ms.
 40 შეგიწყნარეს, lire შეგიწყნარეს ms.
 XI, 11 მისხა, ms. მისა.
 19 ნემობთა, lire ნამობთა ms.
 26 ხათნა ესრეთ, lire ესრეთ ხათნა ms.
 XII, 44 თქვ, lire თქვს ms.
 45 უბორტესნი, lire უბორტესნი ms.
 XIII, 4 მღვიდიეს, lire მღვიდეს ms.
 32 დადგომად ms., corriger en დადგომად.
 XIV, 10 ხაპყრდობილესა, lire ხაპყრდობილეს ms.
 14 ხულნი ms., corriger en სნეულნი.
 15 მღწაფანი, lire მღწაფენი ms.
 გარამო, lire გარემო ms.
 27 გემინი, lire გემინი ms.
 28 მებრძანე, lire მიბრძანე ms.
 29 მივიდა, lire მოვიდა ms.
 35 ახლს ms., corriger en ახლნ.
 XV, 1 ფარისეველნი, lire ფარისეველნი ms.
 3 გარდამცხუალთ, lire გარდახუალთ ms.
 5 არა, lire რამელ ms.
 n. b არს, lire რ^ლ ms.
 13 აღმოფხუერეს, lire აღმოფხუერეს ms.
 15 გამოგუთარგმანე, lire გამოგუთარგმანე ms.
 XVI, 3 კინავს, lire კინავს ms.
 16 ღმრთისადა, lire ღმრთისა (ღ^ადა ms. à corriger).
 23 ღმრთისადასა, lire ღმრთისადა (ღ^ადასა ms. à corriger).
 XVII, 5 ნათლისა მან, lire ნათლისამან ms.
 20 მღრწმუნეებისა, lire მღრწმუნეებისა ms.
 24 გა<ნ> მოიღიან, lire <გან> გამოიღიან (გამოიღიან ms. à compléter).
 XVIII, 6 après აცთუნეს ajouter ამათ ms.
 12 ოთხმეცდა, lire ოთხმეც და ms.
 15 უკუეთუ, 2, ms. უკუეთუ.
 16 სიტყუაჲ, ms. სიტყუაჲ.
 22 გზისადმდე, lire გზისამდე ms.
 XIX, 3 ფარისეველნი, lire ფარისეველნი ms.
 6 უკუე, ms. უკუე.
 10 თვს, lire თ[ანა] ms.
 11 მღვემულ, lire მ[ი]ღვემულ ms.
 25 დაუკურდა, lire დაუკურდა ms.
 XX, 8 ხაყურძენისა, lire ხაყურძენისა ms.
 14 ამან, lire ამას ms.
 15 უ-ხელღ-ვარ, lire უხ[უ] ვარ (უ^ნ ვარ ms. à compléter).
 24 განიწყ<რ>ეს, lire განიწყეს ms.
 32 მენ, lire თქვენ ms.

- XXI, 9 ეტყოდებს, lire იტყოდებს ms.
 15 იხილნებს, lire იხილეს ms.
 განიწყ<რ>ებს, lire განიწყებს ms.
 24 ამას, lire <ა>მას (მას ms. à corriger).
 26 après გან₁ ajouter იყო ms.
 33 შეზღუდა, lire შეზღუდ<ა> (შეზღუდ ms. à corriger).
 n. b შეზღუდა, ms. შეზღუდა sic.
 37 ძისა, ms. რისა sic.
- XXII, 10 მენიანგეთამ, lire მენიანგითა ms.
 n. a გითამ, lire მენიანგითა ms.
 15 ფარისაველნი, lire ფარისეველნი ms.
 22 ვითარცა, lire ვითარ ms.
 33 après ესმა rayer ესე.
- XXIII, 15 არს, lire არ<ს> (არ ms. à corriger).
 29 იყვენით ms., corriger en ვიყვენით.
- XXIV, 21 დასაბამითგინ, lire დასაბამითგან ms.
 22 ხოლო, lire ზოლო ms.
 30 ძე, lire ძე ms.
 51 ვბილთამ, lire ვბილთა ms.
- XXV, 6 მიეგებოდეთ, lire მიეგებოდით ms.
 31 ძე, lire ძე ms.
 ყოველნი, ms. ყოვლნი.
 33 დაადგინებს, lire დაადგინოს ms.
 41 après ეშმაკისა rayer <თვს>.
- XXVI, 13 რღმელი, lire რღმელ ესე ms.
 n. b. რ^ლ ესე, corrigé de რ^ლსა, ms.
 ამან, lire ამანცა ms.
 18 après ეგრე ajouter <თქუა> omis dans ms.
 42 რამთა მას, lire რამთამცა ms.
 62 გასმინენ, lire გასმენენ ms.
 69 გარეშე, ms. გარშე.
- XXVII, 17 ვითარცა, lire ვითარ ms.
 ბარრაბამ, lire ბარრაბამ ms.
 19 მაგის თვს ჩუენებით, lire ჩუენებით მაგის თვს ms.
 27 ბჭისათა, lire ბჭისათა ms.
 29 მუგლნი, lire მუგლნი ms.
 32 კვრენელი, lire კვრინელი ms.
 40 განარინე, lire განირინე ms.
 ღმრთისამ[სამ], lire ღმრთისამ (ღ^ლსამ ms. à corriger).
 45 მცხრა, lire მი-ცხრა ms.
 53 აღდგომისა, ms. ადგომისა.
 56 მაგდანელი, lire მაგდანელელი.
- XXVIII, 11 ვითარ, lire ვითარ ms.
 18 მოცემელ, lire მოცემულ ms.
- Et partout où se trouve იწრუხალემ, lire იგრუხალემ, pour transcrire
 Ἰερουσαλήμ.

ÉVANGILE DE MARC

P. O., t. XX, fasc. 3

- I, 5 5 იმ^ლემ..., lire იერუსალმელნი (იმ^ლე...ნი ms. à compléter et corriger).
après იღებდეს ajouter მის გან (მ.. გ.. ms. à compléter).
11 après მთნავ rayer les 3 points.
14 დმრთისადასა, lire დმრთისასა (დ^ლასასა ms. à corriger).
27 გელმწიფებითა, lire გელმწიფებით ms.
29 après და₁ ajouter მუნქუესვე ms.
იღ^ლანიტ-ურთ, ms. იღ^ლანეთ-ურთ.
44 რამელმან, lire რამელ ou რამელი (რ^ლ ou რ^ი ms.).
45 მივიდეს, lire მივიდოდეს ms.
- II, 4 après განრღუეული ajouter იგი ms.
22 წარწყმიდიან, lire წარწყმიდიან ms.
23 სხვრეტად, lire სხუერტად (სხვრეტად ms.).
- III, 1 après შესაკრებელსა rayer შინა ms.
13 მივიდეს, lire მივიდეს ms.
14 მათდა, lire მათ და ms.
n. a წარვლინდის, lire წარავლინდის ms.
22 après განჰკდის ajouter იგი ms.
24 მეუფემან ms., corriger en მეუფებამან.
27 ყვებს, lire ყვის ms.
32 დასხდა, lire და სხდა ms.
- IV, 8 სამეფვი, lire სამმეფვი ms.
20 სამეფვი, lire სამმეფვი ms.
21 ქუემე დვის, lire ქუე მედვის ms.
27 უწყის, lire უწყინ ms.
31 transporter, du milieu du verset 31 au commencement du verset 32, les 3 mots და რაიჟამს დაეთესხის ms.
32 აღმდგენდის, lire აღმცხენდის ms.
33 ეხვითრითა, lire ეხვით<ა>რითა (ეხვითრითა ms.).
34 იტყოდა, lire ეტყოდა ms.
40 ხარწყუმუნდებამა ms., corriger en ხარწყუმუნდებამ.
- V, 7 ნუმ ms., corriger en ნუ.
23 მცხუდე, lire მცხდე ms.
24 შეიწრებდეს, lire შეაიწრებდეს ms.
25 ათარმეტ, lire ათარმეტ ms.
30 მიიქვა, lire მიექვა ms.
39 მამკუდარა ms., corriger en მამკუდარ.
41 ტალითა კუმი, ms. ტალით აკუმი.

- VI, 2 შესაკლებელსა, lire შესაკრებელსა ms.
 სიბრძნეს, lire სიბრძნეს ms.
 6 მიჰვლიდა, lire მოჰვლიდა ms.
 8 პილენძსა ms., corriger en პილენძი.
 10 გამოხლვადმდე, lire გამოხლვამდე ms.
 11 შეგიწყარნეს, lire შეგიწყნარნეს ms.
 დაყარეთ, lire დაიყარეთ ms.
 რძემელი, lire რძემელ ms.
 17 ცოლი ყო, lire ცოლ იყო ms.
 21 მარჯუემ, lire მარჯულ (მარჯვეა ms.).
 22 გნაბავს, lire გნებავს ms.
 46 მისა ms., corriger en მის.
 48 n. a დამისასა, lire დამისასასა sic ms.
 52 იყვნეს შესულებულ, lire შესულებულ იყვნეს ms.
 53 შვიდეს, lire შოვიდეს ms.
 VII, 4 ქუბთამ და სტამანთამ, lire სტამანთამ და ქუ<ა>ბთამ (ქუბთამ ms.) ms.
 19 განწყედს, lire განსწყედს ms.
 34 თქუა ms., corriger en ჰრქუა.
 განგახუნედ, lire განგხუნედ (განგწხუნედ ms.), et rayer la note b.
 35 განგხა, lire განეგხა ms.
 VIII, 7 იგიდა ms., corriger en იგინიდა.
 33 ღმრთისაასასა, lire ღმრთისასა (ღ^აასასა ms. à corriger).
 36 თო ms., à corriger en თუ.
 38 უხნდე<ს>, lire უხნდე ms.
 ...ისა, lire მამისა ms.
 IX, 5 après მოხსნად rayer და.
 ჭლიამსად, ms. ჭელიამსად.
 12 ჭლია, ms. ჭელია.
 15 après ყოველმან ajouter მან ms.
 17 მივიყვანე, lire მოვიყვანე ms.
 18 après პერდინ ajouter და ms.
 გამგემბინ, lire განგემბინ ms.
 26 მოკუდა, lire მოკუდაო ms.
 30 გამოვიდოდეს, lire გამოვიდეს ms.
 38 განგდიდა, lire განჰგდიდა ms.
 42 და მო-თუ-მცა-ემა, lire დამო-თუშცა-ემა ms.
 45 après არს ajouter შენდა ms.
 ღმრთისაასასა, lire ღმრთისასა (ღ^აასასა ms. à corriger).
 X, 3 მოხს, ms. მოხეს.
 8 იყავნ, lire იყვნენ ms.
 12 ცოლი ყოხ, lire ცოლ იყოხ ms.
 13 après დახდვა ajouter მათ ms.
 17 ვქმნი, lire ვქმნე ms.
 19 იპარავნ, lire იპარავ ms.
 23 მოწოდეთა, lire მოწადეთა ms.
 50 ფესხ, lire ფიხ ms.
 51 გეყო, lire ვიყო ms.

- 52 სარწმუნეებამან, lire სარწმუნეებამან ms.
- XI, 2 თქუნდა, lire თქუნსა ms.
აღჭახინით, lire აღჭახენით ms.
- 11 შევიდეს, lire შევიდა ms.
- 14 ენე, lire ესე ms.
- 17 ეწოდა, lire ეწოდეს ms.
- 19 ვითარცა, lire ვითარ ms.
- XII, 9 ვენაგისა მან, lire ვენაგისამან ms.
ვინაგისანი, lire ვინაგისანი ms.
ვენგაი, lire ვენგაი ms.
- 14 მის, lire მისა ms.
ზაკ<ვ>ვით, lire ზაკ<უ>ვით (ზაკვით ms. à corriger).
- 19 ესუა, lire ესუას ms.
- 22 უკვანამკნელ, lire უკვანამკნელ ms.
- n. a უკვანამკნელ[ს], lire უკვანამკნელ ms.
- 26 აბრაჰამისი, lire აბრაამისი ms.
- 33 მრგულიად ყველთა ms., corriger en ყველთა მრგულიად.
და საწუველთა, lire დასაწუველთა ms.
- 34 ღმრთისადა, lire ღმრთისა (ღ-ადა ms. à corriger).
- 35 სამდედელსა, lire სამდედელსა ms.
- 38 ეძიებნ ms., corriger en ეძიებნ.
- XIII, 1 მოწადეთ, lire მოწადეთა (მ-წეთ ms. à compléter et corriger).
- 2 დიდ[ი]თა, lire დიდთა ou დიდდიდთა (დიდითა ms. à corriger).
დაუშდეს, lire დაშდეს ms.
- 3 დაჯდა, lire ჯდა ms.
- 7 ატყდებით, lire აღტყდებით ms.
- 27 ქუეყნისადა, lire ქუეყანისადა (ქ-ყნთ ms. à compléter).
- XIV, 13 რომელსა, lire რომელსა (რ-ლსა ms. à compléter).
- 21 უმჯობეს, lire უმჯობეს ms.
- 30 მათ, lire მას ms.
ქათმის, lire ქათმისა ms.
- 33 მიიყვან[ა]ნა, lire მიიყვანნა (მიიყვანანა, corrigé de მიიყვანა, ms.).
- 43 après ერი rayer მრავალი.
- 52 დაუტევა, lire მიუტევა ms.
- 53 მოძღუარნი, ms. მოძღვარნი.
- 62 ცითა ms., corriger en ცისათა.
- n. b ცი<ხა>თს, lire ცი<ხა>თა.
- 63 და მოიპო, lire დამოიპო ms.
- 71 ფიცად, lire ფიცად ms.
- XV, 11 ხოლო, lire ხოლო ms.
- 41 სხუეებიცა, lire სხუეებიცა (სხუეები, corrigé de სხუბი, ms.).
- 46 après ლოდი rayer დი<დი> (ლოდი დი ms.).

Et partout où se trouve იტრუსალემ, lire იერუსალემ.

ÉVANGILE DE JEAN

P. O., t. XXVI, fasc. 4

- I, 17 მღხისითა, lire მღხისითა ms.
25 ნათელს-ცემ, lire ნათელს-ცემ ms.
27 განუგებნ, lire განუგებნ ms.
44 პეტრესით, ms. პეტრესით.
47 ნათანაყელი, lire ნათანაყელი (ნათანაყელი ms.).
- II, 18 გუგუენა, lire გუგუენა (გუგუენა ms. à corriger).
20 აღიმენა, lire აღიმენა ms.
- III, 4 après ეგებობს ajouter -მე ms.
14 კაცისა, lire კაცისა ms.
22 უკუყანასა, lire უკუყანასა (უკუყანა ms. à compléter).
33 მისა, lire მისი ms.
- IV, 23 თაყუანის, ms. თაყუნის.
28 და უტყვა, lire დაუტყვა ms.
36 ახარებდენ, lire ახარებდენ ms.
46 n. c განაბ, lire განაბ ms.
51 გარდამვიდოდა, lire გარდავიდოდა ms.
53 ძე, lire ძე ms.
- V, 5 ათურამეტი, ms. ათურამეტი.
11 ჰრქა, ms. ჰრქა.
13 გამა ადგილსა, lire გან მღ-ადგილსა ms.
19 იქმს, lire იქმს ms.
28 faire passer, du commencement du verset 28 à la fin du verset 27, le mot ეხე ms.
- VI, 10 après კაცებთან ajouter მან (კაცებთან მან ms. à corriger).
12 არა, lire არა ms.
24 n. d კაპრანაუდ, lire კაპრანაუდ ms., à corriger en კაპარნაუდ.
28 მსა, lire მას ms.
65 მის, lire ამის ms.
71 n. a იყე, lire იყე ms., à corriger en იყე.
après იყე ajouter ერთი ms.
- VII, 42 იტყვან, lire იტყვან ms.
- VIII, 26 სახჯელი, lire სახჯელი ms.
28 n. d ჰ. ი, lire ვ...მ ms., à compléter en ვიქმ.
40 აბრაამ <მა>მამან, lire აბრაამმან (აბრაამ-ნ ms.).
52 წინაწარმეტყველნიცა, ms. წინაწარმეტყველნიცა.
57 აბრა მი, lire აბრაამი ms.
- X, 20 მისხა, ms. მისხას sic.
28 მიმტანეს, lire მიმტანეს ms.
40 მუნყიდოდა, lire მუნ იყოფოდა ms.

- XI, 9 უბრკუმის, lire უბრკუმეს ms.
 15 მღდამივიდეთ, lire მღ და მივიდეთ ms.
 53 ამიერ, lire მიერ ms.
 დღით განზრახვიდეს, lire დღითგან ზრახვიდეს ms.
 56 იესუ, lire იესუს (ი^ჲჲ ms.).
 XII, 26 მიმსახურებს მე, lire მე მსახურებს. მე ms.
 42 მათგანთა, lire მათგანდა ms.
 50 ვერცხუ, lire ვიტყუ ms.
 XIII, 29 თუ, lire ნუ ms.
 XIV, 5 უწყოდეთ, lire უწყოდით ms.
 17 რამთა, lire რამეთუ ms.
 XVI, 13 ესმის, lire ესმეს ms.
 XVII, 6 après იგინი rayer ხელღ.
 7 მღმეცმ ე, lire მღმეც მე ms.
 13 ვერცხ, lire ვიტყვ ms.
 XVIII, 3 მსახურნი, lire მსახურნი ms.
 4 n. c ზეცა, lire ზეცა (ზ^ა ms.).
 XIX, 4 პილატეს, lire პილატეს ms.
 6 მაგას, lire მაგის ms.
 19 პილატეს, lire პილატეს ms.
 დაწერილ, lire და წერილ ms.
 20 დაწერილ, lire და წერილ ms.
 XX, 1 საფლავისა ms., corriger en საფლავისაა.
 2 მღწავისა, lire მღწ^ავისა (მღწავისა ms.).
 4 წინაწა<რ>ჰიტქრა, ms. წინა-წაჰიტქრა.
 7 ვარშამავი, lire ვარშამავი ms.
 9 ადგომად, ms. ადგომად.
 XXI, 15 მან, lire მას ms.

Et partout où se trouve იმრუხალემ, lire იერუხალემ.

F. GRAFFIN

PATROLOGIA ORIENTALIS

TOME XXVII — FASCICULE 4

LE CANDÉLABRE DU SANCTUAIRE DE GRÉGOIRE ABOU'LFARADJ DIT BARHEBRAEUS TROISIÈME BASE : DE LA THÉOLOGIE

TEXTE SYRIAQUE ÉDITÉ POUR LA PREMIÈRE FOIS
AVEC TRADUCTION FRANÇAISE

PAR

François GRAFFIN, s. j.

Professeur à l'Institut catholique de Paris

*Ouvrage publié avec le concours
du Centre National de la Recherche Scientifique*

PARIS

FIRMIN-DIDOT ET Cie, IMPRIMEURS-ÉDITEURS

LIBRAIRIE DE PARIS, 56, JACOB

1957

LE CANDÉLABRE DU SANCTUAIRE
DE
GRÉGOIRE ABOU'LFARADJ DIT BARHEBRAEUS
TROISIÈME BASE : DE LA THÉOLOGIE

LE CANDÉLABRE DU SANCTUAIRE
DE
GRÉGOIRE ABOU'LFARADJ DIT BARHEBRAEUS
TROISIÈME BASE : DE LA THÉOLOGIE

TEXTE SYRIAQUE ÉDITÉ POUR LA PREMIÈRE FOIS
AVEC TRADUCTION FRANÇAISE

PAR

François GRAFFIN, s. j.
Professeur à l'Institut catholique de Paris

Sur l'avis de M. A. GUILLAUMONT, directeur d'études, et de MM. FÉVRIER et DUPONT-SOMMER, commissaires responsables, le présent mémoire a valu à M. GRAFFIN le titre d'élève diplômé de la Section des Sciences Historiques et Philologiques de l'école Pratique des Hautes Études.

Paris, le 25 mars 1956.

Le Directeur d'Études,
SIGNÉ : A. GUILLAUMONT

Les Commissaires responsables,

SIGNÉ : J.-G. FÉVRIER
A. DUPONT-SOMMER

Le Président de la Section
SIGNÉ :
MARIO ROQUES

A LA MÉMOIRE DE MON PÈRE
ET DE MON ONCLE

A MA MÈRE

INTRODUCTION

L'ouvrage que nous éditons n'est qu'une petite partie (environ la huitième) d'un exposé général du dogme jacobite, véritable somme philosophique et théologique, écrite en langue syriaque, vers 1274 par *Grégoire Abou'lfaradj*, dit BARHEBRAEUS, évêque jacobite de la seconde moitié du XIIIe siècle.

On s'accorde actuellement pour donner à cet ouvrage le titre suivant : *Le Candélabre du sanctuaire*¹. L'ouvrage comprend douze bases ou fondements « sur lesquels l'Église est établie ». Les deux premières bases : « Du savoir en général, De la nature de l'Univers selon l'ordre des six jours », ont été publiées par JÁN BAKOŠ, *Le candélabre des Sanctuaires, Patrologia Orientalis*, t. XXII, f. 4 (1930), p. 489-628; et t. XXIV, f. 3 (1933), p. 295-439. Notre publication forme la troisième base et a pour titre *De la Théologie*.

Viennent ensuite les bases :

4. De l'Incarnation, étude et traduction par J. KHOURY, texte dactylographié, Paris, 1950 (thèse).

5. Des Anges, étude et traduction par A. TORBEY, texte dactylographié, Paris, 1954 (thèse).

6. Du sacerdoce.

7. Des démons.

8. De l'âme raisonnable, étudié, édité et traduit en français par JÁN BAKOŠ, *Psychologie de Grégoire Aboulfaradj...* Leiden, Brill, 1948.

9. Du libre arbitre de l'homme...

10. De la résurrection.

11. Du jugement et de la sanction.

12. Du paradis.

De toutes ces bases, la 8e étant mise à part, seules la 9e et la 10e ont été étudiées, mais non traduites, par G. FURLANI et H. KOFFLER (*Orientalia* 1932) et G. DE WRIES (*Orientalia* 1940). L'édition de l'ensemble est en voie d'achèvement et paraîtra dans la P. O.

L'AUTEUR

Nous ne pouvons pas, dans les limites de cette introduction, nous étendre sur la vie et les œuvres de ce grand érudit, qui réussit, pendant une vie relative-

1. Et non pas « Le Flambeau des Saints » (*Journal asiatique* 1834, p. 481-508, article de E. Boré); ni La « Lampe du Sanctuaire »; ni « Le Candélabre des Sanctuaires » (J. Bakoš etc.). Le P. M. Jugie (*Dictionnaire « Catholicisme »*, Letouzey) préférerait « Les Bases de l'Église. » cf. P. O. t. XXII, f. 4, p. 516.

ment courte (1225-1286) en pleine invasion mongole et malgré ses hautes charges ecclésiastiques, à écrire une encyclopédie des connaissances de son époque, à la façon d'Avicenne : théologie, philosophie, histoire civile et ecclésiastique, exégèse, droit canon, morale, astronomie, médecine, grammaire, droit, poésie. Nous renvoyons aux littératures syriaques de Rubens DUVAL 1907³ et de A. BAUMSTARK 1922 et à l'excellente introduction de Hermann F. JANSENS, *L'Entretien de la Sagesse*. Introduction aux œuvres philosophiques de Bar Hebraeus, Liège 1937.

LA TROISIÈME BASE

La troisième base *De La Théologie* est inédite. Elle n'est connue jusqu'ici que par l'analyse et quelques courts extraits donnés par J. S. ASSÉMANI, *Bibliotheca Orientalis*, 1721, II, p. 284-288; et par E. BORÉ dans le *Journal Asiatique*, t. XIV (1834) p. 481-508.

C'est une des parties les plus longues de l'ensemble, le sujet étant important dans les controverses d'alors avec les musulmans et les hérétiques. Dans le manuscrit de Paris, elle vient pour la longueur après la 4e (67 folios) et la 8e (56 folios), ex-aequo avec la 2e (50 folios), avant la 9e (40), la 11e (33) etc...

Le titre : *De la Théologie* (littéralement De la Doctrine de la Divinité) peut prêter à confusion : ce n'est pas strictement un traité de Théologie, c'est à la fois un traité de Théodicée et de Théologie, où les raisons *philosophiques* de l'existence de Dieu, de ses attributs et de la Trinité sont données d'abord. Elles sont seulement confirmées ensuite par les témoignages de l'Écriture et de la tradition.

LES MANUSCRITS

Cette somme de la doctrine monophysite ayant toujours joui d'une grande autorité dans l'Église jacobite et étant, même encore de nos jours, utilisée comme manuel dans certains de ses séminaires, il n'est pas étonnant qu'on puisse la trouver dans un bon nombre de manuscrits. Pour la description détaillée, on se reportera aux études déjà citées.

Nous précisons d'abord que nous n'avons pas utilisé les manuscrits *syriaques d'Orient*; quatre, d'après le plus récent auteur d'une littérature syriaque, le patriarche jacobite Ignace EPHREM BARSUM, parue en arabe à Beyrouth en 1946 :

- 1° Beyrouth, Évêché jacobite XIVe;
- 2° Hesseket (Djezireh) 1405;
- 3° Jérusalem 135 (1590);
- 4° Der-Zaafaran 4 (1674).

En 1922, Baumstark signalait : Jérusalem 135, Dijarb 31 et Édesse 42. Les tentatives pour obtenir des descriptions ou des copies ou des microfilms de ces manuscrits ont été infructueuses, même pour Jérusalem où nous avons pu obtenir il y a trois ans le microfilm de la 5e base pour A. Torbey.

De plus nous n'avons pas recouru aux *traductions en arabe* ou en karsouni qui se trouvent dans les bibliothèques d'Europe : Cambridge arabe add. 3277 (1790); Oxford, Bodléenne 148 (1656); Paris syriaque 211 (1656) indiquées dans les catalogues de Wright, Payne Smith et Zotenberg. A. Torbey qui les a examinées en 1954 déclare (p. 15) que ces manuscrits n'ont pas de divergences notables et se réfèrent toutes à un même original exécuté en 1656 sur le texte syriaque par un diacre Serge, fils de Jean al-Zorbabi et qu'il est de la famille du manuscrit syriaque de Paris et de celui de Florence.

Il nous reste donc à examiner *les cinq manuscrits syriaques* que nous trouvons en Europe : Vatican, Paris, Berlin, Florence et Cambridge, en donnant seulement le résultat de la collation de ces manuscrits pour la troisième base qui nous occupe. Pour l'ensemble on pourra se reporter aux ouvrages déjà cités.

VATICAN

Le manuscrit du Vatican syriaque 168 (3e base : 64 r° — 112 r°)¹ est de beaucoup le plus complet, le plus correct et le plus soigné. Il est estimé du xive siècle et semble donc être le plus ancien. Nous sommes d'accord avec J. Khoury pour déclarer que c'est au texte de ce manuscrit que doit être donnée la préférence, du moins pour les deux parties que nous avons étudiées.

Il n'a que trois omissions importantes : 84 r° : 8 mots, comme Paris; 106 v° : 28 mots (toute la réfutation de la 8e objection); et 109 v° : 7 mots, nécessaires au sens, omis par homoioteleuton.

Il n'y a que trois passages difficiles à lire : 71 r°, 72 v°, 73 r°; trois coins de page arrachés doivent être suppléés par les autres manuscrits aux folios 99, 100, 101, r^o et v^o. Une deuxième main a corrigé avec soin, entre les lignes ou en marge, des erreurs (Paul au lieu de Pierre 85 v° 1) ou des solécismes. Plusieurs fois aussi on a ajouté en marge des explications pour les mots difficiles (colimaçon, géomètre, trithéites) soit en syriaque, soit en arabe, soit en karsouni, soit même en hébreu. Le correcteur s'est cependant trompé deux fois en ajoutant une négation en marge (à tort 74 r°); en écrivant : « ici erreur », alors que le texte est exact (74 v°).

On ne relève comme fautes majeures, en dehors des trois grandes omissions signalées, que trois contre-sens 86 r°, 86 v° et 105 v°.

C'est pourquoi on n'a recouru à d'autres leçons que très rarement :

86 r° 1, 74 r° 7, 74 r° 10, 86 v° 3,4, 87 r° 1, 105 v°.

PARIS

Le manuscrit de Paris, Bibliothèque nationale, syriaque 210 (3e base : 62 v° — 112 r°), copié en 1404, est le manuscrit qui contient le plus de leçons différentes de celles de V : environ 685! Le scribe est négligent, n'a pas dû relire

1. A noter qu'il y a un folio de plus : 92 A.

pour comprendre; et il n'y a pas eu par la suite de correcteur qui se soit donné la peine de retoucher le manuscrit ou de le collationner ou de faire des observations dans les marges.

Parmi ces différences, nous avons relevé des omissions graves : 119 mots en 24 passages, dont 10 amènent des non-sens (3 viennent d'homoioteleuton). De plus il y a encore 171 omissions vénielles (conjonctions, adverbes, etc.). Les additions qui s'élèvent à 109 mots comprennent le plus souvent des conjonctions ou des adverbes de peu d'importance.

Nous avons relevé 50 modifications d'orthographe, soit pour les noms propres soit pour les noms communs d'un emploi plus rare, soit surtout pour la suppression (17) ou l'addition (5) de l'yod aux 2es personnes du féminin du parfait ou du futur, souvent d'ailleurs en liaison avec F.

Les variantes se bornent parfois à de simples interversions (16 fois), à des mots répétés par négligence (9 fois), à des pluriels mis pour des singuliers, ou des féminins pour des masculins, et vice versa (44 fois), à des additions ou suppressions de suffixes de nom ou de verbe (8 fois), à des temps différents (12 fois); enfin nous avons encore relevé 147 autres variantes, dont 18 sont des contre-sens.

En résumé, malgré ses défauts, P reste un témoin important, indépendant de V; il nous a fourni quatre bonnes leçons.

BERLIN

Le manuscrit de Berlin, syriaque 190 (3e base : 53 v° — 81 r°) daté de 1403 pour les parties anciennes dont fait partie notre base, est en général sûr et exact. Il a cependant pas mal d'omissions : 54 mots en 8 passages, dont 5 par homoioteleuton; 4 sont négligeables, mais trois sont importantes, surtout 98 r°, où 20 mots sont omis. Une seule fois, une omission a été complétée dans la marge (101 v°). On constate quelques négligences qui lui sont propres : mots répétés deux fois (70 r°, 108 v°), et trois erreurs d'écriture qui prêtent à contre-sens (89 r° 8).

Quelques variantes négligeables lui sont communes avec P; trois fois il semble dépendant de V pour une omission V 73 r° (il a rajouté en marge deux mots de V qui en V ont été ensuite barrés; comme V, il répète deux fois μ (92 r° 6). Une autre fois, il suit l'erreur commune de V F B, contre-sens que seul P a évité (86 r°).

Les autres variantes sont de peu d'importance : omission de conjonctions, de copules, pluriels pour singuliers et vice versa, etc.

Quatre fois seulement ses leçons ont été prises contre V : 86 v° 3, 86 v° 4, 87 r° 1 avec P, 105 r° 2.

FLORENCE

Le manuscrit de Florence (Cl. III, n° 54, 3e base : 50a-89b) non signalé par Baumstark en 1922, mais très recommandé par Furlani en 1932, est daté de 1387/8. Il est d'une présentation assez soignée. Nous avons relevé 79 mots

omis, en 18 passages, dont 11 cas graves qui entraînent des contre-sens (5 par homoioteuton); 27 additions et 58 variantes, dont 4 sont de vrais solécismes : 3 sont communes avec Berlin, mais 29 avec Paris, spécialement pour les citations de l'Écriture, et l'orthographe des féminins singuliers des verbes. Ce qui est une preuve de sa dépendance par rapport au manuscrit de Paris.

CAMBRIDGE

Reste le manuscrit de Cambridge Addit. 2008 (3e base : 45 r° — 73 v°) estimé du xve siècle. J. Bakoš l'avait signalé seulement; J. Khoury et A. Torbey l'ont vu et collationné : ils s'accordent pour dire sa parenté avec celui de Florence. Les sondages que nous avons pu faire nous ont fait constater sa dépendance par rapport à celui de Florence.

En résumé, V (= Vatican) est le manuscrit que nous avons choisi pour notre publication. B (= Berlin) s'en rapproche. P (= Paris), malgré ses fautes, est un témoin toujours utile à consulter, et qui a sous sa dépendance : F (= Florence) et C (= Cambridge), ainsi que les traductions arabes d'Europe.

Pour l'apparat critique, nous aurions pu nous contenter de donner un apparat de lecture. Nous avons essayé de donner aussi certaines variantes qui montrent que l'écart entre nos différents textes n'est pas considérable. Nous avons mentionné aussi les gloses intéressantes.

Pour plus de clarté et pour rappeler ce qui dans plusieurs manuscrits est écrit à l'encre rouge, on a composé la plupart des titres en caractères *estrangelos*, comme dans les bases déjà éditées.

La ponctuation a été simplifiée et uniformisée, ainsi que l'orthographe, surtout pour les noms propres.

BUT DE L'AUTEUR

C'est dans l'introduction de la première base que Barhebraeus expose son dessein : en face du scepticisme général et de la défection de ceux qui devraient enseigner la sagesse, il veut donner à tous les hommes, de toutes confessions, le moyen de connaître la vérité des saintes doctrines, aussi bien dans les sciences naturelles que dans les sciences théologiques. Et même il ne craint pas de « proposer à la réflexion tout ce qui concerne la souveraine et bienheureuse Trinité, l'un des traités les plus dangereux pour ceux qui sont chargés de ces explications. » (*P. O.* t. XXII, f. 4, p. 513). Il a donc conscience de la difficulté de sa tâche, mais il s'appuie sur ses devanciers.

SOURCES

« Pauvre grapilleur, venu dans la vigne après les vendangeurs », comme il se dépeint au début (*ibid.* p. 514), il n'entend pas donner une pensée proprement originale, mais il a le mérite de résumer et d'ordonner les traités qu'il a à sa disposition. Quelles sont les sources qu'il utilise, en cette troisième base sur

la Théologie? Il n'est pas facile de répondre. J. Bakoš pour la 1re base et J. Khoury pour la 4e sont du même avis.

Il ne semble pas qu'il ait utilisé les sources les plus anciennes que nous connaissons : le traité *De Trinitate* de Philoxène de Mabboug ou des homélies de Sévère d'Antioche ou de Jacques d'Édesse (633-708) ou Habîb ibn Hidma Abû Râ'ita de Tagrit (IXe siècle), un des premiers philosophes jacobites écrivant en arabe, dont Mgr Graf vient de publier les œuvres (*C.S.C.O.* vol. 130 & 131) et qui avait écrit sa première lettre sur la Sainte Trinité.

Un siècle plus tard, Yahya ben 'Adi (893-974) avait écrit aussi un *De existentia, unitate et trinitate Dei* qui a été édité, traduit et étudié par Aug. Périer, Paris, Maisonneuve 1920. Il n'est pas cité.

Il est plus probable qu'il s'est surtout servi des compilateurs du XIIe et du XIIIe siècles : Denys Bar Salibi (†1171) qui avait écrit un long traité *De theologia, De incarnatione, De arbore vitae, De angelis, De daemonibus, De anima rationali, De sacerdotio*. Cet ouvrage semble bien être le modèle du Candélabre, mais il est perdu.

Enfin Jacques Bar Schakako a écrit un *Livre des Trésors* (1231) en quatre parties, somme théologique semblable à celle de Jean Damascène, dont la 1re partie est un *De Deo uno et trino* en treize chapitres. Il est encore inédit (cf. J. S. Assemani, *Bibl. Orient.* t. II, p. 237-242).

MÉTHODE

Contrairement à ce que l'on attendrait, il n'y a ici ni poésie, ni longues digressions, ni descriptions imagées (sauf l'analyse assez vivante de la découverte du feu page 105). Ce traité de théologie est un manuel didactique, aux divisions répétées et fortement soulignées, d'une rigueur logique et d'une sobriété sèche et précise, où les arguments se succèdent, souvent réduits à leurs schèmes bruts.

« Comme toute parole est double, que tantôt elle crée une (opinion) propre, tantôt réfute la contraire, ayant d'abord, dans chaque chapitre et dans chaque partie, posé nos (opinions) conformément à l'enseignement de notre divin guide, j'essaie ensuite de réfuter les contraires, le tout au moyen de preuves collectives, rationnelles et « scripturaires ». (1re Base, *P. O.* t. XXII, f. 4, p. 515).

Avec des lecteurs laïques ou non-chrétiens (Barhebraeus avait une haute réputation de science jusque dans les milieux musulmans), la base commune des discussions était la doctrine d'Avicenne : c'est pourquoi notre auteur commence toujours par les preuves de raison. Et c'est ainsi que les deux premiers chapitres (sur l'existence d'un Être nécessaire et sur son éternité) sont uniquement fondés sur ce genre de preuves.

Dans les autres chapitres, ce n'est qu'en second lieu qu'il présente les arguments d'autorité : il les appelle témoignages écrits *مكتوب*. Nous avons traduit *Témoignages de l'« Écriture »*, en mettant entre guillemets, car il ne s'agit pas

seulement de passages de l'Ancien ou du Nouveau Testament, mais aussi des Pères de l'Église : c'est la preuve tirée de l'Écriture et de la Tradition.

Ainsi le fondement de la démonstration repose sur la raison illuminée par la foi et par la tradition. Le passage le plus éclairant à ce sujet se trouve dans la réponse aux *Témoignages de l'« Écriture »* de ceux qui affirment que Dieu est corps :

« Nous disons qu'il y a deux guides : le Livre divin et la raison logique. Or, comme surtout le Livre divin se fonde sur la raison qui l'emporte de beaucoup, et qu'il a été écrit au cours d'une contemplation élevée et sublime, et non pas à l'aventure et comme au hasard, c'est la raison qui est la racine, et le Livre qui en est la tige (p. 41).

Remarquons aussi que, pour établir la Trinité des hypostases, il introduit d'abord un long développement de preuves rationnelles, groupées en neuf considérations, avant les témoignages de l'Écriture, des Pères et des auteurs profanes.

Les passages de l'Écriture se réfèrent à la Pechitto, avec fidélité en général. Les manuscrits de Paris et de Florence s'en éloignent assez souvent, mais par des variantes sans importance.

Les citations des Pères sont assez nombreuses. Elles sont tirées surtout de Grégoire de Nazianze appelé « Le Théologien » et Denys l'Aréopagite : Barhebraeus les a toujours préférés, parce que, comme lui, ils s'intéressent à toutes les sciences (*P. O. t. XXII, f. 4, p. 532*). Évagre est souvent cité; Jean Chrysostome et Sévère d'Antioche, une ou deux fois seulement.

Enfin Barhebraeus a même recouru, pour établir le dogme de la Trinité, à quelques auteurs profanes, qui ont été presque tous identifiés.

Pour la traduction, nous avons cherché la fidélité vis-à-vis du texte syriaque en essayant de rester intelligible, au risque parfois de garder la lourdeur ou l'imprécision de l'original.

Quant à la manière de présenter le sujet, il est intéressant de voir comment un évêque, à la fin du XIIIe siècle, en Mésopotamie, compose et ordonne les différentes parties d'un traité qu'il destine à son clergé pour répondre aux objections des hérétiques et surtout des musulmans qu'il cherche précisément à atteindre.

On remarquera notamment que son seul argument valable pour prouver l'existence de Dieu et son éternité, est non pas l'argument du premier moteur, mais celui de l'Être nécessaire. De même, il y a une progression dans l'usage de la preuve de l'Écriture et de la Tradition, à mesure qu'on pénètre dans le mystère de la Trinité : depuis les attributs, prouvés surtout par des arguments de raison : Être nécessaire (ch. I); éternel (ch. II); incorporel (ch. III & IV); omniscient (ch. V); invisible (ch. VI); incompréhensible (ch. VII); unique (ch. VIII); jusqu'à l'existence des trois hypostases en un seul Dieu, où ce sont les arguments de l'Écriture qui ont la première place (ch. IX et X). (Pour plus de détails, on peut se reporter à la table de tout le traité, placée après la table des citations, p. 174-176).

Ainsi donc, ce traité de Théologie, ignoré en Occident, où pourtant à la

même époque étaient composées des « Sommes » analogues, presque oublié maintenant, même en Orient, mérite d'avoir sa place dans l'histoire des dogmes des Églises Orientales et même dans l'histoire générale du dogme de la Trinité.

* * *

Il nous reste l'agréable devoir de dire ici toute notre reconnaissance à ceux qui nous ont aidé pour venir à bout de ce travail : et d'abord à notre Maître, M. le Chanoine Maurice Brière, Professeur honoraire de Syriacque et de Géorgien de l'Institut Catholique de Paris, qui n'a pas cessé de nous aider, de nous guider et de nous entraîner de son ardeur infatigable pour ces travaux d'érudition et de patience.

Nous remercions aussi particulièrement M. le Professeur A. Guillaumont qui a bien voulu accepter de présenter ce travail et qui a identifié pour nous les citations d'Évagre; M. le Professeur H.-Ch. Puech, qui a eu la bienveillance, dès le 26 juin 1948, de nous communiquer l'identification de plusieurs auteurs profanes; le R. P. Festugière, pour les textes d'Hermès; M. l'Abbé Roques, pour les citations du Pseudo-Denys; le R. P. Mariès, qui a bien voulu relire notre traduction; les PP. Régnier et Agaësse, qui nous ont suggéré plusieurs corrections; et le P. Dehergne qui nous a aidé pour la présentation du texte et des tables.

Enfin nous remercions vivement l'Œuvre d'Orient, qui nous a si fidèlement aidé de ses secours et de ses encouragements pendant la préparation de ce travail et le Centre National de la Recherche Scientifique, qui, par son aide financière, en a permis l'impression.

F. GRAFFIN.

SIGLES EMPLOYÉS DANS L'APPARAT CRITIQUE

-
- B = Berlin syriacque 190.
 - C = Cambridge Addit. 2008.
 - F = Florence III, 54.
 - P = Paris syriacque 210.
 - V = Vatican syriacque 168.

Seul le *dernier* mot syriacque affecté du chiffre d'appel de note est l'objet des changements signalés dans l'apparat critique.

S'il s'agit de *plusieurs* mots, le chiffre d'appel de note est répété deux fois, une fois *avant* le premier mot, une autre fois *après* le dernier, v.g. : 4-4 P om. veut dire que les mots syriacques compris entre les deux numéros 4 sont omis dans le manuscrit de Paris.

GRÉGOIRE ABOU'LFARADJ DIT BARHEBRAEUS
LE CANDÉLABRE DU SANCTUAIRE

TROISIÈME BASE : DE LA THÉOLOGIE

TEXTE SYRIAQUE
TRADUCTION FRANÇAISE

* V 69 r°
P 62 v°
B 53v° F 57v°

כחשכחש כחשכחש
חלק בחללה חחחחחחחח
סדו א מלא חחחח

מלא מרנא. חחח חחחחח חחחח חחחח חחחח
כחשכחש חחח חחחחחחחח חחח חחח חחחחחחחח

חחחח מרנא. חחח א מלא חחח חחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח
חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח חחחחחחחח

1. P חחח. B חחח. — 2. P om. — 3. V in marg. מאיל ראח. — 4. P חחח. — 5. P om. — 6-6. P חחחחחחחח. — 7. C om. — 8. P om. — 9. P add חחח. — 10. P add חחח. — 11. P חחח. — 12. P om.

TROISIÈME BASE

DE LA THÉOLOGIE

Il y a dix chapitres.

CHAPITRE PREMIER : *De l'établissement de l'existence d'un créateur, être nécessaire, adorable dans son être.* Il y a deux parties.

PREMIÈRE PARTIE, où il y a une section. *Des preuves rationnelles qui établissent cette question.*

Première preuve. Tout ce qui est, si sa nature n'est pas par elle-même en puissance au non-être, est un être nécessaire, et c'est le créateur de l'univers. Et si (sa nature) est en puissance au (non-être), il est nécessaire que, vis-à-vis de sa (nature), et l'être et le non-être soient en équilibre. Or tout ce qui est ainsi a besoin, pour être, d'une (cause) déterminante¹ de son être; et cette (cause) déterminante elle-même, si c'est un possible, a besoin, de même, d'une (cause) déterminante; et le raisonnement s'enchaîne à l'infini, ce qui est absurde. C'est pourquoi *, il suit nécessairement, pour cette (cause) déterminante, — être nécessaire —, que c'est le créateur de l'univers et Dieu.

Deuxième preuve. Nous disons que tous les corps sont nécessairement égaux en corporéité; sinon il faudrait qu'un corps soit davantage corps qu'un (autre) corps, ce qui est absurde. Or, puisqu'ils sont égaux, il est nécessaire que toute qualité qui est affirmée de l'un d'eux ne puisse pas ne pas être affirmée de tous. Donc, du fait que l'un des corps a besoin de celui qui fait exister, il est nécessaire que tous aussi aient besoin de lui; et si celui-là est lui-même corps, il aura besoin, lui aussi, (de celui qui fait exister). Il reste donc que celui qui fait exister, celui-là n'est pas un des corps, mais qu'il n'est pas corps, lui qui a fait don de l'existence à tous les corps, et c'est le créateur de l'univers et Dieu.

Troisième preuve. Nous disons que le monde est « devenu », c'est-à-dire a eu un commencement, ainsi que nous l'avons montré plus haut². Or tout « devenu », c'est après qu'il n'était pas qu'il est « devenu »; et tout ce qui est ainsi, ce n'est pas de lui-même qu'il a son « devenir »; sinon jamais il ne pourrait

1. Littéralement qui fasse pencher (l'être et le non-être étant, comme les deux plateaux de la balance, en équilibre, il faut une cause qui rompe cet équilibre). La comparaison est déjà développée dans la deuxième base; cf. JÁN BAKOŠ, *P. O.*, t. XXII, fasc. IV, pp. 553 et 556. — 2. Cf. J. BAKOŠ, *Ib.* pp. 548 et ss.

מלמד סודו מלמד אלוהים ו... ¹ ענין מדינה ומען אשתו אלוהים ו...
 א' א' ו... ו... ו... ² א' ו... ³ ו...
 ו... ו... ו...
 חזק ו...

חזקתה אלוהים ו...⁴
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...
 חזקתה אלוהים ו...

* F 58 r°
 * V 70 r°
 * B 54 r°
 * P 63 v°

1. P add ו... — 2. P ו... — 3. Com. — 4. P om. — 5. P add ו... — 6. P ו... — 7. B add bis

ne pas être, et il serait toujours. Il reste donc que c'est par un autre qu'il est « devenu »; et cet autre, s'il est, lui aussi, « devenu », a besoin, lui aussi, de même, de celui qui fait exister, et nécessairement, pour ce qui est de celui qui fait exister, lequel est éternel et non « devenu », il reste et il s'ensuit par le raisonnement que c'est le créateur de l'univers et Dieu.

Quatrième preuve. Nous disons que les médecins disent¹ que la nature, c'est-à-dire la force qui régit le corps de l'animal, met de côté une certaine part de nourriture et l'envoie vers les membres de la fécondation et que là, elle est conservée pour être le sang du sperme en vue de la génération. Mais d'autres disent que la chaleur de la concupiscence, en s'allumant dans le corps, prélève, de chaque membre, une certaine part, et la met en réserve dans les vases séminaux pour le sperme qui, a-t-on dit, (y) est préparé. Or, selon la première opinion, la semence animale doit, dans sa nature, être formée de parties semblables, c'est-à-dire être simple *. Mais, selon la deuxième opinion, elle ne doit pas être formée de parties semblables. C'est pourquoi, si elle est formée de parties semblables et si c'est la nature qui lui donne sa forme et sa figure, comme disent les médecins, ou si ce sont des forces astrales, comme disent les philosophes païens, il faudrait que le corps lui-même figure sous une forme sphérique; car c'est la forme naturelle qui est propre aux (corps) simples. Mais si (la semence) n'est pas formée de parties semblables, il est nécessaire que chacune de ses parties soit formée de parties semblables, parce que tout ce qui est composé est composé de corps simples, et ainsi encore il faudrait que chacun des membres du corps soit composé de parties sphériques, si la nature ou une force astrale leur donnait forme et figure, ce qui est absurde. Il reste donc que l'auteur de l'univers, créateur, formateur et Dieu, est, non pas cette force élémentaire ou (cette) force astrale, qui par nature agissent inconsciemment, mais une nature existant nécessairement, qui agit volontairement et qui fait don de l'existence à ce qui n'est pas et qui la conserve à ce qui est, aussi longtemps qu'il lui plaît. Et c'est ce sens même qu'indique l'Esprit par la bouche d'Isaïe le prophète, qui dit : Ainsi parle le Seigneur qui t'a fait et t'a formé dans le sein (de ta mère) et t'a secouru².

DEUXIÈME PARTIE du chapitre premier de la troisième base : *De l'opinion contraire : qu'il n'y a pas de Dieu, et de sa réfutation.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des objections des adversaires.*

Première objection. Ils disent : Si le créateur faisait partie des (êtres) qui existent, il participerait à eux dans l'existence, à savoir en ce (fait) qu'il est,

5 ultima verba. — 8. P لله. — 9. P sing. — 10. P plur. — 11. P om. — 12. P add و. — 13. V om. — 14-14. B om. — 15. P om. — 16. P لله. — 17. P لله. — 18. P لله. B 2 plur.

1. Nous n'avons pas trouvé les sources de cet argument. Aristote (*Génération des animaux*, l. I, ch. x-xiii) rapporte cette opinion pour la réfuter. — 2. *Isaïe*, XLIV, 2.

et il en serait différent par ce qui est le propre de son existence. Or, tout ce qui est ainsi, est composé du genre et de la différence spécifique, et n'est pas simple. Donc le créateur, s'il existe, est composé; et comme son existence conduit à une telle absurdité, il n'existe donc pas.

* *Deuxième objection.* Ils disent : Si ce monde avait besoin d'un auteur, il en aurait besoin, ou bien quand il existe, ou bien quand il n'existe pas. Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce qu'elle conduit à la création de ce qui existe et est (déjà). De même la deuxième (opinion) n'est pas vraie, parce que, de ce qui n'est pas, comment affirmer qu'il a besoin, puisque le besoin est quelque chose qui existe et qu'à cause de cela, il ne peut être affirmé de ce qui n'est pas? Donc c'est de lui-même que le monde a son être et non pas d'un auteur.

Troisième objection. Ils disent : Si ce monde avait un auteur, (cet auteur) aurait fait ou l'essence (de ce monde), ou bien l'existence de cette essence, c'est-à-dire le (fait) que son essence « devienne ». Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce que, si c'était par un auteur que la noirceur était devenue noirceur, il faudrait que, lorsque son auteur serait enlevé, la noirceur aussi fût enlevée à la noirceur, ce qui est absurde, parce que la noirceur est toujours noirceur, qu'il y ait un auteur et qu'il n'y en ait pas. De même la deuxième (opinion) n'est pas vraie non plus, parce qu'alors il serait nécessaire que, lorsque l'auteur serait enlevé, l'existence également fût enlevée, ce qui est absurde, parce que l'existence est toujours existence, qu'il y ait un auteur ou qu'il n'y en ait pas. Donc ce n'est ni dans son essence ni dans son existence que le monde a besoin d'un auteur.

Quatrième objection. Ils disent : Si la possibilité de l'être fait que le possible a besoin d'une cause efficiente, il faut que la possibilité du non-être ait besoin aussi à son tour d'une cause efficiente, ce qui est absurde, parce que, du non-être, alors qu'il n'est rien, comment un besoin sera-t-il affirmé? Et, comme cela ne se peut pas, ceci non plus ne se peut pas, à savoir que la possibilité de l'être fasse que le possible ait besoin d'une cause efficiente pour son « devenir ».

Cinquième objection. Si la possibilité de l'être fait que le possible a besoin de celui qui (le) fait exister, il serait nécessaire que, même après que le possible est « devenu », il ait besoin de celui qui fait exister, * parce que le (fait) que le possible « devienne » ne le fait pas sortir de la possibilité, ce qui est absurde, puisque cela conduit à l'action de faire exister ce qui est. Donc le possible, qu'il soit ou qu'il ne soit pas, n'a pas besoin d'un auteur.

Sixième objection. Ils disent que, si les formes et les accidents de ce monde, qui ont eu un commencement, « deviennent » par une cause efficiente, c'est-à-dire (par) celui qui fait exister, celui-là qui fait exister, lui, ou bien est éternel, ou bien a eu un commencement. Or il n'est pas possible qu'il soit éternel, parce

1. P om. — 2. FC om. — 3. P add ^لل. — 4. P ^لل. — 5. P add ^لل. — 6. P ^لل. — 7. PF ^لل. V superadd. ^لل. — 8. V ^لل. — 9. F ^لل. — 10. V in marg. ^لل. — 11. P om. — 12. FC add ^لل. — 13. F om. — 14. P add ^لل.

الله حب حلا اقمم حبه بال احما فذووسا . وى وى فذووسا او مالموم
 * P 64 v° او ميعنسا . الا فخرما ومالموم او ذوى * والله مالموم او او ح
 حلا مومر ميعنسا اهيب او او حلا فذووسا او ؛ لميعنسا او او لا .
 او مومم لا عزم ذوى ومالموم² او مومر وى او حلا ميعنسا او³
 حلا حلا اسنلا ميعنسا⁴ اهيبا حلا او او لا . او⁴ حلا حلا
 * F 59 r° اسنلا اهيبا * ميعنسا . او⁵ او حلا اسنلا اهيبا حلا هو
 فاما مالموم⁶ . او او او ؛ او لا عزم . ذوى ومالموم عيبسا او ؛
 ميعنسا او ؛ حلا او هله ؛ مع رقا اسنلا . حلا حلا⁷ مالموم
 او ؛ عجم . افلا او حرا ؛ ميعنسا او فذووسا ؛ ميعنسا . ذوى ؛ او او
 مالموم حلا فذووسا اسنلا ميعنسا . او حلا اسنلا او حلا هو
 نعم مالموم . موم ميعنسا او ؛ الا مالموم او⁸ افلا ميعنسا فذووسا
 هله ؛ مع فذووسا او . او او او مالموم⁹ حبه او او ؛ حلا او او ؛
 او او ميعنسا¹⁰

مومك المومك . مومم همدوم ميعنسا ؛ موم حرا او او لا
 اهيبا حلا فذووسا . او او ؛ مالموم . ذوى ؛ او ؛ او حلا
 حبه او او ميعنسا او¹¹ لا اهيب حلا فذووسا . او او ؛ اهيب او
 فذووسا او . او ميعنسا او . او مالموم . او مومم لا عزم ذوى ؛ او او
 حلا فذووسا اسنلا ميعنسا زوى ؛ اهيبا . او حلا اسنلا او حلا هو
 عبرا مالموم او ؛ عجم . او¹² او او ؛ او لا عزم ذوى ؛ مالموم او مع
 موم او موم ميعنسا او . لا او او او فذووسا او . او . او ؛ فذووسا او
 * V 71 v° ميعنسا او او او ؛ او . موم او حلا اسنلا ميعنسا او او *
 * B 55 r° ؛ اهيبا فذووسا او . او حلا او حلا او¹³ * هو مالموم
 * P 65 r° مالموم او ؛ عجم . موم فذووسا ؛ مالموم او افلا ميعنسا او
 موم او . ذوى ؛ موم او مالموم او او ميعنسا

سك اوومك . حلا عزم المومك مالموم

عزم المومك مالموم . او ؛ او ؛ او او او لا مالموم

1. P om. — 2. B مالموم . — 3. F om. — 4. P om. — 5. B او . — 6. F in marg. — 7. P add اسنلا .
 — 8. V lectio diff. F او او . — 9. P حلا حلا . — 10. B om. — 11. F om او او ، add مالموم او . —
 12. P om. — 13. P حلا .

que, s'il était éternel, ou bien il aurait besoin d'une cause qui a eu un commencement par rapport à son action de faire exister les (choses) qui ont eu un commencement, ou non. Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce qu'on dit alors que cette cause elle-même qui a eu un commencement, ou bien aurait
 5 besoin par rapport à (son) « devenir » d'une autre cause qui a eu un commencement, ou non. Si elle avait besoin d'une autre cause qui a eu un commencement, celle-là aussi aurait elle-même besoin d'une autre (cause), et le raisonnement s'égarerait jusqu'à l'infini. De même aussi, la deuxième (opinion) n'est pas vraie, parce que l'existence de ces (choses) qui ont eu un commencement se trouve,
 10 en ce temps-là, à l'exclusion d'autres temps, sans autre cause déterminante, ce qui est absurde. Il n'est pas possible non plus que l'être qui a eu un commencement soit celui qui fasse exister les (choses) qui ont eu un commencement, parce que, lui aussi, a besoin d'un autre qui fait exister, lequel a eu un commencement, et celui-là (a besoin) d'un autre, et de nouveau le raisonnement s'en
 15 va ainsi jusqu'à l'infini. Or comme ces choses qui ont eu un commencement ne sont pas éternelles, non plus que celui qui les fait exister, lequel a eu un commencement, elles sont sans quelqu'un qui les fasse exister; (il en est) de même aussi de ce monde également dans sa totalité, parce que, comme elles, lui aussi, a eu un commencement.

20 *Septième objection.* Toutes les choses qui ont eu un commencement, qui sont « devenues » à ce moment-là, si elles n'ont pas eu besoin de celui qui (les) fait exister, voilà ce qui est cherché¹; parce que nous disons que le monde aussi dans sa totalité, puisqu'il a eu un commencement, n'a pas besoin de celui qui le fait exister. Si elles en ont besoin, celui qui les fait exister, ou bien a eu un commencement, ou bien est éternel. Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce qu'il faut que, lui aussi, ait besoin d'un autre qui (le) fasse exister, lequel
 25 a eu un commencement, et que celui-là (ait besoin) d'un autre, et le raisonnement s'égarerait ainsi jusqu'à l'infini, ce qui est absurde. De même aussi la deuxième (opinion) n'est pas vraie, parce que cet (être) éternel, avant que « devienne »
 30 celui-là qui a eu un commencement, n'était pas celui qui fait exister et il (l') est « devenu ». * C'est pourquoi son action de faire exister a eu un commencement de quelque façon que ce soit. Et de là il est nécessaire qu'il ait besoin d'un autre qui fasse exister, lequel a eu un commencement, dans son action de faire exister, et que de même celui-là (ait besoin) d'un autre, et le raisonnement
 35 s'enchaîne jusqu'à l'infini, ce qui est absurde. Et puisque celui qui fait exister le monde n'est pas éternel, il n'y a rien qui n'ait pas eu de commencement, parce que tout, ou bien est éternel, ou bien a eu un commencement.

DEUXIÈME SECTION : *De la réfutation de ces objections.*

Réfutation de la première objection. Nous disons que le créateur, être nécessaire, a son existence qui ne participe pas à l'existence des « possibles », — comme

1. On traduirait bien en latin par *habemus intentum*: c'est ce qu'il fallait démontrer. JANSENS, *l. c.*, p. 262, traduit : c'est ce qu'on désire trouver.

il le faudrait, s'il était composé de genre et de différence, ainsi que vous l'avez dit —, parce que, si l'existence était son genre propre (comme aussi) celui des possibles, il faudrait qu'elle fût affirmée, également et dans les mêmes termes, de lui et de celles-ci. Or voici qu'il n'en est pas ainsi, parce qu'en vérité elle est affirmée de lui en premier lieu et au sens propre, et de celles-ci en dernier lieu et non au sens propre, à l'opposé du genre, puisque l'homme n'est pas surtout animal, et encore moins taureau. Or l'être nécessaire d'une part existe au sens propre, puisque c'est par lui-même que cela lui appartient; et l'être possible d'autre part existe au sens figuré, puisque ce n'est pas par lui-même que cela lui appartient, mais (c'est) par celui-ci (qui est) adorable et supérieur dans son existence.

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons que ce monde a eu besoin d'un auteur. Le temps du « devenir » de l'auteur n'est, ni avant que le monde soit, ni après qu'il fut, et de là ne s'ensuivent pas les absurdités que vous avez accumulées.

Réfutation de la troisième objection. Nous disons : Si votre troisième objection était vraie, aucune action ne devrait jamais se faire en ce monde, parce qu'il est dit que celui qui fait (cette action), ou bien en fait la nature, ou bien fait le « devenir » de sa nature. Or les deux (opinions) sont absurdes. Donc il est nécessaire qu'il n'y ait absolument aucune action. Or voici que nous voyons nécessairement et que nous connaissons forcément un grand nombre, une infinité d'actions qui existent¹. C'est votre objection qui a quelque chose de vicié, et non pas notre vue et notre connaissance.

* *Réfutation de la quatrième objection.* Nous disons que la possibilité du non-être entraîne le besoin, non pas d'une cause efficiente, mais de la non-existence de la cause de la possibilité de l'être, de même qu'on a coutume de dire que la cause d'une privation est la privation d'une cause; et de là ne s'ensuit pas l'absurdité que vous avez imaginée.

Réfutation de la cinquième objection. Nous disons que le possible, quand il est, a besoin d'une cause, non pas afin qu'elle le gratifie de nouveau d'une autre existence, mais afin qu'il conserve pour lui son existence elle-même.

Réfutation de la sixième objection. Nous disons que cette objection (qui est la) vôtre serait difficile à réfuter, si nous disions que l'auteur des formes et des accidents, c'est-à-dire l'auteur du monde, agissait par nature. Mais puisque nous ne professons pas cela, mais qu'il en est l'auteur volontaire, nous ne sommes tourmentés par rien de ce que vous avez accumulé, parce que celui qui agit volontairement, agit quand il veut et (quand) il lui plaît, et même s'il n'y a absolument aucune cause (venant) de l'extérieur.

7. P. بئلا احد . — 8. F. om. — 9. P. باعنى . — 10. F. لا احد . — 11. P. لا احد . — 12. P. om.

1. Litt. un grand nombre d'actions infinies qui existent.

Réfutation de la septième objection. Nous disons que la réponse à cette objection est aussi la même que (celle de) la sixième objection, parce que nous disons que la cause de l'action de faire exister, laquelle a eu un commencement chez celui qui fait exister, lequel est éternel, n'est pas autre chose que sa volonté; et que la cause de sa volonté, c'est sa connaissance, et que la cause de sa connaissance, c'est sa nature; et c'est en lui que se limite le raisonnement et il ne s'enchaîne pas jusqu'à l'infini, comme vous l'avez dit, puisque la nature de l'auteur n'est pas un effet, mais seulement la cause de tous les effets; et en lui et par lui existent toutes (choses); et à lui, de toutes (choses), viennent louanges et bénédiction^s ¹. Et vous ne pouvez donc pas dire que, de même que sa nature et sa connaissance sont éternelles, il faut qu'également sa volonté, son action d'amener à l'existence et également son effet soient éternels, parce que nous disons que ceci est vrai de ceux qui agissent par nature, et non pas de ceux qui (agissent) volontairement.

¹⁵ * CHAPITRE DEUXIÈME de la troisième base : *Que l'auteur est « éternel » et « perpétuel ».* Il y a deux parties.

PREMIÈRE PARTIE où il y a une section. *Des preuves rationnelles qui établissent cette question.*

Première preuve. En effet la parole de la Sagesse appelle « éternel » l'être qui n'a pas commencé; et « perpétuel » celui qui ne finit pas ², comme dit le saint théologien : Le temps qui se prolonge avec l'éternité, nous l'entendons jusqu'à la perpétuité. Or il faut savoir que nous avons montré plus haut que la causalité de tous les possibles aboutit nécessairement à la cause qui est l'être nécessaire par lui-même; et pour tout être nécessaire par lui-même, il est parmi les choses impossibles que le non-être convienne jamais à sa nature; et il faut que tout ce qui est ainsi, soit éternel et perpétuel et qu'on tienne toujours pour certain à son sujet cette (expression) : il était, il est et il sera, comme sa bouche sainte elle-même l'a signifié par Isaïe le prophète : Moi, je suis le premier, et moi (je suis) après; et avant moi, il n'y a pas d'autre Dieu, et après moi il n'y en aura pas ³.

Deuxième preuve. S'il était possible que le non-être convînt tout à fait à la nature du créateur, celui-ci l'aurait ⁴ ou bien par lui-même ou bien par un autre. Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce que pour celui qui par lui-même a l'être, il n'est pas possible que par lui-même il ait le non-être. Et, de même, la deuxième (opinion) n'est pas vraie, parce que cet autre, s'il est l'être nécessaire, est unique ⁵ et (il n'y en a) pas d'autre, ainsi que nous allons le montrer ⁶,

1. Cf. *Romains*, XI, 36. — 2. Cf. JANSENS, *L'Entretien de la Sagesse*, p. 226, qui, faute de termes français adéquats, conserve dans la traduction les deux mots syriaques. Nous avons préféré : *éternel* = éternité sans commencement; *perpétuel* = éternité sans fin. — 3. *Isaïe*, XLIV, 6. — 4. *Litt.* il (le créateur) aurait celui-là le (non-être). — 5. *Litt.* le même. — 6. Cf. *infra*, ch. VIII de la troisième base, pp. 113 et ss.

(savoir) qu'il ne peut pas exister plus d'un être nécessaire; et nous avons réfuté cette partie de la division; et si c'est un « possible », c'est par l'être nécessaire qu'il a en lui de « devenir » et d'être conservé, comme nous (1) avons montré. Donc comment se peut-il que nous le réduisions au non-être?

5 *Troisième preuve.* Si cette source de l'existence de l'univers pouvait être réduite au non-être, cela lui arriverait ou bien par un (être) qui est plus fort qu'elle, ou bien par un (être) qui lui est égal, ou bien par un (être) qui est (plus) faible (qu'elle). Or deux parties de la division sont absurdes, puisqu'elles ne peuvent exister que s'il y a plus d'un être nécessaire, ce qui ne se peut pas.
10 Et à son tour la troisième partie est absurde, parce que pour celui qui est faible, il est plus habituel d'être vaincu que de vaincre.

Quatrième preuve. Si le non-être de l'organisateur de l'univers était possible, il posséderait une nature en puissance au non-être et à l'être. Or s'il (en) était ainsi, il aurait besoin de celui qui fait exister; et s'il avait besoin de celui qui
15 fait exister, il aurait eu un commencement; et s'il avait eu un commencement, il aurait besoin d'un autre auteur, et celui-là d'un autre; et le raisonnement s'enchaîne ainsi jusqu'à l'infini; et la création n'aurait pas de créateur incréé, ce qui est absurde. Or par là il a été montré justement que l'auteur est éternel et perpétuel, comme l'indique la parole du prophète : *Tu es comme tu es, et tes*
20 *années sont sans fin*¹.

DEUXIÈME PARTIE du chapitre deuxième de la troisième base. *De l'opinion contraire de ceux qui nient l'éternité et la perpétuité de l'auteur.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De leurs objections rationnelles.*

25 *Première objection.* Ils disent qu'il n'est pas impossible que le créateur de ce monde sensible ait eu un commencement de quelque manière, et que le créateur de cet autre qui a eu un commencement soit éternel. Et de là on conclut que le créateur de ce monde a eu un commencement et n'est pas éternel. Voici en effet que les philosophes païens disent ¹ que le gouverneur de toutes les choses
30 qui sont à l'intérieur du cercle de la lune est une intelligence active; et celle-ci est elle-même l'effet de l'intelligence directrice de la sphère de Mercure, et celle-ci de celle de Vénus, et celle-ci de celle du soleil, et celle-ci de celle de Mars, et celle-ci de celle de Jupiter, et celle-ci de celle de Saturne, et celle-ci de celle des Décans, et celle-ci de celle des cieux supérieurs, et celle-ci de l'effet premier
35 et unique, et celui-ci de la cause première, l'être nécessaire. Et un peuple parmi les peuples dit que c'est Dieu — gloire à sa bonté — qui a créé les sept sphères

1. V in marg. post μ habet $\mu\theta\iota\sigma\iota\ \mu\lambda\ \mu\sigma\sigma$. — 2. P om $\omega\sigma\iota$ add $\mu\theta\iota$. — 3. B loco $\mu\sigma\sigma$ habet $\sigma\sigma\sigma$. — 4. P om. — 5. PF add $\mu\lambda$. — 6. P om.

1. Ps. CI, 28. — 2. Cf. BARDESANE, *Patrologia Syriaca*, t. II, p. 567; P. DUHEM, *Le système du monde*, t. IV, p. 450.

• P 67 r° 1 **والله اعلم** بالسمع والبر. **حبذا قد ورد** الله قبحه. **والتعدي** فعل. **والله اعلم** ¹
 • V 73 v° **فمنعه** و**حلها** و**لا** و**استأمر** ². **والله اعلم** و**التعدي** ³. **والله اعلم** ⁴ **والله اعلم** ⁵ **والله اعلم** ⁶ **والله اعلم** ⁷ **والله اعلم** ⁸ **والله اعلم** ⁹ **والله اعلم** ¹⁰ **والله اعلم** ¹¹

• **والله اعلم** ¹² **والله اعلم** ¹³ **والله اعلم** ¹⁴ **والله اعلم** ¹⁵ **والله اعلم** ¹⁶ **والله اعلم** ¹⁷ **والله اعلم** ¹⁸ **والله اعلم** ¹⁹ **والله اعلم** ²⁰ **والله اعلم** ²¹ **والله اعلم** ²² **والله اعلم** ²³ **والله اعلم** ²⁴ **والله اعلم** ²⁵

• **والله اعلم** ²⁶ **والله اعلم** ²⁷ **والله اعلم** ²⁸ **والله اعلم** ²⁹ **والله اعلم** ³⁰ **والله اعلم** ³¹ **والله اعلم** ³² **والله اعلم** ³³ **والله اعلم** ³⁴ **والله اعلم** ³⁵ **والله اعلم** ³⁶ **والله اعلم** ³⁷ **والله اعلم** ³⁸ **والله اعلم** ³⁹ **والله اعلم** ⁴⁰ **والله اعلم** ⁴¹ **والله اعلم** ⁴² **والله اعلم** ⁴³ **والله اعلم** ⁴⁴ **والله اعلم** ⁴⁵ **والله اعلم** ⁴⁶ **والله اعلم** ⁴⁷ **والله اعلم** ⁴⁸ **والله اعلم** ⁴⁹ **والله اعلم** ⁵⁰ **والله اعلم** ⁵¹ **والله اعلم** ⁵² **والله اعلم** ⁵³ **والله اعلم** ⁵⁴ **والله اعلم** ⁵⁵ **والله اعلم** ⁵⁶ **والله اعلم** ⁵⁷ **والله اعلم** ⁵⁸ **والله اعلم** ⁵⁹ **والله اعلم** ⁶⁰ **والله اعلم** ⁶¹ **والله اعلم** ⁶² **والله اعلم** ⁶³ **والله اعلم** ⁶⁴ **والله اعلم** ⁶⁵ **والله اعلم** ⁶⁶ **والله اعلم** ⁶⁷ **والله اعلم** ⁶⁸ **والله اعلم** ⁶⁹ **والله اعلم** ⁷⁰ **والله اعلم** ⁷¹ **والله اعلم** ⁷² **والله اعلم** ⁷³ **والله اعلم** ⁷⁴ **والله اعلم** ⁷⁵ **والله اعلم** ⁷⁶ **والله اعلم** ⁷⁷ **والله اعلم** ⁷⁸ **والله اعلم** ⁷⁹ **والله اعلم** ⁸⁰ **والله اعلم** ⁸¹ **والله اعلم** ⁸² **والله اعلم** ⁸³ **والله اعلم** ⁸⁴ **والله اعلم** ⁸⁵ **والله اعلم** ⁸⁶ **والله اعلم** ⁸⁷ **والله اعلم** ⁸⁸ **والله اعلم** ⁸⁹ **والله اعلم** ⁹⁰ **والله اعلم** ⁹¹ **والله اعلم** ⁹² **والله اعلم** ⁹³ **والله اعلم** ⁹⁴ **والله اعلم** ⁹⁵ **والله اعلم** ⁹⁶ **والله اعلم** ⁹⁷ **والله اعلم** ⁹⁸ **والله اعلم** ⁹⁹ **والله اعلم** ¹⁰⁰

• **والله اعلم** ¹⁰¹ **والله اعلم** ¹⁰² **والله اعلم** ¹⁰³ **والله اعلم** ¹⁰⁴ **والله اعلم** ¹⁰⁵ **والله اعلم** ¹⁰⁶ **والله اعلم** ¹⁰⁷ **والله اعلم** ¹⁰⁸ **والله اعلم** ¹⁰⁹ **والله اعلم** ¹¹⁰ **والله اعلم** ¹¹¹ **والله اعلم** ¹¹² **والله اعلم** ¹¹³ **والله اعلم** ¹¹⁴ **والله اعلم** ¹¹⁵ **والله اعلم** ¹¹⁶ **والله اعلم** ¹¹⁷ **والله اعلم** ¹¹⁸ **والله اعلم** ¹¹⁹ **والله اعلم** ¹²⁰ **والله اعلم** ¹²¹ **والله اعلم** ¹²² **والله اعلم** ¹²³ **والله اعلم** ¹²⁴ **والله اعلم** ¹²⁵ **والله اعلم** ¹²⁶ **والله اعلم** ¹²⁷ **والله اعلم** ¹²⁸ **والله اعلم** ¹²⁹ **والله اعلم** ¹³⁰ **والله اعلم** ¹³¹ **والله اعلم** ¹³² **والله اعلم** ¹³³ **والله اعلم** ¹³⁴ **والله اعلم** ¹³⁵ **والله اعلم** ¹³⁶ **والله اعلم** ¹³⁷ **والله اعلم** ¹³⁸ **والله اعلم** ¹³⁹ **والله اعلم** ¹⁴⁰ **والله اعلم** ¹⁴¹ **والله اعلم** ¹⁴² **والله اعلم** ¹⁴³ **والله اعلم** ¹⁴⁴ **والله اعلم** ¹⁴⁵ **والله اعلم** ¹⁴⁶ **والله اعلم** ¹⁴⁷ **والله اعلم** ¹⁴⁸ **والله اعلم** ¹⁴⁹ **والله اعلم** ¹⁵⁰ **والله اعلم** ¹⁵¹ **والله اعلم** ¹⁵² **والله اعلم** ¹⁵³ **والله اعلم** ¹⁵⁴ **والله اعلم** ¹⁵⁵ **والله اعلم** ¹⁵⁶ **والله اعلم** ¹⁵⁷ **والله اعلم** ¹⁵⁸ **والله اعلم** ¹⁵⁹ **والله اعلم** ¹⁶⁰ **والله اعلم** ¹⁶¹ **والله اعلم** ¹⁶² **والله اعلم** ¹⁶³ **والله اعلم** ¹⁶⁴ **والله اعلم** ¹⁶⁵ **والله اعلم** ¹⁶⁶ **والله اعلم** ¹⁶⁷ **والله اعلم** ¹⁶⁸ **والله اعلم** ¹⁶⁹ **والله اعلم** ¹⁷⁰ **والله اعلم** ¹⁷¹ **والله اعلم** ¹⁷² **والله اعلم** ¹⁷³ **والله اعلم** ¹⁷⁴ **والله اعلم** ¹⁷⁵ **والله اعلم** ¹⁷⁶ **والله اعلم** ¹⁷⁷ **والله اعلم** ¹⁷⁸ **والله اعلم** ¹⁷⁹ **والله اعلم** ¹⁸⁰ **والله اعلم** ¹⁸¹ **والله اعلم** ¹⁸² **والله اعلم** ¹⁸³ **والله اعلم** ¹⁸⁴ **والله اعلم** ¹⁸⁵ **والله اعلم** ¹⁸⁶ **والله اعلم** ¹⁸⁷ **والله اعلم** ¹⁸⁸ **والله اعلم** ¹⁸⁹ **والله اعلم** ¹⁹⁰ **والله اعلم** ¹⁹¹ **والله اعلم** ¹⁹² **والله اعلم** ¹⁹³ **والله اعلم** ¹⁹⁴ **والله اعلم** ¹⁹⁵ **والله اعلم** ¹⁹⁶ **والله اعلم** ¹⁹⁷ **والله اعلم** ¹⁹⁸ **والله اعلم** ¹⁹⁹ **والله اعلم** ²⁰⁰

1. V lectio diff. الله. P الله. — 2. sic F. VB الله. — 3. F om. — 4. P الله. — 5. P add الله. — 6. F add الله. — 7. V supra lineam altera manu الله quod FB om. B الله. — 8. F الله. — 9-9. V in marg. FB om. — 10. V الله. — 11. P om. — 12. P الله. — 13. P الله.

des sept planètes et leur a confié en ce monde de pourvoir à la génération et à la corruption. * Or, selon ces opinions, le créateur de ce monde n'est pas éternel, ni l'être nécessaire; or tout ce qui est ainsi ne peut pas ne pas être réduit au non-être, puisque c'est un possible. Et on conclut encore qu'il n'est pas non plus perpétuel par lui-même.

Deuxième objection. Ils disent : Si le créateur était éternel, ce monde lui-même ou bien serait en même temps que lui, ou bien aurait été après lui. Or, la première (opinion) n'est pas vraie à votre avis, parce que vous professez que le monde a eu un commencement et n'est pas éternel. Et la deuxième (opinion) non plus n'est pas vraie, parce que l'antériorité du créateur sur la créature aurait ou bien une mesure finie ou bien une mesure infinie. Or la première (opinion) conduit au fait que le créateur a eu un commencement, et la deuxième n'est pas vraie, parce qu'il se trouve que ce jour a commencé après la fin d'une mesure infinie, ce qui est absurde, puisque la fin signifie la limitation de quelque chose et que limiter l'infini fait partie des choses totalement absurdes. Et par là il est montré que le créateur de ce monde n'est pas éternel.

Troisième objection. Ils disent : Si le créateur était éternel et perpétuel, l'(expression) *Il était, il est et il sera* serait vraie de lui. Or, si ces mots étaient vrais de lui, il serait nécessaire qu'il possédât une nature ou quelque chose sujet à la génération et à la corruption, au renouveau et à l'anéantissement, ce qui est absurde, parce que *Il était* signifie l'existence de quelque chose au temps passé et qui n'existe pas maintenant, et *Il est* signifie l'existence de quelque chose au temps présent et qui existe maintenant, et *Il sera* signifie l'existence de quelque chose au temps futur et qui maintenant n'existe pas encore. Or comme l'éternité du créateur et sa perpétuité conduisent à une telle absurdité, il n'est ni éternel ni perpétuel.

DEUXIÈME SECTION : *Des réfutations de ces objections.*

Réfutation de la première objection. Nous disons que nous devons montrer¹, avec l'aide de Dieu, qu'il (n)'y a (qu')un créateur, Dieu, — adorable est sa gloire —, et qu'il n'y a pas d'autre Dieu en dehors de lui. Et par là est réfuté le raisonnement de l'action des intelligences intermédiaires et des sphères, dont vous avez parlé.

1. Cf. *infra*, ch. VIII, pp. 107 et ss.

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons que l'antériorité du créateur sur la créature n'est pas dans le temps, de telle sorte qu'elle puisse être mesurée par une mesure * finie ou infinie, puisque le créateur est aussi créateur du temps. Or peut-être direz-vous : Donc le créateur et la créature sont dans le même temps ; et de là est nécessaire le commencement pour le créateur ou bien l'éternité pour la créature ; et les deux (opinions) sont absurdes. A quoi nous répondons et disons que cela n'est pas nécessaire, car voici que les parties du temps, comme elles ne sont pas ensemble dans le temps, ne sont pas non plus antérieures les unes aux autres dans le temps ; sinon il se trouverait un temps au temps, et un autre à celui-ci, jusqu'à l'infini. C'est pourquoi il n'est pas impossible que l'antériorité du créateur sur la créature soit aussi de cette manière, à savoir qu'ils ne sont pas dans le même temps, ni que celui-ci soit antérieur à celle-là dans le temps, mais bien en dehors du temps¹.

Réfutation de la troisième objection. Nous disons que par cette (expression) : *Il était, il est et il sera* nous signifions le rattachement de son existence avec les temps qui sont passés, présents et à venir, sans qu'il change avec les changements de ces temps, et rien d'autre. Et, si nous avons pu exprimer ce sens autrement que par ces mots, jamais nous ne nous en serions servis.

CHAPITRE TROISIÈME de la troisième base : *Que le créateur n'est pas dans un lieu, et à cause de cela n'est pas non plus un corps, mais est incorporel.* Il y a trois parties.

PREMIÈRE PARTIE où il y a une section. *Des preuves rationnelles qui établissent cette question.*

Première preuve. S'il était corps, il aurait eu un commencement et il ne serait pas éternel, parce que tout corps a eu un commencement, comme nous l'avons établi plus haut. Or, puisqu'il est éternel, il n'est pas corps. Et c'est ce qu'indique saint Grégoire le Théologien, quand il dit : Quand as-tu entendu dire que Dieu était corps ? Ce (corps), puisqu'il n'existait pas, aurait été formé ? donc il est nécessaire qu'il ait eu un commencement, parce que le raisonnement enseigne que celui dont le non-être est antérieur à l'être a eu un commencement.

Deuxième preuve. Si le créateur était corps, il serait divisible. Or s'il était divisible, il serait possible, puisque tout ce qui est divisible a besoin pour son « devenir » de ces parties en lesquelles il est divisé. Or comme le créateur est nécessaire, il n'est pas corps.

1. P *والصعب*. — 2. P bis. — 3. V supra lineam altera manu *استمر*. — 4. P *الله*. — 5. P *وامر*. — 6-6. B *والصعب* | *والصعب* | *والصعب* | *والصعب*. — 7. F add *والصعب*. — 8. BPF om. — 9. P add *والصعب*. — 10. F *والصعب*. — 11. P *والصعب*. — 12. FPC add *والصعب*. — 13. V supra lineam μ sic.

1. Litt. sans temps. — 2. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Or.* XXI, *Theol.* V, P. G., XXXVI, 157 B.

1. **הַחֲמִשָּׁה עָשָׂר הַיּוֹם.** אֵלֶּה הַיּוֹם וְעַמְדָּה לַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 חֲמִשָּׁה עָשָׂר מִתְּחִלָּה. וְאֵלֶּה מִשְׁמַחַת לַיּוֹם. אֵלֶּה מִשְׁמַחַת לַיּוֹם.¹ הַיּוֹם וְעַמְדָּה
 לַיּוֹם. וְיָלַד הָיָה לַיּוֹם אֲחֵרִים. הַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם מִשְׁמַחַת לַיּוֹם וְעַמְדָּה
 2. **הַחֲמִשָּׁה עָשָׂר הַיּוֹם.** אֵלֶּה וְעַמְדָּה לַיּוֹם. מִשְׁמַחַת מִשְׁמַחַת
 לַיּוֹם אֲחֵרִים. וְעַמְדָּה לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם מִשְׁמַחַת לַיּוֹם וְעַמְדָּה
 3. **הַחֲמִשָּׁה עָשָׂר הַיּוֹם.** אֵלֶּה וְעַמְדָּה לַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם.²
 מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם.³
 מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם.⁴
 מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם.⁵
 מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם.⁶
 מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם.⁷
 מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם.⁸
 מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם.⁹
 מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם
 מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם. מִשְׁמַחַת לַיּוֹם מִבְּרֵחַ הַיּוֹם.

1. P om. — 2. P om. — 3. P om. — 4. P corr מִבְּרֵחַ. — 5. PF הַיּוֹם. V 1 supra lineam ut legas
 — 6. P add מִבְּרֵחַ. — 7. V in marg. הַיּוֹם מִבְּרֵחַ. — 8. P corr מִבְּרֵחַ. — 9. P מִבְּרֵחַ.

* *Troisième preuve.* Si le créateur était corps, il serait limité suivant les trois dimensions. Or s'il était limité, il ne serait pas éternel, parce que nous disons éternel ce qui est sans limite. Donc comme le créateur est éternel, il n'est pas corps.

Quatrième preuve. Si le créateur était corps, il participerait à tous les corps en corporéité. C'est pourquoi, s'il était différent d'eux en quelque manière naturelle, sa nature se trouverait composée d'une nature commune et d'une partie propre, c'est-à-dire du genre (commun) et de la différence (spécifique); or tout composé est possible, et n'est pas éternel. S'il n'était pas différent d'eux en quelque chose, il serait nécessaire que, comme eux, lui aussi, il soit en puissance de génération et de corruption, ce qui est une hérésie pure et simple¹,

Cinquième preuve. Si la corporéité et la limitation n'empêchaient pas d'affirmer le concept de divinité, nous pourrions difficilement réfuter la divinité du soleil et celle de la lune, puisque, quant à la possibilité de la divinité de chacun d'eux, nous ne pouvons rien conclure, si ce n'est qu'ils sont corps et limités; et si nous avons imaginé la possibilité de la corporéité du créateur, nous aurions eu beaucoup de dieux, et non pas un seul Dieu, à savoir le soleil et la lune, comme l'a dit saint Denis : Et je ne dis pas selon une antique parole que le soleil est Dieu et le créateur de cet univers²; et saint Grégoire à son tour : De là les uns ont attribué au soleil, d'autres à la lune, d'autres à la multitude des étoiles, d'autres au ciel même avec celles-ci, le gouvernement de l'univers³.

Sixième preuve. Si le créateur était corps, il serait dans un lieu. C'est pourquoi ce lieu à lui ou bien est éternel ou bien a eu un commencement. Or cette première (opinion) n'est pas vraie, parce que le lieu est l'étendue intérieure du corps qui le renferme; et nous, nous avons établi plus haut⁴ que tout corps a eu un commencement. Et la deuxième (opinion) n'est pas vraie non plus, parce que, comme le créateur était et que le lieu n'(était) pas, sa nature n'a donc pas besoin de lieu pour y être; et comme ce non-besoin lui-même lui est naturel, il faut qu'il lui soit attaché dans les siècles des siècles. * Donc, comme le créateur n'est pas dans un lieu, il n'est pas corps.

Septième preuve. Ce monde a la forme d'une sphère. Or, si le créateur était corps, il serait nécessaire qu'il fût dans une région de ce (monde); et s'il était dans une région de ce (monde), il serait nécessaire qu'il fût au-dessus de certains (hommes) et au-dessous de certains autres. Parce qu'un lieu fait partie du ciel

1. Litt. salée. Cf. PAYNE SMITH, *Thes. syr.* col. 2136. — 2. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De Div. Nom.*, IV, 4, P. G., III, 700 C, Gandillac, p. 99. — 3. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Or.* XXVIII, *Theol.* II, P. G., XXXVI, 44 C. — 4. 1re Base, P. O., t. XXII, f. 4, p. [61].

P 69 r° ד'נ' וי'כ'כ'ל' מ'ק' ע'מ'מ'ל' א'נ'ר' ו'ל'ל'ל' מ'ק' ו'נ'ע'נ'ע' מ'ק' א'נ'פ' ו'ל'ל'ל' מ'ק' ו'ק'ל'ב' ו'נ'ע' ו'ו'ל'ע'ק'ל'מ' מ'ק' ¹ ו'מ'מ'ל'מ'ל'מ' ע'מ'נ'מ'ל' ו'ל'ל' א'ז'ח'ל'מ'ל' .
 ב'ק'פ'ח'ט' ל'ע'ק'ל'מ' א'נ'ר' . מ'ב' ה'ל'ל' . ע'מ'מ'ל' ל'ל'מ'מ'מ'ל' . ל'א' מ'ז'ר'מ' א'פ'ל'
 ק'מ'ל' ² ו'ל'ל'ל' מ'ז'ל'מ' מ'ס'מ'ל' . ל'ע' ע'מ'מ'ל' ו'ו'י' ב'ז'ל'ה' כ'ל'ל'ז'ל' ו'ו'ו' .

פ'מ'מ'מ'ל' א'ז'נ'ק' מ'פ'ק'ל'מ' ה'ל'ל'מ' מ'ז'ל'מ' א'ז'נ'ק'מ' ו'ז'ל'ל'
 ה'ל'ל'מ' מ'ז'ל'מ' א'ז'נ'ק' מ'ז'ל'מ' א'ז'נ'ק'מ' ה'ל'ל'מ' א'ז'נ'ק'מ' ו'ז'ל'ל'ל' .
 ת'מ'ל' א'נ'ר' .

ל'ט'ל' מ'ה'ר'מ' . מ'ז'ל' מ'ח'ט'מ'מ' . ל'ט'ל'מ' .

מ'ח'מ' מ'ה'ר'מ' . א'ז'נ'ק' ו'ז'נ'ע' ו'ל'ל'מ' . א'ל' ק'ע'ב' כ'ל'ל'ז'ל' א'מ'ל'מ' .
 א'ר'מ' ו'א'מ'מ'ל' ו'ו'ב'ל' . ב'ז'ל'ה' א'מ'מ'ל' כ'ל'ל'ז'ל' מ'ז'מ' ⁴ א'מ'ל' . ו'ו'ב'ל' כ'ל'ס'ר'מ' .
 א'ל' פ'ת'ע' כ'ל'ל'ז'ל' . א'ר'מ' ו'ל'נ'ק' ע'ק'מ' . ב'ז'ל'ז' מ'ל'מ' מ'ז'מ' ו'א'ס'נ'ל' ר'ז'ז'
 ו'מ'ו'ל' מ'ק' ו'ז'נ' א'ס'נ'ל' . ב'ז'ל' ע'ק'ר' ה'ר'א' ו'ל'ל' ; א'מ'ל'מ' ⁵ כ'ל'ל'ז'ל' מ'ו'ל' א'מ'ל' .
 מ'ל' ו'כ'ל'ל'ז'ל' ו'ו' ע'מ'מ'ל' . ב'ז'מ' מ'ב'ב' א'ל' א'מ'ל'מ' ע'מ'מ'ל' א'מ'ל'מ' ⁶ .
 מ'ח'מ' ה'ח'ט'מ' . ע'מ'מ'ל' כ'ל'ל'ז'ל' ו'ו' ב'ק'מ'ר' ל'מ'מ' . א'מ'ל'מ' . ו'ו'ב'ל'
 ל'ע' כ'ל'ל'ז'ל' ו'ו' ב'ז'כ' ע'מ'מ'ל' ⁷ מ'ל' ע'מ'מ'ל' מ'ל' ל'מ'מ' . ב'ז'מ' מ'ב'ב' א'ל' מ'ז'מ' .

B 57 v° ל'מ'מ' א'מ'ל'מ' ⁸ מ'ל' ע'מ'מ'ל' . ע'מ'מ'ל' א'מ'ל'מ' ⁹ .

מ'ח'מ' ה'ח'ט'מ' . כ'מ'ת'ע'ל' ¹⁰ . ב'ע'ב'ל'מ' ל'ז'מ'מ' . ו'ו' ¹¹ מ'ל' מ'נ'ע'מ'מ' .
 ו'מ'ע'מ'מ'ל' ר'ז'ז'מ' ו'ל'ל' ¹² ע'ז'ז' ; ל'מ'מ'ל' מ'ז'מ' . א'ל' מ'ז'ז' מ'ע'מ'ק'ל'מ'

F 62 v° ו'מ'ק'י'מ' א'ס'ב'ל' . ב'ז' ל'מ' ל'ל'ל' ו'ל'ל' א'מ'ל'מ' מ'נ'ת'מ'מ' ¹³ . ל'א'ק'ב' ל'ל'ל' מ'ז'ב'ע'מ' .
 א'ב'ק'מ' ו'מ'ל'ל' מ'נ'ת'מ' . מ'ז'מ' ו'ז'ז' . ו'כ'מ'ז'מ'מ' מ'ל'מ' ח'פ'ז' . פ'נ'י'ב' ע'ל'מ'מ' .
 ע'ל'מ' . מ'ל'ל' ל'א' ב'ע'ב'ל'מ' א'מ'ל'מ' מ'ל'מ' . ל'ע' ל'מ' ו'ז'ל' מ'ז'ל'מ' ו'ו' .

V 75 v° א'נ'ק' מ'ק' ו'ל'ל'מ' . מ'ז'מ' ; א'מ'ר' ו'ל'מ' מ'ז'ל'מ'ל' ; כ'ל'ל'ז'ל' ו'ו' ב'ז'מ' . מ'ז'ל'מ' ;
 א'ל' ע'מ'מ'ל' ¹⁴ .

ל'ט'ל' א'ז'נ'ק' . מ'ז'ל' מ'ח'ט'ה'ח'ט'מ' ¹⁵ א'ז'נ'ק'מ' ה'ל'ל'מ' .
 ה'ל'ל'מ' א'ז'נ'ק' .

מ'ז'מ' מ'ז'מ' . א'ז'נ'ק' . ל'ע'מ'ל' ו'כ'ל'מ' ¹⁶ ח'ר'ז'ה' ו'ל'ל' . מ'ז'מ' ;
 ו'ל'נ'ק' . כ'ז' ב'ז' . מ'ז'מ' ל'ל'ל' ; א'מ'מ'מ' . מ'ז'מ' מ'ז'מ'מ' א'מ'ר' ז'כ'ב' .

1. B loco habet מ'ק' . -- 2. P ל'ל' . -- 3. P מ'ז'ל'מ' . -- 4. P add ו' . -- 5. P ח'ר'ז'ה' .

qui est au-dessus de nos têtes, il est nécessaire qu'il soit au-dessous des pieds de ceux qui sont diamétralement opposés dans leur position sur la terre, puisque les plantes de nos pieds sont opposées. Or, comme il est impossible et qu'il ne convient pas que Dieu, — gloire à sa bonté —, soit jamais en bas, il n'est pas corps, puisqu'il n'est pas dans un lieu.

DEUXIÈME PARTIE du chapitre troisième de la troisième base. *De l'opinion absurde des « corporateurs »*¹. Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De leurs objections rationnelles.*

Première objection. Ils disent que les choses qui existent ou bien sont dans un même lieu, comme l'essence et l'accident, puisque l'essence n'est pas dans un lieu et l'accident dans un autre; ou bien dans des lieux différents, comme deux corps, puisqu'il faut que le lieu de chacun d'eux soit différent de (celui) de l'autre. C'est pourquoi il est nécessaire que tout ce qui est soit dans un lieu. Or tout ce qui est dans un lieu est corps. Donc, si le créateur existe, il est corps.

Deuxième objection. Un corps est dans un lieu, parce qu'il subsiste par lui-même; et un accident n'est pas dans un lieu, parce qu'il acquiert sa subsistance dans un corps, et non pas par lui-même. Donc, si le créateur subsiste par lui-même et qu'il n'est pas accident, il est corps.

Troisième objection. Les hommes en effet ayant des idées simples et étant impassibles dans leur attitude volontaire quand il s'agit d'affirmer une profession de (foi), (?) — les adversaires de leurs croyances aussi font de même —, quand ils fixent leurs regards vers Dieu, ils lèvent leurs mains en haut, ils regardent en haut, et c'est de celui qui habite dans les hauteurs élevées qu'ils demandent une réponse à leurs demandes. Or si le créateur n'était pas dans une région élevée, ce n'est pas vers celle-ci que les hommes se dirigeraient d'eux-mêmes. Et on conclut de telles (pratiques), que * le créateur est dans un lieu et qu'à cause de cela il est corps également.

DEUXIÈME SECTION : *Des témoignages de l'« Écriture »*² des « corporateurs ».

Premier témoignage. La loi. Les tables écrites par le doigt de Dieu³. *Deuxième témoignage.* Dans la même. Et ils virent le Dieu d'Israël, et sous ses pieds (était) comme un ouvrage de saphir⁴. *Troisième témoignage.* David. La droite du Seigneur m'a élevé, la droite du Seigneur a fait prouesse et je ne mourrai pas⁵.

ص. — 6. P om. — 7. P ص. — 8. P om. — 9. F ص. — 10. P add ص. — 11. P ص. — 12. P ص. — 13. F ص. — 14. VB super add ص. — 15. P ص. — 16. P add ص.

1. C'est-à-dire de ceux qui disent que Dieu est corps. — 2. Au sens large : Écriture et Pères (Tradition). — 3. *Ex.*, xxxi, 18. — 4. *Ex.*, xxiv, 10. — 5. *Ps.* cxvii, 16.

Quatrième témoignage. Le même. Celui qui siège dans les cieux rira ¹. *Cinquième témoignage.* Le même. Dans la mer est ton chemin et tes sentiers dans les eaux abondantes ². *Sixième témoignage.* Isaïe. Je t'ai fortifié, et je t'ai aidé, et je t'ai soutenu de ma droite juste ³. *Septième témoignage.* Le même. Le ciel est un trône, la terre est un escabeau sous mes pieds ⁴. *Huitième témoignage.* Nahum. Le Seigneur, son chemin est dans la tempête et dans l'ouragan, et les nuées sont la poussière de ses pieds ⁵. *Neuvième témoignage.* Daniel. Je voyais : des trônes furent placés et l'Ancien des jours s'assit. Son vêtement (était) blanc comme la neige, et les cheveux de sa tête purs comme la laine. Son trône (était) flamme de feu, et ses roues de feu ardent. Un fleuve de feu coule et sort de devant lui ⁶. *Dixième témoignage.* Dieu vient de Théman, et le saint de la montagne de Pharan ⁷. *Onzième témoignage.* L'Évangile du Seigneur. Notre Père qui es aux cieux, que ton nom soit sanctifié ⁸! *Douzième témoignage.* Jacques dans sa liturgie. Celui qui habite dans les hauteurs et regarde les (régions) d'en bas ⁹. *Treizième témoignage.* Les Actes des apôtres au sujet d'Étienne. Il regarda les cieux, et il vit la gloire de Dieu et Jésus debout à la droite de Dieu ¹⁰. *Quatorzième témoignage.* Si le char n'était pas son lieu, comment y aurait-il apparu assis? Et si ce char était incorporel, comment serait-il porté par des (êtres) corporels, à savoir un homme, un lion, un taureau et un aigle, ainsi qu'il est écrit ¹¹.

TROISIÈME PARTIE du chapitre troisième de la troisième base : *De la réfutation de l'opinion des « corporateurs »*. Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De la réfutation de leurs objections rationnelles.*

Réfutation de la première objection. Nous disons que cette division (qui est la) vôtre manque d'une partie, puisqu'un esprit logique y trouve trois parties, et non pas deux, à savoir que les choses qui existent sont, ou bien dans un même lieu, ou bien dans des lieux différents, ou bien ni dans le même lieu, ni dans des lieux * différents. Or cette troisième partie s'accorde avec l'existence du créateur, puisqu'il n'est pas dans un lieu; et à cause de cela, il n'est ni dans le même lieu, ni dans un lieu différent de ceux qui sont dans un lieu, mais il est différent d'eux en réalité en quelques manières qui ne se rapportent pas au lieu.

6. P rasura in $\text{ܩܘܪܒܢܐ} \text{ܩܘܪܒܢܐ}$, in marg. ܩܘܪܒܢܐ . — 7. P add ܩܘܪܒܢܐ . — 8. P ܩܘܪܒܢܐ . — 9. P ܩܘܪܒܢܐ . — 10. P ܩܘܪܒܢܐ . — 11. 12. P om.

1. Ps. II, 4. — 2. Ps. LXXVI, 20. — 3. Is., XLI, 40. — 4. Is., LXVI, 4. — 5. Nah., I, 3. — 6. Dan., VII, 9. — 7. Habac., III, 3. — 8. Matth., VI, 9. — 9. B.-CH. MERCIER, *La liturgie de saint Jacques*, P. O., t. XXVI, f. II, p. (71), l. 19. — 10. Act., VII, 55. — 11. Cf. Ezéch., I, 10.

ענין הספיקה הנה ענין אחר. ¹אין ענין אחר. ²אין ענין אחר. ³אין ענין אחר. ⁴אין ענין אחר. ⁵אין ענין אחר. ⁶אין ענין אחר. ⁷אין ענין אחר. ⁸אין ענין אחר. ⁹אין ענין אחר. ¹⁰אין ענין אחר.

* B 58 r°

ענין הספיקה הנה ענין אחר. ¹אין ענין אחר. ²אין ענין אחר. ³אין ענין אחר. ⁴אין ענין אחר. ⁵אין ענין אחר. ⁶אין ענין אחר. ⁷אין ענין אחר. ⁸אין ענין אחר. ⁹אין ענין אחר. ¹⁰אין ענין אחר.

* P 70 v°

ענין הספיקה הנה ענין אחר. ¹אין ענין אחר. ²אין ענין אחר. ³אין ענין אחר. ⁴אין ענין אחר. ⁵אין ענין אחר. ⁶אין ענין אחר. ⁷אין ענין אחר. ⁸אין ענין אחר. ⁹אין ענין אחר. ¹⁰אין ענין אחר.

* V 76 v°

ענין הספיקה הנה ענין אחר. ¹אין ענין אחר. ²אין ענין אחר. ³אין ענין אחר. ⁴אין ענין אחר. ⁵אין ענין אחר. ⁶אין ענין אחר. ⁷אין ענין אחר. ⁸אין ענין אחר. ⁹אין ענין אחר. ¹⁰אין ענין אחר.

* F 63 v°

1. 2. 3. P om. — 4. P מניחיה ומניחיה — 5. B om. — 6. B מספיקה — 7. B אחסר — 8. V add supra lineam מספיקה B מספיקה — 9. B add ואלו — 10. P מספיקה ואלו

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons qu'un corps est dans un lieu, non pas parce qu'il subsiste par lui-même, mais parce qu'il est corps. Voici, en effet, que quiconque conçoit un corps, conçoit aussi nécessairement le (fait) qu'il est dans un lieu et (dans) une région, mais quiconque conçoit celui qui subsiste par lui-même ne conçoit pas nécessairement aussi le (fait) qu'il est dans un lieu; car dans son embarras il dit : Celui qui subsiste par lui-même et qui n'a pas besoin du suppôt dans lequel il possédera la subsistance comme un accident, n'a-t-il pas besoin encore du lieu pour sa subsistance ou en a-t-il besoin? Et par là il a été montré que celui qui subsiste par lui-même n'est pas cause du (fait) que quelque chose soit dans un lieu. Donc le créateur subsiste par lui-même et il n'est pas dans un lieu, et c'est pourquoi il n'est pas corps non plus.

Réfutation de la troisième objection. Nous disons que si lever les mains et le regard en haut signifiaient que le créateur est dans une région supérieure, il faudrait que abaisser le cou vers la terre dans les inclinations signifiât qu'il est à l'intérieur de la terre. Et comme cela n'est pas vrai, ce que vous avez dit ne l'est pas non plus.

DEUXIÈME SECTION : *Des réponses à leurs témoignages de l' « Écriture ».*

Introduction précédant les réponses. Nous disons qu'il y a deux guides : le livre divin et la raison logique. Or, comme surtout le livre divin se fonde sur la raison qui l'emporte de beaucoup, et qu'il a été écrit au cours d'une contemplation élevée et sublime, et non pas à l'aventure et comme au hasard, c'est la raison qui est la racine, et le livre qui en est la tige. Mais parce qu'ils ne sont pas toujours d'accord, mais qu'ils se trouvent parfois en opposition l'un avec l'autre, — la raison et le livre —, il ne nous est pas possible d'accepter les deux ensemble; sinon nous serions de ceux qui essaient de réunir ensemble * les opposés en un seul suppôt, ce qui est impossible et absurde. Il n'est pas possible non plus de rejeter les deux ensemble; sinon nous nous privons totalement de direction, et nous serions encore de ceux qui essaient de supprimer les deux parties de la contradiction, ce qui est plus absurde. Et il ne nous est pas possible d'accepter le livre et de rejeter la raison, parce que cela même conduit au rejet du livre; car, si la racine est mauvaise, les branches aussi le sont de même. Et il ne nous est pas possible non plus d'accepter la raison et de rejeter le livre, puisque nous savons que c'est par Dieu qu'il a été composé. Et, comme il en est ainsi, il n'y a pas d'autre moyen que d'accepter la raison et d'expliquer le livre et de l'amener à un accord avec la raison pour le sens, même si par un mot il

se montre être en désaccord. Voyons donc à l'adresse de qui le livre a été composé, et pour quel but, et si vraiment c'est par suite d'un mot équivoque que se trouve le désaccord et qu'erreur s'ensuit.

Réponse au premier témoignage. En effet, cette (expression) : « Par le doigt de Dieu » a été dite pour fortifier la pensée de ce peuple au cou raide¹ et prompt à reculer en s'écartant de l'obéissance à celui qui les avait fait sortir et délivrés de la servitude de Pharaon : à savoir que les tables ont été écrites par Dieu lui-même et sur un signe de lui, et non pas par un doigt humain. Or il est clair que le doigt symbolise ici le signe lui-même, parce que, pour nous aussi qui sommes corporels, c'est en général par nos doigts que nous nous signifions les uns aux autres nos états d'âme. Et, comme les Israélites eux-mêmes n'étaient pas capables de comprendre un signe ou une ligne sans doigt, c'est par le doigt que le signe leur a été représenté.

Réponse au deuxième témoignage. En effet, la compréhension des actions par l'esprit humain s'appelle révélation à l'état de veille et songe dans le sommeil²; et chacune de ces (opérations), si elle demeure comme elle est, à savoir comme elle a été comprise par l'intelligence, sans être saisie et représentée par la faculté imaginative, n'a besoin ni d'explication * ni d'interprétation. Mais, si elle a été saisie par celle-ci et représentée par des images corporelles, quand il s'agit d'une révélation, il y a besoin d'une explication; et quand il s'agit d'un songe, (il y a besoin) d'une interprétation. Or il est clair que cette révélation dont il est fait mention ici (vient) des filets de la faculté imaginative, laquelle figure par ses images des notions propres au créateur, lorsqu'elle a comparé la sphère à un ouvrage de saphir, parce que cette couleur est la couleur du ciel. Et par l'(expression) : C'est sous ses pieds que ces (choses) ont été vues par ces voyants, la vision a voulu dire qu'elles viennent après le créateur, c'est-à-dire qu'elles ont eu un commencement et que le créateur est éternel, parce que les pieds sont les membres postérieurs de l'animal. Et l'(expression) : Sous les pieds, montre encore que les sphères des cieus sont au service de la volonté du créateur dans leurs mouvements, de même que les pieds également sont au service de la volonté de l'animal.

Réponse au troisième témoignage. Nous disons que la droite de Dieu dans les livres saints signifie la force et la puissance du créateur, et non pas l'existence de membres. Et cela est connu par deux (raisons) : la première, qu'au concept de vigueur et de force s'attache toujours la mention de la droite, selon la (parole) : Ta droite, Seigneur, a brisé nos ennemis³, et le reste; et la deuxième, que l'expérience même nous apprend que, lorsque nous comparons la droite à la gauche chez nous-mêmes, il est clair qu'elle est plus alerte.

7. P اليمين. — 8-8. P om. — 9. F يد. — 10. P يد. — 11. F om. — 12. V rasura in يد. F add in marg. P in textu. — 13. P يد.

1. Ex., xxxii, 9. — 2. Cf. BAKOŠ, *Psychologie de Grégoire Aboulfaradj*, p. 70. — 3. Ex., xv, 6.

Objection. Ils disent que la droite de Dieu est incompréhensible pour les hommes, comme l'a dit saint Évagre : Celui qui seul est assis à la droite du Père est seul à posséder la science de la droite¹. Et vous, comment avez-vous osé l'expliquer?

Réponse. Nous disons que la droite en vérité est incompréhensible, non pas totalement, mais d'une certaine manière, puisque nous savons que Dieu a une droite, à savoir la puissance, * et que celle-ci est plus puissante que les puissances de tous les puissants possibles. Mais quel est son degré de grandeur, ou quelle est sa nature, ou est-elle un accident ou une substance? Jamais cela ne sera compris par nous², parce que la force divine est illimitée; et si cela était compris, elle serait limitée.

Réponse au quatrième témoignage. Nous disons que celui qui ne s'applique pas à la compréhension des contemplations spirituelles et séparées, ne peut pas concevoir un être, si ce n'est dans un lieu. Or, comme l'essence du ciel est plus merveilleuse, glorieuse, prodigieuse et magnifique que l'essence de la terre, une intelligence faible trouve que le ciel est pour le Seigneur un lieu qui est plus élevé qu'un (autre) lieu; mais une intelligence forte qui s'est entretenue purement avec ce qui est pur, connaît, non pas de cette manière, mais comme il plaît à saint Denis; car il dit, en faisant de la théologie : Sublime, fondé sur une force infinie³; également : Au-dessus de toutes les intelligences supra-célestes⁴; et encore : Il renferme et il contient et il précède tout, et lui, il est insaisissable à quiconque⁵; et encore : Au-delà du monde, au-delà du ciel, sur-essentiel⁶. C'est pourquoi le prophète lui-même, quand sa parole s'adressait aux simples, a condescendu à la compréhension de leur intelligence d'enfant et a dit : Celui qui siège dans les cieux rira⁷, lui qui en vérité n'est pas dans les cieux et ne rit pas.

Réponse au cinquième témoignage. Nous disons que cette (parole) : Ton chemin est dans la mer, signifie l'essence cachée de la divinité ineffable et insondable; à savoir : de même qu'un chemin ne se conserve pas dans la mer, de même les (choses) de Dieu non plus; et cela est connu par ce que le prophète a dit en plus : Et tes traces ne se reconnaîtront pas⁸.

Réponse au sixième témoignage. C'est la même réponse qu'au troisième témoignage.

Réponse au septième témoignage. C'est la même réponse qu'au quatrième témoignage.

1. ÉVAGRE, *Centuries gnostiques*, II, 89; Frankenberg, 186, 8. — 2. V a dans la marge : La droite du Père, c'est le Fils, le Christ qui lui est consubstantiel; le Christ dit puissance de Dieu et sagesse de Dieu. — 3. DENYS L'ARÉOPAGITE, ἀπειροδύναμος, *De Divinis Nominibus*, ch. III, P. G., III, 681 D; cf. 889 D, 892 B. — 4. DENYS L'ARÉOPAGITE, καὶ τῶν ὑπερουρανίων νοῶν ὑπεριδνυμένην *ibid.*, III, 593 A. — 5. *Ibid.*, III, 593 A. — 6. *Ibid.*, ὑπερχόσιμον, ὑπερουράνιον, ὑπερούσιον 596 C. — 7. Ps. II, 4. — 8. Ps. LXXVI, 20.

Réponse au huitième témoignage. Nous disons que cette (parole) * : Son chemin est dans la tempête et dans l'ouragan ¹, signifie que la tempête et l'ouragan, c'est sur son signe et par l'influence de son autorité sur eux que se déclanchent leurs mouvements terribles et épouvantables. Et cette (parole) : Les nuées sont
 5 la poussière de ses pieds, symbolise ce (fait) que les nuages proviennent des vapeurs qui s'élèvent de la terre; le prophète a assimilé en vérité les vapeurs au sable et la terre aux pieds, parce que nous avons montré précédemment que non seulement la terre, mais encore les cieux, ou plutôt toute la création, parce qu'elle est postérieure et a eu un commencement, amène avec elle la comparaison
 10 des pieds avec l'éternité du créateur.

Réponse au neuvième témoignage. Nous disons que c'est là une vision qui a besoin d'explication, comme nous l'avons dit plus haut ², parce que Dieu est apparu au prophète sous une forme humaine, et non pas dans sa nature. Or on le sait parce que le prophète ³ a vu aussi le roi des Babyloniens, non pas comme il
 15 est, mais comme un lion ayant des ailes d'aigle; et le roi des Mèdes comme un ours; et le roi des Perses comme un léopard. C'est pourquoi il a vu aussi le Roi des Rois et le Dieu des Dieux et le Seigneur des Seigneurs comme un homme; et l'ancienneté des jours signifie son éternité; la blancheur des vêtements et des cheveux : l'éclat de ses rayons immatériels et la clarté de ses splendeurs pures
 20 et simples; et le trône de flammes et les roues de feu : la rapidité naturelle des forces spirituelles; et (par) le fleuve de feu qui coule de devant lui, la parole du prophète figure la sphère supérieure, la neuvième, qui est toujours en mouvement comme le feu.

Réponse au dixième témoignage. La région qui est à droite de celui qui regarde
 25 l'orient s'appelle Théman, et Pharan est le nom d'une montagne dans Théman. Or la (parole) : Dieu vient de Théman ⁴, signifie qu'il arrive à droite au secours de ceux qui l'appellent, qu'il est pour eux en vérité une aide, un refuge *, un rempart et une garde. *Réponse au onzième témoignage et au douzième.* C'est la même réponse qu'au quatrième témoignage. *Réponse au treizième témoignage.*
 30 C'est la même réponse qu'au troisième témoignage.

Réponse au quatorzième témoignage. Si le char ⁵ était corporel, il serait fini, puisque tout corps est fini. Or si c'était par lui qu'avait été porté celui dont la grandeur n'a pas de limite, il se trouverait que l'infini aurait été contenu dans le fini, ce qui ne se peut pas. Et de là il est nécessaire que (le char) soit spirituel de
 35 quelque manière, ce qui est indiqué par le rôle donné aussi aux forces célestes

1. *Nah.*, I, 3. — 2. Cf. *supra*, p. 45. — 3. *Dan.*, VII, 9. — 4. *Habac.*, III, 3. — 5. *Ezéch.*, I, 10. Tout ce passage est inspiré de Denys l'Aréopagite, *De Hierarchia Caelesti*, xv, 8, P. G., III, 335 D, 337 A; Gandillac, p. 242

soumises au joug de la soumission à leur auteur. Et les puissances spirituelles ont été figurées : sous la forme d'un homme à cause de leur science; sous celle d'un lion à cause de la dignité royale, de la force et du secret pour cacher les traces spirituelles; sous celle d'un taureau (de labour) à cause de la largeur des sillons pour recevoir la pluie, c'est-à-dire le rayon de la divinité souveraine, qui brille sur elles sans interruption; sous celle d'un aigle, à cause de la dignité royale et de la rapidité de l'oiseau en sa puissance visuelle en face du rayon dont il a été question; il en est de même aussi pour toutes les paroles faibles et corporelles, quand nous appelons les (choses) de Dieu par nos (choses) à nous, ainsi que le dit saint Grégoire ¹. Par exemple il sommeille, quand il se détourne de nous à cause de nos mauvaises actions; il est éveillé, lorsque tout à coup il fait ce qui est bien; il marche, lorsque sa providence passe de celui-ci à celui-là, à savoir du fils de Cis au fils d'Isaï ²; et il se repent, parce qu'il ne se complaît pas dans l'iniquité commise, et ainsi du reste ³.

CHAPITRE QUATRIÈME de la troisième base : *Le créateur n'étant pas corps, quelques-unes des facultés corporelles, comme l'ouïe et la vue, existent-elles pour lui ou non?*

Il y a deux parties.

PREMIÈRE PARTIE : *Que le créateur voit et entend.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION * : *Des preuves rationnelles qui établissent cette question.*

Première preuve. Nous disons que la vue et l'ouïe sont des facultés qui indiquent une perfection et que, lorsqu'elles n'existent pas en réalité, elles indiquent un défaut. Or, comme le créateur est parfait et éloigné de tout défaut, il est absurde de penser à son sujet qu'il ne voit pas et n'entend pas. Donc il est nécessaire qu'il voie et qu'il entende.

Deuxième preuve. Nous disons que le créateur est vivant. Or la nature de tout vivant est capable de voir et d'entendre; et quiconque ayant une nature capable de voir et d'entendre et (qui) ne verrait pas et n'entendrait pas, serait nécessairement désigné par les désignations de privation de la vue et de l'ouïe, à savoir par la cécité et la surdité. Donc, comme il répugne que le créateur soit désigné par des (désignations) de ce genre, il est nécessaire qu'il voie et entende.

1. P om. — 2. P رجا. — 3. P حده. — 4. P اوج. — 5. P om. — 6. P نحب. — 7. P دهملها. — 8. V supra lineam صر. — 9. B add و. — 10. VI حده. — 11-11. P om. — 12. P ه. — 13. حقه.

1. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Or.* XXXI, *Theol.* V, P. G., XXXVI, 157 B. —

2. Cf. *I Reg.*, IX, 1. — 3. *Ibid.*

חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד הַחֲלִילִי. אֲדַנְיָהּ; וְחֵמָה לַחֲלֹמֶה אֵלֶיךָ; וְאִלְמָהּ פְּדִימִי
 אִמֵּר; וְדַלְיָהּ לְחִסְמֵהּ. וְיָקִילָהּ עֲקֵלָהּ מִן אֵלֶיךָ; וְאִלְמָהּ אֵלֶיךָ. חֵמָה
 מְבִיבֵהּ אֵל לֵוִי; פְּדִימִי; וְחֵמָה עֲמֵדָהּ סִרְמָה אֵלֶיךָ. מִן
 הַקְּרָא מְבִיבֵהּ; חֵמָה¹ סִרְא מִנְמֵדָהּ.

חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד הַכָּתִיב. אֲדַנְיָהּ; וְעֵלָה מְבִיבָהּ מִן לָא שְׂמִיבָהּ.
 חֲפִיזָה אִלְמָהּ. הִלָּה עֵבֶדְהָ מְזַחֲנִיבָהּ. פְּדִימָהּ; וְסֵזָה אֶסְמֵהּ לָא פְּדִימָה
 * B 60 rº * וְנִלְפִיעֵהּ אִסְרָה חֵסֶה וְזֵה וְעֵבֶר. סֵזָה אֶסְמֵהּ מִן יָקִילָהּ אֵלֶיךָ אִלָּא
 אֵל² חֵסֵרָה לָא מְבִיבָהּ; וְחֵמָה אֵלֶיךָ; וְיִשְׁמַעְהָ וְיִלְמָהּ אֵל³ וְחֵמָה.
 מְזַחֲנִיבָהּ וְעֵסְמָהּ. סֵזָה אֵלֶיךָ מִן מְלָא אֵתֵךְ אִלָּא אֵל עֲמֵדָהּ לָא מְבִיבָהּ;
 וְעֵלָה מִן מִן לָא מְבִיבָהּ אֵלֶיךָ. אֶלָּא עֵבֶר מְבִיבֵהּ מִן אֵתֵךְ וְעֵסְמָהּ
 * V 79 vº * עֲמֵדָה⁴ אֵל סִרְא. עֲמֵדָה חֵמָה; וְעֵלָה אֶסְמָהּ אֵל מִן מְבִיבָהּ⁴; וְיִלְמָהּ⁵.
 וְחֵמָה חֲפִיזָה אֵל⁶ מִן זֵהָ לְחֵמָה וְזֵה; וְסִרְא אֵל עֲמֵדָהּ.

חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד. אֲדַנְיָהּ; וְעֵלָה מִן אֵתֵךְ אֵלֶיךָ; וְחֵמָה עֲמֵדָהּ פְּדִימָה
 דְּבִאֵר אֵלֶיךָ. חֵמָה יֵשׁ; וְלָא פְּדִימָה אֵלֶיךָ אֶלָּא אֵתֵךְ אֶסְמָהּ אֵתֵךְ;
 חֲפִיזָה אִזָּא פְּדִימָה.

חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד. אֲדַנְיָהּ; וְעֵלָה חֲפִיזָה מְבִיבָהּ אֵתֵךְ אֵתֵךְ אֶסְמָהּ
 חֲפִיזָה וְחֵמָה יֵשׁ; וְחֵמָה מְבִיבָהּ אֵלֶיךָ לָא עֵבֶר דָּלָהּ מְבִיבֵהּ מִן; וְאִמֵּר
 אֵלֶיךָ. לָא סִרְא אֵלֶיךָ אֶסְמָהּ יֵשׁ; וְחֵמָה חֲפִיזָה חֲפִיזָה מְבִיבָהּ אֵלֶיךָ אֶסְמָהּ חֲפִיזָה
 לְחֵמָה אֵלֶיךָ חֵמָה. חֵמָה חֲפִיזָה⁹ אֵלֶיךָ חֲפִיזָה חֲפִיזָה אֶסְמָהּ
 חֵמָה חֲפִיזָה יֵשׁ; וְחֵמָה מְבִיבָהּ.

סִרְא הַחֲרִיב. חֲפִיזָה חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד
 חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד

חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד מְבִיבָהּ. אֵלֶיךָ. סִרְא אֵלֶיךָ; וְעֵלָה¹⁰. * חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד
 הַחֲרִיב. יֵשׁ. חֲפִיזָה חֲפִיזָה לְחֵמָה לָא מְבִיבָהּ אֵלֶיךָ. וְזֵה וְזֵה אֵתֵךְ.
 וְחֵמָה לָא עֲמֵדָה. וְזֵה וְחֵמָה חֲפִיזָה. וְחֵמָה לָא מְבִיבָהּ; חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד. אֲדַנְיָהּ¹¹
 וְחֵמָה לָא מְבִיבָהּ אֶסְמָהּ. הִלָּה וְחֵמָה לָא סִרְא. וְיִלְמָהּ; וְעֵסְמָהּ אֵתֵךְ אֵתֵךְ
 סִרְא; חַנְנֵה־מַעֲשֵׂה־כַּד. אֲדַנְיָהּ; וְחֵמָה אֶסְמָהּ מִן סִרְא. אִלָּא אֵתֵךְ לְסִרְא

1. P חֵמָה. — 2. 3. P om. — 4-4. V lectio diff. — 5. P חֵמָה. — 6. P חֵמָה חֲפִיזָה. — 7. P חֵמָה. — 8. P חֵמָה. — 9. P חֵמָה. — 10. V in marg. חֵמָה חֲפִיזָה. — 11. P חֵמָה.

Troisième preuve. Nous disons que le créateur perçoit toutes les choses qui existent, ainsi que nous le montrerons ¹. Or les couleurs et les sons font partie des choses qui existent. Le créateur les perçoit donc également; et puisque leur perception a lieu par l'ouïe et la vue, il est donc nécessaire que le créateur voie et entende.

Quatrième preuve. Nous disons que l'âme raisonnable, (même) lorsqu'elle n'est pas unie au corps et qu'elle est incorporelle et séparée, comprend qu'il n'est pas possible que le blanc et le noir soient réunis ensemble dans un seul suppôt. Or le blanc et le noir, puisque ce sont des couleurs, ne sont perçus que par la vue. Et elle comprend encore que le rire est propre à l'homme et le hennissement au cheval. Or ce (rire) et ce (hennissement), puisque ce sont des sons, ne sont perçus que par l'ouïe. Or l'âme en vérité, alors qu'elle est immatérielle et ne possède aucun des membres corporels, entend et voit; combien plus alors, le créateur de l'âme, — goutte en comparaison de la mer * de sa science et petite lumière en comparaison de la taille de son lumineux —, doit-il voir et entendre?

Objection. Ils disent que c'est par les organes qui existent pour son corps que l'âme perçoit de telles choses. Mais le créateur qui n'a ni corps ni organes, c'est-à-dire de membres, par quoi donc perçoit-il?

Réponse. Nous disons que c'est à cause de sa faiblesse que l'âme a besoin d'organes pour ses perceptions. Mais à cause de sa perfection, le créateur n'a besoin d'aucune des choses de ce genre ². Ne vois-tu pas comment un charpentier, sans hache et (sans) scie, ne peut donner aucune forme au bois? Or le créateur ³, sans ces (outils), a orné de formes variées et admirables les corps des plantes, les animaux et le reste.

DEUXIÈME SECTION : *Des témoignages de l' « Écriture » qui établissent cette question.*

Premier témoignage. La Loi. Et Dieu vit que c'était beau ⁴.

Deuxième témoignage. David: Insensés, jusques à quand ne comprendrez-vous pas? Celui qui a planté les oreilles, n'entendrait pas? Celui qui a créé les yeux ne comprendrait pas ⁵?

Objection. Ils disent qu'il a été dit : Ne comprendrait pas? Et non pas : Ne verrait pas? Or il est clair que la compréhension est autre que la vue.

Réponse. Nous disons que, même si la compréhension est autre que la vue, ici cependant le prophète demande la vue. Et c'est connu par ce qu'il dit :

1. Cf. *infra*, pp. 55 et sq. — 2. Ce passage, depuis la deuxième preuve, est traduit en latin dans ASSEMANI, *Bibl. Orient.*, II, 286. — 3. V a dans la marge : « qui a bien (fait) tout ce qu'il a fait ». — 4. *Gen.*, I, 31. — 5. *Ps.* XCIII, 9.

N'entendrait pas? après avoir fait mention des oreilles. Or celui qui est capable d'entendre n'est pas incapable de voir.

Troisième témoignage. Le même David. Et il vit dans leurs angoisses et il entendit leur prière ¹.

Quatrième témoignage. Dans l'Évangile. Et ton Père qui voit dans le secret te (le) rendra en public ².

Cinquième témoignage. Paul. Et il n'y a pas de créature cachée devant lui, mais tout est nu et découvert devant ses yeux ³.

Comme il y a beaucoup d'expressions de ce genre dans les livres saints, celles-là suffisent.

DEUXIÈME PARTIE du chapitre quatrième de la troisième base : *De l'opinion contraire de ceux qui refusent au créateur la vue et l'ouïe.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De leurs objections d'après eux.*

Première objection. Ils disent que, si le créateur voit et entend, sa vue et son ouïe, ou bien sont éternelles ou bien ont eu un commencement. Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce que les (choses) qui sont visibles et audibles ont eu un commencement; c'est pourquoi, n'étant pas, comment ont-elles été vues ou entendues? Et la deuxième (opinion) à son tour n'est pas vraie, parce qu'il se trouverait que dans le créateur il y aurait eu quelque chose de nouveau qu'il n'avait pas, ce qui est absurde.

Deuxième objection. Ils disent que la vue et l'ouïe ont lieu par la modification des organes des sens. Or Dieu, — gloire à sa bonté —, outre qu'il ne possède aucun de ces organes, n'est pas susceptible de modification non plus.

DEUXIÈME SECTION : *De la réfutation de ces objections.*

Réfutation de la première objection. Nous disons qu'il y a deux modes d'existence, l'un dans la réalité et l'autre dans la pensée. Or les (choses) qui sont visibles et audibles en vérité, même si elles n'existent pas éternellement dans la réalité, rien n'empêche cependant qu'elles n'existent éternellement dans la pensée, c'est-à-dire dans la prescience du créateur. C'est pourquoi il n'est pas juste de (dire) qu'elles n'existent pas dans l'éternité, en sorte que leur vue ou leur audition soit impossible au créateur. Et il y a ici un examen subtil, et ne peut y apporter de solution, que celui dont l'intelligence a été éclairée et illuminée par les splendeurs divines.

1. Ps. cv, 44. — 2. Matth., vi, 4. — 3. Hebr., iv, 13.

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons que ce n'est pas par une modification des organes des sens qu'ont lieu la vue et l'ouïe, parce qu'en vérité la vue distingue du premier coup un hémisphère d'une sphère; or il est impossible que, dans un membre aussi petit que la pupille, cette grandeur soit modifiée dans sa totalité et qu'elle y possède son image. Et l'ouïe à son tour perçoit le son et même la région d'où il est émis; or le son aussi parvient en vérité au tympan qui est à l'intérieur de la cavité en forme de colimaçon¹, afin qu'il soit modifié par lui; mais quant à cette région, le son ne lui parvient pas du tout, afin qu'il soit modifié par elle; or, si la perception avait lieu par une modification, ne faudrait-il pas qu'il la perçoive? Le créateur donc perçoit de * telles choses sans modification.

CHAPITRE CINQUIÈME de la troisième base : *Que le créateur se connaît lui-même et toutes les choses qui existent.* Il y a deux parties.

PREMIÈRE PARTIE : *De l'établissement de cette opinion.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des preuves rationnelles qui établissent cette question.*

Première preuve. Il est nécessaire que toute essence séparée puisse être connue par une autre essence séparée, qu'elle soit seule ou qu'elle soit associée à d'autres (essences) connaissables. Et de là on conclut que toute essence séparée est capable d'être en relation avec d'autres essences séparées et de se rencontrer avec elles. Or la connaissance n'est rien autre chose que cette relation et cette rencontre de la forme de l'essence connaissable avec l'essence qui connaît. Donc comme le créateur est une essence séparée, il est nécessaire qu'il connaisse tous les connaissables. Or quiconque connaît un connaissable, sait nécessairement qu'il sait qu'il connaît ce connaissable. Et de là il est nécessaire qu'il se connaisse aussi lui-même, parce que, s'il ne se connaissait pas lui-même, comment pourrait-il établir au sujet de lui-même qu'il connaît ce connaissable? Donc puisque le créateur connaît les connaissables, nécessairement il se connaît aussi lui-même.

Objection. Ils disent qu'une telle relation et une (telle) rencontre des essences séparées dont vous avez parlé, vous les avez affirmées dans une essence qui connaît. Dès lors il est nécessaire que le créateur ne connaisse une chose que lorsque lui-même et cette chose sont connus par un autre.

1. P هو يمشي في كنفه . — 2. P هو يمشي . — 3. P هو يمشي . — 4. هو . — 5. P هو يمشي . V in marg. هو يمشي . — 6. P هو . — 7. F هو يمشي . — 8. P هو يمشي . — 9. P هو يمشي . — 10. P هو يمشي . — 11. VP om.

1. V a en marge : « de colimaçon ».

١٥٥٤. اذني بعصبه اهمل وحيما داوهما وذه ونب. اذ به
 مع انا ربا بعصبه املنه واذني. جريه اذ محصلا بعصبه
 وامر ويا لا املنه لولا اذ. الا حيا وذا داوهما نيحدا بعصبه
 زوف لولا هور داوهما نيحدا بعصبه لولا معدا لولا معدا
 واملنه مع مبر واملنه وبعبرنا. * جريه حيوما معنط واهتاه
 ٥٠٠٠. مع متمد^١ حناوه املنه. هله حله و^٢ داوهما اسنا
 ٦٠٠٠. اذني. مدق * بعصبه حمر متورا هققه اذني. مع اذني
 ٦٠٠٠. اذني^٤ اذني بعصبه مع متورا * حادمه. ج لا لولا مبر وذا.
 ٧٠٠٠. اذني بعصبه اذني.

V 81 r°
 B 61 r°
 F 67 r°
 P 75 v°

١٥٥٤. اذني وامر معنط ونا. حيوما معدا ونا واهتاه
 وذا لا معدا ونا اذني واذني^٥ ١٥٥٤. اذني وذا معدا
 حيوما ونا ربا معدا ونا.

حيوما ونا ربا معدا ونا. حيوما معدا ونا واهتاه
 وذا لا معدا ونا اذني واذني^٥ ١٥٥٤. اذني وذا معدا
 حيوما ونا ربا معدا ونا.

حيوما ونا ربا معدا ونا. حيوما معدا ونا واهتاه
 وذا لا معدا ونا اذني واذني^٥ ١٥٥٤. اذني وذا معدا
 حيوما ونا ربا معدا ونا.

حيوما ونا ربا معدا ونا. حيوما معدا ونا واهتاه
 وذا لا معدا ونا اذني واذني^٥ ١٥٥٤. اذني وذا معدا
 حيوما ونا ربا معدا ونا.

10
 15
 20
 25

حيوما ونا ربا معدا ونا. حيوما معدا ونا واهتاه
 وذا لا معدا ونا اذني واذني^٥ ١٥٥٤. اذني وذا معدا
 حيوما ونا ربا معدا ونا.

حيوما ونا ربا معدا ونا. حيوما معدا ونا واهتاه
 وذا لا معدا ونا اذني واذني^٥ ١٥٥٤. اذني وذا معدا
 حيوما ونا ربا معدا ونا.

V 81 v°

1. P. — 2. P. — 3. P. — 4. P. — 5. F. — 6-6. P. om. — 7. P.

Réponse. Nous disons que l'existence de l'essence du créateur dans l'essence de celui qui connaît, fait partie elle aussi du mode d'existence que nous avons dit. C'est pourquoi s'il n'avait la possibilité d'une existence de ce genre qu'après s'être trouvé dans l'essence qui connaît, il faudrait qu'il ne se trouve pas du tout dans une essence qui connaît; sinon il se trouverait qu'une possibilité existe avant qu'elle ne « devienne », ce qui est absurde *. C'est pourquoi le créateur et les autres essences séparées, même lorsqu'elles subsistent par elles-mêmes et non pas seulement lorsqu'elles sont dans une autre essence qui connaît, peuvent se trouver les unes avec les autres et être en relation les unes avec les autres. Et de là il est nécessaire que toujours elles se connaissent les unes les autres et soient connues les unes des autres, quand il n'y aura rien qui y mette obstacle comme pour les âmes humaines.

Objection. Ils disent que d'après cette règle (qui est) la vôtre, le créateur est compréhensible pour toutes les intelligences, et non pas incompréhensible, comme vous le proclamez. *Réponse.* Nous disons que nous montrons peu après de quelle manière il est compréhensible et de quelle manière il est incompréhensible.

Deuxième preuve. Nous disons essence séparée celle qui existe toujours pour elle-même, et non pas pour un autre. Or tout ce qui existe toujours pour soi et (qui) comprend, nécessairement se connaît soi-même. Et de là encore il est nécessaire que si de plus il est cause d'autres (êtres), il connaisse aussi tous ses effets, parce que, s'il se connaît lui-même, il est nécessaire qu'il connaisse par lui-même qu'il est cause par rapport à de tels (êtres). Donc, puisque le créateur est une essence séparée et qu'il est cause de tous (les êtres) qui existent, nécessairement il se connaît lui-même ainsi qu'eux. Et c'est cette opinion que suggère saint Denis, en disant : En effet, si c'est en la cause unique que Dieu donne à tous ceux qui existent le fait d'être, c'est en la même cause unique qu'il (les) connaît tous¹, en tant qu'ils sont de lui et qu'ils ont préexisté en lui². Le saint dit encore : Dieu ne possède-t-il donc pas sa propre connaissance — particulière — et une autre — générale — laquelle renferme toutes les choses qui existent? En effet puisque la cause de tout se connaît elle-même, comment ne connaîtra-t-elle pas les choses qui (viennent) d'elle et celles dont elle est la cause³?

Troisième preuve. Toute essence séparée et connaissable, quand elle se trouve dans une essence séparée et connaissante, s'est rendue connaissante en acte, alors qu'avant qu'elle ne s'y trouvât, elle était connaissante en puissance. Et de là il est nécessaire que cette essence connaissable soit aussi connaissante en acte

— 8. B. $\text{فمنها من لا يعلمها}$. F om فمنها . — 9. B. فمنها . — 10. P. فمنها . — 11. P. فمنها . — 12. P. فمنها . — 13. P. فمنها . — 14. P. فمنها .

1. Litt. tout. — 2. Cf. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De div. Nomin.* VII, 2, P. G., III, 869 B. — 3. Cf. BAKOŠ, *Psychologie de Grégoire Aboulfaradj*, p. 51.

51 וְאֵל זֶה אֲהַמְּלָא מְדַבְּרִים לִּי מִיְהוָה לֵאמֹר חֲדָשׁוּ אֶת חֲמִישֵׁי יָמֵי
 52 וְאֵל זֶה אֲהַמְּלָא אֲנִי מִיְהוָה אֲחַבְּרָה אֶת יְהוּדָה וְאֶת יִשְׂרָאֵל
 וְאֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת
 53 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 54 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי

P 76 r°

5

55 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 56 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 57 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 58 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 59 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי

F 67 v°

10

60 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 61 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 62 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 63 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 64 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 65 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי

B 61 v°

20

66 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 67 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 68 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 69 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 70 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי

V 82 r°

25

71 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 72 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 73 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 74 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי
 75 וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי וְאֶת כָּל אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת קוֹלִי

P 76 v°

1. B add וְאֶת. V in marg. וְאֶת מִיְהוָה וְאֶת מִיְהוָה וְאֶת מִיְהוָה. — 2. P וְאֶת מִיְהוָה וְאֶת מִיְהוָה. — 3. F מִיְהוָה וְאֶת מִיְהוָה. — 4. P וְאֶת מִיְהוָה וְאֶת מִיְהוָה.

par elle-même, parce que, si, lorsqu'elle demeure dans une autre essence séparée, elle fait celle-ci * connaissante en acte, combien plus faut-il qu'elle soit connaissante par elle-même. Voici en effet que cette chaleur qui réchauffe les corps, si elle pouvait subsister par elle-même, c'est-à-dire en soi, comme une essence, de combien faudrait-il qu'elle soit plus chaude? Donc le créateur connaît en acte, puisque c'est en lui que tous les connaissants passent de la puissance à l'acte.

Quatrième preuve. Les œuvres du créateur, — adorable est sa gloire —, sont tout à fait admirables et parfaites. Or tout (être) dont les œuvres sont admirables et parfaites, nécessairement les a faites avec une connaissance tout à fait admirable et parfaite. Donc la connaissance du créateur vainc et surpasse toutes les connaissances. Or il est certain que ses œuvres sont plus admirables et plus étonnantes que les formes des sphères et de leurs étoiles et de leurs mouvements; et non seulement elles sont plus admirables que celles-ci, mais encore, en chacun des vulgaires animaux de chez nous, on peut voir de magnifiques choses étonnantes dans la disposition de leurs membres, extérieurs aussi bien qu'intérieurs, comme nous l'apprend l'art des peintres.

Objection. Ils disent que le caractère admirable des œuvres n'est pas le signe du caractère admirable de la connaissance; surtout n'est d'aucune façon (le signe) de la connaissance, fût-elle non-admirable. Voici, en effet, que l'abeille qui n'est pas raisonnable construit des alvéoles hexagonales sans règle ni aucun autre instrument, telles qu'un géomètre ¹ n'en peut faire de pareilles. Et à son tour l'araignée tisse dans l'air un fil (semblable à un fil) de tisserand, et sans instruments elle (y) attache pour son habitation une maison que personne parmi les tisserands, fût-il très habile, ne peut imiter.

Réponse. Nous disons que ces animaux font naturellement ce qu'ils font, de même aussi que le feu brûle et que le soleil mûrit les fruits *; et à cause de cela il n'est pas nécessaire qu'ils sachent ce qu'ils font. Mais celui qui agit volontairement et raisonnablement, il est nécessaire que ce soit par la connaissance qu'il agisse selon sa condition, par exemple l'homme.

DEUXIÈME SECTION : *Des témoignages de l' « Écriture » qui établissent cette question.*

Premier témoignage. La Loi. Et Abraham deviendra une nation grande et nombreuse, et en lui seront bénies toutes les nations de la terre, parce que je le connais ². *Deuxième témoignage.* David. Seigneur, tu m'as sondé et tu m'as connu; toi, tu sais quand je m'assieds et quand je me lève; tu as compris mes

1. V a en marge : « géomètre, celui qui mesure la terre ». — 2. *Gen.*, XVIII, 18.

pensées d'en haut; tu connais ma route et mes sentiers ¹. *Troisième témoignage.*
 Isaïe. Parce que j'ai agi par ma force et par ma sagesse, parce que je suis intelli-
 gent ². *Quatrième témoignage.* Paul. O abîme de la richesse et de la sagesse
 et de la science de Dieu, dont on n'a pas scruté les jugements et dont les chemins
 ne sont pas découverts ³. *Cinquième témoignage.* Denys l'Aréopagite. Mais com-
 ment Dieu lui-même sera-t-il célébré, sagesse plus haute que sagesse, intelli-
 gence et raison et connaissant? Comment, en effet, comprendra-t-il un des
 intelligibles, s'il n'y a pas en lui d'activité intellectuelle? Ou bien comment
 connaîtra-t-il les (choses) sensibles, alors que se tenant très haut, il est établi
 au-dessus de la sensation ⁴? *Sixième témoignage.* Grégoire de Nazianze. En effet
 c'était le fait d'une bonté souveraine. D'abord il pensa les forces angéliques et
 célestes, et la pensée même était une œuvre qui est accomplie par le Verbe et
 parachevée par l'Esprit ⁵. *Septième témoignage.* Évagre. Dans chacun des arts
 tu vois celui qui y préside; mais la contemplation de la science véritable, tu la
 trouveras en toutes ces choses, parce que Notre Seigneur a tout créé avec
 sagesse ⁶.

DEUXIÈME PARTIE du chapitre cinquième de la troisième * base. *De l'opinion
 qui nie ⁷ la connaissance du créateur.* Cette thèse se divise en sept thèses.

PREMIÈRE THÈSE *de ceux qui rejettent sa connaissance totalement.* Il y a deux
 sections.

PREMIÈRE SECTION : *De l'exposé de leurs objections d'après eux.*

Première objection. Ils disent : S'il connaissait, sa connaissance serait ou bien
 sa nature même ou bien quelque autre chose. Or la première (opinion) n'est pas
 vraie, parce que, la connaissance, nous l'attribuons à sa nature; et il est clair
 que le suppôt n'est pas le même que ce qui est attribué, même si parfois ce qui
 est attribué est vrai du suppôt. De même aussi la deuxième (opinion) n'est pas
 vraie, parce que si sa nature elle-même était cause de ce que la connaissance
 existe pour lui, il arriverait que ce serait la même nature qui agit et qui reçoit,
 c'est-à-dire qui donne et qui accepte, ce qui est absurde, parce que celui qui
 donne n'est pas celui qui accepte, et que celui qui accepte, en tant qu'il est celui

1. Ps. CXXXVIII, 1-3. — 2. Is., x, 13. — 3. Rom., xi, 33. — 4. DENYS L'ARÉOPA-
 GITE, *De div. Nom.* VII, 2, P. G., III, 868 D; Gandillac, p. 143. — 5. GRÉGOIRE DE
 NAZIANZE, *Or.* 38 in *Théoph.*, P. G., XXXVI, 320 C. — 6. ÉVAGRE, *Centuries gnos-
 tiques*, I, 14; Frankenberg, 58, 7. — 7. V a en marge : « Hermès dit de même que Dieu
 se connaît par lui-même ».

והוא הקרא ומדברא וסוה סמוה בדקוה סח וזו וניהו אסמא דנחב. סחח וזו
 ונחח * אסמא ספחא. וזו וסמא; עבדנא דפדפחא דה אדכוסה סח
 פעלמהוה. דקוה סחב סח פעלמהוה וזו דה ניהוה וזו¹

* B 62 r°

סחחא דהזכא. אדנב; וסמוה דקוה סחב סחבא. או ספחמא וזו.
 או לא ספחמא. או ספחמא וזו. אסח וזוה סחב סחבא; סחבא אסחא.
 או לא ספחמא וזו סחב סחב². ספחא סחבא; ספחא וזו סמוה. סחח
 אסח ספחמא. וזו עבדנא.

סחחא דהזכא. אדנב; וזו וסוה סחבא אסחא וזו סח. או לא
 סחבא סחב סחבא; וזו סחבא. סח סמא וזוה סח³ עבדמא. או
 סחבא. ספחא סחבא אסחא; ומדברא סח סמוה סח סחבא וזו עבדנא;
 דזו וסח מדברא סחבא וזו. סחבא אסחא וזו סחבא סחבא.

סחחא דהזכא. סחבא עבדנא; סחבא אסחא וזו סחבא.

* V 83 r°
* F 68 v°

סחחא דהזכא סחבא. אדנב; וזו וניהוה סחבא וזו⁴ סח וזו
 סחב סחבא⁵. דה סח מדברא סחבא פעלמהוה. או סחב סחבא וזו
 סח סחב סחבא סח סחב⁶ סחבא סחבא וזו⁷ וזו סחבא
 וזו סחבא * סחבא; אסחא. סחבא סחבא סחבא. סחבא סחבא וזו
 אסח וזו סחבא⁸. סחבא סחבא וזו סחבא וזו סחבא וזו סחבא
 פעלמהוה. דזו סחבא; סחבא סחבא וזו סחבא סחבא סחבא. וזו
 סחבא סחבא סחבא⁹

* P 77 v°

סחחא דהזכא דהזכא. אדנב; וספחמא סמוה דקוה. וזו וזו
 סחב עבדמא; סחבא סחבא סחבא סחבא. סחב עבדמא; סחבא וזו וזו
 סחב¹⁰ ספחמא וסמוה. או סחב סחבא; וזו סחבא. עבדמא
 סחבא וזו וזו סחב ספחמא; סחב. סחבא סחבא סחבא וזו וזו
 עבדמא וזו וזו סחבא סחבא¹² סחבא; וזו סחבא¹³. סחבא וזו
 וזו וזו סחבא עבדמא וזו¹⁴ וזו¹⁵

סחחא דהזכא דהזכא. אדנב; וזו סחבא וזו סמוה דקוה
 אסחא וזו וזו; אסחא סחבא סחבא וזו ספחמא סמוה.

1. P om. — 2. F plur. — 3. P סח. — 4. P סוה. — 5. P סחבא. — 6. P סחבא סחבא. — 7. P om.
 — 8-9. P om. — 10. P סחבא. — 11. 12. P om. — 13. P סחבא. — 14. F סחבא סחבא. — 15. P
 סחבא סחבא.

qui accepte, n'est pas celui qui donne. Et de là il est nécessaire que la nature du créateur soit composée de celui qui donne, c'est-à-dire qui agit, et de celui qui accepte, c'est-à-dire qui reçoit, ce qui est encore plus absurde, puisque cela fait sortir le créateur de sa simplicité. Donc, puisque le créateur est simple, il n'est pas connaissant.

Deuxième objection. Ils disent que la nature du créateur, sans la connaissance, est ou bien parfaite ou bien imparfaite. Or, si elle est parfaite, inutile serait l'existence de la connaissance par elle-même; et si elle est imparfaite sans elle, le créateur se trouve être déficient dans sa nature et être complété par autre chose, ce qui est absurde.

Troisième objection. Ils disent que si le fait que le créateur soit le Dieu de cet univers n'a pas besoin que cette connaissance existe, l'existence de cette connaissance devient superflue. Et s'il en est besoin, sa divinité se trouve être composée de sa nature et de sa connaissance, ce qui est absurde, parce que tout composé est possible et que le créateur est nécessaire et non pas possible.

DEUXIÈME SECTION : *Des réfutations de ces objections d'après nous.*

*Réfutation * de la première objection.* Nous disons que le (fait) que celui qui donne et celui qui accepte soient la même chose, ne conduit pas à la composition du simple. Voici, en effet, que l'unité, qui, plus que tout, est éloignée du concept de multiplicité, est la moitié de deux, et le tiers de trois, et le quart de quatre, et ainsi jusqu'à l'infini. Or il est clair que chacun de ces concepts est différent de l'autre, et avec cela l'unité ne s'éloigne pas de sa simplicité, parce que la multiplicité de ces concepts ne fait pas la multiplicité dans sa nature. De même donc le créateur dans sa connaissance.

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons que c'est la perfection de la nature du créateur qui est la cause de l'existence de la connaissance éternellement pour sa nature, et non pas que c'est l'existence de la connaissance qui est la cause de la perfection de sa nature; bien que pour nous (qui sommes) misérables et déficients, ce soit l'existence de la connaissance qui est la cause de la perfection de notre nature. Et tu peux être conduit à cette (conclusion), parce que c'est l'existence des choses créées qui est la cause de notre connaissance des choses créées, tandis que c'est la connaissance du créateur qui est la cause de l'existence des choses créées.

Réfutation de la troisième objection. Nous disons que la cause de cet univers, c'est la nature même du créateur, qui est l'être nécessaire¹, et que sa connaissance est l'effet de la perfection de sa nature et n'en est pas la cause, de telle sorte

1. *Litt.* nécessaire en son être.

que s'introduirait la composition que vous avez fait naître par votre raisonnement, à savoir que ce serait la divinité même qui serait composée de sa nature et de sa connaissance.

DEUXIÈME THÈSE de ceux qui disent (qu')il ne se connaît pas lui-même. Sur ce sujet ils n'ont qu'une *objection*. Ils disent que connaissance indique affinité entre le connaissant et le connaissable. C'est pourquoi il est impossible qu'elle subsiste sinon là où il y a dualité, à savoir là où le connaissant n'est pas le même que le connaissable. Or, d'une part, puisque le créateur est souverain unique et simple, comment peut-on introduire la dualité dans sa nature pour que soit établie pour lui la connaissance de son être? D'autre part, chacun de nous se connaît lui-même * et est connu de lui-même, parce que l'âme de chacun de nous n'est pas entièrement exempte de composition; en effet elle est unie au corps, et elle lui est liée, ainsi qu'à ses puissances, par un lien naturel.

Réfutation. Nous disons que nous avons déjà montré que le créateur connaît quelque chose; or quiconque connaît quelque chose, sait nécessairement qu'il connaît ce quelque chose; et de là il est nécessaire qu'il se connaisse lui-même. Quant à ce que vous avez dit que la connaissance signifie une affinité entre le connaissant et le connaissable et par là introduit forcément une dualité dans la connaissance, nous disons qu'il faut qu'elle signifie, non pas du tout une multiplicité de mots, mais une multiplicité de sens. Voici en effet que nous parlons de la nature de l'humanité et de la quiddité de l'âme, sans que l'humanité soit autre que sa nature, ni l'âme (autre) que sa quiddité. C'est ainsi qu'il faut donc comprendre le connaissant et le connaissable, quand celui qui connaît et celui qui est connu sont un.

TROISIÈME THÈSE de ceux qui disent qu'il se connaît lui-même sans doute, mais qu'il ne peut pas connaître les autres. Sur ce sujet encore ils n'ont qu'une *objection*. Ils disent que, la connaissance qui est dans un connaissable, il faut qu'elle soit autre que la connaissance qui est dans un autre connaissable. Or, s'il n'y avait pas cette différence, il faudrait que, lorsque nous connaissons un connaissable, nous connaissions aussi tous les connaissables. Et, comme il en est ainsi, si le créateur connaissait tous les connaissables, il se trouverait en lui-même une connaissance en rapport avec tout connaissable, ce qui n'est pas vrai, parce qu'une somme de connaissances infinies n'est pas possible en fait à la fois.

Réponse. Nous disons qu'une somme de connaissances infinies est absurde dans un (être) fini, et non pas dans un (être) infini. Dieu en effet est infini. Et de plus nous disons que ce que vous avez dit est difficile chez nous-mêmes qui sommes créés, parce que c'est à partir des choses créées que nous recevons la connaissance qui les concerne; c'est pourquoi c'est d'après leur multiplicité qu'il

17. P *وَالْحَقُّ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ*. — 18. F 000. — 19. P 00. — 20. F μ bis. — 21. P om. — 22. V prima manu 000. 000. — 23 V prima manu 000. 000.

לפני קיימאם רזי ונפיק תבלי. לוא דנום רמ לז וכליל. דנז
בנסו בדיא וזי וז בדיא חנא. נבא לדנום אלני; ואלמום *

* V 84 2° . דרשמו רחבם וזני; ונפיק ונפיק חסו; נבא.
זכ דנני קנלא וזנום חנלני; * דנז א ל נפיק לזני *

* P 78 v° . לנא מדננא. מליא מליא * עמיתו; אמר ומז למום; *

מחנא מדננא. אנני אל נבא * אלוא בשמאלמף נלז ונפיק
דנז ונפיק. ב נפיק סנפיק מנז ונפיק; א וז בדיא מדיא אמר
ואלמום נפיק. לא בדיא וז שמלל. דנז; ונפיקמלמף וז; ומר
נפיק. אמר וז; ובדנו מלז נבא לז. ס א ל וז בדיא אעלסלל.

ובדנל חסו; ובנום נבא לא בנרמ. כלילא מביע נבא לז אלוא
לשמאלמף. דנז; ונפיק. סמל; בלז; ומבמר סנפיק מליא. סונו רמ
בדיא לא מלמום מנפיק עמלל. דנפיקלמ² דנז; לא מנפיקלמ

* F 69 v° . אנו. סלז בנני ונפיק; מנפיק; ומשמש * ב אנני. ב ונפיק נבא
סמלל אלוא וז לז. לדנום ונפיקלמ לא סונו מליא נבא. סלזני

קניא לא מנפיקמלמ. סלפיקמלמ³ סונו. סלז אנני. סלז אלני
ואלמום נבני לז דנז; ואלמום וז. סלז וז ללני; ואלמום אפיק
ואלמום נבא לז *

מחנא ונפיק. לז מנפיקמלמ מליא. דנז אנני ונפיקמלמ
ונו. אנני; ונפיק מנפיק מנפיק; ונפיק מנפיק. סלז דנז

* B 63 r° . מנפיקמלמ מליא; ונפיקמלמ * אנני מליא ונפיקמלמ ונפיקמלמ ונפיקמלמ
זני; ונפיק *

מחנא ונפיק. לז וז ונפיק⁴; ואלמום מנפיק. וז ואלמום וז;
מנפיק ואלמום. דנז; א לא ואלמום מנפיק. לא מנפיק ונפיק⁵; ואלמום. דנז
מנפיק אל נבא * ונפיק מנפיק; ונפיק מנפיקמלמ. מנפיקמלמ וז בדיא
בדיא וז; ואלני מנפיק. מנפיקמלמ סלז אנני וז; ונפיק *

* P 79 r° . לנא ונפיק. מליא ענל ונפיק אלני * אמר ומז למום; *

ננא ונפיק⁶ מדננא. אנני; ואלוא. עמלל ללמדיא. נבא
בשמאלמף נלז. סנפיק; ונפיק ללמלז; ואלמום נפיק. בנפיקמלמ

1. P . — 2. P . — 3. P abbrev. . — 4-5. P . — 6. V om.

faut que nos connaissances se multiplient. Mais chez le créateur c'est très facile, parce que c'est par une seule connaissance, qui est sa connaissance par lui-même, qu'il connaît toutes les choses qui existent.

QUATRIÈME THÈSE de ceux qui disent qu'il connaît seulement * les natures universelles, mais non pas les (natures) particulières qui « deviennent » et disparaissent. Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De l'exposé de leurs objections d'après eux.*

Première objection. Ils disent : Si Dieu sait que Socrate est assis maintenant en ce lieu, alors qu'il se lève et se retire de ce lieu, si cette première connaissance qui est la sienne demeure comme elle est, elle est ignorance et erreur, parce qu'elle connaît Socrate qui s'est levé et s'est retiré comme s'il était encore assis. Et si elle n'est pas restée (comme elle est), elle a changé. Or il nous est impossible d'introduire un changement dans la nature du créateur. Donc c'est universellement que Dieu connaît Socrate, à savoir qu'il est homme et qu'il est capable de s'asseoir et de se lever, de se retirer et de venir. Et ce mode de connaissance n'admet jamais de changement, puisqu'aucun des universaux ne peut changer. Et saint Denis confirme cette opinion (qui est) la nôtre, en disant : C'est donc en se connaissant soi-même que la sagesse divine connaît immatériellement toutes les choses matérielles, indivisiblement les choses divisées, et unitairement les choses multiples¹. Et il a dit encore : Et les (êtres) qui sont ne connaissent pas (la Sagesse) en ce qu'elle est, et elle non plus ne connaît pas les (êtres) qui sont, comme ils sont².

Deuxième objection. Toute perception particulière a lieu au moyen d'un organe corporel, par exemple la vision au moyen de l'œil, l'audition au moyen de l'oreille, et le reste au moyen du reste. Or si le créateur possédait la perception des choses particulières, il posséderait des organes corporels et il serait corps, ce qui est absurde.

Troisième objection. La cause du (fait) que nous savons qu'une chose existe, c'est l'existence même de cette chose, parce que, si une chose n'existe pas, il est impossible que nous sachions qu'elle existe. Si donc le créateur connaissait certaines choses qui ont lieu et (qui) se renouvellent, sa connaissance se trouverait être l'effet de ces choses, et elle serait possible, et non pas nécessaire, ce qui est absurde.

DEUXIÈME SECTION : *Des réfutations de ces objections d'après nous.*

Réfutation de la première objection. Nous disons que Dieu — gloire à sa bonté — sait que Socrate est assis, et combien de temps il va être assis, et quand

1. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De Divinis nominibus*, VII, 2, P. G., III, 869 B; Gandillac, p. 144. — 2. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De Theologia Mystica*, V, P. G., III, 1048 A; Gandillac, p. 183.

il se lèvera, puisque sa connaissance est parfaite pour lui. Et de là il est certain que sa connaissance n'est pas changée au moment du lever de Socrate, parce que, avant qu'il se lève, il savait son lever au moment même où il s'est levé.

Objection. Ils disent que la connaissance par laquelle le connaissant sait que Socrate va se lever * ne suffit pas pour que le connaissant sache aussi quand Socrate s'est levé. Voici en effet qu'un aveugle qui est astronome sait qu'à telle heure la lune va s'éclipser. Or il ne peut pas savoir que la lune s'est éclipsée tant qu'il ne sait pas que cette heure est arrivée. Et par là il est certain que la connaissance du fait que (Socrate) va se lever et du (fait) qu'il s'est levé, et du (fait) que (la lune) s'éclipsera et (du fait) qu'elle s'est éclipsée, n'est pas une seule et même (connaissance). *Réponse.* Nous disons que ce que vous avez dit, c'est seulement chez nous-mêmes dont la connaissance est déficiente que cela peut arriver, parce qu'il est possible que nous sachions ce qui a lieu et que nous ne sachions pas l'éventualité du temps où cela a lieu, ainsi que vous l'avez dit de cet aveugle privé de la vue. Mais le créateur qui est au-dessus de toute déficience et dont la connaissance est parfaite en tout, il est impossible qu'il n'ait pas quelque chose de ce que vous avez dit. Et au sujet de la parole du livre que vous avez citée, nous disons que c'est immatériellement que cet immatériel connaît les choses matérielles, à savoir non pas avec les sens, c'est-à-dire avec des membres matériels, par exemple (avec) l'œil ou (avec) l'oreille, etc., mais par le moyen de sa connaissance unique et immatérielle. Et encore ce qu'a dit le livre saint : Ce n'est pas comme elles sont que la Sagesse divine connaît les choses qui sont, cela exige que la Sagesse créatrice connaisse les choses qui sont, non pas seulement aussi longtemps qu'elles sont et quand elles sont, mais aussi avant qu'elles soient et encore après qu'elles cessent d'être.

Réutation de la deuxième objection. Nous disons que toute perception particulière n'a pas lieu au moyen d'un organe corporel. Voici en effet que l'âme raisonnable, alors qu'elle n'a par elle-même ni yeux ni oreilles, connaît à la fois les choses visibles et les choses audibles et les autres choses sensibles *. Or si elle ne les percevait pas, comment pourrait-elle juger que les contraires ne peuvent à la fois se trouver en même temps dans le même suppôt, à savoir le blanc et le noir, comme nous l'avons dit plusieurs fois?

Réutation de la troisième objection. Nous disons que chez nous-mêmes l'existence de quelque chose est cause du fait que nous savons que cette chose existe. Mais chez le créateur, c'est sa connaissance que cette chose existe qui est elle-même cause que cette chose existe. C'est pourquoi la connaissance du créateur est active et cause; mais notre connaissance à nous est passive et effet. Et à cause de cela il est absurde de comparer celle-là avec celle-ci ou celle-ci avec celle-là.

مصعب. — 5. B سوي. — 6. P om. F صحه سوي. — 7. P بلهه. — 8-8. V in marg. — 9. P مصعبه. — 10. B add سوي. — 11. P اصعب. — 12. P اصعب. F add in marg. صعبه. — 13. P om. — 14. P سوي. — 15. P om. — 16. P سوي.

CINQUIÈME THÈSE de ceux qui disent que le créateur connaît les existences particulières des actions et leurs accidents après qu'ils ont lieu, parce que par sa prescience il connaît seulement leurs natures. Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De l'exposé de leurs objections d'après eux.*

Première objection. Ils disent : Si Dieu connaissait les actions particulières avant leur existence, toutes les actions seraient nécessaires ou impossibles, parce que, ce que Dieu sait devoir avoir lieu a lieu nécessairement, et ce que Dieu sait ne pas devoir avoir lieu ne peut pas avoir lieu. Et par là disparaîtrait la liberté des hommes et leur libre arbitre. Et par là encore seraient vaines toutes les lois divines qui ont été portées pour les hommes, afin qu'ils fassent ceci et ne fassent pas cela. Et il est clair qu'une telle doctrine conduit à la négation de Dieu; et ce qui en préserve, c'est que nous disions que Dieu — gloire à sa bonté — connaissait par sa prescience la nature de Pierre et de Paul et de (sa) profession (de foi) et de (son) reniement avant qu'ils aient lieu. Bien plus le (fait) que Pierre renie * et que Paul croie, il ne le savait pas, si ce n'est après que l'un a renié et que l'autre a cru, parce que, s'il savait à l'avance que Pierre renierait, Pierre ne pouvait pas ne pas renier; par conséquent pourquoi est-il blâmé ou châtié parce qu'il a renié? Et, s'il savait encore que Paul croirait, Paul ne pouvait pas pas ne croire; par conséquent pourquoi est-il loué, comme si c'est de lui-même qu'il a fait une excellente action?

Deuxième objection. Ils disent que les actions n'existent pas avant leur existence. Or ce qui n'existe pas ne peut pas se distinguer d'autre chose qui n'existe pas, parce que la non-existence est générale pour tout, et (les choses) n'ont pas une autre nature par laquelle elles se distingueraient les unes des autres; et ce qui ne se distingue pas de son compagnon, comment peut-il être perçu ou connu? Donc c'est après leur existence que les actions sont connues par le créateur, et non pas avant leur existence.

Troisième objection. Ils disent : Si le créateur connaissait une action avant son existence, il faudrait qu'il connût les genres de toutes les félicités des justes et les genres de tous les tourments des pécheurs; et si ces genres étaient connus, ils seraient finis. Or on sait qu'ils ne sont pas finis par ce qu'a dit Notre Seigneur : Ceux-ci iront à la vie éternelle, et ceux-là au supplice éternel¹. Et il est clair que « éternel » c'est ce qui n'a pas de limite et de fin. Donc le créateur ne connaît quelque chose d'une action qu'après son existence.

1. P جنتهم إلى الأبد. — 2. V corr. in marg. ~~الجنة~~ loco ~~الجنة~~ falso in textu. — 3. F ~~عن~~ ~~عن~~. — 4. V prima manu ~~الجنة~~ ~~الجنة~~. — 5. PF om. — 6. V prima manu ~~الجنة~~ corr. in marg. — 7. P om. — 8. F om. — 9. F plur.

1. Cf. *Matth.*, xxv, 46.

נתק ותתק. מהל עתהוהו. וקדמה ואלה אמר ומה דמל.

נתק הסתק מהנתק. אדנית. ומדחתמה מנתמה אדמה
ומנתמה¹ בהמתהוהו מנתמהוהו מנתמהוהו. לה מהל אלה

אלמהוהו אלהוהו. אלה נב. אלה. אלה מהוהו. אלה²
מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה³ מהוהו

אלמהוהו מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה⁴
מהוהו אלהוהו⁵ נתמהוהו. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה

* P 80 v°

אלמהוהו⁶ מהוהו אלהוהו.

* B 64 r°

* V 86 r°

נתק הסתק ותתק. אדנית. * ולא מהמתה מהנתמה מהוהו

ומה נתמהוהו אלהוהו. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה⁷
מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה⁸

10

נתק הסתק ותתק. אדנית. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה⁹
מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה¹⁰

אלמהוהו אלהוהו. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה¹¹

מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה¹²

15

אלמהוהו אלהוהו. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה¹³

* F 71 r°

נתק מהנתק. מהל אלהוהו מהנתמהוהו. אלה מהוהו. אלה¹⁴

מהנתק מהנתק. אדנית אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה¹⁵

מהנתק מהנתק. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה¹⁶

מהנתק מהנתק. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה¹⁷

מהנתק מהנתק. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה¹⁸

20

מהנתק ותתק. אדנית. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה¹⁹

מהנתק ותתק. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה²⁰

מהנתק ותתק. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה²¹

25

מהנתק ותתק. אדנית. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה²²

מהנתק ותתק. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה²³

מהנתק ותתק. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה²⁴

* P 81 r°

מהנתק ותתק. אלה מהוהו אלהוהו. אלה מהוהו. אלה²⁵

DEUXIÈME SECTION : *Des réutations de ces objections d'après nous.*

Réutation de la première objection. Nous disons que les actions particulières, par exemple le fait pour Socrate de se lever et de s'asseoir, et le reniement et la profession¹ (de foi), ce n'est pas la connaissance divine qui en est la cause efficiente, même si (Dieu) les connaît, mais c'est la liberté de Socrate et son libre arbitre, ainsi que nous allons le montrer ensuite². C'est pourquoi la connaissance de Dieu, quoiqu'elle ne soit pas leur cause, n'empêche pas que leur cause, à savoir la liberté de Socrate³, fasse ses actions volontaires volontairement, en sorte que par là il obtienne justement les tortures ou les délices dans le siècle futur.

** Réutation de la deuxième objection.* Nous disons que les choses n'ont pas besoin pour se distinguer les unes des autres d'exister dans la réalité. Voici en effet que nécessairement chacun de nous distingue entre un triangle et un carré, même si l'un d'eux n'arrive pas du tout à exister.

Réutation de la troisième objection. Nous disons que Dieu — gloire à sa bonté — connaît chaque chose comme elle est, le fini comme fini et l'infini comme infini.

SIXIÈME THÈSE de ceux qui disent que Dieu connaît seulement un nombre fini, et non pas infini, de choses⁴. Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De l'exposé de leurs objections d'après eux.*

Première objection. Ils disent : Si le créateur connaissait une infinité de choses⁵, il se trouverait en lui-même une infinité de connaissances⁶ en fait, ce qui est impossible, puisque tout nombre qui existe en fait, est susceptible d'augmentation et de diminution. Or tout ce qui est susceptible d'augmentation et de diminution est fini et non pas infini.

Deuxième objection. Ils disent que tout ce qui est connu doit être distinct de ce qui est autre que lui. Or tout ce qui est distinct de ce qui est autre que lui est fini, parce que, est distinct ce qui diffère de ce qui est autre que lui dans sa définition et sa délimitation, c'est-à-dire son terme. C'est pourquoi tout ce qui est connu du créateur doit être fini et non pas infini.

Troisième objection. Ils disent que les créatures de Dieu sont bien moins nombreuses que les choses qui sont connues de lui. Et pourquoi pas? Voici que nous savons qu'il en connaît beaucoup et qui ne sont pas créées par lui, comme des soleils et des lunes en grand nombre et des mers de vif argent et des montagnes d'hyacinthe. Combien y en a-t-il donc d'autres aussi que, nous, nous n'avons pas connus, et que, lui, il a connus, et (qui) ne sont pas créées? Et puisqu'il en est ainsi,

1. FB *بصحة*. — 2. V in marg. *هو الله على سائر*. — 3. P *الله*. — 4. P *بصحة*. — 5. P *بصحة*. — 6. P *بصحة*. — 7. Sic P. VFB *بصحة*. — 8. P *بصحة*. — 9. P om. — 10. F *بصحة*. — 11. F *بصحة*.

1. *Litt.* son reniement et sa profession, à rapporter non à Socrate, mais à Pierre et à Paul. — 2. Cf. 9e Base. — 3. Vporte en marge : « Socrate, c'est-à-dire égale force ». Cf. Payne Smith, *Thesaurus syriacus*, II, col. 2584. — 4. *Litt.* les choses finies, et non pas les choses infinies. — 5. *Litt.* les choses infinies. — 6. *Litt.* des connaissances infinies.

الذات. مع اللفظ وبتحليلها حقا بقية وبتأويلها. مع حتمها معقدها.
 في تحليلها معقدها زوى بقية هذه لا معقدها. حتمها مع
 وبتحليلها. معقدها.

بتحليلها. معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.

* V 86 v° 5 **بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.**

بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.

بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.

* B 64 v° **بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.**

بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.

* F 71 v° **بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.**

بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.

* P 81 v° **بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.**

بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.

بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.

بتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.
 بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها. بقية وبتحليلها معقدها.

1. F 71. — 2. B om. — 3. PV معقدها. — 4. PV om. — 5 B bis. — 6-6. B om. et add. in marg. — 7-7. B om. — 8. P معقدها. — 9. P 71. — 10. P معقدها.

il est nécessaire que (le nombre) des choses qu'il connaît soient un multiple (du nombre) de ses créatures. Et comme ses créatures sont en nombre fini, il faut que ses connaissables soient également en nombre fini, et non pas infini, puisqu'un multiple d'un fini est fini.

DEUXIÈME SECTION : *Des réfutations de ces objections d'après nous.*

Réfutation de la première objection. * Nous disons que nous avons montré précédemment que la connaissance de Dieu est une et unique; bien plus, que ses affinités par rapport aux nombreux connaissables sont nombreuses et que l'infinité des affinités n'est pas absurde. Plusieurs fois nous avons dit que l'unité, parce qu'elle est une, est la moitié de deux et le tiers de trois, et ainsi jusqu'à l'infini.

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons que c'est par l'infinité que l'infini est distinct de ce qui est autre que lui, c'est-à-dire des finis. C'est pourquoi le fait d'être distinct des autres ne le fait pas sortir de son infinité.

Objection. Ils disent que ce raisonnement signifie seulement la distinction de l'infini du fini. Mais lorsque des infinis participent à l'infinité, en quoi donc se distingueront-ils?

Réponse. Nous disons que c'est dans leurs natures qu'ils se distinguent, parce que la nature de quelque chose est autre que son infinité. Pourquoi pas? Voici que l'infinité est commune à chacun des infinis, puisqu'elle est affirmée de tous; mais la nature de chacun d'eux n'est propre qu'à lui et n'est pas affirmée de tous.

Réfutation de la troisième objection. Nous disons qu'en affirmant que les créatures de Dieu sont moins nombreuses que ses connaissables, cela veut dire que la connaissance de Dieu renferme à la fois les nécessaires, les impossibles et les possibles, mais que sa puissance créatrice (renferme) seulement les possibles; et de cette manière, ce n'est pas à cause du nombre fini des créatures qu'est nécessaire le nombre fini des connaissables du créateur. Et il se peut en vérité que, en entendant, tu ne comprennes pas seulement les choses qui sont possibles par rapport à nous, puisqu'elles sont plus nombreuses que celles qui pour nous sont * impossibles (et) pour Dieu ne sont pas impossibles. Et c'est là ce qui a été dit : Toi qui possèdes les impossibles comme possibles ¹.

SEPTIÈME THÈSE de ceux qui disent qu'il ne connaît pas tous les connaissables. Il y a deux sections.

1. Cf. *Luc*, XVIII, 27.

PREMIÈRE SECTION : *De l'exposé de leurs objections d'après eux.*

Première objection. Ils disent : S'il connaissait tous les connaissables, lorsqu'il connaîtrait un connaissable, il faudrait qu'il sache qu'il connaît ce connaissable; et, lorsqu'il saurait qu'il (le) connaît, il faudrait aussi qu'il sache qu'il sait qu'il (le) connaît; et, lorsqu'il saurait qu'il sait qu'il (le) connaît, il faudrait qu'il sache qu'il sait qu'il sait qu'il (le) connaît, et ainsi jusqu'à l'infini. Et, comme cela est impossible, il est vrai qu'il ne connaît pas tous les connaissables.

Deuxième objection. Ils disent : Si le créateur connaissait tous les connaissables, à savoir ceux qui ont existé et (ceux) qui peuvent exister, lorsqu'il connaîtrait une personne humaine par exemple, cette personne elle-même n'est pas incapable d'apprendre des métiers sans nombre en puissance et de faire encore des actions sans fin et d'exister pendant des temps infinis; à savoir elle est apte, en tant qu'homme, à devenir médecin, ou astronome, ou géomètre, ou charpentier, ou cordonnier; et (elle est apte), en tant qu'être vivant, à s'asseoir, ou à se lever, ou à courir, ou à lutter, ou à se nourrir de légumes ou d'herbes potagères ou de figes ou de dattes; et (elle est apte) en tant qu'elle a eu un commencement, à naître avant ou après le déluge, dans un, deux ou trois jours; et de même en est-il de circonstances innombrables. Et comme à la connaissance d'une des personnes se rattachent ces connaissances sans fin, à la connaissance de toutes ces choses qui existent, combien de connaissances doivent se rattacher? Or que toutes les connaissables existent en un clin d'œil, l'intelligence ne l'accepte pas et elle a du mal à en être persuadée.

DEUXIÈME SECTION : *Des réfutations de ces objections d'après nous.*

Réfutation de la première objection. Nous disons qu'en effet la connaissance de Dieu est une. Or ces degrés que vous avez énumérés sont des comparaisons et des similitudes de ces connaissables multiples par rapport à cette connaissance unique. Et que l'existence de comparaisons sans nombre et de similitudes sans fin n'est pas impossible, nous le disons plusieurs fois pour l'unité qui est la moitié de deux et le tiers de trois, etc.

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons que sur * l'impossibilité de l'existence de ces connaissances surabondantes que vous avez rappelées, vous n'avez apporté aucune preuve démonstrative, mais seulement : que l'intelligence ne l'accepte pas. Or tout ce qui est inaccepté par l'intelligence humaine n'est pas nécessairement inexistant, puisqu'elle ne peut pas dominer¹ sa connaissance.

— 14. PB *المشهور*. — 15. P *فعلها* *بشئ* bis. — 16. B *مفهومها* sic. — 17. F *مصدق*. — 18. V add in marg. *المعقول*. — 19. P *قد*.

1. Littéralement : se tenir sur la hauteur de...

Voici, en effet, que parmi les intelligences humaines, beaucoup n'acceptent pas que l'âme ne disparaisse pas avec la disparition du corps, ou bien qu'il y ait quelque chose qui ne soit pas corps ni dans un lieu, et qui ne soit pas à l'intérieur du monde ni à l'extérieur. Or il n'est pas nécessaire qu'à cause de la faiblesse de
 5 quelque intelligence, nous tous, nous niions de pareilles choses. Les manières divines, en effet, sont plus parfaites que toutes les perfections et plus prodigieuses que tous les prodiges; et quel est celui qui les saisira comme elles sont?

CHAPITRE SIXIÈME de la troisième base : *Que le créateur n'est pas visible pour des yeux corporels*. Il y a trois parties.

10 PREMIÈRE PARTIE. *De l'établissement de cette opinion*. Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des preuves rationnelles qui établissent cette question*

Première preuve. Nous disons qu'il y a neuf conditions pour une parfaite visibilité : le bon état du sens de la vue; la luminosité de l'air; que ce que l'on cherche à voir soit coloré; qu'il ne soit ni trop près ni trop loin ¹; qu'il soit dans
 15 l'axe où est placé celui qui voit; qu'il ne soit ni trop petit ni trop menu; et qu'il n'y ait pas d'écran entre celui qui voit et ce qui est visible. Or ces sept dernières conditions existent seulement pour les corps, et Dieu n'est pas corps. Donc il n'est pas visible non plus. Or il est impossible de dire que les deux premières conditions suffisent pour la visibilité de quelque chose, puisque voici qu'elles
 20 existent maintenant, sans que nous voyions le créateur — adorable (est) sa gloire — à savoir que notre sens est en bon état et que l'air est lumineux, cependant nous ne * pouvons pas le voir (le créateur); mais nous ne le voyons pas, parce qu'il ne peut pas être vu.

Deuxième preuve. Nous disons qu'il faut que tout ce qui peut être vu soit en
 25 position sur un axe par rapport à celui qui voit. Or la position sur un axe ne peut exister que pour celui qui est dans un lieu et à une place. Donc, puisque Dieu — gloire à son nom — n'est pas dans un lieu, il n'est pas visible.

Troisième preuve. Nous disons qu'il est nécessaire que la forme et la ressemblance de tout ce qui est visible soient imprimées dans la pupille de celui qui
 30 voit. Donc, puisque Dieu n'a ni forme ni ressemblance, il n'est pas visible.

Objection. Comment n'a-t-il ni forme ni ressemblance? Voici en effet qu'il a créé l'homme à sa forme et à sa ressemblance ².

Réponse. Dans la (base) qui concerne l'âme, nous montrerons que c'est

1. Littéralement : ni à la limite de la proximité, ni à la limite de l'éloignement. —
 2. *Gen.*, I, 26.

P 83 r° בעל חובותיהם למסנתה בעל וט אעלא ואלחנה דאחמדה¹ * * * * *
* * * * * חנה וזה פניא *

חנה וזה פניא * * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

בעל חובותיהם למסנתה בעל וט אעלא ואלחנה דאחמדה¹ * * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

בעל חובותיהם למסנתה בעל וט אעלא ואלחנה דאחמדה¹ * * * * *
* * * * *

בעל חובותיהם למסנתה בעל וט אעלא ואלחנה דאחמדה¹ * * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

V 88 v°

בעל חובותיהם למסנתה בעל וט אעלא ואלחנה דאחמדה¹ * * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *

בעל חובותיהם למסנתה בעל וט אעלא ואלחנה דאחמדה¹ * * * * *
* * * * *
* * * * *

P 83 v°

בעל חובותיהם למסנתה בעל וט אעלא ואלחנה דאחמדה¹ * * * * *
* * * * *

l'âme humaine qui a été créée à la forme et à la ressemblance du créateur, et non pas le corps ¹.

Quatrième preuve. Nous disons qu'il faut que tout ce qui est visible ait couleur et forme. Pourquoi pas? Voici que l'air qui en est dépourvu n'est pas visible, même s'il nous est attaché et à l'extérieur et à l'intérieur. Donc, comme Dieu n'a ni couleur ni forme, il n'est pas visible. Or il est clair qu'il n'a pas ces (propriétés), parce qu'elles conviennent seulement aux corps, et, lui, il n'est pas corps.

DEUXIÈME SECTION : *Des témoignages de « l'Écriture » qui établissent cette question.*

Premier témoignage. La Loi. Et le Seigneur dit à Moïse : Tu ne peux pas voir ma face, parce que l'homme ne (peut) pas me voir et vivre. Mais tu me verras par derrière, et ma face ne sera pas vue ².

Deuxième témoignage. Dans l'Évangile. Personne n'a jamais vu Dieu, a dit le Fils lui-même ³.

Troisième témoignage. Denys l'Aréopagite. En effet, de même que ces intelligibles sont imperceptibles et invisibles pour les sensibles; et ces (objets) simples et sans figure * pour ceux qui (perçoivent) par fiction et par figure; et leur dissemblance d'(êtres) incorporels qui ne peut être ni touchée ni représentée, pour ceux qui se représentent (les choses) par formes et (par) corps ⁴.

Quatrième témoignage. Le même. Que si quelqu'un, voyant Dieu, a compris ce qu'il a vu, ce n'est pas lui qu'il a vu, mais quelque chose de ce qui est à lui ⁵

Cinquième témoignage. Le même. La nuée divine est la lumière inaccessible où « Dieu est dit habiter », et cela, alors qu'il est invisible à cause de sa splendeur sublime ⁶.

Sixième témoignage. Grégoire le Théologien. Et comment celui qui est sans fin, et sans limite, et sans forme, et qui ne peut être touché ni vu...? Ou bien aussi ces corps? O pouvoir! Car ce n'est pas là la nature des corps ⁷.

Septième témoignage. Le même. Ou bien il faut que par la beauté de ces choses qui se voient et par leur ordonnance nous connaissions Dieu et que nous nous (en) servions comme guide pour la vue des choses qui sont au-delà de la vue ⁸.

1. V *داهصصده* sic. — 2. P om. — 3. P *وہی*. — 4. P om. — 5. V in marg. *أرأيتي* — 6. B add.

سببها حاله من داهصصده حدصصه! ادا وہی. — 7. P *وہی*. — 8-8. F om. P loco *وہی* ol habet. *وہی*.

1. Cf. BAKOŠ, *Psychologie de Grégoire Aboulfaradj*. — 2. *Ex.*, xxxiii, 20, 23. — 3. *Jean*, I, 18. — 4. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De div. Nomin.* I, 1, P. G., III, 588 B; Gandillac, p. 68. — 5. *Id.*, *Epist. ad Gaium*, P. G., III, 1065 A; Gandillac, p. 327. — 6. *Id.*, *Epist. 5 Dorotheo*, P. G., III, 1073; Gandillac, p. 330. Il cite I *Tim.*, vi, 16. — 7. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Or. theol.*, II, 7, P. G., XXXVI, 33 C. — 8. *Ibid.*, II, 13, P. G., XXXVI, 44 B.

Huitième témoignage. Le même. Et dans la mesure où notre intelligence se séparera de ces choses visibles et sera à part, en essayant de s'approcher de ce qui lui est semblable et de ce qui est invisible ¹.

Neuvième témoignage. Le même. Ce Verbe de Dieu, qui (est) avant les siècles, est invisible ².

Dixième témoignage. Saint Évagre. Celui qui est à la ressemblance du Dieu invisible, c'est lui qui est le docteur de la science le concernant, à savoir auprès de toute nature raisonnable qui a été produite à son image ³.

Onzième témoignage. Jean Chrysostôme. Honorons donc, honorons l'inexplorable, l'incompréhensible, l'invisible, l'inconnaissable ⁴.

DEUXIÈME PARTIE du chapitre sixième de la troisième base : *De ceux qui professent * que le Créateur est visible.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De leurs objections rationnelles.*

Ils disent que la substance et l'accident ont la même possibilité de visibilité. Or il est nécessaire que cette possibilité elle-même, qui est commune aux deux, ait de même une cause qui soit commune aux deux. Or cette (cause) elle-même est ou bien le fait d'avoir eu un commencement ou l'existence. Or il est impossible que ce soit le fait d'avoir eu un commencement, parce que le fait d'avoir eu un commencement signifie l'existence de quelque chose après qu'elle n'existait pas. Donc le non-être entre dans son concept; et tout ce qui dans son concept inclut le non-être ne peut pas être cause de quelque chose qui existe, par exemple de la visibilité. Il reste donc que l'existence soit la cause de la visibilité de la substance et de l'accident. Et de là il est nécessaire que là où elle se trouve, celle-ci aussi se trouve. Or l'existence du Créateur est toujours. Donc il faut que sa visibilité aussi soit toujours. Mais il n'est pas vu toujours, peut-être à cause de la faiblesse de la vue de celui qui voit.

DEUXIÈME SECTION : *De leurs témoignages de « l'Écriture ».*

Premier témoignage. La Loi. Et Moïse, Aaron, Nadab et Abiu ainsi que soixante-dix parmi les anciens d'Israël montèrent, et ils virent le Dieu d'Israël ⁵.

1. Grégoire de Nazianze. — 2. Grégoire de Nazianze. — 3. ÉVAGRE, *Centuries gnostiques*, II, 23; Frankenberg, 146, 2. — 4. JEAN CHRYSOSTÔME, *Sur l'Incompréhensible* III, P. G., XLVIII, 720 A. — 5. *Ex.*, xxiv, 9-10.

Deuxième témoignage. Job. C'est par l'audition de l'oreille que je t'avais entendu. Maintenant voici que c'est mon œil qui t'a vu ¹.

Troisième témoignage. La (parole) de Manué. Nous sommes perdus, ô femme, parce que nous avons vu Dieu ².

Quatrième témoignage. Isaïe. Mes yeux ont vu le Roi, le Seigneur puissant ³.

Cinquième témoignage. Ezéchiel. Et je vis, et voici une ressemblance comme l'aspect du feu depuis la ceinture de ses reins et au-dessus; je vis comme l'aspect d'une clarté et comme l'aspect de Dieu ⁴.

Sixième témoignage. Michée (?). Je vis le Seigneur assis sur un trône ⁵.

Septième témoignage. Amos. Je vis * le Seigneur assis sur un autel et sur une haute muraille ⁶.

Huitième témoignage. Daniel. Je voyais. Des trônes furent placés et l'Ancien des jours s'assit ⁷.

Neuvième témoignage. Dans l'Évangile. Qui m'a vu a vu le Père ⁸.

Dixième témoignage. Dans le même Évangile. Bienheureux ceux qui sont purs de cœur, parce que ce sont eux qui verront Dieu ⁹.

Onzième témoignage. Paul. Les (perfections) invisibles de Dieu depuis la fondation du monde sont vues par la pensée ¹⁰.

Douzième témoignage. Saint Denis. Lorsque nous deviendrons immortels et incorruptibles et que nous parviendrons à une certaine perfection dans le Christ et (qui est) bienheureuse, nous serons en tout avec Notre-Seigneur selon l'Écriture et nous serons remplis de la vision de la révélation divine ¹¹.

Treizième témoignage. Saint Grégoire le Théologien. Ou bien faut-il que, lorsque nous serons éloignés de ces choses, nous voyions Dieu lui-même à part ^{12?}

Quatorzième témoignage. Évagre. De même que maintenant c'est par les sens que nous voyons les natures, de même lorsque nous aurons été purifiés, nous verrons leur contemplation, et de même, lorsque nous aurons été purifiés davantage, nous percevrons la contemplation des incorporels, et quand nous aurons été triplement purifiés, nous serons jugés dignes aussi de la vision de la Trinité sainte ¹³.

TROISIÈME PARTIE du sixième chapitre de la troisième base : *De la réfutation de l'opinion qui professe la visibilité du créateur.* Il y a deux sections.

1. Job, XLII, 5. — 2. Jug., XIII, 22. — 3. Isaïe, VI, 5. — 4. Cf. Ez., VIII, 2. — 5. La citation est d'Isaïe, VI, 1. — 6. Cf. Amos, IX, 1. — 7. Dan., VII, 9. — 8. Jean, XIV, 9. — 9. Matth., V, 8. — 10. Rom., I, 20. — 11. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De div. Nom.* I, 4, P. G., III, 592 C, citant I Thess., IV, 17. — 12. Grégoire de Nazianze. — 13. ÉVAGRE, *Centuries gnostiques*, V, 57; Frankenberg, 342, 20.

بئذا فبالحق. ¹ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ² وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ³ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ⁴ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ⁵ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ⁶ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ⁷ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ⁸ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ⁹ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹⁰ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹¹ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹² وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹³ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹⁴ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹⁵ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹⁶ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹⁷ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹⁸ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما. ¹⁹ وبتا بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما
 بعفما وبتا بعفما وبتا بعفما.

* V 90 rº

* P 85 rº

* F 74 rº

1. P om. — 2. V om. — 3. PB بعفما . — 4. V bis. — 5. P بعفما . — 6. V بعفما sic. — 7. V بعفما. —
 8. P بعفما. V in marg. συμπεριλαμβανόμενα litteris majoribus et συμπεριλαμβανόμενα litt. estranghelo. — 9. P om.

PREMIÈRE SECTION. *De la réfutation de leurs objections rationnelles.*

Contre leur objection rationnelle qu'ils ont énoncée, nous énonçons six sortes de réfutations.

Première réfutation. Nous disons que votre raisonnement disant que la substance et l'accident ont la même possibilité de visibilité est très loin de la vérité, parce que la substance est vue au moyen de la couleur; et à cause de cela l'air, qui en est dépourvu alors qu'il est un corps, n'est pas visible. Et de là il est certain que le corps et l'accident n'ont pas la même possibilité de visibilité. Et, comme la base de votre objection repose ainsi sur le sable, la conclusion du syllogisme que vous avez tirée, à savoir que le créateur est visible, n'est pas acceptable.

* *Deuxième réfutation.* Nous disons : Nous vous avons concédé que le corps et l'accident ont la même possibilité de visibilité. Mais pourquoi avez-vous dit que cette possibilité, parce qu'elle est commune aux deux, a besoin de même d'une cause qui soit commune aux deux? Or comment ne savez-vous pas qu'une seule et même action peut être l'effet de causes différentes dans des natures différentes? Voici, en effet, que la course, alors que c'est une action unique, chez le loup cependant, sa cause c'est de prendre; chez la brebis, c'est de ne pas être prise.

Troisième réfutation. Nous disons : Nous vous avons concédé qu'un effet commun a besoin d'une cause commune. Mais pourquoi avez-vous dit que la cause elle-même est, ou bien le fait d'avoir eu un commencement, ou bien l'existence, et non pas autre chose? Que si vous dites que nous n'avons compris rien d'autre, nous disons que, par suite de votre manque de compréhension, le manque de ce quelque chose en soi n'est pas nécessaire. Or pour celui qui parle il n'est pas difficile de dire que la cause n'est pas le fait d'avoir eu un commencement, ni l'existence simplement, mais la possibilité de l'existence. Et, comme l'existence du créateur est, non pas possible, mais nécessaire, il n'est pas visible. Or il est clair que la possibilité et le fait d'avoir eu un commencement sont distincts l'un de l'autre, parce que le fait d'avoir eu un commencement signifie le « devenir » d'une chose après qu'elle n'existait pas, et la possibilité (signifie) le fait pour quelque chose d'avoir son existence par un autre, sans cette précision que c'est après qu'elle n'existait pas. Et de là il est certain que tout ce qui a eu un commencement est un possible, et non pas que tout possible a eu un commencement en pensée, même si dans les choses qui existent en fait, tout possible a eu un commencement selon l'opinion orthodoxe de la sainte Église, parce que Dieu — adorable (est) sa gloire — a amené du non-être à l'existence tout ce qui est.

— 10. P نفس . — 11. FB سج . — 12. B add عق . — 13. P فانك . — 14. P. فانك . — 15. P om. — 16. P add صم . — 17. add و . — 18-18. B om. — 19. P فانك .

Quatrième réfutation. Nous disons : Nous vous avons concédé que la cause de la possibilité de la visibilité est, ou bien le fait d'avoir eu un commencement, ou bien l'existence, et non pas autre chose. Mais pourquoi avez-vous dit * qu'il ne convient pas que le fait d'avoir eu un commencement soit la cause, parce que le non-être entre dans son concept? Et comment ne comprenez-vous pas que le fait d'avoir eu un commencement ne se vérifie pas pour celui qui a eu un commencement, si ce n'est à partir du commencement du temps de son existence? Or il est clair qu'à ce moment même il est impossible que le non-être entre dans le concept de celui qui a eu un commencement; et, selon cette opinion, le créateur n'ayant pas eu de commencement n'est pas visible.

Cinquième réfutation. Nous disons : Nous vous avons concédé que l'existence elle-même est la cause de la visibilité. Mais pourquoi avez-vous dit que là où se trouve la cause, il est nécessaire que se trouve aussi l'effet? En effet, cela est nécessaire, quand il ne se trouve pas d'empêchement ni d'obstacle. Voici, en effet, que le soleil fait germer les petites semences et grandir les arbres, lorsque toutefois il n'y aura pas d'hiver qui fasse empêchement et obstacle. C'est pourquoi, même une fois donnée l'existence qui est la cause de la visibilité pour le créateur selon votre opinion, cependant il n'est pas impossible qu'il se trouve des causes prohibitives de soi qui empêchent sa visibilité — adorable est sa gloire —. Et c'est pourquoi il n'est pas visible.

Sixième réfutation. Nous vous avons concédé qu'il n'y a pas de cause qui fasse obstacle. Cependant il est possible que la visibilité elle-même ne puisse avoir lieu que par l'existence d'une condition qui ne peut pas convenir à la nature du créateur. Or cette condition elle-même est, par exemple, l'empreinte de lui-même dans la pupille de celui qui voit, ou bien sa position sur un diamètre; et de là sa visibilité est impossible.

DEUXIÈME SECTION. *Des réponses à leurs témoignages de l'« Écriture ».*

Réponse collective aux témoignages (tirés) de l'Ancien (Testament).

Nous disons que nous, nous avons dit que le créateur selon sa nature, c'est-à-dire en ce qu'il est, est invisible. Certes nous ne nions pas qu'il apparaisse sous quelque forme corporelle à ceux qu'il veut. Voici, en effet, que lui-même — gloire à sa bonté — a indiqué cela même par la bouche du prophète qui a dit : Moi, j'ai multiplié mes visions, et, par l'intermédiaire des prophètes j'ai été représenté¹. Or, que la vision des prophètes ait été imaginaire, et non pas naturelle, c'est évident par ce (fait) que chacun d'eux l'a vu sous une figure. En effet saint (Grégoire) le Théologien de son côté explique la (parole) de Manué et dit : * Lorsqu'ils s'imaginèrent Dieu, ils pensèrent avoir vu Dieu; à savoir, en réalité ce n'est pas lui qu'ils ont vu, mais peut-être quelque chose de ce qui est à lui, comme l'ombre (venant) du corps²; et je dis avec raison qu'ils ne sont pas

1. *Osée*, XII, 11. — 2. Cf. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Or. theol.* II, P. G., XXXVI, 49 D.

arrivés jusque-là. Et nous disons encore que parfois dans les Livres saints la vue est attribuée à l'ouïe, comme la (phrase) d'Isaïe qui a dit : Parole qu'a vue Isaïe, fils d'Amos¹. Or il est clair qu'une parole est entendue, et non pas vue. C'est pourquoi il est possible que quelques-uns des prophètes, quand ils
5 ont entendu de Dieu des paroles divines, ont dit qu'ils ont vu Dieu.

Réponse collective aux témoignages (tirés) du Nouveau (Testament).

Il faut savoir que le mot de « vision » est dit tantôt de la vision des yeux du corps et tantôt de la vision des yeux de l'esprit, comme le dit saint Évagre : La vision des esprits, telle qu'elle est en vérité, ou bien l'esprit purifié la voit, ou bien
10 la parole des sages la fait connaître². Or que la vision dont il est parlé dans le Nouveau (Testament) signifie celle de l'esprit, on le sait pour deux (raisons); la première, par ce qu'a dit Notre-Seigneur : Qui m'a vu a vu le Père³; or, s'il demandait la vue sensible, tous ceux qui voient le Fils auraient dû voir aussi le Père; et si cela avait été pour eux, comment auraient-ils dit au Fils :
15 Montre-nous le Père, et il nous suffit⁴, et (cela) quoique ceux qui lui posèrent cette question n'étaient pas ceux qui ne voyaient pas le Fils; et la deuxième, parce que, si c'était de la vue sensible dont il est parlé, ce ne sont pas ceux qui sont purs de cœur que Notre-Seigneur déclarerait bienheureux, mais plutôt ceux qui sont purs des yeux. Et par là encore est facilement élucidée cette question cru-
20 ciale sur laquelle se sont heurtés les Nestoriens au temps de leur catholicos Timothée⁵, quand, parmi eux, les uns dirent que l'humanité de Notre-Seigneur voit sa divinité, et les autres, non; or, s'ils avaient été conduits à distinguer les yeux du corps — qui ne sont pas capables de voir quelque chose d'incorporel — * d'avec les yeux de l'âme — qui n'en sont pas incapables — ils ne se seraient pas opposés
25 les uns aux autres, au point de s'anathématiser les uns les autres en vain. En effet, tous les saints s'attendent à obtenir de voir Dieu spirituellement de quelque manière que ce soit; et, puisque ce mode de vision n'est pas impossible à des hommes simples de ce genre, qui ont été parfaits d'une certaine manière, qui donc a l'impudence de le juger impossible à l'homme qui s'est familiarisé avec
30 Dieu au point d'être uni à lui?

CHAPITRE SEPTIÈME de la troisième base : *Que la nature divine, telle qu'elle est, est cachée et incompréhensible.* Il y a trois parties.

PREMIÈRE PARTIE : *De l'établissement de cette opinion.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des preuves rationnelles qui établissent cette question.*

35 *Première preuve.* Nous disons que, de la nature divine, nous n'avons rien

1. F ٥٥٦; loco ٥٥٦ ا. — 2. P ٥٥٦; ٥٥٦. — 3. P. ٥٥٦. — 4. P add ٥٥٦. — 5. B om. — 6. B add ٥٥٦. — 7. B ٥٥٦. — 8. P om. — 9. P ٥٥٦. — 10. P add ٥٥٦. — 11. P cm. — 12. add. ٥٥٦. — 13. B ٥٥٦.

1. Isaïe, II, 1. — 2. ÉVAGRE, *Centuries gnostiques*, v, 90; Frankenberg, 360, 31 diffère. — 3. Jean, XIV, 9. — 4. Jean, XIV, 8. — 5. Cf. *Dict. de Théol. Cath.*, art. Timothée Ier (E. Card. TISSERANT), col. 1134 et sv.

compris si ce n'est son existence, et (cela) bien que nous ayons considéré que tous les possibles tiennent leur existence de l'être nécessaire, et que ses attributs sont négatifs, comme le (fait) qu'il n'est pas corps et qu'il n'est pas dans un lieu et qu'il n'a pas de contraire; de même, en effet, ces attributs positifs sont négatifs quant à la signification, comme « éternel » qui signifie non-commencement, comme « perpétuel » qui signifie non-fin, comme « vie » qui signifie « non-mortalité », et comme « force » qui signifie « non-faiblesse »; et ses ressemblances avec les êtres sont, comme on dit, analogues, comme le nom de « créateur » qui signifie que c'est de lui que (vient) l'existence de ceux qui sont en dehors de lui, et comme « sagesse » qui signifie la perfection de ses œuvres et leur ordre, c'est-à-dire manifesté par elles. Or il est clair qu'en dehors de ces trois manières nous ne comprenons rien de lui — adorable est sa gloire —. Que celles-ci ne suffisent pas, par elles-mêmes, à indiquer sa nature, on le sait parce que, lorsque nous réfléchissons en notre intelligence, nous ne comprenons rien de plus que ceci : qu'il est une nature possédant ces attributs et ces ressemblances analogues; mais, quelle est sa quiddité, c'est-à-dire * sa nature, nous ne le comprenons pas du tout, de même que lorsque nous voyons l'attraction du fer par l'aimant¹, nous savons pertinemment que l'aimant est une certaine nature qui est capable d'attirer le fer, même si (l'aimant) ne le touche pas (le fer); mais, quelle est sa nature — est-ce de la pierre, ou du fer, ou du bois, ou quelque chose de fabriqué, ou quelque chose qui ne soit pas de ce genre? — ce n'est pas par le fait qu'il attire le fer que nous pouvons le faire comprendre, mais c'est par le regard, le toucher et l'intelligence. C'est donc ainsi qu'il faut faire comprendre aussi les choses de Dieu. Et c'est cela même qu'indique saint Grégoire, lorsqu'il dit : En effet, la simplicité, ce n'est pas là pour lui sa nature, pas plus que, pour les composés, le fait seulement d'être composés (n'est leur nature)².

Deuxième preuve. Nous disons qu'il y a en nous deux (sources) de perception : le sens et l'intelligence; le sens, d'une part, qui (perçoit) les choses sensibles comme les couleurs, les sons, les odeurs, les goûts, etc., (et) l'intelligence, d'autre part, qui (perçoit) les choses intellectuelles, par exemple : le tout est plus grand que la partie, et deux et deux ne peuvent pas faire cinq. Or il est clair que ce mode, le deuxième, est un rejeton du premier et que le premier en est la base, parce que, si nous ne voyions pas avec notre œil le tout et la partie, notre intelligence n'aurait pas pu juger que le tout est plus grand que la partie. Donc la nature du créateur, comme elle n'est perceptible pour aucun de nos sens, ne peut pas non plus être perçue par nos intelligences. En effet le sens, en tant qu'il existe, aide seulement l'intelligence à percevoir, lorsqu'à partir de la vue des créatures elle s'élève jusqu'à l'existence de leur créateur, mais pas du tout jusqu'à percevoir ce qu'il est.

10. B جده . — 11. P بطر . — 12. VB bis. — 13. P حطر . — 14. P بطر . — 15. F om. — 16. F مبرل . — 17. P μ.

1. Cf. A. PÉRIER, *Yahya ben 'Adi*, p. 137. — 2. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Orat. in Theoph.* VII, P. G., XXXVI, 320 A.

חַנְנִיָּהוּ הַחֵלֶלֶת. רַמְלָה וְשֵׁנִיָּהוּ אֵלֶּיךָ מִן הַמִּזְבֵּחַ וְיָבִיאוּ אֵת
 לֶחֶם הַמִּזְבֵּחַ מִן הַיָּדִים וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת וְיִשְׂרֹף אֵת
 הַחֵלֶלֶת וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת וְיִשְׂרֹף אֵת
 הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת.

* V 92 v°

וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת.

* P 88 r°

וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת.

10

* B 68 v°

וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת.

15

וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת.

20

וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת. וְיִשְׂרֹף אֵת הַחֵלֶלֶת.

25

1. P מהלמני. — 2. P om. — 3. P om. — 4. P מעתה ונשא. — 5. P חני. — 6. V in marg.
 פתחו. — 7. V add מן ידו. — 8. B ושל. — 9. F חמור; חמור. — 10. F add ושל. — 11. B רחמ. — 12. P om.
 — 13. B ושל.

Troisième preuve. Le concept de ces manières d'être qui sont compris par nous au sujet du créateur ne répugne pas à être partagé par beaucoup d'êtres; sinon, nous n'aurions pas eu besoin d'établir la singularité de sa nature par des démonstrations. Mais le concept de sa nature adorable elle-même répugne
 5 * nécessairement à être partagé par beaucoup d'êtres. Or ce qui ne répugne pas est différent de ce qui répugne. Donc ces choses qui sont comprises par nous ne sont pas sa nature elle-même. Donc sa nature nous est cachée et (est) incompréhensible.

DEUXIÈME SECTION : *Des témoignages de l'« Écriture » qui établissent cette*
 10 *question.*

Premier témoignage. Job. Voici que Dieu est fort et n'est pas connu; et, pour compter ses années, il n'y a pas de limite ¹.

Deuxième témoignage. David. Ta science a été trop prodigieuse pour moi, elle a prévalu, et je suis impuissant auprès d'elle ².

15 *Troisième témoignage.* Bar Sirach. Parce que les mystères de Dieu sont à part et que ses œuvres sont cachées aux hommes ³. — Nous disons : Si ses œuvres sont cachées, combien donc sa nature ?

Quatrième témoignage. Paul. En effet, quel est l'homme qui sait ce qu'il y a dans l'homme, sinon l'esprit de l'homme qui est en lui? Et de même aussi ce
 20 qui est en Dieu, personne ne le connaît, sinon l'Esprit de Dieu ⁴.

Cinquième témoignage. Denis. C'est pourquoi il ne faut pas oser dire ou penser quelque chose sur la divinité cachée et superessentielle, en dehors de ce qui nous a été révélé divinement par les saintes Écritures. Nous lui donnons, en effet, la science de sa superessentialité, laquelle est plus élevée que la parole,
 25 l'intelligence et l'essence, lorsque nous étendons celui-ci tout entier en haut vers les splendeurs élevées, à mesure que se livre lui-même le rayon des paroles de la divinité suprême ⁵.

Sixième témoignage. Grégoire le Théologien. Qu'une chose de cette importance puisse être appréhendée toute entière par la pensée, c'est tout à fait impos-
 30 sible et irréalisable, non seulement pour les persifleurs et pour ceux qui ont les regards tournés vers en bas, mais aussi pour ceux qui sont très élevés et pleins d'amour de Dieu, et en un mot pour toute nature créée ⁶.

1. *Job*, xxxvi, 26. — 2. *Ps.* cxxxviii, 6. V porte dans la marge : « Science qui dépasse, étonnante en comparaison de la mienne » : écrit en syriaque, puis en hébreu, enfin en hébreu transcrit en caractères syriaques. — 3. *Eccli.*, xi, 4. — 4. *I Cor.*, ii, 11. — 5. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De div. Nom.* I, 2, P. G., III, 588 A. Noter ici la différence avec le texte grec; syriaque : science. Grec : ignorance. — 6. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Or.* 28, *theol.* II, 4, P. G., XXXVI, 32 A.

* *Septième témoignage.* Évagre. Tout ce qui a été produit est le héraut de la sagesse de Dieu, mais il n'y a rien de tout ce qui a été produit qui puisse comprendre sa nature ¹.

Huitième témoignage. Le même. Celui qui contemple Dieu à partir de la vision des êtres, voit non pas sa nature, mais l'économie de sa sagesse. Et s'il en est ainsi, quelle est la folie de ceux qui osent dire qu'ils connaissent la nature de Dieu ²?

Neuvième témoignage. Jean. Celui qui est plus élevé que la compréhension de la pensée des mortels, celui qui n'est pas scruté par les anges, celui qui n'est pas examiné par les archanges, celui qui n'est pas compris par les chérubins, celui qui n'est pas vu par les séraphins, celui qui n'est connu ni par les principautés ni par les puissances ni par les vertus ni, pour parler simplement, par tout ce qui est créature ³.

Dixième témoignage. De saint Sévère, du premier chapitre du deuxième livre « Contre Grammaticus ». Mais quelle est l'essence de Dieu, tout à fait inconnue, non seulement à nous, mais aussi à toute créature raisonnable ⁴?

DEUXIÈME PARTIE du chapitre septième de la troisième base : *De l'opinion de ceux qui professent que le créateur est compréhensible, et non pas caché.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De leurs objections rationnelles.*

Première objection. Ils disent que la représentation est la racine et l'affirmation, son rejeton ⁵. Or l'existence du rejeton indique nécessairement l'existence de la racine, parce que s'il n'y avait pas de racine, il n'y aurait pas non plus de rejeton. C'est pourquoi, si la nature divine elle-même n'était pas représentable pour nous, comment pourrions-nous affirmer à son sujet qu'elle est cachée et incompréhensible?

Deuxième objection. Ils disent que, au sujet de la nature * divine, nous déclarons qu'elle existe, qu'elle est nécessaire, qu'elle est éternelle, qu'elle est créatrice, et qu'elle est bonne, etc., Or, si cette nature elle-même ne nous est pas connue, à quoi donc (se rapportent) ces 'déclarations? — A ce qui n'est pas connu de nous peut-être? Or comment seraient acceptés et confirmés ces déclarations (qui sont) nôtres? C'est pourquoi, si nos déclarations sont vraies la nature elle-même nous est connue; et si cette nature ne nous est pas connue, nos déclarations ne sont pas vraies. En effet, c'est un double syllo-

1. ÉVAGRE, *Centuries gnostiques*, II, 21; Frankenberg, 144, 5. — 2. *Ibid.*, v, 51; Frankenberg, 338, 31 (où on lit $\epsilon\omega\omega$, êtres, préférable à $\mu\omega\omega$ de nos mss., intelligences). — 3. JEAN CHRYSOSTOME, *Sur l'Incompréhensible* II, P. G., XLVIII, 720 A. — 4. SÉVÈRE D'ANTIOCHE, *Contra Grammaticum*, L. II, ch. I, éd. J. Lebon, C. S. C. O. *Script. Syri*, textus n° 119, p. 65, l. 27, version n° 112, p. 52, l. 1. — 5. Les deux mots « représentation » et « affirmation » sont écrits en arabe dans la marge de V.

מעשהא מדת. סגלן באמון; אלהימאשה¹; בעמל לאלהימשה
 ובמעמל * מנתו דון ולא פולגי.

* P 89 r°

נעק ותנעק. נחלק מעתההתחלה חתכתא:

מעתההתחלה מההתחלה. מעמל. מעמל. לא גבמל *
 למענא. סגמל לא אלהיב דלמס פלמס; מענא. אפנינ; ונז²; ולא
 גבמל למלמנמל מבלא; חלניפ מענבגא. סלנז אס; וב; אלהיב
 דלמס פלמס; מענא. מנבג; למענא.

מעתההתחלה הוהתחלה. עלמס. אסב; אלהיב; מענא; מענא
 סלמס; מענא; ואלא.

מעתההתחלה הוהתחלה. אעמא. סגמל; מענא למנרמא. סגמס; מענא
 למענא כמענא ונז.

מעתההתחלה הזכרוב. דענא; לא אע³ * נב; לא לא א; כנא. סנז
 ננא כנא; נבגא. אפנינ; ונז; מענבגא; אעמא⁴; ונז; כנא * נב; לא. אעמא
 סנז; ונז; כנא; נבגא; דלמס; מנבג; דה לא.

מעתההתחלה הנתחלה. דון פ; דון. אלהי אע; סמל⁵; דלמס; מנבג
 א; א; א; נבג; חלמס; נז. סנז; נבג; מעמל * מעמל⁶.

מעתההתחלה הנתחלה. במעמשה. אע; נב; אעמס; נז; מלמנמל
 ונז; מלמנמל. סגמל; נז; מלמנמל מלמנמל; מלמל; ואלא; סמל
 אלהי; מעמל מלמל; מע * נז; מע * מלמנמל; סז; ו; למענא לא מבלא סלממל

* F 76 v°
* V 93 r°

מע דלמס; נעמל; ונז; דלמס. סמעמל; דלמס; נז; מעמל; מענא. מענא
 למענא מלמנמל; מלמס⁷; מע דעמלמל; מנבג; דלמס; מע לא מבלא.
 מענב; סמעמל; דלמס; א; למנמל; כמעמל; מעמל; סמעמל; דלמס;

למס; מע חלמס⁸ מעמל⁸. כנא; נב; אעמל; ו; למענא; נז;
 סמל; א; למס. סמל⁹; נז; דלמס; ו; דלמס * סמל; מעמל; דלמס; מעמל;
 א; סמעמל; מעמל; דלמס; חלמס; לא; אעמל; מעמל; דלמס;

* P 89 v°

מעתההתחלה הנתחלה. נבג; מעמל; אלהימשה. מעמל; מעמל

1. V in marg. — 2. P om. — 3. P om. — 4. P בעמל. — 5. P add מענא. — 6. P מעמלמל. — 7. P om. — 8. F plur. — 9. P סמל.

gisme qui se compose d'une prémisse conditionnelle multiple. Or il est clair que la répétition du contraire du conséquent renferme en elle-même sans aucun doute le contraire de l'antécédent.

DEUXIÈME SECTION : *Des témoignages de « l'Écriture ».*

Premier témoignage. Samuel. Et Samuel n'avait pas encore connu le Seigneur, et la parole du Seigneur ne lui avait pas encore été révélée. — Ils disent que l'(expression) : Pas encore, signifie la possibilité de la connaissance postérieure et de plus le (fait) que, quand lui eut été révélée la parole du Seigneur, il connut le Seigneur ¹.

Deuxième témoignage. Salomon. Alors tu comprendras la connaissance du Seigneur, et tu trouveras la connaissance de Dieu ².

Troisième témoignage. Isaïe. Et le Seigneur sera connu des Égyptiens, et les Égyptiens connaîtront le Seigneur en ce jour-là ³.

Quatrième témoignage. Dans l'Évangile. Personne ne connaît le Père, si ce n'est le Fils, et celui à qui le Fils veut (le) révéler. — Ils disent que cela signifie que, dans la mesure où le Fils même connaît le Père, ainsi également tous ceux à qui le Fils veut (le) révéler connaissent le Père ⁴.

Cinquième témoignage. Dans le même (Évangile). La vie éternelle, c'est qu'ils te connaissent toi qui es le seul véritable Dieu, et celui que tu as envoyé, Jésus-Christ ⁵.

Sixième témoignage. Denys. Et maintenant louons le vocable de lumière intelligible pour le Bien, et disons que le Bien est dit lumière intelligible parce qu'il emplit toute intelligence supra-céleste de * sa lumière intelligible, et chasse toute ignorance et (toute) erreur de toutes les âmes où il est, et les fait toutes participer à sa sainte lumière, et purifie les yeux de leur intelligence de la brume qui les obscurcissait par suite de l'ignorance, et réveille et fait ouvrir les (yeux) qui étaient fermés sous le grand poids des ténèbres, et les fait participer d'abord à une clarté modérée, et ensuite, dans la mesure où elles ont supporté ces lumières et les ont désirées davantage, se donne lui-même davantage à elles et les éclaire davantage, « parce qu'elles ont beaucoup aimé », et les dirige en tout temps vers en haut selon leur degré d'élévation ⁶.

Septième témoignage. Grégoire le Théologien. Quelle est donc l'essence de Dieu? C'est le propre de ton orgueil de le dire, toi qui recherches sa génération;

1. *I Reg.*, III, 7. — 2. *Prov.*, II, 5. — 3. *Isaïe*, XIX, 21. — 4. *Matth.*, XI, 27. — 5. *Jean*, XVII, 3. — 6. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De div. Nom.* IV, 5, P. G., III, 700 D; Gandillac, p. 99. On lit dans le syriaque « supporté », et dans le grec « goûté ». Peut-être par confusion entre $\chi\alpha\rho$ et $\chi\alpha\iota$. cf. *Luc*, VII, 47.

אשהו ואלוהו. ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 * B 69 v° וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו

5 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו

9 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 * V 93 v° וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו

15 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו

20 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו
 וכן אמרו וכו' ודעמלאו. וכן אמרו וכו' ודעמלאו

1. PF ו; VBF ו. — 2. P om. — 3. P ו. — 4. P ו. — 5. P ו. — 6. PB ו. — 7. P ו.
 ו. — 8. PF ו. — 9. P ו. — 10. B ו. — 11. B ו. — 12. 13. P om. — 14. P ו.
 ו. V in marg. ו. — 15. P ו. — 16. P om. — 17. F om.

mais pour nous c'est une grande chose d'apprendre cela soit à quelque moment soit à la fin, quand auront été dissipées pour nous les ténèbres (avec leur épaisseur, selon la promesse de celui qui ne ment pas. Que cela soit donc et compris et attendu de ceux qui se purifient dans ce (but) ¹.

Huitième témoignage. Le même. La contemplation de la Trinité sainte et royale qui brille d'une manière très lumineuse et très pure et qui se mêle tout entière à toute intelligence ².

Neuvième témoignage. Évagre. Ce n'est pas parce qu'il est incorporel que l'esprit est la ressemblance de Dieu, mais c'est parce qu'il est susceptible de la science de la Trinité sainte ³.

Dixième témoignage. Le même. Avant son jugement, le Seigneur est connu par les prudents; et, après son jugement, il sera connu de ceux qui sont prudents et de ceux qui ne le sont pas, comme il est écrit : Le Seigneur est connu par le jugement qu'il fait ⁴.

TROISIÈME PARTIE du chapitre septième de la troisième base : *De la réfutation * de cette opinion qui professe que le créateur est compréhensible, et non pas caché.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des réfutations de leurs objections rationnelles.*

Réfutation de la première objection. Nous disons que Dieu — gloire à sa bonté — n'est pas pour nous totalement irreprésentable, parce que d'une part son existence nous est connue, et que d'autre part sa nature ne (l'est) pas du tout. Or, que son existence ne soit pas sa nature, c'est évident du fait que beaucoup savent que Dieu existe, mais quelle est sa nature, personne. C'est pourquoi les racines de ces affirmations, c'est ce que nous comprenons dans les choses qui le concernent — adorable est sa gloire — son existence elle-même est compréhensible, et ce n'est pas du tout quelque chose d'incompréhensible.

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons que votre deuxième objection possède la même force que la première et qu'elle ne s'en distingue que par le changement de composition. Elle est ruinée et réfutée par le grand nombre de remèdes et d'aliments, dont nous connaissons les effets, certes, mais nullement les natures. En effet, quiconque sait que la scammonée ⁵ élimine la bile jaune, ne sait pas aussi si c'est chaude ou froide; de même encore quiconque sait que les poissons donnent soif ne sait pas aussi si c'est à cause de leur froideur, ou à cause de leur humidité, ou à cause de leur viscosité, ou à cause

1. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Or.* 29, *theol.* II, 11, P. G., XXXVI, 88 D. —

2. ? — 3. ÉVAGRE, *Centuries gnostiques*, VI, 73; Frankenberg, 408, 14. —

4. *Ibid.*, VI, 74; Frankenberg 408, 25. Ps. IX, 17. — 5. Cf. PAYNE SMITH, *Thes. syr.* II, col. 4027.

de la chaleur qui très faible (est) en eux. Et c'est le vin, et non pas l'eau, qui apaise la soif qu'ils provoquent; or il faudrait que ce fût l'eau froide qui l'apaisât davantage; et voici qu'il n'en (est) pas ainsi. Et puisque nombreuses sont les choses qui ne nous sont pas entièrement connues, il y a lieu de se demander s'il faut ou que le créateur soit totalement compris, ou qu'il ne soit pas totalement compris.

DEUXIÈME SECTION : *De la réponse collective à tous leurs témoignages de l'« Écriture ».*

Il faut savoir que tout ce qui est capable de devenir compréhensible pour nous est ou bien seulement l'existence pure et simple de quelque chose, ou bien, avec * son existence, l'une de ses actions, ou bien, avec son existence, toutes ses actions. Or il est clair que la première manière, séparément, ne peut pas donner une idée de la nature de quelque chose, parce que l'existence est commune à tous ceux qui existent, d'une certaine manière, même si ce n'est pas selon le genre; et la nature de chacune des choses qui existent n'est pas commune à toutes. La deuxième manière, bien qu'elle donne une idée de la nature de quelque chose, cependant ne la (donne) pas complètement. En ce qui concerne la troisième manière à son tour, si ces actions sont finies, il est bien vrai que leur connaissance donne une idée complète; mais si elles sont infinies, elles n'en (donnent) pas du tout (une idée complète), parce qu'elles ne peuvent pas du tout être comprises; or il est clair que l'inconnu n'est pas connu par l'inconnu.

Et les choses étant ainsi, nous disons que, pour ce qui concerne la divinité adorable, la plupart des hommes comprennent la première manière de connaissance pendant la vie d'ici-bas, même si, dans leurs natures d'ici-bas, ils sont remplis de ténèbres. Et un petit nombre d'hommes obtiennent de connaître la deuxième manière par un livre spirituel ou par une réflexion de l'esprit ou par une vision révélatrice, alors que chacun, selon la purification de son intelligence ou la pureté de son esprit ou l'intensité de son ascèse, peut se glisser dans cette nuée divine ¹ et se plonger dans le nuage épais et mystérieux, ainsi que l'a dit le divin Paul ², (à savoir) que c'est selon la mesure de la force de chacun que l'illumination qui (vient) de Dieu lui a été sagement donnée. Quant à la troisième manière, il nous faut la juger totalement inaccessible; et elle l'est non seulement aux êtres raisonnables qui rampent sur la terre, mais encore à toutes les forces angéliques, parce que, de même qu'il est parmi les choses impossibles que le corps précède son ombre, ou que le nombre dix soit égal au (nombre) * mille ou au (nombre) dix-mille, de même il est parmi les choses impossibles de limiter cet infini par des finis.

1. V porte en note : « c'est-à-dire il plonge, il se lave, il s'en va ». — 2. Cf. *I Cor.*, x, 1.

Or je ne refuse pas de représenter cette contemplation intellectuelle par des exemples sensibles. Supposons qu'un homme, qui n'a pas vu du tout de feu, ait observé pendant une nuit une campagne déserte et couverte de ténèbres et qu'il ait remarqué une lueur. A la réflexion, il a compris perti-
 5 nemment que cette lueur n'a pas eu lieu là sans cause, mais nécessairement par une cause; mais il n'a pas encore compris de quel genre ou de quelle nature est cette cause. Et voilà le premier degré. Ensuite, en examinant à nouveau sa vision, il a observé dans un coin de ce lieu que la clarté d'une lampe brille
 10 davantage au milieu de cette lueur, et il a compris pertinemment que c'était là la cause de cette lueur, parce que ce qui est petit profite de ce qui est plus grand, et non pas le contraire. Or là en vérité il a saisi une des propriétés et des qualités du feu dans l'essence même du feu; et, dans le premier (degré), quoi qu'il ait saisi une de ses propriétés, cependant ce n'est pas dans son essence, mais dans son effet. Et voilà le deuxième degré. Ensuite, lorsqu'il s'est proposé
 15 de s'avancer avec précaution jusqu'à ce qu'il soit arrivé à cet endroit et qu'il s'en est approché tout près au point de toucher aussi le feu lui-même, alors il l'a saisi et l'a compris pertinemment, et il a connu toutes ses propriétés et (toutes) ses virtualités, et il l'a observé comme il est, à savoir qu'il se meut rapidement et violemment vers le haut, et qu'il possède une essence très claire et
 20 (très) subtile, et qu'il est tellement capable de brûler, que celui qui ose le toucher ne supporte pas son contact, même pendant un clin d'œil, et qu'il transforme en sa nature tout ce qui l'approche (alors) que (le feu) lui-même n'est pas transformé en une (autre) nature : ceci et beaucoup d'autres (choses) semblables. Et voilà le troisième degré, * qui n'est pas compréhensible dans les choses qui
 25 concernent Dieu et (dans) les choses divines.

C'est pourquoi, lorsque dans les Livres saints il est fait mention de la connaissance de Dieu — gloire à sa bonté — il faut comprendre seulement le premier degré ou le deuxième (degré), parce que, du troisième (degré), éternellement, le
 30 chemin n'est pas suivi, la porte fermée, le domaine désert et la chambre du trésor scellée. Et par là il a été bien démontré que le créateur — adorable est sa gloire — n'est pas totalement compréhensible ni totalement incompréhensible, comme dit saint Grégoire : en effet, pour quelqu'un, savoir qu'une chose existe est bien différent de savoir ce qu'est cette chose; par exemple nous comprenons que le créateur existe, quoique nous ne comprenions pas ce
 35 qu'il est¹.

1. GRÉGOIRE DE NAZIANZE.

CHAPITRE HUITIÈME de la troisième base : *Qu'il y a un seul Dieu, et qu'il n'y a pas plusieurs dieux.* Il y a deux parties.

PREMIÈRE PARTIE : *De l'établissement de cette opinion.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des preuves rationnelles qui établissent cette question.*

5 *Première preuve.* Nous disons : S'il pouvait exister deux natures divines, elles participeraient à la nécessité de l'être — participation des formes à leur genre — et dans leurs natures propres elles différeraient — différence des formes dans leurs variétés constitutives. — De là chacune d'elles se trouverait être composée de deux parties constitutives, c'est-à-dire du genre et de la différence; or tout composé est possible, et non pas nécessaire. Si donc il y avait deux Dieux, ils seraient
10 possibles, et non pas nécessaires. Or tout ce qui possède une nature possible n'est pas Dieu. Donc la nature divine, nécessaire par essence, est nécessairement une.

* *Objection.* Ils disent donc : Chacune des hypostases du Fils et de l'Esprit étant un effet¹ du Père *, est possible. C'est pourquoi il n'est pas vrai de
15 chacun d'eux qu'il soit appelé Dieu. Et par là est renversé le dogme chrétien.

Réponse (et) réfutation. Nous disons que nous serions pris par ce que vous avez dit, si nous professions trois natures en trois hypostases; mais, étant donné que la nature de l'être nécessaire par essence est une et la même pour chacune des hypostases, votre espoir que vous aviez accumulé est loin de la vérité. Il
20 serait vrai encore, si nous disions que la nature du Fils ou de l'Esprit est l'effet de la nature du Père. Or voici qu'il n'en est pas ainsi, parce que l'effet n'est pas la nature elle-même, mais les concepts qui sont attachés aux hypostases, à savoir la génération et la procession; et il est clair que celles-ci elles-mêmes ne conduisent pas à une composition naturelle, parce qu'elles sont des propriétés, et
25 non pas des différences (spécifiques).

Deuxième preuve. Nous disons : S'il pouvait y avoir deux * Dieux, il serait possible que l'un d'eux voulût qu'il y eût un déluge et que l'autre voulût qu'il n'y en eût pas. C'est pourquoi, ou bien les volontés des deux s'accompliraient à la fois, ou bien la volonté d'aucun d'entre eux ne s'accomplirait; ou bien la
30 volonté de l'un d'eux s'accomplirait à part, et (celle) de l'autre, non. Or le premier (cas) n'est pas vrai, parce qu'il conduit à la réunion des deux parties de la proposition contradictoire, à savoir que, dans le même temps il y aura un déluge et qu'il n'y en aura pas. Et le deuxième (cas), à son tour, n'est pas vrai, parce

1. P الله صلا . — 2. P plur. — 3. P دي تيصوه . — 4. F plur. — 5. PB مفهمين . — 6. B om. — 7. V فلا . — 8. الله sic. — 9. P الله الله الله sic. — 10. V in marg. الله الله . — 11-11. F om. — 12-12. B om. — 13. P om.

1. En ce sens que le Père en est le principe. Le mot était souvent employé, cf. M. JUGIE, *Theol. dogmatica christ. orient.* V, p. 234, n. 1.

qu'il conduit à la suppression des deux parties de la proposition contradictoire à savoir qu'il n'y aura pas de déluge et qu'il ne pourra pas ne pas y avoir de déluge. Et le troisième (cas), à son tour, n'est pas vrai, parce que celui dont la volonté est réduite à rien et ne s'accomplit pas, n'est pas Dieu, et l'autre, c'est lui le seul Dieu — adorable est sa gloire — et il n'y a pas d'autre Dieu en dehors de lui.

Troisième preuve. S'il y avait deux Dieux, chacun d'eux aurait le pouvoir de créer une créature complètement. C'est pourquoi cette créature elle-même se trouverait ou bien dans les deux, ou bien dans aucun d'eux, ou bien dans l'un d'eux en propre. Or le premier (cas) n'est pas vrai, parce que, quand les deux participent à la création de cette créature, chacun d'eux n'est pas créateur complet de cette créature, mais demi-créateur. Et par là n'est pas établie la possibilité du pouvoir créateur de chacun d'eux complètement. Et le deuxième (cas) à son tour n'est pas vrai, parce que ce qui empêche d'affirmer la possibilité du pouvoir créateur de l'un d'eux, c'est l'existence de la possibilité du pouvoir créateur de l'autre. Et de là il est nécessaire que, s'ils ne s'étaient pas trouvés deux, ils se seraient trouvés deux, ce qui est absurde. Et le troisième (cas) à son tour n'est pas vrai, parce que nous avons dit que c'est pour les deux à la fois que se trouve la puissance de la possibilité du pouvoir créateur également complètement, et non pas pour l'un d'eux. C'est pourquoi comment se pourrait-il que l'un d'eux crée et que l'autre ne (crée) pas? Et, comme une dualité de dieux conduit à de telles absurdités, il n'y a qu'un Dieu en vérité, et pas plus d'un.

DEUXIÈME SECTION. *Des témoignages de l'« Écriture » qui établissent cette question.*

Premier témoignage. La Loi. Écoute, Israël, le Seigneur ton Dieu est le seul Seigneur ¹.

Deuxième témoignage. Dans la même (Loi). Voyez donc que c'est moi, qui suis (Dieu), et qu'il n'y a pas de Dieu en dehors de moi ².

Troisième témoignage. Zacharie. En ce jour-là, le Seigneur sera unique, et son nom (sera) unique ³.

Quatrième témoignage. Daniel. Et qu'ils sachent que, toi seul, tu es un seul Dieu, et que tu es loué dans toutes tes œuvres ⁴.

Cinquième témoignage *. Isaïe. De la bouche du Seigneur. Moi je suis le Seigneur, et il n'y a pas d'autre Dieu en dehors de moi ⁵.

Sixième témoignage. Dans l'Évangile. Notre-Seigneur lui-même contre (disant) celui qui le connaissait comme un simple homme : Pourquoi me dis-tu bon? Nul n'est bon que Dieu seul ⁶.

1. *Deut.*, vi, 4. — 2. *Deut.*, xxxii, 39. — 3. *Zach.*, xiv, 9. — 4. Cf. *Dan.*, iii, 45. — 5. *Isaïe*, xlv, 5. — 6. *Mc.*, x, 18; *Luc*, xviii, 19.

Septième témoignage. Paul. En effet, est-ce que Dieu est seulement le (Dieu) des Juifs, et n'est-il pas celui des Gentils? Oui, (il est) aussi celui des Gentils, parce qu'il n'y a qu'un seul Dieu, qui justifie la circoncision par la foi et l'incirconcision par la même foi ¹.

5 *Huitième témoignage.* Le même. Nous savons qu'une idole n'est rien dans le monde, et qu'il n'y a pas d'autre Dieu, si ce n'est un seul. Car, quoiqu'il y ait des (êtres) qui sont appelés dieux — ou dans le ciel ou sur la terre — en sorte qu'il y ait beaucoup de dieux et beaucoup de seigneurs —, cependant pour nous-mêmes il y a un seul Dieu, le Père ².

10 *Neuvième témoignage.* Denys. Un seul Dieu, essence supérieure, indivisible parmi les divisibles, uni à lui-même et uni à beaucoup sans se mélanger ni se multiplier ³.

15 *Dixième témoignage.* Grégoire. Mais nous tomberons dans cette opinion contraire, mais également pernicieuse, en posant trois principes et trois Dieux, ce qui est plus absurde que ce qui a été dit précédemment ⁴.

DEUXIÈME PARTIE du chapitre huitième de la troisième base : *De l'opinion païenne du polythéisme.*

Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION. *De leurs objections rationnelles.*

20 *Première objection.* Ils disent qu'il faut * que les deux dieux dont nous parlons soient tout à fait sages. Or, est sage, celui qui ne consent à agir que pour l'action la plus excellente, et l'action la plus excellente en toute volonté est unique. C'est pourquoi chacun d'eux, puisqu'il est sage, consent à cette même action. Et de là il n'est pas nécessaire que leurs actions soient différentes ou opposées, pour la
25 raison que leurs natures sont différentes ou opposées.

Deuxième objection. Ils disent que ces deux dieux connaissent nécessairement par leur prescience toutes les actions qui arrivent en réalité et celles qui n'arrivent pas. Or il est impossible qu'on cherche ce qui n'arrive pas. C'est pourquoi les deux cherchent et font les choses qui arrivent, et (les deux) ne
30 cherchent pas et ne font pas les choses qui n'arrivent pas. Et de là on conclut qu'il est nécessaire que les deux aient la même volonté et les mêmes actions même s'ils n'ont pas les mêmes natures.

1. *Rom.*, III, 29,30. — 2. *I Cor.*, VIII, 4,5. — 3. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De div. nom.* II, 11, P. G., III, 649 D. — 4. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *Or.*, XX, 6, P. G., XXXV, 1072 C.

Troisième objection. Ils disent qu'en ce monde nous trouvons de bonnes et de mauvaises actions. Or il est impossible qu'un auteur unique fasse à la fois le bien et le mal et qu'il consente à la fois aux deux. C'est pourquoi l'auteur du bien est bon, et celui du mal est mauvais : et de là il est nécessaire qu'il y ait deux auteurs, c'est-à-dire (deux) dieux.

DEUXIÈME SECTION : *Des réfutations de ces objections.*

Réfutation de la première objection. Nous disons que l'action excellente, bien qu'elle soit unique en toutes choses, cependant pour ces deux dieux qui sont les vôtres, puisqu'ils diffèrent par la nature, ne peut pas être une seule et même excellence; mais plutôt il est nécessaire que ce qui est l'excellence pour l'un d'eux ne soit pas l'excellence pour l'autre; sinon, ils participent à la (même) nature et ils ne diffèrent pas (par la nature). Et de là résulte cette absurdité de l'opposition des volontés que nous avons conclue.

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons que la connaissance suit le connaissable; et non pas le connaissable, la connaissance. C'est pourquoi la possibilité de l'existence d'une action dans la réalité précède la connaissance de la possibilité de l'existence dans la réalité. Or comment ce qui précède peut-il être l'effet de ce qui lui est postérieur? * Car il faut que l'effet soit postérieur, et non pas antérieur. Et c'est par là qu'est découvert ce que vous avez dit, (à savoir) que la prescience des choses qui doivent avoir lieu est la cause de leur recherche.

Réfutation de la troisième objection. Nous disons que si le bon ne peut pas éliminer le mal, il est faible et pour cela n'est pas Dieu; et s'il le peut et ne l'élimine pas, il est mauvais, et non pas bon. De même aussi le mauvais lui-même, s'il ne peut pas (éliminer) le bien, il est faible; et s'il le peut, mais qu'il ne le veut pas, il est bon, et non pas mauvais. Et ainsi s'évanouit la honteuse divinité des deux.

CHAPITRE NEUVIÈME de la troisième base : *De la Trinité des hypostases de l'unique nature de la divinité.* Il y a deux parties.

PREMIÈRE PARTIE : *De l'établissement de cette doctrine capitale.* Il y a trois sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des preuves rationnelles qui en neuf considérations établissent cette question.*

1. B om. — 2. F om. — 3. B sing. — 4. P ϵ ti sic.

PREMIÈRE CONSIDÉRATION : *Que le créateur est sage et vivant.*

Que le créateur en vérité soit sage et qu'il connaisse tout ce qui existe par la connaissance qu'il a de lui-même, le raisonnement l'a longuement exposé plus haut. Et qu'il soit vivant en vérité, cela est certain parce qu'il connaît; or quiconque connaît vit. Donc le créateur qui connaît tout vit, et quiconque connaît vit, avons-nous dit, parce que le renversement contradictoire de la prémisse nous a appris cela, à savoir que quiconque ne vit pas ne connaît pas.

DEUXIÈME CONSIDÉRATION : *Que c'est par la sagesse que le créateur est sage et que c'est par la vie qu'il est vivant.*

Première preuve. Nous disons : Si ce n'était pas par la sagesse qu'était sage celui qui est sage et si ce n'était pas par la vie qu'était vivant celui qui est vivant, il se trouverait privé de sagesse et de vie. Or tout ce qui est privé de sagesse et de vie n'est ni sage ni vivant. Donc le créateur, si ce n'est pas par la sagesse et par la vie qu'il est sage et vivant, n'est ni sage ni vivant, ce qui est absurde.

Deuxième preuve. Nous disons que la démonstration qui nous prouve l'unité du créateur ne suffit pas à établir qu'il est sage et vivant. Sinon, nous n'aurions pas besoin d'une autre démonstration pour établir qu'il est sage et qu'il est vivant. Et par là il est certain que le concept « nature de l'être nécessaire par essence » est autre que le concept « être sage » et « être vivant ». C'est donc par ces deux concepts que le créateur est sage et vivant.

TROISIÈME CONSIDÉRATION : *Que la sagesse et la vie du créateur sont des hypostases subsistantes.*

Nous disons que, la sagesse et la vie du créateur, chacune des deux, est ou bien essence ou bien accident. Or il n'est pas possible qu'elle soit accident; sinon le créateur se trouverait être le siège d'accidents et subirait des changements et des passions, ce qui est absurde. Il reste donc * qu'elle soit essence. Or il n'est pas possible qu'elle soit essence universelle, sinon sa sagesse serait affirmée des créatures, comme elle l'est du créateur; et de même sa vie également. Il reste donc qu'elle soit essence singulière. Or il est clair que celle-ci n'est pas autre chose qu'une hypostase. Et donc la sagesse du créateur est une hypostase subsistante; de même sa vie également. Or parce que le concept de celui qui est sage et vivant est autre que la sagesse et la vie, ainsi que nous l'avons dit, (le créateur) est donc, lui-même aussi, une hypostase subsistante, et c'est à celle-ci qu'appartiennent la vie et la sagesse. Et par là brille pour nous d'une façon lumineuse la splendeur de la Trinité des hypostases de l'unique nature divine.

Objection. Ils disent que, si, parce que le créateur est raisonnable et vivant, il faut que sa parole, à savoir sa sagesse, et sa vie, soient des hypostases

— 8. B بوجوده. — 9. P supra lineam بوجوده. — 10. P om. — 11. P om. — 12. B add بوجوده. — 13. P om et add بوجوده. — 14. V بوجوده. — 15. P بوجوده. F supra lineam بوجوده.

subsistantes, il faut donc, puisque de plus il est puissant, créateur, bon, juste, miséricordieux, zélé, éternel, perpétuel, que toutes ces manières d'être également soient des hypostases subsistantes. Et de là le nombre des hypostases se tiendrait aux environs non seulement de trois, mais aussi d'une dizaine et plus.

5 *Réponse.* Nous disons que, parmi les attributs divins, les uns sont essentiels, d'autres analogues, et d'autres encore négatifs. Essentiels sont la sagesse et la vie, parce qu'ils ne sont pas dits en relation avec autre chose et qu'ils ne signifient pas la privation de quelque chose; et à cause de cela avec raison ils ont été déclarés par les chrétiens des hypostases subsistantes, et ils le sont.

10 Les attributs analogues, tel que « Il peut », qui est dit en relation avec celui qui est venu à l'existence, et tel que « bon », qui est dit en relation avec celui qui est semblable et avec celui qui ne l'est pas, et tel que « juste », qui est dit en relation avec celui qui est semblable, comme les autres (attributs), ne peuvent pas être des hypostases subsistantes, et à cause de cela on ne les déclare pas telles
15 non plus, parce qu'elles font partie d'une catégorie qui est relative à quelque chose, laquelle (catégorie) est elle-même plus faible que tous les genres d'accidents; et c'est par un autre, et non par elle-même, qu'elle peut * subsister ou être comprise.

Les attributs négatifs à leur tour, comme l'éternité et la perpétuité, qui signi-
20 fient la négation du commencement et de la fin, ne peuvent pas être non plus eux-mêmes des hypostases subsistantes, puisqu'ils signifient ce que n'est pas quelque chose, et non pas ce qu'elle est. Nécessairement donc le Verbe et l'Esprit se trouvent, à proprement parler, des hypostases subsistantes avec l'hypostase à laquelle appartiennent le verbe et la vie.

25 *Objection.* Ils disent : Si (l'attribut) « Il peut », du fait qu'il est dit par relation avec celui qui est venu à l'existence, ne peut pas être une hypostase subsistante, donc également (l'attribut) « Il est sage », c'est-à-dire « Il connaît », du fait qu'il est dit par relation avec celui qui est objet de sagesse, c'est-à-dire est connu, ne peut pas être une hypostase subsistante.

30 *Réponse.* Nous disons que (l'attribut) « Il peut » est un attribut qui n'est jamais conçu que par relation avec un autre, parce que, si celui qui vient à l'existence n'était pas dans une intelligence ou dans la réalité, qui serait celui qui peut? Mais celui qui est sage, c'est-à-dire qui connaît, n'est pas ainsi, parce que c'est par lui-même que le créateur est dit être sage et connaître premièrement
35 et principalement; ensuite, par l'intermédiaire de la connaissance qu'il a de lui-même, il connaît aussi beaucoup d'autres choses, comme nous l'avons longuement montré plus haut ¹. Et par là il est certain qu'on dit première et principale cette connaissance qui n'est pas en relation avec autre chose se trouvant en dehors de l'être du créateur, mais la connaissance qui est en relation avec d'autres

— 8. P ^{اخر}. — 9. P ^{مصدق}. — 10. P ^{بمعرفة}. — 11. P om. — 12. P ^{سبحه}. — 13. V ^{مصدق} sic.

1. Cf. *supra*, ch. v, p. 55 et sv..

: 1. *... ..*
 : 2. *... ..*
 : 3. *... ..*
 : 4. *... ..*
 : 5. *... ..*

* B 73 r°

: 6. *... ..*
 : 7. *... ..*
 : 8. *... ..*
 : 9. *... ..*
 : 10. *... ..*

* V 99 r°

* P 96 r°

: 11. *... ..*
 : 12. *... ..*
 : 13. *... ..*
 : 14. *... ..*
 : 15. *... ..*

: 16. *... ..*
 : 17. *... ..*
 : 18. *... ..*
 : 19. *... ..*
 : 20. *... ..*

: 21. *... ..*
 : 22. *... ..*
 : 23. *... ..*
 : 24. *... ..*
 : 25. *... ..*

1. P ... sic. — 2. PV ... sic. — 3. P om. — 4. P bis. — 5. P om. — 6. P om sed add in marg. — 7. P ... — 8. PF ... — 9. P om. — 10. P add ... supra lineam. — 11. F plur. — 12. P ... — 13-13. P om. — 14. P ...

choses est la conséquence de celle-ci et lui est postérieure. C'est pourquoi cette (connaissance) première et singulière, nous la disons hypostase subsistante, et non pas cette (connaissance) dernière et relative et conséquente. En effet, beaucoup de choses ont été dites aussi par les sages païens pour établir ce point, là où ils veulent prouver que la connaissance du créateur est unique, bien qu'il sache beaucoup de choses diverses.

QUATRIÈME CONSIDÉRATION : *Que, bien qu'elles soient des hypostases subsistantes, la sagesse et la vie sont cependant inséparables et indivisibles de l'hypostase à laquelle elles appartiennent.*

Première preuve. Nous disons : Si c'est sans elles qu'était capable d'exister l'hypostase à laquelle appartiennent la sagesse et la vie, * elle se trouverait en être privée. Et de là résulte l'absurdité qui a été conclue dans la deuxième considération.

Deuxième preuve. Nous disons : Si la sagesse et la vie se trouvaient sans l'hypostase à laquelle appartiennent la sagesse et la vie, il se trouverait une sagesse qui serait la sagesse de rien, et une vie qui serait la vie de rien, ce qui est absurde. Donc elles ne sont ni séparées ni divisées les unes des autres, les hypostases de la divinité qui est unie, quoique, dans un sens plus subtil, elles diffèrent logiquement par leurs marques propres.

CINQUIÈME CONSIDÉRATION : *Que la théologie appelle Père l'hypostase qui est sage et (est) vivante, Fils la sagesse, et Esprit la Vie.*

Nous disons que la théologie appelle Verbe la sagesse de Dieu. Or parce que le verbe a coutume d'être engendré par l'intelligence, c'est très justement que (la théologie) a appelé Fils le Verbe d'une part, et d'autre part Père celui qui l'a engendré, à savoir l'intelligence, être nécessaire par essence, cause de toutes les intelligences et de (toutes) les existences; et d'autre part, à son tour, (elle a appelé) la vie Esprit saint, d'après le modèle de ce qui est nôtre, parce que chez nous, il n'y a rien de vivant qui ne soit vivant par l'esprit. Mais ici par parole, il faut comprendre non pas ce qui sort et se répand dans l'air, mais ce par quoi, du fait de la participation que nous y avons, selon la matérialité de notre nature, nous nous distinguons des animaux sans raison, même si l'on est bête et sans voix. Et par esprit, à son tour, il faut comprendre, non pas ce qui passe par les nerfs ou les artères ou les veines, la vie de l'âme ou la (vie) animale ou la (vie) naturelle, mais (l'esprit) séparé et immatériel qui (est) dans l'étincelle, à savoir dans la clarté qui (vient) de la lampe de la divinité, et c'est en lui (l'esprit) que nous sommes une vie raisonnable.

1
 2
 *
 *
 *
 5

10
 15

20
 *
 25

1. V angulus folii laceratus. — 2. P om. — 3. P add om. — 4. V in marg. — 5. P add om. — 6. P add om. — 7. P om. — 8. F om. — 9. P om. — 10. V angulus folii laceratus. — 11. P om. — 12. V in marg.; المتكلم بالالعاز. F om.

Objection. Ils disent : Qui a forcé les tenants de cette profession de foi qui est la vôtre à peiner par tous ces détours et ambiguïtés, et à faire peiner leurs auditeurs et à salir les attributs de la nature divine par de telles désignations qui appartiennent (au domaine de) la vie animale. * Or il est clair que sans ces désignations la profession de foi de l'unique nature de Dieu serait plus facile. En effet, c'est sans doute et (sans) hésitation que tout le monde consent à accepter « une seule nature et (une seule) hypostase de Dieu ».

Réponse. Nous disons que ce ne sont pas les tenants de cette profession (de foi) qui, d'eux-mêmes, se sont servis de ces désignations; mais c'est la bouche sainte (de Dieu) qui les a fait connaître, comme nous allons le montrer, avec l'aide de Dieu. Et il est certain que ce n'est pas cette profession seule qui s'est servie de ces désignations, parce que, dans de nombreux passages de l'Ancien (Testament), il a été appelé notre Père; et lui aussi — gloire à sa bonté — il a appelé Israël son Fils premier-né¹. Et le lecteur trouve beaucoup (de textes) de ce genre. Si nous accordons que c'est d'eux-mêmes que les saints tenants de (cette profession) se sont servis de ces (désignations), cependant ce n'est pas en vain qu'il en a été ainsi pour eux, puisque c'est pour trois motifs nécessaires qu'ils y ont consenti.

Premier (motif) : C'est afin de livrer par des signes obscurs les contemplations divines à ceux qui s'instruisent, de peur que, par hasard, les mystères sublimes ne soient découverts et enfermés dans de folles oreilles, ainsi qu'à dit le Vrai : Ne jetez pas aux chiens ce qui est saint, et ne répandez pas vos perles devant les porcs, de peur qu'ils ne les piétinent et ne vous déchirent². Et, en effet, saint Grégoire aussi a composé un traité particulier sur cet objet : Il n'appartient pas à tout homme ni à tout temps de parler de la divinité³.

Deuxième (motif). C'est afin d'exciter et de pousser, par ces désignations qui sont des signes, ceux qui aiment la vérité, à examiner avec empressement et avec grand soin de tels mystères élevés et * sublimes. Et c'est ainsi que pour eux la contemplation s'engendre par la contemplation et la compréhension par la compréhension. Et ainsi, par des degrés de ce genre, ils arriveront au précepte de la perfection, parce que la réflexion est le filet par lequel la science peut s'acquérir. Et c'est pour cela que la plupart des anciens aussi ont livré leurs enseignements au moyen d'énigmes et de paraboles, comme Pythagore et d'autres.

Troisième (motif). C'est afin que par ces désignations qui nous sont familières et généralement connues, bien que simples, ces contemplations cachées et

1. *Ex.*, IV, 22. — 2. *Matth.*, VII, 6. — 3. GRÉGOIRE DE NAZIANZE, *De moderatione in disputationibus servanda, et quod non sit cuiusvis hominis nec cuiusvis temporis de Deo disputare*, *Orat. XXXII, P. G.*, XXXVI, 173 A).

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17

10
 15
 20
 25

* F 81 v°
 * P 97 v°
 * V 100 v°
 * B 74 r°

1-1. P om. — 2. P om. — 3. P حذف. — 4. P بجزء. — 5. P بجزء. — 6. P add بجزء. — 7. V add in marg. بجملة. — 8. F ح. — 9. P. ج. ح. — 10. P om. V angulus folii laceratus. — 11. P. بجزء. — 12. P بجزء. — 13. PF حذف. — 14. P. ح. — 15. P om. — 16. P بجزء. — 17. F بجملة.

difficiles à comprendre nous soient révélées, du moins en partie, parce que l'inconnu peut être connu par le connu, selon une règle juste et naturelle, ainsi que l'a dit saint Denys en ces termes : C'est sans artifice, en effet, que la théologie s'est servie de fictions saintes poétiquement à cause des intelligences grossières, en ménageant notre intelligence, ainsi qu'il a été dit, et en se préoccupant de l'élever d'une manière adaptée et conforme à sa nature, et en modelant à sa mesure des images saintes et suggestives¹. Et, à l'encontre de ce qu'ils ont dit, (à savoir) que sans ces dénominations la profession (de foi) serait facile à accepter, nous disons que le but des tenants de toute profession doit être de livrer la vérité à la foule avec difficulté, et non pas que soit facile ce qu'ils ont à livrer. Sinon, le grand nombre se détourne de la justice, parce que tout ce qui est facile n'est pas vrai et tout ce qui est vrai n'est pas facile. Et, en plus de cela, voici que cette profession avec sa difficulté était facile à accepter par les rois et par les pauvres gens, (par) les savants et les ignorants; mais pour ce qui est en dehors d'elle, avec sa facilité et le grand nombre de ses promesses collectives, c'est péniblement et avec l'épée qu'elle a été acceptée par un petit nombre; et l'autre, quoique reçue facilement, cependant était reniée aussi facilement et modifiée au plus vite².

SIXIÈME CONSIDÉRATION : *Que, quoique le Fils et l'Esprit soient les « causés » de l'hypostase du Père, cependant, d'une part la génération est propre au Fils, d'autre part la procession (est propre) à l'Esprit.*

Nous disons que la cause du (fait) que seul le Verbe soit appelé Fils engendré, et que la Vie soit nommée Esprit qui procède et non pas Fils engendré, c'est que le verbe, c'est alors qu'il est caché et dissimulé dans l'intelligence qu'il est engendré * par un mouvement de pensée de l'intelligence, mais que la vie, c'est alors qu'elle n'est pas cachée et dissimulée qu'elle peut exister en celui qui est vivant, comme le verbe [caché et dissimulé en celui qui est raisonnable; cependant, en tout temps, c'est l'indication d'une manifestation et d'une sortie naturelle, et non pas repliement sur soi, que (ces mots) apportent eux-mêmes en eux clairement, ainsi que la théologie elle-même l'enseigne : L'Esprit souffle où il veut³, et à cause de cela il est manifesté et non empêché. C'est avec raison que d'une part le Verbe, à savoir le Fils, a en propre la génération et d'autre part la Vie, à savoir l'Esprit saint, (a) en propre la procession.

Objection. Ils disent : Si tu (veux) dire ici par verbe non pas celui qui sort et qui peut être prononcé avec la langue, mais celui qui est intellectuel, ainsi que tu l'as dit, pourquoi dis-tu que c'est par sa génération de l'intelligence qu'il vient à être manifesté? Car celui qui est engendré et manifesté, c'est celui qui se répand dans l'air.

1. DENYS L'ARÉOPAGITE, *De Hierarchia caelesti* II, 1, P. G., III 137 A B; Gandillac, 188; cf. *ibid.* 121 C, 124 A, lettre IX... — 2. On a reconnu l'allusion à la doctrine et à la méthode de Mahomet. — 3. *Jean*, III, 8.

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

P 98 r°

5

10

V 101 r°

F 82 r°

P 98 v°

25

1. P. ... F. ... supra lineam. — 2. P. ... — 3. B. ... — 4. P. ... — 5. V an-

Réponse. Nous disons qu'en vérité le verbe intellectuel, quoiqu'il ne soit pas manifesté sensiblement, sa génération et sa manifestation sont cependant connues par des signes qui le font voir. Voici, en effet, que nous comprenons beaucoup de connaissances qu'autrefois nous ne connaissions pas. Or il est évident que ce n'est pas du dehors que ces connaissances entrent en nous. Il reste donc que c'est par l'intelligence qu'est engendré en nous, au moyen de la pensée, le verbe qui les concerne, à savoir leur connaissance. C'est pourquoi chez nous, ignorants (que nous sommes), à qui les connaissances sont en puissance, la génération du verbe par l'intelligence est une génération qui a eu un commencement; mais chez le créateur complet et parfait, à qui toutes choses sont connues dans leurs réalisations, la génération du Verbe est éternelle, parce qu'il n'y avait pas de temps où la connaissance en acte, à savoir le Verbe, n'existait pas. De plus, pour nous, comme c'est par diverses manières que nous connaissons un seul connaissable à cause de notre faiblesse, nombreux sont chez nous les verbes qui sont engendrés; mais le créateur, comme c'est par une seule connaissance qu'il connaît beaucoup de connaissables *, à savoir la connaissance de son être, il n'a qu'un seul Verbe, qui à bon droit a été appelé l'Unique.

SEPTIÈME CONSIDÉRATION : *Que les trois hypostases adorables ont une seule essence, à savoir (une seule) nature.*

Nous disons que les trois hypostases saintes ont une seule essence, à savoir (une seule) nature, parce que, s'il y avait aussi trois natures différentes, chacune d'elles, ou bien serait sage et serait vivante, ou bien ne serait pas sage et ne serait pas vivante. Or la première (opinion) n'est pas vraie parce que, comme il faut que la sagesse et la vie de chacune d'elles soient des hypostases subsistantes, si les natures aussi étaient différentes, il faudrait de même que, par la sagesse et la vie, elles soient sages et soient vivantes : et ainsi le raisonnement s'égare jusqu'à l'infini, ce qui est absurde. Et la deuxième (opinion) à son tour n'est pas vraie, parce que, celui qui n'est pas sage et n'est pas vivant, bien loin d'être appelé Dieu, je me refuse à dire qu'il existe.

HUITIÈME CONSIDÉRATION : *Que, alors que chacune à part des hypostases saintes est nommée Dieu, elles ne sont pas appelées trois dieux ou (trois) divinités.*

Nous disons que chacune à part des hypostases adorables de la Trinité sainte est appelée Dieu, et créateur, et être, et non pas qu'elles sont dites trois dieux ou trois créateurs, ou trois êtres — et cela par deux (preuves). *Première preuve.* Nous disons que l'(expression) « Trois dieux, et (trois) créateurs, et (trois) êtres » conduit à la trinité des natures par la division des essences. Or déjà nous avons déclaré fausse cette opinion. C'est pourquoi les (hypostases) ne sont pas appelées trois dieux, et (trois) créateurs, et (trois) êtres, à cause de l'identité d'essence.

gulus folii laceratus. — 6. B *صمد*. — 7. P om. — 8. P om. — 9-9. FP om. — 10. P add *و*. — 11. F *و* *صمد* *صمد*. — 12. P *صمد*. — 13. V *صمد* sic.

رعيه كذا...¹...
 صفة...²...
 صفة...³...

* B 74 v°

* V 101 v°

افندي...⁴...
 صفة...⁵...
 صفة...⁶...
 صفة...⁷...
 صفة...⁸...
 صفة...⁹...

* P 99 r°

صفة...¹⁰...
 صفة...¹¹...
 صفة...¹²...
 صفة...¹³...

* F 82 v°

صفة...¹⁴...
 صفة...¹⁵...
 صفة...¹⁶...
 صفة...¹⁷...
 صفة...¹⁸...

* V 102 r°

صفة...¹⁹...
 صفة...²⁰...
 صفة...²¹...
 صفة...²²...

1. P om. — 2. P... — 3. V ang. folii laceratus. — 4. F om. — 5. P... — 6. B om. —

Mais chacune à part est appelée Dieu, et créateur, et être, à cause de sa perfection et de sa personnalité sans défaut. *Deuxième preuve.* Nous disons que chacune à part des trois hypostases est Dieu, mais que les trois (hypostases) ne sont pas trois dieux, parce que ces concepts qui caractérisent les hypostases, par exemple
 5 la génération active, la génération passive et la procession, sont relatifs, c'est-à-dire sont quelque chose par rapport à des êtres. * Or il est certain que la pluralité des relations ne mène pas à la pluralité des natures. Voici, en effet, David par exemple : en tant que fils d'Isaï, il est homme; et, en tant que père de Salomon, il est homme; et de même, en tant qu'aîné de Roboam, il est homme.
 10 Mais le même David ne doit pas pour cela être appelé trois hommes. De la même manière donc, la nature divine aussi, quoiqu'avec la génération active elle soit Dieu, et qu'avec la génération passive elle soit Dieu, et qu'avec la procession encore elle soit Dieu, cependant ce n'est pas pour cela qu'il faut qu'elle soit appelée trois dieux. Ainsi des (expressions) « être » et « créateur ».

15 *Objection des Trithéïtes.* Ils disent que le (fait) que David ne soit pas dit trois hommes est arrivé pour la raison qu'il est une seule hypostase; mais là où les trois hypostases de chacun d'eux est Dieu, comment ne (sont-elles) pas (dites) trois dieux?

Réponse. Nous disons que voici qu'Isaï aussi est une essence, et non pas un
 20 accident, et David de même une essence, et Salomon à son tour une essence; cependant ils sont dits non pas trois essences, à savoir (trois) natures, mais trois hypostases seulement et une seule essence et (une seule) nature.

Objection. Ils disent : Ils ne sont pas dits trois essences et (trois) natures; mais ils ne (peuvent) pas ne pas être dits trois hommes. C'est pourquoi il est nécessaire
 25 aussi pour vous que, même si vous ne dites pas trois essences et (trois) natures, cependant il est nécessaire que vous disiez trois dieux, même si vous ne le voulez pas.

Réponse. Nous disons que le nom d'homme tombe seulement sur ceux qui ont la même nature; mais ce n'est pas ainsi qu'est aussi le nom de Dieu, mais (il
 30 tombe) également sur ceux qui diffèrent en nature, parce que beaucoup de peuples appellent dieux aussi certaines créatures, je veux dire les anges, les démons, le soleil, la lune, et d'autres astres, et certaines représentations d'idoles : (comme) Baal, et Dagon, etc.; et Moïse à son tour, quoiqu'il fût homme, a été appelé le Dieu de Pharaon¹. C'est pourquoi, comme la pluralité pour le nom d'homme ne
 35 mène pas à la pluralité des natures, c'est avec assurance que nous le disons des hommes, et nous n'avons pas peur de tomber dans l'absurdité. Mais comme, dans la pluralité * du nom de Dieu, la pluralité des natures entre aussi d'ordinaire, et est (ainsi) comprise, nous nous gardons, ainsi que d'un poison mortel, de dire des dieux, ou des créateurs, ou des êtres.

7. P om. — 8. F om. — 9. 10. P om. — 11. P sing. — 12. B ۱۰۰. — 13. V in marg. ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰ ۱۰۰۰. — 14. P add ۱۰۰. — 15. F ۱۰۰. — 16-16. B om. et add in marg. — 17. P ۱۰۰. — 18. V ang. folii laceratus. — 19-19. B ۱۰۰۰ ۱۰۰۰. F om et add in marg.

NEUVIÈME CONSIDÉRATION : *Le propre de l'Esprit étant la procession, qu'est-ce qui est ajouté en théologie, (lorsqu'on dit :) Il reçoit du Fils? Nous disons qu'il est plus exact de dire que l'Esprit reçoit du Fils le mode de révélation aux créatures. Et cela est montré par deux preuves.*

5 *Première preuve.* Nous disons que le concept de génération passive, qui elle-même est le propre du Fils, ne signifie rien d'autre que l'apparition de ce qui est caché et la révélation de ce qui est secret. C'est pourquoi le (fait) pour l'Esprit lui-même de se révéler aux créatures et d'en être connu, venant après qu'il n'en était pas connu, c'est du Fils que l'Esprit l'a reçu, quoiqu'éternellement il fût
10 lui-même révélé et qu'il n'en fût pas empêché.

Deuxième preuve. Nous disons que, si l'Incarnation de l'hypostase du Fils n'avait pas été connue exactement à la fin des temps, l'Esprit lui-même ne serait pas non plus connu exactement par tous les (êtres) raisonnables; mais c'est par un certain mode de désignation obscure et par signes que les prophètes
15 le connaissaient autrefois, et cela est certain d'après leurs paroles à son sujet. Mais lorsque le Fils s'est révélé, il a clairement fait connaître l'Esprit saint, et en parole et en acte : en parole d'une part, par le temps fixé qu'il a donné à ses apôtres, (et) en acte d'autre part, lorsqu'il a fait passer ce temps fixé de la puissance à l'acte, au moyen des langues de feu et de la figure de colombe qui
20 est apparue au-dessus de sa tête, quand il fut baptisé. Et ce qui est dit par certains, (à savoir) qu'il reçoit la puissance ou l'autorité ou la volonté ou autre chose qui leur ressemble, c'est une opinion inexacte, et c'est montré par trois preuves :

Première preuve. Nous disons : Si tout ce qui est au Père est aussi au Fils et
25 à l'Esprit en dehors de la génération active, et (si) tout ce qui est au Fils est aussi au Père et à l'Esprit en dehors de la génération passive, et (si) tout ce qui est à l'Esprit est aussi au Père et au Fils en dehors de la procession, la puissance, l'autorité et la volonté sont également en dehors de la génération active et de la génération passive et de la procession. Donc il n'est pas vrai que l'Esprit n'ait pas
30 reçu du Fils quelque-une de ces choses qui ne peut pas ne pas exister pour l'Esprit.

Deuxième preuve. Nous disons : * Si, quelques-unes des choses de ce genre, l'Esprit a besoin de les recevoir du Fils, il les reçoit, ou bien quand elles existent pour lui, ou bien quand elles n'existent pas pour lui. Or le premier (cas) n'est pas vrai, parce que, si ce qui existe est reçu comme ce qui n'existe pas, ce qui existe
35 se trouve être égal à ce qui n'existe pas dans l'existence même, ce qui est absurde. Et le deuxième (cas) à son tour n'est pas vrai, parce qu'il mène au manque d'hypostase de l'Esprit, ce qui est (encore) plus absurde.

1. F ٥٥١. — 2. P ٥٥٢. — 3. sic F. VBP om. ٥٥١ ٥٥٢ ٥٥٣. — 4. V in marg. ٥٥١ ٥٥٢. — 5. P ٥٥٤. — 6. P om. — 7. P ٥٥٥. — 8. P ٥٥٦. — 9. P add. ٥٥٧. — 10. P ٥٥٨. F ٥٥٩. — 11. P ٥٦٠.

Troisième preuve. Nous disons : Ce que l'Esprit reçoit du Fils, si le Père l'a aussi, pourquoi est-ce du Fils à part que l'Esprit le reçoit, et non pas aussi du Père? Et si le Père ne l'a pas, le Père se trouve être inférieur au Fils en puissance, ou en autorité, ou en volonté, ce qui est absurde.

Objection. Ils disent : Si le (fait) que l'une des hypostases a une propriété qui ne se trouve pas chez l'autre mène à une déficience chez l'autre, il y a donc déficience pour toutes, puisque le propre de chacune d'elles ne se trouve pas chez toutes ensemble.

Réponse. Nous disons que le (fait) que le propre de chacune d'elles ne se trouverait pas dans l'autre mènerait au (fait) que chacune d'elles n'est pas cette autre. Or il n'est pas absurde, mais plutôt nécessaire, que le Père ne soit pas le Fils ou l'Esprit, et que le Fils ne (soit) pas le Père ou l'Esprit, et que l'Esprit ne (soit) pas le Père ou le Fils. Mais le (fait) que l'une des hypostases manquerait d'autorité ou de puissance ou qu'elle n'aurait pas la volonté de l'autre, mènerait à une déficience dans la nature et l'hypostase, ce qui est (encore) plus absurde.

DEUXIÈME SECTION. *Des témoignages de l'« Écriture » qui établissent cette question.*

Premier témoignage. La Loi : Venez, faisons l'homme à notre image, comme notre ressemblance. — Or il est clair que « nous » signifie qu'il y en a plus d'un; et qu'il indique ici la trinité des hypostases, c'est certain par suite de sa triple répétition, je veux dire « nous » de « faisons », « notre » de « notre image » et « notre » de « notre ressemblance ». Et c'est là une indication très subtile pour ceux qui comprennent ¹. *Deuxième témoignage.* Dans la même (Loi). Venez, descendons à Babylone et divisons-y les langues ². *Troisième témoignage.* Dans la même (Loi). Le Seigneur fit descendre d'auprès du Seigneur du feu sur Sodome ³. *Quatrième témoignage.* David. Que Dieu, notre Dieu, nous bénisse, et que Dieu nous bénisse ⁴. *Cinquième témoignage.* Le même *. C'est par la Parole du Seigneur qu'ont été faits les cieux, et par l'Esprit de sa bouche toutes ses armées ⁵. *Sixième témoignage.* Le même. Je glorifierai la Parole, Dieu ⁶. *Septième témoignage.* Le (fait) qu'Isaïe vit les Séraphins et qu'il les entendit répéter trois fois le Trisagion : Saint, saint, saint (est) le Seigneur puissant, signifie la trinité des hypostases et l'unité de la nature ⁷. *Huitième témoignage.* Dans l'Évangile. Allez, enseignez et baptisez toutes les nations au nom du Père et du Fils et de l'Esprit saint ⁸.

Neuvième témoignage. Dans le même (Évangile). Car, de même que le Père a la vie en lui-même, ainsi il a donné aussi au Fils d'avoir la vie en lui-même. Et il a dit encore : L'Esprit qui procède du Père ⁹. *Dixième témoignage.* Dans le

1. Gen., I, 26. — 2. Gen., XI, 7. — 3. Gen., XIX, 24. — 4. Ps. LXVI, 7. —

5. Ps. XXXII, 6. — 6. Ps. LV, 11. — 7. Is., VI, 3. — 8. Matth., XXVIII, 19. —

9. Jean, V, 26; XV, 26.

même (Évangile). A quiconque blasphémera contre l'Esprit saint il ne sera pas pardonné, ni dans ce siècle, ni dans le (siècle) à venir¹. *Onzième témoignage*. Notre Dieu, en effet, est Esprit². *Douzième témoignage*. Paul. Mais, pour nous, il y a un seul Dieu le Père, de qui tout (vient), et un seul Fils, par qui tout (existe)³.

⁵ *Treizième témoignage*. Le même. L'Esprit, en effet, scrute tout, même les profondeurs de Dieu. Car quel est l'homme qui connaît ce qu'il y a dans l'homme, sinon l'esprit de l'homme qui (est) en lui? De même aussi, ce qui est en Dieu, personne ne le connaît, sinon l'Esprit de Dieu⁴. *Quatorzième témoignage*. Les Actes des Apôtres. Ce fut la volonté de l'Esprit saint et la nôtre de ne pas
¹⁰ imposer de charge aux disciples en dehors des choses nécessaires⁵. *Quinzième témoignage*. Dans les mêmes (Actes). Et les Apôtres parcoururent des régions en Phrygie et en Galatie, et l'Esprit saint les empêcha d'annoncer la Parole de Dieu en Asie⁶. *Seizième témoignage*. Dans les mêmes (Actes). Ils voulaient aller en Bithynie, et l'Esprit de Jésus ne leur permit pas⁷.

¹⁵ TROISIÈME SECTION : *Des témoignages profanes qui établissent cette question.*

Premier témoignage. Hermès Trismégiste. Unique seulement est la lumière intelligible du feu spirituel et l'intelligence qui est éclairée à toute heure dans un esprit éclairé. Et il n'y a rien d'autre dans sa composition. Et dans l'esprit il est béni * par l'univers. Et, en dehors de lui, il n'y a ni dieu, ni ange, ni démon, ni
²⁰ essence quelle qu'elle soit; mais lui-même est le Seigneur de l'univers et Dieu et Père; et tout est en lui et sous son autorité; son Verbe étant sorti de lui et ayant été engendré par lui parfaitement est l'auteur de l'univers; et lorsque par sa génération il a couvert de son ombre la nature des eaux, il a fait que ces eaux elles-mêmes engendrent⁸.

²⁵ *Deuxième témoignage*. L'oracle qui a été donné à Elée au pays d'Afrique, lorsqu'il posa la question : Qui avant lui ou après lui a pu soumettre toute la terre? Et il lui a été dit : Avant toi d'une part il y a Dieu, (et) après d'autre part il y a et la Parole et l'Esprit qui germent l'un avec l'autre⁹; et tous viennent à l'unique, à celui dont l'emprise est éternelle. Maintenant, tu mourras rapide-
³⁰ ment, toi qui n'as pas réfléchi à ton chemin.

Troisième témoignage. Le philosophe Eunomius a dit : Incorruptible est la source du Père, dont l'écoulement est continu, par la volonté de laquelle il a une puissance d'égale portée. C'est par lui qu'existe ce verbe omnipotent puisque dans sa nature il est lui-même tout-puissant¹⁰.

1. *Matth.*, XII, 32. — 2. *Jean*, IV, 24. — 3. Cf. *I Cor.*, VIII, 6. — 4. *I Cor.*, II, 10, 11. — 5. *Act.*, XV, 28. — 6. *Act.*, XVI, 6. — 7. *Act.*, XVI, 7. — 8. HERMÈS. Ces deux extraits (cf. n. 2, p. 135) sont cités dans *Corpus Hermeticum*, t. IV p. 173 : Fragments divers, A.-D. Nock et A.-J. Festugière, et se rapportent aux fragments grecs 23 et 27 cités p. 132, Paris, Les Belles Lettres, 1945. — 9. Correction proposée : *نفس* qui sont égaux l'un à l'autre. — 10. EUNOMIUS, cf. ERBSE, p. 138.

Quatrième témoignage. Plutarque. Avant cette cause qui est plus élevée que tout, je ne comprends rien; mais (il est) le tout de tout, et de lui (il y en a) un autre comme lui, et un autre, mais non pas autrement ¹.

Cinquième témoignage. Hermès lui-même. Et comme tu es Dieu et le Père de tout et que ce n'est pas d'un autre que tu as ce (privilège) d'être à toute heure, après toi je connais le seul comme toi que tu as engendré, ainsi que tu sais; et il est le Fils, et Dieu de Dieu, l'essence de ta propre essence, lui qui offre l'image incorruptible et la ressemblance en tout avec toi, Dieu et Père, afin qu'il soit lui-même en toi et toi en lui le miroir des beautés et des hypostases qui sont unies
10 les unes aux autres ².

Sixième témoignage. Aristote. A la nature de Dieu exempte du travail de l'enfantement, il n'y a rien qui soit antérieur, parce que c'est d'elle qu'existe le Verbe tout puissant ².

* *Septième témoignage.* Sophocle. Mais celui-là est Dieu le Père qui par lui-même est sans père; son Fils qui (vient) de lui, c'est lui-même qui l'a enrichi triplement; et, pour une petite part, nous sommes parmi les anges. Maintenant que tu as appris, va et reste en silence ⁴.

Huitième témoignage. Platon. Unique en effet est la cause de tout. Et de lui est un Fils, et cet unique n'est pas dans les temps; car celui-là est éternel, et cet
20 autre est éternel ⁵ et non pas deuxième, et il n'y a rien d'autre qui leur soit égal en éternité.

Et celui qui a traduit ces témoignages et ces oracles du grec en syriaque, qui a enrichi lui-même la provision (d'arguments), a dit : J'ai trouvé encore un autre témoignage, mais comme il était dans la langue d'Homère, je n'ai pas pu le
25 traduire.

DEUXIÈME PARTIE du chapitre neuvième de la troisième base : *De l'opinion qui nie la Trinité des hypostases.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des objections rationnelles des tenants de cette opinion, philosophes, juifs, musulmans et sabelliens.*

30 *Première objection.* Ils disent : Si la nature de l'être nécessaire avait plus d'une hypostase, les hypostases seraient ou nécessaires ou possibles. Or la première (opinion) n'est pas vraie, pour deux (raisons) : la première, d'une part, parce qu'il a été établi apodictiquement que l'être nécessaire est unique (et)

1. PLUTARQUE, cf. ERBSE, *Fragmente Griechischer Theosophien*, p. 138, note 280.

του γὰρ τῶν ὄλων αἰτίου προεπινοεῖται οὐδεν.

... ἄλλος δὲ ἐξ αὐτοῦ ὡς αὐτός, ἀλλ' οὐκ ἄλλοίως.

(*ibid.*, p. 139, 3, b). — 2. HERMÈS, voir p. 133, n. 6. — 3. ARISTOTE : ἀκάματος θεοῦ γέννησις· ἐξ αὐτοῦ γὰρ ὁ αὐτὸς οὐσιοῦται λόγος. (ERBSE, *Fragmente Griechischer Theosophien*, p. 219, n° 10). — 4. SOPHOCLE : ἔστι θεὸς ἀναρχος, ἀπλοῦς τῇ φύσει, δεῦ οὐρανὸν ἔτευξε καὶ γαῖαν μακράν. (*ibid.*, p. 219, n. 11). — 5. PLATON, cf. Platon, lettre VI, 323 d 4-5, où l'on trouve αἰτίου πατέρα. — 6. Cf. *supra*, ch. VIII, p. 107.

la deuxième, d'autre part, (parce) que les hypostases elles-mêmes (ne) subsistent (que) par une nature, et que tout ce qui est autre que son subsistant est possible et non pas nécessaire. Et la deuxième (opinion) n'est pas vraie, parce que des hypostases possibles ont besoin d'une cause. Or il n'y a pas de cause, si ce n'est la nature elle-même être nécessaire, et il est impossible que celle-ci soit elle-même la cause de l'existence des hypostases par elle-même, parce que le même se trouverait agir par lui-même et recevoir par lui-même, ce qui est absurde; car il faut que ce qui est en puissance de recevoir soit différent de ce qui agit en lui. Donc, comme ces hypostases dont vous parlez ne sont ni nécessaires ni possibles, elles n'existent pas non plus, parce que tout ce qui existe est ou bien nécessaire ou bien possible.

Deuxième objection. Ils disent : Si la sagesse de Dieu, c'est-à-dire son Verbe, * et sa vie, c'est-à-dire son Esprit, étaient des hypostases subsistantes, Dieu se trouverait avoir besoin d'elles pour être sage et vivant. Or quiconque a besoin n'est pas Dieu. Il (en) résulterait que Dieu n'est pas Dieu, ce qui est absurde.

Troisième objection. Ils disent : Pour toute nature qui n'est pas matérielle, il est parmi les choses impossibles qu'il se trouve pour elle plus d'une hypostase, parce que la pluralité des hypostases a lieu par suite des différentes manières de subsister dans la matière; et ce sont par exemple les mesures, les tailles, les couleurs, les positions, et les temps, c'est-à-dire les propriétés de chaque (nature). Socrate, en effet, est distinct de Platon, non pas par la nature, mais par ces manières (de subsister) et, si celles-ci n'existaient pas, l'un d'eux ne serait en rien distinct de l'autre; par conséquent ils ne seraient pas deux, mais un seul. Donc là où il n'y a pas de manières (de subsister) matérielles, une pluralité d'hypostases ne peut pas non plus avoir lieu. Donc, puisque le créateur n'est pas matériel, il n'a qu'une seule hypostase, comme aussi une seule nature.

Quatrième objection. Toute nature qui n'a pas qu'une seule hypostase est distincte de ses hypostases en ce que d'une part elle est intelligible et que d'autre part celles-ci sont sensibles. Voici, en effet, que la nature humaine est perçue seulement par l'intelligence, mais ses hypostases, je dis Socrate et Platon, (sont perçues) par les sens. Donc, puisque le créateur est intelligible, et non pas sensible, il n'a qu'une seule hypostase, comme aussi une seule nature.

Cinquième objection. Ils disent : Si chacune des hypostases de la nature divine est éternelle, tout comme la nature divine elle-même, cette hypostase elle-même et la nature, ou bien sont distinctes l'une de l'autre, ou bien elles ne le sont pas. Or la première (opinion) n'est pas vraie, * parce que la nature divine se trouverait composée de l'éternité et de ce par quoi elle est distincte de cette hypos-

1. V supra lineam. F om منه. — 2. P منحجب. — 3. PF om. — 4. F منجبا. — 5. B منه. — 6. P om. — 7. P منه. — 8. P منه. — 9. P add منه. — 10. PF منه. — 11. F add منه. — 12. P منه. — 13. F om منه.

* V 105 r°
 * V 105 r°
 * V 105 r°
 * V 105 r°
 * V 105 r°

* F 85 r°
 * F 85 r°
 * F 85 r°
 * F 85 r°
 * F 85 r°

* P 403 v°
 * P 403 v°
 * P 403 v°
 * P 403 v°
 * P 403 v°

* V 105 v°
 * V 105 v°
 * V 105 v°
 * V 105 v°
 * V 105 v°

* V 105 v°
 * V 105 v°
 * V 105 v°
 * V 105 v°
 * V 105 v°

* V 105 v°
 * V 105 v°
 * V 105 v°
 * V 105 v°
 * V 105 v°

1. P om. — 2. P sing. — 3. V add in marg. — 4. P om. — 5. B add. V add in marg.

tase. Or tout ce qui est composé n'est pas nécessaire. Donc, puisque la nature divine est nécessaire, elle n'est pas composée. Et la deuxième (opinion) à son tour n'est pas vraie, parce que même si cette nature et chacune des hypostases ne sont pas distinctes l'une de l'autre, il est nécessaire ou bien qu'il y ait autant de natures que d'hypostases : trois; ou bien qu'il y ait autant d'hypostases que de nature : une seule d'entre elles. Or, comme il n'y a pas trois natures, il est nécessaire qu'il n'y ait pas non plus trois hypostases.

Sixième objection. Ils disent que ces trois hypostases sont ou bien éternelles ou bien non éternelles. Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce que tout éternel est nécessaire; et s'il y avait plus d'un éternel, il se trouverait également plus d'un nécessaire, ce qui est absurde, parce que l'être nécessaire est unique. Et la deuxième (opinion) à son tour n'est pas vraie, parce qu'elle mènerait à ce que l'être nécessaire n'ait pas d'hypostase dans son éternité, ce qui serait absurde, car cela mènerait au non-être du créateur : parce que toute nature avec hypostase peut exister en fait; sinon, sans hypostase, elle n'est que simple pensée. Et, puisque ces hypostases ne peuvent être ni éternelles ni non éternelles, elles n'existent pas, parce que tout ce qui existe, est, ou bien éternel, ou bien non éternel.

Septième objection. Ils disent que personne ne doute que Dieu — gloire à sa bonté — connaisse les connaissables sans fin. C'est pourquoi il les connaît ou bien par une seule connaissance à savoir (par) la sagesse, qui elle-même est le Verbe, ou bien par des connaissances finies ou infinies. Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce que, si sa connaissance qui a pour objet le noir était la connaissance qui a pour objet le blanc, la noirceur serait la blancheur. Et la deuxième (opinion) à son tour n'est pas vraie, parce qu'il se trouverait alors des connaissances finies égales en nombre aux connaissables infinis, ce qui est absurde. Et la troisième (opinion) à son tour n'est pas vraie, parce que l'existence d'un nombre infini est parmi les choses impossibles. Et comment? Voici que tout nombre est susceptible d'addition et de soustraction; or tout ce qui est ainsi est fini, et non pas infini, comme il a été montré bien des fois. Et comme ces trois divisions sont absurdes, ce n'est pas par une connaissance, à savoir par la sagesse, qui est elle-même l'hypostase du Verbe, que le créateur connaît ce qu'il connaît.

Huitième objection. Si c'est par son Verbe que Dieu connaît ce qu'il connaît, son Verbe, est-ce par le Verbe qu'il le connaît, ou bien non par le Verbe? Or le premier (cas) n'est pas vrai, parce que nous disons qu'il serait nécessaire que ce soit par le Verbe qu'il connaisse le Verbe par lequel il connaît son Verbe, et celui-ci par un autre; et ainsi le raisonnement s'étendrait à l'infini, ce qui est absurde, parce qu'il serait nécessaire que son Verbe ait beaucoup d'hypostases.

— 6. P plur. — 7-7. P om. — 8. F loco *حَمْدًا حَمْدًا* habet *حَمْدًا حَمْدًا*. — 9. F add *حَمْدًا*. — 10. B add *حَمْدًا حَمْدًا*. — 11. F *حَمْدًا*. — 12. P *حَمْدًا*.

بمقدما قهياا ٥٥٥٥٥ المداا. عنيما مديج واه حب مدلاا نبي
 المداا. حب فديا¹ بالمداا وديج مع مديتجها ٥٥٥ ده² دمداا
 بي. الحده مديتجها³ مديج ده حب مدلاا نبي. مدي ٥٥٥٥
 مدياا واما ده اديما مدلاا مديما

P 104 r° 5 * نبيك اذنيك. مديا عنيما بقديا اديج امر بمدي ادي.

* B 77 r° عنيك المديك مديتجك. اذنيج بمدي ده * مديتجها ٥٥٥٥ بمدي
 مديج فديتجها اديما⁴ مديتجها ٥٥٥٥ ٥٥٥٥. ادي مع مدي اديا اديج اديما
 لا مديج ٥٥٥٥ المديا. حب ٥٥٥٥ ده لا مديا. اديما وديا بمدي اديتجها
 ده اديج بمديج. دي مديتجها ٥٥٥٥

10 عنيك المديك اذنيك. اذنيج بمدي اديما حب ادي مديا

٥٥٥٥ مديا ادي ادي ودي ٥٥٥٥ مديج مدي⁵. ده ادي مديج واه ٥٥٥٥
 ٥٥٥ مديا بمدي. اديما واما مديتجها ادي⁶ مديتجها وادي ادي وديتجها
 ده مديتجها ٥٥٥٥ ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي
 مديتجها ٥٥٥٥ ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي ادي
 وديتجها ادي مديتجها * بمدي * مديتجها مديج وديتجها ٥٥٥٥ ادي ادي
 اديتجها ٥٥٥٥ اديتجها مدي مديتجها وديتجها اديتجها اديتجها اديتجها
 مديتجها وديتجها ٥٥٥٥ اديتجها اديتجها اديتجها اديتجها اديتجها
 مديتجها اديتجها ٥٥٥٥ اديتجها اديتجها اديتجها اديتجها اديتجها

15 وديتجها ادي مديتجها * بمدي * مديتجها مديج وديتجها ٥٥٥٥ ادي ادي

عنيك المديك اذنيك. اذنيج ولا ادي ادي ادي رتيا اديتجها

20 مديتجها اديتجها اديتجها بمديتجها. وادي ادي مديتجها بمديتجها حب رتيا اديتجها⁷
 اديتجها. مديتجها اديتجها⁸ مديتجها⁹ وديتجها¹⁰. مديتجها اديتجها
 اديتجها اديتجها اديتجها مديتجها. اديتجها اذنيج بمديتجها اديتجها

* P 104 v° حب * قديا اديتجها اديتجها. ده لا اديتجها مديتجها اديتجها اديتجها رتيا اديتجها

٥٥٥٥ اديتجها اديتجها مديتجها بمديتجها¹¹ اديتجها اديتجها اديتجها اديتجها
 25 مديتجها اديتجها اديتجها اديتجها مديتجها اديتجها اديتجها اديتجها اديتجها
 مديتجها اديتجها مديتجها اديتجها اديتجها اديتجها اديتجها اديتجها
 عنيك المديك اذنيك. اذنيج واه اديتجها بمديتجها مديتجها

1. F add ٥٥٥. — 2. sic B. VC loco ده habent ده. in F ده videtur corrigi in ٥٥٥. — 3. V supra lineam. F om. — 4. F اديتجها. — 5. F add in marg. مديتجها. — 6. P اديتجها. — 7. V supra lineam اديتجها. — 8. P om. — 9. P اديتجها. — 10. P اديتجها. — 11. P sing.

Il reste donc que ce n'est pas par le Verbe qu'il connaît son Verbe. Dès lors, comme il est possible que son Verbe, qui est un de ses connaissables, il ne le connaisse pas par le Verbe, ce n'est donc pas par le Verbe qu'il connaît tous ses connaissables. Et par là il est établi que le créateur n'a pas de Verbe (qui soit)
 5 une hypostase.

DEUXIÈME SECTION : *Des réfutations de ces objections d'après nous.*

Réfutation de la première objection. Nous disons qu'il serait parmi les choses impossibles qu'une seule chose fût susceptible à la fois d'agir et de recevoir, si d'une seule cause deux effets ne pouvaient avoir lieu. Or comme ceci
 10 n'est pas impossible, ainsi que nous allons le prouver par ce qui précède¹, de la même manière cela non plus (ne l'est pas).

Réfutation de la seconde objection. Nous disons que la nature divine, quand elle a besoin de son Verbe et de son Esprit pour être sage et pour connaître, n'a pas besoin de quelque chose qui n'est pas sa nature même, en sorte que ce
 15 serait à une absurdité que mènerait un besoin de ce genre, qui en vérité n'est pas un besoin, même si, en raison de l'étroitesse de l'expression, son concept est traduit par le mot « besoin ». Pour Dieu, en effet, et son Verbe et son Esprit sont la nature elle-même. Car voici qu'on dit que l'homme a besoin de la réunion
 20 de « vivant »* et de « raisonnable » pour être un homme. Or il est clair que l'homme n'est pas autre chose que la réunion de « vivant » et « raisonnable ». C'est pourquoi l'homme lui-même a besoin de lui-même pour être homme. Or, comme dans les (êtres) composés, un tel mode n'est pas absurde, dans les (êtres) simples comment serait-il absurde?

Réfutation de la troisième objection. Nous disons qu'il n'est pas nécessaire
 25 que, si des manières (de subsister) matérielles font d'ordinaire une pluralité d'hypostases, toute pluralité d'hypostases aussi ait lieu par des manières (de subsister) matérielles; car l'affirmation qui n'est pas universelle peut être retournée; elle est universelle ou particulière, comme il est montré dans la logique². Et de plus nous disons que les âmes raisonnables, bien que de même
 30 nature, ne peuvent pas ne pas être distinctes les unes des autres hypostatiquement sans ces manières (de subsister) matérielles, et après leur séparation d'avec les corps, selon l'opinion d'Aristote, et avant leur union aux corps et après leur séparation d'avec eux, selon la pensée de Platon. De la même manière donc les hypostases de la nature divine aussi sont distinctes les unes des
 35 autres sans manières (de subsister) matérielles.

Réfutation de la quatrième objection. Nous disons que ce n'est pas pour toute nature qui possède plusieurs hypostases que ses hypostases sont de l'ordre

1. *Ou bien* par ce qui suit (suivant le point de vue). — 2. Par exemple, s'il est vrai que tous les chevaux sont des animaux, il ne s'ensuit pas que tous les animaux soient des chevaux.

sensible, comme nous l'avons montré par l'exemple des âmes raisonnables qui sont séparées de leurs corps¹.

Réfutation de la cinquième objection. Nous disons que l'éternité ne tient pas (son) concept d'existence, du fait qu'elle connote la non-existence d'un commencement. Or à cause de cela, il n'est pas nécessaire qu'elle soit une partie de quelque chose, à savoir que (cette chose) soit composée d'elle (l'éternité) et d'autre chose.

Réfutation de la sixième objection. Nous disons que tout éternel n'est pas nécessaire. Et cela est certain pour deux (raisons). La première (raison) d'une part, c'est que le monde, selon l'opinion des païens, est éternel, et non pas nécessaire, parce que ce n'est pas de lui-même qu'il a l'être, mais du créateur. La deuxième (raison) d'autre part, c'est que : est éternel celui qui n'a pas de commencement, et nécessaire celui qui n'a pas de cause. C'est pourquoi ils sont distincts l'un de l'autre; et il est possible que parfois l'éternité et la nécessité s'unissent l'une à l'autre, et parfois non.

Réfutation de la septième objection. Nous disons : * De ce que c'est par une seule connaissance que le connaissant connaît le noir et le blanc, il n'est pas nécessaire que le noir soit le blanc, puisque par une seule connaissance nous savons que le noir est l'opposé du blanc. Or, si, à cause de cette connaissance unique, nous connaissions le noir (comme étant) blanc et le blanc (comme étant) noir, comment définirions-nous que le noir est l'opposé du blanc? Or, comme une telle manière n'est pas impossible, même chez nous qui n'avons qu'une connaissance déficiente, chez celui dont la connaissance est parfaite en tout, comment sera-t-elle jugée impossible?

Réfutation de la huitième objection. Nous disons : Tout ce qui est en dehors de son Verbe, c'est par son Verbe qu'il le connaît, et son Verbe, — (mais) non pas tout ce qu'il connaît — il le connaît par son intelligence, et son intelligence, il la connaît, non pas par une autre intelligence, mais par lui-même.

CHAPITRE DIXIÈME de la troisième base : *Que le Fils et l'Esprit ne sont pas créés et produits selon l'opinion des Ariens et des Macédoniens.* Il y a trois parties.

PREMIÈRE PARTIE : *De l'établissement de cette opinion.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des preuves rationnelles qui établissent cette question.*

Première preuve. Nous disons : Si le Fils et l'Esprit sont créés, ils sont égaux aux créatures, parce qu'ils sont créés. C'est pourquoi ou bien ils leur sont égaux encore en nature, ou bien ils ne sont pas égaux en nature. Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce que, s'ils sont égaux au reste des créatures en nature

1. Il veut dire, semble-t-il, qu'il n'est pas essentiel pour une nature qui possède plusieurs hypostases que ces hypostases viennent de l'ordre sensible.

et que le reste des créatures diffère du Père en nature, il (en) résulte que le Fils et l'Esprit diffèrent du Père en nature, ce qui est absurde, parce que, par une preuve apodictique, nous avons montré plus haut l'égalité de nature des trois hypostases. Et la deuxième (opinion) à son tour n'est pas vraie, parce que, s'ils diffèrent des créatures en nature, nécessairement, comme les créatures possèdent une nature en puissance à être créés, le Fils et l'Esprit auraient une nature non en puissance à être créés. Le Fils et l'Esprit, donc, s'ils étaient créés, seraient égaux aux créatures en nature — or nous avons dit qu'ils (en) diffèrent — ce qui serait (donc) absurde. Donc ils ne sont pas créés.

Deuxième preuve. Nous disons : Lorsque le Père a créé le Fils et l'Esprit, comme vous le dites, possédait-il la sagesse et la vie, ou bien ne les possédait-il pas? Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce que la ré-existence des (êtres) qui existent est impossible. Et la deuxième (opinion) à son tour n'est pas vraie, parce que celui qui n'est pas vivant ne peut * jamais créer; et celui qui n'est pas sage, quoiqu'il ne soit pas incapable de faire quelque chose, cependant ne peut pas du tout (le faire) comme il faut.

Troisième preuve. Nous disons : Est-ce avant d'avoir créé le temps que le Père a créé le Fils et l'Esprit, ou bien est-ce après avoir créé le temps? Or la première (opinion) n'est pas vraie, parce que, si une créature pouvait exister sans le temps, inutile serait la création du temps. Et la deuxième (opinion) à son tour n'est pas vraie, parce que, s'il arrivait au créateur d'avoir créé le temps ou quelque autre chose, sans avoir la sagesse et la vie qui sont les hypostases du Fils et de l'Esprit, inutile serait pour lui l'existence du Fils et de l'Esprit.

DEUXIÈME SECTION : *Des témoignages de l' « Écriture » qui établissent cette question.*

Premier témoignage. Dans l'Évangile. Au commencement était le Verbe, et le Verbe était auprès de Dieu, et le Verbe était Dieu ¹. *Deuxième témoignage.* Dans le même (Évangile). Le Fils unique qui est dans le sein du Père, lui-même l'a expliqué ². *Troisième témoignage.* Dans le même (Évangile). Celui-là, en effet, Dieu le Père l'a marqué de son sceau ³. *Quatrième témoignage.* Dans le même (Évangile). Dieu, en effet, est Esprit, et, ceux qui l'adorent, il convient qu'ils adorent en esprit et en vérité ⁴. *Cinquième témoignage.* Paul. Nous voyons la gloire du Seigneur comme dans un miroir; et nous sommes transformés en la même ressemblance, de gloire en gloire, comme par le Seigneur, (qui est) Esprit ⁵.

1. *Jean*, I, 1. — 2. *Jean*, I, 18. — 3. *Jean*, VI, 27. — 4. *Jean*, IV, 24. — 5. *II Cor.*, III, 18.

Explication. Sache que le premier témoignage signifie que le Fils n'est pas créé, parce que, s'il était créé, Jean dirait : Au commencement Dieu a créé le Verbe, et non pas : (Au commencement) était (le Verbe). Or cela est certain par la (parole) de Moïse, lequel, quand il a parlé des créatures, a dit : Au commencement Dieu créa le ciel et la terre¹, et (qui) n'a pas dit : Au commencement était le ciel ou la terre, parce qu'aux créatures ne convenait pas l'expression : Il était, de même que ne (convient) pas non plus à des (êtres) incréés l'(expression) : Il créa.

Et le deuxième (témoignage) signifie que le Verbe est consubstantiel au Père; le sein, en effet, signifie ici la nature cachée de Dieu. Et à cause de cela encore il n'est pas créé.

Et le troisième (témoignage) signifie * qu'il est Dieu. Et à cause de cela de même il n'est pas créé, mais engendré. Or c'est cela même que confirme encore David par la (parole) : Avant l'étoile du matin je t'ai engendré².

Et les quatrième et cinquième (témoignages) signifient que l'Esprit est Dieu et Seigneur. Et à cause de cela de même il n'est pas créé. Et, pour le dire en un mot, ces témoignages établissent que chacun, Fils et Esprit, est Dieu et Seigneur. Or, tout ce qui est Dieu et Seigneur, est créateur et non pas créé.

DEUXIÈME PARTIE du chapitre dixième de la troisième base : *De l'opinion de ceux qui professent que le Fils et l'Esprit sont créés et produits.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *De leurs objections rationnelles.*

Première objection. Ils disent : Est-ce en le voulant, que le Père a engendré le Fils et qu'il a fait procéder l'Esprit, ou bien est-ce sans le vouloir? Si c'est en le voulant, voilà ce que l'on cherche³, parce que le Fils et l'Esprit se trouvent être les effets de la volonté, et non pas de la nature; et à cause de cela il est nécessaire qu'ils soient créés et produits. Et si c'est sans le vouloir, il se trouve que c'est contraint et par force que le Père est devenu la cause du Fils et de l'Esprit, ce qui est absurde. Et comme cette deuxième partie est absurde, il est nécessaire que la première soit vraie.

Deuxième objection. Ils disent : Est-ce, quand le Fils et l'Esprit existaient, que l'un a été engendré, (et) que l'autre a procédé, ou bien est-ce quand ils n'existaient pas? Si c'est quand ils n'existaient pas, voilà ce que l'on cherche, parce qu'ils se trouvent avoir eu un commencement. Or tout ce qui a eu un commencement est créé. Donc le Fils et l'Esprit sont créés. Et il n'est pas possible que ce soit quand ils existaient que l'un ait été engendré et que l'autre ait procédé, parce que cela même conduit à faire ré-exister ce qui existe, ce qui est absurde.

Troisième objection. Ils disent : Si, en effet, la non-génération (passive) est le propre de la nature divine, la génération ne doit pas être son propre, parce que,

1. *Gen.*, I, 1. — 2. *Ps.* CIX, 3. — 3. Cf., p. 23, *Habemus intentum*, c'est ce qu'il fallait démontrer.

de toute chose, c'est ou bien l'affirmation ou bien la négation qui est tenue pour vraie. Donc, comme le Fils est engendré, et non pas inengendré, il ne possède pas la nature divine. Et à cause de cela, s'il existe, il est nécessaire qu'il soit créé, à savoir produit.

5 *Quatrième objection.* Ils disent que tout ce qui existe est ou engendré ou inengendré. Donc, si l'Esprit existe, ou bien il est engendré ou bien il est inengendré. Or comme il n'est pas engendré ni inengendré non plus, il n'existe pas, parce que, s'il est engendré, il est Fils, et, s'il est inengendré, il est Père, et * non pas Esprit. Donc l'Esprit n'existe pas du tout.

10 *Cinquième objection.* Ils disent : Est-ce toujours que le Père engendre le Fils et qu'il fait procéder l'Esprit, ou bien n'est-ce pas toujours? Or, comme la première (hypothèse) n'est pas vraie, parce qu'elle mène à la ré-existence de ce qui existe, ce qui est absurde, il reste que c'est la deuxième (hypothèse) qui est vraie, à savoir que ce n'est pas toujours qu'il engendre et qu'il fait procéder.

15 Et par là il se trouve que la génération du Fils est déjà arrêtée, c'est-à-dire qu'elle a eu une fin, et de même également la procession de l'Esprit aussi. Or, tout ce qui a une fin, doit avoir nécessairement aussi un commencement, et tout ce qui a un commencement est créé. Donc le Fils et l'Esprit sont créés.

20 *Sixième objection.* Ils disent : Est-ce à l'intérieur de la nature (*ab intra*) que le Père est cause du Fils et de l'Esprit, ou bien est-ce non à l'intérieur de la nature? Si ce n'est pas à l'intérieur de la nature, voilà ce que l'on cherche ¹, parce que tout effet qui n'est pas effet à l'intérieur de la nature est créé et produit. Donc le Fils et l'Esprit sont créés et produits. Et si c'est à l'intérieur de la nature,

25 Or tout ce qui est ainsi ne doit pas être égal en nature à sa cause, parce que dans une nature égale il n'y a ni antériorité, ni postériorité, mais peut-être y en a-t-il dans le temps. Par exemple, Salomon est postérieur à David; or il est clair que ce n'est pas à l'intérieur de la nature qu'il est postérieur, mais dans le temps seulement. Donc, comme le Fils et l'Esprit sont étrangers au Père en
30 nature, ils sont créés et produits.

Septième objection. Ils disent : Le Père, est-ce de la nature qu'il est Père, ou bien est-ce de la réalisation? Si c'est de la réalisation, voilà ce que l'on cherche ², parce que le Père se trouve être auteur et le Fils produit. S'il est Père de la nature, de même voilà ce que l'on cherche ³, parce que cela mène à la différence des natures du Père et du Fils. En effet, la nature qui peut être cause
35 et qui ne peut pas être effet doit être autre que la nature qui peut le contraire, à savoir (celle) qui peut être effet et qui ne peut pas être cause. Donc, si le Fils était engendré par le Père, il lui serait consubstantiel. Or, comme il ne lui est pas consubstantiel, il n'est pas engendré, mais créé et produit.

11. P om. — 12-12. P om. — 13. B 100. — 14. P loco *لا محب الا حيا وحجيم* habet *حيا حيا* ¹ *لا محب الا حيا وحجيم*. quod F om. — 15. P add *لا محب*.

1. 2. 3. Cf. *supra*, p. 147 n. 3. *Litt.* « dans la nature ».

שׁוֹרֵי הַדָּבָר. מִלֵּוּל הַיּוֹסֵף הַלְּבָבִי וְאֵתֵּן מִמֶּנּוּ תַעֲבֹד.

מִמִּתְחַלְתֵּם לְמַעַן הַיּוֹסֵף. כִּי לֹא. מִיָּד מִיָּד חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

כְּחֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

* V 108 v°

וְאֵתֵּן מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

10

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

* F 87 v°

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

15

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

20

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

25

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי.

1. PF חֵן. — 2. V in marg. (?) חֵן וְחַסְדֵּי. — 3. P אֵתֵּן. — 4. P מִמֶּנּוּ מִמֶּנּוּ חֵן וְחַסְדֵּי. — 5. P om. — 6. P add וְאֵתֵּן. — 7-7. B bis. — 8. P om חֵן וְחַסְדֵּי. — 9. P אֵתֵּן.

DEUXIÈME SECTION : *Des témoignages de l' « Écriture », des Ariens et des Macédoniens.*

Premier témoignage. Les Proverbes. Le Seigneur m'a créé en tête de ses créatures, et c'est avant toutes ses œuvres et avant les siècles qu'il m'a établi ¹.

⁵ *Deuxième témoignage.* Dans l'Évangile. Le Fils ne peut faire de lui-même rien qu'il ne voie faire au Père ². *Troisième témoignage.* Dans le même (Évangile). Je suis descendu du ciel, non pas pour faire ma volonté, mais pour faire la volonté de celui qui m'a envoyé, afin que de tout ce qu'il m'a donné je n'en perde pas ³. *Quatrième témoignage.* Dans le même (Évangile). Pour qu'ils te connaissent, toi le seul vrai Dieu, et celui que tu as envoyé, Jésus-Christ ⁴. *Cinquième témoignage.* Dans le même (Évangile). Pourquoi me dis-tu bon? Nul n'est bon, que Dieu seul ⁵. *Sixième témoignage.* Dans le même (Évangile). Que votre cœur ne se trouble pas. Croyez en Dieu et croyez en moi ⁶. *Septième témoignage.* Dans le même (Évangile). Personne ne connaît ¹⁵ le dernier jour ou l'heure — le Fils lui-même non plus — si ce n'est le Père ⁷. *Huitième témoignage.* Dans le même (Évangile). Père, je te rends grâces de ce que tu m'as exaucé. Et moi je sais que tu m'exauces toujours; mais c'est à cause de cette foule qui se tient (là) que je dis cela, afin qu'ils croient que c'est toi qui m'as envoyé ⁸. *Neuvième témoignage.* Dans le même (Évangile). Le ²⁰ Père qui m'a envoyé, c'est lui qui m'a donné l'ordre de ce que je dirai et de ce dont je parlerai ⁹. *Dixième témoignage.* Dans le même (Évangile). Si vous m'aimiez, vous vous réjouiriez de ce que je vais à mon Père, parce que mon Père est plus grand que moi ¹⁰. *Onzième témoignage.* Dans le même (Évangile). Et lorsque le Paraclet sera venu, celui que moi, je vous enverrai de chez mon ²⁵ Père ¹¹. *Douzième témoignage.* Paul. Lorsqu'il livrera la royauté à Dieu le Père après avoir anéanti toute principauté, toute puissance et toutes forces... Et lorsque tout lui aura été soumis, alors le Fils lui-même sera soumis à celui qui lui a tout soumis, afin que Dieu soit tout en tous ¹². *Treizième témoignage.* Le même. Également, lorsqu'il était revêtu de la chair, il avait ³⁰ offert prière et supplication avec une violente clameur et des larmes à celui qui pouvait le sauver de la mort, et il fut exaucé. Et, tout Fils qu'il est, par la crainte et les souffrances qu'il a supportées, il a appris l'obéissance : et ainsi il est devenu parfait ¹³. *Quatorzième témoignage.* Le même. De même aussi ³⁵ demander dans la prière, comme il convient. Mais l'Esprit lui-même prie pour nous en des gémissements ineffables. Et celui qui sonde les cœurs, lui, sait quelle est la pensée de l'Esprit, (à savoir) que c'est selon la volonté de Dieu qu'il prie pour les saints ¹⁴.

1. *Prov.*, VIII, 22,23. — 2. *Jean*, v, 19. — 3. *Ib.*, VI, 38,39. — 4. *Ib.*, XVII, 3. —
 5. *Marc*, x, 18. — 6. *Jean*, XIV, 1. — 7. *Marc*, XIII, 32. — 8. *Jean*, XI, 41,42. —
 9. *Ib.*, XII, 49. — 10. *Ib.*, XIV, 28. — 11. *Ib.*, XV, 26. — 12. *I Cor.*, XV, 24, 28. —
 13. *Hébr.*, v, 7,9. — 14. *Rom.*, VIII, 26,27.

Explication. Les Ariens avec les Macédoniens, en effet, disent que le premier témoignage signifie clairement que le Fils est créé et produit. Et les autres (témoignages) signifient que le Fils est inférieur au Père, et que l'Esprit est (inférieur) et au Père et au Fils : inférieur au Père d'une part, parce que c'est
5 auprès de lui qu'il prie pour nous en des gémissements ineffables, ainsi qu'a dit l'Apôtre, et (inférieur) au Fils d'autre part, parce qu'il est envoyé par lui, ainsi que le Fils lui-même l'a dit dans l'Évangile. Or tout ce qui est inférieur à quelque chose ne peut pas lui être consubstantiel. Donc le Père et le Fils et l'Esprit ne sont pas égaux en nature, mais * ils se tiennent à (leurs) degrés
10 propres, et ils sont les uns au-dessous des autres.

TROISIÈME PARTIE du chapitre dixième de la troisième base : *De la réfutation de l'opinion qui professe que le Fils et l'Esprit sont créés et produits.* Il y a deux sections.

PREMIÈRE SECTION : *Des réfutations de leurs objections rationnelles.*

15 *Réfutation de la première objection.* Nous disons que tout ce qui est cause naturelle de quelque autre chose, si c'est un vivant et un connaissant¹, sa volonté suit l'intelligence de son effet, c'est-à-dire que l'intelligence de son effet devient cause que la cause (de cet effet) se complaise en lui. Et par là il est certain que la volonté est cause de l'effet de la cause, et non pas
20 cause de l'effet. Voici, en effet, que l'intelligence émane naturellement de l'âme raisonnable et que l'âme elle-même se complait en elle (l'intelligence). Or il n'est pas juste de dire que l'intelligence est l'effet de la volonté de l'âme, parce qu'elle émane naturellement de la nature de l'âme. Il n'est pas juste non plus de dire que, comme l'intelligence n'est pas l'effet de la volonté de l'âme, l'âme
25 est contrainte et que par force et contre son gré (de l'âme) l'intelligence en émane, parce qu'elle (l'âme) se complait bien en l'(intelligence) une fois que celle-ci existe. Or cette antériorité et cette postériorité, il ne faut pas les entendre en un sens temporel; mais l'antériorité et la postériorité de la cause et de l'effet sont plutôt comme les mouvements du doigt et de la bague². Tu
30 dis, en effet, que le doigt a remué et qu'ensuite la bague a remué; et tu ne dis pas que la bague a remué et qu'ensuite le doigt a remué, quoique les deux à la fois remuent dans le temps. C'est donc de la même manière que nous disons que le Père naturellement caché a engendré le Fils adorable et qu'il a fait
35 procéder l'Esprit Saint au-dessus des temps et des instants et qu'il s'est complu en eux. Et par là il est clair que la volonté du Père suit le Fils et l'Esprit, et non pas que le Fils et l'Esprit suivent la volonté, ainsi que les Ariens et les Macédoniens le dirent en sophiquant.

1. V B en marge : S'il est vivant et connaissant, est-il dit, parce que ce qui n'est pas vivant ni connaissant n'est pas dit vouloir ou ne pas vouloir son effet, comme le feu dans l'action de chauffer. — 2. Cf. JANSSENS, *L'Entretien de la Sagesse*, p. 273, où le même exemple est donné pour expliquer l'antériorité du créateur par rapport à la créature.

Réfutation de la deuxième objection. Nous disons * que la génération (passive) du Fils n'est pas autre chose que ceci : c'est du Père qu'il a le (fait) qu'il était, qu'il est et qu'il sera; de même aussi la procession de l'Esprit. C'est pourquoi le fait d'être Fils, c'est d'avoir été engendré; et le fait d'être Esprit, c'est d'avoir
 5 procédé. Et par là il est certain que ce n'est pas à l'existence d'une ré-existence que mène ce raisonnement, (à savoir) que, comme le Fils et l'Esprit existent, l'un d'une part a été engendré, (et) l'autre d'autre part a procédé, parce que l'exis-
 10 tence de chacun d'eux, ainsi que sa génération et sa procession, sont des existences égales en éternité. Et l'une n'est pas du tout antérieure à l'autre, puisque toutes sont éternelles.

Réfutation de la troisième objection. Nous disons que la nature divine est une nature commune et que c'est à ses différentes hypostases que conviennent la non-génération (passive) et la génération (passive). C'est pourquoi il ne sied pas de dire que, si la non-génération (passive) est le propre de la nature divine,
 15 la génération (passive) ne doit pas être son propre, de même qu'il ne sied pas de dire que, si l'irrationnabilité est le propre de l'animal, la rationnabilité ne doit pas être son propre; et par là il se trouverait que l'homme, en tant que raisonnable, ne posséderait pas la nature animale, ce qui est absurde, parce que la nature animale est une nature commune et que la rationnabilité et l'irra-
 20 tionnabilité conviennent à ses différentes espèces.

Réfutation de la quatrième objection. Nous disons que la non-génération (passive) n'est pas le propre du Père, en sorte que l'Esprit, alors qu'il n'est pas engendré, est père; si bien que la non-génération (passive) ne convient pas
 25 semblablement à la fois au Père ou à l'Esprit. En effet, le propre du Père, c'est la génération (active), et non pas la non-génération (passive); et celui de l'Esprit à son tour, c'est la procession, et non pas la non-génération (passive).

Réfutation de la cinquième objection. Nous disons que c'est toujours que le Père engendre le Fils et qu'il fait procéder l'Esprit : à savoir que c'est toujours que le Fils et l'Esprit ont du Père le (fait) qu'ils étaient, et qu'ils sont, et qu'ils
 30 seront, comme nous l'avons dit dans la réfutation de la deuxième objection. Et par là ne s'ensuit aucune absurdité.

Réfutation de la sixième objection. Nous disons que, pour tout ce qui par nature est cause d'un effet, il n'est pas nécessaire que l'(effet) et sa cause diffèrent l'un de l'autre en nature. Voici, en effet, que le feu est la cause naturelle
 35 de la chaleur; or il est clair que le feu et la chaleur ne diffèrent pas en nature, mais que les deux ont la même nature *. De même donc unique est la nature pour le Père — cause — et pour le Fils et pour l'Esprit — ses « causés ».

זרעך השמחה והחיים. אפניך ופני או ופניו ופניו
 פניו ופניו. או ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו

זרעך השמחה והחיים. אפניך ופניו ופניו ופניו

* F 88 v° זרעך השמחה והחיים. אפניך ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 * P 110 r° ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו

* B 80 r° זרעך השמחה והחיים. אפניך ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו

זרעך השמחה והחיים. אפניך ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו

ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו

* P 110 v° ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו
 ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו ופניו

1. F om. — 2. P add ופניו ופניו. — 3-3. P om. — 4. V 1 supra lineam. PF ופניו. — 5. P add ופניו. — 6. P ופניו.

Réfutation de la septième objection. Nous disons que la nature, ou bien est commune et s'appelle nature simplement, ou bien est particulière et s'appelle hypostase. C'est pourquoi le Père est père d'une nature particulière, à savoir de l'hypostase du Fils, qui est différente de la nature particulière, à savoir de l'hypostase du Père. Et par là il n'advient aucune absurdité, parce que le Père et le Fils n'ont pas la même hypostase, mais ont seulement la même nature.

DEUXIÈME SECTION : *Des réponses à leurs témoignages de l'« Écriture ».*

Réponse au premier témoignage. Nous disons qu'ici Salomon a pris l'(expression) : Il m'a créée, à la place de l'(expression) : Il m'a engendrée. Et cela est certain pour deux (raisons) : la première d'une part, parce qu'avant cette phrase il a dit : Moi, la Sagesse, j'ai créé l'habileté¹; or une créature ne peut pas être créatrice; et la deuxième (raison), parce qu'après cette phrase il a dit : C'est avant que soient les abîmes que j'ai été engendrée, et c'est avant les collines que j'ai été conçue². Or, si la Sagesse divine était créature, comment dirait-elle : J'ai été engendrée et j'ai été conçue. En effet, que ce qui est élevé dise des choses basses, ce n'est pas absurde, mais bien plutôt excellent; mais que ce qui est bas dise des choses élevées, c'est tout à fait absurde.

Réponse au deuxième témoignage. Nous disons que la (parole) : « le Fils ne peut faire de lui-même rien qu'il ne voie faire au Père », ne signifie pas la faiblesse du Fils, mais (veut dire) qu'il est parmi les choses impossibles qu'il se trouve au Fils une volonté de ne pas accomplir la volonté du Père, parce que tout ce qui est au Père est au Fils, sauf la génération (active), et réciproquement. C'est pourquoi comment est-il possible qu'une volonté ou une action se trouve chez le Fils qui ne se trouve pas identique aussi chez le Père?

Réponse au troisième témoignage. Nous disons que la (parole) : « Non pas pour faire ma volonté, mais (pour faire) la volonté de celui qui m'a envoyé », signifie que le Fils n'a pas lui-même une volonté propre qui ne soit pas la même que celle du Père. Et cela est certain, parce qu'il a dit ensuite : C'est la volonté de mon Père que quiconque voit le Fils et croit en lui ait la vie éternelle et moi, je le ressusciterai au dernier jour³. Or, si le Fils avait une autre volonté * en dehors de celle-ci, il se trouverait qu'il ne veut pas que celui qui croit en lui ait la vie éternelle et qu'il ne veut pas non plus le ressusciter au dernier jour. Or quel est l'insensé qui en vient à toute cette folie?

1. *Prov.*, VIII, 12. — 2. *Prov.*, VIII, 25. — 3. *Jean*, VI, 40.

١
 ٢
 ٣
 ٤
 ٥
 ٦
 ٧
 ٨
 ٩
 ١٠
 ١١
 ١٢
 ١٣
 ١٤
 ١٥
 ١٦
 ١٧
 ١٨
 ١٩
 ٢٠
 ٢١
 ٢٢
 ٢٣
 ٢٤
 ٢٥
 ٢٦
 ٢٧
 ٢٨
 ٢٩
 ٣٠
 ٣١
 ٣٢
 ٣٣
 ٣٤
 ٣٥
 ٣٦
 ٣٧
 ٣٨
 ٣٩
 ٤٠
 ٤١
 ٤٢
 ٤٣
 ٤٤
 ٤٥
 ٤٦
 ٤٧
 ٤٨
 ٤٩
 ٥٠
 ٥١
 ٥٢
 ٥٣
 ٥٤
 ٥٥
 ٥٦
 ٥٧
 ٥٨
 ٥٩
 ٦٠
 ٦١
 ٦٢
 ٦٣
 ٦٤
 ٦٥
 ٦٦
 ٦٧
 ٦٨
 ٦٩
 ٧٠
 ٧١
 ٧٢
 ٧٣
 ٧٤
 ٧٥
 ٧٦
 ٧٧
 ٧٨
 ٧٩
 ٨٠
 ٨١
 ٨٢
 ٨٣
 ٨٤
 ٨٥
 ٨٦
 ٨٧
 ٨٨
 ٨٩
 ٩٠
 ٩١
 ٩٢
 ٩٣
 ٩٤
 ٩٥
 ٩٦
 ٩٧
 ٩٨
 ٩٩
 ١٠٠

* F 89 ro

* P 111 ro

* V 111 ro

* B 80 vo

1. P om. — 2 V ^{١٥٦} sic. F add ^{١٥٦} — 3. F ^{١٥٦} — 4. B ^{١٥٦} — 5. FB add ^{١٥٦} — 6. P add ^{١٥٦} — 7. P ^{١٥٦} — 8. P add ^{١٥٦} — 9. P add ^{١٥٦}

Réponse au quatrième témoignage. Nous disons que la (parole) : Pour qu'ils te connaissent, toi le seul vrai Dieu, a été dite pour évincer ceux qui ne sont pas vraiment dieux, je veux dire les idoles des nations. Et cela est certain, parce qu'il a ajouté la (parole) : Et celui que tu as envoyé, Jésus-Christ, à savoir que le Père aussi bien que le Fils ont une seule nature divine. Or, si ce n'est pas là le sens exact de la parole, comment conviendrait-il de dire : Qu'ils te connaissent, toi seul Dieu, et un autre avec toi, si en vérité il y a avec lui un autre qui ne lui est pas consubstantiel, selon le délire des Ariens?

Réponse au cinquième témoignage. Nous disons que la (parole) : Pourquoi me dis-tu bon? le Fils l'a dite à celui qui le regardait comme un simple homme. Cela est certain, parce qu'il a ajouté : Nul n'est bon; et parce que celui à qui la parole (était adressée) ne savait pas lui-même que notre Sauveur est le Fils du Père par nature et qu'il ne le confessait pas non plus.

Réponse au sixième témoignage. Nous disons que le nom adorable de Dieu est employé dans les Livres saints parfois proprement au sujet du Père, par exemple : Nous parlons devant Dieu dans le Christ¹; et parfois proprement au sujet du Fils, par exemple : Nous attendons l'espérance bénie et la manifestation de notre grand Dieu et de notre Sauveur Jésus-Christ², et par exemple : Mon Seigneur et mon Dieu³, et parfois proprement au sujet de l'Esprit saint, par exemple : Notre Dieu est Esprit⁴, et par exemple : Par le Seigneur, (qui est) Esprit⁵. C'est pourquoi il n'est pas nécessaire que, du fait que Notre-Seigneur a dit : Croyez en Dieu et croyez en moi, lui-même il ne soit pas Dieu, puisque de lui aussi est vraie la désignation de Dieu, ainsi que nous l'avons montré. Et, en effet, cela est clairement connu aussi par les règles de la logique, à savoir qu'une prémisses particulière, quand elle affirme quelque chose de quelque chose, il n'est pas nécessaire qu'elle nie des autres ce qu'elle a affirmé de cette chose; par exemple, lorsque nous parlons d'un homme écrivain, il n'est pas nécessaire que les autres ne soient pas écrivains.

Réponse au septième témoignage. * Nous disons qu'en vérité c'est en tant qu'il est homme que le Fils a dit qu'il ne connaît pas le jour ou l'heure, comme les autres hommes, bien que, en tant qu'il est Dieu, il (les) connaisse nécessairement comme le Père aussi. Et cela est certain parce qu'il a dit avant ces mots : Personne ne connaît. C'est pourquoi, lui aussi, il s'est fait l'égal des hommes dans cette question. Car il n'y aurait eu aucun profit pour ceux qui l'ont interrogé, s'il leur avait été donné une réponse à ce qui était l'objet de leur question; mais plutôt il y aurait eu dommage, parce que, si chacun avait su l'heure de sa fin

1. *II Cf. Cor.*, II, 17. — 2. *Tite*, II, 13. — 3. *Jean*, XX, 28. — 4. *Ib.*, IV, 24. — 5. *II Cor.*, III, 18.

et si, de plus, les hommes, pendant la vie desquels¹ aura lieu la résurrection, savaient quand elle aura lieu, peut-être se souilleraient-ils sans crainte dans la satisfaction de (leurs) passions, confiants qu'à la fin ils se repentiront et seront lavés et purifiés de leurs péchés, puisque le repentir est accepté, toutes les fois
 5 qu'il existe, et que sa porte est ouverte en tout temps. Et beaucoup d'autres réponses ont été dites par les saints docteurs sur cette question, et c'est pour ne pas allonger le raisonnement que nous les avons laissées.

Réponse au huitième témoignage. La réponse à cette question, en effet, est renfermée dans la même (réponse), à savoir que lui-même le Seigneur, le Fils,
 10 a demandé au Père de l'exaucer, non pas parce qu'il ne pouvait pas ressusciter d'autorité celui qui sentait déjà mauvais, mais afin que les (hommes) de peu de foi ne pensent pas que c'est par une puissance qui n'est pas divine qu'il fait ce qu'il fait — ce qu'ils ont dit aussi, à savoir que c'est par Béalzébub, chef des démons, qu'il chasse les démons².

15 *Réponse au neuvième témoignage.* En effet, par la (parole) : Le Père qui m'a envoyé, c'est lui qui m'a donné l'ordre de ce que je dirai, il a voulu dire l'égalité de sa volonté et (de celle) du Père. Et de plus, parce qu'il est aussi un homme parfait, il n'était pas absurde pour lui de dire qu'il peut recevoir les ordres de Dieu.

20 *Réponse au dixième témoignage.* Nous disons : Quoiqu'en vérité il ait été dit ici : Mon Père est plus grand que moi, cependant dans un autre endroit il a été dit : Moi et mon Père nous sommes un³. Or qu'il soit une seule et même chose de la même manière, ce serait parmi les choses impossibles. C'est pourquoi le Père est plus grand que le Fils, parce qu'il est la cause du Fils; mais il lui est
 25 égal, parce qu'une est, et pour lui, et pour celui-là, la nature unique de la divinité. De même aussi pour l'Esprit. Si de plus il a pris le (mot) : « Il est plus grand » * par rapport à l'humanité, ce n'est pas impropre.

Réponse au onzième témoignage. Par la (parole) : Je vous envoie de chez mon Père, il a signifié l'égalité de volonté du Père et du Fils et de l'Esprit. Et
 30 cela est certain par ce qu'il a dit au début de la parole : Lorsqu'il sera venu. C'est pourquoi, afin que personne ne pense que c'est de lui-même que vient l'Esprit, et non pas par la volonté du Père et du Fils, il a ajouté : Celui que, moi, je vous envoie de chez mon Père.

Réponse au douzième témoignage. Nous disons que le but de l'Apôtre, par
 35 cette parole, est de nous signifier la perfection qui doit advenir à la nature humaine par la ressemblance finale avec Dieu quand sera anéantie toute principauté, toute puissance et toutes forces, c'est-à-dire tout gouvernement qui n'est pas divin. Or, parce qu'une telle ressemblance ne peut avoir lieu qu'au moyen d'un médiateur et qu'il faut que le médiateur participe aux deux extré-

1. Littéralement : aux jours desquels. — 2. *Luc*, xi, 15. — 3. *Jean*, x, 30.

1
 5
 10
 15
 20

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

B 81 r°

V 112 r°

1-1. B om. — 2. P om. — 3. V rasura et P om
 4-4. B om. — 5. P om. — 6. V rasura et P om
 7-7. B om. — 8. P om. — 9. V rasura et P om
 10-10. B om. — 11. P om. — 12. V rasura et P om
 13-13. B om. — 14. P om. — 15. V rasura et P om
 16-16. B om. — 17. P om. — 18. V rasura et P om
 19-19. B om. — 20. P om. — 21. V rasura et P om
 22-22. B om. — 23. P om. — 24. V rasura et P om
 25-25. B om. — 26. P om. — 27. V rasura et P om
 28-28. B om. — 29. P om. — 30. V rasura et P om
 31-31. B om. — 32. P om. — 33. V rasura et P om
 34-34. B om. — 35. P om. — 36. V rasura et P om
 37-37. B om. — 38. P om. — 39. V rasura et P om
 40-40. B om. — 41. P om. — 42. V rasura et P om
 43-43. B om. — 44. P om. — 45. V rasura et P om
 46-46. B om. — 47. P om. — 48. V rasura et P om
 49-49. B om. — 50. P om. — 51. V rasura et P om
 52-52. B om. — 53. P om. — 54. V rasura et P om
 55-55. B om. — 56. P om. — 57. V rasura et P om
 58-58. B om. — 59. P om. — 60. V rasura et P om
 61-61. B om. — 62. P om. — 63. V rasura et P om
 64-64. B om. — 65. P om. — 66. V rasura et P om
 67-67. B om. — 68. P om. — 69. V rasura et P om
 70-70. B om. — 71. P om. — 72. V rasura et P om
 73-73. B om. — 74. P om. — 75. V rasura et P om
 76-76. B om. — 77. P om. — 78. V rasura et P om
 79-79. B om. — 80. P om. — 81. V rasura et P om
 82-82. B om. — 83. P om. — 84. V rasura et P om
 85-85. B om. — 86. P om. — 87. V rasura et P om
 88-88. B om. — 89. P om. — 90. V rasura et P om
 91-91. B om. — 92. P om. — 93. V rasura et P om
 94-94. B om. — 95. P om. — 96. V rasura et P om
 97-97. B om. — 98. P om. — 99. V rasura et P om
 100-100. B om. — 101. P om. — 102. V rasura et P om

mités qui sont distantes, ce médiateur lui-même c'est le Christ, qui participe, et à la nature humaine par son humanité, et à la (nature) divine par sa divinité. Et par là il est certain qu'il est nécessaire qu'une telle ressemblance soit d'abord dans l'hypostase du Fils à cause de l'incarnation, ainsi que l'Apôtre aussi le suggère dans un autre endroit, disant : Où il n'y a pas de Juif ni de païen, de circoncision et d'incirconcision, de barbare et de Scythe, d'esclave (et) d'affranchi, mais (où) le Christ est tout et en tout¹. Ensuite l'hypostase du Fils elle-même fait ressembler au Père ceux qui lui ressemblent à lui-(même) lorsqu'il (les) offre. Et c'est là le mystère de la (parole) : Il livrera le royaume à Dieu le Père², et encore de la (parole) : Lorsque tout lui aura été soumis, alors le Fils lui-même sera soumis au Père, et Dieu sera tout en tout³.

Réponse au treizième témoignage. Nous disons que la (parole) : Le Fils a offert prière et supplication, convient à son humanité, et non pas à sa divinité. Cela est certain parce que c'est avec des larmes que l'Apôtre a dit qu'a lieu cette prière. Or il est clair que la nature divine n'a pas de larmes. C'est pourquoi, si l'hypostase du Fils ne s'était pas faite homme, peut-être les Ariens pourraient-ils rendre le Fils inférieur au Père; mais comme l'humanité est au milieu (de tous), ce n'est pas du tout (possible).

Réponse au quatorzième témoignage. Nous disons que la (parole) : L'Esprit prie le Père pour nous, signifie l'égalité de sa volonté et (de celle) du Père *, comme nous l'avons montré aussi au sujet du Fils. Et l'(expression) : « Par des gémissements » signifie sa miséricorde pour nous et son amour pour les hommes. Or il ne faut pas beaucoup s'étonner de ce que c'est de l'Esprit qu'a été dite une parole si humble, parce qu'au sujet du Père aussi un grand nombre (de paroles) de ce genre se trouvent également avoir été dites dans l'Ancien (Testament), par exemple : Il s'est repenti, il a eu regret, il s'est irrité, il a été furieux, etc.

1. Col., III, 11. — 2. I Cor., xv, 24. — 3. I Cor., xv, 28.

I

TABLE DES NOMS PROPRES SYRIAQUES

(Cette table et les suivantes renvoient à la pagination placée entre crochets.)
(Le premier chiffre des références indique la page du texte, et le second, la ligne.)

38₁₁ 44₂ 52₃ 84₁₂ 90₁₀₋₁₁₋₁₂
 98₁₂₋₁₃₋₁₄ 106₁₄₋₁₉ 110₆ 118₁₆₋₂₀
 120₁₀ 122₁₆ 126₈ 128₂₀₋₂₁₋₂₂
 130₂₋₃₋₁₀₋₂₆₋₂₇₋₂₈ 132₃₋₁₇₋₂₅
 134₈₋₁₂₋₁₃ 144₂₋₈₋₁₃₋₂₃ 146₆
 -16-19 148₅₋₇₋₁₄₋₁₇₋₂₀₋₂₂₋₂₃₋₂₄₋₂₇
 150₅₋₁₂₋₁₄₋₁₇₋₁₈₋₁₉ 152₃₋₆₋₂₄₋₂₆
 154₂₋₁₇₋₁₈₋₂₀₋₂₁₋₂₈ 156₂₋₃₋₄₋₁₅₋
 17-19-22-23 158₄₋₁₁₋₁₃₋₂₅ 160₇₋₁₁₋
 12-15-17-21-23-24 162₇₋₁₃₋₁₅₋₁₆₋₁₉
 82₂₆
 58₂₆
 82₂₆
 44₂ 60₁₂ 82₆ 84₂₃ 90₇
 96₁ 100₇
 134₂₀
 132₂₅
 50₂₃ 58₂₈ 130₁₄
 82₉ 96₈
 84₁ 94₈
 36₂₇ 82₂₇ 108₁₉ 120₁₁
 42₈
 48₁₀ 126₈₋₁₅
 16₁₄₋₂₂ 18₄₋₁₉₋₂₆ 26₂₃ 30₁₋₂₅₋
 -26 32₂₃ 34₁₄₋₁₆ 36₃₋₁₉₋₂₆₋₂₇
 38₁₀₋₁₄ 40₂₆ 42₃₋₆₋₂₄ 44₁₋₅₋₂₂
 46₁₀₋₁₂₋₁₉ 48₇ 50₂₃ 52₁₇ 56₂₀₋₂₂
 60₄₋₆ 62₈ 64₂₆ 66₆₋₂₇ 70₁₁
 72₁₂₋₂₆ 74₅₋₁₈₋₁₉₋₂₃ 76₁₉ 78₁₅₋₂₂₋
 -25 80₅₋₁₂₋₁₉₋₂₂₋₂₈ 82₄₋₆₋₂₇ 84₃₋₆
 -14-15-22 86₂₇ 88₂₈ 90₄₋₂₀₋₂₃ 92₁₇
 94₈₋₁₃₋₁₈ 96₂₋₃₋₅₋₁₂ 98₉₋₁₆
 100₁₋₈₋₁₇₋₁₉ 102₂₃ 104₁₈₋₁₉
 106₂₋₁₁₋₁₂₋₁₄₋₂₃ 108₂₋₃₋₄₋₁₅₋₁₉₋
 -21-23-25-27 110₁₋₂₋₄₋₅₋₆₋₇₋₁₀₋₁₂₋
 -15-21 112₄₋₇₋₁₈ 118₁₇ 120₄₋₅₋₉

124₂₁₋₂₄₋₂₅₋₂₆₋₂₇ 126₁₋₂₋₄₋₅₋₁₀₋
 -11-12-15-20-22-23-25-27-28 130₂₀₋
 -21-23 132₂₋₃₋₅₋₆₋₁₀₋₁₆₋₁₇₋₂₂ 134₄₋
 -6-7-10-12 136₁₀₋₁₁₋₁₂₋₁₃ 138₁₅₋₂₆
 140₁₄ 144₂₁₋₂₄ 146₂₋₃₋₇₋₈₋₁₀₋₁₁
 148₂₁ 150₇₋₉₋₁₀₋₁₉₋₂₁₋₂₈ 158₂₋₅₋
 -12-13-15-16-18-24 160₁₃₋₂₇ 162₇₋₉
 84₈ 90₂
 132₂₀
 38₁₃
 132₁₀
 28₂₇
 142₂₂ 150₁ 152₁₋₂₇ 158₇
 162₁₃
 134₁₀ 140₂₄
 18₂₄ 26₂₂ 38₄ 60₂ 84₄ 90₂
 98₁₀ 108₂₄ 130₂₃
 130₁₈
 46₁₀
 132₁₁
 126₂₄
 28₂₇
 160₁₀
 90₁₁₋₁₂ 98₁₂₋₁₃₋₁₄ 106₁₃₋₁₉
 118₁₇₋₁₉ 122₁₅₋₁₆₋₁₇₋₁₈₋₂₃ 126₈
 128₂₋₃₋₆₋₈₋₁₁₋₁₃₋₂₀₋₂₁₋₂₂₋₂₆ 130₁₋
 -2-3-10-26-28 132₄ 134₆₋₁₃₋₁₆
 142₂₁₋₂₆ 144₂₋₅₋₆₋₈₋₁₄₋₁₈ 146₁₋
 -11-14-16-19--21-24 148₁₋₅₋₇₋₁₀₋₁₂₋
 14-16-20-23-25-27 150₄₋₇₋₁₁₋₂₀₋₂₄
 152₂₋₃₋₄₋₅₋₆₋₉₋₂₄₋₂₆ 154₁₋₃₋₆₋₂₀₋
 21-28 156₃₋₅₋₁₄₋₁₅₋₁₆₋₁₇₋₁₉₋₂₁₋₂₃₋₂₅
 158₄₋₉₋₁₁₋₁₄₋₂₃ 160₇₋₁₇₋₂₁ 162₃₋
 8-10-13
 94₁₂

132₉
 32₂₂ 34₁₆ 60₉ 80₂₄
 92₁₈ 94₂₃ 98₂₇ 110₈ 120₁₇
 96₁₂
 126₂₄
 38₁ 50₂₄ 52₂ 58₂₈ 94₁₀ 126₇₋
 10-13 130₂₀ 146₉ 148₁₉
 34₁₅ 44₁₄ 56₁₉ 60₅
 66₁₃ 80₁₄ 84₁₇ 94₁₇ 98₁₇ 110₆
 122₃
 38₇ 84₁₀ 108₂₃
 28₂₈
 132₂₀
 28₂₆ 61₇₋₇ 132₁₃ 134₄
 28₂₇
 108₂₂
 84₅

ܦ

ܦܘܠܘܢܐ 90₁₆

ܦܘܠܘܢܐ

ܦܘܠܘܢܐ 134₂₅ 162₅

ܦܘܠܘܢܐ 146₂

ܦܘܠܘܢܐ 38₁₂

ܦܘܠܘܢܐ 38₁₄ 98₁₆ 132₁₁ 150₈ 158₃₋₁₅

ܦܘܠܘܢܐ

ܦܘܠܘܢܐ 46₁₁

ܦܘܠܘܢܐ 80₉ 82₂₆ 126₂₄ 146₃

ܦܘܠܘܢܐ 84₇

ܦܘܠܘܢܐ 84₃ 88₂₅

ܦܘܠܘܢܐ 98₁₀

ܦܘܠܘܢܐ 142₂₂ 150₁ 152₁₋₂₇

ܦܘܠܘܢܐ 98₁₆ 150₈ 158₃₋₁₅

ܦܘܠܘܢܐ 134₂₅

ܦܘܠܘܢܐ 150₂

ܦܘܠܘܢܐ

ܦܘܠܘܢܐ 82₂₆

ܦܘܠܘܢܐ 38₆

ܦܘܠܘܢܐ 90₁₆

ܦܘܠܘܢܐ

ܦܘܠܘܢܐ 96₁₁

ܦܘܠܘܢܐ 134₂₅

ܦܘܠܘܢܐ 130₂₀

ܦܘܠܘܢܐ 134₁₂

ܦܘܠܘܢܐ 66₆₋₈₋₁₁₋₂₈ 68₂₋₃₋₄

72₃₋₄₋₆ 136₁₈₋₂₄

ܦܘܠܘܢܐ 162₅

ܦܘܠܘܢܐ

ܦܘܠܘܢܐ 52₄ 60₃ 70₁₂₋₁₃₋₁₆₋₁₇ 84₁₅

94₁₅ 102₂₂ 110₁ 132₃ 144₂₅

150₁₉

ܦܘܠܘܢܐ 134₁

ܦܘܠܘܢܐ 120₂₆

ܦܘܠܘܢܐ 70₁₂₋₁₃₋₁₅

ܦܘܠܘܢܐ 134₁₅ 136₁₈₋₂₅ 140₂₅

ܦܘܠܘܢܐ 132₉

ܦܘܠܘܢܐ 38₁₀ 46₁₉

ܦܘܠܘܢܐ 46₁₂

ܦܘܠܘܢܐ 126₂₅

ܦܘܠܘܢܐ

ܦܘܠܘܢܐ 48₁₀

ܦܘܠܘܢܐ 28₂₈

ܦܘܠܘܢܐ

ܦܘܠܘܢܐ 60₁₂ 94₁₆ 106₁₃₋₁₉ 116₁₇

118₁₇₋₂₀₋₂₁₋₂₄ 122₁₅₋₁₆₋₁₇₋₂₂₋₂₄

128₁₋₃₋₇₋₈₋₁₁₋₁₄₋₂₁₋₂₂₋₂₄₋₂₆₋₂₉

130₁₋₂₋₁₀₋₂₂₋₂₆₋₂₈ 132₁₋₃₋₄₋₆₋₇₋

-10-11-15-22 136₁₁ 140₁₁₋₁₄

142₂₂₋₂₆ 144₂₋₅₋₆₋₈₋₁₄₋₁₈₋₂₄₋₂₅

146₁₀₋₁₁₋₁₄₋₁₆₋₁₇₋₁₉₋₂₁₋₂₃ 148₄₋₆

8-11-12-14-16-20 150₂₅₋₂₆₋₂₇

152₃₋₆₋₂₅₋₂₈ 154₃₋₄₋₆₋₁₇₋₁₈₋₂₁₋₂₈

158₁₆₋₁₇ 160₁₈₋₂₁₋₂₃ 162₁₅₋₁₈

ܦܘܠܘܢܐ 126₉

ܦܘܠܘܢܐ

ܦܘܠܘܢܐ 98₈ 126₈ 148₁₉ 156₈

ܦܘܠܘܢܐ 98₄

ܦܘܠܘܢܐ

ܦܘܠܘܢܐ 38₁₀ 46₁₉₋₂₀

ܦܘܠܘܢܐ 130₁₆₋₂₄

TABLE DES MOTS SYRIAQUES ÉTRANGERS
OU REMARQUABLES

18₂₀ 22₂₆ 24₆ 26₁₈ 28₁₋₂₋₄₋₉₋₂₉
 30₃ 62₂₇ 92₁ 106₇₋₁₂₋₁₇ 114₁₆
 118₁₉ 134₂₆ 136₁ 138₉₋₁₀
 ܐܘܢܐ forme 106₇₋₈
 ܐܘܢܐ noir 20₁₃₋₁₄₋₁₅ 50₆₋₇ 68₂₃
 138₁₈ 142₁₃₋₁₄₋₁₅ opposé à
 ܐܘܢܐ blanc
 ܐܘܢܐ essence 36₁₀ 44₇₋₁₁₋₁₂₋₁₇
 54₁₆₋₁₇₋₁₈₋₁₉₋₂₀₋₂₁₋₂₆₋₂₇ 56₁₋₃₋₄₋
 -5-6-13-17-26-27 58₁₋₂₋₅ 94₁₈₋₂₀
 96₁₂ 104₁₄ 110₇ 114₁₉₋₂₁₋₂₂₋₂₃
 124₁₅₋₂₈ 126₂₋₁₆₋₁₇₋₁₈₋₁₉ 132₁₆
 134₆₋₇ ܐܘܢܐ 116₅₋₆
 ܐܘܢܐ organe, membre 50₁₃₋₁₄
 54₁₆ 66₁₈₋₂₀ 68₂₀
 ܐܘܢܐ affinité 64₄₋₁₂ 74₆₋₇ 76₂₀₋₂₁
 126₇
 ܐܘܢܐ semblable, analogue 82₃
 92₆₋₁₁ 116₆₋₉ relatif 126₆
 ܐܘܢܐ qualité 104₉
 ܐܘܢܐ divinement 94₁₉
 ܐܘܢܐ divinité 16₂ 34₁₁₋₁₂ 44₂₁
 48₅ 62₁₀ 64₂ 90₁₇ 94₁₈₋₂₂ 102₁₆
 112₂₀₋₂₃ 118₁₄₋₂₇ 120₁₉ 124₂₄
 160₁₈ 162₃₋₁₁
 ܐܘܢܐ divin 40₁₅₋₁₆ 44₈ 52₂₅ 66₁₄
 68₁₆ 70₁₀ 72₃ 78₄ 80₂₁ 84₂₀
 90₄₋₂₅₋₂₈ 94₂₆ 96₂₀₋₂₂ 102₂₁₋₂₂
 104₁₄ 106₇₋₁₂ 114₂₈ 116₅ 120₃₋₁₄
 126₁₀ 136₂₇₋₂₈₋₂₉ 138₁ 140₁₀₋₂₆
 148₂ 154₉₋₁₁ 156₁₁ 158₄ 160₉₋₂₈
 162₂₋₁₂
 ܐܘܢܐ existence, être 16₅₋₁₀₋₁₁ 20₁₋
 -3-20-24-25 24₁₋₂₋₇₋₈ 24₁₉₋₂₃₋₂₄
 26₁₈ 28₆₋₁₂ 30₁₈₋₁₉ 32₁₁₋₂₄ 38₂₅
 52₂₀ 66₂₂ 68₂₅ 82₂₂ 86₁₇₋₁₉₋₂₀₋₂₃
 92₁ 100₁₇₋₁₈₋₂₀ 102₇₋₈₋₉
 ܐܘܢܐ être nécessaire 16₅₋₉₋₁₃

18₂₀ 22₂₆ 24₆ 26₁₈ 28₁₋₂₋₄₋₉₋₂₉
 30₃ 62₂₇ 92₁ 106₇₋₁₂₋₁₇ 114₁₆
 118₁₉ 134₂₆ 136₁ 138₉₋₁₀
 ܐܘܢܐ contradiction 40₂₃
 contraire 98₁ contradictoire
 106₂₇₋₂₉
 ܐܘܢܐ contradictoire 114₅
 ܐܘܢܐ élémentaire 18₁₉
 ܐܘܢܐ astronome 68₅ 76₁₁
 ܐܘܢܐ forme 18₁₃₋₁₄ 34₂₆ 46₉
 50₁₈₋₁₉ 58₁₀ 78₂₅₋₂₆₋₂₇ 80₁₋₄₋₆₋
 -17-25 88₂₁
 ܐܘܢܐ sphérique 18₁₄ 34₂₆ 54₂
 ܐܘܢܐ démonstration apo-
 dictique 94₃ 114₁₃ 136₁ 144₃
 ܐܘܢܐ démonstratif 76₂₅
 ܐܘܢܐ négatif 92₂₋₃ 116₆₋₁₄
 ܐܘܢܐ négation 148₁
 ܐܘܢܐ au sens figuré 24₇
 ܐܘܢܐ lieu 32₁₆ 34₁₉₋₂₀₋₂₂₋₂₃₋₂₄ 36₄₋
 -9-10-11-12-13-14-22 38₂₄₋₂₅₋₂₆ 40₂₋
 -3-4-6-8 44₁₁₋₁₂ 78₂₋₂₂ 92₂ 104₁₁
 ܐܘܢܐ 38₂₇

ܐܘܢܐ et pluriel mot 30₁₇ 32₁₄
 40₂₈ 42₂ 52₆ 64₁₄ 90₆ 146₅
 162₁₈
 ܐܘܢܐ séparé 44₁₀ 50₆ 54₁₆₋₁₇₋
 -18-19-21-26 56₆₋₁₃₋₁₇₋₂₆₋₂₇ 58₂
 118₂₆
 ܐܘܢܐ païen 18₁₃ 28₂₄ 118₃
 ܐܘܢܐ créateur 16₄₋₉₋₁₄₋₂₂ 18₄₋₁₉₋₂₉
 20₃ 22₂₆ 26₂₄ 28₁₅₋₂₂₋₂₃₋₂₄
 30₂₋₆₋₉₋₁₃₋₁₅₋₂₁₋₂₆ 32₁₋₃₋₄₋₈₋₁₆₋
 -26-28 34₁₋₃₋₄₋₁₄₋₁₆₋₁₉₋₂₂₋₂₄₋₂₇
 36₁₃₋₁₅₋₂₁₋₂₂ 38₂₅ 40₈₋₁₁ 42₁₇₋
 -19-20-22-25 46₇ 48₁₃₋₁₆₋₂₁₋₂₄₋₂₇
 50₁₋₂₋₄₋₁₁₋₁₄₋₁₇₋₁₉ 52₉₋₁₁₋₁₄₋₂₃₋₂₄
 54₇₋₁₀₋₂₁₋₂₄₋₂₇ 56₁₋₅₋₁₀₋₁₇ 58₅₋₇₋₉
 60₁₆ 62₁₋₂₋₃₋₄₋₆₋₈₋₁₁₋₁₉₋₂₀₋₂₄₋₂₆
 64₆₋₁₀₋₂₂ 66₁₋₁₀₋₁₉₋₂₃ 68₁₀₋₂₆₋₂₇
 70₁₋₂₄₋₂₈ 72₁₈₋₂₄ 74₂₁ 76₇
 78₇₋₁₈ 80₂ 82₁₃₋₂₂ 84₂₈ 86₈₋₂₀
 88₆₋₁₁₋₁₆₋₂₀ 92₆₋₂₅₋₂₈ 94₁ 96₁₅₋₂₃
 100₁₄ 102₃ 108₈ 114₁₋₂₋₃₋₆₋₁₁₋
 -14-17-18-19-20-22-25-29 116₂₋₂₆₋₂₉
 118₄ 124₇₋₁₁₋₂₅₋₂₆₋₂₈ 126₁₋₂₋₁₂₋
 -29 138₁₁₋₂₅ 142₈ 146₁₂ 156₁₀
 ܐܘܢܐ 74₂₀ 108₉₋₁₀₋₁₁₋₁₃
 ܐܘܢܐ créature, création 28₁₅ 30₉
 32₁₋₄₋₈ 46₆ 52₅ 72₂₆ 74₂₁ 96₁₀
 108₅₋₈ 144₁₋₄₋₅₋₇ 146₃₋₅ 156₉₋₁₁

ܐܘܢܐ pupille 78₂₅ 88₁₆
 ܐܘܢܐ propre 42₁₇ 160₁₉ habituel
 28₁₀ familier 90₂₃ 120₂₇ exact
 128₃
 ܐܘܢܐ réfuter 30₂₇ 34₁₁ disparaître
 66₄ 70₈ 78₁ 108₁ anéantir
 150₁₉ 160₂₇ éliminer 112₁₈₋₁₉
 ܐܘܢܐ providence 48₁₀
 ܐܘܢܐ chercher 22₁₅ 146₂₂
 148₁₅₋₂₃₋₂₄
 ܐܘܢܐ incarnation 128₁₁ 162₄

ܐܘܢܐ géomètre 58₁₇ 76₁₁
 ܐܘܢܐ accident 20₃₀ 24₂₈ 36₁₀₋₁₆
 40₆ 44₇ 70₂ 82₁₅₋₂₁ 86₃₋₆₋₉
 114₂₀ 116₁₃ 126₁₆
 ܐܘܢܐ couleur 42₁₈ 50₂₋₇ 80₃₋₅ 86₅
 92₂₁ 136₁₇

ܘܥܘܩܘܩ *genre* 20₂ 24₁₋₂₋₅ 34₇ 102₁₀
 106₇₋₁₀ 116₁₃
 ܘܥܘܩܘܩܐ « *corporateur* »
 36₆₋₂₅ 38₁₉
 ܘܥܘܩܘܩܐ *corps* 16₁₅₋₁₆₋₁₉₋₂₀₋₂₁ 32₁₆₋
 -17-20-21-22-23-26-29 34₁₋₃₋₄₋₅₋₁₃₋
 19-21-25-27 36₄₋₁₁₋₁₃₋₁₄₋₁₅₋₁₆₋₂₃
 40₁₋₂ 46₂₆ 48₁₃ 58₄ 66₂₀
 78₂₋₁₅ 80₆₋₇₋₁₇₋₂₅₋₂₆ 82₁₄₋₂₁
 86₃₋₄₋₅₋₆₋₉ 102₂₅
 ܘܥܘܩܘܩܐ 46₂₅ 48₁₄ 66₁₈₋₂₀ 68₂₀
 88₂₁
 ܘܥܘܩܘܩܐ 16₁₆ 34₅₋₁₀₋₁₄
 ܘܥܘܩܘܩܐ
 ܘܥܘܩܘܩܐ 18₆ 34₁₈
 ܘܥܘܩܘܩܐ 28₂₅₋₂₆
 ܘܥܘܩܘܩܐ 96₄
 ܘܥܘܩܘܩܐ *diamétralement* 36₂
 ܘܥܘܩܘܩܐ *axe* 78₁₃₋₂₀
 ܘܥܘܩܘܩܐ *propre* 34₇ 56₂₂ 74₁₆ 106₈
 118₁₅ 156₂₁
 ܘܥܘܩܘܩܐ *à part* 106₂₆ 130₂ *en*
propre 108₆ 116₁₇ 122₂₄ 158₁₃₋
 14-16
 ܘܥܘܩܘܩܐ *le propre* 50₈ 106₂₂ 122₁₆₋
 24 128₁₋₅ 130₇₋₈ 136₁₇ 146₂₇₋₂₈
 154₁₁₋₁₂₋₁₃₋₁₆₋₁₈
 ܘܥܘܩܘܩܐ *id.* 20₂
 ܘܥܘܩܘܩܐ *purifier* 38₈ 44₁₃ 84₁₃₋₂₄
 90₈₋₁₄₋₁₅ 100₄₋₆ 160₃
 ܘܥܘܩܘܩܐ *degré* 104₆₋₁₀₋₁₇ 120₂₃ 152₇
 ܘܥܘܩܘܩܐ *concevoir, comprendre, per-*
cevoir, saisir, 40₂₋₃₋₄ 42₁₂
 44₇ 50₁₋₃₋₆₋₈₋₉ 54₂₋₇ 68₂₂ 70₂₂
 78₅ 86₁₇ 90₂₈ 92₉₋₁₁₋₁₂₋₂₀₋₂₆₋₂₇₋₂₈
 96₂₋₈ 100₂₀ 102₄₋₁₄₋₁₈ 104₉₋₁₀₋
 -12-25 122₁ 124₃ 136₂₄
 ܘܥܘܩܘܩܐ *compréhension* 42₁₀
 44₁₀₋₁₈ *perception* 50₃₋₁₇ 54₆
 86₁₈ 96₆ 120₂₃
 ܘܥܘܩܘܩܐ *compréhensible* 56₁₀₋₁₁₋₁₂
 80₁₅ 82₁₀ 90₂₅ 92₂₅ 94₁₋₅₋₆
 96₁₅₋₂₁ 100₁₃₋₂₁ 102₆ 104₂₃
 ܘܥܘܩܘܩܐ
 ܘܥܘܩܘܩܐ *imagination* 42₁₃₋₁₆ 88₂₃₋₂₅
 ܘܥܘܩܘܩܐ *devenir* 16₂₃ 18₁₋₂ 20₁₂₋₂₄₋

-26-27 22₅₋₂₀ 24₁₀ 28₄ 32₂₈ 56₅
 68₉ 86₂₂ *exister* 70₂₋₆₋₁₉₋₂₃₋₂₅
 88₅ 116₁₉₋₂₄
 ܘܥܘܩܘܩܐ *êtres créés* 62₂₄₋₂₅
 ܘܥܘܩܘܩܐ *génération (opposé à cor-*
ruption) 30₂₋₁₇ 34₉
 ܘܥܘܩܘܩܐ *celui qui fait exister*
 16₁₉₋₂₀ 18₂₋₃ 20₂₅₋₂₆ 22₁₋₉₋₁₀₋
 11-12-15-16-17-18-20-21-23 26₂₋₃
 28₁₂₋₁₃
 ܘܥܘܩܘܩܐ *action de faire exister*
 20₂₈ 22₃₋₂₀₋₂₂ 26₈
 ܘܥܘܩܘܩܐ *intelligence, esprit* 28₂₅ 30₂₇
 38₂₃ 42₁₀₋₁₂ 44₁₃₋₁₅₋₁₈ 52₂₅ 56₁₁
 60₆ 76₁₇₋₂₆₋₂₇ 90₇₋₉ 92₁₀₋₂₀₋₂₄₋
 -26-27 94₂₀ 98₁₈ 100₆₋₇ 102₂₀
 104₃ 116₂₄ 118₁₈₋₁₉₋₂₀ 122₄₋₅₋
 -18-19-27 124₄₋₇ 132₁₄ 136₂₄
 142₁₉₋₂₀ 152₁₃₋₁₄₋₁₅₋₁₆₋₁₈₋₁₉
 ܘܥܘܩܘܩܐ *logiquement* 118₁₅ cf.
 ܘܥܘܩܘܩܐ *ܘܥܘܩܘܩܐ (s'oppose à*
ܘܥܘܩܘܩܐ)
 ܘܥܘܩܘܩܐ 90₇
 ܘܥܘܩܘܩܐ *conditionnelle* 96₂₇
 ܘܥܘܩܘܩܐ *renversement* 114₄
 ܘܥܘܩܘܩܐ *thèse* 60₁₆₋₁₇ 64₃₋₁₈ 66₃
 70₁ 72₁₅ 74₂₆
 ܘܥܘܩܘܩܐ
 ܘܥܘܩܘܩܐ *qualité* 16₁₇ *manière* 34₆ 38₂₇
 44₅ 56₁₂ 74₂₁ 78₄ 92₉ 94₁
 102₈₋₁₀₋₁₁₋₁₂₋₁₈₋₂₃ 116₃ 124₁₀
 136₁₆₋₁₇₋₂₀ 140₁₉₋₂₀₋₂₃₋₂₆ 142₁₆
mode 52₂₀ 66₁₁ 90₂₁₋₂₂ 92₂₃
 128₂₋₁₂ *genre* 70₂₅₋₂₆ *condition*
 88₁₅ *propriété* 104₉₋₁₃ 130₅
 ܘܥܘܩܘܩܐ
 ܘܥܘܩܘܩܐ *liberté* 70₈ 72₄₋₆
 ܘܥܘܩܘܩܐ *corruption* 30₂₋₁₈ 34₉
 ܘܥܘܩܘܩܐ *unique* 76₂₁ 86₁₃ 118₄
 ܘܥܘܩܘܩܐ *ܘܥܘܩܘܩܐ 94₃ 112₂₃ 130₂₅*
 ܘܥܘܩܘܩܐ — 114₁₃
 ܘܥܘܩܘܩܐ *unir* 90₂₃ 118₁₄ 134₃
 ܘܥܘܩܘܩܐ *unité* 62₁₄₋₁₇ 74₇
 ܘܥܘܩܘܩܐ *blanc* cf. ܘܥܘܩܘܩܐ
 ܘܥܘܩܘܩܐ *puissance, virtualité, pou-*

voir 56₂₈ 58₆ 64₁₀ 76₉ 104₁₃
 108₉ 112₁₇₋₁₉ 116₉₋₁₉₋₂₃₋₂₅ 124₆
 128₁₆₋₁₇₋₂₃ 130₃₋₁₁ 132₂₆
force 18₁₃₋₁₈₋₁₉ 42₂₅ 44₈₋₁₅ 60₂₋₁₉
faculté 42₁₃₋₁₆ 48₁₃₋₂₀
 ܘܥܘܩܘܩܐ *et ses composés : changer*
 52₁₆₋₁₈ 54₁₋₃₋₅₋₆₋₇₋₈ 66₉₋₁₀₋₁₂ 68₁
 110₁₈ 118₅
 ܘܥܘܩܘܩܐ *et ses composés : 40₁₆₋₁₈₋₁₉₋*
-24-26-27-28 52₂₂ 60₁₁ 102₁₉ 120₂₄
 ܘܥܘܩܘܩܐ *et ses composés : sagesse*
 26₁₅ 60₃₋₄₋₆₋₁₄ 66₁₄ 68₁₆₋₁₇ 92₇
 96₁₋₄ 110₁₅₋₁₆ 114₄ ss. *passim.*
 ܘܥܘܩܘܩܐ
 ܘܥܘܩܘܩܐ *tympan* 54₅
 ܘܥܘܩܘܩܐ *artifice* 122₃
 ܘܥܘܩܘܩܐ *déluge* 76₁₃ 106₂₄₋₂₈ 108₁
 ܘܥܘܩܘܩܐ *représenter, figurer* 42₉₋₁₃
 48₂ 80₁₆ 88₂₄ 104₁ 118₂₀ 128₁₆
 ܘܥܘܩܘܩܐ *carré* 72₁₁
 ܘܥܘܩܘܩܐ *ordonner* 80₂₈
 ܘܥܘܩܘܩܐ *planètes* 30₁
 ܘܥܘܩܘܩܐ *triangle* 72₁₁
 ܘܥܘܩܘܩܐ
 ܘܥܘܩܘܩܐ *spirituel* 46₂₈ (*char*)
 48₃ (*puissances*) 132₁₄ (*feu*).
connaissable 54₂₀ 56₂₈ 58₁ 64₅₋
 6-12-20-21-22-23 74₂₋₆₋₁₉₋₂₁₋₂₈ 76₂₋
 3-6-7-16-20 112₁₁₋₁₂ 124₁₀₋₁₂
 138₁₆₋₂₀ 140₃
intelligible 60₇ 80₁₅ 92₂₂ 98₁₇₋
 18-19-21 *intellectuel* 104₁ 122₂₈
 124₁
 ܘܥܘܩܘܩܐ 104₁₉
 ܘܥܘܩܘܩܐ *singulière* 114₂₄ 118₇ *uni-*
que 124₁₃ 142₁₄ 144₂₂
 ܘܥܘܩܘܩܐ *génération (passive)*
 100₂ 106₂₁ 122₁₆₋₂₄₋₂₆ 124₂₋₆₋₇₋₈
 126₆₋₁₁ 128₅₋₂₂₋₂₃ 132₁₈ 146₂₇₋₂₈
 148₁₀ 154₁₋₇₋₁₀₋₁₁₋₁₆₋₁₇₋₁₈₋₁₉
 ܘܥܘܩܘܩܐ *génération (active)* 126₅₋₁₀
 128₂₁₋₂₃ 154₁₈ 156₁₈
 ܘܥܘܩܘܩܐ *image* 42₁₄₋₁₇ 126₅
 ܘܥܘܩܘܩܐ *représentation* 96₁₈
 ܘܥܘܩܘܩܐ 96₂₀ 100₁₆

ح

astre 18₁₃₋₁₈₋₂₀ 34₁₇ 58₁₁
 universel 66₃₋₁₂ 114₂₂ 140₂₁
 nature 16₉ 18₅₋₁₀₋₁₂₋₁₈₋₂₀ 24₁₄
 26₄₋₅₋₇₋₁₉₋₂₄ 34₆₋₂₃ 46₁₀ 48₂₅
 60₂₁₋₂₅ 62₁₋₄₋₆₋₁₀₋₁₈₋₂₀₋₂₁₋₂₂₋₂₃₋
 26-27 64₂₋₇₋₁₅ 66₃₋₁₀ 70₂₋₁₂₋₂₁
 74₁₄₋₁₆ 80₂₆ 82₇ 84₂₃ 86₁₂ 88₁₆₋₂₀
 90₂₄₋₂₈ 92₁₀₋₁₂₋₁₃₋₁₅₋₁₈₋₂₅ 94₁₄₋₂₆
 96₂₋₄₋₅₋₂₀₋₂₂₋₂₄₋₂₆ 100₁₇₋₁₈₋₁₉₋₂₄
 102₉₋₁₁₋₁₂ 104₁₆ 106₆₋₈₋₁₂₋₁₇₋₁₉₋₂₀
 110₂₀ 112₇₋₉₋₂₃ 114₁₆₋₂₈ 118₂₃
 120₃₋₄₋₅ 122₅ 124₁₅₋₁₆₋₁₉₋₂₈
 126₇₋₁₀₋₁₇₋₁₈₋₂₀₋₂₂₋₂₆₋₂₈ 130₁₂₋₂₅
 132₁₈₋₂₇ 134₁₀₋₂₆ 136₂₋₄₋₁₄₋₁₈₋
 21-22-24-26-27-28-29 138₁₋₂₋₃₋₄₋₁₁
 140₁₀₋₁₁₋₁₄₋₂₃₋₂₆₋₂₇ 142₂₇ 144₁₋₂₋
 3-4-5-7 146₆₋₁₈₋₂₇ 148₂₋₁₄₋₁₅₋₁₆₋
 17-18-19-20-22-24-26-28 154₉₋₁₁₋₁₄₋
 24-25-26-27-28 156₁₋₂₋₅ 158₄₋₆
 160₁₈₋₂₆ 162₂₋₁₂
 consubstantiel 148₂₈ 152₆
 148₁₈ 152₈ 158₆
 34₆₋₂₃ 64₁₀ 88₂₄ 106₂₂ 118₂₅
 122₂₁ 152₁₂ 154₂₆ 158₁₁
 18₂₀ 58₂₁ 152₁₆
 désignation 48₂₆ 120₂₋₄₋₈₋
 9-20-27 158₁₈
 règle 58₁₈
 exemple 104₁

ح

logique 140₂₂ 158₁₉
 non-être 16₉₋₁₁ 20₂₁₋₂₂ 24₁₈
 26₁₉₋₂₄ 28₁₁₋₁₂ 32₂₄ 138₁₁ 142₄
 ou 82₁₈ 86₂₈ 88₃₋₅
 lampe 50₁₂ 118₂₆
 aimant 92₁₃
 sphère 28₂₆ 30₁₋₂₇ 42₁₇
 46₁₆ 54₃ 58₁₀
 clin d'œil 76₁₇

ح

raisonnable, logique 38₂₃
 40₁₆ 50₅ 58₁₆ 68₂₀ 82₇ 96₁₃
 102₂₄ 114₂₉ 118₂₇ 122₂₁ 128₁₂
 140₁₅₋₁₆₋₂₂ 142₁ 152₁₆ 154₁₃
 58₂₃
 154₁₂₋₁₅
 verbe 60₇₋₁₁ 82₄ 116₁₇
 118₁₈₋₁₉ 122₁₇₋₁₈₋₂₀₋₂₃₋₂₅ 124₁₋₅₋
 6-8-9-11-12 132₁₇₋₂₂₋₂₇ 134₁₁
 136₁₀ 138₁₇₋₂₄₋₂₆₋₂₇₋₂₈₋₂₉ 140₁₋₂₋
 3-4-10-14 142₁₈₋₁₉ 144₂₀₋₂₁ 146₂₋₆
 parole 44₁₈ 90₈ 116₁ 118₂₂
 128₁₄ 130₂₁₋₂₃ 132₂₂ 158₅ rai-
 son 60₇ langue 134₂₀ raison-
 nement 16₁₃ 22₂₃ 28₁₅ 138₂₉
 154₅ s'égare 22₇₋₁₉ 124₂₀ se
 limite 26₄ s'allonge 160₅ est
 réfuté 30₂₇ enseigne 32₂₅
 expose 114₃
 particulier 66₄₋₁₈₋₂₀ 68₁₉
 70₅ 72₂ 156₂ 158₂₀
 quiddité 64₁₅₋₁₆ 92₁₂
 médiateur 30₂₇ 160₂₆ 162₁₋₂
 éternel a parte ante 18₃
 22₂₋₁₁₋₁₉₋₂₃₋₂₄ 26₃₋₇₋₈₋₁₄₋₁₆₋₂₀
 28₁₆₋₂₃₋₂₄ 30₃₋₆₋₈₋₁₃₋₁₅₋₂₂ 32₂₁
 34₂₋₃₋₈₋₂₀ 52₁₁ 92₄ 96₂₃ 116₂
 124₈ 134₁₆ 136₂₈ 138₆₋₇₋₈₋₁₃₋₁₄
 142₆₋₇₋₉ 154₈
 52₂₂₋₂₃ 62₂₁ 128₉
 28₁₉ 30₂₁ 32₄ 42₂₀ 46₇₋₁₃
 52₂₄ 116₁₄ 134₁₇ 136₃₀ 138₁₀
 142₃₋₁₀ 154₇

sens 18₂₂ but 42₁ section
 passim
 loi 70₉
 procession 106₂₁ 122₁₆₋₂₄
 126₆₋₁₁ 128₁₋₂₂₋₂₃ 148₁₁ 154₃₋
 7-19
 s'accorder 38₂₅ être en rela-
 tions 54₁₉ 56₇ être attaché,
 uni 34₂₄ 64₉ 76₁₅₋₁₆ 80₅ 106₂₁
 118₁₋₃ 142₁₀ suivre, s'ensuivre
 16₁₄ 98₁ 112₁₁ 152₁₃₋₂₆ con-
 venir 80₇ 88₁₅ 154₁₀₋₁₅₋₁₈
 54₂₀₋₂₆
 qui fait pencher,
 déterminant 16₁₂₋₁₃ 22₈

ح

syllogisme 96₂₇
 dans les mêmes termes
 24₃
 collectif 122₁₂
 conclusion 86₈
 fini 24₁₆ 30₉₋₁₁₋₁₂
 32₂ 34₁₋₂₋₁₃ 44₈₋₁₅ 46₂₆₋₂₇ 64₂₄
 25-26 70₂₆ 72₁₃₋₁₄₋₁₅₋₁₆₋₁₈₋₁₉₋₂₁₋
 23-25 74₁₋₂₋₉₋₁₀₋₁₂₋₁₃₋₁₅ 102₁₃₋₁₄₋
 27
 34₁₀ 74₇₋₉₋₁₁₋₁₃₋₁₅₋₂₁
 : supôt 40₅₋₂₁ 50₇
 60₂₂₋₂₃
 sens 32₁₃ 40₂₈ 92₃
 118₁₄ 158₄ concept 34₁₁ 42₂₆
 62₁₅₋₁₆₋₁₈ 82₁₉ 88₃₋₅ 94₂₋₄ 106₂₀
 114₁₆₋₁₇₋₂₆ 126₅ 128₆ 140₁₄ 142₃
 notion 42₁₆ compréhension
 50₂₆₋₂₇ en pensée 84₁₆ 86₂₅
 chose 22₁₄ 72₉ 94₂₃
 action 42₁₁ 70₁ 72₉ 110₂₂
 réalité 52₂₁ 112₁₂ 116₂₄ opposé
 à
 action 70₅₋₆₋₁₈₋₁₉₋₂₂₋₂₄₋₂₉
 72₇ 76₁₀ 86₁₂ 110₁₆₋₁₇₋₁₈₋₁₉₋₂₅
 112₆
 sophistiquer 152₂₇

ح

auteur 18₁₉ 20₅₋₁₀₋₁₁₋
 13-14-15-16-18-19-21 24₁₀₋₂₆₋₂₇
 26₅₋₁₁ 28₁₄₋₁₆₋₁₉₋₂₀ 60₂₅ 112₂₋₃₋₄
 148₂₃
 (cause) efficiente, active
 20₇₋₂₁₋₂₂₋₂₄ 22₁ 24₁₉ 68₂₇ 72₄
 action 24₁₃₋₁₅₋₁₆ 60₈
 72₂ 102₈₋₁₃ 156₁₈ effet 100₂₄
 réalisation 124₈ 148₂₂₋₂₃ en
 acte, en fait, en réalité 56₂₇
 58₁₋₂₋₈ 64₂₄ 72₁₉₋₂₀ 86₂₆ 110₂₂
 112₁₂₋₁₃ 124₉ 128₁₆ 138₁₂
 bague 152₂₂₋₂₃
 perpétuel 26₁₅₋₂₀ 28₁₆
 30₁₅₋₂₃ 92₄ 116₂
 28₂₀ 30₂₂ 116₁₅
 cause 20₂₀₋₂₂ 22₁₋₃₋₄₋₅₋₈ 24₁₀₋
 20-23-29 26₂₋₄₋₅₋₁₇ 28₂₉ 40₇
 56₁₅₋₁₇₋₁₈₋₂₀₋₂₁₋₂₄ 60₂₄ 62₂₁₋₂₂₋

23-24-26 64₁ 66₂₂ 68₂₅₋₂₇₋₂₈ 72₄₋₆
 82₁₆₋₁₉₋₂₀ 86₁₁₋₁₂₋₁₄₋₁₅₋₁₆₋₁₉ 88₁₋
 -3-7-8-11-12-14 104₄₋₈ 112₁₆
 118₂₀ 122₁₇ 134₁₋₁₅ 136₄ 140₇
 146₁₉ 148₁₄₋₁₈₋₂₅₋₂₇ 152₁₂₋₁₄₋₁₅₋
 -21 154₂₄₋₂₅₋₂₆₋₂₈ 160₁₇
 ححلا effect 26₃₋₆ 26₈ 28₂₈₋₂₈ 56₁₆
 62₂₇ 66₂₅ 68₂₈ 86₁₂₋₁₅ 106₁₃₋₁₉₋₂₀
 112₁₄ 122₁₅ 140₇ 146₁₈ 148₁₅₋
 16-17-25-26 152₁₃₋₁₄₋₁₅₋₁₇₋₁₈₋₂₁
 154₂₅₋₂₈
 ححلاسا 26₁₇

و

وفاشلا poétiquement 122₄
 وناشلا gouvernement 30₂ 160₂₈
 وناشلا moyen 40₂₇ 94₂₄
 وناشلا ressemblance 92₆₋₁₁ rela-
 tion 16₁₀ 116₉₋₁₀₋₂₁₋₂₄₋₂₉
 adjectif 118₂ 160₁₈
 وناشلا philosophe 28₂₄ 132₂₅
 134₂₅
 وناشلا divisible 32₂₆₋₂₇₋₂₈
 et ailleurs 60₁₇ 66₁₅
 وناشلا région 34₂₇ 36₂₁ 40₃₋₁₁ 46₁₈
 54₄₋₆ 104₆
 وناشلا prémisses 96₂₇ 114₅ 158₂₀
 وناشلا temps fixé 128₁₅
 وناشلا fer 92₁₃₋₁₄₋₁₅₋₁₆
 وناشلا Paraclét 150₁₈
 وناشلا différence 20₂ 24₁ 34₇
 38₂₄ passim
 وناشلا simple 18₁₁₋₁₅₋₁₆ 44₁₈ 62₃₋₁₄
 64₆ 80₁₆ 102₇ 140₁₇
 وناشلا 86₂₀
 وناشلا 36₁₇ 62₃ 92₁₈

ز

زنا vouloir 24₂₉
 122₂₂ 146₁₆₋₁₇₋₁₉ 152₁₄₋₁₆₋₁₈₋
 -19-25 156₂₅₋₂₆
 زنا volonté 26₃₋₈ 36₁₈ 42₂₂₋₂₃
 106₂₅₋₂₆ 108₂ 110₂₅ 112₁₀
 128₁₇₋₂₃ 130₄₋₁₁ 132₇₋₂₆ 146₁₈
 150₆₋₂₈ 152₁₃₋₁₄₋₁₇₋₂₆ 156₁₆₋₁₇₋
 -18-21-23-24 160₁₂₋₂₁₋₂₃ 162₁₆

زنا 18₂₁ 24₂₈ 26₉ 58₂₃ 72₇
 زنا 24₂₇ 72₇

س

سنا catégorie 116₁₂
 سنا rattachement 32₁₁
 سنا susceptible, en puissance
 16₈₋₁₀ 28₁₂ 34₉ 72₂₀ 100₈ 136₆
 138₂₂ 140₇ 144₅₋₆ qui accepte
 60₂₅
 سنا prescience 52₂₃
 70₂₋₁₂ 110₂₂ 112₁₅
 سنا colimaçon 54₅
 سنا subsister 40₁₋₄₋₅₋₇₋₈ 56₆ 58₄
 سنا substance 36₁₅
 سنا dimension 34₂
 سنا substant 114₁₉₋₂₅₋₂₇₋₂₉
 116₃₋₈₋₁₁₋₁₆₋₁₇₋₂₂ 118₂₋₆ 124₁₉
 136₂₋₁₁
 سنا 136₃

سنا alvéole 58₁₆
 سنا imaginer 24₂₁
 سنا positif 92₃
 سنا affirmation 140₂₁ 148₁
 سنا et composés : affirmer 16₁₈
 20₈₋₉₋₂₃ 24₃₋₄ 34₁₁ 60₂₂₋₂₃ 74₁₆₋₁₇
 90₁ 114₂₃
 سنا 70₁ personne 76₈₋₉₋₁₅ hy-
 postase 106₁₃₋₁₇₋₁₈₋₂₀ 112₂₃
 114₁₈₋₂₅₋₂₆₋₂₈₋₂₉ 116₂₋₄₋₈₋₁₁₋₁₅₋
 -17-18-20-21 118₂₋₆₋₇₋₈₋₁₂₋₁₄₋₁₆
 120₅ 122₁₆ 124₁₄₋₁₆₋₁₈₋₂₃₋₂₅ 126₄₋
 -5-14-17 128₈₋₁₁₋₂₉ 130₅₋₁₁₋₁₂₋₁₆₋
 -25-27-28 134₈₋₂₂₋₂₆₋₂₇ 136₂₋₃₋₅₋₇₋
 -11-15-16-20-21-22-23-24-26-27-28-30
 138₃₋₅₋₆₋₁₀₋₁₁₋₁₂₋₂₄ 140₁₋₂₀₋₂₆₋₂₇
 142₁ 144₄₋₁₇ 154₁₀ 156₂₋₃₋₄ 162₃₋
 -6-13
 سنا 126₃
 سنا 140₄
 سنا 140₂₃
 سنا règle 56₁₀ condition 78₁₁₋
 -15-16 158₁₉

ش

شنا mystère 94₁₂ 120₁₅₋₂₂ 162₇
 شنا et composés sentir 18₂₀ 50₁₃₋₁₅

شنا 28₂₂ 52₁₇ 54₂ 60₈ 68₂₂ 90₁₀₋₁₃
 92₂₁ 104₁ 124₁ 136₂₃₋₂₅ 142₁
 شنا course 86₁₃ cours 132₂₆
 شنا amour pour les
 hommes 162₁₇
 شنا indiquer, symboliser 18₂₂
 42₆₋₇₋₈₋₉ 46₄ 120₁₄ 130₁₇

ط

طنا être égal 16₁₀ 28₇₋₈
 — طنا 36₉ 38₂₄₋₂₆
 — طنا 110₂₆ 126₂₁ 140₂₃ 142₂₇
 144₃₋₆ 148₁₈ 152₆ 156₅ 158₆
 — طنا 110₂₅
 — طنا 110₂₅ طنا 32₃₋₈
 — طنا 156₄
 — طنا 132₂₆
 — طنا 42₂
 طنا libre arbitre 72₅ autorité
 46₂ 80₂₆ 128₁₇₋₂₃ 130₃₋₁₁ 132₁₇
 160₂₇
 طنا attribut 92₂₋₃₋₁₁ 116₅₋₉₋₁₄₋₂₃
 120₃ vocable 98₁₇
 طنا et ses composés : partici-
 per 20₁ 22₂₆ 34₄ 46₂₈ 74₁₃ 94₂₋₄
 98₂₀₋₂₂ 106₇ 108₇ 112₉ 118₂₃
 162₁₋₂
 طنا faire don 16₂₂ 24₂₃ 50₁₉
 طنا qui a eu un commen-
 cement 16₂₃ 20₃₀ 22₂₋₃₋₄₋₅₋₆₋₈₋
 -9-10-11-14-16-17-18-20-21-23-24 26₂
 28₁₃₋₂₄ 30₇ 32₂₀₋₂₄ 34₂₀₋₂₂ 46₇
 52₁₂ 76₁₃ 86₂₅₋₂₆ 88₄₋₆ 124₇
 146₂₄
 طنا 30₁₀ 32₄ 42₁₉ 82₁₇ 86₁₆₋
 19-22 88₂₋₃₋₄

ل

لنا force 46₁₅ 48₁ 102₂₄ pré-
 cepte 120₂₄
 لنا 32₂₂ لنا 118₁₇₋₁₈
 122₄₋₂₂ 128₂
 لنا 44₁₄
 لنا contemplation 44₁₀ 60₁₃
 84₂₄₋₂₅ 100₅ 104₁ 120₁₄₋₂₂ 122₁
 considération 112₂₈ 114₆₋₁₈
 118₆₋₁₀₋₁₆ 122₁₅ 124₁₄₋₂₃ 128₁
 لنا qui fait voir 124₂

III

TABLE DES CITATIONS DE LA BIBLE

ANCIEN TESTAMENT	PROVERBES	VI, 4..... 53 ₅
GENÈSE	II, 5..... 99 ₁₀	—, 9..... 39 ₁₂
I, 1..... 147 ₅	VIII, 12..... 157 ₁₁	VII, 6..... 121 ₂₀
—, 26..... 79 ₃₂ 131 ₁₉	—, 22, 23..... 151 ₃	XI, 27..... 99 ₁₄
—, 31..... 51 ₂₇	—, 25..... 157 ₁₂	XII, 32..... 133 ₁
XI, 7..... 131 ₂₅	ECCLÉSIASTIQUE	XXV, 46..... 71 ₃₂
XXVIII, 18..... 59 ₃₅	XI, 4..... 95 ₁₅	XXVIII, 19..... 131 ₃₄
XIX, 24..... 131 ₂₈	ISAÏE	MARC
EXODE	II, 1..... 91 ₂	x, 18..... 109 ₃₇ 151 ₁₁
IV, 22..... 121 ₁₃	VI, 1..... 85 ₉	XIII, 32..... 151 ₁₄
VII, 1..... 127 ₃₄	VI, 3..... 131 ₃₁	LUC
XV, 6..... 43 ₃₈	—, 5..... 85 ₅	VII, 47..... 99 ₃₀
XXIV, 9, 10..... 37 ₃₁ 89 ₂₈	X, 13..... 61 ₂	XI, 15..... 161 ₁₄
XXXI, 18..... 37 ₂₉	XIX, 21..... 99 ₁₂	XVIII, 19..... 109 ₃₆
XXXII, 9..... 43 ₅	XLI, 10..... 39 ₃	—, 27..... 75 ₃₂
XXXIII, 20, 23..... 84 ₁₀	XLIV, 2..... 19 ₃₀	JEAN
DEUTÉRONOME	—, 6..... 27 ₂₈	I, 1..... 145 ₂₈
VI, 4..... 109 ₂₅	XLV, 5..... 109 ₃₃	—, 18..... 81 ₁₃ 145 ₃₀
XXXII, 39..... 109 ₂₇	LXVI, 1..... 39 ₄	III, 8..... 123 ₃₀
JUGES	ÉZÉCHIEL	IV, 24..... 133, 145 ₃₃ 159 ₂₀
XIII, 22..... 85 ₃	I, 10..... 39 ₁₉ 47 ₃₁	V, 19..... 151 ₅
ROIS I	VIII, 2..... 85 ₆	—, 26..... 131 ₃₇
III, 7..... 99 ₅	DANIEL	VI, 27..... 145 ₃₁
IX, 1..... 49 ₁₃	III, 45..... 109 ₃₁	—, 38, 39..... 151 ₆
JOB	VII, 9..... 39, 47 ₁₄ 85 ₁₂	—, 40..... 157 ₂₈
XXXVI, 26..... 95 ₁₁	OSÉE	X, 30..... 161 ₂₁
XLII, 5..... 85 ₁	XII, 11..... 89 ₃₃	XI, 41, 42..... 151 ₁₆
PSAUMES	AMOS	XII, 49..... 151 ₁₉
II, 4..... 39, 45 ₂₅	IX, 1..... 85 ₁₀	XIV, 1..... 151 ₁₃
XXXII, 6..... 131 ₂₉	MICHÉE	—, 8..... 91 ₁₅
LV, 11..... 131 ₃₀	Fausse citation = Isaïe, vi, 1. 85 ₉	—, 9..... 85 ₁₄ 91 ₁₃
LXVI, 7..... 131 ₂₇	NAHUM	—, 28..... 151 ₂₁
LXXVI, 20..... 39 ₂ 45 ₃₁	I, 3..... 39 ₅ 47 ₁	XV, 26..... 131 ₂₈ 151 ₂₄
XCVI, 9..... 51 ₂₈	HABACUC	XVII, 3..... 99 ₁₈ 151 ₉
CI, 28..... 29 ₁₉	III, 3..... 39 ₁₁ 47 ₂₅	XX, 28..... 159 ₁₉
CV, 44..... 53 ₃	NOUVEAU TESTAMENT	ACTES DES APOÏRES
CIX, 3..... 147 ₁₄	MATTHIEU	VII, 55..... 39 ₁₅
CXVII, 16..... 37 ₃₁	V, 8..... 85 ₁₅	XV, 28..... 133 ₉
CXXXVIII, 1-3..... 59 ₃₅		XVI, 6..... 133 ₁₁
—, 6..... 95 ₁₃		—, 7..... 133 ₁₃
		ROMAINS
		I, 20..... 85 ₁₇
		III, 29, 30..... 111 ₁
		VIII, 26, 27..... 151 ₃₃

xI, 33.....	61 ₃				
—, 36.....	27 ₉				
I CORINTHIENS		II CORINTHIENS		I TIMOTHÉE	
II, 10, 11.....	133 ₅	II, 17.....	159 ₁₆	VI, 16.....	81 ₂₃
—, 11.....	95 ₁₈	III, 18.....	145 ₃₅ 159 ₂₀	TITE	
VIII, 4, 5.....	111 ₅	COLOSSIENS		II, 13.....	159 ₁₇
—, 6.....	133 ₃	III, 11.....	163 ₅	HÉBREUX	
X, 1.....	103 ₂₉	I THESSALONIENS		IV, 13.....	53 ₇
XV, 24, 28.....	151 ₃₅ 163 ₉	IV, 17.....	85 ₂₁	V, 7, 9.....	151 ₃₃

IV

TABLE DES AUTEURS CITÉS

LITURGIE

Liturgie de saint Jacques. Cf. B.-Ch. Mercier, *La liturgie de saint Jacques*, P. O., t. XXVI, f. 2, p. [71,] l. 19..... 39₁₄

PÈRES DE L'ÉGLISE

1. DENYS L'ARÉOPAGITE (Pseudo).

<i>De caelesti Hierarchia</i> , II, 1	P. G., III,	col. 137 A, B	Gandillac, p. 188.....	123 ₃
— XV, 8	— —	— 336 D	— p. 242.....	49 ₄
—	— —	— 337 A	— p. 242.....	—
<i>De divinis nominibus</i> , I, 1	— —	— 588 B	— p. 68.....	81 ₁₅
— I, 2	— —	— 588 A	— p. 68.....	95 ₂₁
— I, 4	— —	— 592 C.....	—	85 ₁₉
— I, 4	— —	— 593 A	— p. 72.....	45 ₂₁
— I, 5	— —	— 593 A	— p. 73.....	45 ₂₀
— I, 6	— —	— 596 C	— p. 75.....	45 ₂₂
— II, 11	— —	— 649 D.....	—	111 ₁₀
— III, 2	— —	— 681 D	— p. 92.....	45 ₁₉
— IV, 4	— —	— 700 C	— p. 99.....	35 ₁₉
— IV, 5	— —	— 700 D	— p. 99.....	99 ₂₁
— VII, 2	— —	— 868 D	— p. 143.....	61 ₅
— VII, 2	— —	— 869 B	— p. 144.....	67 ₁₇
— VII, 2	— —	— 869 B	— p. 144.....	57 ₂₅
<i>De theologia mystica</i> , V,	— —	— 1048 A	— p. 183.....	67 ₁₉
<i>Epistola I Caio</i> ,	— —	— 1065 A	— p. 327.....	81 ₂₀
<i>Epistola V Dorotheo</i> ,	— —	— 1073	— p. 330.....	81 ₂₂

2. ÉVAGRE.

Centuries Gnostiques, I, 14	Frankenberg	58,7.....		61 ₁₃
— II, 21	—	144,5.....		97 ₁
— II, 23	—	146,2.....		83 ₃
— II, 89	—	186,8.....		45 ₂
— V, 51	—	338,31.....		97 ₄
— V, 57	—	342,20.....		85 ₂₅
— V, 90	—	360,31.....		91 ₈
— VI, 73	—	408,14.....		101 ₈
— VI, 74	—	408,25.....		101 ₁₁

3. GRÉGOIRE DE NAZIANZE.

<i>Or.</i> 20, 6,		P. G., XXXV, col. 1072 C.....		111 ₁₃
<i>Or.</i> 28 (<i>Théol.</i> II)	II, 4,	P. G., XXXVI, — 32 A.....		95 ₂₈
—	II, 7,	— — — 33 C.....		81 ₂₅

Or. 28 (<i>Theol.</i> II)	II, 13,	<i>P. G.</i> , XXXVI, col.	44 B	81 ₂₈
—	II, 14,	— — —	44 C	35 ₁₉
Cf. —	II, 19,	— — —	49 D	89 ₃₆
Or. 29 (<i>Theol.</i> III)	III, 11,	— — —	88 D	99 ₃₂
Or. 31 (<i>Theol.</i> V)	v, 22,	— — —	157 B	33 ₂₇
—	v, 22,	— — —	157 B	49 ₁₀
Or. 32	—	— — —	173 A	121 ₂₃
Or. 38 (<i>In Theoph.</i> VII),	—	— — —	320 A	93 ₂₄
— — IX,	—	— — —	320 C	61 ₁₀
				83 ₁
				83 ₄
				85 ₂₃
				101 ₅
				105 ₃₂
4. JEAN CHRYSOSTOME.				
Sur l'Incompréhensible, II,		<i>P. G.</i> , XLVIII, col.	720 A	97 ₈
—		— — —	720 A	83 ₉
5. SÉVÈRE D'ANTIOCHE.				
<i>Contra Grammaticum</i> , II, 1, éd. J. Lebon, <i>C. S. C. O. Script. Syri</i> , textus n° 119, p. 65,				
l. 27 : versio n° 112, p. 52, l. 1.				97 ₁₅

AUTEURS PROFANES

ARISTOTE.				
Cf. ERBSE ¹ , p. 219, n° 10				135 ₁₁
EUNOMIUS.				
Cf. ERBSE ¹ , p. 138				133 ₃₀
HERMES.				
Ces deux extraits sont cités dans <i>Corpus Hermeticum</i> , t. IV, p. 173, Fragments divers,				
A. D. Nock et A.-J. Festugière, et se rapportent aux fragments grecs 23 et 27, p. 132,				
Paris, Les Belles-Lettres, 1954		61 note 7,	133 ₁₈	135 ₄
ORACLE D'ÉLÉE				133 ₂₄
PLATON.				
Cf. lettre VI, 323 d 4-5				135 ₁₈
PLUTARQUE.				
Voir ERBSE ¹ , p. 138, note 280 et p. 139 3, b)				135 ₁
SOPHOCLE.				
ERBSE ¹ , p. 219, n. 11				135 ₁₄
1. ERBSE (Hartmut), <i>Fragmente Griechischen Theosophien</i> . Hamburger Arbeiten zur Altertumswissenschaft, IV, 1941)				

V

TABLE DES MATIÈRES

(Titres abrégés)

	Pages.
CHAPITRE I. — <i>Un Créateur, être nécessaire.</i>	
I ^{re} Partie : Preuves rationnelles (4).....	17
II ^e Partie : Adversaires.	
1 ^{re} section : Objections (7).....	19
2 ^e section : Réfutation (7).....	23
CHAPITRE II. — « <i>Éternel</i> » et « <i>Perpétuel</i> ».	
I ^{re} Partie : Preuves rationnelles (4).....	27
II ^e Partie : Adversaires.	
1 ^{re} section : Objections rationnelles (3).....	29
2 ^e section : Réfutation (3).....	31
CHAPITRE III. — <i>Ni dans un lieu, ni corps.</i>	
I ^{re} Partie : Preuves rationnelles (7).....	33
II ^e Partie : Adversaires.	
1 ^{re} section : Leurs objections rationnelles (3).....	37
2 ^e section : Leurs témoignages de l' « <i>Écriture</i> » (14).....	37
III ^e Partie : Réfutation.	
1 ^{re} section : Réfutation de leurs objections rationnelles (3).....	39
2 ^e section : Réponses à leurs témoignages de l' « <i>Écriture</i> » (14).....	41
CHAPITRE IV. — <i>Voit-il et entend-il?</i>	
I ^{re} Partie : <i>Oui.</i>	
1 ^{re} section : Preuves rationnelles (4).....	49
2 ^e section : Témoignages de l' « <i>Écriture</i> » (5).....	49
II ^e Partie : <i>Non.</i>	
1 ^{re} section : Objections (2).....	53
2 ^e section : Réfutations (2).....	53
CHAPITRE V. — <i>Science du Créateur.</i>	
I ^{re} Partie : Établissement de cette opinion.	
1 ^{re} section : Preuves rationnelles (4).....	55
2 ^e section : Témoignages de l' « <i>Écriture</i> » (7).....	59
II ^e Partie : Adversaires.	
1 ^{re} thèse : Il n'a aucune connaissance.	
1 ^{re} section : Leurs objections (3).....	61
2 ^e section : Réfutations (3).....	63
2 ^e thèse : Il ne se connaît pas.....	65
3 ^e thèse : Il se connaît, mais ne peut connaître les autres.....	65
4 ^e thèse : Il ne connaît que les natures universelles.	

	Pages.
1 ^{re} section : Leurs objections (3).....	67
2 ^e section : Réfutations (3).....	67
5 ^e thèse : Il connaît les natures particulières après leur existence.	
1 ^{re} section : Leurs objections (3).....	71
2 ^e section : Réfutations (3).....	73
6 ^e thèse : Il ne connaît pas les infinis.	
1 ^{re} section : Leurs objections (3).....	73
2 ^e section : Réfutations (3).....	75
7 ^e thèse : Il ne connaît pas tous les connaissables.	
1 ^{re} section : Leurs objections (2).....	75
2 ^e section : Réfutations (2).....	77
 CHAPITRE VI. — <i>Invisible.</i>	
I ^{re} Partie : Établissement de cette opinion.	
1 ^{re} section : Preuves rationnelles (4).....	79
2 ^e section : Témoignages de l'« Écriture » (11).....	81
II ^e Partie : Adversaires : Il est visible.	
1 ^{re} section : Objection rationnelle.....	83
2 ^e section : Témoignages de l'« Écriture » (14).....	83
.....	85
III ^e Partie : Réfutation.	87
1 ^{re} section : 6 réfutations de l'objection rationnelle.....	87
2 ^e section : Réponses collectives à leurs témoignages de l'« Écriture ».....	89
 CHAPITRE VII. — <i>Incompréhensible.</i>	
I ^{re} Partie : Établissement de cette opinion.	
1 ^{re} section : Preuves rationnelles (3).....	91
2 ^e section : Témoignages de l'« Écriture » (9).....	95
II ^e Partie : Adversaires.	
1 ^{re} section : Objections rationnelles (2).....	97
2 ^e section : Témoignages de l'« Écriture » (10).....	99
III ^e Partie : Réfutation.	
1 ^{re} section : Réfutations des objections rationnelles : (2).....	101
2 ^e section : Réponse collective à tous leurs témoignages de l'« Écriture ».....	103
 CHAPITRE VIII. — <i>Unique.</i>	
I ^{re} Partie : Établissement de cette opinion.	
1 ^{re} section : Preuves rationnelles (3).....	107
2 ^e section : Témoignages de l'« Écriture » (10).....	109
II ^e Partie : Adversaires.	
1 ^{re} section : Objections rationnelles (3).....	111
2 ^e section : Réfutations (3).....	113
 CHAPITRE IX. — <i>Trinité des Hypostases.</i>	
I ^{re} Partie : Établissement de cette opinion.....	113
1 ^{re} section : Preuves rationnelles en neuf considérations.	
1 ^{re} considération.....	115
2 ^e considération.....	115
3 ^e considération.....	115
4 ^e considération.....	119
5 ^e considération.....	119
6 ^e considération.....	123

	Pages
7 ^e considération.....	125
8 ^e considération.....	125
9 ^e considération.....	129
2 ^e section : Témoignages de l' « Écriture » (16).....	131
3 ^e section : Témoignages profanes (8).....	133
II ^e Partie : Adversaires.	
1 ^{re} section : Objections rationnelles (8).....	135
2 ^e section : Réfutations des objections (8).....	141
 CHAPITRE X. — <i>Le Fils et l'Esprit ne sont pas produits.</i>	
I ^{re} Partie : Établissement de cette opinion.	
1 ^{re} section : Preuves rationnelles (3).....	143
2 ^e section : Témoignages de l' « Écriture » (5).....	145
II ^e Partie : Adversaires.	
1 ^{re} section : Objections rationnelles (7).....	147
2 ^e section : Témoignages de l' « Écriture » (14).....	151
III ^e Partie : Réfutation.	
1 ^{re} section : Réfutations de leurs objections rationnelles (7).....	153
2 ^e section : Réponses à leurs témoignages de l' « Écriture » (14).....	157

NIHIL OBSTAT

Paris, 15 Février 1956.

PH. DURAND-VIEL, S. J.
Praep. Prov. Franciae

IMPRIMATUR

Paris, 25 Octobre 1956.

† ÉMILE BLANCHET
Évêque de Lero,
Recteur de l'Institut Catholique de Paris.

1119

119254

BR

119254

60

P25

Patrologia Orientalis

v.27

DATE DUE	BORROWER'S NAME
SE 15 '71	

Patrologia

v.27

THEOLOGY LIBRARY
SCHOOL OF THEOLOGY AT CLAREMONT
CLAREMONT, CALIFORNIA

PRINTED IN U.S.A.

